519

CONFESSIO: CATHOLICA

FIDEI

PROCERUM: ECCLESIASTICORUM

REGNI: POLONIÆ

IN: SYNODO: PROVINCIALI

CONGREGATORUM

SIGISMUNDO: AUGUSTO: REGI

OBLATA

TOMUS: PRIMUS

MOGUNTIÆ

APUD: FRANCISCUM: BEHEM.

Anno. 1557.

CONFESSIO CATHOLICÆ FIDEI CHRISTIANA: VEL POTIVS EXPLICATIO QVÆDAM CONFESSIONIS A PATRIBVS FACTAE IN SYNODO PROVINCIALI, QVAE HAbita est Petrikouiæ. ANNO Domini Millesimo, Quingentesimo Quinquagesimo primo, Mense Maio congregatis

Monasterij Vartenburgensis ord. Reg. obser.ae S. Francisci.
Pro Cella R. Patris Prædicatoris.
A.o 1618. 22. July.

Bibliotheca Seminarii Varmiensis
EX LIBRIS
Nr Dp 340
Olstini

Mich. Frid.ci Ciaritij Archipb.ri Pazj Allensteinen. 1611.
13. Januarij

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO
ad decennium.

IOANNE PATRVO BIBLIOPOLA
Posnaniensi imprimi procurante.
M. D. LVII.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS DEI
gratia Rex Poloniæ, magnus Dux Lituaniæ, Ruſsiæ,
Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ &c.

BIBLIOTHECA
REGII
MOSTANI

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO,

Domino Sigismundo Augusto Dei gratia Regi Poloniæ, magno Duci Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ &c. Domino & hæredi: Domino suo Clementissimo, Nicolaus Dziergovvski Archiepiscopus Gnesnensis, Legatus natus & primas, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.

IN QVA GENS ALIA, NOstra præ cæteris habere videtur, quod in Domino gloriari, de quo Deo, cuius hoc solius est beneficium, merito gratias agere possit ac debeat, quod cum aliæ pleræq; post agnitam veritatem, & receptum semel Christi Euangelium, transferri se in aliud cuiusuis potius, quàm Christi Euangelium passæ sint, nostra hæc (quod illi perpetuum, cuius hoc inspiratione factum est, Deus esse velit) quod audiuit ab initio, in eo permanlit, neq; commisit, vt doctrinis varijs & peregrinis abduceretur, Verum quod Timotheum, ac verum veri Dei cultorem vnumquenq; Paulus admonet, depositum fideliter custodiuit, deuitans profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quas quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Sed hanc illi tantam constantiæ laudem, eripere conatur totius humani generis hostis ille capitalis, quo nihil est ad nostram perniciem instructius neq; vigilantius: Circumit enim semper tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret. Neq; vero non reperit, quod quærere nunquam intermittit. Magnam (proh dolor) orbis Christiani partem suis insidijs à Christi corpore, quæ est Ecclesia, segregatam immanis illa bestia iam deuorauit, ac quod malum non pro nostris meritis, sed pro sua gratuita bonitate & misericordia, procul â nostris finibus arcere Deus velit, ad nos quoq; deglutiendos animum adiecit. Neq; vero nunc alijs artibus vtitur Satanas iste, quàm & ab initio semper, & nostro etiam hoc infelici æuo, in finitimis populis irretiendis vsus est. Facile perspicit, vt est non minus callidus quàm truculentus, aperto Marte si congredi velit, nihil se proficere posse. Quamobrem lõge alia se forma exhibet, quàm ea quæ est ipsius propria, quã si cernere liceret, auerterentur eueſtigio mentes omnium, ac simul vt vidissent, monstrum horrendum, ingens, non modo vocem non audirent, sed nec aspectum eius ferre possent. Verum transfigurat se in angelum lucis: Quibus armis olim caput nostrum, Dominum nostrum Iesum Christum, in deserto cum esset, aggressus est, ijsdem membra nunc quoq; illius appetit, sub vmbraculis diuinæ legis decipere conatur incautos, ac suæ fraudi sacræ scripturæ prætendit authoritatem, quodq; à sanctissimo quodam doctissimoq; viro scriptum est: Per verba legis, legem impugnat: Nam proprium sensum verbis astruit legis, vt suæ mentis prauitatem,

1. Cor. 1.
Gal. 1.
1. Ioan. 2.
Hebr. 13.
1. Tim. 6.
1. Pet. 5.
2. Cor. 10.
Matt. 4.
Ambro. in cap. 3. ad Titum.

tem, legis authoritate commendet. Sciens enim impietas multum authoritatem valere, fallaciam sub eius nomine componit, vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, bono nominis commendetur. Hac arte nimio plus in hac quoq; gente nostra iam profecit, ac sub speciosо verbi Dei titulo plurimos decepit, periculum vt sit, nisi Deus oculis misericordiæ suæ nos aspexerit, ac ab illius insidijs protexerit, ne deteriore sint loco res apud nos, quàm apud finitimos hactenus fuisse videntur. Qui cum iam bona ex parte ad mentem saniorem reuersi sint, ad nos lues hæc serpere cœpit: ac videre licet plærosq; tam cœca mente præditos, vt cum non ignorent, qui fuerint aliorum exitus, qui sub obtentu Euangelij sacra profanis, imaq; summis miscere conati sunt, haud aliter tamen, quàm si ne tenui quidem auditione quicquam ea de re percepissent, obfirmato animo in eo pertendunt, quod semel prauum in animum induxerunt. Tum autem vident eos, qui à Christi corpore diuulsi, de Christi Euangelio, deq; puritate verbi se iactant, in tot sectas miserè dissectos, ipsos inter se digladiari, ipsos inuicem sibi hæreticos esse, neq; tamen vel hoc eorum dissidio adduci possunt, vt in viam redeant, vnde aberrasse videntur. Quin eò iam res redijt (quæ res vna omnium maxime est deploranda) quod sui quisq; capitis somnia, Dei verbum vocari, & fidem Catholicam haberi vult, ac quanto quisq; indoctior est, tanto sibi plus arrogat, tantoq; maiore audacia de rebus non intellectis temere affirmat. Ante hos triginta annos vna tantum fuit in orbe Christiano fides, quæ nec dici potest fides, nisi vna sit, cum quicquid præter vnam fidem est, perfidiam, non fidem esse dicat Hylarius, nunc isti fidium ex ea ludum fecerunt: ex quo fit, vt quibus in rebus agitur salus nostra, in ijs iam ludatur, neq; solidi fere quicquam à multis credatur, dum quouis vento doctrinæ circumlatæ, paulo momento huc illuc mentes eorum impelluntur. Quoniam vero nostrum Episcoporum officium hac in re nonnulli requirebant, qui nos vel hac ex causa non esse immunes á culpa dicerent, quod nullam certam pastoribus docendi formã prescriberemus, in qua acquiescere possent: quamuis ea pridem à sanctis Patribus præscripta est, nec est quod quisquam à nobis aliquid noui expectet, cum vitare nouitates Paulus iusserit: Ne tamen videri cuiquam possemus nolle gregis nostri saluti prospicere, conuocauimus ea de re Synodum, in qua cum esset de constituenda religione deliberatio suscepta, in eam sententiam itum est ab omnibus, vt certi quidam articuli scriberentur, de quibus singuli Episcopi suo quisq; loco sententiam rogati dicerent. iurisiurandi etiam religione interposita, quod non secus dicat quisq; quam sentiat. Eo enim iam audaciæ atq; amentiæ progressos plærosq; cernimus ex ijs, quibus recepta fides Ecclesiæ non probatur, vt Catholicos etiam viros insimulare audeant, quasi eiusdem sint secum sententiæ. Deinde si quem vident Catholicum recta sentientem, qui doctrinę alicuius opinionem habeat, non dubitent illi vnum omnium maxime horrendum crimen impingere, quasi aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habeat, ac quod hæreticos aliquando, nunquam autem Catholicos fecisse legimus, temporis causa ita sentire se fingat: Sic illi ex sua improbitate probos etiam viros metiuntur. Hos itaq; articulos vno ore ab Episcopis prouinciæ meæ omnibus iuratis, qui tum præsentes aderant, ab eorum vero, qui legitimis de causis abfuerunt, legatis comprobatos, & manu singulorum subscriptos, in ordinem postea digestos, ac nõnihil expolitos, atq; in iustum volumen redactos, visum est tuo, Christianissime rex, nomini dedicare. Cui enim dicarem rectius, quàm orthodoxæ fidei

Ad Constantium Augustum. Eph. 4.

doxæ fidei noſtræ propugnatori: quem ſancta maiorum veſtigia perſequentem, diuinitus datum eſſe nobis videmus, cuius authoritate conatus iſtorum impij ſedari poſſint, qui ad religionem Chriſtianam euertendam conſpiraſſe videntur. Quos cum Dei metus in officio continere non poſſit, continet tamen in officio Maieſtas tua, pro ea, quæ tibi á Deo conceſſa eſt, ad Eccleſiam ipſius defendendam, poteſtate. Quod vt perpetuo facias, vtq; diu te nobis incolumem & felicem conſeruet idem ille, qui tibi tam pias iſtas cogitationes inſpirauit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vna cum clero vniuerſo totius prouinciæ meæ ſupplex præcari nunquam intermitto.

PROOEMIVM.

QVÆ PROPRIA SEMper hominis existimata sunt, non defuere, qui cum cæteris animantibus ea nobis esse communia putarent: Nam siue sermone maxime differimus ab ijs, quæ bruta uocantur, præterquam quod aues humana uerba sonantes audire licet, quando suas uoces cætera uiuentia proprijs inter se notis discernunt atq; dinoscunt, nonne mutuos inter se miscere sermones uidentur? Siue quis ridere sic homini proprium esse dicat, ut & omni homini, & soli, & semper insit, an non apparet in quadrupedibus nonnullis ridendi quædam ratio, quando demulsis auribus, contracto q; rictu, & oculis in lasciuiam resolutis, aut homini alludunt, aut suis quisq; proprijs fœtibus? Iam & prouidentia non carent bruta, quando sibi prospiciunt in futurum, ac cibos olim sumendos reponunt. Qua in re adeo non sunt quibusdam etiam hominibus inferiora, ut pigriorem quendam ad formicam ire sapiens iusserit, ut eius uias consideraret, ac sapientiam disceret, quæ cum non habeat Ducem, non Præceptorem, non Principem, parat æstate sibi cibum, & in messe congregat, quod hyeme comedat. Rationis uero, qua sola maxime à reliquis animantibus differre persuasum habemus, nonne signa in multis deprehenduntur? Nam quando utilia sibi appetunt, cauent ab ijs quæ sunt noxia, quando pericula fugiunt, quando latibula sibi parant in plures exitus disparentia, intelligere certe aliquid uidentur. Poterit autem aliquis rationem illis inesse negare, cum ipsum etiam hominem sæpe deludant? Poterit eos esse ratione destitutos affirmare, á quibus ut sapientiam discamus, quorum ut prudentiam imitemur, non mortalium aliquis, uerum ipse nos Deus admonet immortalis? Cuius enim nisi Dei uox est, ut discamus á formica sapientiam? cuius nisi Dei uox est: Estote prudentes sicut serpentes? Deum itaq; sequutus authorem fecit sanctus pater Basilius, cum quintæ diei opera in ijs libris, quos Exæmeron inscripsit, enarraret, ut ad quorundam aquatilium, uolatilium, & quadrupedum imitationem oratione sua mentes hominum inflammaret: Quod modo non totidem uerbis postea factum est ab Ambrosio, cum idem argumenti genus pertractaret: Non omnino uana ut eorum opinio fuisse uideatur, qui quæ nos bruta uocamus animantia, ra-

Lactan. li. 3 instit. ca. 10.

Prou. 6.

Matt. 10. Homilia. 7. 8. 9.

Li. 5. Exæmeron.

tionis

rationis expertia prorsus esse negauerunt. Grauis apud Græcos author Plutarchus librum etiam ea de re conscripsit, in quo quendam è sociis Vlyssis, Circes ueneficijs in suem conuersum, illi persuadere conantem inducit, quod cum ratione, tum plaris & mortalibus etiam uirtutibus, non exæquent homines modo ea, quæ à nobis bruta dicuntur, uerumetiam longo post se interuallo relinquant. Ex ijs uidere licet, quod quæcunq; tandem ea sunt, quibus placet sibi genus hominum, ac reli quis animantibus anteponi, secq; discerni ab illis uult, ea non minima ex parte cum illis habet communia. Quid igitur esse dicemus, quo maxime discerni possint homines á pecoribus? Non ratio, non oratio, non prudentia, non alia quæcunq;, sed sola est religio quæ nos ab illis discernit. Hoc adeo ipsa etiam figura & status hominis indicat, qui cum cætera animalia prona terram spectent, solus ex omnibus est uultu in cœlum erecto, ut uel ex hoc admoneatur homo, quò uultum, eò & mentem spectare debere: non ut, quod Anæxagoræ uisum fuit aliquando, solem & lunã, uerũ ut á quo sol & luna, á quo etiã ipse homo, á quo cuncta quæ uel sub aspectum hominis cadũt, uel solo intellectu cõpræhendi possunt, cõdita sunt & creata, eũ ut cõtempletur, eũ ut cognoscere, cognitũ amare, & eo qui diuinitati proprie debetur cultu prosequi studeat. Hoc est igitur in homine eximium, hoc est quo uel solo uel certe maxime differt humanum genus à cæteris uiuentibus. Ex quorum tot generibus, quemadmodum á M. Tullio scriptum legimus, nullum est animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchum etiam Vlysses nou habuit quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationem inesse brutis probare contendebat, præter unum hoc, quod graue diceret esse, rationem ijs concedere, quibus Dei cognitio non sit ingenita. Quæ cum ita se res habeat, quid est aliud in quo magis elaborare mortales omnes oporteat, quam ut ad agnitionem Dei peruenire liceat? ad quem contemplandum nati esse uidemur? ut nisi fecerit quis id, cuius causa productus in hanc lucem esse uidetur, recte de illo dici queat: Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Neq; enim tam ferè quicquam est in homine, quo dinosci possit à iumentis, si sit agnitione Dei destitutus. Deinde uero affluat aliquis omnibus ijs, quæ bona uocantur & sunt: sit iustitiæ, sit continentiæ laudibus insignis, sit omni uirtutum genere perpolitus, sit Aristide, sit Catone, sit Phocione sanctior, nisi ueri Dei uerã agnitionem habuerit, superuacanea illi fuerint hæc omnia, frustra in illis assequendis laborauerit. Omnis enim iustitia, sicut á Lactantio præclarè scriptum est, similis erit humano corpori caput non habenti, in quo tametsi membra omnia, & locis suis constent, & figu-

Psal. 49.

Lib. 7. ca. 9

ra, & habitudine, tamen quoniam deest id, quod est omnium principale, & uita & sensu caret. Itaq; membra illa formam tantummodo membrorum habent, usum non habent, tam scilicet, quàm caput sine corpore. Cuius gerit similitudinem, qui cũ Deũ non ignoret, uiuit iniuste, id enim solũ habet quod est summũ: sed frustra, quoniã uirtutibus tanquã membris caret. Itaq; ut sit uiuum & sensibile corpus, & agnitio Dei necessaria est, quasi caput, & omnes uirtutes quasi corpus: ita fiet homo perfectus ac uiuus. Summa tamen omnis in capite est, quod quamuis constare non possit sine membris omnibus, sine quibusdam tamen potest. Et erit quidem animal uitiosum ac debile, sed uiuet tamen, sicut & is qui Deum nouit, & in aliqua re peccat, dat enim ueniam peccatis Deus. Quamobrem sine membris aliquibus uiui potest, sine capite nullo modo Hæc res efficit, ut etiamsi natura boni sint Philosophi, nihil tamen sciant, nihil sapiant. Omnis doctrina & uirtus eorum sine capite est, quia Deum nesciunt, qui uirtutis & doctrinæ caput est, quem qui non cognoscit, licet uideat, cœcus est, licet audiat, surdus, licet loquatur, elinguis est. Cum uero conditorem parentemq; rerum cognouerit, tunc & uidebit, & audiet, & loquetur: Habere enim caput cœpit, in quo sunt sensus omnes collocati, hoc est, oculi, aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deum cognoscere studeamus, etiam atq; etiam omni ope cõnitamur omnes, ut quò uultus nostros conuersos esse uidemus, eò mentes etiam nostras erectas habere queamus, atq; in illius, per quem conditi sumus & redempti, contemplatione uersemur, ne simus corpus sine capite, neq; simus ij, in quos recte quadrare possit, quod in Psalmis scriptum legimus. Os habent
Psal. 113. & non loquentur, oculos habent & non uidebunt, aures habent, & non audient. Ad hanc agnitionem contemplationemq; Dei optimi maximi pios omnes ut inuitaremus, hæc scribendi labor à nobis est susceptus, quæ quidem uno uerbo religio siue pietas dici potest. Religio quidem, quod ea tanquam uinculo quodam obstricti Deo sumus & religati: Pietas autem quod non aliter pijs esse licet, quàm Deo rite colendo. Hac itaq; de re dicere nobis nunc est propositum, quæ sit pie colendi Deum ratio, de quâ non leues hoc infelici æuo nostro controuersias excitatas esse uidemus. Supplices eum precamur, quem nosse uita est æterna, Dominum nostrum Iesum Christum, ut qui uia nobis
Can. 17. factus est, pro bonitate sua nobis concedat, sic ut de eo quod nobis
Ioan. 14. institutum est disseramus, ut non declinemus neq; ad dextram, neq; ad
Deut. 28. sinistram: sed uia regia incedentes, nihil proferamus quod non ad ip-
Esa. 20. sius gloriam, quam alteri non dat, proprie pertinere uideatur: cui soli studere ipso inspirante, quam solam, pro eo ut uires nobis fuerit suppe-

ditare

ditare dignatus, propagare deliberatum habemus. Quoniam itaq; Ioan. 4.
spiritus Deus est, indubitatum illud erit, quod in spiritu adorari, spiritu coli, spiritualibus exercitijs uenerari maximeuult: cuius generis sunt, fides non ficta, spes firma, & charitas de corde puro profecta: tribus ijs qui proprie debetur Deo cultus absoluitur. Ac si nõ cõstaret homo nisi spiritu solo, nihil ab eo præterea requireretur, ad purè Deum colendum. Quoniam uero corporis quoq; mole premitur, æquum esse uidetur, ut non hæc modo, quæ iam commemorauimus, interiora, uerumetiam externa quoq; ad colendum Deum adferat. Colat Dominum humana mens, fide, spe, & charitate: colat Dominum corpus hominis externis & corporeis rebus, quibus tanquam signis quibusdam suam erga Deum fidem, spem, & charitatem ostendat: ut sic totus homo dicere possit cum Propheta: Cor meum & ca- Psal. 83.
ro mea exultauerunt in Deum uiuum: ac quemadmodum corpus ordinatur ad Deum per animam, sic exterior cultus ad interiorem referatur, sine quo frustra Deus quibuscunq; tandem externis ritibus colitur: cum omne quod non est ex fide peccatum sit. Priore itaq; Rom. 14.
loco de interno: posteriore de externo Dei cultu uerba faciemus, nihil in medium allaturi, nisi quod uerbo Dei consentaneum est futurum.

INDEX

INDEX CAPITVLORVM HVIVS OPERIS. CVIVS PRIOR PARS CAPITIS, POSTERIOR FOLIJ NUMERUM CONTINET.

	Caput.		Folio.
Fides.	I.	Quod fides fundamentum sit religionis Christianæ.	1
	II.	Quod fides mediatoris post lapsum primi hominis fuerit, & est omnibus ad salutem necessaria, neq; potuerit aut possit quisquam absq; illa saluari.	1.
	III.	Quod Ecclesia omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modo scriptis & sermonibus, verum & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & uarijs cæremonijs mentibus fidelium imprimere conata est. Ac primum de anno in certa tempora distributo, deq; beneficio Christi incarnationis.	2.
	IIII.	De beneficio redemptiõis per crucem & mortem Christi facte.	3
	V.	Quod in die Parasceues recte deploratur Christi passio.	5.
	VI.	De gaudio Dominicæ resurrectionis.	6.
	VII.	De ascensione Christi, deq; extremo iudicio.	7.
	VIII.	De Spiritu sancto, deq; Trinitate.	8.
	IX.	Quod dictum Apostoli, Dies obseruatis & menses, nihil aduersatur obseruationi dierum, quæ fit in Ecclesia	8.
	X.	Quomodo præcipue Christi passionis beneficia varijs modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primum de signo crucis.	9.
Crux.	XI.	De crucifixi simulachro.	10.
	XII.	Quomodo Sacerdotes & Episcopos ad cõtemplandũ perpetuo crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est.	12
	XIII.	Quod falso quidam hoc æuo nostro columniantur Ecclesiam de obscuratis Christi beneficijs, cum per ipsos potius obscurentur, & omnis eorum memoria extinguatur.	13
	XIIII.	Quæ sit vis huius articuli, credo sanctã Ecclesiã Catholicã.	15
De Ecclesia & Scriptura.	XV.	Scripturæ ne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum.	16
	XVI.	Quod Euangelio credimus non tanquam hominis testimonio, sed tanquam intus loquentis Dei voci.	18.
	XVII.	Quod scriptura nihil est certius, quodq; certus ex ea sensus elici possit.	18.
	XVIII.	Quod non liceat ad suã cuiq; mentẽ scripturã accõmodare	19
	XIX.	Non propterea non esse consensum patrum in scripturis interpretandis sequendum, quod vnus aliquis aliquando errauerit.	20.
	XX.	Descriptio Ecclesiæ, quodq; sibi nomen eius & authoritatem vsurpant etiam hæretici.	22.
	XXI.	Quod quatuor sunt Ecclesiæ notæ. Prima est, quod sit sctã.	23
	XXII.	Secunda nota Ecclesiæ, quod sit Catholica.	24.
	XXIII.	Quõ dinosci possit Catholicus, exemplis illustratur	26.
Concilia.	XXIIII.	Quod cõciliũ œcumenicũ Ecclesiã Catholicã repræsentat.	27
	XXV.	Tertia nota Ecclesiæ, quod sit vna.	40.
	XXVI.	Quod aliter vnitas retineri non potest, quam si vnus aliquis præsit Ecclesiæ, cui pareant omnes.	42.
	XXVII.	Quarta Ecclesiæ nota quod sit Apostolica.	44.
	XXVIII.	Quod vbi legitima Episcoporum successio est, ibi doctrina Apostolorũ, ibi vera est vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia.	45.
	XXIX.	Quod fides Ecclesiæ propterea deserenda non sit, quod præsident illi quandoq;, qui vitæ non omnino sunt inculpatæ.	49.

XXX.

Caput.		Folio.	
XXX.	Quæ ſit ſanctorum communio.	52	
XXXI.	Qui ſint extra ſanctorum communionem.	53	
XXXII.	De Sacramentis.	55	De Sacramentis.
XXXIII.	De numero Sacramentorum.	56	
XXXIIII.	De Baptiſmo.	57	
XXXV.	De ſuſcipientibus Baptiſmum.	61	
XXXVI.	De miniſtro huius Sacramenti.	62	
XXXVII.	De ritibus & cœremonijs Baptiſmi.	63	
XXXVIII.	De Sacramento Confirmationis.	65	
XXXIX.	De Sacramento Euchariſtiæ.	68	
XL.	De materia huius Sacramenti.	74	
XLI.	Quod hoc Sacramentum recte dicatur ſacrificium.	83	
XLII.	De effectu Sacramenti Euchariſtiæ.	102	
XLIII.	Quemadmodū affectos ad hoc Sacramētū accedere oporteat.	105	
XLIIII.	De Sacramento pœnitentiæ.	106	
XLV.	De materia & forma huius Sacramenti.	107	
ALVI.	De contritione.	108	
XLVII.	De confeſſione, & quæ illi reſpondet abſolutione.	110	
XLVIII.	De ſatisfactione.	113	
XLIX.	De Sacramento extremæ vnctionis.	120	
L.	De Sacramento ordinis.	122	
LI.	De diſtinctione ordinum.	123	
LII.	De ſacris ordinibus, qui maiores vocantur.	124	
LIII.	De Sacerdotio.	125	
LIIII.	De miniſtro huius Sacramenti.	133	
LV.	De Sacramento Matrimonij.	141	
LVI.	De impedimentis matrimonij.	145	
LVII.	De ijs quæ reſtant ex ſymbolo, peccatorum remiſſione, carnis reſurrectione, & vita æterna.	165	
LVIII.	De ſpe.	166	
LIX.	Expoſitio Dominicæ orationis, authore Cypriano.	177	
LX.	Explicatio ſalutationis Angelicæ.	184	

SECVNDI TOMI INDEX CAPITVM.

LXI.	Quod iuſtitia noſtra non ſit ſola fides.	188
LXII.	Quod peccato quolibet mortali fides non amittatur.	189
LXIII.	Quod fides à ſpe & charitate non modo vocabulo verum etiam rationali differentia diſtinguatur.	190
LXIIII.	Quod fides vt prodeſſe queat, ſpem & charitatem iungi neceſſe eſt.	191
LXV.	Quod nihil impoſſibile Deus præceperit.	192
LXVI.	Quod non tam natura mandatorum, quam noſtra fiat ignauia, vt implere mandata non poſſimus, cum quæ timori grauia ſint, leuia ſint amori.	194
LXVII.	Quod operatur bona Deus in nobis, non ipſis nihil agentibus, verū conſentientibus & ſimul operantibus nobis.	194
LXVIII.	Quod ſemel iuſtificatum gratia ſua Deus non deſerat, ſi nō ab ipſo deſeratur, quodq; charitati non modo non impoſſibile verum ne difficile quidem quicquam eſt.	196
LXIX.	Quod Chriſtiana iuſtitia charitas eſt ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.	197

Caput.		Folio.
LXX.	Quod per fidem, ſpem & charitatem, quæ propemodū obſoleuerat in nobis, imago Dei reſtauratur.	200
LXXI.	Quod iuſtitia Dei iuſti ſumus, nō qua Deus ipſe iuſtus eſt ſed qua nos iuſtos facit.	201
LXXII.	Quod non ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed verè & realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſimus.	208
LXXIII.	Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhærentem nobis iuſtitiam à quibuſdam proferuntur	213
LXXIIII.	Quod præceptum charitatis, quæ eſt iuſtitia noſtra, in hac vita expleri poteſt.	21
LXXV.	Explicatio pręcepti de diligēdo Deo & proximo.	236
LXXVI.	De pręceptis decalogi.	238
LXXVII.	De primo præcepto.	239
LXXVIII.	De ſecundo præcepto.	242
LXXIX.	De tertio præcepto.	242
LXXX.	De quarto præcepto.	246
LXXXI.	De quinto præcepto.	248
LXXXII.	De ſexto Præcepto.	249
LXXXIII.	De ſeptimo præcepto.	253
LXXXIIII.	De octauo præcepto.	254
LXXXV.	De nono & decimo præceptis.	254
LXXXVI.	De externo cultu.	258
LXXXVII.	Cœremoniarum diuiſio.	259
LXXXVIII.	De cæremoniis quæ ſumuntur à perſonis.	260
LXXXIX.	De cæremoniis quæ ſumuntur à rebus.	261
XC.	De cæremoniis quæ ſumuntur à loco.	268
XCI.	De cæremoniis quæ ſumuntur à tempore.	275
XCII.	De traditionibus humanis.	301
XCIII.	Paræneſis cum totius operis peroratione.	320

PRAESIDENTE REVERENDISSIMO IN Chriſto patre, Domino, D. Nicolao Dzierzgouski Dei gratia Archiepiſcopo Gneſneñ. Legato nato, & regni primate.

Cprian lib 4. Epist. 2.
S. trac Pat. ex th primitiua Ecclesia quot vos Sacerdotes, ab Ecclesiae toto orbe communione se fide recesserat postea suscepti cum Laicis collegis. ors no vh Sacerdotes Eo munu cabat sed Laicorū vices

QVOD FIDES FVNdamentum sit religionis Christianæ.

Caput I.

QVI FIDEM SANCTISSImæ religionis, doctrinæq; Christianæ fundamentum, simul ianuam & viam in vitam, ac recursum quendam atq; reductionem, à corruptione ad incorruptiõem immortalitatemq; esse dixerunt, ñ verè vim eius expressisse videntur. Nam per hanc accessum habemus ad patrem, qui vitæ nobis & immortalitatis auctor est. Credere enim oportet accedentem ad Deum. Accedit ad Deum, qui inuocat eum. Quomodo autem inuocabunt, dicit Apostolus, in quem non crediderunt? Fides itaq; cum primis est necessaria, sine qua impossibile est placere Deo: Quam qui non habet, frustra accedit ad Deum, frustra loquitur, frustra inuocat Deum. Intellexit hoc Propheta cũ dixit: Credidi propter quod locutus sum. Quin & Apostolus: Et nos, inquit, credimus, propter quod & loquimur. Prima ergo vox eius, qui se Christianum profitetur, est, Credo. Hinc est, quod non Sophi, non Philosophi, sed fideles appellamur. Verùm quid tandem illud est, quod credere nos oportet? nihil aliud est quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum. Hæc est fidei nostræ summa, vt credamus, nos, qui primorum parentum nostrorum culpa facti eramus filij iræ, filij gehennæ, rei mortis æternæ, non potuisse, neq; posse à morte liberari, nisi per vnum mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus: qui factus est propiciatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, verum & totius mundi: qui lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: Qui cum inimici fuissemus, reconciliauit nos Deo patri. Quomodo autem reconciliauit? Vt sicut per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti fuimus multi, sic per vnius obedientiam iusti constitueremur multi. Factus est enim obediens patri vsq; ad mortem, mortem autem crucis, quò sic lueret inobedientiæ peccatum, per primos parentes nostros admissum, & nos ex impijs iustos factos, per obedientiam suam, quam in

Chrysost. Tomo 4. Homil. de fide, spe, & charitate, Cyril. li. 4. super Ioan. cap. 9. Roma. 5. Hebr. 11. Roma. 10. Hebr. 11. Psal. 115. 2. Cor. 4. Eph. 2. 1. Tim. 2. 1. Ioan. 2. Apoc. 1. Rom. 5. Rom. 5. Philip. 2.

perferenda morte crucis ostendit, cum patre suo cœlesti in grã-
Rom. 10. tiam reduceret. Hoc qui corde credit, sufficit illi ad iustitiam: qui vero confitetur insuper ore, consequitur salutem. Hoc so-
1. Cor. 2. lum scire se Paulus gloriabatur, scribens ad Corinthios. Cum venissem, inquit, ad vos fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Christi. Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Non veni, inquit, syllogismorum captiones, non sophismata, nõ aliud quidpiam huiusmodi vobis afferens: verum sic me vobis exhibui, quasi nihil aliud scirem, præter crucem Christi.

Gala. 6. In hac sola gloriabatur Paulus, hanc solam se nosse profitebatur & præ se ferebat: Ab ijs vero vehementer animus eius abhorrebat, & eorum consuetudine interdicebat, qui superbi,
1. Tim. 6. nihil scientes, languebant circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ,
2. Tim. 2. suspiciones malæ: cum seruum domini non oporteat litigare, sed esse mansuetum ad omnes, docibilem, patientem &c.

Quod fides mediatoris, post lapsum primi hominis, fuerit, & est omnibus ad salutem necessaria, neq; potuerit, aut possit quisquam absq; illa saluari.

Cap. II.

1. Cor. 4. & Amb. li. 1. ca. 3. de fide. Actor. 4. Matt. 1. HÆc est igitur fides nostra, in cuius simplicitate regnũ est Dei, non in contentione sermonis, vt credamus & confiteamur, quod non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo saluum quenquã factum, aut fieri oporteret, præter nomen illius, qui propterea vocari voluit IESVS, quod saluum esset facturus populum suum à peccatis eorum. Ac fides quidem hæc, ante lapsum primi hominis, minimè fuit
1. Tim. 1. necessaria. Neq; enim alia causa fuit, quamobrem veniret in mundum Iesus Christus, quam vt peccatores saluos faceret. Nõ illum de cœlo ad terram merita nostra bona, sed peccata traxe-
Sermone 8. & 9. de verbis Apostoli. runt. Tolle morbos, tolle vulnera, dicit Augustinus, & nulla est causa medicinæ. Sufficiebat igitur primis parentibus nostris, priusquam prolapsi fuissent, credere, quòd Deus est, & quòd
Heb. 11. inquirentibus se remunerator est. Post admissum verò per illos peccatum, iam illud credere nequaquam sufficiebat: necessaria fuit præterea fides mediatoris, quem cũ ipsi, tum liberi eorum & posteri, sancti Patriarchæ & Prophetæ magno desyderio venturum expectabant, certa spe, & fiducia futurum, vt per eum Deo patri reconciliarentur, & de Diaboli potestate eriperentur. Quis

Quis autem futurus esset mediator ille, Deiné filius, an angelus, an alius quispiam, de eo certi aliquid persuasum habere non fuit omnibus necesse: satis erat ad salutem, in genere credere, quod rationem Deus esset initurus, & viam aliquam humanæ redemptionis inuenturus. Ad explicatius verò & distinctius de mediatore singula credenda, tenebantur ij soli, quibus hoc fuit à Deo reuelatum, qui maiores vocantur, sancti Patriarchæ, & Prophetæ, simul Sacerdotes, & Pontifices, quibus populi docendi munus incumbebat, qui & ante legem obscurius, & post datam à Mose legem apertius, quibusdam sacrificijs & cæremonijs venturum Christum mediatorem adumbrabant. Quorum significationem intelligebant ipsi quidem apertius maiores, quibus reuelatum erat, futurum, vt virgo conciperet & pareret filium, qui passione, cruce, & morte sua pro peccatis hominum satisfaceret, qui tertia die à mortuis resurgeret, deinde vero in cœlos ascenderet, inde venturus iudicaret viuos & mortuos. In maiorum autem fide saluabantur minores, qui sub velamine quodam obscurius cognoscebant, ac fide apprehendebant, venturum mediatorem, per quem essent à morte liberandi, cuius venturi fides illustrior fuit sub lege, quàm ante legem. Esa. 7.

Posteaquam verò venit tempus illud acceptabile, venerunt dies salutis: posteaquam apparuit gratia Saluatoris nostri omnibus hominibus, qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, tum verò fides mediatoris Christi, qui pacificauit per sanguinem crucis suæ, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt, sicut clarior & apertior, ita magis esse cœpit necessaria, vt iam non adumbratè sicut sub lege, vel ante legem, neq; sub velamine (quandoquidem Christo mortuo velum templi scissum est) sed clarè, dilucidè, atq; apertè crederent, & confiterentur omnes, quod venerit iam is, qui finis est legis Christus ad iustitiam omni credenti: cui testimonium perhibent omnes Prophetæ, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum: cuius diem Abraham videre gestiebat, ac vidit, attestante ipso Christo, & gauisus est: vidit autem non carnis, verum fidei oculis, quibus multò certius videtur. Pro quo mittendo Moses orauit dicens: Obsecro domine, mitte quem missurus es. Orauit Dauid cum alijs in locis, tum ter in vno Psalmo repetens: Ostende faciem tuam & salui erimus. Orauit Esaias, cum desyderio clamans: Emitte Domine agnum dominatorem terræ. Vtinam dirumperes cœlos & descenderes. Orauit in Canticis Ecclesia dicens. Osculetur me osculo oris sui: sonet vox tua in auribus meis. Quid enim 2. Cor. 6. Tit. 2. Colos. 1. Luc. 23. Actor. 10. Io. 8. Exod. 4. Psal. 79. Esa. 16. Esa. 64. Cant. 2.

aliud ijs verbis à sponso suo Christo petit? quàm vt qui loqueretur iam in patribus & Prophetis, idem ore proprio tandem aliquando loquatur in carne assumpta. Neq; vero satis est credere, quòd venerit in hũc mundum, sed & illud fideles omnes tenere memoria necesse est, quòd conceptus est de Spiritusancto, quòd natus est ex Maria virgine, quòd traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostrã, quod ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris, inde venturus iudicare viuos & mortuos. Quoniam verò qui virginis filius, idem est & Dei filius, in patrem quoq; omnipotentem credere necesse est, creatorem cœli & terræ: simul & in Spiritum sanctum, ex quò conceptus est. Vt in tribus personis credatur vnus Deus. Distinctionem verò personarum, & vnitatem substantiæ, si qui sunt rudiores, quam vt comprehendere possint, non est adeò necessarium ad salutem, omnibus explicatè credere, vt si quis minus hœc fuerit assequutus, de eius salute dubitandum sit.

Rom. 4.

Quod Ecclesia, omnia quæ ad fidem *mediatoris pertinent, non modo scriptis & sermonibus, uerum & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & uarijs ceremonijs, mentibus fidelium imprimere conata est. Ac primum de Anno in certa tempora distributo, deq; beneficio Christi incarnationis.*

Cap. III.

VErum videre licet admirabilem quandam curam, & solicitudinem sanctæ matris Ecclesiæ, quæ non contenta vel scripto, vel verbo singula tradidisse, quæ necessariò credenda sunt ad salutem, diligenter vias & rationes omnes persecuta est, quibus eaquàm maximè clara, & manifesta redderet omnibus. Itaq; totum anni tempus ita distribuit, certos vt dies institueret, quibus eorum, quæ credere nos oportet, si modo salui esse volumus, ita admoneremur, nunquam vt elabi è memoria nostra possent. Quoniam verò primum inter ea locum obtinet incarnatio Christi, nõ vtcunq; ad celebrandam huius tanti beneficij memoriam accedere liberos suos voluit, verum tribus, & amplius etiam hebdomadis, vt se præpararent instituit, ad mediatorem redemptorem'q; suum, eo quo par est honore, excipiendum. Quod quidem tempus vocauit Aduentum: in quo

Aduentus sancta desiderabilisq; institutio.

Tempus trium hebdomadarum.

in quo sanctorum patrum desyderium nobis repræsentat, qui sedentes in tenebris & in vmbra mortis, incredibili quodam animorum ardore, venturum in carne iustitiæ solem, dominũ nostrum Iesum Christum, expectantes, continuis & flebilibus modis clamabant, dicentes: Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quæ verba & in primis vesperis primæ Dominicę, & per totum Aduentũ singulis diebus in Missa beatæ virginis cantãtur. Ad quã diluculo surgunt homines, tanquã vigilantes, atq; sui saluatoris aduentũ expectantes. Qui vero maiore ferũtur erga Christum charitate, carnem etiam suam per omne id tempus ieiunio macerant, quò domitis illius cupiditatibus, tantò magis expediti esse queant ad illum venientem excipiendum, debitoq; honore prosequendum, quem tanto studio præstolati fuerunt. Cuius posteaquam diu multumq; expectatus ille dies incarnationis, & natiuitatis aduenit, quanta est, per Deum immortalem, omnium lætitia? quam profusum gaudium? quam incredibilis exultatio? quòd venerit tandem ille tantoperè desyderatus, qui dissolueret iugum nostræ captiuitatis, & nos à graui seruitute, qua Diabolo mancipati fueramus, in libertatem assereret. Surgitur nocte media, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex historia didicimus Euangelica: Curritur ab omnibus ad videndum, ad amplexandum, ad exosculandum nostræ salutis autorem. Illucescente vero sole, posteaquam solenni cum gaudio perfecta sunt in templo omnia, quæ ad diem hunc tam festum iusta celebritate peragendum pertinere videntur, nequaquam ijs finibus gaudium & exultatio piorum continetur: verum priuatis etiam cuiusq; ædibus, non ab adultis modo, verum & à pueris, ac tantum non ab ipsis lactentibus atq; infantibus, natus nobis puerulus, datus nobis filius, decantatur.

Luc. 1. Esa. 45. festiuitas nocturna Christi nati Luc. 2. Esa. 9.

Cursitatur per vicos & plateas, in singulis ædibus annunciatur cum iubilo gaudium illud magnum, quòd natus est nobis hodie Saluator, qui est Christus dominus. Quoniam verò summa tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cum sit diues in misericordia, propter nimiam charitatem suam, quà dilexit nos, misit filium suum factum ex muliere, qui mortem nostram moriendo destrueret, & vitam resurgendo repararet, inuitantur à locupletioribus tenuiores, vt & ipsi quà possint communis omnium tam benigni patroni, vel patris potius liberalitatem imitentur, atq; è suis copijs egentium subleuent inopiam. Hac ratione mater Ecclesia, quæ in symbolo primo loco de Christo nato continentur, in pectoribus liberorum suorum defigenda curauit: vt ne facile excidere possent. Addidit ijs etiam ea, quæ

Luc. 2. Ephe. 2. Galat. 4.

non continentur in symbolo. Nam octauo die post, circumcisi: quatuor deinde diebus interiectis, à Magis adorati; quadragesimo die post natalem, in templo oblati pueri Iesu, memoriam recolit.

De beneficio Redemptionis per crucem & mortem Christi factæ. Cap. IIII.

PRiusquam verò ad ea veniat, quæ deinceps habentur in symbolo, de eo, quomodo passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit: quoniam inter omnia Christi beneficia, crucis hoc & mortis eius, vnum omniū præ cæteris est insigne maximè. Neq; enim nascendo, sed moriendo pro nobis, nos à morte redemit; non in cunis iacendo, sed in cruce spiritum exhalando, pro peccatis nostris satisfaciens, nos cœlesti patri suo reconciliauit: cruci peccatorum nostrorum chyrographū affigens, tulit ipsum de medio ac prorsus de rerum natura sustulit. Quoniam itaq; salus hæc est, & redemptio nostra, quoniã gloria nostra crux Christi est, triumphus noster crux Christi est, spes omnis, & fiducia nostra, sola crux est domini nostri Iesu Christi, ad tantū hoc crucis & mortis beneficium commemorandum, sancta mater Ecclesia non vtcunq;, verum diligenter præparatis fidelibus suis, accedendū esse putauit. Atq; illud inprimis æquum esse duxit, vt socij Christi passionum esse conaremur, si volumus esse socij consolationis, quam cum illo resurgentes, & in cœlum ascendentes accepturi sumus. 2. Trm. 2. Roma. 8. Luc. 24. Nam nisi commortui fuerimus, non conuiuemus: Nisi sustinuerimus, non conregnabimus. Compati necesse est, si quis conglorificari vult. Nam & Christum pati prius oportuit, atq; ita intrare in gloriam suam. Ac rectè quidem communicare Christi passionibus intelligitur, qui pro nomine illius quouis cruciatus, denicq; mortem ipsam perferre, si res ita postulet, animo prompto semper est, & parato. Recte præterea compati & commori ille dicitur, qui desijt à peccatis, vt iam non desyderijs hominum, sed voluntate Dei, quod reliquum est in carne viuat temporis. Cæterum ad hæc perficienda, impedimento plærunq; caro est, maximè quæ spiritui aduersatur, vt non quæ volumus illa faciamus. Gal. 5. Hæc itaq; domanda est abstinentia, quò facilius crucifigi possit cum suis vitijs & concupiscentijs. Nam sicut

Remedia petulantiæ carnis

ſicut equis ferocientibus, & ſeſſori minus iam obtemperantibus, pabulum ſubducitur, & pro auena fœnum datur, ita carni noſtræ, ob ſucci & ſpirituum abundantiam ſpiritui rebellanti, ſubduci alimoniam, & eiuſmodi ſuppeditari ciborum genus expedit, vnde quam minimum animo ſeſſori ſuo recalcitret: vt caſtigato corpore, & in ſeruitutem redacto, vegetior ac liberatior animus diuinis laudibus inſiſtat, diuinæq; voluntati ſe tanto facilius attemperet. Cum enim qui foris eſt noſter homo corrumpitur, tum is qui intus eſt, renouatur de die in diem: quanto plus conficitur quotidianis laboribus & ieiunijs exterior noſtri pars corpus, tanto interior noſtri pars, & ea potior, animus, deficiente corpore graui ſuo aduerſario, vegetior, ac valentior, & aptior efficitur ad hæc, vt Deo vacare, & illius voluntati obſequundare queat. His itaq; cauſis adducta mater Eccleſia, quò, quæ nobis in mora plærunq; ſunt, carnis deſyderijs vacui, vacare melius tanti beneficij contemplationi poſſimus, quadraginta dierum ieiunium inſtituit. Neq; id ſine exemplo ſeruatoris noſtri Chriſti, qui & ipſe quadraginta dies in deſerto ieiunaſſe legitur: vt obiter etiam illud in memoriam nobis reuocet, quomodo ille, cuius beneficio nobis contigit, vt explere famem, vt ſaturi eſſe queamus, noſtra cauſa eſurire dignatus eſt. Poſteaquam verò ventum eſt ad finem quadrageſimæ, ad hebdomadam illam, quam iure merito ſanctam vocamus, quòd in ea repræſentatur nobis Chriſti paſſionis myſterium, per quam abluti, ſanctificati, iuſtificati ſumus, tum verò maiore ſtudio in eas res omnes incumbi voluit, quas ad frenanda deſyderia, atque ad auertendum animum ab omni rerum terrenarum cura pertinere putauit. Hinc ille mos quondam à plurimis, nunc vero à paucis, quorum ardentior eſt pietas, obſeruatus: quem etiam ſua ætate ſcribit obſeruatum Epiphanius: quòd humi cubabatur, quòd afflictiones tolerabantur, quòd ſicca duntaxat edebantur, quod precationes, vigiliæ, ieiunia ſeruabantur, atq; omnes animarum ſalutes per ſanctas afflictiones exquirebantur. Vacabatur ab omnibus ſæculi negocijs, neque alia in re per totam illam hebdomadam, quàm in contemplatione ſummi illius beneficij, quod nobis in ara crucis dominus noſter Ieſus Chriſtus, idem & Sacerdos & ſacrificium, conferre dignatus eſt, mentes & cogitationes hominum defixæ fuerunt: quò ſingulari & inæſtimabili beneficio, quoniam peccatorum remiſſionem, fuſo pro nobis Chriſti ſanguine, conſequuti ſumus, tum verò ſeduló facere omnes omnia iuſsit Eccleſia, quo tanti beneficij fructum conſequi poſſent: quem

1. Cor. 9.

2. Cor. 4.

Matt. 4.

quoniam adipisci non licet, nisi ijs, qui peccata sua, quæ tantis Christi cruciatibus causam dederunt, in amaritudine mentis
Esa. 38. suæ recogitant, qui detestati ea, odium eorum concipiunt, ac iusto propterea dolore affecti, profusis lachrymis ea sacerdoti Dei
Matt. 18. ministro, cui ligandi soluendiq; potestas à Deo data est, enumerando recensent, eiusq; ministerio, virtute verò ac merito passionis & mortis Christi, ab illis absolui, ac Deo patri, quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari, ea quà par est animorum submissione petunt, vt hoc quoq; sub id tempus à fidelibus fieret institutit: quo commonefaceret illos, non nisi passionis & mortis Christi meritò peccata remitti. Hoc nõ contenta, simul statuit, vt huius peccatorum remissionis, & cum Deo patre reconciliationis pignus acciperent, quò tantò magis certi de ea reddi possent: ad viuum & viuificum Christi corpus & sanguinem sumendum, posteaquam peccata sua confessi, atque ab eorum nexu soluti essent, accederent: quò sicut ipse vna caro nobiscum, ita nos vicissim non modo caro vna, verum & spiritus vnus cum ipso efficimur, atq; illius corpori coniungimur. Quoniam verò & in sacramento hoc, & quoties memoria dominicæ passionis recolitur, sicut sæpe iam antea commemorauimus, reconciliationis illius admonemur in cruce peractæ, qua nos, qui inimici eramus, per mortem suam Deo patri Christus reconciliauit, fas non esse putauit mater Ecclesia, qui reconciliatiõis huius memoriã agerẽt, vt ij simultates aliquas gererẽt, ac odijs inter se mutuis flagrarẽt. Quamobrẽ & illud instituit, vt in hac præcipuè sancta hebdomada, priusquã ad sumendũ salutarem illũ cibũ fideles accederent, qui Sacramentum est pietatis, mysteriũ pacis, signũ vnitatis, vinculum charitatis, confite-
Iaco. 5. rentur alterutrum peccata sua, simul veniam peterent darentq;
Hebr. 6. vicissim. Quod qui secus facerent, quiq; implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiam quam ipsi Iudæi flagitium designarent, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes, vt meritò à sacris arcendi, quin etiam è piorum cœtu homines impij neq; digni, qui Christianorum appellatione gaudeant, exterminandi sint. Et quoniam duplex est pœnitentia, priuata vna, publica altera, sicut suo loco fusius dicetur, illam quidem quocunq; die fieri permittit Ecclesia, hanc autem alteram solennem, non existimauit, nisi feria quinta sanctæ hebdomadæ, peragi oportere. Est quidem ita, quod omni tempore fungi debent Episcopi legatione ad recõciliandos peccatores, de qua loquens Apostolus, cum dixisset, Deus erat in
2. Cor. 5. Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum: & posuit in nobis verbum reconciliationis: protinus

adiunxit,

adiunxit: Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo: visum est tamen vt isto potissimum die legationis hoc munere fungerentur, quo summus pontifex noster Iesus Christus astitit vultui Dei pro nobis in multitudine misericordiæ suæ, & semel Sacerdotij secundum ordinem Melchisedech officio perfunctus, cum sacrificium incruentum corporis & sanguinis sui sub panis & vini speciebus in vltima illa cœna Deo patri obtulisset, ac eiusdem corporis & sanguinis Sacramentum sub ijsdem speciebus post factam oblationem suis discipulis tradidisset, paulo post iterum Sacerdos ipse secundum ordinem Aaron, vt huic Sacerdotio finem imponeret, posteaquam nouum illud instituerat, sacrificium pro nobis cruentum factus est, semetipsum tradens oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis: capi se, ligari, conspui, flagellari, varijs probris affici, ac post multos grauissimos cruciatus sibi illatos, tandem se in crucem agi passus, atq; ibi pro nobis iustus pro iniustis mori dignatus est. Quam autem ob causam ligata est misericordia? nisi vt miseros peccatores à nexu peccatorum suorum solueret pœnitentes. Quam ob causam vita mori pro impijs, & mortis æternæ reis dignata est? nisi vt, sicut iam toties dictum est, propicium nobis & placatum patrem suum redderet, apud quem propiciator nobis factus est Christus in sanguine suo? Quamuis igitur à diuitijs bonitatis Dei nullum tempus vacat, hoc tamen tempus ad reconciliandos grauioribus flagitijs obrutos, visum est maximè accommodum, quò semotis alijs curis omnibus, ac postpositis quibuscunq; sæculi cogitationibus, soli propiciationis per Christum in cruce factæ contemplationi vacatur, quò remissionis peccatorum nobis per mortis illius meritũ obtentæ memoria refricatur: nulli vt iam quamlibet grauibus presso criminibus dubitare fas sit, quin qui proprio filio suo nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, is nunquam sit commissurus, quin simul cum illo sit nobis donaturus omnia, sit concessurus veniam & indulgentiam peccatorum nostrorum omnium: cum præsertim ob hoc ipsum eum tradiderit. Quandoquidem per Prophetam testatur, quòd non ob aliam causam, nisi propter scelus populi sui percusserit eum. Hinc perspicuum cuiuis esse potest, quod non satis habuit Ecclesia commonefecisse nos, passi, crucifixi, mortui Christi, sed simul indicare voluit, quem essemus fructum ex hac illius passione & morte consequuti, nimirum peccatorum remissionem, & cum Deo patre cœlesti reconciliationem.

Hebr. 9.

Ephe. 5.

1. Pet. 3.

Roma. 3.

Rom. 8.

Esa. 53.

Quod

Quod in die Paraſceues recte deploratur Chriſti paſsio. Cap. V.

QVA quidem ex re, etſi gaudere nos æquum eſt & exultare, quod in cruce ſalutem noſtram operatus eſt Chriſtus, non ſine cauſa tamen gaudium iſtud in aliud tempus differendum, ſanctam verò hebdomadam hanc omnem, præcipuè verò diem Paraſceues in mœrore, luctu, lachrymis conſumendam eſſe cenſuit Eccleſia. Gloriari quidem nos oportet in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, atq; ingentem ex eo conſolationem accipere, quod nos dignos iudicauerit, quos non corruptibilibus auro & argento, ſed precioſo ſanguine ſuo redimeret: Verum ſunt quæ nos impediunt, quòminus, quo die redemptionis hoc noſtræ myſterium celebramus, gaudere & exultare queamus. Vetat enim hoc noſtræ culpæ conſcientia. Nos enim ſumus qui paſſioni, qui cruci, qui morti eius cauſam dedimus, nos illius plaga doloris, nos illius culpa ſumus occiſionis: Nam ille, quæ non rapuit, exoluit. Traditus eſt propter delicta noſtra: Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras: attritus eſt propter ſcelera noſtra. Non ille ſua, quæ nulla habuit, ſed noſtra peccata pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Meritò itaq; gemitus edimus, meritò lachrymas fundimus propter peccata noſtra, quæ tam grauia fuerũt, vt niſi morte Chriſti expiari nõ potuerint. Tum aũt ipſe Chriſtus noluiſſe videtur eo die nos gaudere, quo cruciatus hos noſtra cauſa pertulit, Sic enim dixit. Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Quin etiam exemplo prorabili confirmat, huic tantæ rei triſtitiam cõuenire. Mulier, inquit, cum paait, triſtitiam habet, quia venit hora eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit preſſuræ, propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum. Mulieri cõparat Eccleſiam ſuã, quæ quia Chriſtum diligit, quem ex Deo patre genitum in noſtram naturam ſuſcepit, rectè hoc die Paraſceues moriente illo, & per mortem quaſi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam exeunte, triſtitiã habet, & dolet, vt in vtero habent, & clamat parturiens. Quoniam verò poſtquàm reſurrexit æterno ſuo regno natus, gauſi ſunt diſcipuli viſo domino, ſicut ipſe dixerat: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrũ nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta eſt mulieris, quæ promiſſæ fuerat, ſimilitudo, quæ poſtquàm peperit, iam non meminit preſſuræ

1.Pet. 1.
Pſal. 68.
Rom. 4.
Eſai. 53.
1.Pet. 2.
Ioan. 16.
2.Teſſ. 5.
Apoc. 12.
Ioan. 20.
Ioan. 16.

pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Quarè non sunt audiendi, qui Christi mortem lugubrem esse nolunt, & eam deplorari vetant. Nam & si preciosam illam & glorioſam esse libenter confitemur, vt quæ mortem, & mortis destruxit authorem, non continuo non est ipsa lugubris & fidelibus deflenda, pro quorum salute sponte Christus illam exhibuit: Alioqui periculum est, ne de nobis quoq; per Prophetã suum Christus conqueri videatur: Sustinui qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inueni. Cum præsertim per Zachariam prædictum sit, quòd dolebunt super eum, sicut doleri solet in morte Primogeniti. Non gaudeamus itaq; tum, quando mundus gaudebat, quando Christum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti insultabant: Non vociferemur cum insanis illis & odio furentibus, crucifige, crucifige illum: sed cum Maria matre Iesu, cuius tum animam doloris gladius pertransiuit, cum q; sanctis Apostolis, quorum ingens luctus mentes occupauerat, diem, quo Christi crucifixi fit memoria, in fletu & planctu transigamus: gaudium verò nostrum in id vsq; tempus differamus, quo ipsi quoq; gauisi sunt discipuli viso domino: Differamus lætitiam nostram in perendinum diem, quo Christus deuicta morte resurrexit propter iustificationem nostram. Tempus flendi, dicit sapiens, & tempus ridendi, tempus plangendi, & tempus saltandi: Prius flendum est, vt exultare postea liceat. Euntes ibant & flebant, dicit propheta, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exultatione, portãtes manipulos suos. Beati flentes, ait Christus, quoniam ipsi videbunt. Quando cantantur nobis lugubria, plangamus, vt cum tibijs cantatum fuerit, exultemus. Fleamus cum flentibus Apostolis, & cum ijsdem gaudentibus gaudeamus: neq; cum perfidis Iudæis commune quicquam habeamus, Christo passo exultantibus, atq; illi acerbè insultantibus. Hunc morem iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus semper obseruauit sancta mater Ecclesia, simul docens fideles suos, quòd per luctum peruenitur ad gaudium, quòd per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

1.Cor.15. Hebr.2. Psal.68. Zacha.12. Luc.23. Luc.2. Ioan.20. Roma.4. Eccle.3. Psal.125. Matt.5. Luc.7. Rom.12. Acto.14.

De gaudio Dominicæ resurrectionis. Cap. VI.

QVamobrem ad iucundam illam resurrectionis Christi solennitatẽ prius nos peruenire noluit, quàm essemus cõuersi ad Dñm in toto corde nostro, in ieiunio, & fletu, & plãctu. Etiã carnalibus hac in parte, puisum esse cupiebat, q cum

Iohel.2.

cū nō facilè posſint mentis oculos ad ea videnda, quæ ſunt ſpiritus attollere, niſi vi maiore corporaliter accidentium cauſarum excitentur, cauſas, quibus id perfici poſſet, perueſtigauit.

Quarè ieiuniū quadraginta dierum, quòd pro decimis anni totius offertur Deo, ſic diſpoſuit, vt ante ſacratiſſimam Paſchatis noctem nullo modo rumperetur à pijs. Ita fit, dum per abſtinentiam corpus atteritur, nec aliunde laxatio niſi ab hac paſchali nocte ſperatur, vt hæc beata nox etiam à carnalibus tantò maiore cum expectatione & gaudio excipiatur, & antequam veniat, ſic omnes quadrageſimæ dies, qui ſunt interiecti, tanquam diurna viatoris itinera, magno cum deſyderio ad conſtitutum locum properantis, quotidiè penè diligenter computentur.

Hac ratione dulcis omnibus hæc ſolennitas, chara omnibus, deſyderabilis cunctis efficitur: Sicut lux in tenebris ambulantibus, ſicut fons de petra ſalientis aquæ, ſitientibus, ſicut quòd fixit Deus tabernaculum peregrinantibus. Hic igitur tempus iam eſt lætitiæ, hic exultamus omnes gaudio, memoria nobiſcū repetentes, quantum pro nobis Chriſtus precium perſoluerit, per quod peccatorum noſtrorum remiſſionem conſequuti, & à duriſſima captiuitate redempti ſumus. Quo magis autem abſolutum ſit gaudium noſtrum, paſsioni & morti Chriſti reſurrectionem quoq; ſemper adiungimus, quæ noſtræ cauſa eſt iuſti-
Roma. 4. ficationis. Nam ſicut traditus eſt Chriſtus propter delicta noſtra, ita reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Vnde colligere licet, quod qui iuſtificatiōem nihil aliud eſſe volunt, quam peccatorum remiſſionem, & cum Deo patre reconciliationem, ij toto (quod aiunt) cœlo errant. Neq; enim in hac ſola re conſiſtit iuſtificatio, ſi vetus homo noſter exuatur, neceſſe eſt inſu-
Ephe. 4. per indui nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt in ſanctitate & iuſtitia veritatis. Non ſatis eſt veterem Adam eieciſſe, nouum
Roma. 6. etiam Adam præterea Chriſtum complecti neceſſe eſt. Non tantum peccato moriendum, ſed viuendum eſt etiam Deo in Chriſto Ieſu. Non ſufficit à peccato liberari, ſeruos etiam oportet fieri iuſtitiæ, non commori ſaltem, hoc eſt defungi peccatis, verum & reſurgere cum Chriſto opus eſt. Illud itaq; merito Chriſti paſſionis nobis obtigit, quòd ſumus mortui peccatis,
Rom. 6. quòd vetus homo crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato. Verum hoc ſatis non eſt: Neceſſe eſt præterea, vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos fide accenſi, ſimul cum eo reſurgentes, in nouitate vitæ ambulemus, parati omnia & facere & pati pro ea fide, quam ipſe tradidit, quam in ſymbolo poſtea comprehenderunt

henderunt Apostoli. Quod certi simus, tametsi propter eam fidem corpus nostrum occisum fuerit, nihilominus facturum Deum, ut suis promissis maneat, utq; excitet nos, sicut excitauit Christum in uitam æternam. Atq; hoc est quod vocat Paulus iustificari, post adeptam peccatorum remissionem in eiusmodi vitæ nouitate ambulare. Crucifixus itaq; Christus est, ut in cruce ueteris hominis occasum ostenderet. Resurrexit autem, ut in uita sua uitæ nostræ nouitatem demonstraret. Duplicatur itaque gaudium hoc die nostrum, quod non solum abolita sunt peccata nostra per mortem Christi, verumetiam illius resurrectio documento nobis est & exemplo, quomodo mortui per illum pristinis culpis mox una cum illo & per illum in nouam uitam resuscitati, deinceps iustitiæ uiuamus, quam illius beneficio consequuti sumus. Hæc itaq; duo sancta mater Ecclesia præ cæteris inculcanda suis fidelibus, nec ferè ab inuicem separanda esse duxit, tanquam ad salutem apprimè necessaria. Nam cùm & illud credere necessarium sit ad salutem, Christum & verum hominem, & verum Deum fuisse: verum hominem declarat passio & mors: neq; enim potuit pati & mori nisi homo: verum Deum declarat resurrectio: neq; enim potuit sua ipsius virtute à mortuis resurgere, nisi Deus. Quamobrem non satis habuit in die Parasceues mortis, in die Paschæ resurrectionis Christi memoriam celebrasse, quin per totum annũ vertentem utriusque nobis memoriam singulis hebdomadis renouet. Nam quòd à Christianis feria quarta & sexta ieiunatur, illam rationẽ reddi scribit Augustinus, quod consyderato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi, die autem vno interiecto, cuius vespere Dominus Pascha cum Discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quam vocamus quintam sabbati; deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, feriam sextam vulgò vocant, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Tertius autem dies post resurrectioni dicatus est, qui propterea dominicus etiam vocatur, quòd in eo Dominus à mortuis resurgens, verè se Deum & Dominum esse declarauit. Quare non solo die Paschatis, verùm singulis dominicis diebus promissionem peragi videmus, qua repræsentatur Apostolorum processio, qui iuxta Christi præceptũ iuerunt in Galileam, vt ibi uiderent Dominum à mortuis resurgentem, & Hierosolymam inde postea redierunt. Sic ergò duos articulos hos docuit nos Ecclesia, vnum de passo, crucifixo, mortuo, & sepulto Christo, alterum de eo, quomodo tertia die resurrexit, qui quo magis infigerentur memoriæ nostræ, singulis hebdo-

Ad Casulanum Epistola 86.

Matt. 26.

Matt. 28.

madis eorum commemorationem sextis feriis, & diebus dominicis renouari voluit.

De ascensione Christi, deque extremo iudicio. Cap. VII.

Sicut autem quadraginta dies ante dominicam resurrectionis in omni abstinentiæ continentiæq; genere traducendos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia censuit esse relaxanda, ut ad festum usq; Pentecostes non ieiunaretur à cibis, quod est mœrentium, sed in Domino gauderetur. Illud etiam subiecit quasi sub oculos nostros, quomodo quadraginta dies cum suis discipulis versatus est, quibuscum etiam cibum interdum capere visus est, dominus noster Iesus Christus, quò magis fidem faceret suæ resur-
Actor. 1. rectionis: Postea videntibus illis eleuatus, & in cœlum assumptus est. Poterat quidem celerius in cœlum ascendere, sed quoniam non quæ sua, sed quæ nostra sunt quærere venerat (descenderat enim propter nos homines, & propter nostram salutem) quo magis claram testatamq; cunctis resurrectionē suam redderet, atq; omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tantisper in terris commorari, ascensionisq; suæ gloriam in quadragesimum diem differre dignatus est. Nulla autem res æque spem nostrā erigit, atq; gloriosa hæc Christi ascensio. Nam passio illius charitatem in nobis accendit, quā cum ille
Ioan. 15. summā ergo nos declarauerit (nam dilectionē hac maiorē habere potest nemo, quam vt animā suam ponat quis pro amicis suis, qua tamen maiorē habuit ille, qui posuit pro inimicis) fieri non potest, quin mutuo illius amore inflāmemur, qui prior nos tantopere dilexit. Resurrectio verò Christi, non modò de diuinitate ipsius, verum & de nostræ carnis resurrectione fidem nostram
1. Thes. 4. confirmat & roborat: Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo. Ascensio porro spem lætificat, quam firmā habemus & indubitatā, quo caput nostrū præcessit, eò nos, qui sumus ipsius
Ioan. 12. membra, sequuturos: Cū præsertim promissum eius habeamus, qui fallere nescit, vbi fuerit ipse, ibi futurum & ministrum. Sed ita nos in spem erigit ascensio, ne prorsus tamen securos & oscitantes esse permittat. Nam eodem ipso die nobis in memoriā reuocatur, quomodo qui ascendit ad cœlos, & sedet ad dextrā pa-
Actor. 1. tris, inde vēturus sit iudicare viuos et mortuos: Cantatur enim in Missæ introitu: Viri Galilei, quid admiramini aspicientes in cœlum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlū, ita ueniet,

quemad-

quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Vnde docemur, uenturum eum in eadem forma hominis, in corpore glorificato, quod in cœlū secum detulit, iudicare viuos & mortuos. Cantatur & illud ex Psalmo. Ascendit Deus in iubilo, & dominus in voce tubæ. Atqui in eiusdem voce tubæ nouissimæ, resurgent omnes incorrupti, sententiā iudicis audituri: qui, quos à siniſtris collocauerit, eos ad supplicīū ignis æterni condemnabit, quos autem à dextris posuerit, eos ire iubebit in regnū suum cœleste: Propterea & in prosa canitur illud: Iudex cum veneris iudicare seculum, da nobis quæsumus sempiternam requiem in sanctorum gloria. Sic ergo gaudio, quod ex ascensione Christi capimus, quę nos in spem erigit, futurum ut ipsi quoq; simus vbi caput nostrum est, miscere voluit Ecclesia sollicitudinem, quam simul nobis adfert expectatio terribilis illius iudicij, quo & hunc articulum, qui extremus est de Christo, ne ignorare possemus: Cuius etiam commonefacit nos secunda dominica Aduentus, Nam cum in prima nos amabilis illius admonuisset, quo venit, mansuetus, non ut perderet animas hominum, sed vt saluaret, non vt iudicaret mundū, sed vt mundus per ipsum saluus fieret: In secunda dominica, meminit illius aduentus horrēdi, quo qui diuitias bonitatis eius contempserunt, quem recipere redemptorem noluerunt, eum seuerum & inexorabilem iudicem experientur. Atq; ita non tam scribendo aut prædicando, quam oculis quasi rem subijciendo, per certorum dierum obseruationes, absoluit omnia mater Ecclesia, quæ de Christo credere necessarium est ad salutem.

Psalm. 46. 1. Corin. 15. Matt. 25. Hebr. 10. Zach. 9. Luc. 9. Ioan. 3. Rom. 2.

De Spiritu sancto, deque Trinitate. Cap. VIII.

SEd nec eum articulum prætereundum putauit, quod nos in spiritum quoq; sanctum credere profitemur. Nam & is quemadmodum dudum promissus Apostolis, tandē sit missus quinquagesimo die postquā Christus resurrexit, festiua solennitate, magnaq; cunctorum hilaritate repræsentat. Tunc indicans illud impletum esse, quod à Propheta dictum est de Christo: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quoniam verò & illud credere necessariū est ei, qui saluus esse velit, tres personas vnum esse Deum, sanctissimæ quoq; Trinitati festum diem dicauit: quo non solum admoneri populus eius rei, uerumetiam è superiori loco doceri posset. Rectè autem octauo die post, quàm

Psalm. 64. Ephes. 4.

Spiritus sanctus esset missus recolitur, festum hoc instituit: Nam antequam datus esset Spiritus sanctus, confessio Trinitatis celebrata non est, quod sine dono sancti spiritus, fides illius haberi non potest: Quamuis sanctos Patriarchas & Prophetas spiritu sancto afflatos, non animo latuisse mysterium hoc Trinitatis, è multis scripturæ locis manifestum est. Quò magis autem illud imprimeretur mentibus hominum, ita vt elabi facilè non possit, instituit fideles Ecclesia iam inde à pueris, simul vt essent è somno expergefacti, vt surgentes è lecto, se cruce signarent, ac verba hæc proferrent: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti: quod ipsum similiter facerent cubitum euntes. Cum dicerent in nomine, non autem in nominibus, admonerentur vnius Dei, qui quamuis trinus in personis, vnus tamen est in substantia: simul & eius rei commonefierent, quòd salutem nostram, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota Trinitas est operata. Nam inseparabilia sunt opera Trinitatis. Pater filio, sicut ipse filius testatur, calicem passionis dedit, & ipse filius animæ suæ in potestate sua propinauit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meã: oblatus est enim quia ipse voluit: Et spiritus sanctus illi propinari fecit, Apostolo teste, qui dicit: quòd Christus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. Hæc est fides Catholica, quam vt paulo ante diximus, nõ scribendo neq; prædicando modo, verumetiam annum vertentem ita distribuendo, dies vt certi constituerentur, quibus quasi ordine singuli articuli eorum præcipuè, quę de Christo cognoscenda sunt, non tam auribus, quam oculis fidelium exponerentur, sitiens nostræ salutis mater Ecclesia, nos fideliter docere semper est conata, quòd in eo salutem nostram agi sciret.

Ioan. 18.
Ioan. 10.
Esa. 53.
Hebr. 9.

Quod dictum Apostoli, dies obser-

uatis & menses, nihil aduersatur obseruationi dierum, quæ fit in Ecclesia.

Cap. IX.

NEq; verò defuerunt, qui sanctæ matris nostræ sanctum hoc institutum reprehederent, quod Iudaicas quasdam obseruationes amplexos esse fideles dicerent. Obiectum est etiam ante mille ducentos annos, quod nunc ab ijs, qui pridem sopitas hæreses suscitauerunt, obijci nobis audimus: Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos: Sed ijs iam pridem & ab Epiphanio græco, & ab Hieronymo latino ita responsum est, satis

Gal. 4.
Hęreses 75

est, satis vt esse confutati uideantur. Neq; enim existimandum est, ignorasse matrem Ecclesiam, vel nunc etiam ignorare, quod omnes dies æquales sint, quódque non die parasceues crucifigitur, neq; die dominico resurgit Christus, quódq; nullus dies atque adeò nulla sit hora, qua non rectè passionis illius & resurrectionis, ac aliorum quorumcúnque beneficiorum fiat recordatio. Quamobrem receptus Ecclesiæ mos, quo singulis Christi beneficijs recolendis certos dies instituit, nihil habet cum Iudæorum superstitione commune: Nam illis non est fas quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecosten agere, tabernacula figere: nobis uerò quotidie ieiunare, quotidie agnũ immaculatum & offerre Deo patri, & oblatum manducare, quotidie licet simul omnia Christi beneficia repræsentare. Quoniam uerò seculi curis nimiò plus pleríq; omnes immersi sumus, neq; aut orationibus, aut gratiarum actionibus, Deíq; beneficijs recolendis perinde vt oporteret, uacamus: quid faceret sitiens nostræ salutis mater Ecclesia? permitteré tne tantorum Christi beneficiorum interire memoriam? quæ quamuis in ecclesijs prædicantur è superiore loco, tamen verbi Dei semen à spinis non raro suffocatur: Non potuerunt hoc ferie plena charitatis illius ergo nos viscera, cùm præsertim salutem in eo nostram agi uideret. Cum itaq; cerneret, adduci non posse liberos suos, vt quotidie ieiunarent, quotidie orarent, quotidie Christi corporis & sanguinis communionem perciperent, ac in iugi beneficiorum eius meditatione versarentur: fecit illa Deo & piorum omnium consensu approbante, fecit autem sancti Spiritus docta magisterio, certos vt dies institueret, qui præ cæteris tantorum commemoratione beneficiorum essent insignes, quibus ad officiũ fideles reuocarentur, ac munere suo curis alijs vacui diligentius fungerentur: non aliud spectans hac dierum præscriptione, quàm vt & admonerentur eorum, quæ Deus pro sua ineffabili bonitate, tam plena manu conferre dignatus est, & sepositum tamen tempus aliquot haberent, quo diligentius eorum contemplationi vacare liceret. Sic illa, à Paulo edocta, omnibus omnia facta est, ut omnes lucrifaceret, & qui non possent adhuc solidum cibum capere, quòd is perfectorum est, eos minime negligendos, verùm tanquàm paruulis lac potũ dandum esse putauit. Quò manifestius autem fiat omnibus, quòd Ecclesia nullum nouit dierum discrimen, vel ex tremendo sacrificio, quam missam vocamus, cuius id colligere licebit, in qua natiuitatis, passionis, mortis, resurrectionis, in cœlum ascensionis, & Spiritus sancti missionis beneficia, nullo non die simul omnia celebrantur per totum terrarum orbem, quàm latè pa-

Matt. 13.

1. Cor. 9.

Hebr. 5.

1. Cor. 3.

tet Christiana religio, nulla prorsus varietate. Etsi enim verba mutari videmus, idq; in ijs tantum, quibus ad sacrificium hoc mentes præparantur, cuius generis sunt Introitus, Collectæ, Epistola, Graduale, Euangelium, Offerenda, Communio significationes tamen manent eædem. Quæ verò liturgiæ potissima pars est, & in quouis tota consistit, Canon, Idem perpetuò legitur: vbi ad eundem semper modum præcipuorum Christi beneficiorum simul omnium fit commemoratio, nihil vt ab Euangelio Missa differre videatur, quin ipsum potius Euangelium & breuis quædam credendorum omnium non tam explicatio, quam quasi sub oculos subiecta, ac fidelium ad recolendum præcipuè passionis illud immensum beneficium sit excitatio: Quòd ita repræsentatur in hoc sacro, ut rectè à Cypriano dictum sit, passionem esse Domini, sacrificium quod offerimus. Ex ijs itáque, quæ peraguntur in hoc sacro, facile cuiuis perspicuum esse potest, quod quotidie Christi natalem, quotidie parasceuen, quotidie pascha, quotidie in cœlum ascensionem, quotidie pentecosten celebrat Ecclesia. Sed quoniam hæc non ita attenduntur ab omnibus, rudioribus præsertim, qui minores etiam vocantur, ad eorum quoque captum communis nostra mater Ecclesia demittere se dignata est, certis diebus instituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Quare nihil est, quod nobis Iudaismum quisquam obijciat, qui non aliud hac dierum obseruatione, quam Christi beneficiorum conseruare memoriam, & ea rudibus etiam inculcare conamur, nemo vt sit, qui ignorantiam prætendere queat.

Lib. 2 Epistola 3.

Quomodo præcipue Christi passionis beneficia uarijs modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primum de signo Crucis. Cap. X.

NEQVE VERO FINIBVS IIS CIRCVMSCRIPTA fuit anxiæ de salute nostra matris Ecclesiæ cura & sollicitudo: non contenta fuit scriptis consignasse, uerbis prædicasse, certis diebus instituendis inculcasse, quæ de Christo credenda sunt, maximè verò, quæ summa credendorum est omnium, ineffabile Christi passionis mysterium: etiam signis id representare voluit oculis fidelium, ut nemo tam esset rudis, quin illud cognoscere posset. Hinc est ille cruce signandi mos, qui ab ipsis etiam Apostolorum temporibus ini-

bus initium sumpsisse videtur, quibus qui fuit magis uicinus Tertulianus: Ad omnem, inquit, progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunque nos conuersatio exercet, frontem crucis signacula terimus. Quoties terror aliquis aut periculum imminet, toties hoc signo vtimur, neque nobis alio confugiendum esse putamus, quam ad crucem domini nostri Iesu Christi, per quam ille cum deuicerit huius mundi principem ac tenebrarum harum, in ea certissimum esse nobis præsidium constitutum firmiter credimus: Ipsa enim, vt est apud Chrysostomum, Diaboli plaga, dæmonum frenum, & chamus est contrariarum virtutum. Itaque fugiunt hoc signum dæmones, timentes baculum, quo plagam acceperunt. Quod suo quoque periculo didicit aliquando, quamuis à Christiana fide iam defecisset, Iulianus imperator, posteaquam specum quandam ingressus ad hoc signum confugerat. Per hoc signum perficiuntur omnia, quæ pertinent ad salutem nostram. Cum regeneramur, Christi crux adest, cum sacratissimo cibo reficimur, cùm sacros ordines suscipimus, in omnibus denique sacramentis maximus est crucis vsus. Hoc signo benedicitur & sanctificatur omnis creatura, indicium ut sit, quòd non aliunde, quàm à cruce domini nostri Iesu Christi sacrificatio sit: qui per eam factus ipse pro nobis maledictum, nos à legis maledicto redemit. Compendium autem fidei nostræ totius, in ipsa nos cruce signandi ratione videre licet. Signum crucis tribus digitis exprimendum esse docet Innocentius, ad significandum trinitatis mysterium. Quod etiam non tacuisse videtur Propheta, cùm dixit: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primum à vertice capitis siue frontis usque ad vmbilicum, vt indicetur, de summo cœlo egressum in viscera matris descendisse Dei filium, atque ex purissimis illius sanguinibus carnem nostram suscepisse: Deinde à sinistro brachio ad dextrum, ubi causa simul incarnationis exprimitur. Nam propterea descendit de cœlo in terram, propterea reliquit domum suam, dimisit hæreditatem suam, dedit dilectam animam suam in manus inimicorum suorum, vt nos qui eramus à sinistris inter hædos collocandi, transferret ad dextram inter oues suas, vbi vocem illam desyderatam audire nobis liceret: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Ecce quanta fidei nostræ mysteria, vnica signandi nos cruce forma, nos mater Eccle-

Tertul. de corona militis.

In lib. aduersus gentiles, quod Christus est Deus. Chrysost. homil. 55. in Matt.

Vide Gregoriũ Nazian. in prore contra Iulianum apostatam oratione.

Gal. 3.

Lib. 2. cap. 44. de altaris sacramento.

Esa. 40.

Hiere. 12.

Matt. 25.

 sia docuit,

sia docuit, ut si nihil præterea sciret rudis homo, qui satis assequi cætera non posset, vel hoc propemodum ad salutem illi sufficere queat. Hic incarnatio, hic passio Christi, hic causa passionis, hic simul extremum illud iudicium vnica significatione crucis exprimitur.

De crucifixi simulachro.

Cap. XI.

AD HVNC SIGNANDI NOS CRVCE morem adiecta præterea sunt Christi crucifixi simulachra, quæ præferuntur quoties fiunt supplicationes, quas processiones vulgò vocant, una cum vexillis, quæ sunt Christi triumphantis, & in cœlum scandentis insignia, in quibus & ipsis Christus ferè depingitur siue sculpitur cruci affixus. Præferuntur autem hæc ideò, ut indicetur nobis atq; ante oculos nostros ponatur, in quo gloriari, in quo spem nostrã habere nos defixam oportet. Per crucis enim vexillum fortior armatus dominus noster Iesus Christus morte mortem superauit, & effractis inferorum portis aditum in cœlos pijs omnibus patefecit. Gal.6. Absit igitur nobis gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: absit in alio quoquã fiduciam nostram collocare, quàm in hac, quæ salus est & redemptio nostra. Nam quæ potest maior esse nobis gloriandi materia? Apoc.19. quàm quod rex ille regum & dominus dominantium, cui donatum est nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Philip.2. Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestriũ, & infernorum, quod ille Dei filius Deus ipse, relicto excelso solio regni sui cœlestis, dignatus est in hanc lachrymarũ vallem descendere, & eousque se deijcere, vt serui speciem in se susciperet, & quidem serui nocentis, cùm ipsa esset innocentia: dignatus est ceu facinorosus aliquis capi, alligari, flagris cædi, conspui, probris innumeris affici: dignatus est, quod vnum omnium & probrosissimũ fuit & atrocissimum supplicij genus, morte crucis ad extremum condemnari: dignatus autem est hęc omnia tam dura perferre pro- Rom.5. pter nos, qui serui, qui peccatores, qui inimici, qui impij eramus, oblitus suæ dignitatis, neque nostræ memor indignitatis, dignatus est adeò nos diligere, vt semetipsum traderet pro nobis. Ephes.5. Nunquid hæc non est iustissima gloriandi causa? Serui cùm ab heris laudantur, qui tamen eiusdem naturæ, ex eodem luto confícti, ijsdem sunt fortunæ casibus obnoxij, placent sibi tamen vehementer hoc nomine: Nos nõ multo magis nobis placebimus,

non mul-

non multo magis de eo gloriabimur, quod ille dominus, qui solus est verus Deus, quem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, non est dedignatus nostra causa nostram carnem indutus, horrendos in ea sustinere cruciatus: Ad extremum verò morte turpissima comdemnatus, per crucis crudele supplicium uitam pro nobis profundere? Quis hoc amicus amici causa faceret? Quis pater propter vnigenitum filium tanta pateretur, quanta dominus pro seruis pati dignatus est? Quam autem aliam ob causam? nisi vt è seruis liberos, ex inimicis Dei, filios Dei faceret: filios quidem Dei patris, fratres autem Rom. 8.
suos, hæredes Dei patris, cohæredes autem suos. Nulla potest esse mundi tanta gloria, quæ cum hac vel minima in parte comparari queat. Est ergò quod gloriemur in cruce domini nostri Iesu Christi: est quod firmam præterea spem & fiduciam collocemus. Quid enim non certò nobis de tam benefici tamque indulgentis, non domini, sed plus quam patris misericordia pollíceri possumus & debemus? Quid ille non dabit petentibus, qui semet tradidit in mortem? Quid est quod negare queat rogatus, qui tot & tanta beneficia contulit vltrò, non modo non rogatus, verumetiam grauissimis iniurijs multum prouocatus? Hæc est itaque causa, quamobrem in supplicationibus siue processionibus crux præfertur, vt in illa gloriari nos, in illa spem nostram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à Deo petentes impetrare posse palàm omnibus faciamus. Neque uerò præferri tantum crucem instituit Ecclesia, verum & in medio templi cuiusque, in eminentiori loco, vt ab omnibus conspici possit, Christxi crucifii statuam erexit, quo sicut in serpentem æneum, quem in deserto Moyses exaltauit, qui morsi à serpen- Numer. 21.
tibus intuebantur, sanabantur, sic qui vellent à morsibus peccatorum sanari, quos intulit serpens Diabolus, in eum intuerentur, qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus est, certa cum spe remissionis peccatorum illius merito consequendæ. Ac non in templis modo, uerum in vijs etiam & competis Christi crucifixi signum istud erigendum putauit. Fuit hoc priscis illis temporibus apud nonnullos in more positum, priusquam ad agnitionem veri Dei peruenissent, vt Mercurij statuas in vijs collocarent, quòd hunc Deum itineribus præesse persuasum haberent. Posteaquam uero depulsis errorum tenebris, Euangelij noua lux affulsit, deiectæ sunt statuę Mercuriales, qui viarum indices fuerant, & earum in locum erectæ sunt statuæ Christi crucifixi, vt ne viatores quidem aliud agentes, tanti beneficij possent obliuisci. Qui simuletiam obiter admonebantur, quandoquidē aduenę sumus omnes & peregrini, necp manentē 1. Pet. 2.

hic habe-

hic habemus ciuitatem, sed futuram inquirimus cœlestem illam
Hebr. 13. Hierusalem: quàm ingredi viam oportet ad eam anhelantibus.
Ioan. 14. Via enim nostra Christus est, is qui dixit: Ego sum via, veritas, & vita. Huius vestigijs incedamus necesse est, si volumus ad cœlestem patriam peruenire, ad quam nisi per crucem aditus non
Matt. 10. patet, ipso etiam Iesu Christo attestante, qui dixit: Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Si igitur & ingredientium & egredientium templum, & in viam se dantium oculis, Christi crucifixi simulachrum obiectum semper esse voluit Ecclesia: Multò maxime verò eorum, qui ex huius uitæ diuersorio æternam illam in domum migraturi præ cęteris consolationis plurimum indigent, quo suæ redemptionis precium agnoscerent, ac tanto æquiore animo corpus mortis huius relinquerent, indubitata spe, se cœlestis patris hæredes futuros, cui per Christum cruci affixum abundè pro peccatis omnibus est satisfactum. Quod in ijs maiore etiam cura obseruari voluit, qui propter scelus aliquod patratum ad extremum supplicium ducerentur: Quorum quo magis perterritas esse conscientias oportet, hoc maiore studio sollicito de salute eorum mater Ecclesia, succurrendũ eis esse duxit, ne magnitudine flagitiorum deterriti, consequendæ veniæ spem abijcerent. Eius itaq; factum est institutione, vt cum ad supplicij locum sontes ducerentur, sacerdos eos comitaretur, Christi crucifixi signum pręferret, plectendorum oculis illud ingereret, atque in cruce domini nostri Iesu Christi spem suam omnem eos collocare iuberet, de qua cantat Ecclesia: O crux aue, spes vnica: Crux enim est meritum nostrum, crux est refugium nostrum, crux est uita, salus, & resurrectio nostra. Quamobrem hortatur sacerdos ad mortis supplicium condemnatos, quandoquidem sua non possunt, vt Christi crucifixi merita ad Deum patrem allegent. Quid est enim omne meritum cuiuscunque hominis, nisi miseratio domini? Quamobrem ne se crederent inopes esse meritorum, quamdiu miserationũ ille dominus non defuerit, cuius si multæ sunt misericordiæ, multa etiam esse merita sua confiderent: quæ
2. Reg. 24. non aliunde quam ex sola Dei pendent misericordia. Illius ergo satisfactioni inniterentur, illius passionem, crucem, & mortem Deo patri ante oculos proponerent, cuius vel vna gutta sanguinis ad abluenda totius orbis peccata cumulatè satisfecit. Propterea damnatus est ille, vt liberaret damnatos: propterea doluit, vt sanaret infirmos: propterea timuit, ut securos faceret: propterea deputatus est inter latrones, quorum
Luc. 23. alter assumptus, alter est reprobatus, vt exemplum & forma daretur, indissolubilis manens in posteros, qua nec in vltimis

Dei de-

Dei clementia pœnitentes excludit, nec ulla hora sera est, cui compunctio districta occurrit, nec eos, qui uitæ suæ quocunque temporis articulo veri sunt iudices, iterum iudicari, Neque enim bis in idipsum Deus iudicat, cum & Paulus dicat: Quòd si nos ipsos iudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Impœnitentes itaque Deus iudicat & damnat, pœnitentes verò quia suscipit, à seipsis iudicatos, absoluit: Neque iudicio, quod humanæ pœnitentiæ seueritas protulit, aliquid iustitia cœlestis apponit. Iudicati sunt Ægyptij, cum redeuntibus super se maris fluctibus inuoluerentur: Iudicati Sodomitæ, cum subuersis vrbibus eorum sulfureis flammis cremarentur: Sed si in eisdem subuersionibus gemerent pœnitentes, temporali pœnæ non succederet æterna: sed esset illis pro remedio supplicium, & pro absolutione tormentum, neque corde contritos æternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantum indulgentiam meruit, sed etiam Christi familiaris effectus, præmissus est in paradisum, & regni factus est particeps. Ad hunc modum etiam eos, quorum omnis uita in omni flagitiorum genere volutata est, noluit mater Ecclesia de peccatis suis desperare, sed concepto de illis iusto dolore, ad Christi crucis remedium confugere, atque inde salutem expectare iussit: nullum vt genus hominum fuerit, cui non maxime cum alia omnia, tum hoc præsertim crucis & mortis Christi beneficium sit manifestare conata. Naum. 1. 1. Cor. 11. Exod. 14.

Quomodo sacerdotes & episcopos *ad contemplandum perpetuò crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est.* Cap. XII.

QVod quoniam populo frequenter inculcare, proprium sacerdotum est munus, hos verò non alia in re dies noctesq; quam in eius assidua meditatione versari voluit, ex eo natæ sunt preces, quas vocant horas canonicas, ut septies in die laudem Deo dicerent sacerdotes, quo sic implerent illud, quod ab Apostolo scriptum est: Sine intermissione orate: simul illius immensi Christi beneficij recordarentur, per vulgo notos omnibus rithmos: Patris sapientia, veritas diuina: quid matutina: quid prima: quid tertia: quid sexta: quid nona: quid vespertina: quid hora completorij de Christo factum sit, per singula suppliciorum genera, cum grati animi significatione recolentes: omne ut uitæ Psalm. 118.

suæ tem-

suæ tempus in hac vna cogitatione traducere sacerdotes voluerit. Porrò quoties missæ peragunt sanctum sacrificium, tum uerò, sicut antea mentio facta est, quicquid est in Euangelio, quod scire omnium interest ad salutem, id non verbis explicant modo, uerùm & habitu, & gestu, et signis, et ceremonijs sub aspectum populi subijciunt: illud præ cæteris inenarrabile passi, crucifixi, mortui Christi beneficium, non auribus magis, quàm oculis hominum inculcantes. Inde signa crucis tam crebra, cum singulæ cruces singula tormentorum genera designant, quæ propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius sanguine redempti sumus, perferre dignatus est. Iam ad quorum officium pertinet non modo sacrificium offerre pro populo, uerum-
Hebr. 5. etiam sacrificantibus præesse, & eos gubernare, atque vniuerso gregi attendere, cuius generis sunt Episcopi, nequaquam satis illis esse iudicauit, vel cum sacris operarentur, uel cum precum suarū pensum absoluerent, Christi crucis meminisse, quin punctum temporis nullū propè prætermitti voluit, præcipuè quoties domo prodeundum eis foret, quo crucis beneficium nō recolerēt: Hinc ille mos, quod pendentem de collo crucem gestant Episcopi, non ob id modo, ne parum aliquando sint memores beneficij per crucem accepti, uerumetiam vt admonerentur, quo crucifixi vestigijs incedant, vt sicut ille uere bonus pastor posuit animam suam pro ouibus suis, ita & ipsi à bono pastore pastores ouium eius constituti, ne dubitarent, si res ita ferret, exēplo domini sui ponere animas suas pro ouibus suis, & quam-
1. Ioan. 3. libet acerba supplicia, in ipsius præsidio fiducia collocata, sustinere. Hoc enim est, quod à suis exigit Christus, cum tollere crucem suam iubet, qui sequi se vult. Quinetiam quo se cunctis cru-
Matt. 16. cis esse ministros declarent, cum alias, tum præcipuè quoties primum in suæ diœceseos ciuitates ingrediuntur, cruce signant obuios quoscp, maioreq; solennitate quadā, idq; magis cum sacris operantur, signo crucis benedicūt hominibus: simul illud in memoriam eis reuocantes, quòd per crucem peccatorum remissio nobis obtenta est, neq; fructus huius tanti beneficij nisi per crucis memoriam, perq; fiduciam in illa collocatam ad nos redundare queat. Cæterum Archiepiscopo vltra crucem de collo pendentem præfertur etiam crux, quoties in publicum prodit, quo nunquam non ante oculos ipsius uersetur, vt quemadmodum princeps est episcoporum, ita se principem esse debere meminerit ad quæuis adeunda pericula pro fide & Ecclesia Christi, proq; salute concrediti sibi gregis conseruanda, quin & ad mortem ipsam, si quando id necessitas postulet, oppetendam. Potuitne amplius aliquid facere mater Ecclesia, quam quod fecit,

ad media-

ad mediatoris fidem illustrandam, & quam maxime propagandam, atque ad redemptionis nostræ mysterium non auribus modo, verum & oculis fidelium ingerendum? Quòd tantò studio fecisse videtur, vt si qui ratione aut memoria comprehendere non possent, vel oculis aspicere, ac modo non manibus eis contrectare liceret: adeò se demisit ad captum omnium, vt ne quem laterent ea, sine quorum fide saluus esse nemo potest. Non illa scriptis modo, non viua voce tantum è superiore templi loco, verum & certis diebus instituendis, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & varijs ceremonijs, & quascunque vias & rationes ad eam rem accommodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omnibus ijs in mentibus fidelium imprimere conata est, cum alia omnia quæ in symbolo continentur, quæ breuis est credendorum collectio, tum præcipue mediatorem Dei & hominum Iesum Christum, & hunc crucifixum: vt ex illo penderent omnes, in illo proram, quod aiunt, & puppim suæ salutis collocarent.

Quòd falso quidam hoc æuo nostro *calumniantur Ecclesiam de obscuratis Christi beneficijs, cum per ipsos potius obscurentur, & omnis eorum memoria extinguatur.* Cap. XIII.

ET sunt interea filij desertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni veritate remoti, perfricta, quod aiunt, fronte, omni pudore prorsus abstersо, matrem suam audent insimulare, quod parum in ijs, quæ ad salutem nostram pertinent, docendi, officio suo functa fuerit. Comminiscuntur homines audaces & impudentes, quod iam inde à quadringentis & amplius annis, ignotus orbi Christiano Dei & hominum mediator Christus, quòd eius beneficia obscurata, quod Euangelium absconsum, quòd quiduis aliud potius, quam Christus in Ecclesia fuerit annunciatus: Verum ijs tandem triginta annis per ipsos mentibus hominum Euangelij noua lux affulserit. Quæ est, si non hæc est summa impudentia, atq; vna omnium grauissima minimeq; ferenda calumnia? Legantur Theologorum libri, qui sunt his quadringentis annis conscripti, reperire licebit, quod non aliam plericq; Theologiæ materiam esse voluerint, quam reparationem hominis lapsi per Christum seruatorem. Notum est autem illud, quòd à Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quod sine fide mediatoris Christi nullus

Esa. 30.

Lib. 3. sent. distin. 25.

mortalium vel ante legem, vel sub lege, vel sub tempore gratiæ saluus factus sit, aut saluus aliquando fieri possit. In quo explicando ita versantur sancti doctores omnes, vt non aliunde salutem nostram pendere doceant, quam ex cruce & morte Christi, quam nisi quis expresse crediderit, maximè post peractum iam in cruce redemptionis mysterium, nisi spem omnem in ea defixam habuerit, eum ad vitam æternam peruenire non posse, cum tamen implicita mediatoris huius fides ante Christum natum ad salutem sufficerit. Neq; vero scripta magis doctorum ætatis illius, impudens hoc eorum commentum refellunt, quàm ea, quæ non semel iam commemorata, iterum atq; iterum repetenda sunt, quo magis planum omnibus fieri possit, quàm falso hæc à filijs desertoribus Ecclesiæ impingantur. Quid enim, ita sapienter annus ab ipso Spiritu sancto distributus, nullus vt sit propemodum articulus fidei, cui non summa cum celebritate recolendo dies aliquis sit dicatus? quid signa? quid simulachra? quid habitus? quid gestus Sacerdotum, præcipue sacris operantium? quid varij ritus & ceremoniæ? quid omnia illa, quæ geri cernimus in Ecclesia? quid sibi volunt? quid? nisi quod modo non edita voce clamant, quod sicut scriptis & sermonibus, ita dierum obseruationibus, signis, & omni ceremoniarum ge-
1. Cor. 2. nere nihil aliud grandi cum fiducia prædicamus, nihil aliud scire nos iudicamus, quam Iesum Christum, & hunc crucifixum: quod in hoc solo, in solo passionis, crucis, & mortis eius merito spem omnem & fiduciam defigendam esse docemus. Hic est scopus, ad quem hæc omnia referuntur: Ex quo liquido perspicuéq; cognosci potest, quod licet non omnes fortassis ex ijs, qui per quadringentos hos annos scripserunt, aurum, argentum,
1. Cor. 3. lapides pretiosos, verum alij lignum etiam & stipulam ædificauerint, tamen fundamentum, super quod ædificauerunt, nemo
1. Ioa. 2. posuerit aliud, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, Dei & hominum mediator, qui factus est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam totius mundi. Quod si vnquam alias, hoc vel maximè tempore videtur mater Ecclesia verbis illis recte conqueri posse, quæ leguntur in Canticis: Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Qui sunt enim illi, qui per grauem calumniam ab ea, quæ
Cant. 1. Christi corpus est, quamplurimos auellere laborant? qui ignorati Christi, neque agniti Euangelij matrem Ecclesiam arguunt? qui non verentur etiam horrendum idololatriæ crimen impingere? quinam alij? quam filij quondam eius, fratres non ita pridem nostri, recte vt de illis dici possit, inimici hominis, domestici

domestici eius: & quod ab alio Propheta scriptum est: Homo pacis meæ, qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem: quodq; apud eundem in alio Psalmo reperitur: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtiq;, & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo, tu vero homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu. Micheæ 7. Psal. 40. Psal. 54.

Ante triginta hos annos ambulauimus cum consensu in illa domo Dei, in qua non facit habitare Deus, nisi vnanimes. Fuit vna fides, vnum baptisma, terra fuit vnius labij, multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Ad quod faciendum iterum atq; iterum repetendo atque obsecrando nos Paulus admonet: Idipsum dicebamus, idipsum sentiebamus, idem sapiebamus, vno ore honorificabamus omnes Deum & patrem domini nostri Iesu Christi. Sed non potuit ferre Sathanas consensum hunc piorum, qui cum sit mendax & mendacij pater, hæc tam apertè falsa de matre Ecclesia confinxit, quòd alia ratione se gregem domini dispergere posse non videbat. Verum quid in eo ipso loco subiungit scriptura de ijs, qui consensum hunc piorum & vnanimitatem rũpunt? Veniat, inquit, mors super illos, & descendant in infernum viuentes. Legimus hoc euenisse Chore, Dathan, Abiron, qui schismatis authores facti, quoniam seorsim à Moyse sacrificare volebant, viui descenderunt in infernum, operti humo. Verum & ijs, qui nostro hoc æuo segregauerunt semetipsos, idem propemodum hoc accidere videmus. Etsi enim terra illis non dehiscit, tamen, quod est in prouerbio, viui videntesq; pereunt. Necq; enim illi non intelligunt vana esse, de quibus Ecclesiam insimulant, sed studio contentionis eò progrediuntur, vt videntes non videant, audientes non audiant, necq; intelligant. Quin quod nobis impingunt, id, in reprobum dati sensum, ipsi faciũt. Quæcunq; enim Spiritui sancto per os Ecclesiæ suæ statuere visum est, ad illustrandam mediatoris Christi fidem, & ad eius beneficia omnibus inculcanda, hæc isti prorsus euertere sunt conati. Nam obseruationem dierum, quæ non ex Iudaica superstitione inducta est, verum vt quorum mentes terrenis adhuc desyderijs implicantur, & seculi curis impediuntur, vel ex interuallo tamen ad diuinorum beneficiorum contemplationem respirent, ieiuniorumq; tempora, præcipuè sextæ feriæ, quando Christi passionis admonemur, & illi nos quasi compati velle declaramus, risu & cachinnis omnia prosequuntur. Porrò simulachra crucifixi, quæ terrori sunt demonibus, ne quid esset, quod eorum oculos offenderet, quibus cum non Num. 16. Esa. 6. Mat. 13.

vnum se salis modium comedisse gloriantur, non è vijs & compitis modo, verumetiam è templis ipsis eiecerunt, vt ne qua tanti beneficij memoria supereſſet. Benedictionum vsum, quæ per signum crucis fiunt, quo nos per crucem à maledicto liberatos palam facimus, habent ludibrio, neq; ferre possunt, vt per verbum Dei signo crucis vlla creatura sanctificetur. Pensum quoque precum, quas horas canonicas vocant, sustulerunt, & quæ res in terris est vna omnium sacratissima, maximè venerandum illud sacrificium, quod missam vocamus, vbi summa cum pietate simul omnia Christi beneficia recoluntur, & sub aspectum eorum, qui interſunt, fidelium subijciuntur, diabolo suggerente, quod ipsi apertè profitentur & præ se ferunt, abrogarunt, neq; metuunt idololatriam pronunciare, si quis ei sacrificio, quod in ara crucis pro nobis Christus obtulit, cuius in Missa memoria quædam sit & repræsentatio, remissionem peccatorum acceptam ferat, ac vt fructum illius ad se redundare faciat, Deum patrem per ipsum, qui pro nobis factus est sacrificium, filium deprecetur. Adeò quicquid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre non possunt. Neque mirum, cum non
Ephe.5. aliud sit scutum, in quo maligni sagittas extinguere liceat, præter signum crucis: quo cum semel victi sint per eum, qui pro nobis in cruce pependit, horrent illud dæmones, & eo viso statim in fugam conuertuntur, quorum instinctu fieri ab istis hæc omnia, vt euacuetur crux Christi, manifestius est, quam vt dubitari queat. Hic homo Christianus expendat ipse, atque inter se tacitus conferat, quæ tot sæculis ab Ecclesia facta sunt, vt non scriptis & sermonibus modo, verum etiam dierum obseruationibus, signis, imaginibus, gestu, habitu, varioq; ritu & cæremonijs, Christi beneficia quamlibet etiam rudium pectoribus imprimerentur, atque ea quæ credere necesse est ad salutem, quasi præmansus ori cibus insererentur. Quæ contra facta sint hoc infelici æuo nostro ad illa omnia subuertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorsus euellendam, non modo falsa esse intelliget, quæ tam impudenter isti de Ecclesia commenti sunt, verum in eos ipsos multo verius retorqueri posse cognoscet. Sed nos querimoniam hanc missam faciamus, & eò, vnde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur constitutum iam sit, quod à matre nostra Ecclesia docti sumus, vnum esse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, extra cuius fidem, neque fuerit adhuc salutem quisquam consequutus, neque consequetur deinceps vnquam. Nam sicut qui præcesserunt Christi passionem, non nisi per illius futuræ, ita qui sequuti sunt, non nisi per illius præteritæ fidem salui facti

cti sunt, & sient. Huc pertinent omnia illa, quæ in symbolo continentur, breuibus per nos, iuxta dierum anni vertentis obseruationem commemorata.

Quæ sit vis huius articuli, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam. Cap. XIIII.

SED nunquid hæc ita credere satis est? an alia præterea requiruntur, quæ nisi quis crediderit, saluus esse non possit? Est vnus articulus in symbolo cum primis necessarius, quem qui credit, iam cuncta credit ad salutem necessaria. Hic ille est, quo nos credere profitemur sanctam Ecclesiam Catholicam, quam ex nostris animabus constructam domum esse dicit Chrysostomus. Hanc qui credit, non hoc solum credit, esse Ecclesiam, quod credunt hæretici quoq; & schismatici, sed simul credit, extra illam, sicut olim extra arcam Noe, salutem non esse, credit vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus Canonicis ab illa receptis scripta continentur, credit illam Spiritu sancto congregatam per eundem conseruari, & gubernari: Quo duce cum regatur, credit simul eam errare non posse. Quamobrem sanctissimam hanc parentem suam ea qua decet pietate veneratur, illi se permittit, illi credit, illam audit, illam secundum Deum ipsum veretur, quæ de diuinis rebus ipsa sentit, sentienda, quæ de humanis præscribit, facienda, quæ prohibet, fugienda esse siue vlla dubitatione censet: Huius articuli tanta vis est, vt si quis hebetioris ingenij cætera non possit assequi, verum hoc tantum cum Paulo profitea- 1. Cor. 2.
tur, se scire Iesum Christum, & hunc crucifixum, deinde se credere sanctam Ecclesiam catholicam, vel hoc ad salutem illi sufficere queat. Neq; enim qui doctrina, sed qui pietate cæteris præstat, is est regno cœlorum propinquior. Ignorare plæraq; melius est, sicut præclarè scripsit Tertulianus, ne quid, quod non debeas, noris, quia quod debeas, nosti. Fides tua, dicit Christus, te saluum fecit, non exercitatio scripturarum. Nihil scire, omnia scire est. Et eius æqualis Clemens Presbyter Alexandrinus: Fides, inquit, non sapientum secundum mundum, sed eorum qui secundum Deum sunt sapientes est possessio. Illa autem etiam absq; literis discitur: eius autem scriptum quod ad rudes ignarosq; homines pertinet, & est diuinum, vocatum est charitas, quæ est decretum spirituale. Lib. iij. Pædagogi. Cap. xi. Et eos sequutus Hilarius: Habet, inquit, non tam veniam, quam premium ignorare quod creda,, quia maximum fidei stipendium

Hom. 10. in Epist ad Ephes. Gen. 7.

Lib. de præscriptionibus aduersus hæreticos.

Lib. 8. de trinitate.

est sperare quæ nescias. Ante quos etiam Ireneus: Melius est, inquit, nihil omnino scientem quempiam credere Deo, & perseuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, quàm per quæstionum subtilitates & multiloquium in impietatem cadere. Et alio loco. Qui relinquunt præconium Ecclesiæ, imperitiam sanctorum Presbyterorum arguunt, non contemplantes, quanto pluris sit idiota religiosus, à blasphemo & impudente Sophista. Non ergo qui quamplurima memoriter è scripturis, plerumq; etiam Psitaci more non intellecta recitat, sed qui quæ scripta sunt, opere complere studet, is est, de cuius salute sperandum est maximè, cum pietas diuina non attendat, quanta cognitione credatur, sed magis quãta deuotione quod creditur diligatur, sicut ab Hugone scriptum legimus. Quem sequutus Ioannes Gerson: In die, inquit, examinis nouissimi non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad dominum Deum nostrum, hoc est, quam simplex, quam rectus, quam pius, humilis, & deuotus, quamq; spontaneus & fidelis in Dei seruitio. Melior est fidelis ignorantia, dicit Augustinus, quam temeraria scientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti, dicit idem alio loco, & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne & sanguine? Quapropter ei qui est ex minoribus, hoc est cui munus alios docendi nõ incũbit, postea quã ea crediderit, quę de patre, quæ de filio, quæ de spiritu sancto nudis verbis in symbolo sunt expressa, satis est, si de reliquis ea se credere profiteatur, quæ credit sancta Ecclesia Catholica, etiamsi nullã de illis explicitã fidem habeat. Atq; hic est articulus, quo præcipue discernuntur à Catholicis hæretici & schismatici, qui se crederent sanctam Ecclesiam Catholicam, nulla hæresis, nullum esset schisma. Crediderũt omnia Nouatiani, quæ in symbolo, quæq; in scripturis Canonicis continentur: Crediderunt Pelagiani, crediderunt Donatistæ, crediderunt & alij multi hæretici: neq; cum illis aut de scripturis vlla fuit Catholicis controuersia, sed quia sanctam Ecclesiam Catholicam non crediderunt, inde tot hæreses, tot Schismata, tot sectæ tam dissectæ, non prioribus modo sæculis, verum & hoc nostro conflatæ sunt. Nam si crederetur sancta Ecclesia Catholica, non ab ea discederetur, neque sibi quisquam sumeret, vt suo potius priuato, quam illius Spiritu, scripturas interpretari vellet. Hanc igitur mordicus teneamus, quodq; ab ipsis Apostolorum temporibus vnanimiter ab omnibus obseruatum

Lib. 2. cap. 43.

Lib. 5.

Lib. 1. parte 10. cap. 6. de Sacramentis. In libello. An Monachus p studio possit negligere diuina Cõsideratiõe 9 De verbis Apostoli serm. 20. 1. Cor. 8.

Lib. 3 confess. cap. 8.

seruatum esse summo Christianorum omnium consensu constiterit, de eo dubitare nefas esse putemus. Neq; nos vlla ratione de eo deduci patiamur, etiamsi, quemadmodum ipse per se Christo quondam, ita per sua membra Sathanas millies millies nobis dicat: Scriptum est enim. Non illi se transfiguranti in angelum lucis, atq; ouium vestimentis induto, verum Ecclesię credamus, quæ nunquam sancti Spiritus magisterio destituitur, quem se missurum illi Christus promisit, qui suggereret illi, qui doceret illam omnem veritatem, qui cum illa maneret in æternum. Suus quemcq; priuatus Spiritus fallere potest, cum scriptum sit: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur Spiritum suum, & nihil vident: Ecclesiæ Spiritus nunquam fallere potest. Illius itaque definitionibus pareamus: illius, non priuato nostro spiritu scripturas esse nobis interpretandas existimemus. De quibus nobis, qui per Dei gratiam Catholici sumus, qui cum Cypriano gloriari possumus, quod non nos ab illis, sed illi recesserunt à nobis, nulla est cum nouatoribus huius temporis controuersia, de intelligentia hæresis est, non de scriptura. Sensus, vt est apud Hilarium, non sermo sit crimen. Neque in legendo, sicut scribit Hieronimus, sed in intelligendo scripturæ consistunt: non in scripturarum verbis Euangelium est, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Quamobrem æquum non est, quod priuato suo iudicio rectum sentit aliquis, id totius vt Ecclesiæ sensui & consensui anteponat, & quæ sunt in œcumenicis conciliis rectè constituta, ea in dubium reuocari velit. Quin ea nos mente potius esse prædíti debemus, vt in iis, quæ didicimus, permanendum nobis esse putemus: didicimus enim ab ea, quæ firmamentum est & columna veritatis, Ecclesia, in illius interpretatione definitioneq; nos acquiescere, neq; fluctuare, atque omni doctrinæ vento circumferri oportet. Quod Paulus Timotheum hortatus est, id sibi quisq; nostrum dictum existimet, quicunque veri Dei verus cultor censeri vult, depositum vt custodiamus, ac deuitemus profanas vocum nouitates, quas vniuersitati, quas antiquitati, quas consensui sanctæ Catholicæ Ecclesiæ contrarias esse constat: quæ si reciperentur, necesse foret, vt fides beatorum patrum, aut tota, aut certè magna ex parte violaretur: vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, Leuitæ, Sacerdotes, tot confessorum millia, tantus martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot Insulæ, Prouinciæ, Reges, Gentes, Regna, Nationes, totus postremo iã

Matt. 4.
2. Cor. 11.
Matth. 7.
Ioan. 14.
Ioan. 16.
Ezech. 14.
Cypria. de simplicitate prælatorum.
Lib. 2. de trinit.
Cont. Lucíferianos.
Idem in 1. cap. ad Galatas.
2. Tim. 3.
1. Tim. 3.
Ephes. 4.
1. Tim. 6.

pene terrarum orbis, Christo capiti per Catholicam fidem incorporatus, tanto seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, quodq; dictu est abominabile, idola coluisse pronunciaretur. Quod credere, quid aliud fuerit, quã euacuare crucem Christi? quã abolere, obliterare, irritũ reddere beneficium illud immensum passionis & mortis Christi? Quid enim? an non iure merito nobis quoq; dicere liceret, quod Galatis quondam dixit Paulus: si seipsum tradidit Christus pro Ecclesia, neq; tamen sanctificauit illam, neq; sanguis illius eam ab operibus mortuis, præcipue vero ab idololatria emundauit, ergo gratis Christus est mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mortis illius fructus est? si, cuius causa tulit hæc omnia, sponsa ipsius Ecclesia, mater omnium fidelium, in idolorum cultu perstat nihilominus? si versatur adhuc in ignorantiæ tenebris? Vbi illa Christi promissa: Ego vobiscum sum vsq; ad consumationem seculi? Rogabo patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis? Sed verum est, quod dicit veritas, falsum est, quod mentita est iniquitas sibi. Non destituit corpus suum Ecclesiam, caput ipsius Christus, nec aut defuit illi, aut deest, aut deerit vnquam sanctus spiritus, qui viuificet illam, qui regat & gubernet, nullum vt in errorem aliquando labi potuerit, aut possit.

1. Cor. 1.

Galat. 2.

Matt. 28.
Ioan. 14.

Psal. 26.

Scripturæ ne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum. Cap. XV.

SED hic dicet aliquis, extenuari Dei verbum, eius authoritati detrahi, maiestatemq; diuinorum oraculorum obscurari, cum tantum Ecclesiæ tribuitur. Vocatur in disceptionem hoc tempore, scripturæne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum. Quę plane videtur inutilis esse contentio. Nam hoc quærere, quid aliud est, quam quærere, magisne credendum sit Spiritui sancto loquenti per os Ecclesiæ, an eidem Spiritui sancto loquenti in scripturis per literas amanuensium suorum Propetarum & Apostolorum? Omnis veritas à Spiritu sancto est. Ille est enim, qui docet omnem veritatem. Cum autem Ecclesia sit columna & firmamentum veritatis, æque à spiritu sancto illius atq; scripturarum est veritas: cum præsertim qui docet illam omnem veritatem, vel ipsa veritate attestante, sit Spiritus sanctus.

1. Tim. 3.

Quin

Quin tamen prior sit authoritas Ecclesiæ quam scripturæ, negari non potest. Multis ante sæculis, quam hæc verba scripta fuerunt, dic Ecclesiæ, qui non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus: non fuit obscura Ecclesiæ & natura, & authoritas, quæ cum fuerit antiquior quam vniuersa non modo noui, verum & veteris Testamenti scriptura, creditum est illi sine omni scripturarum præsidio. Apud quosqunq; fuit fides mediatoris, apud eos Ecclesiam fuisse, quatenus ab illa se non præciderunt, dubium non est. Constat autem Adam, Abel, Seth, Enoch, & cæteros deinceps Patriarchas ac Prophetas, fidem habuisse mediatoris, quem signis etiam, sacrificijs, cæremonijs adumbrabant. Ex illo itaque tempore cœpit Ecclesia, quæ nusquam vna & eadem esse desijt, iuxta seriem successionis, continuata ab orbe condito vsque ad nos, vsque ad sæculi consummationem duratura. Scriptura vero multis fuit sæculis posterior, quam ante Moysen nullam fuisse palam est, inter quem & primum hominem creatum, annorum duo millia trecenti septuaginta tres intercessisse putantur. Nouæ quoq; legis scripturam, ea, quæ Christum passum & mortuum est consequuta, præcessit Ecclesia. Quin & inter alia visum est inter legem vetem & Euangelicam hoc interesse, quod illam in tabulis lapideis Moyses consignauit, hanc vero Christus in animis hominum, in visceribus, & in cordibus eorum, sicut ab Hieremia prædictum erat, inscripsit. Nemini obscurum est, Christum nihil ipsum scripsisse, sed neque scribendum quicquam Apostolis præcepisse. Nam vt euntes docerent omnes gentes, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ, mandasse Christum legimus, vt autem scriberent, mandatum nullum inuenimus. Quin etiam hæc ipsa vox Euangelium, traditionis est, non scripturæ. Quid enim aliud significat Euangelium, quam lætum & bonum, optatumq; nuncium? nimirum redemptionis nostræ, peccatorum remissionis, & obtentæ salutis æternæ, quæ passim annunciabatur & prædicabatur omnibus, neque tamen vlla ea de re scriptura extabat totis annis octo post Christi in cœlos ascensum. Qui cum intercessissent, tum primum quæ de Christo Matthæus tradiderat, scripto mandasse legitur: Quam postea sequuti sunt Marcus, & Lucas, quorum neuter Christum vidisse, sed Marcus ea, quæ de Christo Petrus viua voce prædicauerit, scriptis consignasse, Lucas autem Euangelium suum ex ore Pauli scripsisse dicitur. Ioannes vero per annos sexaginta quinq; à Christo mortuo Dei verbum, sicut Augustinus testis est, absq; adminiculo scribendi vsq; ad vltima Domitiani tempora prædicauit.

Ioan. 18. Matt. 18.

Exod. 34. Hiea. 31.

Matt. 28. Marc. 16.

Marcus et Lucas Christum viuum non viderunt.

August. in prolo. Euã gelij secundum Ioan.

Ex

Ex quo satis liquet, quod prior est Ecclesia, prior est illius traditio, prius est Euangelium quam scriptura. Dixerat Christus:
Marci. 14. Amen dico uobis, vbicunq; prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius: at quo tempore dixerat hæc Christus, de scribendo Euangelio ne cogitasse quidem videtur Matthæus, aut quispiam Euangelistarum. Habuit nihilominus authoritatem suam illius temporis Ecclesia, non à scripto, sed à viuo Euangelio, hoc est, viua voce tradito & prædicato. Sed nos tamen libenter assentimur, eius temporis Ecclesiam, quæ scripturam est sequuta, ab
Ioa. 16. eadem scriptura suam authoritatem habuisse, & habere. Illa
1. Tim. 3. enim nos docet, quod instruatur à spiritu sancto, quòd sit co-
Mat. 16. lumna & firmamentum veritatis, & quod etiam inferorum portæ non præualebunt aduersus eam: Illa nos docet, quod qui non audierit Ecclesiam, sit habendus tanquam ethnicus & publicanus. Sed videant interim, qui nomen Ecclesiæ ferre non possunt, qui tantopere cupiunt authoritatem eius eleuatam, ne qua ratione constitutam volunt scripturarum authoritatem, ea in contrarium illis recidat, atque magis ad euertendam, quam ad stabiliendam illam pertinere videatur. Quantum enim de Ecclesiæ fide imminuerint, tantum de ipsorum Euangeliorum authoritate detractum iri dubium non est. Nam vnde illi scire possunt Euangelij scripturam hanc esse Matthæi, aut Marci, aut Lucæ, aut Ioannis? certe non aliunde nisi ex Ecclesiæ testimonio: cui si non sua tribuetur authoritas, nulla erit eorum, quæ scripta sunt ab Euangelistis, authoritas. Illa enim nos docuit, vera esse quatuor Euangelia: Nam hoc scriptura nulla probatur, sed sola Ecclesiæ traditione: cui tantum tribuit Au-
Tomo. 6. contra Epistolam fundamenti. cap. 5. gustinus, vt non dubitanter diceret. Euangelio non crederem, nisi me commoueret authoritas Ecclesiæ. Hæc est enim, quæ nos inter scripturas iudicare, quæ canonicam à non canonica discernere docuit. Marcus Christum non vidit, vidit Nicodemus: Ecclesiæ tamen authoritate commoti, atque ab illa edocti, recipimus Marci, reijcimus Euangelium Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuanda Ecclesiæ authoritate? quam quod Maiestas diuinorum oraculorum obscuratur,
Par. 1. consi. 5. quodq; authoritas omnis illis detrahitur? Sed libet hac de re Ioannis de Gerson viri cum docti tum pij sententiam adscribere. Scripsit is libellum cumprimis lectu dignum, de examinatione doctrinarum, in eo tractans materiam hanc, sic loquitur: Quamuis ab initio militantis Ecclesiæ, quæ componebatur ex Apostolis & immediatis successoribus nouiter & certitudinaliter à Christo docti, de multis, quæ non

sunt

sunt scripta, plus esset credendum authoritati talis Ecclesiæ, quam Euangelio cuicunq; , priusquam esset ab ea receptum vel authorizatum : Nihilominus post approbationem & authorizationem quatuor Euangeliorum per dictam Ecclesiam, plus esset credendum Euangelio , quam alteri cuicunq; humanæ authoritati. Non dicitur quam totius Ecclesiæ , quoniam illa est authoritas Dei & Euangelij, nec potest errare in fide, lege stãte.

Quod Euangelio credimus non tanquam hominis testimonio, sed tanquam intus loquentis Dei uoci. Cap. XVI.

SED hic iterum dicet aliquis: Ergo tu me iubes Euangelio credere tanquam hominis testimonio, & non tanquam intus loquentis Dei voci: vis vt accipiam Dei verbum ex humana traditione, & non ex infusa desuper fide? Atqui contrarium me docet Paulus, cum dicit: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est. Ephe. 2. Matt. 16. Sed & Christus ad Petrum: Beatus es, inquit, Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est. Galat. 1. Iterum Paulus gloriatur, quod non ab homine acceperit Euangelium, sed ex reuelatione Iesu Christi. Nos vero libenter concedimus accipienda esse Euangelia, vt verba Dei intus docentis & reuelantis, neque credendum illis esse, nisi propter Dei vocem intus loquentis. Sed illud interea scire oportet, ne quis erret, quòd Deus multifariam multisq; modis loquutus est olim patribus, ac nunc etiam loquitur filijs. Hebr. Loquutus est per Prophetas, quemadmodum vnus ex illis testatur dicens: Lingua mea calamus scribæ, velociter scribẽtis: Psal. 44. loquutus est per angelos, sicut in Genesi, apud Zachariam, & in Euangelio videre licet: Gen. 18. Zach. 2. loquutus est per filiũ suũ incarnatũ: Luc. 2. loquutus est & loquitur etiã nũc per Spiritum sanctũ in Ecclesia, cui dixit Christus: Matt. 10. Nõ vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Quando igitur scripturam hanc esse reuelatam à Deo, nos adductos Ecclesiæ authoritate credere profitemur, hoc affirmare videmur, quod Spiritus sanctus, qui docet Ecclesiam, qui loquitur per os eius, docet nos, quod scriptum est à Matthæo, non esse vocem hominis, verum intus loquentis Dei: Contra, quod scriptum est à Nicodemo, non Dei, sed hominis vocem esse. Atq; ita omnis authoritas & scripturarum & Ecclesiæ, non est aliunde, nisi à spiritu sancto, à quo etiam est veritas omnis par vt sit authoritas vtriusque.

Scriptura

Scriptura sortitur authoritatem ab Ecclesia, quatenus ab illa planum fit omnibus, hanc & non aliam esse scripturam canonicam. Rursus, Ecclesia accipit authoritatem à scriptura, quatenus illa testificatur, quod suggerit illi Spiritus sanctus, quod docet illam omnem veritatem, quòd nunquam illam destituet, sed manebit cum illa in æternum, quod portæ inferi non præualebunt aduersus eam: Quo nomine vocat etiam eam columnam & firmamentum veritatis: & qui non audient illam, eum habere vult pro ethnico & publicano.

Ioan. 14.
Ioan. 16.
Matt. 16.
1. Tim. 3.
Matt. 18.

Quod scriptura nihil est certius, quodque certus ex ea sensus elici possit Cap. XVII.

QVod vero certi aliquid è scripturis elici non possit, hoc nemo dixit vnquam Christianus: quin illud etiam indubitatũ habet Ecclesia, nihil esse scriptura certius. Est enim diuinitus inspirata, neq; voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Quamobrem adeò firmiter habuit persuasum semper Ecclesia, nthil scriptura neq; verius esse, neq; certius, vt & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis videntur, & quæ manibus contrectantur, ea non æque certa iudicet, atq; illa, quæ in scripturis continentur. Hinc est, quod in venerabili Eucharistiæ Sacramento non oculis fidelium quisquã, non gustui, non tactui credit, sed credit verbo Dei dicentis: Hoc est corpus meum. Dicat Zuinglius, dicat Oecolampadius, dicat Caluinus, hoc significat corpus meum, aut hæc est figura corporis mei, non credit Ecclesia, nisi Christo in Euangelio dicenti, hoc est corpus meum. Tanta est apud illam scripturæ certitudo. Cœlum & terram transitura citius crediderit, quam vt vel hæc, vel alia quæuis illius verba pessum ire queant. Sed quin è scriptura, quæ ipsa vera est & certa, falsus elici sensus queat, quis est qui ire inficias audeat? cum de ijs ipsis tribus verbis hoc ipsum factum esse infelici hoc æuo nostro videamus. Nam cum planam, apertam, & omnibus expositam scripturam esse velint, sicut certe in ijs verbis vel ipsa luce clarior est, modo captiuet aliquis intellectum suum in obsequium Christi, tamen inter ipsos etiam Zuinglianos decem sectas detribus ijs verbis natas esse, testatur nostri temporis Hæreseon architectus. Non quod certum sensum ex eis pridem Ecclesia non elicuerit, sed quod nõ defuerint, quibus non placerent nisi singulares intellectus. Sic à Cyrillo quoq; scriptum legimus, quod omnes hæretici de scriptura

Matt. 26.
Luc. 21.
2. Cor. 10.
Lib. 1. con. Zuinglĩ.
Epistola 28

tura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea quæ à Spiritusancto recte dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem haurientes. Sic ex alijs Christi verbis, pater maior est me, certum sensum elicuit Ioan. 14. Ecclesia: quæ, quatenus exinaniuit semetipsum Christus, formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, maiorem eo patrem fuisse confitetur: quatenus autem in forma Dei est, Deus ipse & Dei filius, æqualem eum esse patri asseuerat: verum Ario non satisfecit hic Ecclesiæ sensus, singularem suum intellectum attulit, ac per omnia patrem esse filio maiorem asseuerauit. Si quis explicare conatus esset qua parte inferior, qua parte filius esset æqualis patri, tanquam humanas traditiones afferentem prorsus eum respuebat, necp audiendum esse putabat: non alio semper, quam ad scripturas prouocabat, subinde & ipse vociferans, verbum domini, verbum domini: Euangelium, Euaugelium. Ostendi sibi ab Athanasio postulabat, vbi scripta vox hæc homousios in Euangelio reperiretur, quod extra scripturas nihil esse recipiendum diceret. Sic Eutiches in Chalcedonensi cõcilio solas se scripturas scrutari profitebatur, tanquam firmiores patrum expositionibus, Et quærebat: In qua scriptura iacent duæ naturæ? A quo vicissim quæsitum est, quæ scriptura diceret Homousion. Cumcp ille diceret. Ego à sanctis scripturis non didici de duabus naturis: dixit Mamas vicissim. Necp de Homousio à sanctis patribus, qui scripturas & piè intellexerunt, & fideliter exposuerunt. Non ergo nulla est in scripturis certitudo, sed verum est, quod ab Hilario dictum est: Forma fidei certa est, sed quantum ad hæreticos, omnis sensus incertus est. Certus est ergo scripturarum sensus in Ecclesia, sed in priuati hominis intellectu tanto minor est certitudo, quanto suæ magis innitens prudentiæ, suum admirans ingenium, atcp ideo semetipsum segregans, non Ecclesiæ, sed suum spiritum sequitur, dum singularem aliquem intellectum antea in Ecclesia non auditum adferre conatur. Quod faciunt homines audaces, sibi placentes, qui sectas nõ metuunt introducere, dum nihil eis placet quod receptum, & quod est Ecclesiæ iudicio comprobatum. Non itacp nutat verbum Dei in Ecclesia, necp nihil è scripturis elici certi potest, sed quod de Paulinis epistolis dicit Petrus, esse in eis, quædam intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem, hoc de cæteris quocp scripturis recte dici posse manifestum est. Necp propterea dubitationis aculeus animis fidelium infigitur, quod è scripturis protulit sententias Arrius quas ipse iudicauit inexpugnabi-

Athan. in disputatiõe cum Ario coram Probo iudice habita. Actione 1.

Hilarius.

2. Pet. 2.

les, cum tamen Ecclesiæ authoritate sint expugnatæ: sed ex eo potius discitur, in scripturis interpretandis non debere quenquam ingenio suo fidere, non debere suum priuatum & singularem, sed Ecclesiæ sensum & consensum sequi.

Quod non liceat ad suam cuique mentem scripturam accommodare. Cap. XVIII.

VErum hic iterum quiritabunt Martini, verbum nos ad Ecclesiam accommodare velle, cum Ecclesiam ad verbum accommodari potius oporteat. Nos vero non hoc volumus, quin rem indignam esse iudicamus, ad Martinorum sensum accommodari verbum, & secundum eorum dogmata scripturas torqueri, tantumq; tribui suo iudicio velle Martinos, vt id Ecclesiæ totius iudicio anteponāt. Vetus est hæc Basilij quoq; querela, quod veritatis deprauatores non suam scripturæ mentem accommodant, sed ad suam voluntatem mentem scripturarum trahunt. Hoc nos minime ferendum existimemus, neque fas esse cuiquam putamus, secundum spiritum suum, aut secundum sensum humanum scripturas intelligere, cum quo spiritu factæ sunt, eo legi desyderent, eo & intelligi velint. Quare cum humanum esse constet Martinorum spiritum, fas non esse putamus, vt ad eorum sensum scripturæ torqueantur, verum illum sensum retinendum esse censemus potius, quem tot seculis Ecclesiam tenuisse videmus. Glorientur Martini quantum volent de spiritu, quod certo sciant se eum habere, glorientur ad eundem modum & Anabaptistæ, & Sacramentarij, & Suermeri: quin & nobis dubium non est, quod sicut illi, sic & Martini spiritum habent, sed eum, de quo alter eorum non obscure fert, quod non vnum salis modium cum illo comederit: Hunc spiritum, dolenter quidem, sed concedimus illis tamen, verum absit, quod secundum illum interpretari scripturas velimus. Ecclesiæ sanctum spiritum esse promissum & missum certo scimus, quo nunquā destituitur, sed eo afflatur, fouetur, vegetatur. Quare cum illius mentem sequimur, non hominis, sed Dei mentem sequimur, neq; iuxta hominis, sed iuxta Dei sensum, per os Ecclesiæ loquentis, Dei verbum interpretamur. Elaborandum est omnibus, vt scripturas eodem spiritu, quo scriptæ sunt, intelligere queant: sed non ideo spretis patrum interpretationibus, aut conciliorum definitionibus, quod ab hæreticis factitatum semper legimus, & nunc etiam fieri videmus, suæ quisq; debet inniti prudentiæ: cum scriptum sit:

In lib. Exameron homil. 2.

Ne

Ne innitaris prudentiæ tuæ: ne sis sapiens apud temetipsum. Prou. 3.
Spiritus veritatis olim Ecclesiæ datus, manens cum eadem vsq; ad consumationem ſęculi, cum sit spiritus humilitatis, charitatis, vnionis, & pacis, non suggerit, vt reiectis patrum interpretationibus, innitamur prudentiæ nostræ, neq; vt sepositis sacris literis, solis hominum commentarijs inhæreamus, sed suggerit, vt intellectum scripturarum & è scripturis apertioribus, & à sacris interpretibus, & ex antiquis Ecclesiæ traditionibus addiscere studeamus. Quare qui verum è scripturis elicere sensum conatur, ei cauendum est in primis, ne velit esse prudens apud semetipsum. Non alta sapientes, dicit Paulus, verum humilibus Roma. 12.
consentientes. Noli altum sapere, sed time. Grauiter enim talibus Roma. 11.
per Prophetam cõminatur Deus, dicens: Væ qui sapientes estis Esai. 5.
in oculis vestris, & corã vobismetipsis prudentes. Abhorret ab huiusmodi sanctus spiritus, qui non requiescit nisi super humilem, & quietũ, & trementem sermones suos. Esai. 66.
Quamobrem illud seruari oportet, quod beatus Clemens Petri successor admonet: vt cum Lex Dei legitur, non secundum ingenij proprij intelligentiam legatur seu doceatur: sunt enim multa in scripturis diuinis, quæ possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisq; sibi præsumit: Et ideo scripturarum intelligentiam oportet ab eo discere, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat. Lib. 10. recognitionum & epistola 5.
Hoc ipsum factum legimus à Gregorio Nazanzeno, & Basilio magno præcipuis græcorum Theologis, de quibus in Ecclesiastica Historia scribit Ruffinus, quòd cũ omnibus Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & autoritate sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica successione regulam intelligendi suscepisse constabat. Hoc à reliquis quoq; sanctis patribus obseruatum fuisse videmus, quoties illis cum hæreticis cõgrediendum esset: qui cũ sub vnius vmbra scripturæ versarentur, & in hac sola tanquam in cardine quodam, omnem suæ disputationis vim constituerent, non ad confirmationem veritatis, verũ ad perfugiũ erroris, cui non potuit honestius magisq; populare patrociniũ inueniri: scripturas Patres reuerenter accipiebant, sed qui sensus ab hæreticis allatus esset, eum productis maiorũ interpretationibus refellebãt, simul Ecclesiasticam sæpe traditiõem opponebant. Non satis esse putabant, si veræ, si salutares, si diuinæ scripturæ esse crederentur, & dicerentur, (credunt enim hoc & Iudæi, totius legis & Prophetarum scripturas esse verissimas, esse salutares, esse diuinas) sed sicut illi nos falso, sic nos verè vicissim illos male intelligere scripturas, & secus in- Lib. 11. eccl. Hist. ca. 9.

interpretari arguimus. Credunt et hæretici magna ex parte, veriſſima & certiſſima eſſe omnia, quæ in ſcripturis continentur, nihil non ſalutare, nihil non planè diuinum in illis haberi, qui ſubinde etiam contra Catholicos & Orthodoxos illud proferebant: Scrutamini ſcripturas: quærite, & inuenietis: quemadmodum ex Tertuliani libro contra hæreticos ſcripto videre licet: Verum id nunquã ſufficere viſum eſt Catholicis & Orthodoxis. Illud præterea neceſſarium eſſe iudicauerunt, vt quis in captiuitatem redigeret intellectum ſuum in obſequium fidei, ſcripturaſq; veras eſſe crederet, non ſecundum ſuum ſenſum, quem ſibi præſumpſiſſet, multo minus aũt ſecundum adulterinas interpretationes eorum, qui ſegregauerunt ſemetipſos, ſed ſecundũ antiquam Eccleſiæ traditionem expoſitas, quam ſancti Patres tanti fecerunt, vt non alia machina contra ſuorum temporũ hæreticos vſi magis fuerint. Hac vſus eſt antiquiſſimus Irenæus contra Valentinum Hæreticum: hac Tertulianus contra Martionem: hac Origenes contra Celſum. hac Nicænum concilium contra Arium: hac Baſilius contra Eunomium & Amphilochium: hac Hieronymus contra Vigilantium, Iouinianũ, & Luciferianum: hac Cyrillus Alexandrinus contra Neſtoriũ: & ad Armenios ſcribens Proclus Conſtantinopolitanus Epiſcopus: hac Theodoritus in Polymorpho contra ſui temporis hæreticos: hac Auguſtinus cõtra Donatiſtas & Iulianum: hac Leo, Gelaſius, & Ioannes Romani Pontifices contra Eutychen & Neſtorium: hac ſexta Synodus contra Monotelitas: hac ſeptima contra Iconomachos: hac Beda venerabilis, vbi de diuerſitate lunaris diſcurſus agit: hac Petrus Cluniacenſis contra Henricianos & Petrobruſſianos: hac æqualis eius Bernardus cõtra Petrum Habailardum: hac Euthymius contra varios multorũ temporum hæreticos: hac reliqui ſancti Patres ad hæc vſq; noſtra tempora contra diuerſi generis hæreticos vſi ſunt.

Ioan. 5. Matt. 7.

2. Cor. 10.

Lib. 1. & 2.

De natura rerum cap. 42.

Non propterea non eſſe conſenſum patrum in ſcripturis interpretandis ſequendum, quod unus aliquis aliquando errauerit. Cap. XIX.

SEd hic iterum nobis obſtrepunt Martini, ſanctos Patres homines fuiſſe, atque ideo errare potuiſſe, quin & erraſſe nõnullos. Obijcitur ſanctiſſimi Cypriani martyris, obijcitur Origenis, Obijcitur & Tertuliani error. Atqui hoc ipſum plus facit ad corroboranda, quam ad infirmanda ea, quæ per nos aſſeruntur. Qui enim factum eſt, vt erraret Cyprianus?

prianus? Non illi tantus hic error obrepsit aliunde, quam quod aliter sentiebat, quam Ecclesiæ Romanæ consuetudo tulisset, vt iure optimo huic errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil nouandum esse, verum id quod fuit traditum obseruari debere sanciuerit, quòd intelligebat vir sanctus & prudens, rationem pietatis aliud non admittere, quam vt omnia qua fide susceptа forent à patribus, eadem fide filijs consignarentur, nosq; religiõem, nõ qua vellemus ducere, sed qua duceret illa, sequi oportere, idq; proprium esse Christianæ grauitatis & modestiæ, non sua tradere maioribus, verum à maioribus accepta seruare, ac iuxta Pauli Præceptum depositum custodire, profanasq; vocũ nouitates deuitare. Retenta est itaq; authore Stephano antiquitas, explosa nouitas. Neq; vero existimandum est nouitiæ adinuentioni de rebaptisandis hæreticis patrocinia defuisse, imo vero tanta vis adfuit ingenij, dicit Vincentius Lirinensis, tanta fuerunt eloquentiæ flumina, tantus assertorum numerus, tanta veri similitudo, tanta diuinæ legis oracula, sed plane nouo ac malo more intellecta, vt omnis illa conspiratio nullo modo destrui potuisse videretur, nisi sola tanti molimínis causa, ipsa illa susceptа, ipsa defẽsa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Ex his perspicuũ est, nõ propterea Cyprianũ errauisse, quod eum defecerint in eo, quod asserebat diuinę legis oracula, qbus abundabat, sed quod ea suo, non Ecclesiæ sensu interpretari conabatur. Hoc est, quod dicit de eo Augustinus: Non accipimus quod de rebaptisandis hæreticis Cyprianus scripsit, quia hoc Ecclesia non accepit, pro qua Cyprianus sanguinem suum fudit. Non dixit Augustinus: Non recipimus, quia diuinæ legis oraculis non probauit, quæ diceret, (ijs enim, verum praue intellectis, minime destitutus fuerat Cyprianus) verum, non recipimus, inquit, quia Ecclesia nõ recepit. Idẽ de Origene, deq; Tertuliano dici potest, qui cũ ingenio suo nimiũ indulgerẽt, sibiq; plus satis fiderẽt cũ antiquã religionis Christianę simplicitatẽ paruipẽderent, cũ se sapere plus cæteris existimarent, cũ Ecclesiasticas traditiones veterumq; magisteria contemnerent, scripturas nouo more quodam interpretati, in absurdas opiniones inciderunt, atq; documento nobis fuerunt, vt non credamus vni alicui, quantalibet doctrina & eloquentia polleat, quantacunq; etiam sanctitate & authoritate sit præditus, contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum aliquid adferenti, etiamsi quamplurima diuinæ legis oracula proferat, etiamsi nihil nisi scripturas, nisi verbum Dei, nisi Euangelium crepet. Illum vero solum veré Catholicum & Orthodoxum existimemus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui

1. Tim. 6.

Vincẽtius Lirinensis.

Cont. Cresconium li. 2. cap. 32.

ni, qui Catholicæ fidei nihil anteponit: non hominis cuiuspiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non doctrinam, sed hæc omnia pro nihilo habens, in fide vero fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitus Ecclesiam Catholicam docuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumq; esse firmiter deliberatum habet. Quicquid vero ab aliquo deinceps vno præter omnes, vel cõtra omnes potius, nouum & inauditum antehac adferri senserit, non ad religionem, sed ad sui potius tentationem id intelligat pertinere, sibiq; dictum illud existimet: Si surrexerit in medio tui Propheta, & prædixerit signum atq; portentum, & venerit quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur deos alienos, hoc est extraneas quasdam opiniones, quæ ab Ecclesiæ traditione sunt alienæ, quas propterea deos vocat Propheta, quod haud aliter eos colunt & obseruant hæretici, quam suos deos ethnici: Non audies, inquit, verba Prophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima vestra. Quę ergo de Cypriano, de Magistro eius Tertuliano, deq; Origene proferuntur, pro nobis magis, quam contra nos faciunt: Nos enim sumus ij, qui dicimus, non esse cuipiam alicuius quamlibet docti, quamlibet etiã sancti viri singularem opinionem sequendam, etiamsi scripturarum examen protulerit: atque in scripturis interpretandis non vnius alicuius, verum Ecclesiæ iudicio standum esse: Neq; fuit quisquam aliquando Catholicus, qui parem esse censeret Canonicarum scripturarum, & vnius alicuius quamlibet excellentis Doctoris authoritatem, sed eandem Ecclesiæ totius, quæ nequaquam in vno aliquo consistit (cum nomen Ecclesiæ, sicut etiam à Chrysostomo traditum est, nomen sit multitudinis, & iustæ iam ac absolutæ congregationis) Eandem igitur Ecclesiæ & scripturæ Canonicæ veritatem esse, ab eodem authore spiritu sancto profectam, nemo Catholicus dubitauit vnquam. Libenter & nos cum Augustino solis scripturarum libris, qui Canonici vocantur, timorem hunc honoremq; deferimus, vt nullum eorum authorem aliquid errasse scribendo firmissime credamus: alios autem ita legimus, vt quantalibet sanctitate doctrinaq; præpolleant, non ideo verũ putemus, quod ipsi ita senserunt, sed quia nobis vel per illos authores Canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Atq; ita non solum quæ scripturis probauerint, sed etiam quæ probabili ratione persuaserint, ea nobis iuxta Augustini sententiam amplectenda putamus. Probabilem autem rationem eam intelligimus, quæ tot sęculis

Deut. 13.

Hom. 1. in 1. ad Thess.

Ad Hieronymum Epist. 19.

culis vniuersæ Ecclesiæ probata, atq; illius iudicio semper fuit recepta. Si quæ vero magni alicuius Doctoris sententia ab vniuersa Ecclesia reiecta est & explosa, qualis est illa Cypriani de rebaptisandis hæreticis, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa sit, eam nihilominus non modo non sequendam, verum etiam prorsus esse fugiendam existimamus. Qua vero de re ita ab vno aliquo scriptum est, priuata vt eius opinio esse videatur, non esse nefas arbitramur, de ea nonnunquam dubitare: quin etiam examinare ac excutere diligentius, et, si qua nos ratio probabilis moueat, contrarium sentire licet: Sicubi vero idem sentiunt omnes, ita vt quod scriptum est à Tertuliano & Augustino in Africa, idem visum fuerit Hilario in Gallia, Ambrosio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioanni Chrysostomo in Thracia, Theophilacto in Mœsia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damasceno & Hieronymo in Syria: Basilio in Cappadocia: Origeni, Cyrillo, & Athanasio in Ægypto, & qui ad hæc vsque nostra tempora istos sequuti sunt, in diuersis orbis regionibus commorati, idem & ipsi tanto locorum & seculorum interuallo disiuncti senserint, sicuti de baptismo paruulorum: de tremendo mediatoris Christi sacrificio, quod offertur in Altari: de veritate corporis & sanguinis eius: de sanctorum inuocatione: de oratione pro defunctis: de statis ieiuniorum diebus: de Sacerdotum celibatu: de votis monasticis: deq; alijs multis factum esse videmus: vbi tantus est omnium consensus, minime dubitare debemus, non hominum hanc, verum Dei vocem esse, per membra sua loquentis, atque ideo qui contradicit huic Dei voci, eũ iure merito tanquam ethnicum habemus & publicanum. Sed hæc iam dicta sufficiant ad ostendendum parem esse scripturarum & Ecclesiæ authoritatem, quandoquidem vtriusq; veritas à spiritu sancto est, quo regebantur amanuenses illius, cum ea, quæ nobis reliquerunt scripto consignarent, quo regitur etiam nunc Ecclesia, nec ab ea quicquam decernitur, nisi quod visum est spiritui sancto.

Descriptio Ecclesiæ, quodque sibi nomen eius & authoritatem usurpant etiam hæretici. Cap. XX.

QVoniam vero fieri videmus, quod sicut scripturas & earum verum intellectũ sibi falso arrogant hæretici, ita & Ecclesiæ nomen, cuius authoritate se premi vident, sibi temere & impudenter vsurpãt, ac sicut scripturarũ possessiõe, in qua pridem præscriptum est à Catholicis, à quibus eas habere se negare nõ possunt, ita piorũ cœtu hoïes impij pios oẽs,

& in Christiana fide religionéq; fixos & immobiles permanentes, excludunt, illud nobis docendum restat, quibus notis Ecclesia, quæ domus est Dei viui, ab ea, quam odiuit Deus, Ecclesia malignantium discerni recte possit. Neq; vero nouum hoc est, quod qui hostes Ecclesiæ sunt, ipsi dici & videri volunt Ecclesia: Et Irenei, & Tertuliani tẽporibus factitatũ hoc legimus: Lactãtius quoq; scribit, quod singuli quiq; cætus hæreticorũ, se potissimũ Christianos, & suã esse Catholicã Ecclesiam putant. Et ante eũ Cyprianus de Nouatiano memoriæ prodidit, quod more simiarũ, quæ cũ homines nõ sint, homines imitãtur, cũ ipse in Ecclesia nõ esset, imo adhuc insuper cõtra Ecclesiã rebellis extitisset, hoc sibi vendicabat, vt apud se Ecclesiam esse diceret, ac nos hæreticos faceret. Et qui sequutus vtrumq; videtur Hilarius, narrat de Antichristi sinagoga, quod se Christi esse Ecclesiam mentiebatur. Idem faciebãt Augustini temporibus Donatistæ. Suo quoq; seculo fuisse scribit Bernardus quosdam, qui se vocabant Apostolicos, qui se Ecclesiam esse dicebãt, sed cõtra dicebãt ei, qui dixit, nõ potest abscondi ciuitas supra mõtem posita: quorũ temeritatem imitati sunt proximis superioribus seculis pauperes de Lugduno, siue Picardi, Vicleffistæ, & alij id genus hæretici, qui & ipsi sibi sicut sanam doctrinam, ita Ecclesiæ authoritatem impudenter arrogant. Quamobrem vt ne quis dubitet, vbi sit vera Ecclesia, quæ sint illius notæ breuiter accipiat. Sunt qui duas tantum esse velint Ecclesiæ, sanam doctrinam, & legitimũ Sacramentorum vsum. Quæ quin Ecclesiæ notæ sint, negari non potest: Certum est enim, quod verbum Dei, quod sanus illius intellectus, quod Sacramentorum verus vsus, nusquã est alibi, quam in Ecclesia Catholica. Sed facit hæreticorum audacia, difficulter vt his notis à quibus uis agnosci possit Ecclesia, quibus iam inde à multis seculis nulli fuerunt in eis sibi vsurpandis pertinaciores. Nam sicut nunc sunt, qui magis Euangelici dici gaudent, quàm Christiani, vel hac ratione palam facientes omnibus, quod à Christo & eius corpore, extra quod haud dubie nullum est Euangelium, se diuulserint: propterea vero sibi nomen hoc arrogant, quod se solos Euangelium, vt ipsi comminiscuntur, multis iam seculis absconditum, è densissimis tenebris eruisse, ac in lucem protulisse, se solos verum illius intellectum inuenisse persuasum rudibus esse volunt: Sic & olim fuerunt, qui Gnostici, quod se solos sapere, se solos omnia scire, & intelligere iactarent: fuerunt qui Apostolici, quod Apostolorum & doctrinam & vitam imitari se solos gloriarentur, appellari vellent: Christianorum nomen tanquam tritum & vulgare aspernantes, quod simplicitatẽ quandã colũbinã redoleret, atq;

ideo

Psal. 25.

Lib. 5. contra Valentinum.

Lib. 4. cap. 30. diuinarum instit.

In lib. ad Iubaianum.

Lib. ad Cõstantium Augustũ.

Sermo. 66. in Cantica.

Matth. 5.

ideo congregatione magis, quam diuisione, ut singularitate gauderent. Iam inter istos ipsos, qui se vocant Euangelicos, varias sectas reperire licet: sunt Lutherani, sunt Sacramentarij, sunt Anabaptistæ, quorum singuli ita duas has notas Ecclesiæ suæ proprias esse contendunt, sibiq; pugnantes inter se, verbi puritatem, & verum Sacramentorum vsum ita arrogant, vt neutri alteris eas concedant. Quare quærendæ sunt præter has certiores aliæ notæ, quibus omnis de Ecclesia, penes quos ea sit, dubitatio tolli possit. Vnde autem eas petemus, nisi è symbolo? partim eo, quod Apostoli cõscripserunt, partim eo, quod à Patribus conditum est in concilio Constantinopolitano. In illo duas notas reperimus: appellatur enim sancta & Catholica Ecclesia: In hoc addũtur aliæ præterea duæ, quod sit vna, & Apostolica. Hæ quatuor ita sunt Ecclesiæ propriæ notæ, vt eas vsurpare sibi nequaquam possint hæretici. Vt autem qua de re agatur intelligi possit, scire oportet, quod sicut videmus in vno homine esse vnum animum & vnum corpus, & tamen esse diuersa membra ipsius, ita Ecclesia Catholica est vnum corpus, & habet diuersa membra, sicut etiam Paulus meminit: anima autem, quæ corpus hoc viuificat, est spiritus sanctus, caput vero illius est Christus. Roma. 12. 1. Cor. 12.

Quod quatuor sunt Ecclesiæ notæ.

Prima est quod sit sancta. Cap. XXI.

QVatuor autem habet notas, quibus agnosci possit, & ab Ecclesia malignantium discerni. Est enim sancta, est Catholica, est vna, est Apostolica. Primo dicitur Ecclesia sancta, non quod in ea soli iusti sint & sancti: Cum enim à vocatione nomen ducat, multiq; sint vocati, pauci vero electi, certum est plures in ea peccatores, quam iustos, plures esse malos, quam bonos. Quamobrem designatur in scripturis nomine areę, in qua sicut est triticum, ita sunt & palcæ: vocatur ager, in quo cum tritico crescunt & zizania: vocatur sagena, in qua congregantur boni pisces & mali: vocatur vinea, in qua sunt palmites proferentes vuas, sunt etiam qui labruscas producant, sunt qui aliquem tamen, sunt qui nullum fructum ferũt: confertur gregi, in quo sunt & hœdi, & oues, sunt & arietes & hirci: confertur domui, in qua sunt vasa aurea & argentea, sunt etiam lignea & fictilia, quædam in honorem, quædam vero in contumeliam: comparatur decem virginibus, quarum quinque sunt fatuæ, & quinque prudentes. Quamobrem permixti sunt mali bonis in hac Ecclesia, quæ militans dicitur. Matth. 22. Luc. 3. Matt. 13. Esa. 5. Ioan. 15. Matt. 25. Ezech. 34. 2. Tim. 2. Matt. 25.

Nam

Nam soli sunt boni in cœlo, quæ est Ecclesia triumphantium, idem nobiscum corpus: soli mali sunt in inferno, qui ad corpus hoc nostrum, quod idem Christi corpus est, non pertinent.

Iob. 7. Hæc aũt nostra Ecclesia, quæ est super terram, in qua perpetua quædã est militia, habet per Dei gratiã electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios etiã, vocatos quidem Dei misericordia, sed sua postea culpa reiectos, quos iure suo sibi vendicat infernus. Quare non ideo sancta dicitur Ecclesia, quod non sint in ea reiecti quoq; & reprobi, putrida quædam huius corporis membra: sed quod quicunq; sancti sunt, non nisi in hac Ecclesia sancti sunt: extra quã species sanctitatis esse potest, vera sanctitas esse nõ potest. A meliore itaq; sui parte sancta dicitur, sicut regnũ quoq; cœlorũ sæpe vocatur à Christo, quod nõ nisi intra ipsius septa continentur, quibus potiri datũ est regno cœlorũ. Dicitur etiã sancta, quasi Christi sanguine tincta: Christus enim eã lauit à peccatis suis in sanguine suo, qui sic eã dilexit, vt seipsum traderet pro illa, vt eam sanctificaret, atq; ab operibus mortuis emũdaret sanguine suo. Hac ratione, sicut etiã Augustinus testis est, fideles omnes olim sancti vocabãtur. Sunt & aliæ causæ quamobrem sancta dicitur, sed ijs præter missis, ad eã significationem veniamus, quæ propriam & peculiarem Ecclesiæ Catholicæ notam adfert. Apud eos, qui latine scripserunt, sanctum dici legimus, quod firmum est & munitum vt violari facile non possit, neq; debeat: Sic muros leges vocant sanctos, sic tribunos sanctos, sic ærariũ quoq; sanctius appellatum legimus. Hac ratione propriè vocatur Ecclesia sancta, qua nihil firmius, nihil est fortius, vel quia Christo dicata est, cui quod dedit pater nemo potest eripere, vel quia super petrã ædificata est, ita vt neq; pluuiæ, neq; flumina, neq; venti irruẽtes eã subuertere possint, atq; adeone portas quidem inferorum aduersus eam præualituras dixit Christus. Habet enim firmum & stabile fundamentum, de quo dicit Apostolus: Fundamentũ aliud nemo potest ponere, præter id quod positũ est, quod est Christus Iesus. Huic fundamẽto cum innitatur, nulla est, neq; fuit, neq; erit vis vnquã tanta, quæ superari possit. Ideo Chrysostomus fortiorem eã terra, imo fortiorem esse dicit ipso cœlo, vbi radices eã fixas habere affirmat, nõ in terra, solem vt extingui sit facilius, quam Ecclesiam obscurari. Hæc est illa terra, quam fundauit Deus in secula, de qua dicit idem Propheta: Fundasti eam super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi. Hoc est illud regnum, de quo scriptum est: Regnum ipsius omnibus dominabitur. de quo & toties Propheta dixit: Gens & regnum quod non seruierit tibi, peribit: quod ita factum videmus de omnibus ijs gentibus,

Matt. 13. Matt. 25. Apoca. 1. Ephe. 5. Hebr. 9. Augustin. in Psal. 85. Ioan. 17. Matt. 7. Matth. 16. 1. Cor. 3. Tomo 5. Homi. de expulsione sancti Chrysosto. Psal. 77. Psal. 101. Esai. 60.

& regnis,

& regnis, quæ ab hac Ecclesia desciuerunt. Hæc est illa, quam sponsus in Canticis terribilem esse dicit vt castrorum aciem ordinatam. Castra Dei sunt sancti Dei, charitate ordinati, quibus tanquam Christi militibus & fidei propugnatoribus munitur, protegitur, & defenditur Ecclesia Dei, de quibus apud Zachariam dicit Dominus: Circumdabo domum meam (Ecclesiam intellige) ex ijs, qui militant mihi. Sunt autē qui militant, doctores, antistites, & principes Ecclesiæ: qualis fuit Timotheus, cui dicit Apostolus: Labora sicut bonus miles Iesu Christi: quales fuerunt innumeri martyres, qui vsq; ad sanguinem, quin ad mortem vsq; resistentes vitam etiam suam pro fide Christi certando profuderunt. Hanc aciem perrumpere conati sunt pagani, omni supplicíorum genere de pijs sumendo: conati sunt tyranni, libertatem eripiendo: conati sunt falsi fratres, charitatem exterminando: conati sunt Iudæi, fidem impugnando: conati sunt schismatici, obedientiam tollendo, & eius vnitatem scindendo: conati sunt hæretici, scripturas adulterando, veritatem earum obscurando, praueq; eas interpretando. Sed fuit hæc acies terribilis omnibus, vicit, fudit, fugauit omnes, vicit paganos, pro Christi fide vitam cum sanguine profundendo tanto animi robore, tanta constantia, tanta alacritate, vt gauderent etiam cum digni essent habiti, qui pro Christi nomine contumeliam aut supplicium aliquod perferrent, magisq; tortores cruciando, quam Ecclesiæ filij cruciatus perferendo fatigarentur: vicit tyrannos, in Deo spem ac fiduciam omnem collocando, ac pro se persequentibus illum deprecando: vicit falsos fratres, tolerando: vicit schismaticos, ordinem retinendo, & vnius ductum sequendo, vt de illa quoq; dici recte posset: Egressi sunt omnes filij Israel, & pariter congregati quasi vir vnus: Erat nanq; multitudinis credentium cor vnum, & anima vna: vicit Iudæos & hæreticos, verum scripturarum sensum, ab illis non intellectum, ab ijs praue detortum aperiendo: Nam Ecclesiæ suæ dixit Christus: Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterint resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Neq; dixit magis, quam præstitit. Quoties enim Ecclesiæ fuit cū Iudæis & hæreticis de scripturis concertatio, dedit ei hoc os, dedit hanc sapientiam, cui nequaquam resistere & contradicere potuerunt. Est ergo vere sancta, inuicta, & inexpugnabilis Ecclesia, quæ tot tantis grauissimorum hostium oppugnationibus nō modo fracta non est & debilitata, verū cōfirmata magis & corroborata, recte vt verus Israel noster verba illa Prophetæ vsurpare sibi queat: Sæpe expugnauerūt me à iuuentute mea, etenim nō potuerunt mihi. Cui propriū hoc etiam semper fuisse videtur,

Cant. 6.

Zach. 9.

2. Tim. 2.

Acto. 5.

1. Reg. 11. Acto. 4.

Luc. 21.

Psal. 128.

videtur, magis vt impugnationibus creſceret. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Clemens Presbyter Alexandrinus: Et Græcam quidem Philoſophiam ſi quiuis Magiſtratus prohibuerit, ea ſtatim perit, noſtram autem doctrinam à prima vſq; predicatione prohibent ſimul & reges & tyranni, & ſinguli Duces & Magiſtratus cum vniuerſis ſatellitibus & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, & nos pro viribus excindere conantes: illa autem magis etiam floret, non enim emoritur vt doctrina humana, neq; flaccеſſit vt donum imbecillum. Nullum enim dei donum eſt imbecillum, manet autem eiuſmodi, vt prohiberi nequeat. Lib. 6. ſtromatum. Et poſt eum Hilarius ita de Eccleſia loquitur: Dum perſequitur, floret, dum opprimitur, creſcit: dum contemnitur, proficit: dum læditur, vincit: dum arguitur, intelligit: tunc ſtat cum ſuperari videtur. Quem ſequutus Ambroſius, vt vinea dum iugatur, inquit, erigitur, vt reciſa non minuitur ſed augetur, ſic Eccleſia dum ligatur, exuitur, dum humiliatur, attollitur, dum recidítur coronatur. Quanti initio oppugnarunt Eccleſiam, ait Chryſoſtomus, cum fidei ſemina iacerentur, & arma contra eam commata ſunt: ſed quanto magis impugnabatur, tanto clarior reddebatur. Hæc nota ita eſt Eccleſiæ propria, vt eam hæretici ſibi nulla ratione queant vſurpare. Stat enim fides & doctrina Eccleſiæ, ac quanto grauioribus machinis ab hæreticis oppugnatur, ſibi ſanam doctrinam, ſibi Eccleſiæ authoritatem falſo arrogantibus, tanto fit clarior omnibus & illuſtrior. Contra vero hæreticorum dogmata diuturnitatem non habuerunt, cum & ea, quæ nunc è tenebris eruuntur, & ſub Euangelij ſpecioſo titulo populo venditantur, iam inde & mille & amplius annus cõfutata, abolita, antiquata, calcata ſint: ſicut paulo poſt clarius indicabimus. Habemus ergo iam Eccleſiæ notam vnam, quam vſurpare ſibi Sathanæ ſinagoga non poteſt.

Lib. 7. de trinit.

Libr. 9. in ca. 20. Luc.

In ſerm. de Pentecoſte

Secunda nota Eccleſiæ, quod ſit Catholica. Cap. XXII.

ALtera nota eſt in eodem ſymbolo Apoſtolico expreſſa, quod vocatur catholica: quod nomen explicans Auguſtinus: Catholicam, inquit, dicit toto orbe diffuſam, quia diuerſorum hæreticorum Eccleſiæ ideo Catholicæ non dicuntur, quia per loca atq; per ſuas quaſq; prouincias continentur: Hæc vero à ſolis ortu vſq; ad occaſum vnius fidei ſplendore

Serm. 131. et 181. de tempore

dore diffundetur : Quam Græci vocant Catholicam, eam latine licet dicere vniuersalem , pertinet enim ad vniuersa loca, pertinet ad vniuersa tempora , pertinet ad vniuersa hominum genera, pertinet ad nationes vniuersas. Quod ad omnia loca pertineat, docet scriptura, quæ dicit. In omnem terram exiuit sonus eorum , & in fines orbis terræ verba eorum. Apostoli enim in mundum vniuersum ire iussi sunt , & prædicare Euangelium omni creaturæ : quod etiam ita fecerunt. Hinc est, quod commendans Romanos Paulus, fides, inquit, vestra annunciatur in vniuerso mundo. Quod pertineat ad vniuersa tempora, ex ijs, quę superius dicta sunt, facile perspici potest, cum demonstratum est , ab Adam cœpisse Ecclesiam, atq; ad nos vsque peruenisse , ita vt cum ortu , tum diuturnitate par ipsi mundo sit & æqualis, neq; vt reliqui conuentus hominum , murorum ambitu quodam circumscribatur , ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur, sed ab ortu solis vsque ad occasum sit laudabile nomen Domini. Sumpsit igitur initiū simul cum orbe condito, duratura vsq; ad finem orbis eiusdem. Fundauit enim eam Deus in æternum , qui dixit : Ego vobiscum sum vsque ad consumationem seculi. Et alio loco : Amen dico vobis , non præteribit generatio hæc , donec omnia fiant. Quod pertineat ad omnium genera, cuiuscunque status, conditionis, ætatis, sexus, gentis etiam, fuerint, testis est Paulus dicens : Non est in ea distinctio Iudęi & Græci : non est in ea circumcisio & præputium : non barbarus & Scytha : non seruus & liber, non masculus neque fœmina , sed omnia in omnibus Christus : idem dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini , saluus erit. Quod pertineat ad vniuersas nationes , indicat ille locus ex Apocalypsi : Redemisti nos in sanguine tuo ex omni tribu, lingua, populo , ac natione, & fecisti nos Deo nostro regnum. Quódq; dicit Petrus : In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus , sed in omni gente qui timet eum , & qui operatur iustitiam acceptus est illi. Si ergo per omnia loca, per omnia tempora, per omnes hominum status, & conditiones , per omnes gentes & nationes dispersa est & diffusa Ecclesia , vbi sunt , qui triginta his annis nati, cum Donatistis de sua paucitate gloriantur ? Christi regis nostri dignitati, sicut Augustinus alicubi quæritur, ea re detrahentes , cum scriptum sit : In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis. Habet, & semper habebit integram Christus hæreditatem suam , & possessionem suam terminos terræ : se potius subtrahunt huic magnæ hæreditati, qui Christo illam conantur subtrahere. Non relinquet

Psalm. 18. Marci vlt. Rom. 1. Psalm. 112. Psalm. 47. Matt. 28. Luc. 21. Rom. 10. Colos. 3. Gal. 3. Ioel. 2. Apoc. 5. Actor. 10. Psalm 85. Prouer. 14. Psalm. 2.

EX LIBRIS

dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris, nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed plane copiosa apud eum redemptio. Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem precij. Etiam Eunomium hoc aliquando postulasse legimus, vt ne maiori parti, neue antiquioribus plus tribuerent, sed eum Basilius audiendum non esse putauit: Cui visum est indignum non plus aliquid antiquitati dare, non reuereri multitudinem Christianorum, tam eorum qui sunt, quam eorum qui fuerunt ex eo tempore, quo prædicari cœptum est Euangelium. Vbi sunt qui tenebras imperitis offundere conantur? dum talem ecclesiam depingunt, quæ ignoretur, atque aspectum ac sensum omnem effugiat. Cum tamen Ecclesiam audiri, atq; ad illam fratris delinquentis nomen deferri Christus iusserit, cum Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, ecclesiæ Thessalonicensium scribat Paulus, quas utiq; sub aspectum hominum cædere oportuit, si denunciari frater, si reddi literæ debuerunt. Christus verò tabernaculum suum, hoc est Ecclesiam suam, in sole posuisse legitur, vt eam claram, manifestam, & illustrem omnibus faceret. Qua etiam de causa vocat eam ciuitatem in monte positam, quæ non potest abscondi. Posita est autem supra eum montem, de quo & Esaias & Michæas prædixerunt. Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium, & super colles eleuabitur, & fluent ad omnes gentes, & ibunt populi multi. Hic est ille mons, quem vidit rex Nabuchodonosor ex lapide sine manibus excisso creuisse in montem magnum, & orbem vniuersum impleuisse, in quo comminutis regnis alijs vniuersis, iuxta Danielis interpretationem, Deus cœli suscitauit regnum, quod in æternum non dissipabitur, & alteri populo non tradetur. Hunc Danielis locum adducens Bernardus contra sui temporis hæreticos, Itane, inquit, lapidem de monte abscissum sine manibus, montẽ factum & implentem mundum, vestris creditis, intrusum antris? De hoc monte nemo se Christianus deturbari patiatur. Quod si quis dixerit homini Christiano, sicut Sathanas olim dixit Christo, Si filius Dei es, mitte te deorsum, quamlibet multa diuinę legis oracula produxerit, non cõmittat vnquam, vt ei parere animum inducat. Si quis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic: monet nos ipse Christus, nolite credere. Si dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere: non est caput nisi in corpore suo: non est Christus, nisi in sua sancta catholica Ecclesia. Ecclesia porro catholica ibi est, vbi est fides catholica. Fides autem catholica ea est, quæ per orbem vniuersum iuxta Christi præceptum eadem semper annunciatur, nec vel

Psalm. 129.

Lib. 1. con. Eunomiũ.

Matt. 18.

Psalm. 18.

Matt. 5.

Esa 2.

Mich. 4.

Dan. 2.

Serm. 66. in Cant.

Matt. 4.

Matt. 24.

tempore,

tempore, vel locis vnquam variatur: à qua si quis dissentiat, is catholicus non est, quod singularem quandam opinionem, non vnam communem omnium fidem complecti videtur.

Quomodo dinogsci possit catholicus, exemplis illustratur. Cap. XXIII.

QVoniam verò sicut Ecclesia, sic fides etiam catholica dicitur, & homo catholicus, quo magis dinoscere catholicum à singulari siue schismatico aut hæretico liceat, exemplis id planum facere conabimur. Dicit aliquis, absoluta necessitate euenire omnia: non esse liberum, sed seruum hominis arbitrium: non est catholicus. Quid ita? quia doctrinam hanc nõ recipit Ecclesia catholica, Cuius primus author cum fuisse videatur Simon Magus, à Petro Apostolo legitur esse confutatus, sicut à successore ipsius Clemente memoriæ proditum est. Simonem postea sequuti fuerunt in hac hæresi pertinaciter tuenda Marcion & Manicheus: à Tertuliano & Augustino: Petrus Habailardus ab Anselmo, Bernardo, & Thoma confutati, Ioannes Vicleff in Cõstantiensi primũ, deinde & in Basilienſi cõcilio cõdemnatus. Ab ijs maioribus prodierunt, qui nostro hoc æuo Euangelici, quam Christiani dici malunt. Ac recte quidem: Hoc enim Euangelium, si modo tam impiam, tamq; absurdam doctrinam, tam præclaro nomine dici fas est, è densissimis, vt gloriantur, tenebris erutum, atq; in lucem prolatum, non à Christo, non à quoquã Apostolorum, sed à Simone Mago sibi per manus traditum acceperunt. Dicit aliquis: Christianos omnes esse sacerdotes: eque mulierem, aut puerum, vt Papam absoluere: non est catholicus: Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Vetus est hæresis hæc Quintilianorum, apud quos Episcoporum & sacerdotum officio fœminæ fungebantur, sicut authores sunt Epiphanius & Augustinus. Quem errorem sequuti sunt ante trecentos triginta annos pauperes de Lugduno, qui & Valdenses vocantur: centum verò & octoginta post annis Ioannes Vicleff hanc hæresim sopitam resuscitauit. Atque ij sunt Apostoli, à quibus hoc Euangelium ad nostri temporis pseudoeuangelicos manauit: Hæresim hanc suo quoque tempore fuisse Tertulianus indicat in libro de præscriptionibus contra hæreticos. Dicit aliquis: Fidem solam ad salutem sufficere, neque prodesse quicquam opera: non est catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinam non

Lib 3. recog.

Epist. 190.

Hær. 49.

Hær. 27.

recipit Ecclesia catholica. Sumpsit error hic originem ex Pauli scriptis male intellectis, ipso adhuc Paulo superstite, sicut indicare nonnihil videtur Petrus. Quæ res, vt Augustinus testatur, adegisse videtur Iacobum ad epistolam suam scribendam. Postea sicut idem tradidit, per Eumonium quendam error hic fuit renouatus: quem ipse refellit in libro, quem inscripsit de fide & operibus. Dicit aliquis: omnia opera esse æqualia, neque ieiunium vllius, neque virginitatē esse meriti maioris, quam coniugium: esse virginitati pares nuptias: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica, quæ profecta est ab authore Iouiniano, qui cum esset monachus, sicut apud Augustinum legimus, relicto monachatu, velut canis ad vomitum est reuersus, cuius errore seductæ sanctæ virgines, irritam facientes primam fidem, nupserunt: quem duobus libris iugulauit Hieronymus. Dicit aliquis: Non esse Sanctos inuocandos, nec habere reliquijs eorum honorem oportere: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica, cuius primus author fuisse videtur Eustathius in concilio Gangrensi damnatus: quem sequutus est postea Vigilantius per Hieronymum erroris conuictus. Dicit aliquis: Missam non esse sacrificium: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Fuit error hic impius Petrobrussianorum, quos ante quadringentos annos confutauit vir doctus & pius, Petrus venerabilis, Abbas Cluniacensis. Dicit aliquis: in ieiunando neque ciborum delectum, neque dierum discrimen vllum habendum esse, quouis tempore cibos quoslibet, etiam si secus Ecclesiæ constitutionibus cautum sit, recte sumi: non esse pro mortuis Deum orandum, aut mediatoris sacrificium offerendum: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica, quæ videtur authores habuisse Iouinianū & Ærium, sicut Philister, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus testantur ante mille ducentos prope annos hæreseos damnatos. Dicit aliquis: Christi & Sanctorum eius imaginibus non modo nullum habere honorem, verumetiam è templis eas ejciendas esse: non est catholicus: Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica: huius hæreseos author fuisse Felix, à quo etiam hæresis vocata est Fœliciana: cuius causa Francfurdiæ ad Mœnum ante annos septingentos quinquaginta sex Concilium fuit congregatum. Cæterum in septima synodo œcumenica, quæ Niceæ fuit iterum habita centum annis ante, dixit Tharasius: Inuenimus & Manichæos respuisse imagines, sed & præter hos Marcionistas, & illos qui confundunt naturas Chri-

2. Pet. vlti. Aug. de hæresibus. Hæresi 54.

Lib. 3. de peccatorū mentis & remissione. cap. 7. 2. Pet 2. 1. Thim. 5.

Hæresi 75. Lib. de hæresibus.

Hæresi 53.

Actione 1.

ras Christi, quorum princeps Petrus Fulo, præterea Xeneum Hieropolytanum, sed & Seuerum, alioſque hæreticos. Interiectum autem fuit inter hæc duo tertium, per Gregorium tertium Romæ congregatum: ad quod cum prope mille Episcopi conueniſſent, veneratione imaginum confirmata, cum perſtaret in ſua pertinacia Leo tertius Imperator, qui demolitus erat altaria, & imagines exuri fecerat, & imperio, & communione fidelium fuit priuatus. Quamuis extat ad Serenum epiſtola Gregorij primi, qui fuiſſe videtur in ea hæreſi, vt imagines confringendas cenſeret ante annos prope mille. Dicit aliquis: vxores ducendas eſſe ſacerdotibus: non eſt catholicus: Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica, quæ cum Paulo dicit: Si quis cõtentioſus eſſe velit, nos conſuetudinem hanc non habemus. Hæc hæreſis ad authorem Iouinianum referri poteſt. Nunquam in Eccleſia catholica fuit ſacerdotibus licitum vxores ducere, quamuis fas aliquando fuerit quas duxiſſent ante ſacerdotium, deinceps retinere. Sed alio loco fortaſſis ea de re fuſius dicetur. Verum quid eſt neceſſe ſingulos hæreticorum errores, quos pridem ſopitos videmus hoc tempore reſuſcitatos enumerando recenſere? vno verbo rem omnem complecti licet. Quiſquis Oecumenico concilio legitime congregato non credit, neque decretis eius paret, ſed ſuum iudicium totius orbis iudicio præfert, non catholicus, verum ſingularis eſt: hoc eſt ſchiſmaticus & hæreticus. Rectè enim à diuo Bernardo dictũ eſt, quod omnibus vna intẽtio ſemper fuit hæreticis, captare gloriã de ſingularitate ſcientiæ. Quod ante Bernardum quoque ſeculis aliquot à Gregorio ſcriptum legimus. Communem ſcientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æſtimentur, occulta & noua ſemper exquirunt, quæ dum alij neſciunt, apud imperitorum mentes ipſi de ſcientiæ ſingularitate gloriantur. Atque ideo niſi quod ipſi ſentient, rectum putant nihil. Catholicus, ſicut ante dictum eſt, idem eſt quod vniuerſalis. Nam quod vniuerſis probatur, in eo facile acquieſcit: qui verò de ſingularitate ſcientiæ captat gloriam, exiſtimans ſe eſſe aliquid cum nihil ſit, atque inflatus ſenſu carnis ſuæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones ſubminiſtratum et conſtructum creſcit in augmentum Dei, non quod vniuerſis, verum quod ſibi ſoli placet, id ſolum recipit, omnes deſipere, ſe ſolum ſapere perſuaſum habet, atque ita quoniam ſegregat ſemetipſum ab vniuerſitate, neque rectum eſſe quicquam putat, niſi quod ipſe intelligit, ſingularis eſt: hæreticus eſt: ſchiſmaticus eſt: non

Lib. 7. Epiſto. 109. Et lib. 9 Epiſt. 9.

1. Corin. 11.

Gal. 6. Gal. 2.

est catholicus, neque pertinet ad ecclesiam catholicam, verum ad Sathanæ Synagogam. Nihil enim potest hac singularitate, ecclesiæ Dei esse perniciosius, quod etiam propheta indicat, cum de vinea Domini loquitur, quod singularis ferus depastus est eam.

Psalm. 79.

Quod concilium Oecumenicum *Ecclesiam catholicam repræsentat.* Cap. XXIIII.

NEque verò dubitare debet quisquam Christianus, quin concilium Oecumenicum legitime congregatum Ecclesiam catholicam repræsentet. Quamobrem quod ab illo statuitur, ab Ecclesia sancta catholica statuitur: quod etiam Augustinus indicat, cum plenarij concilij sententiam totius Ecclesiæ consensionem vocat. Et in octaua synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, Bahanis Photium sic alloquutus legitur. Loquere domine Photi, totus mundus hic est. Totum mundum vocauit synodum Oecumenicam. Quoniam igitur Ecclesia spiritu sancto regitur, in his quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest. Qui itaque non credit Oecumenico concilio, qui non acquiescit in eo, quod ab illo definitum est, sed in dubium reuocare conatur, denuóque disceptari vult de his, quæ semel illius iudicio terminata, rectéque constituta sunt, non credit sanctam Ecclesiam catholicam, spiritui sancto per os illius loquenti repugnat, atque ideo Catholicus aut Christianus dici non meretur, sed habendus est, iuxta Christi præceptum, tanquam ethnicus & publicanus. Præclarè Leo pontifex: Quæ patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retractare, & quę sunt definita conuellere, quid aliud est, quam de adeptis gratiam non referre? & ad interdictæ arboris cibum improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Quamobrem non sunt audiendi, qui denuo de his referri volunt, de quibus decreta conciliorum interceſſerunt. Quid enim? Superiorum Conciliorum actis rescissis, an non ingens disciplinæ, religionis, & institutorum perturbatio, neque mediocris rerum diuinarum & humanarum omnium esset confusio sequutura? quid fide nostra incertius? quid institutis mutabilius? quid Ecclesiæ statu futurum esset perturbatius? quis tandem quærendi, quis disputandi finis esset expectandus? Exoptatur concilium ab omnibus: quis autem erit eius vsus? si posteaquam decretum

cretum in eo quicquam fuerit, post aliquot temporis interuallum de eo, quod semel est decretum, disputare, atque illud rescindere, vel saltem in dubium reuocare licebit? Quid aliud hoc fuerit, quam efficere, vt semper fluctuent hominum conscientiæ, si nihil pro certo & indubitato habuerint? vt possit Paulinum illud dici: Semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes. 2. Tim. 3.

Postulabatur hoc priscis etiam temporibus ab Arrianis, vt quibus de rebus Nicænæ synodi decretum intercesserat, de his denuo disceptare liceret, verum decretum est à pijs, sufficere debere Nicænæ synodi decreta, nec in illis quicquam deinceps curiosè diuexandum esse. Socr. li. 2. ca. 20. eccl. hist.

Cumque nouam quandam scripturam de fide (quam nunc vocant confessionem) Valens & Vrsatius produxissent, iussit synodus & aliarum hæresum & Nicæni quoque concilij expositionem legi, vt alijs hæresibus damnatis, Nicænis decretis consentirent, & in posterum nemo de istis conquereretur, aut synodum efflagitaret, sed præteritis contentus esset. Absurdum enim esse, quasi iam primum credere incipientes talia conscribere, & præcedentium temporum traditionem traducere, qua vsi tam ipsi quam maiores, ecclesijs præfuissent. Sozom. lib. 4. ca. 17

In Chalcedonensi verò concilio non permissum est itidem in decreta Nicænæ synodi inquiri, quin clamauit sancta synodus: Si quis retractat, anathema sit. Si quis super ista requirit, anathema sit. Maledictus qui addit. Maledictus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidem cum esset proposita Leonis epistola, nihil aliud quæsitum est, quam illud. Num expositionibus trecentorum octodecim sanctorum patrum, & centum quinquaginta apud Constantinopolim, & Ephesino concilio à sanctissimo Episcopo Cyrillo expositæ fidei concordaret. Cumque omnes Episcopi concordare dixissent, ita statim recepta est, vt qui contra sentirent, pro hæreticis haberentur. Hoc est quod ab Athanasio quoque scriptum legimus. Quæ nunc à tot ac talibus Epi- Apologeti. 2.
scopis probata sunt ac decreta claráq; demonstrata, superuacaneum esse denuo reuocare in iudicium, nemo non confitebitur, ne si nunc quoque examinentur, & denuo iudicentur, ac rursus examinentur atq; iterum, in infinitum exeat ista curiositas. Leo quoque pontifex: Quotiescunque diuina gratia administrante, illis qui foris sunt, fonte doctrinæ aut submergimus aut purgamus, in nullo ab illis, quas spiritus sancti diuinitas in Chalcedonensi concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrumq; hostem nouellæ perfidiæ sermonem nostrum cum omni cautela libremus, non iam, quod absit, tanquã de dubijs differentes, sed authoritate sua, quæ bene definita sunt, adstruentes. Epist. 6. Et iterum:

Epist. 78. rum: Prænoscat, inquit, pietas vestra venerabilis Imperator, hos quos spondeo dirigendos, non ad confligendum cum hostibus fidei, nec ad certandum contra illos, à sede apostolica profecturos, quia de rebus & apud Nicæam & apud Chalcedonam sicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquam dubia & infirma, quæ tanta per spiritum sanctum fixit authoritas. Extat Valentiniani Imperatoris, simul & ipsius collegæ Marciani edictum, in quo decreta synodi Chalcedonensis rata ab omnibus haberi volunt, vbi his verbis vtuntur. Cessetigitur iam prophana contentio: nam vere impius atque sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam, opinioni suæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippe dementiæ est, in medio & perspicuo die commentitium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam aliquid vlterius discutit, mendacium quærit. Nemo itaque vel clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis de fide Christiana publice turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimæ synodi, si quis semel iudicata ac recte dispositа reuoluere, et publice disputare cõtendit, cum ea quæ nunc de fide Christiana statuta sunt, iuxta apostolicas expositiones, & statuta sanctorum patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita esse noscuntur: Nam in contemptores huius legis pœna non deerit, quia non solum contra fidem bene compositam veniunt, sed etiam cum Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine prophanant veneranda mysteria. Quibus verbis etiam ad Pal-

Actione 3. ladium scribens Martianus vsus fuisse videtur, sicut in codicem Iustiniani relatum esse legimus. Est & aliud edictum Marciani ad Constantinopolitanos, vbi dicit. Admonuimus vniuersos, vt de religione disputare desinerent, quoniam vnus & alter tanta secreta inuenire non potest, maxime cum summo labore & amplissimis orationibus tot venerabiles sacerdotes, nisi Deo, vt credendum est, authore, ad indagi-

In epistola ad episcopos Dardaniæ. nem veritatis non potuerint peruenire. Et Leonem sequutus Gelasius. Patres, inquit, nostri catholici, docti pontifices in vnaquaque hæresi, quolibet tempore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque apostolica secundum scripturarum tramitem, prædicationemque maiorum, facta semel congregatione sanxerunt, inconuulsum voluerunt deinceps firmumque constare, nec in eadem hac causa denuo, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recentiori præsumptione permiserunt, sapientissime prouidentes,

dentes, quoniam si decreta salubriter, cuiquam liceret iterare, nullum prorsus contra singulos errores stabile persisteret ecclesiæ constitutum, ac semper hisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Neq; dissimilia leguntur apud Symmachum ad clerum Dardaniæ, & apud successorem eius Hormisdam, ad Epiphanium scribentem. Quem sequutus Gregorius, quatuor concilia, quæ suam ætatem præcesserant, sicut sancti euangelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur, quorum fidei si quis addere vel adimere aliquid præsumpserit, eum anathemate ferit. Cunctas, inquit, personas, quas illa respuunt, respuo, quas venerantur, amplector. Quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere, quos ligant, aut ligare quos soluunt. In quam sententiam ab Agathone quoque nonnulla scripta sunt ad Constantinum Imperatorem, sicut in actione quarta sextæ synodi Constantinopolitanæ legitur. Sed isti putant, quod de Dialecticis suis & Rethoricis, quodque de locis communibus faciunt, vt quotannis prope scripta sua mutent, idem in tam serio fidei catholicæ negocio facere licere. Sed alia est catholicæ, alia singularis & priuatæ fidei ratio. In illa est constans & perpetua voluntas: in hac & ritus, & doctrina mutatur in annos, ac modo non in dies singulos, sicut scriptum est. Stultus vt luna mutatur. De regis hominis decreto, posteaquam semel pronunciatum est, disputare fas est, sed ei parere necesse est: Et fas erit de spiritus sancti decreto per os Ecclesiæ loquentis disceptare, atque illud in dubium reuocare? Absit à piorum cordibus hæc tam impia cogitatio. [f] Sed scriptum est, aiunt, ab Augustino, etiam ipsa plenaria Concilia, sæpe priora posterioribus emendari. Sriptum est, sed non eo sensu, quasi quod semel in causa fidei statutum est, in vno aliquo plenario concilio, id in altero retractari postea liceat. Vel vnum Concilium plenarium legitime congregatũ proferatur, in quo prioribus plenarijs concilijs itidem legitime congretatis cõtrarium sit aliquid constitutum in his, quę ad fidem pertinent, proferri proculdubio nullũ poterit. Nã si quis vel Arriminense, vel Syrmiense, vel Antiochenum, vel Ephesinum secundum, aut si quæ fuerunt alia eiusdem generis concilia congregata protulerit, quandoquidem authoritate Romani pontificis, vel congregata, vel comprobata iuxta canones Nicæni concilij non sunt, legitime congregata concilia nequaquam dici possunt, sed conuenticula potius & conciliabula. Est quidem ita, quod in his quæ facti sunt, fieri potest, vt fallatur aliquando plenarium concilium, non autem in his quæ fidei: Quo respexisse Augustinum cum dice-

In registro lib. 1. ca. 24. & lib. 2. ca. 49. & li. 3. ca. 33.

Lib. 2. cant. Donatistas cap. 3.

[f] Libet aut etiã. &c. lege fol. CLXXXVij. facie 2. post expositionem salutationis Angelicæ (B) ybi hanc notã videbis.

cum diceret, plenaria concilia priora, posterioribus emendari, vel ea quæ statim sequuntur verba, planum faciunt. Subiungit enim è uestigio: cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. Quamobrem in his quæ sunt iuris positiui, quæ vel ad extremum aliquem ritum, vel ad ecclesiasticam pertinent disciplinam, quoniam pro personarum, locorum, & temporum circumstantia, mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquam vt priora concilia posterioribus emendentur: quod quædam superioribus sæculis quadrare poterant, quæ posterioribus minime conuenire, vel ipsa magistra rerum experientia compertum est. Itaque cum longe sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorum, quoniam tamen in eorum plerisque nimio plus inerat sæueritatis, quam posteriora secula ferre non posse videbantur, factum est, vt posterioribus conciliis emendarentur mitigarenturque. Est canon Apostolicus: deponi debere presbyterum fornicantem: quem in concilio Gangrensi, sicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnamque mitigatam: Sic in concilio Nicæno constitutum fuit, vt Alexadrinus Patriarcha proximum à Romano pontifice locum teneret, cui non ita multo post in Constantinopolitana synodo prælatus est Constantinopolitanus. Adeo verum est, quod Isidori, Gregorij, Hieronymique productis sententijs ostendit, Gratianus, in plerisque decernendis, causam, locum, tempus, personas consyderari oportere, quæ quoniam perpetua non sunt, fit vt in eiusmodi, etiam plenariorum conciliornm decreta nonnunquam priora posterioribus emendentur, quę tamen in his, quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia esse oportet, ac sempiterno tempore duratura. Neque verò propterea concilium Oecumenicū non repræsentat Ecclesiam catholicam, quod non omnes è vulgo ad illud conuocantur, atque illi intersunt: nam nec fieri id vlla ratione potest: etsi maxime fieri posset, quid tamen aliud turba, quam turbationem esset allatura? Præclarè dictū est à Ioanne Chrysostomo, quod multitudo est mater seditionis & contumaciæ, paucitas verò magistra disciplinę. Neque sine causa multitudo belua multorum capitum à quodam poeta vocatur. Patres liberorum suorum saluti & tranquillitati prospicere tenentur, patrum autem locum in Ecclesia tenent Episcopi. Satis itaq; semper fuit existimatum, si quos oportet de salute liberorum esse sollicitos, ad quos ea cura proprie pertinet, hi ex vniuerso orbe Christiano ad concilium essent conuocati. Cum de sœculi rebus agitur, cumque de his, quæ ad secularem rempublicam pertinent, habetur consultatio, fieri videmus,

Can. 75. Dist. 81. ca. presbyter. Cap. 6.

Cap. 5.

Dist. 29. cap. 3.

Hom. 1. in Matt. operis imperfecti.

demus, vt non omnes accersantur vndique, quod ea res magis ad excitandum tumultum, quam ad aliquid ex vsu reipublicæ statuendum pertineret: Sed conueniunt senatores, optimates, ac primarij terræ cuiusque viri, qui posteaquam venerunt, regnum vniuersum aut respublica conuenisse dicitur, & quæ fiunt in eiusmodi conuentu constitutiones, regni constitutiones vocantur. Sic Leo magnus, canonum Niceæ habitorum decreta, quo trecenti tantum decem & octo conuenerunt Episcopi, à totius mundi sacerdotibus dicit esse constituta. Quo magis autem intelligi queat, ita se rem habere, manifestum id è scripturis faciemus. Post descriptã illam magnifici templi à Salomone fabricationem, dicit scriptura: Tum congregati sunt omnes maiores natu Israel ad regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis domini de ciuitate Dauid. Ac paulo post. Conuertitque rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ. Omnis enim Ecclesia Israel stabat. Omni ecclesiæ benedictum: omnem ecclesiam Israel stetisse dicit: Cum antea maiores natu tantum, principes tribuum, & duces familiarum commemorasset. Quid aliud his verbis indicans, quam quod illi repræsentabant omnem ecclesiam? Nam reliquus fere cœtus omnis à primarijs pendere consuevit. Apostolorum temporibus concilium Hierosolymis legimus esse celebratum, quod Lucas describens, Conuenerunt, inquit, Apostoli & Seniores, qui Græcè presbyteri vocantur, videre de verbo hoc. Mox inducit Petrum loquentem, quẽ rectè scribit Hieronymus, principem in eo concilio lati decreti fuisse. Post cuius orationem, tacuit, inquit, omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum narrentes, quanta Deus fecit signa & prodigia ingentibus per eos. Et postquam tacuerunt, respondit Iacobus &c. Hij sunt omnes, quos dixisse sententiam scribit Lucas: Petrus primo loco, tum Barnabas, Paulus, Iacobus. Omnes, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quod verò subiungitur: Tum placuit Apostolis & Senioribus cũ omni ecclesia: nequaquã ex eo colligi recte potest, præter Apostolos quenquam alium dixisse sententiam, cum diserte scripserit Lucas, multitudinem omnem tacuisse. Quoniam verò Apostolorum decreto libenter pro eo vt debuit, paruit omnis multitudo, nec ab eo dissentire sibi quisquam fas esse putauit, quod fuit ab Apostolis decretum, omnibus placuisse, omnes in eo scribitur acquieuisse, & omniũ nomine epistola mittitur. Neq; verò necesse est hac de re multa verba facere. Quotquot habita sunt deinceps concilia, nõ ab alijs quam Episcopis habita esse, qui libros conciliorum legerit, cognoscet. Itaque & Augustinus vocat non semel concilia Episcoporum: ante quem

Epist. 24. & 26.

3 Reg. 8.

Actor. 15.

In epistola ad Augu.

Auguſt. epiſt. 119. ca. 19. & 152 Con. Donat. poſt collationẽ cap 15. Et de bapt. contra Donat. lib. 6. cap. 35. Et in breui culo collationũ diei tertiæ. Marcell. epi. 2. Leo epiſt. 15. 13. 16. 17. 88. 23. 53. 82. 91. Lib. 9 ca. 1. eccl. hiſt.

te quem Papa Marcellus, ſynodum vniuerſalem, ſynodum Epiſcoporum nominauit. Leo quoque Papa frequenter in epiſtolis ſuis vocat epiſcopale concilium. Itidem & Flauianus in epiſtola ad Theodoſium, quæ eſt inter epiſtolas Leonis nona. Extãt epiſtola Pulcheriæ Auguſtæ inter præambulares epiſtolas in ſynodũ Chalcedonenſem, qua monet Bythiniæ Strategum: vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omnino de ciuitate, deq; locis ipſis vbi concilium haberetur, expelleret. Si quis autem propterea edictum hoc putat authoritatem nõ habere, quod à fœmina profectum eſt, is, ſi forte ignorat, diſcat, hanc Deo dicatam virginem, cum ad fratrem eius Theodoſium recens ablactatum orbis terrarum imperium eſſet deuolutum, & fratris, & imperij procuratricem à Deo fuiſſe conſtitutam: cumque de ipſius ſententia Marcianus fuiſſet, mortuo fratre, Imperator deſignatus, imperij nihilominus conſortem fuiſſe, ac vna cum illo Chalcedonenſi concilio interfuiſſe. De qua ſcribit Sozomeus, quod nondum quintumdecimum ætatis annum egreſſa, ſupra ætatem ſapientiſſimum ac diuinum Spiritum accepit: eiuſque ſtudio & ſapientia perfectum eſſe narrat, vt ſuis temporibus hæreſes non obtinerent. Quam & Leo pontifex ille, quem ter ſanctum & œcumenicum Patriarchã, ſancta ſynodus Chalcedonenſis appellauit, ſcriptis ad eam

Actione 7.

epiſtolis aliquot, magnis effert laudibus. Quin & in octaua ſynodo cum pro more laudare vellent Eudoxiam Auguſtam, vocauerunt eam nouam Iudith, nouam Helenam, nouam Pulcheriam. Adeò celebre fuit Pulcheriæ nomen, etiam ſexcentis poſt annis, quam fuiſſet mortua. Sed & in actis concilij Chalcedonenſis ſemel & iterum has voces emiſſas legimus: Synodus Epiſcoporum eſt, non clericorum, ſuperfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id authoritate ſynodi confirmatum

Actione 1.

eſſe videamus. Ibidem etiam ſcriptum reperimus, quod cum ad Martinum Archimandritam directa fuiſſet chartula, vt ſubſcriberet, non acquieuerit, dicens: Non eſt meum ſubſcribere. Epiſcoporum tantum eſt. Vidit hoc Theodoſius imperator, qui ſanctæ ſynodo ſcribens Epheſinæ primæ: Illicitum eſt, inquit,

Epiſt. 4.

eum qui non ſit ex ordine ſanctorum Epiſcoporum, Eccleſiaſticis immiſcere tractatibus. Et in epiſtola ad Cyrillum, quæ habetur in operum eius Tomo quarto. Nos ſane non patiemur, inquit, vt ſimul & vrbes & eccleſiæ turbentur, neque vt inexcuſſa nobis ſit ea doctrina, cui dijudicandæ præfici oportet eos, qui circumquaque ſacerdotio præſident, & per quos in ſententia veritatis firmiores ſumus, & poſthac erimus. Vidit & Valentinianus, qui cum per epiſcopum Hipacianum verbis epi-

ſcoporum,

scoporum, per Hellespontum & Bythiniam agentibus, fuisset rogatus, vt ipsis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respondisse narrat Sozomenus: Mihi qui in sorte sum plebis, fas non est talia curiosius perscrutari: Sacerdotes, quibus ista curæ sunt, inter seipsos quocunq; loco voluerint, cõueniant. De Constantino quoq; scribit Augustinus, quod cum ad eum causam Ceciliani schismatici detulissent, non est ausus de causa Episcopi iudicare, sed eam discutiendam atq; finiendam Episcopis delegauit, quod & factum est in vrbe Roma præsidente Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ cum multis collegis suis. Ac recte quidem. Nam sicut legimus in Actis Apostolorum, solos Episcopos posuit Deus regere Ecclesiam suam: illis dictum est, Pascite qui in vobis est gregem. Pastorum est, gregis curam habere, pascendo iubendoq; ducere: Ouium est discendo & obtemperando sequi. Sed nescis, dicit quidam, ex ouibus pastores esse solere? Scio. Verum & illud scio, priusquam id sint assequutæ, priusquam legitime sint ad hoc munus vocatæ, pastorum eis officio fungi non licere, cum scriptum sit: Nec quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Expectent igitur dum vocentur, dum pastores fiant, neq; se prius, quam factæ fuerint, ad munus pastorum ingerant. Quamobrem semper hoc à sancta Catholica Ecclesia fuit obseruatum, vt ad iudicandum de his, quæ ad fidem Catholicam sanam'q; doctrinam pertinerent, non admitterentur nisi Catholici Episcopi, etiamsi ad consilium communicandum ex ordine quoq; Sacerdotum viri doctrina excellentes adhiberi consueuerunt. Quod autem Reges & Imperatores interfuisse quandoq; legimus, non ob eam rem adfuisse credendi sunt, vt aliquid ipsi statuerent de rebus ad fidem pertinentibus, vtq; sibi earum cognitionem aut iudicium vsurparent, verum vt authoritatem, vnitatem, & concordiam concilij tuerentur, & quæ salubriter essent in eo constituta, ea vt seruarentur ab omnibus, prouiderent. Sed hic Varemundus, et hi qui sunt in eadem hæresi, Nicolai Pontificis authoritatem nobis obijciunt, cuius verba Gratianus in eum librum retulit, quem ipse decretorum inscripsit, ex quibus probare conantur, etiam laicis vel sententiæ dicendæ, vel iudicandi de controuersijs, concedi potestatem oportere. Quid autem? an non recte de istis dicere possumus, quod in eadem illa Epistola scriptum à Gelasio profert idem Nicolaus: Nobis, inquit, opponunt Canones, dum nesciunt quid loquantur: Nisi forte scire quid loquantur existimandi sunt, qui ipsi tela contra se ministrant, qui pro sua sententia tuenda, testimonium ex illa Nicolai Pontificis Epistola producunt, in qua nihil

Lib. 6. ca. 7 Eccl. Hist.

Epistola 67.

Actor. 20. 1. Pet. 5.

Hebr. 5.

96. dist. vbi nam.

In epistola ad Faustũ Magistrũ.

aliud per Pontificem agitur, quam quod etiam Imperatoris Theodosij scripto, cuius paulo ante meminimus, prolato tractatibus Ecclesiasticis eos immiscere se, qui non sint ex ordine sanctorum Episcoporum, illicitum esse docetur? Quæ namq; res alia causam Nicolao dedit eius Epistolæ conscribendæ? quam quod Michael Imperator Constantinopolitanus ad votum secularium, quorum numerosa millia collegerat, congregatio cõcilio præsularem cathedram ascendit, & aduersus Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum Sacerdotalis officium arripuit ministerij, quem de sede sua deiecit, & in eius locum Photium quendam suffecit, qui postea per Adrianum Nicolai successorem, congregata etiam Synodo Constantinopoli, quæ dicitur octaua, legitime depositus, & in sedem suam Ignatius restitutus est. Huncigitur Michalem alloquitur Pontifex his verbis. Dicite quæsumus, vbi legistis, Imperatores antecessores vestros in Synodalibus conuentibus interfuisse, nisi forte, in quibus de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, quæ omnium cõmunis est, quæ non solum ad Clericos, verum etiam ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Christianos? Quid aliud hæc verba sibi volunt? nisi quod toties de domini Sacerdotibus erat iudicium, nemo Imperatorum Synodo interfuerit, cui nec Valentinianus Augustus interesse voluisse in eadem Epistola commemoratur, cum Sixto Pontifici quædam crimina fuissent obiecta: sed surgens à concilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi, vt iudicaret iudicium suum: cum autem de fide tractatum est, Imperatores nonnunquam interfuisse? Nunquid autem quoniam interfuerunt, ideo statim, quod proprium munus est Episcoporum, sententias dixerunt? de fidei controuersijs iudicauerunt? minime gentium: Verum ad hoc tantum interfuerunt, vt pacem, tranquillitatem, & concordiam tuerentur, quodq; de sententia patrum in concilio statutum esset, id firmum & ratum esse iuberent, edictisq; propositis, inuiolatè ab omnibus obseruari præciperent. Verum vniuersalis est, inquit Nicolaus, fides, communis est omnium, non solum ad clericos, verum & ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Christianos. Quid igitur ex eo colligis? Pertinet ad omnes fides, ergo pertinet ad omnes iudicium de fide? Quin tu eadem ratione colligis, vniuersalis est iustitia, communis est omnium: quid enim sunt regna remota iustitia, nisi mera latrocinia? pertinet ad omnes, vt ius suum cuique tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere? neq; soli Reges aut Principes, aut quibus hæc ab illis est mãdata iurisdictio, de causis ciuilibus vel criminalibus iudicandi potestatem habebunt? Quid est hoc aliud quam ordinem ex rebus tollere, quam

Quæstio fidei eiusdemq; cognitio vniuersalis est ad Clericos adeo et ad Laicos pertinens

Regna remota Iustitia mera sunt Latrocinia.

sursum

sursum & deorsum omnia miscere? quam dum à tyrannide metuis, anarchiam quandam inducere velle? Profertur & alia Gratiani sententia. Episcoporum concilia sunt inualida ad definiendum, atq; ita, si dijs placet, argumentatur homo Dialecticus: Nihil quod est inualidum ad definiendum, est concilium generale: Concilia Episcoporum sunt inualida ad definiendum. Concilia igitur Episcoporum non sunt concilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tanquam Psitacus verba profert non intellecta? Scilicet de generalibus concilijs legitime congregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani sunt: Episcoporum concilia, vt ex præmissis apparet, sunt inualida ad definiendum, ad constituendum, non autem ad corrigendum. Quod si præmissa legisset hic homo, nunquam sententiæ Gratiani contrarium syllogismū produxisset. Quid enim est in præmissis? Legatur tota distinctio, quę præcessit, nihil aliud in ea reperietur, quam quod Marcelli, Iulij, Damasi, Gregorij, Pelagij, Symmachi sententijs probatur. Concilia Episcoporum quæ præsentiam Papæ non habent, aut eius authoritate congregata non sunt, ad definiendum & constituendum aliquid, nihil roboris habere. Saltem glossam legisset subtilis iste disputator, si præmissa legere non vacabat, de prouincialibus concilijs loqui Gratianum didicisset, quod in eis nihil generaliter constitui potest. Quamobrem non contra alios magis hæc verba faciunt, quam contra eos, qui nationale concilium expetunt, in quo de fidei controuersijs constituatur aliquid. Huius generis concilia plane sunt inualida, & conuenticula potius conciliabula q̃, quā concilia dici merentur. Si quidem fides, quam profitemur, Catholica est & dicitur, nec ad vnam gentem aliquam, sed ad omnes & vniuersos pertinet, qui Christiani censeri volunt, in quacunq; tandem orbis parte sint constituti: Quamobrem seorsum aliquid in gente quapiam à reliquo Christiano populo constituere velle, quid fuerit aliud, quam ab Ecclesia fideq; Catholica se velle segregare? Huc itaq; respexit Gratianus, cum dixit, Episcoporum concilia ad definiendum esse inualida, non quod nō aliquid in illis definiri & constitui possit, sed quod iuxta morem in Ecclesia Dei, iam inde à temporibus Apostolorum semper obseruatum, de maioribus causis, fidei præsertim, ad sedem Apostolicam, aut ad concilium œcumenicum illius authoritate congregatum, referre sit necesse. Scripsit de Vandalica persequutione tres libros Victor, Augustini propemodum æqualis: in eorū altero, crudelem illum tyrannum Hunericum Vandalorum regem edixisse narrat Catholicis, vt ad certum diem Carthaginem venirent, de fidei ratione cum suis Episcopis conflictū

Dist. 18. ca. i

Gratianus.

 inituri,

inituri. Sed quid ad hæc Eugenius Episcopus Catholicorum nomine? Agnoscat, inquit, rex, nos disputationem legis, cum adiutorio Dei nullatenus declinare vel fugere, sed sine vniuersitatis assensu, nos non debere asserendæ fidei nostræ causas assumere: debere etiam transmarinarum omnium partium, qui nobis sunt in vna religione vel communione consortes, agnoscere, quod totius mundi causa agitur, non specialis prouinciarum Africanarum tantummodo. Cumq; per Obadum præpositum regni sui dici rex iussisset: Subde mihi vniuersum orbem terrarum, vt sub potestatem meam totus mundus redigatur, & facio ô Eugeni quod dicis. Respondit Eugenius. Quod rationem non habet, dici non debuit, sic est hoc, quomodo si dicatur homini, vt per aëra feratur & volitet, quod moris non est humanæ naturæ: Dixi enim, si nostram fidem, quæ vna & vera est, potestas regia cognoscere desyderat, mittat ad amicos suos, scribam & ego fratribus meis, vt veniant Coepiscopi mei, qui vobis nobiscum communem fidem nostram valeant demonstrare, & præcipue Ecclesia Romana, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Sensit igitur hoc ipsum Eugenius apud Victorem, quod Gratianus, in vna aliqua prouincia siue natione, de fide, quæ Catholica est, & ad vniuersos pertinet, nihil ita constitui posse, vt ratum ab omnibus haberi sit necesse, nisi forte sanctæ sedis Apostolicæ subsequuta sit approbatio. Quamobrem hæc Gratiani sententia non contra nos facit, sed contra eos potius, à quibus tanto studio nationale concilium expeti videmus. Sed inueniuntur inter laicos, dicis, multi, doctrinis varijs perpoliti, in Theologia etiam exercitatiores, quam sint multi Episcoporum. Fac ita esse, nunquid ideo tollemus ordinem ex rebus? & non illud studebimus potius, vt in eligendis Episcopis Pauli præscriptum Canonũq; decreta seruentur? Reperiuntur etiã de populo priuati multi, quibus maior inest iurisprudentia, quã nonnullis ex his, qui cũ potestate versantur, siue regibus, siue Principibus, siue iudicibus, siue quibuscũq; tandem alijs, quibus iurisdicendi potestas est permissa: num igitur tu, quia cattus & prudens tibi videris, ac præ cæteris iurisconsultus, Regem aut Principem de suo solio deturbabis? ac tibi ipsi dicendi iuris authoritatem à nemine concessam vsurpabis? Potestne cogitari vel dici quicquam absurdius, & ad seditionem in populo contra legitimam potestatem excitandam aptius? Habet autem, vt ne sis nescius, suos etiam Principes Ecclesia, de quibus per Prophetam dictum est: Constitues eos Principes super omnem terram: Qui eorũ principatus tanto est omni regno excellentior, sicut à Chrysostomo, & Gregorio Nazanzeno in oratiõe, quã de Hieremię dictis, prę-

Psal. 44. Lib. 3. de Sacerdotio. Et de verbis Esaiæ. Hom. 4.

sente

sente Imperatore habuit, scriptum legimus, quantum inter spiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuina & humana, discrimen & interuallum esse potest. Enarrans illum Psalmi locum Augustinus: pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est, inquit, pro patribus tuis tibi sunt nati filij? Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mũdum, vnde nati sunt? ipsa Ecclesia Patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, non vides Paulum, quia non vides eos, per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi sunt nati filij, constitues eos Principes super omnem terram. Hæc est Ecclesia Catholica, filij eius constituti sunt Principes super omnem terram, filij eius constituti sunt pro patribus. Agnoscant qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur ad templum Regis &c. His igitur Principibus, non his qui sibi docti præ cæteris videntur, & ad hoc munus vocati nõ sunt, Ecclesias regendi, ligandi, soluendi, deq; fidei causis cognoscendi potestas est concessa. Sed libet hic Catholici cuiusdam Imperatoris verba adscribere, ex octaua Synodo Constantinopolitana, quam in Ecclesiæ cathedralis Varmiensis Bibliotheca pulchris characteribus in charta pecorina scriptam reperimus. Is absoluta iam Synodo, oratione quanam ad omnes, qui tum præsentes aderant, vsus, his tandem verbis laicos alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quam qui absolute conuersamini, quid amplius dicam non habeo, quam quod nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, neq; penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali Synodo aduersari, hoc enim inuestigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas ac cœlestes adepti sunt claues, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantæcunq; enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec laicus est, ouis vocari non desinet. Rursusq; quantumcunq; Episcopus sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum recte prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est, in ordine ouium constitutis pastores verborum subtilitate discutiendi, & ea quæ super nos sunt quærendi & ambiendi? Oportet ergo nos cum timore & fide syncera hos audire & à facie eprum vereri, cum sint mini-

ſtri domini omnipotentis, & huius formam poſſideant, & nihil amplius, quam ea quæ noſtri ordinis ſunt, requirere. Nunc autem vt videmus adeo multos malitia in inſaniam accendit, vt obliuiſcentes proprij ordinis, & quod pedes ſint minime cogitantes, legem ponere velint oculis: Oculos vocare Baſilius videtur Epiſcopos, de quibus etiam in octauo concilio Toletano legitur, dum ſecundum carnis aſſumptæ myſterium, Eccleſiæ ſuæ fuerit dignatus caput exiſtere Chriſtus, merito in membris eius intentio Epiſcoporum officia cernitur peragere oculorum. Epiſtol. 4. Sic & Auguſtinus ſanctos Apoſtolos vocat oculos. Quantacunq; religione ſit & ſapientia laicus, etiamſi vniuerſa virtute polleat, fas tamen nõ eſſe cenſet Baſilius illi de Eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere, quod proprium hoc ſit Epiſcopi munus, etiamſi multo ſit is in virtute ſapientiaq; inferior: idq; Gregorij, quem Theologum Græci vocant, ſententiam ſequutus, qui in oratione ſexta, qua ſe excuſat, cur tam diu à functione abſtinuerit Eccleſiaſtica, ſic populum affertur: Vos oues, nolite paſcere paſtores, neq; ſuper terminos eorum eleuemini, ſatis enim vobis eſt, ſi recte paſcimini: nolite iudicare Iudices, nec legem feratis legislatoribus. Deus enim nequaquam Deus eſt ſeditionis & confuſionis, ſed ordinis & pacis. Nemo igitur caput ſit, qui vix manus aut pes eſſe poſſit, ſiue membrum aliud corporis honorabilius. Sed vnuſquiſq; fratres in eo ordine, in quo vocatus eſt permaneat, licet etiam dignior exiſtat: in illoq; magis præſentem amet claritatem, quam vt eam, quam non accepit, quærat. Nemo qui ſine periculo ſubeſſe poteſt, imperare deſyderet: nec ſubiectionis lex ſoluatur, qua tam terreſtria, quam cœleſtia ſunt colligata: neq; dominationem multiplicem ſine dominatione faciamus. Hæc Gregorius. Interea tamen illud non concedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Epiſcopis in Theologia magis exercitatos: Neq; enim ſi quis communes alicuius locos legit diligentius, ideo ſtatim in Theologia dici debet exercitatior, quam Epiſcopus. Ac fieri quidem poteſt, vt reperiatur nonnunquam Epiſcopus minus in ſcripturis verſatus, quam exigere videtur ea perſona, quam ſuſtinet, num idem propterea de omnibus iudicium eſſe debet: Nulla eſt prouincia, in qua non reperire tamen aliquos liceat, minime vulgari doctrina præditos. Certe in eo concilio, quod proximis ſuperioribus annis Tridenti fuit inchoatum, etſi cœtus ingens fuiſſe dicitur inferioris ordinis virorum, qui doctrina præſtare multum exiſtimarentur, non alij tamen excellere magis viſi ſunt quam Epiſcopi, à quibus pleraq; ſunt animaduerſa, quæ inferioris ordinis viri docti minime conſyderaſſent. Sed nouum non eſt, quod ab hæ-

In Pſal. 81.

reticis

reticis Episcopi Catholici prius omnia & facere & pati parati, quam vt scindi Christi tunicam inconsutilem permitterent, stupidi, bardi, trunci iudicantur. Sic Arius hæreticus, vir dialecticarum nugarum non imperitus, in quadam epistola, quam historiæ suæ Theodoritus inseruit, eos Episcopos qui sententiæ suæ sunt aduersati, non ineruditos modo, verum & hæreticos, hæreticus ipse vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quod is Nicœnæ Synodi patres tanquam simplices & idiotas perstrinxerit, quibus tamen hoc elogium tribuit Eusebius, quod eorum alij celebres erant verbo sapientiæ, alij firmitudine & tolerantia continentiæ, alij medio modo ornati: Semper enim quæ præclara, rara sunt, neq; fieri potest, vbi maior est aliqua congregatio, vt excellenter omnes docti sint. Sunt alij mediocres, sunt & infra mediocritatem constituti: qui sicubi tumor abest & arrogantia, quæ solet eos fere comitari, qui sunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorum sententiam non inuiti sequuntur. Et certe prestat in eiusmodi cœtu esse aliquem non doctissimum, qui cum se videre minus intelligat, in eorum, quos plus videri persuasum habet, sententia lubens acquiescit, vt sit non inter alta sapientes, verum humilibus cõsentientes, quam tales multos, quales describit sapiens: Vidisti'n hominem, qui sibi sapiens esse videtur, spes est de stulto, quam de eo multo maior: Nam qui sunt præfracto animo, nihil vt nisi quod ipsi intelligunt, rectum esse putant, quamuis ad rem potius, quam ad componeda dogmatum in Ecclesia dissidia idonei esse videntur. Quam in sententiam etiam a' Ioanne Chrysostomo scriptum legimus: Præstat proba ignoratione detineri, quam falsa opinione mancipari. Nam qui nescit, facile ratione ducitur, qui vero sciré credit cum nesciat, non potest facile veritatem suscipere, sed maiori sudore opus est, vt antequã vera inculcentur, falsa ex animo eius eijciantur. Nam & in charta vbi nihil scriptum est, facilime scribitur, literis vero plena non similiter: necesse enim est priora deleri. Et terra facilius aratro proscinditur, quæ nihil habet, quam quæ vepribus est referta. Nihil igitur impedit, quominus esse concilia dicantur Episcoporum, etiamsi non ita, vt deberent, in sacris literis omnes Episcopi sint versati, cũ præsertim neq; fuerit, neq; futurum sit concilium vllum tam œcumenicum, vt oẽs ad illud orbis Christiani totius Episcopi cõueniant: neq; mitti fere cõsueuerunt ex vna quaq; prouincia, nisi de quibus est opinio doctrinæ singularis. Verũ interfuerũt Imperatores & Reges cõcilijs. Quis negat interfuisse? cũ eos etiam nostro tempore literis pontificijs ad cõciliũ inuitari nemini sit obscurũ. Quod vero de causa fidei iudicauerint, hoc est quod cõstanter negamus.

Lib. 1. ca. 5.

Lib. 1. ca. 8.

Lib. 3. de vita Constantini.

Rom. 12. Pro. 26.

Hom. 76. in Matt.

Euoluantur omnia concilia, quæ à nato Christo habita sunt ad hæc vsq; nostra tempora, nullum reperietur, in quo sibi quisquam Imperatorum de fidei causa iudicium arrogauerit. Longum autem esset enumerare omnia, præsertim prouincialia, quæ recte Gratianus ad definiendum & constituendum inualida esse docet, de quibus etiam Canonem quendam legimus octauæ Actione 10 Synodi generalis, in quo hæc verba reperiuntur. Illud autem tanquam perrosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, non posse Synodum absq; principali præsentia celebrari, cum nusquam sacri Canones conuenire seculares Principes in concilijs sanxerint, sed solos antistites. Vnde nec interfuisse illos Synodis, exceptis concilijs vniuersalibus inueniemus. Necq; enim fas est sœculares Principes spectatores fieri rerum, quæ Sacerdotibus Dei nonnun- Dist. 16. quam eueniunt. Cæterum recenset idem Gratianus octo Synodos œcumenicas, quarum prima Niceæ habita est anno à Christo nato trecentesimo tricesimo plus minus, in qua qui Christum creaturam esse asserebat, & eiusdem cum patre substantiæ negabat, Arij hæresis est extirpata. Secunda quinquaginta sex annis post, Constantinopoli, in qua Macedonius est damnatus, qui spiritum sanctum esse Deum inficiebatur, simul & Apolinarius, qui Christum, ipse demens, esse sine mente blasphemabat. Tertia quadraginta annis interiectis, Ephesi, in qua Nestorius est anathemate redditus execrabilis, qui propria stultitia seductus alium ante secula Deum verbum, alium vero ex virgine pro nostra salute incarnatum inficiatus est. Quarta post interuallum annorum triginta Chalcedone, in qua Eutyches vna cum Dioscoro, qui duas in vno Christo naturas incommutabiliter vnitas negauerat, vnam autem naturam ex duabus fuisse compositam prodigiose pronunciauerat, infinitis execrationibus est deuotus. Quinta centum & duobus annis post, iterum Constantinopoli, in qua Origenes, Euagrius, Didymus, propter falsa quædam & peregrina dogmata, sunt damnati. Sexta posteaquam centum viginti nouem anni interceſſerunt, tertium Constantinopoli, in qua Sergius, Pyrus, Petrus, Honorius, Polychronius, qui vnam tantum in Christo voluntatem & operationem esse contendebant, è cœtu piorum eiecti & anathemate sunt percussi. Septima sexaginta post annis iterum Niceæ, in qua qui demoliti fuerant imagines, & eas idola vocabãt, Basilius, Theodosius, Sisinius, & alij nonnulli sunt hæretici pronunciati. Octaua post trecentorũ plus minus annorum interuallum, quartum Constantinopoli, in qua Photius, qui per vim de sede sua deturbato Ignatio Constantinopolitano Patriarcha

in locum

in locum eius inuaserat legitime de eo delectus, & tanquã nouus Dioscorus, & qui cum Iconomachis facere videretur, anathema pronunciatus est. Interfuit Nicœnæ Synodo Constantinus Imperator, sed quomodo interfuit? cum paucis, postremus omniũ ingressus, posita modica quadã sede, non prius consedit, quam annuissent Episcopi: cumq; de cõcordia & pace pleraq; disseruisset, diligentiorem dogmatũ inquisitiõem ipsorũ sententiæ permisit, sicut in historijs suis Eusebius, Socrates, Theodoritus, memoriæ prodiderũt. Itaq; trecentos decẽ & octo Episcopos in eo cõcilio subscripsisse legimus, Constantinũ subscripsisse non legimus. Interfuit Constãtinopolitanæ Synodo Theodosius. Nunquid subscripsit? solos Episcopos centũ quinquaginta subscripsisse legimus. Tertiæ Synodo, quæ fuit Ephesi habita, ducentorũ Episcoporum, nõ quidem interfuit Imperator, sed misit loco suo Candidianũ. Scribit aũt ipse ad Synodum, qua cũ potestate miserit, his verbis: Deputatus est, inquit, Candidianus magnificentissimus comes strenuorũ domesticorũ transire vsq; ad sanctissimã Synodum vestrã, & in nullo quidem quæ faciendæ sunt de pijs dogmatibus quæstiões cõmunicare, illicitũ namq; est eũ, qui nõ sit ex ordine sanctissimorũ Episcoporũ Ecclesiasticis immiscerí tractatibus. Ac miserat idem ad eã, quæ iterũ fuit Ephesi cõgregata, Synodum, quæ tamen inter approbatas nõ numeratur, Elpidium comitem & Eulogium tribunum, nõ vt de causa fidei iudicarent, sed valentes, inquit, nostris iussionibus ministrare de his, quæ in Epheso à sancta Synodo fuerint cõstituta, & nullũ fieri tumultum permittere: Sed & si quem videritis conturbationibus & tumultui studentem ad læsionem sanctæ fidei, hunc custodiæ mancipare. In quam sententiam etiam ad Proclum Asiæ Proconsulem scripta eiusdem Imperatoris extat Epistola. Interfuit Chalcedonensi Martianus, sed à legatis Leonis Papæ petitus, vt sui præsentiam præstaret concilio, quod ipso absente se ad concilium non occursuros dicerent, sicut in breuiario suo testatur Liberatus. Quam autem ad rem interfuit? Narrat hoc ipse dicens: Ad confirmandam fidem, nõ ad ostendendam virtutem, vt nunc per hanc sanctam Synodum depositã nebula, quæ nunc in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia visa est exoriri, semper seruentur quæ statuta sunt. Sexcentos triginta Episcopos subscripsisse legimus. Martianum subscripsisse nõ legimus. In quinta, quæ est Constantinopolitana secunda, nec Imperator, nec ab eo missus quisquã interfuisse videtur, soli centum sexaginta quinq; Episcopi, & sententias dixerunt, & subscripserunt. In sexta, quæ fuit Constantinopolitana tertia, & Imperator Constantinus interfuit, & multi

Euseb. lib. 3. de vita Cõstantini.

Euseb. lib. 3. de vita Cõstantini.

Socr. lib. 1. ca. 8. Theodorit. lib. 1. cap. 7.

Actione 1. Synodi Chalcedonẽ.

Cap. 3.

multi cum eo viri illustres, qui etiam glorioſiſſimi Iudices vocantur, itidem vt in Chalcedonenſi Synodo fuerant vocati: Sed nec Imperator, nec quiſquam eorum, qui vocantur Iudices, hoc ſibi arrogauit, vt de fidei cauſa iudicaret. Sicut autem in Chalcedonenſi, ita in hac ſexta Synodo Conſtantinopolitana non alia ob rem & Imperatorem & Iudices iſtos interfuiſſe liquet, quam vt ordine omnia agi procurarent, ne quid per vim aut per tumultum fieret, vt libera cuiq; poteſtas dicendi daretur. Si quid per vim aut tumultum factum eſſet, de eo cognoſcerent, ac de ſontibus pœnas debitas ſumerent. Atq; ad hanc non ad aliam rem Iudices conſtituti fuiſſe videntur, quod ex actis vtriuſq; Synodi, & quartæ Chalcedonenſis, & ſextæ Conſtantinopolitanæ videre licet. Quid enim aliud ibi Iudices, aut etiam Imperator ipſe, quam legi preces, quæ acta eſſent recitari, authentica monumenta proferri, ad obiecta reſponderi, ſi qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant, ſi qua vis allata, ſi quid per tumultum factum eſſet, cognoſcebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant ex actione prima Chalcedonenſi, vbi Iudices & Senatus dixerunt. Dicat ſancta Synodus, ſi Canonicis Epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli conſonat interloquutio Euſtatij reuerendi Epiſcopi. Et in octaua actione ijdem Iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo eſt ſoluta, quippe & Neſtorium coram nobis anathematiſauit, & à ſanctiſſimo Leone ſuſceptus eſt, & definitionem fidei ſuſcepit, & epiſtolæ ſanctiſſimi Leonis ſubſcripſit, deeſt igitur vt ſententia à Deo amabilitate veſtra proferatur, vt Eccleſiam ſuam recipiat, ſicut & ſanctiſſimus Leo indicauit. Qua ſententia per Epiſcopos lata, dixerunt Iudices, vt ſecundum decretum ſancti Actione 10 concilij, non ſuum aut Imperatoris, Theodoretus Eccleſiam reciperet. Similiter & de Iba factum eſt, & de alijs nonnullis. Ad eundem modum in ſexta quoq; Synodo Imperator, & ſanctum concilium dixiſſe leguntur. Diſcurrat Gregorius codices, proueniat lectio, fiat lectio, alter liber relegatur. Itidem & glorioſiſſimi Iudices nunc hunc, nũc illum intromitti iuſſerunt. Poſteaquam vero ventũ eſt ad ſententiã contra Macarium ferendã, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, ſed ſola ſancta Synodus, quẽadmodum ex duodecima & ſedecima actione videre licet. Sed & in actione decima octaua, poſteaquam ſubſcripſiſſent trecenti quinquaginta Epiſcopi, in ipſo fine ſubſcripſiſſe legitur Imperator in hæc verba. Et ſubſcriptio pijſſimi & Chriſto dilecti Conſtantini Imperatoris, legimus & conſenſimus. Ac mox. Conſtantinus pijſſimus Imperator dixit: Edicat ſanctũ & vniuerſale

concilium,

concilium, si cum consensu omnium Episcoporum promulgata est definitio, quæ ad præsens celebrata est. Cumq; sanctum concilium exclamasset: Omnes ita credimus, edictum scribi fecit Imperator, vt quod fuit à concilio definitum, id omnes firmiter obseruarent. Ac primus fuit hic, qui subscripsisse concilij definitioni videtur, sed non iudicans, verum consentiens tantum: quod factum etiam à quibusdam in concilio Arausicano viris illustribus eadem forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali cum postularetur à Basilio Imperatore, vt primus ipse subscriberet concilij decretis, respondisse legitur. Tranquillissimum imperium nostrum sequutum præcedentes & iustissimos Imperatores Constantinum videlicet magnũ, & Theodosium ac Martianum ac cæteros, vult subscribere post subscriptiõem omnium Deo amabilium Episcoporum, sed quoniam postulat præferri nos sanctitas vestra, subscribam post subscriptionem Actiõe 18.
omnium sanctissimorum vicariorum: Edocti enim sumus à Christo vero Deo nostro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus verbis colligitur, subscripsisse quidẽ Imperatores in alijs concilijs œcumenicis, verum in his actis quæ habemus, præterquam in sexta & octaua Synodo nullius Imperatoris subscriptionem reperire licuit. In Chalcedonensi vero concilio Episcopi subscripserunt hac forma. Flauius Episcopus Constantinopolitanus iudicans. Et alio quodam loco, definiens subscripsi Presbyteri vero simpliciter. Eusebius Presbyter subscripsi. Quæ forma etiam in quinta Synodo inter Episcopos & Presbyteros fuit obseruata, vt Episcopi subscriberent, definiui & subscripsi: Presbyteri sequendo definita subscripsi, In septima Synodo, quæ est secunda Nicæna, interfuerunt quidem duo Senatores, sed initio pauca loquuti, perpetuo postea tacuerunt, Episcopi qui numero fuerunt trecenti quinquaginta decreuerunt & subscripserunt, præterea nemo. In octaua Synodo, quæ fuit Constantinopolitana quarta, interfuit quidem Basilius Imperator & subscripsit, sed quam ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando sibi partes de fidei negocio sumeret, ex his quæ superius scripta sunt, cognoscere licet. Primo loco subscripserunt legati, quos Adrianus Pontifex Romanus miserat, hac forma. Ego Donatus Dei gratia Episcopus sanctæ Ostiensis Ecclesiæ locum obtinens domini mei Adriani summi pontificis & vniuersalis Papę, omnia quæ superius leguntur, huic sanctæ & uniuersali Synodo præsidens, atq; ad volutatẽ eiusdẽ eximij præsulis promulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & collegæ eius duo vsi sunt. Ignatius vero hac forma subscripsit. Ignatius misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos nouæ Romæ sanctam hanc

vniuersalem

vniuersalem Synodum suscipiens, & omnibus, quæ ab ea iudicata & scripta sunt, concordans & definiens subscripsi manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sunt Ioseph vices agens Patriarchę Alexandrini, Thomas Antiocheni, Helias Hierosolymitani. Post quos tandem subscripserunt Imperatores hac forma, Basilius, Constantinus, & Leo perpetui Augusti in Christo Deo fideles, Principes Romanorum, & magni Imperatores, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quæ ab ipsa definita & scripta sunt, cõcordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videre licet, quod Imperatores, vel quicunq; alij non Episcopi, etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt, ne quid tanquam iudicantes in fidei aut quacunq; tandem Ecclesiastica causa fecisse viderentur. Vsq; eo autem Imperatores Catholici iudicium in causa fidei sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id fecisse videantur. Hunericus Arianus quamlibet sæuus tyrannus, non ipse tamen iudicium de side sibi sumpsit, sed Patriarcham Cyrillum iudicem esse permisit. Theodoricus itidem Arianus ad iudicium Ecclesiasticum vocatus, in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negocio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de Ecclesiasticis negocijs pertinere. Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem fecisse quisquam reperiet, id facturum quenquã putamus, qui vel micam in se Christiani pectoris habeat, quiq; Catholicus & Orthodoxus dici & esse velit? Nihil est quod in priscis illis commemorãdis longiores simus, nostri etiam sæculi Principes non minori præditos religione videre licuit. Anni iam triginta & amplius interceserunt, cum noua quædam & peregrina dogmata sparsit in vulgus Martinus Lutherus, qui Princeps fuit & author sectarum, quibus miserandum in modum Germaniam dissectam esse videmus, quas quæ clades, quæ sint calamitates consequutæ, quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Si Turcarum ipse tyrannus cum quamlibet numeroso exercitu Germaniam peragrasset, maiore illam clade vix afficere potuisset. Hunc itaq; Martinum Lutherum tot sectarum totq; cladium authorem, paterne monuerat initio Leo Pontifex, vt errores suos reuocaret, atq; ad sanam aliquando mentem rediret, sed cum nihil paternis adhortationibus suis profecisset, de consilio patrum amplissimorum, & eorum qui doctrina sacrarum literarum præstabant, Martinum hæreticum pronunciauit, ac misso ad vnum omnium Christianissimũ Imperatorem, vereq; Catholicum Regem Carolum, eius nominis Quintũ, qui fœliciter adhuc imperat, legato, postulauit ab eo tanquam primario Ecclesiæ filio & aduocato, vt sententiam

Victor lib. 2. de persequutione Vanda. In 4. Synodo Rom. sub Symmacho Papa.

sedis

sedis Apostolicæ sequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnari consueuerunt, iuxta morem à veteribus Christianis & orthodoxis imperatorihus obseruari solitum. Necp enim nouum, hoc est, quod Episcoporum sententiam imperatores & reges exequutioni mandare cõsueuerunt: Sic enim Constantinum, sic Valentinianum & Theodosium, sic Arcadium, & Honorium & Martianum, & alios feciſſe legimus. Et extat in synodo quinta Constantinopolitana constitutio Iustiniani imperatoris contra Anthimum, Seuerũ, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtitur: Rem non insolitã imperio & nos facientes ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia quosdã indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quemadmodum Nestorium, Euthychem, Arium, Macedonium, Eunomium, & quosdam alios, ad iniquitatem non minores illis, toties imperium eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum authoritate fuit. Horum igitur exemplum sequutus Carolus Quintus Imperator, puri Dei verbi propugnator acerrimus, non grauatim se facturum ostendit, quod à primario ecclesiæ filio & aduocato factũ oportebat. Quoniam verò vehementer instabant nonnulli, vt prius hominem ad se vocaret, quam ad exequutionem decreti à sede apostolica lati proceſſiſſet: cum illis negare non potuiſſet, ne quis factum hoc illius secus interpretari possit, in edicto suo, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri fecerit, his verbis adscripsit. Non vt nos, inquit, de hoc negocio iudicaremus aut cognosceremus, cum id proculdubio ad Romanam pontificem et sedem apostolicam pertineat: necp vt res sacrosanctæ fidei nostræ nunc tandem post tot secula per nouas altercationes, cum magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione, in controuersiam vocari pateremur, sed vt cum vulgi & plurimorum ita petentium satisfactione, hominis animũ percontantes, eum bonis monitionibus ac suasionibus ad rectam semitam, si fieri posset, reduceremus. Nunquid & hic obscure tulit, minime suarum esse partium de fidei causa cognoscere? Quod clarius etiam ostendit postea, cum postulantibus id à se nonnullis, non velle se quicquam determinare neque posse concludere de negocio religionis, respondit, sed apud pontificem Romanum pro officio suo diligenter se daturum operam de congregando concilio generali: sicut in Augustænæ Confessionis exordio legitur. Sed iam ad reges nostros veniamus, qui, ex qua Carolus Imperator paternum, ex eadem clarissima Austriæ familia maternũ suum genus ducunt. Et sanctus ille pater Sigismundus, eius nominis primus, qui ante annos non ita multos in Christo obdormiuit, Actione 1.

cum alijs hæroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide catholica constantia quadam & animi robore singulari præditus: & qui libenter vestigijs eius incedit sereniſſimus filius hic eius, eiusdem nominis secundus, quem vtinam paterna fœlicitate paternos annos assequutum, regni huius gubernacula longiſſimo tempore tenentem videamus, nunquid non & ipsi non eodem animo, eadem sententia, eademque religione fuerunt? Postularunt ab vtroq; nonnulli (quibus recte dici potuit, nescitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno suo prædicari permitterent: Respondit diuus pater: sui non esse muneris de puritate verbi cognoscere, ad episcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iudicio se etiam ipsum libenter Maiestas eius submitteret, eorumque iurisdictionem saluam in omnibus esse vellet. Respondit hisdem prope verbis sereniſſimus filius eius. Neque dubitandum est, quin quotquot sunt catholici reges & principes, si quis eis iudicium de causis fidei delatum vellet, idem omnes vno sint ore responsuri. Quod si maxime secus aliquis feciſſe reperiretur, nec allegandus tamen est error, nec defendendus, & verum est quod prouerbio dicitur: vna hirundo non facit ver. Ausus est & re & nomine Basiliscus Imperator circulares dare literas, quibus Chalcedonense concilium, & Leonis libellum per anathema damnaret: Quod tamen ipsum fecit episcoporum suorum sententiam sequutus, qui circularibus eiusmodi literis etiam subscripserunt, vt magis exequutoris, quam iudicis officio functus videri queat. Sed has tamen ipsas circulares literas non ita multo post aboleri, & eis contrarias scribi iussit, sicut apud Euagrium, Liberatum, Nicephorum scriptum reperimus. Sed & ante hunc Valentinianus Imperator iunior, Iustinæ matris impulsu, cum puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Cæterum his ad eum verbis Ambrosium scripsisse legimus: Dalmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans vt ipse iudices legerem, sicut legisset Auxentius, nec tamen expressit eorum nomina, qui fuerant postulati, sed id addidit, quod in consistorio esset futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui rei respondeo arbitror competenter, nec quisquam contumacem iudicare me debet, cum hoc asseram, quod Augustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus sanxit suis, in causa fidei vel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis (hæc enim verba rescripti sunt) hoc est sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si alias quoque argueretur

Matt. 20.

Euagr. li. 3. ca. 4. Libera. ca. 16. Breuiar. Nicepb. lib. 16. ca. 3. hist. eccl.

retur Episcopus,& morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondit clementiæ tuæ? ille qui te patri similem esse desyderat, an qui vult esse dissimilem? nisi forte vilis quibusdam tanti imperatoris existimatur sententia, cuius & fides, confessionis constantia probata est, & sapientia meliorate reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti clementissime Imperator, in causa fidei laicos de episcopo iudicasse? ita ergo quadam adulatione curuabimur vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse alijs putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à Laico, quid sequitur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat? Episcopus discat à laico? At certe si vel scripturarum seriem diuinarū, vel vetera tempora retractemus, quis est, qui abnuat in causa fidei, in causa inquam fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare. Eris Deo fauente etiã senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris cui dicebat, nõ est meũ iudicare inter Episcopos, tua nũc dicit clementia, ego debeo iudicare. Necp vero scripsit hæc modo, verum & dixit Ambrosius, quemadmodum ad sororem scribens ipse narrat. Nolite gra- Epist. 33.
uare, inquit, Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: Esto Deo subditus: Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palacia pertinent, ad sacerdotem ecclesiæ: Publico- Matt. 22.
rum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Atque hæc quidem contra Valentinianum Ambrosius: qui cum Aquileiensi concilio interfuisset, in quo quidam Arij sectator Palladius, itidem vt nostri temporis hæretici, iudicium Episcoporum fugiebat, ac alios quosdam ex vtraque parte auditores venire volebat, Quos quæris auditores? inquit Ambrosius. Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de sacerdotibus. Ac paulo post: Etsi in multis impietatibus deprehensus sit Palladius, erubescimus tamen, vt videatur qui sacerdotium sibi vendicat à laicis esse damnatus, qui & in hoc ipso damnandus est, quod laicorum expectat sententiam, cum magis de laicis sacerdotes debeant iudicare. Audin tu Varemunde quid dicat Ambrosius? In causa fidei negat laicos vnquam de Episcopo iudicasse: in causa fidei Episcopos de Imperatoribus, non Imperatores de Episcopis iudicare dicit solere: nec esse dignũ censet Episcopi nomine, qui laicis ius sacerdotale substernit: Palladiũ autem vel hoc ipso nomine damnandum iudicat, quod laicorum

expectat sententiam, cum magis de laicis sacerdotes debeant iudicare. Quod si tyrannicum esse putas affirmare, ad iudicium de rebus religionis solos episcopos in concilium admittendos, nonne tyrannum aperte vocas Ambrosium, cuius hæc est sententia? qui mortem prius oppetere, quam laicis ius sacerdotale substernere fuit paratus: At quem tu virū insimulare tanti criminis audes? eum cuius iam inde â mille ducentis annis semper in ecclesia Dei sacrosancta fuit apud omnes memoria: quē Rufinus ecclesiæ murum & turrim validissimā: quem Augustinus ab illo baptisatus, in optimis notum esse scribit orbi terræ, & pium Dei cultorem appellat: quem epistola quadam Basilius celebrat: cui Pelagius quoq; quamuis hæreticus hoc elogium tribuit, quod in eius præcipue libris Romana fides eluceat, qui scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituerit: cuius fidem & purissimum in scripturis sensum, ne inimicus quidem ausus sit reprehendere: quem denique tanta fuisse vitæ sanctimonia narrat Augustinus, vt eum viuum adhuc etiam dæmones confiterentur, atq; vt sibi parceret obsecrarunt, hunc tu talem virum, cui non Catholici modo, verumetiam veritatis hostes hæretici, quin & dæmones ipsi, fidei, doctrinæ, sanctimoniæ, tam illustre testimonium tribuerunt, vocare tyrannum, & hanc ei tam turpem notam inurere audebis? Sed non est tyrannus Varemunde, qui ius suum tuetur, sed Episcopi nomine dignus non est, qui laicis ius sacerdotale substernit. Quin tu potius Varemunde gladiatorio quodam animo viam ad tyrannidem affectare videris, qui pastores loco submoues, qui per vim Episcopos iure suo spoliare, & in ordinem cogere, qui quæ propria est eorum iurisdictio, eam laicis mandare contendis. Fecit quidem hoc Valentinianus quondam Imperator, vt virū hunc sanctissimum epistolæ, suum ius pro eo vt debuit viriliter tuentem, tyrannum & plusquam tyrannum appellaret, sed fecit puer, fecit à matre deceptus, & eum facti non ita multo post pœnituit: informatusque fide ac institutis catholici principis Theodosij, tanto in Ambrosium affectu post incubuit, vt quem antea persequebatur, eum diligeret: quem ante vt aduersarium repellebat, eum vt parentem putaret. Pientissimus autem Imperator Theodosius, quamuis propter patratam cædem ecclesiæ primum ingressu per Ambrosium prohibitus, deinde iam reconciliatus, cancellos egredi iussus esset, intra quos mysteria peragebantur, quod Imperatores purpura faceret, sacerdotes non faceret, non modo tyrannidis ei probrum non obiecit, verumetiam hac ipsa de causa præ cæteris eum Episcopi nomine dignum esse iudicauit, neque se nosse quenquam affirmauit, qui sciret Epi-

Li. 2. ca. 15. eccl. hist. Aug. lib. 5. confe. ca. 13 Epist. 55. Augu. de nupt. et cō. cup. lib. 1. cap. 35.

De cura pro mortuis. ca. 17.

Amb. epistola 34. Theodor. lib 5. ca. 18. eccl. hist.

ret Episcopum agere, præter vnum Ambrosium. Da Christe tales tyrannos Ecclesiæ multos, qualis vel Ambrosius hic fuit, vel ante eum Basilas à Chrysostomo celebratus, vel posterioribus seculis Thomas Cantuariensis Archiepiscopus in Anglia, Stanislaus Cracouiensis Episcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrannos, Christus autem bonos pastores vocat, si nunc haberet multos Ecclesia, qui laicis ius sacerdotale non substernerent, qui ascenderent ex aduerso, qui murum se pro domo Israel opponerent, ac starent in prælio in die domini, parati semper animas ponere pro ouibus suis, neque tibi viam ad tyrannidem affectare liceret, neque tot lupi grassarentur in ouili Christi, neque tam diu tam fœde scissam inconsutilem Christi tunicam videremus. Quid autem dices Varemunde? si quod tu tyrannicum esse vis, id iustum & legitimum esse iudicauerint etiam hi, quorum te partis esse non obscure fers, qui confessionis Augustanæ, quam Christianæ censeri malunt? Tanta est vis veritatis, vt etiam per hostium veritas iugula nonnunquam erumpat. Nunquid non hæc verba sunt vestræ confessionis Augustanæ? Secundum Euangelium, seu, vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit episcopis, vt Episcopis, hoc est his, quibus est commissum ministerium verbi & sacramentorum, nisi remittere peccata: item cognoscere doctrinam, & doctrinam dissentientem ab Euangelio reijcere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesiæ. Audin tu Varemunde quid illi ipsi confiteantur, quorum tu partis es? Cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reijcere, nulla circumitione vsi, disertis verbis iurisdictionis Episcoporum esse dicunt, atque hac in parte cum catholicis consentiunt. Cur igitur tu, quod in eadem illa confessione, quam es amplexus, prohibetur, commisces potestates ecclesiasticã & ciuilem? cur laicos irrumpere iubes in alienum officium? Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda, quam etiam ipsi concedere coguntur aduersarij longiores esse nolumus, cum præsertim instituti nostri non fuerit hoc loco de iurisdictione Episcoporum disserere, sed illud modo propositum habuimus, quæ sit Ecclesia catholica, demonstrare: Quo nomine non pars, neque enim sunt partes in Ecclesia, verum totum quiddam significatur. Docet hoc Augustinus, explicans illud ex Psalmo: Iubilate Deo omnis terra. Nemo, inquit, in parte iubilet, omnis terra iubilet, catholica iubilet: Catholica totum tenet: quicunque partem tenet, à toto præcisus est, vlulare vult, non iubilare. Non sunt ergo partes in Ecclesia, quæ totum tenet, in qua idipsum dicunt omnes, vt

In uita eius

Psalm. 121. recte de ea propheta scripserit: Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum. Odiosum est partis nomen. De uerbis domini sermo. 49. Siquidem de parte dici volunt, ait Augustinus, qui in vnitate non sunt; de altera parte sunt, & de ipsa parte ascendunt, id est, extolluntur, & volunt tollere oues. Et alio loco. Tract. 12. in Ioan. Væ illis qui oderunt vnitatem Ecclesiæ, & partes sibi faciunt in hominibus. In Psal. 31. Et iterum. Omnes hæretici in paucis & parte sunt. Epist. 170. Et ad Seuerinum scribens. Catholica græce appellatur, quod per totum orbem diffundatur, hanc ignorare nulli licet, ideo secundum verbi domini nostri Iesu Christi abscondi non potest. Matt. 5. Pars autem Donati in solis Aphris calumniatur orbi terrarum. Li. 1. cap. 4. Et de Baptismo contra Donatistas. Induentes lupos suos pellibus ouium, dicunt, Ecce hic est Christus, ecce illic, & ab vniuersitate ciuitatis super montem constitutæ, ad particulas insidiarum suarum multos separant, & iugulatos absumunt. Apud eos itaque partes sunt, qui se præciderunt à catholica, de quibus dicit Iudas, quod segregauerunt semetipsos. Quomodo autem segregauerunt? Segregauerunt se suo quodam singulari iudicio, sua quadam solitaria opinione. Nam cum idem antea sensissent quod nos, ac quod vniuersa sentit, ac semper sensit Ecclesia, ab eo postea recesserunt, atque singulares quosdam suos intellectus, solitarias suas opiniones sequuti, in varias partes dissecti sunt. Li. 1. epist. 3 Sic à Cypriano dicitur pars, Nouati: & in octaua synodo Oecumenica pars Photij: ab Augustino pars Maximiniani, pars Primiani, pars Donati sexcentis in locis. Et fere videre licet Augustinum catholicam, siue orbem terrarum, aut totum, Donati parti opponere. Epist. 162. Sic ad Honoratum scribens. Ecclesia catholica, inquit, est etiam in Aphrica, quia per omnes terras eam Deus esse voluit, & prædixit, pars autem vestra, quæ Donati dicitur, non est in omnibus illis locis, in quibus & literæ, & sermo, & facta apostolica cucurrerunt. Epist. 104. Et ad Donatum, Vtrum nobiscum id Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, an pro nefaria dissensione, pro Donati parte, pro sacrilega diuisione, importunitatem, nostræ circa se dilectionis diutius sustinere. In appendice epistolarum. Epist. 8. Et ad Celerem. Nullam fuisse iustam causam, cur ab orbe terrarum, quo Ecclesia catholica diffunditur, se pars Donati dirimeret. Psal. 166. Et ad Generosum: Si tibi angelus de cœlo diceret: Dimitte Christianitatem orbis, & tene partes Donati cuius ordo tibi exponitur in epistola Episcopi tuæ ciuitatis, anathema esse deberet: quia te à toto præcidere & in partem contrudere conaretur & alienare à promissis Dei. Psalm. 56. Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium consyderandus est, quanto certius & verè salubriter

briter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus, &cæt. In hoc ordine successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Et alio loco. Vtrum sicut à catholicis videbat, ita etiam in parte Donati electi essent. Et in eodem libro. Quicunque recitabantur catholici Episcopi ex his locis vbi non erat pars Donati. Et in Psalmos scribens. Ponite ante oculos vnitatem orbis terrarum, vnde se isti diuiserunt, ponite & partem Donati. Et in alium Psalmum scribens. Tu qui dimisisti vnitatem omnium gentium, & in parte remansisti, polluisti testamentum Christi. Et iterum in alium Psalmum: Qualem væsaniam patiantur hæretici, quæso vt attendatis. Illi præcisi à compagine ecclesiæ Christi, & partem tenentes, totum omittentes, nolunt communicare orbi terrarum, quo diffusa est gloria Christi. Nos autem catholici in omni terra sumus, quia omni terræ communicamus, quacunque gloria Christi diffusa est. Et de verbis Apostoli. Si tu dicis, Christus est sponsus partis Donati, ego tabulas lego, & inuenio esse Christum sponsum Ecclesiæ diffusæ toto orbe terrarum. Et contra Cresconium. Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, si & Christi pacem non respuant in orbem terrarum. Et de vnitate Ecclesiæ. A Christi corpore, quod est ecclesia, ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur. Quod genus loquendi etiam in cõcilio Aphricano vsurpatum videmus, vbicunque catholica fuit, & pars Donati. Et iterum: Si forte antiqui catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conuersi sunt. Et paulo post: Si fuerit Episcopus ad catholicam ex Donati parte conuersus. Sic nostra ætate recte dicitur pars Lutheri, pars Caluini, siue magistri illius Zuinglij, pars Balthasaris anabaptistæ, & aliorum, qui cum sint à toto præcisi, ecclesia, & in ecclesia esse desierunt, cum ecclesiæ nomen, sicut etiã à Chrysostomo traditum legimus, consensus concordiæq; nomen sit: vt qui dissecti sunt in varias partes, nequaquam possint appellari hoc cognomine. Nam nisi vna sit, vnam fidem, vnam spem, vnam charitatem retinendo, ecclesia dici & esse non potest. Sicut Christus diuisus non est, ita neq; corpus eius Ecclesia: vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, vna est domus Dei viui, sancta catholica Ecclesia.

In breuiculo collationum primi diei. cap. 8. Cap. 12. Psalm. 36. Psalm. 54. In Psal. 56. Serm. 31. de verbis Apostoli. Lib. 4. ca. 64. Cap. 4. Cap. 84. Cap. 85. Cap. 86. Hom. 1. in epistolam ad Galat. 1. Cor. 1. Ephes. 4. 1. Tim. 3.

Tertia nota Ecclesiæ, quod sit vna.

Cap. XXV.

ATque hæc tertia est Ecclesiæ nota, qua dinosci possit ab ijs, qui vel præcisi sunt ab ea, cuius generis sunt, quibus interdictum est piorum cœtu, quos vocamus excommunicatos, vel qui ipsi se vltro præciderunt, quales sunt hæretici & schismatici. Quos cum in tot sectas miserè dissectos videamus, manet nihilominus Ecclesia nostra catholica vna: de qua sponsus in Canticis clamat: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ. Hanc illius vnitatem significauit inconsutilis illa Christi tunica, quam qui Christum crucifixerunt milites, non scindendam, sed iuxta id, quod prædixerat propheta, sortem super eam mittendam esse censuerunt. Hanc significauit vna illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Christi, ab origine mundi occisi. Hanc expressit Apostolus cum dixit: Vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Visibilibus illa rebus, nimirum sacramentis, fidei confessione, bonis operibus, publicis orationibus, in locũ etiam sæpe visibilem, quæ domus orationis dicitur, congregatur. Et propterea vocat eam Apostolus vnũ corpus, quod ex multis visibilibus membris constet, ne quis cõmentitiã aliquam esse dicat, quæ sub hominis aspectum non cadat. Porro qui congregat eam, qui vitam huic præstat corpori, spiritus sanctus est: Propterea spiritum etiam vnum appellat, quod per eam in cordibus hominum diffusa charitate retinetur vnitas in vinculo pacis, vt idipsum dicant, idipsum sentiant, idem sapiant omnes, atque vnanimes vno ore honorificent Deum & patrem domini nostri Iesu Christi. Sola ergo sancta catholica Ecclesia vna est, terra est vnius labij, vnus in ea Christus adoratur, vna regula veritatis obseruatur, denique multitudinis credentium est cor vnum, & anima vna. Quod etiam Beda testatur his verbis: Reuera omnes per orbem catholici vnam veritatis regulam sequuntur, non autem omnes hæretie & infidelicis vnanimo errori consentiunt, verum non minus semet alterutrum, quam ipsam veritatis viam impugnant. Videre autem licet admirabilem curam illius & sollicitudinem in vnanimitate spiritus retinenda. Cum enim ex multis constet ecclesijs, quæ tamen omnes vna sunt Ecclesia, cum per orbem vniuer-

Cant. 6.

Ioan. 19. Psalm. 21.

Exod. 12. Apocal. 13. Ephes. 4.

Rom. 5. Rom. 15. Gen. 11.

Actor. 4.

In secundã epistolam Ioan.

vniuersum longe lateque diffusa, linguarúmque & morum in ea sit magna diuersitas, eosdem tamen ritus, easdem vbique seruat ceremonias, quin & lingua non nisi vna & eadem nimirum Latina sacrificia peragit, laudesque Deo decantat, vt si quis etiam ab extremo orbe veniat homo Christianus, esse ibi cor vnum, animam vnam, spiritum vnum intelligat. Nunc tu mihi eos circumspice, qui nomen Euangelij prætendentes, vt erroris in eo sui latebras constituant, se ab vna hac sancta catholica Ecclesia segregauerunt, quot homines, tot esse propè de dogmatibus fidei sententias, neque nobiscum magis, quam ipsos inter se digladiari & dissidere videbis, vt nullum adferri certius erroris eorum argumentum possit. In vna domo duos aliquando reperire vix licet, qui sibi inuicem ex omni parte consentiant: quodque maiore etiam dignum est admiratione, aliud eos ijsdem de rebus hodie, cras aliud sentire videas. Hinc illud præclare dictum à Christiano & catholico principe Georgio quondam Saxoniæ duce commemoratur: Nam scire se quidem dicebat, quid hoc anno crederent vicini sui Vuittembergenses: quid verò proxime insequenti anno crediturí essent, se nescire, quod subinde dogmata sua variarent. Indicant hoc non modo libelli eorum, verum & ritus toties correcti & mutati. Conati sunt illi alta sapiendo, & humilibus non consentiendo, turrim Babel extruere, Ecce autem, quomodo depressit Deus eorum arrogantiam? Quæ fuit aliquando terra vnius labij, tantam in ea nunc linguarum confusionem factam esse cernimus, vt non modo mutuo se, verum etiam ipsi se non intelligant. Sic vbi fuit non ita pridem sancta ciuitas Hierusalem, cuius participatio in idipsum, ibi nunc facta est Babilon mater fornicationum, & abominationum, terra facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi. De vtraque ciuitate sic scribit venerabilis Beda. Bene in Babilonis constructione linguarum vnitas per spiritum superbiæ scissa, in Hierosolyma est per gratiam sancti spiritus linguarum varietas adunata: & in illa confusio, hæc visio pacis interpretatur, quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus, vna fides ac pietas toto orbe pacificandos confirmat, reprobos autem plures sectæ quam linguæ dissociando confundunt. Quis autem alius exitus est expectandus, nisi quem prædixit propheta? Diuisum est, inquit, cor eorum, nunc interibunt, cum præsertim à Christo quoque dictum sit, quod omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Bellum hæreticorum pax est Ecclesiæ: Fidem illi nostram, sicut ab Hilario scriptum est, dum sibi aduersantur, confirmant. Neque ve-

Rom. 11. Gen. 11.

In cap. 5. Marci.

Oseæ 10. Luc. 11.

Lib. 7. de trinitate.

que verò noſtro tantum hoc æuo ſic accidiſſe putandum eſt: Iampridem hoc ita futurum propheta prædixit. Et concurrere, inquit, faciam Ægyptios aduerſus Ægyptios. Scripſit etiam antiquiſſimus Tertulianus de ſui temporis hæreticis, quod etiam à regulis ipſi ſuis variant inter ſe, dum ſuo proinde modulatur vnuſquiſque arbitrio quæ accipit, quemadmodum de arbitrio ſuo ea compoſuit ille, qui tradidit. Suo quoque de ſæculo ſcribit Hilarius: Periculoſum nobis admodum atque etiam miſerabile eſt, tot nunc fides exiſtere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas, quot mores: & tot cauſas blaſphemiarum pullulare, quot vicia ſunt, dum aut ita fides ſcribuntur vt volumus, aut ita ut volumus intelliguntur. Et cum ſecundum vnum Deum & vnum dominum, & vnum baptiſma, etiam fides vna ſit, excedimus ab ea fide quæ ſola eſt, & dum plures fiunt, ad id cœperunt eſſe ne vlla ſit. Et in confutatione ſynodi, quæ falſo ſeptima dicta eſt, Epiphanius: Hunc morem habent hæretici, quoties vno verbo pietatem contempſerint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi, vniformis enim res veritas, mendacium autem in varia diſtrahitur. Et Nicephorus in ſua Eccleſiaſtica hiſtoria ſic ſcribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui ſalutis noſtræ curam gerit Deus, nam adulterina Eccleſiæ dogmata quæ paulatim emicuerant, breui ſunt extincta: ita ſe ipſis inter ſe abolita, cum alij ſuper alios nouis rebus ſtuderent, atque inter ſe conflictarentur, non aliter quam fluctuum commotiones inſurgentes ſubinde atque decidentes in varias multipliceſque abeunt formas, & poſtremo vt nihil eorum appareat euaneſcunt. Contra veritatis ipſius cauſa tum incrementa ſua capiebat, magiſque indies augebatur, acceſſionem quandam & robur certum ex hæreticorum inſultu ſumens. Semper enim ſibi conſtabat eccleſiæ catholicæ ſplendor & ſtatus, & grauitas eius, modeſtia, libertas, diuinus vitæ morumque diuerſorū ordo, doctrinæque ſynceritas apud Græcos ſimul & barbaros mirifice relucere cernebatur. Quoties hæreſis exorta eſt in eccleſia, non ferè ſola exorta eſt. Nolo hic commemorare Arios, Eunomios, Macedonios, Marciones, quorum ſectę iam ſunt obſoletę: quos in partes aliquot fuiſſe diuiſos Ambroſius, Epiphanius, Ruffinus, Socrates, Theodoritus, Sozomenus, Nicephorus, ac qui præceſſit hos omnes Euſebius memoriæ prodiderunt, ita vt cum eorum eſſent plura nomina, vna tamen eſſet perfidia, impietate non diſſonans, communione diſcordans, non diſſimili fraude, ſed cogitatione diſcreta. Neque dicam de ijs, quibus quo ſuo ante quadringentos annos idem accidiſſe ſcribit Bernardus.

Eſa. 19.

De præſcriptione aduerſus hæreticos.

In libro ad Conſtantium Auguſtum.

Actione 6 ſecundæ Nicænæ ſynodi.

Lib. 4. ca. 5.

De fide li. 1. cap. 4.

Hæreſi 73.

Li. 1. ca. 25.

Li. 5. ca. 23. & 4.

Li. 2. ca. 29.

Lib. 8. ca. 1.

Li. 4. ca. 7.

Niceni lib. 12. ca. 29. 30. 31. & 32. ecc. hiſt.

Ber. ſer. 66. in Cantica.

Patrum

Patrum aut certe auorum nostrorum memoria secta quædam in Boemia & Morauia nata est eorum, qui vtramq; speciem eucharistiæ necessario sumi à Christianis omnibus debere contenderent: Nunquid ea sola fuit? minime gentium, simul vt ab ecclesiæ consensu semel discessum est, ita variæ sunt & multæ ex vna hac hæreses propagatæ, vt, quod omnibus in confesso est, qui per eas prouincias iter faciunt, intra vnius oppidi mœnia sex aut septem etiam sectas reperire liceat, raráque domus est, in qua non aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credat familia. Sic fit, vbi ab vno, vbi à vero, vbi ab vnius sanctæ catholicæ ecclesiæ consensu discedit ur: Veritas enim haud quaquam esse multiplex potest: sed vt spiritus diuinus vnicus est, ita verum, quod illo docente cognoscitur, non nisi vnum est. Atque ea demum vera doctrina est, & hoc veros doctores arguit, quemadmodum à maioribus traditum esse refert Athanasius, vt eadem inter sese profiteantur, neque diuersa sentiant, vel inter ipsos, vel à suis maioribus dissidentes. Etenim qui in hunc mundum affecti non sunt, improbi potius quam veri doctores dicendi sunt. Quamobrem euenit eiusmodi, quod viatoribus vsu venire solet, si quando à recto itinere aberrarunt: vt enim illi alias ex alijs semitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionum ducem sequuti, sic isti duce carentes Ecclesia, quam reliquerunt, cum de rectæ fidei religionisque curriculo deflexerint, alia ex alijs impietatis diuerticula sunt ingressi, capitibusque dissecti, cauda verò colligati, in sola vnius sanctæ catholicæ Ecclesiæ sententia oppugnanda sunt concordes, haud aliter, quam olim Herodes & Pilatus inter se paulo ante dissidentes, in Domini passione fuerunt amicitia fœderati. Huius rei figuram fuisse putat Augustinus, quod Samson vulpium caudas colligasse legitur: Vulpes enim insidiosos maxime hæreticos significant, dolosos, fraudulentos, cauernosis anfractibus latentes, & decipientes, de quibus etiam in Canticis dicitur: Capite nobis vulpeculas exterminantes vineas. De ijs intelligi vult Rupertus, quod in Apocalypsi scriptum est: Commanducauerunt linguas suas. Quomodo, inquit, commanducauerunt? nimirum contra semetipsos sentiendo. Nam contra catholicam quidem Ecclesiam pari et quasi concordi malignitatis spiritu depugnant, sed contra semetipsos discorditer confligendo, hereses multifidas fecerunt, & ita suas quisque partes defendendo, contendendo, atque rixando, linguas suas commanducant.

Lib. de decretis Nicenæ synodi con. Eusebium.

Ioan. 19.

In Psal. 80

Can. 2.

Lib. 9. in Apocal.

Quod

Quod aliter unitas retineri non potest,

quàm si unus aliquis præsit Ecclesiæ, cui pareant omnes.

Cap. XXVI.

QVam autem causam esse dicemus, quod cum perpetuo sibi constet Ecclesia, sitque admirabilis quædam in ea fidei dogmatum consensio: qui semel ab ea desciuerunt, tanta est eorum inter se distractio, & opinionum varietas? Quam aliam? nisi quod qui permanent in ecclesia, fas eis non est, vt àmbulent inflati sensu carnis suæ, ut suos aliquos intellectus adferant singulares, quos mordicus postea tueantur & defendant: sed cum sint vnius corporis membra, cuius caput Christus est, necesse est, vt caput suum teneant, atque in illius obsequium intellectum suum captiuent. Porro qui caput est Ecclesiæ Christus, ad patrem suū cœlestem ex hoc mundo migraturus, atque ita facturus, vt genus humanum corporali sua præsentia destitueret, cum sub suæ tempus passionis orasset patrem, vt eos, quos dederat sibi, seruaret, vt essent vnum, sicut ipse cum patre vnum est, quo facilius unitas hæc sempiternis temporibus retineri posset, ascensurus ad patrē, vni curam Ecclesiæ suæ mandauit, vni Petro pascendas oues suas commisit, vnum illum principem designauit multis argumentis: vt ipse quidem in cœlis author esset vnitatis perpetuæ, Petrus autem, & quisquis ei successisset, eiusdem retinendæ dux & princeps in terris haberetur. Vnitatis itaque constituendę principiū Christus, & retinendę per eundem Christum Petrus & eius successor statuitur. Hoc vniuersa credidit antiquitas: Hoc sacrosanctum Nicænum concilium confessum esse legimus: Hoc modo nō ædita voce clamat ipsa natura, quod non potest aliter ordo consistere, non potest aliter vnitas in Ecclesia retineri, quàm si præsit vnus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in alijs etiam plerisque brutis animantibus videre licet: Habent caput vnum, ducem vnum, quem sequuntur. Sic in arboribus videmus multos ramusculos ad virgam, multas virgas ad ramum, multos ramos ad stipitem, multos stipites ad radicem vnā infigi, vt omnia socia fiant, & succū, qui est in radice, participent: sicut à Paulo dicitur: Socius radicis & pinguedinis factus est. Quod si in naturis rerum, multo magis idem fieri necesse est in humana societate, quæ nisi ab vno aliquo gubernetur, stare non potest. Propterea dicit dominus per prophetam: Suscitabo super eos pastorem vnum. Et rursus: Pastor erit vnus omnium eorum. Et in Euangelio: Erit vnus pastor, & vnum ouile; Quem unum & solum

Col. 2.

2. Cor. 10.

Ioan. 18.

Ioan. 21.

Rom. 11.

Ezech. 34.
Ezech. 37.
Ioan. 10.

& solum bonum pastorem libenter Christum agnoscimus, libenter eum esse caput & fundamentum Ecclesiæ profitemur. Quin & illud non obscure ferimus, nos credere, quod solus ille sufficiat ad Ecclesiam suam regendam, gubernandam, et in vnitate conseruandam. Cęterum sicut ipse est, qui Sacramenta perficit omnia, ipse est qui baptisat, ipse est qui peccata dimittit, ipse est verus Sacerdos, qui cum semetipsum semel obtulerit in ara crucis, sua virtute corpus suum & sanguinem ex eo quod panis erat & vinum conficit, vt iterum offeratur non in mortem, sed in mortis recordationem: & tamen quia cum suis fidelibus non erat in corpore permansurus, ministros elegit, quibus in sacramentis administrandis vteretur: Sic ipse caput, ipse gubernator est Ecclesiæ suæ, ipse ordinem in ea simul & vnitatem conseruat. Quoniam vero ꝑsentiam sui corporalem & visibilem Ecclesiæ subtracturus erat, vnius vti ministerio voluit, per quem vnitas hæc retineretur, cui præ cæteris oues loco sui pascendas commisit, ac à seipso petitum cognomen tribuit. Nam cum petram esse Christum dicat Apostolus, cum Petro in consortium indiuiduæ vnitatis assumpto nomen hoc communicare dignatus est: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Quibus verbis cum vno ore à sanctis Patribus tam Græcis quam Latinis Ecclesia super Petrum ædificata dicitur, tantum abest, vt quicquam ea re Christi gloriæ detractum existimari possit, magis vt etiam illustrata videatur. Neq; enim quisquam est, qui eat inficias, quin illud vniuersa prædicat Ecclesia, Christum esse Petram illam inuiolabilem, esse lapidem illum angularem qui fecit vtraque vnum, esse fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere. Sed cum verum sit illud, quod à diuo Dionysio scriptum est: Bonum esse sui ipsius maximè diffusiuum & communicatiuum, quid magis facere potuit ad gloriam illustrandam, ad incredibilem sui bonitatem toti mundo manifestandam, quam si quod ipsi potestate proprium est, id participatione quadam esse sibi cum homine commune voluisse diceretur? Nunquid nõ solus ipse est Lux inaccessibilis, quæ illuminunt omnem hominem venientem in hunc mundum? & tamen Apostolis dixisse legitur: Vos estis lux mundi. Nunquid non ipse solus bonus est? nam nemo bonus nisi Deus: sunt & hæc tamen illius verba: Bonus homo de thesauro cordis sui profert bona. Nunquid non solus ipse peccata remittit? nam hoc non est nisi Dei proprium: eandem tamen potestatem Sacerdotibus quoq; concessit, dicens: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Sed quid opus est hæc enumerando recensere? Potestate quicquam esse glorioſius, quam & dici, &

Ioan. 21.
Matt. 16.
Ephe. 2.
1. Cor. 3.
De diuinis nominibus cap. 4.
Ioan. 8.
Matt. 6.
Matt. 19.
Luc. 5.
Ioan. 20.

esse Dei filium? Hanc quoq; gloriam adeo non inuidit mortalium generi summa illa bonitas, vt quod solus ipse natura est,
Rom. 8. nos quoq; per adoptionis gratiam Dei patris filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes esse vellet. Et non intelligunt spiritus isti fanatici, iusto Dei iudicio in reprobum sensum dati, se esse potius, qui Christi gloriam obscurent, dum de illius bonitate detrahunt, qua ille tanta est, vt cum semetipsum tradiderit, cum sanguinem suum pro nobis fuderit, verisimile non sit, esse quicquam, quod communicare nobiscum paratus non sit: cum præsertim ista causa fuerit, quamobrem Dei filius fieri dignatus est, vt hominum filijs, Dei filijs esse liceret. Adducens hunc Euangelij locũ Basilius de pœnitentia: Etiãsi petra est, inquit, nõ vt Christus petra est, sed vt Petrus petra. Christus enim reuera petra est immobilis & incõcussa, Petrus vero propter hãc petrã. Largitur enim Deus suas dignitates, nõ euacuans se, sed habens dat. Lux est, vos estis, inquit, lux mundi. Sacerdos est, Sacerdotes facit. Ouis est, ecce, inquit mitto vos tanquam oues in medio luporũ. Petra est, petrã facit, & quæ propria sunt illius largitur seruis. Hoc signum est aliquem esse diuitem, habere & largiri. At nostri diuites quando largiuntur, imminuũt aliquid ex ijs quæ habent, nõ enim vere sunt diuites. Aliena sunt quæ possidemus, hic vero sic diues est, vt quantumcunq; largiatur, nihilominus æque diues maneat, tanquam fons quidam perennis, quantũcunq; ex eo hauseris, fluxus nõ imminuitur. Cui nõ dissimilia scribit, qui libenter eũ imitatur, Ambrosius. Continet itaq; virtute
In Lucæ Cap. 9. sua molem Ecclesiæ Christus, ac inuisibiliter eam gubernat: Sed quemadmodũ in Sacramentis cũ ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamen vtitur visibiliũ Sacerdotũ: sic visibilem in terris elegit ministrum, per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret, per quem gregem suũ visibilem inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur petra Christus, est petra fides de Christo, quam cõfessus est Petrus: est petra Petrus ipse cõfitens Christum. Hæc adeo sibi nõ aduersantur, vt nisi credas Ecclesiã super Petrũ cõfitentem Christum ædificatã esse, nihil credas, nec vbi sit Ecclesia scire queas. Nam si petram nolis nisi Christum ipsum intelligere,
Lucæ, 17. quod futurũ Christus prædixit, dicet Lutherus, Ecce hic est Christus: dicet Zuinglius, siue Caluinus, ecce hic est: Anabaptistę cõtra apud neutrum esse dicent, sed sibi solis eum vendicabunt: idem Adamitæ facient: idem Iconomachi. Quid ergo aliud, quam commentitia erit Ecclesia, cuius nec fundamentum, nec ædificium agnosci poterit? Si vero petram interpreteris fidem, quam confessus est Petrus, idem illud eueniet.

Nam

Nam & hanc isti certatim ad se rapient, sibiq; singuli certatim vsurpabunt. Quamobrem si talem esse volumus Ecclesiam, quæ videri & agnosci possit, necesse est, vt visibilem esse petram statuamus, super quam illa sit visibilis ædificata, vt petræ nomine Petrum Petriq; successorem confitentem Christum intelligi velimus. Hoc est quod dicit Hieronymus: Super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cœlorum accipiant, vt ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur, tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto schismatis tollatur occasio. Quod ante illum scriptum erat etiam à Cypriano: Hoc erāt vtiq; cæteri, inquit, Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris & Potestatis, sed exordium ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia vna monstretur. Sed & ante hunc Anacletus, qui vixit Apostolorum temporibus: Licet omnes, inquit, pares essent Apostoli, Petro tamen à domino est concessum, & ipsi inter se idipsum voluerunt, vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est caput & principium teneret Apostolorum. Quoniam itaq; vna est Ecclesia, super vnum, qui claues eius accepit voce domini fundata est, per quem fit, vt Episcopatus etiam vnus sit multorum Episcoporum concordi numerositate diffusus: sicut ad Iubaianum, & ad Antonianum scribens testatur Cyprianus. Hieronymus quoq; salutem Ecclesiæ dicit à summi Sacerdotis dignitate pendere, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesijs efficientur schismata, quot Sacerdotes. Neq; enim aliunde schismata & hæreses obortæ sunt, quam inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, dum Episcopus, qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur: quemadmodum ad Florentium Pupianum, et ad Cornelium scribens testatur sanctus ille martyr Cyprianus. Vnum itaq; toti præesse Ecclesiæ vsq; eò necessarium est, vt absq; hoc Ecclesia vna esse non possit. Vnus autem hic Petri Apostoli successor sit oportet: atq; indè est, quod Ecclesia nostra, quemadmodum vna, ita etiam Apostolica dicitur.

Lib. 1. contra Iouinianū.

De simpli. prælatorū.

Epistola 3.

Li. 4. epi. 2. Hiero. cōt. Lucíferianos.

Li. 4. epi 9
Li. 1. epi. 3.

Quarta Ecclesiæ nota, quod *sit Apostolica.*

Cap. XXVII.

ET hæc quarta iam est Ecclesiæ nota. Cum autem vocamus eam Apostolicam, non excludimus Patriarchas & Prophetas. Neq; enim ab Apostolis, quemadmodum antea non semel dictum est, verum ab ipso Adam, siue filio eius Abel exordium sumpsit Ecclesia, quæ ædificata est super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Nam quod Apostoli factum esse prædicauerunt, id Prophetæ futurum prædixerunt. Dicitur itaq; Ecclesia Apostolica, in qua & doctrina Apostolorum, & legitima est Episcoporum successio, à temporibus Apostolorum ad hæc vsq; nostra deducta. Porrò doctrina Apostolorum non scripto tantum, verum & traditione constat: quos, quæ ad constituendam Ecclesiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad ritus & ceremonias pertinent, multa docuisse dubium non est, quæ nusquam scripta reperiuntur. Scribens ad Thessalonicenses Apostolus dicit. State & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Quibus verbis palam indicat, præter ea quæ scripserat, se non minus præclara, quin & præclariora solo sermone docuisse, cum sermonem prius, quam epistolam nominat. Id quod vel indè magis etiam liquet, quod qua ratione cœnæ dominicæ memoria celebrari debeat, verbo tradidisse videtur. Ita enim dicit scribens ad Corinthios: Cætera (nimirum de Sacramento Eucharistiæ) cum venero disponã. Ex quo loco scribens ad Ianuarium colligit Augustinus, à Paulo totum illum ordinem agendi, quem vniuersa per orbem Ecclesia tenet, institutum esse, quod nulla morum diuersitate varietur. Alio quoq; loco dicit Paulus: Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. Rursus Timotheo scribens: Quæ audisti, inquit, à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Quibus ex verbis illud intelligere licet, quod etiam ab Ireneo scriptum est: de multis rebus quæ literis mandatę non erant, edoctam ab Apostolis recentem illam Ecclesiam fuisse, quæ successores Apostolorum Episcopi sibi per manus ab illis tradita, suis vicissim ipsi successoribus Ecclesiæq; tradiderunt. Quamobrem quisquis Apostolicam Ecclesiam credere se profitetur, eum non modo quæ scripta, verumetiam quę nisi recepta fuerint, de summa fidei nostræ periclitabimur. Neq; enim alia re magis differre visi sunt à Catholicis hæretici pleriq;, quam quod ij solas recipiebant scripturas, illi vero traditiõibus etiam Ecclesiasticis inhærendum esse censebant. Sic Hilarius, eo quoq; tempore cum dixisset quidam: Nolo verba quæ non scripta sunt dici. Dic, inquit, prius si recte dici putas: Nolo aduersus

Ephes. 2.

2. Thess. 2.

1. Cor. 11.

Epistola 118. cap. 6.

1. Cor. 11.

2. Tim. 2.

Lib. 3. ca. 4.

In li. ad Cõstantium Augustũ.

uersus noua venena nouas medicamentorum comparationes, nolo aduersus nouos hostes noua bella: nolo aduersus nouas insidias consilia recentia. Athanasij verba sunt hæc, cũ ex Thegnista, Dionysio Alexandrino, & Origene probasset, filium eiusdem esse cum patre essentiæ. Ecce, inquit, nos quidem ex patribus ad patres, per manus traditam fuisse hanc sententiam demonstrauimus. Vos autem ô noui Iudæi & Caiphæ discipuli, quos tandem nominum vestrorum potestis ostendere progenitores? In li. de decretis Nicenæ Synodi contra Eusebium.

Hoc est quod apud Theodoritum legimus, ex non scriptis sermonibus, piè tamen intellectis, Arianos esse damnatos. Nam cum reijcerent illi vocem Homousij, propterea quod nusquam in scripturis reperiretur, Athanasius & qui cum eo faciebant Episcopi Catholici, testimonio patrum, qui doctrinam hanc ab Apostolis receperant, eos refellebant. Nam Apostolorum esse traditionem, quod filius eiusdem cum patre sit substantiæ, Felix Pontifex ad Benignum scribens testatur. E scripturis Eluidius Mariæ perpetuam virginitatem: è scripturis Donatistæ paruulorum baptismum impugnabant, sed sicut illum Hieronymus, ita hos Augustinus Ecclesiæ traditione refellit: Cuius tantam esse vim Paulus voluit, vt non dubitanter diceret: Etiamsi nos, aut angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anáthema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anáthema sit. Non dixit si quis vos docuerit aliter, quam scripsit aut Matthæus, aut Marcus, aut Lucas, aut Ioannes, aut quam ipsi scripsimus, sed præter id quod euangelizauimus, hoc est prædicauimus vobis, præter id quod ipsi coràm docuimus, & concionando tradidimus vobis, præter id quod accepistis, hoc est audiuistis, & coram didicistis à nobis. Quatuor esse Euangelia quæ scriptura nobis prodit, & tamen si quis ea non credat hæreticus est. Credimus igitur, non quia scriptum est, sed quia sic ab Apostolis legitima Episcoporum & Sacerdotum successione per manus nobis traditum est. Ad eundem modum, tres personas Deum vnum esse, nulla nobis expresse tradit scriptura, atq; adeô ne reperitur quidem personæ nomen in scripturis de Deo dictum, sicut nec Trinitatis. Nos tamen tres personas dicimus, non quia scriptura dicit, inquit Augustinus, sed quia scriptura non contradicit, & quia sic ab Apostolis & eorum successoribus traditum accepimus, quorum etiã esse traditionem, vt paruuli baptisentur Dionysius & Origenes testantur: Sed & quod in missæ sacrificio pro defunctis oratur, Apostolorum esse traditionem narrat Chrysostomus. Quod de maioribus Ecclesiæ causis ad sedem Apostolicam sit referendum

Li. 1. cap. 8.

Gal. 1.

Lib. 7. de trinit. ca. 4. Cap. 7. ecc. Hierar. Orig. lib. 5. in Epist. ad Roman. Hom. 3. in Epistol. ad Philip.

dum, Apostolos instituisse scribit Zeuerinus Pontifex & martyr: quamuis ante eum alij quoq; nonnulli Symbolum, quod vocant Apostolicum, ab Apostolis confectum esse narrant Clemens, Cyprianus, vel potius Ruffinus: illius enim videtur esse symboli explicatio, quæ Cypriano quoq; inscribitur, Hieronymus, Augustinus, Leo Pontifex, & alij. Neq; tamen vel in actis Apostolorum, vel in reliqua noui Testamenti scriptura vniuersa, vlla fit eius rei mentio. Sed quorsum attinet singulas Apostolorum traditiones enumerare, quarũ bonam partem inuenire licet apud Origenem, Tertulianum, Athanasium, Basilium, Hieronymum. Multa esse refert Augustinus, quæ neq; in literis Apostolorum, neq; in concilijs posteriorum reperiuntur, & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis Apostolis tradita & commendata creduntur.

Cle. in epistola ad Iacobum fratrem Domini.

Hieron. ad Pammachium aduersus hæreses Ioãnis Hierosolymita:

Augustin. serm. 115. & 181. de tempore.

Leo epistola 24. & 13.

Orig. Ho. 5. in Numeros.

Tertuli. de corona militis.

Athana. in Lib. de uarijs quæstionibus.

Basil. li. de spiritusancto cap. 28. & 29.

Hier. cont. Luciferianum.

Augusti li. 2. cap. 7. de baptismo paruulorum.

Quod vbi legitima Episcoporum successio est, ibi doctrina Apostolorum, ibi uera est una, Sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia. Cap. XXVIII.

DIcimus ergo iam, ibi esse Apostolicam Ecclesiam, vbi est doctrina Apostolorum. Porrò doctrina Apostolorum ibi est, vbi est legitima Episcoporum successio, â temporibus Apostolorum ad hæc vsq; nostra, quæ successio vbi non est, ibi non est Ecclesia Christi, sed satanæ Synagoga. Hanc Ecclesiæ notam quia non habent, non agnoscunt hæretici: nam neq; traditiones Apostolicas admittunt, cum Arianis atque alijs hæreticis nihil præter scripturas recipientes: neq; ferre possunt aures eorum, vt de legitima Episcoporum successione quicquam dicatur. Nobis verò tantò maiore alacritate excipienda est nota hæc, quantò magis abhorrere ab illa hæreticos & schismaticos videmus, quandoquidem non fuit fere quisquam sanctorum patrum, qui non eam inter præcipuas Ecclesiæ notas numerauerit. Ireneus Apostolorum temporibus fuit proximus, eius hæc verba sunt. Agnitio vera, est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status in vniuerso mundo, secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vno quoq; loco est, Ecclesiam tradiderũt, quæ peruenit vsque ad nos custodita. Et alio loco ijs tantum Episcopis obedire iubet, qui successionem habent ab Apostolis, qui cum successione Episcopatus charisma veritatis certum acceperunt: reliquos verò qui absistunt à principali successione, quocunq;

Li. 4. ca. 63.

Li. 4. ca. 43.

cunque loco colligantur, suspectos haberi vult. Necꝫ multò posterior Tertulianus, vbi de hæreticis ait: Cupio, inquit, ostendant mihi, ex qua authoritate prodierint: edant origenes Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus, aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit authorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt, sicut Ecclesia Smirneorum Policarpum à Ioanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit, proindè vtique & cœteræ exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatu constitutos Apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Qui vero fuit propemodum æqualis eius Origenes: Cum, inquit, multi sint, qui se putent sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur vero Ecclesiastica prædicatio, per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsqꝫ ad præsens in Ecclesijs permanens: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Porro Cyprianus tantum huic notæ tribuit, vt Ecclesiam esse dicat, plebem Sacerdoti suo adunatam, & pastori suo gregem adherentem. Ac adducens verba illa petri: Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, super quem ædificanda erat Ecclesia, docens, etsi contumax & superba audire nolentium multitudo discedat, quod Ecclesia tamen Christianorum non recedit. Ad extremum scire debes, inquit, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse, & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, cum Ecclesia quæ Catholica vna est, scissa non sit neque diuisa, sed sit vtique connexa, & coherentium sibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Ac rursus ad Magnum scribens: Ecclesia, inquit, vna est, quæ vna intus esse & foris non potest. Si enim apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit, si vero apud Cornelium fuit, qui Episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in Ecclesia non est. Ibi indicauit Ecclesiam esse Cyprianus, vbi fuisset Papa Cornelius. Qui alio loco, cum Cornelio esse, idem esse scribit, quod cum Catholica Ecclesia communicare. Necꝫ dissimiliter Hieronymus, qui scribens ad Damasum: Faceſſat, inquit, inuidia, Romani culminis recedat ambitio, cum successore piscatoris & discipulo crucis loquor.

De præscr. aduersus hæreticos.

In Proœmio lib. 1. Periarchõ.

Li. 4. ep. 9.

Ioan. 6.

Li. 1. epi. 6.

Li. 4. epi 2

Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri communione consocior, super illam petram ædificatam Ecclesiam scio: quicunq; extra hanc domum agnum
Gen. 7. comederit, profanus est: si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. Ac paulo post: Non noui, inquit Vitalem, Meletum respuo, ignoro Paulinum: quicumq; tecum non colligit, spargit: qui Christi non est, Antichristi est. Sic ille vir sanctissimus iuxta ac doctissimus, quicumq; cum successore piscatoris Damaso Papa non colligerent, Sataniſtas & Antichristos eos habere voluit, itaq; nihil habere cum illis commune volebat. Quod apertius etiam in proxime insequenti scribit Epistola: In tres, inquit, partes scissa Ecclesia, ad se rapere me festinat: Ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atq; Paulinus tibi hærere se dicunt: posſem credere si hoc vnus assereret, nunc aut duo mentiuntur aut omnes. Tanta fuit Apostolicæ sedis authoritas, vt illi se hærere etiam hæretici fingerent, cui qui non esset iunctus, eum pro suo non habebat Hieronymus. Qui quod eo loco scribit, idem etiam
Lib. 5. ca. 3. Theodoritus testatur de Paulino, deq; Apolinari, quod asseuerabat vterq; se cum Damaso sentire, quo facilius morbum suum tegere posſit. Augustinus in pluribus locis notam hanc agnoscit, qui disertis etiam verbis extra Ecclesiam esse pronunciat, qui relicto Episcopo, Dei ordinatione succedanea præsidente, aut sibimetipsis, aut semetipsos constituunt Episcopos, Præpositos, Primates. Cuius hæc etiam verba leguntur. Multa sunt
Augu. contra Epist. Manichei cap. 4. quæ me in Ecclesiæ gremio iustissime tenent. Tenet consensio populorum, atq; gentium, tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, tenet ab ipsa sede Apostoli Petri, cui pascendas oues suas dominus post resurrectionem suam commendauit, vsq; ad præsentem Episcopatum Sacerdotum successio: tenet postremò ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista sola Ecclesia obtinuit, vt cũ omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur: nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domũ audeat ostendere. Rursus in Psalmo contra partẽ Donati: Numerate, inquit,
In principio Tomi 7. Epist. 165. Sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo patrũ quis cui successit videte, ipsa est petra, quã nõ vincunt superbæ inferorũ portę. Quod aũt in eo Psalmo scripsit, in epistola ad Generosum ipse fecit, ac Romanos Episcopos inuicẽ sibi succedentes enumerauit, a Petro vsq; ad Anastasium: quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit, successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur.

Quod

Quod idem ab Optato quoq; qui fuit æqualis Auguſtini, factum legimus. Is contra Parmenianum ſcribens, eum ſcire dicit Petro primo cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, indè Cephas appellatus eſt, in quo vno cathedræ vnitas ab omnibus ſeruaretur, vt iam ſchiſmaticus eſſet, qui contra ſingularem cathedram alterã collocaret. Ergo cathedra vnica quæ eſt prima, ſedet prior Petrus, cui ſucceſſit Linus, ac enumeratis vſq; ad Syricium, qui tũ in cathedra ſedebat, Romanis Pontificibus: Veſtræ, inquit, cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam vendicare. Simili enumeratione ſucceſſionis Pontificum Romanorum vſus eſt antiquiſſimus Ireneus: quo in loco ſimul illud aſſeuerat, quod ad Romanam Eccleſiam, propter potentiorem principalitatem, neceſſe eſt omnem cõuenire Eccleſiam, hoc eſt eos qui ſunt vndiq; fideles, in qua ſemper conſeruata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis, traditio. Enumerationem autem Irenæi tranſcripſit in Eccleſiaſticam ſuam hiſtoriam Euſebius. Longum eſſet ſingulos enumerando recenſere, qui ex hac nota ſucceſſionis Apoſtolicæ Eccleſiam agnoſcendam eſſe putauerunt. Qua in ſententia cum fuerint antiquiſſimi Ireneus, Tertulianus, Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, Optatus, nota hæc Eccleſiæ, quam ſancti Patres agnoſcunt, vna omnium clariſſima, maximéq; Eccleſia propria eſt habenda, quantumlibet reclamantibus hæreticis, qui eam ſibi nulla ratione poſſunt arrogare. Quibus & nos cum Tertuliano & Optato dicere poſſumus: Oſtendant ex qua authoritate prodierunt: edant origenes Eccleſiarum ſuarum: euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum: reddant originem cathedræ ſuæ: confingant ſaltem aliquid de ſucceſſione legitima: ſed neq; quod confingant habent. Nam illud in confeſſo eſt, non modo nullam eſſe apud illos Sacerdotum & Epiſcoporum ſucceſſionem, qui ante triginta hos annos nati ſunt, verumetiam eorum Eccleſias nunc quoq; Sacerdotibus & Epiſcopis legitime ordinatis, præterquam ſi qui à Catholica defecerunt, prorſus carere. Quamobrem apud eos templa videre licet ſicut ſacrificio, ita & Sacerdotio deſtituta, in horrea nonnulla, pleraq; in ſtabula, nè dicam in caulas conuerſa. Egregia vero Eccleſia, in qua nullus Epiſcopus, nullus Sacerdos, nullum eſt ſacrificium: in qua cuiuis de fece vulgi prorſus illotis, quod aiunt, manibus, & ad Sacramentorum, & ad verbi miniſterium citra vocationem vllam legitimam, accedere licet. Quare cum ipſi in Eccleſia non ſint, illud omni ope contendunt & elaborant, vt ne vlla ſit Eccleſia. Cum enim niſi vna ſit, vlla eſſe non poſſit, vna autem eſſe nequeat, niſi

Lib. 2. cont. Donatiſtas

Lib. 3. ca. 3.

Lib. 5. ca. 6. Eccl. Hiſt.

ex vno

ex vno pendeat qui præsit omnibus, ad vnum hunc expugnandum suas omnes machinas conuertunt: Quod ideò per membra sua facit Sathanas, sicut à Cypriano scriptum est, ideo præpositum Ecclesiæ, sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato atrocius atq; violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Itaq; Sataniſtarum non est maius aliud studium, quam, vt quem Christi vicarium, quem Petri successorem esse vident, cuius ministerio fieri perspiciunt, vt in Ecclesia spiritus vnitas in vinculo pacis retineatur, eius authoritati detrahant, eum inuisum & exosum reddant omnibus: Aliter enim dispergere cum Satana non possunt, nisi quo ministro Christus vtitur in colligendo grege suo, quem precioso sanguine suo redimere dignatus est, ab eo quam fieri possit maximè voluntates hominum auersas reddant. Quemadmodum qui vult regnum euersum, aut aliquam in eo seditionem concitatam, caput regni petit in primis, illud famosis libellis proscindit, & quibuscunq; potest artibus in odium & contemptum omnium adducere conatur: sic illi, dum hoc vnum student, vt Ecclesiam perturbent, vt illius vnitatem scindãt, caput Ecclesiæ sub Christo capite quibus modis possunt, etiam confictis criminationibus oppugnant. Intelligit Satanas, quod etiam à Cypryano scriptum est, concordiam simul iunctam omnino vinci non posse. Quamobrem sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare: sic ille, cum sibi satis aduersus omnes virium non esse videat, circumuenire quærit solitudinem singulorum, ac per quem fieri videt, vt simul iungantur omnes, eum omni ratione cupit euersum. Sed eæ Satanæ insidiæ cauendæ sunt pijs omnibus, tanto q; maiore studio enitendum illis est, vt in vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia perseuerent, quem q; illi præsidere suo loco Christus voluit, ei dicto sint audientes, ad eum, si qua sit de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referant. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipsis Apostolis institutum est, neq; secus fuit vnquam in Ecclesia Catholica obseruatum. Habentur libri conciliorum, in quos non modo acta Synodorum, verumetiam Epistolæ multorum sanctorum Pontificum & martyrum sunt relatæ. Legat qui volet Anacleti, Euaristi, Alexandri, Seuerini, Marcellini, Cornelij, Lutij, Melchiadis, Marci, Julij, Innocentij, Damasi, Leonis, Agathonis, Gelasij, Hormisdæ Epistolas, non aliter se rem habere perspiciet. Verum & ex quatuor illis conciliijs, quæ haud aliter atq; quatuor Euangelia recipiuntur ab omnibus ijs, qui Christiani censeri volunt, idem ipsum cognoscet. Neq; diuersum reperiet in Ecclesiastica Historia, vbi commemoratur concilium quoddam Antiochiæ

Li. 1. Epi. 3.

Li. 1. Epi. 1.

tiochiæ celebratum, authoritatem vel hoc nomine non habuisse, quod ei nec Iulius interfuit maximæ Romæ Episcopus, nec in locum suum aliquem destinauit, cum vtiq; regula Ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiam Romani pontificis concilia celebrari. Extat inter Augustini Epistolas vna patrum cōcilij Carthaginensis, in qua petunt ab Innocentio Papa, vt concilij sui statutis Apostolicæ sedis adhibeatur authoritas. Extat & alia eiusdem argumenti, ab Augustino & cæteris Episcopis in concilio Mileuitano congregatis scripta: cui respondens Innocentius, Diligenter, inquit, & congrue Apostolico consulitis honori: honori inquam illius, quem sollicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus quæ sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nouistis esse seruatam. Ac paulo post: Scientes quod per omnes prouincias, de Apostolico fonte petentibus respōsa semper emanant, præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & Episcopos nostros non nisi ad Petrum, id est sui nominis & honoris authorem referre debere. Quod autem à patribus in Aphricano & Mileuitano concilio congregatis, idem cum alijs quibusdam orientalibus Episcopis ad Symmachum scribentibus, tum ab his qui cum Athanasio conuenerant Alexandriæ, factum esse legimus. Quin & Synodi magnæ & vniuersalis Chalcedonensis ad Leonem extat Epistola, qua petunt, vt suis decretis eorum honoret iudicium. Sed quid Catholicos commemoramus, quorum nemo fuit vnquam, qui de fidei causis, si quid esset in dubium vocatum, non ad sedem Apostolicam referendum esse putaret? Etiam hæreticos id fecisse Ecclesiastica docet Historia, vbi legitur Eusebius Constantinopolitanus Episcopus ad Pontificem Romanum Iulium misisse, atq; ab eo petiuisse, vt in causa Athanasij Iudex esse vellet. Quin tota illa Synodus Episcoporum, quæ fuit Antiochiæ cum Eusebio congregata, acta sua eiusdem pontificis iudicio comprobari petiuit. De Fortunato Pseudoepiscopo ab hæreticis constituto, decq; Basilide, quod ad Petri cathedram appellauerint, memoriæ prodidit Cyprianus. Fecit idem Petrus Habailardus Bernardi temporibus. De Celestio verò scribit Augustinus, quod is beatæ Papæ Innocentij literis non est ausus obsistere, imo se omnia quæ sedes illa damnauerat, damnaturum esse promisit. Idem hoc factum est à nostri temporis hæresiarcha, cuius hæc verba sunt ad Leonem decimum. Beatissime Papa, prostratum me pedibus tuæ beatitudinis offero, cum omnibus quæ sum & habeo, viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocem tuam, vocem Christi in te præsidentis

Socra. li. 2. cap. 8. Eccl. Hist.

Epist. 90.

Epist. 92.

Actio 3.

Socra. li. 2. cap. 11.

Li. 1. Epistol. 3. & 4. Ber. Epist. 109.

Aug. de Peccato originali li. 2. cap. 7.

& lo-

& loquentis agnoscam. Quamuis hæc illius Hypocrisis non diutius quam illa Celestij durauerit. Neq; verò sine causa tanta fuit semper Romanæ Ecclesiæ authoritas, in qua, sicut scribit Augustinus Apostolicæ cathedræ semper viguit principatus. Epistola 162. Nam cum aliæ omnes Ecclesiæ, quibus Apostoli præfuerunt, à fide defecerint, sola hæc sancta & Apostolica, mater omnium Ecclesiarum, Christi Ecclesia, per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apostolicæ prædicationis nunquam errasse, nec hæreticis nouitatibus deprauanda succubuisse probatur, sed quam ab exordio fidei Christianę normam ab ipsis Apostolis accepit, in ea semper illibata permansit. Defecit Hierosolymitana Ecclesia, cui præsedit Iacobus, defecit Achaia, vbi Andreas, defecit Asia, vbi Ioannes, defecit India, vbi Thomas, defecit Persis vbi Iudas, defecit Æthiopia vbi Matthæus, defecit Phrigia, vbi Philippus, defecit Græcia, vbi Paulus: sola fuit & est Ecclesia Romana, ad quam, sicut præclarè scribit Cyprianus, nunquam accessum habere potuit perfidia. Cyp. lib. 1. epistola 3. De qua scribens ad Ruffinum Hieronymus: Scito, inquit, Romanam fidem, Apostolica voce laudatam, istiusmodi præstigias non recipere, etiamsi Angelus aliter annunciet quam semel prædicatum est, Pauli authoritate munitam non posse mutari. Hiero. li. 3. Galat. 1. Ad Damasum quoq; scribens, apud solos Romanos incorruptam seruari dicit Patrum authoritatem. Quodam etiam loco Romanam fidem, eandem esse vult fidem Catholicam. Fidem suam, inquit, quam vocat? eamne qua Romana pollet Ecclesia, an illam quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam responderit, ergo Catholici sumus. Rursus ad Pammachium, & Oceanum scribens. Quisquis es, inquit, assertor nouorum dogmatum, quæso te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris quod ante nesciuimus? cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerũt? vsq; ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Lib. 1. con. Rufi. Illam senex tenebo fidem, in qua puer natus sum. Vsq; adeò autem Romana fides Catholica semper fides est habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, noluerit de fide disputari, verum ædictum fecerit, vt cuncti subditi eam religionem retinerent, quam vertex Apostolorum Petrus initio tradidisset, actum Damasus Romanus Episcopus custodiret: quod non modo in Ecclesiastica legitur Historia, verumetiam ædictum ipsum in codicem Imperatoris Iustiniani relatum est. Sozom. li. 7. ca. 4. In Chalcedonensi quoq; concilio legimus acclamatum: Omnes ita credimus. Papa Leo sic credit. Cyrillus ita credit. Papa Leo ita interpretatus est. Et iterum: Omnes C. de summa tri. li. 1. Actione 2.

sic

sic credimus, Papa Leo sic credit. Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi: Leo sic credit. Leo & Anatholius sic credunt. Et iterum: Petrus per Leonem ita loquutus est, Apostoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulo post: Omnes ita credimus: sicut Leo ita credimus. Ex ijs omnibus perspicuum cuiuis esse potest, ex eo tempore, quo Christus in cœlum ascendit, quantum fuerit Apostolicæ, hoc est Romanæ semper Ecclesiæ tributum, ad quam de fidei causis referebatur, quod ibi potissimum sarcita iri damna fidei spes esset, vbi non posset fides sentire defectum: Quam solius sedis huius prærogatiuam esse dicit Bernardus. Et sunt interea, qui nescio cuius Vitenbergensis heri, quod aiunt, & nudiustertius natæ Ecclesiæ iudicio, scripta sua subijcere malunt, quam illius omnium antiquissimæ sanctissimæq; Ecclesiæ, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, cui Euangelium suum Petrus & Paulus sanguine quoq; suo signatum reliquerunt: quæ mille iam quingentis & amplius annis ita est Catholica semper & Apostolica habita, nunquam vt vlla fuerit hæreseos labe maculata, in qua videre etiamnum licet viros & vitæ sanctimonia & doctrina præstantissimos. Neq; enim existimandum est, si quando ad Petri cathedram de causis maioribus refertur, solum esse Paulum aut Iulium Pontificem qui de illis iudicet. Habet ille lateri suo assidentes totius orbis viros doctissimos, quibus ipse minime doctrina secundus præsidet, de quorum consilio de rebus grauioribus pronunciat. Quamobrem ferendi non sunt, qui pontifici se dicto audientes fore profitentur, non autem Paulo aut Iulio, sibiq; hoc arrogant, suum vt esse velint iudicium, quando vt Pontifex, quando vt Iulius decernat. Quæ si semel admissæ fuerint captionet, omnis erit è terris obedientia sublata: Cur enim non eadem ratione sibi sumat quisquam, vt de regis sententia iudicet, quod Sigismundum non autem regem pronunciasse dicat? Nihil captione hac perniciosius cogitari potest. Epist. 190.

Quod fides Ecclesiæ propterea deserenda non sit, quod præsident illi quandoq;, qui uitæ non omnino sunt inculpatæ. Cap. XXIX.

CÆterum verum esse illud comperimus, quod ab Augustino scriptum est, quod cum non habeant hæretici, quod in causa suæ diuisionis defendant, nõ nisi hominum crimina colligere affectant, & Epist. 137.

ea ipsa plura falsissime iactant, vt quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua vbiq; diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, possint. Nunquam enim id ab vllis hęreticis tam est impudenter factum, quam hoc infelici nostro seculo fieri videmus. Cum enim se malam habere causam intelligant, ad eas se artes conuertunt, quibus vti consueuerunt ij, qui malas causas defendendas susceperũt. Cumq; sint in Rhetorum præceptis diligenter exercitati, non alia in re magis laborant, quam vt odio, inuidia, & huiusmodi motibus animorum excitandis, hominibus imperitis errorem obijcere queant. Quamobrem Ecclesiæ præsides, præcipue vero Christi vicarium Petriq; successorem falsis etiam criminationibus in odium & contemptum omnium adducere conantur. Quæ est autem ista tam insana maledicendi rabies? aut à quo alio quàm à satana authore profecta? facile vt satanistam agnoscere liceat. Certe Dei Præceptum est, Principi plebis tuæ non maledices. Dei digito scriptum est, Maledici regnum Dei non consequentur. Atqui ex istorum libris si quis maledicta & conuicia, si falsas criminationes auferre velit, chartas propemodum omnes vacuas reliquerit. Is demum Euãgelij propugnator habetur acerrimus, qui Pontificem Romanum & reliquos Episcopos omni conuiciorum genere quam acerbissime fuerit insectatus. Et quod suo quoq; tempore queritur euenisse Basilius, vt quisq; lingua est ad maledicendum & blasphemandum procacissima, ita præ cæteris maxime iudicatur idoneus, qui verbi ministerio fungatur. Ac demus hoc illis, deflexisse aut deflectere quandoq; de recto vitę curriculo Pontificem, nunquid ideo fides in Christum, quam ille docet, abijcienda est? Præclarè dictum est à Tertuliano: ex personis probamus fidem, an ex fide personas? Dummodo ille recta doceat, quemadmodum recta docere certum est, quid mea refert, qua sit ille vita? Deinde verò, quis ego sum, qui sedentem in Petri cathedra seruum iudicem alienum? domino suo ille stat aut cadit, vni illi vitæ suæ commissiq; pontificatus rationem redditurus. Cum ventum erit ad Christi tribunal, ante quod omnes nos oportet manifestari, non quæretur à nobis quid Pontifex fecerit, non illius sed nostræ à nobis vitæ ratio reposcetur, referet vnusquisque propria corporis prout ipse gesserit, siue bonum siue malum: prout ipse (inquit) non prout Pontifex gesserit. Quamobrem non sibi sumat ouis, vt à quo venit ipsa iudicanda, pastorem suum iudicet, neq; qua sit ille vita, quicquam ad salutem suam interesse putet. Securum te Christus in

Exod. 22. 1. Cor. 6.

Epist. 69.

Depręscriptionibus aduersus hæreticos.

Rom. 14.

2. Cor. 5.

hac

hac parte fecit, dicens, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite, dicunt enim, & nõ faciunt: Dicunt quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: dicunt bona ex cathedra Moysi, faciunt mala ex pestilentia sua. Non est itaq; deserenda sanctitas cathedræ, neq; propter pastores malos, gregis est vnitas diuidenda. Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione personarum habeamus, quandoquidem personarũ respectus, vt est apud Augustinũ, erroris est mater, qui etiã á perfido fidem percipi posse docet. Per asinã loqui dominus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitijs coopertũ? Spiritus vbi vult spirat, etiamsi voluntati eius is qui loquitur nõ conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat, contra tamen atq; animo destinauerat, simul ac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius posteaquam potestas erat facta, cõtra quã proposuerat, veniens ad cuneum Prophetarũ in quo fuerat Dauid, prophetauit & ipse corã Samuele cũ cæteris, cum factus esset super eũ spiritus domini. Quis ignorat quales fuerint Sacerdotũ Principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur Christus interrogati, semota quàuis cunctatione dixerunt: In Bethleem Iudæ. Caipha quid esse potuit nequius? qui quem scelerate nactus erat pontificatum precio redemptũ, gessit etiam sceleratius, & tamen is cũ diceret, expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & nõ tota gens pereat, nõ à semetipso hoc dixit, quemadmodũ Ioannes testatur, sed cũ esset Ponti fex anni illius, prophetauit. Si nõ destituebatur dono prophetiæ, quãlibet esset impius, qui sedebat in Moysi cathedra, certe multominus eo destitui credendus est, qui sedet in cathedra Petri, super quem Christus ædificauit Ecclesiam suam, cuius à domino cura suscipitur specialis, pro cuius fide proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit, aduersus quem nunquam esse portas inferi prævalituras promisit is, qui mentiri & fallere nescit. Numerentur omnes Pontifices à Petro ad hunc vsq; Iulium tertium, nullus in ista cathedra sedit Arianus, nullus Donatista, nullus Pelagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hæresim aliquam professus esset. Non abs re autem fuerit, quę scripta sunt in annalibus de Vigilio Papa, breuibus commemorare. Cum is per scelus ad pontificatum peruenisset, nam Siluerium Papam, cuius erat Diaconus, instigante Augusta de sede sua deturbandum atq; in exilium deportandum curauerat, quod is omnia se prius & facere & pati paratum diceret, quam vt, quod Augusta tanto studio postulabat, Anthemium, qui proter Eutichetis hæresim de sede

Matt. 23.
Iaco. 2
Cont. literas Petilia. li. 1. ca. 2.
Numer. 22.
2. Reg. 19.
Matt. 2.
Ioan. 11.
Matt. 23.
Matt. 16.

Constantinopolitana per Agapetum antecessorem suum deiectus fuerat, in sedem illam restitueret, postea quam in locum Siluerij opera Augustæ suffectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, vt quod Siluerius constanter facere detrectabat, id ipse facturum se, atq; Anthemium restituturum ad Ecclesiam Constantinopolitanam promitteret, res est admiratiõe digna, statim vt Petri cathedram ascendit, idem illi quod Saul euenit: Nam super eum quoq; factus est spiritus domini, cumq; longe alio animo ad Ecclesiæ gubernacula accessisset, admonitus ab Augusta promissi, prius extrema quæq; se passurum respondit, quam vt hæreticum in sedem, ex qua meritò suo deturbatus fuerat, restitueret: Cumq; multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemq; diuturnam in carcere pertulisset, tulit omnia forti animo, quòd multo se grauiora supplicia commeritum diceret, qui malis artibus pontificatum assequutus, horrendum facinus contra sanctum Pontificem Siluerium designasset. Non fuit hic Pontifex in primo suo ingressu Caiphæ dissimilis, effecit tamen sedis huius Priuilegium, vt à fide aberrare non potuerit, quodq; impie promiserat, id pie postea negauit, ac eo quo decebat animo Christianum Pontificem, tulit omnia potius æquo animo quamlibet acerba, quam vt aliquid indiguum Petri successore de religione statueret. Ex quo videre licet, quantum sit Romanæ sedis Priuilegium. Nam vt ab alijs peccatis non semper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Christi, quemadmodum scribit sanctus Leo, quod hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in seculum. Quæ propriæ sunt inferorum portæ, nunquam aduersus hanc sedem hæreses vllæ pręualuerunt, nec deinceps etiam per Dei misericordiam præualebunt. Quare merito sanctissimi vocantur, qui sedent in ista cathedra. Quamuis enim non omnes habeant vitæ sanctitatem, quam habere sine innocentia nemo potest, est tamen, sicut ab Augustino memoriæ proditum legimus, quædam vnctionis est: quædam Sacramenti quoq; sanctitas, qua carere nunquam possunt: Quamobrem nihil pios mouere debes, si forte ij præsunt aliquando in Ecclesia, qui non sunt sine crimine: Quid illud potius reputare secum debet homo Christianus, quod non sine iusto Dei iudicio dantur Ecclesiæ præsides. Nónne duo passeres asse veneunt, dicit Christus, & neuter eorum cadit in terram sine patris vestri voluntate. Cum ille nec minima fieri sine voluntate DEI dicat, existimat aliquis summa

Contra literas Petiliani lib. 2. cap. 40.

Matt. 10.

Notanda pagina

ſumma & magna aut non ſciente, aut non permittente Deo in Eccleſia fieri? & Sacerdotes & diſpenſatores eius non de eius ſententia ordinari? Hoc eſt, dicit Cyprianus, fidem non habere qua viuimus, hoc eſt Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari ſcimus & credimus. Ex quibus Cypriãi verbis illud diſcimus, quòd certò nobis perſuaſum eſſe debet, Dei iudicio fieri Sacerdotes, Epiſcopos, & Eccleſiæ præſides, & eos aut ſcieute, aut permittente Deo ordinari. Scit autem Deus quos probat, neſcit quos reprobat. Sic enim ait Paulus de ijs qui probati ſunt: Nouit dominus qui ſunt eius. Reprobis verò dicit ipſe dominus in Euangelio: Neſcio vos vnde ſitis. Sic & fatuis virginibus: Amen dico vobis neſcio vos. Sciente ergo Deo fiunt probati Sacerdotes & Pontifices, permittente autem Deo fiunt ij, qui ſunt minus probati: Nam facit quandoq; Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt ſit ſicut populus ita & Sacerdos: Qui ſi malus eſt, neq; tibi quicquam eius improbitas officit, ſi factis eius malis non communicas: Tibi mandatum eſt, non vt in vitam illius inquiras, ſed vt quæ dixerit facias, cum præſertim ex ea dicat cathedra, cuius, quemadmodum antea dictum eſt, cura Deo eſt ſpecialis. Explicans illa verba diuus Hieronymus, qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: Præmiſerat, inquit, qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum qui me miſit: ad ſuſceptionem magiſtrorum diſcipulos prouocauerat. Poterat occulta eſſe credentium reſponſio, ergo et Pſeudoprophetas, & Iudam proditorem debemus recipere, & illis alimoniã miniſtrare? Hoc dominus ante procurans dicit, non perſonas ſuſcipiendas eſſe, ſed nomina, & mercedem non perdere ſuſcipientes, licet indignus fuerit qui ſuſceptus ſit. Non perſonas itaq; Chriſtus, ſed nomina ſuſcipi vult, hoc eſt, non vult attendi qualis perſona ſit, quoue vitæ merito, cuius miniſterio Deus vtitur, ſiue in Eccleſia ſua gubernanda, ſiue in doctrina propaganda, ſiue in Sacramentis adminiſtrandis, Iudas ne ſit, an Petrus, an Paulus, attendi non vult, ſed ſolum hoc quod ſedet in cathedra Petri, quod Apoſtolus, quod Chriſti legatus, quod Sacerdos, quod Epiſcopus, quod Angelus eſt domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iuſſus es, hoc ſolum ſpectari vult. Si Iudas eſt, quandoquidem Apoſtolus eſt, & pro Chriſto legatione fungitur, nihil te moueat quod fur eſt. Audi nihilominus reuerenter, audi diligenter, audi legationem eius obedienter: Quæ dixerit facito, quæ fecerit facere nolito. Non ad ipſum refer animum, verum ad illum cuius nomen gerit. Euangelium, dicit Auguſtinus, fur quoq; Iudas ſine detrimento fidelium prædicauit,

Lib. 1. Epiſtola 3.

2. Tim. 2.

Luc. 13. Matt. 25.

Iob 34. Eſa. 24.

Matt. 10.

Lib. 2. contra epiſtol. Parmeniani, cap. 11.

Ioan. 12. cauit, ac quicunq; non recepit illum, Christum ipsum non recepit, qui æque Iudæ dixerat atq; Petro vel Ioanni, qui vos reiicit, me reiicit. Si vero Petrus est, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit salus nostra, si ex sanctitate pendebit docentium, aut Sacramenta ministrantium. Prauum est & inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, qui'ue minus sanctus sit, non possit nisi solus ille scire, qui scrutatur corda & renes. Itaq; fit non raro, sanctus vt esse videatur qui non est, quiq; persequutor est aut publicanus hodie, cras fiat Apostolus. Quamobrem rectè à Propheta dictum est: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachiũ suum. Et iam si quis certò sciat, iustum aliquem & innocentem esse, atq; omni prorsus macula carere, tamen si in illius sanctitate spem suam collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est, nam domini est salus: &: Vana salus hominis. Pridem hæretici sunt habiti, & Augustini seculo Donatistæ, & Bernardi æuo qui se vocabant Apostolicos, qui vtriq; noluerunt ibi esse Ecclesiam Apostolicam, vbi non esset vita Apostolica, & Sacramentorum dignitatem ex ministrorũ virtute metiebantur. Quamobrem procul absit â mentibus piorum error hic, quin ij potius cum audiunt eos qui præsident aliquorum criminum insimulari, ac eos infamiæ nota aspersos per hominum ora traduci, meminerint scriptum esse, Qui cito credit, leuis est corde: ac Shem & Iaphet imitentur laudatos Noe filios, qui tegere sunt & cooperire conati, quam impium illum Cham, cui merito postea pater maledixit, qui verenda patris nudare ausus est. Certum est, multa contra eos crimina falso à Sataniſtis confingi, qui sedent in Petri cathedra: & euenire fere solet, ijs qui summa cum potestate versantur, etiam si nulla in re ab officij sui religione declinauerint, vt voculas tamen hominum, eorumq; reprehensionem quandoq; non effugiant: vt non sine causa dictum illud celebretur, Regium est male audire cum bene feceris: Tutius fuerit in hanc partem peccare, vt conuicijs istorum et impudentibus nonnunquam calumnijs non modo fides non habeatur, verum ne aures quidem accommodentur: si modo peccatum dici potest, quod in laude potius poni debet. Ingentem gloriam ex hac sua Christiana pietate & modestia Christianissimus Imperator Constantinus consequutus est, cui cum essent oblati libelli, in quibus crimina quædam Sacerdotum & Episcoporum continebantur, non satis habuit, quod eos exuri fecerat, cum se ab illis, non illos à se iudicari oportere diceret, verum & hoc insuper adiecisse legitur, Si forte suis oculis turpe facinus aliquod Episcopum designantem conspexisset, obtenturus id fuerit paludamento

Hiere. 17.

Hiere. 17.

Psal. 3. Psal 53. Bern. serm. 66. in Cantica.

Eccl. 19. Gen. 9.

Theodo. li. 1. ca. 11.

ludamento suo, ne cuius oculi ea re offenderentur. Sed hic dicet aliquis, quid autem, si testatiora sunt nō vnius alicuius, verum etiam multorum oculis quæ ab ijs, qui præsident, nefaria patrantur: si non eam quam oporteret Ecclesiæ curam gerere, ac quibus suis alijs in rebus potius, quam in ijs, quæ proprie ad ipsorum officium pertinent, mentes occupatas habere videntur? Quid aliud quam illud faciendum est, quod fecisse discipulos legimus, cum dormiente Christo nauiculam fluctibus operiri vidissent, excitarunt enim eum dormientem dicentes, Domine Matt. 8. salua nos, perimus. Hoc discipulorum exemplum, quicunq; pij sunt, imitari debent: Vident nauiculam, in quam ascendit Christus, hoc est, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam, ita procellis ac tempestatibus iactari atq; agitari, vt mergenda iamiam esse videatur, simul & hoc intelligunt, tempestatis huius non postremam esse causam, quod in vicarijs suis obdormiuit Christus, qui commodis huius mūdi deliniti, profundo somno, ita vt sunt consopiti, vt quamlibet vellices, quamlibet inclames, non queant expergisci, confugiant ad summum nauclerum Christum, accedant ad ipsum nihil in fide hæsitantes, eum in vicarijs suis dormientem excitent, ac supplici voce precantes exclament, Domine salua nos, perimus. Expergiscere in ijs, quibus in gubernanda Ecclesiæ tuæ naui vices tuas committere dignatus es. Excitet eos è profundo somno spiritus timoris tui, ac per eos iam experrectos impera ventis et mari, quo tandem aliquando sedatis tempestatibus, ab omnibus exoptata tranquillitas consequatur, vt videntes homines mirentur & glorificent te, dicentes: Qualis est hic, quia etiam ministris eius venti & mare obediunt? Hæc est ratio, qua succurri possit malis præsentibus, vt vita nostra in melius commutata supplices Deum vno ore cuncti precemur, si forte per eos stat qui præsunt, quominus Ecclesiæ periclitanti succurratur, quandoquidem in ipsius manu corda sunt Principum, vt ipse inclinet ea ad illa consilia capienda, quibus diu desyderata pax & tranquillitas Ecclesiæ Dei restitui tandem possit. Quam enim satanistæ rationem sequuntur, vt siue declament de loco superiore, siue scribant aliquid, non alia in re plus temporis consumant, quam in Pontificibus maledictis incessendis, in fama eorum multis etiam confictis criminibus laceranda: magis id adeo, ad maiorem etiam excitandam, quam ad excitatam tempestatem tranquillandam facere videtur. Sed hæc tandem dicta sufficiant, quo ad explicationem huius articuli, quo nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profitemur. Pro. 21.

Quæ

Quæ sit sanctorum communio.

Cap. XXX.

Visum est autem operepreciũ, aliquid etiam de sanctorum communione dicere. Sunt qui putent ijs verbis Ecclesiam definiri, quod ea sit quasi communio quædam, hoc est societas sanctorum. Quorum nos hanc sententiam non reijcimus, modo ne solos iustos intelligi sanctos velint. Primis illis Ecclesię temporibus, sicut superius etiam à nobis dictum est, vocabantur sancti fideles omnes, qui cunq; Christo nomen dedissent, & eius Ecclesiæ ascripti essent, etiamsi minus sancte atq; integrè vixissent. Horum communionem, hoc est societatem quandam, Ecclesiam esse libenter concedimus. Est enim Ecclesia fidelium congregatio, est corpus vnum ex multis membris compactum, cuius caput est Christus, ipsum enim Deus dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Qualis itaq; membrorum inter se societas est, vt operatio cuiusq; membri cadat in commodum totius corporis, talis est inter Ecclesiæ membra, qui sunt fideles, bonorum operum quædã communio, non solum eorum quæ fecit Christus caput huius corporis, ex quo manat in reliquum corpus omne, & in singula eius membra, quicquid est boni, quicquid est meriti: verum & piorum hominum omnium qui sunt, quiq; fuerunt ab initio mundi, nobis vt eorum benefacta subueniant, nos iuuent, nos ædificent, vt bonorum omnium spiritualium quæ fiunt, & quæ facta sunt olim in Ecclesia, quoad illius esse membra non desierimus, participes efficiamur. Hoc est quod à Propheta dicitur: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientiũ mandata tua. Hoc est quod Christus nos orare docens, iubet non sibi quemq; peculiariter petere, sed velut vnius corporis membra, eodem animata spiritu, quod in communi cũctis expediat, à communi omnium patre postulare, dicendo, da nobis, dimitte nobis, libera nos: ita vt alter alterius onera portemus, & sic legem Christi adimpleamus. Hoc est quod in Euangelio legimus: qui recipit Prophetã in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Hoc est quod in Genesi quoq; scribitur: si decem iusti Sodomis reperti fuissent, quod propter eos non fuerit Deus ciuitatem deleturus. Neq; verò eorum tantum qui nobiscum in hac vita degunt, qui multò felicius cum Christo viuunt, nobis

Ephe. 5. Rom. 12. & 1. Cor. 12.

Psal. 118.

Matt. 6. Gal. 6.

Matt. 10.

Gen. 18.

& oratio-

& orationes patrocinantur, & merita suffragantur. Hoc est quod de tribus pueris dicit Ioannes Chrysostomus: Quoniam seipsos ad impetrandam populo veniam sufficere non credunt, ad patrum merita confugiunt, ipsi vero nihil se amplius profitentur adferre, quam humiliatum spiritum, ac dolore contritum. Et apertius adhuc in Genesim scribens: Sæpe quando non est inuentus iustus in præsenti vita, propter defunctorum virtutem, viuentium Deus miseretur & curam habet: vnde clamat dicens, Protegam ciuitatem hanc propter me, et propter Dauid puerum meum: Quasi diceret, Licet ipsi indigni sint, & nullã salutis habeant occasiõem, verum quia solitus sum misericorditer agere, & ad misericordiã prõptus sum, propter meipsum faciã, & propter puerum meum Dauid, qui ante hos annos è vita migrauit: hic erit author salutis ijs, qui sua sese perdiderunt desidia. Vidisti domini misericordiã? quomodo eos qui virtute pollent, toti multitudini opponit, & rependit. Rursus explicans Psalmũ quinquagesimum. Hic, inquit, sanctus Dauid, nõ solũ cum esset in corpore placuit Deo, sed & post mortẽ suã viuis grande præstitisse solatiũ inuenitur. Contigit nanq; Ezechiæ regi inimicos in temporibus Iudæorum gentes Hierosolymũ circũuallasse, & cũ esset Ezechias iustus vir, rogauit Deum, & prostratus lachrymis deprecabatur vltiõem de aduersarijs postulans: venit ad eũ Esaias Propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iustitia sua exauditus est: & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requiescens: Quid ergo dicit ei? Protegã hanc ciuitatem propter me & propter Dauid seruũ meũ. Dauid mortuus est, & merita eius vigent. O rem admirandam, ô ineffabilis clementia Dei: homo mortuus, viuo patrocinatur. Et rursus alio loco. Adeo post illa vulnera Dauid refulsit, sic se à maculis abluit, ita mundum effecit animũ, vt vel mortuus præcantibus succurreret. Et quod de Abraham, id quoq; de Dauid Deũ dixisse scriptura testatur, imo vero multo magis de Dauid: de Abraham emẽ scriptũ est: Recordatus sum testamenti mei, quod erat ad Abraham: hic verò nõ dicit Testamẽti, sed propter Dauid seruũ meũ protegã ciuitatẽ hanc. Repetit idem breuiter scribens in epistolã ad Philippenses. Gregorius quoq; magnus: Aliorum, inquit, bono opere alij adiuuantur, sicut ad peccantẽ Regem Salomonẽ à domino dicitur: Quia nõ custodisti præcepta mea, disrũpens scindã regnũ tuũ, & dabo illud seruo tuo, verũtamen in diebus tuis nõ faciã propter Dauid patrẽ tuũ. Neq; est quisquã ferè sanctorũ, qui nõ eiusdem sit sententiæ. Hæc itaq; sanctorum est intelligenda cõmunio: quod merita sanctorum omnia, tã eorum qui militant adhuc nobiscum in terris, quam illorũ, qui posteaquã certauerunt

Hom. 4. in Matth.

Hom. 41.

Esa. 37. & 4. Reg. 19.

Hom. 27. in Matt.

Serm. 3. & 77. ad populum Antiochenum, & lib. 3. aduersus vitu peratores vitæ monasticæ.

Greg. lib. 5. in 1. Regũ cap. 4.

certauerunt bonum certamen, & coronam gloriæ consequuti sunt, iam triumphant in cœlis, nobis communicantur, nobis suffragantur, nos adiuuant. Hoc est quod contra Faustum scri-
Li.20.ca.21. bens dicit Augustinus: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur. Cæterum, est sanctus sanctorum dominus noster Iesus Christus, cuius sanctitate sanctus est, quicunq; sanctus est: cuius iustitia iustus est, quicunque iustus est: cuius nisi crux interceſſisset, nulla esset sanctitas, nulla esset iustitia, nulla essent merita cuiusquam. Quid enim aliud est hominis meritum, nisi, quemadmodū superius dictum est, miseratio domini? nisi mors illa crucis acerba, quam ille misertus generis nostri, nostra causa subire dignatus est? Hanc si sustuleris, quid erunt aliud vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus men-
Esa. 64. struatæ? quæ erunt alia merita nostra, nisi ignis gehennæ? Hic itaq; sanctus sanctorum, quem dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, merita sua omnia, præcipuè verò passionis & mortis suæ meritum, cum membris suis communicat. Fit autem ista communicatio per Ecclesiæ Sacramenta, quę vocantur sancta, quorum & ipsorum est in Ecclesia com-
1.Cor.10. munio quædam & societas, quemadmodum Paulus dicit. Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Quamobrem vbi ijsdem sanctis, hoc est communibus Sacramentis vtuntur omnes, per quæ Christi meritorum facti participes, vnum cū illo capite suo corpus efficiuntur: vbi præterea societas quædam est & communio bonorum operum omnium, quæcunq; vel faciunt, qui versantur adhuc in hoc sæculo, vel fecerunt, qui iam recepti sunt in sedes beatorum, ibi recte sanctorum esse communionem intelligimus.

Qui sint extra sanctorum communionem. Cap. XXXI.

EXtra communionem hanc sanctorum sunt infideles omnes, quos Ethnicos siue Paganos vocamus, qui
1.Cor.5. nunquam in Ecclesia, sed foris fuerunt semper: quod Paulus indicat dicens: Quid enim mihi de ijs qui foris sunt iudicare? Sunt extra eam, qui prodierunt ex illa, sed segregauerunt semetipsos, vt dicit Iudas, animales, Spiritum non habentes, Hæretici & Schismatici: de quibus dicit Ioan-
1.Ioan.2. nes: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtiq; nobiscum: qui nō satis habent

segregasse

segregasse semetipsos, verum seducunt præterea multos, dicentes: Ecce hic est Christus, ecce illic, ecce in deserto, ecce in penetralibus. Quos non audiri iubet Christus: quos post vnam atque alteram correptionem vitari præcipit Apostolus, tanquam Viperam & Basiliscum: quibus etiam Aue dici prohibet Ioannes: qui tantum abest vt in Ecclesia communicandum cum illis putauerit, vt ne balneum quidem ingredi voluerit, in quo Cherinthum viderat veritatis inimicum lauantem. Sunt denicq; extra eam qui non sua sponte exierunt, sed tanquã putrida membra ab eius corpore sunt resecti, procq; ea potestate ligandi & soluendi, quæ data est Apostolis & eorum successoribus, declarati, vt pro Ethnicis & Publicanis, iuxta Christi præceptum haberentur, atq; à communione fidelium reijcerentur: vnde etiã excommunicati dicuntur, quod neq; Christi, neq; sanctorum cum eis vlla merita communicantur. Quamobrem & à Sacramentis arcentur, & eorum consuetudine pijs omnibus interdicitur. Quod si quis recte expendat, incomparabile damnum est: traduntur enim eiusmodi satanæ, qui, cum & Christi meritis, & Ecclesiæ sint suffragijs destituti, plenam in eos accipit potestatem. Hoc nunc agit in Ecclesia, dicit Augustinus, excommunicatio, quod agebat in veteri Testamento interfectio. Tunc, vt est apud Cyprianum, gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio carnalis manebat: nunc autem, quia circumcisio spiritualis esse ad fideles Dei seruos cœpit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum ab Ecclesia eijciuntur: neq; enim viuere foris possunt, cum domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire, dum non audiunt, nec obtemperant consilijs salubribus, testatur scriptura, quæ dicit: Non diligit indisciplinatus castigantem se, qui autẽ oderunt correptionem consumentur turpiter. Quamobrem nihil æque formidandum est homini Christiano, quam à Christi corpore quæ est Ecclesia separari. Si quis enim ab ea separatur, iam non est membrum Christi, non vegetatur Spiritu Christi: à communione sanctorum hoc est à participatione Sacramentorum & ab Ecclesiæ suffragijs excludítur. Quamuis autem hæc sit pœnarum grauissima, quoniam tamen, sicut à quodam huius seculi sapiente scriptum est, medicinæ quoq; pœnæ sunt, medicinæ causa debent adhiberi. Neq; propterea nobis hoc animaduersionis genere vtendum est, vt quem è cœtu piorum eijcimus, eum perpetuo iam condemnatum, ac gehennę supplicijs traditum velimus: verum illud magis propositum esse nobis debet, vt qui castigatur ad hunc modum, is ad mentem aliquando sanam redeat, ac ab eo quo ligatus est vinculo absolui

Matt. 24.

Tit. 3.
Ioan. 2.

Matt. 18.

In Deutero cap. 37.
Li. 1. epi. 11.

Aristo. 10. Ethicorũ.

1.Cor.5. absolui petat. Hoc à Paulo ita faciendum esse discamus licet, is enim ad Corinthios scribens: Iudicaui, inquit, tradere huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit. Non ad spiritus, sed ad carnis interitum tradidit eum Satanæ, hoc est, vt libido, vt tumor, superbia, contumacia, & si quæ sunt alia carnis opera, ea domarentur ac plane mortificarentur, quo domitis ijs, tanto minore negocio spiritus saluus fieri
2.Thess.3. posset. Ad Thessalonicenses quoq; scribens: Quod si quis, inquit, non obedierit verbo nostro, per Epistolam hunc notate, & nõ commisceramini cum illo, vt confundatur, & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem. A quo separationem indixit, dilectionem non præcidit, in hoc modo vitare volens vt erubescat, & ad mentem sanam redeat. Quod si pudore correptus non fuerit, tum ipse sibi causa est mortis, non is qui sanatum eum hoc remedij genere cupiebat. Quod autem excommunicatio mortem & quidem æternam adferat, præter multos alios, docet etiam is, qui pro Christi fide sanguinem suũ profudit, sanctus ille Pontifex Vrbanus: Qui prohibens ne facultates Ecclesiæ raperentur in alios vsus conuertendæ, vnicuiq; diripienti excommunicationem mĩnatus: Hæc, inquit, fratres valde cauenda sunt & timenda, quia res Ecclesiæ non quasi propriæ, sed vt communes & domino oblatæ, cum summo timore non in alios quam in præfatos vsus fideliter sunt dispensandæ, ne sacrilegij reatum incurrant, qui eas inde abstrahant, vbi tra-
Actor.5. ditæ sunt: ne pœnam & mortem Ananiæ & Saphiræ incur-
1.Cor.vlt. rant, & quod peius est anathema maranatha fiant, & si non corpore vt Ananias & Saphira mortui ceciderint, anima tamen, quæ potior est corpore, mortua, & à consortio fidelium alienata cadat, & in profundum baratri labatur. Vnde attendendum est omnibus, & fideliter custodiendum, & vsurpationis illius contumelia depellenda, ne prędia vsibus sacrorum cœlestium dedicata, à quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerit, post debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis seruetur: quoniam iuxta Apostolum tradere oportet hominem huiusmodi Satanę. Hæc sanctus ille martyr, ante mille trecentos & amplius annos.

De Sacramentis.
Cap. XXXII.

Quoniam

De sacramentis.

Cap. XXXII.

QVoniam verò sancta sacramenta per quæ sanctificamur, & sanctorum communionem, sacramentorum participationem significari diximus, horum quoque nobis ratio venit explicanda. Sunt autem sacramenta signa quædam. Porro signum, vt est apud Augustinum, est quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cogitationem venire: Sicut vestigio viso, transisse animal, cuius vestigium est, cogitamus: Et fumo viso, ignē subesse cognoscimus: & voce animantis audita, affectionem animi eiusdem aduertimus: & tuba sonante, milites vel progredi, vel regredi, & si quid aliud pugna postulat, oportere nouerunt. Sic circumcisio fuit signum, per quod veniebatur in cognitionem, eum qui circumcisus esset, esse Iudæum. Sic baptismus, eucharistia, & alia sacramenta, sunt signa, quæ prꝛter speciem quam ingerunt sensibus, faciunt in agnitionem venire, qui vtuntur illis, eos esse Christianos. Sunt igitur sacramenta signa quædam siue symbola, aut notæ, quibus Christiani à non Christianis discernuntur, qualia signa quæuis vt habeat congregatio, necesse est. Nam, sicut ab eodem Augustino scriptum est, in nullum nomen aut verum, aut falsum, coagulari possunt homines, nisi signaculorum vel sacramentorum visibilium aliquo consortio colligentur. Neqꝫ vero huius tantum generis signa sunt sacramenta, sed sunt signa sacræ rei, nimirum inuisibilis gratiæ, quæ in visibili elemento confertur. Neqꝫ qualiacunqꝫ signa, sed efficacia, vt quꝫ & continent ipsa gratiam, & eius causa sunt, atque id quod signant, efficiunt. Sunt signa, quibus & præteritorum admonemur, & præsentiū, & futurorum. Admonemur eius, quæ præterijt, Christi passionis, ex qua virtutem habent omnia sacramenta: admonemur præsentis gratiæ, quæ nobis confertur sacramenta sumentibus: admonemur futuræ gloriæ, cuius quasi pignora quædam sunt, quod per illa nos ad illam peruenturos certam spem concipimus. Exempli gratia: Cum baptisamur, admonemur Christi passionis & mortis, quæ iã præterijt: consepelimur enim cum illo per baptismum in mortem, & in morte ipsius baptisamur, ipsam in nobis repræsentantes. Admonemur præterea gratiæ, quæ nobis confertur in baptismo, nimirum peccatorum remissionis, à quibus ita cor emundatur, dum aqua corpus tangitur, quemadmodum sordes corporis per aquam ablui consueuerunt: admonemur postremo vitæ illius & gloriꝫ

Li. 2. de doctri. Christiana ca. 1.

Li. 16. contra Faustū. cap. 11.

Rom. 6.

æternæ, ad quam nobis aditus patet per baptismum, quam nos consequuturos hoc quasi pignore dato certos Christus reddidit, si in ea puritate, quam nobis baptismus attulit, permanserimus. Ex quo videre licet, non vnius rei signum esse sacramentum, sicut baptismus passionis Christi, quæ præterijt, signum est rememoratiuū, præsentis gratiæ demonstratiuum, futuræ gloriæ prognosticon. Signa autem hæc eiusmodi sunt, quæ sub sensum cadere, quæ videri possint, sub quorum tegumento diuina virtus secretius operatur salutem. Propterea autem virtutem suam in visibilibus eiusmodi signis operari voluit, vt nostræ se imbecillitati diuina maiestas accommodaret. Si tu incorporeus esses, dicit Chrysostomus, nuda ipsa bona incorporea tradidisset tibi? Quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. Ita autem natura comparatum est, vt ad eorum quæ intelligenda sunt agnitionem, non fere, nisi per ea quæ sensu percipiuntur, peruenire possimus. Quod non ab huius modo sœculi sapiente traditum est, qui dixit principium nostræ religionis esse à sensu, & nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu: verum ab illo quoque, qui plenus cœlesti sapientia, scriptum reliquit, quod inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Quo facilius itaque secretior operatio Dei mente comprehendi possit, signis quibusdam visibilibus id demonstrari Deus voluit: cuius etiam sapientiæ congruebat vt sicut à visibilibus lapsus occasio sumpta fuit, sic in eisdem visibilibus remedium inueniret. Signa autem hæc, elementa quoq; licet appellare, ad quæ simul vt accesserit verbum, iam erunt sacramenta. Quæ cum esse medicinæ quædam videantur homini adhibendæ, qui ex corpore constat & anima, ad vtrumque eas accommodari oportuit, vt esset quod corpus tangeret, esset præterea quod animum afficeret. Corpus tangit elementum, animam afficit verbum, quod illa cum audit, credit, credendo vero munda fit, & sanatur à lepra peccatorum, sicut dicit Christus: Iam uos mundi estis propter sermonē. Quem locum explicans Augustinus: Quare non ait mundi estis propter baptismum, quo loti estis, sed ait, propter sermonem quem loquutus sum vobis? nisi quia & in aqua verbum mundat, detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua, accedit verbum ad elementum, & fit sacramentū, etiam ipsum visibile verbum. Ac paulo post. Vnde ista tanta virtus aquæ vt corpus tangat & abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Hinc est quod in Actis Apostolorum legimus, Fide purificans corda: Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei. Est

Hom. 83. in Matth.

Arist. 2. posteriorū & 2. de anima.

Rom. 1.

Ioan. 15.

Tractat. 80 in Ioan.

Actor. 15.

Rom. 10.

itaque

itaque signum vel elementum in sacramento instar materiæ: verbum vero instar formæ. Neque vero eiusmodi signa sunt sacramenta nouæ legis, qualia fuerunt sacramenta veteris legis: siquidem sacramenta noui Testamenti, sicut ab Augustino scriptum est, dant salutem, sacramenta veteris legis promiserunt saluatorem. Illa nihil aliud quam significabant, hæc verò quòd significant, & continent in se & efficiunt: Continent enim in se gratiam, & propterea vocantur vasa gratiæ, & sunt causa illius: non quod in eis gratia substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur, cum receptaculum gratiæ sit anima, sed quod ipsa significant gratiam, quæ in ipsis inuenitur & semper confertur. Deinde verò sicut quod est in uase, non est de ipso, nec ex ipso, sed ab ipso hauritur: sic gratia non est à sacramentis, nec de sacramentis, sed oritur à fonte æterno, & ab illo hauritur, ab ipsa anima de ipsis sacramentis. Et sicut quis recurrit ad vas cum requirit liquorem, sic quærenti gratiæ liquorem & non habenti, recurrendum est ad ipsa sacramenta, per quæ tanquam instrumenta quædam & vasa, gratiam curationis à summo medico Christo haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam suam sacramentis alligasse credendus est, vt non per alias quoque vias quando vult eam conferre queat. Quo melius autem res intelligi possit, exemplo siue similitudine quadam illustrabimus. Quis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, solum esse Deum, qui virtute potestate que sua pulso morbo sanitatem restituit? sanare tamen dicitur nihilominus medicina, quod subtracta materia quæ peccabat, sanitatem efficit: sanare dicitur dieta, quod hominem in sanitate conseruat: sanare dicitur vas, in quo medicina continetur, quod ex illo hauritur: postremo sanare dicitur medicus, tanquam minister & instrumentum Dei. Sic in curatione morbi spiritualis, quæ nihil est aliud quam sanctificatio, sanctificat solus Deus autoritate sua: sanctificat gratia formaliter expellendo morbum, hoc est peccatum: sanctificat impletio mandatorum vt dieta: sanctificant sacramenta, tanquam vasa medicinalia, in quibus confertur gratia: sanctificat sacerdos tanquam minister. Atque hæc quidem de vi sacramentorum dicta sufficiant.

In Psal. 73.

De numero Sacramentorum.

Cap. XXXIII.

QVod ad numerum sacramentorum attinet, sunt qui iam olim receptum & vetustate consecratum, parum prudenter, minus ipsi prudentes institutum fuisse dicunt, atq; ideò ad examen eum reuocare conantur. Quod quid aliud est, quam velle populo persuadere, non satis tuta esse ac firma fidei nostræ fundamenta? Quid autem habet ea res reprehensionis, si maioribus nostris visum fuit, sacramenta nouæ legis eo numero cõplecti, qui sacris literis admodum est familiaris? præsertim cum non eandem neque vim, necq; necessitatem tribuant omnibus. Quid hic vel Euangelicæ doctrinæ aduersatur, vel eam obscurat, si qui spiritui sancto familiaris est numerus, eo sacramenta comprehendi voluit Ecclesia? cum etiam dona spiritus sancti septem recensentur: cum septem sigillis, quibus fuit veteris Testamenti pagina signata, quæ agnus, qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, reserauit, septem tubis, quibus angeli cecinerunt, septem stellis, quas habebat, similis filio hominis in dextera sua, septem panibus, quibus dominus turbas pauit, septem oculis super vnum lapidem, septem lucernis tabernaculi, super vnum candelabrum positis, septem lotionibus Naamani, ea adumbrata esse existimentur: cum ad septem etiam virtutes animos hominum præparare videantur. Baptismus enim est sacramentum fidei: confirmatio spei: Eucharistia charitatis: pœnitentia iustitiæ: extrema vnctio perseuerantiæ, quæ perfectio quædam est fortitudinis: ordo, prudentiæ: matrimonium temperantiæ. Ad septem etiam hominum genera accommodentur. Baptismus enim est intrantium in vitam: confirmatio pugnantium: eucharistia vires resumentium: pœnitentia de lapsu resurgentium: extrema vnctio ex hac vita exeuntium: ordo ministrantium: matrimonium nouos milites introducentium. Per baptismum enim spiritualiter renascimur, ac in nouam vitam ingredimur: per confirmationem augemur in gratia & roboramur in fide: renati autem & corroborati, nutrimur diuina eucharistiæ alimonia: quod si per peccatũ in ægritudinem animæ inciderimus, prẽsto est pœnitentiæ remedium, quo spiritualiter sanamur: Porro extrema vnctione, non solum spiritualiter, verum etiam pro eo ut animæ expedit, corporaliter sanamur: per ordinem autem Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per matrimonium augetur corporaliter. Summa itaque ratione factum est, ut septenario numero sacramenta comprehenderentur: Ad quæ rite perficienda tria requiruntur: res, tanquam materia: verba, tanquam forma: & ministri sacramentorum conferentis persona, cum intentio-

Esa. 11.
Apocal. 5.
Apocal. 8.
Apocal. 2.
Matth. 15.
Zach. 3.
Zach. 4.
4. Reg. 5.

intentione faciendi quod facit ecclesia. Horum trium si desit aliquid, non perficitur sacramentum. Tria autem sunt sacramenta, quæ charitatem imprimunt in anima, hoc est spirituale quoddam signum à cæteris distinctum, indelebile: Baptismus, corfirmatio, & ordo, propterea iterari non possunt: reliqua verò quatuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

De Baptismo.

Cap. XXXIIII.

AC primum quidem locum inter sacramenta baptismus obtinet, quem fidei sacramentum esse diximus, quod in eo Christianam fidē profitemur: qua etiam ex causa, fidei sigillum vocatur à Basilio. Hæc est ianua sacramentorum omnium, in quorum communionem non admittuntur nisi baptisati: hoc est nostræ iustificationis exterius ac visibile principium. Nam per baptismum incipimus esse membra Christi & corporis eius Ecclesiæ, quæ est congregatio fidelium: & illius virtute primo fides datur omnibus. Est in hoc sacramento visibile signum, aqua, materiæ locum obtinens: quod accedente verbo, Ego te baptiso in nomine patris, et filij, et spiritus sancti, quod verbū forma est huius sacramenti, fit signū sacrę rei, hoc est inuisibilis gratiæ, quę non modo significatur, verum etiam confertur multiplex per aquam baptismi, fit sicut etiam varia est & multiplex a quæ proprietas. Ac prima quidem gratia, quæ & confertur & significatur per aquam baptismi est hæc, quod qui nati eramus mundo, renascimur cœlo: qui nati eramus serui peccati, renascimur liberi iustitiæ: qui nati eramus filij iræ, filij diaboli, filij gehennæ, renascimur filij gratiæ, filij Dei, hæredes regni cœlorum. Hoc est quod Paulus baptismum vocat lauacrum regenerationis, dicens: Non ex operibus iustitię, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde, per Iesum Christum dominum nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Quibus verbis indicat simul Paulus & causam nostræ salutis, & rationem, & modum, & finem. Causam esse dicit spiritum sanctum, cui regenerationem hanc attribuit: sic enim edoctus erat à Christo, qui dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non introibit in regnum Dei. Quem locum explicans Cyrillus Gregorij Nazianzeni sententiā sequutus: Cum non simplex, inquit, sit homo, sed com-

Lib. 3. con. Eunomiū.

Rom. 6. Ephe. 2.

Tit. 3.

Ioan. 3. Cyril. li. 1. in Ioan. cap. 42. Naz. in sermo. de baptismo.

ſed compoſitus ex corpore ſenſibili & intellectuali anima, duplici quodam ad generationem indiget modo, qui duplicitate ſua ad vtrumque poſſit accommodari. Spiritu enim ſancto, ſpiritus hominis, aqua verò corpus ſanctificatur. Quemadmodum enim viribus ignis intenſius aqua calefacta, non aliter quam ignis vrit, ſic ſpiritus ſancti operatione ad diuinam aquæ reformantur virtutem, qua baptiſati corpus abſtergunt. Quæ ergo gratia eſt in aqua, non ex natura aquæ, ſed ex præſentia ſpiritus ſancti: qui tamen non ita cauſa eſt regenerationis & renouationis noſtræ, vt non ſimul cauſa eius & pater & filius, cum inſeparabilia ſint opera trinitatis. Et ideo tres perſonas hoc loco ponit
1. Ioan. 5. Apoſtolus, in quarũ vno nomine baptiſat ſacerdos: Non enim dicit in nominibus, ſed in nomine patris, et filij, et ſpiritus ſancti: vt quorum vna eſt diuinitas, vna eſſe largitio, nomenq; trinitatis, vnus eſſe Deus intelligatur: tres enim perſonæ Deus vnus eſt. Ac ſingulis quidẽ perſonis ſua quaſi propria tribuuntur: aliter enim cauſa eſt pater, aliter filius, aliter ſpiritus ſanctus. Pater eſt cauſa efficiens principalis qui ſaluos nos fecit: filius meritoria, nam per ſanguinis ac mortis eius meritum ſaluos nos fecit:
Galat. 4. per eum ſpiritum ſanctum in nos effudit, miſit eum in corda noſtra, clamantem Abba pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis beneficium, cuius cauſa eſt ſpiritus ſanctus, ex quo & ex aqua renaſcimur. Deus itaq; trinus & vnus, ipſe eſt qui ſaluos nos fecit. Quibus autẽ rationibus adductus eſt,
Tit. 3. vt ſaluos nos faceret? Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos,
Deut. 9. dicit Paulus, ſed ſecundum miſericordiam ſuã ſaluos nos fecit. Sic ad Iſrael dixit Moyſes: Scito quod non propter iuſtitias tuas dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc: Quid enim opera quæ fidem præceſſerant, niſi pœnas ignis æterni merebantur?
Eſa. 64. Facti eramus vt immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, vt recte cum propheta nobis
Threno. rum 3. dicere licuerit: Miſericordiæ domini quia non ſumus conſumpti: quia non defecerunt miſericordiæ eius. Verum qui diues
Ephe. 2. eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem qua dilexit nos, miſit Deus filium ſuum vnigenitum, vt ſicut per Moyſen exaltatus
Ioan. 3. eſt in deſerto ſerpens, ſic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Nec; tamen ſatis eſſe voluit credere, ſed adipiſcendæ ſalutis, & ad vitam æternam perueniendi ac in Dei regnum introeundi nobis modum hunc præſcripſit, vt fide ſuſcepta renaſcamur ex aqua & ſpiritu. Regenerationis itaque noſtræ cauſam inſtrumentalem aquam eſſe baptiſmi voluit, quod ad illam repræſentandam nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generandi vis conuenire

uenire maxime videtur. Nam & semina ex quibus generantur omnia, non ipsa magis animantia quam plantæ, humida sunt & ad aquam pertinent. Qua etiam ex causa non defuerunt Philosophi quidam, qui rerum omnium principium aquam esse dicerent. Quare cum aqua baptisatur homo, non modo significatur, verumetiam confertur ei regenerationis gratia: vt qui natus fuerat filius iræ, ex aqua & spiritu renascatur filius gratiæ. Vim autem hanc regeneratiuam & purgatiuam aquis tactu suæ mundissimæ carnis Christum contulisse, testatur Augustinus, & eum sequutus Beda. Saluatoris enim baptismo purgata sunt potius fluenta, quam vt ipsa purgarent: ac nouo sanctificationis genere Christum non tam lauit vnda, quam lota est: atque ex quo tempore se in aquam mersit, ex eo gurgitum omnium tractus, cunctorumq; fontium venas mysterio baptismatis consecrauit, vitalemque gratiam, non corpus ex flumine, sed flumen mutuatum ex eo corpore: Qua de re sic à Leone quoque pontifice traditum legimus. Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in solo beatæ virginis partu germen edidit benedictum, & à vicio suæ stirpis alienum: cuius originem spiritualem in regeneratione quisque consequitur, & omni homini renascenti aqua baptismatis instar est vteri virginalis, eodem spiritu sancto replente fontem, qui repleuit & virginem, vt peccatum quod ibi vacuauit sacro conceptio, hic mystica tollat ablutio. Et proxime insequenti sermone: Nisi verbum Dei caro fieret & habitaret in nobis, nisi in cõmunionem creaturæ creator ipse descenderet, et vetustatem humanam ad nouum principium sua natiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adam vsq; in finem, & super homines insolubilis condemnatio permaneret, cum de sola conditione nascendi vna cunctis esset causa pereundi. Solus itaque inter filios hominum dominus Iesus innocens natus, quia solus sine carnalis cõcupiscentiæ pollutione susceptus, factus est homo nostri generis, vt nos diuinæ naturæ possemus esse cõsortes. Originem quã sumpsit in vtero virginis, posuit in fonte baptismatis: dedit aquæ, quod dedit matri: virtus enim altissimi & obrumbratio spiritus sancti, quę fecit vt Maria pareret saluatorem, eadẽ fecit vt regeneret vnda credentẽ. Hæc est itaq; prima gratia, cuius signum efficax est, quamque nobis re ipsa confert aqua baptismatis, regeneratiõ spiritualis, qua iustificati hęredes efficimur secundũ spem vitæ æternæ, qui finis est regenerationis huius, quam præcedit ablutio peccatorũ, quæ & ipsa est inuisibilis gratia, cuius visibile signum & quidem efficax est baptismus: Propterea vocatur à Paulo lauacrum, non hoc tantũ loco quem

Aug. serm. 29. & 36. de tempore. Beda lib. 1. cap. 10. in Lucam.

Serm. 4. de natiuitate. Gen. 3.

Ioan. 1.

Lucæ 1.

nunc ex-

Ephes. 5. nunc explicauimus, verumetiam cum ad Ephesios scribens dicit de Ecclesia, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Hæc
Ezech. 36. est aqua illa, de qua propheta prædixit, Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamen-
Zachar. 13. tis vestris. Hic est ille fons, de quo narrat alius propheta. In die illa, erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Huic ablutioni significandæ quid esse potuit magis accommodum quam aqua, per quam sordes corporis abluuntur? Datur itaque baptismus in ablutionem, remissionem, & indulgentiam omnium peccatorum. Quod ita intel-
Cõtra duas epistolas Pelagi. li. 1 cap. 12. ligi vult Augustinus, vt auferre credatur crimina, non radere. Nec vt omniũ peccatorũ radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum vnde crescant iterum resecanda peccata. Cæterum quamuis, vt idem ait Augustinus, omnia
Cõtra duas epistolas Pelag. li. 3. cap. 3. peccata baptismus abluat, & quidem prorsus omnia, dictorum, factorũ, cogitatorum, siue originalia, siue addita, siue quæ ignorantur, siue quæ scienter admissa sunt, non tamen aufert infirmitatem cui regeneratus resistit, quamdiu bonum certamen certat: consentit autem, quando sicut homo in aliquo delicto præ-
2. Tit. 4. Galat. 6. occupatur. Delata est igitur per baptismum iniquitas, sed manet infirmitas. Porro infirmitas hæc, est concupiscentia carnis, quæ dimittitur quidem in baptismo, verum non ita vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur. Nam cum sine aduersario marcescat virtus, in hoc relinquitur, vt habeat homo baptisa-
Iudic. 3. tus materiam, virtutem suam exercendi. In huius figura dictum est in libro Iudicum: Hæ sunt gentes quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & haberent consuetudinẽ præliandi. Vocatur autem hæc concupiscentia peccatum, non vtiq; quia peccatum est, sed quia peccato primi hominis facta est: sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quod manus eam fecerit: siue etiam quod peccandi delectatione moueatur, & si ei vincente delec-
Rom. 6. tatione iustitiæ non consentiantur. Quamobrem & Paulus de hoc peccato scribens, non dixit, non sit, sed non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Quia quamdiu corpus nostrum mortale, hoc est necessitati morti addictum est, fieri non potest, quin sit in illo fomes cõcupiscentiæ, qui minus quidẽ proprie, sed peccatũ tamen vocatur. Quoniam verò per baptismũ,
Rom. 6. in quo vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, virtus peccati sic est debilitata, regnũ vt illius prorsus esse sublatũ videatur, monet Paulus, vt omni cura prouideamus, ne quod semel amisit, regnũ recuperet. Nã quod habemus concupiscentiã, nihil ex eo nobis damnationis est: cęterũ si seruia-

mus illi,

mus illi, si regnum illius feramus, ea demum res reos nos facit
eternę damnationis. Quamobrē haud aliter se habet baptismus
ad refrigerandum æstum concupiscentiæ, quam se habet aqua
ad calorem nimium temperandum: vt apte admodum & ap-
positè huius quoque rei sacræ, hoc est inuisibilis gratiæ visibile
signum aqua esse baptismi dicatur, & quidem signum efficax.
Remissis autem peccatis, à quibus abluimur per aquam baptis-
mi, consequens est simul vt remittatur pœna quæ peccatis de-
betur: quod & ipsum fit per aquam baptismi. Sicut enim ele-
mentum aquæ flammas huius ignis temporalis extinguit, sic
& illa delet incendium ignis æterni. Hoc enim persuasum es-
se debet omnibus in Christum credentibus, quod à Paulo scri- Rom. 8.
ptum est: In baptismo Christo nos commori, atque haud aliter
passionis eius & mortis participes fieri, quam si passi ipsi & mor
tui essemus. Quoniam verò passione sua Christus pro pecca-
tis totius mundi satisfecit, posteaquàm per baptismum ipsius
membra facti sumus, haud aliter hac satisfactione Christi libe-
ramur à pœnis omnibus, quæ peccatis nostris debebantur,
quam si ipsi pœnas easdem sustinendo pro illis satisfecissemus.
Quod tamen de solis æternis pœnis intelligi debet: has enim
& non alias morte sua Christus aboleuit. Famem autem, si-
tim, & alia corporis incommoda, quin & mortem ipsam qua
separatur à corpore anima, minime sustulisse morte sua Chri-
stus credendus est: nam post acceptum etiam baptismum,
æque sumus ijs malis obnoxij, atque antea fuimus. Habet hoc
quoque natura aquæ, clara vt sit & perspicua. Qua ratio-
tione cumprimis est idonea ad significandum splendorem iusti-
tiæ, qui baptisatis infunditur: eius iustitiæ, quæ virtutes in se con
tinet omnes, qua renouatur homo, nō vt iam idem sit qui prius
fuit, uerum à sordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum
splendore fiat illustris: quod quidē fit dono spiritus sancti, quem
gratiarum & virtutum omnium largitorem accipimus in ba-
ptismo, remissionem peccatorum consequuti. Quod illa Petri
verba indicant dicentis: Baptisetur vnusquisq; vestrum in nomi Actor. 2.
ne Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum
spiritus sancti. Confertur & hæc in baptismo gratia, quod qui
de eo egreditur, illi ianua regni cœlestis aperitur. Applicatur
enim baptisato virtus passionis Christi, per quam quæ fuit an-
tea clausa, cunctis fidelibus ianua regni cœlestis est aperta. Huic
virtuti Christi passionis impiè detrahunt, qui non dubitant af-
firmare, etiam post passum Christum & mortuum, non perue-
nisse quenquam sanctorum ad regnum cœlorum. Quod si con-
cedi debeat, nihil nobis fructus attulisse videbitur Christi passio,

si non

si non meliore nunc sumus conditione post profusum illius sanguinem, quam fuerunt sanctæ Patriarchæ & Prophetæ, qui passionem illius & mortem præcesserunt. Habemus ergo iam quam varia sit & multiplex gratia, cuius aqua baptismi signum est, & quidem efficax: verum quo nobis hæc ordine conferantur, breuiter explicemus. Primo, quoniam iniquitates nostræ sunt quæ diuidunt inter nos & Deum, quæ nos ab illo separant & elongant: Nam odio Deus habet impium & impietatem eius, reconciliari cum eo necesse habemus. Quod fit, quando pro foribus templi stantes, necp nos illius ingressu dignos iudicantes, abrenunciamus sathanæ & operibus eius, atque nos in Christum credere, in illo fiduciam nostram omnem collocare, illi tota mente nos adherere velle profitemur. Qua professione facta, quo planũ fiat omnibus reconciliatũ nobis esse Deum, accedimus ad aquã baptismi: qua cum abluimur, indubitatum signum accipimus nos cum Deo patre per mortem filij eius reconciliatos, atcp haud aliter à peccatis omnibus ablutos, quam ab inquinamentis ablui corpus aqua consueuit: neque secus per baptismum ignis æterni pœnas, quæ peccatis nostris debebantur, esse deletas, quam extingui flammarũ incendia per aquam videmus, ita vt plenè iam simus & culpæ & pœnæ remissionem consequuti. Neque verò finibus ijs clauditur diuina in nos misericordia. Non satis habet post factam reconciliationem nos à peccatis mundasse, & ea nobis vnà cum pœnis illis debitis clementer condonasse, verum omne gratiarum genus nobis infundens quo possimus in conspectu illius grati esse, induit eum qui baptisatur, nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Nouus hic homo Christus est, de quo Paulus ait: Iduimini dominum Iesum Christum. Hunc induimus in baptismo, sicut idẽ testatur dicens: Quicunqp in Christo baptisati estis, Christũ induistis. Quid hoc est Christũ induistis? Facti estis hoc quod Christus est. Quid est Christus? Est filius Dei: quod ille natura est, hoc vos per gratiam adoptionis facti estis filij Dei. Christus est hæres regni cœlorum, vos quoqp non vestro sed illius merito facti estis hæredes regni cœlorum. Qui veste aliqua induitur, protegitur & contegitur ea, & apparet sub colore vestis eius, occultato colore proprio: ad eundem modum, qui Christũ induitur, protegitur & contegitur à Christo, neque iam apparet in eo peccatum, quod fuit ante, sed sola iustitia & innocentia Christi. Et sicut lignum accensum induitur ignem, & virtutis eius fit particeps, ita baptisatus in Christo, Christum iuduitur, & virtutum eius fit particeps. Non amplius dicitur filius Adam, neque reus est deinceps peccati eius, ve-

Esa. 59.

Ephes. 4.

Rom. 13.
Galat. 3.

eius, verum dicitur filius Dei, frater Christi: dicitur hæres Dei, coheres Christi: dicitur sanctus, innocens, immaculatus, non suam sed Christi iustitiam indutus, hoc est non quam à se ipso habet, quamue suo merito consequutus, sed quam à Christo acceptam illius meritis est adeptus. Neque enim audiendi sunt, qui nos ea iustitia, qua Christus ipse iustus est, iustos dici volunt: quin illud potius modis omnibus est tenendũ, Christi quidem iustitia nos iustos esse, verum non ea, qua ipse iustus est, sed ea, quam nobis impertit, qua nos ipse iustos facit, qua donati ab eo, renouamur spiritu mentis nostrę, ac non modo reputamur, sed vere iusti nominamur & sumus. Neq; enim existimandum est, nihil aliud nos in baptismo, quam remissionem peccatorum cõsequi: renouamur præterea, atq; vt Paulus vocat, noua quædam creatura efficimur. Neque vero aliud est noua creatura, quam fides charitate formata, quæ, cum baptisamur, per spiritum sanctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus nostris, & nobis inhæret. Quamobrem à Cypriano baptismus non modo mors criminum, verumetiã vita vocatur virtutũ, quod in ea iustitia, quæ virtutes in se continet omnes, baptisatis infunditur. Manet quidem post baptismum eadem compago corporis quæ fuit ante, sed sepulta peccatorũ vetustate, mens hominis renouatur, & ad integritatem naturæ quodammodo reditur. Propterea Paulus hoc sacramentum vocat lauacrum regenerationis & renouationis, in quo adeo mutamur ab illis qui fuimus ante, vt ueterem hominem cum suis actibus expolian tes, diuinæ naturæ consortes efficiamur, filij; q; Dei nominemur & simus: si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Posteaquã enim in baptismo Christũ induimus, debemus sicut ipse ambulauit & nos ambulare: & cum illum oportuerit pati prius, & ita intrare in gloriã suam, non debemus meliore cõditione esse velle, quam fuerit ille, qui principalis est hæres, cuius meritô factum est, vt & nobis eiusdem regni cœlestis hęredibus esse liceret, vt sine vllis operibus, sine vllo labore nostro aut molestia, hæreditatem hanc assequi nos posse credamus. Si quid autem, aut facere nobis aut pati pro Christi nomine contigerit, nemini dubium esse debet, quin id nobis iam regeneratis & renouatis, iam Christi corporis insitis, iam in Dei filios adoptatis, ad promerendam hæreditatem illius æternæ gloriæ, sit vel maxime profuturum: Est quidem ita, quod non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, sed nihilominus quod in præsenti momentaneũ est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur.

Galat. 6.
Cyp. lib. 2. epist. 2.
Tit. 3.
Col. 3.
2. Pet. 1.
1. Ioan. 3.
Rom. 8.
1. Ioan. 2.
Lucæ 28.
Rom. 8.
2. Cor. 4.

Tolle

Tolle ſublimitatem hanc, ad quam nos Deus benignitate ſua prouehere dignatus eſt, qui nos in filiorum ſuorum numerum
Col.1. adoptauit, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum, qui diuinæ ſuæ naturæ conſortes reddidit: quis ambiget, quin omnes labores, omnes paſſiones & tribulationes noſtræ quoniam ſunt huius temporis, leues & momentaneæ, neq; ad futurã gloriam, quæ ſempiterna eſt, ſint condignæ? Cæterum duplici ratione meritis operum, quæ fiunt à regeneratis & renouatis, deberi cœleſtia præmia dicimus: primum ex Dei promiſſo liberali, qui fallere neſcit: deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis præter omne meritum noſtrum conferre dignatus eſt. Chriſtum enim induimus in baptiſmo: quod ille natura eſt, per adoptionis gratiam filij Dei facti ſumus. Quare ſi Chriſtum induimus, quæ proficiſcuntur à nobis opera, tanquã Chriſti opera placere Deo, neque ſecus ab illo acceptari perſuaſum habere
Gal.2. debemus. Et ſicut Paulus dicit: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Chriſtus: ita & nos poſt acceptã regenerationis gratiam dicere poſſumus: Operor autem iam non ego, operatur verò in me Chriſtus: mereor iã non ego, meretur in me Chriſtus: ſatisfacio iam non ego, ſatisfacit in me Chriſtus. Huius enim vita viuimus, huius merito meremur. Ex quo videre licet, quemadmodum Chriſti gloriam obſcurare, crucem euacuare, & ſanguinis eius prœcium imminuere conantur, qui vitæ, qua viuit Chriſtus in nobis, qui meritis operum, quæ operatur in nobis, omnem dignitatem atq; omne prœmium ademptum cupiunt. Reuera, ſi ipſa opera ex ſe metiare, momentanea ſunt, leuia ſunt, non ſunt condigna ad futuram gloriam, quæ æterna eſt: Recte enim illud dictum eſt, quod finiti ad infinitum nulla eſt proportio: ſed ſi conſyderes immenſum illud prœcium ſanguinis Chriſti, quo reſperſa ſunt, ex quo meritum habent omne, illius dignitati derogaueris, quantum operibus derogaueris. Si ſpectes etiam ea tanquam ab Adæ filio profecta, in quo mortui ſumus omnes, quamlibet iuſta, quamlibet in ſpeciẽ ſancta uideantur, haud aliter tamen apparebunt in conſpectu Dei, quam pannus menſtruatæ. Si verò contempleris ea tanquam à filio Dei, tanquam ab eo profecta qui Chriſtum induit, in quo Chriſtus viuit, in quo Chriſtus operatur, non iam hominis, verum Chriſti meritis detraxeris, ſi nullum eorum eſſe meritum dixeris. Hęc nos ideo fuſius aliquanto duximus explicanda, planum vt omnibus faceremus, quantum ſit diſcrimen inter opera regeneratorum qui Chriſtum induti ſunt, & eius corpori inſiti, atque infidelium, qui ſunt adhuc filij iræ, filij diaboli. Illis Deum diligentibus,
Rom.8. omnia etiã peccata cooperantur in bonum: cum enim

ceciderit

cecíderit iuſtus, non collidetur, quia dominus ſupponit manum ſuam: ijs contra, etiam quæ recte facta videbuntur, magis adeo ad damnationem, quam ad gloriam æternam profecerint. Nulla enim iuſtitia extra Chriſtum, nulla ſunt extra fidem eius recte facta: abominatio ſunt apud Deum quæcunq; fiunt ab ijs, qui non credunt in eum. Quamobrem non mediocria bona ſunt, quæ nobis baptiſmus affert. Per illum reconciliamur cum Deo: reconciliatis & culpa & pœna omnis peccatis debita remittitur: poſtquam remiſſa ſunt nobis peccata, regeneramur & renouamur infuſa nobis fide, ſpe, & charitate, quæ dicitur iuſtitia Chriſtiana, neq; iam deinceps filij Adæ, ſed filij Dei nominamur & ſumus: ſi filij, & hæredes, hæredes autem ſecundum ſpem vitæ æternæ, quam nos aſſequuturos certo perſuaſum habemus, ſi vel baptiſati ſtatim ex hac vita exceſſerimus, vel poſt baptiſmum ambulauerimus digne, Deo per omnia placentes: & abundauerimus in omni opere bono: ſcientes quod labor noſter non eſt inanis in domino, cum bonorum laborum glorioſus ſit fructus, neq; iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis noſtri & dilectionis quam oſtenderimus in nomine ipſius. Atq; hæc quidem de eo, cuius inuiſibilis gratiæ viſibile ſignum ſit baptiſmus, dicta ſufficiant. Nunc de ſuſcipientibus baptiſmum paucis diſſeramus.

Pſal. 36.

Rom. 8.

Coloſſ. 1.
1. Cor. 15.
Sap. 3.
Heb. 6.

De ſuſcipientibus baptiſmum.
Cap. XXXV.

EX omnibus Eccleſiæ Sacramentis nullum eſt æque cunctis neceſſarium atq; baptiſmus, ſine quo aut eius voto nihil eſt quod quiſquam ſalutem ſe conſequi poſſe ſperet. Clara enim ſunt & aperta verba dicentis. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Cuius hæreditatem quiſquis adire cupit, neceſſe eſt vt ab eo ſtatu, in quo natus eſt filius primi Adę, tranſferatur in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per ſecundum Adam Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum. Quæ tranſlatio quoniam, vt diximus, in baptiſmo fit, ad aſſequendam illam æternam gloriam apprimè cunctis eſt neceſſaria. Quamobrem ferendus non eſt error hic noſtri ſeculi Pelagianorum, qui contra clarum & apertum Dei verbum, contra communem totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum aſſeuerare non dubitant, paruulos fidelium hoc ſolo quod filij ſunt fidelium, regnũ cœlorum conſequi: Contra quorum errorem ſic iam inde à

Ioan. 3.

Epist. 28. multis sæculis ab Augustino scriptum est. Quisquis dixerit quod in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine Sacramenti eius participatione de vita exeũt, hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam, vbi propterea cum baptisandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari omnino non posse. Verum idem illi contra sanctorum patrum omnium & Ecclesiæ totius receptum sensum, non verentur illa Christi verba: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, nõ de aquæ elemento, verum de mortificatione accipi debere affirmare. Huc audaciæ atq; amentiæ progressi sunt homines inflati sensu carnis suæ, & non tenentes caput, dum sibi licere volunt iuxta priuatum spiritum suum scripturas interpretari. Sed nos repudiatis horum tam crassis erroribus, cum Christo capite nostro, & cum eius corpore Ecclesia dicamus & sentiamus, quod nisi quis renatus fuerit ex aqua visibili, & Spiritu inuisibili, non potest introire in regnum Dei. Qua tamen de re sentiendum est & illud, quod ab Augustino scriptum est. Baptismi vicem, inquit, aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptisato dictum est: Hodie mecum eris in paradiso, non leue documentum beatus Cyprianus assumit: Quod etiam atq; etiam consyderans inuenio, non tantum passionem pro nomine Christi id quod ex baptismo deerat posse supplere, sed etiam fidem cõuersionem q; cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustijs temporum succurri non potest. Neq; enim latro ille pro Christi nomine crucifixus est, sed pro meritis facinorũ suorum: nec quia credidit passus est, sed dum patitur credidit. Quantum itaq; valeat etiam sine visibili Sacramento baptismi, quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio sit ad salutem, in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur inuisibiliter, cum mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Ex quibus Augustini verbis triplicem esse baptismum patres nostri collegerunt, flaminis, fluminis, & sanguinis: quem vltimum eminentiorem esse docet Origenes eo, qui per aquam traditur. Ac paruulos quidem non saluari persuasum habuerunt, nisi aut aqua, aut quod de innocentibus illis Herodis iussu trucidatis factum legimus, sanguine suo fuissent baptisati. Quæ etiam res in causa est, quod fœminis baptisandi quoq; potestas conceditur, si periculum sit, ne prius infans moriatur, quam copia Sacerdotis haberi queat. Cœterum si quis ex adultis, nec opinata morte præuentus cum cuperet maximè, Sacerdotis tamen baptisantis potestatem habere non potuit, fit illud, quod ab Augustino scriptum

Lib. 4. de bapt. cont. Donat. ca. 23.

Luc. 23.

Serm. de cœna dñi.

Rom. 10.

Hom. 7. in lib. Iudicũ.

rum est: Coronat Deus intus voluntatem, cum non inuenit facultatem: Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet. Affectum Deus pensat non effectum: Voluntas pro facto reputatur, vbi factum necessitas excludit. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur, qui quamuis ex aqua & Spiritu renatus non esset, qui tamen popposcit, eo ipso quod popposcit, quam desyderauit gratiam, eum accepisse scribit Ambrosius. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret absq; actuali Baptismo saluari posse neminem. Cuius errorem ad Hugonem scribens grauiter confutauit. Est itaq; baptismus omnibus ad salutem necessarius, quem nisi re paruuli receperint, ab ingressu regni cœlorum arcentur. In adultis tamen (modò contemptus absit) si baptisantis potestas non datur, voluntas prompta sufficit. Indulgentius autem agitur in eo cum paruulis, quam cum adultis, quod illis hoc regenerationis beneficium non solum non libentibus, verumetiam reluctantibus quandoq; datur, nec fides in eis propria requiritur, sed satis ad salutem esse fides Ecclesiæ creditur. Nam quod asserunt quidam, propria fide, quam ex auditu verborū formæ baptismatis concipiunt, iustificari paruulos, commentum id absurdius est, quam vt refelli oporteat: quandoquidem sensus etiam ipse communis satis refellere videtur: ac verissimū illud esse constat, quod ab Augustino scriptum est: Eius muneris meritò iustificari paruulos, quod eis cum profuit nescierunt. Vsq; adeò autem nescierunt, vt vocibus etiam quibus possent & motibus reluctari visi fuerint. Quam etiam causam esse scribit Augustinus, quod eis non imputatur, atq; omnis hic eorum renisus nihili penditur, donec in eis Sacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatione tractum est, expietur. In tantum enim nesciunt quid faciunt, vt nec facere iudicentur. Quamobrem cum fides in voluntate sit, paruuli autem rationis & voluntatis arbitrio non vtantur, portentosum quiddam esse videtur, fidem illis, quæ ex auditu est, tribuere, cum quæcunq; fiunt in paruulis, in Ecclesiæ nō in eorū propria fide fiāt. Mater enim Ecclesia, cuius brachijs ad baptismum feruntur infantes, cor maternum, vt est apud Augustinum, eis præstat, vt sacris mysterijs imbuantur: quia nondum possunt corde suo proprio credere ad iustitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Sicut autem cor ad credendum, ita aures ad audiendum, intellectum ad capiendū, linguam accōmodat ad confitendū. Neq; verò id rationi & æquitati consentaneum nō est. Nam cū aliena præuaricatione peccatum paruuli cōtraxerint, vt iræ filij nascerentur, non iniquum visum est, vt aliena quoq; fide intercedente

In Psal. 103. concione 1. 2. Cor. 8.

Ambro. in oratione funebri de obitu Valentiniani. Bern. Epistola 77.

Epist. 106.

Epistol. 57.

De peccatorū meritis & remissione. Lib. 1. cap. 25.

dente mundarentur, quo filiæ gratiæ regenerarentur. Credit infans in altero, dicit Augustinus, quia peccant in altero. Enarrans illum locum Euangelistę, Beda venerabilis, vbi dixit Christus mulieri Cananitidi: Propter hunc sermonem vade, exijt dœmoniū à filia tua. Propter humilem, inquit, matris fidelemq; sermonem, filiam deseruit dæmonium, vbi datur exemplū catechisandi & baptisandi infantes, quia videlicet per fidem & confessiõem parentū in baptismo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere aut aliquid agere possunt boni aut mali. At in adultis, & propria fides requiritur, & ea pœnitentię pars, cuius causa fides est, quam contritionem vocamus. Nam per baptismum veteri vitę peccati moritur homo, & nouam vitam inchoat: Consepulti enim sumus Christo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Is autem veteri vitæ peccati mori dicitur, quem illius pœnitet, quicq; deinceps à peccatis abstinere deliberatum habet, necq; ad nouam vitam cuius principium est ipsa baptismi susceptio, nisi per veteris vitæ pœnitentiam cuiquam ingressus patet. Hoc est quod ab Augustino dictum est. Nullus voluntatis suæ arbiter constitutus potest nouam vitam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Propterea Petrum admonuisse baptisandos legimus, prius vt pœnitentiā agerent. Quod etiam ab Augustino in catechisando factum esse diligenter videmus. Hæc autem pœnitentia quæ requiritur in adulto baptisando, nihil est aliud, quam odium & detestatio vitæ prioris. Atq; hæc quidem de suscipientibus baptismi Sacramentum.

De verbis Apostoli sermo 14. Marci 7.

Roma. 6.

In tractatu de vtilitate pœnitentię Actor. 2. In eodem quo supra libro.

De ministro huius Sacramenti.

Cap. XXXVI.

QVod autem ad ministrum attinet, proprius est huius Sacramenti minister Sacerdos, nisi necessitas aliud postulauerit, quo tempore cuiuis baptisare licet. Hinc est quod de Eunucho scribit Hilarius, quod Sacramentum baptismi adeo impatientis cupiditate desyderij præuenerit, vt à Diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret. Baptismum Apostolici, hoc est Sacerdotalis officij ministerium vocat. Necq; verò ad integritatem baptismi quicquā refert, qua vita sit prædītus qui baptisat: Nā necq; qui plantat est aliquid, necq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus: Hic est qui baptisat: huius instrumentū est Sacerdos. Cæterū qui sanctificat, qui lauacro aquæ in verbo, vbi minister videtur

In Psal. 67.

1. Cor. 3. Ioan. 1.

detur corporaliter operari, ipse abluit, ipse mundat, non nisi Christus est. Præclara sunt Ambrosij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambrosius, non mundauit Gregorius, nostra enim seruitia, sed tua sunt sacramẽta. Necꝙ enim humani operis est diuina conferre, tuum domine munus & patris est, qui loquutus est per Prophetas dicens: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Et qui fuit æqualis Ambrosij Gregorius Nazianzenus: Ita consydera, inquit: sint annuli duo: aureus hic, ferreus alius, vterꝙ eadem regia imagine sculptus, cœræ ambo imprimãtur, quid inter signum hoc & illud intererit? nihil. Discerne materiã in cœra, etiamsi sapientissimus existas, dic quodnã ferri, quodue sit auri signaculũ? Sed quo pacto vnum est, quia inter materiã nõ characterum est diuersitas: ita & tibi sit omnis baptisator, qui tametsi cõditione excellat, æqualis tamen baptismatis vis est, ac vnusquisꝙ tibi æqualis sit expurgator, qui fide eadẽ est formatus. Et ad Anastasium Augustum scribens Anastasius Papa: Baptismum quod procul sit ab Ecclesia, siue ab adultero, siue à fure fuerit datum, ad percipientem munus peruenit illibatum, qua vox illa, quæ per Columbã sonuit, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua declaratur & dicitur: hic est qui baptisat. Nam si visibilis Solis istius radij cum per loca fœtidissima transeunt, nulla contactus inquinatione maculantur, multo magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus ministri indignatione constringitur. Quamobrem siue à fideli, siue à perfido dispensatore baptismi Sacramentum aliquis perceperit, spes ei omnis in Christo esse debet, cuius baptismum percipit, nõ in homine à quo percipit. Nam maledictus homo qui spem suam ponit in homine, & ponit carnem brachium suum. Benedictus vir qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Quid Ioanne Baptista fuit sanctius, cui propter singularem virtutem & sanctimoniam hoc à Christo tributũ elogium legimus: quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista? Quid contra Iuda proditore sceleratius? Et tamen post Ioannis baptismum baptisasse Paulum scribitur: post Iudæ baptismum baptisasse quenquam non comperimus. Quid ita? Quoniam ille baptismus hominis erat Ioannis, per hominem autem gratia remissionis peccatorum & renouationis, quod Christi munus est proprium, conferri non potuit. Quo verò baptisauit Iudas, fuit baptismus Christi, agni illius immaculati, qui tollit peccata mundi. Porrò Christi baptismum cuiuscunꝙ tandem ministerio semel datum iterari fas non fuit, adeò vt etiam si ab hæretico datus esset, eum repeti non liceret: quodꝙ maius est, etiamsi non baptisatus baptisasset, modo formam debitam obseruasset,

In Prologo librorũ de Spiritu sancto.

In oratione in sanctum lauacrum.

Hier. 17.

Matt. 11.

Act. 19.

Ioan. 1.

valere baptismum, nec eum iterandum esse visum est. Verum illud interea scire oportet, baptismum esse quidem extra Ecclesiam posse, prodesse non posse. Ecclesia enim paradiso comparata, sicut ab Augustino scriptum est, indicat nobis, posse quidem eius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur etiam foras largiter manauerunt: nominatim quippe commemorantur per quas terras fluant, & quia extra Paradisum constituta sunt, omnibus notum est. Nec tamen in Mesopotamia, vel in Ægypto, quo illo flumina peruenerunt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso commemoratur: ita fit, vt cum Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen nõ sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autẽ beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam. Et sicut in arca Noe, quæ & ipsa figura est Ecclesiæ, non alia sed eadem aqua in arca positos saluos fecit, & extra arcam positos interemit: sic non alio, sed eodem baptismo et boni Catholici salui fiunt, & mali Catholici vel hæretici pereunt. Communis itaq; nobis est cum hæreticis baptismus, sicut & Euangelium cum illis est commune, verum illis extra arcam positis, & Euangelium, & baptismus in damnationem, nobis vero vtrumq; est in salutem. Quamobrem redeuntes ad Ecclesiam hęretici rebaptisandi non sunt, verum post abiuratam hæresim per manuum impositionem suscipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam incipiant ad salutem, sicut copiose de eo contra Donatistas scribens multis in locis disserit Augustinus.

Lib. 4. de vnico baptis. cap. 1.

Gen. 2.

Gen. 7.

De ritibus & cæremoniis baptismi. XXXVII.

ADhibentur autem huic Sacramento quædam ceremoniæ, non ille quidem adeó necessariæ, vt sine illis baptismus perfici non possit, sed quas tamen peccet si quis nulla vrgente necessitate solo contemptu prætermittat, cum earum vsum antiquissimum esse constet: vt si quis ab ipsis Apostolis per longam Episcoporum & Sacerdotum successionem nobis per manus esse traditas affirmauerit, minime à vero aberrasse videatur: Meminerunt enim earum antiquissimi quíq; scriptores. Adhibentur autem ij ritus, maioris cuiusdã solennitatis & decoris gratia, tribus potissimum ex causis. Primo, vt tanto maiore pietate ac reuerentia ad Sacramentum hoc accedatur,

Tribus de causis ritus Sacramẽtorum baptismalis adhibentur. 1

accedatur, neue communis ablutio quædam esse putetur, si citra solennitatem vllam fiat, atq; ita Sacramentum hoc contemni incipiat. Deinde, vt per benedictiones, orationes, & alia id genus vis dæmonis arceatur, qui nihil non facit vt impediat quominus fructum huius Sacramenti baptisandus percipiat. Postremò, quo per hæc exteriora, qui sunt ex fidelibus rudiores, diligentius instruantur aut saltem excitentur ad hoc, vt instrui desyderent, quid sibi ritus isti velint, atq; ita quæ gerantur in baptismo cognoscant: nihil enim eorum vacat mysterio singulari. Quamuis autem hæc persequi non est præsentis instituti, quoniam tamen instigante Satana factum videmus, vt & ceremoniæ vetustate consecratæ à plerisq; contemnantur, breuiter quid sibi nonnullæ earum velint explicabimus. Principio non statim baptisandus templum ingreditur: neq; enim se dignum iudicat, qui domum illam ingrediatur, quam decet sanctitudo, cum non modo sit expers omnis sanctitatis, verum adhuc diaboli potestati subiectus, omni sit spurcicia plenus. In hunc pro foribus templi constitutum insuflat Sacerdos: neq; id sine exemplo Christi, cuius personam gerit, cuius virtute Sacramentum id confert: qui & ipse insuflasse in discipulos legitur, Spiritum sanctum eis daturus. Propterea autem exuflantur paruuli & exorcisantur, dicit Augustinus, vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, vt possideret hominem, vt possideret homines. Quam alio loco priscam esse traditionem scribit: Ac recte: cum & Dionysius Areopagita Pauli discipulus exuflationis & exorcismi meminerit. Insuflatione facta, Sacerdos exorcisat: cuius moris meminit etiam Chrysostomus. Est autem exorcisare, nihil aliud, quam per diuina verba spiritum immundum adiurando expellere: quod Apostolorum quoq; temporibus factitatum legimus. Dum exorcisatur baptisandus, signat eum Sacerdos signo sanctæ crucis in fronte primum, vbi sedes est pudoris: deinde in pectore, vt intelligat diabolus, expelli se virtute eius, qui in cruce pependit, vnde suã virtutem crux contra eum accepit: neq; impedimento sit quominus qui baptisatur, & corde credat ad iustitiam, & ore confiteatur ad salutem. Quantum aũt exorcismo & catechismo, qui baptismum præcedunt, sancti patres tribuerint, vel ex eo Chrysostomi loco perspicuum esse cuiuis potest: vbi quæ præcedunt baptismum vocat archana verba & metuenda, ac horribiles Canones dogmatũ de cœlo transmissorũ. Talia visa sunt priscis tẽporibus viris grauissimis: Nunc non desunt homines impij, qui cachinnis etiã ea prosequi non verentur. Post exorcismũ legũtur super baptisandum orationes, vt fiat cathechumenus, hoc est vt

Cur non statim templum ingrediatur baptizandus.

Psal. 92.

Insufflat baptizando.

Ioan. 20.

Augustin. de symbolo ad catechumenos li. 1. cap. 1.

Exorcisat.

Augustin. de gratia & peccato originali cap. 60.

Dion. Eccl. Hier. ca. 1.

Signũ crucis in fronte & in pectore.

In Homilia de Adã & Eua.

Rom. 10.

Quid Chrysostomus de exorcismo & catechismo sentiat.

Homil. 40. in Epist. ad Corinth.

Orationes super baptizandũ

edoceri possit mysterium sacræ fidei, quę cum Dei solius donum
Marc. 9. Luc. 17. sit, ab illo petendam eam esse docemur, qui & adiuuat incredulitatem nostram, & fidem adauget: qui nisi docuerit intus, frustra vox hominis docentis foris perstrepit. Recte autem atcp ordine fit, quod præcedit Catechismum exorcismus: prius enim eripi vasa necesse fuit iniusto possessori diabolo, at ita demum in
Psal. 64. possessionem victoris illius transferri, qui captiuam duxit captiuitatem. Quod verò sal in os infantis imponit Sacerdos, quod aures & nares postea sputo linit: aurium linitio significat receptionem doctrinæ fidei: narium approbationem: sal missum in os, confessionem. Aperiuntur aures ad audienda mandata Dei, nares ad percipiendum odorem notitiæ eius, labia ad respondendum Sacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hæc Sa-
Ioan. 9. Marc. 7. cerdos ad imitationem Christi, quem legimus liniuisse lutum super oculos cœci, & iussisse abire vt ablueret: misisse deinde digitos in auriculas surdi, dixissecp Ephpheta, quod est adaperire: expuentem etiam tetigisse linguam muti. Huius autem linitionis
De Sacramen. lib. 1. cap. 1. minime recentem vsum esse vel ex Ambrosij scriptis videre licet. Legitur autem dum catechisatur baptisandus Euangelium: admonentur postea susceptores siue patrini, vt manus imponant capiti paruuli baptisandi, ac eius nomine profiteantur symbolum & orationem dominicam. Tenentur autem susceptores dare operam, vt instruantur paruuli, cum ad vsum rationis peruenerint, de ijs quæ ad fidem pertinent. Quos & Augustinus in sermõe quodam admonuit his verbis. Admoneo fratres charissimi, quicunq; viri, quæcunq; mulieres de sacro fonte filios spiritaliter exceperunt, agnoscant se pro ipsis fideiussores apud Deum extitisse, & ideo semper illis sollicitudinem verę charitatis impendant. Quod aũt benedictiones cum impositione manuũ inter catechisandum fiunt, causa hęc est, vt qui semel per exorcismum pulsus iam est diabolus, ei reditus præcludatur. Introducitur postea baptisandus in Ecclesiam, ac interrogatus à Sacerdote, respondet per susceptores suos: nisi forte sit adultus, tum enim ipse loquatur necesse est, abrenunciare se satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus põpis eius, ac Christo se cõiungi velle, in cuius etiã rei signũ, ad singulos articulos fidei, de quibus interrogatur per Sacerdotem, credere se respondet. De hac abrenunctiatiõe ita scribit Augustinus. In veritate & non in falsitate potestas diabolica exorcisatur in paruulis, eiscp renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui domini transferantur. Idem
De nuptijs & concupiscen. li. 2. cap. 29. ad Valerium scribens: Antiquissimam Ecclesiæ traditionem esse dicit, qua exorcisantur & sufflantur paruuli. Ioannes Chrysostomus

Chrysostomus nihil hac voce scribit esse tutius: Abrenuncio tibi Satana, si ipsam per opera exhibeamus. Hæc enim, inquit, vox, confœderatio cum domino est, & sicut nos seruos ementes ipsos qui venduntur prius interrogamus an nobis seruire velint, ita facit & Christus, quando debet te in seruitutem capere, prius interrogat, an velis illum crudelem tyrannum dimittere & immitem, & à te fœdera suscipit, nõ enim coactum est ipsius imperium. Hortatur itaq; nõ modo cũ in forum prodimus, verum etiam cum fuerimus egressi ianuæ vestibulum, ijs prius verbis vtamur: Abrenuncio tibi Satana, & cõiungor tibi Christe: nec vnquã absq; hac voce exeamus. Hęc sit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. Posteaquam abrenunciauerũt diabolo, & Christo nomen dederunt, vngit eos Sacerdos oleo, more athletarũ, qui stadiũ iam ingressuri sunt, vt futuri iã Christi athletæ designentur, quibus colluctatio futura est, nõ aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes & potestates, aduersus mundi Rectores tenebrarũ harũ, cõtra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Qua de re ita scribit Augustinus. Christi nomen à Chrismate dictũ est, Chrisma aũt græce, latine vnctio nominatur. Ideo aũt nos vnxit, quia luctatores cõtra diabolum fecit. Sed & ante eũ Cyprianus. Vngi quoq; necesse est eũ, qui sit baptisatus, vt accepto Chrismate & vnctiõe, esse vnctus Dei, & habere in se gratiã Christi possit. Quin et vetustissimi Dionysius & Tertulianus vnctiõis meminerũt. Vngitur aũt & in pectore, vt intrepidus Diabolo resistat charitate erga Deũ inflãmatus, cui nihil est difficile: & inter scapulas, vt ad suaue iugum domini ferendũ tanto fiat robustior. Vnctione facta baptisatur, ac ter immergitur: Quæ trina immersio, vt est apud Damascenũ, tres dominicæ dies sepulturæ repræsentat, vel etiã trinitatem personarũ. Ante Damascenum autem idem à Leone quoq; pontifice annotatũ est: sepulturã, inquit, triduanã imitatur trina demersio: & ab aquis eleuatio, resurgentis ad instar est de sepulchro. Neq; vero id ita fieri necesse est, vt nõ vna immersiõe baptismus absolui possit, qua & vnũ esse Deum, qui trinus est in personis, & semel tantũ mortuũ, nec deinceps amplius moriturũ significet. Quod etiã in cõcilio quodã Toletano in detestatiõem erroris cuiusdã ita cõstitutũ esse legimus, vt vna tantũ fieret immersio. Quin & ipsa immersio prætermitti recte potest, ac vel sola aspersio, vel perfusio, qua multi nunc vtuntur, sufficit, quemadmodũ Cyprianus etiã testis est. Baptisatũ puerũ signat cruce cũ Chrismate in vertice capitis sacerdos super cerebrũ, vt hoc signo illũ admoneat, quãdoquidẽ vetus hõ crucifixus in illo est, atq; cũ Christo cõsurrexit, vt in nouitate vitę ambulet, quæ sursũ sũt quærat,

Hom. 21. ad populũ Antiochenum.

Vncho.

Ephes. 6.

Tractatu 33. in Ioan.

Li. 1. epi. 12

Eccl. Hier. cap. 7.

Tertuli. de baptismo.

Matt. 11.

Immersio.

Dam. lib. 4 cap. 10.

Epist. 4. cap. 3.

Li. 4. epi. 7 Chrismate signat

Coloss. 3.

quærat, vbi Christus est in gloria Dei sedens, quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram: quandoquidem ex terreno cœlestis, ex Adæ filio, Dei filius factus est, vt iam non ad aliam illi magis, quam ad cœlestem hæreditatem aspirare fas sit. Postea dat illi vestem candidam, vt sit indicium, quemadmodum scribit Ambrosius, quod exuerit inuolucris peccatorum, & induerit innocentiæ casta velamina. Meminit etiam Socrates post Dionysium in Ecclesiastica Historia candidæ vestis huius, quæ dabatur baptisatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in albis. Nam in primitiua Ecclesia fuit mos, vt non baptisarentur nisi in vigilia Paschæ, & Pentecostes. Qui itaq; baptisabantur in vigilia Paschæ, incedebãt veste candida induti per octo dies, ac vocabantur albati, atq; octauo demum die vestem albam deponebant: vnde tractum nomen dominicæ. Quod autem susceptores, quos Patrinos vocant, adhibentur in baptismo, qui quasi sponsores paruulorum voluntatis esse videntur, atq; instruere baptisatos de ijs quæ ad fidem pertinent obstricti sunt, est & hoc, sicut Dionysius testatur, Apostolicæ traditionis. Cõtrahi autem cognationem ex baptismo, recens non est. Antiquissimus Origenes huius cognationis meminit, explicans illum Pauli locum, Lucius, & Iason, & Sosipater, cognati mei: Hanc, inquit cognationem vel cõsanguinitatem, arbitror esse ex baptismo contractam. Datur extremo baptisato cereus ardens, vt meminerit, quandoquidem sponsauit eum sibi Christus in fide, cum venerit Christus sponsus ad nuptias, quo se præparet ad occurrendum ei cum lampade non extincta, sicut fatuæ illæ virgines, sed ardente, hoc est cum fide, non illa mortua, sed quæ igne charitatis accensa, ociosa esse non potest. Hic perspicere licet, quam nihil non sacrum, nihil non veneratione dignum sit in ijs ceremonijs, in quibus recondita sunt mysteria multa homini Christiano cognitu cumprimis necessaria, quæ vt scrutetur diligentius per exteriora hæc excitari videtur. Non sunt itaq; temere prætermittendæ, quas ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatas, ac deinceps longo seculorum tractu nunquam intermissas, ad hæc vsq; nostra tempora ex vetustissimis quibusq; scriptoribus abunde liquere potest. Verum nos reliqua persequamur.

Vestis candida.

Lib. de ijs qui initiantur mysterijs cap. 7. Socr. lib. 7. ca. 17. Dionys. Eccle. Hier. ca. 2.

Cur susceptores adhibeantur.

Eccl. Hier. lib. 7.

Cereus ardens.

Rom. 16. Oseæ 2. Matt. 25.

De Sacramento Confirmationis.

Cap. XXXVIII.

Baptismus

BAptismus intrantium est, vt diximus: confirmatio vero pugnantium. In baptismo Christo nomen damus, & eius milites efficimur, atq; ad ineundum prælium cum aduersarijs potestatibus præparamur, coronã accepturi, si victores euaserimus: Neq; enim coronabitur quisquam, nisi qui legitime certauerit. Est quidem ita, quod si qui baptisatur, paruulus præsertim, ex hac vita statim vt baptismum accepit migrauerit, citra vllam dubitationem, non suis, verum Christi, quem induit, cuius corpori insitus est, meritis, coronã gloriæ consequitur. Sed cui iam vsum rationis adepto, post acceptum baptismum vitam Deus in hoc seculo propagare dignatur, non est quod existimet is, nihil aliud sibi restare post baptismum, quam vt credat ocioſus, imo persuasum sibi hoc habere debet, se ad graue certamen vocari: quod nisi certauerit bonum hoc certamen, cursumq; consumauerit, nihil est quod se iustitiæ coronam, quæ non est reposita nisi legitime certãtibus, assequi posse speret. Neq; enim perinde oppugnat homines ante baptismum satanas, atq; post: Nam qui non sunt baptisati, eos pro suis habet, et omnem in eos tanquam sibi subiectos, potestatem exercet: Qui vero castra sua deseruerunt, atq; ad Christi vexillũ cõfugerunt, eos è potestate sua ereptos dolet, atq; omni insidiarum genere pertrahere rursus in eam, in qua fuerunt antea, captiuitatẽ conatur. Ipse etiã Christus documento nobis esse potest, quem non prius aggressus est tentare satanas, quã fuisset à Ioanne baptisatus. Quamobrem cũ in baptismo non ad fidem ociosam, sed ad pugnam periculosam vocati simus, ad quã recte gerendã vires nostræ sufficere nequaquã possunt, dare nobis remediũ dignatus est Christus in sacramento cõfirmatiõis, in quo cõfertur nobis is, cuius ope adiuti, facile possumus & carnem, & mundum, & eum cui semel in baptismo renunciauimus diabolũ superare. Is est spiritus sanctus, qui adiuuat infirmitatem nostrã: qui nisi præsto nobis adesset, turpiter nos ex acie fugere, atq; hostibus nostris terga dare oporteret, quorum maior est vis, quã vt solis humanis viribus ei resistere queamus. Quamobrem sicut in baptismo spiritum sanctũ accepimus in remissionem peccatorũ, ita in cõfirmatiõe datur nobis idẽ spiritus sanctus in robur cõtra hostes nostros, quo adiuti atq; animati facilius impetum eorum propulsare queamus. Sacramenti huius meminit Petri successor Clemens, ac absq; eo negat aliquem perfectũ Christianum esse, aut sedem habere inter perfectos posse, si non necessitate, sed incuria aut voluntate remanserit. (His enim ille verbis vtitur.) Ac mox subdit: Quod à Petro, inquit, accepimus, ac cæteri sancti Apostoli præcipiente domino docuerunt.

2. Tim. 2.

2. Tim. 4.

Matt. 4.

Epistola 3.

Sententiæ

Sententiæ Clementis Cornelius quoq; subscribere videtur pontifex & martyr ad Fabium scribens, cum de Nouato, qui iam baptisatus fuerat, dicit: Nec reliqua consequutus est post morbum, quæ iuxta Ecclesiæ Canonem consequi debebat, obsignationem videlicet ab Episcopo collatam. Cum autem illa potitus non sit, quomodo spiritum sanctum est consequutus? Quæ Epistolæ illius verba in libris Ecclesiasticæ Historiæ Eusebij legere
Li.6.ca.43. licet. Materia huius Sacramenti est Chrisma ex oleo oliuarum & balsamo confectum. Forma est hæc, quod præmisso nomine eius qui confirmatur, dicit Episcopus. Signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, vt replearis eodem spiritu sancto & habeas vitam æternam. Simul vt ad signum & elementum visibile vnctionis, quæ fit in fronte Chrismate, verbum accesserit, fit Sacramentum, hoc est sacræ rei, nimirum inuisibilis gratiæ qua confertur spiritus sanctus, signum visibile. Simul enim vt prolatis verbis vnctus fuerit confirmandus, è vestigio datur ei spiritus sanctus, qui tueatur eum aduersus insidias Diaboli, qui vires & robur suppeditet ad omnes aduersarias potestates debellandas. Cum itaq; tam sacræ rei signum sit confirmatio, & quidem efficax, nihil est quod quisquam dubitare queat, ei Sacramenti nomen tribuere, cum ab ipsis Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra fuerit inter Sacramenta numerata. Certe Augu-
Lib.2.contra literas Petiliani cap.104. stinus vocat Sacramentum Chrismatis: quod quidem, inquit, in genere signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus: Non minus id quam ipsum baptismum sacrosanctum esse vult. Quod autem in hoc Sacramento spiritus sanctus conferatur,
Acto.4. aperta sunt scripturæ testimonia. Legimus in actis de Petro & Ioanne, quod imponebant manus super illos, qui Dei verbum in Samaria receperant, & erant baptisati in nomine domini Ie-
Acto.19. su, & accipiebant Spiritum sanctum. Ac rursus alio loco de Paulo: Quo facto imposuit illis manus. Neq; vero quia Chrismatis mentio non fit, ideo putandum est eius vsum non fuisse temporibus Apostolorum. Extat inter alia in libro conciliorū Epistola sancti Fabiani pontificis & martyris, qui fuit à Petro decimus octauus, quam scripsit ad Episcopos orientales, in qua disertis verbis testatur, quod postquam cœnauit dominus cum discipulis suis, & lauit eorum pedes, Chrisma conficere docuit, Sicut, inquit, à sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisq; reliquerunt. Et subdit: Ipsa enim lauatio pedum, nostrum significat baptismum, quando sancto Chrismatis vnctione perficitur atq; confirmatur. Hæc ille ante mille trecentos annos. Et eius æqualis Cyprianus librum etiam edidit de Chris-

mate.

mate. Sed & vtroq; vetustior Dionysius Areopagita copiose de eo multa scripsit, sanctiq; doctores passim in multis locis meminerunt. Ante mille centum annos in Carthaginensi tertio & quarto, & Toletano primo cõcilijs, postea vero in Anthisiodorensi & Bracarensi fuit constitutum, vt ne quisquã alius præter Episcopum chrisma consecrare auderet. Quod etiam à Leone pontifice cautum est, dum ad Germaniæ & Galliæ scribit episcopos. Est autem materia chrismatis cum primis idonea ad exprimendam significationem eius rei, quæ non modo significatur, verumetiam confertur in hoc sacramento: Datur enim in hoc sacramento plenitudo sancti spiritus ad robur spirituale, quod perfectæ iam ætati conuenit: ad quã cum peruenit homo, incipit actiones suas ad alios quoq; communicare, cum antea sibi soli viueret. Gratia itaq; sancti spiritus designatur oleo. Vnde & Christus dicitur vnctus esse oleo lętitiæ, propter plenitudinem sancti spiritus quam habuit. Admiscetur autem balsamum propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios. Hoc est quod dicit Apostolus, Christi bonus odor sumus. Quamobrem non quia nõ est expresse quicquam in scripturis de eo traditum, idcirco vsum eius fuisse negandum est. Recte enim ab Augustino scriptum est. Non omnia quę facta sunt ab Apostolis, etiam scripta inueniuntur, veruntamen facta esse ex cęteris documentis probantur. Fit autem vnctio in fronte chrismate signo crucis, quod nisi adhibeatur siue frontibus credentiũ, siue ipsi aquæ qua generantur, siue oleo quo chrismate vnguntur, nihil eorum rite perficitur, dicit Augustinus. Fit itaque ideo in fronte tanquam in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat: quin illud potius præ se ferat, de illo glorietur, in illo fidat, ex illo animum sumat viriliter contra hostes pugnandi. Institutũ autem est hoc sacramentum à Christo, non exhibendo, sed promittendo: Promisit enim ille cum dixit: Ego mittam promissum patris in vos: Item: Paracletus autẽ spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Non ille per se, sed per Apostolorum ora sacramentum hoc patefacere nobis voluit, Neque id sine causa: Nam cum sacramentum hoc contineat in se plenitudinem sancti spiritus, quæ confertur omnibus qui chrismate consignantur, quamdiu Christus in hoc sœculo versabatur, hæc plenitudo sancti spiritus dari non debuit. Sic enim ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos, si autem abiero, mittam eum ad vos. Quamobrem antequam in cœlum Christus ascendisset, dari plenitudo sancti spiritus non debuit: quod etiam ille locus indicat: nondum erat spiritus sanctus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Neque verò

Ca. 4. eccl hierar.
Epist. 88.
Psalm. 44.
2. Corin. 2.
Epist. 108.
Tract. 118. in Ioan.
Augustin. in Psalm. 30. concione secunda.
Lucæ 24.
Ioan. 14.
Ioan. 16.
Ioan. 7.

propterea minoris authoritatis esse debet hoc sacramentū, quod à Christo promissum tantum, ab Apostolis vero est exhibitum: Nam non minus ratū est, dicit Cyprianus, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quam quod ipse Christus tradidit, & in sui cōmemorationem fieri præcepit. Minister autem huius sacramenti, quod vocat sacramentū manuum impositionis, Eusebius pontifex, non est nisi Episcopus, quod præter Apostolos nemo sacramentum hoc contulisse legitur: quemadmodum etiam ab Vrbano, Damaso, Innocentio, & Leone sanctissimis pontificibus traditum est. Quin & in Aurelianensi & Meldensi conciliis idem est cōstitutum. Quo magis autem vis huius sacramenti cognosci possit, visum est adscribere quædam ex epistola Melchiadis papæ, quā ille ante mille ducentos annos ad episcopos Hispaniæ conscripsit. De ijs verò, inquit, super quibus rogitastis vos informari, id est, vtrum maius esset sacramenū manus impositio episcoporum, aut baptismus, scitote vtrumq; magnum esse sacramentū: Et sicut vnū à maioribus fit, id est à summis pontificibus, quod à minoribns perfici non potest, ita & maiori veneratione venerandū & tenendum est. Sed ita coniuncta sunt hæc duo sacramenta, vt ab inuicem nisi morte prœueniente nullatenus possint segregari, et vnum sine altero rite perfici non potest: Nā vnum prœueniente morte saluare sine altero potest, aliud autem non potest: vnde scriptum est, In diebus illis, dicit dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem. Aduertamus summas diuitias bonitatis Dei, quod in confirmandis Neophitis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc spiritus sancti descensio in credentium populos donauit vniuersis. Sed quia diximus, quod manus impositio & confirmatio ad baptismi perfectionē pertineat, & qui iam regeneratus in Christo est, confirmare aliquid possit, forte cogitat sibi aliquis, quid mihi prodest post mysterium baptismatis, mysteriū confirmationis: aut quantum video non totū de fonte suscepimus, si post fontē adiectione noui generis indigemus? Nō ita dilectissimi: attendat charitas vestra. Sicut exigit militaris ordo, vt cum imperator quemcumq; in militum receperit numerum, non solum signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturū, ita in baptisato, benedictio illa munitio est. Dedisti militem, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodest si quisquā parentum magnam pupillo conferat facultatem, nisi prouidere studeat & tutorem? Itaq; paracletus regeneratis in Christo custos, & consolator, & tutor est. Ideo dicit sermo diuinus. Nisi dominus custodierit ciuitatē, frustra vigilat qui custodit eam. Ergo spiritus sanctus qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in

In sermone de ablutione pedum.

Epist. 3.

Epist. 4.
Epi. 1. ca. 2.
Epist. 88.

Ioel 2.

Psal. 126.

fonte

fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ęta te victuris inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur. Ac si cõtinuo transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati sœculi recipiendos: confirmatio autẽ armat & instruit ad agones mundi huius & prælia reseruandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocentia immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non potest peccare post mortem. Hic si forte illud etiam requirere velimus, post passionẽ & resurrectionem Christi quid Apostolis profuerit aduentus spiritus sancti? Ipse dominus eis euidenter exponit: Quæ dico, inquit, vobis, non potestis ea portare modo, cum autem venerit ille spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cum spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur. Itaq; ante descensionem spiritus sancti, vsq; ad negationem Apostoli deterrentur, post visitationem vero eius vsq; ad martyriũ contemptu salutis armantur. Secundum hoc per Christum redimimur, per spiritum vero sanctũ dono sapientiæ spiritualis illuminamur, ędificamur, erudimur, instruimur, consumamur, vt illã sancti spiritus vocem audire possimus: Intellectum tibi dabo, & instruã te in via hac, qua gradieris. De spiritu sancto accipimus vt spirituales efficiamur, quia animalis homo nõ percipit ea quæ Dei sunt: de spiritu sancto accipimus vt sapiamus inter bonum malumque discernere, iusta diligere, iniusta respuere, vt malitiæ ac superbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuersis illecebris & fœdis indigniſque cupiditatibus resistamus. De spiritu sancto accipimus vitæ amorem, & gloriæ ardorem, vt accensi diuinitus erigere à terrenis mentem ad superna & diuina valeamus. Hęc ideo visum est ex epistola sancti pontificis adscribere, vt & dignitas & effectus huius sacramenti iuxta eam doctrinam quæ fuit ante tot sœcula, cognosci posset.

Ioan. 16.

Psalm. 31.
1. Cor. 2.

De sacramento Eucharistiæ.

Cap. XXXIX.

PEr baptismum exuto veteri homine, nouam quandam vitam ingredimur, & Christi militiæ adscribimur. Quo fortius autem ac virilius hostium impetum propulsare queamus, in sacramento confirmationis

tionis chrismate vngimur, in quo nobis datur spiritus sanctus, qui & fiduciam ad pugnandum, & robur præstet ad hostes superandos. Cæterum cui non modo viuendum, verumetiam pugnandum est, is alimonia si destituatur, neque viuere diu, neque vires ad resistendum habere potest. Quare cum & vita, quam ingressi sumus baptisati, & pugna, quam gerimus chrismatis vnctione confirmati, vtraq; sit spiritualis, pater ille misericordiarũ, & Deus totius consolationis, vt ne vires nostræ deficerent, de spirituali nobis alimonia prouidendum esse putauit: Qua in re singularem suam erga nos charitatem maioremque quam vt vlla vis orationis eam satis explicare queat, nobis declarauit. Neque enim vulgari aliquo & vsitato cibi genere, sed sui sanctissimi corporis, sui præciosissimi sanguinis alimento nos reficiendos esse putauit: quod angeli videntes tremunt, nec absque pauore propter fulgorem, qui inde resilit, aspicere possunt, eo vt aleremur nos dignos iudicauit: quo sic in vnam cum illo massam reduceremur, vnũ Christi corpus omnes, vna Christi caro effecti. Quis loquetur potentias domini? auditas faciet omnes laudes eius? Quis pastor vnquam suis membris oues suas nutriuit? Quam multas matres videmus, quæ non suis uberibus quos pepererunt infantes lactauerunt, sed eos nutricibus alendos dederunt. At non ita dominus noster Iesus Christus: Nulla dilectio non dicam verbis explicari, sed neq; cogitatione concipi tanta potest, quæ sit cum hac illius dilectione conferenda. Proprio ille corpore suo, proprio sanguine suo nos alere, sibiq; coniungere & conglutinare dignatus est: illud ipsum corpus quod pro nobis in cruce pependit, illũ ipsum sanguinẽ, qui fusus est in remissionem peccatorum nostrorum, nobis in cibum & potum dedit. Ipsum quidem, sed non eo ipso modo quo fuit in cruce: Nam neq; sub illa specie visibili qua pependit in cruce, sed ipsum quidem inuisibile sub visibilibus panis & vini speciebus: neq; quale fuit tum, quum esset cruci affixum, corruptioni & mortẽ obnoxium, sed prorsus incorruptibile iam, & immortale. Christus enim resurgens à mortuis, iam nõ moritur, mors illi amplius non dominabitur. Illud corpus nobis manducandum dedit, quod clauso tumulo resurrexit, quod per clausas ianuas in eum locum vbi erant Apostoli, ingressum est, corpus spirituale, corpus incorruptibile, corpus glorificatum. Aliud est igitur in hoc sacramẽto quod oculis cernitur, aliud quod sola fide cõprehenditur. Et propterea vocatur sacramentum, sacrę rei signum, & quidem efficax. Sacra res cuius est signum hoc sacramentum, est vinum et verum corpus, est viuus & verus sanguis domini nostri Iesu Christi, quod ita per species istas visibiles panis &

Psal. 105.

Rom. 6.

Ioan. 20.

nis &

nis & vini significatur, vt simul sub illis re ipsa quamuis inuisibiliter contineatur. Est præterea signum inuisibilis gratiæ, quæ confertur digne accedentibus sub istis panis & vini visibilibus speciebus: qua de re postea disseremus. Nam illud admonendum prius duximus, esse quoddã discrimen inter hoc sacramentum, & alia, quæ & ipsam materiam habent sensibilem. Nam Eucharistia continet in se rem sacram absolutè, nimirum Christum ipsum, quo nihil magis est sacrosanctum: aqua verò baptismi continet rem sacram, quatenus ad alium illa refertur & alij communicatur: continet enim virtutem ad abluendum, ad sanctificandum, ad iustificandum. Eadem est & chrismatis & similium ratio. Quamobrem sacramentum Eucharistiæ perficitur in ipsa materiæ consecratione, alia vero non perficiuntur nisi in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum. Exempli gratia. Si benedicatur aqua baptismi, manet nihilominus aqua: Neque enim fit vlla ipsius transmutatio, neque sacramentum dicitur, nisi cum homo abluitur. At in hoc sacramento simul ut ad elementum panis & vini verbum accesserit, fit sacramentum, fit, vt Chrysostomus dicit, transmutatio, vel vt Theophilactus, transelementatio, vel vt in magno illo concilio Lateranensi, in quo & Constantinopolitanus & Hierosolymitanus Patriarchæ præsentes adfuerunt, definitum est, fit transubstantiatio panis & vini in corpus & sanguinẽ domini nostri Iesu Christi. Quamobrem audiendi non sunt, qui negant esse Christi corpus nisi cum sumitur. Fuit hic error etiam Cyrilli temporibus (cuius etiam Thomas meminit) qui scribens ad Calosirium Episcopum Arsenoiten, his verbis vtitur: Audio, inquit, quod dicant, mysticã benedictionem si ex ea remanserint in sequentem diem reliquiæ, ad sanctificationem inutilem esse: sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius est Christus, neque sanctum eius corpus immutabitur, sed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuo manet in illa. Hæc ille ante mille ducentos annos. Quæ autem per Deum immortalem hæc est audacia atq; amentia, Christi præsentiam in sacramento temporibus & momentis circumscribere velle? denique tanquam finium regundorum sis arbiter constitutus, inter sacramentum & non sacramentum fines & terminos distinguere? Verbi gratia: Si sumpserit communicaturus, sit ita demum sacramentum, ne sit autem si non sumpserit. Quid si eo animo communicaturus accedat, vt statim sumat: quoniam uerò non temere dictũ est illud, Multa cadunt inter calicẽ supremaq; labra, subito ac repentino casu aliquo ne sumat impediatur, aut animi passus deliquium, aut comitiali morbo correptus, aut quicquã tandem eiusmodi eue-

Sacramentũ Eucharistiæ perficitur in consecratione. Alia in applicatione.

Chrysost. in missa.

Theoph. in cap. 14. Marci.

Thom. parte 3. quæst. 76. art.

nerit, quod impedimento sit, quominus sumere queat, quid dicent isti finium regundorum arbitri à Satana constituti? continuoue Christum à sacramento discedere, an expectare paulisper dum ad se redeat communicaturus, dum respiret, dum vires colligat ad sumendum? Quod si pro sua benignitate Christus expectet aliquantisper, scilicet isti præscribent moræ terminũ? vt vnã horam, mediam, aut quartam communicaturum impeditũ expectet, duas ne expectet. Quis est qui statuere possit, absurdane magis an impia sint hæc sataniſtarum cõmenta, quæ non modo cum verbo Dei, verumetiam cum ipso cõmuni sensu pugnare videntur? Etquã scripturã proferunt isti, qui scripturas erroribus suis libenter prætendunt, ex qua possint ostendere non esse sub speciebus istis corpus Christi, nisi cũ sumitur sacramentũ? Dixit Christus, hoc est corpus meũ: Nunquid addidit quãdo sumitur? quod certe addidisset ille qui tantopere fuit salutis nostræ sitiens, nec nos reos idololatriæ fieri passus esset, si extra sumptionẽ Christum in hoc sacramento adoraremus. Posset his recte dici, 3. Reg. 18. quod illi populo dictũ est quondã ab Elia: Vsquequo claudicatis in duas partes, Si dominus est Deus sequimini eum, si autẽ Baal sequimini illum. Si Christum Deũ agnoscitis, sequimini illũ, credite illi dicenti, Hoc est corpus meum, non solũ cum sumitur, sed statim etiam vt verbo Dei consecratur, cuius verbi Dei, nõ sumptionis meæ aut alterius virtute, quod erat ante cõsecrationẽ panis, fit corpus Christi. Neq; enim manducatio mea, sed sermo Christi panis & vini substantiam conuertit in substantiã corporis & sanguinis Christi. Sin autẽ nõ creditis Christo dicenti, hoc est corpus meũ, quod reuera facitis, cur id obscure fertis? cur nõ aperte confitemini vos Baal sequi, et illius prophetis credere, qui dicunt, hoc non est corpus meũ? non est verum quod dixit Christus: non est corpus, sed significat corpus: non est corpus, sed est figura corporis Christi. Si sic detecta persona rem ageretis, quis non statim agnosceret angelos satanæ? quis nõ quo summo posset studio ab illis sibi caueret? Sed verum est quod dicit scriptu- Gen. 2. ra. Erat serpens callidior cunctis animantibus. Nulla est astutia, quæ cum illius astutia possit comparari. Intelligit ille, qui nõ aliunde constat nisi ex dolo & fallacijs, si se subito talem exhiberet qualis reuera est, nihil se profecturum: Nam si statim prorumperet per membra sua & diceret: Non est corpus Christi, sicut ipse dixit, sed significat modo corpus: est figura corporis: quis esset qui quos tam impiã vocem proferre audiuisset, eos ferendos, ac non auferendos potius atq; extremis supplicijs afficiendos censeret? Quamobrem pedetentim callidissima bestia in mentes hominum illabendũ, ac per gradus quosdam ad extre-

mam hanc

mam hanc impietatem eos adducendos esse putauit. Principio verbi Dei speciem prætexens (neque enim ad homines decipiendos alia magis apta & expedita via est) de speciebus huius sacramẽti disceptationẽ induxit, vt sic, cuius rei symbolũ est hoc sacramentũ, charitatẽ ex animis hominũ tolleret, vna animitatẽq; scinderet. Deinde corpus ex angue dari nobis ad mãducandũ, neq; verum sanguinem, sed cruorẽ dari bibendũ persuadere conatus est, affirmando sub specie panis & corpus tantũ sine sanguine, sub specie vini sanguis tantũ sit sine corpore. Hac ille arte cũ effecisset, minus vt iam reuerenter ad hoc sacramentũ homines accederent, quod frustra ab eo vita expectetur, in quo vita non est, progressus est vlterius: neq; tamen statim negauit esse corpus Christi, sed panẽ in sacramento simul esse cũ corpore Christi docuit, iampridẽ sopitam Ioan. Vicleffi, & Ioan. Hussi hęresim renouans: cum tamen Christus nõ dixerit, hic panis est corpus meũ, sed, hoc est corpus meũ. Explicans August. illam inscriptionem Psalmi, Psalmus Dauid, cum mutaret vultum coram Abimelech, & dimisit eum & abijt: ac locum illum ex libris Regũ, secundum editionem septuaginta, pertractans, Ferebatur in manibus suis: Hoc vero fratres, inquit, quomodo possit fieri in homine quis intelligat? quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorũ portari potest homo, suis manibus nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundũ literã non inuenimus, in Christo aũt inuenimus: Ferebatur enim Christus in manibus suis, quãdo cõmendans ipsum corpus suũ ait: Hoc est corpus meum, Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Seipsum itaq; ferebat Christus in manibus suis, quando dixit, hoc est corpus meum, non panẽ cũ corpore, quod nunc per mẽbra sua falso docet satanas? Qui posteaquam id persuasit hominibus, manere panẽ cum Christi corpore, neq; parũ venerationis huic venerabili sacramento falsa hac doctrina sua detraxit, serpit bestia longius: Neq; tamẽ adhuc audet profiteri quod sentit, verũ concedit esse ibi corpus Christi, sed nõ alio tamen tempore, quã quo sumitur: qui vero extra sumptionẽ adorauerit, eũ idololatriæ reũ pronunciat. Hoc posito & concesso, tollit sacerdotiũ, tollit sactificiũ, omnẽ Christi beneficiorum memoriã prorsus obliterare conatur, atq; omni ratione diligenter cauet, ne qua in ecclesia Dei summi illius & immensi beneficij, quo semetipsum Christus dedit redẽptionẽ pro nobis, fiat repręsentatio. His ex animi sui sententia confectis, tum demum eò peruenit quo tendebat initio, vt dicat impius, dicat insipiens in corde suo, nõ est Deus: Nõ est Deus in hoc sacramẽto, nõ est in eo corpus Christi, merus est panis pistorius, cui diuinos honores tribuere, est idololatram esse. Hoc si callida

In Psal. 30.

1. Reg. 21.

Psal. 13. et 52

& traculenta illa bestia statim initio per membra sua dixisset, nullo negocio, semota quauis cunctatione fuisset obstructum os
Psalm. 62. loquentiũ iniqua, neq; facile quenquam in nassam suã pertraxisset, vt tam impiæ voci auscultaret, eiq; fidem haberet: verum, vt dictum est, paulatim irrependum in animos hominum, atq; ijs gradibus, qui iam enumerati sunt, incedendũ esse putauit, quod sciret extremè impiam doctrinã non ita subito Christiano homini persuaderi posse. Quamobrem quicunq; catholicam et orthodoxam fidem amplectitur, diligenter sibi caueat ab his serpentis insidijs, qui nunquam calcaneo nostro insidiari cessat. Cauendi autem hæc est ratio, si omnem disputationem fugerit de hoc sacramento, in quo stultam Deus fecit sapientiam huius mundi.
1. Corin. 1. Nusquam enim Dei maior est tentatio, quã in hoc sacramento,
Gen. 2. in quo tentat nos Deus, vtrum credamus illi. Noluit Adã credere Deo dicenti: In quacunq; die comederitis ex hoc ligno, morte moriemini: credidit serpenti decipienti cum diceret: Aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dij. Credidit quod non videbat: nam in illo fructu ligni virtutem tantæ rei effectiuam, quam serpens promisit, oculis non cernebat. Credidit serpenti diabolo, nõ credidit creatori suo Deo, quo illius peccato facti sumus omnes rei mortis æternę. Sacrilegiũ illud per istud eucharistię sacramentũ emendari Deus voluit, vt sine vlla dubitatione crederemus filio dicenti: Accipite & comedite: hoc est corpus meũ: nõ aũt crederemus serpenti dicenti, hoc nõ est corpus Christi, sed figura eius. Sicut cibũ à Deo vetitũ Adã gustando è vita beata excidit, sic nos quẽ Christus prȩcepit cibũ manducantes, & verbo eius credentes, ad vitã per illũ amissam redire oportet. Quamobrẽ non quȩ
Ioan. 6. rat homo Christianus cũ Capharnaitis, quomodo hic potest nobis carnẽ suam dare ad manducandũ: sed captiuet intellectũ suũ
Psalm. 115. in obsequiũ Christi. Dicat quicquid velit: omnis homo mendax
Rom. 3. nos credamus ei qui solus est verax, Deo. Ipse dixit & facta sunt.
Psal. 1. 48 Ipse dixit, hoc est corpus meũ: ipse dixit, Panis quẽ ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Credamus ueritati de ueritate sui corporis nos admonenti, nec deinceps quȩramus quomodo. Nõ est
Lucæ 1. impossibile apud Deũ omne verbum. Etiã si angelus de cœlo no-
Galat. 1. bis aliud annunciaret, quam quod Christum dei filiũ dicentẽ audimus, anathema sit: nõ ei credamus. Nõ potest mentiri veritas.
Esa. 40. Verbũ domini manet in ȩternũ. Sensus nostri falli possunt, Christus qui est veritas neq; falli potest, neq; fallere. Viderat Petrus Christũ in monte transfiguratũ, audiuerat vocẽ de cœlo allatã, Hic est filius meus dilectus in quo mihi beneplacui, ipsum audite, & tamen habemus, inquit, firmiorẽ propheticũ sermonem. Certius illi visum est & firmius, q̃ à propheta scriptum legerat, quã

vox de

vox de cœlo allata, quã auribus audierat. Si propheticus sermo tã illi certus visus est, quãto nobis certior videri debet Christi sermo, qui prophetas inspirauit? Qua de re sic aliquãdo scripsit Ambros. Sermo Christi cõficit hoc sacramentũ. Quis sermo Christi? Nẽpe is, quo facta sunt omnia. Iussit dominus, & factũ est cœlũ: iussit dominus, & facta est terra: iussit dominus, & facta sunt maria: iussit dominus, omnis creatura generata est. Vides ergo quã operatorius sit sermo Christi? Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cœlum non erat, mare nõ erat, terra non erat: sed audi dicentẽ: Ipse dixit & facta sunt, ipse mãdauit & creata sunt. Ergo tibi vt respondeã: Non erat corpus Christi ante consecrationẽ, sed post consecrationem dico tibi quod iam corpus est Christi. Ipse dixit & factum est, ipse mandauit & creatum est. Et alio loco: Forte dicas: aliud uideo, quam tu mihi asseris quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis iã superest vt probemus. Quantis igitur vtimur exẽplis vt probemus nõ hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio cõsecrauit, maioremq; vim esse benedictionis quã naturę? quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses, proiecit eã & facta est serpens. Rursus apprehendit caudã serpentis, & in virgæ naturã reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpentis & virgæ. Ac post multa alia exempla eius generis ex veteri Testamẽto producta, subiungit: Quod si tantũ valuit humana benedictio vt natura conuerteret, quid dicemus de ipsa consecratione diuina, vbi uerba ipsa domini saluatoris operantur? Nam sacramentũ istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantũ valuit sermo Heliæ, vt ignem de cœlo deponeret, nõ valebit Christi sermo vt species mutet elementorũ? De totius mundi operibus legisti: quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Sermo ergo Christi qui potuit ex nihilo facere quod nõ erat, nõ potest ea quæ sunt in id mutare quod nõ erant? Nõ enim minus est nouas rebus dare, quam mutare naturas. Sed quid argumentis vtimur? suis vtamur exemplis, incarnationisq; astruamus mysterij veritatẽ. Nunquid naturæ vsus præcessit, cum Iesus dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quærimus: viro mixta fœmina generare consueuerat. Liquet igitur, quod præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse dominus Iesus factus ex virgine? Necq; dissimilia ijs apud Ioannem Damascenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet. Sed et August. in sermone quodam:

Li. 4. de sacram. ca. 4.

Psal. 148.

De ijs qui initiantur mysterijs, cap. 9.

Exod. 4.

4. Reg. 1.

Hoc ac-

Cap.14. Ad Neophitos. Hom. de eucharistia in Encenijs.

Hoc accipietis, inquit, in pane, quod pependit in cruce: & hoc accipietis in calice, quod effusum est de Christi latere. Erit enim illi mors & non vita, qui mendacem putauerit vitam. Neq; multo secus Ioannes Chrysostomus, qui fuit Augustini æqualis. Nũ vides, inquit, panem? Num vinũ? Num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? Absit ne sic cogites. Quemadmodum enim, si cęra igni adhibita illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria consumi corporis substantiæ. Atq; Ioannes Damascenus cum plæraq; scripsisset in eandem sententiã, sicut ex Ambrosio citauimus, subiungit postea. Nõ est figura panis et uini corporis at sanguinis Christi, absit enim hoc, sed est ipsum corpus domini deificatum, ipso domino dicente, hoc est meum, non figura corporis, sed corpus: & nõ figura sanguiuis, sed sanguis: Et ante hoc, ipsis Iudęis, quoniã nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ non habebitis vitam æternã. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Et rursus: Qui manducat me, viuet. Ac Damasceno posterior Theophilactus. Attende, inquit, quod panis qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantum figuratio quædam carnis domini, sed ipsa caro domini. Non enim dixit, panis quem ego dabo, figura est carnis: sed caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem & accessionem sancti spiritus, in carnem domini. Et hoc aliquot sœculis posterior vir doctissimus Rupertus abbas Tuitiensis, qui vixit ante annos quadringentos. Nonne hic idem Euangelista Ioan. dicit in Apocalypsi? Si quis apposuerit ad hęc, apponat super illum Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat Deus partẽ eius de libro vitæ. Nunquid vero minus timenda est hic illa maledictio, vt nõ detrahamus vel apponamus quicquã verbis dicentis, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur? Hic est sanguis meus? Cum enim illo dicente, hoc est corpus meũ nos subauditionẽ apposuerimus, dicentes figuratiuũ, vel per similitudinem dictum, cum inquã illo dicente hoc est corpus, nos dixerimus hoc significat corpus, nonne multũ est quod apponimus, vel parua demutatione detrahimus, & sensum generamus quem tantus author Deus & homo nunquam est loquutus, nec ascendit vnquam in cor eius? Nempe cum obijcit quis suisque scriptitat in schedulis, quod itidem dixerit eadem veritas: Ego sum vitis, tam audacter quam imperitè in argumentum mendosum illud attrahit: cũ statim subsequentia verba dicentis, sicut palmes non potest fructum ferre à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis, manifestè per similitudinẽ dictum compel-

Li.4.ca.14.

Ioan.6.

In ca.6.Ioa

In ca.6.Ioa

Apoc.vlti.

Ioan.15.

Benedictione verbi, et cooperatione Sancti Spiritus panis conuertitur in carnem domini.

Notate impii Calvinistæ.

compellant intelligi, præsertim cum non signanter dixerit, ego sum hęc vitis, sicut signanter dixit, hoc est corpus meū, hic est sanguis meus, apposita proxime descriptione veræ proprietatis de corpore inquiens quod pro vobis tradetur, de sanguine autem, qui pro multis effundetur. Igitur ne veniant super nos plagæ nouissimę, necꝫ apponimus, necꝫ diminuimus quicquā diuinę definitioni vel descriptioni, quæ incarnatū verbū ore proprio deprompsit. Imo quia perfecta charitas foras mittit timorē, non tā plagarū timore, quam veritatis amore confitemur, quod panis iste corporeus postquam signauerit eum pater, & vinū hoc expressum acinis præsentibus, mox vt eodem signo signatū est per manus Ecclesię dicentis: vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi: vscꝫ, in mei memoriam facietis, corpus & sanguis eius, qui huius tractationis author est, & hoc sacrificium ipse Christus est, cuius passione & sacrificium fieret à Deo patre in veritate signatum est. Docet idem, tres modos esse essentiæ, quibus Christi corpus est in eucharistia, quarto autem differre. Est enim nomine, re, atcꝫ effectu. Est nomine, quia summus cœlorū pontifex, qui cum sit ipsa veritas, nomina nō vana rebus imponere solet, adeò fortiter hoc nomen impressit, vt non solum diceret hoc vocetur corpus meū, hic uocetur sanguis meus, sed hoc est, inquit, corpus meum: hic est sanguis meus. Est etiam re, quia nimirum sanctū sanctorum est, quam verà in illa specie qua traditus & lanceatus est, ipse sanctus sanctorū est. Est nihilominus effectu, quia quam vere in illa specie qua pependit in cruce, remissionem peccatorum operatus est omnibus, qui illā expectabant ab origine mundi cum fide, sine legalibus fidei sacramentis à iusto Abel vscꝫ ad latronem, quem in cruce confitentem suscepit: tam vere in ijsdem speciebus panis & vini eandem remissionem operatur omnibus qui sunt ingressi vel ingrediuntur ad eam fidem, postquam illa species hinc transiuit, & in cœlum sese recepit. Quarto idem specie differt, quod & plurimum prodest: non modo ne color & sapor humani sanguinis horrorem sumentibus illum faciat, sed vt competenti antidoto nimia parentum nostrorum curatur credulitas. Crediderunt enim deceptori diabolo in eo quod nō videbant, videlicet quod illi signo cōsequendæ diuinitatis effectiua virtus inesset, & comedentes mortui sunt. Credamus econtra fideli saluatori Deo, in eo quod non videmus, scilicet panem & vinum in veram corporis & sanguins transiuisse substantiam: vt comedentes atcꝫ bibentes viuamus in æternum. Ac reperiuntur quidem veteres, figuram, signum, similitudinem, exemplar, sacramentum hoc appellasse: verū non ita vt ideo veritatem in eo corporis & sanguinis 1. Ioan. 4.

guinis Christi negarent. Nam & Paulus quod Christus à morte ad vitam resurrexit, nostri à morte peccati ad vitam gratiæ resuscitationis similitudinem esse vult. Numquid ideo veram fuisse mortem, veram Christi resurrectionem negauit? Dicit idem Paulus de Christo, quod sit in similitudinem hominum factus, num ideo non eum verum hominem esse dicimus? Vocat idem Christum imaginem inuisibilem Dei, & figuram substantiæ patris, erit autem quisquam tam excors, vt propterea Christum Deum inuisibilem, & eiusdem esse cum patre substantię negare audeat? Itaq; nihil impedit quo minus idem mysterium & sit veritas, ut figura dicatur. Quemadmodũ pluribus id verbis Rabanus in suo libro quem de sacramento Eucharistiæ inscripsit, ostendere conatur. Proferunt Augustini verba Petrus Lompardus, & frater eius Gratianus & Algerus, Corpus Christi & veritas & figura est. Veritas dum corpus Christi & sanguis virtute spiritus in verbo ipsius ex panis viníq; substantia efficitur. Figura verò quod exterius sentitur. Ex quibus Augustini verbis apertè videre licet id quod ipsi quoque sensus nobis renunciant, aliud esse quod videtur, aliud quod intelligitur. Neque enim quæ videtur species panis & vini, sunt ipsum Christi corpus quod sub illis realiter cõtinetur, sed rectè dici possunt figuræ quædam siue exemplaria Christi corporis. Repręsentant enim nobis illud Christi corpus exangue, quod in cruce pro nobis pependit: simul & sanguinem qui fusus est ibidem in remissionem peccatorum nostrorum, quod exangue corpus, & cruor ab illo separatus, nequaquam sub istis speciebus continetur, sed est ibi verus & integer Christus, cum carne, sanguine, anima, & diuinitate sua. Repręsentant præterea istæ species mysticum Christi corpus quæ est colligatio Christianorum ad inuicem, velut membrorum sub vno capite. Vocauit etiam Damascenus hæc mysteria exemplaria futurorum, verum quo sensu ipse interpretatur, dicens: non quod non verè existant corpus & sanguis Christi, sed quod nunc quidem per ipsa participes reddimur Christi diuinitatis, tunc autem videbimus cum sicuti est, facie ad faciem. Hoc & Cyprianus indicat dicens: Panem angelorũ sub sacramento manducamus in terris, eundem sine sacramento manifestius edemus in cœlis, nõ ministerio corporali, sepe repetitis actionibus ad eundem reuertentes, sed consumatio sacerdoto nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis, implens & reficiens nos sufficientia, qua proferet se palam absque vllis integumentis, omnibus conspicabilis, summi præsentia sacerdotis. Itaque ante quadringentos etiam annos illa fuerunt Augustini verba Catholicis obiecta, quæ ex libro sententia-

Contra Calumniatas.

Cap. 12.

Li. 4. ca. 14.

In serm. de cœna domini.

tentiarum prosperi citant idem illi quorum supra meminimus. Sicut ergo cœlestis panis qui vere Christi caro est suo modo vocatur corpus Christi, cum re vera sit Sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palbabile, mortale in cruce positum est, vocaturq; ipsa carnis immolatio quæ Sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non in rei veritate sed significante mysterio, sic Sacramentum fidei quo baptisma intelligitur, fides est. Vnde idem beatus Augustinus ad Bonifacium, Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in Sacramento, non solum per omnes paschæ solennitates, sed omni etiam die, pro populo immolatur, nec vticq; mentitur qui interrogatus, cum responderit immolari. Si enim Sacramenta quandam similitudinem earum rerum quarum Sacramenta non haberent, omnino Sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine, pleraq; etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut enim secundum quendam modum Sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, Sacramentum sanguinis Chtisti, sanguis Christi est, ita Sacramentum fidei fides est. Quibus vt in hanc sententiam respondet Algerus. Notandum inquit est, immolationem quam non rei veritate dixit fieri, sola similitudine Sacramenti veram immolationem Christi repræsentantis mortem, passionem, crucifixionem ipso mysterio significante debere intelligi: sicq; baptisma quod est Sacramentum fidei, non in rei veritate, sed sola similitudine fidem dici: Quod vero veram carnem Christi suo modo corpus Christi dixit vocari, cum re vera sui ipsius Sacramentum sit, non ita intelligendum, quasi non vere dicatur corpus Christi, sed suo modo, id est, sibi singulariter proprio, quia cum omne corpus sit visibile atque palbale, solum corpus Christi post resurrectionem mutata natura non substantia, non est corporale, sed spiritale, inuisibile, vt dictum est superius. Quod vero dixit ad Bonifacium, sicut Sacramentum corporis Christi: secundum quendam modum corpus Christi est, ita Sacramentum fidei fides est, intelligendū est de forma panis & vini, quæ non vere sed figuratè & nuncupatiue dicitur corpus Christi. Quia igitur Augustinus ad comprobandum quod Sacramentum fidei, fides diceretur duas similitudines dedit, vnâ actualis Sacramenti immolationis scilicet imaginariæ: alterà vero realis, formæ scilicet panis & vini: vt sicut imolatio imaginaria figurate vocatur, mors, crucifixio Christi, & sicut forma panis & vini figurate vocatur corpus Christi, sic Sacramentum fidei scilicet baptisma figurate vocatur fides, Notandum, quod in altera harum similitudinum cœlestem panem qui vere Christi caro est, non cōmuni sed suo

& quasi proprio modo corpus Christi vocari dixit: Quia significat corpus illud nón corporale sed spiritale & diuinum præ omnibus corporibus singulariter vidit. In altera autem Sacramentum corporis Christi id est formam panis, absolute secundum quendam modum corpus Christi dixit, quia communi figura non existentium quod dicuntur, illud dici corpus Christi notauit. Quod autem inuisibile corpus Christi Sacramentum visibilis corporis Christi dixit, intelligidiliter tantum per exteriorem aliquam actionem, & non sensualiter accipiendum est. Quomodo enim more cæterorum Sacramentorum visibilium, id quod videri non potest rei visibilis esse poterit signum, nisi exterioris alicuius actionis circa se imaginem habuerit. Hæc Algerus. Quimundus vero eadem Augustini verba adferens: Hoc inquit libera facultate intelligere possumus dictum esse de manna vel de pane vel vino Melchisedech, vel de aliquo veterum sacrificiorum, quæ sacramenta corporis & sanguinis Christi fuerunt. Possunt enim quodammodo per figurã corporis & sanguinis Christi appellari, sicut petra vocatur Christus, Et ideo nõ satis attendit homo quid apponat, Nam si ex abundantia de Sacramentis quoq; altaris nostri id velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cum enim Sacramenta nostra sint substantiue corpus illud quod est filij Dei proprium, sunt quodammodo per figuram ipsum corpus Christi, cuius Sacramenta sunt, id est Ecclesia. Quod in expositione super Ioannem confirmat Augustinus ijs verbis. Hunc itaq; cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia. Huius rei Sacramentum id est vnitatis corporis & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa præparatur, & de dominica mensa sumitur. Idem in quodam sermone de Sacramentis. Quia passus est inquit pro nobis commendauit nobis in isto Sacramento, sanguinem suum & corpus, quod etiam fecit & nos ipsos, nam & nos ipsius corpus facti sumus per misericordiam ipsius, & quod accepimus nos sumus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit esse quodammodo societatem corporis quod est Ecclesia. Non quod ipse cibus & potus sit ipsa societas, sed ipsius societatis Sacramentum, Et hoc quod accepimus dixit quodammodo esse nos, quia nostri Sacramentum. Ita ergo corpus Christi proprium est quodammodo per figuram illud corpus Christi, cuius est Sacramentum, quod est Ecclesia. Nec mirum, cum ipse dominus per Prophetam dicit. Indumento iustitiæ circundedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Se dicit sponsum, quia ipse sponsus est,

Contra Berengarium lib. 2.

Esai. 71.

se dicit

se dicit sponsam, quia ipse est quodammodo illud corpus suum quod est Ecclesia cuius ipse est Sacramentum, Hanc intelligentiam nobis aptissime similitudo sequuta commendat, sicut enim dicimus proprium corpus domini, alterius sui corporis quod est Ecclesia, Sacramentum, sic baptismum visibilem, alterius inuisibilis scilicet baptismi cognoscemus Sacramentum. Est namq; baptismus interior, fides inuisibilis animam simili modo purificans teste beato Apostolo qui ait. Fide mundans corda eorum, Et iterum, sic & nos saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Proinde satis conuenienti & sana fide intelligere possumus dixisse Augustinum, sicut Sacramentum corporis Christi, id est, sicut illud proprium filij Dei corpus, quod est Sacramentum corporis Christi quæ est Ecclesia, secundum quendam modum corpus, Christi est, illud significat cuius est Sacramentum, id est Ecclesia ipse enim sponsus, ipse secundum quendam modum & sponsa: ita Sacramentum fidei, id est exterior baptismus pro eo quod fidei signum est, secundum quendam modum fides est. Ex ijs patrum sententijs cuiuis perspicuum esse potest, quæ fuerit Ecclesiæ catholicæ per vniuersum orbem diffusæ fam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra tempora constans fides de veritate corporis & sanguinis Christi: contra quam ante Berengarium, qui vixit ante annos quingentos, nemo venire ausus est. Primus ille fuisse perhibetur, qui Christo aduersari non dubitaret dicenti, hoc est corpus meum, ac figuram significationemq; corporis esse affirmaret. Cuius hic error in concilio Vercellensi primum fuit condemnatus: in quo cum ipse persisteret nihilominus, quod in eo concilio præsens non adfuerat, Turonis iterum generale concilium congregatum est, in quo præsidente tunc venerabili Papa Gregorio Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in sacrificio domini non vmbratice, sed vere Christi carnem & sanguinem fieri, dato propria manu Sacramento, confirmauit. Sed accidit illi quod est in prouerbio: canis ad suum vomitum reuersus est, & sus lota in volutabro luti. Itaq; denuo Romæ concilio congregato, cum esset apertissimis rationibus conuictus, libellos suos propria manu sub præsentia Papæ Nicolai coram omni Synodo cremauit, errorem anathematisauit, & confessionem bonam, quam Turonis fecerat, præbito identidem propriæ manus Sacramento renouauit, illis verbis quæ in decretorum libro videre licet: ac morituras ingentem dolorem præ se tulit, quod multos mortalium in hunc tam impium errorem adduxisset. Contra hunc extat libel-

Esa. 61.

Acto. 15.
1. Pet. 3.

Calumnia Berengarij dispulsa.

2. Pet. 2.

lus Lantfranci Episcopi Canthuarien sis, & piè et doctè scriptus: Guimundi Episcopi Auersani libri tres: Petri Abbatis Cluniacensis liber vnus: Sed & ante septingentos annos scripserunt de veritate huius Sacramenti non pauca Rabanus, Bertramus, & Paschasius. Sed necp sequutus postea quisquam est errorem hūc, donec ad hoc nostrum infœlix seculum ventum est, in quo nihil non audent homines, licereq; sibi quisq; vult quamlibet occulta fidei mysteria pertractare, ac ore in cœlum posito secreta cœlestia rimari. Qua vna re nihil esse potest magis pernicio sum: Siquidem homini Christiano credendum est, non disputandum,
Aba. 2. non discutiendum, non quærendum, quomodo. Iustus ex fide viuit, dicit scriptura, non ex argumentis aut rationibus. Cœlestibus mysterijs fidem adhibendo, fit vt ad fidei præmia perue-
Esa. 7. niamus, sicut scriptum est: Credite & intelligetis. Fide autem omissa in ratione comprehendendis ijs, quæ sensum omnem & intellectum humanum superant, frustra laboramus. Hoc est
Eccl. 3. quod sapiens nos admonet. Altiora te ne quesiueris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ tibi præcepit Deus ea cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus: Non est enim tibi necessarium ea quæ sunt abscondita videre oculis tuis. Scru-
Pro. 25. tator maiestatis opprimetur à gloria. Hæc de veritate corporis & sanguinis Christi in Sacramento Eucharistiq; dicta sufficiant.

De materia huius Sacramenti.

Cap. XL.

MAteria huius Sacramenti panis est & vinū aqua mixtum. Necp enim aliter illud conficere licet, cum ita sit institutum à Christo, cuius institutionem ab homine violari fas non est. Quam etiam ita firmiter obseruauit semper & obseruat etiānum Ecclesia Dei, nunquam vt ab ea sibi discedendum esse putauerit. Quamobrem nec licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquam aliter: aut consecrare, aut post consecrationem offerre, aut oblatione facta sumere: nihil vt sit, quod arguere quisquam Ecclesiam institutionis Christi violatæ iure possit. Verum hic videre licet miram serpentis calliditatem, qui cum intelligat inuictam esse rem concordiam simul iunctam, omnia facit vt illam rumpat, vt vnitatem scindat, vt coniunctos diui-
Cant. 6. dat ac separet, quod non aliter suis insidijs eos opportunos fore perspicit. Nam castrorum hanc aciem ordinatam perrumpere nulla

nulla ratione potest: sed qui deseruerint ordines, in his debellandis nihil est ei negocij. Huc ergo vt adducat homines, quo segregent semetipsos, nihil curæ, diligentiæ, laboris prætermittit. Quamobrem non statim orditur ab eo, quod solum habet maximè propositum, vt Christum tollat ex Eucharistiæ Sacramento, vt corporis eius & sanguinis veritatem negare doceat: neq; enim non intelligit versipellis ista bestia, quod hac ratione facile deterreret omnes. Quamobrem captat initio beneuolentiam, cum sit in artis Rhetoricæ præceptis diligenter exercitatus: fingit se Christi causam agere, illius iniuriam dolere: queritur huc audaciæ progressos homines, vt illius institutioni denegare, vt contra illam plebi calicem adimere veriti non sint: Esse diserta Christi verba, Bibite ex hoc omnes: contra hæc ventum esse, cũ populo calix est subtractus. Non esse ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui tantum sibi licere volunt, vt Christi etiam institutionem violent. Vides lupum, à quo vt caueremus monuit Christus, vestimentis ouium indutum? vides Satanam in angelum lucis transfiguratum? Dolet scilicet iniuriam Christi, qui studium suum omne in hac vna re cõsumit, vt Christm tollat, non ex hoc modo Sacramento, verum ex omni etiam hominum memoria. Quid nos ad hæc? Vellera quibus obuoluit se lupus, hoc est è lege Dei prolatam sententiam, libenter amplectimur: grata nobis est lanarum hæc mollicies, verum interea cauendum nobis est ab aculeis dentium lupi ferocis. Diximus hac de re non pauca, cum de Ecclesia sermo nobis esset. Quoniam vero temporum horum peruersitas hoc in primis postulare videtur, inculcandum est etiam diligentius. Libet autem hic adscribere grauissimi doctissimiq; viri, cui perpetuum fuit cum hæreticis certamen, sententiam. Memento, inquit, neminem hæreticorum esse, qui se nunc non secundum scripturas prædicare ea, quæ blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion verbum Dei cum legit nescit: hinc Photinus hominem Iesum Christum cum loquitur ignorat: hinc & Sabellius dum quod ego & pater vnũ sumus non intelligit, sine Deo patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus per insanas fœminas suas Paracletum alium defendit: hinc & Manicheus & Marcon legem odit: quia litera occidit, & mundi Princeps diabolus est. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, & fidem sine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione sunt, sed in charitate. Ex his Hilarij verbis illud discimus, vt non statim quicquid verbum esse Dei prætenditur, id verbum esse Dei credamus. Non enim quod scriptum in libris Canoni-

Matt. 26.

Matt. 7. 2. Cor. 11.

Hilarius in libro ad Constantium.

Ioan. 10.

2. Cor. 4.

cis reperitur, sed quod sanè in illis intellectum est, hoc verbum Dei censendum est. Diximus de Ario, quod scripturam protu-
Ioan. 14. lit, Pater maior est me: sed quo sensu ille protulit, non erat verbum Dei. Necp vero solus id Arius: Omnes propemodum hæretici scripturarum testimonijs ad errores suos confirmandos vsi sunt. Nulla enim est ad fallendum via facilior, quam si vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur authoritas. Scripturam proferebat No-
Heb. 6. uatus, Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt spiritus sancti, & & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam: Si hoc sensu protulisset, negari vt diceret per hæc verba secundum baptis-
Ambr. li 2. de pœnitentia cap. 2. mum, quòd sicut ab Ambrosio, & Augustino animaduersum est, ipsum etiam renouationis verbum satis indicat, quæ in baptismo non in pœnitentiæ Sacramento confertur, Dei verbum
August. in epist. ad Rom. erat, necp fas esset cuiquam homini Christiano contradicere: Quoniam vero non secundum baptismum per hæc verba, sed lapsis negari pœnitentiam intelligi voluit, tuum hoc verbum erat ô satana per Nouatum loquentis, non erat Dei verbum. Nunquam enim, quo dictante scripsit hæc Apostolus, spiritus sanctus, qui summa bonitas est, qui spem in nobis erigit, hoc sensu verba hæc accipi voluit, vt omnem veniæ spem præcideret, si post baptismum in peccatum prolapsi essemus. Profertur &
Marc. vlti. nunc scriptura. Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit.
Matt. vlti. Euntes docete omnes gentes, baptisantes eos &c. Si hoc sensu profertur, vt quicunqp rationis compos est, cum ad baptismum
Heb. 11. accesserit, fidem adferat, sine qua impossibile est placere Deo, quam nisi attulerit, salutem consequuturus non sit, Dei verbum est, omni veneratione amplectendum. Sin autem per hæc verba paruulos à baptismi Sacramento velis excluſos, quod ij fidem non habent quæ est ex auditu, tuum est hoc verbum Satana, qui saluti mortalium inuides, & quibus potes modis eam impedire conaris, non est verbum Dei: Nam qui vult omnes homines
1. Tim. 2. Hebr. 2. saluos fieri, qui gustauit mortem pro omnibus, qui sanguinem suum æque pro paruulis fudit atcp pro adultis, nunquam eos excluſos à regno suo voluit, ad quod extra baptismum aut baptismi votum aditus mortalium patet nulli: cum præsertim etiã in terris versatus, testatam omnibus voluntatem ea de re suam
Matt. 19. fecerit, dicens: Sinite paruulos venire ad me. Et: Nisi conuersi
Matt. 18. fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Quamuis illi suam fidem propriam ad baptismum non afferant, sufficere tamen illis voluit benignus & misericors dominus Ecclesiæ fidem, in qua cum baptisantur, quoniam fidei

Sacramen-

Sacramentum baptísmus est, habitum in eo fidei consequuntur, & iam deinceps fideles vocantur & sunt, vt si eo ipso momento quo baptísati sunt decesserint, in fide & confessione Christi nominis decessisse credantur. Nam etsi propter defectum rationis actu fidem adhuc exercere non possunt, si tamen vita suppeditauerit, cum ad vsum rationis peruenerint, exercebunt. Profertur ab alijs quoq; scriptura. Non in manu facta sancta Iesus introiuit exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neque vt sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno (alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi.) Nunc autem semel in consummatione seculorum ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et iterum: Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei: de cætero expectans, donec ponantur inimici eius scabellum pedũ eius. Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Si, quæ scripta sunt ab Apostolo sic accipãtur, vt visibiliter & sensibiliter semel tantum Christi corpus in ara crucis oblatum fuisse dicatur, eo genere oblationis, quo inspectante populo vniuerso mortem pro nobis oppetere dignatus est, quodque deinceps eiusdem generis alia oblatio non sit expectanda (nam neq; necessaria est, cum ad redimendum genus humanum vniuersum, ad abluendos omnes à peccatis, ad sanctificandos, ad iustificandos omnes, vna illa hostia abunde suffecerit) Dei verbum est: certum enim est & indubitatum, quod Christus resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabit. Quod em̃ mortuus est peccato, mortuus est semel. Sed si ita hæc verba interpreteris, vt incruentum illud sacrificiũ (sic enim 'nõ à Gregorio modo Nazianzeno, verum & à patribus in sacrosancto concilio Ephesino congregatis appellari legimus) in quo memoria fit & repræsentatio sacrificij pro nobis in cruce peracti per Pontificem nostrum dominum Iesum Christum, vt illud in Ecclesia deinceps amplius non esse celebrandũ existimes: tuũ est hoc verbum ô Satana, qui per impium Caluinum, & eiusdem farinæ non paucos alios id populo persuadere conaris, non est Dei verbum. Nunquam enim spiritus sanctus, quo suggerente Paulus hęc scripsit, sic ea verba intelligi voluit. Cuius rei, ne cæteros cõmemorẽ, vel solus Ioannes Chrysostomus, Pauli germanus interpres, locuples testis esse potest: qui

Hebr. 9.

Hebr. 10.

Rom. 6.

Homil. 17. ſcribens in illud caput ad Hebræos: Quid ergo nos, inquit? Nónne per ſingulos dies offerimus? Offerimus quidem, ſed ad recordationem facientes mortis eius: Et vna hæc eſt hoſtia, non multę. Quomodo vna eſt & non multæ? Quia ſemel oblata eſt, oblata eſt in ſancta ſanctorum: hoc autem ſacrificium, exemplar eſt illius, idipſum ſemper offerimus. Nec nunc quidem aliũ agnum, craſtina alium, ſed ſemper eundem ipſum. Proinde vnum eſt hoc ſacrificium, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Chriſti ſunt? Nequaquam, ſed vnus vbiq; Chriſtus, & hic plenus exiſtens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbiq; offertur, vnum corpus eſt, & nõ multa corpora: ita etiam & vnum ſacrificium. Pontifex autem noſter ille eſt qui hoſtiam mundantem nos obtulit: ipſam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem, conſumi non poteſt. Hoc autem quod facimus, in eõmemorationem quidem fit eius quod

Luc. 22. factũ eſt. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud ſacrificiũ, ſicut Pontifex, ſed idipſum ſemper facimus: magis autem recordationem ſacrificij operamur. Quid dici potuit clarius ad quotidiani ſacrificij noſtri rationem explicandã? & ad Pauli vel ſpiritus ſancti potius per Paulum loquentis ſententiam explanandam? Primum diſcrimen oſtendit inter ſacrificium quod offertur à nobis in altari quotidie, & quod in cruce ſemel eſt oblatũ à Chriſto, nunquã ad eundem modũ amplius offerendũ: quod illud in mortem oblatum ſit, hoc fiat in mortis recordatiõem. Deinde eandem hanc & illã hoſtiam eſſe demonſtrat: idem enim verũ & viuũ corpus immolatur in altari, quod ſemel in ara crucis fuit immolatũ, quãuis immolationis veritas eadem non eſt. Propterea ſacrificium hoc vocat exemplar illius quod in cruce peractum eſt. Ibi enim verè oblatus, veré paſſus, verè mortuus eſt Chriſtus: hic nihil aliud quam eorum, quæ ibi acta ſunt, fit repræſentatio. Docet ad extremũ, quicquid eius facit Eccleſia, eam ex Chriſti præcepto facere, qui quod ipſe corpus ſuum in mortem ſemel obtulit, à nobis in ſuæ mortis recordationem iugiter offerri iuſſerit. Verum hac de re paulo poſt pluribus diſſeremus, nam nunc ideo tantum iſta commemorare viſum eſt, planum vt omnibus faceremus, non eſſe ſtatim tanquã Dei verbum accipiendum, quicquid è ſcripturis in prauũ aliquẽ ſenſum detortum profertur: Scriptura fuit ea quoq;, quam con

Pſal. 90. & Matt. 4 tra Chriſtum ipſum tentans eum ſatanas adduxit, Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Sed quo ipſe ſenſu produxit, nõ Dei, ſed ipſius fuit ſatanę verbũ,

2. Cor. 11 qui ſi ſe transfiguratin angelum lucis, non eſt magnum, ſi miniſtri

ſtri eius transfigurentur velut miniſtri iuſtitiæ: non eſt magnum ſi fuerunt ſemper & ſunt etiam nunc Pſeudoapoſtoli & operarij ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti. Etiam ante natum Chriſtum non niſi ſub verbi Dei prætextu Satanas per Pſeudoprophetas populum ſeducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis dictum: quod currebant cum eos non miſiſſet dominus: quod ſubinde vociferabantur, verbum domini: os domini loquutum eſt: Hæc dicit dominus: cum tamen hæc dominus loquutus non eſſet, quæ ipſi dicerent. Iam qui Galatis aliud annunciabant, quam quod à Paulo acceperant, ſub Euangelij titulo doctrinam ſuam populo venditabant. Sic enim ad eos Paulus loquitur. Miror quod ſic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiã Chriſti, in aliud Euangelium: quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui, qui vos conturbant, & volũt conuertere Euangelium Chriſti. Quem locum enarrans Ioannes Chryſoſtomus. Huiuſmodi, inquit diaboli fraus eſt, haudquaquam nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim ſi dixiſſent, deſciſcite à Chriſto, Galatæ vitaſſent eos velut impoſtores & corruptores. Nunc verò, ſinentes eos in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen, impune ſummaq; audacia perfodiebant domum, videlicet, iis quę dixi obtentis velamentis, per hęc nomina celantibus parietum perfoſſores. Quoniam igitur illi ſuam impoſturam appellabant Euangelium, ipſe etiam aduerſus nomen repugnat &c. Quid? An tibi non videtur iis verbis eos graphice depingere, qui Euangelium, qui Dei verbum noſtro ſæculo ſic ſibi ſolis arrogauerunt, vt eius poſſeſſione Chriſtianos omnes excluderẽt? adeo, vt niſi Lutheri quis amplectatur impoſturam (hanc enim bona pars eorum, qui diſceſſerunt ab Eccleſia, vocat Euangelium) Chriſtianum cenſeri nolint, quamlibet is Chriſti ſe doctrinam & eius Apoſtolorum ſequi profiteatur & præſe ferat. Quibus nos rectè cum Paulo dicere poſſumus, An à vobis Dei verbum proceſſit, aut in vos ſolos peruenit? Sed expendamus nunc & hanc ſcripturam, cuius gratia iam alias aliquot excuſſimus. Scriptum eſſe aiunt. Bibite ex hoc omnes. Hunc ſi ſenſum eſſe vis, vt quibus hoc dictum eſt, non licere putes Sacerdotibus aut conficere, aut offerre, aut oblatione facta Chriſti corpus & ſanguinem ſumere, niſi ſub vtraque ſpecie, Dei verbum eſt, quod obuijs, quod aiunt, vlnis reuerenter amplectimur: Sic enim Chriſtus inſtituit, ſic vna, ſancta, Catholica, Apoſtolica ſemper obſeruauit Eccleſia, neque faciet vnquam, vt iſtud Chriſti mutet inſtitutum. Si autem illud ex iis verbis colligere conaris, quod eis tanquam

Hier. 23. 14. 27. & 29.

Galat. 1.

1. Cor. 14.

Chriſti

Non esse prohibe tur necessitate sub vtraq; specie communicare.

Christi præcepto cuncti compellantur ad vtriusq; speciei communionem, quod aliter saluo esse nemini liceat, tuum est hoc verbum ô Satana, qui per hanc viam & opinionum, & animorum in Ecclesia Dei dissidium excitare conaris, non est verbum Dei. Legantur quæ præcedunt verba, totus ille locus accuratius expendatur, cuius erit perspicuum, cum in domo Simonis leprosi, vbi Pascha cum discipulis suis Christus manducauit, alij quoq; nonnulli fuerint, neminem tamen in illa cœna præsentem adfuisse præter duodecim Apostolos, ac solis illis hęc
Matt. 26. verba dicta esse. Dicit Matthæus: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis. Dicit Marcus. Vespere autem
Marc. 14. facto, venit cum duodecim. Dicit Lucas: Et cum facta esset hora
Luc. 22. discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Putas ne temere factũ esse, quod numerus iste duodecim ita diligenter ab omnibus Euangelistis expressus est? Præuidebant illi spiritu sancto pleni, futuros nouissimis temporibus, qui ex verbis ipsorum tanquàm à Christo præceptum esse defenderent, quod ab ipso præceptum est nunquam: atq; ideo in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ad solos vt duodecim Apostolos, quos etiam tum Sacerdotes instituit Christus, verba hæc pertinere demonstrarent: vt illi necessario sumerent sacris operantes, cæteri vero, quin & illi ipsi extra sacrificium, Eucharistiam sub vtraq; specie sumendi, nulla essent necessitate adstricti. Quamobrem nihil adferunt isti ad institutum suum probandum ex
Ioan. 6. eo loco, vbi cœna domini describitur. Nam quod præceperat Christus, id ab Apostolis factum est, attestante Marco, quod biberunt ex eo omnes, & fit etiam nunc ab ijs, qui sacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centum annos vetustum Ecclesiæ morem, quo sub altera tantum specie communicatur, mutantes, priuata sua authoritate sibi calicem vsurparunt, ex his verbis, bibite ex hoc omnes, errorem suum confirmari non posse: quamobrem ad astruendum illum, verba potius Christi, quæ sunt apud Ioannem, producenda putauerunt, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis: Quæ tamen verba, qui triginta ijs annis prodierunt, de spirituali non de Sacramentali manducatione intelligi volunt: Quæ etiamsi de Sacramentali manducatione accipiantur (sicut accipi recte possunt de vtraque) tamen in toto illo capite neq; calicis, neq; vini fit vllamentio, magis vt ad receptum Ecclesiæ morem, quam ad istorum errorem probandum, facere videantur. Quamobrem non modo præceptũ vbi dari iusserit, sed nec exemplum vbi dederit sub vtraq; specie Christus alijs quã Apostolis, quisquã in scriptu

ris

ris reperiet, cũ ostendi è contra possit à nobis, qui non erant ex Apostolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc Sacramentum sub altera tantum specie datum esse. Nam quem illis fregerat panem Christus, non simplicem panem, sed Sacramentum fuisse corporis & sanguinis Christi testantur vno ore Chrysostomus, Augustinus, Beda, Theophilactus. Quin & Hierosolymis vnius tuntum speciei communionem in vsu fuisse, ex his, quæ de fractione panis in actis Apostolorum scripsit Lucas, discimus. Totum præterea Ioannis caput sextũm, sicut paulo ante commemorauimus, nullũ necꝫ calicis, necꝫ vini facit mentionem: nec obscure indicat, sufficere solam speciem panis, cum dicit, Qui manducat panem hunc, viuet in æternum. Quod si spectes figuras, quibus hoc Sacramentum in lege fuit præsignatum, agnum illum Paschalem, & manna quod de cœlo Iudæis fuerat suppeditatum, figuram illius gessisse reperies: De ijs comedebant omnes, de liquore verbum nullum. Quin illud in Leuitico potius legitur, quæ libamina iuxta ritum illius temporis oblata, consistebant in liquidis, in vsum Sacerdotum omnino cessisse, necꝫ sibi portionem eorum aliquam offerentes laicos vsurpasse: vt hæc quoꝫ figura ad eũ, quem retinet Ecclesia Catholica, morem confirmandum pertinere videatur. Ad quem abrogandum nõ modo nihil profertur è scripturis, verumetiã ex ijs sanè intellectis cuiuis perspicuum esse potest, vtramꝫ speciem ab ijs tantum qui sacris operantur, alteram extra sacrificiũ ab omnibus recte sumi. Quid ergo quiritaris ô Satana præceptum Christi violari, quod hac quidem de re nullum esse constat? Quid si ille ipse, quo tu quasi flabello quodam vsus es ad istos in Ecclesia Dei ventos & tempestates excitandas, cuius opera tam multos à Christo, & à corpore eius Ecclesia segregasti, testimonium contra te feret, nihil esse de vtraꝫ specie sumenda à Christo præceptum? Lege quæ scripserit ad Boemos nondum in reprobrum sensum datus, hęc illius verba reperies. Quoniam pulchrum quidem esset vtraꝫ specie Eucharistię vti, & Christus hac in re nihil tanquam necessarium præcepit, præstaret pacem & vnitatem, quã vbiꝫ Christus præcepit, sectari, quam de speciebus Sacramenti contendere. Lege quæ scripsit idem in Eucharistiæ declaratione. Non dixi, inquit, uecꝫ consului, necꝫ est intentio mea, vt vnus aut aliquot Episcopi propria authoritate alicui incipiant vtramꝫ speciem porrigere, nisi ita constitueretur & mandaretur in concilio generali. Sic ille nõ prorsus adhuc odio erga Catholicã Ecclesiam excœcatus. Sed & postquã argumenta illi per te satana suppedita sunt, quibus sacrosanctum missæ sacrificium euertere, atꝫ ita redemptionis nostrę per Christum in

Luc. 24.

Chrys. Homil. 17. in Matthæum
Aug. lib. 3. de consensu Euangelistarum ca. 25
Beda in Lucam lib. 6.
Theophil. in Lucam
Act. 2.
Exod 12.
Exod. 16.
Leuit. 4. 6. & 16.

cruce

cruce factæ memoriam omnem abolere penitus conaretur, scripsit his verbis in libro, qui de formula missæ inscribitur: Si quo casu concilium statueret, minime omnium nos vellemus vtraq; potiri: & plane eos anathema habere, quicunq; authoritate talis concilij potirentur vtraq;. Hæc iuratus ille tuus, æstro tuo percitus, in cuius scripitis, vt facile mendacem agnoscere liceat, vix vlla pagina reperitur, in qua secum ipse non pugnet. Cum itaq; scripturæ pro recepto magis Ecclesiæ more, quam contra illum facere videantur, causæ nihil est, quamobrem tanta contentione calix nunc exigatur. Sed fuit, aiunt, eius vsus in primitiua Ecclesia. Fuit, sed non in vniuersa. Dedit vtramq; speciem Corinthijs Paulus: dedit alteram tantum Hierosolymitanis Iacobus: Qua de re nullum extabat Christi præceptum, abundabat vnusquisq; in sensu suo. Etiam infantulis mox vt lauacro regenerationis sanctificati sunt, Eucharistia dabatur in Ecclesia primitiua, sicut ex Dionysio Areopagita, Cypriano, Augustino, Innocentio, & Sozimo Pontificibus abunde liquet. Neq; id sine obtentu verbi Dei fiebat. Nam siue illud proferas: Bibite ex hoc omnes, si ad alios etiam, quam ad quos dictum est Apostolos, referendum existimas: siue illud, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis, vtrumq; æque ad paruulos atq; ad adultos pertinere videtur. Nam qui dicit omnes, neminem excludit: excluſi sunt nihilominus infantes ab vtriusq; speciei, vel potius ab ipsius corporis & sanguinis Christi sacramentali participatione, neq; tamen quisquam est ex nouatoribus istis, qui propterea cœlum terræ miscendum putet. Quid autem causæ est, quamobrem qua authoritate fecit Ecclesia, vt ab omni sacramentali Christi corporis manducatione paruulos excluderet, eadem autoritate non liceat illi iustis & grauibus ex causis, non ab ipsius Christi corporis & sanguinis, sed à speciei tantum alterius vsu, eos, qui sacris non operantur, arcere, cum sub vna æque sit integer Christus, atq; sub vtraq;: neq; sit in specie salus, sed in eo, qui sub specie continetur, domino nostro Iesu Christo, extra cuius nomen aliud non est, in quo nos fieri saluos oporteat, neq; vel de altera, vel de vtraq; specie extra sacrificium sumenda, Christi præceptum extet vllum, verum Ecclesiæ potestas concessa sit, quod ratio temporis postularet, ea de re statuendi. Quanquam & eius rei licet exempla proferre, vbi cum ratio postulabat, non modo ventum est sine peccato contra Dei præceptum, verum etiam illud ipsum sine expresso Dei mandato est abrogatum. Circumcisio & sabbatum, quin à Deo præcepta sint, inficias ire potest nemo, & tamen etiam sub lege, & circumcisio in deserto, & sabbati

Diony. Eccle. Hierar. cap. 7.
Cypria. tractatu delapsis.
Aug. epist. 107. & de peccatorũ meritis & remissione lib. 1 ca. 20. & contra Iulianum li. 3. ca. 11 & contra Pelagianos
Hipognosticon li. 5.
Innoc. epistola 26.
Act. 4.
Gen. 17.
Exo. 20.

et sabbati sanctificatio bello ingruente sine peccato fuit à Macha beis intermissa: Quin etiam vtrumcp fuit paulo post quam Christus fuit mortuus Ecclesiæ auctoritate abrogatum: Non quòd vtrumcp obseruare malum esset, sed quod solicita de salute nostra mater Ecclesia, nihil nobis cum Iudæis esse commune voluit. Sed ad nostra Sacramenta veniamus. Nónne Christus formam baptisandi præscripsit? In nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, formam tamen hanc Apostolos non obseruasse legimus, quos in solius Iesu nomine baptisasse scribit Lucas, necp tamen vociferabatur quispiam Christi institutionem violari, cōtracp præceptum eius veniri. Quod apertius certe est de hoc Sacramento, quam de Eucharistia sub vtracp sumenda. Postulabat hoc illorum temporum ratio, vt Iesu nomen & eius virtus quam maxime incalcaretur fidelium mentibus: tum & illud intelligebatur, quod solius huius nominis appellatio, totius esset deitatis confessio, sicut à Basilio scriptum, & ab Ambrosio legimus repetitum. Quare non hoc ipsum cogitatur in alterius speciei ademptione? quandoquidem vnius sumptio, totius est Christi communicatio. Factum est tamen postea, vt quam Christus præscripsit formam, ad eam Ecclesia redeundum esse putaret. Deinde vero, Nónne præceptū à Christo videtur, prius vt doceantur qui baptisandi sunt? Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptisantes eos. Et alio loco: Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit. Velle videtur, vt fides quæ ex auditu est, baptismum præcedat. His scripturæ locis vrgent maxime Anabaptistæ, clamant & ipsi, violari præceptum Christi baptisandis paruulis, qui doceri non possunt: Et tamen ab ijs, qui malunt Euangelici quam Christiani vocari, quod cuiusuis potius quam Christi Euangelium amplectuntur, illi ipsi Anabaptistæ pro hæreticis habentur: Necp videtur eis, & quidem recte (nam hac in parte cum Ecclesia sentiunt) quicquam fieri contra Christi præceptum baptisandis paruulis, cum ad solos adultos hæc verba pertineant. Iam vero quid est baptisare? Nónne immergere, & in aquam deprimere? Quem immergendi ritum religiose tenuit, & ad posteros etiam transmisit Ecclesia primitiua, necp tamen continuauit posteritas. Quanta autem religione mos hic in Ecclesia primitiua fuerit obseruatus, vel ex eo colligi potest, quod cum Clinici, hoc est lecto propter ægritudinem decumbentes, aspergi siue perfundi cœpissent, dubitatum est de perfusione illa, quæ nunc etiam in vsu est, vtrum pro baptisatis habendi essent, qui perfusi tantum siue aspersi fuissent. Quam dubitationem discutiens Cyprianus, nihil referre scripsit, perfunderentur ne an mergerentur: quod in Sacramentis salutaribus

Iosue 1.
1. Macha. 2.
Matt. vlti.
Actor. 8.
Basilius ad Amphilochiū ca. 12.
Ambrosi. lib. 1. de spiritu sancto cap. 3.
Lib. 4. epi. 7

ribus necessitate cogente, & Deo suam indulgentiam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia. Non putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam esse, sed fide potius excipi cœlestem munificentiam. Ecce in vno baptismi Sacramento quam multa mutata sunt, non dicam contra præceptum Christi, sed quod negari certe non potest, contra scripturæ verba, nullos tamen ea res in Ecclesia Dei motus peperit, neq; est aliquis, qui tria verba cum quoquam hæc nomine commutanda esse putet. Quæ malum est hæc amentia, quod de speciebus, in quibus non est salus, tanta est altercatio, cum tamen neque recens, neq; perpetuum sit hoc Ecclesiæ de vtraq; specie sumenda interdictum. Ante mille & centum annos in Ephesino cõcilio, quod est vnum ex quatuor illis, quæ tanquam quatuor Euangelia à Christianis omnibus recipiuntur, decretum fuit, vt sub specie panis tãtum à Laicis Eucharistia sumeretur. Inde traxit etiam nomen laica communio, cuius & in Sardicensis, & in Agatensis concilij decretis fit mentio. Decretum autem illud fuerat propter abolendum hæresim Nestorij, qui sub specie panis carnem sine sanguine, hoc est cadauer, sub specie vini sanguinem absq; carne, hoc est cruorem, contineri blasphemabat. Hic error durat etiam nunc. Scimus enim vtriusque speciei vsum permissum à Paulo tertio Pontifice quibusdam, cæteris Catholicis, hac vero sola in re ab Ecclesia segregatis fuisse, modo confiterentur, sub specie panis corpus & sanguinem, sub specie vini sanguinem & corpus contineri. Quorum Sacerdotes cum deliberandi spacium sibi dari petiuissent, postridie in templis populum è superiore loco admonuerunt, dixisse Christum accepto pane, hoc est corpus meum, non addidisse & sanguis: accepto vero calice, hic est sanguis meus, non addidisse & corpus: hominem vero velle vt dicatur, hoc est corpus & sanguis: hic est sanguis & corpus. Quæsiuerunt deinde, vtri magis credendum sit, Christo ne Deo Deiq; filio, an homini? magnosq; motus excitarunt, atq; irritos Pontificis conatus in reducendis illis ad vnitatem Ecclesiæ fecerunt. Non videtur autem hic error esse dissimilis errori Lucianistarum, Qui cum legerent, verbo carum factum est, negabant animam in Christo fuisse, quod nude scriptum esset, verbum caro, non autem, caro & anima factum est. Quos reprehendens Ephiphanius: Ecce, inquit, dicit scriptura, Formauit DEVS hominem: & non dixit, fecit ipsi epar, aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut neruos, aut alia quæ sunt in corpore. Per hoc intelligamus, vnum quid esse ex toto fabrefactum hominem

Epipha. in Ancora.

minem ipsum, eo quod non particulatim compositionem totius animalis scriptura explicat. Porrò sublata causa, non multo post cessauit hoc interdictum, & vtraq; species vsurpari rursus cœpit. Qua tamen in re non idem apud omnes mos obseruabatur, quod apud alios vtriusq;, apud alios alterius tantùm speciei fuit vsus, donec ad Gregorij tertij Pontificis Romani tempora ventum est, quo ad Ecclesiæ gubernacula sedente, Germania Christi recepit Euangelium, ac ducentis post annis Polonia, & succedente tempore nonnullæ septentrionales aliæ nationes, apud quas vini vsus prorsus fuit incognitus. Nam & in Germania non multo amplius quam trecenti anni intercesserunt, cum excoli vineæ cœptæ sunt, quæ tamen & ipsa non vbiq; vini ferax est. Apud nos vero nunc quidem frequentior, parentum vero nostrorum & auorum memoria, rarus & perexiguus vini fuit vsus, ac minor etiam, quò tempore primum nostris maioribus Euangelij lumen affulsit. Hoc itaq; Gregorio tertio Ecclesiæ vniuersali præsidente ante octingentos plus minus annos, tacito quodam populorum omnium consensu vtriusq; speciei communio videtur abrogata. Nam qui vino abundabant, cum alios nuper ad Christi fidem conuersos propter vini penuriam vtraq; specie vti non posse viderent, ne quid ea res pareret offendiculi, quod non vnus & idem apud omnes ritus obseruaretur in hoc præsertim Sacramento, quod proprie symbolum est vnitatis, ab vtriusq; speciei vsu abstinendum sibi esse putauerũt, altera tantum contenti. Ac durauit hæc sub vna tantum specie communicandi consuetudo sine cuiusquam interpellatione vsq; ad tempora Concilij Constantiensis, quod fuit habitum ante annos centum triginta sex: in quo etiam præsentes adfuerunt ex prouincia nostra Nicolaus Archiepiscopus Gnesnensis, Andreas Posnaniensis, & Nicolaus Plocensis Episcopus, qui fuit Iudex commissarius ad audiendas omnes causas nomine nationis Germanicæ constitutus: ex terris Brussiæ Ioannes Varmiensis, Procurator Pomesaniensis, Culmensis, & Sambiensis Episcoporum. Ibi primum exorti sunt qui dicerent, populum sub vtraque specie, etiam sumpto prandio, vel cœna, suscipere Eucharistiam debere. Qua de re cum esset ad patres concilij relatum, qui ex toto orbe conuenerant viri sacrarum literarum peritissimi, post maturam deliberationem habitam, decretum est, quod consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta communicandi populum sub vna specie tantum, & diutissime obseruata, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, nec sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare: quodq;

Sessione 13.

hanc consuetudinem obseruare sit sacrilegum aut illicitum, censeri debeat erroneum, et pertinaciter asserentes oppositum, tanquam hæretici sint arcendi. Decem & septem annis post, habitum est aliud concilium Basileæ, cui & ipsi Andreas Posnanien-
sis Episcopus tunc à sacro concilio nationis Germanicæ præsi-
dens designatus, & Franciscus Episcopus Varmiensis interfue-
Sessione 30 runt. In quo cum itidem de vtraq; specie disceptaretur, decre-
tum est & declaratum, quod fideles laici communicantes, non
astringantur ex præcepto domini ad suscipiendam Eucharistiã
sub vtraq; specie: sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis, &
Matt. 28. cum qua Christus est vsq; ad consumationem seculi, ordinare
habet quomodo ipsis non conficientibus ministretur, prout
pro reuerentia ipsius Sacramenti & salute fidelium viderit ex-
pedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis com-
municet (secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ)
proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenus
ambigendum est, quod non sub specie panis caro tantum, nec
sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integrè
totus Christus. Laudabilis quoq; consuetudo, communican-
di laicum populum sub vna specie, ab Ecclesia & sanctis Patri-
bus rationabiliter introducta, & hactenus diutissime obseruata,
& à doctoribus diuinæ legis, sacrarum scripturarum at ca no-
num multam peritiam habentibus, iam à longeuo tempore com
mendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam repro-
bare, aut sine auctoritate Ecclesiæ ipsam immutare. Ecce duo-
rum conciliorum decreta, quibus vsus hic Ecclesiæ sub vna spe-
cie communicandi confirmatus est: in quibus præsentes etiam
adfuerunt ex hac prouincia nostra Episcopi, à regno missi, qui
regni totius nomine ad ea quæ sunt in illis constituta suum as-
sensum præbuerunt. Fingamus autem controuersum adhuc
esse, num adstringamur ex præcepto domini ad Eucharistiam
sub vtraq; specie suscipiendam, tibi sic, mihi secus videbitur: quis
erit contentionis huius nostræ finis? Iudex vt sit aliquis opor-
tet. Postulari nunc a multis audimus concilium, atq; id liberum:
Quæ potuerunt autem esse concilia magis libera: quam hæc duo
fuerunt in Germania congregata, in quibus ipsos etiam Ponti-
fices loco suo motos legimus. Vt admiranda sit eorum vel in-
scitia, vel impudens comminiscendi quiduis audacia, qui pon-
tificia tyrannide calicem ademptum populo vociferantur, cum
non modo nullum ostendere queant Pontificis alicuius de eo
abrogando eo decretum, verum contrarium à nobis doceri
possit. Nam post Ephesinum concilium, cum interdicti causa

cessasse videretur, ad intermissum sub vtraq; specie communicandi morem à Leone Pontifice populus inuitatus fuisse videtur. Sed isti verum an falsum dicant, nihil sua referre putant, dum Pontifices quibuscunq; confictis criminationibus exosos populo reddant. Intelligit enim Satanas, quod à Cypriano scriptum antea commemorauimus, gubernatore sublato facilius circa Ecclesiæ naufragia se grassari posse. Quamobrem hoc laborat per membra sua, vt illius authoritatem eleuet, vt ab illius obedientia homines abstrahat. Cæterum quæ tyrannis est tueri concilij decreta, neq; permittere quæ sunt Ecclesiæ totius authoritate constituta, vt absq; eiusdem authoritate abrogentur? Si quæ per Principem in comitijs de cunctorum regni ordinum assensu constituta sunt, contra eorum aliquid Princeps ipse venerit, quam durum id multis videtur? Si vero contraria constitutione aliqua, quod in maioribus regni comitijs summa voluntate omnium sancitum est, id extra comitia solus ipse, paucis in consilium adhibitis, antiquare conaretur, qui non æderentur clamores? qui motus non excitarentur? Et quod Principi licere nolunt, id licebit monacho apostatæ, vt excœcatus erga monacham libidine, ac propterea sursum ac deorsum miscere volens omnia, tyrannidem hanc sibi vsurpet, vt quæ non de vnius alicuius regni aut prouinciæ, sed quæ de totius orbis Christiani, de tot regnorum, prouinciarum, populorum, nationum assensu, doctissimis, grauissimis, sanctissimis viris, in consilium adhibitis, in generali concilio, & eo quidem duplici, constituta sunt, ea priuata sua authoritate, quid dicam authoritate, quam nullam habet, quin potius affectata tyrannide quadam, abrogare conetur? Si quæ paulo grauior est causa, dicitur hic esse comitialis articulus, neq; Principi fas esse putatur extra comitia quicquam de ea decernere: & de Eucharistia statuere articulus est monachalis, vt ipse cum sua nonna decernat, num Constantiensis & Basileensis concilij decreta recte se habeant necne? Quę est si non est hæc extrema dementia, tantam aut monacho apostatæ, aut rhetorculo alicui tyrannidem permittere? vt is mihi de conciliorum decretis, deue sanctorum patrum scriptis ferat sententiam: vt hoc rectum, illud minus rectum: hoc amplectendum, illud reijciendum esse pronunciet? Certe si quis hoc de regni comitiorum statutis facere tentaret, aut pro insano haberetur, aut sibi debitas pœnas non effugeret. Quid autem causę est, cur sanctior esse debeat comitiorum quam conciliorum authoritas? Cur non liceat in illa, quod licere volunt in hæc? Dicat quispiam, Legem in comitijs non recte latam esse, ac suum iudicium omnium eorum, qui legem hanc sciuerunt in comitijs, iu-

Serm. 4. in Quadrage.

Lib. 1. epi. 3

Tyrannis quæ in Ecclesia habenda.

De Eucharistia statuere nũ articulus monachalis.

dicio anteponendum (neq; enim deerunt illi rationes, modo non prorsus ingenio sit destitutus, quibus eam infirmare conetur, fortassis etiam contra vitam & mores eorum, qui legem sanxerunt, declamabit, verò, an falso, non multum sua interesse existimans: Neq; enim fuit maior vnquam modo dicendi, verum etiam mentiendi quibuis impunitas & licentia, quam sub isto Euangelio, atq; ita seditionem concitet) num ferendus videbitur? Scilicet. Quod contra terræ alicuius comitia factum fuerit, nemo tolerandum putabit: quod verò contra totius orbis comitia factum erit, id ferri poterit? Merito commendatur ab Eusebio præclara Platonis illa sententia. Vobis quidem, inquit, si recte constitutæ sunt leges, vna certe lex erit plærarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, recte ne an contra se leges habeant, sed vno omnium ore, vnaq; voce, recte tanquam à dijs posita concedi præcipiat: nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Senem autem si quid excogitarit, Principibus & æqualibus, nemine iuuenum audiente, referre. Ne quærere quidem vir ille sapientissimus adolescentibus permittit, num Laconum, aut Cretensium lex recte se an cõtra habeat: seni vero non plus concedit, quam vt Principibus referat: quo si iustas & graues aliquas causas attulerit, per quos condita lex est, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorsus abrogetur. Vult autem id à sene fieri, nemine iuuenum audiente, quod hæc ætas affectionibus magis quam rationis magisterio gubernari consueuerit. Quam etiam ob causam Aristoteles, humanæ quoq; Philosophiæ minus eos idoneos auditores esse censet. Notum est illud quoque ex Næuij ludo, Percunctantibus enim, Cædo, qui vestram rempublicam tantam amisistis tam cito? respondetur. Proueniebant oratores noui, stulti, adolescentuli. Temeritas videlicet est florentis ætatis, prudentia senectutis. Nunc non alij de conciliorum decretis iudicant audacius, ne dicam an impudentius, quam oratores noui, stulti, adolescentuli: qui simul vt alicuius locos communes perlegerint, statim se Theologos profitentur: ac eiusmodi Theologos, vt non illud modo, super senes intellexi, verum & id quod proxime præcedit, super omnes docentes me intellexi, sibi arrogare audeant. Adeo verum est quod Prouerbio dicitur. Insciti confidentiam, eruditio cunctationem parit. Dicit scriptura: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Et alio loco de Christi præcursore, Helia Propheta: Conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres. Nunc à filijs discunt parentes male credere aut nihil credere: illos interrogant, ab illis docentur, & per Antichristi præcursorem corda

Plato. li. 1. de legibus. Euse. li. 12. de præparatiõe Euãgelica ca. 1.

Lip. 1. Ethicorum.

Psal 118.

Deut. 32.

Luc. 1.

da filiorum in patres, & patrum in filios conuertuntur: vt non hoc filij quod patres quondam eorum, sed hoc credant superstites patres, quod ab imperitis sæpe adolescentulis filijs suis docentur. Quid esse potest magis absurdum ac præpostorum? Lacpnum aut Cretensium leges haberi Plato vult tanquam à Deo sancitas, vt neque mutire quisquam contra eas audeat: & quæ citra omnem dubitationem à spiritu sancto latæ sunt, qui concilijs præsidet, afflatu'q; suo fouet ac vegetat Ecclesiam, nec eam in errorem vllum labi permittit, non modo quærere de ijs, verumetiam eas conuellere & labefactare velle, rerum imperito adolescenti licebit? Atqui in temporalibus etiam legibus, dicit Augustinus, quanquam de ijs homines iudicant cum eas instituunt, tamen cum fuerint institutæ & firmatæ, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas: Quanto magis id obseruandum est in legibus diuinis, cuius generis sunt, quæ feruntur in generali concilio legitime congregato, vt ne cuiquam de illis iudicium permittatur. Atque hæc quidem de vtraque specie. Hortamur autem, oramus, & per viscera misericordiæ Dei obsecramus fideles omnes in prouincia nostra constitutos, quandoquidem in hoc Sacramento varia est & multiplex Satanæ tentatio, fortiter vt illi resistant. Neq; enim aliud ille agit, quam vt hac de speciebus altercatione, à Christo & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quod segregatis facile se cætera quæ velit omnia persuadere posse credit. Decet autem fideles omnes expendere, quod sicut in hoc Sacramento verũ est & viuum Christi corpus, sic qui volunt illud sumere ad vitam æternam & non ad mortem æternam, eos & ipsos oportet esse Christi corpus. Consyderent quid sit quod agatur in hoc Sacramento. Quid enim aliud, nisi quod dicit Paulus, mors domini annunciatur? Quare autem mortuus est? Vt filios Israel qui erant dispersi, congregaret in vnum. Ipse mortuus est ideo vt congregaret, tu propterea sub vtraq; specie sumendum asseris, vt segreges, vt diuidas, vt dispergas, quod illo precioso sanguine suo collegit. Quid est, si hoc non est Antichristum esse? Quid hic est nisi Sacramentum pietatis, nisi signum vnitatis, nisi vinculum charitatis? Qua tu fronte audes illud facere causam dissidij, materiam diuisionis, fomitem odij? Saltem signa ipsa attende, neque aliud esse velis, quam quod per illa notatur. Neque enim sine causa Christus in specie panis hoc Sacramentum esse voluit: Vnus enim panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Nos ergo designauit in hoc Sacramento dominus, nos ad se pertinere voluit, mysteriũ pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit. Qui accipit myste-

De vera religio. ca. 31.

1. Cor. 11. Ioan. 11.

1. Cor. 10.

rium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se mysterium, sed contra se testimonium accipit, indigne enim sumit, ac reus erit corporis & sanguinis domini: occisor Christi reputabitur: nec minus peccabit, quam si Christum ipsum crucifixisset, si sanguinem eius fudisset. Ex multis granis vnus efficitur panis: et nos ex multis membris efficimur vnum corpus, corpus autem Christi. Hoc ergo corpus si lanias, si diuidis, quid aliud quam denuo flagellas, denuo crucifigis, denuo Christum interficis? Qua crudelitate quæ potest maior excogitari? Quamobrem iterum atq; iterum obtestamur per eum ipsum, cuius viuum corpus in hoc Sacramento continetur, vt ab hac tanta crudelitate sibi temperent, quin potius, quod mortis Christi beneficio facti sumus omnes, id esse & permanere velint. Fecit ille nos corpus suum, tradito pro nobis in mortem corpore suo, simus & permaneamus huius, & quidem vnius corporis membra. Erimus autem vnius corporis membra sub Christo capite, si nos ab Ecclesiastici ædificij compage uelli non permiserimus: si idipsum omnes dixerimus: si non fuerint in nobis schismata: si in eadem fidei regula permanserimus: si cum alijs de rebus ad fidem pertinentibus, tum de hoc venerabili Sacramento vnanimes idem omnes senserimus. Quamobrem non contendamus de speciebus, in quibus nihil est quod aliquid fiduciæ quisquam collocet: in illo solo spes nobis est omnis defigenda, qui sub speciebus istis visibilibus inuisibilis ipse latet vereq; continetur. Neque enim quod videmus salutem nobis adfert, sed quem oculis carnis huius cernere non possumus, quem sola fide comprehendere licet, dominus noster Iesus Christus, qui sub his quæ videntur speciebus inuisibilis ipse & immortalis vere continetur, ipse est & non alius, in cuius nomine nos omnes fieri saluos oportet. Qui cum æque sit integer sub vna atq; sub vtraq; specie, quorsum attinet de speciebus disceptare, ex quibus non est salus? Etiam atq; etiam nobiscum reputemus, quid alijs acciderit, qui cum de vtraq; specie primum inter se contendissent, Christum ex vtraque paulo post amiserunt. Neque enim credit iam bona pars eorum quicquam in hoc Sacramento, nisi merum panem, & merum esse vinum. Quæ quam sit horrenda blasphemia, quis non intelligit homo Christianus? Verum est quod dixit quidam quamuis Ethnicus. Nimium altercando veritas amittitur. Amiserunt illi veritatem, amiserunt Christum de Sacramento, dum altercationi studentes magis quam dilectioni mutuæ, non credunt veritati, de veritate sui corporis diserte dicenti, hoc est corpus meum. Huc perduxit miseros priuatus spiritus, cui plus fidendum esse putauerunt, quam ei qui publice promissus

2. Cor. 11.

Act. 4.

Matt. 26.

promissus & missus Ecclesiæ vniuersæ. Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit in terra. Quamobrem cum nullum Christi institutum, nullum præceptum videamus de calice cuiquam extra missæ sacrificium dando, cum Christum etiã ipsum & Apostolos absq; calice sub specie panis tantum Eucharistiam dedisse legamus: cum certo nobis persuasum sit, nihilo plus sub vtraq;, quam sub vna specie contineri, sub qua æque vt sub vtraq; integer Christus accipitur, ac eadem gratia conferatur: non altercemur cum inimicis crucis Christi, qui quæ pacificauit ille per sanguinem crucis, quæ per mortem suam congregauit, ea spargere conantur: non contendamus de speciebus, ne quod illis accidit, & ipsi Christum amittamus, verũ ad quod peruenimus, iuxta Pauli consilium, in eo permanentes, idem sapiamus omnes. Ita futurum est, vt ipsi facti corpus Christi mysticum, non ad mortem æternam corpus Christi verum sumamus, sed ad vitam æternam. Verum ad reliqua pergamus.

Quod hoc Sacramentum recte dicatur sacrificium. Cap. XLI.

INter omnia Sacramenta nullum est hoc vno Eucharistiæ Sacramẽto excellentius: quã etiã ob causam à Dionysio Sacramentã, Sacramentorũ & hostia vocatur hostiarum. Nam cum tria sunt, quibus rite Deus colitur, fides, spes, & charitas, baptismus fidei, ab eo enim fideles appellamur: confirmatio spei, per illud enim erigitur spes nostra, tutore nobis dato spiritu sancto: Eucharistia vero charitatis est Sacramentum, quod in eo recolimus, quanta fuerit charitas Dei et domini nostri Iesu Christi erga nos, qui dilectam animam suam bedit in manus inimicorum suorum, ac semetipsum tradidit oblationem & hostiam Deo patri pro nobis, vt sanguine suo nos emundaret ab operibus mortuis, ac vicissim charitate erga tam pium & beneficum seruatorem nostrum accendimur, omnia & facere, & pati parati, dum gratos nos & memores tanti beneficij præstare possimus. Quare quanto est excellentior charitas, quam sit fides & spes, tanto præstat hoc Sacramentum alijs omnibus, quod non modo significat & confert gratiam sicut alia Sacramenta, sed eum ipsum, qui fons est & largitor omnis gratiæ vere in se continet, dominum nostrum Iesum Christum. Intelligit hoc Satanas, quod nullius Sacramenti dignitas

Eccl. Hier. lib. 3.

Hier. 12. Heb. 9.

nitas maior est vel vtilitas: proinde nusquam etiam grauius quam in hoc Sacramento fideles tentat, quod aut sublatum ex omni hominum memoria, aut certe debito honore spoliatum ac prorsus contemptum esse cupit. Qua tamen in re, vt paulo ante diximus, nihil agit festinanter, sed illud molitur ante omnia, vt à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quo segregatos facilius eo quo cogitat perducat. Itaq; primum iniicit altercationem de speciebus, vt persuadeat hominibus, nõ hoc amplectendum esse, quod visum est Ecclesiæ vniuersæ, neq; illius, sed priuato sensu scripturas interpretari oportere: quod posteaquam obtinuit, iam reliqua minore negocio persuadet. Nihil autem æque conatibus eius obstat, atq; iugis recordatio sacrificij illius, quo semetipsum patri suo cœlesti Christus in ara crucis hostiam obtulit pro peccatis nostris: videt illius virtuti se resistere nequaquam posse, quamobrem illud oppugnat maxime: Neq; tamen apertè, verum astutè prorsus & callide. Prædicationem illius permittit, à repræsentatione tamen abstineri prorsus vult, quod ea sublata, fore intelligit, vt prædicatio quoq; succedente tempore langueſcat. Quamobrem hic neruos suos omnes exerit: neq; satis habet omnia dixisse, quibus persuadeat non esse à Christo aut Sacerdotium, aut sacrificium vllum institutum, verum affingit Ecclesiæ multa, quasi ea sentiat & doceat de hoc tremendo sacrificio, quæ ne cogitare quidem illi in mentem venit vnquam. Quare quæ sit Ecclesiæ hac de re sententia, & quam multa, quam falso illi per membra sua Satanas impingat, de eo nonnihil differendum esse putauimus. Illud itaq; scire inprimis oportet, quod cum diuersæ sint res, quarum per hoc Sacramentum admonemur, diuersæ sunt etiam illius appellationes. Nam quorum admonemur, partim præterita sunt, partim præsentia, partim futura. Admonemur præteritæ Christi passionis, quæ fuit longe gratissimum Deo sacrificium, quo nos illi Deo patri suo reconciliauit, pro peccatis nostris morte sua satisfecit, ac non modo remissionem peccatorum nostrorum nobis meruit, verumetiam dignos nos fecit in sortem partis sanctorum, dignos fecit, qui in filios eius & hæredes adoptaremur. Atq; hac ratione vocatur hoc Sacramentum sacrificium. Sic enim à Cypriano dictum est. Passio Christi, est sacrificium quod offerimus. Vocatur etiam Eucharistia, hoc est gratiarum actio, quod in hoc sacrificio grata quadam recordatione prosequimur, cum alia omnia, tum præsertim immensum illud redemptionis nostræ beneficium. Admonemur præsentis vnitatis, quam hoc Sacramentum efficit, atq; ita vocatur Synaxis

græce,

græce, latine communio, quod per illud, sicut à Danasceno tra- Li 4. ca. 14.
ditum est, Christo communicamus, carnis eius & diuinitatis
participes efficimur, ac sicut cum illo, ita ipsi etiam inter nos vnũ
reddimur, vt simus omnes vnum corpus sub vno capite Chri-
sto, iuxta illud quod à Paulo dictum est: Vnum corpus, vnus 1. Cor. 10.
panis multi sumus, qui de vno pane participamus. Admone-
mur postremo eius quod futurum est, quod sicut in hoc Sacra-
mento Christo coniungimur & eo fruimur, non in sua, sed in
panis & vini specie, ita posteaquam qui non habemus hic Heb. 13.
manentem ciuitatem, verum aduenæ sumus & perigrini, ex 1. Pet. 2.
huius vitæ diuersorio in cœlestem illam patriam, ad quam an-
helamus, peruenerimus, non iam amplius per speculum & in 1. Cor. 13.
ænigmate, sed facie ad faciem videbimus eum sicuti est, atq; il- 1. Ioan. 3.
lius aspectu satiabimur, iuxta illud quod scriptum est, Satiabor Psal. 60.
cum apparuerit gloria tua. Hac ratiõe vocatur viaticum, quod
viam nobis præbet eo perueniendi, quandoquidem in se vere Ioan. 14.
continet eum, qui via nostra est, dominum nostrum Iesum Ioan. 10.
Christum: Qui etiam est ostium illud, per quod solum, & non
per aliud, ad cœlestem illam gloriam ingressus nobis patet. Vt
autem intelligi possit qua ratione sacrificium vocetur, paucis
non capitis nostri somnia, neq; cordis nostri visiones, verum
quæ doctissimis grauissimisq; viris iam inde à tot sæculis ea de
re visa sunt, enarrabimus. Inter quos cum Principem locum
teneat Augustinus, is vbi sacrificium definit, in hæc verba Lib. 10. de
scribit. Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij Sacramentum, id ciuita. Dei
est sacrum signum est. Quoniam vero erant ipsius quoq; se- cap. 5.
culo, qui nullum externum & visibile sacrificium esse oportere
in Ecclesia Dei dicerent, contra hos quoq; his verbis loquitur.
Qui vero putant hæc visibilia sacrificia dijs alijs congruere, illi
verò tanquam inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, melioriq; Cor. 19.
meliora, qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia:
profecto nesciunt hæc ita esse signa illorum, sicut verba sonan-
tia signa sunt rerum. Quocirca sicut orantes atq; laudantes,
ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas
significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacri-
ficium offerendum esse nouerimus, quam illi, cuius in cordi-
bus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus. Ac Cap. 20.
paulo post, de nostro sacrificio mentionem faciens. Verus,
inquit, ille mediator (in quantum formam serui accipiens
mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus)
cum in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo &
vnus Deus est, tamen in forma serui sacrificium maluit esse,
quam sumere: per hoc & Sacerdos est, ipse offerens, ipse
& oblatio;

& oblatio: cuius rei Sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium: cum ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variaq; signa erāt sacrificia prisca sanctorum, cūm hoc vnūm per multa figurarētur, tanquam multis verbis res vna diceretūr, vt sine fastidio multum commendaretur. Huic summo veroq; sacrificio, cuncta sacrificia falsa cesserunt. Ex his Augustini verbis docemur, quale sit hoc Ecclesiæ sacrificium, de quo nunc disserimus. Est enim Sacramentum, hoc est sacrum signū, illius nunc quidem nobis inuisibilis sacrificij, quo Christus in cruce semetipsum visibiliter obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis. Hoc est quod apertius alio loco scribit idem Augustinus. Hebræi, inquit, in victimis pecorum, quas offerebant Deo, multis & varijs modis, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant, futuræ victimæ quam Christus obtulit: vnde iam Christiani, peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrabant, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi. Ac apertius etiam paulo post, discrimen ostendit inter sacrificia Iudæorum, & quod in cruce Christus obtulit, & quod ex illius institutione nunc offertur in Ecclesia: Loquens enim de eo: Huius, inquit, sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per Sacramentum memoriæ celebratur. Quod ergo per figuras fuit significatum & promissum, & naturæ & legis tempore, hoc in cruce redditū in altari nunc repræsentatur, & oculis nostris subijcitur, vt iugis tanti beneficij sit memoria. Sacrificia priscorum figura tantum fuerunt & adumbratio quædam: in cruce vere fuit in mortē oblata pro nobis victima nostra, dominus noster Iesus Christus: qui posteaquam in cœlum ascendit, nihil nunc aliud fit in Ecclesia, quam illius oblationis quæ in cruce facta est, memoria quædam & repræsentatio. Hinc intelligimus quale sit sacrificiū hoc de quo nunc agimus. Est enim sacrum signum quo admonemur illius sacrificij, quod non videmus, quod in cruce pro nobis peractum est. Docemur præterea ex ijs, quæ ex Augustino adduximus, quod ita demum sacrificium hoc visibile recte Deo offertur, cum illius in cordibus nostris inuisibile sacrificiū ipsi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringentis plus minus annis Augustino posterior Amalarius Treuerensis Archiepiscopus, his verbis admonet. Illud intendendum est, inquit, in omnibus officijs: immolationis, tali nomine censendū esse visibile altare, quale est cor offerentium. Quare falsum est quod

fingunt

Missa ex opere operato non ex opere operantis si per fidem et charitatem applicetur prodest.

fingunt inimici crucis Christi, docere ecclesiam, quod ceremoniæ missæ ex opere operato sine fide nos Deo reconciliat. Quin quod à Bucero scriptum fuit aliquando priusquam segregasset semetipsum, id docuit, docet, & docebit semper ecclesia, quod missa ex opere operato, id est, ex eo quod institutum domini est, id quod geritur, non ex opere operantis, hoc est ex merito ministri prodest, sed his qui in illa communicant per fidem & charitatem. Hoc est quod ex Augustino adduximus, Sacramentum quotidianum in cruce peracti sacrificij, esse sacrificium ecclesiæ, cum ipsius corporis ipse sit caput Christus, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam suetus offerri. Quo in loco non obscure illud indicat, & ecclesiam per Christum, & Christum offerri per ecclesiam: quæ nisi capiti suo Christo fide sit & charitate connexa, ex ea oblatione cuius repræsentatio fit in altari, fructus percipi potest nullus. Sacrificium itaq; nostrum non est aliud quam illud, de quo dicit Paulus. Pascha nostrum immolatus est Christus. Nam quod Paschæ nomine non solum illa diei solennitas, verum & agnus ille significatus fuerit, qui tum iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare uidetur ille Marci locus, vbi vis eamus & paremus, vt manduces pascha? Et alius apud Lucam, Venit dies azimorum, in quo necesse erat occidi pascha. Pascha itaq; nostrum est ipsemet Dei filius: Hic est ille agnus, de quo dixerat Hieremias: Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: de quo prædixerat Esaias: Sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum: Hic est ille agnus quem venientem ad se quasi digito Ioannes Baptista demonstrabat dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; Hic est ille agnus immaculatus, cuius precioso sanguine nos redemptos esse scribit Petrus: quem in Apocalypsi ab origine mundi occisum esse legimus. Quotquot enim ab origine mundi salutem consequuti sunt, quotquot deinceps etiam ad finem vsq; sæculi salutem consequentur, non per aliũ consequuti sunt & consequentur, quam per agnum hunc pro nobis immolatum, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Agnus innocens pro nocentibus, iustus pro iniustis fudit sanguinem suũ, crudelemq; & ignominiosam crucis mortẽ obiuit, atq; isto corporis & sanguinis sui sacrificio mundum Deo reconciliauit. Hoc est illud sacrificium, illud inquam vnicum & singulare sacrificium, quod adumbrabant, cuius figuram gerebant, varia illa patrum sacrificia, quæ & naturæ, & legis tempore fuerunt, incipiendo ab Abel iusto, deinde per Noe, Melchisedech, Abraham, ad sacri-

Missa nihil profiert ex opere operantis.

1. Cor. 5.

14.

22.

Hier. 15.

Esa. 53.

Ioan. 1.

1. Pet. 1.

Apoc. 13.

1. Pet. 2.

1. Pet. 3.

ficia legalia Aaron & filiorum eius transeundo: quibus non aliud actum est, quam vt fixum hoc in hominum memoria permaneret, quòd à mundi exordio nulli salus aliter, quam per huius hostiæ, quam illa sacrificia figurabant fiduciam, contigerit. Sicut autem illa sacrificia Deus patribus tradiderat, vt per ea magni huius quod futurum expectabant, sacrificij memoriam in animis suis renouarent, fidem confirmarent, & credendo atque orando fructum eius in se transferrent, ac per eorum oblationem Dei beneficia, grata recordatione persequerentur: sic ecclesiæ suæ Christus mundam & salutarem sui corporis & sanguinis oblationem sub speciebus panis & vini commendauit, qua corporis eius in cruce pro nobis appensi & effusi sanguinis memoriam in animis nostris subinde renouaremus, & fructum illius oblationis in cruce factæ perciperemus, eã nobis applicantes. Cęterũ quod obijcitur ab inimicis crucis Christi, nusquam præcepisse Christum offerri, sed manducari tantum carnem, & bibi sanguinem suũ iussisse, ac idololatriã esse extra verbum & sine verbo cultus instituere. Si verũ est quod ab illis dicitur, ergo idololatra fuit Abel. Quod enim præceptum habuit de suis primogenitis & eorum adipibus offerendis? & tamen dicit scriptura, Quod respexit Deus ad Abel & ad munera eius: Idololatra fuit Noe: Nam & ille quod pręceptũ, aut quod habuit Dei verbum de altari ædificando, & holocaustis in eo offerendis? Idololatra fuit Abraham, idololatra fuit Iob, idololatrę fuerunt & alij nonnulli, quos obtulisse Deo sacrificia, atque ea illi grata & accepta fuisse legimus. Quod dicere quam sit absurdũ, quis non intelligat? Quam falsum autem est, idololatriam & impium atq; ingratum Deo cultum esse, qui sine certo & expresso Dei mandato sit institutus, tam falsum est, eum cultũ, quem vocamus missæ sacrificium, sine verbo Dei & citra mandatum eius institutum esse: Clarum enim est & apertum Dei verbum, Hoc facite in meam cõmemorationẽ: quo non illud modo pręcipit Deus, vt distribuatur sacramentum corporis & sanguinis eius, verumetiam vt benedicatur siue consecretur, ac deinde immoletur, immolatum verò manducetur. Habet autem hoc Habræorum idioma, vt facere pro offerre dicat: sicut etiam à Marone legimus vsurpatũ. Sic facere agnos anniculos in Exodo: facere hircum pro peccato in Leuitico: facere turtures in Numeris: facere hædum in libro Iudicum: facere holocaustum in libris Regum: facere septem arietes & septem vitulos in Ezechiele: legimus. Quod vsq; eo nõ eunt inficias illi ipsi, qui missam sacrificium esse negant, vt cum aliter elabi se non posse videant, hoc genere cauilli utantur. Esse quidẽ apud Hebręos Idem facere

Gen. 4.
Gen. 8.
Gen. 12.
Iob. 1.

Immolatũ et manducari.
facere offerre.

quod

quod offerre, sed cum additamento, sicut dictum est, facere holocaustum: facere hircum, facere hædum: Quasi vero non legatur apud Lucã: vt facerent pro eo iuxta legis prȩscriptũ, sine additamento. Sed demus hoc illis, quod nõ aliter apud Hebræos facere significet offerre, quam cum additamento. Quid hoc ad eã rem facit, de qua nunc est sermo? Nunquid hic additamentũ non est cũ dicitur: Hoc facite. præmiserat: hoc est corpus meũ, quod pro vobis datur, subiunxit eu estigio: hoc facite, corpus meũ offerte: Qua de re ergo quiritaris? cum additamentũ videas. Porro nemini dubiũ est, fuisse Christum sacerdotẽ secundum ordinẽ Melchisedech, quod & Paulus testatur, & ante illũ propheta dicens: Hebr. 7. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinẽ Melchisedech. Vbi Psalm. 109. autem hoc sacerdotio functus sit, in Euangelio nusquam reperimus, præterquã in nouissima illa cœna. Nam quale fuit sacerdotium, quale sacrificium Melchisedech? Scribitur in Genesi: quod panem & vinum obtulerat, erat enim sacerdos altissimi. Nonne Melchisedech Christũ sacerdotem adumbrabat? qui & ipse sub speciebus panis et vini corpus et sanguinem suum obtulit, in qua oblatione se sacerdotem esse secundum ordinem Melchisedech declarauit. Nam in ea oblatione, quæ facta est in ara crucis, magis fuisse videtur sacerdos secundum ordinem Aaron, quam secundum ordinem Melchisedech: ibi enim cruentam victimam obtulit, & semetipsum verè morti tradidit: Tales autem victimas offerrebant sacerdotes secundum ordinem Aaron. At in nouissima cœna eandem illam hostiam corporis sui & sanguinis obtulit, sed sub ijs quæ Melchisedech obtulerat antea, panis & vini speciebus. Nihil aliud Melchisedech, quam panem ipsum & vinum: at Christus corpus & sanguinem suum sub panis & vini speciebus obtulit. Et sicut in ara crucis, qui finis legis est Chri- Rom. 10. stus, sacrificijs quæ sacerdotes Aaron offerebant, finẽ imposuit, ita in nouissima cœna nouum sacerdotium, nouum sacrificiũ instituit secundum ordinẽ Melchisedech. Constat etiam, quod in illa cœna pascha cũ suis discipulis manducabat: pascha autẽ non veruecinum, sed multo præstantissimum: Quemadmodum etiã Li. 4. aduer Tertullianus testatur dicens. Professus, inquit, Christus se cõcu- sus Marcio piscentia concupisse edere pascha vt suum, indignũ enim vt quid nem. alienum concupisceret Deus: Acceptum panẽ & distributũ discipulis, corpus suum illum fecit. Si autẽ quod in confesso est pascha cum suis discipulis celebrabat, proculdubio, qui non venerat solu- Matth. 5. ere legem sed implere, iuxta ritum legis celebrabat, iuxta quem Exo. 12. immolabatur prius agnus, deinde comedebatur. Quare vt figuræ veritas respõderet, necesse fuit vt quod pascha cum discipulis suis manducaret Christus, prius offerret corpus suũ & sanguinẽ

Deo patri, postea verò manducandum traderet. Nam & illud certum est & indubitatum, agnus ille paschalis in veteri lege figura fuit agni incontaminati domini nostri Iesu Christi, qui semetipsum in ara crucis oblaturus erat hostiam Deo patri. At qui ea figura non omni ex parte respondet rei gestæ in ara crucis, sed magis ei quæ gesta est in cœna. Nam agnum ab He-
Exod.14. bræis immolatũ legimus in reconciliationem eius beneficij, quo liberatus erat populus Israel de seruitute Pharaonis, & eductus de Ægypto: ac immolatio agni immaculati, qua semetipsum obtulit hostiã pro nobis in ara crucis, non fuit facta in recordationem alicuius beneficij, sed fuit ipsum beneficium, fuit ipsa liberatio à peccatis: fuit ipsa redemptio de durissimo iugo diabolicæ captiuitatis. Quamobrem necesse fuit, vt per illam immolationem agni paschalis, alia quædam præter illam in cruce peractam immolatio significaretur, quę per Christum in nouissima cœna facta est, quam etiam à sacerdotibus fieri deinceps in suam cõmemorationem, in passionis et mortis recordationẽ instituit.
Exod.12. Præcepit Deus, cum essent agnũ illum immolaturi Iudæi, filios vt suos docerent, quid sibi vellet hæc immolatio. Cum dixerint, inquit, vobis filij vestri, quæ est ista religio? dicetis eis, Victima transitus domini est, quãdo transiuit super domos filiorũ Israel in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos nostras liberans. Huius beneficij sui perpetuam memoriã in immolatione illa celebrari Deus voluit. Non dissimile quoddã fit in hoc altaris sacrificio. Nam & hic interrogentur filij Israel (non secundum carnem, sed secundũ promissionem) quænam est ista religio? quid sibi vult quod sacrosanctum corpus & sanguis Christi sub panis & vini speciebus offertur in Missa? recte respondere possunt? Grata quædã fit cõmemoratio immensi illius beneficij, quo Dei filius homo factus, corpus suũ ex virgine assumptum pro nobis in mortem tradidit, sanguinem suum in cruce fudit, vt mundũ vniuersum à peccato, & ab æterna damnatione liberaret. Hic videre licet agni immolationem, magis repræsentare eam quæ fit in altari, quã quæ facta est in cruce. Nam sicut in paschate Iudęorum, ita & hic pręteritæ redemptionis fit recordatio. Quod
Hom.13. in Matth. etiam Chrysostomus indicat, enarrans illa verba, Hoc facite in mem cõmemorationẽ. Vides, inquit, quomodo ab Iudaicis abducit et auocat moribus? Nam sicut illud in rememorationẽ miraculorũ, quę in Ægypto patres vestri viderũt, faciebatis, sic et hoc in meã facite cõmemorationem. Quamobrem cum & mandatum Christi habeamus dicentis, hoc facite in meam cõmemorationem, & constet Christum sacerdotem fuisse secundũ ordinem Melchisedech, necp reperiatur in scripturis, vbi sit fructus

hoc sacer-

hoc sacerdotio, præterquam in cœna: illud præterea manifestum sit, quod in illa cœna pascha cum discipulis manducauerit, quod offerri priusquam manducari iuxta ritum Iudæorum consueuerat, quis est qui dicere iam audeat, sine Dei verbo cultum hunc institutum esse? quem non in his modo scripturæ testimonijs, verumetiam Prophetarum oraculis astrui legimus. Apud Malachiam Prophetam ad sacerdotes Iudæorum loquitur dominus: Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quibus in verbis tria nobis consyderanda veniunt. Primum, quod abolitum Deus voluerit vetus illud sacerdotium, quod erat secundum ordinem Aaron, quo solus vtebatur populus Israel. Deinde, quod illi succedere voluerit nouum & eternũ sacerdotium secundum ordinẽ Melchisedech, nõ ex vna Aaron familia, sed ex omnibus gentibus eligendum. Tertio, quod oblatio per sacerdotes nouos offerenda, futura erat munda, & quæ in omni orbis totius loco offerretur. Si quis prophetæ locum hunc ad eam, quæ in cruce facta est, oblationem referre velit, constat, nec inter gentes, nec in omni orbis loco, sed in vna Iudæa Christũ in mortem semetipsum obtulisse: vt hic sensus ei prophetæ loco quadrare non possit. Si autem de contrito & humiliati cordis sacrificio, deq; puræ mentis & bonæ voluntatis officijs intelligendum existimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubium non est: ne id quidem procedet. Etsi enim dubium non est, huius generis sacrificia Deo accepta esse, quis tamen erit, qui gloriari possit se mundum cor habere, atq; illius oblationẽ mundam esse? cum omnes iustitias nostras esse dixerit alius propheta velut pannum menstruatæ, nulla vt alia munda oblatio rectè intelligi possit, præter illam quæ semel in cruce oblata est, cuius in ecclesia iugis sit commemoratio. Deinde cordis contriti sacrificium non magis huius ecclesiæ quæ sequuta est Christi passionem & mortem, quã illius quæ præcessit, proprium esse videtur, vt æque in lege atque nunc offerri potuerit. Quin etiam non ad sacerdotes magis eiusmodi oblatio pertinet, quã ad alios cuiuscunq; tandem ordinis fideles. Iam & iuge sacrificium illud, quod nouissimis temporibus per Antichristum sublatum iri Daniel prædixit, quid aliud intelligi recte potest, quã istud Christi corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini sacrificium? quod vsq; ad consumationẽ sæculi duraturũ esse, dubitandũ non est, quantumlibet nunc etiam illud per suos præcursores oppugnare conatur Antichristus. Habemus itaq;

Malach. 1. Prouer. 20. Esa. 64. Dan. 8.

iam ita clara & aperta scripturæ testimonia, de quotidiano hoc Christi corporis & sanguinis sub panis & vini speciebus Ecclesiæ sacrificio, nihil vt magis perspicuè dici scribiue potuerit. Facit nihilominus omnia Satanas, vt clarum etiam scripturarum intellectum obscuret, ac præcium redemptionis nostræ ex omni hominum memoria deleat. Ac primum quidem quod ad Melchisedech attinet, aiunt ministri Satanæ, Apostolum, vbi de sacerdotio illius tractat, singula accuratè ac propemodum scrupulosè excutere: nomen hominis: sedem regni: perpetuitatem vitæ: ius decimarum: benedictionem persequi, in quibus omnibus minus momenti sit, quam in oblatione panis & vini, de qua tamen verbum nullum fecerit. Nunquid existimandum sit obliuione lapsum esse Dei spiritum, vt dum rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad causam maxime valebat, id omiserit? Quam ineptum autem hoc est argumentandi genus? non scripsit Paulus, ergo non est? Non scripsit in tota illa epistola esse Christum concœptum de spiritu sancto, esse natum ex Maria virgine, nunquid ideo negabimus ita esse? Non est obliuione Dei spiritus ò Satana, quin eo potius vsus est consilio, quo Christus olim, cum diceret: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modo. Clare hoc ipsa Pauli verba indicant, statim enim vt fecit Melchisedech mentionem: De quo vobis, inquit, grandis sermo, & ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Illorum itaque imbecillitas in causa fuit, quod lacte adhuc opus habebant, nec solido cibo vti poterant, quod non omnia ea præsertim quæ captum illorum excedebant, de Melchisedech, Apostolus fuit persequutus. Quod etiam testatur his verbis Hieronymus: Super quo multus nobis sermo est & ininterpretabilis: Non quia Apostolus non potuerit id interpretari, sed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id est Iudæis persuadebat non iam fidelibus, quibus passim proderet sacramentum. Verumetiam, si vas electionis stupet ad mysterium, & de quo disputat ineffabile confitetur, quanto magis nos vermiculi & culices, solam debemus sententiam insciticæ confiteri, & amplissimam domum paruo quasi foramine ostendere: vt dicamus duo sacerdotia inter se ab Apostolo comparari, prioris populi, & posterioris: & hoc agit tota disputatione, vt ante Leui & Aaron sacerdos fuerit Melchisedech ex gentibus, cuius tantum prædicat meritum, vt futuris sacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham, totumq; quod sequitur in laudes Melchisedech ad Christi typum referri, cuius profectus ecclesiæ sacramenta sunt. Extat oratio Gregorij Nazianzeni,

Ioan. 16.

Hebr. 6.

Ad Euagrium.

zianzeni, digna quæ teratur manibus omnium, in qua præclare de eo disserit, quod non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tempore dici oporteat. Tum enim vnaquæq; res bona dicitur, si bene fiat. Neque tam est rectum aliquid, quod si desit prudentia, non æquè pernicioſum euadat, atque sapienter administratum futurum fuerat salutare. Docere nos hoc vel Christi potest exemplum: qui de sua morte, qua vna re nihil esse potuit humano generi vniuerso salubrius, verba facturus, eam cum discipulis tantum seorsum communicandam esse putauit, quod vulgo mysterium hoc rectè committi non possit. Permultum in eo positum est, quam opportuno loco & tempore fiat aliquid: cum etiam Deum ipsum si quis consyderet diligentius, opportunitatem quandoq; spectasse videamus, præsertim dum se mortalibus aperire, dum luce suæ veritatis mentes eorum illustrare conatur. Nonne vetus Testamentum patrem apertè prædicauit, de filio vero loquutum est obscurius? At non lex Deum filium palam est professa: sancti verò spiritus diuinitatem non ita latè patentibus argumentis explicauit: quæ postea tamen intellecta & ipsa est. Neque verò non maxima ratione id ita factum est: sicut à Gregorio quoque Nazianzeno legimus annotatum. Nam nondum patres diuinitate confessa, manifeste filium Deum prædicare: ac rursus nondum Deo filio declarato, spiritui sancto diuinitatem apertè tribuere, quid futurum erat aliud, quam infantibus lacte alendis solidum cibum manducandum dare? Fecit itaque Paulus quod propheta faciendum admonet, disposuit sermones suos in iudicio, vt ea tantum proferret, quæ profutura putaret. Cætera quamuis cognitu dignissima atque adeo necessaria in tempus aliud magis opportunum reseruaret. Quod idem fecisse legitur, cum sermonem apud Athenienses habuisset. Neque enim statim à primo destruendas putauit ceremonias idolorum, statim namq; sermonem eius aures gentilium respuissent: verum ab vno Deo operatore mundi incipit dicens: Deus qui fecit mundum, & cuncta quæ sunt in eo. Negare non potuerant vnum operatorem esse mundi, vnum Deum, vnum omnium creatorem. Adiunxit eò quòd cœli & terræ dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quòd intra auri argentiq; cassam materiam, nequaquã verisimile sit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remediũ docens esse studium pœnitendi. Tunc venit ad Christum, nec tamen Deum maluit quã hominẽ nuncupare, dicens: In viro quo definierit omnibus fidem, suscitans eum ab inferis. Qui enim tractat, inquit Ambrosius, debet audientiũ consyderare personas, ne prius irrideatur

Matth. 10.

Li. 5. Theologiæ.

Psalm. 111.

Lib. 6. in Lucam.

quàm audiatur. Qando enim Athenienses crederent, quia verbum caro factũ est, & de spiritu virgo concepit, qui irridebant quia resurrectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionysius Areopagites credidit, & alij crediderunt in virũ, vt in Deum crederent. Qui interest quo quisq; credat ordine? Non in principijs perfecta quæruntur, sed de principijs ad ea quæ perfecta sunt peruenitur. Neq; verò Paulus modo, verum & alij Apostoli, sicut à Basilio scriptum legimus, mysteriorũ reuerentiam & authoritatem silentio conseruandã esse putauerunt, ne si vulgo essent omnibus cognita, in contemptũ venirent. Inde etiam vocata sunt mysteria, quod ea occulta esse, neq; in vulgus prodi oporteret. Quæ etiam causa fuit, quod literis non mandabantur, sed per manus tantum tradebantur: sicut de hoc ipso sacrificio loquens dicit Basilius. Inuocationis, inquit, verba, dum Eucharistiæ panis ostenditur, & poculum benedictionis, quis sanctorum scripto nobis reliquit? Quin etiam illum locum explicans, Tu es sacerdos in æternum, Augustinus: Vident Iudæi perijsse iam sacerdotium secundum ordinem Aaron, & non agnoscunt sacerdotium secundum ordinem Melchisedech. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Fidelibus loquor: si qui non intelligunt cathecumeni, auferant pigriciam, festnient ad noticiam. Non ergo opus est mysteria promere: scripturæ vobis intiment, quid est sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Si Augustinus non putauit omnibus prodenda mysteria, quo tempore terrarum orbis magna ex parte Christum agnoscebat, quantominus id factum oportuit à Paulo, cum ad eos qui recens ad fidem Christi conuersi fuerant, neque tanta mysteria capere adhuc poterant, scriberet. Non recte itaque colligitur, non meminit sacrificij panis & vini Paulus, male igitur ad Christi sacrificium refertur. Quod verò dicunt, Melchisedech panem & vinum obtulisse non Deo, sed Abraham, & comitibus eius ad eos reficiendos, Hebræorum opinionem sequuti: si fidem illis habendam putant potius, quam toti cœtui sanctorum ecclesiæ doctorum, qui Deo dicunt oblatum in sacrificium, non Abrahæ in refectionem: credant eijsdem affirmantibus, quod Abraham susceperit à Melchisedech decimas diuitiarum eius, non Melchisedech ab Abraham decimas spoliorum: & incogitantiæ damnent Dei spiritum, à quo non fuit hoc animaduersum. Saltem verisimile aliquid comminiscerentur: Nam quod aut Abraham post deuictos hostes & opima spolia deportata, necesse habuerit panem & vinum mendicare, vt se suosque reficeret, aut sacerdos Melchisedech tantum panis & vini in promptu habuerit,

Li. de spiritu sancto, cap. 27.

Vnde contemptus Sacrorũ

De spiritu sancto, cap. 27.

Psalm. 109.

Non Abrahæ ad refectionem sed Deo in Sacrifitii oblationem proponit a Melchisedech oblatum panem et vinum

habuerit, quantum ad alendos trecentos decem & octo sufficere posset, nullam habet verisimilitudinem. Quamobrem commentum hoc non succedit, Quemadmodum nec illud, quod adferunt ex epistola ad Hebræos. Neque vt sæpe offerat semetipsum, alioqui oportebat eum frequenter pati: semel oblatus est ad exhaurienda multorum peccata: vna oblatione consumauit in æternum sanctificatos. Nam quod à Paulo dictum est, libenter accipimus: quod verò per hæc verba Satanas intelligi vult, reijciendum esse putamus. Quotquot enim sanctificati & iustificati sunt aut erunt, per vnam oblationem illam in ara crucis factam, sanctificatos non obscure ferimus: quin illi veterum omnia sacrificia cessisse, quæ typum huius immolationis gesserunt, & vmbram eius fuisse, ab Ecclesia docti confitemur. Siquidem oblatione, hoc est morte sua Christus illud ipsum perfecit & consumauit, quod hostiæ, victimæ, sacrificia veterum promittebant. Promittebant autem, fore vt aliquando Dei filius in assumpta carne morte sua & profuso precioso sanguine suo, genus humanum redimeret: quod vna illa oblatione perfectum est, quæ quamuis peracta semel, semper viget nihilominus: adeoque perpetua est, quo ad efficatiam, atque illius virtute nunquam excidit, æternum Christi sacerdotium, quo ministros etiam suos fungi voluit, fulcitur. Quamobrem cum Ioanne Chrysostomo vnam hanc esse dicimus hostiam cum illa quæ in cruce peracta est: vnum sacrificium & non aliud, nisi quod offerendi modus non est idem. Ibi facta est oblatio in mortem, hic fit in mortis recordationem: illa fuit immolatio sanguinea, hæc verò est incruenta, sic enim appellatur non modo à Gregorio Nazianzeno Cyrillo in interpretatione anathematismi decimi, Eusebio, Athanasio, verumetiam à patribus in sacrosancto concilio Ephesino congregatis, tum ab Ischirione Diacono in Chalcedonensi concilio. Quod si quid loquantur vetusti scriptores, ministri Satanę morari se negant: minus morari nos debemus, quid ipsi heri & nudiustertius, quod aiunt, nati blaterent. Neque verò secus Augustinus sensit Latinus, quam Chrysostomus Græcus, Cuius hæc verba legimus: Sæpe ita loquimur, vt pascha propinquante dicamus, crastinam vel perendinam esse domini passionem, cum ille ante tam multos annos passus est, nec omnino nisi semel illa passio facta sit. Nempe ipso die dominico dicimus: Hodie dominus resurrexit: cum ex quo resurrexit, tot anni transierint. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquentes arguat esse mentitos? nisi quia istos dies secundum illorum, quibus hæc gesta sunt, similitudinem nuncupamus, vt dicatur

Hebr. 9

Hebr. 10.

Hom. 17. in epist. ad Hebr.

Differentia sacrificii

Naz. in libris carminum.

Athan. lib. de varijs quæstionibus, quæst. 34. & 38.

Actor. 3.

Epist. 23.

vt dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed reuolutione temporis similis eius: & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo die, sed iam olim factum est. Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solum per omnes paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur: Nec vtíq; mentitur, qui interrogatus responderit eum immolari. Paschasius inquit: Iteratur autem hæc oblatio in conspectu patris, intercessione pro peccatis nostris filij eius, summi ac veri pontificis, quotidie: licet Christus semel passus in carne, per vnam eandemq; mortis passionem semel saluauerit mundum, ex qua morte idem resurgens ad vitam, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quia profectò sapientia Dei patris pro multis causis necessarium hoc prouidit. In eandem sententiam scripsit propemodum æqualis Paschasij, vel qui paulo eum præcessit Rabanus, quíq; subsequutus est postea Algerus. Ex eo facile colligimus, quale sit hoc sacrificium de quo tractamus. Est enim idem cum eo, quod in cruce peractum est, nisi quod non eodem modo fit: In cruce cruento modo oblatus est dominus noster Iesus Christus: in altari incruento: Ibi passibilis & mortalis: hic impassibilis & immortalis: ibi visibilis, hic inuisibilis: ibi in humana specie, hic sub speciebus panis & vini: ibi oblatus, credentibus omnibus remissionem peccatorum, & plenam redemptionem obtinuit, hic non vt peccatorum remissionẽ, & animarum salutem iamprimũ ex eo quod per sacerdotem fit promereamur, sed ut pridem promeritam per Christum in cruce pendentem, per hoc sacrificium quod passionem & mortem eius repræsentat, ac memoriam eius nobis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quamobrem extremo hoc, quod in Ecclesia celebratur, sacrificio non modo non obscuratur illud quod in cruce peractum est, verumetiam illustratur magis. Neque enim alio confugimus, quam ad vnicum illud, quo defunctus est Pontifex noster Christus in cruce, quo corpus suum tradidit in mortem, per quam nos, qui inimici eramus, Deo patri suo reconciliauit: quo sanguinem suum fudit in remissionem peccatorum nostrorum. Hic iterum obganniunt isti, Si credis te reconciliatum, peccataque tibi per sacrificium in cruce peractum esse remissa, quid ergo denuo te reconciliari, peccataq; tibi remitti postulas, ac Deum iratum fingis, quem credere potius oportuit filij morte placatum? an illa tibi parum sufficiens videtur oblatio: aut de promissis Christi dubitas? Minime vero dubitamus: quin illud potius libenter cum Paulo confitemur, quod omnis homo mendax, Deus autem verax, atque adeo ve-

De sacrificio altaris. cap. 9.

Cap. 12. de sacramentis altaris. Li. 1. ca. 16.

Rom. 5. Matth. 26.

Rom. 3. & Psalm. 115.

adeo veritas ipsa: Neque potest quicquam esse certius, quam quod ab illo dictum aut promissum est. Cæterum qui dixit, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, nimirum in redemptionem vestram: idem dixit, Si vis ad vitam ingredi, Matt.19. serua mandata. Quoniam verò conscij nobis sumus nos ea sæpe transgressos esse, à facie peccatorum nostrorum non est Psal.37. Esal.26. nobis pax, & à facie iræ eius spiritum timoris concipimus, & Psalm.118. cum propheta à iudicijs eius timentes, qui reddit vnicuique Psalm.61. iuxta opera sua, etiam de verbo ocioso rationem exacturus, Matth.12. illi reconciliari postulamus per Iesum Christum, quem posuit Rom.3. propiciatorem pro peccatis nostris per fidē, in sanguine eius. Quamobrem profusi sanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriā subinde renouamus: ac quam ille obtulit in cruce hostiam, eam patri sistimus, supplices orantes, vt illius contemplatione nobis placatus & propicius esse, suæq; promissionis, ac fructus illius quem illa mundo attulit vniuerso, nos participes esse velit. Scilicet ignorabat Christus remissionem omnium totius mundi peccatorum sacrificium illud crucis allaturum? & tamen, etiam post obtentam illam suæ mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita nostra. Quod quorsum attinebat petere secundum istos, quandoquidem semel illam per sacrificium crucis remissio nobis est obtenta? Deinde verò, ignorabat Paulus per sacrificium illud in ara crucis oblatum, esse mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios, obsecramus pro Christo, reconciliamini 2.Corin.5. Deo. An ille parum illi in cruce factæ reconciliationi fidebat? Imo verò fidebat plurimum: sicut & nos omnem & fiduciam nostram non alia in re, quam in vnica illa oblatione collocamus, per quam Deo mundum Christus reconciliauit. Cæterum intelligebat ille spiritu Dei plenus, adferri aliquid à nobis oportere, quo fructum illius consequi possemus. Quamobrem non sunt audiendi, qui dicunt: oblatus est semel Christus ad exhaurienda peccata nostra, & fuit illa oblatio sufficiens precium redemptionis nostræ, non est igitur vlla in ecclesia deinceps oblatio facienda. Nam ad eundem modum argumentari licebit. Orauit pro nobis Christus, & fuit eius oratio sufficiens ad obtinenda omnia ad salutē nobis necessaria, nam exauditus est pro Hebr.5. sua reuerentia, nihil itaq; necesse est nos orare: tulit crucem Christus pro nobis, nihil opus est vt nos crucem feramus. Quæ quam sit absurda collectio, quis non intelligit? Verum vt planū fiat omnibus, quid illi semel in cruce peracto, quid huic quotidiano sacrificio tribuat ecclesia, paucis de eo disseremus: Sic enim rem accipi volumus. In Christo latere, quod in cruce pro

nobis

nobis apertum est, fontem esse aquæ vitalis salientis in vitam æternam. Ex hoc fonte quisquis haurit, quisquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus suis mundatur: per hunc enim fontē abluti, per hunc sanctificati, per hunc redempti, per hunc vitam æternam sumus consequuti. Cæterum qui vult hoc fonte irrigari, & quæ salus ex eo permaneat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat necesse est. Patet hic quidem fons omnibus, & est ita copiosus, vt ad abluendas sordes omnium, ad salutem omnibus conferendam abunde sufficiat, Sed nisi accedas ad illum, nisi haurias ex illo, nihil est quod alicui vsui fore tibi speres. Quam multi sunt Turci, quam multi hæretici & infideles, quam multi mali Christiani, quos neque abluit fons iste, neq; salutem illis adfert. Atqui apertus est omnibus. Gustauit enim Christus mortem pro omnibus: dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: factus est saluator omnium: factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi: Interea tamen pereunt multi, non solum infideles, verumetiam mali fideles, qui confitentur quidem se nosse Deum, sed factis abnegant, Vident mensam apparatam: vident delicatissimis epulis instructam: vident fontem aquæ salientis in vitam æternam, fame nihilominus & siti moriuntur. Quam eius rei causam esse dicemus? quam aliam? Nisi quod non attingunt id quod non vident, nō eo fruuntur. Quamobrem confitemur, & quidem libenter cum ecclesia Dei confitemur, quod solus Christus per illud in ara crucis oblatum sacrificium Deo patri suo cumulatè satisfecit: peccatorum nostrorum remissionem: cum Deō patre reconciliationem: filiorum eius adoptionem: regni cœlestis hæreditatem nobis sufficienter promeruit. Addimus & hoc, quod ad hæc omnia denuo promerenda, nullis sacramentis, nullis sacrificijs, nullis operibus nostris opus nobis est: quod hæc omnia, tradens semetipsum pro nobis hostiam & oblationem Deo in odorem suauitatis, abunde nobis Christus promeruit: Hæc est clara & aperta confessio nostra. Dicet hic aliquis è Satanæ ministris. Ergo tu sententiam nostram confirmas: neque vlla est eius pro quo tantopere pugnas sacrificij vtilitas? Absit à nobis vt impiam Satanæ & ministrorum eius sententiam confirmemus: verum hoc dicimus: Non in hoc aut sacramentis, aut hoc tremendo sacrificio nos vti, quod noui aliquid nos promereri per hunc vsum persuasum habeamus: verum vt quod pridem promeruit Christus in ara crucis, id in nos transferre, & eius fructū nobis applicare possimus. Hanc ad rem opus est nobis operibus: opus est nobis sacramētis: opus est nobis quotidiano sacrificio quod in eccle-

Hebr. 2. 1. Tim. 2. 1. Tim. 4. 1. Ioan. 2. Tit. 2.

Ioan. 4.

Confessio.

Vult ostendi vsum quotidiani sacrificii

in ecclesia celebratur. Quo magis autem intelligi possit quod dicimus, exemplo id illustrabimus. Est fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expositus, à quo nemo arcetur quin eo libere vti possit: tam est autem copiosus & redundans, vt ad sordes omnium abluendas, ad sitim omnium sedandam, ad reliquas necessitates omnium explendas, abunde sufficiat. Num ideo tu sitim tuã expleuisti, aut sordes abluisti, quod hic fons est in medio omnibus expositus tam copiosus? Certe nisi ad eum accesseris, nisi ex eo hauseris, neq; sordes ablueris, neq; sitim sedaueris, neq; vllum ex eo fructum perceperis, quamlibet sit copiosus & redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illum ociosus, ac illius tantum copiam & abundantiam admiratur: verum illud agit, vt quod videt omnibus communicatum, eius ad se quoque partem aliquam deriuet: fistulas admouet, siue tubos aut canales, per quas communem aquam in suum quoq; priuatum & proprium vsum transferat. Non dissimilis est ratio fontis huius vitæ perennis, qui in latere Christi in cruce pendentis apertus est. Est fons perennis, fons copiosus & redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendam prorsus sufficit. Sed si vis vsum aliquem huius fontis habere, si vis fructum ex eo consequi, necesse est vt ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, & per eam qui solus peccata nostra abluit, salutemq; nobis confert, Christi sanguinem ad te deriues atque attrahas: vt per eum ablutus & sanctificatus, æternam beatitudinem adipisci queas: non ipsius fistulæ siue canalis, verum Christi sanguinis te per canalem irrigantis, virtute. Hinc videre licet, quod omnia quæcunq; ad salutem nostram pertinent, non nisi illi soli sacrificio in cruce peracto, non nisi fonti qui apertus est in Christi latere, tribuuntur: verum fructum ex illo fonte capere non possumus, nisi qui fusus est ex Christi latere, sacrosanctus Christi sanguis, eum per instrumenta, & quasi canales quasdam ad nos deriuemus. Eiusmodi canalis est baptismus: eiusmodi canalis est quotidianum hoc sacrificium, quam vocamus Missam, per quam illius in cruce peracti sacrificij, & fusi pro nobis pretiosi sanguinis fructum in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falso itaque nobis impingunt satanæ ministri, quod per quotidianum hoc sacrificium, illud in cruce peractum obscuretur, cum illustretur magis. An non absurdè facere censeretur, si quis baptisare se volentem insimularet, quod is per baptismum obscurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentæ? & redemptionem suam in aqua baptismi collocare potius, quam in Christi sanguine, quo solo redempti

sumus? cum baptismo nihil aliud agatur, quam vt redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri, qui baptisatur, & eius fructum in se transferre queat. Atqui non minus absurde faciunt qui nobis obijciunt, quod per quotidianum istud sacrificium, illud quod in ara crucis peractum est, obscuremus, & eius dignitati ac merito detrahamus: cum nihil aliter agatur, nihil aliud quæratur à nobis in hoc quotidiano sacrificio, quam vt quod Christus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, & eo ad salutem nostram vti queamus. Cæterum ne quis existimet nos cordis nostri visiones loqui, quæ fuerit patrum de hoc sacrificio sententia, paucis adscribendum esse putauimus. Ac primum quidem, quod his verbis, hoc facite in meam commemorationem, Christus hoc in Ecclesia fieri sacrificium præceperit, testatur Ioannes Chrysostomus, epistolam ad Hebræos enarrans, quemadmodum antea commemorauimus. Ac vetustior etiam illo Cyprianus. Si Iesus Christus, inquit, dominus & Deus noster ipse est summus sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri ipse primum obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, vtique ille sacerdos vice Christi vere fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificium verum & plenũ tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundum quod ipsum Christum videat obtulisse. Ac vtroque vetustior Ireneus. Suis, inquit, discipulis dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est accepit, & gratias egit dicens, hoc est meum corpus: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo Testamento: de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit. Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & sacrificium nõ accipiam de manibus vestris: quoniam ab ortu solis vsq; ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum: quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipotens: manifestissimè significans per hæc, quoniam prior quidẽ populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum. Eusebius quoq; Post omnia quasi mirabilem quandam victimam sacrificium q; eximiũ patri suo operatus, pro nostra omniũ salute obtulit, eiusq; rei memoriã vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus instituit.

Homil. 17.

Li. 2. epi. 3.

Li. 4. ca. 32.

Ecclesia mundo offert.

Lib. 1. demonstra. euangelicę cap. 10.

His autem

His autem omnibus paulo posterior Leo: Iesus, inquit, discumbentibus secum discipulis ad edendam mysticam cœnam corporis & sanguinis sui ordinans sacramentum, docebat qualis hostia deberet offerri Deo. Serm. 7. de passione.

Et qui sequutus est eum Theophilactus, manifestum esse scribit, quod Christus tunc immolauerit seipsum, ex quo tradidit discipulis corpus suum: tunc enim functus est sacerdotio secundum ordinem Melchisedech. In cap. 28. Matth.

Testatur hoc Hieronymus, dicens: Postquam typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos panem & vinū offerens fecerat, ipse quoq; veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret: In cap. 27. Matth.

Testatur Augustinus cum ait. Tunc benedictus est à Melchisedech, qui erat sacerdos Dei excelsi, de quo in epistola, quę inscribitur ad Hebræos, multa & magna conscripta sunt. Ibi quippe primum apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum: impleturq; illud quod longe post hoc factum per prophetam dicitur ad Christum, qui fuerat venturus in carnem, Tu es sacerdos in ęternum, secundum ordinem Melchisedech: non scilicet secundum ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus, illucescentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur. Li. 16. de ciuitate Dei, cap. 22. Christiani offerunt.

Complura sunt autem Augustini loca, in quibus figuram fuisse docet Melchisedech sacrificium, eius quod nunc offertur in ecclesia. Li. 17. de ciuitate Dei, ca. 17. & 20. Epi. 95. in Psal. 33. 106.

Verum adducere singula longum foret, neq; necessarium. Vtroq; autem vetustior Eusebius: Et sane oraculi exitus admirabilis, ei qui contempletur, quemadmodū saluator noster Iesus, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea quę ad sacerdotium in hominibus gerendum spectat, per suos ministros perficiat. Lib. 5. demonstr. Euangelicæ cap. 3.

Nam quemadmodum ille qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse saluator ac dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt sacerdotes in omnibus gentibus, spirituale secundū Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repræsentat: quæ sane mysteria Melchisedech tanto ante spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Moysi scriptura testificatur, vbi ait. Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi. Vide eundem libro octauo, capite secundo. Lib. 2. contra hæres. Hæresi 55.

Epiphanius. Visum est vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne cōstituatur, verum ad id, quod ante Leui, & ante Aaron fuit secundum ordinem

Oratiõne 4. contra Iudæos. Li. 4. ca. 4.

Melchisedech sacerdotem transferatur: quod sane nunc in ecclesia viget à Christo & hucusq; Ioannes quoq; Chrysostomus Melchisedech typum gessisse scribit nostri sacerdotij. Ioannes Damascenus. Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi: illa causa, hanc mysticã præfigurauit mensam: sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figuram præ se ferebat & imaginẽ. Tu es, inquit, sacerdos in ęternũ secundum ordinem Melchisedech. Arnobius ante mille trecentos annos, explicans illum locũ, Tu es sacerdos in ęternum, ita de Christo loquitur. Hic qui per mysticam panis ac vini sacerdos factus est in æternum secundũ ordinem Melchisedech, qui panẽ & vinũ solus obtulit in sacerdotibus, dũ Abraham victor reuerteretur de prælio. Qui verò præcessit hos omnes Cyprianus: Significata, inquit, olim à tẽpore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filijs Abrahæ facientibus opera eius, summus sacerdos panẽ profert & vinũ. Hoc est, inquit, corpus meum: Ex recentioribus Rupertus. At verò Christus rex Salem, id est pacis, rex inquã idemq; Pontifex magnus, illorũ talium hominũ diebus natus, sacerdotio suo functus est secundũ ordinem Melchisedech: protulit enim panem & vinum dicens, hoc est corpus meũ, hic est sanguis meus: & sic obtulit semetipsum pro fideli Abraham verum sacrificium. Ac ne Iudæorum quoq; testimonia deesse putentur. Ante quingẽtos quinquaginta annos scripsit Rabbi Samuel ad Isaac in hæc verba. Secundum quod Dauid dicit de eo (Christũ intelligit) ipse est ille, cuius sacerdotium in æternum erit secundum ordinem Melchisedech, qui fuit rex & sacerdos Dei altissimi ante Aaron. Et attende domine mi, quanta sit differentia inter sacerdotium Aaron, & domini iusti illius. Dixit dominus domino meo, tu es sacerdos in æternum. Sacrificium Aaron fuerunt carnes: & sacrificium istius iusti domini, fuit panis & vinũ, quod est secundũ ordinẽ Melchisedech. In quibus verbis Deus per prophetam manifeste ostendit, quod sacrificium finiretur quando inciperet istud sacrificium in ęternum, & ordinatio sacrificandi secundũ ordinem Aaron ex toto cessaret, quando inciperet sacrificium in pane & vino æternaliter duraturum. Malachiæ quoq; locũ quem adduximus de hoc sacrificio interpretatur, præter antiquissimũ Ireneum, Augustinus his verbis. Hæc quippe ecclesia est Israel secundum spiritum, à quo distinguitur ille Israel secundum carnem, qui seruiebat in vmbris sacrificiorum, quibus significabatur singulare sacrificiũ quod nunc offert Israel secundum spiritum, cui dictum atq; prędictum est, Audi populus meus, & loquar tibi, Israel & testificabor tibi, & cætera, quæ iam supra cõmemoraui. De huius enim

Sermo. de cœna domini. Li. 5. de trinitate, cap. 12.

Mal. ca. 19. Contra aduersariũ legis & prophetarum, lib. 1 ca. 20.

domo non accipit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iste immolat Deo sacrificium laudis non secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech. De eo enim dictum est, Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinē Melchisedech. Nouerunt qui legunt quid protulerit Melchisedech quando benedixit Abraham, & si iam sunt participes eius, vident tale sacrificiū nunc offerri Deo toto orbe terrarum: Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quod Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit. Mutauit quippe sacerdotium secundum ordinem Aaron: Vnde alius propheta dicit ad eum qui carnaliter est Israel. Non est mihi voluntas in vobis dicit dominus omnipotens, & hostiā non accipiam de manibus vestris. Ecce quod est secundum ordinem Aaron. Cur autem hoc accipiat, addit & dicit: quia ab ortu solis ad occasum glorificatum est nomen meum in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia pura. Ecce quod est secundum ordinem Melchisedech. Eusebius. Hæc omnia quæ ab initio diuinitus prædicta sunt in præsenti tempore per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam, ab omnibus gentibus celebrantur, propheticæ voci testimonium afferente veritate, per quam vocem Deus Mosaicis reiectis sacrificijs, quod futurum erat, nostrum ipsorum institutum nunciat dicens: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia munda. Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificium laudis: sacrificamus Deo plenum, & odorem afferens, & sacrosanctum sacrificium: sacrificamus nouo more secundum nouum Testamentum, hostiam mundam. Ac paulo post: Sacrificamus & incendimus alias quidem memoriam magni illius sacrificij, secundum ea quæ ab ipso tradita sunt mysteria celebrantes, & gratias Deo pro salute nostra agentes. Ioannes quoque Chrysostomus hunc ipsum Malachiæ locum adferens: Vides quam luculenter, quamque dilucide mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Ac paulo post: Vides quod vbique concessum est angelicum illud sacrificium inclarescere: vides nullis finibus circumscriptum: neque altare, neque canticum: non in omni loco thimiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura prima quidem mystica mensa, cœleste summeque venerandum sacrificium. Copiosius etiam ac magis diserte in secunda contra Iudæos oratione, cum eundem prophetæ locum adduxisset. Quando, inquis, hæc euenerunt. Quando, inquit, hæc euenerunt Iudæe? Qando

Lib. 1 demonstrat. Euangel. cap. 10.

In Psal. 115.

in omni loco incensum oblatum est Deo? Quando sacrificium purum? Non possis aliud tempus proferre, quam hoc, postea quam Christus aduenit. Quod nisi de hoc tempore prædixit, nisi de nostro sacrificio vaticinatus est, sed de Iudaico, etiam legi repugnat prophetia. Nam cum Moses vetet vllo alio in loco sacrificium fieri, præterquã quem elegit dominus Deus, quumque ille in vnum locum sacrificia illa concluserit: nimirum propheta dicens, quod in omni loco incensum adolendum sit, ac sacrificium purum, aduersatur ac repugnat Mosi. Verum nulla est inter eos pugna, neque dissentio. Ille de alio loquutus est sacrificio, & hic de alio post vaticinatus est. Vnde hoc declaratur? Tum ex his quæ dicta sunt, tum ex alijs plurimis signis. Ac primum ex ipso loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum sub Iudæis, sed ab exortu solis vsq; ad occasum prędixit hanc culturam esse celebrandam. Præterea ex sacrificijs modo, siquidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Denique à personis offerentium. Non enim dixit, in Israel, sed in gentibus. Ac ne putares, quòd in vna duabusue aut tribus ciuitatibus hoc culturæ genus instaurandum esset, non simpliciter dixit in omni loco: sed ab ortu solis vsque ad occasum: domonstrans quòd quantum sol terræ aspicit, tantundem Euangelium esset occupaturum. Purum autem dicit sacrificium, quasi prius illud fuisset impurum, non quidem suapte natura, sed iuxta voluntatem offerentium. Et ideo dixit: Incensum abominatio est mihi. Quanquam & alioqui si quis ipsum hoc sacrificium cõferat cum illo, ingens discrimen inueniet, vt iuxta comparationis rationem solum hoc purum dici mereatur. Quodque de lege & gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidem fuit, quod erat glorificatum propter eminentem gloriam: idem & hic iure dixerimus, videlicet quòd hoc sacrificium cum illo collatum solum dici debeat purum. Non enim per fumum ac nidorem, non per sanguinem ac redemptionis prœcia, sed per spiritus gratiam offertur. Remigius Antisiodorensis Episcopus ante septingentos prope annos locũ hunc explicans, Mundã oblationem esse dixit sacrificiũ, quod nunc frequentat Ecclesia. Rupertus similiter eum locum enarrans. Et offerent, inquit, nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & vini, sacramentum corporis & sanguinis redemptoris sui. Hæc oblatio sic est munda, vt exterius nullum hebeat cruoris horrorem, et interius siue inuisibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaq; in gentibus talem oblationem offerentibus magnum est nomen meum, &c. Rabbi Samuel ad Isaac scribens Cap. XX. Timeo domine mi, quod Deus elongauit nos à se,

In Malachiam.

nos à se, & sacrificium nostrum: sed & acceptauit sacrificium gentium, sicut ipse dicit per os Malachiæ prophetæ: Non est mihi voluntas in vobis dicit Deus, neq; recipiam sacrificium vestrũ, quoniam ab ortu solis vsq; ad occasum eius, magnũ est nomen meũ in gentibus, quæ offerunt nomini meo sacrificiũ mundum. Ergo apud Deum sacrificium gentium est mundius, quam sacrificium nostrum. Et insuper quia Deus priuauit nos omni sacrificio, & mundo sacrificio, vt alios doceret Christianos, vt ipsi vitarent nos, vt non contaminarentur, sicut nos vitamus gentes omni tempore, quo sacrificium nostrũ fuit mundum apud Deũ & acceptum. Sed quid opus est omnium ea de re sententias adferre? cum veterum scriptorum plenæ sint omnes paginę. In sacrosancto Niceno concilio, simul & in Ephesino, quę non minoris authoritatis habita sunt, quam ipsa Euangelia, fieri sacrificij huius mentionem legimus. In illo enim hæc verba reperiuntur: Peruenit ad sanctum concilium, quod in locis quibusdam & ciuitatibus presbyteris sacramenta Diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt ij qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt corpus Christi porrigant. Ex Ephesino verò scribunt ad Nestorium patres concilij: Annunciantes ei sicut secundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, id est Iesu Christi & resurrectionem eius, & in cœlos ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in ecclesijs sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis & precioſi sanguinis Christi, omnium nostrũ redemptoris, effecti. Fuerunt Augustini temporibus, qui non putarent visibilia Deo sacrificia offerenda. Centũ annis post fuerunt hæretici, qui sacrificiũ hoc corporis & sanguinis Christi, quod in ecclesia celebratur, soli patri immolandum existimarent. Quorũ sententiam ad Monimum scribens grauiter Fulgentius confutauit. Et qui victur eum præcessisse Idacius Clarus aduersus Varimandũ Arianum scribens, vbi docet, quod sicut patri, ita etiam filio non solum Christianis temporibus, verumetiam à prisci temporis sacerdotibus multis varijsq; modis sacrificiũ fuerit oblatum. Prolatisque ex Daniele, ex Psalmis, & Euangelio Matthæi testimonijs, tandem ita concludit. Sacrificium itaq; quod à Christianis sacris altaribus admouetur, non solum Deo patri, sed etiam filio communi deuotione offertur, quoniam nec patri sine filio potest offerri, nec à filio sine patre sanciri. Ante quadringentos verò annos, fuerunt, quemadmodum antea meminimus, Henriciani & Petrobrusiani, qui & veritatẽ corporis & sanguinis Christi in Eucharistia negarent, & missam nihil esse, nec cele-

Nicæni

Conciliorũ sanctorum

Ephesini

Augustin. li. 10. de ciuitate Dei, cap. 9. Lib. 2.

Christiani offerunt.

brari debere contenderent. Contra quos quæ scripta sunt à Petro Abbate Cluniacensi, viro & eruditione, & vitæ sanctimonia præstanti, quoiam digna sunt quæ legantur ab omnibus, visum est paulo altius repetita inserere: Loquens enim de sacrificio in cruce peracto. Hoc est, inquit, nostrum sacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui Testamenti, hoc noui populi holocaustum, quod tunc semel in cruce à Dei & hominis filio Deo oblatum est, & quod semper in altari ab ipsius populo offerendum, ab eodem præceptum & institutum est. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur: sed quod (vt dictum est) semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesiæ suæ offerendum reliquit. Et quia iam expeditior via se præbuit per quam liberior sermo ad ostendendū & confutandum stultissimum errorem decurrat: audite, non me, sed dominum: non Christianum, sed Christum: nō hominem tantum, sed Deum: audite eū, quem
Deut. 19. qui non audierit, exterminabitur de populo suo. Dic domine Iesu, Deus noster, saluator noster, sacerdos noster, hostia nostra: dic: responde aduersarijs Testamenti tui, qui volunt rescindere quod statuisti, eradicare quod plantasti, destruere quod constituisti: Dic, forsan acquiescent tibi, qui ecclesiæ tuæ resistunt, verebuntur faciem tuam, qui tuis irreuerenter obuiant manda-
Ioan. 10. tis, & si oues tuæ sunt, vocem tuam audient. Ignosce & mihi præsumptuose interroganti, sed tamen pro ecclesia tua, columba tua, sponsa tua, quam isti violare conantur zelanti. Plane isti redemptorem te negant, qui precium redemptionis humanę, quod nobis & pro nobis dedisti (corpus dico tuū) redemptis auferre contendunt. Volunt rursum vincire à te olim solutum nodum captiuitatis, dum largitorē respuunt libertatis. Dic ergo domine, testator noui & æterni Testamenti, vtrum Testamentum hoc vnius diei, sicut isti dicunt, esse volueris, an potius æternum esse decreueris. Audiant isti, non me, se te, vt conuertantur non ad me, sed ad te. Quid ergo? In cœna vltima quam
Matth. 26. Lucæ 22. cum discipulis tuis vetus pascha nouo commutans celebrasti, accepisti panem, gratias egisti, fregisti, dedisti discipulis tuis. Sed quid dixisti? Accipite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidisti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnasti dicens. Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Audistis? No-
Psalm. 113. lite fieri simulachra, quæ oculos habent & non vident, aures habent & non audiunt. Auditis hoc non à quolibet doctore, sed
Matth. 17. ab illo, de quo pater clamans præcipit: ipsum audite. Auditis eundem dantem corpus: Sed quod corpus? Sunt enim corpora

cœlestia

cœlestia & terrestria, & quicquid visui, auditui, olfactui, gustui, tactui hic subiacet, corpus est: vnde ne quis putaret animalis cuiuslibet, aut hominis cuiuslibet hoc esse corpus, ad excludendum omne aliud sensibile vel insensibile corpus, postquã dixit, accipite hoc est corpus, adiunxit meum. Suum ergo non alterius corpus discipulis dedit. Rursum, ne forte alicui cogitatio occulta subreperet: Potuisse creare in manibus corpus quod suum quidem esset, sed tamen quod ipse erat non esset, addidit, quod pro vobis tradetur. Acsi diceret. Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite illud & aliud cogitare: quia hoc est corpus, non alterum, non alterius, sed meum: non permutatum vel nouiter creatum, sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic est, ait, sanguis. Non bouis aut arietis, non agni aut cuiuslibet hominis, sed meus: non alius, vel noua creatione productus, sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excussus. Quid ad demonstrandam veritatem corporis & sanguinis domini dici potuit clarius, lucidius, manifestius? Nonne & longe ante passionem commendans magnificum & salutare sacramentum discipulis & Iudæis sæpe dicebat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et: Panis quem ego dabo, caro mea est. Et: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuersa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris: Rursum audito nomine filij hominis, non alterius alicuius carnem existimes, nisi illius, qui cum esset Dei filius, singulari gratia, solitaria operatione factus est hominis filius. Vnde quia tenacissimè recolendum, quia amicè complectendum est tantum tantæ misericordiæ opus, tacito sæpe nomine filij Dei, quod pro se est, nomẽ filij hominis frequentat, quod pro nobis est. Idcirco vocat carnem, ne quodlibet corpus putetur: idcirco filij hominis, ne alterius quam sua existimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus transubstantiationẽ probat, quod panis in carnem, uinũ commutetur in sanguinem, postquam de iugi quoq; sacrificio multa præclara dixerat, de iteratione illius his verbis vtitur. Iam illud quod non modo ab incredulis apponitur, sed & à fidelibus quæritur, cur hoc sacrificium toties iteratur, cum Christus semel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata sufficiat? maxime cum non hic aliud, & ibi aliud, sed hic & ibi idem prorsus sacrificium, hoc est, idem Christus offeratur, videndum est: Si enim illud in cruce sufficit, superfluum hoc in altari videtur. Sed non est superfluum: quia

Ioan. 6.

certa de

1.Cor.1. certa de causa à Dei filio, qui est iuxta Apostolum Dei sapientia, factum & traditum est: quæ sapientia quia summe rationabilis, imo totius rationis fons & perfectio est, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cum hoc dixit, cum hoc sacramentum suis tradidit, non absque certa ratione vt certum est fecit, quæ sola omnibus ratio satisfacit, quicunque Christum huius sacramenti authorem Deum & Dei esse sapientiam credunt. Placuit tamen largitori tanti muneris causam reddere tantæ largitionis, quam causam dando ipsum sacramentum aperuit. Nam postquam dixit, Hoc facite, statim addidit, in meam commemorationem. Hæc est ergo causa sacramenti, commemoratio Christi: Nouerat saluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominem: nouerat singulare opus quod gesserat induendo hominem: nouerat stupendum quod gesturus erat moriendo propter hominem: Sciebat se opere saluaturum hominem, sed absq; huius operis dilectione nullum saluari posse hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis suę opus, sicut super omnia opera sua summe celebratum, sic mortalibus pro quibus fiebat, summe erat cõmendandum. Commendandum erat, vtpote cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro istis tristabatur, cuius nouissime mors, illorũ vitæ ministrabatur. Hoc certe solenniter cõmendandum erat, vt Christus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquã perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus seruari non poterat, memoria pereunte, nec fugax memoria diu retineri valebat, nisi signo congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret quod maxime cordi inesse oportebat, signo rei congruente, veluti fune insolubili, colligata est cordi memoria, qua fortiter vinciente, semper redemptus redemptionis prætium cogitaret, indeq; redemptori agens gratias, fide quæ per dilectionem operatur, nequaquam se ingratum tantæ gratiæ demonstraret. Et posset quidem mentibus humanis huius rei vtcunque absq; singno visibili inesse memoria, sicut multarũ rerum tam diuinarum quã humanarum recordatio, fama, lectione, doctrina, in eis aut gignitur, aut conseruatur: sed quia iuxta quendam, Segnius irritant animos demissa per aurem, quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus: & res tanta erat, vt ad eam cogitandam amandam, amplectendam, non segniter, sed insigniter humani animi mouendi essent, dignum & iustum fuit, vt humanitatis & mortis Christi memoria non tantum auditu per aures, sed etiam visu per oculos iuuaretur. Ea de causa signum hoc à Christo propositum est, quod ita signum est, vt sit tamen idem quod signat. Hoc autem cõtra veteris sacrificij multiplicitatem,

Horat. in arte poetic.

quæ in

quæ in nullo erat idem quod signabat, præter hoc, quod illud sacrificium erat, & istud sacrificium est: & illud Deo offerebatur, & istud eidem Deo offertur: Signabat verò (addo illud) hoc, nostrum nostri temporis sacrificium, sed non erat hoc, quod istud: quia illud vmbra, hoc corpus: illud figura, hoc veritas: illud de cadaueribus & cruore animalium, hoc de corpore & sanguinẽ filij Dei. Idcirco non erat idem quod signabat: sed istud nostri sacrificij signum non aliud, sed ipsum est quod signat. Ita verò est idem quod signat, vt quantum ad corpus, id est ad veritatem carnis & sanguinis Christi pertinet, sit idem quod signat. Neque enim ibi Christus vt olim dolorem & mortem patitur, cum tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cum licet inuiolabiter in altari frangitur, diuiditur, comeditur: cum ijs & quibusdam alijs signis, in quantum fieri potest, mors domini maximè repræsentatur. Vnde, sicut dixi, quantum ad veritatem corporis & sanguinis Christi pertinet, est idem quod signat, quam tamen maximè signat: maximè autem dixi, quia hoc apertissimè Apostolus dicit in versu quem supra commemoraui: Quotiescunq; ait, manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis. 1. Corin. 11.
Quare hoc? Quare non similiter ô Apostole Dei dixisti, incarnationem domini, natiuitatem domini, circumcisiionem domini, baptismum domini, vel quod magis videretur resurrectionem domini, ascensionem domini? Quando dixisti mortem domini, quare illa quæ gloriosa videntur dimisisti, & quod erat ignominiosius elegisti? Vt, inquit, ostenderem, in morte domini singulariter constare salutem mundi: vt ostenderem istud opus eius præponderare omnibus operibus eius: vt ostenderem tormento illo requiem, ignominia illa gloriam, morte illa mortuis redditam vitam. Ita plane & iuxta Apostolum, quando manducatur panis domini, hoc est corpus domini: quando bibitur calix domini, id est sanguis domini, annunciatur, hoc est repræsentatur mors domini, quam passa est in cruce, non alia, sed eadem quæ est præsens, caro domini: qua fusus est non alius, sed idem qui sumitur sanguis domini. Quod cum fit, ad hoc vtiq; fit, ut mens longè vehementius excitata corporis domini susceptione, quam possit excitari verbi domini admonitione, in amorem eius, quem non tantum audit, sed etiam videt & suscipit, inardescat, & videns verbum carnem factum vt habitaret in nobis, habitans etiam corporaliter & in se obliuisci iam nullatenus posset, quem fide credit, amore amplectitur, manu contrectat, ore suscipit, quem quondam pro se mortuum ipsa susceptione recolens, & morte illa vitã sibi paratam agnoscens, Ioan. 1.

ſcens, à mortis operibus abſtineat, & ſic eidem Chriſto domino ſuo immortaliter iam viuenti in ſempiternum conuiuat. Hoc igitur eccleſiæ ſacramentum, quoniam ſic aſſidua ſui repræſentatione memoriam innouat, fidem auget, ſpem roborat, charitatem confirmat, non ſuperfluum ſed valde neceſſarium eſt. Ea propter vt dictum eſt, dominus hoc in ſui commemorationem fieri iuſſit, ea de cauſa mortem domini iſto ſacramento denunciari Apoſtolus docuit, vt Chriſti & mortis eius memoria auelli de cordibus humanis nulla mundi inquietudine, nulla temporum prolixitate valeret. Quę memoria amorem excitans de animi receſſibus mala omnia effugeret, virtutibus vniuerſa repleret, ſiccp quotidie per hoc ſacramentū innouans redemptionē, quotidianam pœnitentibus peccatorum gigneret remiſſionem. Soluit quidem & plene tollit peccata mundi agnus Dei in cruce immolatus, nec tamē idcirco, vt dixi, ſuperfluus eſt in altari oblatus. Et vt in te ipſo, à te ipſo hoc diſcas, aduerte quicuncp hæc legis, teccp ipſum interroga, quando magis mouearis (ſi tamen quod profiteris firmiter credis) utrum quando dicitur, Chriſtus olim inter homines apparuit, aut quando dicitur, Chriſtus nunc inter homines conuerſatur? quando dicitur, olim in cruce pependit, an quādo dicitur, nunc in altari offertur? Vtrum, inquam, te magis moueat, & ad admirandum, & amandum accendat, eius prædicata abſentia, an demonſtrata præſentia? Sed ſcio, quia nō diffiteris quod verum eſt, magis humana corda moueri præſentibus, quam abſentibus rebus: mouetur igitur magis ad præſentem quam ad abſentem, mouetur magis ad viſum, quam ad auditum Chriſtū, mouetur ad admirandum, mouetur ad amandum, quo amore amanti generatur remiſſio peccatorum. Cui quantus ergo Chriſtum amor eſt, tanta eſt & indulgentia, ipſo domino atteſtante, qui de peccatrice Maria ſic ait: Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et cum rurſus ſcriptum ſit: Charitas operit multitudinem peccatorum. Quantā multitudinem peccatorū operit charitas in Chriſtum, ſi tantum operit charitas in proximum? Non eſt ergo, vt dictum eſt, ſuperfluum Chriſti corporis & ſanguinis ſacramentum, quo viuacior memoria excitatur, quo feruentior dilectio prouocatur, quo plenior peccatorum remiſſio comparatur. Nō eſt ſuperfluum, quia nō tantum per id quod Deus eſt, ſed etiam per id quod homo eſt, nobiſcum eſt vſcp ad conſumationem ſæculi. Nō eſt ſuperfluum, quia qui per corpus ſuum redemit nos, per idem corpus ſuum reficit nos, vt redempti per corpus eius, et refecti corpore eius, nutriamur & paſcamur humanitate eius, donec ſaciemur deitate & gloria eius. Hactenus Petrus Cluniacenſis.

Lucæ 7.

1. Pet. 4.

censis. Quid autem dici potuit magis piè, magis religioſè, magis etiam diſertè, vel ad rationem huius Sacramenti & ſacrificij explicandam, vel ad immenſum illud redemptionis noſtræ beneficium illuſtrandum, vel ad mentes hominum amore tam benefici redemptoris inflammandas, quam quod ab hoc venerabili patre ſpiritu Dei pleno dictum eſt? Ex cuius nos libello propterea tam multa deſcribenda, atque huic loco inſerenda curauimus, vt quæ fuerit Eccleſiæ fides de hoc Sacramento ante quadringentos annos, planum omnibus fieret: ſimul intelligi poſſet, quam impudens commentum ſit eorum, qui quadringentis ijs & amplius annis extinctam Euangelij lucem in Eccleſia Dei, Chriſtiq; beneficia omnia obſeruata eſſe, literarum monumentis prodere veriti non ſunt: Cum ſi vnquam antea, illo tempore vel maxime, clara, aperta, teſtataq; fuerint omnibus: quemadmodum ex eorum ſcriptis videre licet, qui vixerunt illo ſeculo, quod ferax doctiſſimorum hominum fuiſſe conſtat. Nam intra centum annorum ſpacium tulit ætas illa viros inſignes Anſelmum & Lantfrancum Canthuarienſes Archiepiſcopos, Guimundum Epiſcopum Auerſanum, Algerum Preſbyterum, & Petrum Abbatem in monaſterio Cluniacenſi, Bernardum Clarevallenſem, Hugonem de ſancto Victore, Richardum de ſancto Victore, Petrum Lombardum fratrem eius, Gratianum, & alios nonnullos non doctrina magis, quam vitæ ſanctitate claros & illuſtres. Atqui horum omnium, & cum ea quæ præceſſit, quæ fuit ab ipſis Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus, & cum ea quæ ſequuta eſt Eccleſia, vſque ad hæc noſtra tempora, cum de rebus alijs omnibus, tum de iugi hoc ſacrificio mirus concentus, & incredibilis quædam eſt conſenſio. Nam quod Arnobio, Cypriano, Auguſtino, Fulgentio in Aphrica, idem viſum fuit Ireneo, Remigio Antiſiodorenſi, & Petro Cluniacenſi in Gallia, idem patribus in ſacroſanctis Nicæno, & Epheſino concilijs, ex toto orbe Chriſtiano congregatis, idem Ambroſio in Italia, Chryſoſtomo in Thracia, Theophilacto in Mœſia, Hieronymo & Ioanni Damaſceno in Syria, Cyrillo in Ægypto, Euſebio in Paleſtina, Lantfranco in Anglia, Epiphanio in Cypro, Amalario, Rabano, Bertramo, & Ruperto Tuitienſi in Germania, Adalberto Gneſnenſi Archiepiſcopo, & Stanislao Cracouienſi Epiſcopo, qui noſtræ gentis Apoſtoli fuerunt in Polonia, qui Euangelium ſanguine ſuo ſignatum nobis reliquerunt. Quod ergo iſti omnes, & qui eos vſq; ad hæc noſtra tempora ſequuti ſunt, vnanimiter ſenſerunt, prædicauerunt, literis etiam conſignauerunt, atq; ad nos tranſmiſerunt, viciſſim á nobis ad poſteros noſtros tranſmittendum: iſti inquam om-

nes in tam diuersis regionibus commorati, tanto & locorum & sæculorum interuallo disiuncti, quod nos tãto consensu docuerunt, non hominum hanc magis, quam Dei per os Ecclesiæ suæ loquentis, doctrinam existimare debemus. Quominus ferendus
1.Tim.3. est inflatus ille sensu carnis suæ, qui nihil morari se scribit, quid
1.Reg.17. tanto consensu loquantur vetusti scriptores. Scilicet tu ille es incircumcisus Philisteus, qui exprobrare audes aciei Dei viuentis? qui Ecclesiam vniuersam, quæ columna est & firmamentum veritatis, erroris arguere: qui grauissimum etiam idololatriæ crimen illi impingere non vereris? Sed qua alia ratione agnosci
Esa.14. posset illius minister, qui dixit: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: Qui postea ad infernum detractus est in profundum laci. Nisi quod impius hic non vult esse similis altissimo, sed vult esse supra altissimum. Altissimus enim promisit se missurum spiritum suum, qui doceret Ecclesiam suam & cum ea maneret in æternum: & iste nescio quis Sataniſta audet altissimum arguere mendacij, dum tot seculis Ecclesiam spiritu Dei destitutam, ac in idololatria versatam esse impudenter asserit. Percurre Ecclesiam totius orbis vniuersam: Italiam, Hispaniam, Galliam, Germaniam, Poloniam, Vngariam, Boemiam, Insulas in Mari Oceano, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Suetiam, Noruegiam, deinde quæ sunt mediterranei maris, Siciliam, Cretam, Cyprum, Rhodum, Sardiniam, Corsicam: Adde Græcos, Ruthenos, Moschos, tametsi iam schismaticos: adde quotquot in Syria & Armenia Christi nomen profitentur: adde postremo numerosissimos Indiæ populos, toto propemodum orbe a nobis disiunctos: in omnibus ijs regnis & prouincijs (præterquam si qui alicubi se viginti aut triginta his annis à Christo & ab eius corpore segregauerunt (iuge hoc sacrificium corporis & sanguinis Christi, & nunc Sacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes isti populi Christum cognouerunt, nunquam celebrare intermisisse reperies: quod à Christo vt diximus institutum, ab eius Apostolis per longam Sacerdotum & Episcoporum, per manus traditum, & obseruatum in Ecclesia fuit ad hæc vsque tempora, & non prius intermittetur, quam finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Christiani consensui vnius alicuius hominis fanatici, nihil sibi nõ arrogantis, omnia sanctis patribus detrahentis, omnem omnium conciliorum authoritatem eleuantis, sensum anteponemus? O Christe qui es via nostra, veritas nostra, vita nostra, prius fortunas nostras omnes, prius vitam hanc nostrã mortalem, prius

omnia

omnia quæ sunt in hoc seculo mortalibus charissima nobis eripe, quam in hanc nos mentem impelli patiaris. Nullum est tantum discrimen, quod non alacriter subire: nulla tanta difficultas, quam non constanter perferre: nullum tantum certamen, cui non intrepide nos prius offerre sumus, & esse parati debemus, etiam si eundem illum gustare nos calicem oporteat, quem tu pro nobis amarissimum bibere dignatus es, te vires suppeditante non modo non fugiendum nobis, verumetiam expetendum esse putamus, priusquam id faciamus, quod nos impij isti facere iubent, vt te redemptorem negemus, vt redemptionis nostræ precium sacrosancti corporis & sanguinis tui iuge sacrificium per Satanam & ministros eius auferri nobis patiamur. Verum quod sæpe monuimus, nihil est hoc virulento serpente callidius. Nam verbo quidem ille redemptionis nostræ precium auferre se negat, quin illud potius prædicari velle simulat, cum tamen re ipsa nihil agat aliud, neq; alia in re curas suas & cogitationes consumat omnes, quam vt omnem tanti beneficij memoriam sempiterna quadam obliuione prorsus obruat. Contendere quidem primum illud modo videtur, vt ne sit externum vllum sacrificium: scriptum est enim: Vna oblatione consumauit in æternum sanctificatos. Verum posteaquam hoc obtinuerit, serpet eueſtigio longius, simul & prædicationem externam abolendam esse docebit. Scriptum est enim in eadem epistola, & ex Propheta citatum, Non docebit vnusquisq; proximum suum, & vnusquisq; fratrem suum, dicens, cognosce dominum: quoniam omnes scient me, à minore vsq; ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur, qui per hunc scripturæ locum externum verbi ministerium abolere conantur? Atqui eadem hoc authoritate, qua tu, faciunt, & æque tu fanaticus videri debes, qui per ea, quæ & in hoc & in proxime insequenti capite scripta sunt, & Sacerdotium, & sacrificium externum abrogare niteris: vnde occasionem isti sumpserunt, idem de externa quam vos in Ecclesia solam esse vultis prædicatione sentiendi. Qui magis autem vobis vestro, quam illis, quos merito fanaticos vocatis, suo iudicio scripturas interpretari licebit? Estis autem vtriq; fanatici, qui vos à Christo & ab eius corpore Ecclesia segregastis, atq; ideo tanta errorum caligine oppressi estis. Verum est enim, quod vt diceres dum fanaticos istos insectaris, ipsa abs te inuito veritas extorsit, sanæ intelligentiæ lucem Ecclesiæ promitti: ac recte admones peculiariter id notandum esse. Non est enim extra illam sanæ intelligentiæ scripturarum lux, cui promissus & missus est spiritus sanctus, à qua cum vltro ipse te præcideris, mirandum non est, si sanæ intelligentiæ lux à te recessit. Scit sa-

Hebr. 9.

Heb. 8. Hier. 31.

Lib.1. contra aduersarium legis & Prophetarum ca.18

tanas, quemadmodum ab Augustino quoq; scriptum legimus, extremum sacrificium Deo deberi, atq; hoc vno signo diuinam seruitutem ab humanis obsequijs discerni. Nam obsequia cœtera quæ diuinitati debentur, ausi sunt sibi etiam superbiæ fastu homines arrogare, rarissimi autem commemorantur, qui sibi vt sacrificaretur, cum potestate possent, ausi fuerint imperare: quicunque tamen ausi sunt, per hoc se Deos haberi voluerunt. Quamobrem vt ne quod esset discrimen inter diuinam maiestatem, & inter mundi Principes, vt nullus peculiaris illi cultus tribueretur, hoc summo studio contendit & elaborat, vt externum tollat sacrificium, quo nulla vnquam ætas ab orbe condito caruit, etiamsi nunc apud plures, nunc apud pauciores vsus eius fuerit: quo sic tandem dicat impius, dicat insipiens in corde suo, non est Deus. Hic est scopus ad quem tendit Satanas, cuius si nouam hanc doctrinam de externo sacrificio abrogando, (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignabitur) mundus exaudiat, faciet, quod nunquam fecerat, & more captiuitati illius populi sedebit absq; Lege, absq; Rege, absq; Sacerdotio, absq; Ephot & Theraphin: cumq; Deo sacrificare cessauerit, & ipse Dei esse cessabit. Erit ijs temporibus gratiæ, quod nunquam fuit nec tempore iræ, vt Christianis Deo sacrificare cessantibus, cultus qui semper in mundo fuerat, omnino de mũdo pereat: & qui Deum ritu suo colens, Deo subditus esse probatur, cultum eius abijciens absq; aliquo Deo prorsus esse videatur. Cum itaque detectæ iam sint satanæ fraudes, cum quorsum tendat serpens hic astutus planum & manifestum factum sit (neque enim aliud illi propositum est externo sacrificio abolendo, quam vt redemptorem, vt redemptionis nostræ precium auferat, denique vt nos sine Deo esse faciat) viriliter illius conatibus resistamus, ac quantò magis ille cultum hunc Deo debitum, & ab ipso Deo institutum oppugnare fuerit adortus tantò nos eum maiore pietate frequentemus, tantò crebrius iuge sacrificiũ hoc, per quod reconciliationẽ in cruce factã, & peccatorũ nostrorũ remissionẽ ibidẽ nobis obtẽtã, in nos trãsferre conamur, in Ecclesia celebremus. Neq; moueat quemquã, quod nõ ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi possit. Iã em̃ antea satis docuisse videmur, non in eo quantũ intelligamus, sed in eo quã pie Deũ colamus, salutẽ nostrã positã esse. An existimãdũ est, intellexisse pueros Hebræorũ quid agerẽt, cũ in tẽplo clamarẽt, Osanna filio Dauid: Atqui adeo nõ fuit hęc eorũ quãlibet imperitorũ pietas ingrata Christo, adeo nõ aspernatus est nõ intelligẽtiũ laudẽ, vt cũ Principes Sacerdotũ & Scribę indignati dixissent, audis quid isti dicũt? nõ

Oseæ 3.

Matt.21.

obscure

Eucharistiæ.

obscure tulerit, se laude eorũ delectari, ac iam pridẽ à Propheta fuisse prędictũ admonuerit: Ex ore infantiũ & lactentiũ perfecisti laudem. Qui vel solus scripturæ locus docere nos potest, non quæ ab eorum supercilio proficiscitur, qui sibi nihil non arrogant, sed infantium & lactentium laudem gratam esse Deo. Iam verò, quotusquisq; fuit in populo Israel, qui quid sibi vellent ritus, ceremonię, sacrificia veteris legis, perspectum habere? Certe præter Sacerdotes, Scribas, & Phariseos, vix millesimus quisq;, quid ea sibi vellent assequabatur, vt non temere dictum fuerit à Phariseis: Turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Et tamen ex hac turba quæ legem ignorare vult est, non ex sapientibus secundum carnem, elegit Christus, per quos Euangelij sui luce mundum illustraret: cum interea qui de verbo Dei, de scripturarum, de legis peritia tantopere gloriabantur, & sibi solis earum intelligentiam arrogabant, sibi cum sua arrogantia relicti, filij gehennæ facti sunt. Non sciscitabantur curiosè qui fuerant è turba, quid in sacrificijs istis fieret: illud scire contenti erant, venturum aliquando mediatorem, per quem salutem ipsis consequi liceret: illum expectabant, illum coli, & adumbrari sacrificijs istis persuasum habebant. In cæteris omnibus, maiorum suorum, hoc est eorum, ex quorum ore legem requirere iussi fuerant, fidem sequebantur, in qua non pauciores proculdubio ex imperita multitudine & simplici plebecula, quam ex illis, qui diuinę legis præ cæteris esse periti videbantur, salui facti sunt. Non alia ratio existimanda est eorum, qui Christum sequuti sunt, etiam si non omnia vulgus intelligat, quę geruntur in hoc altaris sacrificio, saltem nouerit Iesum Christum, & hunc crucifixum, atq; illud sacrificiũ quo semetipsum in cruce Christus obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis, in altari repræsentari intelligat, tum facile, ac facilius etiam in hac sua simplici fide saluari poterit, quam qui anxie disputant, vtrum ea iustitia qua Christus ipse iustus est, an ea quam nobiscum communicat, & suo modo nostram facit, nobis eam imputans, an (quæ est Ecclesiæ sana doctrina) ea quæ Christi merito nobis communicata, nobis inheret, iusti efficiamur. Cum locum illum produxisset Origenes ex Paulo, in quo spiritum in nobis ita orare docet, vt sensus sine fructu sit: intellige, inquit, ex hoc, quia fit aliquando noster quidem sensus sine fructu: Spiritus autem, id est, virtutes illæ quæ animæ nostræ in adiutorium datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu animæ sanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico? quia diuinæ scripturæ proferamus ex ore, ipse Dominus noster Iesus

Psal. 8.

Ioan. 8.

Mala. 2.

Osiandri, supercilio.

Homil. 20. in Iosue.

Christus si nos inueniat his vacantes, non solum pasci & refici dignatur in nobis, verumetiam si has epulas apud nos viderit apparatas, patrem secum dignatur adducere. Ac paucis interiectis: Etiam malignorum virtutum insidias effugari sermonibus eiusmodi docet, haud aliter atq; precationibus sopitus serpens portatur in manibus. Si legis, inquit, scripturam quam non intelligis, interim hanc primam suscipe vtilitatem, quod solo audiru velut in cantatione quadam noxiarum virtutum quæ tibi insidiantur, virtus depellitur. Et iterum post pauca: Hæc idcirco dicimus, ne fastidium capiamus audientes scripturas, etiam si non intelligimus, sed fiat nobis secundum fidem nostram credentibus, quia omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est, etiam si non sentiamus vtilitatem, credere tamen debemus quia vtilis est. Solent medici præbere interdum cibum aliquem vel potum (verbi gratia) ad discutiendam caliginem visus: nec tamen in edendo siue potando sentimus quia vtile est & prodest oculis, sed cum transierit visum, cibi illius aut potus virtus, paulatim purgat aspectum, & tum demum sentire incipimus, quia cibus ille aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credendum est etiam de scriptura sancta, quia vtilis est, & animæ prodest, etiam si sensus noster ad præsens intelligentiam non capit, quoniam vt diximus, & bonæ virtutes reficiuntur, & malæ torpescunt & effugantur. Quamobrem recte populum institutum fuisse videmus a maioribus nostris, cum Eucharistiam Sacerdos eleuat, quod est sacrificij signum (nam & in lege quæcunque sacrificabantur, eleuari consueuisse docemur ex Leuitico) vt in genua procidentes, Christum in Eucharistia præsentem adorent: simul in memoriam redeant illius sacrificij, quo ille in crucem sublatus, se pro nobis hostiam obtulit Deo. Recogitent etiam secum, quam acerbos cruciatus, quam ignominiosam mortem sustinuit, quodque his illius tam grauibus supplicijs non nisi peccata nostra causam dederunt. Quare iustum de commissis illis dolorem concipiant, atque modis omnibus ea sibi odio esse, secq; vel maximè ea detestari declarent, & pectorum tunsionibus, & quibuscunque rebus alijs externis. Quoniam verò tam preciosa morte suæ pro peccatis nostris omnibus Christus plenè satisfecit, nulla vt esse possint flagitia tanta, quæ per illam abolita non sint, concepta inde fiducia, adeant ad thronum gratiæ Dei, & cum nostra merita non habeamus, quæ allegare possimus, allegent Christi merita, hoc ipsum corpus quod pro nobis in cruce pependit, hunc ipsum sanguinem qui fusus est in remissionem peccatorum

Leuit. 23.

Heb. 4.

catorũ nostrorum, Deo patri sistentes: ac supplices illum precentur qui protector noster est, vt auertat faciẽ suam à peccatis suis, & respiciat in faciem Christi filij sui vnigeniti: qui cũ esset speciosus forma prę filijs hominum, factus est nostra causa despectus, & nouissimus virorũ, vir dolorum, & sciens infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus: Ipse languores nostros tulit, ipse dolores nostros portauit: ipse vulneratus est, propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: ipse oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum: Sicut ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se obmutuit. In huius itaque faciem respiciat, huius merito peccata remittat: atque concedat, vt quem fructum crucis illud sacrificium quod in altari repræsentatur, toti mundo attulit, eum in se transferre queant. Sic à maioribus nostris vulgus fuit institutum. Quod si nihil præterea de hoc sacrificio intelligeret, vel hoc solum intellexisse satis illi foret ad salutem. Quoniam tamen hoc istorum temporum ratio postulat, dabitur à nobis opera, vt è superiore loco doceatur populus de omnibus ijs, quæ ad Missæ sacrificium pertinere videbuntur. De quo conscripti sunt sermones aliquot viri cumprimis docti & pij, vereq; Catholici Michaelis Episcopi Merseburgensis, quos interim omnibus commendatos esse, atque manibus omnium teri cuperemus, quod pro eo vt hæc tempora postulabant, nemo diligentius est omnia quæ ad hoc argumenti genus pertinent persequutus. Neque tamen existimet aliquis temere ac sine causa factum esse, quod vna & sola latina lingua in occidentali Ecclesia sacra peraguntur, in qua sicut vna est fides, ita visum est æquum, vt vna esset quasi Catholica lingua communis omnium gentium & nationum, qua res diuina fieret, per quam vnitas etiam fidei retineretur. Non est in orbe Christiano gens vlla, in qua non multos reperire liceat, ex ijs præsertim, qui sunt liberalius educati, qui linguam latinam si minus exacte, vtcunque tamen calleant. Ac si qua gens alia, nostra præcipue permultos habet eius linguæ non omnino rudes: cum etiam colonos & agricolas reperire liceat in Ecclesia laudes Deo decantantes, ac verba latina vtcunque sonantes, eaq; præsertim, quæ cantantur in Missæ sacrificio intelligentes. Quam pulchrum autem & decorum est, cum peregrinus venerit aliquis, si ea lingua sacra peragi audiat, cuius & ipse rudis non sit? cum ea quasi propria sit gentis Christianæ: si vnanimes, vno ore, vna etiam lingua glorificantes

Psal. 86.
Psal. 44.
Esa. 53.

Causa cur in latina lingua sacra peragantur.

Roma. 15.

glorificantes omnes Deum & patrem Domini nostri Iesu Christi, si eosdem ritus, easdem ceremonias obseruantes videat: vt vel ea res documento esse queat, totius quæ est in orbe Christiano multitudinis credentium, esse cor vnum, & animam vnam: Cum longè diuersum cernere liceat apud eos, qui ab Ecclesia discesserunt, apud quos sicut fides instabilis est neq; vna, sic ritus quoq; & ceremoniæ, quæ cum doctrina simul quotannis variantur. Neq; tamen suis locis & temporibus etiam in templis vernacula lingua cantari prohibuit Ecclesia. Iam antea commemorauimus, quemadmodum etiam vulgaribus cantilenis quã maxime voluerit inculcata nobis Christi beneficia sitiens nostræ salutis pater Ecclesia: quod in festis Christi natalicijs, festis etiam Paschæ, & Pentecostes dudum recepto more fieri videmus, vt nac quasi nouitate mentes hominum magis etiam excitentur ad spiritualem lætitiam, & cuius beneficij fit in Ecclesia commemoratio, eius memoria tenacius eorum animis infigatur. Cæterum illud ferendum non est, priuatus vt aliquis, cui nulla mandata est authoritas, quin decet eum potius, ei qui potestatem hanc à Deo concessam habet in omnibus dicto esse audientem, is hoc sibi sumat, aliquid vt in Ecclesia suo iudicio mutare, aut ritus nouos, nouas etiam cantilenas inducere licere sibi putet, cum ne ipsis quidem Episcopis eius rei plena potestas concessa sit. Vel Ozæ Regis exemplum deterrere prophanos debet, ne quid eiusmodi sibi arrogent. Longum autem foret omnia persequi, quæ ad Missæ sacrificium explicanbum pertinere videntur, neque est hoc præsentis instituti. Quamobrem hic finem faciemus. Quoniam verò quærunt hoc tempore multi, num Dei verbum è superiore loco prædicantem, an sacris operantem Sacerdotem audire præstet: vicissim ab illis recte quæri potest, scire ne præstet an facere voluntatem domini? Non auditores, dicit Paulus, sed factores legis iustificabuntur. Seruus qui cognouit voluntatem Domini sui, dicit Christus, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit plagis multis: qui autem non cognouit & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porrò cum Sacerdotem audis è superiore loco scripturas enarrantem, fit vt intelligas quæ sit voluntas Domini, vt autem facias, id ab eo præstari non potest, qui prædicat: sed neque tu quicquam potes viribus tuis solius, opus est eius auxilio, à quo tanquam à fonte quodam perenni manat quicquid est rerum bonarum. Nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hoc est quod ille dixit sapiens: vt sciui, quoniam aliter non possem

Acto. 4.

2. Reg. 6.

Rom. 2.

Luc. 12.

esse

eſſe continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſumma ſapientia, ſcire cuius eſſet hoc donum, adij dominum & deprecatus ſum illum. Huius exemplum diuinitus inſpirata ſequi nos docuit Eccleſia, ſimul vt cognouiſſemus é ſuperiore loco voluntatem domini, ſtatim vt adiremus ad dominum, ac deprecaremur illum, quo tempore illius in cruce factæ oblationis fit repræſentatio, vt eam explendi facultatem nobis concederet: cum Auguſtino dicentes, Da quod iubes, & iube quod vis: Da non noſtro merito, ſed eius qui corpus ſuum pro nobis tradere, qui ſanguinem ſuum pro nobis fundere dignatus eſt, cuius rei nunc repræſentatio fit in altari. Huius meritis concede nobis, vt iuxta voluntatem tuam, quam è Sacerdote verbum tuum annunciante cognouimus, vitam noſtram inſtituere, & quem fructum acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes eſſe queamus. Sic olim factitatum eſt in Eccleſia Dei, non vt hoc infelici ſæculo noſtro, quo ſimul vt audita eſt concio, ſtatim proruunt omnes è templo, quaſi vel ſufficiat noſſe voluntatem Dei, neq; facere ſit neceſſe, vel ſi neceſſe ſit facere, quaſi ipſe ex ſe ſatis virium habeat homo ad faciendum, nec opem diuinam implorare oporteat. Libet hic adſcribere verba, quæ fecit ad populum hac de re Ioannes Chryſoſtomus. Ingentem, ait, & pene inauditam hanc populi multitudinem, quæ modo affluxit, tanta q; cum attentione ſermonem audit meum, ſæpenumero tempore illo perhorrendo requiſiui, & tamen nunquam videre potui, atque ita me vehemens cœpit ſuſpirium, quod cum ego diſputo veſter conſeruus, ſtudium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit et iactat, vt ipſe propius adſit, frequentes ad finem vſque dicendi patientiſſime perſeueratis. Cum autem ipſe Chriſtus communis magiſter & dominus, ſemet in ſacris myſterijs oſtenſurus eſt, vacua deſertaq; Eccleſia redditur. Proh fidem hominum Chriſtianorum, quo pacto iſthæc veniam conſequantur? Facit profecto veſtra iſta ſiue deſidia, ſiue negligentia, vt laudem ſtudij auſcultandi illius omnem amittatis. Quis enim non tam vos, quam me damnet ac reprobet, cum fructum omnem audiendi delapſum cernat & vanidum?

De incomprehenſibili Dei natura contra Anomæos Homilia 3.

Nam ſi cum diligentia his quæ docuiſſem attenderitis, facto palam ſtudium faceretis veſtrum, non verbis tenus, corde habere monſtraretis. Sed quod ſtatim cum audiſtis diſceditis, & fugam quaſi vos hoſtis inſectaretur arripitis: coniectari omnino licet, nihil vos recepiſſe & recondiſſe animo vtilitatis. Nam ſi quæ præpoſita ſunt,

recondita

recondita in animis vestris seruarentur: prorsus vos illa in templo tenerent, & ad rem horribilem maiore cum deuotione hortarentur & mouerent. Nunc vero quasi fidicinam audiretis aliquam, sic omni vtilitate vacui, simul ac factus finis dicendi est, discedítis. Sed ô frigidam excusandi rationem, quam à compluribus reddi audio. Orare vel domi possumus, dicunt, sed homiliam doctrinamq; audire non nisi in Ecclesia possumus. Te homo decipis, & magno in errore versaris. Nam si & domi quoq; datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam bene ores quam in Ecclesia, vbi tot patres, vbi clamor felici societate excitus, ad Deum immortalem refertur, non pariter exoras cum solus dominum obsecras, atque tuis cum fratribus. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conspiratio, copula amoris & charitatis, Sacerdotum clamores: præsunt enim ob eam rem Sacerdotes, vt populi orationes, quæ infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ simul in cœlum euehantur. Adde quod nihil fructus capi ex homilia potest, nisi oratio adiungatur. Porro sermoni oratio debet anteire. Sic Apostoli dicunt: Nos in oratione & sermonis doctrina perseuerabimus. Sic Paulus facit, cum in exordijs suarum epistolarum oret, vt perinde quasi lumen lucernæ, lux ipsa orationis regat sermonem ac dirigat. Profecto si orare cum diligentia insuescas, nihil est quod doctrinam tui conseruí desyderes, cum ipse Deus sine vllo interprete, mentem tuam abunde luce afficiat. Quod si omnis oratio tantam vim habeat, longe magis eam, quæ ore multorum proueniat valere consentaneum est. Plus enim neruorum in ea est, & multo audientia maior, quam in domestica illa & priuata. Vnde id constet, Paulum ipsum dicentem audí: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit, etiam speramus quod adhuc eripiet: vobis quoque in oratione pro nobis subuenientibus, vt dono in vos collato, à multis personis gratiæ agantur pro nobis. Sic etiam Petrus carcerem euasit. Oratio enim pro eo ab Ecclesia sedulo agebatur ad Deum. Quod si Petro oratío Ecclesiæ profuit, & columnam illam ac stabilimen nostræ religionis carcere liberauit: cur eius vim tu contemnis & negligis? qua te possis purgare ratione? Deum quoque dicentem audí, quam populo cum beneuolentia inuocante placetur, & parcat. Quippe qui se excusans apud Ionam Prophetam, fruticis argumento cucurbitæ, verba ad hunc modum faciat: Tu doles super cucurbita, in qua non laborasti, neque feciſti vt creſceret. Ego non parcam Niniue ciuitati meæ magnæ, in qua habitant plures quam centum viginti millia hominum?

Act. 1. & 2.

1. Cor. 5.

Act. 12.

Ionæ vltimo.

minum? Non sine re, amplum populi numerum proponit, sed vt intelligas plurimum eam pollere orationem, quæ cum consensu agitur, & iugi concordia plurium hominum. Quod exemplo quoque rei humanæ libet explanare. Nam decem ante hos annos capti nõnulli sunt, tyrannidem appetentes, cuius rei vos etiam meminisse arbitror. Fuit inter eos quidam, dignitate ac principatu præditus, qui cum damnatus capite ad supplicium duceretur, populus motus misericordia vniuersus prætorem adijt, & deprecandi communi opera efficere potuit, vt reus ille venia nulla dignus, liberaretur ab ira imperatoris. Quod si cum iram terreni Imperatoris velitis extinguere, vniuersi cum liberis & vxoribus festinatis: cur quoties ad cœlestem illum Imperatorem placandum, reddendumque propicium ire pergitis, vt eius iræ eximatis non vnum, vt tunc: nec duos, aut tres, aut centum, sed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitatos, a flagello liberetis diaboli: foris sedetis, non vniuersi concurritis, & ecclesiam penetratis, vt Deus vestram reueritus atque exosculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & vobis peccata absoluat? Si in negocijs necessarijs non omni leone vehementius, disruptis omnibus vinculis, curriculo is & te confers ad supplicationem communem, quam spem habere possis salutis, ni ita facias? Tempore illo mi frater charissime, non solum homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam angeli domino genu flectunt, & archangeli rogant, habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore.

Scio quę notet. mi mre, nõ. mẽ dicere.

Itaque vt homines ramos olearum gerentes, mouere Reges consueuerunt, eoque arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleaginis, corpus domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeo dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem, pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti. Agitatos quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cum eos vna cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt tu miseratus, & quia tam acerbe vexantur: & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium. Et alio loco. Hæc ego dixerim ad eos, inquit, qui sanctorum communionem & congregationem relinquunt, & sub horum terribilis mysticæ

Chryſ. tomo 3. ſerm. de Eucharistia.

lis myſticę menſę in vaniloquentiæ conuenticulis occupatiſunt. Quid facis homo? Non promiſiſti Sacerdoti qui dixit: Surſum mentem & corda, Et dixiſti, habemus ad dominum? Non reuereris & erubeſcis? Et illa ipſa hora mendax inueniris. Papè, menſa myſteriis inſtructa eſt, & agnus Dei pro te immolatur Sacerdos pro te angitur, ſanguis ſpiritualis ex ſacra menſa refluit. Seraphim adſtant ſex alis faciem tegentia, omnes incorporeæ virtutes pro te cum Sacerdote intercedunt: ignis ſpiritualis de cœlo deſcendit, ſanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere hauſtus eſt. Et non erubeſcis? non reuereris? non confunderis? neq; Deum tibi propicium facis? non conſcientia tua te iudicat ô homo? Centum ſexaginta horas habente hebdomada, vnam & ſolam horam ſibiipſi ſegregauit Deus, & hanc in opera ſecularia, & in ridicula, & in conuenticula inſumis: cum qua poſtea fiducia ad myſteria accedes? ô quam polluta conſcientia. Et paulo poſt. Quocirca fratres oro vos & obſecro, ne abſimus ab Eccleſiis, neq; in aliis colloquiis occupati ſimus. Stemus trementes & timidi, demiſſis oculis, renata autem anima, gementes ſine voce, iubilãtes corde &c.

Canõe 47. Ante mille & centum annos in Agathenſi cõcilio fuit ſancitum, vt miſſas die dominico ſeculares audirent, & ante benedictionem Sacerdotis egredi populus ne præſumeret: Quod ſi feciſſent, ab Epiſcopo publice confunderentur. Quod ipſum etiam in Aurelianenſi concilio tertio paulo poſt fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores & factores legis plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodum videre licet, quod ad eum nõ cõfugitur, qui ſolus faciendi quod audimus, vires ſuppeditat. Verum de his ſatis.

Canone 28.

De effectu Sacramenti Euchariſtiæ.

Cap. XLII.

CVm eſu ligni vetiti parens noſter prolapſus eſſet in mortem, quam vnà cum peccato propagauit ad vniuerſum genus humanum, ſeipſum Chriſtus in nouiſſima cœna cibum fidelibus inſtituit, per quem in vitam reſurgere, & illam amiſſam recuperare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter ſumus ſauciati, ita per hunc nobis præceptum ſanaremur, & vnde vulnus eſt ortum, inde medicina prodiret: vnde ſubrepſit mors inde vita veniret. De illius cibi guſto dicitur: Quacunq; die comederitis, morte moriemini: contra vero

Gen. 3.

tra vero de hoc: Si quis comederit ex hoc pane, viuet in æternum. Hoc ergò primum nobis præstat hoc Sacramentum, vt viuamus. Vita porrò duplex est. Est enim vita gratiæ, quæ nobis re ipsa confertur Eucharistiam sumentibus: est vita gloriæ, quam spe quidem consequimur, mãducantes corpus & sanguinem domini, re ipsa verò nõ prius adipiscemur, quam corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. De vita gratiæ dicit Christus: Qui manducat me, viuet propter me. De vita gloriæ: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Tanta est igitur huius cibi vis, vt si quis eum digne manducauerit, non spirituali modo coniunctione, verumetiam naturali quadam & ea arctissima Christo copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quæ verbi propria, facta est carnis, & precioſi sanguinis Christi: quæ sumpta faciunt, vt & Christus in nobis sit, & nos in Christo, non animum tantum reformante, sed carnem etiam nostram ad vitam, incorruptionem, & immortalitatem præparante: sicut & ab Hilario, & à Cyrillo ante mille ducentos annos traditum legimus. Hoc ergo prior est vita, quam qui vita nostra est Christus, qui præsens adest in hoc Sacramento, sub alia quidem forma, sed in propria tamen substantia, nobis confert, cum corpus illius & sanguinem dignè sumpserimus, vt iam viuamus propter Christum, hoc est, vt mortui peccatis, viuamus deinceps iustitiæ, quæ Christus est: vt cum Paulo dicere possit vnsquisq; nostrum, Mihi quidem viuere Christus est, mori autem lucrum. Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Christus. Hanc vitam posteaquam consequuti fuerimus per Dei gratiam (illius enim donum est) fieri non potest, quin qui viuit in nobis Christus, cuius spiritu agimur, posteaquam bonum certamen in hoc seculo certauerimus, cursum consummauerimus, fidem seruauerimus, concedat nobis coronæ loco vitam gloriæ, vtq; ipsi tanquam ei, qui natura est filius Dei, regni cœlestis hæreditas debetur, eam nos ex huius vitæ diuersorio migrantes, per adoptionis gratiam consequamur. Atque hic primus est effectus huius Sacramenti. Quoniam vero cum illud sumimus, Christi passionis & mortis recordari iussi sumus, fit vt quem illa toti mundo fructum attulit, eius per sumptionem Eucharistiæ participes efficiamur. Fusus enim est de Christi latere in cruce pendentis sanguis in remissionem peccatorum nostrorum. Hanc nobis confert istud Sacramentum. Quamobrem enarrans illum locum Ioannes Chrysostomus, Et continuo exiuit sanguis & aqua. Sciunt, inquit, hoc initiati, per aquam enim regenerati, sanguine &

Ioan. 6.

1. Cor. 15.

Hil. libr. 8. de trinit. Cyril. li. 10. in Ioã. ca. 13

1. Pet. 2.

Philip. 1.

Gala. 2.

2. Tim. 2.

Homil. 84. Ioan. 19.

carne nutriti: hinc mysteria ortum habuerunt, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquam ab ipso latere hauriens accedas. Nec tamen, quod de remissione peccatorum diximus, id ita accipi velimus, quasi eundem effectum Eucharistiæ, quem baptismi & pœnitentiæ Sacramento, tribuamus. Remittuntur quidem in eo peccata, sed venialia tantum. Cum enim in hoc Sacramento insignis illa Christi charitas ante oculos nostros subijciatur, qua adductus semetipsum redemptionem dedit pro nobis, fit vt vicissim erga illum charitate inflammemur,
1. Pet. 4. quæ operit multitudinem peccatorum: Charitas autem cum peccato mortali consistere non potest. Quamobrem prius id expiatum oportet per pœnitentiæ Sacramentum, quam ad mensam hanc terribilem accedatur: ad quam si quis venerit crimi-
1. Cor. 11. nis alicuius capitalis reus, non vitam, sed mortem habebit æternam: reus erit, vt dicit Apostolus, corporis & sanguinis domini. Quare monet ille, vt probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Verum hac de re copiosius in proxime sequenti capite differemus. Tertius effectus huius Sacramenti est, quod sumentes verum & viuum Christi corpus, efficimur & ipsi cor-
1. Cor. 12. pus Christi mysticum, de quo dicit Paulus. Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Ac significantius alio loco.
1. Cor. 10. Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Huius rei quædam indicia sunt species illæ, sub quibus latet hoc Sacramentum, sicut & ab Augustino, & ante eum
Tracta. 26. in Ioãnem. Cypr. li. 1. epistola 6. à Cypriano scriptum legimus. Nam dominus noster corpus & sanguinem in ijs rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur. Nam panis ex multis granis in vnum constat, & vinũ ex multis racemis in vnum confluit, vt vel ex hoc quid significet hoc Sacramentum admoneri possimus. Significat enim
Rom. 12. quod et nos ad eundem modum cum simus multi, vnum tamen corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Neque vero significat magis, quam efficit hoc ipsum. Hæc est enim huius Sacramenti virtus & efficacia, si dignè sumptum à nobis fuerit, vt vnum cum capite nostro Christo, vnum etiam ipsi inter nos efficiamur. Quod enim ex hoc mundo migra-
Ioan. 17. turus patrem suum cœlestem precatus est Christus, vt quos dederat sibi, eos seruaret, vt omnes vnũ essent, sicut pater in ipso, & ipse in patre, vt & ipsi in vtroque vnum essent, hoc perficitur in hoc Sacramento. Vnum enim efficimur cum Deo patre, cui voluntate adhærentes: vnum cum Christo, cui tanquam

vnius

vnius corporis membra capiti connectimur: Ipsum enim dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius: vnum etiam ipsi inter nos cum simus membra multa, quæ corpus vnum efficiunt, cuius caput est Christus. Ad hoc autem Christi corpus non ij modo pertinent, qui sunt in hac vita superstites, verum & pij omnes, qui cœlestibus iam gaudijs perfruuntur, & ij simul qui felicitatem quidem eandem expectant, sed quoniam purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis continentur, ex quibus nisi purgatis illis egredi, regnúq; cœlestis, quo nihil coinquinatum introibit, potiri non licet. Quæ causa est, quod cum tremendum illud corporis & sanguinis Christi sacrificium peragitur, quo facilius obtineri possit quod illius immolationis merito quæ in cruce facta est, concedi nobis petimus, corpus hoc vniuersum simul quasi congregatur. Adest enim in eo caput huius corporis Christus, vnum cum illo manens cui offertur, vnum ipse faciens, pro quibus offertur, vnus ipse qui offert & quod offertur: ipse & Sacerdos & sacrificium. Cuius passio & mors in altari repræsentatur, quam ille propterea dignatus est oppetere, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Est itaque inter alios fructus, quos nobis attulit Christi mors, etiam hic, quod per illam congregamur in vnum. Quamobrem congregantur in hoc sacrificio, non modo qui corporibus præsentes adsunt, et hac vita mortali fruuntur: verum & ij qui iam in cœlis cum Christo triumphant, et qui purgatione adhuc opus habent, superstitum precibus adiuuantur, quo celerius ad illorum societatem peruenire possint. Terribilis est hæc quasi castrorum acies ordinata, Satanæ. Videt enim præsentem in altari Christum cum omnibus corporis sui membris, cuius ipse caput est: quare cum aperto Marte nihil sibi profici posse intelligat, quibuscunque potest artibus & insidijs, vt solui possit hæc acies contendit & elaborat. Ac primum quidem caput ipsum petit: quod quamuis adesse in altari non ignoret, aliud tamen persuadere membris suis conatur, vt aut esse omnino neget, aut non alio tempore, quam quo manducatur esse concedat: oblationis etiam nomen ipsum ferre non potest. Deinde vero nec membris parcit, quæ & ipsa grauiter oppugnat. Diximus hoc antea quoque, quod nihil obstat æque conatibus eius, atque vnitas. Quare sicut Christus omnia fecit, ac mortem etiam acerbam & ignominiosam oppetijt, vt congregaret dispersos: sic iste contra nihil non facit, vt congregatos dispergat. Vult ab isto corpore, quod in terris adhuc militat, diuisos & segregatos eos, qui cum & ipsi membra

Eph. 1.

Ioan. 11.

sint eiusdem corporis, deuictis hostibus nostris sempiternis, carne, mundo, & diabolo, iam cum Christo triumphant in cœlis. Vult & eorum memoriam prorsus abolitam, qui quamuis in fide & confessione Christi nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc seculo vixerunt, vt statim ex eo migrantes, ad sedes beatorum recipi mererentur. Atqui non heri, quod aiunt, & nudiustertius, sed iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, vt & sanctorum martyrum, & aliorum in Christo defunctorum in sacrificio Missæ fieret memoria, per manus nobis traditum accepimus. Meminit huius consuetudinis Augustinus his verbis. Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cum martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipsis oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur: Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Et rursus alio loco. Ideo quippe ad ipsam mensam non sic eos commemoramus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus: sed magis vt ipsi orent pro nobis, vt eorum vestigijs adhercamus, quia impleuerunt ipsi charitatem, qua dominus dixit nō posse esse maiorem. Et clarius etiam contra Faustum scribens: Populus, inquit, Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in memorias martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit: apud memorias eorum quos coronauit, vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti Dei homines, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus: sed illos tanto deuotius, quanto securius post incerta omnia superata, quanto etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita fœliciore victores, quam in ista adhuc vsque pugnantes: & illo cultu, qui Græce Latria dicitur, latine vno verbo dici non potest, cum sit quædam diuinitati propriè debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi vnum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus

Homil. 17. de verbis Apostoli.

Tractatu 84. in Ioan.

Ioan. 15.

Li. 20. ca. 21.

Memoria Martyrum

cipimus vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ vel cuiquam angelo. Neque dissimilia scribit in libris de ciuitate Dei. Atque ijs verbis abunde declarat, quod sit discrimen inter cultum qui sanctis tribuitur, & eum qui Deo soli debetur. Illos enim vt pro nobis intercedant orare possumus & debemus, sacrificium autem præterquam soli Deo offerre fas non est. Quod propterea tantopere cupit abrogatum Satanas, vt ne sit aliquod discrimen inter Deum & homines, quo sine Deo nos esse faciat. Neque verò solus Augustinus, verum & e ante eum Cyprianus commemorationis huius sanctorum quæ fit ad altare per Sacerdotem, mentionem facit, vt longe vetustissimum morem hunc fuisse facile cuiuis conijcere liceat. Quemadmodum & illum, quo cæterorum quoque qui in Christo defuncti sunt, fit memoria, de quo & ipso ijs verbis meminit Augustinus. Neq; enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi: alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Christi. Et alio loco, cum protulisset illud ex Machabeorum libris, de oblato pro mortuis sacrificio: Sed etsi, inquit, nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret authoritas, vbi in precibus Sacerdotis, quæ domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Chrysostomus vero Apostolicum hoc esse institutum asserit, dicens: Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, manus in cœlos extendente, cœtu item Sacerdotali, verendoq; posito sacrificio, quomodo Deum non placaremus pro istis orantes? Verum istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt. Eadem repetit in homilijs ad populum Antiochenum scriptis. Sed & ante illum idem proditū est memoriæ per Dionysium Areopagitam, qui & ipse commemorationem defunctorum in Missæ sacrificio Apostolicam vult esse traditionem. Ioannes vero Damascenus vtroq; posterior, librum etiam scripsit de ijs, qui in fide hinc migrarunt, quod sacris operationibus & viuorum orationibus multum iuuentur: quem Ioannes Oecolampadius cum adhuc esset Catholicus, in latinam linguam trnstulit. In eo, illud ipsum quod Chrysostomus, attestatur his verbis. Diui autem Apostoli discipuli saluatoris, qui totum mundi circulum viuum cepere prædicando verbum, quod suis oculis vide-

Lib. 8. cap. 27. & lib. 22 cap. 10.

Cypr. lib. 3. Epistola 6. & libr. 4. epist. 5.

Lib. 20. de ciuitate dei cap. 9.

In li. de cura pro mortuis geren. cap. 5.

1. Mach. 12.

In epist. ad Philemonem Ho. 3.

Homil. 69.

Eccl. Hier. cap. 7.

Sacræ operationes et viuorum orationes etiam pie mortuis prosunt

rant, in tremendis vitalibusq; Sacramentis, memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. Extat Missa Basilij: extat & Chrysostomi: In vtraq; sanctissimæ & intemeratæ, super omnes benedictæ dominatricis nostræ Dei genitricis & semper virginis Mariæ, sancti Ioannis præcursoris & baptistæ, sancti etiam cuius dies celebratur, & omnium sanctorum, simul & dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ, fit memoria. Hactenus de Sacramenti huius effectu.

Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat.

Cap. XLIII.

1. Cor. 11. QValiter autem affectum esse oporteat, qui digne manducare corpus, & bibere vult Christi sanguinem, indicat Paulus cum dicit. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Quod si in veteri lege, vbi figura tantum fuit, non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet, quanto minus illud licere debet in hoc Sacramento, in quo verum corpus, & verus est Christi sanguis? Quamobrem suam quisq; conscientiam diligenter examinet, priusquam ad hanc mensam accedat, ne quod bonum est male malus accipiat. Hoc est quod fideles admonet Augustinus. Videte, inquit, fratres, panem cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate, peccata etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera. Antequam ad altare accedatis, attendite quod dicitis: dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi, securus accede, panis est non venenum: sed vide si dimittis: Nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes, Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat, intus inspicit, intus iudicat, intus aut damnat, aut coronat. Et alio loco, indigne dicit eum accipere, si eo tempore accipiat quo debet agere pœnitentiam. In summa, quisquis ad salutem vult accipere corpus & sanguinem Christi, hoc inprimis eum contendere & elaborare oportet, vt sit membrum Christi, hoc est, vt per fidem & charitatem Christo adhæreat. Nescitis, dicit Paulus, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens

Tracta. 26. in Ioan.

Epistola 118. cap. 3.

1. Cor. 6.

Eucharistia

lens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret domino, vnus spiritus est. Ex hoc Pauli loco discimus, eius quemcq; membrum esse, cui adhæret. Qui adhæret Christo, membrum est Christi: qui adhæret meretrici, membrum est meretricis: qui adhæret Satanæ, membrum est Satanæ. Quamobrem nisi quis hoc egerit, vt sit membrum Christi, nihil est quod communicet corpori & sanguini Christi. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? Non est autem Christi membrum, qui plus diligit creaturam, & ei magis adhæret quam creatori redemptoricq; suo Christo. Non est membrum Christi, qui fratrem ad Christi corpus pertinentem odio habet. Non est membrum Christi, qui segregat semetipsum à corpore Christi. Denicq; quicunq; criminis alicuius capitalis reus est, non est membrum Christi. Quamobrem si quis eius rei sibi conscius est, nõ prius ad sumendum viuum & verum Christi corpus accedat, quam corporis eius mystici membrũ factus fuerit, atq; vndè auulsus est peccatis suis, Christi corpori se rursus inseri curauerit. Quod ita demum futurum est, si & cũ Deo, & cum proximo, qui eiusdem corporis membrum est, reconciliari studuerit, & offensam ipse remittens, & remitti sibi vicissim postulans. Nam cum omni immundicia atq; omni crimine vacare oporteat ad mensam hanc accessurum, nihil tamen æque illi aduersatur, atq; diuisio, atq; voluntatis alienatio, atq; ira, odiũ, æmulatio. Recte enim vocatur hoc ab Augustino Sacramentũ pietatis, signum vnitatis, vinculum charitatis: Recte idem admonet, quod qui accipit mysterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium cõtra se. Annunciatur in hoc Sacramento Christi mors, dicit Paulus. Porro Christus mortuus est, vt morte sua, nos Deo patri suo cœlesti reconciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo, vnum secum, vnũ nosipsos inter nos faceret. Quisquis igitur hanc vnitatem rumpit, & vel à Christo se lhetaliter peccando separauit, vel ab eius corpore quæ est Ecclesia, suo plus quam illius iudicio tribuendo, segregauit, vel à quocunq; eiusdem corporis membro per odiũ & maleuolentiã se diuisit, quid aliud quam rursus crucifigit sibimetipsi filium Dei, & ostentui habet? dũ eadem illa designat, propter quæ Christus crucifigi & mori dignatus est: quem peccata nostra de cœlo detraxerunt, ac tam acerbis illius cruciatibus causam dederunt. Atq; ita fit, vt non ad vitam, sed

2. Cor. 6.

Homil. 26. in Ioan.

1. Cor. 11.

Hebr. 6.

ad mortem sumat vitam: Reus enim efficitur corporis & sanguinis domini. Quapropter quisquis vel Deum, vel proximum se offendisse sibi conscius est, non prius ad hanc mensam accedat, quam reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quod à Pro-
Psal. 68. pheta dictum est. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in tribulationem, & in scandalum. Quoniam vero reconciliatio eiusmodi, fit per pœnitentiæ Sacramentum, de eo nobis dicendum deinceps restat.

De Sacramento poenitentiæ.

Cap. XLIIII.

PER lauacrum regenerationis nouam quandam vitam ingredimur. Non in eo vetus homo noster crucifigitur, neq; viuit iam in nobis, nisi is qui propter nos & propter nostram salutem homo fieri dignatus est, Deus & dominus noster Iesus Christus, quem baptisati induimus. Ingredimur autem in hanc vitam, non vt ocio vacemus & delicijs, sed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie semper stemus. Ad quos hostes nostros superandos datur nobis in Sacromento confirmatiõis adiutor sanctus spiritus, cuius virtute facilius impetum eorum propulsare possimus. Datur etiam ad sustentandos nos in Eucharistia, non quiuis cibus, sed precioſi corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi. Fit nihilominus, quod in prælijs vsu venire solet, vt sæpe grauiter ab hostibus nostris sauciati corruamus, & quam per lauacrum regeneratiõis adepti vitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne sic quidem oblitus est misericordiæ suæ pater ille misericordiaru, & Deus totius consolationis. Ipse enim
2. Cor. 1. est qui alleuat omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos: Cu-
Psal. 144. ius tanta est benignitas & clementia, omnem vt humanam affectionem longo interuallo superet. Magna est matris erga puerum suum infantem benignitas, sed hanc superat patris nostri cœlestis bonitas. Quod hæc ipsius per Prophetam loquentis
Esa. 29. verba testãtur. Nunquid obliuiscì, inquit, poterit mulier infantem suum, vt non reminiscatur filij vteri sui? etsi illa oblita fuerit, ego tamen, inquit, non obliuiscar tui. Non vult ille benignus & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & præstabi-
Ioel. 2. lis super malicia, quenquam de venia lapsum desperare, sed huic quoq; rei remedium instituit, pœnitentiæ Sacramentum, per quod lapso resurgere liceret. Quamobrem sicut Baptismus intrantium, confirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium: sic hoc resurgentium Sacramentum esse dicitur,

cuius

cuius virtute fit, vt cum corruerimus eleuemur, vt si in ista colluctatione, quæ nobis est aduersus principatus & potestates tenebrarum harũ, nos prosterni contigerit, non propterea statim animum abiicere, verum ad hoc pœnitentiæ remedium confugere nos oporteat, per quod erigi prostrati, ac vires ad pugnandum recuperare possimus. Nam qui non venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam, non vult mortem impij, sed magis vt conuertatur & viuat. Sic enim per Prophetam loquitur. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, & non vt conuertatur à viis suis & viuat? Ac paulo post. Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Et quare moriemini domus Israel? quia nolo mortem morientis dicit dominus Deus, reuertimini & viuite. Adeò ipse nos inuitat pius & misericors pater, & reuertamur potius & viuamus, quam vt in peccata prolapsi, de illius benignitate desperemus. Promptior est ad miserendum, quam nos ad misericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazianzenus, quam alij acceptant. Simul vt dereliquerit impius viam suam, ac vir iniquus cogitatiões suas, ac ad dominum conuersus fuerit, obuijs, quod aiunt, manibus eum ad se reuertentem excipit. Estq; maius gaudium in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis.

Ephe. 6.

Matt. 9.

Ezech. 18.

In oratione in sanctum lauacrum.

Esai. 55.

De materia & forma huius Sacramenti. Cap. XLV.

NEque vero dubitandum est, quin hoc ipsum pœnitentiæ Sacramentum ab ipso Christo fuerit institutum: cuius hæc clarissima verba sunt ad Petrum, Dabo tibi claues regni cœlorum, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum in cœlis: tum & ad reliquos Apostolos: Amen dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Ac post resurrectionem ad eosdem. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittentur eis, & quorũ retinueritis, retenta sunt. Quibus verbis et materiam & formã huius Sacramenti satis expressisse videtur. Est aũt duplex materia, propinqua

Matt. 16.

Matt. 18.

Ioan. 20.

propinqua & remota. Sicut ſtatuæ propinqua materia eſt metallum, remota verò aqua: ſic & in hoc Sacramento, remota materia ſunt peccata, non quatenus amplectenda, ſed quatenus deteſtanda, ac quam longiſſime propulſanda ſint, quorum fit à Chriſto mentio. Proxima autem materia, ſunt actus ipſius pœnitentis. Cum enim aliquis iuſto dolore concepto de peccatis admiſſis, firmo etiam propoſito non modo cauendi deinceps, verumetiam ſatisfaciendi pro illis, ea Sacerdoti confeſſus fuerit, hæc ipſa confeſſio ad hunc modum facta, ſignum eſt viſibile ſacræ rei, hoc eſt inuiſibilis gratiæ, qua ſic confeſſo peccata remittuntur: & quidem efficax ſignum. Nam ſimul vt ad confeſſionem huiuſmodi verbum acceſſerit à Sacerdote prolatum, Ego te abſoluo, ſtatim peccata omnia contrito & confeſſo remittuntur. Eſt autem in huius & aliorum Sacramentorum materia, nonnullum diſcrimen. Nam in alijs ſubſtantiæ quædam exteriores materię locum obtinent, ſicut in baptiſmo aqua, in confirmatione Chriſma, in Euchariſtia panis & vinum, in extrema vnctione & in ordine vnguentum olei: in hoc ipſa hominis actio materiæ loco eſt, quodque fieri videmus in medicinis, quibus corpus curatur, idem etiam vſu venit in Sacramentis, quæ medicinæ quædam ſunt animarum. Sicut enim quædam ſunt medicinæ, quæ in ſola illius qui curatur paſſione conſiſtunt, cuius generis eſt ſectio vulneris: quædam verò in actione, cuiuſmodi eſt exercitatio corporis: ſic in Sacramentis cernere licet alia, quæ conſiſtunt in eius paſſione qui ſanctificatur, & non actione niſi per accidens, vt illa quinq, quorum antea meminimus: Alia vero in actu eius qui ſanctificatur, cuiuſmodi ſunt hoc pœnitentiæ matrimonijque Sacramentum. Quamobrem actus iſti, materiæ locum obtinent, qui ſunt tres. Contritio, confeſſio, ſatisfactio. Formæ autem abſolutio. Neque verò propterea reijci debet ea forma abſolutionis qua vtitur Eccleſia, quod ea à Chriſto inſtituta aut præcepta eſſe non legitur: nam eadem ratione baptiſmi quoque formam reijciendam eſſe dixerimus. Neque enim alia authoritate dicit Sacerdos: Ego te abſoluo, quam qua dicit, Ego te baptiſo. Sicut baptiſandi formam ex Chriſti verbis mutuatur, Euntes docete omnes gentes, baptiſantes eos &c. ſic & abſoluendi formam ex eiuſdem Chriſti verbis mutuatur, dicentis ad Petrum: Quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis: Et ad Apoſtolos omnes. Quorum remiſeritis peccata. Cæterum in pœnitente veraciter tria conſyderari ſcribit oportere Gregorius: conuerſionem mentis, confeſſionem oris, & vindictam

Matt. vlti.

Matt. 16.

Lib. 6. ca. 1. in primum Regum.

peccati:

peccati: quæ vulgo vocant contritionem, confessionem, & satisfactionem. De singulis ordine disseremus: ac primum de contritione, siue conuersione mentis.

De contritione. Cap. XLVI.

COntritionem rectè dixerimus iustum esse dolorem de peccatis conceptum, cum eorum detestatione. Dolere autem de peccatis nemo potest, nisi prius ab illis cessauerit. Propterea monet scriptura: Peccasti, quiesce. Et in alia scriptura prius illud legitur, Derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas: postea adijcitur, & reuertatur ad dominum. Atq; apud eundem Prophetam. Quiescite agere peruersè: deinde: Discite benefacere. Paulus etiam cum esset hortatus Romanos vt induerent arma lucis, prius admonuit, vt abijcerent opera tenebrarum. Et Ephesios prius deponere iussit secundum pristinam conuersationem veterem hominem: deinde dixit: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouũ hominem. Qui reconciliari vult amico, quibus eũ antehac iniurijs afficiebat, ab ijs deinceps iã abstinet, quo facilius redire possit in gratiã. Quæ aũt est alia pœnitentiæ ratio, quam vt reconciliemur Deo, remissiõe peccatorum nostrorũ impetrata? Cessemus itaq; à peccatis necesse est, in quibus quamdiu perstat aliquis, dolere de illis, eaq; ex animo detestari non potest. Primum itaq; cessandum est à peccatis: quod tamen solum non sufficit. Doleamus insuper oportet, quod ea patrauerimus aliquando: ac sicut ea placuerunt antea, sic deinceps detestemur & odio habeamus. Est quidem ita, quod optima pœnitentia est, noua vita, verum & illud verum est, quod ab Augustino dictum existimatur. Neminem nouam vitam inchoare, quem veteris non pœnituerit. Qui namq; fieri potest, vt proponat deinceps aliquis, nihil se nisi bene facere velle, cui quæ præterierunt malefacta nõ displicuerint? Quã latini pœnitentiã, eã Græci vocant Metanœam quæ latine dici potest mentis mutatio siue resipiscentia: ipso etiam Tertulliano teste, qui scribit in Græco sono pœnitentiæ nomen non ex delicti confessione, sed ex animi demutatione compositum esse. Quæ autem esse potest animi demutatio, vbi quæ prius placuerunt, ea deinceps non displicent? Quomodo mutasse priorẽ affectionẽ animi dici poterit, cui placet aliena rapuisse? verũ in posterũ nihil eiusmodi patrare deliberatum

Gen. 4. secundum Lxx.
Esai. 55.
Esa. 1.
Rom. 13.
Eph. 4.
Lib. de vtilitate pœnitentiæ ca. 1
Lib. 2. contra Martionem.

beratum habet. Quamobrem vel communis ipse sensus indicat, ad nouam vitam inchoanda opus esse detestatione vitæ prioris & displicentia. Etiam homini si quis reconciliari vult, ostendit sibi displicere quod eum aliquando offenderit. Quod si delectari se offensionibus istis indicauerit, atq; eo nomine sibi placuerit, tantum abest, vt in gratiam redeundi potestas illi fiat, maiorem etiam vt iram sibi cumulet. Si ad hunc modum agi par est cum homine, æque vt nos mortali, quo ore ad Deum accedemus? qua fronte ei reconciliari postulabimus, nullum de eo quod offenderimus, quodq; iustam illius contra nos iram prouocauerimus, dolorem præ nobis ferentes? Quamuis autem ineptum sit ad hunc modum colligere, non est scriptum, ergo approbandum non est: tamen & res & nomen ipsum con-
Ezec. 18. 33. tritionis è scripturis ostendi potest. Nam quod vnus ex Prophetis auersionis ab impietate meminit, quid aliud significare vult hoc nomine, quam odium eorum & displicentiam, quæ prius placuerunt? Nam quæ odimus, ab eo libenter nos auerti-
Hierem. 31. mus. Iam verò ille locus: Postquam conuertisti me egi pœnitentiam, & postquam ostendisti mihi, percussi cor meum: confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ: nónne aperte vim contritionis demonstrat? in quo conteritur & percutitur cor, fitq; vt confundamur & erubescamus de his, quæ patrata sunt per nos. De hoc genere confusio-
Concione 1. in Psa. 30. nis dicit Augustinus. Est quædam confusio temporalis, vtilis perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione perhorrentis, horrore erubescentis, erubescentia corrigentis. Vnde di-
Rom. 6. cit Apostolus. Quam enim gloriam habuistis tunc in ijs, quibus nunc erubescitis? Ergo erubescere eos dicit iam fideles, non de præsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc confusionem non formidet Christianus, imo si hanc non habuerit, æternam habebit. Neq; minus clarus & manifestus est ille locus, quo
Ioel. 2. dominus non contentus dixisse, Conuertimini ad me in toto corde vestro: addit insuper, in ieiunio, in fletu, in planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quando flere, quando plangere, quando scindere cor iubet, quid aliud quam contritionem præcipit, sine qua in toto corde nostro conuerti ad Deum non posse videmur? Sed non hoc modo quod significatur eo nomine, verum ipsum etiam contritionis nomen in scripturis reperire licet. Quod aperte illa verba
Psal. 50. indicant. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contri-
Esa. 60. tum & humiliatum Deus non despicies. Et illa alterius Prophetæ. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Et apud eundem alio loco:

Euangelisare

Euangelisare pauperibus misit me, sanare contritos corde. Ex quo vel solo discere possumus, qui sanari vult per pœnitentiam, eum contrito corde esse oportere. Sanctorum verò doctorum vix quisquam est, qui ad contritionem compunctionemq; cordis non inuitet. Inter Augustini opuscula, etiam vnum illum inscriptum videre licet, de contritione cordis. Certè Cypria- Serm. 5. de lapsis.
nus grauiter eos obiurgat, qui pœnitentiæ partem hanc sublatam voluerunt. Agite, inquit, pœnitentiam plenam doloris, ac lamentantis animi probate mœsticiam. Neque vos quorundam moueat aut error improuidus, aut stupor uanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cœcitate, vt neq; intelligant delicta, neque plangant. Ac aliquanto post. Qui pœnitentiam criminis tollunt, satisfactioni viam præcludunt: ita fit, vt dum temeritate quorundam promittitur salus falsa vel creditur, spes veræ salutis adimatur. Sed & vetustior Cypriano Tertullianus, scripsit librum de pœnitentia, in quo inter cætera de exomologesi in hunc modum loquitur. Exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordiæ ilicem: de ipso quoque habitu atque victu mandat. Sacco & cinere incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deijcere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare. Cæterum pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa. Plerunque verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad dominum Deum tuum: presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari. Scripsit Ambrosius quoque de Pœnitentia libros duos. Et inter Augustini libros recensentur, vnus de vtilitate pœnitentiæ, alius de medicina pœnitentiæ. Chrysostmoi verò complures de ea sunt Homiliç: de compunctione verò cordis libri duo: ac itidem etiam eadem de re libri beati patris Ephrem, quem ad tantam venisse claritudinem scribit Hieronymus, vt post lectionem scripturarum, pu- De viris illust.
blice in quibusdam ecclesijs eius scripta recitarentur: qui de pœnitentia quoq; libros duos, & sermonem vnum conscripsit: neque alia in re magis occupatur, quam in mentibus hominum ad compunctionem excitandis. Cuius etiam hæc verba sunt. Proijce abs te onera peccatorum, offer munera obsecrationum, De pœnitentia, ca. 1.
suppone lachrymas in putredine vulnerum. Intantum enim cœlestis medicus bonus est, vt lachrymis & gemitibus, donet vulneribus sanitatem. Accede peccator, & procidens huic benignissimo medico offer lachrymas, quæ ad huiusmodi medicamentum proficiunt. Sic enim vult cœlestis medicus, sanare vnumquemq;, medicamentum diligens lachrymarum.

Nihil est enim quod non cedat & sanetur medicamento pœnitentiæ. Hoc enim medicamentum non vsquequaq; detinet ęgrotum, sed statim sanat. Expectat ergo medicus videre lachrymas tuas: accede, noli timere. Ostende ei vulnus, & offer medicamentum lachrymarum & fletum. Ecce enim apertum est ostium pœnitentiæ. Festina peccator priusquam claudatur. Et alio loco. Beatus homo qui habet compunctionem iugiter secundum Deum. Compunctio fratres sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio fratres remissionem delictorum nobis conquirit: compunctio fratres Iesum vnigenitum facit in nobis habitare, cum eum desyderamus & quærimus. Volo vobis fratres enarrare potentiam lachrymarum. Anna per lacsirymas à Deo Samuelem prophetam accepit, sed sublimitatem & gloriationem animæ suæ. Mulieris etiam peccatricis debita in domo Simonis à Christo domino dimissa sunt, quæ lachrymis pedes eius rigabat, & crine tergebat. Grandis virtus est lachrymarum, multumq; prævalent lachrymæ, quæ secundum Deum sunt. Fiduciam domini semper acquirunt lachrymæ, sordidas cogitationes expellũt, nec proximare eas permittunt animæ compunctionẽ cordis habenti. Gregorius quoque Nazianzenus vocat pœnitentiam Baptismum lachrymarum. Quamobrem & è scripturis, & ex consensu doctorum omnium ecclesiæ, pars hæc pœnitentiæ probari potest. Quantum autem temporis ad eam requiratur, non videtur hominis esse definire. Præclare enim scripsit Leo Pontifex, quod misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur venire moras conuersio, dicente spiritu Dei per prophetam: Cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi. Dic tu iniquitates tuas vt iustificeris. Et iterum. Quia apud dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. Sed & ante eum Cœlestinus papa. Salutem, inquit, homini adimit, quisquis mortis tempore pœnitentiam denegauit, & desperat de clementia Dei, qui eum ad subueniendum morienti sufficere vel in momento posse non credit. Perdidisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram prudens, si illum vnius horæ pœnitentia non iuuisset. Cum esset in pœna promittit, & per vnius sermonis promissionem, habitaculum paradisi promeruit. Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potius est existimanda, quã tempore: Propheta hoc taliter asserente, Cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et æquàlis eius Augustinus: Pœnitentia quamuis sit exigui temporis, si intima cordis amaritudine agitur, non despicitur apud iudicem iustum Deum, qui cordis

De extremo iudicio cap. 5.

1. Reg. 1.
Lucæ 7.

In serm. de sanctis luminibus Epiphaniarum.

Epist. 89.

Ezech. 18.
Esa. 43.
Psalm. 129.
Ad episcopos Galliç, epist. 2. cap. 2.
Lucæ 23.

Serm. 66. de tempore.

qui cordis secreta consyderat. Non enim longitudinem temporis tantum requirit Deus, quantum affectum synceritatis pœnitentis pensat. Et qui præcessit hos Ioannes Chrysostomus, cum esset hortatus populũ vt ablueret peccata tum maxime, cum adhuc relicta esset quadragesimæ pars, subdit. Hoc autem dixi, non quod solum tanto tempore opus habet peccatorum correctio, sed quia dominum habemus misericordem & benignum, & non indigent magno tempore, tantum magno feruore & sobrietate ad ipsum accedamus, reiectis sœcularibus curis omnibus, & supernæ gratiæ innitamur. Nam & Niniuitæ tanta peccatorum multitudine aggrauati, quia magnam & veram pœnitentiam egerunt, non indigebant ampliori quã trium dierum tempore ad prouocandam Dei bonitatem, & irritandam quæ aduersus se lata erat sententiam. Et quid dico Niniuitas? Latro in cruce neq; vno die opus habebat, & quid dico die vno? neq; breui hora. Tanta est ergo nos Dei misericordia. Nam vbi viderit voluntatis nostræ firmum propositum, & feruenti nos desyderio ad se accedere, non retardat, neq; differt, sed accelerat, suamq; solitam liberalitatem exhibens dicit: adhuc loquente te dicã, ecce adsum. Ac qui fuit omnibus ijs vetustior Cyprianus: Sed & in eodem articulo temporis cum iam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, pœnitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur, nec serũ est quod verum, nec irremissibile quod voluntarium, & quæcunq; necessitas cogat ad pœnitudinẽ, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia, sed in amplitudine sinus sui, mater charitas prodigos suscipit reuertentes, & velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens: Latrocinium, inquit, damnationem meruerat & supplicium, sed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & sanguinem in baptismum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consumatus ciuis sanctorum & domesticus Dei permissus est in regnum.

Hom. 27. in caput 8. Geneseos.

Sermo de cœna domini.

De confessione & quæ illi respondet absolutione. Cap. XLVII.

CÆterum pœnitentia hominis Christiani post lapsum, non solum à peccatis cessatio continetur, & eorum detestatio, aut cor contritum & humiliatum, verum etiam eorundem sa-

cramentalis confessio, saltem in voto suo tempore facienda: & sacerdotalis absolutio. Nam cum sacramentum hoc medicina sit à summo medico Christo instituta, qui sanitatem quidem ipse confert, sed in ea conferenda sacerdotis vtitur ministerio, quemadmodum etiam Origenes admonet, oportet nos morbum nostrum coram eo, quo ministro Deus in curando eo vtitur, non celare. Fortassis enim, inquit, sicut ij qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris vel flegmatis, stomacho grauiter & molesti imminentia, si vomuerint, releuantur: ita etiam ij qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocanur à flegmate vel humore peccatorum. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Ac ne quis hoc de ea accusatione confessioneque dictum interpretaretur, quæ coram Deo fit, subdit mox. Tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere: qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente: qui & condolendi & compatiendi nouerit disciplinam, vt ita demum si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris. Si intellexerit & prouiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterint, & tu ipse facile sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est. Neque dissimilia sunt quæ scribit Hieronymus, illud enarrans ex Ecclesiaste. Si momorderit serpens in silentio, non est amplius habenti linguam. Si quem, inquit, serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio cum peccati veneno infecerit, si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri, magister qui linguam habet ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat. Et æqualis eius Augustinus. Quomodo potest medicus vulnus sanare quod ægrotus ostendere erubescit? Deus confessionem nostram desyderat, vt iustam habeat cognoscendi causam. Ante quem etiam Basilius. Confessio, inquit, peccatorū hanc habet rationem, quā habet vulnus aliquod corporis vel passio, quę medico demonstranda est. Si ergo non omnibus qui vicia vel vulnera corporis sui reuelat, nec quibuslibet, sed ijs tantūmodo summæ peritiæ testimoniū habent, & curæ ac medelæ disciplinam, ita con-

Hom. 2. in Psal. 37.

Eccl. 10.

Serm. 66. de tēpore.

In regula Monachorum, ca. 98.

ita confessio peccatorum fieri debet apud eos tantummodo, qui curare hæc prævalent, & emendare secundum quod scriptū est: Vos qui fortiores estis, infirmitatem infirmorum portate, hoc est auferte & exportate per curationem. Rom.15. Et in eodem libro aliquanto ante. Necessarium, inquit, videtur ijs, quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse peccata. Cap.21. Sic enim & ij, qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur apud sanctos confessi esse peccata sua. Scriptum est in Euangelio, Quia Ioanni Baptistæ confitebantur populi peccata sua: & in Actis Apostolorum Apostolis ijs qui baptisabantur. Matth.3. Actor.19. Ex quibus verbis colligere licet, quanta sit confessionis antiquitas, quam à domino institutam esse scribit Tertullianus, ac Ecclesiæ consensus obtinet. Lib.1.de trinitate. Videtur autem illis verbis instituta, quibus Petro cæterisque Apostolis ligandi soluendiq; remittendi retinendiq; peccata, potestas à Christo concessa est. Matt.16. Matth.18. Ioan.20. Qua vti quemadmodum potuerint Apostoli, vel etiam nunc possint eorum successores, intelligi non potest, nisi prius cognouerint, cuius generis ea peccata sint, & quæ medicina sit illis adhibenda. Recte dicitur à sapiente: Qui iudicat quod nouit, iustitiæ iudex est. Verum est & illud, quod ex Hieronymo proxime citauimus, quod ignorat medicina, non curat. Prouer.12. Cum itaq; sacerdos & iudex vice Christi sit, & medicus ab ipso constitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem cuiusmodi sit ignorat, curabit? Deinde verò non sola remittendi, verumetiam retinendi, neq; sola soluendi, verumetiam ligandi potestas illi data est. Quid autem retinere, quid remittere, quid ligare, quid soluere debeat, quis scire poterit, si non fuerit illi vulnus indicatum, si peccatum non fuerit manifestatum? Ac fatendum quidem est, quod ab ignotis etiam non nunquam sacerdos absoluit, sed non ab his tamen, quæ sciens aliquis proferre nolit, verum ab ijs, quę vel peccata esse nescit, vel eorum reminisci non potest. Verum est enim quod ait propheta: Delicta quis intelligit? Neque raro fit, vt etiam grauia peccata per ignorantiam committantur. Psalm.18. Quin & illud ab eodem propheta non sine causa dictum est, Ab occultis meis munda me. Quamobrem ad ea manifestanda quæ vel esse peccata nescimus, vel memoria non tenemus nemo fuit vnquam obligatus. Psal.eodē. Non est itaq; dubitandum, quin sicut absolutio à Deo instituta, ita & confessio, quæ fit per peccatorum enumerationem, Dei ministro sacerdoti facta. Quæ duo ita sibi mutuo respondent, vt vbi non est confessio, ibi nulla esse possit absolutio. Sed si quis alium scripturarum locum à nobis exegerit, vbi Christus confessionem præceperit, præter ea quæ per nos adducta sunt, ad Petrū & ad reliquos Apostolos dicta,

ab eo viciſſim exigere licebit, vt & ipſe locum oſtendat, vbi primum eccleſia confeſſionem præceperit. Quod cum graue multis onus videatur, certe nemine præcipiente ſuſceptum à fidelibus vltro fuiſſe, veriſimile non eſt. Quin & illud difficile eſt creditu, hominis alicuius authoritate ad hanc rem tam grauem fideles adigi potuiſſe. Atqui oſtendi non poteſt, quod ea fuerit ab eccleſia inſtituta, cum ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra in vſu ſemper fuerit. Ex quo colligere licet, quod uiua voce proculdubio fuerit à Chriſto tradita, cuius multo maxima dictorum & factorum pars mandata ſcripturis non eſt.

Epiſtola 1. Clemens Petri ſucceſſor, hanc Petri doctrinã fuiſſe refert, quam illum à magiſtro ſuo Chriſto accepiſſe dubium non eſt: vt ſi forte alicuius cor, vel liuor, vel infidelitas, vel aliquid malum latenter irrepſerit, non erubeſcat qui animæ ſuæ curam gerit, confiteri hæc ei qui præeſt, vt ab ipſo per verbum Dei & conſilium ſalubre curetur. Quo facilius autem perſpici poſſit, eum de occultis peccatis loqui, ſubiungit hęc verba. Abijcienda prorſus è corde eſt omnis intrinſecus latens amaritudo peccati, ſi qua forte ex deſyderijs iniquis velut ex cibis noxijs congregata eſt. Iam illis verbis, Confitemini alterutrum peccata veſtra, non tam inſtitutam à Iacobo & præceptam ſacramentalem confeſſionem, quam eam quæ pridem inſtituta eſſet & præcepta promulgatũ, recte viri quidam pij & docti exiſtimauerunt. Neque mouere quenquam debet vox hæc alterutrum, vt putet eam ad ſacramentalem confeſſionem quæ ſacerdoti fit referri non poſſe. Vir fuit excellens & doctrina & vitæ ſanctimonia Hugo de ſancto Victore Bernardi æqualis: is cum adduxiſſet hunc Iacobi locum. Quid eſt, inquit, alterutrum? Ac mox reſpondet: non ſolum homo Deo, ſed inter vos alter alteri, homines hominum, oues paſtoribus, ſubiecti prælatis, ij qui peccata habent, ij qui peccata dimittere poteſtatem habent. Et certe communis hoc loquendi mos obtinet, vt dicatur aliquando ab Epiſcopo, ſiue eius Vicario, Confiteare cui vis. Quæ tamen verba non ita accipiuntur, quaſi non ſacerdotibus etiam confitendi poteſtas permiſſa ſit: verum illud concedi verbis ijs videtur, vt non proprio ſacerdoti cui iure tenetur, verum cuicunque velit alij, modo ſacerdoti confiteri poſſit. Inter opuſcula quæ adſcribuntur Auguſtino, extant etiam duo de viſitatione infirmorum. In eorum altero ſcribit his verbis. Sunt quidem qui ſufficere ſibi ad ſalutem autumant, ſi ſoli Deo, cui nihil occultum eſt, quem nullius latet conſcientia ſua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubeſcunt ſiue dedignantur oſtendere ſe ſacerdotibus, quos tamen inter lepram & lepram diſcernere per legisla-

Iaco. 5.

Li. 2. de ſacramentis, parte 14. cap. 1.

Cap. 4.

Deut. 17.

per legislatorem constituit dominus. Sed nolo vt ipsa decipiaris opinione, quatenus confundaris confiteri coram domini vicario, tabescens præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione. Nam ipsius humiliter subeundum est iudicium, quem dominus sibi non dignatur Vicarium. Ergo ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Nolo seducat te somniantium illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat sacerdote inconsulto ad Deum peccatorum confessio. Nos autem non denegamus quin sit ad Deū frequenter conferenda peccatorum confessio: Beatus enim qui tenebit et allidet paruulos suos ad petram, Petra autem Christus est: sed testatur, & testatur illud sana doctrina. Ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniam prius eges sacerdotis, qui mediator sit ad Deū tuum, salubri iudicio. Alioquin & sub lege & sub gratia, ite & ostendite vos sacerdotibus, respōsum domini quomodo consumaretur? Cōfitemini alterutrū peccata vestra quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter Dei vice presbyter adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Beda quoq; diligens Augustini sectator, verba hæc Iacobi itidem de sacramentali confessione interpretatur, quam esse necessariam cum alio quodam in loco, tum in libro quinquaginta Homiliarum, testatur Augustinus dicens. Qui post vxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si præter vxores vestras cum aliqua cōcubuistis, agite pœnitentiam, qualis agitur in ecclesia. Nemo sibi dicat, occulte ago, apud Deū ago, nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago: Ergo sine causa dictū est, Quæ solueris in terra, soluta erunt in cœlo? ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi, promittimus vobis quod ille negat, nonne vos decipimus? Sed hæc de necessitate, vtilitateq; confessionis, aut re, aut saltem voto, deq; eo quod à Christo sit instituta, dicta sufficiant. Cæterum confessioni respondet absolutio. Ac illa quidem præcepta est omnibus, siue ij è clero sint siue è populo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & soluendi, sicut ab Ambrosio quoq; scriptū legimus, permissum est solis sacerdotibus. Quāobrem crassus est error eorū, qui dicunt non magis absoluere sacerdotem, aut Episcopum, aut Papam, quam vel mulierem vel puerum, addere debebant quoque psitacum, nam & is æque vt puer aut mulier doceri potest vt dicat, ego te absoluo. At non ita Ioannes Chrysostomus, vir non doctrina magis quam vitę sanctitate conspicuus, qui vel hoc nomine sacerdotij dignitatem cuiuis alteri anteferendam esse censet, quod terrestres dignitates

Psal. 136.
1. Corin. 10.
Lucæ 17.
Iacobi 5.
In Iacobū. Hom. 49.
Matth. 19.
Matth. 16.
Rom. 3.
Li. 1. de pœnitentia, cap. 2.
Li. 1. de sacerdotio.

habent quidem vinculi potestatem, sed in corpora tantum: at sacerdotum vinculum ipsam etiam animam attingit, atque ad cœlos vsque peruadit, vsqueadeo, vt quæcunque inferne sacerdotes confecerint, illa eadem Deus superne rata habeat, ac seruorum sententiam dominus confirmet: Quam potestatem non modo nullis regibus & principibus, verum ne ipsis quidem angelis aut archangelis datam esse dicit. De qua Hylarius quoq; Petrum alloquens ita dicit. O' in nuncupatione noui nominis fœlix ecclesiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret: ô beatus cœli Ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium præiudicata authoritatis sit in cœlo, vt quę in terris aut ligata sint aut soluta, statuti eiusdem conditionem contineant & in cœlo. Ex quibus verbis illud simul discere possumus, quæ sit absolutionis vis, neq; enim hoc est absoluere, quod nonnulli somniant, absolutum ostendere, sed quod dixit Christus peccata remittere, simul etiam à pœnis quæ illis debentur soluere. Quod prius in terris quam in cœlis fieri etiam Cyprianus indicat dicens: Cum permiserit ipse qui legem dedit, vt ligata in terris etiam in cœlis ligata essent, solui autem possent illic quæ hic prius in ecclesia soluerentur. Quos sequutus Bernardus de Petro scribens, ait, quod claues regni cœlorum tam singulariter accepit: vt præcedat sententia Petri sententiam cœli. Ac ipse quidem hoc authoritate sua Deus efficit, sed in ea tamen re ministerio sacerdotis vtitur. Itaque quicquid eius sacerdos facit, non sua propria, sed à Deo sibi concessa potestate facit. Hunc errorē notasse videtur Ioannes Chrysostomus his verbis. Corporis lepram purgare, seu verius dicam non purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorū sacerdotibus solis licebat. Necq; nescis quanta cū ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquirebatur. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verū animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Ante quadringentos plus minus annos fuerunt, qui absoluere interpretarentur, absolutos ostendere: sed eos viri pij & docti Hugo, & Richardus de sancto Victore grauiter admodum reprehendunt. Ille quidem his verbis. Non dicit quodcunque solueris, hoc est, vt illi aiunt, solutum ostenderis, fuit solutum, sed erit solutum: quia sententiam Petri non præcedit, sed subsequitur sententia cœli. Ac interiectis nonnullis, de eo quod commune fuerit hoc omnibus Apostolis & eorum successoribus, quoniam omnibus ipsis dictum est, Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c. continenter subdit:

Canone 16 in Matth.

Li. 1. epi. 2 ad Cornel.

Serm. 1. in die Petri & Pauli.

Li. 3. de sacerdotio.

Lib. 2. de sacramentis, parte. 14. cap. 8.

Ioan. 20.

subdit: Vbi dixit si ostenderis fuit? Nusquam dixit hoc: sed dixit, si feceritis erit. Richardus autem etiam acrius. Extat, inquit, quorundam de potestate ligandi atq; soluendi sententia, vt ridenda videatur potius, quam refellenda. Putant enim & prædicant, sacerdotes nõ habere potestatem soluendi & ligandi, sed ostendendi homines esse solutos siue ligatos. Sed nunquid dominus dicit. Quodcunq; ligatũ ostenderis, erit ligatũ, & quodcunq; solutũ ostenderis, erit solutum? non ostendendi aliquem ligatum aut solutum, sed ipsa ligandi soluendiq; potestas sacerdotibus à Christo data est, quę clauium nomine appellatur. Scimus autem quod clauis instrumentum est quo ostium aperitur & clauditur. Regni autem cœlorum ostium per peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad pœnæ reatum. Clauium itaque nomine potestas significatur, qua obstaculum eiusmodi remouetur. Hæc potestas est in summa trinitate per autoritatem, vt rectè penes illam dicatur esse clauis anthoritatis: in Christo homine fuit hæc potestas ad remouendum prædictum obstaculum per meritum passionis, quę etiam dicitur ianuam aperire, & ideo dicitur à quibusdam habere claues excellentiæ. Quoniam verò ex latere Christi dormientis in cruce sacramenta fluxerunt, quibus Ecclesia fabricata est, ideo in sacramentis Ecclesiæ manet efficacia passionis: propterea ministris etiam Ecclesiæ, qui sunt dispensatores sacramentorum, aliqua potestas ad prædictum obstaculum remouendum est collata, non propria sed diuina virtute, & merito passionis Christi: & hæc potestas metaphorice clauis Ecclesiæ dicitur, quæ est clauis ministerij. Clauis authoritatis est penes Deum trinum & vnum: clauis excellentiæ penes Christum hominem, cuius passionis merito, quæ causa fuerat antea, nobis ianua regni cœlestis est aperta. Clauis ministerij est penes sacerdotes, qui potestate vtuntur ligandi & soluendi sibi à Christo concessa. Sed hac de re satis.

Cap. 12. de potestate ligandi & soluendi.

De satisfactione.

Cap. XLVIII.

TErtia pœnitentiæ pars est satisfactio: quam si quis malit sequelam appellare, nulla est litigandi causa. Nam quæ præcedebat olim absolutionem, nunc sequi plerumq; cõsueuit. Fit autem satisfactio per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia: non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto

menti voto vna cum culpa remittitur, verum pro pœna temporali, quæ vt sacræ literæ docent, non tota semper (vt in baptismo fit) dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperunt ingrati, spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare non sunt veriti. Diximus initio cum de sacramentis agere cœpissemus, quod Baptismus fidei, Confirmatio spei, Eucharistia charitatis est Sacramentum, pœnitentia verò refertur ad iustitiam, maximè in ea parte quæ dicitur satisfactio, quæ videtur iniuriæ illatæ quædam esse recompensatio. Iam enim baptisatis non perinde facilis, neque tam liberalis & gratuita via patet ad misericordiam diuinam, quam fuit ipsis baptismus, quem qui sucipiunt, nulla requiritur ab eis satisfactio. Contra autem est in hoc pœnitentiæ sacramento. Quanto enim grauius peccat homo fidelis per baptismum Christo semel incorporatus, tanto maior illi difficultas impendet in misericordia diuina impetranda: Vt iure merito Ioannes Damascenus verè laborioſum Baptismum, pœnitentiam appellauerit. Iustum itaque est, vt ipse à se peccati pœnas exigat, vt illud impleatur quod scriptum est: Pro mensura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quantum se glorificauit & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Si magnus est lapsus tuus, dicit Chrysostomus, maior sit lachrymarum tuarum torrens. Et æqualis eius Eusebius Emisenus: Non putemus tam facile remitti posse inusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa viscerib̃us. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota insistendum est spiritus contritione, vt vetusta mala tanquam sagittæ de conscientia euellantur. Non sufficit summis labijs dicere: Peccaui, parce, remitte. Saul dicebat, peccaui, sed non obtinuit illam veniam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia confessionem nuda magis verba, quam veri gemitus exprimebant. Quia non compensabat cum magnitudine criminis lenta humiliatio supplicantis. Non leui agendum est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur. Nec transitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus. Et iterum homilia decima: Ieiunia ac vigiliæ, ac sanctæ afflictiones, humiliata corda macerant, sed maculata corda purificant, membris subtrahunt fortitudinem, sed conscientijs addunt nitorem. Nihilominus de contritione animi redimuntur crimina vo luptatum. Per duræ crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur. At sic mortificatione præsenti, futuræ mortis sententia preuenitur, & dum culpæ author humiliatur, culpa consumi-

Li. 4. ca. 10. suæ Theologiæ.

Deuter. 25. Apoca. 18.

Hom. 22. ad populum Antiochenum. Homil. 5.

consumitur, dumq; exterior afflictio voluntariæ districtionis infertur, tremendi iudicij offensa sedatur, & ingentia debita labor soluit exiguus, quæ vix consumpturus erat ignis æternus. Tractantes ergo causam salutis nostræ, faciamus intra nos, quod circa nos facere solent medici, si læsura aliqua vel querela in prima corporis cute sentitur, curatio medicamenti blandioris apponitur: si verò in ossibus vulnus absconditum, aut in viscera profunda immersum est, austeriorem & fortiorem poscit vis occulta medicinam, vt vlceris magnitudo aut sectione, aut exustione supercuretur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio est in ęgritudine hominis interioris adhibenda, si leuia sunt fortasse delicta. Verbi gratia: Si homo vel in sermone, vel in aliqua repræhensibili voluptate: si oculo peccauit, aut corde, verborum & cogitationum maculæ quotidiana oratione curandæ, & priuata compunctione tergendæ sunt. Si verò quisquis conscientiam suam intus interrogans, facinus aliquod capitale commiserit, aut si fidem suam falso testimonio expugnauerit, ac sacrum veritatis nomen periurij temeritate violauerit: Si ueram baptismi tunicam cœno commaculati pudoris infecerit, si in seipso nouum hominem nece hominis occiderit, si per augures & diuinos atq; incantatores captiuum se Diabolo tradiderit. Hæc atque huiusmodi commissa, expiari penitus communi & mediocri, vel secreta satisfactione non possunt, sed graues causæ, graviores & acriores publicas curas requirunt, vt qui cum plurimorum destructione se perdidit, cum plurimorum ædificatione se redimat. Homo enim seipsum decipit, si quum in medullis feruere sibi sentiat morbum, per superficiem corporis molle deducat vnguentum. Sic & Theodoritus in præclaro illo libello, quem inscripsit diuinorum decretorum Epithome. Sunt ergo medicabilia etiam quæ post baptismum fiunt vulnera, medicabilia autem non vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas & fletus & luctus & ieiunium & orationem & laborem facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim sic affecti sunt nec admittere quidem didicimus, nec diuina sunt eis manu impartienda. Nolite, inquit, sanctum dare canibus, nec margaritas porcis. Fit autem eiusmodi satisfactio non ad culpam vel pœnam æternam expiandam, hæc enim satisfactio soli Christo tribuenda est. Solus ille factus est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantum, verum & totius mundi. Solus ille mortem moriendo destruxit, per eam pro peccatis nostris abundè satisfecit, per eam patri suo cœlesti nos reconciliauit. Non de hac itaque satisfactione nunc loquimur, sed de ea quæ in ijs maximè pœnitentiæ

Ca. de pœnitentia.

Matt. 7.

1. Ioan. 6.

fructibus

Matth. 6. fructibus consistit, quos iustitiæ nomine Christus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemosyna, siue à nobis ea suscepta, siue per parochos nostros sacramentorumque dispensatores nobis iniuncta sit: quæ cum ex fide & charitate peragitur, peccatorum causas excindit, peccati reliquijs medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat, denique & in exemplum adhibetur. Est quidem ita, quod Christus pro peccatis nostris abunde satisfecit, pro nobis tot cruciatus, ac mortem etiam ipsam perferendo, sed non ideo passus est, non ideo satisfecit, vt nos nihil iam patiamur, nihil faciamus pro peccatis nostris, posteaquam semel à gratia illa exciderimus, quam, illi commortui, per baptismum consequuti fueramus. Quin ille nobis exemplum dedit potius, vt eius vestigia sequamur, vt

1. Pet. 2. sicut ipse tulit crucem suam, carnem nostram indutus, verum ab omni peccato prorsus immunis, ita & nos tot peccatis contaminati, tollamus & ipsi crucem nostram. Hoc est quod nos

Matth. 16. admonet dicens. Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Explicans illa verba Samuelis ad Saulem Gregorius: Ecce quod remansit, pone ante. Remansit quidem, inquit, quia non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suam omnes redemit, sed remansit: vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò residuum viderat qui dicebat: Si compatimur & conregnabimus. Quasi dicat: quod expleuit Christus, non valet, nisi ei, qui id quod remansit adimplet. Hinc beatus Petrus Apostolus dicit: Christus passus est pro nobis, vobis reliquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea quæ desunt passionem Christi in corpore meo. Dicit hic aliquis. Quid ergo mihi contulit crux Christi, si nihilominus opus est assidue portare me crucem propriã, quasi illa non suffecerit? Multum adeo contulit. Nullus enim esset nostræ crucis vsus, neque fructum ex ea caperemus vllum, nisi Christi crux præcessisset, cuius merito valet nostra crux, quicquid valet. Ad eundem modum & satisfactionis nostræ pro peccatis nulla esset prorsus vtilitas, nisi Christi satisfactio præcessisset, per cuius mortem & sanguinem efficacia redduntur, & Deo gratia, quæ fiunt à nobis in satisfactionem pro peccatis uostris. Quid ergo prodest nobis nostra satisfactio, non aliter prodest, nisi virtute, merito, & efficacia Christi passionis, quæ fons & fundamentum est omnium bonorum operum nostrorum, quæ iam non nostra magis sunt, quam eius qui viuit in no

Esa. 26. bis, qui operatur in nobis, Christi. De quo dicit Propheta, Domine, omnia opera operatus es in nobis. Huncitaq; passionis,

crucis &

crucis & sanguinis Christi fructum habemus, quod quæ opera nostra quamlibet in speciem bona, nihil nobis autē fuerant profutura, ea posteaquam Christi sanguine tincta sunt prodesse nobis incipiunt ad placandam iram Dei, & ad satisfaciendum pro peccatis nostris. Noluit Christus passionem & mortem suam operculū esse turpitudinis & asylum iniquitatis nostræ, vt quoniam ille satisfecit pro nobis, licere nobis existimemus, vt deinceps ventri iam libere seruiamus, in omni peccatorum cœno volutemur, atque omnia quæ libido nostra fert faciamus. Non propterea passus est, non propterea satisfecit pro nobis: sed sicut Petrus docet, ideo peccata nostra, hoc est, pœnam nobis pro peccatis nostris debitam, ipse pertulit in corpore suo super lignū crucis, vt peccatis mortui, non modo non peccemus deinceps, verumetiam iustitię viuamus, & exhibeamus nos Deo tanquam ex mortuis viuentes, vt sicut exhibuimus antea membra nostra seruire immundiciæ & iniquitati ad iniquitatē, ita deinceps exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in satisfactionem, ne tanti redemptoris mortem & sanguinem, quo sumus à peccatis nostris abluti, pro nihilo habuisse videamur. Et hoc est quod nos satisfactionem vocamus, exhibere membra nostra seruire iustitiæ in satisfactionem, sicut antea exhibuimus ea seruire immundiciæ & iniquitati ad iniquitatē, vt fiat illud quod est apud Prophetam, Sicut fuit sensus vester vt erraretis à Deo, decies tantum iterum conuertentes requiretis eum. Hoc est enim satisfacere, quantum offendisti Deum peccando, tantū dare operam, vt eum tibi placatum reddas, non tantum à peccatis abstinendo, verumetiam indebita quædam bona opera faciendo, vt quoad eius fieri possit, infectū reddere coneris, quod perperam factum est, & præcedentis vitæ studia in diuersum mutes. Qui furabatur iam non furetur, dicit Paulus, magis autem laboret operando manibus quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Non furari eum qui furatus antea fuerat, sed honestis operibus se alere, est resipiscentiæ: suis verò laboribus etiam indigenti victum parari, satisfactionis est: non illius qua dominis ablata restituuntur, nam hæc restitutio vocari proprie consueuit, sed huius quam veræ pœnitentię partem esse dicimus. Quamobrem Christianus homo non solum aliena non tollere iubetur, sed & de labore suo penuriam patientibus subministrare, vt bonis operibus deditus, rependat quæ prius abstulerat, & de cætero thesauriset sibi in futurum. Quid enim magnum, aut cuius meriti est ab alienis temperare? Faciunt hoc etiam ethnici viri boni: illud verò ad meritum proficit, cum quis de proprio tribuit egenis. Talis fuit satisfactio

1. Pet. 2.

Rom. 6.

Baruch. 4.

Ephes. 4.

Lucæ 19. Zachæi, qui vere & ex animo pœnitens dixit. Ecce dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum: quæ tam grata Christo fuit, vt mox ei diceret, Hodie salus huic domui facta est. Ad talem Serm. 15. satisfactionem inuitat nos Ambrosius, dicens. Nos quoque si tam graue peccatum fuerit, vt minime suis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleum, acrimoniamq; ieiunij. Nullum enim tam graue delictum est, quod non purgetur abstinentia, Eccles. 3. eleemosynis extinguatur. Ait enim sanctus Propheta, Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccata. Magna est ergo eleemosyna, quæ ardentium criminum globos, beneuolentiæ suæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum, vt quamuis offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodo, dum compellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodemq; homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus est cum bene agimus, iudex noster est cum peccamus. Compellitur ergo operibus nostris dominus, vt nobis misericordiam suã largiatur: atMatth. 11. que ideo ipse in Euangelio sancto dicit, A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur. Hinc perspicuum cuiuis esse potest, quantum ei satisfactioni tribuat Ambrosius, quæ fit per ieieiunium & eleemosynam. Neq; verò solus ille: Nam & Basilius, In 1. oratione de laudibus ieiunij. Per ieiunium, inquit, satisfacite. Et Eusebius Emisenus: Omnia, inquit, quæ illic finiri nõ potuerũt, hic redimi possunt, per emendationem prioris vitæ, per eleemosynas, per lachrymas, per humilitatem cordis, per corporis castitatem, per exercitia iustitiæ & misericordiæ. Nullus est sanctorum, qui non idem cum ipso sentiat. Est autem admirabilis eorum cœcitas, qui non verentur affirmare, per hæc opera satisfactoria meritis & satisfactioni Christi derogari. Nonne sicut ille pro peccatis nostris copiose satisfecit, ita copiose quoque nos ab illis redemit, perfecte nos patri suo reconciliauit, omnia peccata nostra pertulit in corpore suo, ac ex condigno meruit omnibus vitam æternam? Atqui nõ obstantibus ijs, fatentur isti, qui nihil iudicio suo non tribuunt, atque illud ecclesiæ totius iudicio anteponunt, nasci nihilominus paruulos irę filios, & nisi baptisati fuerint, condemnari, quin & adultos vt iustificentur, & fide & baptismo opus habere: iustificatis autem, præcepta decalogi, lapsis penitentiam interiorem esse necessariam. Si nihil derogat plenissimæ Christi satisfactioni fides, si nihil derogat baptismus, si nihil derogat interior pœnitentia, cur secus iudicant de exteriore pœnitentia,

quæ inte-

quæ interioris index est, deq; ijs operibus, quæ Christus ipse, qui est iustitia nostra, iustitiæ nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur, quę tamen & ipsa, quod iam toties admonuimus, non aliunde precium habent, quam ex Christi sanguine, quo respersa sunt: ad quem si referantur, non possunt Deo grata non esse. Quemadmodum rursus si quis alio referat, nihil aliud sunt omnes iustitiæ nostræ, quam pannus menstruatæ. Verum & illud ineptum est, quod propterea satisfactionē reiiciendam putant, quod nomen hoc in scripturis non reperiri dicant. Nō dissimili ratione reiiciebant vocē homousion Ariani, quod eā in scripturis non reperiri dicerent. Ac fuit hoc propriū & perpetuum hæreticorū, vt nihil reciperent, quod in scripturis non esset: quemadmodum fusius à nobis antea scriptū est. Quasi verò de nomine magis, quam de re laborandum sit. Atqui reperitur ipsa res. Quid enim aliud sibi volunt digni fructus pœnitentiæ, ad quos faciendos hortatur Ioannes? Quid aliud sibi vult, quod annunciabat Paulus, vt pœnitentiam agerent & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? Quid aliud hæc significant, quam eam, de qua nuncloquimur, satisfactionem? Dignos fructus pœnitentię facimus, dicit Chrysostomus, siue quisquis ille fuit author operis imperfecti in Matthæum, cum cōmissis peccatis aduersa facimus. Aliena rapuisti, incipe donare propria: longo tempore fornicatus es, à legitimo quoq; coniugij vsu suspendere, ac perpetuam continentiā pauco rum dierum castitate sæpius meditare: iniuria vel opere quenquam vel sermone affecisti, refer benedictionis verba: conuicijs te percutientem, nunc officijs, nunc beneficijs placare cōtende. (Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, spicula de corpore euellere, sed etiam remedia vulneribus oportet adhibere) Delicijs antea & temulentia diffluebas, ieiunio & aquę potu vtrumque compensa, vt famem superes imminentem: Vidisti impudicis alienum decorem oculis, fœminam omnino iam non videas, maiore tactus cautione post vulnera. Quid autem aliud est satisfacere, quā quod his verbis exprimitur, quod q; Ioannes admonuit, dignos pœnitentię fructus facere? Quem locū de hoc genere satisfactionis rectè intelligi, nō modo Ioannes Chrysostomus, verumetiā Basilius, Augustinus, Gregorius, Isichius, Christianus, Ruthmarus, & alij scriptum reliquerunt. Ireneus de primo parente nostro scribit in hunc modum. Per succinctorium in facto ostendit suam pœnitentiam, foliis ficulneis semetipsum contegens, existentibus & alijs foliis multis, quæ minus corpus eius vexare potuissent: condignum tamen inobedientiæ amictum fecit, conteritus amore Dei, & retundens petulantem car-

Matth. 6.

Esa. 64.

Matt. 3.

Hom. 10. operis imperfecti. Hom. 41. & 80. ad populum Antiochenū.

Basil. in ethicis, & in regulis cōtractionibus, quæstion. 287. Aug. li. 21. de ciuitate Dei, ca. 27. & serm. 50. cap. 66. Gregor. hom. 20. li. 4. in cap. 14. Leuit. In cap. 3. Matth. Iren. lib. 3. cap. 35.

nis impetum, velut tale quid significans, quoniam quam habui à spiritu sanctitatis stolam, amisi per inobedientiam, & nunc cognosco, quoniam sum dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præstat, mordet autem & pungit corpus. Ex quo loco licet illud colligere, etiam in paradiso quodam genere satisfactionis primum parentem nostrum vsum esse. Cyprianus quoque lapsos ad satisfactionem inuitat his verbis: Ne cesset, inquit, in agenda pœnitentia atque in domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur. Confiteantur singuli quæso fratres delictum suum, dum adhuc quo deliquit in sœculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio fact aper sacerdotem, apud Dominū grata est. Conuertamur ad Dominum tota mente, & pœnitentiam criminis veris doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur: illi se in anima prosternat, &cæt. modumque satisfaciendi pluribus verbis postea persequitur. Quod autem semel & iterum admonuimus, satisfactionem hanc non ita velimus accipi, quasi culpæ propiciatoria, & æternæ pœnæ sit abolitoria: soli Christo tribuendum est hoc, solus est ille qui delet iniquitates nostras, solus est ille qui factus est propiciatio pro peccatis nostris, solus est ille qui mortem æternam moriendo destruxit: Sed solet Deus in hac vita temporariam pœnam æternæ loco peccatis nostris infligere, sic enim ait per Prophetam: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Qui locus nō obscure indicat, quod quam pœnam comminatus est dominus, ea non ad internetionem, sed ad correptionem vti voluerit. Multa in scripturis eius rei exempla reperire licet. Remissum est peccatum diffidentiæ Moysi & Aaron, non tamen est remissa pœna temporaria: neque enim ingressi sunt in terram promissionis. Hoc de reliquo populo Israel, hoc de Maria sorore Moysi, hoc de Dauid factum legimus: quibus omnibus remissis peccatis, non sunt remissæ pœnæ temporariæ: quas effugere nobis licet, quando ieiunio, oratione, eleemosyna Deū nobis placatum reddere conamur, sicut Niniuitas, sicut Ezechiam, sicut Achab, & alios fecisse legimus. Hoc est quod ab Eucherio Lugdunensi Episcopo scriptum est. Si peccatum Dauid tam detestabile dominus transtulit, quid est quod omnia, quæ de eodem peccato per Propheta ei à domino dicta sunt, postmodum tolerauit? sed procul dubio dominus delet illud, sed sine vltione non deserit: aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit

Cypri. tractatu 5. de lapsis.

Esa. 53. 1. Ioan. 2.

Psalm. 88.

Numeri 11.

Nume. 14. Nume. 20. 1. Reg. 12. Ionæ 3. Esa. 38. 3. Reg. 21. In li. 2. Regū, cap. 8.

Nequa-

Nequaquam igitur peccato parcit, quod nullatenus sine vindicta dimittit. Sic enim Dauid audire post conuersionem meruit, Dominus transtulit peccatum tuum, tamen & multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum quem perpetrauerat exoluit. Si nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluit, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoq; adhuc carnaliter obimus: quia delicta nostra, siue per nos, siue per seipsum resecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas stupet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Quod ijsdem prope verbis in in moralibus à Gregorio scriptum legimus, qui fuisse videtur ducentis plus minus annis posterior. Verum & Augustinus contra Faustum scribens in eadem est sententia. Qui recte colligit, si dimissa culpa nullus reliquus esset ad pœnã reatus, quod neque mortuus Adam, neque fuisset alijs miserijs & huius vitæ calamitatibus obnoxius futurus, posteaquam, teste Salomone, eduxit eum Deus à delicto suo. Quin & nos morti & multis alijs erumnis huius vitæ subiecti non essemus, posteaquam originale peccatum nobis in baptismo remissum est, si omnes in vniuersum pœnæ inflictæ pro peccatis simul cum culpa delerentur. Cæterum videre licet, quod ipsi sibi non constant, quodq; ipsi secum pugnant, qui volunt dimissa culpa simul dimitti pœnam omnem etiam temporariam. Cum enim agunt de peccato originali, quod aliena voluntate contraximus, sic nobis illud remitti per baptismum asseuerant, vt concupiscentia carnis, quæ pœna ipsius est, semper nihilominus in nobis manet, neque vlla satisfactione, etiam Christi, possit impediri, quominus proprie sit peccatum. Interea tamen illi ipsi ex his sceleribus & flagitijs, quæ re ipsa voluntarie patrantur, nullum sequi reatum contendunt, qui non simul cum ipsis per satisfactionem Christi deleatur, vno actu fidei peccatoribus applicatæ. Quid autem hoc est aliud quam peccatum originis grauius facere, quam actuale? & pœnitentiam vel fidem magis efficax remedium ad abolenda peccata existimare quam baptismum? Quæ quam sint absurda, quis est qui non videat? Indicat hoc etiam ille Pauli locus: quod si nosmetipsos dijudicaremus, non vtiq; iudicaremur, ita demum fore, sicut etiam ab Ambrosio traditum est, vt nobis parcat Deus, si nobis ipsi non pepercerimus. Hoc Tertullianus quoq; testatur dicens. Inquantum non peperceris tibi, intantum tibi Deus (crede) parcet. Et qui fuit propemodum eius æqualis Origenes: Non expectes, inquit, vt humiliet te Chusarsaton, & inuito necessitas extorqueat pœnitentiam, sed ipse præueni tortoris manus: quia si te ipse emendaueris, si te ipse correxeris,

2. Reg. 12.

Li. 9. ca. 27

Li. 22. ca. 67

Sapien. 10.

1. Corin. 11.

Ad virginem lapsam, cap. 8.

Li. de pœnitentia.

Hom. 3. in lib. Iudicũ.

rexeris, pius est Deus & misericors, qui vindictam temperet ab eo qui illam pœnitendo præuenit. Ac qui fuit eiusdem cum Tertulliano gentis Augustinus: In hac, inquit, pœnitentia maiorem in se seueritatem vnusquisque debet exercere, vt à seipso iudicatus non iudicetur à Deo, sicut Apostolus ait, Si enim nos iudicaremus, à domino non iudicaremur. Ioannes quoq; Chrysostomus eundem illum locum adferens, si nos ipsos dijudicaremus, nõ vtiq; iudicaremur. Vides, inquit, quomodo hic inflicta pœna, liberat à pœna quæ illic est. Et in ea homilia quæ proximè sequitur, post adducta eadem illa verba, vt igitur, inquit, neque puniamur, neque pœnas demus, in suam quisque conscientiam ingrediatur, vitamq; explicet, cunctisque commissis diligenter excussis, condemnet animam quę hæc patrauit, puniatque cogitationem, affligat, cruciet q; suam ipsius mentem, supplicium q; à seipso exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam pœnitentiam, per lachrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemosynam, per continentiam & charitatem, vt possimus omnes omni modo hic depositis peccatis multa cum fiducia illuc proficisci. Bernardus quoq;. Vnum est, inquit, si nosmetipsos iudicauerimus, non vtique iudicabimur. Bonum iudicium quod me illi districto diuinoq; iudicio subducit & abscondit: prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis: volo vultui iræ, iudicatus præsentari, non iudicandus: spiritalis homo omnia dijudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona: mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiunijs, cæterisque sanctæ laboribus disciplinæ: in bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum domini seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui tantum feci. Dabo operam nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas, & studia mea, quo is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me siue indiscussum inueniat, neque enim iudicaturus est bis in idipsum. Ex ijs & alijs multis, quorum verba longum foret recensere, colligere licet, remissa culpa superesse adhuc reatum ad pœnam temporariam. Quamobrem recte sapiens admonuit. Fili peccasti, ne adijcias iterum. Et ne hoc solo securum se quisquam esse putaret: & de pristinis, inquit, deprecare, vt tibi dimittantur: parum esse iudicans recedere à peccatis, si præterita curare neglexerimus. Neque verò pœna tantum remanet dimissa culpa, verum & ipsa culpa non ita per pœnitentiam aboletur, vt non illius aliquæ maneant reliquiæ quibus pœna debetur. Hoc Dauid exemplo discimus, cui dixerat quidam Nathan, Dominus transtulit peccatum tuum,

De pœnitentiæ medicina. ca. 2

De Lazaro concione 3.

Serm. 55. in Cantica.

Hebr. 10.

1. Cor. 2.

Lucæ 17.

Zophon 1 Nahum 1.

Ecclesia. 21.

2. Reg. 12.

sed quia

sed quia remisso peccato reliquiæ peccati remanserant, orat nihilominus Deum Dauid, vt secundum multitudinem miserationum suarum deleat iniquitatem eius, atq; amplius lauet eum ab iniquitate, & à peccato mundet. Non satis habet curatum esse vulnus (ait Chrysostomus) etiam cicatricem sanari, pristinum etiam decorem restitui petit. Quod fieri videmus in baptismo, vt remisso originalis peccati reatu, reliquiæ tamẽ eius maneant, fomes ille concupiscentiæ, quem tota vita pijs exercitijs oportet mortificare, hoc & in pœnitentiæ sacramento euenit. Manet quasi fomes quidam quædam reliquiæ peccati quas purgare satisfactione salubri necesse est: Cum præsertim præteritum peccatum in consuetudinem abijt, quod quanto fixerat radices altius, tanto maiore & longiore purgatione opus habet. Nam lauari quidem cito possumus, dicit Bernardus, ad sanandum verò opus est curatione multa. Athanasius hoc interesse scribit inter baptismũ & pœnitentiã, Quod cum pœnitet homo, cessat quidem à peccando, sed habet vulnerũ cicatrices. Cæterum qui baptisatur, veterem quidem hominẽ exuit, renouatur autẽ vt denuo renatus per spiritus gratiam. Et Basilius in homilia de pœnitentia. Est spes etiam post peccatum, est sanatio etiam post vlcus, sed manet cicatrix. Et his omnibus vetustior Origines: Transi nunc ab ista legis vmbra ad veritatẽ eius, et intuere quomodo anima quæ peccati vulnus accepit, etiam si curetur, tamen habet in loco cicatricem vulneris residenten, quæ cicatrix nõ solum à Deo videtur, sed ab ijs qui acceperint ab eo gratiam, per quam videre possint animæ languores, & discernere quæ sit anima ita curata, vt omni genere vestigium illati vulneris abiecerit: & quæ curata sit quidem, sed ferat adhuc veteris morbi ipso vestigio cicatricis indicia. Et Cyprianus: Quã necessaria, quã benigna est diuina clementia, quę cum sciat non deesse satis quędam postmodum vulnera, dedit curandis sanandisque denuo remedia salutaria. Gregorius Nazianzenus in actione qua ad baptismum cohortatur: præsertim cum alia nõ detur regeneratio, neq; refectio, neq; pristinum in statũ restitutio, licet ea maximis gemitibus & lachrymis, ex quibus vt ego quidem sentio atq; statuo, vix cicatricis obductio sequitur, inquiramus. Neque verò tantum in viuentibus, verumetiam in vita functis manent & cicatrices quædam ac maculæ peccatorum per ignem purgandæ, & pœnæ per quas pro peccatis satisfit, venialibus tantũ, pro quibus debita pœnitentia in hoc sæculo peracta non est. Quorũ vtrum q; necessario credi oporteret, grauissimis rationibus discimus. Primum enim illud constat, quod illa cum Christo triumphantium ecclesia, sicut Apostolus testatur, sine macula est &

Psalm. 50.

Hom. 2. in Psalm. 50.

In serm. de cœna domini.

In li. de blasphem. in spiritũ sanctum.

Hom. 8. in Leuiticum

Serm. 1. de eleemosy.

Ephes. 5.

Apoc.21. ruga: de qua scriptum etiam legimus, quod non intrabit in eam aliquid coinquinatum. Nam & illud ad eam referri potest, quod via sancta vocabitur, nec transibit per eam pollutus. Quamobrem purgari necesse est cicatrices & maculas peccatorum, priusquam ad Ecclesiam illam, quæ est sine macula & ruga, peruenire liceat. Quod ex illo Esaiæ liquet loco.

Esa.35.

Esa.4. Abluet dominus sordes filiarum Syon, & sanguinem Hierusalem lauabit de medio eius, in spiritum iudicij & spiritu ardoris. Et ex altero Malachiæ loco. Ecce venit, dicit dominus

Malach.3. omnipotens, & quis sustinebit diem introitus eius? aut quis ferre poterit vt aspiciat eum? ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit quasi conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos, quasi aurum & quasi argentum, & erunt domino offerentes sacrificia in iustitia. Ex vtroque hoc loco recte id colligit Augustinus. Qui simul ex illis verbis, vbi dicitur, peccatum in spiritum sanctum non dimitti neque in hoc sæculo, neque in futuro, docet esse quædam peccata, quæ si non in isto, tamen remittantur in futuro sæculo, quod non tam de pœna peccati, quam de ipso peccato recte intelligi, cum ipse Augustinus, tum sequuti illum Gregorius, Beda, & Bernardus, atque alij complures, authores sunt. Deinde verò ita misericors est Deus, vt sit iustus nihilominus: neque boni quicquam est, quod non remuneretur, neq; mali, quod pœna aliqua non prosequatur. Remittit itaq; pœnam æternam pro sua misericordia, sed exigit nihilominus temporalem pro sua iustitia, ne sit malum prorsus impunitum. Quamobrem certo persuasum esse debet pijs omnibus, restare post hanc vitam pœnas ignis purgatorij, quibus expiantur leuiora peccata eorum, qui dum viuerent ipsi pœnas de illis sumere conati non sunt. Hic est ille ignis, de quo dixisse Apostolum, saluus erit tanquam per ignem, vetustissimus Origines, & eum sequuti Augustinus, atque Gregorius memoriæ prodiderunt. Hunc esse carcerem, de quo Christus loquitur, non exibis inde, donec reddas nouissimum quadrantem, intelligi vult Ambrosius. Ia illa Apostoli verba, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Et illa rursus ex Apocalypsi, quod nemo inuentus est, nec in cœlo, nec in terra, nec subtus terram, qui dignus esset aperire librum, nunquid non apertè purgatorium indicant? Cui enim dubiũ esse potest, qui subtus terram in gehenna sunt, eos in Iesu nomine genua nõ flectere, quem iugiter potius blasphemant? sed nec aperiendi libri vlla de eis est probabilitas, vt non de alijs intelligi locus hic possit rectius, quã de ijs, quorũ in purgatorio delicta expiantur.

Li.20.de ciuitate Dei, cap.25.
Matth.12.
Li.21.ca.24 de ciuitate Dei.
Greg.lib. dialo.4. cap.39.
Beda in ca. 3.Marci.
Bernard. Hom.66. in Cant.
1.Corin.3.
Orig.hom. 6.in Exod. & 8.in Leuiticum.
Aug.li.21. ca 26.de ciuitate Dei, & in Psal. 37.serm.38. & 41.de sanctis.
Grego.lib. dialog.4. cap.7.
Ambr.in ca.12.Luc. lib.7.
Philip.2.
Apocal.5.

Sed &

Sed & ex illo Machabeorum libri loco, sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis soluantur, recte colligi potest, esse quædã abdita receptacula, in quibus eorum animæ detinentur, qui cum signo fidei in cõfessione Christi nominis ex hac vita decesserunt. Nam pro his qui sunt in cœlo nihil attinet Deum precari, qui cum summa beatitudine perfruantur, gratiæ potius agendæ sunt Deo, qui tantæ beatitudinis eos participes facere dignatus est, quã vt orare pro illis necesse sit. Iniuriam facit martyri, dicit Augustinus, qui pro illo orat. Qui verò sunt ignis æterni supplicijs destinati, pro eis superuacanea est omnis oratio. Nam in inferno nulla est redemptio. Si itaque salubris est cogitatio pro defunctis exorare, neq; necesse est orare pro ijs, qui sunt in cœlo, quo nulli patet aditus, nisi prius omni peccati reatu sit solutus, superuacaneum autem sit pro ijs orare qui sunt in gehenna, quid restat aliud nisi tertium esse locum aliquem, in quo pœna quadam temporaria purgentur ij, qui non satis purgati ex hac vita migrauerunt? Legimus in Genesi flammeum gladium atque versatilem ante paradisum esse collocatum. Quid autem sibi vult flammeus iste gladius? nisi quod quicunque deinceps admittendi sunt, illos transire per examinatorium ignem oporteat, sicut Ambrosius, & eum sequutus Rupertus, locum hunc interpretantur. Quodsi scripturis etiam probari purgatorium non posset, cum tamen vna animes vno ore sancti Doctores omnes à Christo nato ad hæc vsque nostra tempora, vel pœnarum ignis purgatorij, vel orationum & sacrificiorum pro defunctis meminerint, cum plerique eorum, nominatim verò Augustinus & Ioannes Damascenus etiam libros de cura pro mortuis gerenda conscripserint, quis est qui dubitare queat Apostolicam hanc esse traditionem, quæ tanto omnium consensu tot sæculis in Ecclesia semper fuit obseruata. Cui qui contradixit Aerius ante mille ducentos annos, pro hæretico habitus est, quod superuacaneas esse diceret orationes & oblationes pro defunctis, sicut apud Philastrũ, Epiphanium, Augustinum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Henriciani quidam & Petrobrusiani, qui cum ad eundem lapidem offendissent, per Petrum Cluniacensem, & Bernardum Abbatem Clareuallensem confutati sunt. Verum nobis de hoc propositum non est hoc argumenti genus tractare, obiter tantum illud significandum esse duximus, si volumus pœnas effugere temporarias, vel in hoc vel in futuro sæculo pro peccatis nostris nobis infligendas, opus esse vt ipsi nos iudicemus, vt ipsi supplicium de nobis sumamus, vt per ieiunium, orationem, & elemosynam peccata nostra expiantes,

2. Macha. 12

Gen. 4.

Ambr. in Psalm. 118. ser. 20.

Rupert. li. 3 cap. 32. in Genesin.

Deum

Deum nobis placatum reddamus, vt cum ipsi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atque à pœnis quas longe grauiores eramus commeriti, nos liberet. Atque hæc est satisfactionis ratio, quæ inter partes siue actus pœnitentiæ tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen nonnunquam per indulgentias, quæ & ipsæ valent ad peccatorum remissionem. Quo magis autem intelligi possit quæ sit indulgentiarum vis, sic accipi rem oportet.

In Psal. 61. & 86. Dominus noster Iesus Christus, sicut ab Augustino traditum legimus, vnus est homo cum capite & corpore suo, saluator corporis & membrorũ corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, et cum transierit iniquitas in requie vna. Passiones itaque Christi non in solo Christo, imo passiones Christi nõ nisi in Christo. Si enim Christum intelligas caput & corpus, passiones Christi non nisi in Christo: si autem Christũ intelligas caput tantũ, passiones Christi nõ in solo Christo. Si enim passiones Christi in solo Christo, siue in solo capite, vnde dicit quod-

Col. 1. dam membrum eius Paulus Apostolus, vt suppleam quę desunt passionem Christi in carne mea? Nunquid aliquid passionum deerat in Christo capite? an non passus est quicquid pati debuit?

Ioan. 19. nonne ipse dixit, Consumatum est? Quibus verbis significauit iam de mensura passionum suarum nihil deesse, quia omnia quæ dicta de se fuerant, completa essent. Nihil ergo deerat passionibus Christi, quatenus caput est, sed restabant adhuc & restant Christi passiones in corpore, in eo corpore, de quo dixit

1. Cor. 12. alibi Paulus. Vos estis corpus Christi, & membra de membro. In huius ergo corporis membris, hoc est, in pijs hominibus, qui tanquam caput semel passus est, passus est sæpe, & patitur Christus. Nam vnusquisq; piorum pro modulo suo exoluit quod debet, & pro posse virium suarum quasi canonem passionum infert, quarum non erit finis, nisi cum sœculum finitũ fuerit. Sic patiebatur Christus à Saulo, quando dixit illi: Saule,

Actor. 9. Saule quid me persequeris? Membra persequebatur, & tamen se in membris suis pati Christus interpretabatur. Quomodo solet lingua dicere calcato pede, calcas me: Linguã nullus tetigit, compassione clamat, non attritione. Ita Christus, si quis membro suo faciat iniuriã, si quis illud persequatur, sibi fieri, quicquid illi fit, imputat. Hanc qui capitis cum corpore coniunctionem intelligit, facile perspicere potest, quæ sint Christi capitis, quæ sint corporis & membrorum eius merita. Nam sicut viuit Christus in membris suis, ita patitur in membris suis, ita meretur in membris suis, ita satisfacit in membris suis. Hoc est quod dicit Paulus, adimplere se quæ desunt Christi passionum in carne sua: non quod congeries Christi passionum, quas tanquam caput

pertulit

pertulit, non fuerit sufficiens ad exolutionem pœnarum, quæ totius ecclesiæ peccatis debebantur, sed quod multa pars passionum eius adhuc corpori eius, quæ est ecclesia, deest, priusquam persequutionum Christi sit finis, quia vsq; in finem sœculi patitur Christus in suis membris. Hinc colligere licet, quod meritum passionis & mortis Christi, ac sanctorum eius, in quibus patitur & patietur Christus vsq; ad consumationem sœculi, multo fuerit & sit abundantius, quam fuerint & sint & esse possint omnia totius orbis flagitia, ad illa abluenda, pro quibus vel vna gutta sanguinis sui satisfacere poterat. Nam si potuit dicere beatus Iob. Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior in statera, quasi arena maris grauior hæc appareret: certe multo rectius de Christo dici potest, quod calamitas, quam pertulit iustus pro iniustis, multo grauior est si in statera appendatur, quam sint omnia peccata in vnum collecta, non vnius, verumetiam si dici possit multorū mundorum, pro quibus eam sustinere dignatus est, meritū vt illius infinitis partibus omnes iniquitates & scelera totius orbis superata videatur. Ex hac itaq; superabundantia meritorum & satisfactionum Christi & sanctorum eius, hoc est capitis & corporis, pendet et constat indulgentiarū thesaurus, cuius dispensatio cum ad alios Episcopos, tum ad summū Pontificem præcipuè pertinet, qui totius ecclesiæ sub Christo capite caput est, cui Christus ipse peculiariter claues regni cœlorū cōmisit. Hoc est quod dicit Apostolus. Sic nos existimet homo vt ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei. Et iterum: Dispensatio mihi credita est. Et rursus alio loco: Cui donastis aliquid, & ego. Nā & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi. Effectus ergo siue fructus indulgentiarum hic est: quod per eas illius, quę fit per opera pœnitentiæ, & per sacerdotē alicui in sacramento pœnitentiæ iniungitur & præcipitur, satisfactionis fit remissio siue condonatio. Quoniā verò per iniunctā satisfactionem, quā verè pœnitens exequitur, soluitur & aufertur pœna temporalis, quæ peccato, quod patratū est, ex iustitia diuina debetur, consequens est per indulgentias veluti satisfactorias pœnas (tantum enim valēt, modo dignè ac rectè administrentur ac exquirātur) tantundem remitti pœnæ tēporalis apud iustitiā diuinā, quantū apud eā ipsæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ. Ac ne cui nouū videatur, quod etiā sanctorū passiones & merita valere dicimus ad remissionē peccatorū, libet hic adscribere, quid ea de re vetustissimus & idē doctissimus vir senserit Orige. Quod dominus noster Iesus Christus venerit, vt tolleret peccatū mundi, & morte sua peccata nostra deleret, nullus qui Christo credit ignorat. Quo-

Iob. 6.

Matth. 16.
1. Cor. 4.
1. Cor. 9.
2. Cor. 2.

Hom. 10. in Numer.

Quomodo autem & filij eius auferant peccata sanctorum, id est Apostoli & martyres, si poterimus ex scripturis diuinis probare tentabimus. Audi primum Paulum dicentem: Libenter enim, inquit, expendam & expendar pro animabus vestris. Et in alio loco: Ego enim iam immolor, & tempus regressionis siue resolutionis meæ instat. Pro his ergo quibus scribebat expendi se & immolari dicit Apostolus. Hostia autē cum immolatur, ad hoc immolatur, vt eorum pro quibus iugulatur peccata purgentur. De martyribus autē scribit Ioannes Apostolus in Apocalypsi: Quia animę eorum qui iugulati sunt propter nomen domini Iesu, adsistant altari, ostenditur fungi sacerdotis officio. Sacerdotis autem officium est pro populi supplicare peccatis. Et in eodem libro. Vide, inquit, ne forte sicut dominus & saluator noster quasi agnus ad occisionem ductus, & in sacrificium altaris oblatus peccatorum remissionem vniuerso præstitit mundo, ita fortassis cæterorum sanctorum ac iustorum sanguis fusus est ad expiandum pro parte aliqua populum. Ac interiectis nonnullis, posteaquam docuit, quod etiam Paulus hostiam se obtulerit iugulandam, similiter & alij sancti: Sed in his omnibus, inquit, vnus est agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatū, & ideo cessauerunt cæteræ Hostiæ, quia talis hæc fuit Hostia, vt vna sola sufficeret pro totius mundi salute. Cæteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Dicebat enim: Fili remissa sunt tibi peccata tua. Detrahere itaque meritis sanctorum, nihil est aliud quam detrahere meritis Christi. Christus est enim qui viuit in illis, Christus est qui patitur in illis, Christus est qui meretur in illis, cuius fuso precioso sanguine fit, vt illorum quoq; fusus pro Christi sanguis valeat nobis ad remissionem peccatorū, quamuis hæc remissio nō per alium detur, quam per Christum. Sed hæc obiter de sanctorum meritis, quæ miro quodam consensu semper fuerunt ab omnibus & doctrina & pietate viris præstantibus omnibus sæculis in ecclesia celebrata, decq; pœnitentia & eius partibus dicta sufficiant. Nunc de sacramento extremæ Vnctionis dicendum nobis restat.

Hom. 24. in Numer.

De sacramento extremæ Vnctionis.

Cap. XLIX.

1. Tim. 2. Lucæ 19.

MEdiator Dei & hominum, qui cum venisset saluum facere quod perierat, dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, non solum Iesus, verumetiā Christus vocari voluit. Ac illud quidem nomen inde sortitus est, Matthęo etiā Euangelista teste

Matth. 1.

ſta teſte, quod ipſe ſaluum facturus eſſet populum à peccatis eorum. Neq; enim eſt nomen aliud ſub cœlo datum hominibus, in quo nos fieri ſaluos oporteat, præter nomen Ieſu. Chriſtus vero ex eo appellatus eſt, quod cum regia ſimul & Sacerdotali dignitate fungeretur, vnctus erat non ab hominibus, verum ab ipſo Deo, non confecto oleo, ſed diuino ſpiritu. Sic enim dicit de eo Propheta, Spiritus domini vnxit me. Neq; vero propterea tantum Chriſtus nominari voluit, quod vnctus ipſe, verumetiam quod vnctionis gratiam in alios diffuſurus eſſet. Legimus Dauid regem tribus vicibus vnctum eſſe. Primum in domo patris ſui. Hæc vnctio ſignificabat illam, quæ fit in baptiſmo, quæ & ipſa ſignū eſt, futuros nos regni illius participes quod expectamus, regni ſempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod parauit nobis Deus à conſtitutione mundi. Secundo vnctus eſt in Hebron, vt regnaret ſuper domum Iuda, poſt quā vnctionem mala & aduerſa multa paſſus eſt. Hæc ſignificabat vnctionem in Sacramento confirmationis, per quam nobis confertur ſpiritus ſanctus ad reſiſtendum diaboli tentationibus, qui nos per omne vitæ noſtræ tempus grauiter oppugnare nunquam intermittit, nihil vt aliud ſit vita hominis ſuper terram, quam militia. Tertio iterum vnctus eſt in regem ſuper omnem Iſrael. Poſt hanc vnctionem in pace regnauit. Hæc ſignificabat vnctionem iſtam extremam de qua nobis nunc ſermo eſt. Poſt hanc enim ſuperatis hoſtibus diuino beneficio nobis datur, vt in regno illo, ad quod in baptiſmo inuncti ſumus & inaugurati, pace fruamur ſempiterna. Quemadmodum autem baptiſmus eſt intrantium, ſic hoc extremæ vnctionis Sacramentum eſt ex hac vita mortali exeuntium. Nam cum calcaneo noſtro ſerpens callidiſſimus inſidietur maximè, neq; vllo alio tempore nos oppugnet grauius, quam cum ex hac vita migrandum eſt, quod eam etiam ob cauſam agon vocatur, quod tum pugna validiſſima, tum certamen inſtat grauiſſimum, noluit Chriſtus in extremo periculo noſtro ſua nos ope deſtitutos eſſe, verum Sacramentum hoc extremæ vnctionis inſtituit, per quod non ſolum ad ſuſtinendos, verumetiam ad propellendos dæmonis impetus firmiores efficeremur. Quamobrem ſicut pœnitentia ad iuſtitiam, ſic hoc extremæ vnctiōis Sacramentum ad fortitudinem refertur, quod in eo & animæ & corporis robur nobis confertur: Nam vtriuſq; morbus propulſatur, animæ cum peccata remittuntur, quibus nulli poſſunt eſſe morbi grauiores, corporis cum alleuiatur homo: quod tamen non ſemper euenit. Rectè igitur inter Sacramenta hoc quoq; extremæ vnctionis numeratur. Eſt enim ſacræ rei ſignum efficax: eſt viſibile ſignum inuiſibilis gra-

Act. 4.

1. Reg. 16.

Luc. 1.

2. Reg. 2.

Iob 7.

2. Reg. 5.

tiæ, nimirum peccatorum remissionis, quæ confertur in hoc Sacramento, cuius principalis iste fructus est, vt auferatur peccatum eius, qui sacro oleo inungitur: Secundarius autem est corporis quoq; sanitas. Esa. 27. Marc. 6. Legimus apud Marcum, quod exeuntes discipuli prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & sanabantur. Quem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoq; ea de re testimonio, Vnde patet, inquit, ab ipsis Apostolis hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, vt Energumeni, vel alij quilibet ægroti, vngantur oleo pontificali benedictione consecrato. Theophilactus quoq; locum eundem enarrans: Quod vnxerant, inquit, oleo Apostoli, solus Marcus narrat. Quod & frater domini Iacobus in Catholica Epistola dicit. Iaco. 5. Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Ecclesię, et orent super illum, vngentes eum oleo. Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significat'q; Dei misericordiã, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium, ac hilaritatem spiritualem accipimus. Expressius autem Iacobus effectum huius Sacramenti demonstrat, cuius hæc verba sunt. Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus: etsi in peccatis sit, remittur ei. Ex quibus Iacobi verbis discimus, nihil extremæ vnctioni deesse, quod ad Sacramenti ratiõem pertinet. Est enim elementum siue signum visibile, quod materiæ locum obtinet, oleum pontificali benedictione consecratum, valde accommodatum ad demonstrandum id quod perficitur in hoc Sacramento. Quod enim olei natura pręse fert, hoc in huius Sacramenti dispensatiõe in homine ægroto diuina virtute per fidei efficaciam efficitur. Nam sicut oleum conducit ad labores & lucis fomentum, et hilaritatem, ita extrema vnctio conducit ad liberandum hominem à labore corporis ex morbo, ex animæ, ex peccatis contracto, lucem'q;, gaudium, & spiritualem hilaritatem confert, modo fides ægrotantis accedat. Ad hoc olei elementum cum accedit verbum, fit Sacramentum: Verbum autem est oratio fidei, quando Presbyter vngens dicit: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti, adiunctis pijs & succinctis precationibus, ab Ambrosio & Gregorio compositis, vt quicquid illicito visu, auditu, cæteris'q; sensibus ægrotus deliquit, per huius olei vnctionem expietur, cum imprecatione pacis. Atq; hæc est gratia quæ confertur accedente verbo ad elementum, expiatio remissio'q; peccatorum. Qui vero secundarius est effectus huius Sacramenti, eum quod non semper ægrotus consequitur, vel ideo fit, quod

fit, quod animæ non semper expedit, vel quod oratio non ex firma fide proficiscitur. Vbi enim fides magna est & ardens, facile quiduis à Deo impetrat, vbi vero modica fides est aut nulla, nihil obtinet. Legimus quod in sua patria Christus nullã potuit facere virtutẽ, propter incredulitatẽ eorũ. Quamobremnõ quæuis oratio sed fidei oratio, quando quis orat in fide nihil hæsitans, ea demum quiduis obtinet. Vbi ergo est oratio fidei, modo ne quid ea res ægrotantis animæ saluti officiat, nihil dubitandum est, quin corporis quoq; sanitatem per vnctionem hanc sit adepturus. Scribit Sulpitius Seuerus in vita sancti Martini, quod oleo sanctificato puellam quandam dira paralysis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vsus corporis officio fungeretur, sanitati restituit. Commemorat Ruffinus quoq; non dissimilia de discipulis Antonij, quod multos infirmos oleo perunctos curabant. Meminit huius Sacramenti Chrysostomus, vbi tractat de Sacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoq; ad Rusticum scribens, & Augustinus in locis aliquot: & eius Synchronus Innocentius Epistola prima quam scripsit ad Decentium capite octauo, vbi inter cætera scribit, Pœnitentibus istud fundi nõ potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo genus vnum putatur posse concedi? Sed iam ad Sacramentum ordinis accedamus.

Matt. 13. Iaco. 1.

Cap. 21.

Lib. 2. ca. 4 Eccl. Hist.

Lib. 3 August. de visita. infirmo, lib. 2. cap. 4 & de rectitudine Catholicæ conuersationis.

De Sacramento ordinis.

Cap. L.

CVm quæ sunt, à Deo ordinata sint, non alibi magis requiri videtur, vt sint ordinata omnia, quã in Ecclesia, quam à Deo esse dubium non est. Ipse enim Deus et dominus noster Iesus Christus collegit eam, & ædificauit sanguine suo, qui propterea mori dignatus est, vt filios Israel qui erant dispersi congregaret in vnum, & esset vnus pastor, & vnum ouile. Quamobrem rectè in Canticis castrorum acies ordinata vocari legitur, nec; alia magis re est aduersarijs potestatibus terribilis, quam eo ipso quod est ordinata. Est igitur ordo cumprimis in ea necessarius, de quo præclarè scriptum est ab Augustino. Ordo est quem si tenuerimus in vita, perducet ad Deum, & quẽ nisi tenuerimus in vita, nõ peruenietmus ad Deum. Si ergo non peruenitur ad Deum nisi sit ordo retentus, omnia prius & facere & pati nos oportet, quam vt eum deseramus, ne si, quod absit, deseruerimus, eo (quod absit) nos venire contingat, vbi vm-

Rom. 13

Ioan. 11. Ioan. 10. Cant. 6.

Lib. 1. de ordine cap. 9.

Iob 10.

bra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.
Recte autem ordinem, quatenus est Ecclesiæ Sacramentum, de quo nunc à nobis oratio suscepta est, signaculum quoddam esse dicimus, per quod spiritualis potestas traditur ordinato, ad quam exercendam non licet cuiquam seipsum ingerere, verum vocationem expectare necesse est, quæ nihil aliud esse videtur,
Heb. 5. quam ordinatio. Hoc est quod Paulus admonet. Ne quisquam
Rom. 10. sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Et rursus alio loco: Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo vero prædicabunt nisi mittantur? Quod autem ordo, vel quod rectius dici potest, ordinatio sit Sacramentum, vel ex eo liquet, quod est sacræ rei signum efficax. Est enim visibile signum, siue forma visibilis inuisibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc Sacramento confertur, cum etiam ipse sit ordo multiplex, quemadmodum paulo post docebimus. Signum seu elementum huius Sacramenti, siue quis materiam vocare malit, est in Sacerdotibus vnctio, siue manuum impositio, in reliquis attactus eorum quæ tangenda sunt. Ad quod elementum cum accedit verbum, fit Sacramentum. Nam non significatur modo, verumetiam re ipsa confertur inuisibilis gratia, per quam fit vt tradita sibi spirituali potestate rectè fungi possit ordinatus. Quod autem conferatur in
1. Tim. 4. hoc Sacramento gratia, testis est Paulus, cum Timotheum suũ ijs verbis alloquitur. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. Et iterum ad eundem dicens. Admoneo te, vt resuscites
2. Tim. 1. gratiam Dei, quæ in te est per impositionem manuum mearũ. Meminit hoc loco Paulus elementi visibilis manuum impositionis, meminit simul inuisibilis gratiæ, quæ per eam confertur. Quisquis enim eo quo debet affectu ad hoc Sacramentum percipiendum accedit, is virtute diuina ad ardui muneris quod ei mandatur exequutionem præparatur & instruitur, simul etiã datur ei diuinitus authoritas & potestas, rata vt sint & efficacia, quęcunq; sic ordinatus in eo quod suscepit officio iuxta Christi capitis & eius corporis Ecclesiæ institutionem ritè gesserit.
Heb. 5. Non enim persona Sacerdotis attendi debet, qui eadem est qua cæteri infirmitate præditus, verum eius à quo missus est pote-
Ioan. 20. stas, eius qui dixit, Sicut misit me pater, & ego mitto vos: qui baptisandi, qui ligandi & soluendi, qui consecrandæ, distribuendæ, & offerendæ Eucharistiæ, quisq; cæterorum mysteriorũ suorum dispensandorum potestatem tradidit. Recte itaq; inter

Sacramenta

Sacramenta ordo numeratur. Quod nomen illi ab Augustino quoq; tribui legimus, cuius hæc verba sunt. Nam illud quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperant, baptismum quidem non amittit qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamen dandi amittit, multis modis apparet frustra & inaniter dici. Primo quia nulla ostenditur causa, cur ille qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dandi amittere possit, vtrũq; em̃ Sacramentum est, & quadam consecratione vtrumq; homini datur, illud cum baptisatur, illud cum ordinatur, Ideoq; in Catholica vtrũque non licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes etiam præpositi pro bono pacis correcto schismatis errore correcti sunt, & si visum est opus esse, vt eadem officia gererent quę gerebant, non sunt rursus ordinandi, sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat vicium, quod vnitatis pace correctum est, non in Sacramentis, quæ vbicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cum expedire hoc videatur Ecclesiæ, vt præpositi eorum venientes ad Catholicam societatem honores suos ibi non administrent, non eis tamen ipsa ordinatione Sacramenta detrahuntur, sed manent super eos. Itaque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi Sacramento fiat iniuria. Ex quo loco illud discimus, æque ordinationem Sacramentum esse vt baptismum. Et sicut baptismus non iteratur, ita neq; ordinatio, quod æquè in illa atq; in baptismo character siue signum imprimitur, quo discernuntur fideles ab infidelibus, sic in ordinatione character imprimitur, quo discernuntur clerici à laicis. Leo quoq; pontifex primus eius nominis, Sacramenti nomen tribuit ordinationi dicens. Præter authoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra scriptura manifestat, quod cum Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto spiritus sancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerunt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit, ne tantę benedictionis Sacramentum negligenter videatur impletum. His verbis docemur non modo Sacramentum esse ordinationem, verumetiam gratiam in ea conferri. Quid enim opus esset ieiunio, oratione, tantaq; deuotione dantium & accipientium, nisi gratia conferretur? Inde illud institutum videmus, quod non ordinantur Sacerdotes, nisi præcedente ieiunio, vel quadragesimæ, vel eo quod vocatur quatuor temporũ, quod ea etiam ex causa institutum esse videtur, vt vno animo, vnoq; consensu, placato per ieiunium & eleemosynas domino,

Lib. 2. contra Epistolam Parmeniani ca. 14

Epist. 81.

Acto. 13.

Luc.10. precentur Deum omnes, quo dignos operarios mittat in messem suam.

De distinctione ordinum.

Cap. LI.

Diuiduntur autem ordines in minores et maiores. Minores quatuor nominantur, Ostiarij siue Ianitores, Lectores, Exorcistæ, Acolythi. Maiores tres, Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Præcedit aũt hos omnes prima tõsura, quæ nõ est ordo, sed magis dispositio quædam ad suscipiendos ordines. In qua quod capillorum in modum coronæ quædam fit resectio, illud significat, eum cui capilli resecantur, in illius ministerium assumi, cui seruire regnare est, atq; in regnum quoddam spirituale transferri. Ianitorum siue Ostiariorum officium est, stare ad ostia templi, quos dignos esse sciunt admittere, quos indignos nouerit, eos repellere. Hos Ignatius Epistol. 8. custodes appellat sanctarum portarum. Censebantur autem indigni Pagani siue Ethnici, Catechhumeni, Hæretici, excommunicati, Energumeni, flagitiosi, pœnitentes, qui excludebantur ab adytis templorum: sicut apud Chrysostomum & Ambrosium videre licet. Chry. Ho. 60. & 41. ad populum Anthiochenum. Videtur hic ordo etiam Apostolorum temporibus fuisse, & ab ipsis institutus esse: quandoquidem Synchronus Apostolorum Dionysius, & qui non magno interuallo eos sequuti sunt, Ignatius & Tertullianus huius ordinis meminerunt. Am. Ep. 33. Dio. cap. 3. Ecc. Hierar. Igna. Epi. 8 Tertul. adversus hæreticos. Dantur ostiario cum ordinatur claues Ecclesiæ, simul admonetur ab Episcopo, sic agat quasi rationem deo redditurus de rebus, quæ clauibus ijs reduduntur. Officium hoc expressisse videtur Seruator noster, quando flagello de funiculis facto ementes & vendentes eiecit de templo: Qui etiam ostiũ seipsum appellare dignatus est. Per me, inquit, si quis introierit, saluabitur. Matth. 21. Ioan. 10. Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium Lectoris, vt ex Ecclesiæ traditione legat in ea Prophetias & lectiones Apostolicas. In cuius rei signum traditur illi codex diuinarum scripturarum, simul admonetur ab Episcopo, vt accipiat & sit verbi Dei relator, habiturus si officium suum impleuerit partem cum ijs, qui bene ministrauerunt. Quod officium exhibuit dominus noster in propria persona, quando in medio seniorum librum Esaiæ aperuit atq; in eo legit, Spiritus domini super me &c. Luce. 4. Esaię. 61. Functos officio lectorum legimus apud Cyprianum, Aurelium, Celerinum, & Satyrum: apud Gregorium Cypr. li. 2. Epist. 5. Nazianzenum,

Nazianzenum, Basilium, apud Socratem in Ecclesiastica Historia, Ioannem Chrysostomum. Tertius est exorcistarum ordo, cuius est officium eijcere dæmones, & dicere populo, vt qui non communicat, det locum, ac aquam in ministerio fundere. Datur huic per Episcopum codex, in quo scripti sunt Exorcismi. Dicitur illi vt accipiat et commendet memoriæ, & habeat potestatem imponendi manus super Energumenos, siue baptisatos, siue Catechumenos. Hoc officio sæpe Christum & Apostolos eius functos esse legimus, quando dæmonia ex obsessis corporibus eiecerunt, Quarto loco ordinantur Acolythi, qui Latine ceroferarij, quod accensos cereos ferunt cum legitur Euangelium, vel cum offertur sacrificium: non vt propellant tenebras has visibiles, sed vt sicut lumen visibile gestant manibus, quo noctis tenebræ propulsantur, sic luceat lux illorum coram hominibus, vt videant opera illorum bona, & glorificent patrem nostrum qui in cœlis est. Hi cum ordinantur, accipiunt ab Episcopo candelabrum cum cereo, simul ab eo audiunt, vt accipiant cerofe-rarium cum cereo, & sciant se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipatos in nomine domini. Accipiunt simul vrceum ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi. Hoc officium se testatur se habere dominus dicens, Ego sum lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri Testamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cœlesti ad illuminandas tenebras Aquilonares. In argumento vtriusq; Epistolæ ad Thessalonicenses fit Onesimi Acolythi mentio. Vnde colligi potest fuisse hunc ordinem, sicuti de alijs quoque recte creditur, Apostolorum temporibus. Extat Epistola Gaij Papæ & martyris, qui vixit Diocletiani temporibus, in qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines Ecclesiasticos accedant, quam vt si quis primo Ostiarius, deinde Lector, postea Exorcista, inde sacretur Acolythus, demum Subdiaconus, deinde Diaconus, & postea Presbyter, & exinde si meretur Episcopus ordinetur. Sic gradatim ad Episcopi dignitatem proueniendum esse decreuit. Quæ etiam ratio est, quod Sacramentum hoc, ordo vocatur. Aequum enim esse visum est, quod in gubernatore nauis obseruatur, id multo diligentius obseruetur in Ecclesiæ naui gubernanda. Sicut enim in illa non statim alicui gubernacula creduntur, sed primum adhibetur ad remos, postea in proram deducitur, inde paulatim ad vlteriora procedit, ac vbi multarum rerum maritimarum experientiam consequutus est, tandem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in rebus bellicis, militis primum officio fungitur aliquis,

Li. 4 epi. 5.
Li. 3. epi. 22.
Li. 6. cap. 3.
in monodia in Basilium

Matth. 5.

poſtea decurio ſit, deinde centurio, ac poſteaquã ordines duxit aliquandiu, tandem ſi ſit repertus idoneus., Dux & Imperator militum deſignatur: Ita fieri oportet in Eccleſia, vt ne quis ad ſummum gradum ſubito proſiliat, verum in minoribus aliquandiu ſe exerceat, ac pedetentim ad maiores progrediatur: Quod etiam ita fieri oportere in Monodia Baſilij docet Gregorius Nazianzenus. Soſimus vero Pontifex, qui fuiſſe videtur Auguſtini Synchronus, etiam interuallũ tẽporis deſcribit inter vnumquencꝫ gradum, ita vt inter lectores ſiue exorciſtas quinquennio teneatur, exinde Acolythus vel Subdiaconus quatuor annis, & ſic ad benedictionem Diaconatus ſi meretur accedat, in quo ordine quinque annis ſi inculpate ſe geſſerit hęrere debebit: exinde ſuffragantibus ſtipendijs per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyterij Sacerdotium poterit promereri. De quo loco ſi eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, ſummum pontificatum ſperare debebit. Hinc videre licet, quod ſuo quiſcꝫ fungebatur ordine in primitiua Eccleſia, & erant certo numero ex vnoquocꝫ ordine conſtituti: Sicut etiam ab Euſebio ſcriptum legimus, vbi recenſet Epiſcopum vnũ, Presbyteros quadraginta ſex, Diaconos ſeptem, Subdiaconos ſeptem, Acolythos quadraginta & duos, exorciſtas & lectores cum oſtiarijs quinquaginta & duos. Epiphanius vbi ordines enumerat, meminit Epiſcopi primo loco, deinde Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum, & Ianitorum. Ignatius vero ſalutari iubet primũ Presbyterum, deinde Diaconos, mox Subdiaconos, Lectores, Cantores, Oſtiarios, Laborantes, Exorciſtas, atque Confeſſores, extremo vero loco cuſtodes ſanctarum portarum. Cæterum ordines ij minores inter ſacros non numerabantur, ſed ij tres tantum ad ſacros ordines pertinere creduntur, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium.

Ad Iſichiũ cap. 3.

Li. 6. ca. 20. Eccl. Hiſt.

In fine libri ſui de hæreſibus.

Epiſtola 8.

De ſacris ordinibus, qui maiores uocantur. Cap. LII.

INter ſacros ordines qui maiores appellantur, primum locum obtinet ſubdiaconatus. Eſt autem officium Subdiaconi, aquam ad miniſteriũ altaris præparare, ac tantum de oblationibus in altari ponere, quãtũ ſufficere poſſit populo Dei, tũ Epiſtolã cantare: In cuius rei ſignũ accipit patenã & calicem vacuum

vacuum de manu Episcopi, & admonetur vt videat cuiusmodi ministerium sibi tradatur, atq; ideo ita se exhibeat, vt Deo placere possit, Datur etiam liber Epistolarum, dicitur q; ei ab Episcopo, vt eum accipiat, & habeat potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei, tam pro viuis, quam pro defunctis, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Hoc officio dominus vsus est, quando facta cœna cum discipulis linteo se præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes discipulorum lauit, & linteo extersit. Qui scripsit hunc ordinem, ei continentiæ lex indicitur, vt impleatur illud quod à Propheta dictum est, Mundamini qui fertis vasa domini. Æqum enim est, vt seipsos exhibeant vasa in honorem non in contumeliam, atq; ab omni carnis inquinamento se contineant, qui altari appropinquantes vasa illa ferunt, in quibus corpus & sanguis domini conficitur. Meminit Cyprianus qui fuerunt in Ecclesia Carthaginensi Subdiaconorum, Messiæ, & Clementis, per quos ad Cornelium Papam literas dedit. Quin ipsum Cyprianum ordinasse legimus Subdiaconum Optatum. Hunc ordinem sequitur ordo Diaconorum, qui latine possunt dici ministri. Hic ordo leuitarum appellabatur in veteri Testamento. Præceperat enim dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron & filiorum eius, tribus Leui ad diuini cultus ministerium ordinaretur, et consecraretur domino, & seruirent pro Israel in tabernaculo Dei coram Aaron & filijs eius. Legimus in Actis Apostolorum, septem viros boni testimonij spiritu sancto plenos ad hoc officium electos, & oratione præmissa manus eis impositas esse. Fuit inter eos Stephanus prothomartyr, fuit & Nicolaus author sectæ vnius omnium flagitiosissimæ. Inde mos inoleuit, quin etiam decretum intercessit, vt in omni matrice Ecclesiæ septem Diaconi circa Christi aram sublimiori gradu tanquam columnæ septem Episcopo assistant, habitiq; sunt Diaconi tanquam oculi Episcopi, oberrantes & circumlustrantes cum verecundia actus totius Ecclesiæ: perscrutantes diligentius, si quem videant vicinum fieri præcipitio & proximum esse peccato, vt referant hæc ad Episcopum, vt commonefieri ab eo possit, sicut à Clemente scriptum est: Qui custodiebant etiam Episcopum à maleuolis hominibus, & consensum eius præbebant sacrificio. Origenes autem Sacerdotes mauult oculos Ecclesiæ dici: quod speculatores vocentur: Diaconos autem cœteros q; ministros mauult existimari manus, quoniam per eos opera spiritualia vniuersa geruntur: populum vero pedes. Temporibus Apostolorum, sicut in Actis legimus, mensis ministrabant,

Ioan. 13.

Esa. 52.

Lib. 2. epist. 10.

Lib. 3. epist. 21.

Lib. 3. epist. 22.

Num. 3.

Leuit. 8.

Act. 6.

Epist. 1. ad Iacobum fratrem domini.

Tractatu 5. in Matth.

Orige. tractatu 15. in Mattheum Chryso. in Homilia contra concubinarios Cypr. lib. 2. Epist 8. In 4. caput ad Ephe. 1. Tim. 3. Matt. 26. Ibidem.

bant, hoc est pecuniam dispensabant, quæ dabatur Apostolis, & in pauperum vsus conuertebant: sicut ex eodem Origene, Chrysostomo, & qui præcessit eum Cypriano discimus. Ordinantur autem per manuum impositionem, datur'q; illis Euangeliorum liber, & potestas legendi illud conceditur: Neq; legendi modo, verumetiam prædicandi: Quamuis æuo suo scribat Ambrosius prædicandi potestatem Diaconis ademptam fuisse. Hos Apostolus vult esse pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura, quos primum etiam probare iubet, & sic ministrare, nullum crimen habentes. Officio Diaconi functus existimatur Christus, quando post cœnam proprio ore & propriis manibus Sacramenta confecta dispensauit, & quãdo dormientes Apostolos ad orationem inuitauit dicens: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.

De Sacerdotio. Cap. LIII.

VNus autem omnium excellentissimus est ordo Sacerdotum, cui reliqui omnes subseruiunt. Versatur eius officium circa corpus Christi. Est autem corpus Christi duplex. Verum, quod à Sacerdote consecratum offertur in altari, ac sumere volentibus distribuitur. Mysticum, est Ecclesia, sicut iam antea non vno loco copiose disseruimus: Vnus enim panis, vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Circa vtrunq; versatur Sacerdotis officium, cui varia & multiplex potestas conceditur. Nam quod attinet ad verum & viuum Christi corpus, datur illi potestas consecrandi, offerendi, & iis qui sumere voluerint distribuendi: idq; ex institutione Christi, qui in cœna illa nouissima Sacerdotes instituens secundum ordinem Melchisedech, dicens: hoc facite in meam commemorationem, potestatem hanc illis largitus est, quemadmodũ vbi de sacrificio Missæ sermo nobis fuit, pluribus verbis testimonio sanctorum patrum confirmauimus. Quod vero attinet ad mysticum Christi corpus Ecclesiam, datur illis potestas baptisandi: Sic enim Christus dixit Apostolis: Euntes docete omnes gentes baptisantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti: Datur potestas absoluendi, quod illa Christi verba indicant, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: Datur potestas prædicandi, Dicit enim idem Christus, Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.

1. Cor. 10. Matt. 26. Marc. 16. Ioan. 20. Matt. 18.

Paulus

Paulus Apostolus vocat Sacerdotes ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. 1.Cor. 4.
Quale sit autem Sacerdotis ministerium, docet idem alio loco, cum dicit, quod Deus nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium recõciliationis, quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & non reputans illis delicta ipsorum: & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur: tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Hoc legationis munus tunc mandauit Christus Apostolis & eorum successoribus, cum post iteratam salutationem Pax vobis, sicut me misit pater, inquit, & ego mitto vos. Quomodo enim vel ad quid misit filium pater, nisi vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hoc igitur ipsum suos in vniuersum orbem filius misit Sacerdotes & Episcopos, vt eorum ministerio reconciliarentur Deo, si qui se ab illo disiunxissent, peccatisq; suis eum offendissent. Quod ergo dixit Christus: Misit me pater, idem est cum eo quod dicit Apostolus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quod vero subiungit: ita & ego mitto vos, idem est cũ eo, quod idem dicit Apostolus, posuit in nobis verbum reconciliationis, pro Christo legatione fungimur, & obsecramus pro Christo recõciliamini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, repetita vice dixit: Pax vobis, vt insinuaret & pacem se fecisse illis, & pacem se per illos mittere nobis. Ex quo loco colligitur, Sacerdotem nihil aliud esse, quam Christi legatum, qua etiam ex causa dictus est à Propheta angelus domini exercituum. Quando autem Christi legatum dicimus esse Sacerdotem & capitis & corporis intelligi volumus. Totus enim Christus & caput est & corpus. Pro Christo capite legatione fungitur Sacerdos, quando ex loco superiore verba facit ad populum, & voluntatem eius explicat, simul obsecrat nomine Christi, vt vicia sua detestati, atq; ab illis auersi Deo reconcilientur. Pro Christi corpore, hoc est Ecclesia legatione fungitur, quando stans ad altare, eam quæ per fusum pro nobis Christi sanguinem in cruce facta est reconciliationem, Deo patri offerens, atq; illius eum cõmonefaciens, suplex rogat in persona totius Ecclesiæ, vt illius reconciliationis virtute, populo suo propicius esse, ac fructum illius ad ipsum redundare velit. Hoc est quod Hieronymus Sacerdotem Dei vocat sequestrum & hominum. Hoc est quod Chrysostomus medium stare dicit Sacerdotem inter Deum & humanã naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentẽ, et nostras petitiones illuc perferentem, dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos qui offendimus ex illius manibus eripientem. Hoc

2.Cor. 5.

Malach. 2.

In ca. Malachiæ.

De verbis Esaiæ Homilia.

Lib. 6. de Sacerdotio. Hoc est quod idem alio loco, Sacerdotem pro vniuerso terrarum orbe legatum intercedere, deprecatoremq; esse apud Deū dicit, vt hominum omnium non viuentium modo, sed etiam mortuorum peccatis propicius fiat: itaq; quasi mundus vniuersus illi concreditus, atque omnium sit pater, sicq; ipsum ad Deum accedere. Ac paulo post. Cum autem ille & spiritum sanctum, inquit, inuocauerit, sacrificiumq; illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium domino manibus assidue pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli Sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Hoc est quod Ambrosius quoq; Iesum alloquens. Quoniam (inquit) me peccatorem inter te & eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses, nec per me indignum famulum tuum eorum salutis pereat precium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus es esse redemptio. Hoc est quod Gregorius quoque Nazianzenus scribit, esse speciale Sacerdotis officium populi mediatorem apud Deum effici. Qui & Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Et eius cognominis Gregorius Romanus Pontifex: Quid antistes, inquit, ad dominum, nisi pro delictis populi intercessor eligitur. Et qui fuit his omnibus vetustior, quartus à Petro Pontifex Romanus Anacletus: Sicut, inquit, ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos eius vice in Ecclesia estis constituti, vt inter Deum & homines legatione fungamini. Hæc ille scribens ad Episcopos per diuersas regiones constitutos. Hoc est quod a Celestino quoq; primo scribitur: Cum sanctarum plebium præsules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum congemiscente Ecclesia postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides &c. Et à Cypriano multo ante scriptum est: Sacerdotibus maior labor incumbit in asserenda, propicianda, & procuranda Dei maiestate. Sacerdos igitur nihil aliud esse videtur, quam, sicut Paulus dicit, reconciliationis minister. Fungitur autem hoc ministerio, primum quando annunciat populo per Christum in cruce pro nobis mortuum remissionem peccatorum nobis obtentam, ac Deo patri nos esse reconciliatos: Deinde cum eum admonet, quandoquidem facta iam sunt per Christum omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil

In oratione priore præparatoria ad Missam.

In apologetico.

Ad simplicium hæreticum epistola 88.

Epistola 1. cap. 11.

Lib. 1. epistola 3.

vt ex

ex illius parte desit hominibus ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse ipsi velint, sed pro se quisq; reconciliari Deo conetur. Neq; enim existimare quenquam oportere, quod hoc solum sufficiat scire & credere, quod cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: verum necesse est, vt ipsi quoq; adferamus aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in nos transferendum, vt peccata detestemur, quæ diuiserunt inter nos, & inter dominum Deum nostrum, quæ nobis illum offensum reddiderunt, atq; ab illis auersi, conuertamur ad dominum Deum nostrum in toto corde nostro, illi nos credamus, in illo spem & fiduciam nostram omnem collocemus, illius amore inflammemur, ac per fidem viuam & per Sacramentorum susceptionem, quæ ab illo sunt instituta, tanquam instrumenta quædam salutis nostræ, denicq; per orationem ardentem, ac passionis et mortis illius iugem commemorationem, cuius in altari per Sacerdotem sacris operantem repræsentatio fit, illud efficere conemur, vt quem fructum vniuerso mundo mors Christi attulit, eius participes esse queamus. Quamobrem non solum cum prædicat Euangelium Sacerdos, minister est reconciliationis, verumetiam cum baptisat, cum pœnitentem absoluit, cum Eucharistiæ Sacramentum porrigit, cum orat pro peccatis populi, cum corporis & sanguinis Christi sacrificium offert, in omnibus ijs nihil aliud est, quam reconciliationis minister, quam non modo verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræsentat, ac quemadmodum ea facta sit in cruce sub aspectum astantis populi subijcit, atq; omnia facit, vt fidei suæ commissus populus reconciliationis in cruce factæ fructum consequi possit. Quam ad rem non alio vtitur mediatore, quam ipso Christo. Illius enim corpus, illius sanguinem offert Deo patri, ac tanti præcij, quo redemptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum commonefacit, Ecclesiæq; totius nomine suplex petit, vt propter fusum filij sui sanguinem, cuius rei commemoratio fit in altari, oculis clementiæ suæ eam respicere atq; reconciliationis in cruce factæ fructum ad eam redundare velit. Quatamen in re nihil aliud, quam minister est Sacerdos. Nam verus Sacerdos, verus mediator & reconciliator non est, nisi ille, cui dictum est, Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: ille de quo scriptum est, quod factus est propiciatio pro peccatis nostris: ille est qui baptisat, ille est qui peccata remittit, ille est qui reconciliat, ille est qui interpellat pro nobis, ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sang-

Ioel. 2.

Psal. 119.
1. Ioan. 2.

uinis ſui ſacrificium in altari, ipſe & Sacerdos & ſacrificium, vnum cum eo cui offertur, vnum pro ijs quibus offertur. Sicut igitur in prædicando Euangelio non eſt Sacerdotis niſi miniſterium, non enim Sacerdos eſt qui loquitur, ſed ſpiritus patris cœleſtis qui loquitur in illo: Quod etiam teſtatur Paulus dicens: An experimentum quæritis eius qui loquitur in me Chriſti? ſicut in baptiſando non eſt Sacerdotis niſi miniſterium: ſolus enim vere baptiſat, & à ſordibus abluit peccatorum, de quo dictum eſt in Euangelio, Hic eſt qui baptiſat, dominus noſter Ieſus Chriſtus: quod & Paulus indicat, cum reprehendens eos qui baptiſmum ex miniſtrorum dignitate metiebantur, dicentes, Ego quidem ſum Pauli: alius autem, Ego Apollo: Quid igitur eſt, inquit, Apollo? quid vero Paulus? Ac mox ſubdit: Miniſtri eius cui credidiſtis, & vnicuicq; ſicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: ſed Deus incrementum dedit. Itaque neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Sicut in remittendis peccatis, non eſt Sacerdotis niſi miniſterium: Recte enim illi dixerunt, Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus? ſicut in alijs quoq; functionibus non eſt Sacerdotis niſi miniſterium: nam quod virtutis eſt & efficaciæ, non præſtat niſi ſolus Deus: ſic in conſecratione, ſic in oblatione, ſic in Euchariſtiæ diſtributione, non eſt Sacerdotis niſi miniſterium. Teſtatur hoc Chryſoſtomus quoq;, qui poſteaquam duriter eos increpauerat, qui poſt admiſſa peccata non contriti, neq; confeſſi ad Euchariſtiam accedebant, (quod tamen ita faciendum eſſe docent noſtri temporis hæretici) cum illa verba dixiſſet, Dæmonium patiente peior eſt, qui poſtquam peccauit accedit: Verum & laice, inquit, cum Sacerdotem videris offerentem, ne vt Sacerdotem eſſe putes hoc facientem, ſed Chriſti manum inuiſibiliter extenſam. Sicut enim cum baptiſaris ipſe te non baptiſat, ſed Deus eſt qui tuum caput inuiſibili potentia continet, & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet, ita nunc quoq;. Ac alio loco. Non ſunt humanæ virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna confecit, ipſe nunc quoq; operatur, ipſe perficit, miniſtrorum nos ordinem tenemus, qui vero hæc ſanctificat & tranſmutat, ipſe eſt. Ac rurſus in ſuis in Paulum commentarijs. Sacra ipſa oblatio ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue cuiuſuis meriti Sacerdos offerat, eadem eſt quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quamq; Sacerdotes modo quoque conficiunt. Nihil habet iſta quam illa minus.

Matt. 10. 1. Cor. 13. Ioan. 1. 1. Cor. 3. Luc. 5. Homil. 60. ad populũ Antiochenum. & in Matheum 51. Hom. 83 in Matth. In poſterioremad Timoth. epiſtolam Homil. 2.

Cur id?

Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus qui illam antea sacrauerat. Quemadmodum cum verba, quæ loquutus est Christus, eadem sunt quæ Sacerdotes nunc quoque pronunciant, ita & oblatio eadem est. Oecumenius, qui vixit ante noningentos annos, enarrans illum Pauli locum, Tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech: significat, inquit, sermo, quod licet Christus non obtulerit carentem sanguine hostiam, siquidem suum ipsius corpus obtulit, attamen qui ab ipso fungentur Sacerdotio, quorum Deus Pontifex esse dignatus est, sine sanguine offerent, nam hoc significat, in æternum. Neq; enim de ea, quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset in æternum, sed respiciens ad præsentes sacrificos, per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur, qui etiam in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij. Hinc vel cœco perspicuum esse potest, quam sit eorum sacrilega audacia, qui Sacerdotium, qui sacrificium ex Ecclesia sublatum esse volunt. Quid enim aliud illi, quam Christi Sacerdotium, Christi sacrificium ex ea tollere, ac redemptionis nostræ precium nobis auferre conantur? Manus quidem mortalis, lingua mortalis, ministerium hominis est mortalis, verum consecratio, verum oblatio non est nisi æterni Sacerdotis illius & immortalis, domini nostri Iesu Christi. Quemadmodum autem non propterea non rectè dicitur baptisare minister, quia Christus ipse est qui baptisat. non propterea non rectè dicitur peccata remittere minister, quia Christus ipse est qui peccata remittit: non propterea non rectè dicitur docere minister, quia Christus ipse est vnus magister noster qui docet nos: non propterea non rectè dicitur interpellare minister, quia Christus ipse est, cuius sanguis interpellat pro nobis: ita non propterea non rectè dicitur Sacerdotio fungi minister, quia Sacerdotio fungitur in altari Christus, quia seipsum hostiam offert Deo patri, Sacerdos ille nunc quidem nobis inuisibilis, & immortalis, secundum ordinem Melchisedech. Neq; iustior est causa externum in sacrificando, quam in prædicando verbo ministerium abrogandi. Nam plures magistros prohibet scriptura: sacrificare non modo non prohibuit vnquam, verumetiam præcepit Christus dicens, hoc facite in meam commemorationem. Quare minus etiam ferendi sunt, qui sacrificandi, quam qui prædicandi Euangelij ministerium externum abolitum cupiunt: Habent enim ij, quas errori suo prætendant scripturas. Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister vester: Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, vnctio eius docet vos.

Iaco 3. Matt. 26. Iaco. 3. Matt. 23.

1.Ioan.2. Hebr.8.& Hier.31. vos. Non docebit vnusquisq; proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens, cognosce dominum, quia omnes scient me à minore vsq; ad maiorem. Has illi cum scripturas proferaut tam apertas, habere tamen videntur aliquem erroris sui prætextum, cum & illud præ se ferant, pati se non posse, vt obscuretur Christi gloria, vt illius qui verus est magister noster dignitati derogetur, quasi parum idoneus ille sit ad docendos nos, neq; citra ministerium hominis id præstare queat. Isti vero quam scripturam proferunt, qua sit sacrificium abrogatum? Hebr.7. Certe Paulus non sublatum, sed translatum esse dicit Sacerdotium. Sic enim loquitur: Translato Sacerdotio, necesse est vt Matt.5. & legis translatio fiat. Christus autem dicit, se non venisse legem soluere, sed adimplere. Ad eundem modum, non venit Sacerdotium abrogare, sed consumare: Venit quod erat imperfectum perficere. Quid enim fuit Sacerdotium Iudæorum? quid aliud quam vmbra quædam & figura. Quid autem Christi Sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, quo nunc ille fungitur in Ecclesia, Sacerdos æternus & immortalis per ministros suos mortales? quid nisi corpus ipsum & veritas: Vmbræ corpus, figuræ successit veritas. In vmbratico illo Sacerdotio & sacrificio fusus victimarum sanguis, fundendum pro nobis Christi sanguinem in ara crucis significabat. In hoc autem vero Sacerdotio & sacrificio verum corpus & sanguis Christi fidelium oculis sub panis & vini speciebus exhibetur, ac quemadmodum corpus illud in crucem actum, quemadmodum de pendentis latere sanguis in remissionem peccatorum nostrorum fusus fuerit repræsentatur. Non igitur sublatum Sacerdotium, sed translatum: non abrogatum, sed consumatum, sed in aliud multo augustius & excellentius est mutatum, crassa vt sit eorum impudentia, qui ex Apostoli verbis illud colligere conantur, ac omne Sacerdotium & sacrificium funditus ac radicitus euersum & euulsum cupiunt, nullum vt inter laicos & Sacerdotes discrimen esse velint, quod quicunque in Christo baptisati sunt, eos esse Sacerdotes dicant. Neque vero desunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum est enim, aiunt, & ad omnes in Christo credentes dictum. 1.Pet.2. Apoc.1. Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Et rursus: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos Apoc.5. regnum & Sacerdotes Deo. Et iterum apud eundem: Redemisti nos in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum, & Sacerdotes, & regnabimus

regnabimus super terram. Adeo non desunt Satanæ diuinæ legis oracula, non tam de abrogato, quam de exæquato & profanato ac in ordinem redacto Sacerdotio, quibus in prauum sensum detortis, tenebras offendit imperitis, vt in errorem inducat si fieri possit etiam electos. Sed nunquid in veteri quoq; lege scriptum non est, & ad filios Israel dictum. Vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta? Atqui num ideo nullum fuit Sacerdotium secundum ordinem Aaron? num ideo nullum fuit inter plebem & Sacerdotes discrimen? Quamobrem sancta quidem sunt scripturæ verba quæ adferunt, nihil eis certius, nihil est eis verius. Cœlum & terra prius pessum ierint, quam vel apex vnus ex illis pereat: Sed si hoc ex illis colligere vis, ex æquo Sacerdotes esse omnes, æque baptisare, æque prædicare, æque absoluere posse mulieres, pueros, adde etiam psitacos & graculos, atq; Pontificem quemuis aut Sacerdotem, tuum est hoc verbum ô Satana, non est Dei verbum. Tu enim ille es, qui diuina cum humanis confundere, qui cœlum terræ, qui sacra profanis, qui sursum & deorsum miscere conaris omnia. Quoniam vero conatibus ijsce tuis opponit se castrorum acies ordinata, quæ non alio nomine tibi magis terribilis est, quam quod est ordinata, in hoc totus es, in hoc omnes curæ & cogitationes tuæ consumuntur, vt ordinem ex ea tollere possis, vt ne sit illud quod Paulus præcepit, omnia honeste & secundum ordinem fiant in vobis. Atqui non hoc per Petrum, non hæc loquitur per Ioannem spiritus sanctus quod tu vis, non hoc dicit, quod cuiuis de fece vulgi, quod cuiuis baiulo, zonario, quinetiam carnifici, quod apud istos, qui hæc à te docti tradiderunt, vsu venisse scimus, prædicare, consecrare, baptisare, absoluere, sacris operari, & quocunq; alio reconciliationis ministerio fungi liceat, verum illud ijs verbis significare voluit, qui Christo nomen dederũt, atq; illius corpori per baptismum insiti sunt, eos rectius vocari genus electum, & regale Sacerdotium, quam Hebræos, qui non aliunde magis gloriari solebant, quod secundum carnem ex Abraham essent propagati, qui neque rex fuit, neq; Sacerdos, cum nos in Christum credentes, qui & Sacerdos, iuxta ordinem Melchisedech dictus est, & Rex mãsuetus, iustus, & saluos faciens, multo rectius id nobis vendicare possimus, Sacerdotis illius & Regis membra facti, quando per lauacrum regenerationis corpori eius sumus insiti. Sic Dydimus, sic Basilius, sic Oecumenius, sic Augustinus, sic qui libenter eum sequitur Beda, sic qui non multo fuit illo posterior Rabanus, scripturarum hæc loca interpretantur. Ac libet Augustini

Matt. 24.
Exod. 19.
Cant. 6.
1. Cor. 14.
Psal. 109.
Zacha. 9.
Bas. serm. 2. de baptis. mo cap. 8.
Aug. li. 20. de ciuit. dei cap. 10.
Raba. cap. 24. de Sacramento altaris.

verba adscribere: sic enim scribit. Quod autem cum dixisset, in
Apo.20. istis secunda mors non habet potestatem, adiunxit atq; ait, sed
erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum eo mille an-
nis: non vtiq; de solis Episcopis & Pretbyteris dictum est, qui
propriè iam vocantur in Ecclesia Sacerdotes, sed sicut omnes
Christianos dicimus propter mysticum Chrysma, sic omnes
Sacerdotes, quoniam membra sunt vnius Sacerdotis: de qui-
1. Pet. 2. bus Apostolus Petrus, plebs, inquit, sancta, regale Sacerdotiū.
Quibus in verbis duo nobis consyderanda veniunt, primum,
quod cum vocat nos Petrus regale Sacerdotium, non hoc vult
quod omnibus reconciliationis ministerijs æque cuiuis è plebe
fungi liceat, atque ijs, qui legitime sunt ad eam rem ordinati, sed
illud modo indicat, omnes in Christum credentes fieri per bap-
tismum vnius Sacerdotis Christi membra: deinde quod non
alij propriè vocentur Sacerdotes, quam Episcopi & Presbyte-
ri, ad quos propriè ministeria reconciliationis pertinent, cum
alijs è vulgo hæc appellatio non conueniat, nisi per metapho-
ram quandam. Tractat hac de re Hieronymus quoq; contra
Luciferianos scribens, quærit enim, quare laicum venientem
ab Arianis recipiat, Episcopum non recipiat? Respondet Lu-
ciferianus, recipio laicum, quia errasse se confitetur. Hieron-
mus contra. Recipe & Episcopum, quia errasse se confitetur.
Adhæc Luciferianus: Si errasse se confitetur, cur Episcopus
perseuerat? deponat Sacerdotium, concedo veniam petenti.
Hieronymus vero. Respondebo tibi, inquit, & ego sermo-
nibus tuis. Si laicus errasse se confitetur, quomodo laicus per-
seuerat? deponat Sacerdotium laici, id est baptismum, & ego
Apoc.1. do veniam pœnitenti. Scriptum est enim: Regnum quippe
1. Pet. 2. nos & Sacerdotes Deo patri suo fecit. Et iterum: Gentem san-
ctam, regale Sacerdotium, populum acquisitum. Hic quoque
non obscure significat Hieronymus, longe diuersum esse Sacer-
dotium, de quo Petrus & Ioannes loquuntur, ab eo quo pres-
byteri funguntur & Episcopi: loquuntur enim illi de Sacerdo-
tio laico, quod est baptismus. Nam simul vt quisque baptisatus
est, ex iræ filio Dei filius efficitur, inde fiduciam accipit orandi,
ac leuandi puras manus ad Deum, vt præceptis salutaribus
monitus, ac diuina institutione formatus, dicat confidenter,
Matt. 5. Pater noster qui es in cœlis, ac exhibeat corpus suum ho-
Rom. 12. stiam viuentem, sanctam, Deo placentem, in odorem suaui-
tatis. Atque hoc est Sacerdotium laici, non autem prædica-
re, baptisare, absoluere, consecrare, & sacris operari, quæ ad
solos pertinent Episcopos & Presbyteros. Cæterum quis est

qui

qui non intelligit, si ita sint accipienda scripturarum ista verba, vt quotquot baptisati fuerint, veri Sacerdotes censeri debeant omnes, futurum vt illud necessario sequatur, reges quoque vt sint omnes. Nam qui dicti sunt Sacerdotium, idem & regnum, & regnaturi dicuntur. Erunt itaque Reges omnes, neque subiectum esse quenquam cuiquam oportebit. Hoc est quod maxime laborat Satanas, vt sublato ordine, quam maxime fieri possit perturbet omnia. Neque vero non pulchrè illi processerunt consilia sua apud vicinos nostros: quibus simul vt persuasit nihil Pontifici, nihil Episcopis & Sacerdotibus esse tribuendum, quod omnes regale sumus Sacerdotium, exculso iugo Pontificis & Episcoporum, quandoquidem non Sacerdotes modo, verum & Reges esse omnes eadem scriptura docet, facile persuasit, vt Principum quoque legitimæque suæ potestatis iugum excuterent, seruili bello concitato, neque multo post eo quoque perduxit amentiæ miseros, vt Christianissimi Imperatoris iugum excutere molirentur, quem iam scriptis suis de Imperio deturbatum, non amplius Imperatorem, verum Carolum à Gandauo appellare ausi sunt. Sic illi nihilo fuerunt mitiores erga legitimum dominum suum, virum inter alias Heroicas virtutes quibus excellit, incredibili simul erga Deum pietate religioneque præditum, verbique illius propugnatorem acerrimum, quam antea fuerant erga Romanum Pontificem, cæterosque Episcopos & Sacerdotes. Adeo videre licet, quod mutuo sibi cohæret vtraque dignitas, regalis & Sacerdotalis, ruere vt altera non possit, quin eodem motu labefactata concidat altera. Neque alios in Regum & Principum fama libellis, quos famosos vocant, proscindendis magis audaces esse, quam qui prius in laceranda Pontificum & Sacerdotum existimatione calamos suos & linguas exacuerunt, dubium erit nemini, si modo rem diligentius explorare velit. Hi sunt præclari scilicet fructus istius, quemadmodum ipsi vocant, Euangelij. Si Turcæ Germaniam quamlibet numeroso exercitu persuasissent, maiorem cladem & exitium adferre non potuissent, quam quantum cacangelium istud attulisse videmus. Cognitos habebat istorum mores vir excellenti doctrina et singulari quadam dicendi suauitate præditus, Erasmus Roterodamus, vt qui complures annos inter eos fuerat cõmoratus. Is in libro quem scripsit in hos Pseudoeuangelicos, hoc de illis præbet testimonium: ~~At iste, inquit, populus tam Euangelicus, etiam Tur-~~

 ~~carum~~

nium: At iſte, inquit, populus tam Euangelicus, etiam Turcarum Principi dicitur deteſtabilis, quem ait ſeditioni natum, quos ſubinde tumultus excitat? quoties quam leuibus de cauſis procurrit ad arma? non ſuis quidem Eccleſiaſtis ſatis obtemperans, niſi dicant blanda auribus: profligandi etiam, ſi liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione diſſentiant. Initio tantum non Deus erat illis Lutherus, nunc ijſdem prorſus delirat, quod nouũ de Euchariſtia dogma non recipiat. Nouam vero libertatem Euangelicam, impune facere, ſentire quod cuiq; libitum eſt. Huc nimirum tendunt artes Satanæ, vt rupta acie ordinata, perturbationem inducat, vt fiat illud quod ſcriptum eſt in libro Iudicum, In diebus illis non erat Rex in Iſrael, ſed vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur hoc faciebat. Vult vt ſimus ſine Lege, ſine Rege, ſine Sacerdotio, ſine ſacrificio: quod cum perfecerit, ſimul & illud nullo negocio perfecerit, vt ſimus ſine Deo. Nam vbi non eſt Sacerdos & ſacrificium, ibi nullus Deus agnoſcitur: ſicut antea quoque copioſius de eo diſſeruimus. Ac ſatis iam planum feciſſe videmur, quandoquidem eſt Dei cultus in Eccleſia, eſſe in ea Sacerdotium, eſſe & ſacrificium. Quod vero iſti dicunt, nuſquam reconciliationis miniſtros in libris noui Teſtamenti Sacerdotes appellari, ſed Presbyteros tantum, demus hoc illis. Fieri enim poteſt quamdiu durabat Sacerdotium Iudæorum, vt ne quid cum illis habere commune Chriſtiani viderentur, quod ſuos appellari Sacerdotes noluerint, ſed Presbyteros, hoc eſt antiquiores, ſiue digniores, vt auguſtius quoddam Chriſtianorum quam Iudæorum Sacerdotium eſſe demonſtrarent, & cuius maiorem haberi rationem æquum foret. Hoc enim Græci Presbyteron, Latini vocant antiquius. Quod autem hoc eſt collectionis genus? miniſtros reconciliationis ſiue Presbyteros non reperimus in nouo Teſtamento vocari Sacerdotes, ergo non Sacerdotes? Nónne ad eundem modum argumentari viciſſim licebit? Nomen perſonæ non modo in noui, ſed ne in veteris quidem Teſtamenti libris de Deo dictum reperimus, non ſunt ergo tres perſonæ Deus vnus: Quin & ipſum trinitatis nomen in ſcripturis nuſquam inuenitur, non eſt ergo ſancta Trinitas. Quis non videt quam hæc abſurda ſint? Sit ita, non fuerit appellatio Sacerdotum inter Chriſtianos ante euerſum Hieroſolymam, & prorſus abolitum Iudæorum Sacerdotium, ac ſimul vt illud eſt deletum, ſtatim à Clemente Petri ſucceſſore, à Dionyſio Areopagita Pauli diſcipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus alijs ad hæc vſque noſtra tempora Sacerdotum nomen in Eccleſia frequentari cœpit.

Iudicum 17

Cum

Cum autem Esaias futurum prædixit, vt ex gentibus assumeret dominus Sacerdotes & Leuitas, qui quomodo solebant filij Israel dum eorum staret religio, & templi ceremoniæ seruarentur, offerrent victimas cum psalmis in domo domini, nónne clarè de Christi Sacerdotibus est loquutus? Verum quorsum attinet de vocula disceptare? Vbi fuit sacrificium, ibi Sacerdotium quoq; fuisse nemo sanus dubitat: nam hæc duo sic inter se coniuncta sunt, vt ab inuicem separari non possint: neq; Sacerdos sine sacrificio, neq; sacrificium esse potest sine Sacerdote. Fuisse autem sacrificium Apostolorum temporibus si quis ambigit, vel ille in Actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi scribitur: Sacrificantibus illis domino, & ieiunantibus, dixit illis spiritus sanctus &c. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat ministrantibus, Erasmus tamen quod est in Græco Liturgouton, significantius vertit cum sacrificarent. Siquidem Liturgòs non simpliciter sonat ministrum, sed plerumq; sacrorum ministrum, & qui fungitur officio Sacerdotis pro alijs: & Liturgiein non simpliciter ministrare, sed sacrũ ministerium peragere, sacris operari, siue sacrificare: & Liturgia non quouis ministerium, verum illud vocatur, quod nos Missam vocamus. Hinc est quod Basilius & Chrysostomus Missas suas inscripserunt Liturgias. Sic autem appellatur Missa Catexochin tanquam vnum omnium excellentissimum Deoq; gratissimum ministerium, qua ratione Tullius orator, Aristoteles, Philosophus, Paulus vocatur Apostolus: ad hunc modum Sacerdos quoq; minister: & sacrificium quod offert vocatur ministeriũ, Non quod alij quoq; non rectè ministri dicantur, nam et Principes Dei sunt & Ecclesiæ ministri, sic enim de illis Paulus loquitur: Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes, sed quod illud longe præstantissimum omnium est ministeriũ, quo funguntur Sacerdotes. Quod autem Liturgia sacrum ministerium siue sacrificium significet, indicat ille locus apud Lucam: vt impleti sunt dies officij eius. Liturgiam transtulit interpres officium, nihil aliud intelligere volens quam sacrificium: loquitur enim de Zachariæ Sacerdotis officio. Pontifices autem & Sacerdotes ex hominibus assumptos, pro hominibus cõstitutos veteri lege fuisse in his quæ sunt ad Deum, vt offerrent dona & sacrificia pro peccatis, cum à Paulo scriptum sit, nemo est tam proteruè improbus, qui negare audeat (quanquam illud temere nonnulli negant) ad nostri quoq; temporis Sacerdotes hæc Pauli verba rectè referri posse. Cæterum aptè atq; appositè admodum etiam nunc sacrificium vocatur officium: sic

Esa 66.

Act. 14.

Luc. 1.

enim

enim dici ſolet, celebratur nunc officium. Nam cum officium recte factum dicatur, nos autem nulla recte facta proferre poſſimus, quæ quatenus noſtra ſunt, ad iram Dei placandam, & remiſſionem peccatorum obtinendam ſufficere nobis queant, proferimus illud quod omnium rectiſſimè factum eſt á ſaluatore noſtro pro peccatis noſtris abolendis, proferimus corpus illius & ſanguinem, qui factus eſt nobis iuſtitia & ſanctificatio, & redemptio, factus pro nobis obediens patri vſque ad mortem, mortem autem crucis: ſimul ſupplices deprecamur, vt auertat faciem ſuam à peccatis noſtris, & reſpiciat in faciem Chriſti ſui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis ſecundum peccata noſtra, non iudicet nos ſecundum actus noſtros, non retribuat nobis ſecundum iniquitates noſtras, ſed faciat nobis, iudicet nos, retribuat nobis ſecundum iuſtitiam filij ſui, quam ille luens obedientia ſua peccatum inobedientiæ noſtræ pro ſua ineffabili miſericordia nobiſcum cõmunicare, nobis impartiri, & noſtram facere dignatus eſt, poſteaquam ſemel ipſum per fidem & Baptiſmum induti ſumus. Eſtne quod officij nomine rectius appellari queat, quam vnum hoc? quæ enim ſunt officia? quæ ſunt recte facta noſtra? quæ coram oculis Dei & domini noſtri proferre, quibus illum qui iuſte peccatis noſtris iraſcitur, propicius nobis & placatum reddere poſſimus? Certè niſi vni illi officio, quod ille nobis pro ſua immenſa bonitate in cruce moriens præſtitit, innitantur, nulla ſunt. Qui igitur ſunt iſti tam impij, tam à Chriſto auerſi, qui nobis hoc quod ſolum verè dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij quam iurati Satanæ miniſtri, quorum omne ſtudium vna hac in re conſumitur, vt immenſum illud redemptionis noſtræ beneficium, in quo ſolo confidimus, in quo ſolo gloriamur, ſempiterna quadam obliuione obruatur. Nobis vero extrema quæq; perferre prius contingat, quam vt tantum hoc flagitium patrari permittamus, quod ne ſol quidem ipſe æquis oculis aſpicere poſſit. Verum iuſto dolore commoti ab inſtituto ſumus nonnihil digreſſi. Nunc eo vnde cœpit redeat oratio. Illud enim orſi eramus dicere, quandoquidem ſacrificaſſe conſtat Apoſtolos, quemadmodum clare liber Actorum docet, Sacerdotes re ipſa fuiſſe: etiam ſi detur illud, quod propter diſcrimen Sacerdotum legis, ante auerſam Hieroſolymam & extinctum Iudæorum Sacerdotium, Presbyteri, quam Sacerdotes appellari maluerint. Obiter autem explicauimus, quid ſibi velit Liturgiæ nomen: ſignificare enim miniſterium ſiue officium per excellentiam quandam, id quod

1. Cor. 1. Phil. 2.

Pſal. 50. Pſal. 84.

quod nos Missam vocamus, siue sacrificium, vnde & Sacerdotes alicubi vocari officianes audimus, quod illorum proprium est munus & officium sacris operari, hoc est Missas celebrare, quod ante mille quoq; trecentos annos his verbis testatur Fabianus martyr & Pontifex: Sacerdotes dominus sibi elegit, vt sacrificent ei & offerant oblationes domino. In quam sententiam scripsit etiampleraq; Chrysostomus, Epistolam ad Corinthios explicans. Nam etsi prædicare quoq; præclarum sit ac Deo maxime gratum officium, non tamen hoc Sacerdotum quondam proprium fuisse videtur: quod ex Possidonio colligi potest, qui cum fuisset auditor Augustini, vitam illius conscripsit. Narrat is, Valerium Hipponensem Episcopum, ordinato in Presbyterum Augustino, exultasse & Deo gratias egisse, suas exauditas à domino fuisse preces, quas frequentissime fuderat, vt sibi diuinitus homo concrederetur talis, qui posset verbo Dei & doctrina salubri Ecclesiam Dei ædificare, cui rei se, homo natura Græcus, minusq; Latina lingua & literis instructus, minus vtilem peruidebat. Dedit igitur potestatem eidem Augustino Presbytero coram se in Ecclesia Euangelium prædicandi ac frequentissime tractandi, contra vsum quidem & consuetudinem Aphricanarum Ecclesiarum, vnde etiam ei nonnulli Episcopi detrahebant. Clarius etiam hoc indicat Socrates in sua Ecclesiastica Historia, causam etiam explicans, quamobrem verbi ministerio Presbyteris fungi non liceret: Presbytero, inquit, Alexandriæ non committitur verbi ministerium, quod ab eo tempore cœpit, quo Arius Ecclesiam turbauit. Ex his Possidonij & Socratis verbis cernere licet, quam crassa sit istorum insciția, qui putant ad hoc ordinari potissimum Presbyteros, vt sint verbi ministri, cum verbi ministerium proprium olim fuerit in multis Ecclesijs Episcoporum, ad quod Sacerdotibus aspirare non licuerit: non quod maior in eo sit dignitas quam in altaris ministerio, quod omnia alia excellere, satis iam docuisse videmur: verum quod ad prædicandi munus non æque quiuis est idoneus, atq; ad sacrificandum. Nam in ordinando Sacerdote non tam spectabatur excellens doctrina, quam pietas & vitæ sanctimonia. In eligendo autem Episcopo minime sufficere visum est, si vitæ esset inculpatæ, si ætatem suam omnem sine crimine transegisset, sed requirebatur præterea, potens vt esset exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere. Sed hæc de proprio Sacerdotum officio dicta sufficiant.

Epist. 1. ad orientales Episcopos

In 2. ad Corinth. Homil. 13.

Cap. 5. de vita Augustini.

Lib 5. ca. 22.

1. Tim. 3.

Quod

Quod autem ordo Sacerdotij Sacramentum sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, quod quæ requiruntur ad Sacramenti rationem, eorum ipsi deest nihil. Est enim sacræ rei signum, & quidem efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ. Signum autem elementum visibile, siue quis materiam dicere malit, est manuum impositio. Neq; tamen ea sola, præcedat enim illam benedictio & inunctio, sequitur autem calicis porrectio. Præcipuum tamen in hoc Sacramento signum est manuum impositio: Nam per benedictionem ordinandus diuinis officijs mancipatur, per vnctionem ad Christi corpus tangendum idoneus redditur, per calicis porrectionem officij ministerij q; sui admonetur, per impositionem vero manuum, omnis ei gratiæ plenitudo confertur, accedente verbo, quod profertur ab Episcopo ordinante, quæ est forma huius Sacramenti: Nam simul vt accedit verbum ad elementum, fit Sacramentum, ac omnis ordinando gratiæ plenitudo confertur, vt quæcunq; pertinent ad officium Sacerdotis, ea efficaciter exequi possit omnia. Hinc est, quod non in conferendis modo Sacramentis efficax est Sacerdotis ministerium, verumetiam si præoccupatus in delictis fuerit, & oratio tamen eius magis efficax esse creditur, quam cuiuscuiis alterius non Sacerdotis, quantalibet is fuerit vitæ integritate præditus. Etsi autem nulla sit in libris noui Testamenti inunctionis mentio, sed solius manuum impositionis, nō ideo tamen existimandum est recens hoc inuentum esse, vt ordinandi Sacerdotes oleo inungantur. Apostolorum hanc esse non scriptā traditionem testis est Anacletus Petri successor. Ordinationes, inquit, Epiſcoporum authoritate Apostolica ab omnibus qui in eadem prouincia fuerint Episcopis sunt celebrandæ, qui simul conuenientes, scrutinium diligenter agant, ieiunium q; cum omnibus celebrent precibus, & manus cum sanctis Euangelijs quæ prædicaturi sint imponentes, dominica die hora tertia orantes, sacra q; vnctione, exemplo Prophetarum & regum capita eorū, more Apostolorum & Moysi vngentes, quia omnis sanctificatio constat in spiritu sancto, cuius virtus inuisibilis sancto Chrismati est permixta: & hoc ritu solennem celebrent ordinationem. Clemens quoq;: Omnis, inquit, Pontifex sacro Chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & precios us hominibus oppido esse debet, quem quasi Christi locum tenentem honorare omnes debent, eiq; seruire, & obedientes ad salutem suam fideliter existere: scientes, quod siue honor, siue iniuria, quæ ei defertur, in Christum redundet, & à Christo in Deum. Scripsit de eo copiose Pauli discipulus Dionysius

Epistola 2.

Epist. 2. ad Iacobum fratrem domini.

sius Areopagita: scripsit & Cyprianus libello de Chrismate edito: meminit Tertullianus. Neque quisquam est veterum pene scriptorum, qui nō cum quadam etiam honoris præfatione meminerit. Quominus ferendi sunt, qui nostro hoc æuo sine quadam subsannatione sacri huius vnguenti meminisse nō possunt. Quod si propterea putant esse reijciendum, quod Iudæorum quondam fuerit ceremonia genus hoc vngendi, reijciant & manuum impositionem, quæ & ipsa traxisse videtur ab Hebræis originem, quibus admodum ea fuit familiaris, cum aliquid commendabatur, aut offerebatur Deo. Sic Iacob imponit manus duobus filijs Ioseph: sic super caput Hostiæ immolandæ manus ponebatur. Verum hæc de sacramento Ordinis dicta sufficiant, quod ministrantium est, nam pertinet ad ministerium reconciliationis. Quatenus autem hæc reconciliatio docendo fit aut prædicando, rectè referri posse videtur ad eam virtutem, quæ prudentia dicitur: quandoquidem scriptum est, quod labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirent: quem etiam in Euangelio vocat dominus seruū fidelem & prudentem, quem constituit dominus suus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore. Hoc est quod Dionysius quoque sacerdotum ordinem vocat illuminatiuum & luciducum, quod eorum proprium est munus lucæ doctrinæ per salutis iter ducere proximos.

Dion. eccl. Hiera. ca 4
Tertul. de carnis resurrect.
Gen. 48.
Leuit. 1.
Malach. 2.
Matth. 24.
Eccl. Hierar. cap. 5.

De ministro huius Sacramenti.

Cap. LIIII.

MInister huius sacramenti est Episcopus, cuius hoc solius proprium est munus ordinare. Est autem episcopatus non ordinis nomen, quatenus ordo sacramentum est, verum dignitatis & officij. Nam quemadmodum paulo ante commemorauimus, ex presbyteris qui multi erant in vna aliqua Ecclesia, vnus eligebatur, qui non reliqui magis gregis totius, quam ipsorum etiam presbyterorum curam gereret. Ac in sacramentis quidem conficiendis & ministrandis, excepta ordinatione & confirmatione, nihilo maior est Episcopi, quam sacerdotis authoritas, nisi quod ligandi soluendiq; potestas tanto maior est penes Episcopum, quanto plus ad eam rem doctrinæ iudicijq; requiritur, quibus præ cæteris Episcopum abundare præsumitur, qui vel ipse reliquis rebus ijs præstat, vel adiunctos habet saltem lateri suo viros eruditione iudicioq; præ-

ſtantes, vt quod vulgus ſacerdotum de grauioribus peccatis perinde facere non poteſt, quid ligandum quidue ſoluendũ ſit, facile diſcernere queat. Inde eſt illa caſuum, vt vocant, reſeruatio, quorum nonnulli ad ordinarij cuiuſuis, alij verò qui ſunt grauiores, non niſi ad ſummi Pontificis iudiciũ ſpectant: Quod ad reliqua attinet, æque baptiſat, æque conſecrat, æque ſacerdos abſoluit vt Epiſcopus: In hoc ergo pares ſunt Epiſcopus & ſacerdos. Cæterum quod in humano corpore fieri videmus,
Rom. 12. vt ſit corpus quidem vnum, membra verò multa, omnia autem membra non eundem actum habeant, idem & in Chriſti corpore, quæ eſt eccleſia, cernere licet: Multi namq; corpus vnũ
1. Cor. 12. ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Hæc connexio totius corporis vnanimitatem requirit, ſed præcipuè
Epiſt. 84. concordiam exigit ſacerdotum, quibus, vt à Leone Pontifice verè maximo ſcriptum eſt, etſi dignitas non eſt communis, eſt tamen ordo generalis: quoniam & inter beatiſſimos Apoſtolos, in ſimilitudine honoris, fuit quædam diſcretio poteſtatis, & cum electio par eſſet omnium, vni tamen datum eſt, vt cæteris præemineret: De qua forma Epiſcoporum quoque eſt orta diſtinctio, & magna diſpoſitione prouiſum eſt, ne omnes ſibi omnia vendicarent, ſed eſſent in ſingulis prouincijs ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia: & rurſus quidam in maioribus vrbibus conſtituti, ſolicitudinem ſuſciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri ſedem vniuerſalis Eccleſiæ cura confluëret, & nihil vnquam à ſuo capite diſſideret. Ex quibus verbis, quæ apud Iulium quoque Papam in Epiſtola ad Orientales ſcripta reperiuntur, illud diſcimus, qui non diſſentionis, verum pacis & dilectionis Deus eſt, eum vt pax & vnitas in Eccleſia ſua retineri poſſit, hanc rationem conſtituiſſe, vt non modo diſcretus eſſet ordo ſacerdotum ab ordine laicorum, verum & inter ipſos etiam ſacerdotes & Epiſcopos, quamuis ordo generalis, non eſſet tamen dignitas communis: Non eſt enim alius Epiſcoporum, quam ſacerdotum ordo, verum dignitas maior eſt Epiſcoporum. Inter Epiſcopos autem honoris quidem eſt ſimilitudo, verum diſcretio poteſtatis. Idem honos, eadem eſt dignitas Epiſcopi, qui infimo loco ſedet, atque vel Archiepiſcopi, vel Patriarchæ, vel ſummi etiam Pontificis, qui Papa, hoc eſt pater patrum appellatur, qui non magis eſt Epiſcopus, quam quiuis alius ex alijs, qui ſunt extremo loco: Hoc tantum differt ab alijs, quod illi in partem ſunt vocati ſolicitudinis, penes hunc verum eſt plenitudo poteſtatis. Nam ſi ex æquo poſſent omnes omnia, retineri vnitas non poſſet. Quare, ſicut antea docuimus, à Chriſto

fuit inſti-

fuit institutum, vt de maioribus fidei præsertim causis, ad vnum illum, qui sedet in Petri cathedra, Pontificem Romanum referretur, quod ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra semper quidem à Catholicis, sæpe etiam fuit ab hæreticis obseruatum. Si quis autem secum diligentius expendat, quam admirabili consilio hic in Ecclesia sit ordo constitutus, facere non poterit, quin dicat, à Domino factum est istud. Neque enim humani ingenij, verum diuinæ res est sapientiæ. Principio, nemo illud ibit inficias, res sacras non oportere nisi reuerenter tractari. Quæ autem adhiberi poterit reuerentia, si promiscuè cuiuis è fece vulgi ad tractandas illas aditus patebit? si baiulis & zonarijs, si carnificibus etiam, quod apud istos factum videmus, qui volunt ordinem ex Ecclesia sublatum, si denique fœminis, quas ne loqui quidem in Ecclesia permittit Apostolus, verbum Dei prædicare, baptisare, absoluere, consecrare licebit? De Marcione scribit Epiphanius, quod is mulieribus fecerit potestatem baptisandi: mox subdit: Apud ipsos enim omnia sunt ludibrio plena, & nihil aliud. Reuera nihil aliud sunt apud istos quam ludibria sacramenta omnia, diuinaq; omnia, dum ita peruulgantur ac profanantur, quæ non nisi maxima cum reuerentia tractari oportebat. Ac recte de hoc generis hæreticis scripsit Tertullianus. Ipsæ mulieres hæreticæ quam procaces? quæ audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconstantes. Nunc neophitos collocant, nunc sæculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur quam in castris rebellium, vbi ipsum esse illic promereri est, & laicis sacerdotalia munera iniungunt. Quamobrem summa quadam, neque humana sed diuina ratione institutum est, vt ecclesiæ ministrorum ordo distinctus esset à Laicis. Iam inter ipsos Ecclesiæ ministros & hoc prudenter admodum est excogitatum, vt ne de repente cuiuis ad sacerdotij gradum prosilire liceret: Prius in minoribus exercebatur, ad ostia stabat aliquandiu, quo munere cum recte functus esset, dabatur ei potestas legendi prophetias, ac paulo post dæmonia expellendi. In quibus officijs cum diligenter versatus fuisset, iam admittebatur intra cancellos vbi mysteria peragebantur, non excludebatur cum cæteris: quin Episcopis & presbyteris præsto semper aderat, & eos continue sequebatur, qua etiam ex causa acolythos dictos existimant. Posteaquam verò ex diuturna cum sacerdotibus consuetudine, ritum sacrorum peragendorum aliqua ex parte cogno-

Psal. 117.

1. Cor. 14.

Lib 3. contra hæres. Hæresi 42.

De præscriptione aduersus hæreticos.

te cognouisse visus est, tum primum ad ordines, qui sacri vocantur promoueri licebat. Neque sic tamen statim sacerdos ordinabatur, verum Subdiacono facto, dabatur ei tantum potestas vasa sacra, calicem, & patinam contrectandi, & ad sacerdotis vsum ferendi, ac epistolam cantandi. Ad Euangelium verò cantandum & prædicandum non admittebatur, nisi prius Diaconus esset ordinatus: Cum verò Lector in scriptis Prophetarum, Subdiaconus in epistolis Apostolorum, Diaconus autem in Euangelijs legendis iustum tempus potuisset, ac per suprascriptos gradus omnes ritum omnem sacrorum peragendorum diligenter inspexisset, tum primum ad conficiendum & offerendum Christi corpus & sanguinem, ad verbum eius annunciandum, & ad sacramenta fidelibus ministranda admittebatur. Atque ita omni ex parte perfectus tandem est ordo, quatenus est sacramentum, nondum tamen perfectus est, quatenus facit ad vnitatem Ecclesiæ tuendam & conseruandam, quæ sine ordine constare non potest. Nam si par esset sacerdotum omnium authoritas & potestas, effugere schisma non liceret: Futurum enim esset, quod hoc infœlici sœculo nostro euenisse videmus apud eos, qui semetipsos segregantes, Euangelici quam Christiani dici maluerunt, vt secundum suum quisque sensum scripturas interpretaretur, suo quisque iudicio atque arbitrio sacrorum peragendorum ritus veteres abrogaret, ac nouos institueret, atque ita non esset iam Gen.11. Ecclesia terra vnius labij & sermonum eorundem, sed futura esset Babilon quædam, confusis prædicantium linguis, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui, qualis reuera est apud eos, apud quos omnis Episcoporum iurisditio & authoritas est abrogata. Miserandum ibi videre licet Ecclesiæ faciem, non solum quod secus in vna ciuitate docetur quã in alia, quodque fidibus luditur, non fides vna retinetur, verumetiam quod in vna & eadem ciuitate aliud hic in templo, aliud ille è loco superiore denotat: Huic ille Suermerus, ille contra huic hæreticus est, atque ita præclarum istud, si dijs placet, Euangelium secum ipsum pugnat. Interea verò, scinditur incertum studia in contraria vulgus: Hic dicit, ego sum sancti Lutheri, alius, ego verò sancti Zuinglij, alius, ego verò sancti Caluini, alius, ego verò sancti Balthasaris Anabaptistæ, alius, ego verò sancti Schuencfeldij, alius, ego verò sanctorum omnium Suermerorum. Sic huic sanctum videtur quod Lutherus, illi, quod Caluinus, vel alius quisquam hæreticorum scripsit, neque minus habere id vult authoritatis, quam ipsum Apostolorum symbolum: neque iam scripturarum canonicarum, sed

alicuius

alicuius ex hæreticis authoritate sententiam suam confirmare conatur. Quid hic aliud expectandum est in hac ipsorum inter se, qui se à Christi corpore auulserunt, dimicatione? quam quod à Propheta dictum est, Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Vtinam autem saluis ijs qui errauerunt primo quoque tempore error ipse intereat. Huius itaque generis schismata ne orirentur in Ecclesia, aut si quæ orta essent, vt priusquam radices altius agere cœpissent, extirpari tempore possent, prouidere volens spiritus sanctus, posuit Episcopus regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo: qui ex eo nomen sortiti sunt, quod omnes inspiciant, cunctaque speculentur, ac diligenter attendant non modo de populo, verumetiam de clero, quomodo vitam quisque suam instituat: ac inprimis de doctrina cuiusque accuratius inquirant, quæ si sana non sit, nihil vita proderit quamlibet laudata. Nam sicubi fidei firmum & stabile fundamentum iactum non est, quicquid superstruxeris, corruet. Quamobrem hæc prima & præcipua Episcoporum cura est & esse debet, sana vt in Ecclesia doctrina conseruetur, neque fas cuiquam sit somnia sui capitis pro Euangelio populo venditare. Planum id antea fecimus, verbi ministerium peculiariter ad Episcopos pertinere, quare nõ est cuiquam licitum illud sibi sumere, nisi mandatum ab Episcopo fuerit. Neque enim alicuius profani magistratus munus est arbitratu suo verbi sacrorumque ministros instituere, multo minus autem vulgi, de quo prædare scripsit quidam, quod non est in eo consilium, non ratio, non discrimen, non diligentia: semperque sapientes ea quæ fecisset populus ferenda, non semper laudanda duxerunt: ad solos Episcopos ea cura proprie pertinet. Legimus Timotheum & Titum à Paulo constitutos Episcopos. Tito verò mandatum ab illo fuisse, vt ipse, non vt populus, qui docendus non sequendus est, aut profanus magistratus aliquis constitueret per ciuitates presbyteros. Legat qui volet & acta, & epistolas Apostolorum omnium, nusquam reperiet quod quicquam in hac parte sibi iuris vel populus, vel profanus magistratus vsurpauerit. Sed fuit aliquando penes populum electio. Fuerit: verum hoc nunquam fuit, vt ipse sibi constitueret sacerdotem aut Episcopum: ostendebat quidem quem sibi dari vellet, verum institutio sacerdotis non fuit nisi penes Episcopum, Episcopi verò penes Romanum Pontificem. Meminit Chrysostomus electionis quæ fiebat per populum, verum ita, minime vt laudandam quin reprehendendam potius existimaret: his enim verbis vtitur. Ito

Oseæ 10.

Actor. 20.

Cicero pro Plantio.

Titum 1.

Li. 3. de sacerdotio.

iam hinc, ac publica festa spectato, ea dico, in quibus dignitatum Ecclesiasticarum electiones de more fiunt, & tam multis videbis ibi criminationibus lacerari Episcopum quanta est tota illa subditorum multitudo, quibus eligendi potestas concessa est. Hos omnes tam in multas factiones scindi, neque inter se consentire, neque cum eo, cui sorte Episcopatus delatus est, conuenire videas, sed vnusquisque à suis vnius partibus stat, alius hunc, alius illum eligens: cuius rei causa hæc est, quod idipsum non spectant, quod solum spectandum fuerat, nempe animi virtutem, sed aliæ sunt causæ, quibus honoris conciliatur. Verbi gratia: Hic quod claro genere natus sit in Episcopatus, inquit, ordinem cooptetur: ille quod opibus abundat, neque indigeat alimentis ex Ecclesiæ prouentibus quæsitis: alius quod ab aduersarijs ad nos transfugerit: alius sibi genere propinquum ac necessarium, alius adulatorem cæteris anteponere mauult: Nemo est qui eum qui idoneus sit spectare velit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit eligendi per populum ratio Chrysostomi temporibus. Neque diuersa fuit Augustini sœculo: Qua etiam ex causa faciendum putauit, vt quemadmodum ipse non successerat, sed accesserat Valerio, sic viuens Ecclesiæ suæ de successore prouideret, quod sciret per ambitiosos & contentiosos homines Ecclesias perturbari solere. In quadam ad Cornelium Epistola Cyprianus de Episcopi electione mentionem faciens, diuini primum iudicij, deinde populi suffragij, postremo coepiscoporum consensus meminit. In ea verò quæ proxime sequitur, de vniuersæ fraternitatis suffragio, deque Episcoporum qui in præsentia conuenerant iudicio, Sabino delatum episcopatum scribit. Neque dubium est, quin quo tempore vigebat persequutio Christianorū, cum episcopatum desyderare nihil tum fuerit aliud, quam velle martyrem fieri, & ambitio minor, & in eligendo maior fuerit populi grauitas & constantia. Posteaquam verò secundis Christianorum rebus paulatim irrepsit ambitio, corrupto iam Ecclesiæ statu, cōmutata fuit ea ratio, ita vt sacerdotum quidem electio, fidelis verò populi consensus tantum adhiberetur, quemadmodum ex Stephani, & Nicolai pontificum Epistolis docemur, ita tamen vt penes pontificem Romanū, Episcopum aut certe Metropolitanum constituendi potestas esset, qui nisi quid impediret, non inuitus cleri plebisque consensum & desyderium sequebatur. Morem hunc describit Leo Pontifex his verbis. Vota, inquit, ciuium, testimonia populorum, honoratorum arbitriū, electio clericorum, in ordinationibus sacerdotum constituantur. Ori-

Augus. epist. 10.

Li. 1 epi. 3.

Stepha ad Rom. Archiepisco. Rauennat

Nicola. ad. Ioan. Rauennat. Archiepisco-pum. Epist. 84.

tur. Origenes requiri scribit in ordinando sacerdote & præsentiam populi, vt sciant omnes & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Hom. 6. in Leuiticum

Sic in veteri quoque lege coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem. Hoc est, inquit Cyprianus, instruit & ostendit, ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assidentis conscientia fieri oportere, vt plebe præsenti vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima. Numer. 10. Epi. 4. li. 1.

Quamuis autem hoc nostrum sæculum sit longe corruptissimum, obseruari tamen etiam nunc videmus, vt ordinationes fiant præsente populo, cuius etsi suffragia non requiruntur, admonetur tamen is, vt si quid habeat quod obijcere possit contra ordinandum, dicat intrepidus. Quodsi tacuerint, omnes sensisse iam in ordinandum videntur. Quod autem attinet ad aliquem huic vel illi Ecclesiæ præficiendum, non tam imperitæ multitudinis, quam patronorum voluntatis & desyderij ratio nunc habetur, Hi quem dignum esse censuerint ad gerendum in Ecclesia sacerdotium, offerunt Episcopo, qui si cognouerint idoneum, nihil iam impedit quominus ipsius authoritate Ecclesiæ illius ministerio fungatur. Si fieri videmus, vt de minoribus Ecclesiæ ministris penes Episcopos, de Episcopis verò constituendis iudicium & potestas penes eum sit, qui pater est patrum, Romanum Pontificem. Sic vnitas in Ecclesia retinetur, sic schismatibus obuiam itur, sic vt idipsum sapiant, idipsum dicant, idem sentiant omnes, prouidetur, dum vnius diœceseos vnus est Episcopus, cui tanquam patri non reliquus modo grex à Deo sibi concreditus, verum & sacerdotes omnes dicto sunt audientes. Omnium autem Episcoporum in omnibus totius orbis Christiani prouincijs, vnus tanquam communis pater est Romanus Pontifex, ex quo pendent, cuius authoritatem sequuntur, ad quem de causis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione visum est spiritui sancto concordem in Ecclesia Dei doctrinam conseruare. Nam si vel magistratui, vel populo cuiuscunq; ciuitatis aut oppidi, iudicio suo, non relata prius re ad Episcopū, citra ipsius authoritatem constituere sibi presbyteros liceret, tot essent schismata, quot sacerdotes, ad sua quisque desyderia coaceruarent sibi magistros prurientes auribus: cum præsertim idem nunc de plerisq; in prouincia hac nostra dici possit, quod de Athenien sibus in Actis Apostolorū scriptū legimus, quod ad nihil aliud vacant, quā aut dicere, aut audire aliquid noui. Iudicium itaq; 2. Tim. 4. Actor. 17.

de verbi ministris, decp doctrina eorum, non aliorum esse quam Episcoporum adeo certum est & indubitatum, vt illi ipsi, qui non tam eorum, quam Christi suaue iugum per eos ecclesiam suam regentis excusserunt, in confessione sua Augustana diserte scripserint, hanc Episcoporum esse iurisdictionem, de doctrina cognoscere, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reñcere, simul etiam impios quorum nota est impietas excludere à communione ecclesiæ. Tanta est vis veritatis, vt vel inuitis etiam & repugnantibus ñjs, qui eam oppressam cupiunt, per ipsorum nihilominus iugulum erumpat. Verum hic isti causificantur, esse plerosque indoctos Episcopos, vt de sana doctrina iudicare non possint. Quid si causificatores isti, nihil non suo iudicio tribuentes, multo ipsi sunt indoctiores? Necp enim nescimus, qui sint isti, qui res nouas in hac prouincia moliuntur, adeo literarum omnium rudes pleríqp omnes, vt vix etiam paulum aliquid vltra prima elementa progressi videantur. Est autem, Deo gratia, cuius hoc est solius beneficium, quod nullum fuit vnquã tempus, ex qua lux Euangelñ nobis affulsit, quo non habuerit Episcopos hæc nostra prouincia viros & prudentia, & doctrina insignes. Verum demus hoc illis, reperiri nonnunquam inter eos aliquem non doctissimum: atqui prouidit huic quoque rei spiritus sanctus: magna enim ex parte ita videre licet ecclesias dotatas, vt minime desint Episcopis facultates, quibus viros doctos in comitatu suo alere queant. Deinde verò sunt in vnaquaqp Cathedrali ecclesia sacerdotũ collegia constituta, quos Canonicos vocant qui sunt à consilijs Episcoporum, in quibus & ipsis reperiuntur sæpe non pauci doctrina præstantes. Quamobrem sicut Moyses cum solus haberet potestatem præesse populo, septuaginta presbyteros elegit, quibus cum populum iudicaret: sic Episcopus quamuis principem in ecclesia locum teneat, adsciscit tamen & ipse presbyteros, quoties de re aliqua grauiore suscipi deliberationem oportet, sine quorum consilio etiam nihil agi fuisse solitum in ecclesia scribit Ambrosius. Sed tanta nunc est morum in quibusdam peruersitas, vt cuiusuis potius quam Episcopi sui iudicium de doctrina requirant. Aquæ furtiuæ dulciores, & panis absconditus illis est suauior. Sit alius quispiam neque doctus, neque virtute vlla præditus, quin ex omni viciorum genere conflatus, modo noui proferat aliquid, quod cum sanctæ catholicæ Ecclesiæ recepta doctrina pugnet, statim audiunt, & in oculis ferũt quamlibet improbum & indoctum. Atqui non hoc habet Augustana confessio, quam isti se tanquam Christiana amplecti non obscure ferunt, & in eam se nonnulli cõceptis verbis iurasse profitentur: quæ

Exod. 18.

In cap. 5. epist. ad Timotheum.

Prouer. 10.

tur: quæ certe iurisditionem concedit Episcopis de doctrina cognoscendi, & doctrinam ab Euangelio dissidentem reijciendi, Atque hic necessario & iure diuino debere dicit eis Ecclesias præstare obedientiam, iuxta illud, Quis vos audit me audit. Verum dissidet, aiunt, Episcoporum doctrina ab Euangelio. Quam autem sibi isti non constant, quamque secum ipsi pugnant. Docent Episcopis iurisditionem competere de doctrina cognoscendi, & interea doctrinam eorum tanquam ab Euangelio dissidentem reijciunt & condemnant. Estne hoc de doctrina iudicium Episcopis permittere, ac non tibi potius hanc authoritatem arrogare, tu vt iudices illum, cuius de iudicio subiectum, quem haud aliter quam seipsum te Deus audire voluit? Vnde autem schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dicit Cyprianus, nisi dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur? Quis enim hic est superbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem suam propositos & sacerdotes vocare, ac nisi apud te purgati fuerimus, & sententia tua absoluti, etiam sex annis nec fraternitas habuerit Episcopum, nec plebs præpositum, nec grex pastorem, nec Ecclesia gubernatorem, nec Christus antistitem, nec Deus sacerdotem? Subueniat Pupianus & sententiam dicat: Iudicium Dei & Christi in apertum referat, nec tantus fidelium numerus qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis & pacis exisse videatur, ne nouus credentium populus nullam per nos consecutus esse baptismi gratiam & spiritus sancti iudicetur, ne tot lapsis & pœnitentibus pax data, & communicatio nostra examinatione concessa iudicij sui authoritate saluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & Episcopatum nostrum cognitionis tuæ autoritate firmare, vt Deus & Christus eius agere tibi gratias possint, quod per te & antistes & rector altari eorum pariter & plebi restitutus sit, Apes habent regem & iudicem, & ei fidem seruant. Latrones mancipi obsequio pleno humiliatis obtemperant. Quanto simpliciores & meliores vobis brutæ pecudes, & muta animalia, & cruenti licet ac furentes inter gladios atque inter arma prædones? Præpositus illic agnoscitur & timetur, quem non sententia diuina constituit, sed in quem factio perdita & nocens caterua consensit. Quod Pupiano sanctus Pontifex & martyr Cyprianus, hoc sibi quoq; dictū sibi isti putent, in quibus tantus est superbię tumor, tanta animi arrogantia, tanta mentis inflatio, vt ad cognitionem suam Episcopos vocare au-

Lucæ 10.

Li. 4. epi. 9.

care audeant, ac nisi apud eos purgati, ac eorum sententia sint absoluti, non sex, quemadmodum scribit Cyprianus, sed sexcentis annis, neque sacerdotes, neque Episcopos, neque sanam Euangelij doctrinam Polonia habuerit, neque Christum vnquam agnouerit. Non fuerit episcopus Adalbertus, non fuerit Stanislaus, qui Christi Euangelium sanguine suo signatum nobis reliquerunt. Quid autem aliud illi docuerunt? quam quod successores eorum docuerunt, quod nunc etiam docent illi, qui loca eorum tenent, nimirum de quo initio scripsimus Iesum Christum & hunc crucifixum. Hunc non modo sermonibus & scriptis, verum & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, actione, varijsque ceremonijs, denique omni quacunque fieri potuit ratione, non tantum animis fidelium infigere, verum & rudium oculis ingerere conati sunt, vt si quis mente comprehendere non posset, vel manibus ei contrectare liceret. Istorum ne doctrina dissidet ab Euangelio, ac non vestra potius? qui sicut antea per nos fuit demonstratum, Christi crucifixi memoriam omnem ex omnium animis euellere, sempiternaque obliuione obruere nixi estis, externis illis signis quibus ea rudiorum animis insculpebatur abolendis: vnde etiam ansa data est alijs, quandoquidem externa omnia in contemptum adduxistis, externum etiam verbi ministerium abrogandi. Quid autem aliud est ab Episcopo se segregare, nouamque sibi cathedram constituere, quam à Christi corpore, quæ est Ecclesia separari? Recte enim præclarus idem Pontifex & martyr Cyprianus. Illi sunt, inquit, in Ecclesia, & plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes, Episcopum in ecclesia esse, & ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in ecclesia non esse. Cæterum quam graue sit crimen ab Episcopo se velle secernere, docet idem alio loco Cyprianus. (Libenter enim sanctissimi martyris vtimur testimonio) cuius hæc verba sunt. Auersandus talis, inquit, atque fugiendus quisquis fuerit ab ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi, & peccat, & à semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius vel plebis societate secernit? Arma ille contra ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat: Hostis altaris aduersus sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus, contemptis Episcopis & Dei sacerdotibus derelictis constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicæ Hostiæ veritatem per falsa

Li. 4. epi. 9.

Tractatu 3. de simplici tate prelatorum.

sacrificia

sacrificia prophanare, nec scire quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificantes licentiam vendicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus penderunt. Terra compagibus ruptis in profundum sinum patuit, stantes atque viuentes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tantum eos qui autores fuerant, Dei indignantis ira percussit, sed & cæteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris & comites: qui coagulati cum ijsdem simul ad audaciam fuerant, exiens à domino ignis properata vltione consumpsit, admonens scilicet & ostendens contra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruendam ordinationem Dei humana voluntate conati. Sic & Ozias rex, cum turibulum ferens, & contra legem Dei sacrificium sibi violenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione confusus, & lepræ veritate in fronte maculatus est, ea parte corporis notatus, offenso Domino, vbi signantur, qui dominum promerentur. Augustinus grauius esse censet chrismatis quam idololatriæ crimen: inde argumento sumpto, quod multo de chrismatis sumptum est supplicium atrocius, quam de quibuscumq; alijs, quibuscumq; tandem flagitijs & sceleribus coopertis. Tempore, inquit, illo, quo dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monstrauit, & idolum fabricatum atque adoratum est, & propheticus liber ira regis contemptoris incensus, & schisma tentatum: Et idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cæde, & peregrina captiuitate: schisma hiatu terræ, sepultis autoribus viuis & cæteris cœlesti igne consumptis. Quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius commissum, quod est grauius vindicatum? Vel hinc discant, quanto se scelere obstringant, quamque grauiorum suppliciorum se debitores constituant, qui discessione facta à pastore suo, & à reliquo grege illi adhærente, altare contra altare erigere, nouamque sibi cathedram constituere conantur. Verum hic dicit aliquis. Quid tu? Nunquid Episcopos non esse putas homines, qui & errare possint, & docere nonnunquam quæ cum Euangelio palam pugnare videantur? Quam multos autem non tantum Episcopos, verũ & primi nominis patriarchas commemorare licet, qui in hæresim lapsi discesserunt à fide? Nonne hoc Constantinopolitano, nonne Hierosolymitano, nonne Antiocheno, nonne Alexandrino patriarchis euenisse legimus? nũ igitur si quis talis contingat Episcopus, eius mihi nihilominus error sequendus, num eius doctri-

Numer. 16.

2. Paral. 16. 4. Reg. 16.

De baptismo contra Donati. li. 2 cap. 6.

Exod. 32. Hiere. 36.

Numer. 16.

obiectio

næ adhæ-

næ adhærendum est? Est ita vt dicis, homo est Episcopus, eadem infirmitate qua cæteri mortales præditus, vt & errare ipse, & alios in errorem inducere possit: Ac vidimus nostra quoq; ætate quosdam Episcopos à fide discessisse: Verum, quod antea demonstrauimus, non sine causa constituta sunt collegia sacerdotum, ad quæ de doctrina, si quæ parum sana propagari videtur, referre licet: quæ videmus alicubi puram Euangelij doctrinam retinuisse, quam Episcopus fraudibus hæreticorum seductus deseruerat. Deinde sunt synodi diœcesanæ, est Metropolitanus Episcopus quem Archiepiscopum vocant, sunt synodi prouinciales, est postremo pater patrum omnium Romanus Pontifex, sunt concilia Oecumenica, adeo multa remedia Deus instituit ad quæ confugere liceret, si doctrina Episcopi alicuius suspecta haberetur. Cæterum vt tu ad cognitionem tuam voces Episcopum, vt de doctrina illius iudices, vt eam priuato tuo iudicio condemnes, teq; ab illo propria tua autoritate segreges, sacrilegę cuiusdam temeritatis insolentissimęq; ac minime ferendę est insaniæ. Sed hic iterum vsitata illa cantilena nobis occinitur: Non fungi officio suo Episcopos, & sacerdotes: esse mores illorum perditos: esse vitam omni viciorum genere contaminatam. Atque vtinam quam est vsitata, tam esset falsa cantilena hæc, verum proh dolor veriora sunt & omnium oculis testatiora in plerisque, quam vt negari possit. Declinatum est ab officij religione, deflexum est de recto vitæ curriculo. Omnes declinauimus & inutiles facti sumus: Deq; eo ordine qui vnus est omnium nihilominus atque excellentissimus recte dici potest, Homo cum in honore esset non intellexit, & comparatus est iumentis insipientibus. Neq; tamen hæc iusta causa est, sicut antea docuimus, propter vicia eorum qui præsident, ecclesiæ communionem deserere velle. Ac responsum quidem est his, vbi de ecclesia tractauimus: Verum hic quoque non nostris, sed vetustissimorum eorumq; & doctrina & pietate excellentissimorum virorum Originis & Ioannis Chrysostomi verbis respondere visum est. Quorum ille in Ezechielem scribens ita loquitur, explicans illum locum: Accepisti vestimenta varia & operuisti illa. Varia vestis, inquit, est & hic vnus in scripturis locus, quo induimur assumentes viscera misericordiæ, benignitatis, mansuetudinis, longanimitatis ad sufferendum inuicem. Has varias vestes & pulchros amictus, quos nobis largitus est Deus, si laceramus atque conscindimus, ac circumdamus falsæ doctrinæ ad deceptionem hominum, non dubium est quin variis vestibus operiamus idola. Intelliges autem hoc quod dicitur, si rem ipsam manifestius describamus. Vide mihi aliquem

Altera obiectio.

Psalm 13.

Psalm. 48.

Ezech. 16. Homil. 7.

Marcio-

Marcioniſtam, ſiue diſcipulum Valentini, aut certe cuiuslibet hæreſis defenſorem, & conſydera, quomodo idola ſua id eſt figmenta quæ ipſe compoſuit, manſuetudine & caſtitate veſtiat, vt in aures audientium facilius ex vitæ bonitate ornatus ſermo ſubrepat: & cum hoc fecerit, intellige eum aſſumpſiſſe veſtem variam morum, & conuerſationis optimæ, & idolis ſubieciſſe quæ ipſe conſtruxit. Ac iuxta mei quidem animi ſenſum, multo nocentior eſt hæreticus bonæ vitæ, & plus in doctrina ſua habet autoritatis, eo qui doctrinam conuerſatione maculat. Qui enim vitæ peſſimæ eſt, non facile homines ad falſum dogma ſolicitat, nec poteſt per vmbram ſanctitatis audientium decipere ſimplicitatem: qui vero ſermone peruerſus eſt, & diſciplinis ſaluti contrarius, mores autem compoſitos & ornatos habet, nihil facit aliud, niſi accipit indumenta varia inſtituti boni & cõuerſationis quietæ, & circumdat ea idolis ſuis, vt magis decipiat audientes. Idcirco ſollicite caueamus hæreticos, qui conuerſationis optimæ ſunt, quorum forte vitam non tam Deus, quam diabolus inſtruxit. Nam quomodo quaſdam illecebras eſcarum aucupes proponunt vt facilius aues capiant per oblectamentum gulæ, ſic vt audacius dicam, eſt quædam caſtitas diaboli, id eſt decipula humanæ animæ, vt per iſtiuſmodi caſtitatem & manſuetudinem, & iuſtitiam, poſſit facilius capere, & falſis ſermonibus irretire. Diuerſis diabolus pugnat inſidijs, vt miſerum perdat hominem, & bonam malis tribuit vitam ad decipiendos videntes, & malam bonis induit conſcientiam. Mihi ipſi qui in Eccleſia prædico laqueos ſæpe tendit, vt totam Eccleſiam ex mea conuerſatione confundat: & ideo plus ij, qui ſunt in medio oppugnãtur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis quæ celari non poteſt, omnibus ſcandalum fiat, & impediatur fides per conuerſationem peſſimam clericorum. Omnia vt diximus diabolus operatur, & ea quæ videntur eſſe bona nec ſunt, & ea quæ per naturam ſuam mala ſunt, omnia aduerſus humanum commentatur animam. Vnde qui curam habet vitæ ſuæ, neque manſuetudine hæreticorum capitur ad conſentiendum doctrinæ eorum, neq; meis delictis, qui videor in Eccleſia prædicare, ſcandaliſabitur, ſed ipſum dogma conſyderans, & pertractans Eccleſiæ fidem, à me quidem auerſabitur, doctrinam vero ſuſcipiet, ſecundum præceptum domini, qui ait. Omnia quæcunq; vobis dicunt audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere, dicunt quippe & non faciunt. Iſte ſermo de me eſt, qui bona doceo, & contraria gero, & ſum ſedens ſuper cathedram Moyſi quaſi ſcriba & Phariſeus. Præceptum tibi eſt ô populo, ſi non habueris accuſationem doctrinæ peſſimæ, & alienorum ab

Insidiæ diaboli.

Matt. 23.

Ecclesia dogmatum, conspexeris vero meam culpabilem vitam atq; peccata, vt nō habeas iuxta dicentis vitam tuam instituere, sed ea facere quæ loquor. Nullū imitemur, & si volumus imitari quempiā, propositus est nobis ad imitandū Christus Iesus, descripti sunt actus Apostolorū, & Prophetarū gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmū est, illud propositū solidū, quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si vero quærimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cū dicamus ille docet, & ijs quæ docet facit ipse contraria, aduersus præceptum domini facimus, qui mandauit doctrinas magistrorū magis conſyderari debere, quam vitas. Ioannes vero Chrysostomus alteram ad Timotheum Epistolam enarrans. Hoc nempe, inquit, est malorū omnium causa, quòd rectorū authoritas perijt, nulla illis reuerentia habetur, nullus honor, nullus metus. Obedite, inquit, præpositis vestris & subditi estote illis. At nunc peruersa & confusa sunt omnia. Neq; hæc præpositorū gratia dico. Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi inquantum obtemperantes habebunt, idq; pro vtilitate nostra? Hi enim licet honorentur, nihil ex eo honore in futurū lucrantur, maioremq; dānationem inde suscipiunt. Et si patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurū acquirunt: imò & meritorum illis accedit cumulus, atq; defensio. Nostri denicq; causa cuncta illi faciunt. Nā siue honorantur à subditis, & hoc illis fieri iubet, quemadmodū dicebat Heli: Assumpsi te de domo patris tui: siue iniurijs afficiantur, hoc in se Deus ipse perpetitur, sicut ad Samuelem ait: Non te spreuerunt, sed me. Itaq; illis cōtumelia lucrū, honor vero onus est: nō ergo hæc illorū gratia, sed vestri causa dico. Qui honorat Sacerdotem, Deum quoq; honorat: qui vero Sacerdotem spernit, ad id sensim prolabitur, vt in Deum ipsum aliquādo contumelioſus euadat. Qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et Sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum aspernari didicerunt, quia Mosen contempsere: qui lapidibus illum impetebant. Nam qui piè Sacerdoti afficitur, longè maiore pietate Deum reuerebitur. Etsi enim malus fuerit Sacerdos quispiam, attendit Deus, quòd sui causa illum etiam, qui dignus honore non est, obsequijs foues, ipseq; tibi præmia exoluet. Si enim qui Prophetam in nomine Prophetæ suscipit, mercedem Prophetæ accipiet: profectò & qui cedit & obtemperat Sacerdoti, mercede sua nō destituetur. Na si vbi de hospitalitate agitur tātū, vbi quē suscipis ignoras, tantū prȩmiorū accipis: si ei subijciaris cui imperat Deus, nō mul tòmagis mercede donaberis? Super cathedram, inqt, Mosi sederūt scribę & Pharisęi: omnia ergo quęcūq; dixerint vobis facere, facite, secūdū aūt opera

Homil. 2.

Hebr. 13.

1. Reg. 2.

1. Reg. 8.

Matt. 10. Num. 11. & 14.

Matt. 10.

Matt. 23.

eorum

eorum ne faciatis. An ignoras quid sit Sacerdos? Super cathedram, vticp domini est. Non ex seipso loquitur: Si despicis, non illum despicis sed Deum, qui illum ordinauit. Sed vnde, inquies, constat Deum fuisse illius ordinationis autorem? Nempe nisi tu hanc habeas opinionem, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illū operatur Deus, necp lauacrum habes, necp mysteriorū particeps es, necp benedictiōibus frueris. Non ergo Christianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamē ipse operatur, salutem populi moliens, non illorum intuens merita. Nam si per asinæ os, si per Balaam scelestum hominem populi causa loquutus est: multò magis loquitur per Sacerdotem, plebis suæ gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ causa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus est, & per Prophetas quibus dicturus est: Non noui vos, discedite à me qui operamini iniquitatem: percp illos qui dæmones in nomine suo eiecerunt: non magis per Sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? Namcp si præpositorum vitas discutere pergimus, ipsi doctores nostros ordinare cōtendimus, peruersocp ordine naturali, quę supra sunt infra esse volumus, vt superius pedes, inferius vero sit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer aut ab humano die. Et iterum: Tu quid iudicas fratrem tuū? Si fratrem iudicare non expedit, quanto minus magistrum? Nam siquidem hoc statuit Deus, bene facis, peccascp ni facias: sin vero contraria præcipit, noli præsumere, necp ea coneris quę supra te sunt. Insurrexerunt aduersus Aaron post vituli formatam effigiem, Core, Dathan, & Abiron. Quid ergo? Nónne illi periére? Quilibet, quæ ad se pertinent sollicitè curet. Nam si quidem fidei dogma peruertat, etiam si angelus sit, obaudire noli: sin vero recta docet, noli vitę sed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibuscp moderantem. Non distribuit pauperibus, inquies, non bene dispensat Ecclesiæ res. Vnde tibi id constat? Noli illum culpare antequàm discas. Reatum caue. Plurima quippe ex simplici suspicione iudicantur: Imitare Deum tuū, audi ipsum dicentem: Descendens videbo, si secundum clamorem suum consummatur: sin autem, vt sciam. Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti, iudicem sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinem: illius est munus ista discutere, nō tuum. Tu seruus vltimus, nō dominus es. Quis ipse es, pastorem noli curiosè discutere, ne eius quoqp criminis reus tenearis, quòd illū accusare præsumis. Et quomodo, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit: nā si illi obtemperas, mercede priuaris: Christus hæc admonet.

Numer. 22.

Matt 7.

1. Cor. 4.

Rom. 14.

Numer. 22.

Gen. 18.

Plus aliquid dicam, ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit propriũ, si quid humanũ, sed Apostolo Christũ in se loquentẽ circũferenti. Nõ igitur aliena iudicemus, sua quisq; discutiat, vitãq; dijudicet suã. At debet ille, inquies, melior esse quam ego. Cur obsecro? Quia Sacerdos est. Et quid nõ habet ille amplius quã tu? Nõ labores, nõ angores, nõ erumnas. Debet esse te melior? Quid ergo? Nisi sit melior teipsum perdis ac perimis. Sunt verba ista plena arrogantiæ. Vnde enim nosti illũ te nõ esse meliorẽ? Furatur, inquies, & sacrilegus est. Vnde hoc nosti ô homo? Cur teipsum per præcipitia impellis? Nempe si quis dixerit, ille purpuram habet, quãuis id scias, aurem obruis: & si arguere possis, protinus resilis teq; scire dissimulas, nolens gratis subire periculũ. Quid ergo hoc in loco periculũ minimè necessariũ suscipis? Matt. 12. Non carent reatu hæc verba. Audi quid dixerit Christus: Dico aũt vobis, quòd omne verbũ ociosum quodcunq; loquuti fuerint homines, reddent ratiõem de eo in die iudicij. Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorem? Cur nõ ingemiscis magis ac pectus tundis, atq; in humũ respicis, imitãdo felicem publicanum? Luc. 18. Etsi enim melior sis, hac fœda existimatiõe tua cũcta perdidisti. Melior es, tace, vt persistas esse melior: quòd si loquaris, omnia exinaniisti. Si te putas esse, desisti: si nõ putas, multũ sanè profeciisti. Si enim qui peccator aduenerat vbi cõfessus est iustificatus descendere meruit, qui peccator nõ est & esse se putat, quid oro nõ lucrabitur? quantũ ex ea humilitate suis adijciet cõmodis? Vitã tuã diligentius discute. Fur nõ es? at rapis, at violas, at innumera eiusmodi perpetras: Neq; id vt furtũ probẽ, dixerim Absit: imò illud valde execror, & eum qui est eiusmodi defleo: nã dici nõ potest quã sit sacrilegiũ malũ: sed vobis parco. Nolo enim virtutem vestrã alios accusando minuere. Quid, oro, publicano deterius. At cum esset innumeris peccatis obnoxius, Phariseusq; id solũ diceret, Nõ sum sicut publicanus iste, omnia perdidit: tu de Sacerdote dicis, non sum sicut iste sacrilegus, & non omnia prorsus amittes? Ista necessariò dicere, ac plurimis verbis prosequi cogor, nõ sacerdotũ tantũ gratia, sed vestri. Nã vereor ne hac elatiõe virtus exhauriatur vestra, in iudiciũq; decidatis. Audi denicq; quid dicat admonens Paulus: Opus autem suũ probet vnusquisq;, et tũc in semetipso tantũ habebit gloriã & nõ in altero. Nã, dic oro, si saucius proficiscaris ad medicũ, nũ omissa cura vulneris tui, studiose medicum percunctaris, vulnus ille habeat necne? An vero etsi ille sit saucius, vulnus tuum idcirco nõ curas, dicisq;, sanũ illũ esse oportuit medicus cũ sit? Quãdo vero sanus medicus nõ est, abscedo, vulnus meũ insanabile referens: Nunquid enim si sacerdos malus sit, inde solatiũ capiet subditus? Nihil

Gal. 6.

minus.

minus. Cæterum dabit ille quidem scelerum suorum debitas pœnas. dabis aũt & tu tuorum criminum pœnas. Etenim magister solum iã ordinem implet, Erunt enim, inquit, omnes docibiles Dei: neq; dicent, Agnosce dominũ: Omnes enim agnoscent me à minimo vsq; ad maximũ eorũ. Cuius ergo rei gratia, inquies, præsidet? cur præpositus est? Ne, quæso, doctores nostros maledictis impetamus, vti ne nos ipsos ledamus. Nostra, vt dixi, omnia discutiamus, & neminẽ penitus maledicemus. Reuereamur diẽ illã qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiatur incõmoda, omnia patris reuerentia cõtegit. Noli enim, inquiunt, gloriari in ignominia patris tui: neq; enim tibi tã gloria, quã probrũ est, Etsi sensum amiserit, veniã habe: Longè hæc magis in patre spirituali dicenda sunt. Reuerere illũ quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deum precaturus adstat, tui causa preces exoluit, pro te apud illũ religio, cultusq; & obsequiũ est, pro te ista omnia. Reuerere hæc ergo, atq; cõsydera, accede ad ea summa cũ reuerẽtia. At malus ille est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides em̃ tua ad omnia valet, neq; tibi iustus quispiã proderit, nisi ipse fidelis sis: neq; nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cũ populũ saluare vellet: nũ em̃ Sacerdotis vita, nũ virtus tantũ conferre potuisset? Non possunt quæ Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute persici: omnia quippe diuinæ sunt gratiæ. Huius tantum munus est aperire os, cæterum Deus cuncta operatur: Symbolum iste tantũmodo implet. Intuere quantũ inter Ioannem & Iesum interest, et audi dicentem Ioannem: Ego opus habeo à te baptisari. Et, Nõ sum dignus soluere ipsius corrigiã calciamenti. Sed tamẽ cũ tantũ interest, descendit spiritus, quem nõ habebat Ioannes, (de plenitudine em̃, inquit, ipsius nos omnes accepimus) prius tamen quã baptisaretur, non ille descendit, neq; Ioannes ipsum descendere fecit. Cur ergo istud fit? Vt scias, Sacerdotẽ symbolũ implere tantummodo. Nemo homo tantum distat ab homine, quantum à Christo Ioannes. Descendit tamen spiritus, vt discas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adijcere planè mirabile, & nolite mirari, neq; turbemini. Quid vero istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti Sacerdos offerat, eadem est quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; Sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista quam illa minus? Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus qui illam ante sacrauerat. Quemadmodum enim verba quę loquutus est Christus ea-

Ioan. 8.

Eccl. 3.

2. Cor. 6.

1. Reg. 6.

Matt. 3. Ioan. 1.

dem ſunt, quæ Sacerdotes nunc quoq; pronunciant: ita & oblatio eadẽ eſt, eademq; baptiſmi ratio eſt, adeò omnia in fide cõſiſtunt. Cornelium ſpiritus repentè replꝛuit, quia prius ipſe alacritatẽ voluntatis oſtenderat, fidemq; pleniſſimæ deuotiõis obtulerat. Et hoc igitur Chriſti corpus & illud eſt: qui aũt hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Chriſtum eſſe qui nunc etiã adeſt atq; operatur. Iſta vobis nõ abſq; certa ratiõe diximus, ſed vt ſententiã veſtrã ſenſumq; corrigamus, cautioresq; in poſterũ faciamus. Hi Origenis & Chryſoſtomi verbis abunde reſponſum eſſe videtur his, qui cũ aliud nõ habeant quod obijcere poſſint, plauſtris quibuſdã conuiciorũ in vitã & mores Sacerdotũ & Epiſcoporum inuehũtur: quorum veſana rabies pios mouere nõ debet, etiã ſi vera eſſent quæ ab illis dicuntur, quæ tamen ex magna parte ficta ſunt & cõmentitia. Parendũ eſt nihilominus etiã ijs præpoſitis quos iratus Deus dedit, ita populi peccatis exigentibus. Nam cõtemnendis illis Deus ipſe cõtemnitur, audiendis illis Deus ipſe auditur. Si mali ſunt præpoſiti, nõ vita ſed doctrina eorũ eſt amplectenda, de qua nihil eſt quod arroget ſibi priuatus aliquis cognoſcendi poteſtatem, quæ propria eſt Epiſcoporum. Vna eſt in vnaquaq; diocœſi Chriſti cathedra, vnde etiam Eccleſia cathedralis dicitur. Ex ea cathedra quod docetur, id reuerenter & obedienter audiendum eſt. Contra hanc ſi quis nouam ſibi cathedram conſtituere ſit conatus, etiam atq; etiam videat, ne quæ Core, Dathan, & Abiron, eadem illum grauia & inuſitata ſupplicia maneãt. Nullum enim facinus æque Deus vlciſcendum putauit vnquam, atque hoc quod eſt vnum omnium atrociſſimum. Sed nos reliqua iam perſequamur.

Actuũ.

Numer. 16.

De Sacramento matrimonii.

Cap. LV.

DIximus iam quemadmodum nati mundo, per lauacrum regenerationis fœlicius Chriſto renaſcimur in vitã quandam nouã, qua nõ iam ipſi viuimus, verũ viuit in nobis Chriſtus, quem in baptiſmo ſumus induti. Quod autem viuimus deinceps in carne, in fide viuimus filij Dei, qui dilexit nos & tradidit ſemetipſum pro nobis: quæ etiam de cauſa fidei Sacramentum baptiſmus vocatur. Simul & illud docuimus, poſteaquam in baptiſmo ſemel Chriſto deſpõſi ſumus, non ad fidem ocioſam, ſed ad pugnam periculoſam nos vocatos eſſe. Dolet enim ſatanas ereptum ſibi bolum è faucibus, quamobrem omni telorum genere nos oppugnat, vt à ſponſo noſtro, cuius precioſo ſanguine ſubarrati ſumus abſtractos, in

Gala. 2.

ſuam

ſuam nos rurſus redigat poteſtatem. Contra quem cum perpetuo nos in acie ſtare oporteat, neque enim fruſtra ſcriptum eſt, Militia eſt vita hominis ſuper terram, quo ſimus in prælio gerendo fortiores, ſignamur in fronte ſigno crucis, & vngimur chriſmate ſalutis, quo ſigno datur nobis ſpiritus ſanctus, qui præſto nobis adſit, pugnantibus, robur præſtet, fiduciamq; reſiſtendi ſuppeditet. Itaq; vocatur cõfirmatio ſpei Sacramentũ, quod per illud in bonã ſpem erigimur ex hoſtibus victoriæ deportãdæ. Oſtendimus poſtea, quandoquidẽ qui nõ modo viuunt, verumetiã pugnant, alimoniæ indigere videntur, quod alioqui vires nõ eſſent ſuffecturæ, de hac quoq; prouidiſſe nobis patrem miſericordiarũ Deum. Qualis vita, qualis pugna, talis et alimonia. Nihil in ijs omnibus nõ eſt ſpirituale. Spiritus enim eſt qui viuificat, caro nõ prodeſt quicquã. Quamobrem nõ ea carne quæ videri, quę tangi, quæue ſenſu aliquo cõprehendi poſſit, ſed ea quã fide ſola complecti licet, ſuaipſius vera & viua carne, ſuoipſius vero & viuo ſanguine nos reficere dignatur. Qua in re cum maxime ſit illuſtris illius in nos charitas, qua nos viciſſim ad amandum illum inflammamur, qui prior dilexit nos, recte dicitur Euchariſtia Sacramentum charitatis, per quod vnum cũ Chriſto capite, vnum etiam ipſi inter nos corpus efficimur. Illud quoq; demonſtrauimus, quandoquidem noſtra culpa fit, vt cũ hoſtibus dimicantes aliquando ſuccũbamus, grauiterq; ſauciati proſternamur, hac quoq; in parte de remedio nobis patrem noſtrũ cœleſtem pro ſua ineffabili bonitate proſpexiſſe, pœnitentiæq; medicinã conceſſiſſe, qua ſanati reſurgere poſſemus. Quoniam vero nõ niſi noſtra culpa fit, vt victi in noſtri hoſtis poteſtatem recidamus, merito nobis Deus iraſcitur, cui per hoc pœnitentiæ Sacramentũ reconciliamur: Neq; tamen iam omnino gratis ſicut in baptiſmo, ſed requiritur deinceps à nobis, ſi redire cũ Deo velimus in gratiã, vt à peccatis ceſſemus, vt ea deteſtemur, & odio habeamus, vt corde contrito & humiliato, quod Deus non deſpicit, non ſolum recogitemus in amaritudine peccata noſtra, verumetiã miniſtro reconciliationis Sacerdoti ea confiteamur, & abſolutionis ab eo beneficiũ petamus, deniq; vt per ieiunia, orationes, eleemoſynas & alia pia vitæ ſpiritualis exercitia, dignaq; pœnitentiæ opera ſacisfaciamus, non quidem pro pœna æterna, quæ merito Chriſti paſſionis & mortis per Sacramentum vel Sacramenti votum vna cum culpa nobis remittitur, ſed pro pœna temporaria, quæ non tota ſemper vt in baptiſmo fit, remittitur. Quare Sacramentum hoc ad eam virtutem refertur, quam iuſtitiam vocamus: iuſtum enim eſt, vt qui gratiæ quam acceperat ingratus, ſpiritum ſanctum

Iob 77.

Ioan. 6.

Pſal. 50.

contristauit,& templum Dei violare non est veritus, non sine aliqua satisfactione recõcilietur. Illud præterea planũ fecimus, quod non alio tempore grauius & periculosius certamen instat quã cũ graui morbo cõflictatis ex hac vita migrãdũ est, quodq; ne tũ quidem deesse nobis dignata est Dei benignitas, deditq; Sacramentum vnctiõis, quã extremã vocãt, quo vires tã corporis quã animi refocillari possint, vt ad cõgrediendũ cum tã potenti aduersario illius gratia adiuti nõ omnino impares esse possemus. Hoc Sacramentũ ad fortitudinem refertur, cuius pars est perseuerãtia, quã huius vnctiõis beneficio cõsequimur, fortes in pugna perseuerãtes, ac sumpto scuto fidei, omnia tela nequissimi ignea extinguentes. Declaratũ est & illud, quãdo sine ministris vita cõstare nõ potest, etiã de illis Deum Ecclesiæ suæ prouidere voluisse, nõ sine quodam ordine, qui nõ solum ad decorem facit plurimum, verumetiam ad cõcordiã & vnitatem retinendam. Dedisse minores quosdã, Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acolythos. Dedisse maiores quoq; ministros, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdotes. Quia vero sicut præclare dictum est à Chrysostomo, vbi honoris est æqualitas, aut omnes principatũ gerunt, ibi nunquã poterit esse pax, dedisse quosdã etiã qui cum quadam in Ecclesia potestate versarentur, non solum cognoscendi de ijs quæ ad forum Ecclesiasticũ pertinent, præcipue vero de doctrinæ genere, verumetiã flagitiosos coërcendi, & eos qui doctrinã impiã sectarentur ab Ecclesiæ septis arcendi, ac ex piorum cœtu exterminandi. Hos ordines per Paulum significatos putat Ambrosius cũ dicit. Et ipse dedit quosdã quidem Apostolos, quosdã aũt prophetas, alios vero Euangelistas, qnosdã vero pastores et magistros ad cõsumatiõem sanctorum in opus ministerij. Apostoli, inquit, Episcopi sunt: Prophetæ vero explanatores sunt scripturarum: Euangelistæ Diaconi sunt, sicut fuit Philippus: quamuis nõ sint Sacerdotes, Euangelistare tamen possunt sine cathedra: pastores suut lectores, qui lectionibus saginent populum audientem: magistri vero exorcistæ sunt, quia in Ecclesia ipsi cõpescunt & verberant inquietos. Refertur autem hoc Sacramentum ad prudentiã, quandoquidem fidelem esse seruũ & prudentem oportet, quem cõstituit dominus super familiã suã, vt det illis cibum in tempore. Atq; hæc quidem dicta iam à nobis sunt. Quoniam vero cum vnius hominis ætas longa non sit, breui defuturi erant, qui per baptismum renati, Christi se militiæ adscriberent, etiam huic rei Deus remedium prospexit, ac matrimonij Sacramentum in ipso Paradiso instituit, & quo noui Christi milites conscriberentur: si modo, quod fieri dubitandum non est, non alia voluntate liberos parentes procrearent,

Ephe. 6.

In epist. ad Ephes. homil. 20.

In epist. ad Ephe. ca. 4.

rent, quam vt per baptismū ex membris primi hominis in membra Christi translati, in eiusdem Christi militum albū referrentur, atq; ijs qui vita functi essent, noui semper succederent. De hoc itaq; Sacramento nobis nūc dicendū est, quod antequā peccasset Adam, in officiū tantū & ministeriū, post admissum vero peccatū iā nō in officiū tantum, verumetiā in remediū est institutū. Quapropter ad eā virtutem refertur, quæ temperantia dicitur, vt esset incōtinentiæ remediū. De hoc Sacramento sic scribit Paulus. Mulieres viris suis subditæ sint sicut dño, quoniā vir caput est mulieris, sicut & Christus caput Ecclesiæ: Ipse est Saluator corporis eius. Sed vt Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiā, & seipsum tradidit pro ea: vt eā sanctificaret, mundās lauacro aquæ in verbo vitæ: vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiā, nō habentē maculā, aut rugā, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suā vxorē diligit, seipsum diligit. Nemo enī vnquā carnem suā odio habuit: sed nutrit & fouet eā, sicut & Christus Ecclesiā: quia membra sumus corporis eius, de carne eius, et de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suā, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnū est: ego aūt dico in Christo, & in Ecclesia. Verum tamen & vos singuli vnusquisq; vxorem suā sicut seipsum diligat: vxor aūt timeat virum suum. Nullum est è septem, de quibus nobis nūc sermo est, cui Sacramenti nomen in scripturis Canonicis tribui legamus, præter vnum hoc: quod nō modo Sacramentū, verumetiā magnū Sacramentum vocat Paulus. Neq; desunt tamen, qui inter Sacramenta matrimoniū numerari nolint. Nam à Paulo qui Græce scripsit, nō Sacramentum sed mysteriū vocari dicunt. Quasi vero aliud sonet Græcis mysteriū, quā quod Latini vocant Sacramentum. Cyprianus, Cyrillus, Chrysostomus Eucharistiam sæpe vocant mysteriū, nunquid ideo Sacramentum nō est? Ac late quidem patet mysterij nomen, sicut & Sacramenti, verū & ea significatione qua nunc vtimur, Sacramentū appellari matrimonium à Paulo dubitandū nō est, quādoquidē ita multis & disertis verbis omnia illi cōpetere ostendit, quæcunq; ad Sacramenti rationem (quomodo nunc de eo loquimur) pertinent. Quid est enim aliud Sacramentum, nisi sacræ rei signum? Docuimus aūt antea tria esse signorum genera. nam & præteritarū, & præsentium, & futurarum rerum per ea admonemur. Omnium harum rerū nos admonet signum huius Sacramenti, siue quis materiam aut elementum vocare malit, quæ est visibilis illa coniunctio, Ephe. 5.

quæ

quæ fit ſtipulatione verborum, data arra, iunctis dextris, alijsq; ſolennibus ceremonijs. Primum admonet præteritæ myſticæ cõglutinationis diuinæ & humanę naturæ, Chriſti ſponſi & Eccleſiæ ſponſæ: quomodo dominus noſter Ieſus Chriſtus reliquit
Ephe. 2. patrem ſuum Deum, poſtea quã exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens: reliquit matrem ſuam ſynagogam, ex qua ſecundum carnem natus eſt: reliquit domum ſuã: dimiſit hæreditatem ſuam: dedit dilectam animam ſuã in manus inimicorũ ſuo-
Hier. 12. rum. Quam tandem ob cauſam? Vt adhæreret vxori ſuæ Eccleſiæ, quã ex gentibus ſibi copulauerat, vt quã fœdam inuenerat ac omni turpitudinis genere pollutã, eam ſanguine ſuo ablutã ſanctificaret, ac exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam neq; rugam. Huius præteritæ rei futuros coniuges primum admonet ſignum iſtud viſibile. Admonet autem non in hoc tantum vt mirentur, verumetiam vt imitentur: vt viri diligant vxores ſuas, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, vt neq; patris neq; matris amorem illius amori anteponendum eſſe putent: vt ſicut Chriſtus tradidit ſemetipſum pro ſponſa ſua Eccleſia, ita vir pro vita, pudicitia, fama vxoris ſuæ non dubitet vitæ quoduis diſcrimen adire. Sicut Chriſtus adamauit immũdam, & acerbiſſima quæq; paſſus eſt, vt mundam & incontaminatam redderet, ſic & vir ſi non vſquequaq; munda ſit vxor, ſi qua ſit vel corporis vel animi infirmitate prædita, non ſtatim abijciendam exiſtimet, verum infirmus infirmam tolleret, atq; omnia & facere & pati in animũ inducat, quo vel corporis vel animi illius morbo mederi poſſit. Huius rei coniunctionis Chriſti ſponſi cũ ſponſa Eccleſia ſic ſignum eſt viſibilis coniunctio viri cũ fœmina, vt eius admoneat tantũ, non aũt eam efficiat, Cęterum admonet præterea pręſentis rei, præſentis gratiæ, quam in hoc Sacramento confert Deus, qui quod iubet nõ modo verbo, verumetiam exemplo, idem etiam dat pro ſua bonitate. Siquidem viſibilis iſta copulatio quæ fit datis arris, iũctis dextris, admonet inuiſibilis gratiæ, quam largitur Deus. Nam ſimul vt ad elementum viſibile acceſſerint verba, quæ præeunte Sacercerdote profert vterq; coniunx, fit Sacramentum, per quod peculiare donum ſpiritus infunditur, quo & firmiores redduntur ad perpetuam concordiam, & robuſtiores ac pariter tolleranda huius vitę incommoda, & inſtructiones ad ſobolem pijs moribus educandam. Quod quidem donum ſic demum infunditur, ſi quemadmodum oportet ita Sacramentum hoc ſuſceptum fuerit. Nam ſi ſecus factum ſit, ſicut in alijs Sacramentis, ita & in hoc ira paratur pro gratia. Infunditur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promiſit hoc ita futurum dicens: Propter hoc

relinquet

relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ. Quod Sacramentum etsi in viro quoq; & in muliere esse dicit Paulus, maius tamen esse vult in Christo & in Ecclesia. Quod aũt ad virum quoq; & mulierem pertineat mysterium hoc siue Sacramentum, testatur Chrysostomus, eum locũ enarrans, his verbis. Reuera namq;, reuera inquam mysterium est, & magnum mysteriũ: relicto parente eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miserè & cum labore parturiuit, illis videlicet desertis qui tanta beneficia præstiterunt, quibus cum consuetudo tracta est, adhærere virum illi, quæ antea neq; visa sit, neq; aliud commercij cum illa habuerit, atq; hanc etiã omnibus præferre: vere mysterium est. Et parentes etiam cum ista fiunt non offendũtur, sed magis offenduntur ac doleãt cum nõ fiunt, expensis quoq; pecunijs ac sumptu facto lœtantur. Magnum re vera mysteriũ & ineffabilem quandam sapientiam habet. Istud supra præfatus dixit in Christo & in Ecclesia, verumtamen non propter ipsum solum ita dictum est: sed quid? vt vxorem scilicet tanquam propriam carnem foueat, quemadmodũ & Christus Ecclesiam: vxor vero & reuereatur virum. Neq; dissimilia scribit Augustinus quoq;, cuius hæc sunt verba. Quoniam nõ tantum fœcunditas cuius fructus in prole est, nec tãtum pudicitia, cuius vinculum est fides, verumetiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus cõiugatis, vnde dicit Apostolus: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Huius procul dubio Sacramenti res est, vt mas & fœmina connubio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat, excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi: hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius Sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, hoc est in Ecclesia Christi quibusq; fidelibus coniugatis qui sine dubio membra sunt Christi, vt cum filiorum procreandorũ causa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere vt alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius seculi, vt interueniente repudio sine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia, quod etiam sanctum Moysen dominus propter duritiam cordis eorum Israelitis permisisse testatur, sed lege Euangelij reus est adulterij, sicut etiam illa, si alteri nupsit: & vsque adeo manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potius sint inter se coniuges qui ab alterutro separati sunt, quam cum ijs quibus alijs adhæserunt. Ac aliquanto post, adducens illa verba, Relinquet homo patrem & matrem. Quod magnum, Sacramentum dicit

Gen. 2.

Serm. 20.

De nuptijs & cõcupiscentia li. 1. cap. 10.

Matt. 19.

Cap. 21.

dicit Apostolus in Christo & in Ecclesia. Quod ergo est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusq; viris atq; vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabile Sacramentum. Ad eundem modum scripserũt Ambrosius quoq;, Theophilactus, Leo Pontifex, & alij nõnulli, qui omnes eadem ratione qua septem reliquis, huic quoq; Sacramenti nomen tribuunt. Duplicis itaq; rei signum esse docuimus hoc Sacramentum, præteritæ coniunctionis Christi cum Ecclesia, & præsentis gratiæ quæ nobis confertur: cuius nõ admonet modo, verum etiam causa illius est, & eam efficit hoc Sacramentum. Est etiam tertiæ rei signum: admonet enim ista coniunctio visibilis matrimonio copulandos, futurę coniunctionis cum sponso nostro Christo, quandoquidem per vas suum electum loquutus est spiritus sanctus, quod saluabitur mulier per generationem filiorũ, si permanserint in fide et dilectione & sanctificatiõe cum sobrietate. Fuerunt apud gentes quoq; matrimonia, qui lege quadam naturæ menti diuinitus insita sanctam esse rem matrimonium, & maius quiddam, quam vt humanum inuentum existimari posset intelligebant, atq; ideo vagos concubitus arcebant, ac de ijs qui stuprum aut adulterium commisissent, pœnas capitis legibus sumebant, matrimonij tamen Sacramentum apud eos non fuit, cum liceret eis etiam nulla causa matrimonium rescindere. Sed neq; apud Iudæos, apud quos maior etiam fuit matrimonij sanctitas, fuit matrimonij Sacramentum, eadem illa ratione qua apud nos Sacramentum est, quibus & ipsis ab duritiã cordis permissum erat vxores dimittere quamuis leuem ob causam. Solum ergo Christianum matrimonium Sacramentũ recte dicitur, & est: Cuius cum tria bona recenseat Augustinus: primum dicit esse fidem, secundum prolem, tertium Sacramentum. In fide attenditur ne præter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur: Vxor enim non habet potestatem sui corporis, sed vir: Similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier. In prole vt amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur: huius enim potissimum gratia cõtrahi debet matrimonium. Ita enim dicit Apostolus: Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamiliâs esse. In Sacramento autem, vt coniugium ne separetur, et dimissus aut dimissa nec prolis causa alteri coniungatur. Hoc enim est Christi verbum: Dictum est, quicunq; dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat. Et rursus: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et sequutus magistrum suum Paulus: His, inquit,

Ambro. in Epistolam ad Ephes.
Theophil. ibidem.
Leo epi. 92
1. Tim. 2.
Deut. 24.
Matt. 19.
De Gene. lib. 9. ca. 7.
De bono coniugali cap. 24. & de peccato originali contra Pelagium. lib. 2. cap. 34.
1. Cor. 7.
1. Timot. 5.
Matt. 5.
Matt. 19.
1. Cor. 7.

inquit, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Quæ & Christi & Apostoli verba, nõ alio sensu acceperunt Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & ante eos Origenes, & Chrysostomus, ac qui sectator ipsius est Theophilactus, aliíq; sancti doctores, quã quod per ea significari existimarent tanti Sacramenti rem, esse fœdus illud initum nuptiale, vt nec ipsa separatiõe irritum fiat, quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit: Necp; dispar est causa viri, quem non oportet esse meliore conditione quam sit mulier. Magna itaq; est firmitas vinculi coniugalis, quam non designat modo, verumetiam efficit accedente verbo visibilis illa quæ fit per Sacerdotem copulatio. Confertur enim per illam donum perseuerantiæ peculiare, modo quis animum habeat capacem, & eo quo debet effectu ad Sacramentum hoc accedat. Qui qualis esse debeat, docet nos oratio Saræ filiæ Raguelis, quæ matrimonium susceptura sic orauit. Tu scis domine quia nunquam concupiui virum, & mũdam seruaui animam meam ab omni concubitu. Nunquam cũ ludentibus miscui me, necp; cum his qui in leuitate ambulant me participem præbui. Virum autem cum timore tuo non cum libidine mea consensi suscipere. Contracturus matrimonium cõcipere debet animo, quantum sit hoc Sacramentum, nempe quod Deo autore copulatur, neque aliter affectus esse, quam si præsentem Deum videat, vxorem sibi copulantem. Ministeriũ enim Sacerdotis est, Deus autem est qui nexu quodã insolubili coniungit, iuxta illud quod dictum est: Quos Deus coniunxit, homo non separet. Debet etiam animo secum reputare, quanta sit signi maiestas, quod similitudinem refert cõiunctionis Christi sponsi cum Ecclesia sua sponsa. Hoc affectu qui accesserit, dubitare non debet, quin gratiæ quæ confertur in Hoc Sacramento sit particeps futurus. Qui vero profano affectu Sacramentum hoc percipiunt, tantum absunt à gratia percipienda, vt iram etiam sibi thesaurisent in die iræ. Necp; enim alijs ex causis contrahendum est matrimonium, quam propter sanctam societatem, religiosę posteritatis amorem, ac fornicationis odium ac detestationem, vt dicere possit vxorem ducturus cum sancto Tobia. Domine tu scis quia non luxuriæ causa accipio coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum, amen. Nam si qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos: ac formidare debent, ne

Ambrosius Cor. 7 & lib. 8 in Lucam.
Hieron ad quæstiões Amandi presbyteri & in Epitaphio Fabiolæ.
Augu. de bono coniugali ca. 7
Origen. in Matt. ho. 7
Chryso. ho. 17. in cap. 5. Matth.
Tobiæ 3.
Matt. 19.
Tobiæ 8.
Tobiæ. 6.
Psal. 31.

idem illis euenìat, quod ſeptem illis viris, qui cum luxuriæ cauſa Saram vxorem ducere voluiſſent, ordine omnes prima ſtatim nocte propter incontinentiam ſuã à dæmonio ſunt ſuffocati. Libet hic adſcribere ſancti Pontificis & martyris Euariſti verba, de eo, quo ritu legitimum matrimonium contrahi oporteat.

Epiſt. 1. Legitimum, inquit, vt à patribus accepimus & ſanctis Apoſtolis eorumq; ſucceſſoribus, non eſt matrimonium, niſi ab his qui ſuper ipſam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus cuſtoditur, vxor petatur, & à parentibus, propinquioribus, ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter vt mos eſt, cum prẽcibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur, & à Paranymphis vt conſuetudo docet cuſtodita & ſociata à proximis tempore congruo petita legibus detur, & ſolenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant, vt bonæ ſoboles generentur, & domino ſuis in actibus placeant. Taliter enim placebunt, & filios non ſpurios, ſed legitimos atq; hæreditabiles generabunt.

De impedimentis matrimonij. Cap. LVI.

SVnt quædam de eſſentia matrimonij, ſunt alia quæ ſicut in cæteris Sacramentis, ita & in hoc magis ad ſolennitatem quandam pertinent. Quæ ſunt poſterioris generis, contrahendum quidem impedinut matrimonium, ſed non dirimunt contractum: quæ verò prioris, non ſolum impediunt contrahendũ, verumetiam dirimũt contractũ: De vtriſq; quo facilius memoriæ commendari poſſent hos verſiculos ante aliquot ſecula conſcriptos legimus.

Eccleſiæ vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri
Error, condicio, votum, cognatio, crimen
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis.
Hæc ſocianda vetant coniugia, facta retractant.

Nobis de duobus tantum dicere nunc eſt propoſitum, de quibus hoc tempore controuerti maxime videmus, de voto & de ordine. Venerem nocte fuiſſe incontinentiæ fœminam, adeo peruulgatum eſt apud omnes, vt inde nomen etiam traxerit omnis

omnis obscœnitas & libido. Hæc prima fuisse dicitur in Cypro author mulieribus, vt vulgò quæstum corpore facerent, Quod ideo scribit eam imperasse Lactantius Firmianus, ne sola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur. Huius exemplo duo Martini, quo & ipsi possent inter hæreticorum nomina referri, nominis huius æstro perciti, violato iureiurando quod præstiterunt, vt incæstam libidinem suam explerent, non quibusuis mulieribus, verum eiusdem, cuius & ipsi fuerant ordinis, hoc est, Nonnis, siue quis Sanctimoniales appellare malit, quasi matrimonio coniuncti, authores fuerunt omnibus, qui corpora sua domino consecrassent, & perpetuam professi continentiam, se voto castitatis obstrinxissent, quo & ipsi contra iurisiurandi sui religionem perfractis pudoris repagulis, acruptis pudicitiæ claustris, eadem se nefaria turpitudine contaminarent. Li. 1. ca. 19.

Quamuis autem non par crimen, non omnino tamen dissimilis causa fuisse videtur Imperatoris Valentiniani, qui cum alteram vxorem duxisset priore superstite, nec repudiata, quò leuius videri posset facinus à se patratum, si plures eiusdem culpæ affines facti essent, legem tulisse, ac eam promulgari passim iussisse legitur, per quam cuiuis simul duas vxores habere liceret. Socr. lib. 4. cap. 31.

Martinorum itaque sacrilega audacia factum est, vt in dubium illud reuocari cœptum sit, liceat ne voto se castitatis obstringere, aut si quis obstrinxisset se, matrimonium nihilominus contrahere. Quamuis autem nemini, qui catholicæ fidei est dubium sit, quin & licitum sit vouere castitatem aut continentiam, & quod semel quis vouerit, id ab eo præstari oporteat. Quo tamen magis id persuasum esse queat, etiam his, qui vacillare nonnihil videntur, paucis de eo disserendum esse putauimus. Quòd est vouere pium, & quod voueris præstare necessarium sit, apertiora sunt scripturæ testimonia, quam vt negari possit. Sic enim per Prophetam Deus loquitur: Vouete & reddite domino Deo vestro. Et iterum: Cum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere. Psalm. 75. Deut. 23.

Quod autem cœlibatus votum, pium Deoq; gratum sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, quod & à Christo laudantur Eunuchi, qui se propter Dei regnum castrauerunt. Et apud Esaiam sempiternum se illis daturum nomen Deus promisit, quod non peribit. Et de virginibus consilium dat Paulus, qui simul indicat ad Timotheum scribens, quod quæ viduæ & Ecclesiæ stipe alebantur, voto se perpetuæ continentiæ obstringebant. Et Philo testatur (quanquam Iudæus) qui fuit Apostolorum æqualis, fuisse tum inter Christianos, qui suam Deo casti- Matth. 19. Esaiæ 56. 1. Cor. 7. 1. Tim. 5. In libro de viris Apostolicis.

tatem desponderent. Quamobrem quod asserunt castitatis hostes & continentiæ, votum cœlibatus fieri contra mandatum Dei, tam apertè vanum est, vt refellere necesse non sit. Nullum enim Dei mandatum proferre possunt, de non vouendo continentiam, quam Deo gratam & acceptam esse, tot locis non obscurè scripturæ testantur. Sed hic illi aliam æque friuolam rationem adferunt, quæ votum cœlibatus parum esse pium demonstret. Displicere, inquit, Deo infidelem & stultam promissionem, esse autem infidelem & stultam promissionem, vouere quod præstare non possis, cuius generis esse volunt continentiam: de qua non dubitauit alter ex eis dicere, æquè non esse arbitrij sui, vt se à fœminæ commixtione seruaret, quam non est arbitrij sui, mas sit an fœmina: adeo nihil puduit impudens istud os orbi toti suam incontinentiam testatam facere. Quis autem non videt, si nihil vouendum sit, quod à nobis tanquam à nobis præstari non possit, omnem iam vouendi rationem prorsus esse sublatam? Nam non modo facere, verum ne cogitare quidem aliquid ex nobis tanquam ex nobis idonei sumus, vt recte in altero concilio Arausicano ante mille et centum annos habito scriptum sit: Nemo quicquam domino recte vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi. Locum illum ex Psalmis enarrans Augustinus, vouete & reddite, monet vt quisque quod potest voueat & reddat. Non sitis, inquit, pigri ad vouendum, non enim viribus vestris implebitis: deficietis, si de vobis præsumetis: si autem de illo cui vouetis, vouete securi, reddetis. Quo in libro cum de alijs votis, tum de voto castitatis & continentiæ, tanquam pio Deoq; grato copiosè disserit. Quod etiam ad Pollentium scribens inter ea numerat, quæ rectissime vouentur. Ac inter cætera: Non eos, inquit, terreat farcina continentiæ, leuis erit si Christi erit: Christi erit si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Non eos frangat quòd videtur eorum continentia necessitatis esse non voluntatis, quia & illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis, quoniam vani sine damnatione ab ea deuiare non possunt, & qui in eam necessitatem contrusi sunt, faciunt eam esse voluntatis, si non de seipsis, sed de illo à quo est bonum omne confidunt. Qui etiam in confessionum libris ad Deum orationem conuertens, ait: Tota spes mea in magna valde miseratione tua: da quod iubes & iube quod vis. Imperas nobis continentiam. Et cum scirem, ait quidam, quia nemo potest esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ scire cuius esset

Eccl. 5.

Cap. 11.

2. Cor. 3.

Li. 1. ca. 24. de adulterinis coniugijs.

Li. 2. ca. 19.

Sapient. 8.

hoc

hoc donum, adñ dominum & deprecatus sum illum. Qui vero sequutus est Augustinum, Faustus, Ordinatio nuptialis, inquit, ex benedictione cœpit. Interim nuptiarum munus adhuc in Paradyso à creatore concessum, & earum vsus extra Paradysum iam sumpsit exordium. Peccatum in medio fuit inter generationem & concupiscentiam. Quicquid præceptio diuina constituit, hoc laudo: quicquid humana præuaricatio adiecit, hoc reprobo. Quomodo si aliquis atro inquinamento candorem vestis aspergat, non displicet factura sed macula, vestimenti nõ amisit vsum, etsi perdidit dignitatem, futura enim erat indubitanter casta & syncera generatio, si non interceßisset inimica transgressio, Sed immaculatos thoros caro maledictioni addicta maculauit, & per superbiæ spiritum, simplicem corrupit affectum. Et sicut immortalitatis Priuilegium, ita donum perdidit puritatis. Non in quærelam vocatur nuptialis gratia, sed obscœnæ passionis iniuria. Non aurum in culpam venit, sed quicquid auro obriso adulterinum, fraus iniquitatis admiscuit. Quamobrem non modò non impossibile, verumetiam facile, iucundum, suaue nobis futurum est cõtinere, illo adiuuante qui dixit: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Verum est quod dixit Comicus: Nihil est tam facile quin difficile fiat, si inuitus facias. Sed & illud verum est, quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Nihil est quod non superet amor cum desyderio: necp potest tam esse quicquam difficile, tam durum, tam molestum, quod non facile, iucundum, & suaue sit amanti. Sicubi vera est fides, non illa sola quæ triginta his annis prædicari cœpta est, quam Iacobus vocat mortuam: sed illa de qua dicit Paulus, quò per charitatem operatur, nihil credenti & amãti difficile, atq; adeò nihil non erit cumprimis leue & suaue. Qui Pythia cantat, scripsit quidam, abstinuit Venere & Baccho. Deinde verò, qui ferarum capiendarum desyderio tenentur, & eorum quanta sæpè sit abstinentia, vel Hypoliti docemur exemplo. Postea vero, quam ijdem in frigore & æstu perferendo patientes sunt? quæ non adeunt vitæ pericula? Ab equis, à fossis, à præcipitijs, à fluminibus, à ferris, quibus aliquando temere sese committentes, immaturam quandoque mortem obeunt, nullam tamen ex eo sentiunt molestiam, quin magis voluptatem maximam. Quæ verò faciendæ rei tenet studium, dum impiger extremos currit mercator ad Indos per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes, nónne & illius videre sæpè licet abstinentiam singularem? qui plurimis præterea vitam suam exponit periculis & molestijs. Si tantum

Lib. 1. de libero arbitrio, cap. 2.

Matt. 11.

Homil. 64. ad populñ Antiochenum.

Iaco. 2. Gal. 5.

tantum potest amor & desyderium pecuniæ cumulandæ, quam tamen relinquat homo necesse est, cum ex hac vita migrauerit, Psal.75. sicut scriptum est: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis: non multò poterit amplius amor & desyderium illius, qui vita nostra est, & quidem vita sine fine beata? Quo cum essent inflammati sancti Apostoli & martyres, non ab vxorum complexu tantum abstinuerunt, Act.5. verumetiam cum cœsi essent ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Quibus vsque eo durum non fuit, aut, quod isti volunt, impossibile, suaue iugum Christi in continendo, vt non modo carnis concupiscentias frenarent, verumetiam vltro pro Christo mori expeterent. Sic Andreas cum crucem sibi paratam esset conspicatus exclamasse legitur: O bona crux diu desyderata, & iam concupiscenti animo præparata, securus & gaudens venio ad te, ita & tu exultans suscipe me, discipulum eius qui pependit in te. Sic Laurentius vltrò Sixto commori cupiens: Quo progredieris, inquit, sine filio pater? quo Sacerdos sine ministro properas? cumq; extrinsecus arderet beatus martyr tyranni sæuientis incendijs, maior enim intrinsecus Christi amoris flamma torrebat, & quamuis rex improbus ligna subijceret, ac grauioribus incendijs cruciaret, tamen sanctus Laurentius has flammas fidei calore non sensit, & dum Christi præcepta cogitat, frigidum est ei 2.Cor.11. omne quod patitur. Sic Paulus cum quinquies quadragenas á Iudæis accepisset, ter virgis cæsus, semel lapidatus esset, Rom.8. quis ergo nos, inquit, separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an per- Psal.43. secutio, an gladius? Sicut scriptum est: quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis: sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in CHRISTO IESV domino nostro. Hic mihi respondeant isti delicati martyres, qui siue animi, siue corporis aliquo morbo laborent, nullum sciunt aliud remedium, præter fœmineas carnes, aut quadrupedum & volatilium: vtrum sit difficilius, vtrum ab homine præstari minus queat, carnis vt stimulis resistat, an imminentis mortis terrorem superet, ac illos cruciatus

cruciatus non difficulter ferat, quos tot millia sanctorum martyrum etiam ex fragili fœmineo sexu, tanta animorum alacritate legimus pertulisse. Certe cessare stimulos carnis fateamur necesse est, vbi vel metus tantum grauioris alicuius periculi impendet, adeo motus huius est & impulsio vehementior. Et tamen potuerunt illi quæ sunt multo grauiora, potuerunt non solum viri, verumetiam fœminæ & sexus & ætatis tenerioris: potuerunt autem in illo, qui confortat omnes in se sperantes, Christo. Qui cum viuat in nobis, cum operetur in nobis & velle & perficere, quid est quod illo faciente vt faciamus facere non possimus? Ipse enim est qui in pugna nostra congreditur. Considera, inquit Chrysostomus, præsente Deo te cum hoste pugnare, fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas. Ac paulo post: In tua pugna dominus congreditur, dominus dimicat, dominus præliatur, & victoria tibi adscribitur: certamen tuū, Dei certamen est: prælium tuum, Christi prælium est. Quid trepidas? Quid formidas? quasi tua virtute deuincas. Præhende arma, procede in bellum, fortiter dimica, vt dimicanti adsit ille qui vinci non potest. Quem sequutus Augustinus: Non enim, inquit, non habes vnde pugnes, Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi, spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te: aduersus illud quod est in te contra te. Hunc igitur cum habeamus qui adiuuet infirmitatem nostram, confidenter dicat quilibet homo Christianus, claraq; voce pronunciet, omnia possum in eo qui me confortat. Continentiam iubes Christe? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt non modo carnis, verumetiam oculorum concupiscentiam superem? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt à fastu quoque me contineam? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt cruciatus pro tuo nomine perferam, vt vitam etiam cum sanguine profundam? da quod iubes, & iube quod vis: Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo: Omnia possum in te, qui confortas me. Sic dicat, sic faciat strenuus Christi miles: neq; cum in acie fuerit, contra hostem collocatus, simul vt leuis aliqua impressio facta fuerit, abiecto fidei scuto, statim fugiat & clamet: non possum, non habeo Dei donum. Mulier quædam filium in prælium euntem dato illi clipeo, sic adhortata legitur: Fili, aut hunc, aut super hunc.

Philip. 2.

Tomo 3. in sermon. de martyribus

Hom. 43. de verbis domini.

Roma. 8. Philip. 4.

Iob. 17. Psal. 26.

Plutarchus in Apophthegma. Laconicis. Laconica breuitate filium instruens, ita rem in bello gerendam, vt aut victor clipeum referret, aut mortuus in eo domum reportaretur. Hoc sibi quoque Christi miles, contra carnem, contra mundum, contra diabolum prælium initurus dictum existimare debet, vt aut cum fidei scuto vincat hostes, aut in fide moriatur intrepidus: neque dicat, non possum, sed Christo dicenti credat, omnia possibilia sunt credenti: & iterum atq; iterum repetendo dicat cum Paulo, clara'q; voce pronunciet, omnia possum in eo qui me confortat. Neque dispiciat in qua re confortetur à Deo, qua non: impium est hoc de Deo cogitare, quod aut nolit is, qui fons est totius bonitatis & liberalitatis, omnes in omnibus æquè confortare, aut non possit, quem omnipotentem in fidei nostræ symbolo profitemur. Omnibus ad omnia semper præsto adest gratia Dei Saluatoris nostri, qui dat donum castitatis coniugibus, qui confortat eos, vt quo se Sacramento inuicem obstrinxerunt, id inuiolatū obseruent, etiamsi vel per absentiam, vel per aduersam valetudinem alter alterius corporis potestatem habere non possit: idem & cœlibatum professis cōtinentiæ donum dat, & aduersus carnem pugnantes confortat, modo postulent ab eo qui dat omnibus affluenter: postulent autem in fide nihil hæsitantes. Quod si non impetrant, non Deo culpam assignent, quasi vel noluerit is, vel nō potuerit, cum & velit omnia, nostra causa, & possit omnia, sed se potius non eam fidem ad postulandum attulisse putent, quæ potuerit impetrare. Paulus cum hanc materiam tractaret, noluit dicere: Qui non possunt continere nubant, sed qui non continent: id'q; Christi exemplo, qui & ipse non dixit: non omnes possunt capere, ne quis fati rem esse putaret, sicut Origenem secuti, Hieronymus & Chrysostomus annotarunt, sed nō omnes capiunt verbū hoc. Possumus enim in eo qui nos confortat, sed non volumus omnes, nō adhibemus illud studiū quod oportet, nō accedimus ea fide qua oportet, ad eū præcādū, cuius hoc misericordia possumus. Non em̄ sumus sub lege bonū quidē iubente, nō tamen dante, sed sumus sub gratia quæ id quod lex iubet facēis nos amare potest liberis liberare. Gregorius Naziāzenus explicās illū locum, Nō omnes capiūt verbū hoc, sed quibus datum est, adde, datū quidē his qui volūt & qui assentiuntur. Quē præceptorem suū secutus Hieronymus, datū est, inquit, his qui petierunt, qui voluerūt, qui vt acciperent laborauerunt. Omni em̄ petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Omni inquit, petenti nō cōiugato tantū, sed & cœlibi cuiuscūq; sexus, cuiuscunq; sit ordinis, omni petenti dabitur. Ac ne quis

Origē. tract. 7. in Matth. Hier. li. 3. in Matth. Chrysosto. Hom. 63 in Matth. Augustī. de cōtinentia cap. 3. Oratiōe 31. Marc. 9. Iaco. 1. 1. Cor. 7. Matt. 7.

putaret

putaret hoc aut illud petenti datum iri, dicit alio loco: Quodcunq; volueritis petetis, & fiet vobis. Quodcunq; petieris patrem in nomine meo, dabit vobis. Omnia quæcunq; orantes petitis credite quia accipietis, & euenient vobis: nihil prorsus excludendo, cum omnia quæ habemus dona sunt illius, neque boni quicquam nisi dono illius habere possimus. Etiam pudicitiam coniugalem Dei donum esse beatissimus Paulus ostendit, vbi de hac re loquens, ait: volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic. Ecce & hoc, inquit Augustinus, donum esse dixit à Deo, & si inferius quam illa continentia, in qua volebat omnes esse sicut seipsum, tamen donum à deo. Vnde intelligimus, cum hæc præcipiuntur vt fiant, nihil aliud ostendi, quã inesse nobis oportere adhæc accipienda & habenda, etiam propriam voluntatem. Non solum carnis desyderia frenare, sed oculorum etiam concupiscentiam domare, fastum quoque calcare, denicq; à quocunq; alio crimine abstinere Dei donum est. Quid ergo? non posse me dicam, quia non est mihi datum? Non ergo penes me culpa erit, sed penes Deum qui mihi donum hoc non est impartiri dignatus. Huc tandem impietatis prolapsi sunt isti, vt Deum malorum authorem, quin etiam impulsorem facere non dubitent: dum nihilo plus in nobis libertatis esse asserunt, quam in stipite vel in trunco: quorum etiam hæc est blasphema vox, non minus proprium opus esse Dei Iudæ proditionem, quam Pauli vocationem. Sic error alius ex alio gignitur, & illa vetus ac pridem iam sopita, Simonis hæresis & Manichei resuscitatur. Interea tamen qui hæc tam impia dicere veriti non sunt, tanquam idola quædam coluntur à multis, & quod scriptum ab illis est, quamlibet pugnat cum Euangelio, Dei tamen verbum & Euangelium vocatur, neque alio iam loco, quam quo scriptura Canonica habetur: adeo sunt, proh dolor, mentes hominum excœcatæ. Sed nos ad institutum redeamus. Planum iam fecisse videmur, neque aduersari Dei mandato votum cœlibatus, nec esse eiusmodi quod homo Deo fretus præstare non posset. Est quidem ita, si nostras ipsorũ spectemus vires, nos non posse, sed possumus, si fiduciam omnem in illo collocemus, qui paratior est ad prestandum, quã simus nos ad petendum cum vera fide. Quem autem offendit quod continere facile, iucundum & suaue esse dixerimus Deo adiuuante, quid is diceret, si Chrysostomi locum illũ inspexisset, vbi contra nos declamans qui similiter concubitum, voluptatis quiddam

Ioan. 15. Marc. 11.

De nuptijs & concupiscentia, ad Valerium lib. 1. Et de bono perseuerantiæ, cap. 14

Blasphemia.

In priorem ad Corinthios ho. 37

quiddam habere, continentem autem voluptatem habere non posse, vt qui bellum cum naturæ tyrannide sine intermissione gererent, vociferabantur. Imo contra, inquit, res est, violentia namque & turba penes impuros est maior, tumultus ingens & qualibet tempestate sæuior: sic ille habet, vt nunquam ad cupiditatis congressum cõsistat, victus assidue cadat, quemadmodum dæmoniaci malignis spiritibus agitati. Continens autem ille, prælio victor, hanc assidue prosternit, nobilissima & infinities præstantiore voluptate potitur, simul ipsa victoria & conscientia bona, & splendidissimis tropheis perpetuo fulgens. Itaque dici non potest, quanta continentium hominum voluptas sit, vt qui coronam sibi ipsis concinnent, & præmia, consuetudinem angelorum, & toto orbe terrarum præconium, libertatem, spem certam & immortalem. Certe quod cum tanta voluptate coniunctum est, id non potest esse non facile, iucundum & suaue. Quid diceret si Basilium legisset his verbis ea de re differentem? Ne dixeris, quomodo ascendam in cœlum, vt virginitatis meæ integritatem inde deducam? aut quomodo descendam in abyssum, vt eam dudum à Diabolo corruptam mihi ipsi recuperem? Sed quid? prope te est, inquit, & secundum naturam tibi ingeneratur virginitas: neque igitur maria transfretare, vt eam acquiras tibi opus est, neque aerem immensum peruolare, neque terrarum tractus hanc inuestigando circuire, aut è terris euolare, cœlumque pro ea inuenienda lustrare, sed omissa cura superflua locorum spacia & interualla peragrandi, teipsam vt te habeas diligentius inspice, atque hanc in te per naturam opertam abditamque reperies. Quod secundum naturam est, sicut scribit Basilius, quid in eo difficultatis, quid esse potest laboris & molestiæ? quid non voluptatis potius?

In libro de vera virginitate. Rom. 12.

Nos tamen quicquid esse facilitatis in ea re diximus, illius gratiæ tribuimus qui adiuuat infirmitatem nostram: qui simul vt sui charitatem diffuderit in cordibus nostris, nihil potest esse tam difficile quod non facile statim fiat, iucundum & suaue: Quam facilitatem qui nondum est consecutus, extat apud Cassianum Ioannis Chrysostomi discipulum Cheremonis consilium, quemadmodum ad eam peruenire possit, id sequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quanto tempore possit acquiri & perfici castitas? Temerarium est, inquit, super consummatione castitatis in tanta præsertim vel

Rom. 5.

In collationibus patrũ, colla. 12 cap. 15.

volupta-

voluptatum diuersitate vel virium, certam temporis definire mensuram, rationem tamen obseruanti & temporis modum quomodo eius possibilitas agnoscatur, constantissime possumus prefinire. Quisquis abstractus à cũctis ociosis confabulatiõibus, & mortificatus ab omni solicitudine, curaq; mundana, duobus tantum paximacijs fuerit quotidiana refectione contentus, & aquæ sacietate subtracta, quietem somni trium, vel vt alij statuerunt, quatuor horarum spacio terminauerit, nec tamen laborum aut continentia huius merito, sed miseratione domini eã se crediderit adepturum, quia sine hac fide vana est omnis laboris humani intentio, non amplius quam sex mensibus perfectionem ipsius impossibilem sibi esse cognoscat. Sed est ante Cheremonem Origenes: Nutrimenta spiritus sunt, diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualescit, his victor efficitur. Quod quia non facitis nolite quæri de infirmitate carnis: nolite dicere quia volumus sed non possumus: volumus continenter viuere, sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ: tu eam aduersus spiritum tuum armas, & potentem facis cum eam carnibus facias, vino nimio inundas, omni mollicie pulpas & ad illecebras nutris. Verum adduci multi creduntur, vt se voto cœlibatus implicent, non vt quod vouerint præstent, sed vt, cuius rei causa vouerint, honoribus & opibus potiantur. Sed hac de re solius dei iudicium est, qui scrutatur corda & renes. Vtinam autem non multi sint, de quibus id non verius quam Ecclesiæ expedit, existimari possit. Vetus est autem illa Dei querela, quod nemo vel ostia claudat, vel incendat altare gratuito: Quin & quo tempore quot Episcopi & Presbyteri, tot fuerunt prope martyres, à Paulo scriptum ad Philippenses legimus his verbis: Spero, inquit, Timotheum me cito mittere ad vos, vt & ego bono sim animo cognitis quæ circa vos sunt: neminem enim habeo tam vnanimem qui syncera affectione pro vobis solicitus sit, omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Quod si vere dictum est illo tempore, nostro hoc seculo multo verius dici potest, quo mercenarios multos, raros admodum pastores videre licet. Apud eos etiam, qui Euangelici malunt appellari, quam Christiani, quotum quemq; reperire licet qui gratis prædicet Euangelium? Quorundam ex his tanta fuisse fertur cupiditas, vt expleri non posset, quam inflammauit magis vxorum: & qui sunt ex in cœsto coniugio procreati liberorum frequentia, vt inter alias causas, quamobrem interdicta sunt Sacerdotibus

Homil. 9. in Leuit.

Hier. 17.

Malach. 1.

Philip. 2.

matrimonia

matrimonia, videri possit hæc non postrema, ne magis etiam accenderetur auaritia. Cæterum quo quis animo Sacerdos fieri velit, aut voto se cœlibatus obstringat, Dei solius est iudicium,
Hebr. 4. cuius oculis nuda & aperta sunt omnia: homo videre non potest, nisi ea quæ patent, dominus autem intuetur cor. Verum & demus hoc, esse non neminem, qui dum furijs ambitionis actus ad Sacerdotium aspirat, hac sola de causa cœlibatum vouerit, num ideo tollendus est cœlibatus? Etiam ad matrimonium accedunt multi, longe alia affectione, quam qua suscipi tantum hoc Sacramentum oporteret: nam quotum quemq; reperire licet qui illud spectet in matrimonio contrahendo quod spectari solum debet, ac non ad dotem, ad formam, aut alio quocunque respiciat: num ideo dicemus, ne sit matrimonium? Sed nequit, aiunt, præstare quod vouit. Hoc dicere Simonis est, & Marcionis, ac Manichei hæresim profiteri. Christiano dicere fas non
Marc 9. Phil. 4. est, nisi quod dixit Christus: omnia possibilia sunt credenti: quod dixit imitator eius Paulus, omnia possum in eo qui me cõfortat: Quod dixit Augustinus, lenis erit sarcina continentiæ si Christi erit, Christi erit si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Verum non præstant multi. Nunquid in baptismo quoq; Sathanæ & pompis eius non abrenunciamus? Præstatur ne id ab omnibus? an ideo abroganda erit hæc Apostolorum traditio? quæ mille quingentis annis in Ecclesia durasse videtur? Moysi legem nunquid omnes obseruabant Iudæi?
Rom. 10. num ideo fuit abroganda, quia præuaricatores eius erant plurimi, priusquam venisset finis legis Christus? An ideo tollemus præceptum de non concupiscendo? quod magis videtur accendere concupiscentiam quam extinguere, si Dei simus auxilio destituti?
Rom. 7. Non ita nos Paulus docuit. Lex quidem, inquit, sancta, & mandatum sanctum, est iustum, & bonum: sic & cœlibatus Lex sancta est, iusta est, bona est, etiamsi neque sancti, neq; iusti, neq; boni sunt, qui professi cœlibatum, ventri
Hom. 1. & 71. ad populum Antiochenum. nihilominus & libidini seruiunt. Præclare Ioannes Chrysostomus: Calumniantur, inquit, ebriosi fructum à Deo factum, dicentes: non sit vinum. At nos ipsis dicamus: non sit ebrietas.
Et Ho. 58. in Matth. Vinum enim Dei, ebrietas diaboli opus est. Non vinum ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuses, sed conserui insaniam argue. Totidem verbis respondere licet his qui dicunt, non sit votum cœlibatus, vt dicamus illis, non sit scortatio, non sint incæstæ nuptiæ: votum enim cœlibatus, Dei: scortatio & incæstæ nuptiæ diaboli opus est. Non cælibatus votum scortationem facit, ne quod à Deo laudatum est accuses, verum illius infamiã argue, qui quod promisit non præstat, non quia non potuit,

sed

sed quia nolint, quia non ea qua oportuit fide Deum precatus est, vt sibi continentiæ donum impartiret. De quo Paulus quoque testatur: Quod fidelis est Deus, qui non patietur nos tentari supra id quod possumus, sed faciet etiã cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere. Non sunt laudandi qui se temere votis obstringunt, præstat enim longe non vouere, quam quod semel voueris, in eo non persistere. Sed cum animi cuiusque coniectura sit difficilis, etiam si quis anteacto vitæ suæ tempore parum sit continenter vixisse visus (quamuis haberi delectum oporteat, vt ne cito manus cuiuis imponatur, ne peccatis alienis communicetur) prohiberi tamen vix poterit quominus quod sanctum est voueat, nescit enim tarda molimina spiritus sancti gratia: vno momento ex publicano Euangelistam, ex persecutore Apostolum, ex meretrice vas electum, ex latrone paradisi ciuem factum esse legimus: Hæc est mutatio dextræ excelsi. Optandum tamen foret, vt quæ regula præscripta est ab Apostolo in constituendis Episcopis & presbyteris ea seruaretur. Est autem Christianæ charitatis, non cogitare malum, nec temere secus aliquid de proximo suspicari. Vere dictum est à quodam ethnico, & à Gregorio Nazianzeno repetitum, quod vt quisque optimus est, ita difficilime alium improbum esse suspicatur. Contra verò scriptum à sapiente legimus: In via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. Ex suis quisque moribus libenter fingit alios. Sic Nero scribitur, cum vnus esset omnium impurissimus, animum inducere nõ potuisse, vt quenque pudicum esse crederet. Verum vtcunq; res se habeat, reperiri videmus non paucos, qui cum se voto cælibatus obligauerint, non præstent tamen. In hos iuxta Canonum præcepta potius animaduertendũ foret, quã vt sancta lex propter homines non sanctos antiquaretur. Sed hic à Bucero Cypriani nobis authoritas obijcitur, qui scriptum alicubi reliquerit cum de virginibus Deo dicatis loqueretur: Si perseuerare nolunt aut non possunt, melius est vt nubant. Fingamus hoc, sicut isti volunt, sensisse Cyprianum. Quod autem est istud singularitatis studium, velle solitariam alicuius opinionem sequi potius, quam totius Ecclesiæ catholicæ sensum & consensum? Congregatum fuit vnius omnium sanctissimi, doctissimi, grauissimq; Pontificis Leonis authoritate Chalcedonense Concilium, sexcentorum triginta Episcoporum, aliquanto post quã ad Christum Cyprianus migrauerat, quod inter quatuor illa numeratur, quæ nec ab ipsis nostri temporis hæreticis reijciuntur, à Catholicis verò non aliter quã sicut quatuor Euangelia recipiuntur, in eo diserte verbis contrarium est sancitum. Nonne totius orbis Chri-

1. Cor. 10.

1. Tim. 5.

Lucæ 5. Actor. 9. Lucæ 7. Lucæ 23. Psalm. 76. 1. Tim. 3. Cicer. epi. 1 ad Q. fratrem. Eccles. 10. In oratione funebri in Athanasiũ.

Suetonius in Nerone.

Bucerus reprehendit

Actio. 14. cap. 16.

ſtiani potius quam vnius alicuius ſequi ſententiam oporteret. Quem tamen & ipſum exiſtimandum nō eſt id ſenſiſſe quod iſti volunt, vt quę votum continentiæ ſolenniter eſſet profeſſa, Deo dicatæ virgini nubere licitum exiſtimaret. Sed ſcripſit is de Deo dicata. Scripſit: ſed quo ſenſu ſcripſerit videamus. Poſtulauerat à Cypriano Pomponius, vt ſibi reſcriberet, quid ei de virginibus his videretur, quæ cum ſemel ſtatum ſuum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ ſunt poſtea in eodem lecto pariter manſiſſe cum maſculis, ex quibus vnus fuerit Diaconus. Quid huic reſcribens Cyprianus, nunquid ait nubant? Nihil minus: verum conſulte feciſti, inquit, abſtinendo Diaconum: virgines autem inſpiciantur ab obſtetricibus diligenter, & ſi virgines inuentæ fuerint, accepta communicatione ad eccleſiā admittantur: ſi autem de his aliquæ corruptæ fuerint deprehenſę, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admiſit, non mariti, ſed Chriſti adultera eſt, & ideo æſtimato iuſto tempore, poſtea exomologeſi facta, ad eccleſiam redeant: quod ſi obſtinatè perſeuerant, nec ſe ab inuicem ſeparant, ſciant ſe cum hac ſua impudica obſtinatione nunquā à nobis admitti in eccleſiam poſſe. Hoc eſt reſcriptum Cypriani. Quæ verò interiecta ſunt, doctrinā quandam in ſe cōtinent, quemadmodū aſſeruari virgines oporteat: ibi inter cætera verba ſunt hæc: Si perſeuerare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt vt nubant. Quæ nequaquā ita accipienda eſſe tanquam eis poſtea quam ſe ſemel Deo deſponduiſſet, nubere licere vellet, ſed retro potius trahenda, ad id tempus quo nondum ſe Deo dicauerant, vel ſequentia quæ iam commemorauimus Cypriani verba manifeſtè declarant, vbi Chriſti ſponſam Deo dicatam virginem, ſi cum viro reperta fuerit, non hominis mariti, ſed Chriſti vocat adulteram. Eſt ne autem credibile in hunc errorem tam impium lapſum eſſe Cyprianum, vt virgini Deo dicatæ permittendum adulterium eſſe cenſeret? Deinde verò ſi quæ nupſit homini marito, fas non eſt vt alij nubat, quomodo fas eſſe poterit ei cum aliquo mortalium nuptias contrahere, quæ ſemel Deo nupſit immortali? Certe prius illud Auguſtinus non matrimonium quod eſt cum altero ſuperſtite priore marito contractum, ſed adulterium appellat, ſicut à nobis paulo ante commemoratum eſt, quanto magis adulterium dici meretur, & quidem longe grauiſſimum adulterium quod à Chriſti ſponſa cōmittitur, vbi non homini mortali, ſed Deo data fides immortali violatur? Quamobrem longe ab ea ſententia Cyprianus abfuit, vt virginibus Deo dicatis nubere licitum eſſe vellet. Quin ille potius non diuerſum ea de re ſenſiſſe credendus eſt ab eo, quod Hieronymum & Ambroſium latinos, Baſilium

De nuptijs & concupiſcenti, li. 1. cap. 10.

Basilium & Chrysostomum græcos aliosq; qui secuti sunt eum, sanctos doctores scripsisse legimus, qui quæ virgines post consecrationem nupsissent, eas non vxores legitimè iunctas, verum adulteras & incæstas esse dixerunt. Paulus viduas continentiam professas, quæ saltem vellent nubere, damnationem habere scribit, & est verisimile Cyprianum contra Pauli doctrinam hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad æternam earum damnationem permittere voluisse? Nihil itaque suffragatur istis Cypriani quod adferunt testimonium. Vtrum autem dispensari possit votum cœlibatus nec ne, nihil est quod in præsentia verba multa faciamus. Thomæ quidem Aquinatis, quem pro sua sententia confirmanda testem citant nonnulli, verba sunt hæc: In voto solennisato per professionẽ religionis, non potest per ecclesiam dispensari. Et rationem assignat decretalis, quia castitas est annexa regulæ monachali. Atqui tale est votum virginum solenniter Deo dicatarum. Sed non est præsentis instituti, possit nec ne dispensari, de eo differere: satis fuerit illud scire, quod per se licitum est dispensationis non egere. Verum hæc de voto dicta sufficiant. Quod autem ad ordinem attinet, eum non repugnare matrimonio, quatenus vtrunq; sacramentum est, à sanctis patribus didicimus, cæterum quæ fiunt à matrimonio iunctis, quæ citra ruborẽ nominari non possunt, ea cum sacerdotio pugnare vehementer ab Origene, Ambrosio, Hieronymo, Beda, cęteteisq; viris non doctrina magis quam pietate præditis excellenti, docemur. Neq; verò mirum id alicui videri debet, si matrimonij siue nuptiarum bonũ à malo cõcupiscentiæ discernimus, quod aliquando fecisse Augustinum, Pelagius, Iulianus, Cœlestinus, hæretici reprehendebant, cæterum is, non solum ratione subtili, verumetiam vulgatissimo iudicio naturali, quod in primis illis hominibus apparuit, hodieq; tenetur etiam ab hominibus coniugatis illud discerni docuit. Quod enim, inquit, illi posstea propagatione fecerunt, hoc est connubij bonum: quod verò prius confusione texerunt, hoc est concupiscentiæ malũ. Proinde nuptiæ quia etiã de illo malo aliquid boni faciunt, gloriantur, quia verò sine illo fieri non potest, erubescunt. Tanquam si quispiam pede viciato ad aliquid bonum etiam claudicans perueniat, nec propter claudicationis malum, mala est illa peruentio, nec propter illius peruentionis bonũ, bona est claudicatio, ita nec propter libidinis malũ nuptias cõdemnare, nec propter nuptiarũ bonũ libidinẽ laudare debemus. Bonę sunt itaq; nuptię, sed sine qua bonũ nuptiarum fieri nõ potest, mala est libido. Atq; hæc est cui repugnat ordo, quæ tam turpis est, vt eã etiam ipsi turpes turpitudinẽ vocent: cuius licet sint amatores, ostentatores

1. Tim. 5.

22. quæst. 8. art. 6.

De nup. & concupisc. ad Valeriũ lib. 1. ca. 7.

tatores esse non audent. Cuius tanta est fœditas, vt etiam copulatio coniugalis, quæ secundum matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit causa liberorum, latebras ad subterfugiendum hominum conspectum, & remotum ab arbitris cubile conquirat. Certe non qui bene, sed qui male agit, odit lucem, dicit Christus, omnia verò recte facta in luce collocari volunt. Hæc igitur opera tenebrarum pugnant cum sacerdotio maxime, cuius opera in luce collocari volunt. Quod si illa sic exerceri possent, quemadmodum ante peccatum ea primi nostri parentes exercuissent in paradiso, nihil vt aliud quam liberorum procreatio spectaretur, cum sacerdotio non pugnaret. Nunc illorum peccato factum est, vt sine peccato, quod tamen nisi modum excedat non imputatur, opera nuptiarum exercere non liceat. Et hoc est illud peccatum quod vocatur originis, de quo dixit etiam Propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus sum & in peccatis concepit me mater mea. Quod si sacerdotem esse nihil esset aliud quam Prophetam esse, verbiqúe ministerio fungi, ne sic quidem licitum illi futurum existimat Epiphanius, vt mariti officio fungitur: sic enim ille scribit: Nunquid inhonestæ sunt nuptiæ? num impurum cubile? at à Prophetis & Pontificibus prohibentur propter manus ministerium. Nam postquam prophetauit Moyses, non amplius vxori coniunctus est, non amplius liberos genuit, non amplius gignit talis, habet enim vitam domino vacantem: vacare autem domino non potest, qui mariti officio fungitur. Multo minus licitum esse videtur ei, qui sacrificium indesinens oblaturus est, quod impediri certum esse scribit Origenes his qui coniugalibus necessitatibus seruiunt. Ac videtur ei quod illius solius est offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati. Si Laicus & quicunq; fidelis, dicit Hieronymus, orare non potest, nisi careat officio coniugali, sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est: semper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab vxoribus separati, & vinum & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare. Et alio loco. Quod si indignè, inquit, accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, imo Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, & vniuerso choro sacerdotali & leuitico, qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant coniugali. Sic & Ambrosius enarrans illa verba: Diaconos sint vnius vxoris viri. Veteribus idcirco concessum est laicis aut sacerdotibus, vxores ad vsum

Ioan. 3.

Psalm. 50.

Hæresi. 78. con. Antidicomarianitas.

Maises prophetans uxore reliquit.

Hom. 23. in Numeros.

Contra Iouianum. lib. 1.

In apologia pro libris aduersus Iouinianũ scriptis.

Notate Sacerdotes.

vsum habere, quia multum temporis ocio vacabant à ministerio aut sacerdotio, multitudo enim erat sacerdotum, & vnusquisq; certo tempore seruiebat diuinis ceremonijs. Nunc autem septem diaconos esse oportet, aliquantos presbyteros, vt bini sint per ecclesias, & vnus in ciuitate Episcopus, ac per hoc omnes à conuentu fœminæ abstinere debere, quia necesse est eos quotidie præsto esse in ecclesia, omni enim hebdomata offerendum est, etiam si non quotidie peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada. Si plebeis hominibus orationis causa abstinere se præcipit, vt vacent orationi: quanto magis leuitis aut sacerdotibus, quos die nocteque pro plebe sibi commissa oportet orare? Mundiores ergo esse debent cæteris, quia actores Dei sunt. Beda quoque venerabilis, vicis suæ tempore Pontifices templi tantum officijs mancipati, non solum à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suorum abstinebant ingressu, vbi nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuò seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tum sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessario tempus substituendæ soboli procurabatur, at quia nunc non carnalis successio sed perfectio spiritualis inquiritur, consequenter sacerdotibus, vt semper queant altari assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur. Non pugnat igitur maritum & sacerdotem: sed pugnat inter quotidianos vxoris amplexus versari, & cœlestia mysteria tractare, cum præsertim sui corporis maritus potestatem non habeat, sed vxor, quam quoties id exigit, ei fraudare fas non est. Porrò diuina mysteria liberum hominem requirunt, qui suæ sit non alienæ potestatis. Quamobrem non apud orientales modò, verum in nostra hac occidentali ecclesia nihil impedit, quominus qui maritus est, fiat idem sacerdos, modò quæ mariti sunt, ea præstare desinat: his enim præstandis ita totus animus & corpus impenditur, vt submergi mens & caro tota fieri videatur, sicut ab Augustino quoque legimus annotatum. Corpus autem Christi quod sacerdos conficit, cum sit spirituale, nihil est quod magis refugiat quam carnem, quod vel illa Dei verba satis indicant: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt. Qui semel vxorem duxit, quoad illa vixerit, etiam si diuortium factum sit, maritus tamen illius esse nunquã desinit: caro viri, caro semper vxoris est: caro vxoris, caro viri est, neutrius vt potestatem tertius aliquis habere possit. Sed si cesserit vltro coniunx iure suo quod habet in viri carnem ac

In 2 ca. Lu.

Li. 4. cont. Iulianum, ca 14. & de ciuita. Dei Li. 14. ca. 16

Gen. 6.

suam quoque Deo carnem consecrauerit, iam & marito licebit ad eundem modum se Deo dicare sacerdotioque fungi. Sic Petro non fuit vxor impedimento, quominus Christi fieret Apostolus, sed quod eam tamen reliquerit Christum secutus, vel hæc ipsius verba testantur cum dicit: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Clarius autem id ex responso Christi colligitur: Omnis, inquit, qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem propter nomen meum, centuplum accipiet. An autem reliqui Apostoli coniuges habuerint, quoniam hoc de illis relatum non est, videtur Hieronymo verisimilius esse quod non habuerint. Quod autem est nouum hoc Apostolorum genus, qui cum veri Christi Apostoli ductas vxors reliequerint Euangelij studio, nec duxerint cum nulli fuerit interdictum, non putant se suum Euangelium profiteri posse, nisi contra ecclesiæ interdictum vxores duxerint? Inter septuaginta discipulos, maritos fuisse nonnullos credibile est, quos tamen & ipsos posteaquam Christi discipuli facti sunt, Petri exemplo cum vxoribus commercij deinceps nihil habuisse dubitandum non est. Ea res occasionem dedit Corinthijs ex Paulo sciscitandi, quandoquidem videbant isti discipulos vxores suas relinquere, neque deerant qui id ab omnibus in Christum credentibus fieri oportere dicerent, num sibi quoquo relinquendæ vxores essent, posteaquam semel in Christum credere cœpissent. Quibus respondens Paulus: De quibus, inquit, scripsistis mihi, quærentes an ad fidem conuersis cum vxoribus commercium habere maritis liceret: bonum est homini mulierem non tangere, hoc est ab vxore abstinere, propter fornicationem autem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquæque maritum suum. Non dixit, ait Hieronymus, vnusquisque ducat, sed vnusquisque habeat vxorem suam, suam, inquit, habeat, sua vtatur quam habeat antequam crederet. Neque solus Hieronymus, verum & ante eum 1. Tertullianus, & æqualis eius, 2. Ambrosius & 3. Augustinus, & qui secuti sunt vno & altero post sœculo 4. Gregorius & Fulgentius latini tum autem 5. Ioannes Chrysostomus, 6. Epiphanius, 7. Theodoritus, 8. Oecumenicus, 9. Theophilactus græci, Pauli locum hunc de coniugatis intelligunt. Sed momenta rationum ait quidam pluris facimus in disputando quam authoritates. Quasi verò fuerint ista tot tam prædara totius orbis Christiani lumina rationibus destituta, ac solus tu sis, qui momenta rationum adferas. Quis est hic superbiæ tumor, quæ arro-

Matth. 19.

Li. 1. cont. Iouinian.

1. Cor. 7.

Lib. 1. con. Iouinian.

1. In lib. de exhortati. castitatis.
2. In Paulũ ad Cornel.
3. In epi. no & in li. 1. de serm. dñi in monte.
4. Li. 4. ca. 1. in li. Regũ 1.

gantia

gantia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipsum verba sua Paulum explicantem audiamus. Cum enim dixisset, propter fornicationem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquæque suum virum habeat, vt ne cui dubium esse posset quid sibi vellet dicens, habeat vxorem, habeat virum, statim subiungit: Vxori debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Quasi diceret, si non intelligis quid sit, habeat vir vxorem, habeat vxor virum: ecce dicam clarius, vxori debitum reddat, & vxor viro. Quominus autem ambigi queat de quo debito dicat, subdit eueſtigio: mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem. Dic cædo quisquis es, qui te solum sapere, te solum videre putas, cœlebs habeat sui corporis potestatem nec ne? Tum autem quem fraudet cœlebs, si non faciat alteri sui corporis potestatem? cum eius rei nemini sit debitor? Vel cæco appareat, non de alijs hæc verba dici quam de coniugibus, hic vt sit germanus Pauli verborum sensus, commodum quidem illud foret, quandoquidem tempus breue est, neque procul iam dies ille supremus adest, vt aut relinqueretis vxores Apostolorum exemplo, aut eas haberetis tanquam non habentes, nec alio quam quo sorores essent apud vos loco, ita vt in totum ab earum carnali commercio vobis temperaretis. Quoniam verò periculum est ne qua detur occasio fornicandi, vnusquisque maritus habeat, hoc est, retineat vxorem suam, non dimittat illam, vtatur ea, reddat ei quod ex lege coniugij debet, neque enim hactenus est sui corporis dominus, vt quod ad vsum coniugalem attinet, eius copia fraudare possit vxorem. Ad eundem modum vnaquæque vxor habeat, hoc est, retineat virum suum, non discedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex iure matrimonij. Nam quod ad vsum pertinet matrimonij, ius vxorij corporis penes maritum est, non penes vxorem, quæ sui copiam negare marito non debet. Ex eo videre licet, quanta sit illorum cœcitas, qui ex his Pauli verbis longe diuersam sententiam colligere conantur, quasi præcipiat is omnibus qui sunt cœlibes, vt vxores ducant, cum tamen etiam Erasmus ipse Roterodamus quamuis cumprimis iniquus cœlibatui, paraphrasi locum hunc explicans, de coniugatis eum interpretetur, sic enim scribit: Ad quæstiones de quibus me per literas consuluistis, paucis respondebo, quid faciendum pro his qui matrimonio sunt irretiti, quid his qui in cœlibatu degunt, & viduis, item his qui matrimonio sunt molesto aut impari impliciti, postremo quid virginibus

5. In Commentarijs. 6. Hær. 78. 7. In Epithome decret. 8. In Commentarijs. 9. Ibidem. Fulgent. epist. 2. ad Gallam de statu viduarum. Et in ea quę proxime sequitur ad Probam de virginitate.

fortissimo telo vsi sunt, rerum nouandarum cupidi, ad cœlibatum oppugnandum, id magis adeo contra ipsos facere manifestum est. Tantum enim abest, vt his Pauli verbis vocentur cœlibes ad nuptias, vt ne his quidem, qui matrimonio iam irretiti sunt vsquequaque liberum esse velit Paulus quouis tempore præstare quæ debent ex lege matrimonij, seq; magis indulgere quam præcipere scribat, vt mutuum sibi præstent debitum, sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram: hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Quæ verba non ita sunt intelligenda, quasi permittat vt ne precum tempore sese coniuges attingant, sicut quidam somniat non intelligens neque quæ loquatur, neque de quibus affirmat, sed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt exacto precum tempore, ne fraudetis deinceps inuicem, sed ad intermissum vsum coniugij reuertamini. Non hoc dico præscribens aut præcipiens, cum aut carere vos prorsus vxoribus, aut eas loco sororum habere cupiam, sed dico hoc infirmitati vestræ condescendens. Quamobrem ex his verbis colligit Hieronymus nuptias, indulgentiam vocari debere, non præceptum. Augustinus verò, Posset, inquit, putari, non esse peccatum misceri coniugi non filiorum procreandorum causa, sed carnalis etiam voluptatis, nisi addidisset, hoc autẽ dico secundum veniam, non secundum imperium. Quis autem iam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus Apostolica authoritas fateatur? Datur igitur venia reddendi debitum, non abstinendi. Quamuis autem vel prolis procreandæ vel stupri vitandi causa rectum sit vxorem ducere, rectius tamen est, sine periculo peccati grauioris vel relinqui vxorem, vel cum ea tanquam sorore habitare. Et hoc est quod monet Paulus cum dicit: Tempus breue est, reliquum est vt qui habent vxores tanquam non habentes sint: nam & absque vsu coniugali constare posse matrimonium, non solum Ambrosius & Chrysostomus Christiani, verumetiã ethnici docuerunt: Non enim defloratio virginitatis facit coniugiũ, sed pactio coniugalis, denicq; cum iungitur puella coniugium est, nõ cum virili admixtione cognoscitur, nisi forte non fuit inter Mariam & Ioseph coniugium, vbi nihil intercessisse carnalis commercij certum est. Certe beatiora coniugia iudicanda sunt, inquit Augustinus, quæ siue filijs procreandis, siue etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint, quod neq; contra illud præceptum

Li. 1. cont. Iouinian. In encheridio, ca. 78.

Ambr. de institut. virginis, ca. 6. Chrysost. hom. 32. operis imperfecti. De ser. domini in monte, li. 1

ceptum fit, quo dominus dimitti coniugem vetat: non enim dimittit qui cum ea non carnaliter sed spiritualiter viuit, & illud seruatur quod per Apostolum dicitur: Reliquum est vt qui habent vxores, quasi non habentes sint. Ad huiusmodi ergo coniugij maritos inuitat Paulus, quoad per vxores licuerit, quibus vt reddatur debitum permittit, maioris peccati vitandi causa. Verùm vt vnde deflexit eò redeat oratio: non esse pugnantia docuimus matrimonium & sacerdotium, sed esse pugnantia reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo, iuge sacrificium offerendo. Quare cui debitum hoc per vxorem fuerit remissum, ei & fuisse semper & esse nunc etiam licitum non in orientali modò, verùm & in hac ecclesia nostra sacerdotio fungi. Obseruatum autem hoc fuisse legimus & in orientali ecclesia, vt maritus cum sacerdos esset factus, assentiente vxore, mariti officium facere desineret, adeo visum id est ex diametro, quod aiunt, cum sacerdotis officio pugnare. Quod hoc ita sit, docet Hieronymus, cum de Vigilantio loquitur, his verbis: Proh nefas, Episcopos dicitur sui sceleris habere consortes, si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos nisi primum vxores duxerint, nulli cælibi credentes pudicitiam, imo ostendentes quam sancte viuant, qui male de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infantesque de vlnis eorum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, aut sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desinunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerunque feruescit, suis hortatibus duplicans, imo extinguens coitu fœminarum, vt nihil sit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animantibus, quo ab equis, de quibus scriptū est: Equi insanientes in fœminas facti sunt mihi. Docet qui videtur æqualis Hieronymi fuisse Socrates quoq; Græcus: Si quis, inquit, in Thessalia clericus factus cum vxore, quā ante clericatū legitimè duxit, dormierit, abdicator, cū omnes qui præclari sunt in oriente abstineant, præcipuè verò Thessalonia, Macedonia, & Helade. Cui suffragatur ad Anastasium Thessalonicensem episcopū scribens Leo pontifex: Cum extra clericorū, inquit, ordinē constitutis, nuptiarū societate & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendā tamē perfectę cōtinentię puritatē, ne subdiaconibus quidem carnale connubium conceditur, vt & qui habent sint tanq; nō habentes, & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine qui quartus à capite est, dignum est custodiri, quanto

Matth. 19.

Hiere. 5.

Li. 5. ca. 22. eccl. hist.

Epist. 84.

quanto magis in primo, aut secundo, aut tertio seruandum est: ne aut leuitico ministerio, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdum frenasse detegitur. Clarius autem Epiphanius Hæresi. 59. Constantiæ Cypri Episcopus, qui adducto eo loco: Oportet episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum. Reuera, inquit, nõ suscipit sancta Dei prędicatio, post Christi aduentũ eos, qui à nuptijs mortua ipsorum vxores secundis nuptijs coniuncti sunt, & hoc certe sancta Dei ecclesia cum synceritate obseruat, sed & adhuc viuentẽ & liberos gignentẽ vnius vxoris virum nõ suscipit, sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, diaconum, & presbyterum, & episcopum, et hipodiaconũ, maxime vbi synceri sunt canones ecclesiastici. At dicis mihi. Omnino in quibusdã locis adhuc liberos gignere presbyteros, diaconos, & hipodiaconos: at hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Quamobrem etiam apud orientales vbi synceri fuerunt Canones ecclesiastici, fuisse legimus obseruatum, vt sacerdotes mariti deinceps à maritorum officijs abstinerent. Quod verò scripsit alicubi Stephanus Papa, orientalium sacerdotes matrimonio copulari, id ibi factum intelligi debet, vbi synceri Canones non sunt. Et quamuis rideat Philippus glossatorem quod is interpretetur copulantur, id est, copulato vtuntur, hunc tamen quem glossator Stephani verborum sensum esse vult, certum est & indubitatum. Quamuis enim cuius Papæ Stephani verba sint hæc, quæ in decretorum librum retulit Gratianus, non satis liqueat (nouem enim eius nominis fuisse constat) neque reperiuntur inter decreta Stephani Papæ, cuius Epistola libris Conciliorum est inserta, nequaquam tamen credendum est quicunque tandem fuerit iste Papa Stephanus, adeo rudem eum & rerum omnium imperitum fuisse, vt illud ignoraret, in nulla vnquam orbis Christiani parte matrimonia contrahere sacerdotibus licuisse. Ac ex alijs nonnullis locis, quæ per Gratianum proferuntur, cuiuis manifestum esse potest, copulantur, hoc loco aliter accipi non posse, quã sicut intellectum est à glossatore, nimirum copulato vtuntur, aclege matrimonij, quod pridẽ initum est, carnaliter cõmiscentur. Adfertur ab eodẽ Gratiano rescriptum Nicolai Pontificis ad Salonitanum Episcopum, cuius hæc verba sunt: Nosse desyderas, vtrum mulier quæ viri filium ex alia 30. quæst. 1. Nosse. fœmina genitum de sacro fonte lauauit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quis non videt, copulari hoc loco, non pro eo accipi quod est matrimonio iungi, quod iampridem factum fuisse verborum contextus indicat, sed carnaliter misceri.

Qua

Qua significatione vsus etiam est verbo copulationis Augustinus dicens: Copulatio maris & fœminæ generandi causa bonũ est naturale nuptiarũ, sed isto bono malè vtitur, qui bestialiter vtitur, vt sit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. De nup. & concupisc. li. 1. cap. 4.

Et eum secutus Gregorius: Postquam copulatione coniugij viri atq; mulieris vnũ corpus efficitur, nõ potest ex parte conuerti & ex parte manere in sœculo. Lib. 9. epist. 44.

Et alio loco: Dũ vnũ vtrorumq; corpus coniugij sit factum copulatione, incongruum est partẽ conuerti, & partẽ in sœculo remanere. Lib. 5. epist. 149.

Ad eun dẽ modũ Anianus interpres Chrysostomi: Habitare cum sponsis nondũ sibi copulatis lege coniugij. Hom. 4. in Matth.

Certè, copulatio & copulari, in his locis non contractũ, sed vsum significant matrimonij, quod etiam illa verba cõcilij Aurelian. declarant, vbi vis dictionis eius, copuletur, sic est explicata: 27. quæst. 2. Qui dormierit.

Nec ipsi adultero vnq; in coniugio copuletur, hoc est, nec propriæ vxori sibi licet reddere debitũ, quã sibi reddidit illicitã sororem eius cognoscendo. Nonne manifestè hic ostenditur, coniugio copulari nõ aliud esse quam reddere debitum? Hic itaque germanus est verborum Stephani sensus, quod orientaliũ sacerdotes maritorũ officijs funguntur, & præstant vxoribus ea quæ debent ex lege matrimonij, occidentalium verò nequaquam: verùm si qui sint etiã quos vxores habere contingat, sunt iuxta Pauli consilium tanq; nõ habentes, deinde quicquam eis cum vxoribus est cõmercij. Hic sanus cum sit Stephani verborum intellectus, facile apparet quam nihil Philippum hic locus adiuuet, quo probare nititur sacerdotibus aliquando matrimonium contrahere licuisse, cum etiam Apostolorum canonibus id vetitum esse legamus, extat enim inter alios hic quoque: Cano. 25.

Qui, cum cœlibes essent clerici facti sunt, ex his solis lectoribus & cantoribus, si modo sic eis visum sit matrimonium contrahere licere volumus. Quo canone quid aliud statuitur, quam quod hipodiaconis, diaconis, & presbyteris posteaquam ordinati fuerint vxorem ducere fas non est? tales enim nuptias, vocant patres sub Iustiniano Imperatore in Trullo regij palacij Constantinopoli congregati ducenti viginti septem, illegitimas, & illegitimũ eiusmodi contuberniũ solui iubent. Cano. 3.

Qua synodo ante annos prope noningentos habita, cũ posterior fuisse videatur Stephanus hic pontifex, quicunq; tandẽ is fuerit (nã primũ non fuisse liquet) est ne vtrisimile eum aut canonẽ Apostolicum, aut istorũ patrum decretum ignorasse? quorum synodũ, sextã quidẽ synodum vocat Gratianus cum eius decreta nonnulla producit, sed ex Nicœna secunda synodo, tum ex actis quoque Florentini concilij, & ex præfatione Anastasij Abbatis in octauã synodum liquere potest, quòd quatuor aut quinq; post annis fuerit Dist. 28. ca. Presbyterium. & 31. Quoniam. et 32. dist. capi. Si quis. Actione 6. tomo 1. Sessione. 5.

fuerit congregata. Quam cum præcesserint aliquanto interuallo Socrates, Hieronymus, Epiphanius, Leo, qui non vxores modò ducere, verumetiã cum his quas duxissent ante susceptos sacros ordines rem habere sacerdotibus etiam orientalibus licitum non esse scripserunt: non potest ostendi tempus vllũ, quo uel orientalium, vel quarumcunq; aliarum ecclesiarum sacerdotibus matrimonium inire fas fuerit, siculneum vt planè sit præsidium hoc Philippi, quo nititur ad incœstas magistri sui nuptias defendendas. Iam illud quam ridiculum, quam ineptum, quam prorsus puerile, quod adfertur ex Nicolao Papa de matricida quodam, cui dum pœnitentia præscribitur, à propria & legitima coniuge non separari iubetur, quem fuisse sacerdotem ex eo colligere volunt, quòd oblationes facere prohibetur. Quasi verò soli sint sacerdotes qui oblationes offerant, aut quasi non sit oblatio præter eam de qua superius scripsimus, qua semetipsum in ara crucis Christus obtulit, cuius repræsentatio fit per sacerdotem in altari. Poterat iste Theologus, iuris vtriusque consultus, Grammaticus, Rhetor, Medicus, Geometer, Alyptes, Augur, Schænobates, & quid non? poterat ex illoipso decretorum libro, in quo tam diligenter versatus esse videri vult, hoc quoq; legisse, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quod omnis Christianus procuret ad missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam quod Deus per Mosen dixit: Non apparebis in conspectu meo vacuus: atque inde discere, suas etiã Laicos oblationes habere, quas offerant ad altare, quas etiam apud Catholicos nunc offerri videmus, & fuit hic vsus offerendi antiquissimus. Ab hoc genus oblationibus offerendis repellebantur pœnitentes, qualis fuit iste matricida, repellebantur fratres dissidentes, tum qui pauperem oppressissent, qui sacrilegium commisissent, & vi seruum suum ad ecclesiam profugum extraxissent, raptores, vsurarij, meretrices, & aliorum atrocium criminum affines, quemadmodum XC. distinctione, multis canonibus allegatis, glossator indicat. Non ergo statim sacerdos est, si quis oblationem offert, quod non viris magis quam fœminis licet, modò ne sint ex earum numero quarum oblationes recipere vetitum est. Hinc videre licet quam anxiè quærendo, quã nihil inuenire possint nouatores isti quo demonstrent, aliquando sacerdotibus matrimonia contrahere licuisse. Quanta est autem ista temeritas, quod per mille quingentos annos nunquam in Ecclesia catholica licuisse legitur, id nunc demũ licitum vt sit sacerdotibus, contendere? cum tempus multò iã sit breuius, quam fuit illud quo Paulus etiam eos qui haberent vxores voluit esse tanquam non habentes. Manifestum ergo iam est sa-

33. quæst. 2. latorem.

De consecrat. dist. 1. Omnis. Exod. 34.

Capi. Oblationes.

cerdotibus

cerdotibus in Ecclesia Catholica neq; licuisse vnquam neq; nunc etiam licere matrimonia contrahere. Quod verò adfertur ex Paulo: Oportet Episcopum vnius vxoris esse virum, id ad excludendos bigamos à Sacerdotio, dictum esse sancti patres omnes vno ore testantur, quemadmodũ apud Tertullianum, Origenem, Chrysostomum, Epiphanium, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Leonem, Theophilactum, & alios videre licet: Illud autem perridiculum, quod ex his Pauli verbis colligere volunt, non fuisse sed esse oportere Episcopum vnius vxoris virum, atq; eum liberos etiã actu habentem, vt nisi se strenuũ vereq; masculũ in illis procreandis præstiterit, parũ sit idoneus qui Episcopi munus obeat. Quorũ si sententiã recipimus, nõ erit Sacerdos & Episcopus Christus, nõ Paulus ipse qui hæc scripsit, nõ Ioannes Euangelista, de quò indubitatum est virginem fuisse, non alij quidã Apostoli, qui cœlibes fuisse leguntur, non Titus, nõ Timotheus, nõ Dionysius, nõ Ignacius, nõ Basilius, nõ Chrysostomus, nõ innumeri alij Sacerdotes & Episcopi, quos omnes vt aliarũ virtutũ ita castitatis & continentiæ laude cumprimis celebres fuisse legimus. Quid hac vna re dici potest absurdius? Reclamant huic sententiæ omnes omnium ætatum viri doctissimi sanctissimiq; non Latini magis quã ipsi Græci. Ac primùm Eusebius: Oportet enim, dicit sermo diuinus, Episcopum vnius vxoris virum esse: veruntamen eos qui sacrati sunt, atq; in Dei ministerio occupati, continere deinceps seipsos ab vxoris commercio decet. Epiphanius contra Montanistas scribens: Vnas, inquit, nuptias honorat Ecclesia, etiamsi maximè Sacerdotij dona per eos qui ab vnius etiam nuptijs se continuerunt, & in virginitate vitam degunt se ornasse præexpressit, velut etiã Apostoli ipsius Ecclesiasticam Sacerdotij regulam ordinatè ac sanctè constituerunt. Et alio loco: Vertex autem horum omnium aut mater, vt ita dicam, est sanctum Sacerdotiũ, ex virginibus quidem vt plurimum procedens, si verò non ex virginibus, at solitariam vitam degentibus, si verò non suffecerint ad ministerium solitariam vitam degentes, de his qui continent à propijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem seruantibus: nã eum qui secundas nuptias contraxit, non licet ad sacerdotiũ suscipere. Ioannes Chrysostomus: Tito dicit Paulus, constitue Episcopos sicut ego disposui tibi, si quis est sine crimine, & vnius vxoris vir: non ea ratione quod id nunc in Ecclesia obseruetur, oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse. Idem in epistolam ad Timotheum: Non hoc velut sanciens dicit Apostolus, quasi non liceat absq; vxore Episcopum fieri, sed eius rei modum constituens. In eandem sententiam Græcus ille scho-

1. Tim. 3.

Tertul. lib. priore ad vxorem de exhortatione castitatis et de monogamia. Orige. ho. 17. in Lucã Chrys. ho. 10. ad Timotheum & Titum. Epipha. hæresi 59. Hiero. li. 1. contra Iouinianum, & ad Titũ. Ambr. li. 1. de officijs cap. 50. & epistola 82. Leo epistola 45 & 49. 1. Timo. 3. Demõstra. Euangelicæ li. 1. ca. 9 Hæresi 48. In compendiaria doctrina de fide Catholica.

Homi 2. de patientia Iob.

Homilia 10.

liastes: vnius vxoris virum. Non de hoc legem fert, vt vxorem omnino habeat Episcopus: sed si sit, inquit, ex mundanis, ne sit tamen is qui secundis se nuptijs implicauerit, vel vt nouerit vnã vxorem esse legitimam ad ea præstanda, quæ debent inuicem coniuges iure matrimonij. Posteaquam verò vocatus ad episcopatum fuerit, illud impleat quod à Paulo scriptum est, vt sint qui habent vxores tanquam non habentes. Et: Volo omnes esse sicut & ego. 1.Cor.7. Necp dissidet ab his Theophilactus, quin etiam ducenti viginti septem patres, de quibus pauloante meminimus, qui in Trullo conuenientes Canones ediderunt, inter cæteros hunc etiam conscripserunt: Vxor eius qui ad episcopalem dignitatem promotus est, simul ut is electus & consecratus fuerit, communi sui viri consensu prius separata, postquam in Episcopum ordinatus est ac consecratus, monasterium ingrediatur, quod ab ædibus Episcopi procul absit. Cano. 48. Quid hi tot sancti patres, tam excellenti doctrina præditi, nunquid Pauli locum hunc, de eo quod Episcopus vnius vxoris vir sit, non intellexisse iudicandi sunt? per quos nulli vnquam Episcopo esse licuit nisi aut virgini, aut cuius vxor communi consensu Deo cõtinentiam suam dicasset, quod etiamnum apud Græcos & Ruthenos obseruari videmus, qui quamuis plus aliquid Sacerdotibus permittant, necp eos ab vxoribus suis separent, quas ante Sacerdotium duxerunt, tamen Episcopos nõ ordinant, nisi vel virgines, vel continentes. Quorsum autem attinet Latinorum quoqp super hunc Pauli locum interpretationes adducere? quos nunquam eum aliter intellexisse recepta totius Ecclesiæ consuetudo manifestum facit: Ne quis tamen de eo ambigat, ex multis paucorum testimonia proferemus. Extat epistola Syricij, ante annos mille ducentos propè scripta, cuius hæc verba sunt: Epistola 4 Fortè quæritur, quia scriptum est vnius vxoris virum: non permanenti in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram, necp enim integros non admisit qui ait, vellem autem omnes homines sic esse sicut & ego. Quæ verba repetit ad Exuperium scribens, qui post Anastasium successit Innocentius. Innocenti. epistola 3 Hieronymus quoqp: Non dicit Apostolus Paulus: Eligatur Episcopus qui ducat vnam vxorem & filios faciat, sed qui vnam habuerit: vxorem. Et aliquanto post: vnius vxoris virum, qui vnam vxorem habuerit, non habeat. Hiero. li. 1. contra Iouinianum. Epistol. 82. Et Ambrosius ad Vercellensem scribens Ecclesiam, vnius vxoris virum esse præcipit Episcopũ, nõ quo exortem excludat coniugij, nam hoc supra legem præcepti est, sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam, necp iterum vt filios in Sacerdotio creare Apostolica inuitetur autoritate, habentem enim dixit filios, non facientem.

tem. Ex eo apparet, Apostolicam hanc esse traditionem, continentes vt sint Sacerdotes, præsertim autem Episcopi: ac totis mille quingentis annis nunquam aliter in vniuersa totius orbis Christiani Ecclesia obseruatum fuisse. Quis igitur dubitabit, qui quidem sanæ sit mentis, quin totius Ecclesiæ sensum & cõsensum sequatur potius, quam vt Martinos audiat, ventris & Veneris impudentissimos patronos? qui dum suos incestos ac nefarios cõcubitus, omni religione spreta & concultata, defendere moliuntur, ne ipsi in pietatem peccasse videantur, in idem in quod se præcipitauerunt impietatis baratrum, reliquos etiam quos possunt omnes, remis, velis, manibus ac pedibus obnixe pertrahere conantur. Verùm adfertur aliud ex Paulo telum: Qui nõ continent nubant: melius est enim nubere quam vri. Sed hoc quoq; modò sanus adsit verborum intellectus facilè retunditur. Hoc dictũ, ait Ambrosius, ad nõ pollicitã pertinet, ad nondũ velatã: Cæterùm quæ se spopondit Christo, et sanctũ velamen assumpsit, iã nupsit, iã immortali iuncta est viro, & iam si voluerit nubere cõmuni lege coniugij, adulteriũ perpetrat, ancilla mortis efficitur. Photius enarrans illud: Si nupserit virgo non peccat. Virginem, inquit, hic intelligit, non illã Deo consecratã, sed innuptã puellã: illa em̃ quæ Deo iam cõsecrata sit si nupserit, adulterum introducit Christo cui nupta est. Ad eundem modũ hæc Pauli verba interpretati sunt ante Photium Epiphanius Græcus, & Hieronymus atq; Augustinus Latini, vt ad Sacerdotes et eos qui continentiã suã Deo vouerunt minime referri possint. Cũ dixisset, inquit Augustinus, quod si se nõ cõtinet nubat: melius est em̃ nubere quã vri: nõ dixit, melius est mœchari quã vri. Mœchatur aũt quisquis post votũ factũ continentiç, ducit vxorem. Quamobrem necesse est vt alia quærant remedia, nimirũ ea quibus vsus est Paulus, qui castigauit corpus suũ, & in seruitutem redegit, necesse est vt occasiones omnes fugiant, vt vigilijs, ieiunijs, laboribus carnem atterant. Postquã vero fecerint omnia, quæ ad frenãda carnis desyderia pertinere visa fuerint, nihil sibi tribuant, verũ omnem de suis viribus fiduciam prorsus abijcientes, in eo solo spem suam positã & defixam habeant, cuius hoc donũ est, de quo cũ scripserit Propheta: Quod prope est omnibus inuocantibus se, cũ ipse etiã dixerit: Petite et dabitur vobis, omnis qui petit accipit, quoniam impossibile est mentiri Deum, accedant cũ fiducia ad thronũ gratiæ eius, precentur eũ supplices in fide nihil hæsitantes, facere nõ poterit benignus & misericors Deus, quin ita precantes exaudiat. Sic fecisse Paulum legimus, cui & ipsi cũ datus esset stimulus carnis qui eũ colaphizaret, nõ ad nuptiarũ remedium sibi confugiendũ esse putauit,

1. Cor. 7.

Ad virginem lapsam ca. 5.

Epiph. hæresi 61. Hiero. li. 1. contra Iouinianum. August. de bono viduitatis cap. 8. & ad Polẽtiũ de adulterinis coniugijs lib. 1. cap. 15. Aug lib. 2. de adulterinis coniugijs cap. 12. 1. Cor 9. Psal. 144. Luc 11. Hebr. 6. Hebr. 4. Iaco. 1. 2. Cor 12.

sed cum ter esset dominum deprecatus, posteaquã audiuit, sufficit tibi gratia mea, nã virtus in infirmitate perficitur, illius gratia fretus fortiter cõtra stimulũ carnis pugnauit, & in ea pugna superior euasit. Sic Hieronymum, sic Benedictum, sic Bernardũ, sic sexcẽtos alios quos enumerare longũ foret, fecisse nobis narrant historiæ. Quãobrem nõ hoc solũ remediũ datum est his qui tentantur libidine, statim vt vxores ducant. Quid em̃ si quã semel duxerunt, eius propter diuturnã & insanabilem ægritudinem nullus sit vsus? Quid si longius maritus abesse cogatur, vel quod legatione fungatur, vel militiæ, vel mercatus gratia, vel captiuitate separatus, vel quacunq; tandẽ alia ex causa, nũ statim sibi dictũ putabit, melius est nubere quã vri, & ad quãcunq; ciuitatem peruenerit, aliã atq; aliã vxorem ducet? Quid si illicita animositate vxor cõtinere voluerit, nũquid erunt admittenda incõtinentiũ murmura, & permittenda adulteria? Scimus hoc permissum ab istis incestarũ nuptiarum authoribus & propugnatoribus, à quibus etiã libelli scripti sunt, polygamiam approbãtes. Verum ea res in Ecclesia Christi magnæ semper fuit abominationi. Cæterùm quorum Deus venter est, & qui diligenter colunt quæ sub ventre sunt, nihil pensi habent: non eos religio, nõ eos honestatis publicæ ratio mouet quicquã, dũmodo libidinem suã incestã expleant. Fuerũt Augustini temporibus qui dicerent: Si quis dimisisset vxorem causa fornicatiõis, licere sibi superstite illa aliã ducere, quod melius foret nubere quã vri. Cæterum Augustinus nequaquã id licere contendit, & eiusmodi non esse cõiugia sed adulteria dicit. Quamobrem nõ vult, vt nuptijs incõtinentiæ suæ medeantur, sed suadet, vt toto potius cõtinentiæ facto supplicent Deo, quo donũ eis præstet cõtinentiæ. Neq; carnalis infirmitatis excusatiõem admittit, sed muliebrẽ illis castitatem imitandã proponit, quæ cũ æquè carnem habeant vt viri, tale tamen aliquid illis viri licere nolunt? Cum, inquit, à fœminis vtiq; carnem habentibus tantã flagitant castitatem, vt quando ab vxoribus diutissimè peregrinantur, velint eas ab adulterino cõcubitu intaminatas feruorẽ transire iuuentutis, & plurimæ pudicissimè transigunt, & maximè Syræ, quarũ mariti negociandi quæstibus occupati, iuuenes adolescentulas deserunt, & vix aliquãdo senes ad aniculas reuertuntur: eo ipso euidentius cõuincunt, nõ esse impossibile, quod se nõ posse causantur. Si em̃ hoc nõ posset infirmitas virorũ, multominus id posset sexus infirmior fœminarũ. Vndè istos qui virilem excellentiam nõ putant nisi peccandi licentiã quãdo terremus ne adulterinis cõiugijs hærendo pereant in æternũ: solemus eis proponere etiã cõtinentiã clericorũ, qui plerunq; ed eandem sarcinã subeundã capiuntur

Aug. lib. 2. ad Pollentiũ de adulterinis coniugijs cap. vltimo.

capiuntur inuiti, eamq; susceptã vsq; ad debitum finem domino adiuuante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid si & vos ad hoc subeundũ populorũ violentia caperemini? nónne susceptũ casti custodiretis officiũ? Sed hic quæritur ab istis, vtrum sit melius, alligatũ voto cõtinentiæ fornicari, an matrimoniũ cõtrahere? Quasi verò vbi vtrunq; malũ esset, ibi possit alterutrũ esse melius, aut quasi nõ multos videre liceat, qui cũ alligati voto cõtinentiæ matrimoniũ cõtraxissent, nihilo cõtinentiores fuerunt quã videre nõnullos licet, in Catholica cœlibatũ professos. Possemus nos quoq; nõ pauca istorũ incõtinentiæ exempla producere, sed qui vixit inter eos Erasmi Roterodami testimoniũ adferre malumus, sic eñ ille loquitur scribens ad fratres inferioris Germaniæ. Efferunt honorabile cõiugiũ & thorũ immaculatũ, sed innui nõnullos Euangelicos (nã in genere loquutus sum) nihilo castius colere coniugiũ quã catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet cũ vulgo narrentur, negat esse notissima cũ falsa sint, & tamẽ ipse fatetur de duobus. Ego noui monachũ qui pro vna duxerit tres: noui sacrificũ, virũ alioqui probũ, qui duxit vxorem, quã pòst cõperit alteri nupsisse. Similia permulta de monachorum & monacharũ cõiugijs referuntur, qui ductas repudiarunt eodem iure quo duxerant. Iam an inter Euãgelicos minus indulgeatur libidini, an nõ minus sit adulteriorũ? Quid Argentorati fiat nescio, quid alibi compertum sit, mecum nouit populus: Iam vt donemus istis Euãgelijs præcõibus esse fas vxores ducere, quis nõ iure admiretur ouiculas mactationi destinatas nihil in hoc mundo quærentes prẽter Christi gloriã, tot curis districtos, tot afflictionibus obnoxios, quibus accedit & paupertas, onus tũ miserũ, tũ graue, nõ posse viuere sine vxoribus, quos tam multi ob leuiores causas, aut non ducunt, aut ductas nollent. At istis omnis tragœdia exit in catastrophen comicam, vbi contigit vxor, occinitur, valete & plaudite. Quæ malum est ista tanta salacitas, quam tot mala non possunt excutere? vndè tanta rebellio in his. qui se iactant agi spiritu Christi? Hæc Erasmus. Reprehenditur à Philippo Pighius, qui non verè magis quam piè scriptum reliquit: minus peccare sacerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicatiõem sit prolapsus, quã qui nuptias contraxit. Turpis illi videtur hæc oratio: cõtrà catholicis honestissima. Probat autem hoc Pighius verbis his à simili: Tu vide, inquit, quis peior seruus est, an qui grauatus seruitio fortasse, negligentius aut incautius agens cadit sub onere, an qui iugũ in totũ projcit? Qui peior discipulus, an qui ex præscripto ediscit nõ quidẽ vniuersum, quod fortè potuisset nisi crapulę & somno securius indulsisset, tamen partem: an qui scholã prorsus deserit?

Vtrũ melius fornicari an nubere,

Num minus malũ fornicari sacerdotem quã nuptias contra hanc.

voto addictarū coniugia.

Quid in hac oratione turpe? quid non pium potius & honestū? Non dicit Pighius, bonum est fornicari: quod si diceret, turpis esset oratio, sed dicit minus malū esse, quā spreta & cōculcata iuris iurandi religione nubere. Quod nō modò Pighio, sed Paulo
1. Tim. 5. etiam Apostolo tam graue visum est flagitiū, vt etiam velle nubere voto obligatis damnabile esse diceret. Quid restat igitur aliud, quā vt Pauli orationem turpem esse dicat Philippus, qui quod isti fingunt prohibendo nubere doctrinas dæmoniorum docuerit, docens non modo nubere, verumetiam velle nubere contra fidem iureiurando interpositā, esse dānabile? Sed quid in re sit qua de agitur videamus. Quærunt, plus ne mali sit in nuptijs, an in fornicatione eorū, qui se voto cōtinentiæ alligarunt? An istis nō rectè Comici verbis respōderi poterit? Quas tu credis esse has, non sunt veræ nuptiæ: sunt incesta adulteria. Sic à Cypriano, sic ab Hieronymo, sic ab Ambrosio, sic à Basilio, Chrysostomo, Photio, sic ab alijs viris pijs & doctis vocari legimus. Quam igitur boni rationem habere potest incestum adulterium? Contrahat nuptias qui nulla est voti religione obstrictus, libenter cum Paulo dicemus, honorabile connubiū & thorus immaculatus: sed si contrahat sacerdos aut monachus, quid
Hebr. 13. aliud rectè dicere possumus, quam abominabile adulterium, & thorus incestu contaminatus? sic enim appellant eiusmodi nuptias sancti doctores quorū supra meminimus. Ac ne quis de eo dubitet, libet etiā eorū verba subscribere: ac Cypriani quidem Ambrosij, Photij, iam cōmemorauimus. Hieronymi verò verba sunt hæc: Virgines quæ post consecrationes nupserunt, non
Lib. 1. contra Iouinianum. tam adulteræ sunt quam incestæ. Basilius verò pluribus ea de re verbis disserit, quæ vel ob hanc causam huic libello visum est inserere, vt planum omnibus fieret, quod fuerit sanctorum patrum de Martinorum nuptijs iudicium. Horrendum vocat ille sacrilegium, si quis sub ministri nomine & habitu, Christi sponsæ adulter efficitur. Cum enim, inquit, virginitatem dño professæ sint, carnali postmodum voluptate male blādæ, delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiūt. Non ignorant huiusmodi, quæ sponsi dextram & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltra esse sponsam, quem nequiciæ dās manus dereliquit, necp eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se deserto sponso libidine incitata coniunxit. Ac paulo post: Non se fallat, inquit, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit, coniugium quippe illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum huius coniunctionis fundamentū voluptatem iecit præuaricationisq malum: deinde, quia causa non est libera, necp est enim mortuus vir eius vt cuiuis nubat,

viuente

viuente immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia domini talamis intulit. Nam quod solenne legitimumq; connubiũ sponsus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cũ illo, & præterea processus ipse testatur, huiusmodi quippe nobilitata viro processit in publicum. Porro si connubium istud & processu, & testibus, cunctis denicq; iudicijs illustre & apertũ est, nec est vir eius mortuus, mœchatur quæ huiusmodi admittit scelus, viuente viro semper adultera. Nec sanè video qua ratione, imo quo sacrilegio ipsa pro immortali viro Dei filio mortalem hominem in malũ suũ ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris ac nequissimis semper amplexibus impia? quo item furore homo ille cubile dñi cõscenderet, ac violare non metuat? Nempe ex rebus humanis eorum qui sic delinquunt pœnas cõiectare possumus. Quæso, quo cruciatu digna censeretur mulier, quæ nobili cõiuncta viro, seruo suo seipsam violandã impudicè substerneret, ac seruũ insidiosè nequiterq; domini thoris inueheret? Qua verò pœna dignus est seruus, qui in dominã suã dominiq; cubile seipsum petulanter immisit? Sed enim vafræ istæ quid faciunt? quæ tantum impietatis cõtra seipsas per carnis flagicia admittere nõ metuerunt? Non modó non lachrymantur aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatum suũ, leuioresq; suscipiant pœnas, verùm virginitatem insuper quam antea professæ fuerant, abnegant, quippe virginitatis limites transgredi, vt voluptatibus inseruiatur turpissimum esse, plenumq; dedecoris non ignorantes huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatem solari sese arbitrantur amissam, homines miserè & infeliciter eligunt, sub quibus ad excusationem præuaricationis abnegent quod fuerant antè pollicitæ, nec dominum metuunt cum quo fœdera castitatis inierant, cuiq; dederant dextras, eo quod in malorum profunda deciderint. Ignorant miseræ, quia apud Deum & apud homines contra se crimen exaggerant, cũ hi quidem ex præcedente cunctisq; cognito virginitatis instituto, quod se illæ professas esse negant, vesaniam summamq; impudentiam auersentur atq; oderint. Christus verò præter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationem, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis sumunt, acrius ac seuerius suo illo iudicio vindicet. Itaq; ne specioso charitatis nomine virgo in hoc peccati baratrum corruat, charitatem puram omnimq; mortali affectione liberam sumat. Neque enim prolapsæ ad voluptatem quicquam ad excusationem proderit vmbra solatiumq; connubij: neq; viuentem virum sub prætextu coniugij non soluta circumuenire aut fallere poterit, cui mortalem

hominem post eximios illos quos ab illo perceperat honores impiè per adulterij nefas in honore prætulerit. Nec sanè incongruè his qui sunt eiusmodi illud apostolicũ aptari potest: Quo-
1 Tim.5. niam cum fornicatæ à Christo fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: non coniugium, sed adulterium malè consumantes. Nullus itaq; seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam domini contingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciæ temeritatisq; prosiliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegis impendere consyderans, non vasa in anima ex auri argentiq; materia elaborata, sed animata ipsa & viua donaria latronis more profanis manibus temerare atq; incestare præsumat: imo verò nullius adeò impius, atrox, impurusq; sit, vt non inanimata templi vasa, sed ipsum domini templum, virgineum scilicet corpus, ipsamq; omnium præciosissimam animam in templo Dei sacratissimi donarij vice locatam, libidinis facibus barbarica immanitate succendat. Verùm & si sponte sua se virgo sponsi fœdera transgressa substernat, cunctaq; simul & templum, & donaria, & charitatem sponsi, communionemq; ac societatem regni, pernicioſæ voluptatis gratia confundere atq; calcare nitatur, noli huiusmodi ad scelus vti, neq; te peccati communione cõmacules. Quòd si te renuente alij se virgo in matrimonij consortium tradiderit, ille pœnas sceleris luat, tu te mundum atq; integrum serua, ne sceleris impij in dominum particeps fias. Oportet, in-
Matt.26. quit, filium hominis tradi, væ autem illi per quem tradetur, vtile illi esset si natus non fuisset. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatem antè professa, postmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit, oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verum væ illi per quem illa sponsi fœdera trãsgressa, suam impleuerit impura libidinem: vtilius fuerat (audeo dicere) homini illi non esse natum, quam socium tanti in dominum flagicij damnari. Non au-
Matt.19. dis quoniam qui dimissam duxerit mœchatur. Etsi enim, inquit, pro culpa dimissa est, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimissam perturbas? cur & spacium non das, vt & de his agat pœnitentiam, quorum gratia dimissa est, & vir à se dimissæ pœnam emendatiõemq; miseratus ad se rursus proprium reuocet membrum? Quid emendandi se spacium præripis viuente viro sic dimissam ducens? Permitte aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierem, aut certè cũ neq; vidua, neq; vxor sit, pro remissione culpæ qua peccauit in virum, semper pœnas

dare.

dare. Tu cur antequam peccatum ſuum, pro quò dimiſſa eſt, planè intelligere poſſit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad ſcelera deinceps facis? nempe viuente viro alienam adulteras coniugem, facilemq; illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem qui dimiſſam à mortali viro ducit, adulter atq; impius eſt, qui immortalis viri ſponſam nunquã dimiſſam violare præſumit, multo profectò funeſtius adulter atq; impius erit. Hæc aduerſus Martinos Baſilius, ac plura etiam, niſi quod longum eſſet omnia adſcribere, quæ ideo pluribus verbis in hunc locum tranſcribenda duximus, vt quæ fuerit ſanctorũ patrũ de inceſtis eiuſmodi nuptijs ſententia, cũctis eiõſtaret: ſimul illud planum omnibus fieri poſſet, non primum fuiſſe Pighium, qui tolerabilius eſſe peccatum dixerit, voto obligatum ex infirmitate carnis cadere, quam nuptias contrahere: cum hoc expreſſis verbis à Baſilio dictũ videamus, qui maius eſſe ſcelus dicit, negationem virginitatis, nuptiasq; contractas quã lapſum virginis. Sed Ioannem quoq; Chryſoſtomũ eadem de re diſſerentem audiamus: Bonum quidem, inquit, nuptias & ipſe cõfiteor: honorabiles nuptiæ & cubile immaculatũ, fornicatores aũt & adulteros iudicat Deus: ſed te iam ſeruare nõ conuenit priuilegia nuptiarũ, angelorũ em̃ ſocietate ſemel iunctũ illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere eſt, quamuis frequenter hoc ipſum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tãto peius affirmo, quãto maior ac melior mortalibus angelus. Neq; vllus tibi fortè perſuaſerit dicens, nihil de nõ accipienda vxore dominus præcepit. Nec me ignorare cõfiteor quod adulteriũ interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomen accipiet, ſi volueris vnquã, quod abſit, nuptias cogitare. Et quid mirũ ſi nuptiæ tales vbi offenditur Deus, adulterio cõparantur? maius longè audies. Homicida, iuſtorũ laude donatur: & miſericors pluſquã homicida punitur, quoniam hoc vetante fit domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iuſtitiam reputatum eſt, quod impudicum cum turpi fœmina virũ vno gladio percuſſiſſet. Saulem autem Samuel ſanctus Dei, in luctibus, lachrymis, precibusq; pernoctans, damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quando hoſtium ducem, quem debuerat trucidare inuitò parcendum credidit Deo. Cum hæc ita ſint, ſtupere deſiſte: ſi nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Chriſtus offenditur. Sed Auguſtinus, aiunt, vitæ ſanctitate & doctrina iſtis minimè inferior, nec adulteros vocari vult, qui poſt votum nupſerint, & qui tales diuidant grauiter peccare aſſerit. Cuius hæc verba proferuntur non ſicut ab illo ſcripta, ſed ſicut à Gratiano

Epiſtola 6. ad Theodorum monachum.

Nume. 25.

1. Reg. 15. & 16.

ſunt

27. distin. Quidam. sunt in decretorum librum relata: qui citat hæc verba ex Augustino de bono coniugali: Quidam nubentes post votū asserūt adulteros esse: ego autem dico vobis quod grauiter peccant, qui tales diuidunt. Quid si in eo libro scripta nō reperiuntur? Quid si ne in libro quidem de bono viduitatis his verbis? Quid si liber is de bono viduitatis Augustini non est, verùm Iuliani potius, quemadmodū annotatū ab Erasmo legimus? quid si palam Augustini sententiæ aduersatur locus hic? cuius hæc verba alibi legūtur: Virgo quæ si nuberet nō peccaret: sanctimonialis si nupserit Christi adultera reputabitur. Nunquid ipse sibi contradicit Augustinus? nunquid vnius huius quam omniū aliorū, quam etiam sua ipsius alio in loco valere debet authoritas? Sed nos tamen dabimus hoc Gratiano, cuiuscunq; sit authoris liber hic, vt parem tamen ac si ab Augustino scriptus esset authoritatem & pondus habeat, modò vt verba illius, non truncatim excerpta, sed quò melius cognosci sententia possit, paulo altius repetita diligentius excutiantur. Dixerat is in præcedente capite: Quæ se non continent nubant, antequam cōtinentiam profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant iure damnantur, Alio quippe loco de talibus dicit, cum enim in delicijs egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quoniā primam fidem irritam fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem quam prius vouerant, quod perseuerantia implere noluerunt. Mox paucis interiectis in proximè sequenti capite: Quoniam, inquit, sicut ait dominus, non omnes capiunt verbum hoc: quæ potest ergo capere capiat, quæ se non continet nubat, quæ non cœpit deliberet, quæ aggressa est perseueret, nulla aduersario datur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio nō timetur: sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris repetitur, qua expetita & electa & voti debito oblata, iam non solùm non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Nam vt hoc demonstraret Apostolus, non ait, cū in delicijs egerint in Christo nubunt, sed nubere volunt, habentes, inquit, damnationem, quoniā primā fidem irritā fecerunt, etsi nō nubendo, sed tamen volendo, nō quia ipsæ nuptiæ vel taliū damnandæ iudicantur, sed dānatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non susceptio à bono inferiori, sed ruina ex bono superiori. Postremò dānantur tales, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt: quod vt breuiter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damna-

In Psalmū 83. Cap. 8. 1. Tim. 5. Matt. 19.

nationem quæ post amplioris sanctitatis propositum nubunt, non quia non damnentur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur. Sed cum dixisset, nubere volunt, continuò addidit, habentes damnationem, & dixit quare: Quoniam primã fidem irritam fecerunt, vt voluntatem quæ à proposito cecidit appareat esse damnatam, siue subsequantur nuptiæ, siue desint. Ac paucis interiectis: Quapropter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas fœminas si nupserint, adulteria esse non coniugia: sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore quæ vouetur Deo, adulteriis esse peiores. Si enim quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet cum membrum eius fidem non seruat marito, quanto grauius offenditur in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Nunquid autem hæc cuiuscunq; tandem scriptoris verba pro te faciunt? qui falli putat eos, qui talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria dicunt, & fieri per opinionem hanc non paruum malum, vt à maritis sep ararentur vxores. Dedimus hoc Gratiano, vt quamuis hæc Iuliani potius, Pelagij sectatoris, contra quem scripsit Augustinus, quam Augustini censeri possint, non minus tamen authoritatis habere patiamur, quam si citra dubitationem vllam ab ipso Augustino essent prolata. Da tu vicissim eidem Gratiano, quem toties in libro tuo testem citas, vt quo ille sensu hæc dixisse vult Augustinum, eo accipi velis, & erit omnis controuersia sublata. Sic autem prolatis in vtramq; partem authoritatibus nonnullis, loquitur Gratianus: Hic distinguendum est, quod vouentium alij sunt simpliciter vouentes, de quibus Augustinus & Theodorus loquuti sunt: alij sunt quibus post votum benedictio accedit cõsecrationis, vel propositum religionis, de quibus Hieronymus, Nicolaus, & Calixtus scripserunt. Neq; verò solus Gratianus, verùm & Petrus Lombardus, quem omnis postea Theologorum est schola sequuta, hoc inter simplex siue priuatum & solenne votum discrimen posuerunt, vt hoc matrimoniũ contractũ dirimeret, illud verò non. Vides igitur, quod qua tu vis ex parte, nihil hæc verba pro te faciunt? Vbi vero dicitur, lapsus & ruinas eiusmodi esse adulteriis peiores, apertè Pighij sententia confirmatur. In quem dum tu facis impetum, clarissima Dei ciuitatis lumina sub illius nomine lacerare, & quæ sectari fideliter debebas, ea non dubitas hostiliter insectari, dum non contentus cum Philippo turpem hanc esse Pighij orationem dicere, minus malum esse si fornicetur alligatus voto continentiæ quam si nuptias contrahat, blasphemam insuper vocas. Scilicet, blasphemi sunt Cyprianus, Hieronymus, Ambrosius,

Cap. 11.

Cap. 10.

Distich. 17. Presbyteris

Lib. 4. sent. dist. 38. cap. 1.

sius, Augustinus, Basilius, Chrysostomus, de quibus nõ doctrinæ magis quam sanctimonię tam excellens est apud omnes opinio, quam late patet orbis Christianus? His tu talibus viris ore blasphemo tam horribile crimen obiicere audes? Fortasse vim vocis huius ignoras? Si scholam Xenocratis sicut Polemo ex antelucano conuiuio temulentus intrasses, non tanta, quanta in isto cœtu tot sanctorum deberes verecundia coërceri. Hic enim certè tantò maior debet esse verecundia, quantò verior addiscitur sapientia. Tanto amplius reuerendi sunt tot venerabilium Episcoporum, quam vnius Xenocratis vultus: quanto Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est Christus. Nunc tu vide quam illis reuerentiam tribuas, qui non tam antelucano conuiuio temulentus, quam insano conuicio turbulentus eos blasphemos vocare non vereris, in quibus Christum ipsum loqui dubitandum non est. Nec enim Pighij, verùm istorum est, quam tu blasphemam vocas, sententia: qui iam inde à mille & amplius annis pro columnis Ecclesiæ sunt habiti, ipsi sunt qui nuptias eorum qui continentiæ voto sunt alligati, & adulteria vocant, & adulterijs esse peiores affirmant. Quis autem qui non grauius esse crimen iudicet adulterij quam fornicationis? Sed fac vtrumcp esse adulterium, siue ducat vxorem alligatus voto continentiæ, siue fornicetur. Nunquid nõ grauius est quod quis ex proposito datacp opera committit, quam id quod ex humana sit infirmitate prolapsus? Nunquid quod perpetuum, quam quod intermittitur tamen, magis flagitiosum non est? Non sumus hi, qui Sacerdotum & monachorum incontinentiæ patrocinari velimus: procul à nobis absit hæc tam impura cogitatio, quin eos disciplina seueriore iuxta sanctorum Canonum sanctiones coërcendos esse censemus. Quæ quidem disciplina, per istud nuper natum Euangelium sic est multis in locis abolita, vix vt vllum iam illius vestigium appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus ingens esse flagitium & graui animaduersione puniendum fornicationes & concubinatus Sacerdotum & Monachorum: sed interea tamen, non possumus Augustini, Basilij, Chrysostomi, ac aliorum sanctorum doctorum sententias non probare, qui nuptias istorum esse multò sceleratiores affirmant. Nam qui peccat ex prolapsiõe carnis, agnoscit persæpe peccatum suum, & eius admissi pœnitet, quo fit, vt à patre misericordiarum, qui non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat, facilius misericordiam impetrare possit. At qui ducit vxorem, tantum abest, vt se peccasse confiteatur, vt aliquem ex eo dolorem animo concipiat, vt etiam tanquam Sodoma prædicet peccatum

Ezech. 18.

Esa. 3.

suum,

ſuum, vt glorietur in malicia qui potens eſt in iniquitate, vt virtutis etiam nomine palliare conetur. Niſi forte non palliat ſuum flagitium virtutis nomine, qui, quod præclara illa ciuitatis Dei lumina non modo adulterium, verùm & inceſtum & ſacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimeſcunt. Quid eſt hoc aliud, quam cum his quibus Propheta væ ſempiternum comminatur, dicere malum bonum, & ponere tenebras lucem? Quid eſt hoc aliud, quam in ſpiritum ſanctum peccare, quod peccatum etiam ipſe Chriſtus tam graue eſſe dicit, vt nec in hoc, nec in futuro ſeculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rem diligentius. Quærunt quid mali ſit in nuptijs, quibus ipſe Chriſtus etiam intereſſe, & eas primo ædito miraculo honeſtare dignatus eſt, quibus tot tam præclara Paulus tribuit elogia? Viciſſim abeis quæramus licet: Quid eſt mali in ſalutando? cum hic communis vſus ſit gratiæ, & tamen dixit Chriſtus: Neminem ſalutaueritis in via. Non hic ſalutationis officium & ſedulitas aufertur, inquit Ambroſius, ſed obſtaculum impediendæ deuotionis: mouetur, vt quando diuina mandantur, pauliſper ſequeſtrentur humana. Pulchra eſt ſalutatio, ſed pulchrior quò maturior diuinorũ exequutio, quæ per moram ſæpe traxit offenſam. Ideo autem & honeſta prohibentur, ne ſolennis gratia obrepat officij, & impediat miniſteriũ, cuius mora culpa ſit. Quod de ſalutatione dixit Ambroſius, hoc totidem verbis de nuptijs dici poteſt. Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca ſuſtentanda, qnæ minari ruinam viſa eſt? an non pietatis id potius videri poterat? & tamen qui ſuſtentauerat Oza indignante domino multatus eſt. Sic quod natura ſua pium erat, ratione perſonæ factis eſt impium. Quid mali eſt in adolendo incenſo? Certè ſcribens ad Demophilum Dionyſius, nihil inconueniens feciſſe regem exiſtimat, & tamen qui facere id aggreſſus erat Oſias rex, cũ quod Sacerdotum munus erat proprium, id vſurpare ſibi conaretur, lepra percuſſus moritur. Quid mali eſt in ſacrificando? Proprius hic eſt Dei cultus, & illi ſoli debitus: Core tamen, Dathan, & Abiron, cum id facere ſeorſim tentaſſent, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuorauit eos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eorum, deſcenderunt q; viui in infernum operti humo: quin & ignis egreſſus à domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Baſilius: Fieri poteſt, vt ſit aliquid propria ſua ratione, & voluntas Dei, & bonum: quando verò præter perſonæ vel temporis rationem vſurpatur, iam Deo acceptum non ſit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat,

Pſal. 51.

Eſa. 5.

Matt. 12.

Luc. 10.

Lib. 7. in Lucam.

2. Reg. 6.

Epiſtola 8.

2. Paral. 26.

Num. 16.

In regulis cõtractioribus quæſti. 276.

& bonum erat, incensum offerre Deo: verùm acceptum illi non erat, cum fieret à Dathan & Abiron. Nihil igitur in arca sustentanda, nihil in adoendo incenso, nihil in sacrificando mali fuit, sed quoniam non ab his fiebat, à quibus factum oportuit, quoniam in diuisione fiebat, à quæ per se bona, quæ sancta fuit res, quia non bene facta est, malè facta est, & in perniciem cessit his, à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ sunt, sed bonum quoque malum fit, si non bene fiat, si fiat ab his, à quibus fieri non oportet. Quòd si verum est quod à Gregorio scriptum legitur, quod peccata carnalia, maioris quidem infamiæ, sed minoris culpæ sunt quam spiritualia, quod adeò verũ esse credit Augustinus, vt audeat dicere, quod superbis continentibus expedit cadere, vt in eo ipso in quo se extollunt humilientur. Chrysostomus autem inuidum tortatore, fure, homicida deteriorem esse scribat. Quis dubitat affirmare, plus in nuptijs eorum esse culpæ, qui voto continentiæ sunt alligati, quam in fornicatione? Hoc enim carnis tantum est vicium, ibi verò carnis vicio simul adiunctum est illud, quod è spiritus vicijs vnum est omnium grauissimum, nimirum arrogantia, siquidem abominatio domino est omnis arrogans. Quæ maior autem esse potest arrogantia, quã si quis hoc ipse sibi tribuat, vt se plus intelligere putet, quã omnes omnium ætatum homines, qui fuerunt ex eo tempore quo Christus homo fieri dignatus est, quibus visum est vnanimiter omnibus, neq; licere sacerdotibus vxores ducere, neq; deesse alia præter nuptias incontinentiæ remedia? Hæc arrogantia vna omnium maximè est Deo abominabilis, hæc primũ hominem de paradiso deiecit, neq; em̃ gustando pomo grauissimè peccauerat, sed in hoc erat maximum, quod cõtra Dei præceptum venerat, quòd esse sicut Deus volebat, quod serpentis consilium sequutus, quid è re sua foret, se melius quã Deum intelligere sibi persuadebat, Hæc Luciferum quoq; de cœlo deturbauit: Hæc est quæ schismata semper generauit, & nũc generat. Huius fons est cœcus amor sui, quando quis ita se, ita sua idola, hoc est, cõmenta suarũ opinionũ amat, ita sibi ipsi placet, vt contẽptis patrũ sanctorũ theorematis, sua illis theoremata nõ dubitanter anteponat. Hinc hæreses & schismata oriri Petrus etiã indicat cũ dicit, eos esse maximè cruciandos, qui post carnem in cõcupiscentia immunditiæ ambulant, dominatiõem̃q; siue potestatem cõtemnũt, audaces, inquit, sibi placentes, sectas nõ metuũnt introducere. Cũ em̃ sibi placeant, cum adeò seipsos ament, vt nihil nisi quod ipsi sentiunt rectum esse putent, ita fiunt in sententia sua pertinaces & præfracti, vt ab eo quod semel in animum induxerunt, nulla ratiõe deduci posse videantur. Hinc existunt postea sectæ, sequuntur enim

Serm. 53. de verbis domini.

Hom. 36. in Ioan.

Pro. 16.

Gen. 3.

Esa. 14.

2. Pet. 2.

enim qui sunt hoc ingenio prædíti, non quod vniuersæ Ecclesiæ, sed quod suo capiti videtur. Hinc ædificatur Babylon, quã ædificat, sicut ab Augustino scriptum est, amor sui. Nam dum quisq; opinionem suam solitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri se de ea patitur, fit Babylon, fit confusio linguarum & opinionum tanta, quantã nunc videre licet in ea Babylone, cuius primus architectus fuit Lutherus. Quando igitur quæritur, plus ne vitij sit in nuptijs an in fornicatione voto cõtinentiæ alligatorum: illud in quæstionem venire videtur, maior ne sit schismatis an fornicatiõis culpa. Neq; dubitandum est, quin multò maior sit in schismate: quod Cyprianus tam graue crimen esse scribit, vt ne sanguine quidem expietur. Dauid adulterio iunxit homicidium, vtrumq; tamen crimen remissum est illi, simul vt confessus est: de Core, Dathan, & Abyron, nihil eius generis commemoratur, nullius criminis affines fuisse leguntur, quin vt scribit Cyprianus, eundem cum sacerdote Aaron & Mose Deum nouerant, pari lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atq; inuocandus fuerat, inuocabant, ob hoc solum facinus quòd seorsum sacrificabant, quodq; loci sui ministerium transgressi, contra sacerdotem Aaron & Mosen insurgentes, se ab illis segregauerant, diuinitus percussi, pœnas statim pro illicitis conatibus penderunt. Itaque quod olim Donatistis dixit Augustinus: Non in Sacramentis, sed in præcisione vitium est: hoc & nos istis rectè dicere possumus: non tantum in nuptijs voto continentiæ alligatorum, quantum in separatione crimen esse, quando quis seipsum separat à Christo: separat autem seipsum à Christo, quisquis ab eius corpore, quæ est Ecclesia, se segregat. Etenim totus Christus, quemadmodum ab Augustino scriptum legimus, caput & corpus est. Caput est vnigenitus Dei filius, & corpus eius Ecclesia: sponsus & sponsa duo in carne vna. Quicunq; de ipso capite à scripturis sanctis dissentiunt, etiam si in omnibus locis inueniantur in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus: Quicũq; de ipso capite scripturis sanctis cõsentiũt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Verbi gratia: Qui non credunt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine Dauid, quod apertissimè scriptura Dei loquitur, aut in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est: etiam si per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vtiq; sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesiæ non tenent, quod est Christus Iesus, nec in aliqua diuinarũ scripturarũ obscuritate falluntur, sed notissimis & apertissimis

Lib. 14. de ciuitate dei cap. vltimo

De simpli. prælatorũ. 2. Reg. 11.

Nume. 16.

Lib. 1. epistola 6.

Contra epistolã Parmeniani lib. 2. ca. 13.

De vnitate Ecclesiæ cap. 4. Ephe. 5.

earum testimonijs contradicunt. Item, quicunq; credunt quidem, quod Christus Iesus, ita vt dictū est, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum, & cum patre vnum & incommutabile verbū patris, per quod facta sunt omnia, sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto, quacunq; diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non esse in Ecclesia. Ex his Augustini verbis discimus, quòd quisquis vnitati Ecclesiæ non communicat, Christo non communicat: quòd à Christo se separat, quisquis ab eius corpore sancta Catholica Ecclesia se separat. Nunquid autem is communicat vnitati Ecclesiæ, qui, quod vno ore affirmant omnes, iam inde à mille quingentis annis, continentiæ voto alligatis nuptias contrahere fas non esse, contra id venire, & contrarium asserere audet? Nunquid non apertè à Christi corpore se præcidit, qui quod tam constanter Christi membra sancti Catholici & Orthodoxi doctores omnes tot seculis docuerunt, id oppugnare non dubitat? Est non nemo, qui propterea minus peccare putat sacerdotem si ducat vxorem, quòd non in aliud peccet, quam in legem Ecclesiæ. Et citatur Augustinus, qui dixerit Gratiano referente: Copulam Sacerdotalem vel consanguineorum, nec legali, nec Euangelica, vel Apostolica authoritate prohiberi: cum tamen neque scripserit hoc alicubi Augustinus, neq; ex Augustini, verùm ex sua ipsius sententia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos, si quis dixerit Ecclesiastica lege copulam Sacerdotalem interdici, cum eo tria verba non commutabimus. Nunquid autem qui contra legem eiusmodi venit ideo minus peccat, quia non in aliud quam in Ecclesiæ legem peccat? Vis audire quantum committat flagitium? Audi non Augustinum, non Hieronymum, non hominum quenquam, sed ipsum Deum & hominem Christum huius peccati grauitatem demonstrantem: Si non audierit, inquit, Ecclesiam, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus. Nunquid leue tibi videtur crimen Ethnicum esse? nunquid non multò grauius quam fornicatorem aut adulterum esse? Quid est autem Ethnicum esse, nisi infidelem esse? in Christum non credere? Potest autem extra Christum spes esse salutis vlla? Certè peccatum infidelitatis tantū esse vult Augustinus, vt sub hoc vno, quasi generali nomine, putet peccata omnia contineri. Et sicut cū dicimus, Apostolus, etiamsi non exprimatur quis Apostolus, non intelligitur tamen nisi Paulus: ita cum dicimus, peccatum, etiamsi non exprimatur quod peccatū,

26. quæst. 2. Sors.

Matt. 18.

Tracta. 89. in Ioan.

Contra duas epistolas Pelagianorum lib. 3. cap. 3.

non

non intelligitur nisi infidelitas. Quod etiam illa Christi verba videntur indicare cum dicit de spiritu sancto: Ipse arguet mundum de peccato. Ac mox quasi exponens: de peccato quidem, quod non crediderunt in me. Itaq; tantum esse crimen infidelitatis vult Augustinus, vt etiam quæ bona videntur opera, si fiãt ab infideli, peccata esse doceat, quod omnis infidelium vita peccatum sit. Quod cum ita sit, cum Ecclesiam non audire sit Ethnicum & infidelem esse, nunquid esse dubium cuiquam poterit, quin multò sit flagitium grauius in Ecclesiæ contemptum, continentiæ voto alligatis nubere quam vri? Certè nullum est vitium hæresi, schismate, infidelitate deterius. Congerantur, inquit Erasmus, in vnum sacerdotem luxus, libido, ambitio, auaritia, & si quid præterea criminum est, omnem hanc vitiorum lernam vna superat hæresis. Eadem est & schismatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cum de traditionibus humanis agemus dicendi locus erit vberior. Nunc illud scire sufficiat, honorabile connubium & thorum immaculatum, nos cum Paulo prædicare: sed Ecclesiæ contemptum, sed schisma, sed infidelitatem siue ethnicismum execrari. Quare quicunq; non ita credit sanctam Catholicam Ecclesiam, vt eam tanquam parentem audiendam, vt eius legibus tanquam à spiritu sancto latis obtemperandum esse putet, schismaticus est, hæreticus est, ethnicus est & publicanus. Nec est quod existimet, non in aliud se peccare quam in legem Ecclesiæ, peccat in Christum ipsum. Neque enim sponsus à sponsa sua, neq; caput à corpore suo disiungitur. Qui vos audit, dicit Christus, me audit: qui vos spernit, me spernit. A Christo itaq; separatur, quisquis ab eius corpore separatur, & quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quod à Christi vnitate disiunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum: contrà, qui permanet in Ecclesiæ vnitate, quamlibet grauibus sit flagitijs coopertus, quacunq; tamen hora ingemuerit, nihil est quod dubitet, quin posteaquam ex animo patratorum criminum eum pœnituerit, remissionem peccatorum consequutus, ad vitam peruenire possit æternam. Neq; enim est alibi remissio peccatorum & æternæ vitæ consequendæ spes, quam in ea quæ corpus est Christi, sancta Catholica Ecclesia.

Ioan. 16.

Lib. 4. contra Iulianũ cap. 3.

Ad fratres inferioris Germaniæ.

Luc. 10.

Epist. 150.

De iis quæ restant ex symbolo, Peccatorum remissione, Carnis resurrectione, & uita æterna. Cap. LVII.

ATque hæc est causa quamobrem in symbolo, posteaquam credere nos profitemur sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, mox subiungimus peccatorum remissiõem, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Nulla est vitæ æternæ spes, nisi remissis peccatis, sine quibus nemo nascitur mortalium: quibus cum inquinetur anima (nihil autem coinquinatum intrare
Apoc. 21. possit in illam ciuitatem, in qua est vita æterna) necesse est ab inquinamentis eiusmodi mundari per peccatorum remissionem, quam assequi non licet, nisi in sancta Catholica Ecclesia, idq; per sanctorum, hoc est sacramentorum communionem. Remissis autem peccatis, non est dubitandum homini Christiano, quin sit compos futurus vitæ æternæ. Atq; hic est scopus ad quem omnes tensimus: hic est finis, propter quem omnia illa credimus, quæ sunt in hoc libro commemorata. Quoniam vero totũ Deus hominem saluandum suscepit, cõstat autem homo ex anima & corpore, & ex eo factũ est, vt carnis prius, hoc est corporum resurrectionem, posteriore vero loco vitam æternam nos credere profiteamur. Quæ carnis resurrectio cum in Christo præcesserit, licet sperare corpori, quod præcessit in capite. Caput ecclesiæ Christus est, Christi corpus Ecclesia: caput nostrũ surrexit, in cœlum ascendit: vbi caput, illic & membra. Carnis autem nomine, corpus humanum, resurrectiõis reuiuiscentia intelligitur, de qua nemini Christiano dubitandũ est: quandoquidem,
Homil. 44. in Ioañem. vt à Ioanne Chrysostomo scriptum est, qui docendus est esse resurrectionem, is profecto non est Christianus. Quamobrem inconcussa fide tenenda est: Cuius fidei magna est vtilitas. Nam et pijs in hoc mundo afflictis præcipuum solatium, & impijs terrorem adfert: qui sine modo in omnia collaberentur vicia, si post hanc vitã nõ sua cuiusq; factis merces tribueretur. Hæc est basis totius fidei nostræ, quã solidam esse oportet: quę si vacillet, reliqua penè frustra creduntur. Cur autem vacillet causa non est, quandoquidem resurrectionem hanc vel reuiuiscentiã quotidie videmus in seminibus quæ spargimus in terram, à quorũ
1. Cor. 15. similitudine probat etiam Paulus carnis resurrectionem. Sic enim loquitur: Sed dicet aliquis, Quomodo resurgent mortui? Quali autem corpore venient? Insipiens tu, quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quid seminas? non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum. Deus autem dat illi corpus sicut vult, & vnicuiq; seminum proprium corpus. Stultum vocat Paulus eum, qui miretur semel id posse præstare Deum in resuscitandis

corporibus,

corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo semine. Tu inquit, semen aridum aut mortuum conijcis in terram, ibi rursus putrefactum interijsse videtur, atq; ita demum exiliens è terra velut renascens & reuiuiscens, nec aliter reuiuiscit granum frumenti, nisi cadens in terram mortuum fuerit, ac alia multo specie renascitur, quam in scrobe conditum fuerat. Pusillum, vile, nigrum, ac siccum granulum infoditur humo, id putrefactum in limo, suo tempore velut reuiuiscens in teneram herbam erumpit, mox culmi, dein aristæ. At nihil horum apparebat in illo granulo quod terræ tradidisti. Sua cuiq; semini vis inest, ea se profert, vbi rursus emerserit, vt iam aliud omnino videatur cum idem conspicias, sed renatum in meliorem formam. Ex quantulo grano quantam arborem enatam vides? quod stirpis robur, quæ radicis ambages, quam late sparsi rami, quæ pompa frondium, quæ florum amœnitas, quæ fœtuum vbertas? Nihil horum erat cum tu vile illud ac minutum granum insepelires humo, & tamen hæc omnia audebas sperare naturæ viribus fretus, & nõ audes idem à Deo sperare fretus illius omnipotentia? Hac similitudine carnis resurrectiõem probat Paulus, quæ euidentior est, quam vt de ea dubitari debeat. Est autem duplex resurrectio: Nam procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: qui vero mala fecerunt, in resurrectionem iudicij, id est condemnationis. Quod & Daniel testatus est dicens. Tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, ij quidem in vitam æternam, ij autem in opprobrium & confusionem sempiternam. Vnde Athanasius ita symbolum suum concludit: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem: Et qui bona egerunt ibunt in vitam æternam, qui vero mala in ignem æternum. In Apostolorum autem symbolo neq; ignis, neq; opprobrij, neq; iudicij fit vlla mentio, sed post carnis resurrectionem mox concluditur, & vitam æternam. Etsi autem animæ impiorum æque vitam æternam habebunt atque piorum tamen immortalitas mors potius æterna, quam vita æterna in scripturis dicitur. Vnde & Paulus: Stipendia autem peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Neq; vnquam in scripturis vita æterna nisi in bonam partem accipitur: in qua quid non sit, quam quid sit dicere facilius est. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est lassitudo, non est infirmitas, non est fames, non sitis, non æstus, non corruptio, non indigentia, non tristitia. Vis nosse quid ibi sit? Dicit Esaias: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec

Ioan. 12.

Ioan. 5.

Daniel. 12.

Rom. 8.

Esa. 64.

2.Cor.3. in cor hominis ascendit. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat: mundetur cor ab omni immunditia, vt
Ioan.17. possit eum videre qui est vita æterna. Hæc est autem vita æterna, dicit dominus, vt cognoscant te solum verum Deum, &
2.Cor.3. quem misisti Iesum Christum. Ea cognitio hic incipit per fidem, ibi consumabitur cum reuelata facie gloriam domini speculabimur. Quod vt nobis contingat gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, dicamus omnes Amen.

De Spe. Cap. LVIII.

PRorro ad Deum piè colendum non est quod quisquam existimet solam fidem sufficere. Hæc est enim qua credimus. Credimus autem non modo promissionibus, verumetiam comminationibus Dei. Quoniam vero peccatorum nostrorum nobis conscij sumus, fieri non potest, quin ea nobis timorem incutiant, qui tum salubris est, quando spe misericordiæ sustentatur. Hæc igitur individua fidei comes esse debet. Hæc est enim quæ accipit, quod fides credit. Adeo sunt hæc duo sibi inuicem coniuncta, vt altera sine altera stare non possit. Nam, quemadmodum à Chrysostomo
Tomo 4. iuxta finē. Homil. de fide, spe, & charitate. præclare scriptum est, fides gloriam inchoat, spes sustinendo consumat. Illa fundamentum ponit, hæc ipsum hominem construit. Illa dat principium, hæc Christianum perducit ad summum. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad consummationem virtutis meditatur. Illa quod promittitur credit, hæc quod
1.Cor.3. sperat iam cernit. Videmus nunc, inquit Apostolus, per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nec enim quisquam poterit fidei fructum percipere, nisi qui spei gloriam voluerit consumare. Vt enim sine fide non habet firmitatem spes, ita sine spe fides non habet mercedem. Hæc est quæ filium prodigum ad pœnitentiam erexit. De hac per Prophetam dicit dominus: Quoniam sperauit in me, liberabo eum. De hac scripsit
Luc.15. Psal.90. Rom.8. 1.Thess.5. Paulus: Spe salui facti sumus. Hanc vocat galeam salutis: quod quemadmodum galea præcipuum corporis nostri membrum tuetur & conseruat, dum caput circumdat & vndique tegit, ita & spes cogitationem nostram non sinit concidere, sed capitis instar erigit, nihil extraneum in illam incidere permittens. Hanc
Hebr.6. alibi comparat anchoræ, quod sicut anchora iacta denaui, non permittit eam circumferri, licet innumeri venti commoueant, sed iactam fixam reddit & immobilem, ita spes fixam reddit animam

animam in Deo, quantiscunq; tentationum procellis ac tempestatibus ea iactetur atq; agitetur. Hæc est quæ nos petere facit vt accipiamus. Neq; enim satis est credere daturum Deum quæ promisit, sed oratione contendendum est, vt accipere queamus. Orandi autem formulam præscripsit nobis magister noster, dominus noster Iesus Christus, cuius explicationem nõ ita multo post ex Cypriano subiungemus. Verum ita Deus à nobis orandus est, nihil vt hæsitemus, ac plenam in eo spem ac fiduciam collocemus. Cum enim pater noster sit, proculdubio non committet vnquam, aliquid vt neget à se petentibus, ijs, quos nimia charitate in filios adoptauit: cum præsertim Christi promissum habeamus dicentis: Petite & accipietis. Et: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Impossibile autem est mentiri Deum, qui veritas est: Deinde cum sit omnipotens, nihil est quod dubitemus, quin præstare queat quæ petiuerimus. Quando itaque certo nobis constat, quod & vult & potest ea præstare nobis omnia, quæ precati fuerimus, accedendum nobis est ad thronum gratiæ & misericordiæ eius, indubitata spe certaq; fiducia quæ petiuerimus obtinendi. Quo plures autem accesserimus, hoc facilius impetrabimus. Vere enim scripsit Hieronymus, quod impossibile est multorum preces non exaudiri. Quamobrem non ipsi modo Deum deprecemur, verumetiam sicut Iob admonitum legimus, vt cõuerteretur ad aliquem sanctorum, sicut Paulum quoq; non semel fecisse videmus, vt se fratrum orationibus peteret adiuuari: sic & nos adiuuari nos sanctorum intercessionibus postulemus: non eorum tantum qui in hac lachrymarũ valle nobiscum degunt, sed magis etiam illorum qui cum Christo felicissimè viuunt. Nam qui corpus hoc mortis circumferunt, cum & ipsi non sint absq; peccato, vt necesse habeant nobiscum vna dicere, Dimitte nobis debita nostra, non possunt ipsi de se quoq; non esse solliciti. Quare fieri nequit, vt pari sint erga nos affectione, similiterq; res illis nostræ curæ sint atq; ijs, qui cum sint absq; macula iam & ruga, omni cura & solicitudine de se vacui, ea iam ad quam nos anhelamus cœlesti patria sunt potiti. Qui cum fratres nostri, cum eiusdem cuius nos corporis membra sint, atq; ideo nos non diligere non possint, cum præsertim fides & spes cessatura sint in patria, charitas autem non modo non cessatura, verumetiam tum demum perfecta sit futura, facere nulla ratione poterint, vt salutis nostræ cura ne tangantur. Preces autem eorum tanto plus apud Deum ponderis obtinere dubium non est, quanto certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere plurimum:

Matt. 6.
Ioan. 1.
Matt. 7.
Ioan. 15.
Heb. 6.
Ioan. 14.
Heb. 4.
In cap. 18. Matt.
Iob. 5.
Rom. 15.
Colos. 4.

plurimum: quod de ijs certo sciri vix potest, qui nondum sunt de corpore mortis huius liberati. Quapropter ferendi nõ sunt, qui dicunt cũ Vigilantio, pridem Ecclesiæ iudicio condemnato, quod dũ viuimus, mutuo pro nobis orare possumus: posteaquã vero mortui fuerimus, nullius pro alio exaudienda est oratio. Nam sicut vere scriptum est ab eo, qui duobus libris errorem hunc illius confutauit, Hieronymo. Si Apostoli & martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cęteris, quando pro se debent adhuc esse solliciti: quanto magis post coronas, victorias & triumphos? Si piè dicebatur Paulo in terris degenti, ora pro me dominum: cur impius habeatur, qui totidem verbis eum nunc appellet in cœlis agentem? Verum nec eos audiamus, qui mortuorum hanc vocant inuocationem: Quin ipsum potius Christum veritatis magistrum audiamus dicentem: Deus Abraham, Deus Iacob, Deus Isaac, non est mortuorum Deus, sed viuorum. Scilicet eos mortuos rectè dicemus, per quos dæmones pelluntur, morbi fugantur, & qui mortui sunt, vitæ restituuntur? Nostra hæc, mors potius quam vita dicenda est. Nam quotidie morimur, necp̃ est hora vlla, qua non fiat aliqua vitæ nostræ diminutio: illorum autem vita sempiterna cum sit, nulli iam est morti deinceps obnoxia, nos vt præ illis vere mortui dici possimus. Iam vero quod dicunt, inuocatione sanctorum Christi gloriam obscurari, tantum abest vt ita se res habeat, magis etiam vt illustretur, quando non in alium tota fiducia quam in Christum transfertur. Nisi forte si quis parum sibi bene conscius, atq̃ ideo regis conspectum reueritus, deprecatores ad eum allegauerit, quos apud eum esse gratiosos existimet, is quoniam ipse non adijt, regis gloriæ detraxisse sit putandus. Certè & pudor hominis, quo cum suam indignitatem agnoscit, tum regis magnitudinem reueretur, adeo non offendit regem, vt reddat illum ei commendatiorem. Et fit non raro, vt Princeps per alios dare malit quod petitur, nimirum si qui sunt quibus gratiam & authoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nonnunquam ipsum etiam regem regum & dominum dominantium non est incredibile, qui vsque adeo suæ gloriæ iacturam nihil metuit, vt discipulis suis dicere non dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Sic visum est illi gloriam suam communicare cum his, quibus dignatus est communicare regnum suum, quorum non est dedignatus fieri minister, quos vt naturæ suæ diuinæ consortes faceret, ideo non exhorruit formam serui suscipere, carnem nostram indutus. Neque vero non præstitit, quod

Matt. 22.

1. Tim. 6.

Ioan. 14.

2. Pet. 1.

Phil. 2.

quod credentibus in se pollicitus est. Contactu fimbriæ Christi sanata est mulier profluuio laborans. Magnum fuit hoc: sed maius illud, quod vmbra Petri sanabat ægrotos: quod sudarijs & semicinctijs, quæ Pauli corpus contigissent, à dæmonijs plerique liberabantur. Quæ res tantum abest vt aliquid Christi gloriæ detraxerit, magis etiam vt illustrem eam reddiderit. Nec enim ad alium, quam ad ipsum Christum omnis gloria transferebatur, in cuius nomine hæc ab Apostolis miracula fiebant. Sed hic obijcitur nobis Dei verbum. Scriptum est, aiunt: Gloriam meam alteri non dabo. Soli Deo honor & gloria. Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Quamobrem impie faciunt, qui contra Dei verbum ita clarum & manifestum, Deo debitum cultum in homines transferunt. Scriptum est ô satana: sed non hoc est Dei verbum, quod tu persuadere membris tuis conaris. Nec enim secum ipse pugnat Dei spiritus, qui per Paulum alibi locutus est. Gloria & honor omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco: non enim est acceptio personarum apud Deum. Scriptum est & illud, quod Iacob adorauit septies obuiantem sibi fratrem: quod Iudith Holofernem in conopæo sedentem: quod Nathan, quod Bersabeæ regem Dauid: quod Nabuchodonosor Danielem: quod Abraham & Iosue angelos adorauerunt. Audebis ne sanctos hos Patriarchas & Prophetas idololatriæ reos pronunciare? audebis ne, quod Paulus ipse sibi contraria sit loquutus, affirmare? Qui cum dixerit vno loco, soli Deo honor & gloria, dixit alio, Gloria & honor omni operanti bonum. Vides igitur non de verbo Dei, non de scriptura controuerti inter nos, sed de eo, quemadmodum quod Dei digito scriptum est, intelligi oporteat. Absit opinio scientiæ, quæ inflat: adsit charitas quæ ædificat, non deerit nobis, sicut aliarum, sic & harum scripturarum sanus intellectus. Quod si verba captiose scrutatus fueris, cum dicitur, Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies, nunquam ex illis colliges solum Deum esse adorandum, verum illud potius, soli Deo esse seruiendum. Ex quo consequens illud erit, hominem homini seruire non debere. Nullus ergo seruiet alteri, nisi qui velit idololatriæ reus pronunciari. Atqui Paulus adeo non prohibet hominem homini seruire, vt etiam de eo, quemadmodum seruire oporteat, præcepta dederit. Serui, inquit, obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi. Tam longe Paulus ab eo abfuit, vt seruire hominibus prohiberet, vt haud aliter etiam seruos Dominis carnalibus

Matt. 9.
Act. 5.
Act. 19.
Esa. 42.
1. Tim. 1.
Deut. 6.
Matt. 4.
Rom. 2.
Gen. 33.
Iudith 10.
3. Reg. 1.
Daniel. 2.
Gen. 19.
Iosue 5.
1. Cor. 8.
Ephes. 6.

carnalibus quam ipsi Christo voluerit obedire. Quæ verba si quis inflatus sensu carnis suæ remota charitate interpretari voluerit, quid aliud ex illis, quam idololatriam docuisse Paulum colliget? qui non alio loco dominos à seruis haberi voluerit, quã quo Christum ipsum. Verba sunt clara & aperta, sed nunquam id vel cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinum honorem ad homines translatũ vellet. Quid igitur dicemus? patiemur ne notam hanc inuri Paulo? patiemur hac eum aspergi infamia, qua nunc Ecclesiam vniuersam ab his qui segregaoerunt semetipsos aspergam videmus? quæ vel errare cum Paulo satius ducit, quam cum istis recte sentire. Certa enim est, quod neq; Paulus errare, neq; possunt isti recte sentire, qui se à compage Christi corporis auulserunt, atq; ita ex membris Christi facti sunt membra diaboli, qui mendax est & pater eius. Qui quemadmodum iam ante docuimus, quo facilius in cautis ouibus obrepat, sese diuinę legis sententijs velut quibusdam velleribus obuoluit, subinde vociferans, scriptum est enim. Sed de eo quin scriptum sit, non est vlla nobis dubitatio, de eo vero quemadmodum quod scriptum est accipi oporteat, conuertitur. Rident isti qui nihil sibi non arrogant, nihil Ecclesiæ non detrahunt, tanquam à scholasticis Theologis inuentum, quod de duplici cultũ, siue adoratione, seu seruitute, traditum ab illis legimus: cum tamen id non trecentis ijs annis, quod isti volunt, ab illis excogitatũ, sed ante mille prope ducentes annos ab Augustino literis mandatum esse legamus. Ac nisi distinctionem hanc ad lucem scripturis afferendam attulerimus, quemadmodũ defendi possint, quin ipsæ sibi contradicant, inueniri ratio vix poterit. In scholis itaq; Theologorum hæc à priscis eis per manus tradita didicimus, neq; fuit ferè quisquam liberalius educatus, cuius aures ijs vocibus non personuerint, esse duplicem cultum, adorationem seruitutem: vnam latriæ, duliæ alteram: illam soli Deo deberi, hanc etiam hominibus rectè tribui. Hanc seruitutem, hunc honorem duliæ Paulus hominibus præstari voluit, latriæ vero nequaquam. De quo duplici cultu in secunda Nicœna synodo multa scripta sunt, vbi inter cætera etiam hæc leguntur: Cum crucem viuificam salutamus, conuenienter canimus: Crucem tuam adoramus domine: quæ sanè adoratio nihil aliud est quam salutatio, siue amplexum malis dicere, & est vox multæ significationis. Adoratio enim est cum venerationem, desyderium, & timorem significamus. Ita nos vestrum victoriosum & placidissimum imperium adoramus. Est adoratio quæ tantummodo timorem significat, quemadmodum Iacob adorauit Esau: est quæ gratiam notat, quomodo Abraham

pro

Ioan. 8.

Lib. 8. de ciuita. Dei cap. 27. & lib. 10. ca. 1. & 3.

In epistola Tarasij & vniuersæ sanctæ Synodi ad Imperatores, quæ est in fine 7. actionis.

agro quem accepit à filijs Heth in sepulchrum Saræ vxoris suæ, adorauit illos. Rursus qui sperant beneficium se accepturos à potentioribus, eos adorant, quemadmodum Iacob adorauit Pharaonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in spiritu, qui Deo tribuitur. Hinc diuina scriptura dicens Deum tuum adorabis, & illi soli cultum exhibebis, quot græcè est latreuseis Adorabis, absolutè ponit, neque adijcit soli, vt significetur vox diuersę notionis & æquiuoca, cultum autem exhibebis & seruies, quod græcè est latreuseis soli adijcit, quam ob causam latriam soli Deo tribuimus, ad illumq; referimus. Et in secunda actione: Qualis vero est iste adorationis honor? profecto non alius quã is quo nos peccatores quoque inuicem prosequimur, salutantes nos inter nos per honorationem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Episcopi Bostrorum. Et in ea epistola quã proposuit actis synodi Tarasius: Soli Deo latriam exhibentes, poscimus intercessionem intemeratæ dominæ nostræ sanctæ Deiparæ, sanctorum item angelorum, omniumq; sanctorum. Et in duodecimo Concilio Toletano, quod secundam Nicœnam sy- Cap. 7.
nodum præcessit, vbi forma præscribitur orandi: Solo Deo creatore suo adorato, inuocet sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Verum vt res omnis vel cœco perspicua esse queat, neq; sit quisquam qui non intelligat, quam falso isti, qui quod ne milites quidem impij, qui Christum in crucem egerunt, facere ausi sunt, Christi tunicam incon- Ioan. 19.
sutilem in tot iam particulas conciderunt, vnam, sanctam, catholicam, apostolicam Ecclesiam idololatriæ vnius omnium grauissimi criminis insimulant, propter eum quem sanctis tribuendum esse docet honorem, libet de cultu Deo debito, quatenus is ad homines recte transferri queat, paucis disserere. Triplicem Deo cultum deberi, mater nos Ecclesia docuit: imitationem, honorem, & inuocationem. Ex ijs precipuus & Deo gratissimus cultus est imitatio. Vidit hoc etiam ethnicus ille, qui dixit. Vis Deos propiciari, bonus esto: satis illos coluit, quisquis Seneca.
imitatus est. Hunc adeo requirit à nobis Deus, vt filium suum vnigenitum de cœlo descendere, & in terris cum hominibus versari voluerit, quo in illo homine facto, quemadmodum nos imitari Deum oporteret, disceremus. Neq; enim propterea tantum incarnari Christus voluit, vt esset vita nostra, verumetiam vt esset via per quam ad vitam peruenire nobis liceret: Non ideo tantum homo factus est, vt (quod solum vrgeri videmus hoc tempore) pro peccatis nostris satisfaceret, mortemq; nostram moriendo destrueret, verum etiam vt seipsum viã nobis & exemplum viuendi proponeret: vt sicut ipse ambulauit, & nos

ambularemus, nec̃ satis esse putaremus, si crederemus quod vita nostra factus est, quod'q̃ satisfaciendo pro peccatis nostris, nos à morte liberauit, atq̃ ita omni cura soluti, in vtrã'q̃, quod aiunt, aurem dormientes, ocio iam & voluptati vacaremus: verum & aspicientes in authorem fidei & consumatorem Iesum, eadem qua ille via incederemus, si veritate cognita vitam consequi vellemus. Condiderat Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam: hanc ille cum amisisset vicio suo, Deus homo fieri dignatus est, vt eam amissam in nobis restauraret. Quantum igitur eum esse cultum existimare debemus, propter quem Deus de cœlo descendere, & in hac lachrymarum valle carnem nostram indutus cum hominibus versari dignatus est? Ad hunc nos cultum inuitat Paulus dicens. Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos. Inuitat Petrus ita scribens. Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius. Inuitat Ioannes cum ait: Qui dicit se in domino manere, debet sicut ipse ambulauit & ille ambulare. Inuitat ille ipse, qui via nostra, qui simul & ostium & ostiarius noster fieri dignatus est, dominus Iesus Christus: sic enim loquitur: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Ac rursus alio loco: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Quid igitur? Nunquid nefas esse putabimus, præcipuum cultum hunc propter quem Deus homo fieri, ad quem toties & ipse per se, & per Apostolos suos nos inuitare dignatus est, ad homines transferre? Hoc si nefas est, nefarium scelus commisit Paulus, qui dixit: Volo autem omnes vos esse sicut meipsum. Ac rursus clarius in eadem Epistola repetitis vicibus: Imitatores mei estote. Et in alia: Estote sicut ego. Quid ais ò Paule. Christus ideo venit in mundum, vt imaginem & similitudinem Dei, quam inobedientia sua primus parens noster amiserat, non tuam, aut alicuius alterius hominis, in nobis restauraret, Christus dicit: Ego sum via: ego sum ostium: qui vult venire post me, sequatur me, non Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciscum: & tu dicis, Estote sicut ego, Volo omnes esse sicut me: Imitatores mei estote. Quem temetipsum facis? Nunquid tua in nobis imago restaurari debet? nunquid tu es via nostra, qua nobis incedendum, nunquid tu es ostium nostrum, per quod nobis ad vitam ingrediendum est? Quid est, si hoc non est Dei sibi gloriam vendicare? soli Deo debitum cultum in se transferre velle? qui præcipuus Deo'q̃ multo gratissimus in imitatione consistit. Hic facile quiuis perspicit, si quis verbo vrgeat (quod hoc tempore fieri, proh do-

Hebr. 12.
Gen. 2.
Ephes. 5.
1. Pet. 2.
1. Ioan. 2
Ioan. 14.
Matth. 16.
Ioan. 10.
1. Cor. 7.
1. Cor. 4 & Galat. 4.

proh dolor, videmus) à nefario scelere defendi Paulum non posse. Sed non ita soli Deo debetur imitatio, vt non recte hominem etiam imitari liceat. Non itaque transtulit in se Dei gloriam Paulus, neque soli Deo debitum sibi cultum arrogauit, quin potius, quemadmodum hanc ad quam inuitat imitationem sui vellet intelligi, declarauit, cum post ea verba, Imitatores mei estote, statim subiunxit, sicut & ego Christi. Hactenus imitari se quemq; voluit, quatenus ipse Christum imitatus est: non quatenus fuit persequutor, blasphemus, contumelioſus, verum quatenus misericordiam Dei consequutus, non ipse iam viuebat, sed in ipso Christus, quatenus ipsi mundus & ipse mundo fuit crucifixus: vt imitari Paulum, nihil aliud fuerit, quam Christum in Paulo viuentem imitari. Vides igitur quod recte cultus hic sanctis tribuitur, quos cum imitari iubemur, nihil aliud quam Christum in sanctis imitari iubemur, omnis vt honos ad solum illum, qui via nostra, qui ostium nostrum est, dominum Iesum Christum, redundare videatur. In illo perfectissimum nobis pietatis exemplar editum est. Sed quoniam dicere possit aliquis, Quid est homo vt possit sequi regem factorẽ suum? Quomodo præstare possum ego puluis & cinis, vt incedam vestigijs creatoris mei? Vt ne quis existimaret sibi nõ esse possibile, quod propter nos homini facto Deo fuit possibile, puri proponuntur homines, vt in illis Christum viuentem & operantem imitemur, neque desperemus ea nos præstare posse, quæ eadem qua nos infirmitate prædíti viri sancti quandoq; præstitisse commemorantur. Sic à Basilio scriptum legimus: Respicientes igitur in Christum animi nostri alacritatem glorioso imitandi studio intendamus, vbi verò sanctos consyderamus, docemur studium hoc imitandi Christi non esse impossibile, vt per illorum consyderationem alacriores facti, syncerum & immaculatum omne mandatum Domini ad mortem vsque seruemus, atque ita in vitam æternam ingrediamur, regnum cœlorum hæreditate possideamus, quemadmodum pollicitus est qui mentiri nescit, Dominus ac Deus noster Iesus Christus vnigenitus Dei viuentis filius. Nihil ergo detrahitur perfectissimo exemplari, quod est in Christo Iesu, sanctis imitandis, ac augetur potius illius gloria, quam minuitur. Sed hæc de primo & præcipuo cultus genere dicta sufficiant. Secundum genus in honore consistit ac veneratione. Dicit itaque Paulus, Soli Deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operanti bonum. Nunquid ipse sibi contradicit? Minime gentium. Non adeo fuit hebes Paulus, vt ignoraret summum illum cultum & gloriam omnem soli Deo de-

1. Tim 1. Galat. 2. Galat. 6.

Eccles. 2. Gen. 8.

Serm. 2. de baptismo ca. vltimo.

beri, atque ad solum illum esse referendum: sed non propterea sua quoque gloria & honore fraudandos esse putabat eos, qui bonum essent operati, per quos nomen Dei sanctificabatur, sicut contra per eos, qui perperam agunt, quique nequiter viuunt, nomen Dei polluitur & blasphematur. Quid autem aliud honoramus & veneramur in sanctis nisi Dei dona, nisi Christum ipsum viuentem & operantem in illis? Athanasium laudans, dicit Gregorius Nazianzenus, virtutem laudo: virtutem autem laudans, Deum laudo. Dei namque donum est virtus omnis, à quo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Quid honorat Dominum, inquit Epiphanius, honorat etiam sanctum: qui verò ignominiæ afficit sanctum, ignominia afficit etiam ipsum Dominum. Ad eundem modum Basilius: Honos erga bonot conseruos (sanctos intelligit vita iam functos) collatus, beneuolentiæ significationem apud communem Dominum habet. Quod totidem prope verbis & à Ioanne Damasceno, & in decretis synodi sanctæ secundæ Nicœnæ repetitum legimus. Neque dissimiliter Augustinus: Ostendatur, inquit, mihi Romæ in honore tanto templum Romuli, in quanto ego ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur? nisi ille defunctus pro nobis: sumus enim Christiani non Petriani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adalberto & Stanislao, quod Apostoli, quod martyres, quod imitatores Christi fuerunt, non plus illis honoris debebitur, quam vel Aristidi iusto, vel Photioni, vel Zenoni, quorum vitæ sanctimoniam ab his qui Græcorum historias conscripserunt, plurimum esse legimus commendatam. Christus igitur in sanctis honoratur, ac tantum abest, vt honorandis illis obscuretur Christi gloria, nihil vt magis ad eã illustrandam pertinere videatur, quàm ea quæ sanctis præstatur veneratio. Sed hac de re dicunt isti, qui segregauerunt semetipsos: non est nobis vobiscum controuersia, de inuocatione contendimus, quam soli Deo deberi censemus: atque ea qua fungimur vsurpata nobis authoritate, si quis inuocet mortuum, eum idolatriæ reum pronunciamus. Atqui quæ imitationis, quæ veneration is, eadem est & inuocationis ratio. Si nullum est crimen in imitandis sanctis, cum se Christus, non Petrum, non Paulum sequi iusserit, se, non sanctorum aliquem, vitã & ostium esse docuerit: si nullum est crimen in glorificandis illis, cum dissertis verbis Deus dixerit, Gloriam meam alteri non dabo: quid esse criminis poteris in illis inuocandis? non tanquam largitoribus, hoc enim solius Dei proprium est, sed tanquam deprecatoribus. Quomodo inuocabunt, aiunt, in quem non credide-

Ezech. 36. & Rom. 1.

In oration. in Athan.

Iacob. 1.

Hæresi 26.

In 40 martyres.

Damasc. li. 4 Action. 4.

In Psal. 44.

Esa. 42.

Rom. 10.

crediderunt? in sanctos autem non credimus. Quid si in illos quoque recte credi docet Paulus. Verba sunt illius ad Philemonem: Fidem quam habes in domino Iesu & in omnes sanctos. Ex quo etiam loco nonnulli colligunt recte in symbolo dici posse: Credo in sanctam catholicam Ecclesiam. Quo genere loquendi vsus est Hieronymus quoque dicens: Cum solenne sit in lauacro, post Trinitatis confessionem interrogare, credis in sanctam Ecclesiam? In quam ecclesiam credidisse eum dicis? In Arianorum? sed non habent? In nostram? sed extra hanc baptisatus non potuit in eam credere quam nesciuit. Qui etiam Pauli locum hunc exponens, adfert illud, quod est in Exodo scriptum, Credidit populus Deo & Moysi seruo eius. Vna, inquit, atque eadem credulitas in Moysen refertur & in Deum: vt populus qui credebat in dominum, æque credidisse dicatur in seruum. Hoc autem non solum in Moyse sed in omnibus eius sanctis est, vt quicunq; credidit Deo, aliter eius fidem recipere nequeat, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in ministros eius odio & infidelitate tenuatur. Sed & Chrysostomus eundem Exodi locum adferens, negat imminui Dei dignitatem, quod ei coniunctus est Moyses: coniunctus est enim, inquit, non vt honore par Deo, sed vt ministri Dei. Origenes quoque recitante Pamphilo in apologia eius. Est, inquit, fides nostra, primo quidem omnium in dominum nostrum Iesum Christum: consequenter verò etiam in omnes sanctos Patriarchas, vel Apostolos Christi. Si ergo recte credimus in sanctos, recte etiam inuocamus sanctos. Quemadmodum autem aliter in sanctos credimus quam in Deum, sic aliter etiam eos inuocamus quã Deum, Deum inuocantes dicimus, concede quæsumus, da quæsumus, præsta quæsumus, largire quæsumus, tribue quæsumus: sanctos inuocantes nihil aliud dicimus, quam, ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione nostra in cœlis cum Christo triumphantibus, quam cuiuis è fratribus in terris nobiscum adhuc militantibus. Quæ malum igitur intemperiæ agunt istos, qui soli Deo debitum honorem in mortuos homines à nobis transferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas est, ora pro nobis sancte Dei genite? Est quidem ita, quod aduocatus noster Christus etiam nunc ad dexteram sedens patris, interpellat pro nobis: verum hoc inuocationis genere nemo pius, nemo catholicus Christum inuocauit vnquã, ne cum Ario creaturam esse Christum sentire, aut aliquid eius potestati detrahere videretur, quasi non æque largitor ipse sit vt pater, aut spiritus sanctus. Etenim quatenus est homo, Pontifex est noster pro

Aduersus luciferianos.

In epist. ad Philemonẽ Exod. 14.

Tomo. 3. in ser. de fide & lege naturæ.

1. Ioan. 2.

ſter pro nobis interpellans, quatenus enim æqualis eſt patri, non tam preces fudit, quam precantes exaudit. Cum enim ſit vnus ex diuerſa ſubſtantia, ipſe eſt, inquit, Claudianus, qui quodam modo petit, ipſe eſt qui ſe quodam modo pro nobis exaudit. Quamobrem vt omnibus manifeſtum faceret mater Eccleſia, nullum ſe diuinum honorem in ſanctos transferre, in illa ſolenni ſupplicatione, quam Litaniam vocant, quid creatori, quidque creaturæ tribuendum ſit, diſertè docet, dum aliter Deum vnum in ſubſtantia, trinum in perſonis, qui creator eſt omnium, aliter ſanctos, qui Dei creaturæ ſunt, inuocat. Ad Deum enim ita loquitur. Pater de cœlis Deus, miſerere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miſerere nobis. Spiritus ſancte Deus, miſerere nobis. Ad ſanctos vbi ventum eſt, non miſericordiam ſed interceſſionem tantum ab illis poſtulat, ſicut ab alijs in hoc ſæculo nobiſcum degentibus. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria, ora pro nobis: Sancte Petre, ora pro nobis. Vides iam quiſquis es, qui cum Saulo Chriſtum in membris ſuis perſequi, quam eorum quæ pro nobis ſollicita ſunt ad Chriſtum interceſſione cum Paulo vti mauis, quod nullus diuinitati proprius honos in litania ſanctis tribuitur, nec plus ab illis petitur in beatorum ſedes translatis, quam ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente. Sed in hoc, ais, Chriſti gloriæ derogatur, quod alius à Chriſto mediator quæritur, dum à ſanctis interceſſio poſtulatur. Derogabat igitur Chriſti gloriæ Paulus, quem toties ad ſanctorum interceſſionem confugiſſe legimus. Alios ſcilicet ille præter Chriſtum mediatores agnoſcebat? Quid magis abſurdum dici poteſt? Sciebat verò Paulus, quod ab eo docta confitetur Eccleſia, vnum eſſe mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum: ſed tantum abfuit, vt propterea ſanctorum inuocationem eſſe putauerit excludendam, vt in eo ipſo capite, vbi mediatoris vnius facit mentionem, pro regibus & pro omnibus qui in ſublimitate conſtituti ſunt obſecrationes fieri voluerit. Quid eſt autem obſecrare pro aliquo, niſi mediatorem inter eum eſſe, quem petis, & eum pro quo petis? Qualem ſe fuiſſe Moyſes teſtatur inter Deum & populum Iſrael, cum dicit: Ego medius & ſequeſter fui. Sic in Concilio Oecumenico Conſtantinopolitano, cum præſcripſiſſent patres quibus verbis Deus eſſet adorandus, mox ſubiunxerunt: His actis, & ſolo Deo creatore ſuo adorato inuocet ſanctos, vt pro ſe intercedere apud maieſtatem diuinam dignentur. Talem vt mediatorem non eſſe niſi ſolum Chriſtum diceret, nunquam

De ſtatu animæ, li. 1. cap. 3.

Rom. 15. 2. Cor. 1. Coloſ. 4. 2. Theſ. 3.

Deuter. 5. Tomo 2. Concilio-rum, ca. 7.

quam ne cogitare quidem in mentem venit Paulo. Sed qualem vnum & solum mediatorem Christum intelligi vellet, ipse mox explicauit post ea verba, Vnus est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, mox illa subijciens, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Vides nullam hic intercessionis, verum solius redemptionis fieri mentionem. Talis ergo mediator, qui precioso sanguine suo nos redemerit, non est nisi solus Dominus noster Iesus Christus. Sic enim docti sumus à Leone Pontifice, quod quamuis in conspectu domini multorum sanctorum præciosa sit mors, nullius tamen insontis occisio propiciatio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ, singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo funere soluit, cum inter filios hominum solus Dominus noster Iesus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam sunt suscitati, de quibus ipse dicebat: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum. Sic & ante Leonem à Cyrillo sumus instituti, quod vnum mori oportuit sufficientem pro vita omnium redemptionem, vt & mortuorum & viuorum imperium acciperet, ne quis illud ridiculum verum esse putaret, Apostolorum mortem ad destructionem interitus aliquid contulisse, cum liberatis enim ab interitu etiam Apostoli iure connumerantur, vnius enim nobiscum illos naturæ fuisse constat, in quos imperium mors suum exercuit. Sic & qui præcessit vtrunque Hilarius: Domino, inquit, sæculi, motus tempestatesque calcanti, non esse quisquam passionis particeps poterat, solus enim passurus pro omnibus, omnium peccata soluebat, nec socium admittit quicquid vniuersitati præstatur ab vno, ita cum esset ipse redemptio vniuersorum: erat etiam Petrus ante redimendus ad redemptionis istius fidem, cum in Christi martyrum reseruatur. Sic post hos aliquot sæculis docuit quoq; Petrus Lombardus: quem authorem quadringentis ijs annis sequuti sunt, quotquot sacræ Theologiæ professores dici & esse voluerunt. Christi passio causa est nostræ salutis, quod non est passio alicuius sancti, nullius enim passione redempti sumus nisi Christi. Profuerunt quidem non modo ijs, qui passi sunt, verumetiam alijs fidelibus ipsorum passiones, veruntamen nostra redēptio nō sunt, hoc enim passio illius sola potuit, qui Deus est & homo. Ambrosius lib. 7. in Lucam. Nullius sanguis profuit, sicut sanguis Christi, neq; enim redimere potuit sanguis Prophetarū. Mediator Dei & hominum

Serm. 11 de passione domini. Epist. 83. & 97.

Cyril. li. 11. in Ioan. cap. 34.

Can. 14. in Matth.

Li. 1. Sent. dist. vltim.

Cyril.li.12. Iesus Christus est, non solum quia reconciliauit homines Deo, verumetiam quia naturaliter & substantialiter & Deus & homo in vna substantia est. Hoc enim modo naturam nostram sibi Deus reconciliauit, nam aliter quomodo vnum mediatorem Christum Paulus dixisset, multi enim sanctorum mediationis ministerio vsi sunt, & ipse Paulus clamat: Rogamus pro Christo reconciliamini Deo. Moses quoque mediator fuit, ministrauit enim filijs Israel legem datam à Deo. Mediator etiam fuit beatus Hieremias, præcipue quando clamabat ad Deum: Recordare mei stantis coram te, ad loquendum pro ipsis bona. Quid multa? singuli Prophetarum mediatores fuerunt, Apostolorum quoque singuli. Quomodo igitur vnicus mediator Dei & hominum Christus? nisi noua inaudita'q; in alijs mediatio sua sit? Sed modum quoq; perstringere non alienum est. Quod igitur duo quædam sicut medium coniungit, ab vtro'q; necessario tangitur, & hoc modo diuersa per medium coniunguntur. Est autem Christus mediator Dei & hominum, quia in eo vno Deus & homo coniunguntur. Neque enim redemit nos Petrus aut Paulus. Christi solius passione redempti sumus, solus ille nos redimere morte sua potuit, qui & Deus est & homo: quod qui purus homo fuisset, præstare nunquam valuisset. Vtcun'q;: sanctorum quoque passiones nobis, verum iam redemptis prosunt. Quamobrem qui redemerit nos, mediatorem, eum nunquam agnouit alium, vna sancta, catholica, apostolica Ecclesia, quam vnum & solum dominum nostrum Iesum Christum in cruce pro nobis mor-
Ioan.15. tuum: à quo docta, vt in ipsius nomine patrem peteret simul
Heb.13. à Paulo admonita, vt per Christum hostiam laudis offerret Deo, omnes orationes suas, quas collectas vocant, ad patrem fere dirigens, concludit, non per Petrum, neque per Paulum, neque per alium quempiam sanctorum, sed per Dominum nostrum Iesum Christum, per solius illius passionis et mortis meritum qua nos redemit, quæ petit, omnia concedi sibi postulat. Vides erga Satana quod non ignorat mediatorem Christum Ecclesia, quemadmodum tu rudi plebeculæ heu nimium credulæ persuadere conatus es: quodque iuxta sanam Pauli doctrinam non alium redemptorem agnoscit & confitetur, quam dominum nostrum Iesum Christum, etiamsi cum eodem Paulo sanctorum sibi putat intercessionibus vtendum. Sed Paulus, inquit, ad viuorum non mortuorum intercessiones confugit. Atqui Deo viuunt illi cuius conspectu fruuntur, præ quibus nos recte mortui esse censeri possumus. Tum autem, vbi Paulus, vbi scriptura aliqua, sanctos cœlo iam

cœlo iam potitos inuocare & eorum interceſſione vti prohibet? Sed nuſquam id faciendum eſſe præcipit, neque vllum eius rei in ſcripturis extat exemplum. Non præceperit. Verum ille tamen ſcripturæ locus, quo benedictus Iacob filijs Ioſeph, ait, Inuocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Iſaac: quid aliud quam ſanctorum, qui de corpore mortis huius liberati iam ſunt, inuocationem confirmare videtur? A' qua non abhorret etiam illud, quod à Moſe dictum eſt. Quieſcat ira tua & eſto placabilis ſuper malicia populi tui. Recordare Ahraham, Iſaac, & Iacob, ſeruorum tuorum, quibus iuraſti per temetipſum dicens, &cæt. Quodque dixit Daniel: Ne auferas à nobis miſericordiam tuam Domine Deus noſter, propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iacob ſanctum tuum. Chryſoſtomus diuinæ humanitatis exemplum adducens, Quando, inquit, inter viuos homines quibus loquendi fiducia ſit, quiſq; peccatores reſtituere poſſit, nullos prorſus inuenerit: tunc verò ad mortuos ille profugiens, per eos, inquit, peccata remitto. Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipſe gratia tutor vrbem, Dauid etiam filij mei cauſa, qui ab hac iampridem vita diſceſſit. Aſpice, ſanctorum quanta ſit virtus: neque enim ſua verba tantum aut corpora, ſed ipſa etiam corporum tegmina ſemper omni poſſeſſione ſunt auguſtiora. Heliæ ſiquidem leonina pellis Iordanem diſcindere fecit: Trium puerorum calcei per ignes ambulauerunt. Heliſæi potuit vndarum mutare naturam, quas quidem ſuperficie ſua quaſi tergo ferrum ſuſtinere coegit: Moſis virga mare rubrum dehiſcere iuſſit, petram derumpere valuit: Pauli veſtes morbos fuderunt: Petri vmbræ mortem fugarunt: ſanctorum martyrum cinis improbos dæmones expulit. Non deſunt itaque ſcripturæ teſtimonia, quibus & intercedere pro nobis ſanctos, & ad eos recte nos confugere doceri poſſit. Verum fac ita eſſe quod nuſquam id ſcriptum ſit. At ſi nihil niſi quod ſcriptum eſt recipiendum putaueris, ne ſymbolum quidem recipi debebit, quod in ſcripturis nuſquam continetur. Enumerauimus autem iam antea pleraq; de voce homouſios: de diuinitate ſancti ſpiritus: de perpetua Mariæ virginitate: de baptiſmo paruulorum: deq; alijs nonnullis, quæ Arius, Macedonius, Eluidius, Donatu, reijcienda eſſe putauerunt, quod è ſcripturis probari non poſſent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus iſtud collectionis, non eſt ſcriptum igitur amplectendum non eſt,

Gen. 48.
Exod. 32.
Dan. 3.
Hom. 5. in homi. de virtutibus & vitijs.
4. Reg. 20.
4. Reg. 2.
Dan. 3.
4. Reg. 7.
Exod. 24.
Exod. 17.
Actor. 19.
Actor. 5.
1. Theſ. 2.

non est, cum ipsis illius authoribus hæreticis, quorum semper proprium fuisse videtur, explodemus, & quod Paulus admonet, non scriptas etiam traditiones vetustate consecratas, ac totius Ecclesiæ perpetuo consensu comprobatas, mordicus retinebimus. Non est quisquam fere sanctorum patrum, qui à Christo in cœlum translato ad hæc vsque nostra tempora vixerunt, cuius calculo sanctorum cum Christo triumphantium interceſſio non fuerit approbata. Neque fuit illis inusitata hæc interpellandi formula, qua nos in litanijs vtimur. Origenem longe vetustissimum ita legimus orantem. O beate Iob, viuens in perpetuum, & victor permanens in conspectu regis Domini, ora pro nobis miseris. Et alio loco: Incipiam me genibus prosternere & inuocare omnes sanctos, vt mihi, non audenti petere Deum propter nimietatem peccati, succurrant. O' sancti Dei, vos lachrimis & fletu pleno dolore deprecor, vt procidatis misericordijs eius pro me misero. Beatus Ephrem Edissenæ ecclesiæ diaconus, ante mille trecentos annos in sermone de laudibus sanctorum martyrum. Precamur, inquit, beatissimi martyres, qui pro Domino tormenta subijstis, atque ideo familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris Dominum interpellare dignemini, &cæt. Idem in Treno Mariam alloquens: Esto, inquit, nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: tu namq; es spes apud Deum Christianorum. Gregorius quoq; Nazianzenus, quem Theologum græci vocant: Tu autm, inquit, Basili sacrum ac diuinũ caput, ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionem nostram à Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre persuade. Et eius discipulus Hieronymus: Vale, inquit, ò Paula, & tui cultoris vltimã senectutem orationibus iuua: Fides & opera tua Christo te sociant, præsens facilius quod postulas impetrabis. Ac synchronus huius Augustinus: Orate dominum, orate pijssimi, orate omnia agmina sanctorum. Et qui sequutus Augustinum eodem dixit sæculo, Victor. Deprecamini Patriarchæ, de quorũ stirpe nata est, quæ nunc laborat in terris ecclesia, orate sancti prophetæ cognoscentes afflictam, quam antea vaticinante præconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam vt congregaretis vniuersum orbẽ, ascendente in vobis domino, velut equi velocissimi cursitastis, præcipuè tu Petre beate, tu sancte Paule gentiũ magister, vniuersiq; ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli, sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerunt nobis, non ad probationẽ quomodo sanctis, sed malis

Li. 2. in beatum Iob.

In lamenta

In monodia Basilij.

In epitaphio Paulæ

In meditat. cap. 23.

Li. 3. de persequutione Vandalica

sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filijs, quia & Christus orauit pro inimicis Iudæis: prostrati rogamus, vt non spernatis vestros miseros peccatores, per eum, qui vos ad Apostolicum culmen prouexit humiles piscatores. Et æqualis eius Antonius Episcopus Constantiensis ad Arcadium scribens: Qualis eris, inquit, cum Petrum & Paulum, quos rogare solebas vt patronos, habebis amicos? Et qui præcessit hos Prudentius, ad Laurentium verba faciens. O Christi decus, inquit, Audi poetam rusticum, cordis fatentem crimina, & facta prodentem sua: Indignus agnosco & scio, quem Christus ipse exaudiat, Sed per patronos martyres, potest medelam consequi. Porro Basilius adeò non reprehendendam putat sanctorum inuocationem, vt scribens de quadraginta martyribus dicat: Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursus lætatur, hos oret: Ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus lætis. Quos etiam ipse postea inuocat. Sed & Ioannes Chrysostomus in laudibus ponit imperatoris, quòd is purpura indutus, accedit martyrum sepulchra complexurus, & fastu deposito stat sanctis suplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scænarum fabrum, & piscatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Quid ergo, dicemus idololatras fuisse Origenem, Gregorium Nazianzenum, Ioannem Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, beatum Ephrem, Prudentium, qui ad sanctorum intercessionem & confugerunt ipsi & alijs vt confugerent authores fuerunt? Nos verò multo rectius eos idololatras esse censebimus, qui commenta opinionum suarum sic adorant, et quod semel in animum induxerunt, id mordicus adeo tuentur, vt ecclesiæ totius consensum, quæ columna est & firmamentum veritatis pro nihilo ducant, & ei sui cordis visiones anteponant: Cui cum resistunt, non hominibus resistunt, sed ipsi spiritui sancto, qui cum ea manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult in sanctis suis coli, sequuntur Deos alienos: sic enim in veteri Testamento nouas & peregrinas atque alienas ab Ecclesia doctrinas legimus appellari, quod non secus ab hæreticis ipsorum commenta quam ab ethnicis Dij sui obseruentur. Tanta fuit priscis illis sæculis sanctorum & eorum reliquiarum veneratio, vt ad martyrum sepulchra non nisi cum tremore quodam & horrore homines accederent. Quemadmodum cum alijs in locis, tum vbi vitam beati Babilæ persequitur, à Chrysostomo memoriæ proditū legimus. Cuius etiam alio quodam loco verba sunt hæc, loquitur autem de sanctis.

Hom. 66. ad popnlū Antioche.

Hiere. 3. & Oseæ 3.

Tomo 3 in demonstr. aduersus gent. quod Christus sit Deus.

Qui

Qui ducebantur & circumducebantur: qui contempti erant & vincti: qui innumera patiebantur dum viuebant, vbi defuncti sunt, regibus ipsis erant magis venerabiles. Etiam Romæ, quæ vrbium est regalissima, relictis omnibus, ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt & reges, & præsides, & milites. Et in Constantinopoli reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantq; piscatorum ostiarij reges: neq; hinc in morte confunduntur, sed honestantur, & ipsi et eorum nepotes. De Theodosio narrat Ruffinus, quod is contra Eugenium prælium initurus, circumibat cum sacerdotibus & populo omnia orationū loca, ante martyrum et Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. De reliquijs Geruasij, Protasij, ac Stephani martyrum, quantus ad ea fuerit hominum concursus, quot & quanta per eos miracula Deus ediderit, scribit Augustinus. Quo etiam in loco moris fuisse scribit, vt recitaretur in templo quid quisq; beneficij accepisset. Suo quoque tempore factum esse refert Theodoritus, vt votorum rei dona persoluerent: atq; alij oculorum, alij pedum, alij manuum simulachra suspenderent, ex auro argentoue confecta. Deniq; sub ipsa propemodum Apostolorum tempora tantus fuit honor sanctorum martyrum reliquijs habitus, vt beati Polycarpi corpus Christianis petentibus concedere iudex noluerit, ne defunctum illum pro Deo colerent, quemadmodum ab Eusebio memoriæ proditum legimus. Itaque non est nouum hoc, quod infœlici æuo hoc nostro fieri videmus ab hæreticis, vt qui Christum in sanctis adorant, & eorum precibus adiuuari petunt, idololatriæ insimulentur. Iam inde à multis sæculis factitatum id esse narrat Augustinus, cum à Fausto Manichæo, tum à Maximo Madaurensi, tum ab alijs nonnullis, qui idololatriæ Christianos affines esse dixerint, propter singularem cultum, quo sanctos martyres prosequi videbantur. Quorum errorem refellens Augustinus: quamuis reuerenter colerentur sancti, negat illis tamen vllum honorē diuinum tribui. Sic enim loquitur contra Faustum scribens. Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consocietur, atq; orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum (quamuis in memorias martyrum) constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorū quos coronauit: vt ex ipsorum

locorum

Li. 2. ca. 32. eccl. hist.

Li. 22. de ciuitate Dei, cap. 28.

Li. 8. de curatio. Græcarum affectionum.

Li. 4. ca. 15 eccl. hist.

Aug. con. Faustum, li. 21. ca. 21.

Li. 8. de ciuitate Dei, cap. vltim.

Li. 10. ca. 1. Epist. 43. inter epistolas Augustini.

Li. 20. ca. 21

locorum admonitione maior affectus exurgat, ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, et in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei. Sed illos tanto deuotius, quanto securius post incerta omnia superacta: quanto etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quã in ista adhuc pugnantes. At illo cultu qui græce Latria dicitur, latine vno verbo dici non potest, cum sit proprie quædam diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus nisi vnum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, vel offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo. Nunquid non perspicuè satis declarauit Augustinus hoc loco, qui cultus, quæue seruitus proprie diuinitati debeatur, quæ contra mortalibus quoq; tribui rectè possit. Imitatio, honor, inuocatio, debentur quidem Deo, verum non ita proprie vt non etiam ad homines recte transferri possint. Cæterum offerre sacrificium ita est proprie diuinitati debita seruitus, vt qui homini eam tribuerit, idololatriæ crimen effugere non possit. Sicut etiam ex quarta & sexta actione secundæ Nicœnæ Synodi colligere licet. Hic ergo cultus, hæc seruitus non tribuitur in Ecclesia nisi soli Deo. Imitari vero sanctos, honorare sanctos, dicere sancte Petre ora pro nobis, & licuit in Ecclesia Dei semper, & licebit. Neq; alij sunt qui cultum hunc deberi sanctis negant, quam qui sacrificium propriè diuinitati debitam seruitutem ex Ecclesia sublatum prorsus esse cupiunt. Sic suum prius ministris vel amicis, aut filijs potius Dei honorem auferre conantur, quo facilius postea, qui soli Deo cultus debetur, sacrosancti corporis & sanguinis Christi sacrificium abrogare queant, vt omni sacrificio atque Sacerdotio spoliatos, nos absq; Deo esse faciant. Et hoc est quod paulatim satanas molitur, Primum vt amicos filiosq; Dei, & membra Christi corporis: deinde vt Deum ipsum nos contemnere faciat, & omnem beneficiorũ eius memoriam sempiterna quadam obliuioue obruat. Verum hoc, aiunt, est diuinum honorem in homines transferre: quod solius Dei proprium esse videtur, qui dixit. Ego dominus scrutans corda, & probans renes id hominibus tribuere, quasi possint aut audire sancti petitiones nostras, aut motum cordis eius qui precatur, iudicare. Cæterum si quis nefas esse putat hoc homini tribuere, scripturam arguat, quæ tribuit Eliseo, quod is absens cognouerit, quæ Hier. 17. 4. Reg. 5.

4.Reg.6. Giesi discipulus eius fecerat, cum à Nahaman Syro munera accepisset, quod omnia verba quæcunq; locutus esset in conclaui suo Syriæ rex, cognita habuerit: nec illud ignorauerit, missum esse ab rege Israel, qui caput suum præcideret. Tribuit eadem & Petro quod sciuerit is Ananiam & Saphiram fraudasse de precio agri. Quod si diuini latine vocantur, qui vel præterita vel futura cognoscunt, cur hoc diuinitatis genus non recte tribuatur sanctorum spiritibus, quando corpus etiam Elisei mortuum, ossa Ioseph quæ visitata fuerant, post mortem prophetasse legimus? Quid autem aliud est prophetia, quam quod à Cassiodoro scriptum est, inspiratio siue reuelatio diuina. Estne autem verisimile, quod pleraq; reuelata sunt Elisei cadaueri, reuelata sunt ossibus Ioseph, reuelata sunt Eliseo, reuelata sunt Petro, reuelata sunt alijs quoq; sanctis in terris adhuc agentibus, & non reuelabitur eorundem, aut aliorum etiam sanctorum spiritibus, in beatorum sedes receptis, quid à se petant, quæ degunt adhuc in hac vita membra corporis eiusdem, de quorum salute cum primis illos constat esse solicitos? Sepultus in inferno diues, quid sui fratres agerent, quos in hoc seculo reliquerat, non ignorabat: & ignorabunt spiritus cœlestes, quid agunt, quid à se precentur fratres, corruptibile corpus hoc adhuc circumferentes? eruntq; meliore conditione dæmones, quos non omnino latere cordis nostri cogitationes & singulari quadam rerum scientia pollere (vnde etiam nomen traxerunt) Augustinus, & apud Cassianum Serenus memoriæ prodiderunt, quam animæ beatorum suauissimo Dei conspectu fruentium. Ipsam animarum vim subtilitate sua pleraq; præuidere, maxime cum à sensibus corporis abstrahuntur, Gregorius & ante eum Augustinus testantur: Quanta plura præuisuros certum est cum eum videbunt, qui videt omnia, in quo videbunt omnia, quæcunq; Deo visum fuerit eis reuelare? Quod si verum est quod dixit veritas, quæ mentiri nescit, quod in resurrectione erimus sicut Angeli in cœlo: angelos autem non modo scire quod præcentur in hoc seculo degentes, verumetiam Deo preces eorum offerre manifeste scriptura docet, quid est quod iam dubitet quisquam, quin animæ piorum desyderatissimo Dei conspectu fruentes, non ignorent quid à se petant fratres in terris agentes, siue reuelatibus angelis, quod Dionysio visum est: siue quod Hieronymo placuit, celeritate quadam percipiendi, cum similes angelis facti sint: siue quia videntes videntem omnia, in eo & per eum vident omnia. Quid enim est, inquit Gregorius, quod ibi sanctorum animæ nesciant, vbi scientem omnia sciunt. Quis ibi aliquid nescíat, ait ante Gregorium Dionysius, vbi omnes fontem scientiæ

Luc.16.

Lib.9.de ciuit. Dei ca. 20. & 2. Colla.7. cap.11 Gre.lib.4. dialogo cap.25. Augu.li.12 de genera 26.

Matt.22. Zachariæ & Tobię 1. & Apo.5. Cap.4 cœleſt. Hier. cont. vigilan. Li.4.dialo. ca.32.& li.12 moral.ca.13

entiæ Deum vident? Certe qui intus omnipotentis dei claritatem vident, nullo modo credẽdũ est, quia foris aliquid sit quod ignorent. Verũ vt qui semel à via recta deflexerunt, eos in aliũ atq; aliũ errorem incurrere videre licet, sic in ijs qui à vero semel aberrauerũt, error alius aliũ tradit. Neq; enim desunt qui cũ falsam opiniõem suã de nõ inuocandis sanctis alia ratiõe cõfirmare nõ possint, eo tandem audaciæ atq; amentiæ prorũpant, vt asseuerare nõ dubitent, nondũ esse potitos sanctos eius cõspectu suauissimo, in quem angeli prospicere desyderant, sed adhuc in abditis quibusdã receptaculis, extremum expectare generalis iudicij diem, in quo redditurus vnicuiq; sit Deus iuxta opera sua. Hoc vero est mediatorem Christum negare, hoc est aliũ cũ Iudæis Messiam expectare, qui de nouo quodã lymbo defunctorũ animas iterum educat: hoc est dicere, Ergo Christus gratis est mortuus. Nam sicut superius à nobis dictũ est, quis erit fructus passionis & mortis Christi, si non melior nunc est nostra conditio, quam fuit patrum, qui Christi passionem & mortem præcesserunt? si æque vt illis clausa nobis adhuc est cœli ianua, quam nos illius morte nobis apertam esse persuasum habemus? Quæ autem fuit causa quamobrem vel illi tantopere desyderarent venturi Messiæ incarnatiõem, vel nos de eo quod is tandem aduenerit, vna cum illis adeo lætaremur, si carendũ nihilominus, & illis, & nobis est eius visione, neq; prius ea perfruendum, quam extremus ille generalis iudicij dies aduenerit? Quid autem? nunquid non huic istorum insaniæ manifeste scriptura reclamat & veteris & noui Testamenti, quæ simul vt homo fuerit mortuus, vel pœnas eum debitas persoluere, vel si nihil in eo sit quod purgandum restet, euestigio cœlestis regni præmia consequi docet? Ducunt, inquit, in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Mortuus est diues, ait Christus, & sepultus est in inferno. Latroni contra in cruce pendenti dicit ipse quoq; cruci affixus, Hodie mecum eris in Paradiso. Rursus alibi scriptura loquitur: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Porro Paulus cum dixisset, Id quod in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, nõ contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna, Subiungit ilico: Scimus autem, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, sed æternam in cœlis. Quibus verbis an non clare indicat, quod simul vt ex diuersorio corporis

Cap. 11. cœlestis Hier.

1. Pet. 1.

Gala. 2.

Iob. 21.

Luc. 16.

Luc. 23.

Apo. 2.

2. Cor. 4.

huius anima migrauerit, ad æternam illam cœlestem domum eueſtigio transfertur? Quod ſi quis contenderit, ſpe tantum id fieri tum, non autem re, quid aliud ex eo conſequetur, quam quod nihilo melior futura ſit animæ conditio iam à corpore ſeparatæ, quam eiuſdem adhuc in corpore permanentis? Quorſum igitur attinebat dicere, Si terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur: quandoquidem etiam illa non diſſoluta per æque ſperare nobis domum illam cœleſtem licet? Rom.8. qui (quod ab eodem Paulo dictum eſt alibi) ſpe ſalui facti ſumus. Verum & hunc ſcrupulum exemit nobis Paulus, & omni prorſus nos dubitatione liberauit, cum paucis interiectis 2.Cor.5. ita loquitur. Audentes igitur ſemper & ſcientes, quoniam dum ſumus in hoc corpore peregrinamur à domino: (per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad dominum. Quid magis dilucide dici potuit ad id quod volumus oſtendendum? Sicut mercenarius præſtolatur finem operis ſui: ſicut deſyderat ceruus ad Iob 7. Pſal.41. fontes aquarum, ſic ſitiebat anima Pauli ad Deum fontem viuum, atque ideo cupiebat ab iſto corpore peregrinari, vt illius præſentia frui poſſet, quem tanto ardore videre geſtiebat. Hoc eſt quod alio quoque loco dixit: Habere ſe deſyderium diſ- Phil.1. ſolui & eſſe cum Chriſto. Quorſum autem peregrinari à corpore, quorſum diſſolui cupiebat, ſi nihilominus tam deſyderato Chriſti aſpectu fruendum illi non erat: ſi diſſolutione facta, fuit nihilominus expectandus extremus generalis iudicij dies, quo primum ei videndi Chriſti poteſtas fieret. Quis non videt quam inepta, quam abſurda ſit hæc opinio, etiamſi Græci quidam non ignobiles in ea fuiſſe videntur. Quamuis Cyrillus contrarium non obſcurè ſenſerit, ſic ſcribens ad reginas libro ſecundo de recta fide. Olim, inquit, liberatæ à corporibus animæ hominum in ſubterranea receptacula demittebantur implentes mortis promptuaria, vbi autem Chriſtus ſpiritum ſuum patri commendauit, etiam hanc nobis præparauit viam, non enim ingredimur in infernum, abſit, ſequemur autem potius, ſecundum hoc ipſi & fideli conditori noſtras commendantes animas in bona ſpe, ſuſcitabit enim omnes Chriſtus. Item & Baſilius. An non extremi ſtuporis eſt, inquit, ſanctos fa- De ſpiritu ſancto ad Amphilochium. teri cū Chriſto eſſe, quandoquidem Paulus peregrinans à corpore præſens eſt apud dominū, & reſolutus iam eſt cū Chriſto, iſtos vero nō concedere ſpiritui ſancto quantū in ipſis eſt, vt vel

eodem

eodem modo, quo homines cum Christo sit. Verum hic isti quę-
runt, quis generalis iudicij sit vsus futurus, si ante illud mercedē
quisq; suam recepturus est? Respondet huic quæstioni Grego-
rius, quod hoc animabus crescit in iudicio, quod nunc animarū
sola, postmodum vero etiā corporum beatitudine perfruūtur,
vt ipsa quoq; carne gaudeant, in qua dolores pro domino cru-
ciatusq; pertulerunt. Pro hac quippe geminata earum gloria
scriptum est, In terra sua duplicia possidebunt. Hinc etiam ante
resurrectionis diem de sanctorum animabus scriptum est, Datæ
sunt illis singulis stolæ albæ, & dictum est illis, vt requiescerent
tempus adhuc modicū, donec impleretur numerus conseruorū
& fratrum eorum. Qui itaq; nunc singulas acceperunt, binas in
iudicio stolas habituri sunt: quia modo animarū tantū, tunc aūt
animarū simul & corporū gloria lætabuntur. Sed hæc ad pro-
bādum sanctorū inuocationē, simul ad ostendendū quod ora-
tiones nostras sancti cognoscant, dicta sufficiant. Nunc Cypria-
num orationem dominicam explicantem audiamus: cuius hunc
librum commendans Augustinus, hortatur vt eum diligenter
legant, & quantum dominus adiuuerit intelligant, memoriæq;
commendent.

Lib. 4. dia-
logo ca. 24.

De gratia
& libero ar
bitrio ca. 13.

Expositio Dominicæ orationis autho-
re *B. Cypriano Martyre.* *Cap. LIX.*

EVangelica præcepta fratres dilectissimi nihil sunt aliud quā
magisteria diuina, fundamenta ædificādę spei, firmamenta
cǫrroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula
dirigendi itineris, præsidia obtinendæ salutis: quæ dum dociles
credentium mentes in terris instruūt, ad cœlestia regna perdu-
cunt. Multa & per Prophetas seruos suos dici Deus voluit & au
diri, sed quanto maiora sunt quę filius loquitur, quæ Dei sermo,
qui in Prophetis fuit, propria voce testatur? nō iā mādans vt pa
retur venienti via, sed ipse veniens, & viam nobis aperiens & o-
stendens, vt qui in tenebris mortis errantes improuidi & cœci
prius fuimus, lucis gratia illuminati, iter vitę, duce & rectore do
mino teneremus. Qui inter cætera salutaria sua monita & præ-
cepta diuina, quibus populo suo consulit ad salutem, etiā orandi
ipse formā dedit, ipse quid precaremur monuit & instruxit. Qui
fecit viuere, docuit & orare, benignitate scilicet qua et cętera da-
re & conferre dignatus est, vt dū prece & oratione quam filius
docuit, apud patrē loquimur, facilius audiamur. Iā prædixerat
horā venire, quando veri adoratores adorarent: patrem in spi-
ritu & veritate, & impleuit quod ante promiserat, vt qui spiritū
& veritatē de eius sanctificatione percepimus, de traditiōe quoq;

Oratio dominica cæteris anteferenda.

eius vere & spiritaliter adoremus. Quæ enim potest magis spiritalis esse oratio, quàm quę à Christo nobis data est, à quo nobis & spiritus sanctus missus est? Quę vera magis apud patrē prȩcatio, quàm quæ à filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? vt aliter orare, quàm docuit nō ignorātia sola sit, sed & culpa, quādo ipse posuerit & dixerit: Reiectis mandatū dei, vt traditiōem vestrā

Matt. 15.

statuatis? Oremus itaq; fratres dilectissimi sicut magister deus docuit. Amica & familiaris oratio est deū de suo rogare, ad aures eius ascendere Christi oratiōem. Agnoscat pater filij sui verba, cū precem facimus. Qui habitat intus in peccatore, ipse sit & in voce. Et cū ipsum habeamus apud patrem aduocatū pro peccatis nostris, quādo peccatores pro delictis nostris petimus, ad-

Ioan. 16.

uocati nostri verba promamus. Nam cū dicat: Quia quodcūq; petieritis à patre in nomine meo dabit vobis, quanto efficacius impetramus quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratiōe? Si aūt orantibus sermo & precatio cū disciplina, quietē cōtinens & pudorem. Cogitemus nos sub cōspectu dei stare. Placendū est diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis. Nā vt impudentis est clamoribus strepere, ita cōtra cōgruit verecūdo modestis precibus orare. Denicq; magisterio suo dns secrete nos orare præcepit, in abditis & secretis, vel semotis locis, in cubiculis ipsis, quod magis cōuenit fidei, vt sciamus deū vbicq; esse præsentem, audire oēs & videre, & maiestatis suę plenitudine in ab-

Hier. 23.

dita quoq; & occulta penetrare, sicut scriptum est: Ego deus ap-

Pro. 15.

proximās, & nō deus de lōginquo. Si abscōditus fuerit homo in abscōditis, ergo ego nō videbo eū? Nónne cœlū & terrā ego impleo? & iterū: In omni loco oculi dei speculātur bonos et malos. Et quando & vnū cū fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cū dei sacerdote celebramus, verecūdiæ & disciplinæ memores esse debemus: Nō passim ventilare preces nras inconditis vocibus, nec petitiōem cōmendādā modeste, deo tumultuosa loquacitate iactare. Quia deus nō vocis sed cordis auditor est. Nec admonendus est clamoribus, qui cogitatiōes videt, puocante dño

Luc. 5.

& dicente: Quid cogitatis nequā in cordibus vestris? & alio lo-

Hier. 17.

co: Et scient oēs Ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis & cordis.

Anna typus Ecclesiæ.

Quod Anna in primo regnorū libro Ecclesiæ typū portans custodit et seruat, quę dñm nō clamosa petitiōe, sed tacite et modeste intra ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebamur præce occulta sed manifesta fide. Loquebatur non voce, sed corde, quia sic sciebat deū audire, & impetrauit efficaciter

1. Reg. 1.

quod petijt, quia fideliter postulauit. Declarat scriptura diuina, quæ dicit: Loquebatur in corde suo & labia eius mouebātur, &

Psal. 4.

vox eius nō audiebatur, & exaudiuit eam deus. Item legimus in psalmis: Dicite in cordibus & in stratis vestris & transpungimini. Per Hieremiā quoq; hæc eadem spiritus sanctus suggerit et docet dicēs: In sensu aūt tibi debet adorari deus. Adorās aūt fra-

tres

tres dilectissimi nec illud ignoret, quẽadmodũ in tẽplo cũ Phari
sæo & publicanus orauerit: nõ alleuatis impudẽter ad cœlũ oculis, nec manibus insolenter erectis, pectus suũ pulsãs, & pctã intus
inclusa cõtestãs, diuinæ misericordiæ implorabat auxiliũ. Et cũ
sibi Pharisęus placeret, sanctificari hic magis meruit, q sic orauit,
q spẽ salutis nõ in fiducia innocẽtiæ suæ posuit, cũ innocẽs nemo
sit, sed pctã cõfessus humiliter orauit, & exaudiuit orãtẽ, q humilibus ignoscit. Quæ dñs in Euãgelio suo ponit et dicit: Hoies duo
ascẽderũt in templũ adorare, vnus pharisęus & alter publicãus:
Pharisæus cũ stetisset, talia apud se precabat: Deus gratias tibi
ago, qa nõ sum sicut cæteri hoies iniusti, raptores, adulteri, quõ
& publicãus iste, ieiuno bis in sabbatho, decimas do de omnibus
quæcũq; possideo. Publicanus aũt de lõginquo stabat, & neq;
oculos volebat ad cœlũ leuare, sed pcutiebat pectus suũ dicens:
Deus ꝓpitius esto mihi peccatori. Dico vobis descẽdit hic iustificatus magis in domũ suã, q̃ ille pharisęus. Quia oĩs q se extollit humiliabit, et qui se humiliauerit exaltabit. Quæ nos fratres dilectissimi de diuina lectiõe discẽtes, post q̃ agnouimus ad oronem q̃li accedere debeãus, cognoscamus, docẽre dño, & qd oremus. Sic
inqt, orate: Pater noster qui es in cælis. Sãctificetur nomẽ tuum.
Adueniat regnũ tuũ. Fiat volũtas tua sicut in cœlo & in tra. Panẽ nr̃um q̃tidianũ da nobis hodie, & remitte nobis debita nr̃a,
sicut & nos remittimus debitoribus nr̃is. Et ne patiaris induci
nos in tẽtatiõem, sed libera nos à malo, Amen ante oĩa pacis doctor atq; unitatis magister singulatim noluit & priuatim precẽ
fieri, vt qs cũ p̃cat, ꝓ se tãtũ p̃cetur. Nõ dicimus, pater meus q in
cœlis es: nec, panẽ meũ da mihi hodie. Nec dimitti sibi tãtũ vnusquisq; delicta postulat, aut vt in tẽtationẽ nõ inducat, atq; à malo liberetur, ꝓ se solo rogat. Publica est nobis & cõmunis oro: &
quãdo oramus, nõ ꝓ vno, sed ꝓ populo toto oramus, qa totus
populus vnũ sumus. Deus pacis & cõcordiæ magister, q docuit
vnitatẽ, sic orare vnũ ꝓ oĩbus voluit, quõ in vno oẽs ipse portauit. Hãc oronis legẽ seruauerũt tres pueri in camino ignis inclusi,
cõsonãtes in prece, & spiritus cõsensiõe cõcordes. Quod declarat
scripturæ diuinæ fides, & cũ docet quõ orauerint tales, dat exẽplũ q̃ imitari in precibus debeãus, vt tales esse possimus. Tũc, inquit, illi tres quasi ex vno ore hymnũ canebãt, et benedicebãt dominũ. Loquebant quasi ex vno ore, & nõdũ illos Christus orare docuerat, et idcirco orãtibus fuit impetrabilis et efficax sermo
qa promerebat dñm pacifica, & simplex, & spiritalis oro: sic &
Apostolos cũ discipulis post ascẽsũ dñi inuenimus orasse. Erant,
inqt, ꝑseuerãtes oẽs vnanimes in oronе cũ mulieribus et Maria,
quæ fuerat mat Iesu, & fratribus eius. Perseuerabãt in oratione
vnanimes, oronis suæ & instãtiã simul & cõcordiam declarãtes.
Quia deꝰ q in habitare facit vnanimes in domo, nõ admittit ĩ diuinã et ętnã domũ, nisi apud q̃s est vnanimis oro. Qualia aũt sũt
fratres dilectis-

Hier. 29.
Orãdi adorandiq; modus.

Innocens nemo.
Lucæ 18.

Orandum quid.
Pater noster.

Oratio sit communis & publica.
Dan. 7.

Actuum 1.

Psal. 67.

dilectissimi oratiõis dominicæ Sacramenta, quàm multa, quàm magna, breuiter in sermõe collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa: vt nihil omnino prætermissum sit, quòd non in precibus atq; oratiõibus nostris cœlestis doctrinæ cõpendio cõprehẽdatur. Sic ait, orate: Pater noster qui es in cœlis. Homo nouus renatus, & Deo suo per gr̃am eius restitutus, pater primo in loco dicit, quia filius esse iã cœpit. In sua, inquit, ppria venit, & sui eũ nõ receperũt. Quotquot eũ receperũt, dedit illis potestatẽ, vt filij dei fierẽt, qui credũt in nomine eius. Qui ergo credidit in nomine eius, & factus est dei filius, hinc debet incipere, vt et gratias agat, & profiteatur se Dei filiũ, dũ nominat patrẽ sibi esse in cœlis Deũ: cõtestetur quoq; inter prima statim natiuitatis suæ verba renunciasse se terreno & carnali patri & patrem solũ nosse se & habere cœpisse, qui sit in cœlis sicut scriptum est: Qui dicunt. patri & matri, non noui te, & filios suos nõ agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua, & Testamentum tuũ seruauerũt. Item dñs in Euãgelio suo præcepit, ne vocemus nobis patrem in terra, quod sit scilicet nobis vnus pater qui est in cœlis. Et discipulo, qui mentionem defuncti patris fecerat, respondit: Sine, mortui mortuos suos sepeliãt: dixerat em̃ patrẽ suũ mortuũ, cũ sit credentiũ pater viuus. Nec hoc solũ fratres dilectissimi animaduertere & intelligere debemus, quod appellemus patrẽ, qui sit in cœlis: sed cõiungimus & dicimus: Pater noster, id est, eorũ qui credunt, eorũ qui per eũ sanctificati, & gratiæ spiritalis natiuitate reparati, filij dei esse cœperũt. Quæ vox etiã Iudæos perstringit & percutit, qui Christũ sibi per Prophetas annũciatum, & ad se prius missum nõ tantũ spreuerunt infideliter, sed & crudeliter necauerunt. Qui iã nõ possunt patrẽ deum vocare, cũ dñs confundat & redarguat dicens. Vos de diabolo patre estis, & cõcupiscentias patris vestri vultis facere. Ille em̃ homicida fuit ab initio, & in veritate nõ stetit, quia veritas nõ est in illo. Et per Esaiã Prophetã deus clamat indignãs: Filios genui & exaltaui, ipsi aũt me spreuerunt. Agnouit bos possessorẽ suum, & asinus præsepe præsepe dñi sui, Israel aũt me nõ cognouit, & populus me nõ intellexit. Veh gens peccatrix, populus plenus peccatis, semen nequã, filij sceleśti. Dereliqstis dñm, et in indignatiõem misistis illũ sanctum Israel. In quorũ exprobationẽ Christiani, quando oramus, pater noster dicimus, quia noster esse cœpit, & Iudeorum (qui eũ reliquerunt) esse desijt: nec peccator populus potest esse filius, sed quibus remissa peccatorũ datur, eis filiorum nomen ascribitur eis & æternitas repromittitur, dño ipso dicente: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus aũt nõ manet in domo in æternum, filius manet in æternum: quãta aũt dñi indulgentia, quãta circa nos dignatiõis eius & bonitatis vbertas,

Matt. 6
Ioan. 1.
Deut. 33.
Matt. 23.
Matt. 8.
Ioan. 8.
Esa. 1.
Ibidem.
Ioan. 8.

qui

qui sic nos uoluerit oronem celebrare in cospectu dei, vt deū patrem vocemus, & vt est Christus dei filius, sic & nos dei filij nūcupemur. Quod nomē nemo nrum in oratiōe auderet attingere, nisi ipse nobis sic pmisisset orare. Meminisse itaq; fratres dilectissimi & scire debemus, quia quādo deū prem dicimus, quasi filij dei agere debem9 vt quō nos nobis placemus de deo patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Cōuersemur quasi dei templa, vt deū in nobis cōstet habitare. Nec degeneret actus noster a spiritu, vt q cœlestes & spiritales esse cœpim9, nō nisi spiritalia & cœlestia cogitemus & agamus, qui et ipse deus dixit. Eos q clarificāt me, clarificabo: & qui me spernit, sperneť. Beatus quoq; Apostolus in epistola sua posuit. Nō estis vestri, empti em estis ptio magno clarificate & portate deū in corpore vestro. Post hoc dicimus: Sanctificeť nomen tuū, nō qd optemus deo vt sanctificetur oronib9 nris, sed qd petamus ab eo vt nomen eius sanctificeť in nobis. Cęterū a q deus sanctificať, q ipse sanctificat? Sed qa ipse dixit: Sācti estote, qm ego sanctus sum: ideo petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo qd esse cœpimus perseuerem9, & hoc quotidie depcamur. Opus est em nobis qtidiana sanctificatiōe, vt qui quotidie delinquimus delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quæ aut sit sanctificatio, quæ nobis de dei dignatiōe cōferť, Apostolus pdicat dicens. Neq; fornicarij, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorū appetitores, neq; fures, neq; fraudulēti, neq; ebriosi, neque maledici, neq; raptores regnū dei cōsequenť. Et hæc qdē fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis, in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Sanctificatos nos dicit in noīe dñi Iesu Christi, & in spiritu dei nri. Hæc sanctificatio vt in nobis pmaneat oram9, & qa deus & Iudex nr sanato a se & viuificato, cōminať iā nō delinquere, ne quid ei deteri9 fiat, hāc cōtinuis oronibus precē facim9, hoc dieb9 ac noctib9 postulam9, vt sāctificatio et viuificatio q de dei gra sumiť, ipsi9 ptectiōe seruet. Sequiť in oratiōe (Adueniat regnū tuū) Regnū etiā dei repsentari nobis petim9, sicuti & nomē eius, vt in nobis sanctificeť postulam9. Nā deus quādo nō regnat, aut apud eum quādo incipit, qd & semp fuit, & esse nō desinit? Nrum regnū petim9 aduenire a deo nobis re, pmisū, Christi sanguine et passiōe quæsitū, vt qui in seculo ante seruiuimus, postmodū Christo domināte regnemus, sicut & ipse pollicet & dicit: Venite benedicti patris mei, pcipite regnū qd vobis paratū est ab origine mūdi. Pōt vero fratres dilectissimi & ipse Christ9 esse regnū dei, quē venire qtidie cupim9: cui9 aduētus vt cito nobis repsenteť optam9. Nā cū resurrectio ipe nra sit, q in ipso resurgim9, sic et regnū dei potest ipse intelligi, qa in illo regnaturi sumus. Bene aut regnū dei petimus. i. regnū cœleste, qa est et terrestre regnū. Sed q renūciauit iā seculo, maior est & honorib9 eius & regno, & ideo q sedeo et Chro dedicat, nō terrena, sed cœlestia regna desiderat. Cōtinua aut oratione et pce op9 ē, ne excidam9 a regno cælesti, siē Iudæi, qui-

1. Reg. 2.

1. Cor. 6. Sanctificetur nomen tuum.

Leuit. 20.

Delinquimus quotidie.

1. Cor. 6.

Matt. 25.

Regnum cæleste. Terrestre

Matt. 8. quibus hoc ꝓmissū prius fuerat, exciderūt, dño manifestāte & ꝓbante: Multi, inqt, veniēt ab Oriente & Occidente, & recūbēt cū Abrahā, Isaac, & Iacob, in regno cœlorū. Filij aūt regni expellent in tenebras exteriores, illic erit ploratio & stridor dentium. Ostendit ꝙa ante filij regni Iudæi erāt, quādo & filij dei esse ꝓseuerabant. Postꝙ cessauit circa illos nomē paternū, cessauit & regnū. Et ideo Christiani qui oīone appellare patrē deū cœpimus: nos & vt regnū dei nobis veniat oramus, addimus quoꝙ & dicimus. (Fiat volūtas tua sicut in cœlo & in terra) nō vt deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus ꝙd deus vult. Nā deo quis obsistit, ꝙ minus quod velit faciat? Sed ꝙa nobis à diabolo obsistit, ꝙ minus ꝓ oīa noster animus atꝙ actus deo obseqūtur, oramus & petimus vt fiat in nobis volūtas dei, quæ vt fiat in nobis, opus est dei volūtate, id est, ope eius & ꝓtectiōe, ꝙa nemo suis viribus fortis est, sed dei indulgentia & misericordia tutus est. Deniꝙ et deus infirmitatē hoīs, quē portabat, ostēdens ait: Patʒ si fieri potest trāseat à me calix iste. Et exemplū discipulis suis tribuens, vt nō volūtatē suā, sed dei faciāt, addidit dicens. Verūtamen nō ꝙd ego volo, sed ꝙd tu. Et alio loco dicit: Nō descendi de cœlo vt faciā volūtatē meā, sed eius ꝙ me misit. Quod si filius obaudiuit vt faceret pr̄is volūtatem, quāto magis seruus obaudire debet vt faciat dei volūtatē? sicut in epistola sua Ioēs quoꝙ ad faciendā dei volūtatem hortaʒ & instruit dicens: Nolite diligere mūdū, neꝙ ea quæ in mūdo sunt. Si quis dilexerit mūdū, nō est dilectio patris in illo, ꝙa omne ꝙd in mūdo est, cōcupiscētia carnis est, & cōcupiscētia oculorū, & ambitio seculi, quæ nō est à patre, sed ex cōcupiscētia mūdi, & mūdus trāsibit & cōcupiscentia eius. Qui aūt fecerit volūtatē dei, manet in æternū, quō & deus manet in æternū, qui in æternū manere volumus, dei ꝙ æternus est, volūtatem facere debemus. Voluntas aūt dei est, q̄ Christus et docuit et fecit. Humilitas in cōuersatiōe, stabilitas in fide, verecūdia in verbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriā facere nō posse, & factā tolerare posse, cū fratribus pacē tenere, deū toto corde diligere, amare in illo ꝙd pater est, timere ꝙd deus est, Christo nihil omnino p̄ponere, ꝙa nec nobis illi quicq̄ p̄posuit, charitati eiꝰ inseparabiliʒ adhęrere, cruci eius fortiter ac fidēter assistere, quādo de eius noīe et honore certamen est, exhibere in sermone cōstantiā qua cōfitemur: in quæstiōe fiduciā, q̄ cōgredimur: in morte patiētiā, qua coronamur: hoc est cohæredē Christi velle esse, hoc est prꝙceptū dei facere, hoc est volūtatem p̄is adimplere. Fieri aūt petimus volūtatē dei, vt in cœlo & in ṫra, ꝙd vtrūqꝫ ad cōsumationem nr̄æ volūtatis ꝓtinet & salutis. Nā cū corpꝰ è ṫra, & spiritū possideamus è cœlo, ipsi ṫra et cœlū sumus, & in vtroqꝫ .i. corpore et spiritu, vt dei volūtas fiat oramꝰ. Est em̄ int̄ carnē & spiritū colluctatio, & discordātibus aduersus se inuicem quotidiana cōgressio, vt nō q̄

Matt. 26

1. Ioan. 2.

Voluntas Dei.

Sicut in cælo & in terra.

volumus

volumus ipsa faciamus, dū spiritus cœlestia & diuina quærit, caro terrena & secularia cōcupiscit: & ideo petimus impensè inter duo ista ope & auxilio dei cōcordiā fieri, vt dū et spiritu & carne volūtas dei geritur, quę per eū renata est, anima seruetur. Quod aperte & manifeste Apostolus Paulus sua voce declarat: Caro, inquit, cōcupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnem. Hæc em̄ inuicē aduersantur sibi, vt nō quæcūq; vultis ipsa faciatis. Manifesta aūt sunt facta carnis, quæ sunt adulteria, fornicatiōes, immūditię, spurcitię, idololatria, veneficia, homicidia, inimicitiæ, cōtentiōes, æmulatiōes, animositates, prouocatiōes, simultates, dissensiōes, hęreses, inuidiæ, ebrietates, comessatiōes, et his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi, qm̄ qui talia agūt, regnū Dei nō possidebūt. Fructus aūt spiritus est charitas, gaudiū, pax magnanimitas, fides, mansuetudo, cōtinentia, castitas. Et ideirco quotidianis imò cōtinuis oratiōibus hoc præcamur, & in cœlo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri, quia hęc est volūtas Dei, vt terrena cœlestibus cedāt, spiritalia et diuina prę ualeāt. Potest etiā sic intelligi fratres dilectissimi, vt quoniā mandat & monet deus etiā inimicos diligere, et pro ijs quoq; qui nos persequūtur orare, petamus & pro illis qui adhuc terreni sunt, & necdū cœlestes esse cœperūt, vt & circa illos volūtas Dei fiat, quā Christus hominē cōseruando & redintegrādo perfecit. Nā cū discipuli ab eo nō iā terreni appellentur, sed sal terræ, & Apostolus primū hominē vocet de terræ limo, secūdū vero de cœlo, merito et nos qui esse debemus patri Deo similes qui solē suū oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, sic monente deo oramus & petimus, vt precē pro omniū salute faciamus, vt quomodo in cœlo, id est, in nobis per fidē nr̄am volūtas dei facta est, vt essemus de cœlo, ita in terra, hoc est in illis credentibus fiat volūtas Dei, vt qui adhuc sunt prima natiuitate terreni, incipiāt esse cœlestes ex aqua & spiritu nati. (Procedente oratione postulamus & dicimus (Panem nr̄um quotidianū da nobis hodie) Quod potest spiritaliter et simpliciter intelligi, quia & vterq; intellectus vtilitate diuina proficit ad salutē. Nā panis vitę Christus est, et panis hic omniū nō est, sed noster est, et quō dicimus pater noster, quia intelligentiū & credētiū pater est, sic & panē nostrū vocamus, quia Christus noster qui corpus eius cōtingimus, panis est. Hūc aūt panē dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiā quotidie ad cibū salutis accipimus, intercedēte aliquo grauiore delicto, dū abstēti et nō cōmunicātes à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore seperemur, ipso prædicāte & monēte: Ego sum panis vitæ qui de cœlo descēdi. Si quis ederit de hoc pane, viuit in æternū. Panem aūt quem ego dedero, caro mea est pro seculi vita. Quan-

Collucta-tio carnis & spiritus.

Gala. 5.

Matt. 5. 1. Cor. 15.

Panem nostrū quotidianum interpretatio.

Ioan. 6.

quando ergo dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt: ita cõtra timendum est et orandum, ne dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procul remaneat à salute, comminante ipso & dicente:

Ibidem. Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinẽ eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideo panem nostrũ, id est, Christũ dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione & corpore eius nõ recedamus.

Alia interpretatio. Potest vero & sic intelligi, vt qui seculo renunciauimus, & diuitias eius & pompas fidei gratia spiritalis abiecimus, cibum nobis tantũ petamus & victum, cum instruat dominus & dicat: Qui nõ renũciauerit omnibus quę sunt eius, nõ potest meus discipulus esse.

Luc. 14. Qui aũt Christi cœpit esse discipulus, secundũ vocem magistri sui renuncians omnibus, diurnum debet cibum petere, nec in

Matt. 6. longum desideria petitionis nostræ extendere, ipso iterum domino præscribente & dicente: Nolite in crastinum cogitare: Crastinus enim dies ipse cogitabit sibi, sufficit diei malitia sua. Merito ergo Christi discipulus victum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur, quia & contrarium sibi fit & repugnans, vt quæramus in seculo diu viuere, qui petimus regnum Dei velociter aduenire. Sic & beatus Apostolus monet,

1. Tim. 6. formans & corroborans spei nostræ ac fidei firmitatem: Nihil, inquit, intulimus in hũc mũdum, verum neq; auferre quid possumus. Habentes itaq; exhibitionem & tegumentum his contenti simus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentatiõem & muscipulas diaboli, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim

Cupiditas malorum radix. omnium malorum est cupiditas, quã quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Docet non tantum contemnendas, sed & periculosas esse diuitias, illic esse radicem malorum blandientium, cœcitatem mentis humanæ occulta † deprædatione fallentium. Vnde & diuitem

†Aliàs deceptione. Luc. 12. stultum seculares copias cogitantem, & se exuberantium fructuum largitate iactantem redarguit Deus dicens: Stulte hac nocte expostulatur anima tua, quæ ergo parasti cuius erunt? Lætabatur stultus in fructibus nocte moriturus, & cui vita iam deerat, victus abundantiam cogitabat. Contra autem dominus perfectum & consummatum docet fieri, qui omnibus suis venditis atq; in vsum pauperum distributis, thesaurum sibi condit

Matt. 19. in cœlo. Eum dicit posse se sequi, & gloriam dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctas, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac liber, facultates suas ad dominum ante

præmissas

præmissas ipse quoq; comitatur. Ad quod vt possit vnusquisq; nostrū parare se, sic discit orare, & de oratiōis lege qualis esse debeat noscere. Necq; eñ deesse quotidianus cibus potest iusto cum scriptū sit. Nō occidit dñus fame animā iusti, & iterū: Iunior fui & senui, & non vidi iustum derelictū, necq; semen eius quærens panem. Item dominus promittat & dicat: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quid vestiemur? hęc eñ natiōes quærunt. Scit aūt pater vester quia horum omnium indigetis. Quærite primum regnum & iustitiam Dei, & hæc omnia apponentur vobis. Quærentibus regnum & iustitiam Dei, omnia promittit apponi. Nam cū sint Dei omnia, habenti dominū nihil deerit, si Deo ipse non desit. Sic Daniele in leonū lacu iussu regis incluso, prandiū diuinitus procuratur, & inter feras esurientes & parcētes homo Dei pascitur. Sic alitur Helias in fuga: & in solitudine coruis ministrantibus, & volucribus cibum sibi apportantibus in persecutiōe nutritur. Atq; ô humanæ malitiæ detestanda crudelitas: feræ parcūt, aues pascunt, homines insidiantur & sæuiūt. Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur dicentes: Et remitte nobis debita nostra sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Post subsidiū cibi petitur & venia delicti, vt qui à Deo pascitur, in Deo viuat, nec tantum præsenti et temporali vitæ, sed & æternæ consulatur, ad quam venire potest, si peccata donentur. quæ debita dominus appellat, sicut in Euāgelio suo dicit: Remisi tibi omne debitum, quia me rogasti. Quam autem necesse, quam prouidenter & salubriter admonemur, quod peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur, vt dū indulgentia de Deo petitur, conscientiæ suæ animus recordetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denicq; & Ioannes in epistola sua monet dicens: Si dixerimus quia peccatū non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis nō est. Si aūt confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est dñus, qui nobis peccata dimittat. In epistola sua vtrumq; complexus est, quod & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgētiā cū rogamus. Ideo & fidelem dixit dominū ad dimittenda peccata, fidem pollicitationis suæ reseruantem. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam misericordiam promisit & veniam secuturam. Adiunxit planè & addidit legem, certa nos conditione & sponsione constringens, vt sic nobis dimitti debita postulemus, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus: scientes impetrare non posse, quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Idcirco &

Pro. 10. Psal. 36. Matt. 6.

Dan. 14.

3. Reg. 17.

Remitte nobis debita.

Matt. 18.

1. Ioan. 1.

Matt. 7.

Ibidem 18. alio loco dicit: In qua mensura mensi eritis, in ea remetietur vobis. Et qui seruus post dimissum sibi à domino omne debitum, conseruo suo noluit ipse dimittere, in carcerem religatur. Quia indulgere conseruo suo noluit, quod sibi à domino indultũ fuerat, amisit. Quæ adhuc fortius. Christus in præceptis suis maiore censuræ suæ vigore prædixit: Cùm steteritis, inquit, ad orationem, remitte si quid habetis aduersus aliquem, vt et pater noster qui in cœlis est, remittat peccata vobis: si autem vos non remiseritis, neq; pater vester qui in cœlis est remittet peccata vobis. Excusatio tibi nulla in die iudicij supereſt, cum secundum tuam sententiam iudiceris: & quod feceris, hoc & ipse patiaris. Pacificos enim & cõcordes atq; vnanimes esse in domo sua deus præcipit, & quales nos fecit natiuitate secunda, tales vult renatos perseuerare, vt qui filij dei esse cœpimus, in die pace maneamus: & quibus spiritus vnus est, vnus sit & animus & sensus, sic nec sacrificium Deus recepit. Dissidentem ab altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, vt pacificis precibus & deus possit esse pacatus. Sacrificium deo maius est pax nostra, & fraternæ cõcordia, & de vnitate patris & filij & spiritus sancti plebs adu-

Marc. 11.

Gen. 4.

nata. Neq; enim in sacrificijs, quæ Abel & Chain primi obtulerunt, numera eorum deus sed corda intuebatur, vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iustus, dum Deo sacrificat innocenter, docuit & cæteros quando ad altare munus offerunt, sic venire cum timore Dei, cum simplici corde, cum lege iustitiæ, cum concordiæ pace. Merito ille dum in sacrificio Dei talis esset, postmodum sacrificium Deo factus est, vt martyrium primus ostendens, initiaret & sanguinis sui gloriæ dominicam passionem, qui & iustitiam habuerat, & pacem. Tales deniq; à domino vindicabuntur. Cæterum discordans & dissidens, & pacem cum fratribus non habens, secundum quod beatus Apostolus & scriptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimen dissensionis poterit euadere,

1. Iaan. 3.

quia sicut scriptum est: Qui fratrem suum odit, homicida est, nec ad regnum cœlorum peruenit, vt cum Deo viuat homicida. Non potest esse cum Christo qui imitator. Iudæ maluit esse quã Christi: quale delictum est, quod nec baptismo sanguinis potest abluí? quale crimen est, quod martyrio non potest expiari?

Ne nos inducas in tẽtationem.

Illud quoq; necessarie admonet dominus vt in oratiõe dicamus: Et ne patiaris nos induci in tentationẽ. Qua in parte ostenditur nihil cõtra nos aduersariũ posse, nisi deus ante pmiserit, vt oĩs timor noster

noſter & deuotio atq; obſeruatia ad eũ cõuertatur, cũ in tẽtatiõibus nr̃is nihil malo liceat, niſi potestas inde tribuat, pbat ſcriptura diuina, q̃ dicit, venit Nabuchodonoſor rex Babiloniæ in Hieruſalẽ, & expugnabat eã, & dedit eã deus in manu eius. Datur autem poteſtas aduerſus nos mao, ſecundũ noſtra peccata, ſicut ſcriptum eſt: Quis dedit in direptionem Iacob & Iſrael eis, qui prædantur illum? nónne deus ei peccauerunt, & nolebant in vijs eius ambulare, neq; audire legem eius, et ſuperduxit ſuper eos iram animatiõis ſuæ? & iterũ: Salmone peccãte, & à præceptis & à vijs dñi recedente ſic poſitum eſt: excitauit dñs ſathan ipſi Salomoni. Poteſtas vero aduerſus nos dupliciter datur, vel ad pœnã, cũ delinquimus, vel ad glorã, cũ probamur: ſicuti de Iob factum videmus, manifeſtante deo & dicente: Ecce omnia quæ cunq; habet, in manus tuas do, ſed ipſum caue ne tangas. Et dñs in Euangelio loquitur tempore paſſionis: Nullã haberes, inquit, aduerſum me poteſtatem, niſi data tibi eſſet deſuper. Quãdo aũt rogamus ne in tentationem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis noſtræ, dũ ſic rogamus, ne quis ſe inſolenter extollat, ne quis ſibi ſuperbe atq; arroganter aliquid aſſumat, ne quis aut cõfeſſiõis, aut paſſiõis gloriã ſuã ducat, cũ dominus ipſe humilitatem docens dixerit: Vigilate & orate, ne veniatis in tentationem. Spiritus quidem prõptus eſt, caro aũt infirma: vt dũ præcedit humilis & ſummiſſa confeſſio, & datur totũ dño, quicquid ſuppliciter cum timore & honore Dei petitur ipſius pietate preſtet. Poſt iſta omnia in cõſummatiõe oratiõis venit clauſula, vniuerſas petitiones & preces noſtras collecta breuitate cõcludens. In nouiſſimo em̃ ponimus: Sed libera nos à malo: Cõprehendentes aduerſa cũcta, quæ cõtra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus poteſt eſſe fida & firma tutela, ſi nos deus liberet, ſi deprecãtibus atq; implorãtibus opem ſuã præſtet. Quãdo aũt dicimus: libera nos à malo, nihil remanet quod vltra adhuc debeat poſtulari, cũ ſemel protectiõem dei aduerſus malũ petamus, qua impetrata cõtra omnia quæ diabolus & mundus operantur, ſecuri ſtamus & tuti. Quis em̃ ei de ſeculo metus eſt, cui in ſeculo deus tutor eſt? Quid mirũ fratres dilectiſſimi ſi oratio talis eſt quã deus docuit, qui magiſterio ſuo omnem precẽ nr̃am ſalutari ſermõe breuiauit? Hoc iã per Eſaiã Prophetã fuerat ante prædictũ, cũ plenus ſpiritu ſancto de dei maieſtate ac pietate loqueretur: Verbũ cõſumans, inquit, & breuians in iuſtitia, quoniam ſermonem breuiatũ faciet Deus in toto orbe terræ. Nã cũ dei ſermo dñs noſter Ieſus Chriſtus omnibus venerit, & colligẽs doctos pariter & indoctos, omni ſexui atq; ætati præcepta ſalutis ediderit, præceptorũ ſuorũ fecit grande cõpendiũ, vt in diſciplina cœleſti diſcentiũ memoria non laboraret, ſed quod eſſet

4. Reg. 24.
Eſa. 42.
3. Reg. 11.
Iob. 1.
Ioan. 19.
Marc. 14.
Sed libera nos à malo
Eſa. 10.

simplici fidei necessarium, velociter discereret. Sic cum doceret quid sit vita æterna, sacra nenum vitæ, magna & diuina breuitate complexus est dicen. Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum & verum deum, & quem misisti IHESVM
Ioan. 17. CHRISTVM. Item cum de lege & Prophetis præcepta prima et maiora decerperet. Audi inquit, Israel, dominus deus tuus
Deut. 6. dominus vnus est, Et diligs dominum deum tuū de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc est primū,
Matt. 7. & secundum simile huic: Diges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ, & iterum: Quæcunq; volueritis vt faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hæc enim lex & Propheta. Nec verbis tantum, sed & factis orare nos dominus docuit ipse orans frequenter et deprecans, & quid facere nos oporteret exempli sui contestatione demonstrans, sicut spiritum est: Ipse autem fuit secedent in solitu-
Luc. 9. dine & adorans, & iterum: Exiuit in montem orare, & fuit per-
Matt. 14. noctans in oratione dei. Quod si ille orabat, qui sine peccato
Marc. 6. erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat aūt dñs & rogabat non pro se (quid enim pro se innocens precaretur?) sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat cū di-
Luc. 22. cit ad Petrum: Ecce sathanas expetiuit vt vos vexaret quomodo triticū, ego aūt rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et postmodū
Ioan. 17. pro omnibus patrem deprecatur dicens: Non pro his aūt solum rogo, sed & pro his qui credituri sunt per verbum ipsorū in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis sint. Magna domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt non contentus quod nos sanguine suo redimeret, ad huc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis aūt desideriū videte quod fuerit, vt quomodo vnum sunt pater & filius, sic & nos in ipsa vnitate maneamus, vt hinc quoq; possit intelligi quantum delinquat qui vnitatem scindit & pacem, cū pro hoc & rogauerit dñs volens scilicet plebem suam vnire, cum sciret ad regnum Dei discordiam non venire. Quando autem stamus ad orationem fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis & car-
Cogitatio carnalis abijcienda. nalis abscedat, nec quicquam tunc animus quàm id solum cogi-
Sursum corda. tet quod precatur. Ideo & Sacerdos ante orationem præfatione prœmissa, parat fratrum mentes dicendo, sursum corda, vt dum respondet plebs, habemus ad dominum, admoneatur nihil aliud se quàm dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli deo pateat, nec de se hostem Dei tempore orationis adire patiatur: Obrepit em̄ frequenter & pene-

trat,

trat, & subtiliter fallens preces nostras à deo auocat, vt aliud habeamus in corde, aliud in voce, cum intentione syncera dominũ debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare. Quæ autem segnitia est alienari & capi ineptis cogitationibus & profanis, cum dominũ deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quà quod cum Deo loquaris? Quomodo te audiri à deo postulas, cum te ipse non audias? Vis esse deum memorem tui cũ rogas, cum tu ipse memor tui non sis? hoc est ab hoste in totum non cauere, hoc est quando oras dominum, maiestatem dei negligentia orationis offendere, hoc est, vigilare oculis, & corde dormire, cum debeat Christianus & cum dormit oculis, corde vigilare. Sicut scriptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cãtico canticorum: Ego dormio & cor meum vigilat: qua propter solicite & caute Apostolus admonet dicens: Instate orationi vigilantes in ea: docens scilicet & ostendens eos impetrare quod postulant de deo posse, quos deus videat in oratione vigilare. Orantes aũt non infructuosis nec nudis precibus ad deũ veniamus. Inefficax petitio est, cũ precatur deum sterilis oratio: Nam cum omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur, vtiq; & sermo non habens fructum, promereri deum non potest, qui nulla operatione fœcundus est. Et ideo scriptura diuina instruit dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Nam qui in die iudicij præmium pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodie quoq; ad orationem cum operatione venienti benignus auditor est. Sic denicq; Cornelius centurio cũ oraret meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebẽ, & semper orans deum, huic circa horam nonam oranti astitit angelus testimonium reddens sui operis & dicens. Corneli orationes tuæ & eleemosynæ ascenderunt ad memoriam corã deo. Cito orationes ad deum ascenduut, quas ad deum merita nostri operis imponũt. Sic & Raphael angelus. Tobiæ ornati semper, & semper operanti testis fuit dicens: Opera dei reuelare & cõfiteri honorificũ est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestræ in conspectu claritatis dei. Et cum sepelires tu mortuos simpliciter, & quia non es cunctatus exurgere & derelinquere prandiũ tuũ, & abisti & cõdidisti mortuũ, & missus sum tentare te, & iterum: misit me deus curare te & Saram nurum tuã. Ego enim sum Raphael vnus ex septem angelis iustis, qui assistimus & cõuersamur ante claritatem dei. Per Esaiam quoq; dñs ammonet & docet similia contestans: Solue, inquit, omnem nodũ iniustitiæ, resolue suffocatiões impotentiũ cõmerciorũ. Dimitte quassatos in requiẽ & omnem + cõsignatiõem iniustã dissipa. Frange esurienti panem tuũ, & egenos sine

Cant. 5.
Coloss. 4.
Matt. 3.
Tobiæ 12.
Cornelius centurio.
Actuũ 10.
Tob. 12.
Raphael angelus.
Esa. 54.
+ Alias cogitationem

Esa.58. tecto induc in domum tuam. Si videris nudum vesti, & domesticos seminis tui nō despicies. Tunc erūpet temporaneū lumen tuū, & vestimenta tua cito orientur, & prēibit ante te iustitia, & claritas dei circūdabit te. Tunc exclamabis & deus exaudiette, dū adhuc loqueris, dicet: ecce adsum. Adesse se ꝓmittit, & audire & ꝓtegere se eos dicit, q iniustitiæ nodos de corde soluētes, & eleemosynas circa domesticos dei secūdū ei⁹ prēcepta faciētes, dū audiūt q̄d deus præcepit fieri ipsi quoq; à deo merentur audiri. Beatus Apostolus Paulus in necessitate pressuræ adiutus à fratribus opera quę fiūt, sacrificia dei dixit esse: Saturatus sum, inqt,

Philip.4. recipiēs ab Epaphrodito ea q̄ à vobis missa sunt, odorē suauitatis, sacrificio accepto & placēte deo. Nā quādo q̄s miserē pauperis, deo fœnerat et q dat minimis deo donat, spiritaliē deo suauitatis odorē sacrificat. In oīonib⁹ vero celebrādis inuenim⁹ obseruasse tres cū Daniel pueros, in fide fortes, et ī captiuitate victores horā tertiā, sextā, nonā, sacramēto scilicet trinitatis, quæ in nouissimis tēporib⁹ manifestari habebat. Nā & prima hora in tertiā veniēs cōsumatū numerū trinitatis ostēdit. Itēq; ad sextā quartā ꝓcedēs, declarat alterā trinitatē: Et quādo à septima nona cōplet ur p ēnas horas trinitas pfecta numerat, q̄ horarū spatia iā pridē spiritaliter determinātes adoratores dei statutis & legitimis ad precē tēporib⁹ seruiebāt & manifesta postmodū res est, sacramētū olim fuisse, q̄d ante sic iusti p̄cabātur. Nā sup discipulos hora ētia descēdit spiritussanctus, q gr̄am dn̄icæ re,pmissiōis impleuit. Itē Petrus hora sexta in tectū superius ascēdēs signo pariē & voce dei monētis īstruct⁹ est, vt oēs ad gr̄am salutis admitteret, cū de emūdādis gētibus ante dubitaret. Et dn̄s hora sexta crucifixus ad nonā, pctā nr̄a sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tū victoriā suā passione pfecit. Sed nobis fra-

Mane orādum. tres dilectissimi prēt horas antiqtus obseruatas orādi, nūc et spatia & sacramenta creuerūt. Nā & mane orādū est, vt resurrectio

Psal.5. dn̄i matutina oratiōe celebret: q̄d olim spiritussanctus designa-

Orandum vesperi. bat in Psalmis dicēs: Rex meus & deus me⁹, qm̄ ad te orabo dn̄e mane, & exaudies vocē meā, mane assistā tibi, et contēplabor te, & iterū per Prophetā loquit dn̄s: Diluculo vigilabūt ad me dicentes: Eamus & reuertamur ad dn̄m deū nostrū. Recedente itē sole ac die cessante necessario rursum orandū est. Nā qa Christ⁹ sol verus, & dies verus est sole ac die seculi recedente, quādo oramus & petim⁹ vt sup nos lux denuo veniat, Christi p̄camur aduētū lucis æternæ gr̄am p̄biturū. Christū aūt diē dictū, in Psal-

Psal.117 mis declarat spiritussanctus: Lapis, inquit, quē re,pbauerūt ædificātes, hic factus est in caput anguli: à dn̄o factus est, & est admirabilis in oculis nostris. Iste est dies quē fecit dn̄s, ambulemus & iocundemur in eo: Item q̄d sol appellatus sit, Malachias Pro-

Mala.4. pheta testatur dicens: Vobis aūt qui timetis nomen dn̄i orieē sol

iustitiæ

iustitiæ,& in alis eius curatio est. Quod si in scripturis sanctis sol verus & dies verus est Christus, hora nulla à Christianis excipitur, q̃ minus frequenter ac semper deus debeat adorari, vt qui in Christo, hoc est in sole et in die vero sumus, insistamus per totum diem precibus & oremus, & quãdo mundi lege decurrens vicibus alternis nox resoluta succedit, nullũ de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest, quia filijs lucis & nocte dies est. Quando em̃ sine lumine est, cui lumen in corde est? Aut quõ sol ei & dies nõ est, cui sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est, in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione cessemus. Sic Anna vidua sine intermissiõe rogans semper & vigilans perseuerabat in promerendo deo: sicut in Euangelio scriptum est: Non recedebat, inquit, de templo, ieiunijs & orationibus seruiens nocte ac die. Viderint vel gentiles, qui nec dũ illuminati sunt: vel Iudæi, qui deserto lumine in tenebris remãserũt. Nos fratres dilectissimi, qui in domini luce semper sumus, qui meminimus & tenemus quid esse accepta gratia cœperimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus semper in lumine: non impediamur à tenebris quas euasimus. Nulla sint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua dispendia. Per dei indulgentiam recreati spiritaliter & renati, imitemur quod futuri sumus, habituri in regno sine interuentu noctis solum diem. Sic nocte quasi in lumine vigilemus, oraturi semper & acturi gratias deo hic quoq; orare & gratias agere non desinamus. Luc. 2.

Explicatio Salutationis Angelicæ.

Cap. LIX.

SIC moribus receptum est in sancta Catholica Ecclesia, neq; recens fuisse videtur hoc institutum, vt orationi Dominicæ, virginis Mariæ salutatio subiungatur, quam etiã in Liturgia sua Ioannes Chrysostomus, nõ sine præfatione quadam inserendam esse putauit. His enim verbis Mariam affatur, Vt verè dignum & iustũ est, glorificare te Deiparam, & semper beatissimam, & penitus incontaminatam Dei nostri matrem: honoratiorem Cherubin, & glorioſiorem incomparabiliter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum peperit: verè Deiparam te magnificamus. Aue gratia plena Maria, Dominus tecũ, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quoniam saluatorem animarum nostrarum peperisti. Quid ni glorificemus autem? quid ni magnificemus eam? quã electã à seculo, quam ab altissimo præcognitã, sibiq; præparatã, quã longe ante patribus nr̃is cœlitus

promiſſam, quam typis myſticis adumbratã quam prophetarũ oraculis videmus eſſe prænunciatam. Hæc eſt em̃ illa, de qua in ipſis adhuc rudis mundi primordijs, conditor ipſe primum edi-
Gen. 3. dit vaticinium: olim fore mulierem, quæ calcaneo læthi feri ſerpentis caput protereret, Hæc eſt noui Adæ noua Eua: non nouerca, quod illa vetus, quæ ſuos fœtus, prius etiã quam pareret, extinxit, ſed mater: neq; mater morientiũ quod illa, ſed reuiuiſcentiũ: quæ myſterio quodã ineffabili, quod nulla poſſit humana mens cõpræhendere, de cuius oſſe genita fuerat, eum ipſa de ſua carne viciſſim genuit, nec ab alio fœcundata, quã quem peperit, vt inextricabili quodã ænigmate, ſimul eadem fuerit, & filia,
Nume. 17 & ſponſa, & mater. Quid autem nobis aliud illa virga ſacerdotalis adumbrabat, quæ ſine radice perminauit? quam huius virgineam fœcũditatem, quæ neq; mortali manu conſita, neq; terreno ſucco irrigata, & cœlitus cõcipiendo floruit, & ſine cruciatu pariendo viuificũ fructum edidit. Iam & niueũ illud Gedeõis
udic. 6. vellus, quod in areæ ſiccæ medio maduit, cuius alius præfigurabat ſimulacrũ niſi Mariæ? quæ procul quidem a carnis cõtagio ſemota, verũ cœleſti rore ter cõpluta, trinitatis opificio Deũ pu-
Eze. 44. ra cõcepit, pura enixa eſt, pura poſt editũ partũ permanſit. Cu-
Apoca. 21 ius obtinebat imaginem niſi Marię diuini vatis inſignis illa porta, non ad Aquilonem vnde panditur omne malũ, ſed ad exortum ſpectans, vnde ſol oritur nouus, & nouator omniũ? cuius integritatis clauſtra Princeps pacis, nõ modo non violauit, vel
Eſaię. 9. ingrediens vel egrediens, verũetiã cõſecrauit. Verba Prophetæ
Eza. 44. ſunt: Porta quæ proſpiciebat ad orientem clauſa erit, & vir non tranſibit per eã, qm̃ Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam, eritq; clauſa Clauſa: fuit in Maria virginitatis porta per quã intrauit Dominus Deus Iſrael, & per ipſam, proceſſit, et in æternũ porta virginis clauſa ſeruata virginitate permãſit. Hanc denotabat ſignũ illud magnũ, quod in cœlo ſcribit apparuiſſe Ioẽs:
Apoc 12. Mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, & in capite eius corona ſtellarum duodecim. Fuit em̃ re uera Maria amicta lumine tanquam veſtimento, fuit induta iuſticiæ ſolem, eũ de quo ſcribit Apoſtolus. Induimini Dñm Ieſum Chriſtũ, in illo manebat,
Pſal. 103. & ipſe in ea: veſtiuit illũ, & veſtita eſt ab illo, veſtiuit illũ ſubſtãRom. 13. tia ſuæ carnis, et veſtita viciſſim eſt ab eo, gloria Maieſtatis eius, veſtiuit nube ſolem & eſt ipſa veſtita ſole. Certè ſignũ hoc magnũ eſt, mulier illeſa manens amicta ſole: ſed nõ eſt hæc mulieris potentia, nõ modo nõ humana, verũ ne angelica quidẽ, ſed ſublimiore quadã virtute factũ eſt, ea nimirũ de qua dixit angelus.
Luc. 1. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. Quoniã vero poterat reſpõ-
oan. 4. dere: Spiritus Deus eſt: Deus autem noſter ignis conſumens eſt,
Deut. 4. quaſi occurrens ait: virtus non mea, non tua, ſed virtus altiſſimi

obum-

obumbrabit tibi: Nihil vt sit mirum, si sub tali vmbraculo, talis à muliere sustineatur amictus. Mysticus quoq; Moysi rubus, falsò flagrare visus, prægnantem huius virginitatem prætendebat, quæ sola mortalium nomen est puerperæ promerita, cũ vxoris officium nunquam præstitisset: Hanc præludebat & mulier illa Prophetica, quę nouo quodã & inaudito miraculo, zona sui corporis illibata, virũ circundedit, citra virilem operã. Siquidem Iesus Christus, ante Luciferũ genitus, ex hac sumpsit carnis inicium, & quem cœli cœlorũ nõ capiũt, qui implens omnia, cũ sit in omnibus, ab ijs tamẽ nõ capitur, nec tenetur: is intra virginis huius viscera claudi dignatus est. Reuera nouũ & inauditũ, ait Cyprianus, quod in vteri materni angustia circũdedit intra se fragilis caro virtutem altissimi, & ordinem rerũ, cursũq; naturę mutauit sapientia Dei, & vbiq; est dilatata plenitudinẽ sui, vasi infundens exiguo: sic est circundata vtero muliebri, vt tamen vniuersa ambiret, implens omnia, excedens cũcta, intra se omnia cõtinens, extra vniuersa cõplectens. Mons etiã ille magnus, quem vidit Daniel, vnde sine manibus excisus est lapis, lapis angularis ille, qui fecit vtraq; vnũ, cui nititur omnis ædificatio, nõ cessura tempestatibus huius seculi, in quẽ quisquis ceciderit, collidetur, mons, inquã, ille magnus, cuius nisi Mariæ typum gerebat? quã præ cæteris Esaias quoq;, nunc de radice Iesse virgam orituram, nunc euidentius virginem parituram esse prædixit. Quam & Salomon requirere visus est, cum diceret: Mulierem fortẽ quis inueniet? Non ignorabat vir ille sapiens, quanta sexus huius esset imbecillitas, quã fragile corpus, quam lubrica mens: quoniam tamen & Deum promisisse legerat, & ita congruere videbat, vt qui per fœminam vicerat, per fœminã vinceretur, cum stupore quodam & admiratione prorumpit in hæc verba: Mulierem fortem quis inueniet? quasi diceret, Si de manu fœminæ sic pendet & salus nostra omnium, & innocentiæ restitutio, & de hoste victoria, cum primis esse fortem oportet, quę tantum ad opus hoc esse queat idonea. Quam ergo sic & oracula Prophetarum præcinuisse & mysticæ Synagogæ typicas imagines deliniasse, & facundos Ecclesiæ doctores suis postea virtutibus exornasse, suisq; coloribus depinxisse videmus, quid in laudes illius decantemus? quid ni quoties vsus venerit, supplices opem illius imploremus? Quod si qui sunt qui nobis obstrepant dicentes: Nunquid non sufficit vnus Christus? Respondet illis vnus ex præcipuis huius virginis amatoribus: Sufficere poterat Christus, siquidem omnis sufficientia nostra ex deo est, sed nobis bonum non erat hominem esse solum: congruũ magis vt adesset reparationi nostræ sexus vterq;, quoniam corruptiõi neuter defuisset. Fidelis planè & potens mediator Dei & hominum

Exod. 3.
Hyer. 3.
Psal. 109.
2. Paral. 2.
Sermone de Natiuit. Christi.
Dan. 2.
Esa. 11.
Esa. 7.
Prou. 31.
Bernardus in sermone de virgine Maria.
2. Chor. 3.
Gene. 2.
1. Tim. 2.
Hebr. 12.

minum homo Christus Iesus, sed diuinam in eo homines reuerentur maiestatem, Deus autem noster ignis consumens est. Quid ni vereatur peccator accedere, ne quemadmodũ fluit cera
Psal. 57. à facie ignis, sic pereat ipse à facie Dei? Opus est itaq; mediatore
Gen. 3. ad mediatorem istum, nec alius nobis vtilior quã Maria. Crudelis nimirum Eua, per quam serpens antiquus pestiferum etiã ipsi viro virus infudit, sed fidelis Maria, quæ salutis antidotum & viris & mulieribus propinauit. Illa ministra fuit seductionis, hæc propiciationis: Illa suggessit præuaricationem, hæc iniecit
De natiuitate Mariæ virginis. redemptionem. Ac in alio sermone. Quicquid illud est, quod offerre Deo paras, Mariæ cõmendare memento, vt eodem alueo, ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo influxit. Neq; em̃ impotens erat Deus, et sine hoc aquæ ductu infundere gratiam prout vellet, sed tibi vehiculum voluit prouidere, Forte em̃ manus tuę aut sanguine plenæ, aut infectę muneribus, quod nõ eas ab omni munere excussisti, ideo modicũ illud, quod offerre desideras, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis manibus offerendum tradere cura, si nõ vis sustinere repulsam. Neq; vero solus hoc Bernardus ita sensit. Nam & multis ante seculis Beatus Ephren Deiparam virginem, cõciliatricem, & aduocatã vocat, Andreas quoq; Hierosolymitanus, qui vixit ante annos prope mille, in sermone, quem scripsit in hanc ipsam salutatiõem Deiparæ virginis, vocat ea diuinã cũ hominibus reconciliationem. Et qui fuit proximus Apostolorũ temporibus Irenæus. Quem-
Lib. 5. contra hæreses admodum Eua per Euangelicum sermonem inquit, seducta est, vt effugeret Deum, præuaricata verbũ eius, ita Maria per Angelicũ sermonem Euãgelizata est, vt portaret Deum, obediens eius verbo, Et sicut illa seducta est, vt effugeret deũ, sic hæc suasa est, obedire deo, vti virginis Euæ, virgo Maria fieret aduocata, Et quemadmodũ adstrictũ est morti genus humanũ per virginem, soluatur per virginem, æqua lance disposita virginalis inobedientiæ per virginalem obedientiam, Quæ postrema verba
Lib. 1. citantur etiã ab Augustino contra Iulianum scribente. Quin & alij plericq; sancti patres Deiparã virginem, et inuocarunt ipsi, & cæteris vt inuocarent authores fuerunt, quemadmodum vbi nobis de sanctorum inuocatione sermo fuit, pluribus verbis demonstratũ est. Cæterum si quis alius, certè Bernardus, is fuisse videtur, qui cũ alijs in rebus, quod illi ipsi cõfitentur, qui segregauerunt semetipsos, tũ quod ad honores attinet vel Deiparæ
Epist. 174. virgini, vel sanctis tribuendos, præclaro semper vsus fuerit iudicio. Indicat hoc vel Epistola, quã scripsit ad Canonicos Lugdunenses, vel sermões, quos de sanctis nõ paucos ædidit, in quibus oĩbus adeò nõ transfert in homines Dei gloriã, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videat, quã à multis tribui videmus,

Quamob-

Quamobrem nihil est quod huius authoritatem quisquam sequi dubitet in re præsertim tã vetusta, receptoq; totius Ecclesiæ more cõfirmata. Si quis diuos colit Christum in Ducis colit. qui sanctos laudat, Christum laudat in sanctis: qui Sanctos inuocat, Christi per Sanctos auxiliũ inuocat: qui Sanctos imitatur, Christum imitatur in sanctis: qui sanctos adorat, Dei dona in sanctis adorat: quãto magis idem quisq; facere credendus est, in ea colenda, laudãda, inuocãda, adoranda, ex cuius vtero processit is, per quẽ sancti sunt, quotquot sancti sunt, affectus in matrẽ, pietas est in filiũ, quãdoquidem in matre filiũ & matrem ob filiũ veneramur, vt omnis honos matri præstitus, in ipsum redũdet filiũ. Hic est emi in omnibus & super omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus: Quæ quidem omnia si suo modo quodã sanctis tribuantur, manet nihilominus Deo sua gloria, nulli cõmunicabilis. Verum nos ad Salutatiõem Angelicam, de qua nobis initio sermo fuit, redeamus, quę tanto nobis debet esse cõmendatior, quod nõ ab hominis ingenio profecta, verũ de cœlo per angeli præconiũ in terras est delata: tum autem, ita breuis est & succincta, vt in ea ediscenda nihil esse queat negotij, & verborum in ea numerum, sententiarũ superat vbertas. Huc accedit, quod quoties hac vtimur salutatione, fœlicis illius horæ statim admonemur, quę prima post infœlicem parentis nostri casum humano generi lœta cumprimis illuxit, qua Deus afflictiõem populi sui miseratus, misso angelo, fœminam sibi delegit cuius ministerio quam per fœminam diabolus inuexerat mortem aboleret, eamq; vita sempiterna commutaret. Sed iam ipsum angelum loquentem audiamus. Is ad Mariam virginẽ ingressus ait: AVE GRATIA PLENA. Noua quidem hæc tum fuit salutandi formula, quam in omni scriptura negat Origenes se inuenire potuisse. Græca vox quæ legitur apud Lucam, non saluere tantum vel auere, verumetiã gaudere significat & valere: nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & apposita. Si quidem quæ veræ voluptatis authorem conceptura, & quem Eua miseris mortalibus mœrorem ingentem inuexerat, eum erat sempiterno gaudio commutatura, quonam alio quam gaudij vocabulo salutatam eam oportuit? Quamobrem rectè Chrysologus: In hac voce, inquit, oblatio est, oblatio muneris, nõ simplex salutationis officiũ. Quod munus nato Christo pastoribus obtulerat angelus dicens. Euãgelizo vobis gaudiũ magnũ, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie saluator. Idem hoc munus, idem gaudiũ obtulit tũ virgini Mariæ, cũ ex ea natũiri saluatorem renunciauit. Legimus autem & de Stephano, quod fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoque Baptista: de Elizabeth: de Zacharia:

Homilia 6. in Lucam.

Sermone 140.

Luc. 2.

Actu. 6.

Luc. 1.

Actu.2. & 4. Zacharia: de Apostolis dicit scriptura, quod repleti fuerũt spiritusancto, necꝫ tamen ꝓpterea credendũ est, quod similiter vt Deipara gra vel spiritusancto repleti fuerint: nã necꝫ cõceperũt illi de spiritusancto, sicut Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter, quemadmodũ in Maria, cui quæ per partes alijs est præstita singulis, totũ se simul infudit gratiæ plenitudo, quæ descendit in eã sicut pluuia in vellus. Vellus cũ sit de corpore, nescit corporis passiones: ita virginitas cũ sit in carne, carnis ignorat vitia, Cœlestis igit̃ imber in virgineũ vellus Mariæ placido se fudit illapsu, & tota diuinitatis vnde bibulo se nostrę carnis celauit in vellere, donec per patibulũ crucis expressũ, terris omnibus pluuiã salutis effunderet: Hac igitur ratiõe, plena gratia dicitur, quod sola est Maria, de qua propter honorem dñi, nullã prorsus cũ de peccatis agitur, haberi quæstiõem, non modo Augustínus, verumetiã vniuersa voluit Ecclesia: quod vel inde scire possit, ad vincendũ ex omni parte peccatũ plus ei gratiæ collatũ esse, quia cõcipere & parere meruit, quẽ cõstat nullũ habuisse peccatũ. Etenim hac vna virgine excepta, si sanctos alios oẽs & sanctas cũ hic viuerent congregare licuisset, & interrogare, nũ fuerint absꝫ peccato, quãtalibet fuerint in isto corpore excellentia sanctitatis, incũctanter vna voce cũcti clamassent.

De natu & gratia. ca. 36

1. Ioan. 1. Si dixerimus quia peccatũ nõ habemus, ipsi nos seducimus et veritas in nobis nõ est: nec humilius id quã verius respõdissent. Plenior ita gra fuit. Maria, q̃ oẽs alij, cũ sola sit quã omni pctõ fuisse vacuã persuasum habemus. Scriptum aũt est de Christo quocꝫ, quod sit plenus gra & veritate: verũ ab hac plenitudine tãto lõgius abfuit Maria, q̃ abfuerũt a Marię plenitudine sancti reliq, quãto maius inter creaturãet creatorẽ, int̃ hoiem mortalẽ et deũ discrimen est im̃ortalẽ. Siquidẽ Christus, ipsa est plenitudo, Maria sicut alij sancti, sed plus tamen quã alij sancti: quicquid habet gratiæ, de Christi plenitudine accepit. Posteaquã Angelus Mariam gra plenã salutauit: subdit DOMINVS TECVM. Quid aũt aliud angelus quam a Dño missus est nuncius? Erat ergo cũ virgine, qui misit ad virginẽ: præcessit nunciũ suũ deus, sed a deo nõ recessit, Locis teneri nõ potest, qui locis habetur in

Ioan. 1.

Iud. 6. oibus, & vbicꝫ totus est sine quo nihil totũ est. Gedeonem quocꝫ legimus ijsdẽ verbis ab angelo salutatũ, sic em̃ est eũ alloquutus: Dñs tecũ virorũ fortissime, verũ aliter cũ Gedeõe fuit dñs, aliter cũ virgine Deipara. Gedeonẽ elegit dñs, vt esset saluator Israelis de manu Madian: Mariam elegit, vt nõ Israheli tãtũ, verũ orbi

1. Ioan. 2. saluatorem æderet vniuerso, qui esset ꝓpiciatio totius mũdi, qui nos morte sua reconciliatos, ac de sathanæ potestate ereptos, ex inimicis amicos, ex irę filijs dei patris sui filios & hęredes faceret.

Hunc

Hunc talem virgo sacratissima, virginali utero suo cõplexa, cœlo maior, terra fortior, orbe est latior. Quem enim non modo terrarũ orbis vniuersus, sed ne cœli quidẽ cœlorũ capiũt, eũ sola clausum intra viscera sua gestare meruit. Nõ dixit aũt angelus, Dñs in te: Nã cũ in oĩbus quę sunt, quatenus sunt Dñs sit, soli tamen boni sunt, in qbus ita est dñs, vt etiã in eis sit ꝓpter cõcordiã volũtatis, cæterũ cũ virgine Deipara, magis peculiari modo quodã fuit, quam cũ sanctis alĳs omnibus, cũ qua tanta fuit cõsensio, vt eius nõ modo volũtatem, verũ & carnem sibi copularet, ac sic de sua, deq; virginis substantia Christũ vnũ efficeret, vel potius Christus vnus efficeretur, qui etsi nec totus de Deo nec totus de virgine, totus tamen Dei, & totus virginis esset, nec duo filĳ sed vnus vtriusq; filius. Subdit angelus, q̃ verba repetiuit etiã Elizabeth, eodẽ spiritusancto repleta, BENEDICTA TV IN MVLIERIBVS. Quæ vero sequuntur. ET BENEDICTVS FRVCTVS VENTRIS TVI nõ ĩã ab angelo, sed à sola dicta sunt Elizabet. Non quia tu benedicta dicit Elizabeth, ideo benedictus fructus ventris tui, sed quoniã ille te præuenit benedictiõibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Fructus ventris tui verè benedictus, in q̃ benedictæ sunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoq; benedictiõem accepisti cũ cæteris, etsi differentius à cæteris. Ac ꝓpterea benedicta quidem tu, sed in mulieribus: ille vero benedictus, nõ in hoĩbus, nõ inter angelos, verũ vt ait Apostolus, super oĩa benedictus in secula. Vere itaq; benedictus qui fons est benedictiõis, & autor omnis gratiæ fructus est ventris tui, qui te suæ benedictiõis, ita fecit participẽ, nullus vt mortaliũ similiẽ vt tu fuerit benedictus. Siquidem sola maledictiõem illã generalem effugisti, de qua dictũ est: In tristicia paries filios: Et aliã, de qua scriptũ est, Maledicta sterilis in Israel, & es benedictiõem cõsequuta singularem: vt quãuis esse virgo, & ꝓpterea sterilis elegeris, salua tamen virginitate, neq; sterilis permaneres, neq; cũ dolore pareres. Ac nõ ipsa modo maledictiõem effugisti, verũ & à nobis eã repulisti, ędito in lucem fructu ventris tui, q̃ nos redemit à maledicto legis, factus ꝓ nobis maledictũ. Fructus aũt ĩstius nomen nõ expressit Elizabeth, verũ addidit Ecclesia IESVS CHRISTVS. Iesus, quoniã ipse saluũ fecit populũ suũ à peccatis eorũ. Christus, quoniã cũ sit rex nr̃ & põtifex noster, vnctus est à deo, non oleo communi, sed oleo lœticiæ: nec sicut participes sui, id est, illi, qui in imagine præcesserunt, sed præ participibus suis, virtute spiritus cœlestis consecratus. Cuius vnctionis nos quoque facti participes, à Christo Christiani vocamur. Nam qui rex & Sacerdos noster est, qui, quæ nunquam satis est prædicanda bonitas illius, non sua tantum omnia nobiscum communicare

Pſal. 20.

Gen. 22.

Rom. 11.

Gen. 3.

Gal. 3.

Matt. 1.

Pſal. 44.

nicare, sed se etiam ipsum nobis est impendere dignatus, postea-
quam nos redemit in sanguine suo ex omni tribu, & lingua, &
Apo. 5. populo, & natione, fecit nos quoq; regnum & Sacerdotes Deo,
vt regnantes super terrã, & animi nostri cunctis effectionibus
Ro. 12. imperantes, exhiberemus nosmetipsos hostiam viuentem, san-
ctam, Deo placentem in odorem suauitatis, ac nomen illius lau-
daremus ac glorificaremus in secula sæculorum. Amen. Quod si
quis diligentius explicatam videre voluerit, horum nomi-
num rationem IESVS CHRISTVS, legat
Lib. 4. ca. 15. & 16. Eusebium in libris Euangelicæ demon-
strationis, qui præ cæteris accura-
tius id fecisse videtur.

FINIT TOMVS PRIMVS CONFES-
sionis Catholicæ Regni Poloniæ.

Inter festinandum errore quod fuit omissum, hic subiungere placuit.

In cap. xxiiij. fol. xxix. facie i. post illa verba: Et fas erit de spi-
ritu sancti decreto per os Ecclesiæ loquentis disceptare, atq; illud
in dubium reuocare? Absit à piorum cordibus hæc tam impia
(B) cogitatio. Addendũ hic est: Libet autem etiam eius ea de re sen-
tentiã adscribere, qui fuit nostri temporis hæreseon architectus.
Is psalmum lxxxij. enarrans, Legimus, inquit, quid sancti Pa-
tres in concilio Nicæno fecerint, simul vt Arianorum doctrinã
legi audiuerunt, exibilarunt eam vnanimiter neq; dignati sunt
eam audire, nec passi sunt vt eam defenderent, sed condemna-
runt eos è vestigio absq; vlla disputatione, tanquam manifestos
blasphematores. Moses etiam in sua lege præcepit vt tales falsi
doctores lapidentur. Ad eundem modum & hic, Non est multũ
disputandũ, sed inauditi atq; inaudita causa condemnandi sunt
tales manifesti blasphematores. Sicut etiã præcipit Paulus ad Ti-
tum iij. Debere hæreticũ vitari post vnã atq; alterã admonitio-
nem. Et Timotheo prohibet cõtentiões & disputatiões, quæ ni-
hil aliud efficiunt, quã quod auditores perturbãt. Nã tales cõmu
nes articuli totius Christianitatis, sunt iã satis auditi, declarati &
cõclusi, scripto et cõfessione totius cõmunis Christianitatis. Sunt
multis miraculis cõfirmati, sunt multo sanguine sanctorũ mar-
tyrũ cõsignati, sunt omniũ doctorũ libris defensi, neq; deinceps
vllius indigent magisterio aut artificio. Deinde vero angulariũ
prædicatorum nequitia est cohibenda, qui nõ vocati neq; missi,
repunt in domos & venenum suũ effundunt, priusquã Parochi
aut Magistratus rescíscere possit. Hi sunt fures et latrões de qui-
bus loquitur apud Iohannem Christus, qui in alienas Ecclesias
irruunt & alienum officium sibi vsurpant, quod eis non cõmis-
sum sed prohibitum est.

TOMVS

TOMVS SECVNDVS CONfessionis Catholicæ Ecclesiasticorum procerum Regni Poloniæ.

Quod iustitia nostra non sit sola fides. Cap. LX.

IVstitiam qua sola rectè colitur, qui factus est nobis iusticia, Dominus noster Iesus Christus, qui solam esse fidem arbitrati sunt, eorum ab vna, sancta, Catholica, & Apostolica Ecclesia, iampridem est explosa sententia. Si quidem ante mille ducentos plus minus annos, fuisse scribuntur. Anomæi quidam hæretici, quorum principes commemorantur Aëtius et Eunomius, qui nihil aliud à nobis requirere Deum docuerunt, quam vt ipsum solum cognosceremus: cuius etiam adeò sibi noticiam arrogarunt, vt non sibi se magis esse notos dicerent, quàm ipsi Dei naturam perspectam, & exploratam haberent: ac tantum illi, cuius authores ipsi fuerunt, fidei, tribui volebant, vt si quis eam esset amplexus etiã si grauissima quæq; scelera patrasset, ac non modo patrare non intermitteret, verum subinde grauiora patratis adiungeret, nihil ex eo detrimenti foret accepturus: quemadmodum ab Epiphanio & Augustino, memoriæ proditum legimus. Quin multo etiam ante cum adhuc essent Apostoli superstites, fuisse refert Augustinus, qui non intelligentes, quod ait Apostolus: Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis: putauerunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiamsi male viuat & bona opera non habeat. Cum vt hæc sentiret, ei qui vas fuit electionis, ne in mentem quidem venerit vnquam: qui non aliud his verbis intelligi voluit, quam vt se per fidem iustificari quisq; sciret, etiãsi legis opera nulla præcessissent. Hoc est quod alio loco dicit, quod magno cum applausu audiri à nonnullis videmus: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis glorietur. De quibus nos recte dicere possumus, quod à Cypriano scriptũ legimus, corruptores Euãgelij, atq; interprætes falsi, extrema ponunt, & superiora prætereũt, partim memores et partim subdole corrũpẽtes: vt ipsi ab ecclesia scissi

1. Cor. 1.

Lib. 3. hære. 76. de hęresi. hær. 54 De gratia & libero arbit. cap. 7. & de fide et operibus cap. 14.

Ephe. 2.

De simplicitate prælatorum.

scissi sunt, ita capituli vnius sententiam scindunt. Nisi quod ipsi superiora ponunt, & quæ proximè insequuntur prætereunt.

De gratia & libero arbit. cap. 8.

Nam quẽadmodũ Augustinus quoq; monuit, vidit Apostolus, putare posse homines hoc ita dictũ, quasi necessaria nõ sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat, quod istis tã persuasum est, quam quod maxime: quam etiã ob causam, cantando toties illud ingeminant: Non ex nobis, non ex operibus: vt in eam opinionem homines adducant, nullum esse bonorũ operum fructum. Vidit hoc spiritusancto plenus Apostolus: vidit simul & hoc, posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi sufficiant. Itaq; mox addit, quod isti silentio prętereunt, ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus. Quid est hoc, inquit Augustinus, quod, cum Dei gratiam cõmendans dixisset: Non ex operibus: ne forte quis extollatur: cur hoc dixerit, rationem reddens: Ipsius enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis, Quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi, inquit, & intellige: Nõ ex operibus dictum, tanquam tuis ex te ipso tibi existentibus, sed tanquam ijs, in quibus te Deus finxit, id est formauit & creauit. Hoc enim ait: ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis, non illa creatione, qua homines facti sumus, sed ea de qua ille dicebat, qui vtiq; iam homo erat: Cor

Psal. 50. mundum crea in me Deus: Et de qua dicit Apostolus: Si qua er-

2. Cor. 5. go in Christo noua creatura, vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua. Fingimur ergo, id est, formamur, & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, sed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaq; charissimi vita nostra bona, nihil aliud est, quam Dei gratia: sine dubio, & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur: Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodo gratia est, hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro iustí-

Rom. 2. cia, vt verum sit, (quoniam verum est:) Quoniam reddet vnicuiq; Deus secundum opera eius: Ex his Augustini verbis, facile perspicimus, quæ sint opera, quæ Paulus à iustificatione voluerit excluſa: nimirum ea quæ fiunt extra fidem: quę etsi disponere nonnihil ad iustificationis gratiam videntur: quoniam ta-

Heb. 11. men sine fide impossibile est placere Deo, mereri primam gratiã nõ possunt, quæ propterea gratia vocatur, quia gratis datur, nullis præcedẽtibus meritis. Si enim gratia, dicit Paulus, iã nõ ex

Rom. 11. operibus, alioqui, gratia iã nõ est gratia: Nulla igitur merita nostra præcesserũt, sed sola Dei bñficia iustificationẽ nr̃am p̃uenerunt. Hoc

Hoc est quod à Fausto scriptum legimus, cum eundem ex Pauli ad Ephesios Epistola locum produxisset: prima, inquit, vocatio compendium fidei à nobis, sequentis verò gratia redemptis, ablutis, innouatis, sedulitatis operis & curam laboriosæ seruitutis indicit, vt quod sine labore accepimus, opitulante adiutorio, cum labore seruemus, Apostolo commonente: Videte ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Agnosce distinctos esse gradus vocationis & consumationis. Fidem expectat à paruulis, opera autem cum fide à confirmatis requirit. Ita tamen vt sedulitatis affectum proficientibus augeat, & laborantibus adiutor quotidianus existat. Quamobrem non ad ea opera, quæ præparauit Deus, vt ambularemus in illis, postquam cor mundum creauit in nobis, postquam nouæ creaturæ facti sumus: verum ad ea quæ nondum exuto veteri homine fecimus excludenda, hæc à Paulo dicta interpretatus est Augustinus, qui etiam ad refellendam eorum opinionem, qui bona opera omnia, in quibus creati sumus in Christo Iesu, reijcere voluisse Paulum existimabant, alios Apostolos, Petrum, Ioannem, Iacobum, Iudam, Epistolas suas scripsisse putat: quodq; meminit Petrus, esse quædam in Epistolis Pauli difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perdicionem, id ad hunc Pauli locum, in quo de fidei iustitia tractat, referendum esse putat, quod nunquã ea Pauli mens fuerit, quã isti corruptores Euangelij fuisse volunt, nihil ad iustitiam, nihil ad salutem consequendam opera bona facere. Sunt enim vel ipsa luce clariora, quæ huic errori aduersantur Pauli verba. Quod compati oportet, si conglorificari, commori, si conuiuere, sustinere si conregnare volumus: quodq; non coronabitur, nisi legitimè certauerit. Declarat autem ipse Paulus alio loco, quam fidem intelligi velit, qua vel iustificamur, vel coronam illam immarcessibilem assequimur. Nam ad Galatas scribens, disertis verbis illud planum facit, quod non de qualicunq; fide loquatur, qua creditur, peccata nobis propter Christum esse remissa, sed de ea quæ per dilectionem operatur. Illam verò solam fidem, quam plerique cum ad iustitiam, tum ad salutem sufficere volunt, adeo nihil prodesse asseuerat, vt non dubitanter dixerit, Si habuero omnẽ fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. In quam sententiam à Iacobo quoque dictum est: Quid proderit fratres mei, si fidem dicat quis se habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Quamobrem quàm volent isti sibi placeant, dẽq; sola fide glorientur, quod ea iustitiam, quod salutem adferat, nobis illud certum & indubitatũ esse debet, quod per organum

Li. 1. de libero arbitrio, cap 7.

Psal 50.
2. Cor. 5.

Rom. 8.
2. Tim. 2.

Galat. 5.

1. Cor. 13.

Iacob. 2.

1. Cor. 6. ſuum ſpiritus ſanctus loquitur: Nolite errare, neq; fornicatores neq; idolis ſeruientes, neque adulteri, neq; molles, neque maſculorum concubitores, neq; fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neq; raptores, regnum Dei poſſidebunt.

Quod peccato quolibet mortali, fides non amittatur. Cap. LXI.

VErum hic iſti quo rimã habere queant, per quam elabi liceat, fieri poſſe negant, vt hæc inſint fidem habenti, quã amitti mortali peccato quolibet aſſeuerant. Quod ſi ita eſt, cur igitur operarios iniquitatis vocat Chriſtus eos, qui in ipſius nomine prophetabant, dæmonia eijciebant, virtutes mul-
Matt. 7. tas faciebant: quæ tam eximia, ſine fide certe præſtare non poterant. Cur idẽ viro ſtulto comparat eum, qui verba ſua audiret
Matth. 7. & ea nõ faceret: cũ fides ex auditu ſit. Cur multos ex principibus
Rom. 10. in Chriſtũ ait credidiſſe ſcriptura, verũ eos magis hominũ, quã
Ioan. 12. Dei gloriam dilexiſſe? Cur alio loco dicit: Seruus ſciens voluntatem domini, & non faciens, plagis vapulabit multis? Cur à Iaco-
Lucæ 12. Iacob. 4. bo ſcriptũ eſt, ſcienti igitur bonũ facere, & non facienti, peccatũ eſt illi: Quid autem eſt aliud ſcire voluntatem domini, ſcire bonũ, niſi credere ſpiritui ſancto, per amanuenſes ſuos, Prophetas, Apoſtolos, & Euangeliſtas nos docenti, hanc eſſe Domini voluntatem. Et cum hac tamen fide, peccatum dicit eſſe ſcriptura, quando non fit quod creditur. Quare falſum eſt quod ab iſtis aſſeritur, per peccatum fidem amitti, aut ſi remaneat non eſſe veram fidem, aut eum qui fidem habeat ſine charitate, nõ eſſe Chriſtianum: Falſum eſt quod ſolam incredulitatem eſſe peccatum, ſolam fidem eſſe iuſtitiam, tam peruicaciter aſſerunt. Nam ſi nullum eſt peccatum, niſi incredulitas, ſi nulla eſt iuſtitia niſi fides: quorſum igitur illud extremum erit iudicium? quod nõ eſſe futurum de infidelibus, illa Chriſti verba non obſcurè videntur
Ioan. 3. indicare: Qui non credit, iam iudicatus eſt. Futurum eſt ergo iudicium de fidelibus, quos non ideo collocatos à ſiniſtris, incorruptus ille iudex viuorum & mortuorum, in ignẽ æternum
Matth. 25. ire iuſſurus eſt, quia non crediderunt, ſed quia pietatis opera facere neglexerunt. Hoc eſt quod à ſapiente dictum eſt: Omnis
Eccleſ. 16. miſericordia faciet locum vnicuiq; ſecundum meritum operum ſuorum. Hoc eſt quod à regio Propheta ſcriptum, & eſt ab Apo-
Pſalm. 16. ſtolo repetitum: Tu reddes vnicuiq; ſecundum opera ſua. Ad
Rom. 2. Corinthios quoq; ſcribens idem Apoſtolus ait: Omnes nos ma-
1. Cor. 5. nifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque

propria

propria corporis: non dicit prout credidit, sed prout gessit, siue bonum, siue malum. Sed et in Apocalypsi legimus: Ego venio cito & merces mea mecũ est, reddere vnicuiq; secundũ opera sua. Apoc. 22.
Quin & ipse Christus: Procedent, inquit, qui bona fecerunt in resurrectionẽ vitę, qui verò male egerunt, in resurrectionẽ iudicij. Ioan. 5.
Plena est scriptura hoc genus sententijs, futuram esse retributionẽ, futurum esse iudicium, nõ secundum fidẽ, sed secundum opera. Quorum autem opera? num infidelium? minime gentium, Ioan 3.
nam ij, veritate ipsa attestante, eo ipso, quod non credunt, iã iudicati, iam cõdemnati sunt. Fidelium igitur opera ea sunt, secundum quæ retributio, secundum quę futurũ est iudicium. Quamobrem longe alia fidei & spei, alia charitatis, per quam fides operatur est ratio, hæc enim indiuidua comes est gratiæ, nec vnq; ab illa destituitur. Sic enim loquitur patris ęterna sapientia. Ego diligentes me diligo. Et alio loco: Qui diligit me, diligetur à patre meo. Quamobrẽ quam sunt inter se pugnantia, peccatum & Prouer. 8. Ioan. 14.
gratia, tam pugnant inter se peccatum & charitas: fides autẽ & spes, etiam ijs inesse queunt qui cum Deo nõ sunt in gratia. Quẽadmodum igitur, si quis furtum admisit, excusit is quidem charitatẽ, quæ non modo non concupiscit aliena, verumetiam pro 1. Cor. 13.
eo, vt benigna est, libenter impertit sua: sed interim nihil impedit, quo minus in eo maneat habitus castitatis: Ita nulla est ratio, quæ impediat, quo minus qui fur est, idẽ amissa charitate, fidei retineat habitum, & spei, quamuis & fides & spes, quarũ vita est charitas, nullum habenti fructum sint allaturæ, si vita sua fuerint destitutæ. Sola igitur est hæresis, aut apostasia, per quã excluditur habitus fidei, ita vt si quis in vno aliquo articulo fidei discrepet ab vnius, sanctæ, catholicę, apostolicę Ecclesiæ sensu & consensu, is habitum amisisse fidei recte dici possit. Est igitur vera fides etiã in ijs, qui peccatis aliquibus grauioribus astricti tenentur, si cum alios articulos fidei, tum sanctã credant Ecclesiã catholicam. Neq; credendus est Dauid rex, postquam adulterio cõmisso, cædem quoq; patrauit, eue stigio fidem simul amisisse siue qua reuelatis à Deo credimus, siue qua nobis eum propitiũ fore, propter Christum cõfidimus, quo tamen alterum spei magis, quam fidei esse videtur. Nam nisi credidisset Dauid, esse Deum grauem peccatorum vltorem, non ita grauiter animo perculsus, nõ tantũ de sceleribus patratis dolorem concepisset. Rursus, nisi benignum eundem & misericordem, patientẽ & multæ misericordiæ ac præstabilẽ esse super malicia persuasum habuisset, nisi certam spem & fiduciam concepisset, fore vt propter nomen suum, propter vnigenitum filiũ suum propiciaretur peccato suo, nunc̃q; ad cinerem, ad lachrymas, ad ieiunium confugisset, nunc̃q; supplici

Qui amittant fidem. 1. Reg. 11. Ioel 2. Psal. 24.

Matth. 26. Amb. li. 10 in Lucam. Petr. Lõb. li. 3. dist. 24.

prece, placatum eum sibi reddere studuisset. Petrum negasse Christum legimus: non desunt tamen, qui illo ipso passionis tempore fidem eum in Christum habuisse contendant. Non excluditur itaque per mortale peccatum vera fides, etiamsi viua fides cum eo consistere non possit: quæ non propterea vera non est, quoniam à Iacobo mortua vocatur: cum qui mortuus est, verus homo dici nequeat. Nam si verba Iacobi diligentius expendas, longe diuersum reperies. Non enim dixit Iacobus, sicut homo, sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est, Est quidem ita, quod & homo moritur extincto spiritu, & fides moritur extincta charitate, per quam qui vita nostra est Deus habitat in nobis, qui ipse Deus. verũ fides habet se instar coporis, charitas instar animæ, est enim anima fidei, charitas. Quamobrẽ sicut cum ex corpore migrauerit anima, verum nihilominus corpus permanet, etiamsi spiritu destitutum sit, neq; deest illi quicquã, quod ad essentiam spectet corporis et proprietatem: sic amissa charitate remanet nihilominus vera fides, neque deest illi quicquam eorum, quæ ad rationem, substantiam, & proprietatem fidei pertinere videntur, nimirum vt Dei dictis & omnibus ab eo reuelatis assenciatur.

Iacob. 2.

Quod Fides a spe & Charitate, non modo uocabulo, uerumetiam rationabili differentia distinguatur. Cap. LXII.

Cap. 8. 1. Cor. 12.

SVnt igitur, distincta inter se Fides, Spes et Charitas, neq; ita sibi tres hæ virtutes cohærent, vt ab inuicem separari non possint, quas non modo vocabulo, verumetiã rationabili differentia distingui, in Enchiridio suo docet Augustinus, Verum quis potest huius rei locupletior esse testis, quam ipse Paulus, qui cum dixisset. Si habuero omnem fidem, charitatem autem nõ habuero, nihil sum? nonne videtur apertè fidem à charitate secreuisse? Nam quod hęc Pauli verba de fide miraculorum accipienda putant, fidẽ hanc miraculorum in scripturis nusquã legimus: Gratia sanitatum, donũ linguarum legimus in scripturis, fides sanitatum aut linguarum nusquã reperimus: Verum de verbo nihil est quod disceptemus, scimus enim vno atq; altero loco signorum atq; miraculorũ fidei meminisse Ioannẽ Chrysostomum & eo multo posteriorem Bernardum. Sed quæ tandem est ista fides, de qua Paulus loquitur, certe perfectior quam quæcunq; alia, nimirum ea, qua non solum assentimur omnibus, quæ nobis tradita sunt ad salutem

1. Cor. 12. Hom. 29. in primam. et 23. in secun. ad Cor. & 23. in epist. ad Ephes. In paruis sermonib. ser. 1.

æternam

æternam consequendam necessaria: quaq; certam fiduciam de misericordia Dei, deq; promissis eius concipimus: Verumetiam qua tanta ferimur in Deum, vt eam etiam signa sequantur & miracula. Certe Origenes, Basilius, Gennadius, Theophilactus, de perfecta, deq; solida atque integra fide, Pauli verba hæc interpretantur, quę satis esse queat etiam ad montes transferendos. De qua etiam dictum est à Christo: Si habueritis fidem & non hæsitaueritis, etiam si monti huic dixeritis, tolle & iacta te in mare, fiet, Quam idem Christus alio loco sinapis grano comparauit, non propter exilitatem sui, sed propter vim & acrimoniam, qualem in modico sinapis grano videre licet. Certum est igitur ibi Paulum loqui, de vera, firma, & nihil hæsitante fide, qua non modo reuelatis à Deo creditur: verumetiam certa fiducia concipitur, quod petitur, cum omnino liberaliter concessurum. Cæterum quorsum attinet, qua de fide loquatur Paulus ambigere? cum in extrema capitis eiusdem parte, tria doceat esse distincta, fidem, spem & charitatem maiorem aut horũ charitatem. Poteritne cuiquam esse dubium, quin loquatur de charismatibus deq; ea fide, qua Christiani sumus, quæ si sola fuerit, ac quæ vita ipsius est, charitate destituta, fructum adferre queat nullum. Quamobrem istorum commentis reiectis, cum Augustino dicamus, quod sine charitate fides, potest quidem esse, sed non & prodesse.

In tract. 4. in Matt. In regula de institutionibus monachoum, cap. 4. In scholis. Matth. 21. Matth. 13.

Lib. 15. de Trin. ca. 18. & in ser. super gestis cũ emerito.

Quod fidei ut prodesse queat Spem & Charitatem iungi necesse est. Cap. LXIII.

CÆterum quo prodesse queat, spes ut illi iungatur necesse, quam quidem eiusmodi esse oportet, nihil vt nobis ipsi fidamus, verum spem omnem & fiduciam nostram, in Deo positam habeamus, cuius vnigeniti filij passione & morte acerbissima, peccatorum nostrorum remissionem concuti sumus. Ad hanc igitur Domini nostri Iesu Christi passionem & mortem, quæ prora quod aiunt, & puppis est salutis nostræ, confugiamus: per hanc remitti nobis peccata nostra, cum Deo patre nos reconciliari: simul æternæ vitæ concedi nobis hereditatem, accedentes ad thronum illius gratiæ, supplices precemur. Quæ tamen & ipsa spes, vana prorsus erit & inutilis, si nõ ad eam opera charitatis accesserint: nam frustra crediderit aliquis, peccata sibi propter Christum esse remissa, nisi iustũ de patratis illis dolorem conceperit, nisi detestatus illa fuerit: nisi dig-

Matt. 3. nos fructus, digna opera pœnitentiæ fecerit: quare coniuncta sint oportet, sperare, & bene agere, vel saltem studium aliquod
Psal. 36. ingens ad bene viuendum adhibere. Cuius rei non vno in loco nos admonet sanctus Dauid: Spera, inquit, in domino, & fac
Psalm. 4. bonitatem. Ac rursus: Sacrificate sacrificium iustitiæ & sperate in domino: sic demum spes in domino nobis est profutura si fecerimus bonitatem, si sacrificauerimus sacrificium iustitiæ, si charitatem fides in nobis fuerit operata. Sin autem nihil aliud quam credere nos & sperare professi, charitatis opera neglexerimus, & à iustitia longe remoti fuerimus: & ad illam vitam no
Matth. 10. bis aditus non patebit, ad quam si vellemus ingredi, mandata seruare iussi sumus. Neque enim existimare quisquam debet, datum nobis esse à Deo Christum, vt redemptorem tantum cui fidamus, et non simul vt legislatorem cui obediamus. Aper-
Esa. 33. ta sunt Esaiæ verba, dicentis. Ex Syon exibit lex & sermo Domini ex Hierusalem. Quæ in libro qui inscribitur de cognitione Dei, cuius author esse fertur Gregorius Nissæ Pontifex sic explicata legimus. Dominus inquit noster Iesus Christus, nunc in monte Syon sedens & docens, nunc in ciuitate Hierusalem versans, legem & doctrinam Euangelicam tradidit. Neque enim de Mosaica lege Propheta nunc loquitur. Quomodo enim id fieri queat, cum ea ron in Syon nec in Hierusalem, sed in monte Synai fuerit data multo ante, quam natus esset Esaias: quemadmodum Euangelica multo post ipsum Esaiam tempore promulgata fuit quapropter appositè dixit, Exibit, quoniam antiqua lex iam exierat. Apertius autem idem Propheta Esaias alio loco de Christo loquens: Dominus enim iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster, Dominus ipse
Hier. 31. saluabit nos. Et per alium Prophetam dicit dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam
Iacob. 4. eam, Quin & Iacobus de Christo: Vnus est, inquit, legislator & iudex, qui potest perdere & laborare. Docet hoc pluribus verbis, vbi de Trinitate scribit Cyrillus, non redemptorē tantum, verum & legislatorem esse Christum, Qui factus obedi-
Lib. 3. Philip. 2. Hebr. 5. ens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis, factus est omnibus obtemperantibus causa salutis æternæ. Nunquid autem omnibus credentibus tantum in se? Non hoc dicit Paulus: verum omnibus, inquit, obtemperantibus sibi, omnibus legem suam custodientibus, omnibus mandata sua seruantibus. De ijs verò qui non obediunt Euangelio domini nostri Iesu Christi, tantum abest vt eis Christum factum esse dicat causam salutis æternæ, vt non dubitet etiam affirmare, quod pœnas dabunt in interitu æternas. Errat igitur si quis putat Euan-

gelium

gelium esse nudam & absolutam vitæ æternæ promissionem, sine conditione mandatorum obseruationis. Omnis huic sententiæ scriptura reclamat: Compati nos oportere, si conglorificari: cõmori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus, monet Paulus: verum apertius multò Christus ipse: Si uis ad vitam ingredi, serua mandata. Et alio loco: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Quod si oportuit pati Christum & ita intrare in gloriam suam, multo magis oportet pati nos, vt intremus in alienam, supernaturalem videlicet, ac nobis indebitam & longe meritis nostris imparem. Præclare vir ille singulari pietate præditus nomine tantũ idiota, regulas quasdam describens vitam Christianam complectentes, posteaquam non minus laboriosam vitam docuisset quæ est secundum mundum quam sit via virtutis: stultum esse dicit credere ad cœlum posse peruenirí nisi per pugnam aduersus carnem, diabolum & mundum, quandoquidem & caput nostrum Christus non ascendit in cœlum nisi per crucem, nec debet serui conditio melior esse conditione Domini. Quẽ sequutus aliquot post sæculis Bernardus. Non recti plane sed peruersi est animi, ante quærere gloriam, quam exercere virtutem, & velle coronari qui legitime non certauerit. Vanum est vobis inquit, ante lucem surgere. Ita & frustra ad celsitudinem nititur gloriæ, qui prius non claruit virtute: frustra fatuæ virgines sponso obuiam surgunt, quarum lampades extinguuntur, & ideo vacuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Absit mihi gloriari nisi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans ait: Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die & in iustitia tua exaltabuntur. Et infert. Quomodo virtutis eorum tu es: pulchre non eorum, sed virtutis eorum gloria commendatur. Quæ enim sine virtute est gloria, profecto indebita venit, præpropere affectatur, periculosè captatur: virtus gradus ad gloriam, virtus mater est gloriæ, Fallax gloriam, & vana est pulchritudo, quam illa non parturiuit: sola virtus est cui iure gloria debetur, & secure impenditur. Sed & Ambrosius, Tenera, inquit, corporis cura, luxuq; & lasciuiarum cupiditate mollitos, nequaquam cœlestis aula suscipit, ad quam duris laboriosæ virtutis gradibus ascenditur. Hic verò quibus fluida delicijs membra soluuntur, regni cœlestis extorres, intra mundi huius habitacula consenescunt. Neque minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum scribens: Difficile, imo impossibile est, inquit, vt & præsentibus quis & futuris fruatur bonis, & hic ventrem, & ibi mentem impleat, vt de delicijs transeat ad delicias.

Rom. 8.
2. Tim. 2.
Matth. 19.
Ioan. 13.
Lucæ 24.
In natali sancti Victoris, sermo. 1.
Psalm. 88.
Li. 5. in Lu.

Ad eundem modum Basilius quoque, Quomodo cum vitæ secundum mandatum Domini instituendæ, eam, quæ voluptatum est perferamus, æternæ vitæ facultatem & conuersationem ei quæ sanctorum est conformem, & angelica gaudia in facie Christi nobis pollicemur: Stolidi certe animi sunt talia phantasmata. Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem, cum gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicum nullo sum, lenitatis affectu præditus? quomodo cum Daniele, qui non assidua continentia & deprecatione sedula Deum quæsiui? quomodo cum singulis sanctis, qui vestigia illorum non sum secutus? Quis Athleta ita iudicij expers est, vt ijsdem velit dignari coronis, & victorem & eum qui nihil certauit? Quis dux adparem vnquam spoliorum partem, cum ijs, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne comparuissent quidem? Bonus est Deus: verum & iustus. Iusti verò est retribuere pro dignitate factorum, sicut scriptum est, Bene fac Domine bonis, Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Misericors est, at & iudex, Diligit enim misericordiam, inquit, & iudicium dominus, quapropter dicit, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Similiter & Augustinus. Manducant homines fungum malum & moriuntur. Ecce in qua fragilitate est vita humana, quã quandóq; relicturus es? Noli pro illa sic pugnare, vt tu relinquaris, vita nostra Christus est. Christus attende, pati venit, sed & glorificari: contemni, sed etiam exaltari: mori, sed etiam resurgere, Opus te terret, mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quam non perducit, nisi labor? Sed times ne perdas argentum tuum, quia ad argentum tuum cum labore magno peruenisti. Si ad argentum tuum, quod quandóq; vel moriens amissurus es, non peruenisti sine labore, ad vitã æternã sine labore vis peruenire.

Serm. 6. de verbis dñi.

Quod nihil impossibile Deus præceperit. Cap. LXIIII.

VErum hic isti, si nos ad mandata remittis, aiunt, vt nisi ea obseruemus, esse iusti non possimus? actum est de nobis: Nam in hac vita, quæ præcepit Deus implere possibile non est, in qua legi satisfacere potest nemo. Scilicet, si fidem istis habemus, impossibilia præcepit Deus. Potest autem dici, quicquam aut cogitari magis blasphemum, quam hoc sit?

Quis

Quis præcipiat his qui sibi subiecti sunt, quod ab eis nullo modo præstari posse videatur, nisi aut prorsus insanæ sit mentis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis & immanis tyrannus, qui sibi datam cupiat occasionem, per quam suam in illos crudelitatem, expromere queat. Atqui talem isti nobis Deum fingunt, prædari si Dijs placet, gloriæ Dei vindices, quam tot sæculis obscuratam nunc demum asserere se, rudi plebeculæ persuadere conantur. Quid autem? an non reclamat huic eorum blasphemiæ scriptura? In Euangelio suo dicit Christus: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis & ego reficiam vos: tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris, iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. In Cacangelio suo dicunt isti, Iugum Christi durum & acerbum, & onus eius est prorsus importabile. Ad quod forendum Christus inuitat, ab eo deterrent isti, ne venire quisquam ad Christum audeat, qui legem tulerit, cui satisfacere possit nemo. Dicit Dei spiritus per Ioannem: Mandata Dei grauia non sunt: Dicit Sathanæ spiritus per membra sua: Mandata Dei non modo grauia, verumetiam prorsus ad implendum impossibilia sunt. Nimirum hoc est illud purum Euangelium, quod à Zonarijs, baiulis, sigulis, tantopere vidimus expetitum: cum ex diametro, quod aiunt, cum Euangelio Christi pugnare videatur, quo virtutis omne studium eneruatur, omnis faciendi mandata Christi conatus impeditur. At non ita prisci patres illi sancti, qui, si quis impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse blasphemasset, eum Anathema pronunciauerunt: quod impium esse dicerent affirmare, quæ à spiritu Dei mandata profecta sunt, ea esse credentibus impossibilia. Inter quos Ioannes ille, qui iure merito Chrysostomus appellatur, adeo nihil impossibile mandasse Deum affirmat, multos vt fuisse dicat, qui plus etiam vltro præstiterunt, quam à Christo mandatum est, tantum abest, vt eius mandata non impleuerunt. Nam cum neq; virginitatem, neque paupertatem Deus vnquam mandauerit, minime tamen defuerunt, qui iniussi, vltro vtrunq; amplecterentur. Quin & illud non vno in loco, persuadere populo conatur, multo grauius esse iugum sæculi, quam sit iugum Christi: quod illud iugum est seruitutis, iugum carnis & peccati: hoc verò iugum est libertatis, iugum spiritus & gratiæ. Origenes, Qui dicit, implere non possum, quæ mandantur à Deo, quid tibi videtur aliud quàm inter mulieres, quæ nihil virile possunt, esse numerandus? Locum illum enarrans Hylarius: Latum mandatum tuum nimis: Latum, inquit, mandatũ Dei est, & in omnia spei

Matth. 11.

1. Ioan. 5.

Hieron. ad Damasum in expositi. symboli. Basi. in verba illa Moseos attendeli ipsi. Hom. 8. de pœnit. ser. de charitate & ho. 19. in epist. ad Hebr. Hom. 39. in Matth. & hom. 2. ad Philip. In Iosue hom. 9. Psalm. 118.

nia ſpei noſtræ genera diffunditur, vt non difficile ſit, ſi voluntas adſit, præcepto domini obtemperare: cum & latum & diffuſum ſit ad placendum, officioſæ religionis varietate: neq; ſolum latum ſed vehementer latum. Etiam Prophetis longe grauiſſimum viſum eſt onus iniquitatis: quam ſedere quidam ait, ſuper talentum plumbi: ſub quo gemebat alius quoq; dicens: Iniquitates meæ, ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Quamobrem duriora multo ſunt, quemadmodum etiam à Baſilio ſcriptum legimus, quæ vel inſanus amor, vel inexplebilis habendi cupiditas, mortalibus imperat, quam quæ Chriſtus præſcribit: vt non ineptè dictum ſit à Ioanne Gerſone, quod plures videre licet, qui maiorem pœnam habent, ad infernum acquirendum, & ad male agendum, quam requiratur pœna, ad regnum paradiſi lucrandum, Siue quis obſcœno ſit amore captus, ſiue rei faciendæ ſtudio teneatur immodico, ſiue miſera vexetur ambitione, quas non perfert moleſtias? quæ non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus? vt non defuerunt, qui mortem etiam indubitanter oppeterent, dum eo, quod amant potiri ſtudent. At in Deo pie colendo, atq; illius contemplationi vacando, quid tandē eſt moleſtiæ? quid periculi? quid laboris? aut quæ non voluptas potius, cum animi ſumma tranquillitate cōiuncta: qna fruuntur in cælis animæ piorum vita beata, ea degentibus adhuc in terris, atq; in fragili corpuſculo, repræſentari videtur. Initia fortaſſis aliquid habent difficultatis & moleſtię, quo longius autem progreſſus fueris, hoc faciliora, iucundiora, ſuauiora ſunt omnia. Sic priſci populum inſtituebant, ſic de ſuperiore loco, mentes eorum, ad virtutum ſtudia, quæ amplecti Chriſtus voluit, oratione ſua inſtammabant, A quibus quid aliud iſti, quam deterrere prorſus videntur? dum non difficilia modo, quod ferri tamen poſſet: verumetiam prorſus impoſſibilia Deum præcepiſſe blaſphemant, Ex quorum hac impia doctrina, quam ipſi nihilominus verbum Dei vocari volunt, hoc eſſe cōſecutum cernimus, nullo vt vnquam tempore quam hoc magis refrixerit charitas, magis abundauerit iniquitas, Quis enim adduci facile poſſit, vt aut eum Deum colat, quem impoſſibilia præcepiſſe perſuaſum habeat, aut ad ea præcepta animum adĳciat, quæ impleri non poſſe credat?

Zach. 5.

Pſalm. 77.

Parte quarta in ſerm. de omnib. Sanctis.

Matth. 24.

Quod non tam natura mandatorum, quam noſtra fiat ignauia, vt implere mandata non poſſimus, cum quæ timori grauia ſunt, leuia ſint amori.

Cap. LXV.

Sic hic

SEd hic isti nobis obijciunt: Si tam leuia sunt Christi præcepta, quã ea tu videri vis, cur igitur dixit Christus, quòd angusta est porta, et arcta via, quę ducit ad vitã, et pauci sunt qui inueniũt eã: Cur vias domini duras appellat Propheta? Nos verò nõ nostris, verũ eorum, qui totius orbis iudicio, grauissimi, doctissimi, sanctissimiq; sunt habiti, verbis, ad hæc respondebimus. Ac primo quidem loco, quod laboriosa via Dei, quod eius mandata videntur esse difficilia, dicit Ioannes Chrysostomus, non tam id fieri natura mandatorum, quam nostra ignauia. Quid enim esse potest melle dulcius? ęgroto tamen amarum persæpe videtur: Num quod natura tale sit? minime gentium, sed est id morbi vitium. Ad eundẽ modum lex onerosa, non tam sua natura, quam nostra fit pigritia. Ac vt insit etiam aliquid, in ipsius legis natura, difficultatis & molestiæ: tamẽ si nautis minaces pelagi fluctus: si tempestates et hyemes agricolis: si vulnera cędesq; militibus: si pugilibus ictus plagæq; grauissimę, leues adeo videntur & tollerabiles, vt volũtarij magna cum alacritate, se discriminibus istis & difficultatibus offerant, spe temporalium commodorũ, quæ mox peritura sunt: quanto magis homini Christiano, videri leue debet ac tollerabile, si quid etiã aduersi ferendũ sit, cui præmium in cœlo positum est, non momentaneum, sed æternum: cum nec oculus viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis ascenderit, quæ prę-parauit Deus his, qui diligunt illum: vt vere dictum sit à Paulo. Quod in pręsenti momentaneũ est, & leue tribulationis nostrę, supra modũ insublimitate, æternũ gloriæ pondus operatur in nobis, nõ cõtemplantibus nobis quę videntur, sed quę nõ videntur, quæ enim videntur temporalia sunt, quæ aũt non videntur æterna. Leue Paulus vocat momentaneũ, quod est in præsenti tribulationis: at isti non satis habent, si dicant esse difficile, verũ prorsus inpossibile, prorsus volunt esse onus importabile, cui ferendo nemo sit mortaliũ. Interea tamen purũ putum Dei verbũ haberi volunt, quod isti loquuntur & sentiunt, quamuis ex diametro, quod aiunt, cũ Dei verbo pugnare videatur. Diuus Augustinus, cum & ipse locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meum suaue est & onus meum leue, pluribus verbis laboriosiorem esse docet huius mundi amorem. Et in Psalmos commentatus, Bonum opus, inquit, non mulum laborat, malũ opus habet laborem. Ac alio quodam loco, adducens illud ex Psalmo: Propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias tuas: Duræ sunt, inquit, timori, leues amori, Omnia quippe sunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est: quin ea potius est, ipsa illa sarcina quæ leuis est. Itaque quæ dura sunt laborantibus,

Matt 7. Psal, 16.

Hom. 8. de pœnit.

Homi. 2. in Epist o ad Philip.

Hom. 16. in Epistol. ad Heb.

1. Cor. 2. 2. Cor. 4.

Lib. 5. de Musi. ca. 14 & ser. 9. de verbis domini.

In Psal. 92.

De natu & gratia cap. penulti. & vltimo & serm. 45. de tempore.

tibus, eisdem ipsis miteſcunt amantibus. Nam quæ ſæua ſunt etiam & immania, prorſus facilia & prorſus nulla efficit amor. Quem ſecutus Gregorius quoque loquens de peccato dilectionis: Hoc eſt, inquit, præceptum domini, hoc iugum eſt diuinæ ſuauitatis: quid enim leuius aut vnquam gratius, quam amor fertur? quid præterea graue non leuiter tollerat qui amat? Quicquid enim diligitur cum magna deuotione portatur. Poteſt hoc amor huius mundi, vt etiam quæ videntur difficilia, facilia videri faciat, & non poſſit multo magis, quò nihil eſt fortius amor Chriſti? Quod ſi ſoli nos eſſemus, ſi noſtris ipſorum viribus, lex nobis implenda foret, fortaſſe noſtræ nobis imbecillitatis cõſcij, de difficultate, atque adeo impoſſibilitate ipſius non immerito quæri poſſemus. Nunc autem qui viuit in nobis Chriſtus, qui per fidem habitat in cordibus noſtris, ipſe eſt qui operatur omnia in omnibus: ipſe eſt qui operatur in nobis & velle & perficere: ipſe eſt qui facit in nobis, quod placeat coram ſe. Hoc eſt, quod cum ſcribens ad Corinthios gloriatus fuiſſet Paulus, quod plus alijs omnibus laboraſſet, ne ſibi ſuæq; virtuti bona tribuere videretur, quæ per ipſum Deus operatus fuerat, ſubiunxit eueſtigio: Non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Quæ tamen verba, nequaquam ita ſunt accipienda, quaſi cum dixerit, non ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil ſe laboraſſe, nihil prorſus operatum eſſe: non enim adieciſſet mecum, ſi præueniente gratia, ſubſequens liberum arbitrium non habuiſſet: Poterat dicere per me, quemadmodum annotatum eſt à Bernardo, ſed quia minus, inquit, erat, maluit dicere mecum, præſumens ſe non ſolum operis eſſe miniſtum per effectum, ſed operantis quodammodo ſocium per conſenſum. Ac ſi diceret, abundantius laboraui, non ego, ſed & ego: in eo enim quod ſolo Dei dono præuentus ſum, non ego: in eo autem, quod donum voluntate ſubſecutus ſum, & ego.

Li. 9. ca. 2. in primum libru. Reg.

Epheſ. 3. 1. Cor. 12. Phil 2. Hebr. 13. 1. Cor. 15.

In li. de gratia & libero arbit.

Quod operatur bona Deus in nobis,

non ipſis nihil agentibus, uerum conſentientibus, & ſimul operantibus nobis. Cap. LXVI.

VAmobrem execrandus eſt eorum impius error, qui nihiloplus hominẽ aſſerunt in bonis agere, quã agat ſecuris in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atq; ita Deum per filium ſuum legem in credentibus implere docent, nihil vt agant ipſi. Quos etiam ad ea blaſphemiarum portenta deueniſſe tandem videmus, vt eum qui ſolus bo-

Matt. 19.

lus bonus est, de quo dicit Propheta: Non Deus volens iniqui- Psal. 5.
tatem tu es, eum etiam malorum authorem faciant, neque bona magis, quam ipsa etiam in nobis opera mala impudenter affirmant: quod haud aliter habere se dicant facinorosos, ad ea quæ patrant crimina, quam habet se gladius, quo iugulatur proximus. Neq; minus esse proprium opus Dei Dauidis adulterium aut Iudæ proditionem, quam Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici pestilentius? Quid autem est aliud hoc docere, quam omnem ordinem, omnem bene agendi curam, omnem sollicitudinem, prouidentiam ac industriam, disciplinam omnem euertere, religionẽ ex mortalium animis, radicitus omnem euellere, denicq; proscriptam ab hominibus velle vitam humanam, & pro illa pecuinam ac feralem quandam securitatem acli centiam introductam? Quorsum enim leges? quorsum magistratus? quorsum bonis præmia, malis constituta sunt supplicia? Denicq; quorsum illud pertinet, quod Deus etiam ipse mercedem regni cœlestis pijs promittit, gehennæ verò pœnas impijs comminatur, si omnia, siue bona siue mala, sine nobis, operatur in nobis? si absoluta necessitate & ineuitabili, patimur magis, quam agimus, aut velut serræ quædam, ab illo acti agimus? Sed nobis illud in præsentia refutare propositum non est, à quo non aures modo, verumetiam & cogitationes piorum abhorrent omnium, quod quæ facinorosi patrant scelera, eorũ sit author Deus. De eo tantum breuibus disserendum esse putauimus, quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta sunt scripturæ verba, quod à Deo gressus nostri diriguntur, quodq; omnia Psal. 36.
opera nostra Deus operatur in nobis: qua quidem scriptura ni- Esa. 26.
hil est certius. Verum interea non minus certum est & hoc, nos facere cum facimus, quamuis ille faciat vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis ea. Ezech. 36.
Quem Prophetæ locum adducens Augustinus: Cum dicit, inquit, faciam vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferam à vobis cor lapideum vnde non faciebatis, & dabo cor carneum, vnde faciatis? Et hoc quid est? nisi auferam cor durum, vnde non faciebatis & dabo cor obediens, vnde faciatis. Ille facit, vt faciamus, cui dicit homo: Pone domine custodiam ori meo: quod Psal. 140.
beneficium Dei iam fuerat consequutus, qui dixit: Posui custo- Psalm. 38.
diam ori meo. Quando igitur legimus in scripturis, quod om- Esa. 26.
nia opera nostra operatur deus in nobis, quod operatur & vel- Philip. 2.
le & perficere, quod operatur omnia in omnibus, quod facit in 1. Cor. 12.
nobis, quod placeat coram se, nequaquam in eo sensu accipien- Hebr. 13.
dum est, vt sic agi nos cum agimur spiritu Dei putemus, quem-

De gratia & libero arbit cap. 16.

almodum faber agit ferram, sed potius quemadmodum sessor agit equum. Operatur quidem in nobis Deus, verum non ociosis nobis, sed ipsis etiam & voluntatē & conatum adhibentibus. Quanquam ut velimus sine nobis operatur, inquit Augustinus: ab ipso enim præparatur voluntas nostra: cum autem volumus & sic volumus vt faciamus, nobiscū cooperatur: sine illo tamen, vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Præclarè Guilelmus Parisiensis, Opera, inquit, nostra, opera sunt etiam Dei, quæ ipse operatur in nobis & etiam per nos. Non quidem tanquā per organa quędam aut instrumentum, tunc enim, nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpā, nec ad meritum imputanda essent nobis opera bona: Sicut Cytharæ & Tybiæ nihil imputatur ad culpā aut meritū de cytharizantibus & tibicinantibus. In nobis igitur operatur Deus, bona opera sua & nostra: non tam præstando virtutem, facultatem, & oportunitatem: quā etiam excitando, et foris doctrinis & prædicationibus & beneficiorum consolatione, flagellorum quoq; stimulationibus, et interdū compulsionibus, & interius inspirationibus, ac reuelationibus, terroribus, & alijs modis multiplicibus, qui sibi soli noti sunt. Æquū est autē vt illius adscribamus omnia diuinæ bonitati, nō quod nihil agamus ipsi, sed quod nihil possumus, nihil volumus, agimus aut sumus, quod non illius beneficio possimus, velimus, agamus aut simus, à quo solo proficiscitur, omne datum optimū, & omne donum perfectum. Neq; enim sufficientes sumus, vel cogitare saltē aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est. Quemadmodum igitur á Paulo dictum est. Viuo autē iam non ego, viuit autē in me Christus: ita qui cum Paulo per fidē & baptismū, eidem Christi corpori sumus insiti, cuius etiā spiritu vegetamur, si quod subinde nos monet, imitatores illius facti fuerimus, dicere quisq; nostrum cum illo poterit: viuo autē iam non ego, viuit autem in me Christus: laboro autē iam non ego, laborat autem in me Christus: operor autē iam nō ego, operatur autem in me Christus: mereor autē iam nō ego, meretur aūt in me Christus, modo sanus adsit horū verborū intellectus: Neq; enim ea sic oportet accipi, quasi non viuamus, non laboremus, nō operemur, nō mereamur ipsi quoq;: quin imo nos sumus, quia viuimus, nos sumus qui laboramus, qui operamur, qui meremur: sed ut viuamus, facit vita nostra Christus: ut operemur, facit qui & voluntatē inspirat, & vires ad operandū suppeditat, adiutor noster Christus: vt mereamur facit, qui merita sua nobiscū communicat, redemptor noster Christus. Sic Augustinus ad Bonifacium scribens. Nos quidem ambulamus, verum est, nos obser-

uamus,

De gratia & lib. arb. cap. 12.

Li. de meritis.

Iacob. 1. 2. Cor. 3.

1. Cor. 4. & 11.

Cont. duas epistolas Pelagiorū Lib. 4.

uamus, nos facimus, sed ille facit vt ambulemus, vt obseruemus, vt faciamus. Hæc est gratia Dei, bonos faciens nos, hæc misericordia eius præueniens nos. Quando itaq; dicit homo Christianus, Viuo autē iam nō ego, viuit autem in me Christus, hoc dicere videtur: viuo autē ego: non iam ille, qui conceptus in iniquitatibus ex carnis meę parentibus, irę filius natus: verum qui sum ex aqua & spiritu sancto, Dei filius renatus, qui sum in baptismo veterem exutus, & nouum hominē indutus, Dominū nostrum Iesum Christum, in cuius fide viuo, cuius etiam agor spiritu. Hic meam infirmitatem adiuuat: hic ad operandum & voluntatem impellit, & facultatem suggerit, hic efficit pro sua inenarrabili bonitate, vt qui dum natura filius essem iræ, nihil mererí poteram, nisi gehennæ supplicia, factus per adoptionis gratiam Dei filius & hæres, frater autem ipsius & cohæres, iam deinceps mererí possim ea, quæ Dei filio & hæredi, quę Christum induto debentur, vt quicquid mereor, non tam meo, quam ipsius quem indui Christi merito merear. Meum namq; meritum quatenus pure meum, extra Christum factum, non erat nisi meritum supplicij: Postquam autē viuo in fide filij dei, iam illud qualecunq; à me profectum, illius aspersum sanguine pretioso, pretium ex eo mutuatur, vt fiat meritum cœlestis præmij, non sua quidem ipsius, verū Christi viuentis, operantis & merentis in me, virtute dignitateq;, qui, quę est illius immensa benignitas, merita mea quæ sunt ipsi dona non tanq; merita mea, sed tanquam dona sua coronat. Nam & ab ipso manant, & ex ipsius morte precium acquirunt. Hic sanus est & pius horum verborū intellectus. Nos ergo sumus qui viuimus, nos sumus, qui operamur, nos sumus, qui viuentes in fide filij Dei legem implemus, qui quæ mandata sunt ab eo perficimus: verum non sine eo qui dicit: sine me nihil potestis facere. Illius destituti gratia, nihil possumus, illius adiuti gratia, nihil non possumus, qua fretus nemo est, ex his qui credunt in Christum, qui non confidenter dicere queat: Omnia possum in eo qui me confortat.

Psalm. 50.
Ioan. 3
Galat. 3.
Rom. 8.
Ioan. 15.
Philip. 4.

Quod semel iustificatum gratia sua Deus non deserat, si non ab ipso deseratur: quodq; charitati non modo non impossibile, uerum nec difficile quicquam est. Cap. LXVII.

EST autem, quod ab Augustino quoq; legimus annotatum, Dei tanta bonitas, vt quem semel iustificauit impium, gratia sua nunquam deserat, si non ab ipso deseratur, nihil vt ei desit, quo minus pie semper

De natura & gratia, cap. 26.

2. Paral. 18. Li. 2. ca. 4. iuſteq; uiuere queat. Quod etiam ab Ambroſio, aut quiſquis ille fuit author libri, qui inſcribitur de vocatione gentium, animaduerſum legimus. Qui certiſſimum eſſe vult, nullum fidelium à Deo diſcedentem relinqui, neq; cuiuſquam ruinam ex diuina eſſe diſpoſitione diſpoſitam, ſed multis qui iam iudicio rationis vtuntur, ideo liberū eſſe diſcedere, vt non diſceſſiſſe ſit præmium & vt quod non poteſt niſi cooperante ſpiritu Dei fieri eorū meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Verū teſtatur hoc etiam propheta, dicens: Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo: ſi quæſieritis eum, inuenietis, ſi autem dereliqueritis, derelinquet vos. Sic ille fons totius bonitatis & miſericordiæ, nunquam nos deſerit, niſi prius à nobis deſeratur. Cęterum

Rom. 8. ſi nobiſcum & pro nobis Deus, quis contra nos? quid erit quod præſtare non poſſimus, illo per fidem in cordibus noſtris habitante, illo viuente in nobis, illo operante in nobis, vt velimus, et cooperante, vt quod recte volumus, faciamus. Etenim à domino pręparatur voluntas noſtra, quę ſi magna eſt, charitas vocatur: nulla namq; voluntas maior eſſe poteſt, quā ſit voluntas charitatis, quę tanta eſt, nihil vt ſit, quod ei reſiſtere queat: quando-

Cantic. 8. quidem non ſolum fortis eſt, vt mors, dilectio, quemadmodum à ſapiente ſcriptum eſt: verum etiam fortior ipſa morte: nō ea re tantū, quia quos diuidit mors, non diuidit charitas, Verumetiā quod cum ea corpore per mortē anima ſeparatur, tū verò quæ

Rom. 8. fuit in corpore mortis huius tantum inchoata charitas, fit perfecta. Senſit vim huius magnę voluntatis ille qui dixit: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti, tribulatio an anguſtia? an fames? an

Pſalm. 43. nuditas? an periculum? an perſecutio? an gladius? Sicut ſcriptum eſt: Quia propter te mortificamur tota die, ęſtimati ſumus, ſicut oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos. Certus ſum enim, quod neq; mors, neque vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; inſtantia, neq; futura, neq; fortitudo, neque altitudo, neq; profundum, neq; creatura vlla, poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chri-

Rom. 5. ſto Ieſu domino noſtro. Hæc igitur magna voluntas, quæ charitas dicitur in cuius corde diffuſa eſt per ſpiritum ſanctum, huic iugum domini vere ſuaue: huic onus eius vere leue eſt. Quamlibet enim aſperum aliquid & durum eſſe videatur, ſi tamen hæc magna voluntas acceſſerit, non modo non impoſſibile: verūm ne difficile quidem, quin potius iucundum erit & ſuaue. Verum

De gratia & lib arbi. cap. 17. enim eſt, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, ſarcina illa quæ grauis eſt infirmitati, leuis eſt charitati. Documento ſunt, tot tam ſeui terribileſq; cruciatus, quos tot millia ſanctorum martyrum, etiam ex fragili fœmineo ſexu: deinde tenuioris etiā ætatis amore ſponſi

re sponsi sui, domini nostri Iesu Christi inflammati, non maiore constantia, quã animorũ alacritate pertulerunt. Qua in re se tales præstiterunt, minus vt alacres ad epulas plerique, quam isti ad vitã suam pro Christi nomine, cum sanguine profundendã festinarent. Vt nullam nunc Origenis mentionẽ faciamus, quem tanto martyrij studio flagrasse, puerulum adhuc, Ecclesiastica narrat historia, multũ vt negotij mater habuerit in eo domi detinendo, ne vitam suam in apertũ discrimen offerret: Vt multos etiã alios silentio prætereamus, vnũ in præsentia recensuisse contenti erimus, quod in eadem historia legitur. Æ dissenæ mulieris exemplum, quæ cum esset facta certior, ciuitatis Æ dissenæ præfectum, ad campũ in quem Christiani conuenerant proficisci, posteaq; vidit, frequentiorẽ solito Christianorũ populũ eo tendere, currere præcipites, ac festinare, tanq; vererentur ne quis deesset ad mortẽ: & ipsa suis ex ædibus properè prorupit, cum nec ostiũ clausisset, nec vt mulierũ habitum decet, se diligentius operuisset, infantem quoq; paruulũ secum attrahens, ac rapido cursu, irrupto etiã officij agmine festinauit, quam cum ita festinantẽ præfectus vidisset, apprehendi, & ad se deduci iussit, simul percunctatus est: quo nã infœlix mulier tam festina properaret. Illa verò, Ad campũ, inquit, quo catholicorũ populus conuenit. Tũ ille, non audisti quod præfectus eò pergit, vt omnes interficiat quos inuenerit? Audiui, inquit mulier, & ideo festino, vt ibi inueniar. Et quò, inquit præfectus, paruulũ istum trahis? Vt & ipse, ait illa, martyriũ cõsequi mereatur. Tantum potuit amor Iesu Christi, non solum apud viros, verumetiam apud fœminas, vt non modo nõ cederent periculis, nec infringerentur doloribus, nec formidarent res asperas, nec vllos mortis terrores extimescerent: verumetiã quã natura mortales omnes mortẽ refugiunt, ea sit illis adeo non fugienda, adeo non horrenda uisa, vt expetendã etiam vltro ducerent, nec magis dulce quicq; & iucundũ eis accidere posset, quamsi cuius morte, se salutẽ assecutos, & ab æterna morte liberatos esse meminissent, pro eius nomine mortẽ vicissim oppetẽdi facultas & occasio daretur, cuius amore sic inflãmati plerique fuerunt, vt sensum etiã doloris omnẽ amitterent, & cum carbonibus incensis, nudis pedibus insistere cogerentur, nihil affirmarent interesse, vtrũ per carbones illos, an per humi sparsas rosas sibi esset ambulandũ. Cumq; flagris & neruis cederentur: vt triticũ nisi bene exculcatum & purgatũ in horreo: sic animã in cœlo, nisi sic excussam & perpurgatã, digne stare non posse dictitarent. Scilicet ijs durũ fuit aliquid ex ijs, quę multitudinis iudicio sunt multo durissima, quos ex summis corporis sui cruciatibus voluptatẽ quandam animi non mediocrẽ percepisse

Euseb. li 6. cap. 3.

Russi. li. 2. cap. 5. Socra. li. 4. cap. 18. Theodori. lib. 4. ca. 17

Centriones

Christi

legimus? ijs fuit aliquid impossibile, qui plus etiam vltro præstiterunt, quam à Deo mandatum fuerat: Nam vt exigat hoc à nobis lex charitatis, qua Deũ ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra diligere iubemur, vt cum deprehensi fuerimus, mortẽ prius in eius nominis confessione simus occumbere parati, quã vt eum negemus, hoc certe quod ab istis factum est non exigit, vt vltro se discrimini quisquam offerat, quemadmodum à Gregorio Nazianzeno diligẽter legimus animaduersum. Quid autem est quod præcipit nobis Deus? Quid aliud quam id quod ipse est. Deus charitas est, dicit Ioannes. Charitas igitur charitatem nobis præcipit: & quod iubet, ipse nobis præstat Deus charitas. Prior ipse diligit nos, ac ad se diligendũ accendit nos, seipsum impertit nobis, mansionẽ facit apud nos, ita vt nos in ipso maneamus, & ipse in nobis. Quamuis autẽ prior diligit, nunq̃ tamen prior deserit nos, nisi prius deseratur à nobis. Quod nos deserit nostra culpa: quod mansionẽ in nobis facit, ipsius fit gratia, qui paratior est ad eam nobis impartiendã, quam simus nos ad recipiendam: tam est illius obuia bonitas, tam est nostra supina negligentia.

Deut. 6. Matth. 22.

Orati. 6 in Monodia Basilij.

1. Ioan. 4.

Christus nos non deserit nisi deseratur ab eo a nobis.

Quod Christiana iustitia charitas est

ex corde puro & conscientia bona & fide non ficta.

Cap. LXVIII.

VErum vt vnde cœpit eo redeat oratio. Non sola fides iustitia nostra est, neq̃ si spes ad eam accesserit, absoluta est iustitia nostra: dæmones quoq̃ fidẽ habent & contremiscunt, neq̃ enim nõ credebant cũ Christũ confessi dicerent. Quid nobis est & tibi Iesu fili Dei. Hæretici quoq̃ spem habent & fiduciam, neq̃ soli Lutherani, uerũ & reliqua, fex hæreticorum. Sacramentarij, Anabaptistę ac quibuscunq̃ alijs nominibus appellantur, se certos esse gloriantur, sibi propter Christũ esse peccata remissa, seq̃ esse apud Deũ in gratia, ac citra dubitationem vllã, promissam sibi regni cœlestis hæreditatẽ consecuturos. Attamen quãuis habeant fidẽ dæmones, quamuis habeant inanẽ fiduciam hæretici, iustitiam tamen habere dici nõ possunt, quę extra charitatẽ haberi nequit. Tribuit Augustinus Donatistis sacramenta, nõ detrahit Euangelio, non adimit fidẽ, sed quemadmodũ hæc illis inesse posse confitetur, sic prodesse posse negat. Quid ita? Quia sola charitas est quæ facit, vt hæc prodesse queant, extra quã, si quis habeat omnia sacramẽta, si prophetiã omnẽ, si scientiam omnẽ, si fidem omnem, ita vt montes transferat, si facultates suas omnes in vsum egentium distribuat: si corpus etiam

Matt. 8.

In serm. supergestis cum Emerito tom. 7.

tradat ita vt ardeat: tantum abest vt propterea iustus censeri debeat: vt eũ nihil esse Paulus indubitanter affirmat. Quem Pauli locum, diligenter in quarto libro stromatum tractat Clemens Alexandrinus. Hac ergo charitate, cum sicut omnes alij hæretici schismatici, destituti fuerint Donatistæ, (nam alioqui non diuisissent vnitatem) negat Augustinus, alia quæ habebant omnia, quicquam illis vel ad iustitiam vel ad salutem profuisse: nam cætera frustra habet omnia, qui vnã charitatẽ non habet: quicunque totam legẽ seruauerit, offendit autem in vno charitatis præcepto, factus est omnium reus, quia contra præceptũ illud facit, in quo pendet omnia. Siquidem hæc est plenitudo legis: hic est finis præcepti: hoc est vinculũ perfectionis, hæc via Dei ad homines, hæc via hominum est ad Deum. Per hanc è cœlo descendit Deus in terram: per hanc ex ista valle lachrimarũ ascendere nos oportet in cœlũ, vbi Christus est in dextera Dei sedens: vt sit, vbi dominus ibi & minister eius. Charitatem habeto, dicit Augustinus & cuncta habebis, quia sine illa nihil proderit, quicquid habere potueris, extinguit delicta & ab ea pendẽt vniuersa. Sola est quæ vincit omnia, & sine qua nihil prosunt omnia, & quæ vbicunq; fuerit ad se trahit omnia. Hæc omniũ arx est virtutũ, hæc promissio regni, hæc præmiũ est sanctorũ: absq; hac nihil est q̃ se quisq; bonũ aut iustũ fieri posse speret. Hinc est quod cõquæritur vtrũ quisq; sit homo bonus: nõ quæritur, dicit Augustinus, quid credat aut quid speret, sed quid amet, nam qui recte amat, procul dubio recte credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiamsi sint vera quæ credit, inaniter sperat, etiamsi ad verã fœlicitatẽ doceantur pertinere, quæ sperat. Qui etiã alio loco: Interrogat se quisq;, inquit, quid amet, & inueniet vnde sit ciuis: verbi gratia. Amat aliquis mundũ, & ea quę sunt in mundo, carnẽ, pecuniã, honores, ciuis est Babilonię, nihil ei cum iustitia cõmune. Amat aliquis deũ, ciuis est Ierusalẽ, bonus est, iustus est, neq; dubitare debet, quin redditurus illi sit deus, in illa die coronã iustitię. Itaq; ppria piorũ & bonorũ virtus est charitas, sine qua cæteræ virtutes & bonis inesse possunt & malis. Habere baptismũ, & malus esse potest: habere prophetiam, & malus esse potest: accipere sacramentum corporis & sanguinis domini, malus esse potest: habere nomen Christi, id est, Christianus vocari, & malus esse potest: habere virtutes alias & malus esse potest: Sola charitas est, quam habere, & malus esse potest nemo. Hæc est proprius & singularis ille fons, cui nemo communicare potest alienus: ad solos hæc virtus pertinet catholicos, quam si habere possent hæretici, hæretici esse non possent, neq; enim scinderent vnitatem cuius vinculum est charitas. Ex quo facile perspici

1. Corin. 13.

Iacob. 2. Matth. 22. Rom. 13. 1. Tim. 1. Colos. 3. Colos. 3. Ioan. 12. Tractat. 32. in Ioan.

Charitatis effectus.

Aug. ser. 53 de tempor. In Enchiridio, ca. 117.

In Psal. 64.

Corona, Iustitia retributio nra Augustin. tracta. 7. in Epist. Ioa.

Charitas principium omnis Iustitiæ

posset, falsum esse, quod vulgo nonnulli persuadere conantur hoc tempore, solũ fidem iustificare, quã eque malis atq; bonis, inesse posse constat. Charitas autem, inquit Augustinus, ea demũ
De natu. & grat. ca. 42. & cap. 78. verissima, plenissima, perfectissimaq; iustitia est: Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. Qui etiam contta duas Epistolas Pelagianorum scribens, negat pium quenquam dubitare quod quanto amplius dilígimus in hac vita Deum, tanto sumus iustiores, ac tum demum piam veramq; iustitiam perfici, cum fuerit dilectio Dei perfecta.
Li. 3. ca. 7. Omnium summa virtutũ, & totius plenitudo iustitiæ de illo nascitur amore, inquit Leo Magnus, quo Deus proximusq; dílígitur. Quærit Rupertus cum & pater spiritus & filius spiritus, & pater sanctus & filius sanctus sit: quã ob causam vocabulum hoc quod est spiritus sanctus proprie adscribitur personæ huic. Et mox respondet, nimirũ quia tota personæ huius operatio, nihil aliud, nisi sanctificatio est: Hæc operationũ distinctio, diligenter animaduertenda, quia Deus pater, omne quod factũ est, per filium fecit: & omne quod sanctũ est, per spiritum sanctũ sanctificauit. Quid enim est spiritus eius, nisi amor eius, & quomodo creatura rationalis aliter, nisi amando creatorem, potuit vnq; vel potest sanctificari? Igitur quamuis & pater spiritus, & filius spiritus: & pater sanctus, & filius sanctus sit, recte tamen hæc sola persona, spiritus sanctus, debuit nuncupari: cuius operatio propriæ creaturæ sanctificatio est: sine quo nec Angelus sanctus, nec homo sanctus est: quem nõ habens Angelus, Diabolus est, quem non habens homo, Antichristus est vel membrũ Diaboli est. Hic sanctificationem, quæ eadem iustificatio dici potest, Rupertus tribuit soli charitati. Charitatem autem cum dicimus,
In serm. de sancto Laurentio. li. 1. in Matth.
Hier. 31. non eam hoc loco volumus intelligi, qua prior Deus perpetuo dilexit nos & miserans attraxit nos: quæ causa nostræ iustificationis est efficiens: nos autem nunc de formali loquimur, nimirũ
Rom. 5. de ea quam Paulus diffusam esse scribit in cordibus nostris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Dátus autem nobis, ut habitet in nobis, tanquã in templis suis, non corporaliter, hoc est, nõ secundum substantiam suam: solus est enim Christus, in quo
Colos. 2. plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: Verum per fidem
In Psal. 131. & charitatem, quam diffundit in cordibus nostris. Quemadmodum etiam Hylarius testatur dicens: Habitat enim Deus in religiosorum mentibus, non corporali aditu, neque naturæ grauioris ingressu, vt alibi non degens, illic tantum quo se intulerit insistat: Sed spirituali virtute, in vacua se à terrenis labibus cordapermittit, seseq; luminis modo, in patentibus innocẽtiæ foribus, men-

bus, mentes illuminaturus infundit. Sic & à Cyrillo scriptum est. Etiamsi habitauit in nobis verbum, dictum tamen etiam hoc est, quod in Christo habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed cum sentimus quod caro factum sit, non eodem modo sicut in sanctis habitare dicitur, & in Christo istã factam esse habitationem definimus, sed quod secundum naturam vnitum, non tamen in carne conuersum, talem effecerit habitationem, qualẽ & hominis anima cum proprio habitare dicitur corpore. Quamobrem cum in omnibus ijs quæ creata sunt, quatenus & sunt, & creata sunt, per præsentiam, potentiam, & essentiam suam, Deus esse dicatur: solæ sunt mentes piorum, in quibus non solum esse: verumetiam habitare per gratiam: Solus autem est Christus, in quo per vnionẽ substantiæ esse dicitur. Hoc est quod ab Augustino scriptum legimus. Fatendum est, Deum vbíq; esse per diuinitatis præsentiam, sed non vbíq; per habitationis gratiam. Deus enim vbíq; æqualiter totus est per suam simplicem substantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis est, inquit Bernardus, quam in cæteris, & ipsarum, aliter in bonis est, quam in malis per efficatiam. Ita sane est in irrationalibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipsis, à rationalibus autem omnibus quidẽ capi potest per cognitionẽ, sed à bonis tantum capitur etiam per amorem. In solis ergo bonis ita est, vt etiã sit cum ipsis, propter concordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari spiritus sanctus intelligitur, qui patris amor est & filij, quãdo sui nos huius amoris reddit participes, vt quemadmodum ipse cum patre & filio vnus est Deus, vna substantia, Sic nos adhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur. Atque hoc est, quod iustificari quod iustum fieri dicimus, neque enim id aliud esse videtur, quam quod à Propheta dictum est: Mihi autem adhærere Deo bonum est. Deus est enim iustitia nostra, ipse iustus, ipse iustificans nos, cui quanto magis adhæserimus, tanto magis participes iustitiæ fuerimus. Hoc est, quod ab Augustino quoque scriptum legimus: Ea iustita, quæ viuit in seipsa, proculdubio Deus est. Sicut autem cum sit in seipsa vita, etiam nobis fit vita cum eius efficimur participes, ita cum in seipsa sit iustitia etiam nobis fit iustitia, cum ei adhærendo iuste viuimus, & tanto magis minusue iusti sumus, quanto magis illi, minusue cohæremus. Adheremus autem illi charitatis vinculo copulati, quod etiam Cyrillus testatur ijs verbis: Voluntaria est nostra cum Christo conglutinatio, & charitate ac fide perficitur: Et fides quidem in animo nostro consistit, veram dei cognitionem efficiens, charitas verò mandatum eius seruare facit: Qui enim me diligit, is inquit, mandata mea seruabit. Qui ergo per

Li. 10. ca. 14 in Ioan.

Epist. 57. ad Dardanum.

Hom. 3. super missus est.

1. Cor. 6.

Psalm. 22.

Epist. 85.

Li. 10. ca. 14 in Ioan.

ergo per fidem Christo solummodo coniunguntur, sola illi confessione inhærentes, nec charitatis vimine se colligantes, palmites quidem sunt, sed non fructuosi. Nam fides absque operibus mortua quædam res est. Huiusmodi autem palmites agricolæ falx seueríssime amputat, & igni tradit: Hoc enim modo de infructuosis arboribus fieri solet. Si igitur iustitia est, per quam adhæremus Deo: Deo autem per charitatem adheremus, cui dubium esse potest quin charitas nostra sit iustitia nostra? quæ quanto perfectior est, tanto perfectior erit iustitia nostra. Qua de re sic à Bernardo quoq; scriptum legimus. Quis est, qui perfecte adhæret Deo, nisi qui in Deo permanens, tanquam dilectus à Deo. Deum nihilominus in se traxit, vicissim diligendo? Ergo cum vndiq; inhærent sibi homo & Deus: inhærent autem vndiq; intima mutuaq; dilectione, inuiscerati alterutrum sibi, per hoc Deum in homine, & hominem in Deo esse, haud dubie dixerim. Quamobrē diligendo Deum, quodammodo trahimus illum ad nos, vt ipse vicissim diligat nos, qui dixerit: Ego diligentes me, diligo. Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum venimus, & mansionem apud eum faciemus. Porrò vbi mansionem facit Deus, ibi necesse est remissa peccata, quorum charitas multitudinem operit, ibi necesse est iustitiam omnem infusam esse. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quod autem dicimus diligendo Deum effici vicissim vt ipse diligat nos, nequaquam ita velimus accipi, quàsi priores nos dilexerimus Deum, quin cū Ioanne potius libenter profitemur, quod in hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus deū, sed quoniā ipse prior dilexit nos, ipse elegit nos, ante mundi constitutionē: ipse misit filium suū propiciationē pro peccatis nostris. Nam nisi prior ille dilexisset nos impios, vt faceret pios, nisi dilexisset iniustos, vt faceret iustos: nisi dilexisset ægrotos, vt faceret sanos: nisi in se nimia quadā nostri charitate flagrans misisset filiū suū propiciationē pro peccatis nostris, qui & immensis beneficijs prestandis, nos ad vicissim diligendū excitaret, & verbo doceret, & exemplo nobis præiret, nos eum diligere nequaquam possemus. Ipsius itaq; misericordia fit, vt diligentes vicissim ab eo diligamur. Ipsius misericordia præuenit nos, ipsius misericordia subsequitur nos. Hoc est quod ab Augustino quoq; scriptum legimus, Qui veniunt, inquit, ad Deum, amore ducuntur: dilecti enim sunt & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsiuerunt, & quod eos voluit Deus velle, voluerunt. Preclara sunt ea de re Bernardi verba, quę visum est adscribere.

Hom. 71. in Cant.

Cant. 8. Ioan. 14.

2. Corin. 6.

1. Ioan. 4.

Ephes. 1.

Psalm. 58. Psalm. 22.

Epist. 107. De vocatione gentiū li. 2. cap. 9.

Nemo

Nemo se, inquit, amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor nostrum quem præuenit subsequitur: nam quomodo redamare pigebit, quos amauit, et nec dum amantes? Amauit, inquam, amauit: habes enim dilectionis pignus spiritum, habes & testem fidelem Iesum & hunc crucifixum. O geminum ipsumq; firmissimum Dei erga nos amoris argumentum: Christus moritur & meretur amari: Spiritus afficit & facit amari. Ille facit cur ametur, iste vt ametur: ille suam multam dilectionem in nobis commendat: iste & dat: & in illo cernimus quod amemus: ab isto sumimus vnde amemus. Charitatis igitur ab isto occasio, ex isto affectio. Quanta confusio Dei filium ingratis oculis cernere morientem? quod quidem facile contingit, si desit spiritus. Nunc autem quia charitas diffusa est in cordibus nostris per spiritum Rom. 5. sanctum qui datus est nobis, amati amamus, amantes amplius amari meremur. Est itaq; iustitia nostra, quæ legis plenitudo, Rom. 13. quæ finis præcepti, quæ vinculum est perfectionis charitas. Cha- 1. Tim. 1. ritas autem non nummi sed Dei, charitas non terræ, non cœli, Colos. 3. sed eius qui fecit cœlum & terram, charitas vt est apud Paulum, 1. Tim. 1. ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Quo loco sicut In Psal. 31. animaduersum ab Augustino legimus, conscientiam pro spe posuit: ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit, quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Hæc igitur vbi adsunt, fides, spes, & charitas, ibi demum perfecta est & absoluta iustitia. Quod Paulus etiam significare visus est, qui cum Timotheo suo dixisset. Sectare iustitiã, 2. Tim. 2. quasi volens indicare quibus in rebus iustitia sita sit: subiunxit mox fidem, spem, & charitatem.

Quod per fidem, spem, & charitatem, *quæ propemodum obsoleuerat in nobis, imago Dei restauratur.* Cap. LXIX.

LEgimus hominem ad imaginem & similitudinem Gen. 1. Dei factum esse, quam quoad incontaminatam retinuit, iustus erat: simul vt verò post admissum peccatum, hæc in eo imago, non quidem prorsus abolita, verum obsoleta tamen est, & deformata, iustus esse desijt, atque suam hanc iniustitiam, ex inobedientia contractam, in vniuersam posteritatem suam, primus parens noster propagauit, ac per eius vnius delictum diuinum iudicium processit in omnes homines in condemnationẽ. Est autẽ non secundum formã corporis ad imaginẽ Dei factus homo, sed secundũ rationẽ mente Rom. 5. præditam

præditam. Quod cum alij plerique omnes, tum longe vetustissimus ille Philo in eo libro quem scripsit in opificio mundi pluribus demonstrat. Sed & Clemens presbyter Alexandrinus his verbis indicat. Est enim Dei imago, eius verbum & filius mentis germanum, diuinum illud verbum, lucis lux exemplaris & archetipo, verbi autem imago est homo, vera mens quæ est in homine, qui ad Dei imaginem & similitudinē propterea factus esse dicitur, prudentia quę est in corde diuino verbi assimulatus, ea ratione verbi rationisque particeps. In oratione adhortatoria ad gentes. Verum indicat hoc etiã ipsa ratio: nam cum Deus spiritus sit, non alibi consentaneum est imaginem eius esse, quam in spiritu hominis. Sed ipsius etiam Apostoli declarat hoc authoritas, cum dicit: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est. Quod dixit, induite nouũ hominem, illius videtur explicatio esse, quod ante dixerat, renouamini spiritu mentis vestræ: Quod mox addit: qui secundũ Deum creatus est, id alio loco quasi declarans, dixit, ad imaginem Dei: quum alijs verbis idipsum præcipiens. Expoliantes vos, inquit, veterem hominem cum actibus eius & induentes nouum, cum qui renouatur in agnitionem Dei, secundum imaginem eius qui creauit eum. Ibi secundum Deum, hic verò secundum imaginē, inquit, eius qui creauit eum: vt creatũ esse secundum Deum, nihil aliud intelligi possit, quã esse creatum secundum imaginem Dei creatoris, quemadmodum etiam annotatum ab Augustino videmus. Factus est igitur homo ad imaginem Dei in spiritu, quæ mens nostra est: factus est autem ad imaginem totius Trinitatis, quod ex voce, nostram, colligit Augustinus. Quæ cum sit pluralis numeri, non recte diceretur, si homo ad vnius personæ fieret imaginem: siue patris, siue filij, siue spiritus sancti. Habet itaque mens nostra, sicut ab eodem annotatum est, suam quoque trinitatem, est enim in ea memoria, est ratio siue intellectus, est & voluntas. Hæc ante peccatum ita fuerant in primo homine sana & integra, vt neque memoriam quicquam impediret, quo minus in recolenda Dei potentia, sapientia, bonitatéque versari semper posset, nec rationi deesset aliquid ad discernendum inter bonum & malũ, verum & falsum, commodum & incõmodum, nec esset quod obstaret voluntati, quo minus quæ sola est Christiana iustitia per charitatem adhærere Deo possit. Cæterum post infœlicem eius casum, in contrarium omnia reciderunt: nam non ipsius magis primi parentis nostri, quã vniuersæ posteritatẽ eius, memoria sic est labefactata, vt in cuiusuis alius rei cogitatione cõsumeretur potius, quam cuius gratia à Deo facta fuerat. Ratio verò tanta demersa est caligine,

Ioan. 4.

Ephes. 4.

Colos. 3.

Lib. 12. de Trinit. ca: & lib. 12. ca. 16.

Lib. 12. de Trini. ca. 6.

Lib. 14. de Trin. ca. 3. & li. 15. cap. 20.

caligine, vt vmbras rerum pro rebus ipsis, noxia pro salubribus, falsa pro veris amplecteretur. Voluntas autem vsq; eò à creatore suo auersa, & ad omnem vanitatem fuit conuersa, vt non Deo, qui facit cœlum & terram, sed ipsi tantum terræ visa sit adhærere, nihil vt aliud prope mens humana tota, quam terra, quam caro esse videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terrã ibis: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro est. Quid multis? eò redacta fuit humana mens, vt in qua fuerat imago Dei, quasi pecudis imaginem in ea cernere liceret. Quod etiam Propheta deplorat dicens: Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Tantam hanc suæ creaturæ deformitatem, quam pulchram & decoram, nimirum ad imaginem sui fecerat, ferre non potuit pater ille misericordiarum Deus: qui memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ, rationem inuenit, qua sic obsoleta imago Dei in homine renouari posset. Venit igitur à patre Dei filius, verbum caro factum, & fidem dedit purificantem corda. Post filium spiritus quoq; sanctus missus est, per quem in cordibus nostris charitas est diffusa, quam qui habet ei munda sunt omnia. Per hæc duo fidem & charitatem, ad patrem redeundi spes facta est: atq; ita per hæc tria, purgata sunt illa tria, quæ fuerant in mente nostra deformata. Fides illuminauit rationem, siue intellectum: Credite nam & intelligetis, dicit scriptura, Spes erexit memoriã: charitas purgauit affectum, siue voluntatem. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obscurata, vix vt vllum iam illius vestigium appareret, renouari cœpta est? quæ renouatio ad iustitiam quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur. Tunc autem renouari dicimur, quando Dei beneficio fit, vt qui prius portaueramus imaginem hominis terreni, portemus deinceps imaginem cœlestis. Nam quemadmodum antea quoq; dicere nos meminimus, errant qui iustitiã nostrã non aliud esse putant, quã peccatorum remissionem: quandoquidem non solum remittuntur nobis peccata, quãdo iustificamur, sed renouamur præterea spiritu mentis nostræ, induimur nouum hominem, illum qui de cœlo venit dominum nostrum Iesum Christum, in illius imaginem transformamur & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit noua creatura, quam alibi dicit esse fidem, quæ per charitatem operatur. Nam quod dixerat, in Christo Iesu, neq; circumcisio valet aliquid, neque præputium, sed noua creatura, id in proximè præcedenti capite, totidem prope verbis dixit. In Christo Iesu, neq; circumcisio valet aliquid, neq; præputium, sed fides quæ per charitatem operatur, facilè vt appareat, quod per

Gen. 3. Gen. 6. Psal. 48. Actuũ 15. Luc. 11. Esa. 7. Ephe. 4. Rom. 13. Gala. 6.

nouam creaturam, non aliud intelligi voluerit, quam fidem non ociosam, non solam vt nostri temporis contendunt hæretici, sed quæ per charitatem operatur, per quam, quæ sic obsoleta fuerat, vt nulla propemodum esse videretur, imago Dei in nobis reparatur.

Quod iusticia Dei iusti sumus, non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit. Cap. LXX.

COnstitutum itaq; iam est, quod iusticia nostra charitas est ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, per quam quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorum Dei numerum cooptamur, & à filijs diaboli discernimur. Charitatem autem, Augustinum, secuti, non eam intelligi volumus hoc loco, qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores sui, qua nos amati à Deo, amamus Deum, & amplius amari meremur. Quamobrem audiendi non sunt, qui iusticiam nostram esse quiddam extra nos affirmant, nihil vt in nobis esse velint, vnde iusti dicamur: sed ea sola iusticia nos iustos esse putent, qua Deus ipse iustus est, non qua nos iustos facit: ea sola charitate nos Deo charos & gratos esse, qua nos ipse charos habet, non qua dilecti ab illo diligimus illum, & diligentes amplius diligi meremur: Quasi dicat aliquis, parietem album esse, non ea quæ ipsi parieti, sed quæ mihi, vel meæ vesti insit albedine: Aquam feruentem calidam esse, non ea quæ ipsi aquæ, sed quę igni insit, caliditate. Potestne dici quicquam absurdius? Quis vnquam ita delirantem audiuit aliquē, vt alicuius rei formam esse diceret, quæ ipsi rei non inesset? Pugnat itaq; cum ipsa ratione, si quis dicat iusticiam Dei, quæ nobis non ineſt, causam esse formalem iustificationis nostræ, necq; minus pugnat cum recepta tot seculis, totius Ecclesiæ doctrina: quę docuit nos quidem, quod iusticia Dei iusti sumus, sed non hoc sensu, quasi nihil sit in nobis, quo iusti simus: verum quod hoc ipsum, quod in nobis est, quo iusti sumus, non ex nobis est, verū Dei donum est. Quod in libro de spiritu et litera, quem falso pro se facere nouatores isti contendunt, aliquot in locis inculcat Augustinus. Sed apertius etiam hanc sententiam astruit, enarrans illud ex Psalmo. In tua iusticia erue me. Est, inquit, iusticia Dei, quæ & nostra fit, cum donatur nobis: Ideo autem Dei iusticia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iusticiam. Et eadem verba in alio Psalmo explicans: Cum ero iustus, inquit, tua

Deus

1. Ioan. 3.
De spiritu & litera cap. 32.
Cap. 9. 11. & 18 & 31.
Psal. 30.
Psal. 70.

Deus iustícia erit, quia iustícia mihi abs te data, iustus ero, & sic erit mea vt tua sit, id est, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iustícia Dei, non solum qua ipse iustus est, sed quam dat homini, cum iustificat impium. Et iterum alibi: Ignorantes Dei iustíciam, id est quam dat hominibus Deus, qui solus est iustus & iustificans: & suam volentes constituere: id est, velut à se sibi paratam, non ab eo impartitam, iustíciæ Dei non sunt subiecti. Et in alio quodam libro, loquens de virga Aaron: Nunc, inquit, virga Dei dicitur, quæ primum virga dicta est Aaron, postea vero virga Moysi: sicut dicitur Spiritus Eliæ, qui est Spiritus Dei, cuius particeps fuit Elias, sic illa potuit dici. Dicitur etiam Dei iustícia quæ nostra est, sed donata à Deo, de qua loquens Apostolus Iudeos arguit dicens: Ignorantes Dei iustíciam, & suam constituere volentes, tanquam à se sibi paratam, contra quales dicit. Quid enim habes quod non accepisti? Eundem etiam Pauli locum explicans alibi: Quid est hoc, inquit, iustícia Dei, & iustícia hominis? Iustícia Dei dicitur, nō qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, vt sit iustus homo per Deum. Et ad Bonifacium scribens: Non enim propterea iustícia Dei dicitur, quoniam Deus iustus est, sed quia homini ex Deo est, Et producens illum ex Psalmo locum. Exaudi me Domine in tua iustícia, hoc est, inquit, non in mea: Si diceret, exaudi me in iustícia mea, tanquam meritum vocaret. Vocat quidem in nonnullis locis & suam iustíciam, sed sic melius discernit quia & suam quando dicit, datam dicit: quomodo dicimus panem nostrum quotidianum da nobis hodie: quomodo nostrum: quomodo da. Ne verò posset videri negare merita, post interiecta quædam subiungit: hinc cum exieris, recipieris pro meritis, & resurges ad recipienda quæ egisti: tunc Deus coronabit, non tam merita tua, quam dona sua. Atque iterum alio loco, qui crediderit in eum, non habebit suam iustíciam, qua ex lege est, quamuis sit bona lex: sed implebit ipsam legem non sua iustícia sed data ex Deo, ita enim non confundetur. Charitas enim est plenitudo legis: Et vnde ista charitas? diffusa est in cordibus nostris, non vtique à nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hic quod alijs quoque locis semel & iterum fecit, iustíciam nostram vult esse charitatem, non à nobis profectam, sed per Spiritum sanctum in cordibus nostris diffusam, qua legem impleri dicit. Ac paucis interiectis, cum dixisset noli velle habere iustíciam tuam: Iustícia, inquit, sit, sed ex gratia sit, à Deo tibi sit, non tua sit: Sacerdotes, inquit tui, induantur iustícia: vestis accipitur non

Líb 14. de Trini. ca 12 Rom. 10.

Quæstion super Exo. cap. 25. Exod. 7.

Rom. 10.

1. Cor. 4.

Tracta. 6. in Ioañem.

Contra duas Epístolas Pelagianorum li. 3. cap. 7.

Sermõe 69. de tempore

Sermo. de verbis Apostoli.

Rom. 13.

Rom. 5.

Psal. 131.

cum capillis nascitur: pecora de suo vestiuntur: hanc prædicat Apostolus Paulus, à Deo tibi sit, geme ut impetres, plora ut impetres. crede vt impetres. Ac iterum post pauca: Totum inquit, ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi vt non conemur, non quasi vt non velimus: sine voluntate tua, non erit in te iusticia Dei: Voluntas quidem non est nisi tua iusticia non est nisi Dei, esse potest iusticia dei sine voluntate tua sed in te esse non potest, mei per voluntatem tua, demonstratum est quid debeas: iussit lex, non facias illud aut illud, fac hoc aut illud: demonstratum est tibi, iussum est tibi, apertum est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias, roga vt facias. Et iterum paucis interiectis. Qui fecit te sine te, non te iustificat sine te: ergo fecit nescientem, iustificat volentem: tamen ipse iustificat: ne sit iusticia tua, ne redeas ad damna, ad detrimenta, & stercora: inueniare in illo non habens iusticiam tuam quæ ex lege est, Philip. 3. sed iusticiam per fidem Christi, quæ est ex Deo, iusticiam ex fide, ad cognoscendum eum & virtutem resurrectionis eius, & communicationem passionum eius, & ipsa virtus tua erit: communicatio passionum Christi virtus tua erit. Quid autem erit incommunicationibus passionum Christi, si charitas non erit? Ac paulo post: Non poteris communicare Christi passionibus sine amore: sed quæro, quo amore? Non sit cupditas, sed sit charitas: Si enim tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam, & charitatem non habeam: nihil mihi pro- 1. Cor. 13. dest: Vt prosit tibi communicatio passionum Christi, charitas adsit. Vnde tibi charitas? ô mendicissima infirmitas? Vnde tibi charitas Dei? vis ostendi tibi vnde sit tibi? ipsum interroga. Horrearium dominicum: si enim fuerit in te charitas Dei, communicabis Christi passionibus, & eris verus martyr: in quo charitas coronatur, ipse erit verus martir, vnde ergo tibi? Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ait ipse Apo- Psal. 99. stolus, vt eminentia virtutis Dei sit, et non ex nobis, Ergo vnde tibi charitas? nisi quia diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Ex his & alijs plerisq; locis hanc Augustini sententiam esse cognoscimus, quod nostra quidem iusticia iusti sumus, sed ita nostra, donata nobis vt sit à Deo, non à nobis ipsis parata. Neq; enim nati, sed facti sumus iusti, facti autem non à nobis, verum ab eo qui creauit nos: Ipse fecit nos, & non ipsi nos, vt non minus ipsius opus sit, quod iusti sumus, quam quod homines sumus melius enim est iustum esse, quam hominem esse. Quod si nos homines facit Deus, & iustos ipsi nos facimus, melius aliquid facimus nos, quam fecit

Deus,

Deus, quod cum vel cogitare cumprimis absurdum sit, tenendum est illud firmiter, quemadmodum quod homines sumus, ita & quod iusti sumus, Dei donum esse. Ipsius opus est vt credamus, ipsius opus est, vt amemus: Atque hæc est iusticia nostra, fides quæ per charitatem operatur: hæc est renouatio nostra: hæc est imaginis Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, restauratio. Hanc & non aliam Augustini de iustificatione nostra sententiam esse, cum ex his quæ per nos adducta sunt, tum ex alijs nonnullis locis, manifestius est, quam vt quisquam inficias ire queat. Neque diuersum sentire videtur, qui fuit æqualis eius Hieronymus, cuius hæc verba leguntur. Hæc hominis est summa iusticia, quicquid potueris habere virtutis, non tuum esse putare, sed domini qui largitus est. Quamobrem nemo se palpet, inquit Augustinus, de suo Sathanas est, de Dei beatus est. Quid est enim de suo, nisi de peccato suo. Tolle peccatum quod est tuum, iusticia inquit de meo est. Quid enim habes, quod non accepisti? Nunc videamus num secus ea de re Græci senserint. Neque verò necessarium esse putamus, omnium proferre sententias. Cyrilli maximè visum est auhoritate niti, viri longe doctissimi grauissimiq; , cui cum Arrianis, Eunomianis, Nestorianis perpetua fuit conflictatio, cui tributum etiam hoc Eulogium ab Euagrio legimus, quod clarissimus præco, & fortis rectorum dogmatum propugnator decantetur atque prædicetur. Is Pauli locum adducens: Eum qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iusticia Dei. Sicut, inquit, vnigenitus Dei filius, in similitudine carnis peccati factus, ipse peccatum esse factus dicitur: sic & nos reformati ad ipsum per fidem, iusticia Dei dicimur facti, quæ propriè filius est: nos enim naturalium bonorum Christi per Spiritum sanctum participes sumus, ipse autem rursus in seipso humana suscipit ad diuinam pulchritudinem, naturam nostram in seipso reducens. Ac non ita multo post: Omnia quæ naturaliter diuinæ insunt naturæ, non possunt naturaliter ac proprie creaturis inesse, sed per gratiam innata sunt: Quid enim habes quod non accepisti? Paulus clamat. Quare sanctitas quoque soli Deo inest naturaliter, in alijs per gratiam, à Deo enim sanctificata, quasi à fonte sanctificationem accipiunt, & ideo sanctificare non possunt: id autem Christus facit, sanctificauit enim Ecclesiam. Nunquid non pulchre cum Augustino Latino conuenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud, quam negat natura nos esse iustos, negat nasci nos, verum fieri dicit iustos,

Lib. 1. con. Pelag.

Tractatu 49. in Ioan nem.

Lib. 1. ca. 7. Eccle. hist. Lib. 12. Thesauri ca. 3.

2. Cor. 4.

Cap. 5.

Ephe. 5.

atque id non à nobis, verum ab eo qui solus iustus est & iustificans, cui quod esse, hoc ipsum est iustum esse: ab eo qui factus est nobis sapientia & iusticia, sanctificatio & redemptio, Domino nostro Iesu Christo: in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter, de cuius plenitudine omnes nos accepimus, de plenitudine misericordiæ eius, de abundantia bonitatis eius. Ipse est enim ita bonus, vt sit ipsa bonitas: ipse est ita iustus, vt sit ipsa iusticia. Videtur autem hoc natura boni flagitare, quemadmodum in eodem libro Cyrillus, & ante eum aliquot in locis author est Dyonisius, vt omnibus se proponat, & frui se velit omnes, prout singuli possunt: quod certè facit: habitaturum enim se in nobis promittit, & nos in filios adoptaturum. Ita ergo clemens, & bonus est Deus, vt bonitas sua per filium, in Spiritu sancto, ad omnes transeat, & nemo à participatione suæ bonitatis repellatur: Patris vero participatio per filium in spiritu decenter & proprie fit: nam & sole per splendorem, qui ex eo emittitur, nec sine calore participamus, qui operationis Spiritus sancti imaginem gerit. Et iterum alio loco: Bonus, Sanctus, cæteraque huiusmodi de hominibus quandoque per participationem veri boni & sancti dicũtur. Ex his & alijs Cyrilli locis, non dubiè colligitur, quod nos sumus qui boni, qui sancti, qui iusti sumus: verum non natura, sed per participationem tantum, hoc est, quatenus Dei participes efficimur, qui non tam bonus, quam ipsa bonitas, non tam sanctus, quam ipsa sanctitas, non tam iustus, quam ipsa est iustitia. Cæterum ad hanc participationem solis illius iustitiæ, qui lucem habitat inaccessibilem, nos qui sedebamus in tenebris, & in vmbra mortis, viribus ipsi nostris peruenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur qui dives est in misericordia, Dominus Deus noster, non pro meritis nostris, quæ nulla erant nisi mala, & æterno supplicio digna, sed propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, vt eum qui splendor est ipsius gloriæ, filium suum vnigenitum è sublimi cœlo demitteret, qui carnis nostræ particeps factus, & eam indutus, qua ratione suæ diuinitatis ipso largiente, participes fieri possemus, in hac lachrymarum valle nobiscum versatus, ac per omnia similis nobis factus illuminans tenebras nostras, ac splendore suę lucis, omnem ex animis nostris caliginem depellens, nobis demonstraret. Neq; enim hunc mundũ veniendi, sola Christo causa fuit hæc, vt pro peccatis nostris morte sua satisfaceret, ac nos per hunc modum patri suo cœlesti reconciliaret: verumetiam vt quem-

admodum

1. Cor. 1. Coloss. 2. Ioan. 1.

Lib. 4. ca. 1. Cœlestis Hierarchię cap. 4. & de diuinis nominibus cap. 4.

Leuit. 26. Ioan. 14.

Lib. 7. Tesaur. cap. 4.

1. Tim. 2. Luc. 1. Ephe. 1.

Hebr. 1.

admodum nos iam reconciliatos, in nouitate vitæ ambulare, hoc est in sanctitate & iustitia, omnibus diebus nostris, Deo seruire oporteret, in corpore mortis nostræ, se nobis exemplum proponeret. Quod quidem corpus propterea gestauit, sicut Basilius quoque scriptum reliquit, vt nos ipsius vitæ conuersationem, quantum possibile est imitaremur. Factus homo, inquit Faustinus, obseruare voluit quodcunque docuisset, vt cæteros inuitaret, magis autem dixerim, vt cæteros subleuaret. Itaque vita eius nobis viuendi regula, mors à morte fuit redemptio: Illa vitam instruxit, mortem ista destruxit: Mors Christi, mors fuit mortis nostræ, quoniam ille mortuus est, vt nos viueremus. Quemadmodum autem peccatis mortuos, iusticiæ nos viuere deinceps oporteret, inter nos aliquandiu versatus, exemplo suo nos docuit. Idcirco nanq; in carne apparuit, dicit Gregorius, vt non solum nos per passionem redimeret, verumetiam per conuersationem doceret, exemplum se sequentibus præbens. Quamobrem causa meritoria iustificationis nostræ, morte sua nobis factus est Christus: omni autem vitæ suæ genere, factus est causa nostræ iustificationis exemplaris: vt verissime dicatur, ipsius nos iusticia iustos esse. Nam siue quis meritum spectet, mortis ipsius merito fit vt iusti simus: nisi enim dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, nos iusti sectatoresque bonorum operum, nullo modo esse potuissemus: Siue quis ipsam consideret iusticiam, non eam aliunde, quam ab ipso CHRISTO habemus, qui nisi factus esset nobis iusticia, nisi nobis & verbo & exemplo, iusticiæ viam commonstrasset, nobis ad eam aspirare nunquam licuisset: in tenebris adhuc versaremur, omniq; prorsus orbi lumine, in via iniquitatis errantes, à via iusticiæ procul abessemus, nisi nos paternæ splendor gloriæ CHRISTVS illuminasset. Huius itaque splendoris qui CHRISTVS est, quisquis particeps est, is demum iustus est: vt nihil sit aliud iustum esse, quam CHRISTI participem esse: Quemadmodum etiam à Paulo dictum est: Participes CHRISTI facti sumus: si tamen initium subsantiæ eius, vsque ad finem firmum retineamus: Quicunque in nouitate vitæ ambulauerit, dicit Hylarium

Rom. 6. Luc. 1.

De vita solitaria ca. 1.

In lib. de fide contra Arrianos cap 3. Oseæ 13. 1. Pet. 2.

Pastoral. curæ lib. 1. cap. 3.

Tit. 2.

Heb. 3.

In Psal. 118. sermo. 8.

secutus Ambrosius, quicunque tramitem iusticiæ tenuerit, Christi particeps est: Christi autem participem esse, est Christianum esse: à Christi enim participatione Christiani vocamur. Porro fiunt non nascuntur Christiani, sicut à Tertuliano scriptum, ab Hylario & Hieronymo legimus repetitum. Quantò magis autem aliquis Christi particeps fuerit, tanto magis Christianus, hoc est, iustus dici meretur. Præclara sunt Leonis Magni verba: Crux Christi quæ saluandis est impensa mortalibus, & Sacramentum est: & exemplum: Sacramentum, quo virtus impletur diuina: exemplum, quo deuotio incitatur humana: quoniam captiuitatis iugo erutis, etiam hoc præstat redemptio, vt eam sequi possit imitatio. Nam si mundana sapientia, ita in suis gloriatur erroribus, vt quem sibi quisque Ducem elegerit, eius opiniones & mores atque omnia instituta sectetur: quæ nobis erit communio nominis Christi? nisi vt ei inseparabiliter vniamur, qui est vt ipse insinuauit, via, veritas, & vita? Via scilicet conuersationis sanctæ: veritas doctrinæ diuinæ, & vita beatitudinis sempiternæ. Sed & à Saluiano rectè scriptum est: Nihil prodest nomen sanctum habere, sine moribus, quia vita à professione discordans, abrogat illustris tituli honorem, per indignorum actuum vilitatem. Hoc est igitur Christianum & iustum esse, Christi participem esse: quod tum efficitur quisque, quando Christum induit. Quid est Christianismus quærit Basilius? ac mox respondet: Similitudo Dei, quo ad eius humana capax est natura: Si Christianismum amplexus es, stude similis fieri Deo: indue Christum. Quomodo illum indues? qui Baptismum non accepit, quique vestem incorruptionis non induit, similitudinem Dei repudiauit. Ac paulo superius: Assume viscera miserationis, bonitatem & comitatem, vt Christum induas: quibus enim modis sympatiam assumpseris, isdem & Christum indues, & per Christi cognationem Deo quoque coniunctus eris. Et in Asceticis: Christianismi, inquit, finis hic est, vt Christum pro mensura incarnationis, iuxta quod cuiusque vocationi competit, imitemur. Ex quibus Basilij verbis colligere licet, quod ab Augustino quoque scriptum est: duobus modis nos CHRISTVM induere: per Baptismi susceptionem & per morum eius imitationem. De priore genere dicit Apostolus ad Galatas scribens: Quotquot in Christo baptisati estis, Christum induistis: De posteriore meminit cũ Romanos iã, peculdubio credẽtes, & per baptismũ Christum

Tertulian. In Apologetico.

Hyl. lib. 12. de Trinit.

Hier. in epistola ad Lętam.

Sermo. 2 de resurr. domini.

Ioan. 14.

Li. 3. in fine

In hexmearon. Ho. 11

Cap. 43.

Lib 5. de baptismo paruulo. cap. 25.

Gal. 3.

Christum indutos, hortatur, vt induantur Dominum nostrum Iesum Christum. Priorem igitur iusticiam, credentes in baptismo consequimur, vbi complantati facti similitudini mortis Christi, vetere simul homine crucifixo nouum induimus, qui secundum Deum creatus est in iusticia & sanctitate. Quo quidem tempore non solum peccata nobis omnia remittuntur, passionis & mortis Christi merito, quod nobis credentibus in baptismo communicatur, haud aliter, quam si eadem ipsi pro peccatis nostris passi, atque ad eundem modum mortui essemus: verumetiam infunditur omne gratiarum genus, ipso gratiarum largitore Christo, per fidem in cordibus nostris habitante: vt si quem, simul atq; lauacro regenerationis ablutus est, & sanctificatus, ex hac vita migrare statim contigerit, dubium esse debeat nemini, quin is Christum indutus & quod Christus est natura, per adoptionis gratiam filius Dei factus, hæreditatem regni cœlestis è uestigio consequatur: etiam si non modo nulla bona, verumetiam opera nulla mala baptismum eius præcesserint. Cæterum, si posteaquam fidem est & baptismum consecutus, aliquod ei viuendi spacium Deus suppeditare sit dignatus, nequaquam suffecerit, quod per gratiam adoptionis, quam adeptus aliquis est, credens & baptisatus, Christum indutus, filiusq; Dei factus est. Neque enim sine causa dictum est à Ioanne: Charissimi, filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: fieri enim potest, vt qui per baptismum & fidem Christum indutus, filius Dei per adoptionis gratiam factus est, posteaquam gustauit semel donum cœleste, participesq; factus est Spiritus sancti: & contristet voluntarie peccando spiritum sanctum quem accepit, & quod ipse factus, templum eius violet, atq; ita duplo quam antea gehennæ filius efficiatur, quod melius illi fuerat non cognoscere viam iusticiæ quam post agnitionem retrorsum conuerti. Nescimus igitur inquit, quid erimus: sed si conformes illi facti fuerimus: imaginem ipsius hic portando, crucem eius ferendo, membra nostra, quæ super terram sunt mortificando: cum apparuerit, similes ei erimus in gloria: si compassi illi fuerimus, & conregnabimus. Hunc esse Ioannis verborum sensum, vel ex eo colligi potest, quod statim subiungit: Omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est: Quod verbum diligenter est obseruandum: Neque enim dixit Ioannes, qui habet hanc spem, Deus illum sanctificat, aut pro sancto & iusto habet, non imputando

Rom. 13.
Rom. 6.
1. Ioan. 3.
Heb. 6.
2. Pet. 2.
Rom. 8.

imputando ei peccata sua, propter fidem & spem: nam non loquitur ibi de sanctificatione & iusticia, quam superne accepimus, mundati lauacro aquæ in verbo vitæ: sed de ea qua sanctificati iam & abluti per lauacrum, exercemus nos ad omnem pietatem: & quem induti sumus Christum per Sacramenti susceptionem, eum induimus per vitæ ipsius imitationem: vt quemadmodum ei similes esse cupimus in gloria, sic prius ei pro modulo nostro, similes esse contendamus in sanctitate & iustitia, ea iustitia de qua scribit idem Ioannes alio loco: Qui iu-
Apo.22. stus est, iustificetur adhuc. Tunc autem iustificatur qui iustus est, cum qui per lauacrum regenerationis, non ablutus tantum à sordibus peccatorum suorum, verumetiam iustificatus
Heb.12. est & sanctificatus, aspiciens in authorem fidei & consumatorem Iesum, quod cum baptisaretur professus est, omni genere vitæ suæ præstat, sacris Iesu vestigijs incedit, ac quemadmo-
Ephe.5. dum ille ambulauit, ambulat ipse quoque. Quam ad rem hortatur nos Paulus cum dicit: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi & ambulate in dilectione. Hoc est igitur iustum esse, Christum induere Deique filium fieri: non modo per susceptionem Sacramenti: verumetiam per imitationem illius vitæ sanctissimæ, citra quam salui esse non possumus.
Cap.1. Ecclesiasticę Hierar. Hoc est quod à Dionysio quoque Areopagita scriptum est: Deus maxime desyderat salutem nostram, quæ nobis nisi deificatis contingere non potest: Deificatio autem est ad Deum quantum possibile est, & similitudo & vnitas, quæ quidem similitudo, reddit creaturam Deo amabilem & dilectam: si quidem similitudo, causa dilectionis, sicut contra dissimilitudo, causa est displicentiæ, & disiunctionis.

Quid autem est in quo Christum imitari, in quo nos illi pro nostro modulo esse velle similes oporteat? Nunquid in virtute, quam ostendit in faciendis miraculis? num in sapientia num in potentia & maiestate? Nihil horum dicit Paulus: verum quando Dei nos imitatores esse iubet: Ambulate, inquit, in dilectione, sicut & Christus dilexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc est omnis iusticia nostra, non aliud esse videa-
Eccle.2. tur, quam dilectio: Verum in hac quoque Deum imitari perdifficile est. Quid est enim homo, vt possit sequi regem factorem suum? Infirmiores reuera sumus, quàm vt exemplo Christi in dilectione ambulare, atque ita iusti esse queamus.
Hom.79. in Matth. Verum data est tibi diuinitus potestas, inquit, Chrysostomus, imitari Christum pro viribus & similem fieri.

Noli

Noli expauescere hoc audiens: timendum enim tibi potius est, si similis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem nostram Christi Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, simul vt ignem sui amoris, in mentibus nostris accenderit. Ex quo videre licet, quam appositè dictum sit à Cyrillo: quod iusticia, siue bonitas patris, per filium in spiritu sancto, transit ad omnes: Qui etiam alio loco, sanctificationem nostram esse vult in spiritu participationem filij, quod exemplo quoq; planum facit, dicens: Nam & sole per splendorem qui ex eo emittitur, non sine calore participamus, qui operationis spiritus sancti imaginem gerit. Sol iusticiæ Deus pater est, splendor filius, qui tenebras nostras illuminauit, quiq; nobiscum in terris degens, viam iusticiæ nobis commonstrauit: calor spiritus sanctus, qui simul vt charitatem in cordibus nostris diffuderit, & eius igne mentes nostras inflammauerit, iam sumus iusticiam consecuti. Et Cyrillo vetustior Athanasius in Epistola ad Serapionem de Spiritu sancto: Sicut ex patre per filium est gratia quæ tribuitur, sic largitionis communio in nobis esse non potest, nisi in spiritu sancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipsius Spiritus communionem. Ex his cuiuis perspicuum esse potest, quomodo Dei, quomodo Christi, quomodo nostra dicitur esse iusticia, Dei dicitur, quoniam à Deo proficiscitur, à Deo nobis donatur, Deus est qui eam efficit, qui eam operatur in nobis, qui gratuito nos abluit & sanctificat: Christi dicitur, non solum quia Christi merito fit, vt iusti simus, qui nisi lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi nos per mortem suam, Deo patri suo cœlesti reconciliasset, non modo nulla iusticia, sed mera esset in nobis iniusticia, & omne genus iniquitatis abundaret: verumetiam quia non aliter iusti efficimur, quam si splendoris illius paternæ gloriæ, qui Christus est participes reddamur, cuius cum nobis lux esset inaccessibilis, (quæ bonitas illius est, & misericordia nunquam satis prædicanda) dignatus est se nobis exhibere verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, cœreum in laterna, quominus difficulter sustinere splendorem lucis illius possemus. Porro nostra dicitur iusticia, quoniam cum à Deo nobis donatur, spiritu mentis nostræ renouamur, & non modo reputamur, sed vere iusti nominamur & sumus, iusticiam in nobis accipientes, de plenitudine iusticiæ quæ Christus est pro modulo nostro, quemadmodū dicit Augustinus tanquam particulas nostras, secundū mensuram, quā spiritus sanctus partitur singulis sicut vult, & secūdū ppriā cuiusq;

Lib. 4. Thesauri cap. 5.

Lib. 6. de Trinit.

Apo. 1.

Rom. 8.

Ephe. 4.

De gratia & libero arbitrio cap. 9.

1.Cor.12. cuiusq; dispositionem, & cooperationem, diffusa in cordibus nostris charitate, quæ quanto maior fuerit, tanto maior erit iustitia nostra. Quæ quamuis à Deo nobis infunditur per Christi merita, nostra tamen est, quia nobis inhæret, quia non sine nobis eam Deus operatur in nobis, iam præsertim adultis, quia posteaquam semel abluti, sanctificati, iustificati sumus, nos etiam ipsi deinceps in Deo spem habentes, sanctificamus nos & iustificamus, ambulantes in dilectione, sicut Christus dilexit nos, in qua qui ambulat, omnem virtutem, omnem est iusticiam consecutus. Nostra ergo est iustitia, non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit. Neque enim propterea nostra non est, quod ab illo donata est: Nisi forte quis dicat & vestem propterea nostram non esse, quod eam ab amico donatam habemus. Nostrum est, inquit, Augustinus quod à nobis habetur, nostrum est & quod nobis donatur. Hoc est quod à Bernardo quoque scriptum legimus, quem nouatores isti secum facere gloriantur, Iustum, inquit, me dixero, sed illius iustitia: Quænam ipsa? Finis legis, Christus ad iustitiam omni credenti: Denique qui factus est nobis, inquit, iustitia á Deo patre. Quæ ergo mihi iustitia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia? Et sanè multò tutior donata, quam innata: nam ista quidem gloriam habet, sed non apud Deum: illa autem cum sit salutis efficax, materiam gloriandi non habet, nisi in Domino. Nam etsi iustus, inquit, fuero, non leuabo caput, ne videlicet responsum accipiam: Quid enim habes, quod non accepisti? quod si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Quid aliud his verbis Bernardus, quam illud ipsum asserit, quod ab Augustino, quodq; à Cyrillo scriptum antea retulimus? negat innatam, sed esse nobis donatam dicit iustitiam: negat nasci, sed fieri dicit Christianos, hoc est, iustos: Non quia factus est mihi iustitia Christus, ideo, inquit, iustitia mea non est, etiam vita factus est nobis Christus: sic enim loquitur Paulus. Cum Christus apparuerit vita vestra: sic loquitur ipse Christus: Ego sum vita & resurrectio: Ego sum via veritas & vita: nunquid ideo nostra non erit vita? In Deo viuimus, mouemur & sumus: Nunquid ea vita viuimus, qua viuit Deus? Nunquid eo motu mouemur, quo mouetur Deus? si modo recte dici potest moueri Deum? Posset ne dici quicquam absurdius? Viuimus igitur vita, quæ est in nobis, verum quam Deus produxit in nobis, sicut aër clarus est, non ea luce quæ est in sole, sed ea, quam accepit à sole: sicut aqua feruet,

In li.50. homiliarum. Homil.14. Epist. 190.

Rom.10.

1.Cor 1.

Iob.10.

1.Cor.4.

Colos.3. Ioan.11. Ioan.14. Actuũ 17.

non

non eo colore, qui est in igne, sed quem recipit ab igne, & inest illi: sic & nos non ea iustitia iusti sumus, quæ est in sole iustitiæ Deo, sed quam accepimus à sole iustitiæ Deo & inest nobis. Qua de re sic à Gregorio quoq; scriptum legimus. Iustitia nostra dicitur, non quæ ex nostro nostra est, sed quę diuina largitate fit nostra. Sicut in dominica oratione dicimus: Panẽ nostrũ quotidianũ da nobis hodie: Ecce, & nostrum dicimus, & tamen vt detur oramus: noster quippe fit cum accipitur, & tamen dei est, quia ab illo datur: Et Dei ergo est ex munere, & noster fit veraciter per acceptionẽ. Hoc ergo sentiendũ est de nostra, & de Dei siue Christi iustitia, quod nos iustitia iusti sumus quę est in nobis, ille verò est ipsa iustitia: nos capaces tantũ iustitiæ sumus: ille, sicut ex Dydimo vertit Hieronymus, non capax, verum capabilis: nã qua iustitia nos iusti sumus, eam ab illo accepimus: ille contra à semetipso habet quod iustus est: & est, (quo verbo libenter Victorinus vtitur:) fontana quædam iustitia. Deus, inquit, Ambrosius vniuersitate bonus est, nos ex parte Deus, inquit Gregorius, est iustitia iustificans: in nobis est iustitia iustificata. Nos iustitiam similitudine tantum, Christus æqualitate comprehendit: in illo corporaliter inhabitat plenitudo iustitiæ, nos non plenitudinem, sed gratiæ portionem accepimus: mentes nostrę de plenitudine acceperunt: mens Christi plenitudinẽ ipsam comprehendit: Quin ipse Christus plenitudo est, nam hoc ei nomen Cyrillum tribuisse legimus. Siquidem bono non est capax omniũ inquit Chrysostomus, ideo dicit Paulus, Num omnes Apostoli? num omnes Prophetæ? num omnes habent dona sanationum? in carne aũt Christi, omnia dona fuerunt secundũ substantiam carnis: Cuius æqualis Basilius: Filius, inquit, Dei iustitia vocatur, nos verò participatione illius iustitiæ iusti sumus. Quod ante Basilium quoq;, cum alibi tum in libro de diuinis nominibus, frequenter inculcat Dyonisius. Alio verò loco Basilius: Quemadmodum in igne est caliditas, quæ simul cum ipso igne existit, & quasi consubstantialis illi est: est & caliditas, quã communicat aquæ, aut alteri cuipiam consimili: sic & spiritus sanctus, & in se vitam habet, & qui participes ipsius fuerint, vitam agunt deo dignam, vitã diuinam & cœlestem consecuti. Ac mox virtutes omnes perfectas apud Deum esse docet, nihil in ipso acquisiticium, ipsum fontẽ esse bonorũ omnium, spiritum ex Deo promanantẽ eiusdẽ cum eo substantiæ: quæ verò ex spiritu profluunt, ipsius esse operationis. Leo quoq; Magnus: Nemo hominum veritas, inquit, nemo sapientia, nemo iustitia est, sed multi participes sunt veritatis, & sapientiæ, atq; iustitiæ: solus autem Deus nullius participationis indigus est, de quo quicquid indig-

Lib. 33. moral. cap. 2.

Li. 1. de spiritu sancto, Lib. 1. & 3. contra Arrium, lib. 8. ca. 17. Luc. Li. 18. moral. cap. 33.

Coloss. 2.

Li. 1. cap. 3. in Ioan. In hom. 85. sancto & adoran. spiritu, Tomo 7. 1. Cor 12. Hom. de pœnitent. Hom. de spiritu sancto.

Epist. 93. cap. 5.

nè vtcunq; sentimus, non qualitas est, sed essentia, incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit, quia esse illi quod est sempiternum, semper est proprium. Ante quem Ioannes quoq; Chrisostomus, explicans illud ex Psalmo. Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine: nõ aliunde docet ascendere virtutes, nisi à bonitate boni: nec alium vult esse bonitatem Christianorum, nisi quam Deus infundit bonis, vt ex malis essent boni. Et ante Chrisostomum Origenes. Sola trinitatis substantia est, quæ non extrinsecus accepta sanctificatione, sed sui natura sit sancta. Omnis verò creatura, vel dignatione sancti spiritus, vel meritorum ratione sanctificata, sancta dicitur. Sic ergo & scriptum legimus: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Non continuo similitudo sanctitatis in Deo atque hominibus ponenda, de Deo enim dicitur, quia sanctus est: homines autẽ quasi qui non semper fuerint, iubentur vt sancti fiant. Ac paucis interiectis. Manifestum ergo est, quod qui sanctificat, sanctus est, quia semper sanctus est, qui autem sanctificantur, non simpliciter sancti, sed sanctificati sancti dicendi sunt. Prosper etiam Aquitanicus diligens Augustini sectator Leonis æqualis, vbi de libero arbitrio disserit: Virtus, inquit, principaliter Deus est, cui non aliud est habere virtutem, quam esse virtutem: cuius cum participes sumus, habitat Deus in nobis, qui est Dei virtus & Dei sapientia; habitat fides, spes, & charitas, continentia, intellectus, consilium, fortitudo, cæteraq; virtutes, quum verò ab hoc bono recedimus, omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis: discedente enim pulchritudine, quid succedat nisi deformitas? abeunte sapientia, quid resideat nisi insipientia? non regnante iustitia, quid dominetur nisi iniquitas? Virtutum itaque semina, quæ beneficio creatoris inserta sunt preuaricatione primi parentis euersa sunt: nec haberi queunt, nisi eo restituente qui dedit: reformabilis enim est natura humana formatori suo, & eorum bonorum, quæ habuit, capax est, vt per mediatorem Dei & hominum Iesum Christum, in eo ipso quod ei remansit, possit recuperare, quod perdidit: remansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum est. Ex participatione enim sapientiæ, & iustitiæ, & misericordiæ, non sapientia, neque iustitia, neque misericordia, sed sapientes & iusti misericordes sumus: quæ bona, quamuis rationale nostrum vicijs occupatum sit, & præuaricantibus nobis Dei templum spiritus immundus inuaserit, possunt tamen rursum ipsum rationale confluere, per eum qui mundi principem foras mittit, & ligans fortem, vasa eius rapit, fugataq; mundi huius spiritu, dat spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.

Hom. 11. in Numeros.

Et qui

Et qui videtur non multo fuisse posterior Faustus, cum Deus inquit iustus ac iustitia, misericors ac misericordia, pius & pietas sit, homo iustus esse potest, iustitia esse non potest, misericors esse potest, misericordia esse non potest, pius esse potest, pietas esse non potest, quia non naturaliter habet ista, sed largiter. Verbi gratia: Ille aurum est, homo autem deauratum vas videri potest, & in homine gratia est, quod in Deo natura est, & in hoc creatum est, quod in illo probatur ingenitum. Ex his omnibus liquet, hoc quod diximus, nõ ea nos iustitia iustos esse, qua Deus iustus, sed qua nos iustos facit, dum suę iustitię praticipes reddit. Lib. 2. de libero arbit. cap. 7.

Quod non sola iustitiæ Christi imputatione, sed uere realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus. Cap. LXXI.

VErum hic alios audire licet, qui nolunt videri se prorsus negare nostram esse iustitiam, qua iusti sumus: esse enim aiunt, & Christi & nostram: Christi quod in ipso non in nobis sita sit: nostram autem imputatione fieri, quoniam accepta nobis fertur. Ita non vere nos iustos esse, sed imputatione, vel non esse iustos, sed pro iustis imputatione haberi, quatenus Christi iustitiam per fidem possidemus: hanc enim solam esse volunt nostram iustitiam, non quatenus ea nobis à Christo communicatur, sed quatenus in Christo ipso residens posteaquam per fidem eam apprehendimus, nobis perinde ac si nostra esset imputatur. Docet igitur nos reputari iustos, hoc est acceptos, non propter propriam qualitatem, hoc est, nõ propter gratiam, quam de plenitudine Christi accepimus, sed propter aliud extra nos, scilicet propter mediatorem filium Dei per misericordiam. Verum hæc quoq; non minus quã illa prior absurda est opinio, & eodem propemodum recidere videtur. Quid enim aliud affirmant hi quoq;, quã quod ea qua Christus iustus est, non autem ea, qua nos verè iustos facit, iustitia iusti sumus, quandoquidẽ extra nos esse volunt id, quo iusti simus? Quod si Paulus audiendus est, qui prophanas vocum nouitates deuitare iubet: noua certe vox est, & his quæ nos præcesserunt sæculis inaudita, imputatiuę iustitiæ: Nam reputari nobis fidem ad iustitiam. Beatũ esse, cui non imputauit dominus peccatum: propter Christum non reputare nobis Deum delicta nostra legimus in scripturis: iustitiam verò Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, nec in Canonicis, nec in veterũ Orthodoxorum libris, temere quisquam scriptum inueniet. Communi-

1. Tim. 6.

Gen. 15. Rom. 4. Psalm. 31. 2. Cor. 5.

nicationis, participationis, diffusionis, deriuationis, appellationis, coniunctionis, copulationis nominibus, vsi quandoq; patres reperiuntur: verum imputatiuæ iustitiæ vox, noua est, & catholicorum auribus hactenus inaudita. Neq; verò eunt hoc inficias ipsi nouatores, nouam hanc esse vocem, nec à Catholicis vsurpatam, sed sicut veteres licere sibi voluerunt, essentiæ, personæq; nominibus vti, quamuis in scripturis ea non legantur: sic isti concedi sibi postulant, vt imputatiuã vocent iustitiã, quamuis ab orbe condito, hoc præsertim sensu, quo ab ipsis profertur, hæc vox nunquam fuerit à quopiam vsurpata. Vti se dicunt hoc locutionis genere, quò planioribus verbis ediſſerant, ea quę captui nostro in scripturis perplexa impeditaq; sunt. Interea tamen quã sibi dari postulant, eam catholicis veniam non concedunt, à quibus simul vt aliquid prolatũ fuerit, quod illis ipsis verbis in scripturis non legitur, vsitato hæreticis collectionis genere, quia nõ est scriptum, reiiciendũ esse censent. Nostras autem aures, vocis hęc nouitas nõ offenderet, si quod isti se facere videri volunt, explananda ea, quæ sunt in scripturis abstrusiora, illa vterentur. Verum tantum abest, vt per has nouas voces ediſſerantur ea, quæ sunt in literis sacris perplexa contrarium vt potius illis

Rom. 5. asseratur. Aperta sunt scripturæ verba: per obedientiam vnius Christi, iustos constitui multos: An cum hac scriptura non pugnat, qui non constitui, sed reputari tantum nos iustos asseuerat? Quid autẽ hoc est aliud, quam Christi meritis derogare? quam gloriam illius imminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis, quod à primo Adam patratum est, vt vere nos peccatores & ministros constitueret, vt illius peccato, non solum per imputationem damnemur, ac si alieni peccati exigeretur à nobis pœna: sed ideo pœnam illius sustineamus, quia & culpæ rei sumus: Et non erit secundi Adam Christi iustitiæ, tanta vis, vt ea nos verè iu-

Rom. 5. stos constituat? Vbi est igitur quod dixit Paulus: Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et paulo ante: Sed non sicut delictum, ita & donum: Si enim vnius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & domini, in gratia vnius hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Quin dicat confidenter homo Christianus quod à Bernardo scriptũ supra commemoratimus. Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia: Si peccato primi Adæ, non per solam imputationem damnor, ac si alieni peccati exigeretur à pœna: sed ideo pœnam illius sustineo, quia & culpæ reus sum: cur & iustitia secundi Adam, non per solam imputationem iustificor, ac si alienæ iustitiæ merces mihi daretur, sed ideo præmium illius fero, quia iustitiæ particeps sum, quæ mihi non innata, sed per Christi

meritum

meritum est à Deo donata? Dicat cum eo qui multis ante sæculis præcessit Cyrillo. Absurdum est, nos quidem hæredes factos supplicij primi parentis, corruptione per inobedientiã immissa, non autem fieri participes iustitiæ secundi, qui ad vitam nos reuehit, per maximã illius obedientiam. Est ne autẽ verisimile, propterea Dei filium de cœlo descendisse, propterea carnem indutũ, propterea factum esse patri obedientẽ vsq; ad mortem, mortem autem crucis, vt nos imputatione tantum, non autẽ vere iustos faceret? Atqui cum esset ad mortem iturus: patrem pro suis discipulis, proq; omnibus qui essent in se credituri precatus, Pater, inquit, sanctifica illos in veritate: Isti verò non veritate, sed imputatione sanctificari nos dicunt & iustificari: non vere nos iustos esse, & sanctos, sed imputatiue: vel non iustos esse potius & sanctos, sed pro iustis & sanctis imputatione haberi. Dicit idem Christus. Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. At isti: non eritis, aiunt, vere liberi, sed hactenus tantum eritis à peccatis liberi, quod ea vobis non imputabuntur. Sic dixit dilectus Christo discipulus: Qui facit iustitiam, iustus est: Isti, si Dñs placet Euangelici, non qui facit iustitam, aiunt, sed cui imputatur Christi iustitia, iustus. Dixit idem in eodem capite: Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur & simus: Isti verò, non est verum, aiunt, quod dicit spiritus Dei per Ioannem: non sumus filij Dei, verum nominamur tantum & reputamur: Nisi forte possunt esse filij Dei, qui iusti non fuerint. Atqui reclamat spiritus Dei per Paulum dicens: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial. Idem Paulus cum recensuisset, fornicarios, idolis seruientes, & alijs id genus criminibus infames: Et hæc quidem fuistis, inquit, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis: Isti autem fuistis, aiunt, hæc & estis adhuc, nisi quod non imputatur vobis: iustitia autem Christi, imputatur vobis ad iustitiam: Nimirum hoc est planioribus verbis edisserere, quæ sunt perplexa in scripturis: hoc est purum Euangelium docere, quæ cum Christi & Apostolorum doctrina pugnant ex diametro, populo persuadere conari: hoc est, Christi gloriam propagare, negare tantam fuisse virtutem passionis & mortis eius, vt per eam vere iustificati, vere sanctificati, vere per eam abluti simus, & à peccatis liberati, vere ex filijs iræ, filij Dei facti: Deinde verò non intelligunt isti, per quos miro quodam artificio Sathanas, omnia Christi beneficia, non obscurare modo: verum etiam ex omni hominum memoria delere, & sempiterna quadam obliuione conatur obruere, non intelligunt, inquam, isti,

Lib. posteriori ad Reginas de recta fide.

Philip. 2.

Ioan. 17.

Ioan. 8.

Ioan. 3.

2. Cor. 6.

1. Cor. 6.

se pugnantia dicere: neque enim non legerunt, peccata nostra
Esa.59. esse quæ diuidunt inter nos & Deum: Odio esse Deo impium &
Sapien.14. impietatem eius: qui igitur fieri potest, vt non imputet, quod odio habet, cum ipsum etiam imputationis verbū odium quoddam significare videatur. Quamobrem explodenda prorsus est istorum, et de manente quidem in nobis, sed non imputato peccato, & non de inhærente nobis, sed imputata tantum iustitiæ,
Esa.43. doctrina: pugnat enim cū verbo Dei, qui non dixit: Ego sum qui non imputo, sed ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me & peccatorum tuorum non recordabor. Et in Euangelio loIoan.1. quitur de Christo, Dei spiritus: Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi: qui tollit, inquit, non qui non imputat. Verum à sancto Dauid, aiunt, scriptum est: Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum. Scriptum est, verum non eo sensu, quo volunt nouatores isti, neq; hoc verbis istis Dauid significare voluit, peccatum, quodquidem veri peccati rationē habet, quodq; sempiternæ mortis reum facit hominē, eatenus tantū remitti, vt nō imputetur, non autē vt nō sit. Longe abfuit ab sententia, sanctus ille Rex & Propheta, quin illud his verbis exprimere potius voluisse videtur, beatū eum esse, in quo sic peccatum deletur, vt eius etiā omnis memoria, prorsus extinguatur, quasi nunq; admissum fuisset, vt fiat illud, quod per Ezechielem dicit dominus:
Ezech.18. Omnium iniquitatū quas operatus est, non recordabor. Videtur enim Propheta quasi gradus quosdā constituere, quiddā vt amplius esse velit tegere peccata, quam remittere: rursus maius
Li.4.in epistol. ad Romanos. quiddā non imputare, quā tegere: quemadmodum à doctissimo Origene, et ab Eutimio legimus annotatū. Tunc enim nō imputari peccatū interprætatur Origenes, quando mens hominis ad
In Psal.31. perfectum venerit, ita vt omnis malitiæ radix ex ea penitus amputetur, eò vsq; vt nullū in eo vestigium possit reperiri nequitię. Hieronymus quoq; Psalmū hunc enarrans, remitti dicit peccata
1.Petr.4. per Baptismum, tegi per charitatem, de qua scriptum est, quod operit multitudinem peccatorum: non imputari, per martyriū. Quibus verbis non obscure videtur indicare, maius quiddā significari, cum non imputari, quam cum vel remitti, vel tegi peccatum dicitur. Quamobrē cum legimus, nō imputari nobis peccatū, sic accipere debemus, ut cū puluisculo, quod aiunt, ablatū, nec vel vestigium vllū deinceps eius in nobis reliquum esse factū persuasum habeamus. De iustitia verò Christo potius & Apostolis eius fidem habeamus, qui verè nos sanctos, vere liberos, vere iustos esse constitutos, ac filios dei non modo nominari, verum etiam esse dixerunt, quam nouatoribus istis, per quos nō aliam ob causam, hanc de ficta & imputata iustitia, quam ipse cōmentus est,

tus est, Sathanas doctrinam disseminauit, quam vt homines veræ iustitiæ prorsus expertes faceret. Venisse nunc reuera tempus illud videtur, de quo scripsit Apostolus, in quod se quoq; incidisse, quæstus est olim Hylarius: Erit, inquit Apostolus, tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed sua desyderia, coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus. Quid enim? non videntur nunc quoq; dicere: Loquimini nobis placentia, quorũ nimis aures delicatæ, ferre nõ possunt, vt retributio fieri dicatur secundũ opera, vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bonũ, siue malũ, sed volunt vt retributio fieri dicatur: secundum illa non quæ gesserunt ipsi mala, sed quæ gessit Christus in corpore suo bona, vt si ipsi probi non sunt, sufficiat Christũ tamen probum fuisse, quamuis de recens baptisatis, si subito ex hac vita eos migrare contingat, fortassis nõ absurde dici queat, retributionem futuram, secundam ea quæ Christus gessit in corpore suo bona: de his verò nequaq;, qui post Baptismũ aliquandiu superstites, in peccatorum cœno sunt voluntati. Fuit ne tempus vllum, quo maior esset magistrorũ aceruus, auribus hominum prurientium, quam sit istud in quod incidit ætas hæc nostra? Nisi forte non titillat, hoc aures nostras, non est auditu mortalibus vel maxime gratum & iucundũ cum dicitur: nulla nostra sed sola Christi iustitia nos iustos, sola Christi iustitia nos saluos esse, quicquid sit de nostris operibus vnumquenq; certũ esse debere, quod gratis propter Christum peccata sibi remissa, quodq; Deo acceptus & vitæ sit hæres æternæ. Ac videtur hic esse temporum horum status, haud facile vt quicquã statuere possit: in magistris ne linguarum, an in discipulis aurium sit pruritus ardentior, neq; enim in ijs audiendi, quam in illis placentia loquendi, maius est studium, adeo se vltro ingerunt auribus, etiam auscultare nolentium, vt vel inde facile quisquã perspiciat, quod ex eorũ numero sunt de quibus Propheta scribit: Nõ mittebã prophetas & ipsi currebãt, nec loquebar ad eos & ipsi prophetabant. Et plane impletũ est quod ab eodẽ Propheta scriptũ est, stupor & mirabilia facta sunt in terra, Prophetę prophetabant mẽdaciũ, sacerdotes applaudebãt manibus suis, et populus meus dilexit talia. Quem autẽ fructũ attulerit hæc eorũ doctrina, quã isti parũ sani, sanã haberi volunt, quamq; sub specioso verbi dei titulo rudi populo venditant, rerũ exitus declarat. Nõ eunt hoc inficias ipsi prurientes auribus magistri, eos vitam agere improbã & cõtaminatissimam, nihiloq; meliores nunc esse quã ante receptũ nouũ hoc doctrinę genus fuerũt, quin etiã maiore audatia sequi mũdũ, & eius cupiditates, omniaq; sibi permittere. Qui bonã vitę suę partẽ inter eos traduxit, qui malunt Euangelici, quã

2. Tim. 4.

Lib. 10. de Trinit.

2. Cor. 5.

Hier. 23.

Hier. 5.

Christiani vocari, vir amæno cumprimis ingenio, neq; mediocri iudicio, dicendiq; suauitate quadam admirabili præditus Erasmus Roterodamus, Circumspice mihi, inquit, sodalitatem istam Euangelicã, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames? Ac nonnullis interiectis: Dices, inquit, nihil tam fœlix vnquam fuit in rebus humanis, quin malorum admixtu viciaretur: Ad bonos verte oculos: Fieri potest vt mea sit hæc infœlicitas, mihi adhuc neminem contigit nosse, qui non videatur seipso factus deterior. Et iterum paulo post: Euangelica pietas à minimis initijs paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quisq; se illi iungebat: hanc doctrinam non fere nisi leuissimus quisq; amplectitur. Et ad fratres inferioris Germaniæ scribens, de quodã sacerdote narrat, qui cum virgis cæsus, & ex vrbe eiectus esset, & in carcere & extra portam, cum à carnifice dimitteretur, publice testatus est, se posteaq; illi se sectæ addixerat, in omne flagitiorũ genus proruisse. Et in alio quodã libro, adeo per hoc quod ipsi uocant Euangeliũ, non corrigi scribit homines, vt potius videantur deteriores, nec fieri vt peccare desinant, sed vt peccent impunitius. Ac vere quidem ille, quis non peccet impunitius, cum ab istis hominũ sceleribus blandientibus & prurientibus auribus magistris, non nostris, in immensum exaggerari vim peccati originalis audiuerit, adeo vt etiam renati ex aqua & spiritu sancto, non possumus nõ peccare, cum cuius impulsu fit vt peccemus, ab istis edoctus, fortiorẽ esse credit vnum dæmonem, quam omnes homines, Quasi non contra fortior sit vnus Deus, quo adiuuante peccatũ effugere possumus, quã omnes dæmones: Quẽ tamen & ipsum, quæ cacangelicorũ istorum insignis est & horrenda blasphemia peccati faciunt authorem, vt ab eo nos ad peccatũ agi blasphement. Quis non peccet impunitius, cum nulla sua, sed sola Christi iustitia, se saluũ fore persuasum habuerit? Quis non peccet impunitius, si nullum esse meritum bonorũ operum arbitretur, etiã eorum, in quibus à deo creati sumus? quæ Deus ipse operatus est in nobis, quæ non aliunde precium, non aliunde meritum habent, quã ex pretioso Christi sanguine quo respersa sunt: quemadmodũ à viro quodã docto præclare scriptũ est: Quod iustitia meritorũ Christi, fulget in virtutibus Sanctorũ, sicut sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia solis, in absentia autem obtenebrantur. Quis non peccet impunitius, cum omnẽ iustitiã & sanctitatem nostã, merum esse peccatum & rẽ damnatã crediderit? atq; adeo nihil valere bona opera ad diuinã gloriã demerendã, vt quo quisq; turpior est, eo citius illi Deus gratiã impartiatur? Sed quorsum attinet aliunde quærere testimonia: modonõ edita voce cla-

In Epistol. cont. Pseudo Euangelicos.

Hyperaspistę secundo

Alberto Magno distinct. 20. in 3. li. sent.

voce clamat hoc res ipsa: quod ipse quoq; princeps & architectus huius temporis hæreseon fatetur, se corruptiores expertum esse mores Germanorũ, posteaquam, quod ab eo traditũ est, quintum Euangeliũ, acceperunt, quã fuerint sub regno (sic enim ipse vocat) Romani Pontificis, hoc est in Ecclesia Dei, quæ quatuor tantum recipit Euangelia, quæ tamen quatuor vnum sunt. Qui etiã alio loco suos increpans, decies eos dicit Sodomitis esse peiores. Interea tamen, quæ miseranda est eorum hominum cæcitas, Dei verbum vocatur, quod ad omne genus nequitiæ fenestrã patefecit quod ex bonis improbos, ex improbis multo reddit improbissimos. Nos verò aduersus istorum voces, tanquam Syrenum cantiones, dulces illas quidem, verum certã pernicie adferentes, aures nostras obturemus. Nam præterquam quod omne studiũ virtutis eneruant, dum si minus ipsi probi sumus, sufficere docent, quod Christus probus fuerit, atq; illius nos sola iustitia cõtentos esse oportere, etiamsi minus ipsi iuste viuamus: nondũ inter ipsos, qui de via regia declinauerunt, hoc est, ab Ecclesiæ sana doctrina aberrarunt, de ratione iustificandi satis conuenit, nec ipsi modo dissident inter se, & inuicem sibi sunt hæretici, sæq; mutuo iudicio condemnant, verumetiam secum ipsi nõ rarò pugnant. Annotauit hoc vir quidam doctus, quamuis ex eorum numero, qui segregauerunt semet ipsos, Philippum Melanchthonem in iustificationis negotio quaterdecies uariasse. Sic istorum oratio, sicut alicubi scribit Basilius, videtur nescio quomodo, cum semel extra veritatem deducta sit, ad multiplicia periculosaque inconuenientia, per quandam seductionis consecutionem efferri. Nam qui semel de recte fidei religionisque curriculo deflexerunt, haud aliter atque ij qui à recto itinere aberrarunt, alias ex alijs semitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionis ducem sequuti. Sic isti duce carentes Ecclesia quam relinquerunt, alia ex alijs erroris & impietatis diuerticula ingressi, nullum errandi finem faciunt. Misceuit enim Deus in medio eorum spiritum vertiginis, & immisit illis operationem erroris: Obscuratum est insipiens cor eorum, vt non intelligant, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Sic fit vbi suo quisque præfidit ingeniq, sibiq; hoc arrogat, vt proprio suo, non communi totius Ecclesiæ sensu, scripturas interpretetur, vt cæteros omnes, quamlibet pios & doctos viros, talpis fuisse cæciores, se verò solum videre, se solum sapere, persuasum habeat. Quamobrem istos cum imputatiua sua iustitia missos faciamus, & Augustino credere potius animum inducamus, qui vere nos & realiter esse iustos docet, cum per illũ, in quo omnes viuificabuntur,

Li. 2 cõnt. Eumoniũ.

Esa. 19.

2. Thes. 2. Rom. 8. 1. Tim. 1.

De peccatorum meritis & remiss. lib. 1. cap. 9.

buntur, præterquam quod se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit, dari etiam dicit sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: sicut & ille in quo omnes moriuntur, præterquam quod eis qui præceptum domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tale carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes, Itaq; iustificari in Christo qui credunt in eum, dicit Augustinus, propter occultam communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis adhæret domino vnus spiritus est. Hæret autem quisq; domino per charitatem, qua vna sicut in alio libro dicit idē Augustinus, vere iustus est, quicunq; iustus est, cuius charitatis habitus ineſt etiam paruulis, vt cum adulti fuerint, actu eam exercere possint. Non igitur sola peccatorū remissione, verumetiam cuius toties Paulus meminit, interioris hominis renouatione, nostra constat iustitia, quæ renouatio fit, quemadmodū ex Augustino iam docuimus, per occultam quandam communicationem & inspirationē gratiæ spiritalis, Quam etiam alio loco, vocat interioris hominis pulchritudinem, cum scribit ad Consentium. Quid est aliud iustitia in nobis, quam interioris hominis pulchritudo? Neque verò dissidet ab Augustino latino, Græcus author Eusebius Cæsarienſis Episcopus, siue quis Emissenum esse malit quod ex hoc libello plera'q; citant Petrus Lombardus & Gracianus sub Emisseni nomine, qui vti docet quod nemini nouum & impossible videri debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia nimirum panis & vini commutantur, teipsum, inquit, qui iam in Christo renatus interroga, dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exulabas, subito iniciatus Christi legibus & salutaribus mysterijs innouatis in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transisti, & de filio perditionis, adoptiuus dei fieri, occulta puritate meruisti. Quod Augustinus, occultam communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis, hoc Eusebius vocat occultam puritatem: Et mox subdit, in mensura visibili permanens, maior factus es teipso inuisibiliter sine quantitatis augmento, cum idē atq; ipse esses multo alter fieri fidei processibus meruisti. In exteriore nihil additum est, & totum in interiore mutatum est, ac sic homo Dei filius effectus, & Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu, præterea vilitate deposita, subito nouā indutus es dignitatem, & sicut hæc quæ in te Deus lęsa curauit, infesta diluit, maculata detersit, non oculis sed sensibus sunt credita: ita & cum reuerendum altare cibis saciandus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinē, fidem respice, honore mirare, mente contingę,

Ibidē ca. 10

Dan. tura & gratia, cap. 38.

Epist. 83.

De corpore & sanguine domini.

contínge, cordis manu ſuſcipe, & maxime hauſtu interiori aſſume. Quàm clare docet hic Euſebius, nõ imputatione iuſtitiæ nos iuſtos, Deíq; filios nominari & eſſe, ſed occulta quadã puritate, ſed mutatione virum alium. Quemadmodum etiam ſcriptũra dicit, Mutaberis in virum alium. Quę verba Gregorius explicans: Amor, inquit, electæ mentis, quíd eſt aliud, quam immutatio vetuſtatis? natura enim noſtra per lapſum primi hominis ſic damnata eſt, vt quotídie labendo deficiat, & deficiendo veteraſcat: Sed qui in nobíſmetipſis deficimus, cum in nos ílle ſpíritus inſilit, renouamur, quia ſtatim quod non eramus efficimur. Tepidus erat quis, ſed repente víſitatus à ſpíritu feruens efficitur, incipit ardere per deuotionem, fortiter exercerí in bono opere. In virum ergo alium mutatus eſt, quia eſſe cœpit quod ante inſilientẽ ſpíritum in ſe, eſſe non potuit. Vtrum autem prẽcedat ea gratia qua quis renouatur, culpę remiſſionẽ, an ſequatur, curioſe magis quam fructuoſe quęritur. Scribit quidẽ Dyoníſius, quod quibus inſinuat ſe diuinitas, eorum animos purgat primũ, deinde íllumínat, poſtea cõformat ad Dei formẽ perfectionem. Cæterum ſi quis hæc omnia ſimul & eodẽ puncto tẽporis fieri dixerit, à uero nihil aberrauit, neſcit ergo tarda molímina ſancti ſpíritus gratía, ac tria hæc non tam re ipſa, quã ratione diſtíngui vídentur. Si quidẽ vnus & ídem actus, quatenus repurgat mentẽ hominis ab inquinamentis & peccatis, dicitur purgatio: quantenus eã agnitione veritatis illuſtrat, uocatur illuminatio, quatenus vero ſic amore dei accendit, vt prę illo terrena cõtemnat omnía, perfectio nũcupatur. Quanq; ſi cauſa prior eſt effectu ſuo, gratię cõmunicatio prior eſſe vídetur, quã ſit culpę remiſſio. Sic enim deus per gratiam expellit culpã, ſicut ſol per ſuos radios tenebras propulſat. Quãuis itaq; natura ſit in ſpiratio gratię poſterior, quod ea locum non habet, niſi propulſa ſint peccata: quoniã tamen cauſa eſt peccatorũ propulſionis, prior eſſe dicitur: ſicut infuſio radiorũ, prior eſt effugatione tenebrarũ, quamuis non prius incípiunt radij ſplendeſcere, quã tenebræ fuerint propulſatæ. Quamobrẽ anxia díſquiſitione omiſſa præcedat ne an ſequatur gratía culpæ remiſſionem, an quod veriſimilius eſt, ſimul vtrunq; fiat perſuaſum íllud habeamus, eſſe in nobis iuſtitiam. Quemadmodum etiam alio loco ſcriptum eſt ab Auguſtino: Si dixerimus, inquit, quía peccatum non habemus, noſmetipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt: Item ſi dixerimus, quia iuſtitiæ níhil habemus, aduerſum Dei dona mentímur. Si enim iuſtitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: ſi autem fidem habemus, iam aliquid habemus iuſtitiæ. Ipſum aliquid, vis noſſe quantum eſt: Iuſtus ex fide viuit.

Et pau-

1. Reg. 10. Li. 4. ca. 4. in li. Reg.

Eccleſiæ Hierar. cap. 5.

Ser. 16. de verbis apoſtoli. 1. Ioan. 1. Abac. 2.

Et paulo post: Beati prædicti sumus, & de iustitia nihil habemus? Venit dominus carnaliter ad Iudæos, & occisus est, non venit
Psalm. 17. ad nos, & acceptus est. Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi, nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omnino habemus, grati simus ex eo quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Et iterū paucis interiectis, ne quis cum de sola fide loqui putaret: Ad fidē, inquit, quid pertinet? credere. Sed ait Apostolus
Iacob. 2. Iacobus. Et dæmones credunt & contremiscunt. Si tantum credis & sine spe viuis, vel dilectionem non habes, & dæmones credunt & contremiscunt.
Matth. 16. Quid magnum est? Dicis Christum filium Dei, hoc dixit Petrus, et audiuit, Beatus es Simon Bar Iona:
Lucæ. 4. hoc dixerunt dæmonia & audierunt obmutescite: Ille beatus, dicitur ei, quia non reuelauit tibi caro & sanguis, sed pater meus, qui in cœlis est: Illi autem audiunt, obmutescite, & hoc ipsum dicunt & repelluntur, vna vox est, sed dominus radicem interro
Hebr. 12. gat, non florem. Vnde dicitur ad Hebræos. Ne qua radix amaritudinis, sursum germinans molestet, & per illam contaminentur multi. Prius ergo discerne fidem tuam à fide dæmonis. Vnde eam discernis? Dæmones hoc dixerunt timendo, Petrus amando: adde ergo fidei spem, & quæ spes est, nisi de aliqua conscientiæ bonitate? spei'q; ipsi adde charitatem: Discernite fidem vestram, iam estis de prædestinatis, vocatis, iustificatis. Paulus
Galat. 5. Apostolus dicit: Neque circumcisio aliquid valet, nec̄ præputium, sed fides: Dic adhuc Apostolo, adde, discerne, quia & dæmones credunt & contremiscunt, ergo adde, Dæmones enim credunt & contremiscunt quod oderunt. Distingue Apostole & circumcide fidem meam, & discerne causam meam de gente non sancta: Planè distinguit, discernit, circumcidit: Sed fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnusquisque ergo fratres mei inspiciat se intus, appendat se, probet se, in omnibus factis suis, bonis operibus suis, quæ faciat cum charitate, non expectans retributionem temporalem, sed promissum Dei, faciem Dei. Fides ergo quæ per dilectionem operatur, si est in vobis, iam pertinetis ad prædestinatos, vocatos, iustificatos: Ergo crescat in vobis. Quibus verbis quam ijs Augustini, potuit apertius demonstrari, quod sit in nobis iustitia, quod'q; ea iustitia sit fides nostra, non sola, sed quæ per charitatem operatur?

Eorum confutatio, quæ contra uere & realiter inhærentem nobis iustitiam à quibusdam producuntur.

Cap. LXXIII.

Verum

VErum hic iterum reclamant isti, qui iusti & salui esse volunt, iustitiam autem habere nolunt: Si nos ad nostram remittis iustitiam, quo nos alio quã ad gehennæ pœnas remittis? Siquidem non sunt condignę passiones huius temporis ad futuram gloriam. Rom. 8. Nos verò cum Propheta libenter profitemur, quod facti sumus vt immundi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitię nostrę. Omnes declinauimus, simul inutiles facti sumus, non est qui faciat bonũ, nõ est vsq; ad vnũ. Nam & magister noster nos docuit: Cum feceritis omnia, quæ præcepi vobis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Occinitur hic & illud ex Psalmo: Nõ intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Prodicitur & Augustini sententia, qui dixerit alicubi. Vę etiam laudabili vitæ hominũ, si remota misericordia discutias eã. Gregorij quoq; quamuis & Romani pontificis & monachi, hac in parte multum valet authoritas, quo tamen ecclesię prędente, iamdudum à mille propemodum annis extinctã Euangelij lucẽ, de vera fide, deq; veris cultibus esse volunt: quẽ etiam, quæ est eorũ sacrilega audacia: manifestam ethnicorũ idololatriam, in ecclesiã introduxisse mentiuntur, neq; dubitant ei viro impietatis notã, impij nepharijq; homines inurere, cuius pietas vitæq; sanctimonia singularis, totius est orbis Christiani testimonio cõprobata. Sed hic nihilominus plurimũ authoritatis illi tribuunt, quod scriptũ ab eo legatur: quantalibet iustitia polleant, nequaq; sibi ad innocentiam uel electi sufficiunt, si in iudicio districtè requirantur. Lib. 8. moral. ca. 23. Et alio loco: Omnis humana iustitia, iniustitia esse deprehenditur, si diuinitus districtè iudicetur. Li. 21. moral. ca. 15. Hic & alterius monachi Bernardi vox laudatur: Æternam vitã nullis potes operibus promereri. Ser. de annunciatio. Quod ante eum totidẽ prope verbis ab Augustino scriptũ legimus. Neq; verò noua sunt hęc, quę ab istis obijciuntur: suo quoq; tempore, quæsitũ fuisse scribit Algerus, Li. 2. de sacram. Eucharistiæ, cap. 7. ante quingentos & amplius annos, qui fieret, quod ęternitas fœlicitatis vel pœnæ, retribuatur temporalibus meritis reatus vel iustitiæ? Ac respondet ijs verbis, Gregorij & Augustini sententiam secutus: Deus non temporalẽ actionem, sed perpetuã boni vel mali remunerat, vel damnat voluntatẽ, quæ, si in æternũ uiueret, in æternũ in suo proposito maneret. Lib. 4. dialog. ca. 44. Epist. 44. Ideo iuste æternitatẽ retributionis æternitati voluntatis appendit: vnde etiã cum, vt ait Apostolus, passiones huius temporis non sunt condignæ ad futurã gloriam, quę reuelabitur in nobis: Rom. 8. quia si ab initio mundi vsq; ad finem, non modo quis pro Deo laboraret sed & pateretur, nõ tamen esset condignum, vt hoc temporali commercio

æternitatem mercaretur. Ne tamen malo diutius liceret peccare, ad maiorem sui pœnam, ne etiam bonos in mundi exilio tederet viuere, si nimia fieret illis dilatio ad gloriam, breuiauit Deus humanæ vitæ dies propter electos, ne prauorum afflictione, vel nimio suo labore deficerent, & ne minutio temporalis laboris, aliquod æterni præmij videretur dispendium. Ipsius præcursoris sui vitam, quo nemo maior, ipso teste, surrexit, triginta duorum & semis annorum esse voluit: suam etiam ipsius qui super omnes est, eodem numero consummauit, vt quia Deus non curat ex quanto tempore, sed ex quanto corde sibi seruiatur, perfectionem meriti, non tempori adscriberet sed virtuti. Ante Algerum verò multis sæculis Eusebius Emissenus: Totis licet animæ & corporis laboribus desudemus: totis licet obedientiæ viribus exerceamur, nihil tamen condignum merito pro cœlestibus bonis compensare & offerre valebimus: non valent vitæ præsentis obsequia, æternæ vitæ gaudijs comparari: Lassescant licet membra vigilijs, pallescant licet ora ieiunijs, non erunt tamen condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Pulsemus ergo charissimi in quantum possumus, quia non possumus quantum debemus: futura beatitudo acquiri potest, æstimari non potest. Nisi enim cum auiditate, nisi cum bona voluntate, cum lætitia, opera Dei egerimus, Deo nos perire nouerimus. Ex his Eusebij Emissenj & Algeri verbis, facile quisque perspexerit, in renumerando vel puniendo, discutere Deum quid quisque voluerit, non quid potuerit, non attendere facultatem, sed voluntatem: Coronat Deus intus voluntatem, inquit Augustinus, vbi non inuenit facultatem: sola voluntas est, quod etiam à Bernardo scriptum est, quæ retributionem meretur, cuius alio quoque loco, digna vox est quæ celebretur: Sola voluntas, quoniam pro sui ingenita libertate aut dissentire sibi aut præter se in aliquo consentire, nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immerito iustam vel iniustam beatitudine seu miseria dignam ac capacem creaturam constituit, prout scilicet iustitiæ iniustitiæue consentit: cuius æqualis etiam Petrus Abbas Cluniacensis. Sola creaturæ rationalis effectus, creatoris gratia adiutus vel desertus, semper aut remuneratur aut condemnatur. Et qui vixit ijsdem temporibus, Anselmus Hauelburgensis Episcopus. Intentio, inquit, bona siue mala, operi nomen imponit, & siue meritum siue supplicium iustæ retributionis acquirit: Sed ante vtrunq; Chrysostomus, Voluntas remuneratur non opus. Quia voluntas ex nostro arbitrio procedit, opus autem per gratiam Dei consumatur. Augustinus quoq;, Voluntas inquit, omnium factorum me-

Matth. 11.

Hom. 3.

Augustin. in Psal. 61. In Psal. 83. In Psal. 103.

De precepto et dispensatione.

De gratia & libero arbitrio.

De veneratione sanctæ crucis.

Lib. 1. contra positor. cap. 10.

Hom. 26. imperf. in Matt.

rum meritorumq; mensura est. Ex qualitatibus quippe uoluntatũ, non ex temporũ spaciis siue recte facta, siue peccata metimur. Alioqui, maius peccatũ haberetur arborem deiicere, quã hominẽ occidere. Illud enim fit longa mora, actibus multis, Hoc vno ictu, breuissimo tempore, pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato, si perpetua deportatione homo punitur, etiam mitius cum illo actum quam dignus fuerat diceretur: Quamuis in spacio tẽporali longitudo pœnæ cum breuitate facinoris nullo modo sit comparanda. Et qui præcessit hos omnes Hylarius: quid dico Hylarius? vniuersa semper Ecclesia docuit, vnius cuiusq; aut pœna, aut præmijs affici electionẽ. Falso igitur sibi persuadent nouatores, quod cã illis Bernardus faciat. Quãuis enim dixerit alicubi: Æternã vitam nullis potes operibus promereri: quo tamen sensu dixerit, ex his quæ proxime citata sunt verbis, liquere cuiuis potest, non enim opus est quod meretur, sed voluntas in credentibus, quæ si mala est, mortem æternã, si bona est, meretur vitam æternam: Non virtus, dicit Augustinus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet. Hoc est quod Hugo quoq; dixit, æqualis Bernardi, sententiam Augustini sequutus, in quo tam diligenter versatus est, vt sui sæculi Augustinus vocaretur, Totum, inquit, meritum in voluntate est, quantum vis tantum mereris. Si ergo magnũ habere meritum vis, magnam habe voluntatem, magnam fiduciam: Tantum mereris, quantum vis. Possunt esse voluntate pares, qui sunt facultatibus impares. Multum dedit Zachæus qui diues erat & multum habebat: Vidua illa quæ duo minuta misit, parum habuit & parum dedit: imo tantum dedit, quantum Zachæus: minores facultates habebat, sed parem voluntatem habebat. Si attendas quid dederint, diuersa inuenies: si attendas vnde dederint, paria inuenies: Non autem pensat Deus, quantum detur, sed ex quanto detur. Si ergo vbi plus datur, & vbi minus differens meritũ nõ est, si æqualis vtrinq; voluntas habeatur, ergo ubi aliquid datur, & vbi nihil datur, ibi differens meritum esse non potest, si æqualis vtrinq; voluntas habeatur. Ideo dixi tibi, vt non desperes: Si facultas deest, adsit bona voluntas, quantum vis, tantum mereris. Fac ergo voluntatem magnam, si uis habere meritum magnum. Bene hoc sciuit peccatrix illa, quæ quia multum habuit, quod dimitteretur, non attulit substantiam magnam, sed dilectionem magnam, multum contra multum. Si multa pecunia magis quam charitate multa, iniquitas multa redimeretur, fœliciores diuites essent, quam pauperes, & securè peccare possent, quandiu vellent, & quantũ vellent, in ipsis enim esset redemptio peccatorum suorum: quomodo vellent, darent pecuniam & haberent iustitiam. Nunc autem bene fecit Deus, quia in eo posuit re-

Epist. 49. quæst. 6. In Psal. 118.

De tempore serm. 59.

Li. 2. de sacrament. parte 14. cap. 6.

De libero arbit. lib. 1. cap. 14.

Lucæ 19.

Lucæ 2.

Lucæ 7.

ſuit redemptionẽ noſtram, vbi nullus niſi ipſe velit egere poteſt. Amare poſſunt æqualiter diues & pauper etiam ſi pecuniã æqualiter dare non poſſunt: Dilige multum, ſi vis vt multum tibi remittatur: Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et ante hunc multis ſæculis, Ioannes Chryſoſtomus, explicans illum ex Euangelio locũ. Qui dederit calicẽ aquæ frigidæ. Non quia aliquid eſt inquit, quod dat, ideo habet mercedem, ſed ob id quia magnus eſt propter quem dat. Quid enim ſi aliquis voluit dare & non potuit? Nunquid iuſtum eſt, vt ſecundum modicum anguſtetur larga voluntas? Melius eſt ergo vt opus oſtendatur ſecundum voluntatem, quam larga voluntas anguſtetur ſecundum opus. Ex his Hugonis & Chryſoſtomi quoq; verbis diſcimus, quod tam operi, quam voluntati merces tribuitur, quę ſi mala eſt, à nobis eſt, & ſtipendiũ illius mors eſt. Si bona eſt à domino pręparatur qui operatur in nobis & velle & perficere, per quem diffunditur in cordibus noſtris charitas, atq; huic retributio datur æternæ vitæ: vt recte Ioannes Gerſon admoneat, tenendum eſſe pro regula, quod qualis eſt in cognoſcendo & amando Deũ Chriſtianus, talis eſt ſibi in retribuendo deus: Dilectus meus mihi, dicit ſponſus & ego illi, & ad me cõuerſio eius. Quamobrẽ nemo dicat, non habeo, nõ poſſum: charitas non de ſæculo erogatur dicit Auguſtinus, quia quicquid dicimus, & quicquid diximus, & quicquid dicere poterimus, vel nos vel poſt nos vel qui ante nos, finẽ non habet, niſi charitatẽ. Sic à Clemente quoq; Alexandrino ſcriptũ eſt. Quod eundẽ honorẽ conſequentur, hi qui voluerunt cum ijs qui potuerunt, quorum eſt voluntas æqualis: etſi alij ſuperent facultatibus. Quo magis aũt intelligi poſſit, quę de meritis operũ eccleſię doctrina ſit operetium nos facturos eſſe putauimus, ſi paucis ea de re diſſereremus. Primũ igitur hoc ſemper in eccleſia catholica docebatur, docetur et docebitur, quod ab Hieronymo quoq; legimus annotatũ: priuſq; fidem Chriſti quis recipiat, & in eo ſpiritus ſancti fundamenta iaciantur, nullũ audire poſſe: eſt merces operi tuo: Siue ille Iudæus ſit, ſiue hæreticus, ſiue gentilis, quicquid boni operis fecerit, niſi in nomine Chriſti fecerit, mercedẽ eum ſui boni operis non habiturum: Poſteaquam verò conuerſus ad Chriſtũ & templum eius effectus aliquis fuerit, tunc eum ſtatim auditurum Apoſtolũ proclamantem. Vnuſquiſq; accipiet propriã mercedẽ iuxta opus ſuum. Proinde & illud ſemper obſeruatũ, obſeruatur etiam nunc, & deinceps obſeruabitur, quod Auguſtinus monuit. Si volumus animos ad recte viuendum frigidos & pigros Chriſtianis exhortationibus excitare, & accendere, primitus exhortemur ad fidẽ, qua Chriſtiani fiant & eius nomini ſubijciantur, ſine quo ſalui eſſe non poſſunt. Si autẽ iam Chriſtiani ſunt & recte vi-

Hom. 26. in Matt. ca. 1.

Rom. 6. Philip. 2.

In Anago. de verbo et hymno glorię partitione 4. Cant. 2.

In Pſal. 103. Li. 4. ſtromatum.

Li. 2. in Zacha. ca. 8.

2. Paral. 25. Hier. 31.

1 Cor. 3.

De natura & graria, cap. 68.

recte viuere negligunt verberentur terroribus et præmiorũ laudibus erigantur. Ita sanè vt non solum ad bonas actiones, verumetiam ad pias orationes, adhortari meminerimus, atq; hac instruere sanitate doctrinæ, vt & illi gratias agant: cum instituerint bene viuere, quod aliquid sine difficultate fecerint: & vbi difficultatem aliquam sentiunt, fidelissimis & perseuerantissimis precibus & misericordiæ promptis operibus, facilitatem à domino impetrare persistant. Et eum sequutus Faustus, difficultatem, quæ in Paulinis Epistolis, ita demum tolli posse docet, si personarum vel operum intellecta fuerit distinctio. Ad Iudæos, inquit, dicitur: Non iustificabitur in conspectu eius omnis caro. Ad Christianos autem, iam in Christo renatos ita institutionis sermo dirigitur. Operamini bonum ad omnes. Itaque secus in Ecclesia fidelibus: secus est prædicatum infidelibus. ijs nihil est inculcatum præter fidem, extra quam impossibile est placere Deo, quamlibet multa in speciem bona opera feceris: Illi contra sunt admoniti, quandoquidem Christianam fidem iam semel essent professi, vt se Christianos esse, nõ tam verbis, quã factis ostenderent: neq; lingua magis quam moribus & bonis operibus Christum confiterentur, quod fides sine operibus mortua sit. Quod uerò ad ipsa opera attinet, discrimen inter ea factum est, quod quædam eorum præcedant, quædam sequantur gratiam. Gratiam autem vocare visum est, reconciliationem, siue amicitiam cum Deo, quæ fidelibus contingit per baptismi vel pœnitentiæ sacramentum. Hanc gratiam quæcunq; præcessissent opera, nullius apud Deum esse meriti. Quamobrem ne bona quidem ea vocare dignatur Augustinus, quamlibet recte laudabiliterq; facta videri possint. Quid enim est, Inquit, boni operis ante fidem? cum dicat Apostolus. Omne quod non est ex fide, peccatum est: Et iterum. Non sunt bona opera, nisi ex fide: Iustus enim ex fide viuit, & omne quod non est ex fide: peccatum est, & sine fide impossibile est placere Deo, & alio loco: Nemo computet bona opera sua ante fidem: vbi fides non erat, bonũ opus non erat. Bonum enim opus, intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas, quid homo faciat, sed quid cum facit aspiciat, quo lacertos optimæ gubernationis dirigat. Ac paucis interiectis: Crede in eum, qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua esse bona opera. Nam nec bona illa appellauerim quamdiu de radice non bona procedunt. Et iterum: Per fidem etiam peccata soluuntur, quia iustus ex fide viuit, Sine ipsa verò etiã quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. Et sectator eius Prosper. Non sunt bona opera, nisi quæ per fidẽ & dilectionem

Li. 1. de lib. arbi. ca. 5.

Heb. 11.

Iacob. 2.

Tracta. 86. in Ioan.

Rom. 14.

De prædestinat. sanctorũ. ca. 10

Hebr. 11.

In Psal. 31.

In sentent. ex Augu. collectis.

fiunt. Et Paulinus Aquileiensis Episcopus contra Fœlicem & Eliphandū scribens, Nihil esse boni docet omne quod videtur bonum nisi fuerit super fidei fundamentum firmiter radicatum. Et tamen alio loco dicit Augustinus: ad salutē æternā nihil prosunt bona opera aliqua impio. Hieronymus quoq; : Absq; fide quamuis bona opera sint, mortua cōputantur. Quid igitur dicimus. Nū inter sanctos doctores parū hac de re cōuenit? aut num secum ipse pugnat Augustinus, qui non diuersis, verumetiā eodē aliquando in loco, impñ, hoc est, infidelis, & bona & non bona opera esse dicit. Nulla dissensio, nulla pugna est: verū quod alicubi dicit Augustinus: Vbi fides non erat, bonū opus non fuisse: nequaq; sic intelligere voluisse credendus est, quasi quod hæretici nostri temporibus faaiunt, opera omnia infideliū esse vere peccata iudicauerit. Quos huc etiā dementię prolapsos videmus, vt in omni bono quoq; opere iustum peccare contenderent. Nō hæc fuit Augustini sententia: verum ipse declarat, quomodo intelligere voluerit, ea non esse bona, cum ait. Ea ipsa opera, quæ dicuntur, ante fidē, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videntur esse vt magnæ vires & cursus celerrimus præter uiam. Sensit igitur Augustinus, esse quidem ea bona, hoc est, laudabilia apud homines, non esse autē bona, hoc est, esse inania, cum neq; gratiam siue iustificationē, neq; vitam æternam nobis mereri possint. Quod eodem Pauli loco allato: Omne quod nō est ex fide peccatum est, pluribus etiā uerbis demonstrat Origenes, aut quisquis fuit author Cōmentariorum in Iob. Sic & Ioannes Chrysostomus, Cornelij opera, bona quidem vocat & admirabilia, sed mortua tamen, eo quod fidē non haberent. Mittit igitur Deus, inquit, angelum, operibus ad acquirenda præmia ministrantem, ita vt bene certando ob fidem coronari possit. Quid dicit ei. Corneli preces tuæ ascenderunt in memoriā corā Deo. Si igitur exaudita est petitio, & eleemosynæ meæ acceptæ sunt, quid mihi deest ad iustitiam? Mitte igitur in Ioppē, dicit, & accerse Simonē qui agnominatur Petrus, qui vbi venerit, loquetur tibi verba, in quibus saluaberis tu, & tota domus tua. Itaq; nō poterant opera saluare. Nam si his, quæ Petrus prędicat saluatur, & ipse & domus sua, nondū habuit Cornelius ex operibus salutē, donec operibus suis fides acquirendum præmiū offerret. Quid aliud his verbis Chrysost. quoq; quam quod Augustinus, ciuiliter quidē bona fuisse, dicit, opera, bonitate moris, vt aiunt scholastiti, quæ reprehēdi nō possent, quin laudē potius apud homines mererentur, quoniā verò fides non aderat, fuisse inania, vt quę nihil ad salutē & vitam ęternā consequendā prodessent. Si quidē vita æterna & gratia, & ex gratia Dei est, hoc est,

De spiritu & litera, cap. 28.

Lib. 1. De fide & lege naturę

Ioan. 3.

Actor. 10.

hoc est, meritis datur ex gratia dei profectis: gratiam verò nulla præcedunt merita: quoniã verò legitur apud veteres non raro mereri peccatores iustificationẽ, mereri peccatorum remissionẽ: inde natæ sunt illæ scholasticorũ distinctiones, de merito cõgrui deq; merito condigni quod in impijs, hoc est, in ijs, qui nondum per lauacrũ regenerationis credentes abluti, vel iã abluti crimine se aliquo capitali contaminassent, meritũ esse cõgrui dicerent, si fecissent quod in se est, hoc est, si nihil eorũ prętermisissent, quę ad conciliandã Dei gratiã pertinere putassent. Nam quod eorũ opera fidẽ præcedentia digna essent, quibus deus placaretur, sed quod congrueret bonitati diuinæ, non prorsus eos aspernari & reijcere, qui tanto studio demeri sibi gratiam eius cõtendissent. Tale meritum sunt, qui putent etiam in Cornelio fuisse: quin ab Erasmo quoq; contra Lutherũ scribente, meritum istud cõgrui defenditur. Loquitur enim ibi nõ de piorum, sed de meritis impiorum. Neq; tamen defuerunt viri docti, qui meritũ hoc, quod cõgrui vocatur, prorsus reijciendũ esse putarent, ne quid habere cum Pelagianis cõmune videremur. Quod bis iam est inchoatũ Tridenti conciliũ (vtinã perfectũ aliquando uideamus) in eo disertis verbis illud esse sancitũ legimus, iuxta patrũ decreta, quod nihil eorũ, quæ iustificationẽ præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur. Verissimum enim est, quod ab Augustino dictũ est. Sciat quisq; per fidem iustificari, etiamsi legis opera non pręcesserint, sequuntur enim iustificatũ, non præcedunt iustificandũ. Quamobrẽ quę pręcedunt iustificationẽ opera bona, dispositiones vel præparationes ad gratiã, quã qualiacunq; tandẽ merita patres illi, qui fuerunt in concilio Tridentino cõgregati, vocare maluerũt, ne quis mereri sibi posse primã gratiã existimaretur, cum pugnent inter se gratia & meritum. Sicut Apostolus etiam ait. Si autẽ, gratia, iã non ex operibus, alioquin gratia, iam non est gratia, non est enim quo intret gratia, vbi meritũ iam occupauit. Explodendum igitur nonnullis visum est omne meritum congrui, solumq; condigni meritũ retinendũ, quod iam fidelium est, et eorum, qui crimine nullo capitali commisso Dei voluntatẽ à se abalienauerunt, quiq; cum eo sunt in gratia constituti: cui gratiæ tribuitur, quicquid est meriti, quod condignum vocatur. Hæc enim est iustitiæ principium: hæc bonorum fons, & origo meritorũ: hanc si excluseris nullum erit meritum, hoc est, quod in Canonibus concilij Arausicani secundi scriptũ reperitur: Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quæ nõ debetur, pręcedit vt fiant. Hoc est, quod Bernardum quoq; dixisse legimus. Nolo meritũ, quod gratiã excludit: horreo quicquid meũ est, vt sim meus, nisi quod illud magis

Hiperaspiste 2. in fine

De fide & operibus, cap. 14.

Rom. 11.

In ser. 67. in Cantica.

forsitan meum est, quod meum facit: gratia reddit me mihi iustificatum gratis, & sic liberatum à seruitute peccati. Non igitur excludit meritum gratiam, sed excludit indignitatem: cum gratia sit, quæ dignitatē operibus nostris adfert, quæ in honorem ea adducit, quorum si naturam spectes, nihil est eo verius quod
Rom. 8. ait Apostolus: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam. Neque est quod sibi quisquam hoc arroget miser homuntio Pauli sententiam hanc, vt probabiliter tueri velit. Non opus habet spiritus sanctus, vt quod ipse per Paulum loquutus est, id sibi tuendum homo sumat. Non modo probabili quauis defensione, verumetiam quauis certissima demonsttatione certius est & verius, quod ipsa dixit veritas. Vnde igitur dices est ista condignitas in operibus, siue passionibus nostris? Vbi de baptismo sermo nobis fuit docere nos meminimus, quod non ex operum ipsorum natura, sed primum ex promisso Dei liberali, qui fallere nescit, cuius tanta est bonitas, vt quæ natura sua digna non sunt, ea digna iudicet æternæ beatitudinis præmio: deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis, præter omne meritum nostrum conferre dignatus est. Quæ autem est ista dignitas? quod Christum induimus, quod filij Dei facti sumus. Magna reuera dignitas est, esse Christum, esse Dei filium. Nunquid autem illam, vlla merita nostra præcesserunt? Præcesserunt, sed merita gehennæ, quæ enim impiorum alia esse merita potuerunt? Quamobrem quod per lauacrum generationis Christum induimus, quod filij Dei facti sumus, meræ gratiæ, meræq; bonitatis & liberalitatis est diuinæ. Hanc gratiam, nulla merita præcesserunt, nisi quis forte dispositiones & præparationes ad illam, vocare merita voluerit. Tolle gratiam hanc, tolle dignitatem, quā ex ea consequuti sumus, nullum opus nostrū, quantacunq; laude & admiratione dignum fuerit, futuræ gloriæ præmio dignum iudicabitur. Sed posteaquam semel gratuita Dei bonitate, dignitatem istam consequuti, Christum induti, filij Dei facti sumus, dummodo, quod facti sumus, esse non desierimus, iam incipiunt merita nostra, iam digni censemur,
Matth. 5. qui vocem illam omnibus exoptandam audiamus. Gaudete & exultate: quoniam merces vestra copiosa est in cœlis Non quod quæ facimus opera, quatenus à nostra voluntate profecta sunt, tanti sint, sed quod qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui meretur in nobis, Dominus noster Iesus Christus, vnus est omnium dignissimus, cuius operibus tanta merces hæc tribuatur, cum præsertim propter hoc ipsum passus sit & mortuus, vt ea quę natura sua tanti non sunt opera passionesq; nostrę, passionis & mortis ipsius merito tāti esse possent.

Neque

Neq; verò quoniam operatur et meretur Christus in nobis, ideo non operamur neq; meremur nos, dixit Christus: Nō enim estis vos, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis: dixit Paulus: An experimentum eius quęritis, qui loquitur in me Christus: de Stephano quoq; scriptū legimus, quod qui cum eo disputabāt, non poterant resistere sapientię & spiritui, qui loquebatur: Nunquid quia spiritus, quia Christus in Stephano loquebatur & in Apostolis, ideo nō ipsi loquebantur? Atqui legimus in eodē libro. Tunc repletus spiritu sancto Petrus, dixit ad eos. Quin & Stephani & Pauli, & aliorū Apostolorū orationes multas ibidē insertas uidere licet: Quid igitur? Pugnant hæc inter se? tu non loqueris, sed spiritus? & Petrus loquutus est plenus spiritu sancto? Nequaq; pugnant: loquebatur enim spiritus sanctus in Apostolis, verum sic, vt simul ipsi loquerentur obtemperantes spiritui. Quos cum nō loqui dixit Christus, nō ideo dixit, quod nihil agerent ipsi, sed quod ipsi nō fuerint principalis sermonis authores, quodq; quicquid efficaciter & cum audientium fructu loquebantur, id omne fuit illius qui dixit. Aperi os meum & ego adimplebo illud: Cuius nisi præsens virtus adfuisset, nisi per eorū ora spiritus ipse Christi loquutus fuisset, nunq; duodecim homunculi, omni humano præsidio destituti, tam breui temporis curriculo, tantam terrarum orbis partem sub imperium Christi subiunxissent. Sicut igitur non propterea non loquebantur Apostoli, quia Christus loquebatur in illis, ita nō propterea non operamur aut meremur nos, quia Christus operatur et meretur in nobis. Alioqui nec viuere diceremur nos, quia Christus viuit in nobis, cum tamen digito Dei scriptum sit: Iustus ex fide viuit. Operamur itaq; nos, sed quod fructum aliquem operum nostrorū consequimur, illo fit operante, illius passionis & mortis merito intercedente, qua si non operaretur, si non meretur in nobis, opera nostra, qualiacunq; tandē essent, gehennæ stipendio digna esse possent, ad futuram gloriam condigna esse non possent. Quamobrē non tam nostræ, quam ipsius passiones sunt, quibus in cœlo copiosa merces est reposita, vt quod illis detrahitur, ipsi Christo detrahi videatur. Ipse enim est, qui & patitur adhuc & coronatur in nobis: ipse caput nostrū est, nos membra sumus eius: ipse dolet in membris suis: ipse gaudet in membris suis: Vis videre, vbi doleat? vbi patiatur in membris suis? Quando Saulo dixit Christus: Saule Saule, quid me persequeris? nunquid non patiebatur tum? nunquid non dolebat in membris suis? Neq; enim Christum tum persequebatur Paulus, sed membra Christi: se tamen in membris pati Christus interpretabatur. Ipsius ergo passiones, sunt passiones nostræ,

Matth. 10. 2 Cor. 13. Actor. 6. Actor. 4. Psalm. 80. Abac. 2. Actor. 9.

quæ

quæ tanquam nostræ, condignę non sunt, tanquam Christi passiones condignę sunt ad futurã gloriam. Neqꝫ quia Christi sunt, propterea nostræ non sunt, sed Christi sunt, quoniã ipse & præparat ao passiones voluntatem, & confert illis dignitatẽ: nostrę sunt, quia non fiunt nisi volentibus nobis. Sic Augustinus cum de iustitia, continentia, pietate, castitate loqueretur: Hęc, inquit, Dei dona sunt, & vestra quidem sunt: sed non ex vobis, habetis enim thesaurũ istũ in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquam in vasis fictilibus, vt eminentia virtutis dei sit, & non ex vobis. Ne miremini, quia dicimus, et vestra esse, & ex vobis nõ esse: nam & panẽ quotidianum dicimus nostrum, sed tamen addimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis. Si cui verò reprehendendæ locutiones hoc genus esse videntur. Christus viuit, Christus operatur, Christus loquitur in nobis, is quẽ alium quã spiritum sanctum per Paulum loquentem repræhendit? Nunquid autem sicut recte dicimus, viuere Christũ, operari, mereri, quin & conari in nobis, ita recte dicere queamus, credere Christum, amare Christum in nobis? Scripsit aliquando Augustinus: Dicit Apostolus. Idem Deus qui operatur omnia in omnibus: nusquam autem dictum est: Deus credit omnia in omnibus. Quod ergo credimus, nostrum est, quod autem bonum operamur, illius est, qui credentibus in se dat spiritum sanctum. Quem locum retractauit dicens, Profecto inquit, sic non dicerem nisi scirem, etiam ipsam fidem inter dei munera reperiri, quæ dantur in eodẽ spiritu. Et alio loco: Vt ames Deũ, habitet in te Deus, & amet se de te, id est, ad amorem suum moueat te, accendat te, illuminet te, excitet te. Cæterum cum dixit Paulus, Non sunt condignæ passiones, videtur dicere voluisse, quod non sunt æquales vel cõparabiles. Quis autẽ est, qui hoc ire in ficias audeat, inter passiones siue merita nostra, quatenus nostra sunt: & à libero arbitrio nostra profecta, & futuræ gloriæ præmiũ, æqualitatem esse nullã, cum hæ leues & momentaneæ, & propterea vocat eas Paulus, huius temporis: illud contra sit æternum. Cæterum sicut iustitiam duplicem esse legimus, sic & æqualitatem esse duplicem intelligimus. Est iustitia commutatiua, est & iustitia distributiua. Illa est inter contrahentes, vt emptorem & venditorem: hæc pendet ex liberalitate distribuentis. Illa respicit æqualitatem Arithmeticam, quæ est quantitatis, hæc Geometriam quæ est proportionis. Si quis iustitiam spectet commutatiuam, certum est, neque iustum esse, neque dignum, vt pro passionibus huius temporis detur æterna gloria, cum inter leues & momentaneos labores & præmium illud æternum, nulla sit æqualitas, sitꝫ hoc quam illud infinitis partibus maius & præstantius,

Si quis

Ad Iulian. Epist. 143.

In expositione quarundã propositionũ in epist. ad Roma. Ca. 23 primi libri retract.

Serm 43 de verbis domini.

Si quis verò ſpectet diſtributiuam, eſt aliqua tamen æqualitas, quæ vocatur proportionis, inter opera, quæ charitate ſunt informata, & futurã gloriam, quæ merces eſt charitatis, quæ licet quantitate maius quiddam ſit, quam gratia & charitas, quibus meremur, nõ eſt tamen maius virtute. Quod vel exemplo planũ facere poſſumus. Semen arboris multo minus eſt, quã ſit arbor ipſa, ſi quantitatẽ ſpectes: ſi virtutem minus non eſt: quandoquidem in virtute ſeminis arbor tota continetur. Ad eundẽ modũ gratia ſancti ſpiritus, quam nunc habemus, quamuis actu vel quantitate non ſit ęqualis gloriæ, eſt tamen ęqualis virtute, quia ſunt in ſemine tota eſt arbor virtute: ſic in nobis per gratiã ſpiritus ſanctus, quia cauſa eſt efficiens vitę æternę, cum ſit fons aquę ſalientis in vitã æternam, & ideo vocatur à Paulo pignus hæreditatis noſtræ. Summa doctrinę de operibus hęc in Eccleſia ſemper fuit, & eſt, & erit: Quod ſi ſubſtantia ſpectetur operum noſtrorum, ac ipſa tantum in ſe conſyderentur, fieri poſſe mortem vt mereantur æternã: vt mereantur vitã æternam, fieri non poſſe. Quamobrem vt hanc mereri queant, illud requiri neceſſario putauerunt, vt & à Chriſto proficiſcerentur & ad Chriſtum referrentur. Si viuit Chriſtus in nobis (viuere autem non poteſt, niſi & operetur in nobis) ſi nihil ad oſtentationem, ſed ad illius gloriam referimus omnia: ſi illius amore facimus quicquid fecimus: quę ad hunc modũ facimus, non poſſunt nõ eſſe digna vita ęterna: non propter ipſorũ operũ, ſed propter eius, qui viuit & operatur in nobis dignitatẽ, & propter finem ad quem referuntur, Chriſtũ, cum idem eſt & effector & finis eorum. Verũ eſt enim, quod ab Auguſtino ſcriptũ eſt. Non actibus, ſed finibus officia penſari. Et præclarè ſcriptũ eſt à Maximo, quod non ad opera, ſed ad ſcopũ operũ diuinũ iudicium intentos habet oculos, & in omnibus quę fiũt à nobis actionibus, ſcopus apud deũ quęritur, nõ propter illũ, aut aliud quiddã quod agimus facimus. Quamobrẽ admiranda eſt iſtorũ hominũ cœcitas, qui tantopere bona opera impugnãt, qui negant Euangeliũ pati poſſe, ut prędicetur de illis: ouiculã Chriſti horrere, vbi prędicari ea audet: fidem nullũ opus bonũ poſſe iuxta ſe ferre, eos qui bonis operibus cooperti ſunt, vix poſſe cœlũ penetrare, ꝙ ea iuſtificationẽ etiã cõſequentia impura ſint, cũ opus optime factũ peccatũ ſit: peſtilentes eſſe magiſtros & radicẽ germinantẽ fel, qui in nouo Teſtamento, operibus conſcientias vexat: non eſſe in eccleſia ſimul magiſtratũ fidei, & operũ: Deũ non reſpicere opera, nõ curare, non valere, non placere corã deo opera, nihil ea prodeſſe, nec amari quenq; à deo propter ea. Hęc tam abſurda qui docent, admirabilis eſt eorũ cœcitas: quandoquidẽ de Chriſtianorum operibus loquuntur:

Ioan. 4. Epheſ. 1.

Li. 4. cont. Iulianum. Centuria 2. ca. 37. & centuria 3. cap. 48.

loquuntur: quod non intelligunt, se non operibus nostris detrahere, sed illa à quo hauriuntur, illi ad quem tanquam ad finẽ referuntur, domino nostro Iesu Christo, quẽ si tollas ex operibus nostris, reuera tanquã pannus menstruatæ sunt, vniuersæ iustitiæ nostræ. Quandoquidem, sicut ex Alberto paulo ante commemorauimus, in sanctorum virtutibus, nõ fulget nisi meritorum Christi iustitia, sicut sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia solis, in absentia autem contenebrantur. Christus est, qui virtutes in nobis operatur, Christus est, qui per eas in nobis coronatur. Sicut explicans illum Zachariæ locum, scribit Hieronymus, & eum sequutus Rupertus. Ab istis sumes argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Iesu Iosedech sacerdotis magni: Quia videlicet, inquit, per singulas virtutes electorum suorum dominus coronatur, imo in illis omnibus coronatis, saluator in singulis coronã accipit, quia videlicet ipsius gratia, ipsius est opus, omnis omniũ sanctorũ corona. Sed cum sola sit Ecclesia catholica, cui sanæ intelligentiæ lux promissa est, nõ est adeo mirandũ, si qui segregauerunt semetipsos ab ea, percussi sunt à domino amentia & cœcitate, ac furore mentis, vt palpẽt in meridie, sicut palpare solet cœcus in tenebris, & in summa errorum caligine versentur. Hæc autem eorum improbitas ferenda non est, quod Ecclesiã Dei docuisse fingunt, propter opera nostra, non autem propter Christum remitti nobis peccata: propter opera nostra, non autem propter Christum, donari nobis vitam æternam. Nonne videntur isti quoq; dicere: Posuimus mendacium spem nostrã & mendacio protecti sumus, qui cum ista tam aperte falsa comminiscuntur, non aliunde, quã ex mendacijs & calumnijs esse conflati videntur? Vel vnũ aliquem proferant ex Ecclesiæ doctoribus, quamlibet etiã recentibus, qui docuerit opera extra Christum facta, aut alio quam ad Christũ relata, vel remissionem peccatorum, vel vitam æternam nobis mereri: extra Christum, inquã, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia. Nos contra uel ex his libellis, qui puerorũ manibus aliquando terebantur, quos hortulos animæ vocant, docere possumus, etiam nouissimis his temporibus, quibus isti extinctã Euangelij lucẽ fuisse mentiuntur, nõ aliter in Ecclesia fideles institutos fuisse, quã quod ea sola opera prodesse nobis queunt, quorum & initium & finis ad Deũ refertur, cætera verò æteruæ vitæ retributionẽ non mereri. Est in eo libello, qui hortulus animæ inscribitur, quem pueri legebamus modus confitendi descriptus. Enumerantur in eo species & filiæ peccati cuiuscp mortalis. Superbiæ quatuor species ex Gregorio recẽsentur, quarũ prima est, si quis à semetipso se bonũ habere iactat: secunda, si datum sibi quidem

In li. 3. sent. distinct. 20.

Zach. 6. Lib. 2. in Zach.

Deuter. 28.

Esa. 28.

Li. 27. moral. cap. 7.

desuper

desuper esse credat, pro suis tamen hoc se meritis accepisse putet: Enumerantur & filię, inter quas recensentur Hypocrisis, & inanis gloria. Quid aliud ex his pueri didicimus, quàm iusticiam quam habemus, non esse nobis ex nobis, non esse viribus nostris partam, non esse meritis nostris præcedentibus datam, quæ ante fidem nulla esse potuerunt, sed ex mera gratia, liberalitatęq; Dei patris, per Christi meritum nobis communicata, vt & acceptum referamus Deo quicquid boni agimus, & in agendo nihil aliud, quam Dei gloriam spectemus. Quod si secus à nobis factum sit, ea ipsa qua bona viderentur, non esse nobis bona futura, ac mortem potius, quam vitam sempiternam allatura. Nunquid malum est habere bonum? quis vsq; eò est ab omni mente desertus, vt hoc existimet? & tamen si hoc ipsum, quod habet bonum, non ad authorem Deum referas, qui mentem bonam donat, vt recta conetur, & vires, vt conata perficiat: si non Dei gloriam, sed humanam laudem vel commodum aliquod ex eo vitæ degendæ quæsieris, iam hoc ipsum quod habebas bonum, factum est tibi malum, factum est tibi crimen capitale. His ergo præceptis pueri sumus imbuti, non propter se, sed propter Christum, opera nostra Deo placere: nō propter operum nostrorum, quatenus à nobis proficiscuntur, dignitatem, sed propter Christum operibus nostris vitam æternam donari, à quo cum authore proficiscuntur, cumq; non ad alium finem, quam ad ipsum pertendunt, quod leue & momentaneum est tribulationis nostræ supra modum in sublimitate, æternum glorię pondus operatur. 2. Cor. 4.

Sic docuit, sic docet, sic docebit semper, vna sancta Catholica Apostolica Ecclesia, Sic ab Augustino quoq; scriptum legimus, quod vita æterna merces est bonorum operum. In Enchiridio ca. 107. Nunquid autem hæc merces propter opera datur? minime gentium: Datur quidem operibus, verum propter Christum, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Christum, ad quem operantes respicimus: propter Christum qui dixit: merces vestra copiosa est in cœlis: procedent quia bona egerunt in resurrectionem vitæ: propter Christum, de quo seculis iam aliquot cantatum fuit ab omnibus in Germania, materna gentis lingua, quod nisi natus puer ille fuisset, omnes eramus perituri. Matt. 5. Ioan. 5. Nam nisi factus homo, lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum: quid aliud essent vniuersæ iusticiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Apoc. 1. Tit. 2. Quæ est igitur istorum hominum audacia? quæ tam perfrictæ frontis impudentia? qui populo persuadere conantur, Ecclesiam tot seculis

nunquam docuisse de fide intuente non nostram dignitatem, sed mediatorem, & accipiente remissionem peccatorum & hæreditatem æternæ vitæ propter Christum: Quod cum dixerunt, Paulum iustum esse propter suas virtutes, & afflatum diuinum, nihil addiderunt de mediatore, de promissione siue Euangelio, & de fide seu fiducia mediatoris. Aut isti nunquam Ecclesiæ doctores legerunt, aut ita malicia cor eorum excæcauit, vt videntes non videant, & audientes non audiant, neque intelligant. Esa. 16. Quis enim vnquam Theologorum, non iam dico veterum, sed eorum qui quadringentis his annis floruerunt, qui sententiarij siue Scholastici vocantur, aliter docuit, quam quod illa sola opera Deo placent, solis illis merces datur æterna, quæ in fide mediatoris facta sunt? Nonne pater scholasticæ Theologiæ fuisse videtur Petrus Lombardus? Lib. 3. sentent. distin. 25. atqui is vbi de fide tractat, quam diligenter illud inculcat, & Augustini & Gregorij plerisque sententijs in medium productis, quod sine fide mediatoris, vel ante vel post aduentum eius, nullus mortalium saluus factus fuerit, in quem cum commentati sint omnes ferè qui postea sequuti sunt Theologi, idem vno ore scripsisse sensisseq; cunctos, nemo qui quenquam eorum legerit, dubitabit: apud quos etiam illas distinctiones de explicita, de implicita fide, deque vincibili & inuincibili ignorantia reperire licet. Esa. 57. Homi. 17. in Ezechielem. Sed quo magis omnes intelligant, quanta sit istorum hominum in his asserendis temeritas, & impudentia, aliquot locos adferemus, ex eorum libris tantum, quos Theologiæ scholasticæ principes fuisse constat, vt quæ fuerit eorum de meritis operum sententia, cuiuis perspicuum esse queat. Ac primo quidem loco, eum qui cum primis celebris habetur. Thomam Aquinatem collocabimus, qui ante annos propè trecentos, in hanc sententiam scripsisse legitur. Si consideretur opus hominis meritorum, secundum substantiam operis, & quatenus ex libero proficiscitur arbitrio, vita æterna dignum est: Sin autem spectetur, quatenus procedit ex gratia Spiritus sancti, dignum est, non propter suam, sed propter Spiritus sancti dignitatem, mouentis nos in vitam æternam, sicut scriptum non est: Erit in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Prima secundæ quæst. 114. Arti. 3. Ioan. 4. Addit & hoc: Attendi precium operis, secundum dignitatem gratiæ, per quam homo diuinæ naturæ consors factus, adoptatur in filium Dei, cui debetur hæreditas, ex ipso adoptionis iure, iuxta illud Pauli: Si filij & hæredes. 2. Pet. 1. Rom. 8. Scribit præterea. Deum ex promisso debitorem

bitorem nobis fieri, quod ipse bene agentibus præmium promisit, vt mereri dicamur, quoniam promisit. Nunquid hic de promissione tacuit, aut de fide intuente non nostram dignitatem, sed mediatoris, qui cum reconciliauerit nos Deo patri per mortem suam, factus est primogenitus in multis fratribus, & per eum adoptionem filiorum Dei consecuti, atq; ita hæreditate regni cœlestis digni facti sumus? Sed & præceptor eius Albertus Magnus, an oblitus est mediatoris? cum dixit: Iusticia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorum. Ante quem etiam Innocentius Tertius Romanus Pontifex, Quatuor, inquit, cruces purpureæ, sunt quatuor virtutes politicæ, Iusticia, fortitudo, prudentia, temperantia: quæ nisi crucis Christi sanguine purpurentur, frustra sibi virtutis nomen vsurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Æqualis autem Alberti Bonauentura, cum demonstrare conatur, quod nobis lapsis, incarnato Christo, maius gratiæ munus tribuitur, quam tributum fuisset, si in statu innocentiæ primus homo permansisset: quia mediator, inquit, & intercessor pro uobis interpellat, quem in omnibus decet exaudiri, pro sua reuerentia, vnde cum appareat vultui Dei semper ad interpellandum pro nobis, & pro nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie: valde probabile videtur, quod maius munus gratiæ tribuatur nobis, quam si non fuisset incarnatus, vel pro nobis oblatus. Ac præter, ea quæ scribit copiosius, in vigesimam septimam distinctionem secundi libri Petri Lombardi, in eo libro quem inscripsit Compendium Theologicæ veritatis, octo causas enumerat, quamobrem ex condigno mereamur vitam æternam. Prima, inquit, est efficacia doni spiritus sancti cooperantis in meritum. Secunda veritas Dei promittentis. Tertia, persuasibilitas liberi arbitrij consentientis & finaliter perseuerantis. Quarta, difficultas status merendi. Quinta, dignitas Christi nostri capitis interuenientis, quod glorificari debet in membris suis. Sexta, liberalitas Dei retribuentis, quem non decet parua reddere. Septima, obsequium sibi fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit, quod tantum ponderatur in conspectu iudicis, quantum amor ex quo procedit, & ideo non potest sufficienter, nisi à summo bono remunerari. Num & hic nullam Christi mediatoris, nullam promissionis fecit mentionem? Et æqualis horum Guilhelmus Episcopus Parisiensis: Diligens Deum & seruiens ei, Deum sibi facit re vera debitorem: non quidem ex virtute vel bonitate huius amoris vel seruitij, sed magis ex promissione diuina,

Quæstione 3. in 27. distinctionem Petri Lombardi lib. 2. Rom. 8. Art. 3. q. 2. in 29. dist. Petri Lomb. li. 2. Mysteriorum missæ. Li. 1. ca. 63. Art. 3. quæstion. 2. in 29. distinctionē Petri Lombardi secundi. Hebr. 5. Hebr. 9. Li. 5. ca. 15. In libro de meritis.

qua se obligauit bene negociantibus in talentis sibi commissis. Ac nonnullis interiectis: Nostris meritis solis Deum nobis in aliquo facere non possumus debitorem, sed meritis nostris, & promissione sua simul. Qui vero centum annis posterior fuisse videtur Guilhelmus Durandi: Quia in iustificatione, plura & nobiliora sunt à Deo seu à Christo, tum quia etiam illud, quod à nobis est, potius haberet rationem mali quam boni, nisi quodam modo esset à Deo per gratiam præuenientem elicitum, regulatum, & acceptum. Et eius æqualis Ioannes Scotus, posteaquam docuit, nullum actum hominis, secundum strictam iusticiam esse dignum æternæ beatitudinis præmio, extrinseca bonitate, quam habet ex suis principijs, atque ideò recte dici, quod Deus semper præmiat vltra meritum condigni vniuersaliter quidem vltra dignitatem actus qui est meritum: demonstrat simul, quomodo actus aliquis condignum meritum censeatur, dicens quod ille actus est, condignum meritum, hoc est, vltra meritum & bonitatem actus intrinsecam, ex mera gratuita diuina acceptatione, ita vt omnis ratio meriti, non aliunde magis proficiscatur, quam ex ordinatione diuinæ voluntatis illius actus ad præmium. Quem secutus Gabriel Biel, parentum nostrorum memoria, meritum condigni quiddam in eo, qui operatur, quiddam in ipso opere, quiddam in eo requirere dicit, à quo præmium expectatur. In eo qui operatur, vt sit amicus requiri, nam inimicus non est dignus præmio, sed pœna. Quamobrem, quandiu peccato fuerit aliquis obnoxius, non est, quod præmium expectet, sed pœnam, est enim inimicus Dei, cum scriptum sit: Similiter odio Deo sunt, impius & impietas eius: Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, vt referatur ad honorem Dei: nam si quis etiam in gratia existens, alio referat opus, quam ad honorem Dei, præmium non meretur. In eo qui dat præmium, requiritur acceptatio, siue ordinatio actus, sic elicitj, vel imperati ad tale præmium, ita vt præmium iusticiæ in præmiante actum ex gratia procedentem tali præmio æterno dignum, non innitatur bonitati actus, quam habet ex bonitate intrinseca, & principijs suis naturalibus, sed diuinæ ordinationi, quæ est quædam conuentio siue promissio & pactum: debent autem pacta & promissa seruari.

In rationali diuinorum officiorum lib. 4 ca. 38

Dinstin. 17 lib. 1. sent.

Li. 2. dist. 22

Sapi. 14.

Sapi. 4.

Quam

Quam Scotus ordinationem diuinæ voluntatis alicuius actus ad præmium, eam exponens Gabriel promissionem vocat, siue conuentionem et pactum, vt quod opus ex se dignum non erat, æternæ vitæ præmio, dignum fiat propter promissionem Dei, sic illud ex liberalitate sua tanquam dignum acceptantis, quemadmodum in Libro Hester legimus: Hoc honore dignus est, quemcumq; Rex voluerit honorare. Nunquid & hic nullam fecit de promissione mentionem? Idem Gabriel Biel Missæ Canonem explicans, Nullum inquit, foret nostrum meritum, si non per Christi meritum fieret præmio dignum. Nunquid hic Christi mediatoris oblitus est? Dionysius vero Carthusiensis, qui non ita multis annis Gabrielem præcessit, his verbis vtitur: Actio virtuosa, ex motione actuali Spiritus sancti, & ex super naturalibus præstantissimis gratię donis, & charitatis procedens, talis est dignitatis, quod nullum temporale bonum potest esse condigna aut sufficiens merces eius: ideò secundum valentiores Doctores Scholasticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bonauenturam & alios: imo & secundum Augustinum, Gregorium, Bedam & alios sanctos, in omnibus promissionibus Mosaicæ legis, in quibus temporalia bona, pro præmio actuum virtuosorum promittuntur, sub promissionibus temporalibus intelliguntur spiritualia gratiæ bona, ac gloriæ dona. Quamuis autem omnia bona quæ habemus, sint dona Dei: attamen benè & laudabiliter vti eisdem est meritorium. Et quoniam quæ à Deo sunt ordinata sunt, & ipse super glorioßissimus Deus omnia in sapientia fecit, atque in cunctis operibus suis misericordiam iusticiamq; suam contemperat, ipsemet sic ordinauit, & ita instituit, vt rationalis creatura, per viam non solum misericordiæ, sed etiam iusticiæ ad summam & æternalem illam fœlicitatem pertingat. Ad incitandum quoque & confirmandum nos in fide, spe, & charitate, & ad laborandum idoneè, indefessè & feruidè, dignatus est hominibus suis dona beatifica ac diuina, non solum asserendo, sed & promittendo, & iurando prænunciare, sicque se quodammodo ad id agendum constrinxit, & debitorem constituit: vnde ad Abraham loquebatur: Per memetipsum iurauí, quia fecisti hanc rem, benedicam tibi: Propter quod Zacharias in Cantico suo deprompsit: Iusiurandum quod iurauit ad Abraham Patrem nostrum daturum se nobis. Hinc & Iacobus dixit Apostolus: Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet co-

Hester. 6.

Lectiõe 86.

In lib. 2. sententi. distin 27. quæst. 2

Rom. 3.
Psal. 103.

Gene. 22.
Luc. 1.

Iaco. 1.

Tit. 1. Apo. 3. ronam vitæ, quam repromisit Dominus diligentibus se. Iterumq; Apostolus Paulus: Quam promisit qui non mentitur Deus. In Apocalypsi etiam: Ambulabunt mecum, inquit, in albis, quoniam digni sunt: sicque de condigno hoc meruerunt: nihilominus totum originaliter ex mera bonitate & munificentia superbeatissimi Dei fluxit. Hactenus Dyonisius Nunquid autem & hic de promissione tacuit? Sed quorsum attinet aliorum omnium testimonia producere, quos videre licet, aut Thomam, aut Bonauenturam, siue Scotum esse ferè secutos? vt ab horum duorum sententia minime discrepare videantur. Libet nihilominus hic adscribere, verba Ioannis Gersonis, qui vixit ante centum quadraginta annos. Spes, inquit, ad certam beatitudinis expectationem sic se habet: Ponit sibi per fidem, quod est aliqua talis beatitudo: iungit, quod ad illam pura liberalitate & gratia Deus ab æterno quosdam prædestinat, & eligit: addit, quod ad consequutionem eiusmodi finalis beatitudinis, ordinauit media conuenientia, varijs modis, sine numero, inter quæ medium præcipuum est gratia, quæ ideo dicitur vita æterna, quia pignus est vel arra. Hanc autem gratiam nulli daturus est, nisi per medium mediatoris Dei & hominum, quam gratiam pro omnibus meruit ad sufficientiam, sed non efficaciam, nisi incorporatis sibi per fidem habitualem, vt in paruulis, vel actualem & habitualem, quæ per dilectionem perseueranter operatur. Quæ fides minus explicita fuit in Prophetis tempore legis scriptæ, quam in Apostolis tempore gratiæ. Et alio loco: Si obsistat fortasis antiquus ille aduersarius, & calumniabitur, iniustum esse, vt alienis præcibus, & non proprijs operibus quisquam saluetur: ad verbum illud fateor expauescerem, nisi magna merita mea recognoscerem. Habeo autem duo merita magna & valida, & merito pro ijs ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei. Et primum quidem est Domini mei passio: secundum verò, mei est & ipsius operatio: etiamsi vel minimum quid operatus fuero, etiamsi vel vnum in fine vitæ gemitum ædidero: Quacunque, inquit, hora peccator ingemuerit, saluus erit. Primum opus operatus est Dominus meus pro me, & sine me, & quia merito eius ipse non eguit, mihi dedit. Secundum opus operatur mecum, & in me, & eius meritum mihi totum dat, ac pro eo & præmium dabit: atque ita verum est, quod electi Deo dicunt: Omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Primum meritum

De consolatiõe Theologiæ li. 1. Prosa 4.

In sermone de verbis Domini. Venite ad me omnes. parte. 2. Psal. 41.

Eze. 18.

meritum ianuam mihi regni cœlestis referat, secundum in beatitudine sedem collocat. De primo scriptum est: Occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum & Sacerdotes, & regnabunt super terram. Item Christus pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo. Et magister Petrus in sententijs: Non potuit patefieri regni aditus, & fieri salus, nisi per mortem vnigeniti, cuius tanta fuit humilitas & patientia, vt merito eius patuerit in eum credentibus regni aditus. De secundo scriptum est: vnusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Et alibi: Cuius misericordia locum vnicuique tribuit, secundum meritum operum suorum, & secundum intellectum peregrinationis eius. Bene autem dicitur, secundum intellectum peregrinationis eius, quia secundum quod magis aut minus se hic peregrinum esse quisquam intelligit, & iuxta intellectum veram patriam inquirit, secundum hoc maius aut minus in regno claritatis habebit. Attamen qui vel vltimus erit in regno, vtpote qui illud sibi conquisierit vno solo gemitu, vel vno aquæ frigidæ potu, scimus quod tantam gloriam habebit, quantam nec oculis vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et iterum alio loco loquens inimicis animam in desperationem inducere volentibus: Nec opus est, inquit, vt mihi mea peccata commemoretis inferentes hinc, me cœlestibus præmijs esse penitus indignum: id enim scio: sed scio, quod pius ille meus pater Iesus Christus meum debitum soluit, & mea omnia, quotiescunque mihi displicuerint delebit peccata, mihique suo pretiosissimo sanguine cœleste regnum lucri fecit & emit, & hoc titulo & nullo alio possessionem eius rei præstolor. Et paulo post ad eosdem. O nequam & desperati, non quidem dico mihi hanc adesse fiduciam, vt absque obseruantia diuinæ legis saluari præsumam: esset hoc in dubiè non spes, sed præsumptuosa temeritas. Huiusmodi sunt quamplures, qui sine pœnitentia & correctione malæ vitæ Deum eos saluaturum arbitrantur, dicentes, non ideò eos Deum fecisse vt condemnet. Absit vt sic spem meam instituam: quin imo summè cupio in melius reformari, & legem totam adimplere sine qua impossibile esse scio me saluari. Ad id aũt faciendu, mihi confido præstari vires à Dño. Sit igitur hæc vobis mea responsio, quod cœlestiũ bonorũ retributionẽ peto, sub titulo, & in spe mei glorioſi redẽptoris

Esa. 26.
Apoca. 5.
1. Pet. 3.
Lib. 3. distinct. 18.
1. Cor. 3.
Eccl. 16.
Matt. 10.
1. Cor. 2.
De mendicitate spirituali parte 2.

esu Christi, qui mihi ius in illis vendicauit, & ob id suam mihi impertiri misericordiam precor, qua in primis à peccatis meis ex mera sua gratia suam auertat faciem, & omnes meas deleat iniquitates, & exinde me faciat suæ legis factricem & mandatorum eius. Hæc Ioannes Gerson. Quoniam vero, vt supra diximus, hos ferè Scholastici Doctores reliqui secuti sunt: nec aliud scripserunt, aut senserunt omnes sancti Monachi, Dominicani, Franciscani, Carthusiani, & cuiuscunque tandem alterius ordinis, quin & quotquot alij fuerunt scriptores, qui Petrum Lombardum sequuti sunt ad hæc vsque nostra tempora: quis est iucumcisus iste Philistæus, qui sic audet aciei Dei viuentis exprobrare, quasi nihil in ea tot seculis de mediatore, nihil de promissione seu Euangelio, nihil de fide seu fiducia mediatoris dictum sit? Videtur hic non modo Theologos non legisse vnquam, sed ne templa quidem Christianorum ingressus aliquando: vidisset in his Iesu Christi mediatoris nostri simulachra, per quæ templum ingredientes, vt in hoc vno mediatore spem nostram omnem defixam habeamus, admonemur: & cum alia pleraque animaduertisset, de quibus initio libri huius scriptum est à nobis: tum illud audiuisset, quod in ijs orationibus, quæ funduntur ad altare, (vulgo collectas vocant,) præces omnes ad Deum patrem ferè dirigimus: neq; per alium concedi nobis ea quæ petimus, postulamus, quam per vnicum Dei & hominum mediatorem, Dominum nostrum Iesum Christum: vt dicere fuisse mediatorem orbi Christiano tot seculis ignotum, non sit aliud quam dicere: nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri. Verum isti qui dici volunt (si dijs placet) Euangelici, verum an falsum dicant, nihil sua referre putant, dum quos Christus præcioso sanguine suo collegit, eos dispergere, & à corpore ipsius, quæ est Ecclesia, segregare, Sathanæq; lucrifacere queant. Quam ad rem cum non aliam esse viam commodiorem intelligerent, hoc illis commentum placuit, ignoratum tot sæculis fuisse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, nihil de promissionibus, nihil de beneficijs eius dictum esse, verũ hoc actum potius, vt ea quam maxime obscura essent omnibus. Atque interim hæc ab imperitis, non leguntur modo, magna cum admiratione: verumetiam non minore leuitate creduntur. Sed iam quæ sit Ecclesiæ sententia de meritis operum, & quam sint ab omni veritate longe remota, quæ matri nostræ per filios desertores affinguntur, satis planum fecisse videmur.

Ex his

Ex his autem quæ iam dicta sunt, ad ea quæ per istos obijciuntur, facilè fuerit respondere: Nam & nos cum Paulo non inuiti fatemur, quod non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam: quin & illud addimus, Si fieri posset, vt quis ab eo die quo conditus est orbis, ad extremum vsq; iudicij diem viueret, ac per omne tempus id non modo laboraret, verumetiam extrema quæq; supplicia pro Deo pateretur, nondum essent labores illius & cruciatus digni, quibus æternæ vitæ præmium redderetur. Quamobrem ipsa quidem operum natura, siue substantia, digna non est: verum dignus est Deus, qui operatur ea in nobis: digna est Christi passio, per quam quæ indigna fuerant ex se, digna facta sunt opera nostra æternæ vitæ retributione: digna est denicq; charitas quæ diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, quæ cum finem nesciat, non est huius temporis: atq; ideo nullum temporale, sed æternum præmium illi pro dignitate tribui potest. Sed nec illud imus inficias, quod facti sumus, vt immũdi omnes, & quasi pãnus menstruatæ vniuersæ iusticiæ nostræ. Sed quid si sanguis Iesu Christi emundauit nos ab omni peccato? si propterea dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operũ? nunquid euacuabo crucem eius? nunquid mortis illius beneficium abolebo? nunquid non agam potius gratias infinitæ bonitati illius & misericordiæ? per quam factum est, quod iusticiæ meæ, quæ natura sua tanquam pannus menstruatæ fuerunt, sanguine illius ablutæ, factæ sunt mundæ, factæ sunt acceptæ Deo, factæ sunt per hanc illius acceptatiõem dignæ præmio vitæ æternæ: quod fulget in illis iusticia meritorum Christi: quæ si non adesset, si non fulgeret in illis, essent adhuc quales fuerunt, tanquam pannus menstruatæ. Sic à Ruperto Abbate scriptum legimus: Quem tu erudieris Domine, ille scit quod iusticia nulla sit, quod omnis ex operibus iusticia vana sit, nisi testimonium habeat ex fide huius filij hominis Iesu Christi: cuius sanguis cum aqua fluens de latere eius, nisi iustos omnes emundasset, immundæ, & sordidæ essent omnes iusticiæ. Confitemur & illud nõ magis humiliter, quam & veraciter & libenter: quod cum fecerimus omnia, quæ nobis præcepta sunt, serui sumus inutiles, quod debuimus facere, fecimus. Sed quid si ille iam non dicit nos seruos, sed amicos? quid si non tantum amicorum, sed etiam filiorum suorum honore nos & appellatione dignatur, quibus omni iure cœlestis regni debetur hæreditas? quid si tanta

1. Ioan. 1.
Tit. 2.
Lib. 2. in Matth.
Ioan. 15.
Rom. 8.

si tanta liberalitas eius est, qui fons est perennis totius bonitatis, vt vltro se obliget, vt cui nos debitores sumus, ipse se nobis ex promissione debitorem constituat? Debitor enim factus est, inquit Augustinus, non aliquid à nobis accipiendo, sed quod ei placuit promittendo. Illo ergo modo possumus exigere Dominum nostrum, vt dicamus: redde quod promisisti: quia fecimus quod iussisti, & hoc tu feciſti, quia laborantes iuuisti. Quem sequutus Fulgentius, Ecce qualis est, inquit, dominus noster, vt donando debeat: & quanto magis donat, tanto magis eum debitorem esse non pigeat. In quantum enim gratis largitur, in tantum debitor inuenitur, nec eum potest aliquis debitorem habere, nisi in eo, quod ipse dignatus fuerit gratuita largitate conferre. Hanc igitur illius, inenarrabilem beneficentiam nunquid non obuijs vlnis amplectar potius, quam vt parum illi me gratum præstem? Scio quod bonorum meorum non eget: scio me nihil habere, quod ab eo non acceperim: scio quod illius sunt omnia, neque possum illi dare quicquam, quod de manu eius non acceperim: scio, quod illius munera sunt, si quæ sunt merita mea: ac si quid valet opus aliquod meum, Christi passionis & mortis merito valet, quod iusticia meritorum eius fulget in virtutibus meis si quæ sunt: omne meritum illius vt sit proprium, neque debere mihi quicquam possit. Sed quid faciam illius immensæ bonitati? Nunquid oculus tuus nequam est, quoniam ille bonus est? Agnosco quæ dicis omnia, vera esse confiteor, cum digito Dei scripta sint. Sed quis ego sum, qui modum ponam diuinæ benignitati, quæ tanta est, vt etiam pro ijs, quorum nomine ipse debeo, se mihi debitorem Deus constituat, vt suis ipse donis mercedem promittat, vt suis ipse muneribus coronam tribuat, quæ mihi certe iam debetur, non ex operis mei per se considerati dignitate, sed ex immensa promittentis Dei liberalitate. Quis vnquam prædicare satis poterit admirandam hanc illius bonitatem? quam quanto mihi Sathan magis inuidet, tanto magis de illa gloriabor, tanto maiores illius authori gratias agam, tanto sum in illa perpetuo prædicanda futurus diligentior, & cum Propheta dicam: Misericordias Domini in æternum cantabo. Qui cum & illud canam lubens: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Nam, quemadmodum etiam Ioannes Gerson admonuit, aliter cum Sathana loquimur, si quando ille nos in desperationem adducere, aut si quando opera quæ Deus operatur in nobis, eleuare, ac omne meritum illis detrahere conatur, quo segniores nos ad bene

De verbis Apostoli. Homil. 16. & in enarratione Psalmi 109.

In prologo librorum quos ad Monimũ scripsit.

Psal. 15.

1. Cor. 4. 1. Paral. vltimo.

Matt. 20.

Psal. 88. Psal. 142. Sermone super verba Christi, Venite ad me omnes.

bene operandum redddat: aliter agimus cum sistendi sumus in conspectu diuinæ maiestatis: Tunc enim nos cum sancto Abraham cinerem & puluerem esse recognoscimus: tunc nos miserrimos peccatores & omni suppliciorum genere dignos profitemur, tunc qua summa possumus animorum nostrorũ submissione, veniam deprecamur, tum quasi super terram stamus, alas submittentes, quas in altercatione cum Diabolo, quasi in cœlo volantes, extensas tenemus, vt semper & erecti coram Diabolo, & humiles coram Deo reperiamur: Quod etiam Bernardum feciſſe ſcribit Guilhelmus, qui cum extremum iam spiritum trahere videretur, in excessu mentis suæ ante tribunal Domini sibi visus est præsentari. Affuit autem inquit, & Sathanas ex aduerso improbis eum accusationibus pulsans. Vbi vero ille omnia fuerat prosequutus, & viro Dei pro sua fuit parte dicendum: nihil territus aut turbatus ait: Fateor, non sum dignus ego, nec proprijs possum meritis regnum obtinere cœlorum. Cœterum duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate scilicet Patris & merito passionis. Altero ipse contentus, alterum mihi donat, ex cuius dono iure illud mihi vendicans non confundor. In hoc verbo confusus inimicus, conuentus ille solutus, & homo Dei in se reuersus est. Sed & Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis interrogationes quasdam præscripsisse dicitur infirmus in extremis constitutis: inter quas extrema est: Credis te non posse nisi per mortem Christi saluari? Respondet infirmus, Etiam. Tum illi dicitur. Age ergo, dum supereſt in te anima, in hac sola morte fiduciam tuam constitue, in nulla alia re fiduciam habe, huic morti te totum committe, hac sola te totum contege, totum immisce te in hac morte, totum confige, in hac morte totum inuolue. Et si Dominus Deus voluerit te iudicare, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi obijcio inter me & tuum iudicium, aliter tecum non contendo. Et si tibi dixerit: quia peccatores, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, quod meruisti damnationem, dic: Domine mortem Domini nostri Iesu Christi obtendo inter me, & mala merita mea, ipsiusq; meritum offero pro merito, quod ego debuissem habere nec habeo. Si dixerit, quod tibi est iratus, dic: Domine mortem Domini nostri Iesu Christi, oppono inter me & iram tuam.

Gen. 18.

In vita D. Bernardi cap. 12.

Quamuis

Quamuis exempla Sanctorum commemorare liceat, qui cum iam essent morti proximi, non omnino suis operibus diffidere
Esa. 34. visi sunt, sic Ezechias rex, cum dixisset illi Dominus: Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues: conuersa facie sua ad parietem, orauit Dominum & dixit: Obsecro Domine, memento quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in cor-
2. Tim. 4. de perfecto & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Ac maiore cum fiducia Paulus, cum delibaretur, & tempus resolutionis iam eius instaret: Bonum, inquit, certamen certaui, cursum consumaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex.
In vita eius Quibus verbis etiã cognominem eius Paulum Eremitam, iamiam ex hac vita migraturum, vsum fuisse scribit Hieronymus: Qui de Hylarione quoq; narrat, quod cum iam modicus calor teperet in corpore, nec præter sensum quicquam viui hominis supereſſet, hæc verba protulerit: Egredere quid times? egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta annis seruiuisti Christo & mortem times? atque in hæc verba spiritum exhalauit. Sed quorum quenquam reperire licet, his præsertim temporibus, quibus abundauit iniquitas, refrixit charitas multorum, qui sic vitam suam transegerit, vt peræquè confidenter vt isti loqui possit, ex diuersorio corporis huius æternam illam in do-
Iob 9. mum migraturus? Quamobrem tutius fuerit, vt cum sancto Iob vereamur omnia opera nostra, cum non sine causa videamus in Ecclesia Catholica semper obseruatum, vt qui morti iam sunt proximi, diligenter admoneantur, etiam simulachro Christi crucifixi ante oculos posito, quo propriæ iusticiæ diffisi, in vna Christi iusticia, spem suam & fiduciam omnem habeãt collocatam: illam patri cœlesti repræsentent, illi vni innitantur. Sic enim futurum est, vt inanem gloriam fugiamus, dum præcipuum authorem & consumatorem nostræ iusticiæ Christum profitemur, & ipsius merita denuo nobis applicari promereamur, ad eas quæ tunc occurrunt tentationes superandas. De
De vita Augusti. cap. 27. Ambrosio scribit Possidonius, quod moriturus dixerit. Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere, sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus: Quæ verba senex Augustinus, tanquam elimata ac librata, sit admiratus ac vehementer laudauerit. Ideo enim eum dixisse: nec mori timeo, quia bonum dominum habemus, ne crederetur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Quod vero præcessit: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere, ad illud respicientem dixisse, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino, quam de meritis se dicit magis confidere

confidere. Quanquam illa Psalmographi verba non ita doctores sancti accipienda putauerunt, vt negari per ea crederent iustificari quenquam in extremo iudicio: certum est enim quod omnes nos manifestari oportet, ante tribunal Christi, quodq; iudicium ibi futurum sit de operibus, vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum. Quamobrem si nemo tum iustificaretur, si nemo referret propria corporis, prout aliquid boni gessit, neq; glorificaretur quisquam, nec essent quibus recte dici posset: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Quæ verba proferens Augustinus, quærit: Quibus meritis? Et statim subiungit: Esuriui enim & dedistis mihi manducare &c. Erit igitur iudicium & retributio secundum opera, erit iustificatio secundum opera cuiusque. Ibunt qui bona egerunt in resurrectiõem vitæ. Cæterum expendamus Prophetæ verba diligentius. Nõ dixit simpliciter: Quia non iustificabitur omnis viuens, verum addidit in conspectu tuo. Hoc itaq; dixisse videtur, quod in libro Iob scriptum legimus: Nunquid homo, Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiunt ei, nõ sunt stabiles & in angelis suis reperit prauitatem, quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum consumentur velut à tinea. Et alio loco: Verè scio, quod ita sit, quod non iustificabitur homo compositus Deo. Et iterum alio loco: Nunquid iustificari potest homo compositus Deo aut apparere mundus natus de muliere? ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quanto magis homo putredo, & vermis, & filius hominis vermis? Quæ loca enarrans Gregorius. Humana, inquit, iustitia, diuinæ iustitiæ comparata, iniustitia est: quia & lucerna in tenebris lucere cernitur, sed in solis radio posita tenebratur. Et rursus: Homo quippe Deo non compositus, iustitiam percipit, compositus amittit: quia quisquis authori bonorum se comparat, bono se quod acceperat, priuat. Nunquid negat Gregorius habere nos nostram iustitiam? percipit, inquit, iustitiam, non compositus, amittit compositus Deo. Quid aliud his verbis, quam hoc indicare videtur, quod non comparata Deo est aliqua iustitia nostra, comparata illi mera est iniustitia? Sicut est aliquis lucernæ splendor in tenebris, cæterum si ponatur in solis radio, meræ sunt tenebræ. Quod indicat etiam Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non est sanctus, sicut Dominus. Si scriptum esset, inquit, non est sanctus, nisi Dominus, consequens erat omnes nos renunciare nobismetipsis, ab hac spe, vt sancti efficeremur, nunc autem necessaria di-

Matt. 25.

Sermõe 49 de verbis Domini.

Ioan. 15.

Iob. 4.

Iob 9.

Iob 25.

Lib. 4. moral. ca. 26.

Li. 9. ca. 5.

ſtinctione vtitur,& dicit: Non eſt ſanctus ſicut Dominus,hoc eſt: Etſi ſint ſancti multi,ſed nullus ita ſanctus eſt vt Dominus. Poſſunt ergo multi ſancti fieri,ſicut & mãdatum Dei dicit:Sancti eſtote,quoniam & ego ſanctus ſum, ſed quantumcunq; quis in ſanctitate proficiat, quãtumlibet puritatis & ſyncerítatis acquirat,ita eſſe ſanctus homo non poteſt,ſicut Dominus: Quia ille largitor ſanctitatis eſt,iſte ſuſceptor: ille ſanctitatis fons eſt, hic autem ſancti fontis potator,ille ſanctitatis lux eſt, hic ſanctæ lucis inſpector,& ideo non eſt ſanctus, ſicut Dominus. Hoc &
In Pſal.52. ab Hylario dictum aliquot ante ſeculis his verbis legimus: Quanquam vero eam eſſe infirmitatem humanæ naturæ meminerimus, vt ex comparatione diuinæ bonitatis bonus nemo ſit: ſed incomparabilis illa diuinitatis exceptio, non intercluſit bonitatis officium,vt ſecundum comparationem hominum inter homines,bonus nemo ſit. Ad eundem modum Ioannes
In Pſal.115. quoq; Chryſoſtomus: Quemadmodum hora veſpertina, quis ſtellam alijs comparatam lucidam vocat,quam ſole fulgente lucidam nemo diceret, quod excellens ſplendor ſolis, fulgorem ſtellæ obtegit: ita & hominem veracem ac bonum eſſe dicimus, quando eum cum alijs hominibus conferimus: cœterum quando eum cum Deo comparamus, non eſt verax: Omnis enim homo mendax.Et qui fuit vtroq; poſterior Beda Presbyter ex-
Li.3. in.ca. 11.Lucæ. plicans locum Euangelij: Vos cum ſitis mali,noſtis bona data dare hominibus: Apoſtoli,inquit,qui electionis merito bonitatem generis humani,multis exceſſerunt modis,ſupernæ bonitatis intuitu mali eſſe dicuntur,quia nihil eſt per ſemetipſum ſtabile,nihil immutabile,nihil bonum niſi Deitas ſola. Omnes vero creaturæ,vt beatitudinem æternitatis, vel immutabilitatis obtineant,non hoc per ſuam naturam, ſed per creatoris ſui participationem & gratiam conſequuntur. Non modo iuſticiam non habere,ſed ne eſſe quidem dicimur comparati Deo,ſicut in libro de diuinis nominibus non vno loco docet Dionyſius, &
De perfectione iuſticiæ. poſt eum Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non eſt præter te. Sed & Auguſtinus: Omnia quæ creata ſunt, quamuis ea Deus fecerit bona valde, creatori tamen comparata,nec bona ſunt,cui comparata,nec ſunt: Qui Prophetæ locum hunc adducens in eodem libro: Hoc eſt,inquit,ne intres in iudicium cum ſeruo tuo,noli me iudicare ſecundum te,qui es ſine peccato,quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens: Quod ait, non iuſtificabitur, ad illam perfectionem retulit,quæ in hac vita non eſt. Neque ſecus interprætatus
In Pſalmos eſt Arnobius, qui centum plus minus annis Auguſtinum, præceſſiſſe

præcessisse videtur: Non intres, inquit, in iudicium cum seruo tuo: hoc ergo voluisti dicere, iusticia tua est, vt Dominus in iudicium intrare cum seruo contemnat: quis enim ad comparationem tuam iustificabitur homo? quamuis sanctum & electum & mundum, & laudabilem, in conspectu tuo, id est, ad comparationem tuam, siue diuina iudicia, siue humana probare non possunt. Omnis enim pulchritudo te præsente deformis est, omnis fortitudo te præsente infirma, omnes diuitiæ te præsente mendicitas, omnis iusticia te præsente iniustitia. Ad eundem modum Euthimius quoq; non dixit simpliciter, inquit, non iustificabitur, sed, in conspectu tuo non iustificabitur, hoc est, si ad summam iustitiam tuam comparetur, & iuxta illã exquiratur. Eandem interpretationem adferunt, Bernardus, Hylarius & Hieronymus & alij Psalmorum interprætes. Quo magis autem intelligi quæat, ita rẽ accipiamus. Est iustus Deus, est iustus Dei filius Dominus noster Iesus Christus, quatenus homo, sunt iusti Angeli, sunt iusti & alij Spiritus beatorum in cœlis degentium, sunt iusti & homines in terris agentes. Deus ita iustus est, vt sit ipsa iusticia: Christus quatenus homo, plenitudo est iusticiæ: In angelis cœterisq; spiritibus beatis, est quidem perfecta iusticia, sed quæ longius abest à perfectione, si cum Dei iusticia comparetur: Nos autem in hac vita degentes, de plenitudine Christi, si qui iusti sumus, accepimus omnes pro modulo nostro, tãquam particulas nostras perexiguas, quæ si examinentur quales ipsæ sunt in se, certum est quod immundæ sunt, quod nomen iusticiæ non merentur, quod æternæ beatitudinis præmio dignæ non sunt. Sed quoniam de plenitudine Christi sunt, quoniam opera manuum ipsius sunt, quoniam illius precioso sanguine conspersa sunt, ex eo fit, quod acceptãtur à Deo, tanquã æternæ beatitudinis præmio digna, totum vt sit bonitatis & misericordiæ diuinæ. Illa est quæ præuenit nos, illa est quæ subsequitur nos, illa est, quæ nobis adhæret, siue cum conuertimur, siue cum prælia-mur, siue cum coronamur, quemadmodum à Dauide scriptum legimus: misericordia eius præueniet me. Et iterum: misericordia eius subsequetur me. Præuenit nos eius misericordia, quando qui prior dilexit nos, fidem nobis largitur, quæ per charitatem operatur: Subsequitur nos, quando, quæ munera nullis nostris meritis præcedentibus, ex mera sua liberalitate largitus est, ea quoniam non sumus aspernati, tanquam nostra merita coronat: coronat autem in misericordia & miserationibus. Huc respexisse videtur Gregorius dicens, non bonitate nostra

De verbis Esa. ser. 7. Lib 1. contra Pelagianos.

Psal. 78.

Psal. 102. Lib. 5. in. 1. Reg. cap. 2.

sed Dei fit, vt homo terrenus bonis cœlestibus perfruatur: donum quippe Dei est, non ex nobis. Et alio loco: Illam sanctorum fœlicitatem misericordiam esse dicit, quoniam & ex hoc misericordia iure potest, inquit, nominari: quia pro illis operibus datur, quæ sine præuentu diuinæ misericordiæ nemo assequitur, quia quibus misericorditer tribuit, vt in hac vita bene operentur, eis misericordius largitur, vt in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Hæc est gratia quam pro gratia dandam sanctus Apostolus perhibet, vt quibus in hac vita diuinitus datur gratia sanctificationis, eis in futuro detur gratia æternæ fælicitatis. Et tamen hæc ipsa bonitas, hæc ipsa misericordia Dei iustitia est: iustum est enim, quod misericordia motus per Prophetam dixit, pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis: In quacunq; hora ingemueris, saluus eris, vt illud præstet, promissiq; sui memor, vel extremum peccatoris gemitum coronet in misericordia & in miserationibus suis multis: quod etiam in latrone præstitit, propter facinora sua in crucem acto, qui simul vt dixit: Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum, statim audire meruit, Hodie mecum eris in Paradyso. Atq; hoc est fortassis, quod à Propheta scriptum legimus. Exequabit gratiam gratiæ eius: hoc est, quod Ioannem quoq; dicere voluisse scribit Augustinus, qui postea-quam dixit: de plenitudine eius accepimus omnes: mox adiecit, & gratiam pro gratia: pro gratia fidei, spei & charitatis, in quibus per gratiam eius proficientes ambulamus, accepimus iam spe, accepturi deinceps etiam re, gratiam illam de qua loquitur Paulus: Gratia autem Dei vita æterna. Quem sequutus Rupertus: Prius, inquit, in hac vita gratiam dat, diuersa credentibus in se tribuens charismata, & post in illo seculo, de quo nunc sermo est, pro gratia bene expensa, retributionis æterna præmia recompensat. Et æqualis Ruperti Bernardus, eadem illa Ioannis verba explicans: Gratiam pro gratia: Triplicem, inquit, gratiam diuinitus accepimus. Vnam qua conuertimur: aliam qua in tentationibus adiuuamur: tertiam qua probati remuneramur. Et prima quidem beneplacitum est: secunda meritum, tertia præmium: de prima dictum est, de plenitudine eius omnes accepimus, de duabus reliquis dictum est, & gratiam pro gratia, id est: munera gloriæ æternæ pro merito temporalis militiæ. Vocatur autem vita æterna gratia, non ob aliud sicut scribit Augustinus, nisi quod gratis datur, nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur, vt cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud

In sept. Ps. pœnitencialem.

2 Cor. 1.

Ezech. 18.

Luc. 23.

Nacha. 4.

Tract. 3. in Ioannem. Ioan. 1.

Lib. 12. in Apoc.

Sermone 5. de assumptione.

Ad Sixtũ Epist. 105.

aliud coronet quam dona sua, quam ea quæ non despicit opera manuum suarum. Cuius etiam alio loco verba sunt hæc: Quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine vlla dubitatione confitendum est, ideo gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Recte quippe ipsa intelligetur, quæ gratia in Euangelio legitur, gratiam pro gratia, id est, pro his meritis, quæ contulit gratia. Qua de re sic ante Augustinum quoque scripsit Basilius: Quis adeò rudis est, vt non audiuerit de bonis quæ Deus præparauit dignis, vt ignoret quod corona iustorum est, spiritus sancti donum siue gratia, quæ largiore tum ac perfectior exhibebitur, cum iuxta proportionem recte factorum spiritualis gloria fuerit vnicuiq; distributa. Neq; hac vna in re illustris est illius gratia & misericordia, quod sua dona coronare in nobis dignatur, magis etiam in hoc insignis est, quod vnigenito suo filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: tradidit autem ad illudendum, flagellandum & morte turpissima condemnandum, vt passionis & mortis illius merito mereri nobis vitam æternam liceret. Atque hæc illa videtur esse misericordia, de qua dicit Augustinus: Væ etiam laudabili vitæ hominum si remota misericordia discutias eam. Nam nisi Christi misericordia intercessisset, qui semetipsum tradidit pro nobis, oblationem & hostiam Deo, nisi sanguis eius interpellaret, nisi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi suas ostentans, væ foret quamlibet laudabili vitæ nostræ, si remota hac misericordia discutienda veniret. Ad hanc igitur misericordiam confugiamus, secundum hanc misericordiam iudicari petamus, vt in illa die tremenda, quando cœli mouendi sunt & terra, non iudicentur opera nostra qualia sunt in se: actum enim erit de illis, si secundum naturam, siue substantiam ipsorum, iudicium factum fuerit, sed iudicentur tanquam à Deo data, tanquam opera manuum illius, tanquam (quæ nunquam satis est prædicanda bonitas illius & misericordia) Iesu Christi sanguine respersa, & per eum in honorem adducta, vt iam non possint æternæ vitæ præmio digna non censeri. Si quis nos tanquam Adæ spectet filios, si quis opera nostra tanquam ex nobis profecta cõsyderet, re vera digni non sumus, quibus tam excellens præmium detur, & sunt omnes iusticiæ nostræ, tanquam pannus menstruatæ. Sed quid si pater ille misericordiarum, dignos nos fecit, in partem sortis sanctorum in lumine? quid si propterea filius

Psal. 137.
De correptione & gratia ca. 13
De spiritu sancto. cap. 16.
Rom. 8.
Lib. 9. confess. cap. 13.
Ephe. 5.
Hebr. 9.
Colos. 1.

Rom.5. Ephe.2. eius vnigenitus, pati, crucifigi, mori dignatus est, vt nos qui eramus inimici, & natura filij, iræ efficeremur ciues sanctorum & domestici Dei, efficeremur membra eius, efficeremur non amici modo, verumetiam filij Dei: si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, fratres autem & cohæredes Christi: vt quæ opera nostra, per se fuerunt immunda, ea sanguine ipsius abluta, mũda & grata redderentur in conspectu Dei, æternæq; beatitudinis præmio digna. Præclarè Athanasius: Quemadmodum verbum caro factum est, sic & homo, quæ Dei sunt per verbum accepit. Omnia enim quæ homo accepit, verbum dicitur accepisse: vt quamuis indignus sit homo, quantum ad naturam eius pertinet qui talia acciperet, tamen propter verbum carnem factum accepisse monstretur. Discutientur igitur in extremo iudicio opera nostra, sed non remota misericordia Christi, qui non solum author eorum & effector est, verumetiam quæ natura sua fuerunt immunda, sanguine suo mundare dignatus est. Simul illud effecit, vt quod illis deest, suæ passionis & mortis precio compensetur: vt recte cum Bernardo dicere possimus. Pauperes sumus, parum dare possumus, attamen reconciliari possumus pro paruo illo si volumus: Totum quod dare possum miserum corpus istud est, id si dedero satis est: si quo minus, addo & corpus ipsius, iam illud de meo est, & meum est: Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est mihi, de te Domine suppleo, quod minus haheo in me. Cuius alio loco de meritis, hæc est sententia: Sufficit ad meritum scire, quod non sufficiant merita: sed vt meritum satis est, de meritis non præsumere, sic carere meritis, satis ad iudicium est: Porro infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita, quibus se tamen indignos reddunt, si sua iungere non nequiuerint, sed neglexerint, quod quidem periculum iam adultæ ætatis est. Merita proinde habere cures, habita data noueris, fructum sperauerís Dei misericordiam, & omne periculum euasisti, paupertatis, ingratitudinis, præsumptionis. Periculosa paupertas penuria meritorum: Præsumptio autem Spiritus fallaces diuitiæ, & ideo: Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait sapiens. Fœlix Ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest: habet vnde præsumat, sed non merita: habet merita, sed ad promerendum non ad præsumendum, ipsum non præsumere nonne promereri est? Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia esse merita paruuli, siue cuiuscunque tandem alterius

Esa.9. In Cantica sermo. 68. Prou.30. Sermone 1. in Epipha.

recens

recens baptisati, alia adulti, post Baptismum aliquandiu superstitis: ille non habet sua, sed sola Christi merita, & secundum illa iudicabitur dignus vita æterna: adultus vero, Christi meritis iungit sua quoque, quæ si bona sunt, pronunciabitur & ille dignus in extremo iudicio, qui possideat regnum patris ab æterno sibi præparatum, iuxta merita sua Christi meritis innitentia. Simul & illud perspicuum est ex his Bernardi verbis, quod non merita, sicut nouatores contendunt, sed præsumptionem de meritis excludere videtur, sicut & ille qui dixit: Quantum detrimentum est non laborare, tantum periculi de labore præsumere. Quam frequens autem illud est apud Chrysostomum, vt ne alijs in rebus vllis, quam in bonis operibus confidamus. Sic in Matthæum scribens monet, vt vnusquisque nostrum nulla in re spem suam, nisi post Dei misericordiam, in sanctitate morum constituat. Cuius in his quoque Commentarijs, quæ in Genesin ædidit, hæc verba sunt. Habenda est salutis expectatio, in omni virtutis operatione, & neque in appellatione, sublime sapere, neque in cognatione sanctorum virorum, neque in aliquo, sed in fiducia bonorum operum, imò neq; in illis multum de se sentire, sed tunc magis humilem & modestum esse oportet, cum magnas virtutum diuitias congerere possumus: sic enim & ipsi collectas diuitias custodiemus & gratiam Dei nobis conciliabimus. Enimuero propter hoc & Christus discipulis suis dicebat: Cum omnia feceritis, dicite serui inutiles sumus. Igitur in omnibus inflationes & fastus nostros humiliemus, & discamus modesti esse, & non extolli in bonis operibus, et scire maximam virtutum esse, in bonis operibus modeste atq; humiliter se habere. Non reprehendit hic fiduciam operum Chrysostomus: qui super eundem librum commendatus opera multæ nobis fiduciæ esse fulcimenta scribit. Et in alio quodam libro, vnum duntaxat apud Christi tribunal patrocinium esse dicit operum, quo qui careret, aliunde nusquam, inquit, saluti locus est. Et rursum in Paulum scribens. Oramus, inquit, vt post baptismum etiam, vitam honestam habemus. Tu contra studes, vt hinc migres absq; bona vita: Quid autem refert si iustus fias, sed sola fide? at nos optamus, vt & ex benefactis habeas fiduciam. Non reprehendit igitur sobriam operum fiduciam Chrysostomus, sed sicut ab abeodem scriptū est, aut quisquis ille fuit author operis imperfecti: In omni re ex ipsa re nascitur, quod exterminet rē, vtputa in ligno, ex ipso ligno nascitur vermis, qui exterminat lignum: ex

Faustus li. 1 de libero arbitrio ca. 1. Hom. 5.

Homi. 21.

Hom. 1. Hom. 11. in Ioannem. Hom. 2. in posteriorē ad Cor. epistolas.

Hom. 43. in Matthæū.

veſtimento naſcitur tinea, quæ comedit veſtimentum: ex oleribus naſcitur vermis, qui olera vniuerſa corrumpit. Sic & in ſpiritualibus ex ipſo propoſito eorum ſpirituali, accipit occaſionem inimicus, vnde eis retia texit, ita vt cum cœtera vicia tantum in malefactis valeant, ſola ſuperbia etiam in recte factis cauenda

Homi. 3. in Matth. ſit: hanc à nobis amoliri ſtudet his verbis Chryſoſtomus. Quod apertius etiam alio loco demonſtrat, dicens: Caueamus de nobiſmetipſis dicere glorioſe, hoc enim nos & hominibus & Deo facit abominabiles. Et idcirco quanto maiora fecerimus bona, tanto de nobis minora dicamus: Hoc enim modo maximam, & coram Deo & coram hominibus gloriam conſequemur: nec ſolum gloriam quæ à Deo eſt, verumetiam mercedem retributiõemq; pleniſſimam. Noli ergo mercedem repoſcere, vt merearis accipere: tu ſaluari te Dei gratia confitere, vt ſe ille tibi debitorem fateatur: nec modo pro operibus tuis, verumetiam pro hac grata humilíq; ſententia: quando enim aliqua fecerimus, habemus eum procul dubio debitorem, quando vero nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quam propter opera ipſa quæ facimus. Minimũ itaq; de ſe ſenſiſſe, tam magnum eſt, quam maximas res feciſſe, quod ſi nõ adſit, nec ille poterint eſſe laudabiles: nam nos quoq; famulos habentes, tum eos maxime comprobamus, quando cum bona gratia in omnibus obſequuti, nihil ſe grande arbitrantur egiſſe. Itaque ſi bona tua magna vis facere, noli ea magna putare, aliter enim magna eſſe non poſſunt: Sic enim Centurio dixit:

Matt. 8. Non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: & propterea dignus effectus, ſupraq; omnes Iudæos iure mirabilis: Sic etiam Pau-

1 Cor. 15. lus ait: Non ſum dignus vocari Apoſtolus: & omnium primus inuentus eſt: Sic & Ioannes:

Ioan. 1. Non ſum, inquit, dignus ſoluere corrigiam calciamenti eius, & idcirco amicus factus eſt, & manum Chriſtus quæ indignam ſe calciamentis eſſe ducebat, à pe-

Luc. 5. dum obſequio ad caput ſuum ſubleuauit. Sic etiam Petrus ait: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum, & propterea factus eſt Eccleſiæ fundamentum: Nihil enim ſic eſt amicum Deo, quam ſi quis ſe minimis annumeret: hoc eſt enim caput totius Philoſophiæ atque faſtigium. Et iterum explicans illum lo-

2. Paral. 26. cum ex libro Paralipomenon. Elatum eſt cor Oziæ: Nihil, in-

Homi. 3. quit, perinde gignit ſuperbiam, vt bona conſcientia, niſi aduigilemus: vnde Chriſtus ſciens quod poſt benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat diſcipulis ſuis: Cum omnia feceritis, dicite inutiles ſerui ſumus. Cum enim hæc noxia beſtia parat inuadere vos, tunc, inquit, per hæc verba fores illi occludite: neque dixit, cum omnia feceritis inutiles eſtis, ſed vos dicite, inutiles ſumus.

mus. Dic, ne metuas, non ex tuo iudicio fero sententiam: nam si tu teipsum dixeris inutilem, ego te vt vtilem coronabo. Explicans eundem locum Faustus, qui non multo fuit Chrysostomo posterior. Aduerte inquit, quia non exclusit operis studium, sed operantis requirit obsequium, nec laborem seruitutis recusat, sed humilitatem mentis insinuat. Vitium ergo quod laborem fugiendum imperitissime putas non in opere, sed in corde consistit. Totis ergo laboribus laboro, sed quicquid de superna largitate percepero, gratiæ non industriæ deputabo. Beneficium vocabo non precium: donum testabor esse, non meritum, remunerationem non retributionem. Ex his Chrysostomi & Fausti locis videre licet, quemadmodum quæ Christi verba nostri temporis hæretici producunt, ad extenuanda merita operum: ijs non modo non extenuari, verum amplificari potius ea sint interpretati, modo vt quæ sequi solet in recte factis, periculosa vitetur arrogantia: aliud enim loquitur homo, aliud loquitur Deus. Homo dicit: Seruus sum, & seruus inutilis. Quid Dominus? Euge, inquit, serue bone & fidelis: Et, Iam non dico vos seruos, sed amicos: quin & pro seruis fratres appellat, & qui se vocãt seruos inutiles, Deus appellat filios suos: atque ipsi qui se nunc vocant seruos inutiles, audient à Domino: Venite benedicti patris mei: & audient commemorari sua benefacta, quæ ipsi se fecisse nesciebant. Neque vero solus Chrysostomus, verumetiam æqualis eius Basilius, vsque eo non reprehendit fiduciam operum, vt disertis etiam verbis scriptum reliquerit: Mulctaris, sed diuitijs cœlestibus & thesauro quem per bona opera tibi reposuisti, intende. Et alio loco: Exhibe opera, & tum demum exige retributionem. Iterum alio loco: hominem saluum fieri dicit, per iustitiam operum. Et in Homilia quam scripsit in inicium prouerbiorum: Omnes, inquit, qui viam Euangelicam incedimus, mercatores sumus, per opera mandatorum nobis possessionem cœlestium comparantes. Quo sensu dictum etiam est ab Augustino: Auaritia te ad Indos misit: ad deportandum aurum, ego tibi ante ostium Christum posui, à quo emeres regnum cœlorũ. Et ab Ambrosio: Habemus plura subsidia quibus peccata nostra redimamus, sed tu ipse venalis es, pectatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua, vilis pecunia sed prætiosa est misericordia: Eleemosyna inquit à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri diuitiæ eius. Et in Euangelio Dñs dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et à Ioanne Chrysostomo: Pretium non apponò, ne obijcias inopiã: quanti

Lib. 2. de libero arbitrio cap. 4.

Matth. 25. Ioan. 12. Ioan. 20.

Ioan. 1. Matt. 25.

In sermone de gratiarũ actione.

In serm. ad Diuites. De spiritu sancto, ad Amphilochium. cap. 24. Sermone de verbis Apostoli, sermo. 22. De Helia & ieiunio. cap. 20. Homil. 9. de pœnitentia.

quanti potes, tanti eme: habes denarium, eme cælum, non quod venale sit cœlum, sed quod clemens est Dominus: non habes denarium, da calicem aquæ frigidæ: inquit enim:

Matt. 10. Quicunque dederit vni ex minimis istis, calicem aquæ frigidæ propter me, non perdet mercedem suam. Mercatura negotiacióq; cœlum est, atque ipsi pigritamus, da panem & accipe Paradysum, parua da & magna suscipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Et alio loco:

Hom. 12. in Matthæũ. Pro paucis ingeribus, & exiguis habitaculis, non modo aurum, sed proprium quoque sanguinem frequenter impendimus: vt vero cœlum nobis emamus ipsum, ne hæc quidem, quæ nostris vsibus superant, erogamus: & hoc cum & exiguo illud precio emere possimus, & in perpetuum possidere, si semel emerimus. Et

Homi. 78. in Matth. iterum alio loco: Deus tibi pecuniam tradidit, vt cœlum merceris. In quam sententiam & à Gregorio Nazianzeno,

In oratiõe de baptismo. & à Petro Chrysologo pleraque scripta legimus: Præclarè autem Chrysostomus:

Serm. 8. Eme, inquit, cœlum, non quod venale sit cœlum, sed quod clemens sit Dominus: Quis enim nescit, quod non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quodqúe nostris operibus, quatenus nostra tantum sunt, ea comparari non possit? verum tanta est Dei clementia, vt quæ per se digna non sunt, ea intercedente filij sui sanguine, quo respersa sunt, pro dignis habeat, quibus regni cœlestis præmium largiatur. Cœterum numisma nostrum charitas est, quæ pretium imponit actibus nostris: per quam, sicut

De vita spirituali animæ lectione 3. à Ioanne Gersone scriptum legimus, non ex illorum dignitate, sed ex dignissima seu dignantissima condescensione Dei mereamur cum eodem de regno cœlorum, cum fauore multo: Et quamuis omnia quæ damus sint de suo, & suscepimus ea de manu sua, & ita dare proprie nequimus, quid pro quo: nihilominus ipse totus desyderabilis, acceptat bona nostra ex valore huiusmodi numismatis tanquam nostra essent appropriatè & non sua: reddit quoque absque vlla commutatione ciuili, sed emptione gratuita vinum compunctionis, lac deuotionis, imo

In oratione exhortatoria ad gentes. & seipsum, & regnum cœlorum. De hoc numismate Charitatis ita scribit vetustissimus author Origenis præceptor Clemens Presbyter Alexandrinus: Ne si pactolum quidem, qui totus aureo, vt est in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro salute iustum præcium numerauerit. Ne vos ergo laborasse pigeat: licet vobis si velitis præciosissimam salutem emere propriothesauro, charitate, & fide vitæ: quod quidem est iustũ

præcium.

præcium. Iustum præcium salutis esse dicit Clemens charitatem. Cum autem dicit Ioannes Gerson numisma nostrum esse charitatem, cumq; multis ante seculis iustum salutis nostræ præciu m eandem charitatem vocat Clemens Alexandrinus, non ita accipi oportet, quasi sola charitate non autem simul operibus ex illa procedentibus, regnum cœlorum nobis comparemus. Cæterum quemadmodum vis comburendi penes ignem quidem est omnis, non tamen effectus ipse combustionis, qui penes ignem est & materiam lignorum: sic habere se videtur charitas, tanquam ignis, quę radix est merendi, opera vero ex illa procedentia, sunt tanquam ligna. De quibus & ipsum etiam Augustinũ, qui sunt præcipuus gratiæ fuit prædicator, ita dissentem audiamus: Nemo, inquit, habitabit in terra viuentium nisi per opera sua: nemo glorietur se habitaturum ibi, si dicit se seruum Dei, & opera non habet: non enim habitabunt, nisi filij: Filij, tui te deducant ad terram promissionis, terram viuentium & non morientium. Præcedant filij tui, præcedant te opera tua. Quales filios præmiseris, talis & sequeris. Qui etiam enarrans illud ex Euangelio. Qui dederit calicem aquæ frigidæ &c. Regnum cœlorum, inquit, venale proposuit, & præcium eius calicem aquæ frigidæ esse voluit. Scripsit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra auariciam, quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impartiendam eleemosynam accendit, Saluianus, Episcopus Massilienfis: vbi inter cætera sic loquitur. Si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus saltem ad emendam beatitudinem: si non damus, ne damnemur, demus saltem vt muneremur: si non habent sancti quæ redimant, habent tamen quæ emant. Atq; hæc quidem secundo libro. In eo autem qui præcessit: Neq; homo, inquit, Deo præstat beneficium, in his quæ dederit, sed Deus in his homini, quæ acceperit, quia etiam quod homo habet, Dei ac Domini sui munus est, ac per hoc in his quæ offeruntur ab homine, homo non suum reddit, Dominus suum recipit. Itaque cum offert Deo quisquam facultates suas, non offerat quasi præsumptione donantis, sed quasi humilitate soluentis, nec absoluere se peccata sua credat, sed abluere, nec offerat cum redemptionis fiducia, sed cum supplicationis officio: nec quasi totum debitum reddens, sed quasi vel paruum de magno reddere cupiens, quia etiamsi tradat quod habet, pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum. Videmus igitur, quod non fiduciam omnem operum prorsus excludendam, sed arrogantiam repellendam, quæ sequi solet in recte factis, veteres existimauerunt: qui

In Psal. 101.

In lib 50. Homiliarũ Hom 13.

qui meritis operum plurimum tribuisse videntur. Quamobrem immerito reprehenditur à quibusdam Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi: Spes certa est expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex gratia & meritis præcedentibus: sine meritis enim sperare, non spes, sed præsumptio dici potest. Quæ tamen spei definitio, non Petri Lombardi, sed Haymonis est, qui Petrum quadringentis & amplius annis præcessit, vir minime vulgari doctrina præditus. Ante quem etiam ijs verbis ab Augustino scriptum legimus. Ille sperat qui bonam conscientiam gerit, quem vero pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem: vt ergo speret regnum habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Sed ante Augustinum Hylarius, enarrans illud ex Psalmo: Feci iudicium & iusticiam, non tradas me nocentibus me. Fecit, inquit, placentia Deo opera, & quia fecit, ne nocentibus se tradatur, orat: opus merendi antefertur, & dehinc meriti præmium postulatur: fit enim primum quod placeat, & tum dignatio eius, cui per opera placetur orat. Idem in Matthæum scribens: Diuinæ bonitatis præmium atque honos, præsentis, inquit, vitæ operibus est merendus, atque ita per hanc spiritus humilitatem, qua à Deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora speranda, regnum cœlorum erit nostrum. Et in eo qui proxime sequitur Canone: Regnum, inquit, Dei vitæ nostræ stipendijs quæramus. Et iterum: De nostro est beata illa æternitas promerenda. Et iterum enarrans parabolam de thesauro absconso: Per similitudinem, inquit, thesauri in agro, spei nostræ opes intra se positas ostendit, quia Deus in homine sit repertus, in cuius precium omnes seculi vendendæ sunt facultates, vt vestitu, cibo potuq; indigentium æternas cœlestis thesauri diuicias comparemus. Ad eundem modum Ioannes Chrysostomus, aut quisquis fuit author operis imperfecti: Sicut oleum, inquit, accendit lumen lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ apud Deum orandi. Sed & Ambrosius: opus est, inquit, vt crescat in nobis fiducia bonis actibus parata. Itaque non Petrum Lombardum, sed Haymonem, sed Augustinum, sed Ambrosium, sed Hylarium, sed Chrysostomum, sed reliquum Orthodoxorum scriptorum chorum omnem reprehendunt, qui spei definitionem hanc reprehendunt.

Lib 3. sentent. dist. 26

In præfatione Psal. 38.

Psal. 118.

Canone 4.

Canone 6.

Canone 13.

Hom. 15.

In cõmentarijs Paulum. 2. Co. 3

Quod

Quod præceptum charitatis, quæ est iustitia nostra, in hac uita expleri potest. Cap. LXXIIII.

HActenus veterum Orthodoxorum testimonijs demonstratum à nobis est, quod Dei quidem iustitia, sed non ea qua ipse iustus est, verũ qua nos iustos facit, quodq; non sola iustitię Christi imputatione, sed verè, & realiter inhęrente nobis iustitia iusti sumus, quæ quidem iustitia nostra charitas est & dilectio, quam solam præcepisse nobis Christus videtur, ita vt omnia mandata sint vnum charitatis mandatum: hinc pendet vniuersa lex & Prophetæ: Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuersam omnino iustitiam impleri, scribit Augustinus, qui præceptum etiam dilectionis, vocat præceptum iustitiæ: Cæterum sunt qui negant, in hac vita mandatum hoc expleri posse, quod qui non dubitant affirmare, quid aliud quam impossibilia Deum præcepisse blasphemant? Nos verò Christo potius credamus dicenti: Omnia possibilia sunt credenti: Et cum Paulo quisque nostrum glorietur, dicens: Omnia possum in eo qui me confortat Christo. Incredulis dubiũ non est, quin ea quæ Christus præcepit, factu sint impossibilia: Cæterum qui fidem habemus in Christum, qui regenerati spiritum sanctum accepimus, qui adiuuet infirmitatẽ nostram, dicere quod nihilominus explere Christi præcepta non possumus, quid fuerit aliud quã spiritum sanctum imbecillitatis arguere? quam virtuti passionis & mortis Christi detrahere? quasi parum efficax ea fuerit ad promerendum nobis vt possimus? Si quidem hoc nobis præstat redemptio ex captiuitatis iugo erutis: quemadmodum à Leone Magno scriptum esse iam ante commemorauimus, uti eam sequi possit imitatio. Testatur hoc Augustinus quoq; iustitiæ perfectionem etiam in hac vita esse possibilem, quia omnia possibilia sunt Deo, siue quæ facit, sola sua voluntate, siue quæ cooperantibus creaturæ suæ voluntatibus, à se fieri posse constituit. Quanquam illud interea fateri necesse est, quoddam esse dilectionis genus, quod in hac vita non potest expleri: Verum non est ita crudelis Deus, vt exigat à nobis quod præstare nequimus, facile in eo acquiescit, si quod facultas nostra fert faciamus. Est quædam perfectio viæ, est alia perfectio patriæ: cuius duplicis perfectionis Ambrosius quoq; meminit, in his libris quos de officijs inscripsit: & eum sequutus Augustinus in libris de doctrina Christiana. Non requirit à nobis Deus in his diebus peregri-

Matth. 22.
De spiritu & litera, cap. 36.
Marci 9.
Philip. 4.
Rom. 8.
Ser. 2. de resurrectione domini.
De spiritu & litera, cap. 5.
Li. 1. ca. 48. & li. 3. ca. 2
Li. 7. ca. 39
Gen. 42.

tionis vitæ nostræ paruis & malis, eam iustitiæ siue charitatis perfectionem, quam habent spiritus beatorum in cœlesti patria degentium, vbi est Ecclesia illa gloriosa, de qua Paulus meminit, sine macula & ruga. Nos quoad corpus hoc quod corrumpitur aggrauat animam, et terrena habitatio deprimit sensus nostros multa cogitantes, non possumus ab officij religione quandoq; non declinare, quin sæpe potius in multis offendimus omnes, atq; ideo necesse habemus quotidie dicere, sicut nos magister noster docuit, Dimitte nobis debita nostra: Nã si dixerimus quoniam peccatum non habemus ipsi nos seducimus, & veritas in nobis nõ est. Quamobrem sicut ab Augustino scriptũ legimus, etiã perfecta nostra iustitia imperfecta est: præcipuè, si vel cum Dei, vel cum hominis Christi, vel cum spirituum beatorũ in cœlesti patria commorantium iustitia comparetur: Neq; tamen propterea iusti non sumus, quod peccato non caremus. Nullus sanctus & iustus caret peccato dicit Augustinus, nec tamen ex hoc desinit esse iustus & sanctus, cum affectu teneat sanctitatem: siquidem diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum: vsque adeo prorsus omnia, quemadmodum idem scribit Augustinus, vt etiam si qui horum deuient & exorbitent, hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, qui humiliores redeunt atq; doctiores: discunt enim quod in ipsa vita iusti cum tremore debeant exultare, non sibi arrogando tanquam de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia sua non mouebor in æternum, propter quod eis dicitur: Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore, ne quando irascatur dominus, & pereatis de via iusta. Neq; enim ait: Et ne veniatis ad viam iustam, sed ne pereatis, inquit, de via iusta: quid ostendens, nisi eos esse cõmonitos qui iam ambulant in via iusta, vt in timore Deo seruiant: id est, non altum sapiant, sed timeant. Non ergo statim iustus esse desinit, si quis paululum de recto curriculo deflexerit. Sicut de Ezechia scribit Hieronymus: Non ex eo quod parua peccauit iustitiæ nomen amisit, Sed ex eo quod multa bona fecit iusti vocabulum possidet. Septies in die cadit iustus dicit scriptura. Iustum vocat etiam, cum ceciderit: Cum ceciderit, inquit, iustus, non collidetur, quia dominus supponit manum suam. Præclare Hieronymus: Si cadit, quomodo iustus? si iustus, quomodo cadit? sed iusti vocabulum, inquit, non amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit. Ad eundem modum Theonas quoque referente Cassiano. Quid enim aliud est, inquit, cadere quam peccare? & tamen cum dicatur septies cadere, nihilominus pronunciatur iustus, nec iustitiæ eius præiudicat lapsus fragilitatis humanæ. Vbi postea quam

quædam

Ephe. 5.
Sapient. 9.
Iacob. 3.
Matth. 6.
1. Ioan. 1.
De peccatorum meritis & remissione lib. 2. cap. 13
De Ecclesiast. dogmat. ca. 86.
Rom. 6.
De gratia & correcti. cap. 9.
Prouer. 2.
Psalm. 29.
Rom. 11.
Li. 2. aduersus Pelagianos.
Prouer. 24.
Psal. 36.
In Epist. ad Rusticũ
Collatione 22. ca. 13.

quædam interposuit, de eo quantum intersit inter sancti & hominis peccatoris lapsum, subiungit ad extremum: Nec enim sanctus esse desinit post ruinam, qui cum se fiducia operum suorum iustificari non posse cognoscat, & à tantis peccatorum nexibus credat sola Domini gratia liberandum, cum Apostolo proclamare non desinit: Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Rom.7. Gregorius quoque: Iustorum casus, quodammodo status eorum est: quia aliquando permittuntur cadere, vt semper valeant fortius stare: permittuntur vt in malis corruant, ne summa virtutum dona per elationem perdant: hi profecto, & si verba Domini quandoque non implent, à Domino non recedunt, quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico desipiunt, sed post modicum resipiscunt. Li 6. ca. 2. in 1. Reg. Non igitur omni prorsus iustitia vacui statim sumus, etiam cum in leuiora peccata prolapsi sumus modo ne capitalis alicuius criminis affines simus. Quod si nec illud fortassis effugerimus, modo lapsi per pœnitentiam resurgamus, non ideo statim iusti nomen amittimus: & erit iustitia nostra, si præsertim nullius fuerimus rei criminis capitalis in suo nihilominus genere perfecta, etiamsi collata cum iustitia spirituum beatorum, valde futura sit imperfecta: cum Dei verò iustitia comparata, mera erit iniustitia. Quod ab Hieronymo quoque contra Pelagianos scribente videre licet annotatum. Vidit hoc ille Propheta qui dixit: Iudica me Domine secundum iustitiam meam. Psalm.7. Cum enim intelligeret esse iustitiam Dei, quæ mentem omnem excedit quam tantum abest, vt vlla creatura possit exequare, ut non modo non imitando, verum ne cogitando quidem, vim eius, comprehendere queat: Esse deinde iustitiam spirituum beatorum, siue ij sint Angeli, siue ex hominum piorum cœtu, in sedes beatorum recepti, ad quam & ipsam nulli mortalium ita accedere liceret, vt eam assecutus iudicari possit: noluit neque secundum priorem illam, neque secundum posteriorem hanc iudicari: sed iudica, inquit, me secundum iustitiam meam, hoc est, secundũ eam iustitiam, quam humana natura per Dei gratiam adiuta, potest apprehendere. Addit deinde, & secundum innocentiam meam super me. Innocentiam interprætatur Basilius, Psalmum hunc enarrans, simplicitatem, in experientiam & ignorationem eorum quæ necessaria sunt cognitu, sicut in Prouerbijs dicitur: Innocens omni verbo credit. Proue. 14. Quoniam itaque nos mortales, per ignorantiam & inexperientiam nostram, in multis offendimus, rogat Propheta Deum super innocentia veniam: Iudica me, in-

quit, secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam in me existentem: id est, secundum iustitiam humanæ fragilitatis, & secundum morum meorum simplicitatem: Quasi diceret: Scio me parum esse consyderatum, neque satis in mundi negotio circumspectum: Quamobrem noli me iudicare secundum iustitiam tuam: hoc est, qua tu iustus es: nam si secundum illam iudicaueris, actum est de me, siquidem omnis humana iustitia, cum tua comparata, mera iniustitia. Sed neque iudica me secundum iustitiam spirituum beatorum, nam & hanc, quoad corpus hoc mortis circumfert, humana fragilitas assequi non potest, sed iudica me secundum iustitiam imbecillitatis & ignorantiæ humanæ, quæ non potest ab omni prolapsione prorsus esse libera, ita vt sæpe cadere, sæpe etiam resurgere necesse habeamus: Sic fere locum hunc Psalmi, Basilius interprætatur. Dicitur itaque iustus in hac peregrinatione, non qui compræhendit illam patriæ iustitiam, quæ vere perfecta est, sed qui quo maximè potest studio contendit & elaborat, vt eam quam proximè accedat. Quemadmodum in libro de perfectione iustitiæ pluribus verbis docet Augustinus: Qui negat etiam alio loco, iustum impedire peccata quædam venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, quominus ad vitam æternam peruenire queat. Est igitur perfecta iustitia, hoc est perfecta charitas etiam in hac vita, sed eo perfectionis genere, quod in hac via requiritur. Quam verò perfectionem in cœlesti patria nos consequuturos esse speramus, eam in hac peregrinatione nostra, Deus à nobis exigere non videtur. Est quidem eadem numero viæ charitas quæ patriæ: sicut idem numero est homo, qui cum puer fuerit, factus est postea vir, neque alius est factus vir, quam fuit puer: sic & nos in hac vita degentes paruuli sumus, loquimur vt paruuli, sapimus vt paruuli, cogitamus vt paruuli, diligimus vt paruuli: quando autem facti fuerimus viri, tunc euacuabimus ea, quæ erant paruulorum, & perficietur in nobis quæ fuit in hac vita degentibus inchoata charitas. Quamobrem nihil impossibile præcipitur, cum ex toto corde nostro diligere iubemur: quandoquidem & Propheta dicit: In toto corde exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis: Et Ezechias rex: Memento, inquit, quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto: Sic Salomonem quoque dixisse legimus: Domine Deus, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis, qui ambulant coram te, in toto corde suo: Si tales nulli sunt, pro quibus orat Salomon: aut nunquid mentitos esse dicimus Dauidem & Ezechiam reges, qui se exquisiuisse Dominum in toto corde, & ambulasse in corde perfecto gloriantur:

De spiritu & litera, cap. 28.

Psalm. 118.

Esa. 38.

3 Reg. 8.

riantur? Quamobrem in hoc præcepto, quo iubemur diligere Deũ, ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra, est quiddam quod à nobis recte perfici potest, etiam in hac vita: est aliud quod non potest nisi cum ad patriam nostram, cœlestem illam Ierusalem peruenerimus. Nam si quis ita verba hæc accipiat, vt illis præcipi putet, sic Deum vt diligamus & colamus, sic in eo spem & fiduciam nostram omnem collocatam habeamus, vt ne partem vllam cultus & amoris illi soli debiti, in alienos & factícios Deos impendamus, quis est, qui non videat hoc nullo negotio ab homine Christiano præstari posse? Atq; hunc esse verborũ horum sensum, præter alia multa scripturę loca, vel ex hoc vno satis colligi potest, vbi Samuel populum Israeliticum hortatus fuisse legitur his verbis: Si in toto corde vestro reuertimini ad dominum, auferte Deos alienos de medio vestri. Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, cum nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neque nobis præter vnum Deum alium constituimus vllum, nec in alio quoquam spem nostram defixam habemus. Et hoc esse quod à nobis hoc præcepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomij capite, quod proxime præcessit liquere potest, vbi prohibet Deus, ne faciamus nobis Deos alienos, ne adoremus neue colamus sculptilia, sed solum illum adoremus, soli illi seruiamus: quod credenti præstare, non modo non impossibile, verum ne difficile quidem esse, quis est qui non intelligat? Cæterum si quid amplius etiam exigatur hoc præcepto, nimirum summus amor Dei comparatione rerum cæterarum, vt is diligat Deum ex toto corde, anima, & viribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis, etiam vitæ & morti si casus inciderit, vt aut sit offendendus Deus, aut mors oppetenda, ne sic quidem adhuc impossibile præcipitur aliquid, cum quod à tot myriadibus martyrum factum esse legimus, fieri adhuc à credentibus & amantibus Deum possit. Quod si verò quis hunc esse verborum horum sensum velit, vt præcipi nobis existimet, quo sic amore diuino inebriemur, vt obliti nostri, factíq; nobis pis tanquã vas perditum, toti pergamus in Deum, & inhærentes Deo, unus cum eo spiritus efficiamur, vt cum Propheta dicere nobis liceat: Deficit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum: hoc verò quin arduum sit & difficile negare non potest. Te enim quodammodo perdere, tanquam qui non sis, & omnino non sentire teipsum, & à temetipso exinaniri, & penè annulari, cœlestis, inquit Bernardus, conuersationis, non humanæ res est affectionis: videtur enim id esse hominem exuere & Deum induere. Nam quemadmodum exigua aquæ gutta, multo vino infusa, desice-

1. Reg 7.

Psalm. 30.
1. Cor. 6.
Psalm. 72.

In lib. de diligen. Deo.

re in se tota videtur, dum vini & saporem induit & colorem: quemadmodum ferrum ignitum & candens, igni simillimum fit, pristina propriaq; forma exuta: quemadmodum solis luce perfusus aer, in eandem transformatur luminis claritatem, adeo vt non tam illuminatus, quam ipsum lumen esse videatur. Sic in eiusmodi hominibus humanam affectionem, quoda minessabili modo, necesse est à semetipsa liquescere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem: alioqui quomodo omnia in om-

Coloss. 3. nibus erit Deus, si in homine de homine quicquam supererit? Quamobrem fateri necesse est, cumprimis id esse magni negotij. Neque tamen propterea vel semel in vita præstari non potest: Nisi forte non fuit ab illo præstitum, qui posteaquam se

Galat. 2. Philip. 3. Christo confixum esse cruci dixerat, exclamauit: Viuo autē iam non ego, viuit autem in me Christus: qui propter Christum omnia detrimentū fecit, & arbitratus est vt stercora, vt eum lucrifaceret, qui tanto in eum amore ferebatur, vt desyderium haberet

Philip. 1. dissolui, & esse cum Christo: Mihi enim, inquit, viuere Christus est, & mori lucrum: qui deniq; quasi numine correptus, & totus igne diuini flagrans amoris, in has tandem voces prorupit:

Rom 8. Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? certus sum quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro: Nunquid aliquid huic defuit ad iustitiæ charitatisque perfectionem, quæ à mortalibus in hac lachrymarum valle peregrinantibus, vel maxima requiri potest? Certe Clemens Alexandrinus cum dixisset Paulus,

Li. 4. stromatum. Viuo autem iam non ego, uiuit autem in me Christus, hoc eum dicere voluisse scribit: quod cum esset in carne, sic viueret, vt in cœlo versari videretur, cœlestemque vitam in terris adhuc degens repræsentaret. Qua in re ne cæteri quidem Apostoli multo videntur inferiores fuisse, quorum etiam sectatoribus, hoc testimonium tribuit Philo Iudæus, quod

In lib. de vita contempla. siue de Essenis. vsque eo fuerunt diuinarum rerum contemplationi dediti, vt abiecisse curam carnis omnem, ac reficiendi etiam corpusculi, per continuos dies aliquot obliti prorsus esse viderentur, vix vt quandoque sexto aut septimo die cibum caperent. Et quidem ita eos decebat, quos Christus lumina mundi constituerat, quique vniuersum orbem diuinæ sapientiæ sale condire debebant. Neque verò ipsi soli fuere diuinitatis contemplatores, sed quos in fide Christi instituerant, eos quoq; spiritualium

donorum

donorum speculatores esse cupiebant. Tales etiam suo tempore fuisse Monachos narrat Chrysostomus, qui carnis illecebras respuentes, ab omni studio mundanarū rerum auersi, suos amores in cœlestibus optandis, ac in illa cum Deo gratia coniunctione ponentes, nullis vel carnis desyderijs, vel quarumcunque aliarum affectionum motibus perturbarentur, quę ex mundanis curis excitari solent, sed cœlestium vitam in terra & in fragili adhuc corpore repræsentantes, ad iustitiæ diuinæ similitudinem, quam proxime accederent. Tales nullo vnquam sæculo defuisse, ac ne nunc quidem deesse credendum est. Verum hic dixerit aliquis: Si autem iustitiæ perfectionem Paulo tribuis, cur ergo quæritur ille, quod videat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuantem se in lege peccati, quæ est in membris suis? Cur se vocat infœlicem & liberari cupit, de corpore mortis huius? Cur alio loco negat se iam accepisse, aut se iam perfectum esse, sed se sequi tantum dicit, si quo modo comprehendat? Quod ad priorem Pauli locum attinet, quid si veteres Orthodoxi complures negent illic eum loqui de se, sed sub sua persona de quouis homine, qui victus à concupiscentia, iam seruiat peccatis? Nec enim Apostolus cum hæc loqueretur, per legem erat mortuus, nec illi mandatum inuentum est ad mortem, qui legis fuit obseruantissimus: neque carnaliserat, neque venundatus sub peccato, neque malum quod non volebat, faciebat, neque erat infœlix, vt optaret à corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet: verum docendi gratia peccatoris in se personam recipit, vt ostenderet à peccatis neminem posse fieri liberum nisi per gratiam Euangelij.

Hom. 70. & 71. in Matth.

Philip. 3.

Gratia Euangelij a peccatis liberat.

Quid si ijdem veteres, non de peccato originis, quod omnes contraximus, sed de consuetudine peccandi, qua depraua tur hominis & ratio, & voluntas, verba hæc Pauli interpretantur? aut si quem locum tribuunt peccato naturæ, maximam certe portionem adscribunt assuetudine vitiorum, quam in Paulo fuisse dici vere non potest. Verum demus hoc istis, vt à qua sententia non abhorruit Augustinus, sub sua persona Paulus dixisse credatur: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ: non ideo tamen ab ea perfectione iustitiæ siue charitatis, remotus fuisse putandus est, quę à nobis in hoc fragili corpore nostro exigitur, quæ certe tanta non exigitur, vt perpetuo simus in solius Dei contemplatione defixi, nihil vt preterea cogitemus, vnquam, nullā vt carnis nostræ, nullam amicorū nostrorum, nullam rerū ad vitam

Con. duas epist. Pelagianorum ad Bonifacium, lib. 1. cap. 10.

hanc sustentandam pertinentium curam habeamus, nulla rei cuiusquam cupiditate seu desyderio tangamur. Nam etsi dictum est: non concupisces: quemadmodum tamen intelligi dictum hoc oporteat, docet nos Paulus dicens. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentias eius. Docet & sapiens, cum ait, post concupiscentias tuas non eas. Non concupiscere, non est nostræ fragilitatis, qui, dum sumus in isto corpore, peregrinamur à domino, sed eorum est, qui cœlesti iam patria potiti, præsentis eius aspectu fruuntur, in quem angeli prospicere desyderant. Cæterum non ire post concupiscentias, non obedire concupiscentijs, nostrum est, & à nobis præstari potest, spiritu nostram infirmitatem adiuuante. Vt non concupiscat aliquis, ad cœlestis patriæ perfectionem pertinet: in hac verò lubrica via, quam insistere aut ingredi, sine casu aliquo & prolapsione non possumus, non alia perfectio requiritur à nobis, quam vt non eamus post concupiscentias nostras, vt non obediamus illis. Quam etiam ob causam Paulus, cum nondum se perfectum esse, paulo ante dixisset, subiunxit eueſtigio: Quicunq; ergo perfecti sumus: duplicem nobis perfectionem insinuans, vnam patriæ, quam se nondum accepisse confessus est, alteram vitæ, quam sibi cum alijs optimo iure vendicat: Ostendit, inquit Augustinus, secundum istius vitæ modum esse quandam perfectionem, eiq; perfectioni hoc deputari, si se quisque nouerit, nondum perfectum esse. Et in eodem libro: Licet non immerito in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate iustitia perfecta dicitur: parua tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam quia nondum habebat Paulus, & propter illam quæ iam inerat perfectum: & propter istam quæ adhuc deerat imperfectum se esse dicebat. Ac aliquando superius, in eodē capite, Tunc est secundum hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta ista parua iustitia, quando etiam quid sibi desit, intelligit. Ideoq; Apostolus & imperfectum & perfectum se dicit. Imperfectum scilicet cogitando, quantum illi ad iustitiam desit, cuius plenitudinem adhuc esurit & sitit: Perfectum autē quod & suam imperfectionem confiteri erubescit, & vt perueniat, bene procedit: Et in alio libro: Paulum dicit fuisse perfectum viatorem, & si nondum fuerit ipsius itineris perfectione peruentor. Sic in Euangelio perfectus dicitur discipulus, si fuerit sicut magister eius: non quod quisquam par sit Christo, sed quòd in eodem virtutis genere, quamuis longe impari successu, versetur. Ibidem iubemur esse perfecti, sicut pater cœlestis perfectus est: non quod

Exod. 20. Deuter. 5. Rom. 6. Eccl. 18. 2. Cor. 5. 1. Petr. 1.

Philip. 3.

Cont duas Epist. Pelagianorū ad Bonifaciū, li. 3 ca. 5

Cap. 7.

De peccatorum meritis & remissione, Li. 2. ca. 13.

Lucæ 6.

non quod vllus hominum aut etiam Angelorum ad perfectionem Dei possit accedere, sed quod in aliquo virtutis genere, nihil impedit quominus aliqua ex parte referre patrem cœlestem queat, nimirum in benigne faciendo non amicis modo, verum etiam inimicis. Clemens quoque presbyter Alexandrinus in pædagogo suo Pauli locum hunc explicans. Ego me nondum existimo compræhendisse, &c. Scipsum, inquit, perfectum existimat quod à priore vita liberatus sit, meliorem autem persequitur: non tanquam in cognitione perfectus, sed tanquam id quod est perfectum desyderans, & ideo subiungit. Quicunque ergo perfecti hoc sentimus: perfectionem dicens renunciasse peccatis, & in fidem eius qui est perfectus, esse regeneratos, posteriorum peccatorum oblitos. Atque hæc quidem libro primo capite sexto in fine: Non procul autem ab initio eiusdem capitis. Solum, inquit, credidisse & regeneratum esse, est in vita perfectio. Libet autem Gregorij verba adscribere ex quibus planum fieri possit, quis sit verborum Pauli sensus: explanans enim illa: velle adiacet mihi, posse autem bonum non inuenio, non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum id facio: quasi dicat, inquit, vellem esse in carne, non ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, sed sicut Angeli Dei in cœlo: sed hoc posse non inuenio, quia quandiu mors quoque peccati absorpta in futura resurrectione non fuerit, illud quod in me peccatum inhabitat, mouet me contra me. Videtur autem Gregorius Augustini sententiam sequutus quam his verbis recitat Prosper. Iustitia secundum quam iustus ex fide viuit: quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est, quæ licet non immerito in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamen est ad illā magnā quam capit æqualitas angelorum. Quam qui nondum habebat, & propter illam quæ iam inerat, perfectū, & propter istam quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed plane minor ista iustitia, facit meritū, minor illa, facit præmium. Vnde qui istam non sequitur, illam non assequitur. Ex his facile cuiuis liquere potest, fuisse Paulum perfectum ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, non autem ea quam desyderabat, qua angeli in cœlo perfecti sunt. Ac vt senserit aliquando Paulus legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ: dubium tamen non est quin adeo fuerit ab omni sensu eiusmodi persæpe remotus vt iam non ipse viueret, sed viueret in ipso Christus, in quem tota mente cunctisque animi sui viribus ferebatur: Quod si vel semel ab homine Christiano fieri contingat, iam ad

L. 5. cap. 1. in lib. Reg.

Senten. 313.

iam ad ſummam præcepti, de diligendo Deo perfectionem peruenisse uidetur. Cuius quidem præcepti non continuo transgressor existimandus est, qui non ad plenum forte præstitit: cum semper augendæ dilectioni supereſſe locus videatur: quod ſi nos quod in nobis eſt præſtamus, amplius à nobis Deus non exigis. Quamobrē audiendi non ſunt, qui mandatum hoc dilectionis, in hac vita negant expleri poſſe: nam quatenus præceptū, eſt expleri poteſt: quatenus autem expleri non poteſt, nobis adhuc à domino peregrinantibus, minime præceptum, verū quò contendere, quóue currere nō oporteat, via tantum eſt commonſtrata: quemadmodum in libro quoque de perfectione iuſtitiæ docet Auguſtinus: Certe grauis author Baſilius, adeò non impoſſibile putat, vt ne difficile quidem eſſe dicat, his qui volunt ſuſcipere dilectionem erga iuſtitiam, & odium aduerſus impietatem: Omnem, inquit, potentiam Deus animę rationis participi, ſicut amandi, ſic odio habendi vtiliter dedit, vt ratione directi, virtutem quidem amemus, odio autem habeamus iniquitatem. Et alio loco, vbi proprie de hoc ipſo diligendi deo præcepto tractat: Qui mandatum, inquit, diligendi Deum accepimus, ijdem ſtatim in prima noſtri conſtitutione, & diligendi facultatem vna nobis inſitam adepti ſumus. Vſque eo Baſilius non eſſe dificile vult præceptum hoc, vt naturæ maxime conſentaneum & animis ab illa noſtris inſitum eſſe dicat: Quod pluribus verbis in eo loco probare nititur. A' cuius ſententia nec Hieronymus abhorrere videtur, qui natura omnibus ineſſe dicit Dei notitiam, nec quenquam ſine Chriſto naſci & non habere ſemina in ſe ſapientiæ & iuſtitiæ reliquarumq; virtutum. Vnde multi abſque fide & Euangelio Chriſti vel ſapienter faciunt aliqua, vel ſanctè, vt parentibus obſequantur, vt inopi manū porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant, magiſque iudicio Dei obnoxij fiant, quod habentes in ſe principia virtutum & Dei ſemina, non credunt ſine eo ſine quo eſſe non poſſunt. Quamobrem etiam in hac via præceptum hoc dilectionis perfici poſſe, perſuaſum habeamus, quamuis non ita plene ſicut in patria: ſiquidem viſio, ſicut à Philoſopho quoque traditum legimus, amoris eſt cauſa. Porro nunc in terris degentes, non videmus niſi per ſpeculum & in ænigma: Cum ventum erit ad cœleſtem patriam, videbimus facie ad faciem: Quanto tunc eum plenius cognouerimus, tanto plenius & perfectius amabimus. Quamobrem, quandiu peregrinamur à domino, imperfecta eſt dilectionis noſtræ perfectio, vt recte cum Propheta dicere queamus: Imperfectum meum viderunt

1

In Pſal. 44.

In Aſceticis cap. 2.

In cap. 1. ad Galat.

10. Ethicorum.

1. Cor. 13.

derunt oculi tui domine. Hoc est quod à venerabili quoque Beda scriptum legimus. Hæc est in hominibus sola fidei perfectio, si omnibus quæ præcepta sunt, impletis, imperfectos esse se nouerint, & quandiu peregrinantur à domino, semper inesse sibi mala quæ defleant, semper meminerint deesse bona, ad quæ gratia eius iuuante proficiant. Est igitur quædam etiam imperfecta mandatorum expletio: verbi gratia: Si dux militibus, vt pugnent, imperet: quisquis hostem pugnando vicerit, perfecte ducis imperium expleuit: huc enim spectabat dux dum inire prælium iuberet, vt pugnando miles vinceret. Itaque plene per militum eius est imperio satisfactum. Si verò strenuè quidem pugnauit miles, neq; quicquam eorum quæ sunt artis & disciplinæ militaris prætermisit, non est nihilominus quod cupiebat assecutus, vt hostē prælio superaret, nunquid is non expleſſe Ducis mandatum existimandus est? etiamsi per aduersam fortunam, non per aliquam inertiam suam ad optatum illum finem quem non modo dux, verum ipse miles etiam sibi propositū habebat, non peruenit? Ad eundem modum recte dici poterit de dilectionis præcepto, quo videtur à nobis exigi, vt vnus cum deo spiritus efficiamur, quod quoad corpus istud mortis circumferimus, à nobis plene præstari nequaquam potest. Nam vt omnibus curis alijs vacui, solius Dei contemplationi perpetuo vacemus, & in eum hac ratione quodammodo transformati vnus cum eo spiritus efficiamur, humana fragilitas nostra non permittit. Cęterum si omnia fecerimus, vt quam proxime ad istam cum Deo coniunctionē accedamus, iam de diligendo Deo mandatum expleuimus, quatenus expleri potuit in isto corpore. Nam vt verè cum Deo coniungamur, & vnus verè cum eo spiritus efficiamur, non in hoc, verum in illo sæculo futurum speramus, quando Deus erit omnia in omnibus: qui tamen interea tolerat infirmos, donec proficiant, & adiuuat proficientes, ac prout quisque profecerit, sic eum posteaquam ex hac vita migrauit, coronat in misericordia & miserationibus suis multis.

Lib. 5. in Luc. ca. 17.

1. Cor. 15

Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo.

Cap. LXXV.

Habemus

HAbemus ergo iã quæ sit iustitia nostra: est enim fides, spes & charitas, aut si quis compendio vti, & vno verbo rem expedire malit, iustitia nostra est charitas, quę vbi est, quid est quod possit deesse? vbi non est, quid est quod possit prodesse? Nam fides haberi potest absque charitate, cum dæmon credat nec diligat: venia quoq; quamuis frustra sperari tamen potest ab eo qui non diligit. Cæterum qui ex animo diligit, facere non potest, quin & credat, & spem atq; fiduciam suam in eo collocatam habeat quem diligit. Cum autem iustitiam nostrã, charitatem esse dicimus, quemadmodum antea quoq; semel & iterum dicere nos meminimus, non eã intelligi volumus, qua Deus diligit nos, sed qua nos amati à Deo, vicissim amamus eum, & amantes amplius amari meremur. Illorum quoq; iam est refutata per nos opinio, qui iustitiam hanc in hac vita expleri à nobis posse negant: Siquidem propterea Deus misit filium suum, in similitudinem carnis peccati, vt quod legi præstare fuit impossibile, posteaquam de peccato damnauit peccatum in carne, iustitia legis impleretur in nobis: Quomodo autem impleretur? impleretur, inquit, in nobis, non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulantibus. Hoc est quod dicit Clemens presbyter Alexandrinus de Christo scribẽs. Non id quod erat visus est ijs, qui nõ potuerant capere propter imbecillitatem carnis: Cum ergo carnem accepisset sensilem, venit ostensurus hominibus sufficientes esse eorum vires, vt possint obedire mandatis. Lex præcipere poterat: cæterum infirmior fuit caro nostra, quã vt quod ab illa præceptum fuit, præstare posset: indutus carnem nostram Dei filius, quod in ea corruptum fuit, reparauit, ac abolito per mortem peccato, nobisq; Deo patri reconciliatis, tulit ea cuncta de medio, quæ impedimento esse possent, quo minus iustitia legis in nobis impleretur, quæ iam in nobis ex aqua & spiritu renatis impletur, Christo non modo & verbis docente, & exemplo nobis præeunte, verumetiam ipso in nobis operante, ipso faciente, vt iustitiam faciamus, ipso diligente nos, vt vicissim eum ipsius amore prouocati diligamus. Etenim omnis iustitia legis est vna dilectio, & hoc vno præcepto continetur, quo diligere Deum iubemur, ex toto corde nostro, & proximum sicut nos ipsos: quod præceptũ vnum quidem est, sed duo tamen in se complecti videtur: iubemur enim Deum, iubemur & proximum diligere. Deum diligere iubemur, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine nostra, ita vt præ illius amore postputemus omnia, neq; sit in hoc mundo res vlla, in quam pari nostræ voluntatis inclinatione propendeamus, non

Iacobi 2.

Rom. 5.

Li. 5. strom. matum.

Deuter. 6. Matth. 22. Marci 12. Lucæ 18.

mus, non honores, non aurum aut argentum, non possessiones, aut vineas, non pecora aut mancipia, non vlla vestium ornamenta, non amicos, non parentes, non liberos, deniq; ne vitam quidē nostrā tanti faciamus, vt non & hanc & reliqua omnia simus alacri animo deserturi propter Christum, si forte vsus veniat: quin & potius vt stercora reputemus, modo lucrifacere Deum liceat: Deinde verò non alia vlla in re, præsidium nobis constitutum, sed in illo spem & fiduciam nostram omnem positam habeamus: Non speremus in incerto diuitiarum: non in curribus & in equis, non in filijs hominum, in quibus non est salus, Verum ex Dei solius benignitate toti pendeamus, inde salutem, inde rebus nostris afflictis præsens auxilium expectemus: Postremo contemplando illi toti vacemus, omnes vt sensus nostri, cogitationesq; nostræ, non alio referantur, quam ad illius bonitatem, sapientiam, maiestatem perpetuo contemplandam. Hoc est ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine Deum diligere. Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deum interpretantur, quando rationem siue intellectum nostrum omnem captiuamus in obsequium Dei, ita vt non quod ratio nostra dictat, non quod intellectus noster assequitur, sed quod in scriptura diuinitus inspirata continetur, id solum verum, id solum rectum esse persuasum habeamus, quamlibet etiam pugnare cum ratione siue intellectu nostro videatur: Ex tota verò mente tum Deum diligi, cum in memoria nostra non alia res versatur magis, quam vel Deus ipse, vel quod ad honorem Dei pertinet, ita vt in eius solius meditatione omnis nostra cogitatio consummatur: Ex tota verò anima, quando sic voluntas nostra omnis, citra contradictionem vllam, Deo addicta est, vt summa cum alacritate, iussis eius omnibus obtemperet, vt nec vel prosperis rebus elata, nec aduersis fracta committat vnquam aliquid, quo voluntas eius offendi possit, quin potius in eo tota sit, vt eius mandata pro virili sua expleat. Meminimus in superioribus nos de eo differere, quemadmodum ad imaginem & similitudinem Dei facti simus, quæ quidem imago, cum peccato primi Adæ deformata fuisset, virtute secundi Adæ rursus est in nobis reparata: vt sicut portaueramus antea imaginem terreni, sic portare deinceps possimus imaginem cœlestis hominis. Hanc autem imaginem in anima nostra esse docuimus, ac sicut in Deo, sic in illa quoque trinitatem quandam. Deus vnus est, tres personæ, pater, filius & spiritus sanctus: sic anima cuiusque nostrum vna est,

Phiip. 3.

1. Tim. 6
Psal. 19.

1. Cor. 15.

tres autem vires, siue potentiæ: intellectus, memoria, voluntas. Ex patre nascitur filius, ex patre & filio procedit spiritus sanctus: Ita suo modo ex intellectu nascitur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hæc trinitas in homine, valde fuit, vt diximus, primi parentis nostri vicio deformata: nam intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore suo vehementer auersa fuerunt, ad quam vicissim conuertuntur, quando quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deum diligimus, ita vt & ratio illi nostra tota subiecta, & memoria in eius contemplatione perpetuo defixa, & voluntas ad omnem illius nutum semper sit conuersa, mihi vt magis ex animo cupiat homo, quam omnia Dei mandata pro virili sua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obsoleta & Deiformes efficimur. Est enim animæ ratione præditæ forma, Deus, cui haud aliter eam imprimi oportet, quam sigillo quod signatum est imprimitur. Hæc autem impressio non fit, nisi per charitatem, per quam solam Deo similes efficimur. Charitatem autem perfectam erga Deum habere non possumus, nisi collectis in vnum tribus his animæ viribus, & à creatura auersis, in solum autem Deum conuersis. Hæc si videntur apud homines impossibilia, certe apud Deum nihil est impossibile, modo prompta voluntas adsit, spemque nostram omnem in Deo positam habuerimus, ac deinde ipsi quoque manum admouerimus, & quod in nobis est, fecerimus: cito sentiemus per gratiam esse facile, quod per naturam non modo difficile, verumetiam impossibile fore videbatur. Est aliquo prodire tenus, si non datur vltra: nec ille tantum perfectus homo dicitur, qui tanta est mole corporis, quanta in homine esse maxima potest, quales aliquando Gigantes fuisse feruntur. Perfectus & ille iudicatur, qui quamuis magnitudine Gigantem æquare non possit, nihil tamen ei deest eorum quæ hominis natura requirit. Eadem est & dilectionis ratio, si non possumus ad eam aspirare, qua Gigantes ardent in cœlo. (Nam & caro nostra, cum spiritu nostro bellum gerit implacabile, vt non quæ volumus, ea faciamus, nec toti Deo dediti esse queamus. Et in multis offendimus omnes, & sæculi domesticarumq; rerum curis impediti, cor in solum Deum intentum habere, & actu semper in eum ferri, & quod maxime proprium dilectionis est, vnus cum eo spiritus effici non possumus.) Si non possumus quod Gigantes in cœlo: faciamus quod vel pumiliones saltem in terris: quantominus nobis satisfecerimus, tanto sibi magis ille satisfactum esse iudicabit,

etiam

etiam si sit minime satisfactum. Porro proximum iubemur diligere, tanquam nosipsos, ita vt Dei dilectio superet, proximi autem exequet nostram ipsorum dilectionem. Proximus autem est omnis homo, fidelis præsertim, qui cum sit imago Dei, quisquis eum diligit, Deum diligit. Sicut enim rex in imagine sua vel hortatur vel contemnitur: sic Deus in homine vel diligitur, vel odio habetur. Non potest hominem odisse qui Deum amat, non potest Deum amare, qui hominem odit: scriptum est enim, si quis dixerit, quoniam diligo Deum & fratrem suum odit, mendax est: qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere. Quis honorat regẽ & eius contemnit imaginem? aut quis honorat imaginem, & authorem contemnit imaginis? Sic igitur alterum dilectionis præceptum pendet ex altero, primum vt seruare nemo queat, nisi seruet simul & secundum. Quamobrem proximi dilectioni tantum tribuit Paulus, vt nõ dubitauerit dicere: Qui diligit proximum legem impleuit. Et in alia Epistola: Omnis lex in vno sermone impletur: Dilige proximum tuum sicut teipsum: Dixit autem hoc à magistro suo doctus, qui cum alibi duobus in mandatis de diligendo Deo & proximo, pendere legem vniuersam & Prophetas affirmasset: alio loco quasi explicans quid sit proximum diligere, ijs verbis vsus est: Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Ac mox addit: hæc est enim lex & Prophetæ: Vbi tantum tribuere videtur vni huic, quantum alibi vtriq; dilectionis mandato: siquidem vnum absque altero constare non potest, atque in dilectione proximi, haud aliter includitur Dei dilectio, atque causa in suo effectu. Hinc enim apparet, quod Deum diligas, si propter Deum proximo bene velis, & in eum suauiter sis effusus. Iubetur autem quisq; diligere proximum tanquam seipsum. Porro qui diligit iniquitatem, odit animã suam. Quemadmodum itaque non diligit seipsum, qui diligit iniquitatem, ita non diligit proximum, qui diligit iniquitatem in proximo. Duo igitur cum sint in proximo, homo & peccator: diligendus est homo, odio habendus est peccator. Si bonus est homo, diligendus est in eo Christus, cuius bonitate bonus est. Si malus est, corripiendus est malus, sed nihilominus diligendus est homo, verum in hoc tantum, vt conuertatur ad Christum. Quisquis aliud spectat in proximo, non diligit proximum, qui tum recte diligitur, cum propter Deum diligitur, vt in proximo non nisi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio nostra referatur. Sicut medicus cum diligit ægrum, non morbum diligit, quem

1. Ioan. 4.

Rom. 13. Galat. 5. Matth. 22.

Matth. 7.

Psalm. 10.

venit propulsare, sed salutem, quam cupit reuocare: sic enim diligere proximum iubemur, non peccatum diligere iubemur, qui morbus est animi, qui modis omnibus propulsandus nobis est pro virili nostra: sed salutem proximi, quam ille tunc adipiscitur, quando Deo, qui salus nostra est, coniungitur.

De præceptis Decalogi.

Cap. LXXVI.

NVnc videamus quomodo lex in duobus ijs mandatis pendet vniuersa. Duas legis tabulas, digito Dei scriptas Moysi datas esse legimus. Ac Iosephus quidem, quinque præcepta in vna tabula, quinque in altera conscripta refert. Origenes autem, cuius hanc sectionem sequutus esse videtur Rupertus Abbas Tuiciensis, quatuor in priore (nam primum præceptum in duo diuidit) sex in posteriore: (nam vltima duo vno comprehendit.) Augustinus verò, quem vt in alijs fere omnibus, ita in hoc quoq; sequitur schola Theologorum, tria vult prioris, septem autem posterioris esse tabulæ præcepta: quæ tamen omnia, ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata spectant. Nam tria quidem prioris, ad Dei, septem verò tabulæ posterioris, ad proximi dilectionem pertinent: quemadmodum Augustinũ sequutus Petrus quoq; Lombardus annotauit, qui neq; impleri, nisi per charitatẽ, neq; ad alium finem præterquam ad charitatem, ea recte referre docet. Quamobrem in vtriusq; tabulæ præceptis, non tam quid exterius geratur, quã quid intus fiat, & ex qua radice, quod fit, proficiscatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominum radices duæ: charitatis vna, quam plantat agricola Christus, cupiditatis altera, quam plantat Diabolus: Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni nascitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit semper sancta catholica Ecclesia. Quæ malum igitur intemperiæ istos agitant? qui eam insimulare audent, quod tot sæculis, secundam tabulam tantum & opera polytica sit intuita, primam nihil curauerit: quasi nihil pertineret ad rem, aut certe tantũ externos cultus requisiuerit: illam æternam legem: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, prorsus non consyderauerit? Cum non obscuræ falsitatis hoc arguat Petri Lombardi, quam paulo ante commemorauimus, sententia, quem authorem sequuti videntur Doctores omnes, quos vulgo vocant Scholasticos. Etiam pueri didicimus in Ecclesia, non quid, sed propter quid faciamus aliquid, Deum attendere: adeo, vt si quid

Lib. 3 antiquitat. ca. 6

Hom. 8. in Exod.

Lib. 3 in Exod. cap. 22.

Sup Exo. quæst. 71.

Lib. 3. distinct. 37.

Distinct. 36 lib. 3.

ex radice

ex radice charitatis profectum non sit, nihil sit nobis vtilitatis allaturum. Hanc enim excellentiorem viam esse docet Apostolus, quæ per se ambulantes ducit ad patriam. Et sicut sine via nullus peruenit eo quo tendit, ita sine charitate, non ambulare possunt homines, sed errare. Hæc enim est summa bonarum actionum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorũ, causa meritorũ bonorũ, præmium perfectorũ. Sine hac nemo Deo placuit, cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quemadmodum diligens Augustini sectator, Prosper Aquitanicus, vbi de laude charitatis tractat, scriptum reliquit: Ad hanc ergo Dei charitatẽ siue dilectionẽ, referimus cętera præcepta omnia, adeo persuasum habeamus, proximos quoq; diligendo, nisi propter Deum, & in Deo, charos eos habeamus, non modo nos officio nostro functos non esse: verumetiam peccati grauis reos factos. Hoc est quod à Thoma quoque scriptum Aquinate legimus: Quod omnium actuum humanorum regula, lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quod vnũquodq; opus, tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur: Sic etiam quodlibet opus humanum, tunc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat, quando verò discordat ab hac regula, nõ est bonũ nec rectum.

1. Cor. 12.

Li. 3. de vita cõtemplat. cap. 3.

Opuscu-lo 4.

De primo præcepto.

Cap. LXXVII.

RIoris tabulæ tria tantum vt essent præcepta, propterea visum est Augustino congruentius, quod trinitatem diligenter intuentibus, insinuare videntur. Primum enim quod Deum vnum colere iubemur, ad patrem: Secundum de iuramenti veritate, ad filium: Tertium de spirituali vacatione ad spiritum sanctum pertinere videtur, ita vt tribus ijs præceptis tres personas vnum Deum colere iubeamur. Quoniam verò sicut principes non sunt in terrorem bene operantium, sed male: mittuntur enim ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: ita lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis, impijs & peccatoribus, sceleratis & non contaminatis: est enim posita, propter transgressionem. Deus autem quoniam cum iustum in terris reperiret neminem, & iniustos & omni viciorum genere contaminatos curandos susceperat, Quod facere solet diligens agricola, si ma-

Rom. 13. 1. Pet. 2. 1. Tim. 1.

lis radicibus terram videt occupatam, primum vt eas euellat, ad meliorem deinde plantationem terram præparet: Hoc sibi quoque faciendum esse putauit, vt non prius charitatem præcipiendo in mentibus hominum insereret, quam radicitus extirpasset omnia, quæcunq; videntur impedire, quominus ea radices agere queat. Cum itaque de diligendo Deo præceptum, tribus modis transgredi nos contingat, corde, ore, & opere: tribus etiam præceptis transgressionem hanc prohibet: Primò eam quæ fit corde: secundo quæ fit ore, tertio quæ fit opere. Corde de colendo vno Deo legem transgredimur, si Deos habeamus alienos, si faciamus nobis sculptile, aut similitudinem aliquam. Hæc tria primo præcepto Deus fieri vetat dicens: Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea neq; coles. Cultus quem sibi præstari Deus vult, est illa, de qua iam ita multa dicta sunt à nobis, dilectio, sine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum sibi cor hominis vendicat, nullam vt eius partem alicuius alterius amor occupet. Est enim dominus Deus noster Zelotes: non modo non præferri, sed nec exequari sibi quicquam in amore patitur: Quod ab Esaia dictum est: Coangustatum est stratum: ita vt alter decidat, & pallium breue vtrunq; operire non potest: de cordis humani strato recte dici potest, quod tam angustum & arctum est, vt ipsum etiam Deum solum, pro eo vt debet, capere non possit. Quamobrem excidit is euestigio de strato cordis nostri, simul vt alius admissus fuerit: Hoc est, quod Apostolus dicit: Non potestis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ domini esse participes, & mensæ idolorum. Quod à Christo quoque dictum est: Non potestis Deo seruire & mamonæ. Atque hac de causa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos, non facies tibi sculptile, aut aliquam similitudinem. Sunt qui inter Deos alienos & inter sculptile discrimen hoc faciunt, vt spiritualem per illos & internam, per hoc verò crassam & externã idololatriam significari velint. Est enim duplex idololatria, lapidum vna, cordis altera. Cæterum de vtraque recte vtraq; verba accipi possunt. Nam etiam vitia, siue peccata nostra, nunc Deos alienos, nunc idola vocari, vel ea Pauli loca planum faciunt, vbi de ijs quorum Deus venter est, vbi de Deo huius sæculi, vbi de Dijs, & dominis multis, mentionem facit. Denique vbi auaritiam semel & iterum idolorum seruitutem vocat. Hinc est

Bxod. 20.
Esaiæ 20.
1 Cor. 10.
Matth. 6.
Philip. 3.
2. Cor. 4.
1. Cor. 8.
Galat. 5.
Ephes. 5.

quod

quod ab Hieronymo quoque scriptum legimus: vnusquisque adorans vitia sua atque peccata, Deum habere cœpit à quo victus est, dicente Petro Apostolo: A quo enim quis superatur huius & seruus est. Auarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penem & Beelphegor colit, lasciua mulier, quæ cum sit in deliciis viuens, mortua est, adorat Venereas voluptates. Qui etiam alio loco non ea tantum, quæ manu fiunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominuum, recte vocari idola: verumetiam hæreticorum peruersam doctrinam, quæ quodcunq; simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum. Illum quoque locum enarrans Esaiæ: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: Idola interpretatur, dogmata veritati contraria. Neque secus intelligi vult quod ab Ozea scriptum est: Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Augustinus quoque, posteaquam de simulachris manu factis pleraq; dixerat: Est, inquit, alius deterior, & inferior cultus simulachrorum, phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia & tumore errante imaginitati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus, illum etiam Iosue locum exponit: Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad dominum Deum vestrum. Vincentius quoque Lirinensis, aliena ab Ecclesia dogmata, vetus Testamentum Deos alienos appellare scribit, quod ab hæreticis ipsorum opiniones haud aliter obseruentur, quam à gentilibus Dij sui. Quod itaque legitur in Deuteronomio: si surrexerit in medio tui Prophetes, & prædixerint signum, atque portentum & euenerit quod locutus est & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos, quos ignoras, non audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra, Per Deos alienos, extraneos errores, dicit significari, nouos quosdam & inauditos, quos propterea spargi nonnunquam patitur Deus, vt probet constantiam nostram in diligendo se, & in adhærendo sanæ doctrinæ. Quemadmodum etiam à Paulo scriptum est: Oportet & hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant, Ob hoc (ait Vincentius) hæreseon non statur eradicantur authores, vt probati manifesti fiant: id est, vt vnusquisque quam tenax & fidelis & fixus Catholicæ fidei sit amator, appareat. Et reuera cum

In amos. cap. 2.
2. Pet 2.
1. Tim. 5
In Zach. cap. 13.
Psalm. 113.
Esa 2.
Ozeæ 8.
De vera religione, cap. 38.
Quæst. 29. super Iosuę Iosuæ 23.
Deuter. 13.
1. Cor. 2.

quæq́ nouitas ebullit, ſtatim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum, tunc ſine magno molimine excutitur ab aere, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namqúe alij prorſus euolant, alij verò tantummodo excuſſi, & perire metuunt, & redire erubeſcũt, ſaucij, ſemineces & ſemiuiui: quippe qui tantam hauſerint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere ſinat. Ex ijs perſpicuum eſſe poteſt: quod non tunc ſolum peccatur contra præceptum hoc, quando vel planetæ, vel aſtra, vel reliqua gentium dæmonia coluntur, aut cum adorantur idola manu facta: verumetiam cum adorantur idola vitiorum, multoqúe deteriorem eſſe ſimulachrorum cultum, quo ſua quis phantaſmata colit, & quo ſuas impoſturas pro verbo Dei populo venditat, quam ſit is, quem ſuis gentes præſtant ſimulachris. Nam quod primo hoc præcepto prohiberi quidam putant ſanctorum inuocationem, & imaginum venerationem: Quandoquidem non alia ratione ſancti, qui cum Deo viuunt, quam qua ij qui conſtituti ſunt adhuc in corpore mortis huius inuocantur: hoc eſt, non tanquam largitores, ſed tanquam interceſſores: quemadmodũ vbi de ſpe diſſeruimus, pluribus verbis planum fecimus: deinde verò qui tribuitur honos imagini, non alio, quam ad prototypum refertur: ſicut etiam à Baſilio legimus annotatum: cum nemo non tam ſit lapis, vt lapidibus & lignis ineſſe putet ſenſum: nihil contra præceptum hoc peccatur, ſi ſanctis & eorum imaginibus, debita veneratio præſtatur, modo ne in homine, neue in ſtatua, aut depicta tabula aliqua, ſed in ſolo Deo ſpes omnis & fiducia collocetur. Vnde ſanctã ſynodum ſeptimã exclamaſſe legimus: Quicunq́ ſententias ſacræ ſcripturę de idolis contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellãt, anathema. Qui dicunt, quod imagines Chriſtiani vt Deos adorent, anathema. Quod ſimiliter in octaua factũ reperitur. Cæterũ hominis alicuius verbum, contra receptum Eccleſiæ totius doctrinam pleraq́ omnia docentis, tanquã Dei verbum amplecti, & adorare illud quod ab eo ſcriptum eſt, ſeq́ coram eo incuruare, quæ eſt, ſi hæc non eſt ipſiſſima idololatria? Quid enim aliud faciunt hoc genus homines, quã quod ſcribit Hieronymus, pro Chriſto adorant Antichriſtum? Dicit Lutherus: Quod ego doceo, Dei verbũ eſt, & purum Euangelium: ſtatim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idẽ Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptiſtæ, dicunt alij quoque hæretici: mox hominis, vel Diaboli potius per hominem loquentis verbum, pro Dei verbo, proq́ Chriſti Euange-

In li. de ſpiritu ſancto ad Amphilochium, cap. 18.

Actione 7.

Actio. 10.

Euangelio, misere amplectuntur, & adorant. Horrenda hæc est idololatria, ac velis, quod aiunt, remisque fugienda. Quid enim ex eo consequitur aliud, quam cum vna quæq; secta suum verbum, verbum esse Dei iactet, vt isti tot Deos habeant, quot sunt Hæresiarchæ? quos videre licet, neglectis veterum Orthodoxorum scriptis, in quibus cum doctrina certabat vitæ sanctimonia, non aliunde iam fere, quam ex impurissimi alicuius Hæretici libris opinionem suam confirmare, nec minore authoritate, quæ ab illo dicta, quam quæ in Canonicis libris scripta sunt, proferre. Huc idololatriæ cœcas hominum mentes, præstigijs dæmonum, adductas esse videmus. Peccant igitur contra præceptum hoc, qui & colunt ipsi sua fantasmata, & coli volunt ab alijs, tanquam idola, & quod ipsi sentiunt, Dei verbum vocant, & Euangelium: vt sic eueniat, quod à Propheta scriptum est: Vocauerunt in terris nomina sua. Haud aliter enim isti diuinitatis opinionem affectant, quam fecisse scribit olim in Lybia Psaphonem quendam, Tyrius ille maximus, qui quamplurimas aues cœpisse dicitur, vocales & humani sermonis dociles, easque sonare docuit hæc verba: Magnus Deus Psaphon, atque ita doctas emisit in montes: illæ verò quæ didicerant, canebant, ac reliquas item aues eadem sonare docebant. Porro Lybes, cum ignorarent commentum, credentes id diuinitus accidere, Psaphoni rem diuinam facere decreuerunt, & eum in Deorum numerum retulerunt. Sic isti, cupientes & ipsi in Deorum numerum referri, verbo suo verbi Dei titulum prætenderunt, atque vt verbum Dei vocaretur à rudibus, perfecerunt: à quibus iam pro Dijs quibusdam eos coli videmus. Neque verò ipsi tantum hæretici, sed & qui dogmata eorum recipiunt, atq; ea tanquam Dei verbum amplectuntur, violati præcepti huius rei sunt. Nobis verò propositum non est, omnes modos, quibus contra præceptum hoc venitur, enumerando recensere: quandoquidem non paucorum extant de ea re commentarij: ab illis hæc peti possunt. Verum hoc tamen silentio prætereundum non esse duximus, grauissimè contra præceptum hoc peccare, qui missæ sacrificium, proprie diuinitati debitam seruitutem, sicut ex Augustino docuimus, abrogare conantur. Quid enim isti aliud quam Deum in ordinem cogere volunt? Siquidem omnes alij cultus, siue ij constent imitatione, siue adoratione, siue inuocatione, non ita Deo proprie debentur, vt non etiam ad homines, quanquam diuerso modo, sicut alibi docuimus, recte transferri possint: solus hic est, quo diuina seruitus ab humanis obsequijs discernitur, neque potest alius vllus Deo præstari gratior. Nam quod de Deo ex toto

Psalm. 48.

Ser. 19 quis sit finis Philosophiæ.

corde,

corde, ex tota anima, ex omnibus viribus diligendo præcipitur, id aut hic, aut nusquam alibi, quatenus in hac peregrinatione fieri potest, perfecte præstatur. Hic enim sacerdos mentem ab omnibus alijs cognitionibus abstractam, & in diuinorum beneficiorum contemplatione defixam habens: eorum recordatione prouocatus, tanto erga Deum amore inflammatur, vt sui prorsus oblitus, in illum totus rapiatur. Ex quo fit, vt cum agendis Deo gratijs, pro hac immensa illius beneficentia, mentem ad eum cogitationemq; tollit, illico mentis hanc ad deum sublationem, vultus, oculi, manusque sequantur, vt quod mens cogitat, idem vultus, oculi, manus, totum deniq; corpus actione repræsentet. Quibus rebis ad idem faciendum, qui præsentes adsunt, omnes inuitantur, quo & ipsi cum sacerdote in eorundem beneficiorum cogitatione Deo gratias pro illis agentes versentur, simul patrem illum misericordiarum supplices deprecentur: vt quod filius eius dilectus pro mundi totius dilectione, sacrosancti corporis & sanguinis sui sacrificium in cruce pendens obtulit, cuius rei fit in altari repræsentatio, eius in se fructum faciat redundare. Neque minus grauiter contra præceptum hoc peccant, qui bonis operibus Deum colendum esse negant: cum & hic sit cultus Deo longe gratissimus. Non enim qui dicit mihi domine domine, introibit, inquit, in regnum cœlorum, Sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Opera Deus à nobis exigit, non verba: Si filij Abrahæ, inquit, estis, opera Abrahæ facite. Ac dilectus illi discipulus: Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate. Quamobrem vocem Euangelij negant, qui Deum operibus colendum esse negant, cum à Paulo quoque scriptum legamus. Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Etiam ab Ethnico quodam pio dictum est: Vis Deospropiciari? bonus esto. Clamat aliquis ad rauim vsque: Credo in Deum, ac non modo iactet habere se, verumetiam habeat re ipsa fidem, qua vel montes transferre queat: quin & tantam in Deo fiduciam sibi collocatam esse dicat, quanta maxima haberi potest: nisi dilexerit Deum in proximo suo, nisi dilectionem hanc suam nō verbo magis, quam opere declarauerit, inanis erit cultus omnis, quo se Deum prosequi gloriatur.

Hebr. 13.

De secundo præcepto.

Cap. LXXVIII.

Primo

PRimo loco, corde, secundo, prohibemur ore transgredi præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit dominus: Non assumes nomen domini Dei tui in uanum: nec enim habebit insontem Deus eum, qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra. Qui diligit & colit aliquem, non meminit illius nisi reuerenter, & cum quadã etiam honoris præfatione. Cum itaque prę cunctis alijs diligere nos, & colere Deum oporteat: committere non debemus, quin & ipsi summa cum reuerentia nomen eius vsurpemus: neque id in alios, quam tantam decet maiestatem vsus, conferamus. Quod faciunt ij qui nigromantijs, incantationibus, sortilegijs, diris deuotionibus, & id genus alijs rebus impijs Dei nomen, & sanctæ scripturæ verba seruire faciunt, qui per iocum Deũ aliquando nominant, qui scripturis ioculariter vtuntur, qui mendacij sui testem Deum nonnunquam citant. Is autem cum sit veritas, nulla potest ei fieri maior contumelia, quam si quis eum sui mendacij testem inuocet. Quare prohibetur hic omne iusiurandum, quod non vel Dei gloria, vel fructum vsus necessario postulet. Peccat igitur contra præceptum hoc, quisquis voluntarie iurat. Nam si quis iuret exigente magistratu, sibiq; iuramentum deferente, modo id faciat in veritate & in iudicio, & in iustitia, non peccat. Nam quod prohibuit Deus ne iuretur: illud Augustinus prohibuisse vult intelligi, ne quisquam, sicut bonum appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinẽ delabatur. Quamobrem non est appetenda sicut bona, iuratio, nec tamen fugienda tanquam mala, cum est necessaria. Cum igitur non in bonis, sed in necessarijs, iuratio sit habenda: refrenet se quisque quantum potest, vt ea non vtatur, nisi cum necessitas postulauerit: si quando videt difficiles homines ad credendum, quod eis expedit credere, nisi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autem vel ad Dei gloriam, vel ad proximi vtilitatem in veritate, iudicio & iustitia iusiurandum præstatur, non modo contra præceptum hoc nihil fieri, Verum illud magis impleri credendum est, quod in Deuteronomio scribitur: Deum tuum timebis & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis.

Ioan. 14.

Hier. 4. Matth. 5. De mendacio, cap. 15. & de serm. domini in monte, li. 1.

Deuter. 6.

De tertio præcepto.

Cap. LXXIX.

Diligere

DIligere Deum et colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodum id corde fiat et ore, quemadmodū etiam vtroq; contra præceptum hoc peccetur, paucis iam à nobis demonstratum est. Restat nunc vt quemadmodū opere Deus diligendus & colendus sit, breuibus de eo disseramus: Hac enim de re, tertiū hoc est mandatū, cuius hęc verba sunt: Memento vt diē sabathi sanctifices. Sex dies operaberis & facies omnia opera tua, septimo verò die sabbathū domini dei tui est: nō facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, et ancilla tua, iumentū tuū & aduena, qui est intra portas tuas. Est in eo præcepto quiddam quod ad cæremoniā, est quod ad mores quoq; pertinet. Quod septimus dies vacationi fuit assignatus, erat cæremoniæ: sic enim loquitur Dominus: Videte vt sabbathum meum custodiatis, quia signum est inter me & vos, in generationibus vestris. Quod autem in contemplandis Dei beneficijs, in hymnis, præcationibus, & sacrificijs dies ille consumabatur, morale fuit: sublata cæremonia remansit quod ad mores pertinet. Nos enim ne offendamus in id quod vetat Apostolus, ne videamur obseruare cum Iudæis dies, annos, & tempora, non iam ipsa tempora, sed res quarum illa signa sunt obseruamus: repudiamus cum illo temporum obseruationem, interea tamen temporalium signorum intelligentiam, cum eodem Apostolo, sicut Augustinus quoque scribit, retinemus. Triplicem autem habebat sabbathum Iudæorum significationem: Vnam quæ ad mores pertinet, cessationē à peccatis, & ab ijs omnibus, quæ sunt impedimento, quominus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere possit: Aliam quæ ad Allegoriam, quietem Christi corporis in sepulchro: Tertiam quæ ad Anagogen, æternam requiem in cœlo. Ac primum quidem, illud præceptum nobis modis omnibus obseruandum est, vt quiescamus peruerse agere. Secundum expletum iam est in Christo. Tertium expectatur & speratur à nobis, vt liberati de corpore mortis huius, ac soluti graui peccatorum onere, quo præmimur in hoc mundo, post multas tribulationes & angustias, post varios exantlatos labores, quo caput nostrum Christus præcessit, ingrediamur & nos in requiem illam, in qua sabbathum est ex sabbatho, Sabbathum delicatum & sanctum Domino. Cum igitur figuræ succesſerit veritas, quodque fuerat erterna sabbathi obseruatione significatum, Iesum Christum Dominum nostrum, & siti & inedia, & multis molestijs grauissimisque corporis cruciatibus, quos vltro nostra causa pertulit, vehementer fatigatum, ad extremum acerbissima, turpissimaque morte confectum, die septimo tandem in sepulchro

Exod. 31.

Galat. 4.

Con. Adimantum, cap. 16.

Esa. 1.

Hebr. 4.
Esa. 66.
Esa 58.

pulchro quieturum, id reipsa sit expletum: nihil fuit necesse, figuram deinceps amplius obseruari: Sicut enim adueniente sole cessat vmbra, sic adueniente veritate, cessare debet figura. Itaq; septimus dies in octauum est mutatus: nam pro sabbatho diem feriatum agimus eum, qui proximè Sabbatum sequitur. Mutatus est autem Apostolorum authoritate, ne quid habere commune cum Iudæis videremur. Quemadmodum eorundem au- Cano. 8.
thoritate constitutum est, si quis ante æquinoctium vernale, sanctæ Paschæ diem, cum Iudæis celebraret, Episcopus aut Presbyter, vt abijceretur. Quin & illud cautum esse videtur, quamdiu durabat Sacerdotium Iudæorum, vt qui ministerio reconciliationis, Apostolorum temporibus fungebantur, non Sacerdotes, verum presbyteri tantum vocarentur. Quod etiam deinceps diligenter sancti Patres cauerunt semper, ne quid Christiani Catholici, non modo cum Iudæis, sed ne cum hæreticis quidem, haberent commune. Sic Ioannes Chrysostomus, grauiter eos reprehendit, qui ieiunarent ijsdem diebus, quibus Tomo 3.
à Iudæis solenniter ieiunabatur. Sic in Ephesino Concilio, cum aduersus Iu-
Nestorius Christotocon, non autem Theotocon esse Mariam dæos ora-
virginem asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus in- tione 1.
terdictum ne quis eam Christotocon auderet appellare: Non quod hoc nomine recte vocari non potuerit aut possit: sed quod obuiandum errori putauerunt, quo Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum & hominem peperisse Mariam virginem contendebat. Sic in Toletano quoq; quarto, propter vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, decretum est, vt simpla teneretur Baptismi mersio: ne viderentur qui tertio mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem. Quod autem in octauum & nõ in alium, dies hic mutatus est, propterea factum est, quod is præ cæteris multis est Dei beneficijs insignis, cuius præconia Leo Pontifex ijs verbis recenset: Tantis est, inquit, hæc dies Epist. 81
diuinarum dispensationum mysterijs consecrata, vt quicquid à Domino est insignius institutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per Christi resurrectionem & mors interitum, & vita sumpsit initium: in hac Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus Euangelij Marci 16. et
tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo Sacramentum Matt 28.
regenerationis accipiunt: In hac sicut Beatus Ioannes Euangeli- Ioan. 20.
sta testatur, cum congregatis in vnum discipulis, clausis ianuis ad eos Dominus introijsset, insufflauit & dixit: Accipite Spiritum sanctum: In hac denique promissus à Domino spiritus san-

ctus aduenit. Tot igitur beneficia cum hoc die acceperimus, quem vocant Euangelistæ vnam siue primam Sabbathi, merito recolendis illis diligentius, eum assignauit Ecclesia. Magnum fuit beneficium, quod creati sumus qui non eramus: sed multo maius illud, quod restituti sumus, qui perieramus, per eum ipsum per quem creati sumus, Dominum nostrum Iesum Christum. Quapropter merito diem hunc celebramus, meritò Dominicum appellamus, in quo vere se Dominum Christum declarauit: non solum quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus est, verumetiam, quando resurgens ex mortuis, manifestum fecit omnibus, quod potestatem haberet ponendi animam suam & sumendi eam: Merito cantat in eo chorus Ecclesiasticus: hæc est dies quam fecit Dominus. Est quidem ita quod nullo non die, quin potius nulla non hora, nullo non temporis momento vacandum nobis esset tantorum Dei beneficiorum contemplationi, ad quam ipse nos inuitat, dicens: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus: vacate à curis & seculi negotijs, & in sancto ocio & quiete videte, quod ego sum qui creaui vos: Ego sum, qui, cum vicio vestro, quod eratis per me creati, perdidissetis, dato pro vobis in mortem filio meo, denuo per eum vos quasi creaui, vt iam in filio meo, sitis noua creatura, & sicut portastis quondam imaginem terreni, ita nunc portetis imaginem cœlestis hominis: neq; sitis iam deinceps Adæ filij, sed sitis mei filij, sitis & vocemini filij Dei, fratres autem & cohæredes Christi. Hæc tanta beneficia, per me vobis multis quidem offensionibus, nullis autem vestris meritis præcedentibus præstita, vobiscum recogitate, & à quo tantopere vos esse dilectos videtis, me vicissim ex toto corde vestro diligite. Quod igitur à nobis exigit ipse Dominus, qui nos etiam laborantes, & oneratos ad se venire iubet, quod in eo simus animabus nostris requiem inuenturi: hoc nobis nunquam non faciendum, ac ne respirandum quidem toties, quoties illius esset reminiscendum. Nihil aliud mentem nostram cogitare, nihil aliud linguam sonare, non alio cunctas animi nostri vires, & sensus nostros omnes oportuit referri, quam ad videndum & contemplandum Deum tam beneficum, tam liberalem, tam nostri amantem: qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Cœterum tale Sabbathum celebrare, sic totos Dei & beneficiorum eius contemplationi vacare, non est huius seculi, non est huius corporis, quod corrumpitur, quod aggrauat animam, quod deprimit sensum, ea quæ sursum sunt cogitare volentem: haud aliter, quam si quis pas-

Ioan. 10

Psal. 45.

Gala. 6.
1. Cor. 15.

Matt. 11.

Rom. 8.

Sap. 9.

serculum

ferculum pede alligatum, in sublime se tollere cupientem in terram funiculo detrahat. Sabbatismus hic siue vacatio hæc, & requies, non huius peregrinationis, sed cœlestis erit illius patriæ. Nam in hac quidem peregrinatione, non est quisquam tanta firmitate animi præditus, tanto virtutis robore munitus, tanque sibi admirabiliter & inuicte constans, qui non aliquo lapsu aliquando, aliquoq; deflexu ad carnem, & earnis desideria protrahatur, quem nulla vnquam animi affectio, nullus cupiditatū motus perturbet, vt in vna illa Dei consideratione perpetuo consistere humanæ menti datum non sit: quam sæpe cum Deo rationem omnem habere meditantem, terrenæ istæ induuiæ de cœlo ipso deducunt, atq; ejiciunt, ac fidei complexu in Christo Iesu hærere cupientem, proturbant inde tamen, diuelluntq; à beata cura, & ad inquinatas & sordidas cogitationes detrahunt. Cum nec Scyniphes Ægyptijs perinde molestæ fuerint, subito in oculos eorum incursantes, & quoties abactæ fuerant, iterum atq; iterum recurrentes, quam sunt sæpe nobis molestæ seculi curæ carnisq; nostræ desideria, quibus non possumus quandoq; non à Dei contemplatione auocari. Non ignorauit hoc, qui vt misericors fieret, ac fidelis pro nobis Pontifex ad Deum, ad impetrandam delictorum nostrorum veniam, per omnia similis nobis fieri dignatus est, ac omnes infirmitates nostras (quæ modo peccatum non importarent) assumpsit. Quamobrem quasi digito commonstrare contentus, quo nobis contendendum est, non tam exactè Sabbathum hoc sempiternum, hoc est perpetuam animi tranquillitatem, ac in se quisq; beneficijs contemplandis vacationem à nobis exegit, vt non auocari nos quandoq; ab eo, vel corporis nostri, vel eorū qui nobis aut genere coniuncti, aut quocunq; tandem alio necessitudinis genere sunt deuincti, cura & sollicitudine sine aliqua sui grauiore offensione patiatur. Quamobrem non imperauit, quod à nobis minime præstari posse videbat: sed optandum, inquit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura, sollicitudineq; remoti, soli numinis mei contemplationi vacaretis, in eaq; perpetuò mentem vestram omnem defixam haberetis: Quoniam vero carnem nostram, peccati tamen expertem indutus, quæ sit illius fragilitas didici, non exigo, quod præstare non potestis: Est aliquò prodire tenus, si non datur vltra: Prima sequentem, etiam in secundis & tertijs consistere honestum est. Non semper vobis est otium, animum ad ea quæ sunt pietatis, colligendi: non potestis hymnis, præcationibus, sacræ doctrinæ, sacrificijs, eleemosynis, & id genus alijs exercitamentis, quæ Exod. 8. Heb. 2.

fidem & charitatem excitant, toti perpetuò vacare, vt sic vos me ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus vestris diligere declaretis, saltem quotidie sepositum tempus aliquod ad ista habeatis: sin & hoc difficile est, saltem septimum quemcq; diem ijs rebus proprie dicetis. Scio quod non omnino est sui iuris maritus, aliquam sui partem debet vxori: non est sui iuris & vxor, aliquam sui partem debet marito, neuter vt vacare mihi semper totus queat, dum in diuersas vtercq; curas distrahitur, quomodo socero, socrui, quomodo cæteris affinibus, quomodo coniugi ac liberis satisfaciat: vnde victum indies crescenti familiæ suppeditet, vnde dotem euincat. Non prohibeo matrimonij legitimum vsum, non piam minimecq; anxiam de seipso cuicq, deque liberis ac domesticis sustentandis sollicitudinem. Licet vobis qui matrimonio iuncti estis, liberis procreandis operam dare, licet agros, licet vineas colere, licet manibus operari, licet artificio victum quærere: nihil ea me res offenderit, non propterea violatum esse præceptum meum existimabo, de diligendo me ex toto corde, ex tota mente, ex omnibus viribus vestris: modo ne sic in harum rerum sollicitudine toti sitis occupati, vt vos mei cui debetis omnia, capiat obliuio. Potestis etiam in medijs laboribus vestris mei meminisse: potestis meum non manuum vestrarum beneficium agnoscere, si quid recte processerit, potestis mihi semper gratias agere. Cæterum ad recolenda diligentius beneficia mea, ad cultum qui mihi debetur, præstandum, si vacare semper non potestis, tempus tamen aliquod ad eam rem sepositum habetote. Sex dies cõsumatis licet, in ijs quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum sustentationem, quæ ad rem vestram familiarem tuendam pertinere videbuntur: saltem septimum diem, vel si qui sunt alij non ita multi festi dies, mihi totos dicetis: vt in ijs à mutuo congressu, & ab alijs quibuscunque curis vobis temperetis, quo magis defecatis animis sacris præcibus, ac cœlestium rerum meditationi vacare queatis: Hoc si feceritis, erit mihi satisfactum. Quamobrem vel ex hoc præcepto satis liquet, quod antea quoque dictum est, nihil nobis impossibile Deum præcepisse, nec exigere, vt mandatum de se ex toto corde diligendo, ita iugiter impleamus, vt curis omnibus alijs reiectis, in illo contemplando, ac omni pietatis genere colendo, perpetuò mentes cogitationesq; nostras occupatas habeamus:

beamus: saltem præstemus aliquando, quod præstari iugiter à fragilitate nostra non potest: saltim dies huic rei, propter imbecillitatem nostram peculiariter dicatos obseruemus: Denique vel semel in vita: saltem conuertamur ad Dominum Deum nostrum in toto corde nostro, neq; Deum aliquem alienum occupare deinceps cor nostrum patiamur, siue is Deus venter sis, siue Mammona, siue quocunq; tandem alio nomine vocetur. Si sic cõuersi, nec à Deo nostro post eiusmodi conuersionem auersi postea, migrauerimus ex hac vita, etiamsi per omne vitæ præteritæ tempus, Deos alienos coluissemus: si ventri atq; ijs quæ sub ventre sunt, si auaritiæ, si quibuscunq; vicijs alijs mancipati fuissemus, nihil nos ea res impediet, quominus æterna gaudia consequamur, illius gratia & misericordia, qui dixit: Quacunq; hora ingemueris saluus eris. vel eo ipso tempore, ille nos impleuisse interprætabitur, quod à se de diligendo se mandatum nobis datum est. Vt vel ex hoc perspicuum cuiuis esse queat, falsum esse quod à Blasphemis istis dicitur, præceptum hoc ab homine Christiano expleri non posse. Perpetuum Sabbathum fatendum est à nobis obseruari non posse: verum vt semel in hebdomada, vel semel in anno, vel semel in vita tantum obseruemus, adiuuante spiritu infirmitatem nostram, non est nobis impossibile. Cæterum sempiterni iugisq; Sabbathi obseruatio, nõ exigitur à nobis in hac peregrinatione nostra: cum ventum erit ad cœlestem patriam, ad manentem illam ciuitatem, quam futuram inquirimus, ibi Sabbathum erit ex Sabbatho, ibi requies erit sempiterna, ibi vacabimus, & videbimus, & amabimus, amabimus & laudabimmus, absq; vllo fastidio, absq; vlla fatigatione, eum qui & legis & desideriorum nostrorum finis est, Dominum Deum nostrum: vt sit Deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apostolo scriptum est, & inter eos numerabimur, de quibus in Psalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Videmus igitur iam, quid sibi velit præceptum hoc de sanctificando Sabbatho: quod expediret quidem iuge vt essent, verum infirmitati nostræ largitur hoc Deus, vt qui cunctos non posse videmur, certos tamen dies obseruemus, quos sanctificemus, hoc est, in sanctis operibus transigamus, nec vllis Deo parum dignis actionibus prophanemus. Quæ autem sint sancta ista opera, in quibus dies festos transigere nos oportet, ex Agatensi Concilio discimus: in quo cunctis præcipitur, vt populus Missas die Dominico totas audiat, nec ante benedictionem Sacerdotis

Ezech. 18.

Heb. 13.

1. Cor. 15.

psal. 83.

Cano. 47.

Cano.10. cerdotis egredi præsumat. Apostolorum quoque Canonibus cautum est, vt communione priuentur, qui solennibus sacris non perseuerauerint in oratione, vsque dum missa peragitur: quo tempore conuenire etiam ad Ecclesiam, & scripturas Apostolorum ac Euangelium audire iubentur. Hoc est igitur sanctificare, Sabbatum, sacrificijs, concionibus, & alijs diuinis officijs, non corpore magis quam animo interesse. Nam si mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, si quis corpore præsens adsit: illam itaque tunc Deo maximè vacare, beneficia illius recolere, & pro illis gratias alijs agere oportet. Atq; hęc est causa, quamobrem alijs operibus omnibus tũ interdicitur, nõ quod per se malum sit arare, seminare, rem familiarem curare: sed quod quæ potiora sunt, ijs vt rectius vacari queat, ab alijs operibus abstinendum est, ne quid contemplationi nostræ impedimenti adferant. Maxime vero abstinendum tum est ab omni opere seruili. Nulla autem grauior est seruitus, quam sit peccatum. Quare si quid per dies reliquos peccatum est, recogitare debemus in amaritudine, cum dies festus aduenerit, & omnia facere, vt reconciliari Deo possimus, atque ab omni deinceps peccato cauere, ita vt neque ventri seruiamus, neque mammonæ, neque cuiquam alij vicio. Nam qualia nunc à multis sabbata celebrantur, non sanctificari, sed prophanari videntur: neque enim ad potationes, ad choreas, ad
In Psal 91. luxus instituta sunt sabbata, cum recte scriptum sit ab Augustino: Melius est arare quam saltare: nulla sunt opera magis seruilia, quam sint hæc: sed vt tanto tranquilliori mente contemplando Deo, & beneficijs eius recolendis vacare queamus. Quamobrem ab ijs quæ vere seruilia sunt opera, semper abstinere oportet. Cœterum labores manuum fieri quandóq; possunt, etiam die festo, si vel necessitas euidens postulet: sicut
Matt.12. Dominum excusasse legimus discipulos euellentes spicas in sab-
Ibidem. batho: vel Ecclesiæ commodum: sicut in Euangelio Sacerdotes fecisse dicuntur omnia, quæ erant necessaria in templo, in die sabbati: vel proximi vtilitas, sicut Dominus curauit in die sabbati habentem manum aridam, & Iudæos qui factum id repręhenderant, confutauit exemplo adducto de oue: vel superioris
Ioan.7. authoritas: sicut idem præcepit Iudæis, vt circumciderent in die sabbati. Extra hos casus si quis manibus laborauerit,
Parte 1. de promiss. & prædictionibus ca.36 transgressi præcepti de sanctificando sabbato reus erit. Prosper Aquitanicus: Qui votum, inquit, vouentes sese offerunt Deo, eiusq; verbo vacantes, spiritale sabbatum obseruant, vt

Maria

Maria quæ meliorem partem elegit: à quo declinantes in ſtran- Luc. 10.
gulatione, dum mundanis curis innodantur, morſu peſtifero tertiæ plagæ Ægyptiorum leduntur in anima. Ex quibus verbis etiam illos venire cõtra præceptum hoc de ſabbato ſanctificando manifeſtum eſt, qui cum ſemel Deo ſe deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt, cuius generis ſunt Sacerdotes & monachi, quibus nõ propterea nuptijs interdictum eſt, quod malæ ſint nuptiæ, ſed quod cum perpetuum illis ſabbathum obſeruandum & iuge ſacrificium ſit offerendum, ac in lege Domini die nocteq; meditandum, abſtinendum eſt eis ab ijs omnibus, per quæ poſſint à continua ſabbati obſeruatione auocari.

De Quarto Præcepto
Cap. LXXX.

EDocti ſumus in prima tabula, quemadmodum diligere, pieq; colere Deum & ea fugere, quæ à vero ipſius cultu auocare poſſent, oporteat: In poſteriore, quomodo ſit proximus diligendus, docemur. Proximum autem exiſtimare debemus omnem hominem: ſicut præter alios à Baſilio quoq; legimus annotatum: Siquidem omnes In Pſal. 14.
inuicem proximi ſumus, omnes cognati, fratres omnes ex eodem patre prognati ſumus omnes. Si ſpiritualem quæris, pater noſter ille eſt, quem vno ore inuocantes dicimus omnes: Pater noſter qui es in cœlis. Sin autem terrenam quæris originem, Matt. 5.
Pater noſter Adam, mater noſtra terra eſt, ex eodem luto fabricati ſumus omnes. Itaq; natura fratres ſumus ſecundum carnem: ſed & ſecundum ſpiritum fratres nati, vel potius regenerati ſumus, eundem à primo homine ſanguinem ducimus, eandem à Domino gratiam accipimus. Quæ cum ita ſint, nõ ea quæ noPhil. 2.
ſtra ſunt ſinguli, ſed ea quę ſunt aliorum conſiderare, non quod nobis ipſis, verum quod multis eſt vtile quærere debemus. Re- 2. Cor. 10.
putet homo ſecũ nomen ſuũ vnde traxerit: ab humo vtiq;, quæ nihil cuiq; accipit, ſed omnia largitur omnibus, non hominibus modo, verum & brutis, dum in vſum omniũ animantium diuerſos fructus miniſtrat. Inde appellata humanitas, ſpecialis & domeſtica virtus, quã vel ipſa nos docere debet noſtri corporis forma, membrorũq; vſus. Nam & nos omnes vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli aũt alter alterius membra. Sicut igitur ipſa pro ſe inuicẽ ſollicita ſunt membra, ac nõ modo nõ lædit vnũ alterũ, verũetiã pro virili ſua ſuccurrere læſo conatur. Sic & nos

alterum pro altero sollicitos esse, ac quoties necessitas postulat, inuicem subuenire oportet. Omnes itaq; diligendi sunt, sed quoniam copiæ singulorum paruæ sunt, eorum autem qui ijs egent, infinita est multitudo, delectus habendus est eorum, quibus benignè facias. Nam vt quisq; nobis fuerit coniunctissimus, ita plurimum est in eum benignitatis conferendum. Quapropter hanc probandam esse putat liberalitatem Ambrosius, vt proximos seminis tui ne despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, inquit, vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum depoſcere, aut alicui postulare subsidium necessitati. Paulus quoq;: Si quis, inquit, suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Inter suos autem & domesticos iure suo primum locum, sibi parentes vendicant, per quos factum est, vt lucem hanc aspiceremus. In hos ergo cumprimis nos esse beneficos oportet, vt gratos nos, quæ ab illis accepimus, beneficiorum esse declaremus. Et hoc est quod præcipit Dominus, dicens. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quã Dominus Deus dabit tibi. Quo quidem præcepto, non solum vt parentes debita veneratione prosequamur, & eis dicto simus audientes, admonemur: verumetiam si quibus rebus opus habuerint, vt illis benigné suppeditemus, & eos vicissim alamus, quorum cura singulari nutriti sumus & educati, iubemur. Honos enim in scripturis, quod annotauit etiam Hieronymus, non ille solum intelligitur, qui in salutatiõibus & officijs deferendis, verum & ille, qui consistit in eleemosynis ac munerum oblationibus: vt honorare sit idem, quod liberalitate prosequi. Sit in Prouerbijs legimus. Honora Dominum de tua substantia, Et apud Tobiam: Cum ex his quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta. Et apud Paulum: Viduas honorà, quæ vere viduæ sunt. Ac paulo post: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, hoc est, non solum illis debita veneratio præstari, verumetiam vitæ necessaria debent suppeditari. Parentum autem nomine, non ij solum accipiendi sunt, ex quibus prognati secundum carnem sumus, verumetiam omnes qui præsunt, siue sint pastores & Episcopi, siue Reges & Principes, aut quicunq; tandem alij magistratus. Omnis enim potestas à Deo est, & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Quamobrem vtriq; potestati duplex hic honos debetur, & venerationis & subsidij. Cui tributum, tributum, dicit Paulus, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorẽ, honorem: nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Peccant igitur con-

Lib. 1. offi. cap. 30.

1. Tim. 5.

In Math. caput. 15.

Pro. 3. Tob. 1. 1. Tim. 5.

Rom. 13.

Ibidem.

tur contra præceptum hoc, qui vel decimas negant Episcopis & Pastoribus, vel tributis & vectigalibus Principes suos fraudãt, vel vtriscp dicto audientes non sunt, cum etiam illis discolis obedire Petrus iubeat. 1.Pet.2. Magis etiam peccant, qui non ipsi modo nõ honorant, verum & alios ab honorandis illis auocant, dũ illos iudicant, à quibus ipsos iudicatos oportuit, dum eorum existimationi detrahunt, dum falsis etiam plerunch criminationibus famam eorum proscindunt & lacerant, dum quicquid ab illis statuitur, id secus interprætantur, & quæ non intelligunt, ea sæpe reprehendunt, nech ferre possunt si qui cum potestate versantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati, cũ si ipsi eodem loco essent, multo fortasse grauiora patrarent. Ferenda sunt à subditis, eorum qui præsunt errata: Non est ab oue iudicandus pastor; diuino plerach iudicio sunt reseruanda: Dominus enim Rom.14. est, cui stat aut cadit, Multò grauissime verò peccant cõtra præceptum hoc, qui eos, ex quibus interrogare sunt iussi de semitis antiquis, cum ipsi contemnunt, tum in aliorum contemptum adducere conantur; quicquid sancitum ab illis, & tot seculorũ vsu in Ecclesia Dei receptum est, & approbatum, id vno traditionum humanarũ nomine reijciendum esse docent. Sanctos patres omnes pro nihilo ducunt, sibijpsis nihil nõ tribuunt, illis cõtra nihil nõ detrahunt. Rident ieiunia, rident vota, rident sacrificia, quin & ipsa ludibrio sunt Sacramenta. Denich quæcũch mille quingentis annis & deinceps, per Apostolos, & corũ successores, & per œcumenica Concilia pie sunt instituta, cachinnis omnia prosequuntur. Atqui non ita nos docet scriptura. Interroga, inquit, patrem tuũ, & annunciabit tibi, maiores tuos & dicent tibi: Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Quam grauiter aũt istos momordit coluber, q̃ dissipare sepẽ, hoc est omnia Ecclesiæ dogmata, oẽs institutiões ab Apostolis & Apostolicis viris fũdatas, cõuellere sunt & labefactare conati, qui plerach nõ aliã ob causam cõtemnũt & reijciunt, quã quod ita sunt à sanctis patribus quãuis summa ratione cõstituta? verbi gratia: visum est patribus & ab ipsis etiam Apostolis institutum, vt sextis ferijs à carnibus abstineretur, quo grata fieret eius rei recordatio, quomodo verbum caro pro nobis factum, sexta feria graue crucis pertulit supplicium, & mortem acerbissimam oppetiuit. Illi in contemptum patrum, nulla prorsus necessitate cogente, eo die carnibus vescuntur. Denique quicquid à sanctis patribus, quacunque tandem de re, quamlibet pie constitutum est, contra id omne pedibus & manibus obnixe venire conantur. Quid est, si hoc non est grauissimè contra præ-

Deut.32. Prou.22. Eccl.10.

Prou. 1. tra præceptum istud peccare, quo patrem & matrem honorare iubemur? Audi fili mi, dicit Spiritus Dei, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Pater noster Deus est, huius disciplinam vt audiamus præcipit. Sed nunquid hoc satis fuerit, si nos diligere Deum, si præceptis eius obtemperare, si disciplinam eius audire dicamus? Minime gentium. Mater nostra Ecclesia est: huius legem si dimiserimus, si morem illi non gesserimus, si nos ab illius vnitate segregauerimus, frustra nos audiuisse patris disciplinam gloriabimur. Erimus enim ñ, quos vocat Propheta filios desertores, de quibus etiam alio loco scriptum est: Filij alieni mentiti sunt mihi: Nam vt alia omnia, sic hoc quoq; præclare Cyprianus: Ecclesia, inquit est, quæ nos Deo seruat, quæ filios regno, quos generauit, assignat: quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur, nec pertinet ad Christi præmia qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, prophanus est, hostis est, habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Sic igitur patrem nostrum Deum honoremus, vt suo matrem Ecclesiam honore non fraudemus. Sic patris nostri disciplinam audiamus, vt matris quoq; legem ne dimittamus: Quam qui non audit, eum Deus haberi vult tanquam Ethnicum & Publicanum, non agnoscit eum pro filio, qui quam sibi sanguine suo mundatam copulauit, sponsæ suæ Ecclesiæ non obtemperat, cuius contemptus, ad patris contemptum redundat. Sic enim loquitur Deus: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Et ad Samuelem: Non te spreuerunt, sed me, ne regem super illos. Nunquam à disciplina patris, lex matris, nunquã à lege matris disciplina patris dissidet. Non est Euangeliũ vbi nõ est Ecclesia: Nõ est Ecclesia, vbi non est Euangelium. Non quod scriptura non haberi possit extra Ecclesiam, de qua Iudæos gloriatos, cuius testimonio Diabolum & membra eius hæreticos & schismaticos, ita frequenter vsos legimus, vt eam eiusq; sanum intellectum sibi solis proprie vendicare conati fuerint: Sed quod viuum Euangelium ipsa est Ecclesia, extra quam pelles haberi, siue chartæ possunt, atramentum haberi potest, literæ siue characteres quibus conscriptum est Euangelium, haberi possunt: cæterum ipsum Euangelium extra Ecclesiam non habetur, nec haberi potest. Quæ causa est, quod Apostoli Spiritu sancto pleni, cum symbolum tradidissent, nusquam proposuerunt: credo sancta Biblia, aut sanctum Euangelium, sed credo dixerunt sanctam Ecclesiam. In ea sunt Biblia, in ea est Euangelium, in ea sanus est Euangelij intellectus, quin ipsa potius est

Esai. 30. Psal. 17.

De simplicitate prelatorum.

Matt. 18.

Luc. 10.

1. Reg. 8.

Euangelium

ipsa potius est Euangelium scriptum non atramento, sed Spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus: Hoc est illud verbum Dñi, quod Propheta manere dixit inæternũ, de quo Christus loquitur: Cœlũ & terra transibunt, verba aũt mea non transibunt: Nam quæ calamo sunt in charta scripta, transire possunt, possunt aliquo casu perire: quemadmodũ libros legis Dei combustos legimus, quos tamen Esdras postea, qui eodem spiritu quo ante spiritu fuerant, plenus fuit, restituit, sicut a Eusebius, b. Chrysostomus, c. Augustinus, d. Beda, & alij memoriæ prodiderunt. Quæ vero scripta sunt Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, vel in chartis papyraceis, aut pecorinis, verum in tabulis cordis carnalibus, ea nulla ratione possunt interire. Quamobrem honoremus patrem nostrum Deum, honoremus & matrem nostram Ecclesiam, vtricz morem geramus, vtricz dicto simus audientes. Etenim cum Dei filio, carnem nostram induto, corpus vnum Ecclesia mater nostra facta est. Quare qui non audit hanc, Deum non audit, Deo detrahit, quisquis illi detrahit: si quidem duo sunt in carne vna, Christus & Ecclesia. Mentitur quisquis audire se patris disciplinam iactat, si matris legem dimittit: nam nisi doctus à matre fuerit Ecclesia, quæ patris disciplina sit, ignorabit. Teneamus igitur illam, quæ firmamentum est, & columna veritatis, necz cuiusquam authoritate nos ab ea auelli patiamur, quamlibet is sibi cattus & prudens videatur, quamlibet etiam multa scripturarum proferat oracula, quæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Sathanæ sunt illæ voces: Deponite quicquid armaturæ suppeditant. Orthodoxi veteres, Theologorũ scholæ, authoritas conciliorum & pontificum, consensus tot seculorum, ac totius populi Christiani: nihil recipimus, nisi scripturas, sed sic, vt penes nos solos sit certa authoritas interpretandi: quod nos interpretamur, hoc sensit Spiritus sanctus, quod adferunt alij, quamuis magni, quamuis multi, à spiritu Sathanæ & alienata mente profectum est: Quod Orthodoxi docuerunt, quod authoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ defendunt, exitiabile venenum est Sathanæ, quod ego doceo spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis, vel quod egeat iudice: aut vt omnes cœcutiant, ego non cœcutio, nam conscius mihi sum me habere Spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me: Nolo iudicium, sed requiro obsequium: Necz quenquam vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesiæ sanctorũ, omnes perierunt, si senserunt vt scripserunt, nisi qui forte resipuerunt

2. Cor. 3.

Esa. 40. Luc. 21.

a. In Chronicis.

b. In opere imperfecto in Matthęum. Ho. 39. & hom. 8. in Epist. 3. ad Hebræos.

c. De mirabilibus sacræ scripturæ. lib. 2. cap. 33.

d. De ratione temporum. ca. 21.

Ephe. 5.

resipuerunt ante supremum vitæ diem: Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu communi, aut blasphemiam cõmittunt in Spiritum sanctum. Et tamen per quod idolum hæc Sathanas loquutus est, non continua quidem oratiõe, sed sparsim in multis locis, in illo omni impiæ doctrinæ genere referto libello, De seruo arbitrio, illud nunc pro Deo colit magna pars Germaniæ: quod ille sentit, Dei verbum & purum Euangelium vocatur.

De Quinto Præcepto.

Cap. LXXXI.

QVemadmodum nihil est magis secundum naturam, quam vt homo homini, quicunq; sit, ob eam ipsam tamen causam, quod homo sit, cõsultum velit: Sic è contrario detrahere aliquid alteri, violare alterum, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est cõtra naturam, quam mors, quam paupertas, quam dolor, quam cætera quę possint aut corpori accidere, aut rebus externis. Inter omnia autem incommoda, quę per hominem homini possunt importari, multo grauissimum habetur, & longe facinus atrocissimum existimatur, si quis alicui lucis huius vsuram eripiat, si quem vita priuet. Quamobrem rectè primo loco Deus id prohibet dicens: Non occides. Quod tamen interdictum non ita latè patet, vt minimè nobis per id licere putemus animalia terræ, volucres cœli, pisces maris, ac quæcunq; tandem bruta animantia, quæ in vsum hominis creata sunt, occidere. Nam si quicquid viuit occidendum non est, viuunt & herbæ, viuunt & plantæ. Non ergo fas fuerit virgultum vellere, aut herbis etiam vesci: Cum tamen disertis verbis scriptum sit: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum, quasi olera virentia, tradidi vobis omnia, vt feras, & quascunq; tandem bestias, & pecora, non alio loco habere debeamus, quam quo vel herbas vel fructus alios. Cum præsertim à Paulo quoq; scriptum sit: Omne quod in macello venit, manducate. Tantum autem abest, vt bestias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipsum etiam vt hominem occidi iusserit, idq; in eiusdem libri capite mox sequenti: Qui percusserit, inquit, hominem volens occidere, morte moriatur. Et proxime insequenti: Maleficos non patieris viuere. Et rursus in Leuitico: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Et in Deuteronomio: Qui superbierit nolens obedire Sacerdoti, ex decreto iudicis moriatur homo

Gene. 9.

1. Cor. 10.

Exod. 21.

Exod. 22.
Leuit. 24.
Deut. 17.

tur homo ille. Quod ergo dicit hoc loco, Non occides, ad priuatos homines pertinere voluit. Nam si qui magistratu fungun-
tur, supplicium capitis de nocente sumpserint, nõ ipsi hoc, sed ille
facere videtur, qui dixit. Ego occidã & viuere faciam. Ipse enim Deuter. 32.
est per quem reges regnant, & legũ conditores iusta decernunt. Prouer. 8.
Quid enim aliud est rex, aut iudex quicunq;, quam dei minister,
bonis in bonum? si autem malum feceris, inquit Paulus, time: Roman. 13.
non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, &
vindex in iram, ei qui male agit. Ipsius ministerio Deus plectit
sontes, quos propterea vult occidi, vt vel metu adactus quisque,
quod de non occidendo præceptum est, tanto diligentius obser-
uet. Quamobrem non modo non peccat iudex, cum de sonte
pœnas sumit: verumetiam si id facere intermittat, non minus in
vicio est, quam ille ipse qui facinus patrauit, cuius causa mortis
reus erat pronunciatus. Homicida est, quisquis iurisdictionem
sibi datam habens, homicidam impunitũ relinquit: de quo cum
debitas pœnas exegerit, non iam homicida, verum Dei minister
est, vindex in iram ei, qui male agit. Præclare quidã dixit, quam-
uis Ethnicus: Seuit in bonos, qui parcit malis. Impunitatis enim
spes maxima est peccandi illecebra, qua furor hominum alitur
effrenatus. Non igitur violati præcepti huius reus est iudex,
si hominem occidi faciat, sed qui priuata sua & propria authori-
tate occiderit hominem, is demum violasse mandatum hoc exi-
stimandus est: non solum si manu id faciat, verumetiam si sit
ex eorum numero de quibus dicit scriptura: Filij hominum, den- Psalm. 56.
tes eorum arma & sagittæ, & lingua eorũ gladius acutus. Quã-
re siue quis consilium det alicui, vt occidat, siue prouocet ali-
quem ad interficiendum vel accusando proximum, vel detra-
hendo, siue quodcunq; præstet auxilium, aut assensum saltem
suum præbeat, reus erit huius præcepti violati: Siquidem digni
sunt morte, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt fa-
cientibus. Consentire autem videtur & is, qui non obsistit si po- Rom. 1.
test, cum scriptum sit: Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui Proue. 24.
trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Qui videt igitur fa-
me morientẽ, necq; pascit, ipse occidisse iudicatur. Pasce fame mo-
rientem, dicit Ambrosius, si non paueris, occidisti. Ac peccant
quidem grauiter, qui corpus hominis occidunt, sed grauius eti-
am illi, qui animas in gehennam mittunt. De Diabolo dicit
Christus, quod homicida erat ab initio. Atqui ille non gladio Ioan. 8.
armatus, non ferro accinctus ad hominem venit. Verbum ma-
lum seminauit, inquit Augustinus, & occidit. Noli ergo putare Tracta. 42.
te non esse homicidam, quando fratri tuo male persuades. Gra- in Ioan
ue genus id est homicidij, si quis oratione sua hominem ad pec-

candum inuitat, atque ita gehennæ reum facit, si doctrinis varijs & peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud Euangelium transferre conatur, ab eo, qui vocauit nos in gratiã, Christi. Graue est & illud homicidij genus, si quis vita sua contaminata corrumpit alios, dum sua in eos vicia infundit, ac plus etiã exemplo quam peccato nocet: si præsertim sit ex eorum numero, quibus dictum est: Vos estis sal terræ, quod si sal euanuerit, in quo salietur? Vos estis lux mundi, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Qui si præierint alijs flagitiose viuendo, tot eos mortibus dignos esse, scribit Gregorius, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittũt. Quamobrem tanto diligentius cauere eos oportet, vt nõ modo crimine, verumetiam suspitione criminis vacare queant, quanto pluribus æternæ mortis authores fiunt, cũ sua in illos vitia infundunt.

Matth. 5.

In pastorali parte 3. ad monitione 5.

De sexto præcepto.

Cap. LXXXII.

GRaue crimen est homicidium, sed non minus graue, quod sexto loco prohibet Deus: Non mechaberis. Quamobrem non Romanorum modo, verum & Hebræorum & Barbarorum legibus, in adulteros capitis pœna fuit constituta. Furti manifesti reum, quadrupli: nec manifesti, dupli pœna absoluebat: scelus adulterij securis expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, quod is violasset, sine quo populus non esset. Nec hoc contenta legũ seueritas, illud etiã permisit, deprehensum adulterum sine iudicio, sine legibus confodere: nimirum id maritali donans dolori, quod grauatim concedit vim à capite propellenti: qua si lædat atrocius, qui coniugẽ adimat, quam qui vitam. Nunc, proh dolor, apud Christianos ludus ac iocus est adulterium. Qui semel furtum admisit, non audet faciem attollere: qui multis adulterijs nobilitatus est, principem inter alios sæpe locum obtinet: atque adeo non pudet facti pleroscp, vt glorientur etiam in malicia sua, lætentur cum male fecerint, & exultent in rebus pessimis. Si quis vestem sublegerit, in crucem agitur: si pudicitiam vxoris alienæ furatus, omni eam honestate spoliauerit, non modo nulla pœna, ciuilibus quidem legibus, dignus existimatur, verumetiam idoneus dicitur, cui honores mandentur. In vxore tantum crimen habetur adulterij, maritus etiam commendatiorem inde se fore persuasum habet: Quem tamen, sicut ab Augustino scriptũ legimus, tanto puniri grauius

Psalm. 51. Prouer. 2.

De adulterinis nuptiis, lib. 2. cap. 8.

grauius oportuit, quanto magis ad eum pertinet, & virtute vincere fœminam, & exemplo moderari. Caput mulieris est vir: itaque ducem illum, vxorem comitem esse decet. Quo diligentius illi cauendum est, ne illac eat viuendo, qua timet, ne sequatur vxor imitando. Virum, sunt qui putent à veritate dictum, quod plus in eo quam in fœmina virtutis insit. Quod si ita est, æquum est, vt virtutis exemplo præeat vxori, neq; quod illi nolit, sibi licere velit: prior ipse præstet, quam ab illa coniugij fidem exigit. Cæterum adulterij siue mœchiæ nomen latius patet. Quamobrem omnis illicitus concubitus, hoc præcepto prohibetur. Licitus autem censetur solus ille, qui est inter matrimonio iunctos. Ex quo manifestum est eos errare, qui fornicationem eius generis peccatū esse negant, quod æternæ mortis reum hominem faciat. Quamuis enim leuius sit simplex fornicatio, quam adulterium, vtroq; tamen coniunxit Apostolus, Hebr. 13. dicens: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei, in filios diffidentiæ. Et rursus in alia Epistola, Fornicationem inter alia carnis opera recensens: Prædico vobis, inquit, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Certe quod peccatum excludit à regno Dei, mortis æternæ reum facit. Ridiculum autem est, quod hoc præcepto nonnulli sanciri putant, & cōfirmari legitimum coniugium: qui si hoc dicerent, sancire deum, vt à lege matrimonij coniuges non discedant, neue quid indignum committant honestate temperantiaq; coniugali, næ illi recte sentirent. Vult enim Deus, vt coniuges alter alteri coniugij fidem seruent inuiolatam. Cæterum hoc isti persuadere velle videntur, præceptum hic esse cunctis, vt vxores ducant: quæ scripturæ mens nunquam fuit. Nam quod ait Deus, non mœchaberis, non tam ad eos qui cœlibē vitam agunt, quam ad eos qui matrimonio sunt irretiti, proprie dictū esse videtur. His præcipitur, vt inuicem sibi fidem seruent, vt thorum immaculatum custodiant, neue maritus alicui præterquam vxori, neue vxor alicui præterquam marito sui corporis potestatem faciat. Ad vxorem autem ducendam nemo per hoc præceptum adigitur. Est quidem ita, quod inter alias instituti matrimonij causas, & hæc recensetur, quod hac ratione facilius, & fornicationem & quemuis alium illicitum concubitum effugere liceat: sed si quis putat, vnicū hoc esse vitandæ fornicationis remediū, is à vero longe aberrat. Multa millia virginū, multæ myriades continentium fuerunt in ecclesia, qui aliis, quā contrahendi ma-

trimonij remedijs vsi, pudicè & caste vitæ suę tẽpus omne transegerunt. Scilicet quod potuerunt tot sæculis tot myriades hominum, hoc nunc vix quenq; posse dicemus? Esaiæ 59. Non est abbreuiata manus domini, idem nunc Deus est qui fuit semper, neq; cœpit vnquam, nec idem esse desinet, æquè nunc potens, æquè nunc benignus est & misericors: non exaruit fons ille bonitatis, æquè nunc etiam copiosus est, & redundans. Quamobrem qui negat recte dici hodie nos dei auxilio adiutos, omnia posse, negat Euangelij vocem. Omnia possibilia sunt credenti. Matth 9. Philip. 4. Omnia possum in eo, qui me confortat. Quamobrẽ sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimoniũ contrahere; neq; se subducit vocatione sua contrà Dei voluntatem, si quis vitam cœlibem agere firmiter deliberatũ habuerit. 1. Cor. 7. Quamuis enim qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit: tamen qui non iungit, melius facit. Ad id ergo quod melius est vocati sumus omnes, cum per ipsum Christum dicentem: Matth. 19. Qui potest, hoc est, qui vult, capere, capiat: tum per Apostolum eius ad Corinthios scribentem: 1. Cor. 7. Volo autẽ omnes esse sicut meipsum: hoc præcipue tempore, quod cum breue sit, etiam qui habent vxores, vult Apostolus eos esse, tanq; nõ habentes: hoc est, vt neglectim eas habeant, & in Deo pie colendo potius occupati, quã rei sint vxoriæ mancipati. Quare vocati sumus ad ea quæ sunt optima. Nam si Ethnicus ille dixit: Optimã vitæ rationem elige, eam tibi iucundam reddet consuetudo: non est verisimile, non multo magis id voluisse Deum, qui nos ad perpetuũ quendam sabbatismũ vocasse videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit cuiq; potestatẽ, si dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (sicut natura sua virtus omnis est difficilis) quin q; proximum est sequeretur. Prima sequentẽ, sicut antea quoq; diximus, honestũ est in secundis & tertijs consistere. Quin optima sit virginalis castitas, proxima cœlibũ continentia, nemo est tã proterue improbus, qui negare audeat. Sed si cui vitę genus hoc arduũ videtur, bonũ est & matrimoniũ inire, & secundas & tertias & quartas nuptias contrahere, malum non est: verum ei qui nulla se voti religione obstrinxit. Neq; propterea deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatũ vouet, vt maxime verũ sit, contra naturã eum niti. Siquidem si quis naturã spectet corruptam, et vicio primi parentis depraua-tam, non modo carnis, verum & oculorũ, & honoris concupiscentia, maxime secundũ naturã est. Omnes enim natura & voluptate frui, & diuicijs affluere, & honoribus potiri cupiũt. Nũquid igitur nõ erit nitendum, contra corruptam naturã hanc? nunquid Deum tentare putandus est, si quis fortiter ei fuerit reluctatus? Iob. 7. Atqui hæc est milicia nostra. Milicia enim est vita hominis

minis super terram. Quid aliud in Baptismo factum est, quam quod Christo nomen dedimus, quam quod illi stipendia nos facturos, & contra omnem & carnis & oculorum, & honoris concupiscentiam fortiter esse pugnaturos nos obstrinximus? Ne propterea despondere nos animũ statim oportet, si victi quandoq; fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterum pugnabit. Præclare Basilius: Non angeli sumus, inquit, sed homines, & cadimus & resurgimus, idq; sæpe eadem hora. Ambrosius verò contra eos, qui propter infirmitatem non esse putabant vouendam continentiã, ne quis forte non præstet quod vouisset: Ergo nemo militet, inquit, ne aliquando vincatur: nec pedis vtatur obsequio, qui gradiendi periculũ reformidat: nec oculi intendat officio, qui concupiscentiæ timet lapsum. Quid, ipsi coniuges, nunquid omnes castitatẽ obseruant coniugalem? Etiam in ipso coniugio adulterium cõmitti posse, vel illa Xisti sententia ab Hieronymo & Augustino producta, nos docet: Adulter est in suam vxorem amator ardentior. Quam multos autem reperire licet, quibus quod esse debebat fornicationis remedium, peccati grauioris fit occasio, apud quos adulterium ludus & iocus est. Nunquid ideo malæ sunt nuptiæ? nunquid ab illis abstinendum est propterea, quod alteruter, aut vterq; coniugum non raro illicito concubitu miscetur? Et certe cum non dispar sit admissum, non par tamen culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quo sanctior est res coniugium, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam sanctam adulterio temerauerit. Non propterea tamen non est honorabile coniugium, & thorus immaculatus: non propterea peccat, si quis fidem suã coniugi obstringit, si corporis sui potestatẽ, penes coniugem tantum fore promittit, etiamsi non paucos reperire liceat, qui quod promiserint non præstent. Quod si difficilius contineat, qui coniugis vti commertio consueuit, si quo casu longius absit à coniuge, aut si non modico temporis interuallo nullus illius propter diuturnam infirmitatem sit vsus: nunquid credendus erit Deum tentare, qui contra concupiscentiam à natura sibi insitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datam committat, sui corporis potestatem alteri facere noluerit? Scilicet si istos audiemus, superstite coniuge, quandoquidem illius esse non potest, ad secundas ac tertias aut quartas etiam nuptias transibit, ne si continere voluerit, Deum tentare videatur, contra naturam, quæ ab eo nobis indita est, nitendo. Quis non videt quanta sit in ijs absurditas? Et tamen catti sibi videntur, qui hæc magno cum supercilio pronunciant, seq; prudentiores esse deierauerint, quam vel Apostolos ipsos, qui tam fuerunt rerũ omniũ imperiti, vt simul

In hom. de pœniten.

Li. 1. de viduis.

Li. 1. contra Iouinian.

Li. 2. cont. Iulianum.

atq; Christum sequi cœperant, vxores relinquerent, neq; sui corporis potestatē deinceps illis vnq; facerent, vel eos qui per mille quingentos annos, illos sequuti sunt omnes. Verū huc istos cœcitatis et dementię perduxit męchia spiritualis, quę multo grauior est quā illa carnalis. Despondi vos vni viro virginē castam exhibere Christo, dicit Paulus, per quē qui loquutus est, idem etiā per Prophetam multo ante dixerat: Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia & in iudicio & in misericordia & in miserationibus. Sumus ergo sponsę Christi, quodquod maxime stipendiū est, & omnes vna spōsa, & singulę sponsæ sumus. Hactenus autem singuli Christi sponsæ sumus, quatenus illius vnius sponsæ sanctæ Catholicæ & Apostoliæ Ecclesiæ membra sumus. Sponsus noster ille est de quo scriptum est, Rex omnis terræ Deus: ipse sponsus noster totam tenet, quia totam emit. Vide autem quanti emerit, vt intelligas quid emerit. Quod precium dedit? Empti estis, dicit Paulus, precio magno. Sed quod nam est illud precium magnum? edisserit hoc alius Apostolus, dicens: Non corruptibilibus, auro & argento redempti estis, sed præcioso sanguine quasi agni immaculati Christi. Sanguinem ergo suum fudit, sanguinis sui præcio nos emit. Vbi fudit sanguinem suum? in passione cruci affixus, quā prædixit Propheta dicens: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Diuiserunt sibi vestimēta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Habet ergo vestē sponsus noster. Qualis ea fuerit, docet Ioannes dicens, quod erat desuper contexta per totum. Quid ea res nisi charitatem? quid significat nisi vnitatem? Hanc tunicam non diuiserunt impij milites, Christi persequutores: interea diuidunt Ecclesiam, qui volunt haberi Christiani. Cæterum quisquis hanc diuidit, milites qui Christū, in crucem egerunt, impietate sua superat. Quisquis à toto, quisquis à sponsa Christi sancta Catholica Ecclesia semetipsum segregat, is à sponso quoq; Christo, à quo tanto emptus fuit precio, segregatus est, atq; illius esse sponsa desinit, tantoq; grauius mœchatur, quam qui coniugio irretitus: alienū thorum inuadit, quanto maior est Christus, Deus et homo, quam quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ scribit Clemens presbyter Alexandrinus. Est autem adulterium, si quis relicta Ecclesiastica & vera cognitione, & de Deo persuasione accedat ad falsam quæ non conuenit opinionem. Et eum sequutus Hieronymus Ezechielem enarrans: Est & alia, inquit, fornicatio spiritualis, quando deserentes ecclesiā hęreticis iungimur, & ędificamus lupanar nostrum in capite omnis viæ: quibus præcipit sermo diuinus: State in vijs & quærite semitas domini sempiternas, &

1. Cor. 11. Oseæ 2.

Psalm. 46.

1. Cor. 6.

1. Petr. 1.

Psalm. 21.

Ioan 19.

Li. 6. stromatum.

Li. 5. ca. 16.

Hier. 6.

nas, et videte quę sit via bona & ambulate in ea, Moysi videlicet, Iesu, Iudicum & Regū libris, Esaiaq; & Hieremia & alijs Prophetis. In omnibus viarum principijs fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ testimonijs male abutitur scripturarū, & dicit: hæc ait Esaias, hęc dicit Ozea, hoc loquutus est Moyses, hęc Daniel. Et pulchre, non in medijs vijs, nec in viarū terminis, ponit lupanar suum, sed in principio. Si enim ad scientiā & profunda diuinorū venerit librorū, errare nō potest. Et paucis interiectis: Quicquid de Hierusalem diximus, refer ad Ecclesiam, animasq; credentium, quæ munera maritalia, aurū videlicet in sensu, argentū in eloquio, & vestimenta quibus fœditas nostra, ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis vel contrarijs fortitudinibus vel magistris dogmatum peruersorū: quando asserunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter vtendum, quia ad hoc facti sunt vt sumantur &c. Hanc fornicationem ita grauem esse dicit Hieronymus, vt exponens illum locum: Et post te non erit fornicatio, collocatione illius omnem deinceps fornicationem leuiorem existimari debere dicat. Vocant eiusmodi, Prophetæ, mulieres adulteras, vocant & meretrices: sicut apud Hieremiam legimus: In omni colle sublimi & sub omni ligno frondoso, tu prosternabaris meretrix. Hoc enim ingenio sunt, qui semel a' Christo sponso nostro se diuiserunt & sponsæ ipsius Ecclesiæ membra esse desierunt, vt quanto semel ei fidem datam fefellerunt, eam subinde mutent, ac simul ac viderint collem aliquem sublimam, aut lignum frondosum, hoc est, qui scientiæ habet opinionem, quæ inflat, quiq; verbis ornatis & amplis, ea quæ praua sentit, edisserere queat, statim illi adhæreant. Ex quo fit, vt nunc huic, nunc illi sectæ se tradunt, dum nihil apud eos stabile est & diuturnum. Sed neque apud magistros eorum, sectarumque principes, constans est aliquid & perpetuum, cum quotannis, & ritus & dogmata sua variant. Plerosque videre licuit, qui cum nati vel renati potius fuissent Christiani, facti Lutherani, deinde Sacramentarij, postea temporis causa finxerunt se Lutheri de Eucharistia dogma, quamuis falsum, amplecti, vt ne prorsus veritatem Christi corporis ex Eucharistia tollere viderentur, ad extremum tamen, mortui sunt Sacramentarij. Alij verò Iconomachi, alij Anabaptistæ facti sunt, & subinde nouum aliquod dogma sequuti: nullus vt apud eos legitimus thorus, sed vagi sint concubitus. Ab hoc mœchiæ genere cum primis cauendum est homini Christiano, cui persuasum esse debet, spem salutis in diuisione nullam esse. Quamobrem prius omnia & facere & pati paratus esse debet, quam vt ab Ecclesia, quam sibi

Ibidem.

Hier. 2.

ſponſam Chriſtus elegit, in cuius communione Chriſti ſponſa & ipſe efficitur, ſe diuelli quacunq; tandem ratione patiatur: quin illud potius contendat & elaboret modis omnibus, ne vnquam ſe à ſponſo Chriſto ſeparet, & fidem ſemel illi datam inuiolatam ſeruet, quo poſſit ad præmia, quæ ſponſis ſuis Chriſtus pollicitus eſt, peruenire. Ne verò durius alicui videatur, quod à nobis dictum eſt: Qui poteſt, hoc eſt qui vult capere capiat: veterum Orthodoxorum interpretationem hanc eſſe ſciat. Nam & Gregorius Nazianzenus: Ioannes Chriſoſtomus ſæpe ſcripturã poſſe pro velle vſurpare docet. Libet autem Chriſoſtomi verba adſcribere, qui enarrans illum Euangelij locum: Propterea nõ potuerunt credere: quia dixit Eſaias. Non potuerunt, inquit, hoc eſt, noluerunt. Neq; te admiratio capiat: alibi enim inquit: Qui poteſt capere, capiat: ita nonnunquam poteſtate pro voluntate vtitur. Et iterum: non poteſt mundus vos odio habere, me autẽ odio habet. Hoc & communi ſermone vſurpatum videmus, cum quis dicit: Non poſſum aſperũ hominem diligere: vehementiam voluntatis, poteſtatẽ appellans. Et iterum: Non poteſt ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Æthiops pellem ſuam & pardus varietatem ſuam, & populus hic poterit benefacere, qui didicit male. Nõ dicit, quod impoſſibile eis ſit bene operari, ſed quia noluere, ideo non poſſunt. Et in Mattheũ: Non omnes capiunt, ſed quibus datum eſt, vt ſingulare iam eſſe certamen perdiſcas, non vt ſorte datam neceſſitatem ſuſpiceris: his enim datum eſt, qui ſponte id eligunt. Quod ita dixit: vt oſtenderet ſuperiore nobis auxilio opus eſſe, quod quidem omnibus paratum eſt, ſi volumus in hac luctatione ſuperiores euadere. Et in opere imperfecto: Non dixit non omnes poſſunt, ſed non omnes capiunt: id eſt, omnes quidem capere poſſunt, ſed non tamen omnes capere volunt. Palma propoſita eſt, qui concupiſcit gloriam, non cogitat de labore. Nemo vinceret ſi omnes periculum pugnæ timerent. Hieronymus quoq; ſententiam ſequutus Origenis, Matthei locum eundem explicans: Nõ omnes capiunt verbum iſtud: Nemo putet ſub hoc verbo vel fatum vel fortunam introduci, quod hi ſunt virgines quibus à Deo datum eſt: ſed his datum eſt qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulſanti aperietur. Ad eundem modum interpretatur & Euthimius, explicans illa verba: qui poteſt capere, capiat: Relinquit rem, inquit, in hominum voluntate, dicens: qui poteſt capere hoc, aut peruenire ad hoc, capiat. Neq; diuerſa eſſe videtur interpretatio Theodoriti, qui priuſquam hunc ex Euangelio locum adferret ijs verbis vtitur: Dominus Deus, nõ tulit quidem leges de virginitate,

Li. 4. Theologiæ & Hom. 67. in Ioan.

In Epitome diuinorũ decretorum cap. de virginitat.

intellexit

intellexit enim esse rem supra naturam, eam tamen laudibus prosequendo eos qui vellent ad certamen adhortatus est. Augustinus quoq; eundem, quem Chrisostomus, Ioannis locum explicans: Sic dictū est, non poterant, vbi intelligendum est, quod nolebant: quemadmodum dictum est, de domino Deo nostro: Negare seipsum non potest: de omnipotente dictum est non potest. Sicut ergo quod dominus seipsum negare non potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ. Tract. 53. in Ioan.

De septimo præcepto.

Cap. LXXXIII.

QVod septimo loco ponitur: Non furtum facies, vel hoc nomine non debet alijs leuius videri, quod cum absq; satisfactione & pœnitentia peccatū non remittatur, de furto difficilior est, quā de alijs quibuscunque satisfactio. Nam si quis cędem patrauerit, si thorum alienum inuaserit, modo iustum animo dolorē accipiat, ieiunio, oratione, eleemosyna placatum sibi Deum reddere, peccatiq; sui veniā impetrare potest. Cæterum si rem alienam contrectauerit, nihil ei ieiuniū, nihil orationes, & lachrymæ, nihil profuerint eleemosynæ: si non vult quadruplum cum Zachæo restituere: saltem id quod furatus est restituat oportet, ei cui furatus est, ac posteaq; restituerit, tum demum de suo det pauperibus. Necq; enim gratæ deo sunt eleemosynę, quæ fiunt de alieno. Si verò fiant ex ijs, quę pauperibus erepta sunt, nihil est quod magis abominetur deus. Nam qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filiū in conspectu patris sui. Hinc est quod Propheta quidam, ea, quæ furto siue rapina congregata sunt, vocat densum lutum, dicens: Væ ei, qui multiplicat non sua, vsq; quo aggrauat contra se densum lutum? Nam & grauant & polluunt vt lutū, et haud aliter morantur ac retardant hominē, quominus euadere possit, quā ad profundum lutum eum, qui in ipso hæsit. Non est autem existimandum solū illud furti genus hic prohiberi, quod occultè fit, quin illud multo grauius est, si quis alicui per vim aliquid eripiat. Quamobrem furti nomine, quamuis alienæ rei illicitam vsurpationem intelligi vult Augustinus: Necq; putandus est, inquit, rapinam permisisse, qui furtum prohibuit, quin à patre potius totum id significare voluisse videtur, quod illicite de proximi rebus auferatur. Sed etsi quid inueneris, inquit, & non reddideris, rapuisti: quantum potuisti, feceris: quia plus non potuisti, ideo non plus feceris. Qui alienum negat, si posset & tolleret: Deus cor, non manum interrogat. Vsuram etiam Eccl. 34. Abac. 2. In quæst. in Exod. cap. 71. De verbis Apostoli, Hom. 19.

si quis

siquis accipiat, furti vel rapinæ potius reus est: quod etiam apud Ethnicos tam graue facinus existimatum est, quam hominem occidere. Nec is à furto immunis est, qui rerum imperitum aliquem in negotijs & contractibus circumscribit, aut pluris vendendo, aut iusto vilius emendo, ab ijs qui precia rerum ignorant. Quacunq; quis arte fuerit vsus in fallendis hominibus contrahendo, furtum commisit. Qui nouis & insuetis vectigalibus præter necessitatem vllam suos grauant, in eadem causa esse videntur, de quibus dicit Propheta. Principes tui inobedientes, socij furum: qui cum per rapinas, miserorumq; lachrymas diuitias congregent, si minus fures, certe socij furum recte vocantur. Sunt enim ex eorum numero, de quibus scribitur: Videbas furem & currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Neque verò si ipsi non rapiant, crimine vacant, sed si non prohibent eiusmodi facinora, eiusdem criminis affines iudicantur. Qui enim prohiberi potest eum, qui iniuriam facit, & non prohibet, is non minorem, scribit Chrisostomus, luet pœnam, quam qui iniuriam fecit. Contra verò qui dominos suos debitis fraudãt vectigalibus, & ipsi fures merito dicuntur. Vix vllum autem crimen est, quod latius quam hoc pateat: Nam & qui mercedem non soluit operario, non est alienus ab hoc crimine. Deinde verò qui non intrant per ostiũ in ouile ouium, hoc est magistratus & honores. Ecclesiasticos præsertim, pecunia comparant, eos fures & latrones ipse dominus appellat: Numerant quidam & hæc inter furti genera, Si quis Ecclesiæ præsertim bonis per luxum abutatur, si maiores quam pro censu sumptus faciat: consequitur enim necessariò, vt omnes corradendæ pecuniæ rationes excogitet, nõ sine magno eorum quibus præest, grauamine. Cæterum inter omnia furti genera, multo pernicioſissimum illud est, cuius Prophetas quosdam arguit dominus, qui furabantur verba sua. Quem locum enarrans Hieronymus: Semper inquit, imitatur mendacium veritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocentem. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetæ atq; dicebant: Hæc dicit dominus: Et: vidi dominum. Et: verbum domini, quod factũ est ad illum, siue illum: sic hæretici assumunt testimonia scripturarũ, de vetere & nouo Testamento, et furantur verba saluatoris, vnusquisq; à proximo suo, Prophetis & Apostolis et Euangelistis, et assumũt linguas suas vt cordis venena ore pronũcient. Necq enim competit hæreticis scripturarum possessio, quam quoties inuadunt, syluam alienam cędunt, fontes alienos transuertunt, limites alienos cõmouent, in alieno seminant, & pascunt: quemadmodum

Esaiæ 1.

Psalm. 49.

In Genes. Hom. 33.

Ioan. 10.

Hier. 23.

modum pluribus ea de re verbis, Tertulianus disserit. Et propterea recte dicuntur furari verba Dei, quorum possessio non pertinet nisi ad Catholicos. Hinc etiam est, quod scriptura doctrinam hæreticorum aquas furtiuas vocat, & panem absconditum. Li. de prescriptionibus aduersus hæreticos. Prouer. 9.

De octauo præcepto.

Cap. LXXXIIII.

OCTauo præcepto prohibetur omne genus mendacij, quemadmodum etiam alio loco dicit scriptura. Noli velle mentiri omne mendaciū: assiduitas enim illius non est bona. Quantum autem sit crimen mendacium, vel ex eo colligi potest, quod ab Augustino scriptum est. Quomodo Deus pater genuit filium veritatem, sic Diabolus lapsus, genuit quasi filium mendacium. Quare qui veritatem loquitur, Dei, qui veritas est: qui verò mentitur, filius est Diaboli: qui sicut ipsa dicit veritas, mendax est, & pater eius, intellige mendacij. Verum & scriptura quam graue sit hoc facinus, demonstrat dicens. Os quod mentitur occidit animam. Et rursus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium, peccat igitur quicunq; mentitur. Cum autem tria sint mendacij genera: pernicioſum quod obest: officioſum quod prodest: iocoſum quod delectat: peccatur quidem omni genere, sed eo grauissimè quod perniciem adfert proximo: siue quis eum doctrinis varijs & peregrinis in aliud Euangelium transferre, Dei verbum adulterando: siue capitis aut fortunarum, aut quæ vita charior est, existimationis ei periculum creare conetur, falsum contra eum testimonium dicendo. Quod si iurisiurandi accedat religio, tunc verò duplicatur peccatum. Nullum enim esse potest facinus magis capitale, quam testem citare mendacij veritatem. Quamobrem cum graue sit crimen mendacium, longe grauissimum est periurium. In veteri lege contra falsum testem, pœnam hanc fuisse constitutam legimus. Cum diligentissime perscrutantes, inquit, inuenerit falsum testem contra fratrem dixisse mendacium, reddent ei sicut fratri facere cogitauit, & auferes malum de medio tui, vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere: Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Eadem videtur falso testi pœna proposita, quam aduersus homicidas in Exodo sancitam legimus. Neque enim leuius est, falso testimonio, quàm ferro, quenquam lædere. Videtur autem

Eccl. 7.

Tracta. 42. in Ioan.

Ioan. 8.

Sapient. 1.

Psalm. 9.

Deuter. 19.

Exod. 21.

autem sub hoc falsi testimonij titulo, contineri noxa omnis qua proximus per linguam afficitur, quæ nonnunquã est omni ferro nocentior. Quamobrem impingunt in hunc scopulum detractores Deo odibiles, qui quod Deus in hominibus amat præcipuè, amorem inter eos, beneuolentiamq; mutuam euertere conantur: qui similes esse videntur serpentibus. Quemadmodum enim illi occultè mordentes venenum inserunt, sic isti clam detrahentes virus sui pectoris infundunt in fratrem: cumque lingua hominis ad benedicendum Deum & ad ædificationem hominis sit creata, isti eam serpenti faciunt similem, dum virtutibus eius in peruersum abutuntur. Neque verò modo ipsi qui detrahunt alienæ famæ, verum & ij qui detrahentibus aurem accommodant, ad eundem lapidem offendunt, quos monet scriptura dicens: Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia, & seras auribus tuis. Offendunt & susurrones qui seminant discordias inter fratres, qui multos turbant sæpe pacem habentes. Offendunt & palpones, qui laudant peccatores in desyderijs animæ suæ, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, dum nihil non loquuntur ad gratiam, contra quos dicit Propheta: Populo meus qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt. Offendunt & murmuratores, quibus nunquam satisfieri potest. Offendunt vt vno verbo complectamur omnia, quicunq; vel vitam proximi, vel existimationem, vel fortunas, lingua sua vocant in discrimen, quæ sæpe muratas etiam diuitum ciuitates destruxit, sicut dicit ille sapiens: & domos magnatorum effodit, virtutes populorum concidit & gentes fortes dissoluit, plures vt per linguam interijsse, quam in ore gladij cecidisse videantur, vt recte eam Iacobus vniuersitatem iniquitatis vocauerit, in quietum malum, plenam veneno mortifero.

Rom. 1.
Eccle. 10.
Eccl. 28.
Prouer. 6.
Eccles. 18.
Psalm. 9.
Esaiæ 5.
Esaiæ 3.
Eccl. 18.
Iacob. 3.

De nono & decimo præceptis.

Cap. LXXXV.

HVmanarum & diuinarum legum inter alia discrimen & hoc esse putatur, quod illis aut facta puniuntur, vt furta cædesq; : aut dicta, vt conuitia, & in fide aduocationes: aut scripta, vt falsa charta, & famosi libelli: aut consilia, vt coniurationes & conscientiæ latronum. Cæterum cogitationis pœnam nemo patitur, modo suis terminis ea sit contenta. Deus vero de malis etiã cogitatis pœnas persequitur: Siquidem homo videt quæ foris sunt, atque ea sola punit quæ uidet: Deus autem, cuius oculis nuda &

1. Reg. 16.
Hebr. 4.

nuda & aperta sunt omnia, cor intuetur, cor nō manum interrogat: Solaq; voluntas est, sicut ex Bernardo quoq; docuimus antea, quę, quoniam pro sui ingenita libertate, aut dissentire sibi aut prętер se in aliquo cōsentire, nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immerito iustam vel iniustam, beatitudine seu miseria dignam, & capacem creaturam constituit, prout scilicet iustitiæ iniustitiæue consentit. Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere disponit, antequam occidat, quasi homicida habetur: & qui peierare paratus est, antequam peieret iam periurus habetur: & qui adulterium committere visus est, antequam committat, iam adulter est, ante Deum. Deus enim, inquit Ioannes Chrysostomus, non ex operibus iudicat, sed ex cogitationibus cordis: Voluntas est, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem testimonia sunt voluntatis. Hanc igitur voluntatem, vt radicitus omne malum ex animis nostris euellat, prohibet Deus extremis duobus ijs præceptis. Non concupisces domum proximi tui: Non desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum nec omnia quæ illius sunt. Falluntur autem qui prauam inclinationem fomitemq; peccati, qui primi parentis nostri vicio nobis insitus est, hoc loco prohiberi censent. Nam sicut antea quoq; fuit à nobis demonstratum, non exigit à nobis Deus, quod in potestate nostra non est. Verum isti nihil non comminiscuntur, quo possint blasphemam suam sententiam de eo quod impossibilia præceperit Deus, confirmare. Nos vero cum Augustino dicamus, quod nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo quod non potuit vitare, qui pius est. Quamobrem primos illos concupiscentiæ motus, non prohibuit Deus, cum diceret: Non concupisces: Fomes iste nobis insitus est à natura: quæ vero sunt à natura, nec laudem nec vituperationem merentur. Quamobrem ne peccatum quidem est in renatis concupiscentia: siquidem baptisma, quemadmodum ab Augustino scriptum legimus, dat nobis omnium indulgentiam peccatorum, & aufert crimina, non radit, nec vt omnium peccatorum radices, in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata. Sed vocat, aiunt, concupiscentiam peccatum Apostolus. Etiam Christum vocat peccatum: Nunquid ideo Christum, aut culpæ alicuius affinē, aut damnationi dicemus obnoxium, Quamobrem quamdiu non consentimus illi, concupiscentia pecatum tale non est, quod nosæterne damnationis reos faciat Nam dicere peccare aliquē sine voluntate, magnum esse deliramentum scribit Augustinus

Hom. 46.

Serm. 61. de tempore

Cōtra duas Epistolas Pelagianorum lib. 1. cap. 13.

Rom. 7.

De duabus animabus contra manich. De vera religione. cap. 14

& peccati reum teneri quenquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis esse putat & insaniæ: vsq; adeò enim peccatum, voluntarium esse malum censet, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Quod itaq; concupiscentiam peccatum vocat Apostolus, non ideo sic vocat, quod propriè peccati culpæq; alicuius rationem habeat, sed vocatur, inquit, peccatū, quia peccato facta est, cū iam in regeneratis nō sit ipsa peccatū: Sicut vocatur lingua, locutio quā lingua facit, & manus vocat, scriptura quā manus facit, itemq; sic vocatur peccatū, quia peccatū si vincit facit: Sicut vocat frigus pigrum, non quod à pigris fiat, sed quod pigros faciat. Nihil igitur aliud damnat hic Deus, quam vicioſos affectus, ad quos accedit consensus, vt non concupisces, idem esse videatur cum eo, quod alio loco dicit scriptura: Post concupiscentias tuas non eas, quodq; dixit alibi idem Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Ioannes Chrysostomus aliud esse vult concupiscere, aliud velle: Concupiscere, inquit, passionis: velle autem arbitrij est: frequenter enim concupiscimus, etiam quod nolumus. Si ergo concupiscentiæ non consentit voluntas, concupiscentia sola non damnat, magis autem glorioſiorem facit virginitatis coronam. Qui disertis etiam verbis alio loco concupiscentiam non esse peccatum affirmat. Quo magis autem intelligi res possit, illud scire oportet. Concupiscentiam nonnunquam esse nomen fomitis, & quandam ad malum inclinationem: factum enim est peccato primi parentis nostri, quod sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Hanc Paulus vocat legem in membris nostris, repugnātem legi mentis nostræ. De hac scribit Iacobus: vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Hæc non solum peccatum non est, verumetiam occasio persæpe coronæ. Beatus enim qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porro concupiscentia hæc cum conceperit, parit peccatum. Concipit autem delectando, quæ quidem re iam offendimus, sed lapsum tamen mortis nondum incurrimus. Est itaque iam hic secundus stimulus, qui & ipse concupiscentia vocatur. Nam primus est, leuis quidam punctus sensuum & incentiuum viciorum. Secundus est cogitatio quæ concipit peccatum delectationis. Hoc duos stimulos, quos Græci Propadeias vocant, scribit Hieronymus Deum non punire, sine quibus nullum hominum esse posse dicit. Cæterum peccatum cum consumatum fuerit, hoc est, cum

Eccl. 18. Rom. 6.

Hom. 52. operis imperfecti in Matth.

Hom. 13. in Epistolam ad Rom.

Gene. 8. Rom. 7. Iac. 1.

Iac. 1.

In ca. 18. Ezech.

quis

quis facere decreuerit cogitata, aut cum opere perpetrauerit, tum demum generat mortem. Ex eo colligere licet, quod concupiscentia quatenus vel vrit, vel etiam delectat, nihil aliud quam bellum, quam pugna, quam rixa quædam est, in qua si quis victor euaserit, æternæ vitæ præmia meretur: Sin autem superatus fuerit, stipendium illius mors erit æterna. Nihil igitur peccati, nihil damnationis est in eo quod vrimur, quod delectamur; sed si succumbimus delectationi, tum demum peccati, tum æternæ mortis rei efficimur. Caro concupiscit aduersus spiritum, in eo nihil est peccati: nam & spiritus concupiscit aduersus carnem. Suggerit caro, fac adulterium: suggerit spiritus, non fac. Luctam video, dicit Augustinus, victum non video: Pugna est: Concupiscit caro aduersus spiritum, delectat adulterium; Fateor quia delectat: sed spiritus ex aduerso concupiscit aduersus carnem: delectat & castitas. Ergo vincat spiritus carnem, aut certe non vincatur à carne. Adulterium tenebras quærit, castitas lucem desiderat: quomodo vis innotescere, sic viue; quomodo vis hominibus innotescere, etiam præter oculos hominum, sic viue: Quoniam qui fecit te, & in tenebris videt te. Quare laudatur castitas publicè ab omnibus? quare non laudant adulterium, nec adulteri? Qui ergo quærit veritatem, venit ad lucem. Sed delectat & adulterium: contradicatur, resistatur, repugnetur: non enim non habes vnde pugnes: Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi: & tamen permittitur ipsa caro concupiscere aduersus spiritum suggestionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat quod ait Apostolus: non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, non sit: iam enim est ibi: quod ideo peccatum vocatur, quia merito peccati contigit. Non enim in Paradiso caro concupiscebat aduersus spiritum, aut erat ibi ista pugna, vbi pax erat sola, sed facta transgressione, postquam homo noluit seruire Deo, & donatus est sibi, nec sic donatus sibi vt posset saltem possidere se, sed ab eo possessus à quo deceptus: cœpit caro concupiscere aduersus spiritū. Cæterum spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te, aduersus illud quod est in te contra te. Quod autem aliud sit concupiscere, aliud velle, explicans illa verba Pauli vt non quæcunque vultis illa faciatis, docet Augustinus quoq; Velle enim dicit, hominem castum pacem, vt nulla omnino surgat in membris eius concupiscentia aduersaria castitati. Sed nihilominus velimus, nolimus, concupiscentias habemus: velimus, nolimus, titillant, blandiuntur, stimulant, infestant: neq; prius illis liberabimur,

Hom. 43. de verbis Domini.

De verbis Apostoli serm. 3. vbi supra.

bimur, quam cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem: tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria: Tunc audientur voces illæ triumphantium: Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus: percussisti, vulnerasti, deiecisti, sed vulneratus est propter me, qui fecit me: O mors ô mors vulneratus est pro me, qui fecit me, & de morte sua vicit te. Voces illæ
Psal. 6. sunt triumphantium: pugnantium vero vox est. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea: & anima mea turbata est valde, & tu Domine vsquequò? Hanc vocem emittebat & Paulus, cui & ipsi, ne magnitudo reuelationum extolleret eum, datus fue-
2. Cor. 12. rat stimulus carnis, angelus Sathanæ, qui eum colaphizaret, propter quod ter Dominum rogauit clamans: Et tu Domine vsquequò? Et responsum accepit à Domino: Sufficit tibi gratia mea, virtus in infirmitate perficitur. Vel ex ijs verbis perspicuum esse cuiuis potest, quod infirmitas hæc, pronitas hæc ad peccatum, non modo peccatum non est: verumetiam facit ad virtutis perfectionem: quodq; ea prohibita non sit, neque enim prohibetur pugna, sed vt ne cedatur in pugna. Non potes efficere, vt omnino nullæ sint in te concupiscentiæ carnis, fac quod potes, vt non regnet peccatum in tuo mortali corpore ad obediendum desideriis eius. Ecce quod nolo, mala desideria surgunt, sed noli obedire. Arma te, sume instrumenta bellorum: præcepta Dei, arma tua sunt: Si bene me audis, & eo quod loquor armaris: Non, inquit, regnet peccatum in vestro, mortali corpore: Quid est, non regnet? non obediatis concupiscentijs suis: si enim cœperitis obedire, regnant. Et quid est
Rom. 6. obedire? Exhibere membra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis vt exponam tibi? fac quod audisti. Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato: Dedit tibi Deus potestatem per spiritum sanctum, vt membra tua teneas: surgit libido, tene tu membra: noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato: tene pedes ne eant ad illicita, tene manus ab omni scelere: tene oculos, ne malè attendant: tene aures ne verba libidinis libenter audiant: tene totum corpus: tene latera: tene summa: tene ima. Spiritu ambulate, dicit Pau-
Gala. 5. lus, & concupiscentias carnis ne perfeceritis. Quare non dixit concupiscentias carnis ne habueritis? quia necesse est vt habeamus illas. Quare non dixit concupiscentias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cum concupiscimus: ipsum concupis-

cere

cere facere est. Sed ait Apostolus. Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Ergo quid tibi cauendum est: hoc sine dubio ne perficias. Surrexit libido damnabilis, suggessit, non audiatur: ardet, non se compescit, & velles vt non arderes: & vbi est, vt non ea quæ vultis faciatis? Noli dare membra, ardeat sine causa, & consumit se: In te ergo fiunt ipse concupiscentiæ: fatendum est, fiunt: ideo dixit ne perfeceritis. Decreuisti facere, perfecisti: perfecisti etenim, si decernas faciendum esse adulterium, & ideò non facis, quia locus non est inuentus, quia oportunitas non datur, quia forte illa casta est de qua videris esse commotus. Ecce iam illa casta est, & tu adulter es. Quare? quia perfecisti concupiscentias. Quid est perfecisti? in animo tuo faciendum esse adulterium decreuisti. Hæc est concupiscentia, quæ prohibetur isto præcepto. Si quis vratur, si quis delectetur, non est adhuc reus præcepti huius violati, siquidem semina ista cupiditatis, quemadmodum à Basilio quoq; scriptum legimus: primo motu compesci nequeunt, quin etiam occasio potius & materia ad Dei gratiam promerendam exercendamq; virtutem existunt, vt non sine causa dixerit Origenes: Sicut caro si tale non aspergatur: quamuis sit magna & præcipua, corrumpitur, ita & anima nisi tentationibus assiduis quodammodo saliatur, continuo resoluitur ac relaxatur. Si vero blandior aliquantulum in ijs mora fuerit: humana tentatio. Cæterum si ad extremum certa ratione deliberationeq; firmentur, etiamsi in actum non prodeant, omnino lætifera iam sunt: tum enim demum ventum est contra præceptum Dei: Non concupisces. Sic & Anselmus exponens illum Pauli locum: Non regnet peccatum &c. Non ait, inquit, non sit, sed, ne regnet. Et si sit peccatum, id est, fomes & delectatio peccati, tamen non regnet, id est, non faciat, quod illicite cupit. Inest modo peccatum cum delectaris, regnat si consenseris. Sed quid Anselmum commemoramus, virum excellenti quidem doctrina præditum, sed qui quingentorum annorum ætatem non excesserit? Etiam ante mille prope ducentos annos, sic Pauli locum hunc enarrauerunt, ante Augustinum Chrysostomus, & post Augustinum eius discipulus Primasius, & qui propemodum fuit illius æqualis Petrus Chrysologus, post hunc Theophilactus, atq; alij non pauci. Libet autem Petri Chrysologi verba adscribere. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, inquit, non veniat ad vos, non dixit, non prouocet, non titillet, sed non regnet, non dominetur. Confligat, ad vincentis gloriam dimicet, & decidat ad triumphum victoris, & tandem se doleat

Rom. 7.

In institutione illorũ qui vitam cupiunt ducere perfectam. Ho. 27. in Numeros.

Serm 113.

impia peccati dominatio à seruis quondam suis tota securitate calcari, & crudelis tyrannus ingemiscat, subiectum se suorum pedibus captiuorum, & ad eorum triumphum, de quibus diu triumphauerat se veteranus hostis, peruenisse deploret. Sed & vetustior omnibus ijs Hylarius, enarrans illud ex Psalmo: Non dominetur mei omnis iniusticia. Non inquit, vt à se absit, sed ne dominetur sui orat: scit per tentationes ad gloriam peruenìri. Ac paulo post dominationem iniusticiæ Propheta metuit, tentationem vero eius non recusat. Quæ malum igitur istos agitant intemperiæ? qui tanto priscorum patrum consensui repugnare, suamq; opinionem, illorum sententiæ anteponere audent? Nam quod Augustino & Primasio in Africa, idem Ioanni Chrysostomo in Thracia, Petro Chrysologo in Italia, Theophilacto in Mesia, Anselmo in Anglia, & qui sequuti hunc sunt, reliquis deinceps omnibus, idem visum est, in varijs orbis Christiani partibus. Sed ipse sensus communis indicat, non prohiberi à Deo pugnam carnis, in qua si quis strenue se gesserit, coronam assequitur, sed prohiberi, ne concupiscentiæ carnis assentiamur, ne nos ab ea superari patiamur. Vita nostra militia est: Si præmit nos hostis, in eo peccatum nullum est, modo ne opprimi nos ab eo sinamus. Cum igitur prohibetur concupiscentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod diligi non oportet: vt cum dicit lex: Non cupisces, hoc velle dicere credenda sit, non diligas quod diligi non oportet. Non oportet autem diligi, quod vel in Dei cædit iniuriam vel in proximi detrimentum. Quamobrem omnis iniusticia prohibetur hoc vno verbo: Non concupisces: Nam etsi bona concupiscentia quoq; sit, qua spiritus concupiscit aduersus carnem, de qua scriptum etiam legimus: Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum: tamen cum non additur quid concupiscatur, sed sola ponitur: non nisi mala, sicut ab Augustino traditum est, intelligitur. Itaq; non solum opere quod non oportet si perfeceris: verumetiam animum ad perficiendum si adieceris, contra legem hanc peccatum est. Siquidem non tam operi, quam voluntati præmia sunt à Deo vel supplicia constituta. Ex hac & iusticia nostra & iniusticia pendere videtur. Quod si voluntas magna est & bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iustus es: diligis quod non oportet, iniustus es. Dilectio eius quod non oportet, vocatur cupiditas, vel concupiscentia: dilectio eius quod oportet, vocatur charitas. Hæ sunt duæ radices, quas attendit Deus: radix malorum omnium est cupiditas, radix bonorum omnium est charitas: ex hac ni-

In Psal. 118.

Iob. 7.

Sap. 6.

In psal. 118. Concio 8.

1. Tim. 6.

hil

hil mali, nihil ex illa boni ꝓficiscitur: hanc in bonorũ Christus, illam in malorum cordibus plantat Diabolus: Non attendit igitur Deus id, quod foris apparet, verum radicem intuetur, vtrum ex cupiditate an ex charitate facias, solum id spectandum esse putat: vsque eò etiam, vt homicidam laudatum, de eo vero qui misericordia ductus abstinuisset à cæde, pœnas expetitas es- Num. 25.
se legamus. Phinees vno pugione duos confecerat: com- 1. Mach. 2.
mendatus à Domino æterni sacerdotij Testamentum accepit: non quod ipsum bonum sit per se homicidium, quod lege prohibitum esse scimus, sed quod illud zelando zelum Dei pătrauerat. Ita charitas rem per se malam, fecit esse bonam. Con- 1. Reg. 15.
tra Saul non occidit Agag regem pinguissimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus & vniuersis quæ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea disperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cum dies noctesq; precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam sibi constitutam euadere potuerit: non quod malus esset affectus misericordiæ, sed quod contra Dei præceptum pepercit, deq; rebus Amalec concupiuit. Non est in Phinees laudatum homicidium, sed charitas, sed zelus. Non est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia, partim laudis, partim rerum optimarum Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupisceret, qui radicem, non quod foris apparet inspicit. Abominatur omne id quod ex radice cupiditatis proficiscitur: Contra quicquid ex radice charitatis procedit, qualecunque sit de eo mortalium iudicium, Deus tamen qui cor non manum interrogat, grato cumprimis animo id amplectitur. Porro charitatis radix in hominis corde plantari non potest, nisi prius eiecta sit radix cupiditatis. Hanc euellit Deus cum dicit: ne concupiscas, quo facilius inserere possit radicem illam, ex qua nascitur, quicquid est rerum bonarum: cuius meminit Christus dicens: Deut 6.
Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota Matt. 5.
mente tua, & ex omnibus viribus tuis & proximum tuum sicut Marc. 12.
teipsum. Ex ijs colligere licet, quod antea quoq; copiose per Luc. 10.
nos demonstratum est, quod sicut iniusticia nostra cupiditas, sic iustitia nostra non est nisi charitas. Quam si iustitiæ nomine non dignantur hæretici, mirandum non est. Quemadmodum enim scientia, sicut à Philosopho legimus, non habet inimicum nisi ignorantem, sic non alij magis aduersantur charitati, non alij plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quam qui sunt omnis charitatis prorsus expertes:

cuius generis omnes hæreticos & Schismaticos esse iam ex Augustino docuimus. Possunt enim hæretici loqui linguis, possunt habere prophetiam, possunt habere mysteria omnia & omnem scientiam, possunt habere fidem, ita vt montes transferant, possunt non modo suas facultates omnes in cibos pauperum distribuere: verumetiam tradere corpora sua ita vt ardeant: sola est charitas, quam si habere possent, hæretici & schismatici esse non possent: sola est charitas, quæ sicut Dei filios à Diaboli filijs, sic secernit Catholicos ab hæreticis: sola est charitas, per quam retinetur spiritus vnitas in vinculo pacis. Hæc enim est quæ non modo non inflatur, verumetiam in mortalium animis eam parit modestiam, vt alteri se præferat nemo, quin alterum se quisque præstantiorem existimet. Hac se destitutos esse negare non possunt, qui posteaquam segregauerunt semetipsos, inflati sensu carnis suæ nihil sibi non arrogant, nihil alijs non derogant, sibi lumen & intelligentiam scripturarum, sibi pietatem solis ita vendicant, vt qui tot sæculis in sancta Catholica Ecclesia magna cum pietatis & constantiæ laude vixerunt, eos aut cœcitatis, aut impietatis condemnent omnes, qui aut nihil viderint in tam clara scripturarum luce, aut agnitam veritatem, quod extremæ cuiusdam est impietatis, amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio præditi qui sunt, nihil ab illo faciunt alienum, si, quo se defici dono charitatis intelligunt, ei iusticiæ nomen tribui, ferre non possunt. Verum de ijs hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quantum præsens tempus postulat, dixisse satis videmur: ad ea quæ de externo cultu dicenda restant, sermonem nostrum conuertamus.

Ephe. 4. 1. Cor. 13.

De externo Cultu.

Cap. LXXXVI.

QVOD si nuda mens esset nostra, nec vllo membrorum inuolucro irretita, satis iam de ratione colendi Dei dixisse videri poteramus, nec erat quod plura scribendi laborem caperemus. Quoniam vero iuncta est implicata cum corpore, ac illius adminiculo persæpe mouetur, & nititur ad summum Deum: de eo quoq; cultu paucis disserendum nobis restat, qui corpore, quicq; rebus externis exhibetur. Sic enim à Basilio quoq; scriptum legimus: Si extra corpus constituti essemus, necessarium esset, ea tantum curare, quæ animæ soli optime cõducerent. Quoniã vero geminus est homo, cõuenit geminũ esse virtutũ studiũ, qd est corporis laboribus, et aĩæ exercitijs absoluatur. Ac illud quidẽ hoĩ Christiano certũ, & indubitatum

De vita solitaria ca. 5.

indubitatum esse debet, quod omnis Dei cultus, omnis veræ pietatis et religionis vis, per quam cum Deo re vera coniungimur, ac illius numini maiestatiq; dediti sumus, in mente & spiritu, & in ipsa intestina voluntate consistit. Quæ voluntas cum bona & magna est, charitas vocatur, per quam adhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficimur. Hac sola coli Deus maxime gaudet: qui cum sit spiritus, in spiritu & veritate vult adorari. Nec est alia causa, quamobrem de sublimi cœlo filium suum in hanc lachrymarum vallem demittere, & hoc mortis nostræ corpus indutum in terris versari cum hominibus voluit, quam, vt sicut ipse nobiscum vna caro, & vnum corpus fieri dignatus est, sic nos vicissim eius, qui prior dilexit nos, & semetipsum tradidit pro nobis, amore inflammati, ex illo toti pendentes, in illo acquiescentes, in illius beneficiorum contemplatione omni mente cogitationeq; nostra defixi, voluntates & actiones nostras omnes ad illum, tanquam ad vltimum finem referentes, vnus cum eo spiritus efficeremur. Hic est cultus, quem præcipue Deus à nobis exigit, quem quantum diligimus, tantum colimus. Nam, sicut ab Augustino quoque scriptum legimus, pietas Dei cultus est, nec colitur ille nisi amando. Cœterum vbi verus est amor, nequaquam sic in ipsa reconditus, & abstrusus esse potest, vt non per signa quædam & indicia se foras proferat, ac ad spectantium oculos traducat. Hinc ille sublati ones & dejectiones oculorum, pectorum percussiones, capitum inclinatiões, genuum inflexiones, & hoc genus externæ gestiones aliæ, quæ ceremoniæ vocantur, quæ, sicut alia externa omnia, ita demum ad promerendam gratiam, & misericordiam Dei, momenti aliquid adferre videntur, si ex ea, de qua iam diximus, intima erga Deum voluntate proficiscuntur, imitationes vt sint, & simulachra animi varios in se affectus erga Deum suscipientis. Sin autem falso per simulationem vsurpata fictaq; fuerint & ementita, non esse potest vlla magis nefaria conscelerataæ mentis improbitas, cum in rebus huiusmodi, sicut summum bonum veritas, ita summum sit flagicium simulatio. Rectè enim ab illo dictum est: Simulata æquitas, duplex est iniquitas. Quamobrem talia censentur apud Deum, qui scrutatur corda & renes, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, ista, quæ foris aguntur, qualis est intus voluntas hominis. Hanc inspicit iustus ille rerum æstimator, non ea quæ fiunt externè: quæ si spiritu sint & veritate dilectionis destituta, plus adeo ad prouocandam, quam ad placandam iram

1. Cor. 6.

1. Ioan. 4. Ephe. 5.

Epist. 120. cap. 18. Et Epi. 26.

Auguſt. in Psal. 63. Apoc. 2. Heb. 4.

dam iram Dei facere videbuntur. Verum est enim quod à Propheta scriptum est. Omnis gloria filiæ regis ab intus. Intus vi-
Psal. 44. det Christus, intus amat, intus alloquitur, nec vel punit, vel coronat, nisi quæ fiunt intus.

Ceremoniarum diuisio.

Cap. LXXXVII.

EST autem duplex ordo ceremoniarum. Quædam enim à veritate mentis profecta, in ipso corpore statim & in ijs quæ vnita sunt corpori, suscipiuntur, cuius generis sunt præces, Deiq; inuocationes, & ea quæ paulo ante recensuimus: quædam non magis à veritate proficisci, quam ad illam aspirare videntur, quales illæ sunt, quæ in templis, ornatibusq; templorum, in varietate ordinum, in ritu quorundam sacrorum, in cãtibus, in vestibus, in festorum dierum celebratione sitæ sunt: quas qui sumptu suo instituerunt, si non alia re quam flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec alium, quam laudem illius & gloriam, finem sibi propositum habuerunt, fieri non potest, quin hæc eorum præclara voluntas, cumprimis Deo grata sit & accepta, ac suam apud illum mercedem habitura: Sin autem alio respexerunt, quadrabit in illos
Matth. 6. quod de hypocritis dicit Christus: Acceperunt mercedem suam. Omnis autem tractatio ceremoniarum harum, ad instructionem populi sumpta præcipue videtur. Est enim eorum pars multo maxima, qui cum sensibus magis, quam intelligentia, menteq; moueantur, suis ipsi cogitationibus ad pie Deum colendum & eius eximiam benignitatem contemplandam, ac grata quadam recordatione prosequendam, non facile queunt excitari. Quamobrem fit non raro, rebus vt ijs externis, quæ in oculos incurrunt, quæq; sensibus offeruntur, pulsati sæpius, & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Christiano dignam suscipiant. Horum igitur vtilitati, cæremoniarum hoc genus institutione, prospectum est maxime. Sumũtur autem ceremoniæ à persona, re, loco, et tempore. Et sunt quæ recta ad Deum ipsum referuntur, cui cultus exhibetur, vt ritus sacrificij: sunt quæ ad homines Deum colentes, vt ieiunia, eleemosynæ, orationes, & eiusdem generis exercitationes aliæ, quibus animus hominis ad colendũ Deum præparatur: sunt rursus alia quasi quædam instrumenta diuini cultus, vt sacra vasa, sacræ vestes, Chrisma, cereus, luminaria, & id genus alia. Nobis de singulis dicere, rationemúe singulorum explicare propositũ non est, verum quæ temporum istorum ratio postulare videbitur, paucis de quibusdam disseremus. De

De Ceremoniis quæ sumuntur á personis. Cap. LXXXXVIII.

QVæ sumuntur à personis ceremoniæ, de ijs, quo loco de Sacramento ordinis sermo nobis fuit, cum pleraq; dixerimus, tanto nunc futuri sumus breuiores. Neq; enim omnibus in Ecclesia visa sunt omnia conuenire: neq; fas esse putatum est, vt sibi quisq;, quæ vellet, sumeret, vtq; legittimè non vocatus, munus aliquod Ecclesiasticum vsurparet. Verum, quod Paulus diligenter mo- 1.Cor. 14.
nuit, omni semper studio laboratum est, vt non solum ordo, verumetiam ordinis ordinandi cura retineretur in Ecclesia, vt quid personas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atq; etiam circumspiceretur. Non omnes voluit Paulus Apostolos, non omnes Prophetas, non omnes esse doctores, non omnes Sacerdotes, non omnes Episcopos, non vt sibi quisquam hono- 1.Cor. 12.
rem sumeret, sed vt vocaretur tanquam Aaron. Neq; sufficere existimauit, si quis vocatus esset: manuum impositionem neces- Heb. 5.
sariam præterea iudicauit, de qua & ipsa nihil festinantius, minusq; consyderate statui præcepit. Cui vero manus essent im- 1.Tim. 5.
positæ, signum id erat, quod non iam vsurpauerit, verum approbatione Ecclesiæ, & Spiritu sancto authore delatum sibi publicum in Ecclesia ministrandi munus acceperit. Præcedebant autem impositionem manuũ, ieiunia & orationes, quibus placatus Deus, gratiam per ea suam ordinandis largiretur: quem Act. 13.
etiam nunc obseruari morem videmus. Neq; enim ordines, quos maiores vocant, conferuntur, nisi post triduanum ieiunium, in quorum collatione solennes etiam ritus præcationum, chrismatum, prælectionum, examinum, testificationum & indumentorum adhibentur. Quæ si minus eodem omnia modo factitata sunt ab Apostolis, magna tamen ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quod si successu temporis adiectũ est aliquid ad ea, quæ temporibus Apostolorum in vsu fuerunt, factum id est, quò religiosiores & augustiores Ecclesiasticæ functiones redderentur, atq; vt ordini publico maiestas quædam diuini spiritus adderetur, ne vel ij, qui manus imponunt, parũ essent in legendis ministris circũspecti, vel ij quibus imponunt, cũ se tãta vident obseruatiõe receptos donũ suũ cõtemnerẽt, & parui facerent. Quod vero non admittuntur ad ministeriũ Ecclesiæ nisi cœlibes, non ideo fit, quod cœlibatus pro cultu Dei habeatur, sicut quosdam hoc tempore somniare videmus: nam & cœlibes reperire licet cuiuis potius quam Deo seruientes, sed quod qui se propter Dei regnum castrauerunt, multo Matt. 6.
sunt

sunt ad colendum Deum expeditiores, quam qui matrimonio sunt irretiti. Quamuis enim non eat quisquam inficias, quin honesta sit res matrimonium: tamen sæculi curis quamlibet nolentem inuoluit hominem, quibus quãtum additur studij, tantum sacris rebus deciditur. Testatur hoc Apostolus quoq; cum orationes impediri dicat vsu coniugij: Quamobrem vult omnes esse sine sollicitudine. Qui sine vxore est, inquit, sollicitus est, quæ domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori & diuisus est. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quoniam igitur qui sunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mundus, partem Christus, dum sic placere Christo satagunt, vt coniugi quisquam suæ, cui debet obsequium, non displiceat, cuius causa mundi curis, implicari necesse habet: ideo factum est, vt cœlibes tantum ad sacerdotium admitterentur, quos nihil impedit, quominus omni studio in eam cogitationem incumbant, quomodo sponso suo Christo placere queant, nec est quicquam quod eos ab ipsius iugi cultu remoretur. Qua de re pluribus etiam verbis in Asceticis disserit Basilius, vbi qui Christi militiæ nomen daturus est, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cœlibem vitam amplectendam inuitat. Quo quidem in loco, non modo coniugio interdicit ei, qui Christo stipendia facere decreuerit, verum & priuatarum facultatum possessionem eum à se relegare, quin & voluntati suæ propriæ renunciare, seq; in potestatem alterius tradere vult, vt sic nudus nudum Christum sequatur, ac non modo nullas facultates, sed ne voluntatem quidem propriam habeat, quo sic ab omnibus mundi curis liber totus Christo sponso suo vacare queat, illiusq; potestati se quantus quantus est, suaq; omnia subijciat. Non est itaq; cultus Dei cœlibatus aut monachatus, sed est ad colendum Deum via quædam expeditior. Quamobrem impudens eorum commentum est, qui monachatum, cœlibatum, votaq; castitatis, paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriam pertinere dicunt: cum non aliam sequantur colendi Dei rationem monachi, cœlibes, & votis quæ iam recensuimus obstricti, quàm reliqui Christiani omnes. Vna cunctorum est religio, vna fides, eadem fidei Sacramenta, eadem spes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitas, eadem orandi regula, idem ministerium, non alius vt sit monachi, & cœlibis cultus, quam coniugati, nisi quod magis ille continuus est, & minus habet interpellationis. Nam quacunq; tandem in re verum Dei cultum constitueris, non

1. Cor. 7.

Et in libello de vita solitaria cap. 1.

non alius monachi quam laici, nõ alius erit cultus cœlibis quam coniugati. Quod si fide, spe, charitate, recte coli Deum existimaueris, non est alia monachi fides, alia coniugati, eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem sperant, eundem diligũt. Sin autem in contemplando Deo, Psalmis & Canticis, Hymnis & laudibus prosequendo, & in peccatorum agnitione, in corporis & sanguinis Christi participatione, in eius seruitutis, quæ latria dicitur, exhibitione cultum Dei situm esse iudicaueris: quicquid tandem illud fuerit, quo vere Deum coli dixeris, commune est monacho & laico, cœlibi & coniugato. Quod verò hic vxoris vsu sibi ipse interdixit, ille vero præter hanc cœlibatus, alias quoq; sibi nouas leges adsciuit, in quas voluntaria primum animi indictione cum iurasset, earum postea seruandarum necessitate constringeretur: non alia de causa factum est, quam vt ijs, tanquam arctioribus vinculis, in studijs pietatis teneretur, atq; curis alijs omnibus vacuus, tanto liberior & expeditior debitum Deo cultũ præstaret, reiectis omnibus ijs, quibus à Deo retardari possit. Non est igitur alienus aliquis cultus cœlibatus, aut monachatus, neq; peccat contra primum præceptum, quo Deos alienos habere prohibemur, si quis aut cœlibatũ, aut monasticæ vitæ genus aliquod sit amplexus. Nam hoc asseueranter dicere, quid aliud fuerit, quam vniuersam Ecclesiam iam inde ab Apostolorum temporibus adhæc vsq; nostra, idololatriæ condemnare? Quis enim fuit ex primis illis Ecclesiæ luminibus, qui non aut monachus ipse fuerit, aut in summa veneratione monachos habuerit? Sunt qui ipsos etiam Apostolos cœnobiorum primos authores fuisse dicant. Certe Cassianus à Marco Euangelista monachos normam suscepisse viuendi scribit. Verum vt nihil dicamus de Apostolis, nihil de ijs, qui in Ægypto, Thebaide, Syria, Scythia, ingenti numero fuere monasticam professi, nihil de Antonijs, Paulis, Hylarionibus, & multis alijs eorum sectatoribus: certe beatum Ephrem, Basilium, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, & quamplurimos alios, qui non doctrinæ magis, quam sanctitatis nomine cumprimis in Ecclesia celebres habentur, monachos fuisse dubium est nemini: qui vero alij monachi non fuerunt, monachos nihilominus recepisse, laudasse, suspexisse. Ex quorum numero Athanasius, quemadmodum à Gregorio Nazianzeno memoriæ proditum legimus, operæprecium se facturum esse putauit, si vitam Anthonij monachi conscriberet. Ioannes verò Chrysostomus, præterquam quod in quibusdam locis monachorum institutum in cœlum vsq; laudibus vexit, ac è superiore templi loco suos, vt eorum insequerentur vestigia, diligenter est hortatus, etiam

Lib. 2. ca. 5 De cœnobiorum institutione.

In vita eius

tres libros aduersus vitæ monasticæ vituperatores ædidit. Quid igitur dicemus? Nunquid omnes hos idololatras pronunciabimus, vt monachos aliquot apostatas nostri temporis, à periurij crimine, cuius rei sunt propter votum, quo Deo se obstrinxerunt, violatum, liberemus? Nos vero potius hæreticos esse censebimus, quos à tam sanctis patribus, inflatos sensu carnis suæ, tantopere dissentire videmus, qui suo ipsorum iudicio condemnati, quod ab Ecclesia factum oportuit, vt eos è cœtu piorum eiiceret, id priores ipsi fecerunt, secq; vltro à Christi corpore, à Sancta Catholica Ecclesia præciderunt. Qui verò peruersas istorum hominum opiniones, tanquam Dei verbum suscipiunt & adorant, atq; eorum potius, qui ipsi inter se dissident, prauum sensum, quàm pium totius Ecclesiæ, tot seculorum consensum sequuntur, quemadmodum ab Idololatriæ crimine defendi possint, non videmus. Verum nos hic monasticæ vitæ propugnationem non suscepimus. Cum igitur quantum præsens postulat institutum, de cæremonijs quæ sumuntur à personis, satis multa dixisse videamur, ad alia properabit oratio.

De Cæremoniis quæ sumuntur a rebus. Cap. LXXXIX.

ARebus quoq; sumi cęremonias diximus: inter quas Principem locum obtinet sacrificium, quæ vsq; eo proprie Deo debita seruitus est, vt neget esse quenquam hominum Augustinus, qui dicere audeat, sacrificium alij cuiquam deberi, quam Domino soli. Nam cum de diuino cultu multa sint vsurpata, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera, ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines nihilominus habeantur, qui dicuntur colendi & venerandi, si autem eis multum additur, & adorandi: quis, ait, vnquam sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Proprius igitur & peculiaris Dei cultus est sacrificium: nam quicunque Deo cultus alij deferuntur, communes illi sunt cum hominibus. Quæ causa etiam est, quod eum tantopere Sathanas oppugnat, quod hac seruitute sublata, sublatũiri quicquid illud est ex rebus ijs, quę sub aspectũ hominũ cadunt, quo proprie Deus colitur, intelligit: nullus vt eximius ei præ mortalibus honos habeat, necq; maior illius, quã aliorũ quorũcũq;, qui dignitate pręstant inter homines ratio ducatur. Etiam Augustini sæculo persuadere per sua mẽbra Sathanas hoĩbus est conatus, visibilia sacrificia dijs alijs cõgruere: vero aũt Deo tanquam inuisibili inuisibilia,

Lib. 10. de ciuitate dei cap. 4.

Lib. 10. de ciuitate dei cap. 19.

uisibilia, & maiori maiora, meliorique meliora, qualia sunt puræ mentis, & bonæ voluntatis officia. Ac verum quidem est, quemadmodum ab Augustino dictum, & ab Algero legimus repetitum, quod inuisibilia maiora melioraque sacrificia Deo debentur, sed non propterea visibile sacrificium excludendum est, quod ita signum est illorum inuisibilium, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Sicut enim orantes atque laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse scimus, quam illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus, quod nisi facti fuerimus, frustra visibile sacrificium offerimus. Est enim verum sacrificium, sicut ab eodem Augustino scriptum legimus, omne opus quod agitur vt sancta societate inhæreamus Deo. Quicquid igitur non eo animo agitur, vt Deo sancta societate adhæreatur: quantum ad hominem sacrificantem pertinet, verum Deoque gratum sacrificium non est. Cum autem sacrificia multa sint quibus hoc agimus, vt, quod sibi solum Propheta bonum esse dixit, Deo adhærere queamus: nullo magis id efficitur, quã eo, quod Missæ sacrificium vocatur. In quo cum exacta fiat, & accurata cum primis omnium Christi beneficiorum commemoratio, fieri non potest, quin eorum contemplatione mens hominis exardescat, & in eius ineffabilem in corpore eumque complexu sancto desiderio feratur, à quo se tot & tantis beneficijs immerentem quin extrema quæque supplicia merentem potius, affectã esse perspicit. Quamobrem celebraturus hoc sacrificium Sacerdos, illud ante omnia curat, vt sedato prorsus animo, cunctis perturbationibus & seculi curis omnibus vacuo, per summam quietem, sabbathum agat spirituale: quo vacare possit, & videre, quoniam Christus est ille Deus, qui oblato in ara crucis pretioso corporis & sanguinis sui sacrificio, nos cœlesti patri suo per mortem suam reconciliauit, ex impijs pios, ex inimicis amicos, ex iræ filijs Dei filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes effecit. Qua cogitatione accensus, & se, & adstantes omnes, quin & Ecclesiam vniuersam, cuius ad altare stans personam gerit, tam bono, tamque beneficio Deo sacrificium offert, atque vt ab eo tantopere amata, tantisque beneficijs affecta, vicissim illi per dilectionem adhærere, nec vnquam ab eo separari queat, ipsius qui solus id præstare potest, misericordia perfici petit. Quo magis autem huic cogitationi tota mente vacare, & per eam adhærere Deo possit: membra quoque corporis omnia per id tempus vt huic vni rei subseruiant, procurat, vt mentis iudicio voluntatique parentia, & illius veritatem ac sinceritatem consequentia,

Lib. 10. de ciuitate Dei ca. 6.

Psal. 72.

eodem, quo mentis cogitatio, motu impellantur, mentemq; tanquam dominam comitentur, ita vt mentis motum motio semper corporis assequatur, vt siue animus peccati & culpæ cõscius, prosternat se atq; abijciat coram Deo, corpus eundem gestum, eundemq; actum subeat, atq; conficiat: siue agendis pro acceptis beneficijs gratijs, mentem ad Deum cogitationemq; sustulerit, eandem ad Deum sublationem, vultus, oculi, manusque sequantur: siue quod quoquo modo studeat animus, atque decernat, quodquidem ad colendum Deum pertinere videatur, repente tanquam in speculo, sic in corporis motu, illud interestinum animi consilium voluntasq; cernatur. Sicut autem Sacerdos, ad eundem modum affectus etiam esse debet è populo quiuis, qui præsens adest, quoties tremendum hoc à Sacerdote sacrificium peragitur, vt & ipse non alijs rebus vacet, quam ijs quæ per Sacerdotem aguntur contemplandis, atq; illius exemplo omnibus & animi, & corporis motibus in Deum feratur: cumq; verba illa dicentem audierit. Sursum corda, non ore magis quam intimo corde respondeat: habemus ad dominum. Admonentur enim his verbis qui præsentes adsunt, vt quæ sursum sunt quærant, vbi Christus est ad dextram Dei sedens: quæ

Coloss. 3. sursum sunt sapiant, non quæ super terram. Procul itaque tum facessat ex cordibus hominum carnalis omnis & secularis cogitatio, & in eo toti sint, ad quod Sacerdos inuitat, vt quod verbo se facturos promittunt, re præstent, ne si quis aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habuerit, quod Ananiæ dixit Petrus, sibi quoque dici audiat: Cur tentauit Sathanas cor tuum, mentiri te spiritui sancto?

Act. 5. Non enim es mentitus hominibus sed Deo: atque ita magis etiam Deus eum execretur, sicut hypocritas illos de quibus ait: Populus hic labijs

Esai. 29. me honorat, cor autem eorum longe est à me. Quamobrem quod lingua profitentur, corda reipsa sursum erigant, vbi Christus est in dextra Dei sedens, ibi mens cuiusque, ibi fixa sit cuiusq;

Phili. 3. cogitatio, vt cum Paulo dicere possint: Nostra autem conuersatio in cœlis est, vnde saluatorem expectamus Dominum Iesum Christum. Cessent confabulationes, cessent curæ terrenarum rerum, in eo sint hominum animi defixi, quod à Sacerdote postea geri vident, qui populo ad gratias Deo agendas inuitato, quid sit illud pro quo Deo gratias agere debeamus ostendit, cum quemadmodum pro nobis passus, in crucem actus, mortuus & sepultus sit, tertia die resurrexerit, in cœlum ascenderit, non verbis magis explicat, quam totius corporis actione repræsentat, ac sub astantiũ oculos subijcit. In horũ igitur tantorũ beneficiorũ cõtemplatione defixas tũ esse mentes hominũ oportet, vt q̃d esse dignũ & iustũ fatemur, Deo pro illis gratias agamus.

neq;

nec̄ verbis modo gratam nostram voluntatem declaremus, Ephe.5.
verumetiam sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum
pro nobis, oblationem & hostiam Deo, in odorem suauitatis, Rom.12.
ita nos eius hac tanta dilectione prouocati, viciſſim diligamus
eum, & exhibeamus corpora nostra hostiam viuentem, sanctā,
Deo placentem: ea mente, vt sicut ipse posuit animam suam pro
nobis, & nos animas nostras pro nomine illius ponere, ac om-
nia prius & facere & pati parati simus, quam vt vnquam ab il-
lius nos dilectione separari permittamus. Hoc animo qui prædi-
tus est, siue sit Sacerdos, siue sit aliquis ex ijs, qui rei diuinæ præ-
sentes interſunt, is demum in odorem suauitatis, hostiam accep-
tam Deoc̄ placentem offert. Nam externæ ceremoniæ nullus Phil. 4.
est vsus, si non sit ex hac inteſtina voluntate profecta. Falsum
est enim, quod filij desertores de matre sua quondam Eccleſia
commenti sunt, quasi prædicatum in illa fuerit, valere coram
Deo sacrificium Sacerdotis ex opere operato, sine bono motu
vtentis: cum Eccleſiæ doctrina, cum isto commento pugnet
ex diametro. Nam valere sacrificium sine bono motu vtentis,
vel Sacerdotis, vel populi, non modo docuit in Eccleſia nemo,
verum illud vno ore potius affirmarunt omnes, nisi quis per fi-
dem, animic̄ deuotionem fructum illius in se transferre cona-
tus esset, exitio potius illi futurum sacrificiū, quam vtilitatis ali-
quid allaturum. Quorsum autem admoneret populum Sacer-
dos, vt corda sursum erigerent, si valere sacrificium sine bono
motu vtentis persuasum haberet? vt vel hinc perspicuum cuiuis
esse queat, quam sint ab omni veritate auersi, quos ista commi-
nisci non puduit, cum tamen authorem huius commenti profe-
rant neminem. At docuerunt Scholastici, Missam ex opere ope-
rato valere. Docuerunt: verum illud nusquam addiderunt: sine
bono motu vtentis. Tum autem, longè alio sensu docuerunt,
quam quem isti sibi confinxerunt. Quo magis autem dilucidè
cognosci res queat, libet planioribus verbis edisserere, quid sit il-
lud quod Scolastici docuerunt, vt sic omnibus istorum impia
calumnia detegatur. Scholastici doctores, rerum quam verbo-
rum studioſiores, hoc habuisse propositum videntur, vt oratio-
nis ornatu neglecto, quo breuissimo possent verborum com-
pendio rem explicarent. Itaq̄ cum de eo foret disceptatio, num
& mali Sacerdotis Missa valeret: quoniam ad rem apertius in-
telligendam permultum lucis adferre diuisio consueuit, distin-
guendum inter opus, & opus esse putauerunt, vt aliud esse dice-
rent opus operans, aliud opus operatum. Opus operans appel-
lare placuit siue Sacerdotis actionem, quod Anthisiodorensi vi- In 1. parte
sum est: siue Sacerdotem ipsum sacris operantem: (Sic enim lo- summæ.

Lib. 3. mysteriorum Missæ ca. 5

quitur Innocentius: Non ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit Sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando sit immundus, semper tamen opus operatum est mundum.) Opus autem operatum rem immolatam. Quid igitur docent cum scribunt, Missam ex opere operato valere? quid aliud quam non esse personam aut actionem Sacerdotis attendendam, verum ipsam quæ præsens est in altari, rem immolatam, ipsum verum corpus Christi, quod pro nobis traditum est, ipsum verũ sanguinem Christi, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum? Huius enim corporis pro nobis traditi, huius sanguinis pro nobis effusi virtute, non autem merito Sacerdotis, aut actione fieri, vt cum Deo reconciliationem, peccatorum remissionem, & ea quæ petimus omnia consequamur. Potuit ne dici magis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis consentaneum? Quid enim? an non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi passione (hoc enim est sacrificium quod offerimus:) colllocari iubent, cum

Hier. 17.

Propheta dicentes: Maledictus homo qui confidit in homine & ponit carnem brachium suum: Benedictus vir qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Nolunt vt quisquam in sanctitate, aut in externo Sacerdotis opere, spem suam omnem

1. Pet. 1. Ioan. 1. Ioan. 15.

defixam habeat, verum in agno illo immaculato, cuius pretioso sanguine redempti sumus. Hic est qui tollit peccata mundi, hic est in cuius nomine si quid petierimus patrem, dabit nobis: hic est vnus aduocatus, mediator, & reconciliator noster. Homo Sacerdos, ministerium tantũ est reconciliationis: ministeriũ em̃ reconciliationis dedit illi deus, quẽadmodũ à Paulo scriptũ legimus. Ve-

2. Coc 5.

ra propiciatio pro peccatis nr̃is, verus Sacerdos in æternũ, solus

Hebr. 5.

sanctus & immaculatus Põtifex, qui & exauditus est, & exaudit̃ semper pro sua reuerentia, est ille qui per proprium sanguinem

Hebr. 9. Rom. 8.

introiuit semel in sancta, qui sedens ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis, Dominus noster Iesus Christus. Cuius corporis & sanguinis Sacramentum, cum præsens adsit in altari, cumq; subijciatur sub oculos astantium, quemadmodum

Hebr 9.

ille semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: in huius Sacramenti præsentia, sicut à sancto martyre Cypriano

Sermone de cœna Domini.

scriptum est, non superuacue mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Hoc sensu dixerunt Scholastici, Missam ex opere operato valere, non propter sanctitatem, aut actionem Sacerdotis, sed propter victimã illam salutarem, cuius tum sit immolationis repræsentatio. Quis autem est qui sensum hunc cumprimis pium esse negare

gare audeat? Ne quis autem ita sensisse Scholasticos dubitare queat, ipsa eorum verba subiungemus. Ac ventilant quidem hanc quæstionem: Vtrum Sacerdotis mali Missa, tantundem valeat, quantum boni: Thomas de Aquino: præceptor eius Albertus: Bonauentura, Ioannes Gerson, Gabriel Biel, & alij nõnulli: Quoniam verò longum esset singulorum verba censere, breuitati studentes ex Ioanne tantum Scoto quædam adscribemus. Missa non solum valet, inquit, virtute meriti, siue operis operantis, sed etiam virtute sacrificij & operis operati: vel, non solum valet virtute meriti personalis Sacerdotis offerentis, verumetiam virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum communem offertur sacrificium. Alioqui, Missa mali Sacerdotis, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesia, quod reputatur communiter inconueniens: & rationabiliter, iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mũdi vita. Quandocunq; enim Christus vt summus Sacerdos offert, panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita: hactenus Scotus. Cum de Sacerdotio sermo nobis esset, docere nos meminimus, quod Sacerdos nihil aliud est, quam reconciliationis minister: fungitur enim legatione siue ministerio pro Christo: & capite, & corpore. In consecrando siue sanctificando, offerendo, distribuendo, manus, lingua, ministerium hominis est mortalis: verum ipsa consecratio siue sanctificatio, oblatio, distributio, denicq; virtus omnis, & efficacia, non est nisi æterni Sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Hoc igitur in loco Christi capitis ministrum agit. Cum vero præcatur Deum, vt oblationis in cruce factæ, cuius fit in altari representatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat, ministrum agit Christi corporis Ecclesiæ. Scotus igitur hoc dicere videtur ijs verbis, quæ paulo ante per nos adducta sunt: siue Sacerdotem consideres tanquam Christi capitis, siue tanquam Christi corporis ministrum, vtroque modo valet Missa. Nam quod ad prius illud ministerium attinet, non refert quo sit vitæ merito Sacerdos. Christus est enim summus ille Sacerdos, qui semetipsum offert: panis quem dat, id est caro eius, est mundi vita. Quamobrem non hominis Sacerdotis actio, verum Christi Sacerdotis oblatio, Christi caro, quam semel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa est vita mundi, illa est per quam salutem consequimur: hominis autem Sacerdotis nihil aliud est, quam ministerium. Virtus omnis penes carnem illam est, quæ cum propter nostram salutem in cruce pependisset, nunc ad dexteram Dei collocata pro nobis

Parte 3. quest 82. art. 6. Alb. lib. 4. senten. dist. 13. art. 31. Bona In 4. senten. dist. 13 quest. 4. Ioan. Sermo. 2 de die mortuo, Scotus. In quodlibet. quest 20. In expositione sacri Canonis Missæ. Lectione 26. Ioan. 6.

Tracta. 5. in Ioannē. interpellare nunquam intermittit. Recte enim ab Augustino dictum est, qui fuerit superbus minister, cum Diabolo computatur: sed non contaminatur donum Christi: quod per illum fluit purum est, quod per illum transit liquidum venit ad fertilem terram, puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre non potest. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil generans, sed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus Sacramenti ita est, vt lux, & ab illuminandis pura accipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Quod vero spectat ad posterius ministerium, quo Sacerdos pro Christi corpore fungitur Ecclesia: cumprimis id optandum foret, vt quibus illa ministris vtitur, ad iram Dei placandam, essent moribus inculpatis, ne, si sicut populus, ita Sacerdos quoq; factus sit, recte ad vtrumq; dici possit, quod à Propheta scriptum est: Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiat. Certum est enim quod multum valet deprecatio iusti, neq; temere dictum est ab illo cæco nato, cui Christus oculorum risum restituerat. Deus peccatores non audit. Cæterum in homine Sacerdote sacris operante, si nulla sunt ipsius ministri merita: non desunt tamen, eius, cuius est minister, Ecclesiæ merita, quæ non à maiori quidem, sed à meliore tamen sui parte, sancta dicitur, & regnum sæpe cœlorum à Christo vocatur. Quare cuius oratio priuata nullum pondus habitura: neq; fructum erat vllum allatura, scriptum est enim: Qui declinat aurem suam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis) cum is orat in Ecclesiæ persona, quæ in potiore sui parte sancta est, nō potest eius oratio, nō ijs pro quibus orat esse fructuosa, quamuis ipsi sacrificanti sit perniciosa. Malitia enim ministri, non impedit bonitatem, siue bonum opus personæ, quæ bona est: sicut si bonus aliquis Dominus per manus famuli sui nequam eleemosynam tribuat, non ideo perdit eleemosynæ suæ meritum. Et hoc est quod orans dicit Sacerdos: Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis: pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, quæso ne respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiæ tuæ. Videntur eiusmodi non esse dissimiles procuratoribus hospitalium aut captiuorum, quibus eorum contemplatione pro quibus petunt, large datur Eleemosyna, cum tamen ipsis pro se petentibus, nihil daretur, fortassis, etiam turpiter abigerentur: cum tamen ipsi nihilominus partem distributionis accipiant. Iam ergo quæ Scoti fuerit mens in ijs verbis, quæ per nos producta sunt planum satis feciſſe

Esa. 24.

Esa. 59.

Iaco. 5.

Ioan. 9.

Pro. 18.

tis fecisse videmur. Neq; verò solum in hac sententia fuisse Scotum aut Thomam existimandum est. Fuerunt etiam Augustini seculo, qui Sacramenta & sacrificia ex dignitate ministrorum esse metienda putarent, quiq; mali Episcopi, aut Sacerdotis preces, obesse potius, quam prodesse, pro quibus fierent, affirmarent. Quos contra Parmenianum, Cresconium, Gaudentium, contraq; Donatistas alios scribens Augustinus pluribus verbis confutauit. Proferebat Parmenianus locum Ex Esaia: Faciuorosus qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat, & qui similaginem, quasi sanguinem porcinũ, & qui offert thus, quasi qui benedicat idolo. Sed hæc Augustinus cum de schismaticis multo congruentius dici docuisset, iis deinde verbis vtitur: Si primis temporibus non obfuerunt mali Sacerdotes vel collegis bonis, sicut fuit Zacharias, vel popularibus, sicut fuit Nathanael, in quo dolus non erat: quanto magis nihil obest in vnitate Christiana Episcopus malus, vel Coëpiscopis, vel laicis bonis, cum iam ille Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech, & Pontifex noster, sedens ad dexteram patris, interpellat pro nobis. Nec illud bonis obest, sed offerentibus malis, quòd verissimè dictum est: Dona iniquorum non probat altissimus. Ac paulo post, cum obiectum esset ab eodem: Sacrificia, impiorum execratio est Domino. Sacrificia, inquit, impiorum eis ipsis oberunt, qui offerunt impij. Nam vnum atq; idem sacrificium, propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuiq; fit, quali corde ad accipiendum accesserit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, alijs, sed sibi. Qui ergo manducat dignè & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Quid aliud ijs verbis Augustinus innuit, quam quod alijs verbis dictum est á scholasticis: ex opere operato, non ex opere operantis, valere sacrificium siue Sacramentum. Certum est enim, quod mali bona administrando, se tantummodo lædunt: sicut fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, alijs vero lumen in tenebris administrat, & vnde alijs commodum exhibet, inde sibi dispendium præbet. Cum vero idem Parmenianus protulisset ex Euangelio: Deus peccatores non audit: An propterea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus Episcopus non exaudiri, cum pro populo rogat? quod etsi ita esset, non ideo tamen populus, si bonus atque fidelis est, sollicitus esse deberet: securos enim illos facit illa scriptura, quæ ait: Etsi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem IESVM CHRISTVM iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis

Cresco. li. 3. cap. 6.
Gaud. contra secundã Epistolam Gaudenti lib. 2. ca. 9.
Donat. li. 6 ca. 4. & sequentibus.
Esai. 66.
Cõtra Parme. li. 2. ca. 5
Lib. 6. Eccl. 34.
Ioan. 8.
1. Ioan. 2.

Num. 23. peccatis nostris: cumq; posuisset de Balaam exemplum. Non mirum est, inquit, si verba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiamsi à malis dicantur Episcopis, exaudiantur tamen, non pro peruersitate præpositorum, sed pro deuotione populorum. Quid hic aliud dicit, quam quod postea scriptum est alijs verbis à Scoto: Sacrificium siue preces non solum valere virtute meriti personalis Sacerdotis: verumetiam virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum communem offeruntur, cuius fidem, nõ peccata ministri Deus respicit. Habemus igitur iam, quæ sit scholasticorum sententia, cum ex opere operato valere Missam dicunt, nimirum eadem quæ quondam Augustini, eadem quæ totius Ecclesiæ Catholicę fuit, est, & erit semper. Qui vero sensum illis contrarium affingunt, aut non intelligunt ipsi, necq; quæ dicunt, necq; de quibus affirmant, aut extremè sunt improbi, qui dum quamplurimos
1. Tim. 1. à Christi corpore quæ est Ecclesia, segregare studeant, quod veritate non possunt, eiusmodi conficta calumnia perficere conantur, alienum prorsus & absurdum, ac minime pium illis sensum affingentes. Verum hæc est potestas tenebrarum, quibus in
Luc. 22. hanc cœcitatem adducuntur. Sed & si quis visus est esse de applicatione sacrificij scrupulus, an ea pro alijs fieri possit, per hæc quæ dicta sunt, iam sublatus esse videtur. Cum enim isti concedant, tantum propiciatorium Christi sacrificium applicari posse pro alijs, hoc est illud quod in Missa dicimus applicari. Necq; enim Sacerdos in Ecclesiæ persona, cuius minister est, suum cuiquam opus applicat, verum applicat opus Christi, sacrificium illud applicat in ara crucis peractum, passiõem applicat & mortem Christi, per quam cum patre cœlesti reconciliati peccatorũ nostrorum sumus remissionem consequuti: huius fructum vt fideles adipisci, peccatorumq; remissionis & salutis in cruce nobis promeritæ participes fieri queant, Deum patrem precatur, per eum ipsum, qui sacrificium pro nobis factus, morte sua nobis hæc promeruit, Dominum nostrum Iesum, filium eius vnicum. Atq; hoc est, quod applicari dicitur, sacrificium. Applicatur autem non viuis magis, quam mortuis, necq; præsentibus modo, verum & absentibus: nisi forte pro viuis tantum semetipsum Christus obtulit, & pro ijs qui præsentes tum adfuerunt, & non pro mortuis & absentibus quoq;. Atqui cõtradicit scriptura, quæ mundi totius eum asserit propitiationem fuisse: & ex
1. Ioan. 2. Oseæ 13. persona Dei Propheta: Ero mors tua, inquit, ô mors, & morsus tuus ero inferne. Quid igitur aliud, quam Euangelij vocem negant, qui cum impio Aërio pro mortuis recte sacrificium offerri negant? Non enim aliam oblationem, sed eandem

quam

quam Christus obtulit, offert in Ecclesiæ persona minister eius Sacerdos, neq; pro alijs, quam pro quibus Christus obtulit, & oblatione sua Domini mortem annunciat, qua redempti sunt omnes: cui oblationi & participant omnes, qui sunt in vnitate corporis Christi mystici, siue superstites in hac vita, siue iam ex ea migrauerint, siue præsentes, siue sint absentes. Quod si non redemit Christus morte sua Patriarchas, Prophetas, & sanctos alios Patres in se credentes, qui mortem eius præcesserunt, non rectè dicitur precium hoc redemptionis pro mortuis offerre Sacerdos. Sin autem redemit omnes, quemadmodum certa fides est Ecclesiæ, qui sunt isti, qui cum eandem se lingua confiteri profitentur, negare tamen audent, quod Christus obtulit in omnium redemptionem, æquè mortuorum atq; viuorum, id recte mortuis applicari? Sed isti putant suum opus applicare Sacerdotem: videntur Ecclesiæ mysteriorum esse prorsus imperiti, ac vbiuis potius, quam in Catholica, de ijs quæ pertinent ad fidem Catholicam, instituti. Repetendum est igitur iterum atq; iterum, & inculcandum, vt ne sint nescij: Non suum opus, non suam oblationem applicat Sacerdos: verum opus Christi, oblationem illam qua semetipsum obtulit Christus, in odorem suauitatis, cuius fructus vt perueniat, cum ad eos, qui nobiscum adhuc in terris degunt, tum ad illos qui nos præcesserunt cum signo fidei, et dormiunt in somno pacis, Deum patrem per eundem Christum præcatur. Quod vero seorsum huic applicat, aut illi, nec hoc nouum est: quin iam inde ab Apostolorum temporibus vsurpatum. Augustinus oblatum esse scribit, pro matre sua sacrificium præcij nostri. Cyprianus antiquior Augustino negat offerri pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curam clericum nominasset. Vtroq; vetustior Tertulianus, etiam anniuersariorum meminit, de vxore dicens: Marito superstite, pro anima eius ores, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Et in alio libro. Iam repete apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas. Ambrosius & trigesimum & quadragesimum obitus diem obseruari solitum scribit, atq; vtramq; obseruationem habere authoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium. Et beatus Ephrem cum trigesimum diem complesset, sui memoriam fieri petiuit. Quod igitur tanto consensu, tot seculis, quam late patet Christianum nomen, obseruatū semper vbiq; locorū fuisse videmus, quid aliud quam Apostolorum hanc esse traditionem existimare fas est?

Lib. 9. confess. cap. 12.

Li. περὶ φ.

De monogamia.

De exhortatione castitatis.

De obitu Theodosij.

In Testamento suo.

Sicut

Sicut existimasse iam ante docuimus, Dionysium Areopagitam, Ioannem Chrysostomum, & Ioannem Damascenum. Verum hęc de sacrificio dicta nunc sufficiant, quæ est vna omnium præstantissima, Deoq; longè gratissima cæremonia, cuius quasi quædam sunt instrumenta, sacra vasa, sacræ vestes, Chrysma, cereus, luminaria. Visum est enim, ad honorem huius tanti sacrificij pertinere, vt rei tam sacræ, etiam instrumenta sacra essent, quorum quædam non nisi legittimè consecratis attingere liceret. Quod & ipsum nouum non est, quin ipsis etiam Hieronymi temporibus, & multo ante vsitatum. Sic enim ille scribit, ad Theophilum Alexandrinum Episcopum, quæ Epistola libris eius Paschalibus annexa est, in Latinam linguam à se conuersis: Discant, qui ignorant, eruditi testimonijs scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrosq; calices & sancta velamina & cætera, quæ ad cultum dominicæ passionis pertinent, non quasi inanima & sensis carentia sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis domini eadem, qua corpus eius, & sanguis, maiestate veneranda. Quæ tamen verba non ita sunt accipienda, quasi res inanimæ, vasa & vestes, gratiam in se suscipiant, quod in hominibus, qui consecrantur, fieri dubium non est: sed per consecrationem tamen, vel benedictionem illud efficitur, vt magis idonea reddantur, ad cultum diuinum in eis peragendum: sanctaq; propterea dicuntur, siue sacra, quod posteaquā semel Deo dicata, diuinoq; cultui destinata sunt, iam deinceps in alios vsus quocunq; ea conuertere non licet. Hieronymi quoque præceptor Gregorius Nazianzenus: Ne ipsa quidem, inquit, indumenta Sacerdotalia, vel ministerij vasa, cuilibet contingere saltem aut contrectare fas est, Necq; vero Hieronymi aut Gregorij seculo primum, sacris vasis & vestibus calici præsertim, patinæ & pallæ hic honor est habitus: propè centum annis ante Stephanus Papa, idem et martyr, ad quem extant Cypriani quoq; martyris scripta, ad Hylarium scribens ijs verbis vsus legitur: Vestimenta Ecclesiastica, quibus domino ministratur, cultusq; diuinus omni cum honorificentia & honestate, à Sacerdotibus, reliquisq; ministris celebratur, & sacrata debent esse & honesta, quibus alijs in vsibus, cum Deo eiusq; seruitio consecrata & dedicata sint, nemo debet frui, quam Ecclesiasticis & Deo dignis officijs: quæ nec ab alijs debent contingi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus, ne vltio quæ Baltazar regem percussit, super hæc transgredientes & talia præsumentes veniat diuina, & corruere eos faciat diuinæ vltionis iustum flagellum ad

In apologetico.

Dan. 5.

ima. Idem in Epistola Soteris ad Episcopos Italiæ multo ante. Epist. 2.
Idem à Sixto Papa, qui fuit sextus à Petro, scriptū legimus, cuius Epist. 2.
verba hæc sunt: In hac sancta sede Apostolica, à nobis & reliquis Episcopis, cæterisq; domini sacerdotibus statutum est, vt sacra vasa non ab alijs quàm à sacratis, dominoq; dicatis contrectentur hominibus: indignum enim valde est, vt sacra domini vasa, quæcunq; sint, humanis vsibus seruiant, aut ab alijs, quam à domino famulantibus, eiq; dicatis tractentur viris, ne pro talibus præsumptionibus iratus dominus, plagam imponat populo suo, & ij etiam qui non peccauerunt, mala patiantur & pereant, quia perit iustus sæpissime pro impio. Cæreorum quoq; & luminariū vsus vetustissimus est in ecclesia. Cum accenderentur pro martyrū honore cærei, visum est Vigilantio minime ferendum, quod idololatriam quandam resiperet. Contra quem scribens Hieronymus: Cæreos, inquit, non clara luce accendimus, sicut frustra calumniaris, sed vt noctis tenebras hoc solatio temperemus & vigilemus ad lumen, nec cœci tecum dormiamus in tenebris. Quod si aliqui propter imperitiam & simplicitatem sæcularium hominum, vel certe religiosarum fœminarum, de quibus vere possumus dicere: Confiteor Zelū Dei habent, sed non secundum scientiam: hoc pro honore martyrum Rom. 10.
faciunt, quid inde perdis? Causabantur quondam & Apostoli, quod periret vnguentū, sed domini voce correpti sunt. Matth. 26.
Neq; enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honorem Christi hoc fecit, deuotioque eius mentis recipitur: & quicunq; accendunt cæreos secundum fidem suam, habent mercedem, dicente Apostolo: vnus- Rom. 14.
quisq; in suo sensu abundat. Idololatras appellas huiusmodi homines: non diffiteor omnes nos, qui in Christum credimus, de idololatriæ errore veniſſe; non enim nascimur, sed renascimur Christiani. Et quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili eum videamur honore cum idolis venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est; hic fit martyribus, & idcirco recipiendum est. Nam & absq; martyrum reliquijs, per totas orientis Ecclesias, quando legendum est Euangeliū, accenduntur luminaria iam sole rutilante, non vtiq; ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lam- Matth. 25
pades suas. Et ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne Bapti- Lucæ 12.
sta: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: Lucer- Ioan. 5.
na pedibus meis, verbum tuum domine & lumen semitis meis. Psalm. 118.

Male facit ergo Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli secundum nos ossa veneranda, secundum te, vilem puluiſculum, offert domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Hactenus Hieronymus. Aquæ verò benedictæ vsus, ab ipsis Apostolorum temporibus, ortum habere videtur: siquidem qui fuit quintus à Petro Pontifex Romanus, Alexander his verbis illius meminit: Aquam sale conspersam populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi purificentur, & sanctificentur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ aspersus sanguine, populum sanctificabat, atque mundabat: multo magis aqua sale aspersa, diuinisque precibus sacrata, populum sanctificat atque mundat, Etsi sale aspersa per Elizeum Prophetam, sterilitas aquæ sanata est: quanto magis diuinis præcibus sacrata, sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, atque mundat & expurgat, & cætera bona multiplicat, & insidias Diaboli auertit, & à phantasmatis versucijs homines defendit. Nam si tactu fimbriæ vestimenti saluatoris, saluatos infirmos esse non dubitamus: quanto magis vir tute sacrorum eius verborum diuinitus sacrantur elementa, quibus sanitatẽ corporis & animæ humana percipit fragilitas? Sed nobis hoc loco de singulis cæremonijs quæ sumuntur à rebus, dicere propositũ non est, cum præsertim copiose de ijs multa sint ab alijs perscripta. Ante annos centum prope septuaginta, scripsit octo libros ea de re, Gulielmus Duranti Episcopus Miniacensis, quibus titulum dedit: Rationale diuinorum: quem totidem annis præcessit, Rupertus Abbas Tuicensis, cuius extant de diuinis officijs libri duodecim. Æditus est etiam non ita pridem in lucem opera viri pij & docti, Ioannis Cochlæi, liber Amaralij Treuerensis Archiepiscopi, de officio missæ, ante annos septingentos & amplius scriptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argumenti genus pertinentia. Scripsit eadem de re ducentis ante Amalarium annis Isidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officijs. Inter eas autem res, à quibus cæremoniæ sumuntur recensere possunt & ea, quæ ad orationes, eleemosynas & ieiunia pertinent. Verum alio loco strictim ea de re breuiterq; nonnulla dicemus: neque enim huius est instituti, omnia quæ dici possunt perscribere.

Epist. 1. ad omnes Orthodoxos.

Hebr. 9.

2. Reg. 4.

Matth. 9.

De cæremoniis quæ sumuntur à loco. Cap. XC.

A loco

A loco quoq; ſumuntur cæremoniæ: nam oraturi ad templa conuenimus, quæ ſunt ædes Deo ſolenni ritũ conſecratæ: Quin & corpora noſtra, non niſi in templis, aut certe in cæmiteriis, quæ & ipſa conſecrantur, ſepeliri volumus. Præcipuè verò, tremendum illud ſacrificium alibi quã in æde domino ſacrata, peragi, per ſanctorũ patrum Canones non licet. Neq; verò nouum hoc eſt inſtitutũ: nam præterq; quod in veteri quoq; lege, tabernaculi per Moyſen, ac templi per Salomonem cõſtructi fuit vſus: etiam Petrum & Ioannem, in templum Hieroſolytanum aſcendiſſe legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangeliũ Apoſtoli prædicabant, nominatim autem in Aſiæ, Syriæ, Æthiopiæ & Indiæ ciuitatibus, quin & apud ipſos Anthropophagos, Philippum, Bartholomeum, Thomam, Matthæum & Andream, templa & quidem maxima conſtruxiſſe tradit Nicephorus, quos eadem illa conſecraſſe quoq; dubium non eſt, vt in alios vſus ea transferri fas non fuerit: etiam ſi primus Higinus referente Gratiano, & ante cũ Iuone, templum, vel vt ipſe vocat Baſilicarum conſecrationis mentionem facere videatur, qui fuit octauus à Petro Pontifex Romanus, iuxta ſupputationem Euſebij in Chronicorum libro, vt Apoſtolicum hoc inſtitutum fuiſſe minime ſit ambigendum. Philo quoq;, qui fuit Apoſtolorum æqualis, ſcribit hoc de viris Apoſtolicis, quod habuerint ſacra domicilia, quę ſemnia, ſiue monaſteria vocabant, in quibus manentes, honeſtæ ac ſanctę uitę myſteria celebrabãt, nihil illo inferentes, nec potũ, nec cibum, nec aliud quicquam eorum, quæ ad corporis ſuſtentationem neceſſaria ſunt, ſed leges & oracula Prophetarum & hymnos, ac reliqua eiuſmodi, quibus ſcientia & pietas augeſcunt & conſumantur. Ac illud quidem dubium non eſt, quantũ ad ipſum deum attinet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cum ſit corporis expers, nullis finibus circumſcribitur, nec loco claditur vllo: quod nec ille ignorabat, qui templum illi fabricatus: Si cœlum, inquit, & cœli cœlorum te capere non poſſunt: quanto magis domus hæc quam ædificaui tibi? Cæterum quod in templis potius orationes, præſertim verò ſacrificia peraguntur: hominum id cauſa conſtitutum eſt, quorum ingenium eſt, eorum præſertim qui ſunt de vulgo, quæ peruulgata ſunt, minorem vt eorum rationem habeant: quin ea deſpicatui ducunt. Si quæ verò ſolenni ritu, proprie diuinæ rei faciendæ, dicata ſunt, & conſecrata: neſcio quomodo maiore quadam habentur à multis in veneratione. Sic videmus ad regum & principum venerationem per multum facere, ſi domus habitent, quam reliqua multitudo, magnificentiores: ſi veſtes etiam induti ſint

Exod. 26. 3. Reg. 6. Actor. 3.

Li. 2. ca. 39. 40. & 41. Eccle. hiſt. Gratia. de conſecrat. lib. 1 cap. omnes. Iuon. lib. 2. decret.

Vide Euſe. li. 2. ca. 17. Eccl. hiſt.

3. Reg. 8.

splendidiores. Visum est igitur ad multitudinis maiorem erga Deum reuerentiam excitandam, non parum interesse, vt ædes certæ constituerentur, in quibus res alia nulla fieret, præterquam quæ ad colendum Deum pertineret: quin & vasa, quemadmodum antea commemorauimus, & vestes, & ministri quoque peculiares ei rei designati sunt. Deinde verò cum præcipuus Dei cultus, in eo charitate prosequendo consistat (nihil autem amatur, nisi cognitum, sicut ab Augustino quoq; scriptum legimus) omni certe studio laboratum oportuit, vt clarum omnibus & illustre Dei nomen redderetur, vt ne quem latere posset quantis ille beneficijs mortalium genus affecerit, quo sic illis commemorandis ad colendum, hoc est amandum Deū, facilius homines accederentur. Postulabat itaque ratio, locus vt aliquis designaretur, in quo beneficia Dei, quam maxime clara testataq; cunctis redderentur, cui rei non alia domus visa est magis idonea, quam ea ipsa, quæ rebus diuinis faciendis essent dicata, quarum non postrema pars est verbi Dei prædicatio. Neque dubitandum est, quin gratiores Dei sint preces, & ad impetrandum quod velis efficatiores, quæ fiunt in templo Deo consecrato: non solum propter loci reuerentiam; sicut Salomon quoque petiuisse Deum legitur: Sint oculi tui aperti nocte ac die, super domum de qua dixisti: Erit nomen meum ibi: vt exaudias orationem serui tui, & populi tui Israel, in loco isto: verumetiam quod cum cōijt cœtus omnis, & aggregatur ad Deum, cum quasi manu facta precationibus ambiunt orantes, grata est hæc vis Deo, sicut scribit Tertullianus: quodq; singulis petentibus negaturus forte fuerat, multoruu vnanimitati precantium fere tribuit. Fieri namq; dicit Ambrosius Ecclesiæ contemplatione, vt quod alicui dominus negare posset, ignoscat, certum vt sit, quod maiore cum fructu Deo supplicatur in Ecclesia, quam quouis in alio priuato loco, quod ijs etiam verbis testatur Ioannes Chrisostomus. Et domi quidem orari potest, sic autem vt in Ecclesia non potest, vbi tanta patrū multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur: non ita dominum per te solus orans audieris, vt cum fratribus tuis: hic enim maius aliquid est, puta vnanimitas & consonantia, charitatisque vinculum & sacerdotum orationes. Propterea namque sacerdotes proposiri sunt, vt multitudinis orationes cum sint infirmiores, hisce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cœlum ascendant. Si namq; Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit: quomodo tu ipsius potentiam contemnis? Quin & alio loco, vbi tractat de incomprehensibili Dei natura, fieri non posse dicit, vt domi tam

Lib. 10. de trinit. ca. 1.

5. Reg. 8.

In Apologetico, ca. 19.

Li. 5. in Lu.

Ad popul Antioche. ho. 29.

Actor. 12.

Hom. 3.

bene

bene quis oret, quam in Ecclesia: quod pluribus etiam verbis inibi persuadere conatur. Beatus quoque Basilius æqualis eius, eadem de re disserens. Nobis quoque periculum est, inquit, male obiti mandati, si loci rationem neglexerimus, maxime si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propterea quod ea res indicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoque generaret pro varietate affectionum multifaria, propter variam multorum, in rerum diuinarum scientia, infirmitatem. Si verò quisquam obijciat. Quid igitur est quod Apostolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quod dominus ipse potestatem dedit orandi Deũ in omni loco, vbi dixit: Neq; Hierosolymis posthac, neq; in mõte isto adorabitur pater: hoc dicendum est, quod illud in omni loco, non comprehendit eos locos, qui humanis vsibus, rebusq; immundis & prophanis deputati sunt, sed dilatat ac deducit ad orationẽ Dei, ab arcto ac Hierosolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum. His verbis indicare Basilius videtur, non sic accipiendum illud esse, quod dicit Paulus in omni loco, quasi passim in prophanis quibusq; locis Deus adorandus, deoq; sacrificia sint offerenda, quod tamen vbiq; mente fieri potest: sed quod nõ solum in templo Hierosolymitano, aut in monte Garizin, verũ in quouis alio loco, ad colendum Deum proprie designato, preces, supplicationes, & sacrificia fieri possint, vt quod à Christo dictum est: Venit hora, quando neq; in monte hoc, nec Hierosolymis adorabitis patrẽ, &: Veri adoratores, adorabunt patrẽ in spiritu & veritate, nequaq; per hæc verba templa Deo deprecando dicata, videantur exclusa: sed cum Iudæi contenderent, nusquam adorari Deũ oportere prꝛterq; Hierosolymis in templo, quasi Deus alibi nõ audiret vota deprecantiũ: contra Samaritani negarent eum vsq; adorandũ nisi in monte Garizin, quod is locus à Moyse decretus esset, ubi patriarchę benedicerẽt populo seruanti mandata Dei, hoc dicere voluisse Christus intelligendus sit: futurũ non ita multo post, vt & Samaritanorũ impius cultus aboleretur, & Iudæorum carnalis religio transferretur, ac antiquatis vtriusq; pius & verus cultus, nempe spiritualis, in eorum locum succederet, quo nõ in hoc monte, quasi conclusus in eo credatur, qui nõ solũ huius montis, verumetiã totius orbis Deus est & dominus: nec Hierosolymis, quasi non alius ad adorandum patrẽ sit locus aptus & idoneus, verum quam longe, quamq; late pateat orbis vniuersus, in omnibus terrarũ locis, templa Deo pie colendo fabricarentur, in quibus ipsi pij tẽpla Deo facti, non iam in externis tantũ ritibus, quemadmodũ à Iudæis est factitatum, verum spiritu Deum & veritate sint adoraturi, nimirũ fide vera, charitatemq;

De Baptismo, ser. 2. cap. 8.

1. Tim. 2.

Ioan. 4.

Deut. 27.

tatéq; non ficta: vt quicquid externorum rituum adhibitum fuerit, ij nihil aliud, quam certa quædam indicia sint huius fidei, charitatisq; futuri. Est quidem ita quod in omni loco Deũ adorare fas est, qui non locum, sed mentem requirit feruidam. Sic Hieremiam in cœno, sic Danielem in lacu, sic Iob in sterquilinio iacentem, sic Ionam in ventre ceti, sic latronem in cruce pendentem, sic Ezechiam in lectulo decumbentem, sic Paulum in carcere clausam, Deum deprecatos, & ab eo legimus exauditos. Sed si illam ipsam mentem feruidam ad locum sanctum, ad cõgregationem sanctam attuleris: certum est & indubitatum, quod ex tali mente profectæ preces, multo tum Deo gratiores, & ad quiduis impetrandum futuræ sint efficatiores. Quamobrem facere prorsus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel festis saltẽ diebus templa Deo consecrata ingressus, ad sanctorum se cœtum aggreget, & cum illis puras manus leuet, Deumq; cum sibi, tum Ecclesiæ vniuersæ propicium reddere conetur, ac quæ sit illius voluntas, ex ore sacerdotis accipiat: Neq; verò sine causa, loca eiusmodi Deo consecrata, vocantur Ecclesiæ. Etsi enim quæ proprie dicitur Ecclesia, constat ex viuis lapidibus, ex hominibus in Deum credentibus: idem enim græcè sonat vox hæc, quod latinè cœtus vocatorum: tamen quoniam in eum locum conueniunt, qui vocati sunt ad spem cœlestis hereditatis consequendæ: locum ipsum eodem nomine, quo cœlum in eo congregari solitum, appellare visum est. Quisquis igitur ex vocatis esse vult, ædes eas vt frequentet necesse est, in quas conuenire vocatos videt, vt ad eandem vocationem se quoque pertinere testatum omnibus faciat. Quoniam verò non est quod quisquam speret fore, vt inter electos censeatur, qui non sit è cœtu vocatorum: vel hoc ipso nomine facere quisq; debet, vt libenter in hoc vocatorum cœtu versetur, quo possit in electorũ numerum aggregari: cum præsertim cœtus in terris adhuc militantium, ad agendas Deo gratias, & laudes illius prædicandas coactus, imago quædam sit, illius iucundissimæ, & eius quidem sempiternæ consolationis beatorum spirituum, in cœlo triumphantium, & absque vlla intermissione Deum laudantium, vt qui ad eam peruenire vult, cœtum hunc in terris agentium frequentare opus habeat, atque hic illud incipiat meditari, quod erit illic sine fine faciendum. Porro congressus istos non est existimandum tantum ad Euangelium audiendũ fieri oportere, vt eo audito, subito quisq; è templo se proripiat, neque sibi quicquam præterea in eo negotij esse putet: sed sic Euangelium audiendum est, vt simul orationi vacetur, cui rei magis etiam, quam audiendo Euangelio, templa dicata videntur. Domus mea, dicit dominus, domus orationis

Hier 38.
Dani 7.
Iob. 2.
Ionæ 2.
Lucæ 23.
Esaiæ 38.
Actor. 16.
1. Petr 2.
Matth. 21.

vocabi-

vocabitur: non predicationis aut auditionis. Hinc est quod Græci quoque templa vocant Euchiria, latinè dicere possis oratoria, non predicatoria vel auditoria. Non quod non recte predicetur & audiatur in illis Dei verbum, sed quod orationibus Deo placando proprie sunt destinata. Verum est quod à veritate dictũ est, quod vnus est magister noster in cœlis. Quos enim hic magister spiritus sanctus intus non docet, indocti remanent: siquidem forinsecus magisteria, sicut ab Augustino scriptum legimus, adiutoria quædam sunt, & admonitiones: cathedram in cœlo habet, qui corda docet, qui nisi loquatur nobis intus, frustra foris verba perstrepunt, quæ haud aliter se habẽt ad mentem hominis, quam quemadmodum ad arborem agricola. Forinsecus is operatur, adhibet aquam & cultutæ diligentiam: verum adhibeat ille forinsecus quæcunq; velit, nunquid poma format? nunquid nuditatẽ lignorũ vestit vmbra foliorũ? nunquid tale aliquid intrinsecus agit? Sed quis agit hoc? docet nos Apostolus dicens: Ego plantaui, Appollo rigauit, sed Deus incrementum dedit: neq; qui plantat est aliquid neq; qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus, Cum itaq; sonos tantũ verborum, ab homine magistro percipiamus, res autem ipsas veritate intus docente cognoscamus: quid aliud faciendum nobis restat? quã vt ad illum qui cathedrã habet in cœlo, confugiamus, illũ, vt nos intus doceat, precibus fatigemus, quò & cognoscere voluntatẽ illius, & eam cognitã explere simul queamus. Quã autem causam esse dicemus aliã, quamobrem parentum nostrorum memoria multos videre licuerit, non magis ad audiendum promptos, quam ad obtemperandũ Dei mandatis paratos, cum nunc adiutores plurimi, factores verò prope nulli reperiãtur: nisi quod illi, cum sonum verborum hominis, è superiore loco Dei voluntatem in ecclesia annunciantis, percepissent, nequaq; ea vna re contenti fũerint, verũ sicut antea quoq; cõmemoratum à nobis est, ad eum qui cathedram in cœlo collocatam habens intus docet, supplices confugerunt, eiusq; fidem imploraruntvt & sanũ eorum, quæ à ministro verbi dicta essent, intellectum prẽstaret, & ad explendam dei voluntatem vires suppeditaret, illud quod ab Augustino in locis aliquot scriptũ est, subinde repetentes: Da quod iubes, & iube quod vis. Atq; vt alibi quã in templo preces ad Deum recte fundi possint: probanda tamen est illa Fœlicis Papæ sanctio, ante mille annos lata, quod sicut non alij quam sacrati domino sacerdotes debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre, sic nec in alijs quam in sacratis locis, Missas cantare, aut sacrificia offerre licebit. Ac paulo superius: Satius est, inquit, Missam non cantare, aut non audire, quam in illis

Matth. 23.

In Epist. Ioa. hom. 3.

1. Cor. 3.

Li. 10 conf. ca. 29

In Epist ad omnes Episcopos, cap. 1.

locis vbi fieri non oportet: nisi vt sæpe dictum est, pro summa contingat necessitate: quoniam necessitas non habet legem. Vnde scriptum est: Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in loco, quem elegerit dominus Deus tuus. Deut.12. Epist.2. Quem qui præcessit eiusdem nominis Pontifex prope ducentis annis: Mandamus, inquit, vt super memorias martyrum Missæ celebrentur, ne memoria eorum à talibus extingui, aut veneratio possit prohiberi. Quod in Concilio quoque Laodicensi inter hos duos Pontifices interiecto, ad eundem modum constitutum legimus, & postea in Concilio Cabilonensi, vbi eiusdem Laodicensis Concilij fit mentio. In suis quoq; contractioribus regulis Basilius: Quemadmodũ, inquit, ratio non admittit, vt commune vas in sancta loca inferatur: ita neq; permittit, vt sacra in prophanis ædibus celebrentur: Veteri instrumento apertè ex præcepto Dei nihil tale fieri permittente dominoq; dicente. Templo maius quid est hic. Et Apostolo: An domos non habetis ad manducandum & bibendum? Quid dicam vobis, laudabone vos? in hac causa non laudabo: & quæ sequuntur. Nec commune conuiuium in ecclesiam conferendum, neque dominicam cœnam in priuatis ædibus contemptui exponendam esse, ex his docemur, nisi quis in articulo necessitatis delegerit puriorẽ locũ, aut domum tempore accõmodo sine peccato celebrationẽ fieri vix posse. Quãobrẽ qui nulla necessitate adacti, in illis ipsis locis vbi potatur sæpe, saltatur, pergræcatur, sacrificiũ hoc tremendũ peragi iubent, nulla ratione iustã reprehensionẽ effugere possunt. Qui si hunchonorẽ habendũ Deo nõ putant, vt domũ Dei, domũ orationis conueniant, quæ non alij rei, quã Deo placando sacrata est, neq; submissum pij Centurionis illius animũ imitari volunt, qui se iudicabat indignum, sub cuius tectum Christus intraret, sed quasi pro imperio Christũ ad se venire iubent: multo rectius facerent si ab audienda Missa abstinerent, quæ prophanari certe videtur, cum in prophanis ædibus extra necessitatẽ celebratur. Excuterent isti pigriciam fastumq; suũ abijcerent potius, ac quantacunq; dignitate prædíti sint, ita tamen se superiorem esse Deum sibi persuaderent, vt cum illo cõparati ne sint quidem, aut si quid sint, cinis & puluis sint. Qui hanc animi submissionem ad orandum Deum non adfert, inane sacrificium, inanis est illius omnis oratio. Ad quam vt inuitarentur homines, illud quoq; moribus est receptum, et iam inde à multis sæculis obseruatum, vt pro foribus templorum eos qui varijs morbis confecti, membris etiam suis mutilati, ac ad extremam egestatem redacti sunt, collocarent, qui quasi communes quidam hominum præceptores essent, per quos vt nec secundis Matt.8. Quęst.301.

rebus

rebus efferentur, nec aduersis frangerentur, admoneri possent. Nihil æquè Deus odit atque superbiam, quam si secum aliquis, templum ingrediens, adferat, tantum abest, vt placatum sibi Deum reddat, maiorem etiam vt illius indignationē prouocet. Assident igitur isti foribus diuinarum ædium, vt cum oculos in eos nostros defixerimus, admoneamur fragilitatis nostræ, nos ijsdem quibus illos casibus obnoxios esse recordemur. Placet sibi quisquam, quod ætate florenti, quod forma præstanti, quod valetudine sit firma: cum in hos aspexerit in vestibulis temporum iacentes, fieri non potest, quin cristas demittat illico, animo secum repetens, ex ijs fuisse quosdam, quos cum æquè Deus ijsdem corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc tamen squalidi sint, deformes, & grauibus totius corporis doloribus, miserandum in modum oppressi. Tumet aliquis diuitijs & potentia: fortasse inter eosdem reperiet aliquem, qui cum & ipse locuples aliquando fuerit, neque secundas res moderatè ferre potuerit, eo tandem calamitatis recidit miser, vt mendicare stipem cogatur. Itaque vicissitudinis rerum humanarum commonefactus, de fastu suo permultū remittet, dum quod huic accidit, sibi quoq; euenire posse putabit. Atq; hæc quidē doctrinæ cuiusdam sunt & admonitionis: sed & consolationis ex illis plurimum capere licet. Accidit cuipiam præter voluntatem aliquid. At quam leue est illud, si cum istius casu, stipem pro foribus templi mendicantis, conferatur. Non est eo loco quo velis valetudo tua: at huius miseri morbus prorsus est incurabilis. Facultatū tuarum grauem aliquam iacturam feciſti: at huius est multo grauior, qui ne panem quidem habet, quo vitā sustentare queat, nisi tua benignitate sit adiutus, non murmurat tamen, nō maledicit, non aliquod impatientis animi signum dat, sed ærumnā suam æquo fert animo. Nunquid ea res non magnam dolori nostro leuationē adfert, si quē ex rebus contra voluntatem nostrā fluentibus accepimus? Ac nos ad agendas Deo gratias excitat? qui quamuis pro paterno suo in nos animo, castigandos nos esse putauerit, suæ tamen misericordiæ non est oblitus, neque nos extrema illa calamitate afficere voluerit, qua miseros istos, pro foribus iacentes ecclesię, premi videmus. Admonet præterea nos calamitosorū hic aspectus, vt & ipsi propenso simus ad misericordiam animo, & singularē Dei misericordiam ac benignitatē admiremur. Nam si Deus istos nō aspernatur, necq; pudet eū ipsorum, quod suę domus vestibulis assident, multo minus te fas est carnē tuam & membra tua despicere, neque eis qua possis ratione subuenire velle. Simul consydera, quam sit longe diuersa ratio eius, quam possidet rex mortalis, & eius aulæ, quam sibi consecra-

tam habet

tam habet immortalis ille rex regum, & dominus dominatium. Illic omnia factus, hic humilitas omnia: non licet illic videre, nisi auro & gemmis ornatos, & precioſis veſtibus indutos: huius contra aulici pannoſi ſunt, ſitu ſqualoreq; obducti, quorū ſedes & collectio modo non admonitio quædam eſt ad hominum genus, præclaram illam vocē ædens: nihil humana ſunt omnia, fumus & vmbra ſunt. Si bonum eſſent diuitiæ, deus ante veſtibula ſua pauperes non collocaſſet, quos propter eam cauſam ibi collocaſſe videtur, vt quemadmodum qui ad hominem regem adire vult, prius ſe in alicuius, qui ſit ex illius comitatu, familiaritatem inſinuat, & eum officijs, obſequijs, liberalitateq; ſua ſibi demeri conatur, quo per eū & aditus faciles, & aures principis benignas habere queat: ſic qui vult in Dei domum ingredi, ac orationem ab illo ſuā exaudiri, prius aulicos ipſius, qui pro foribus eius aſſident, ſibi cōciliet, ac memor illius quod ſcriptū eſt: Non apparebis in cōſpectu meo vacuus, eos muneribus deliniat, certo perſuaſum habens, quod ſibi factum Deus interpretatur, quicquid ex minimis iſtis vni factum fuerit: ac delinitis illis tum primum accedat cum fiducia ad thronum gratiæ Dei, qui cum dixerit: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur: non poteſt quod promiſit non præſtare. Cæterum fruſtra miſericordiam expectat à Deo, qui prior in proximum vſus ea non fuerit erga quem qualem ſe quiſq; præſtiterit, talem Deum erga ſe viciſſim experietur, qui miſericordiam ſe velle non ſacrificium diſertis verbis pronunciat. Quiſquis igitur quod vult Deus, Deo negat, quod ipſe deſyderat, à Deo ſibi vult negari. Eſt in cœlis miſericordia, quemadmodum à Propheta dictum eſt: Domine in cœlo miſericordia tua: ad hanc non niſi per terrenas miſericordias peruenitur. Vocat igitur Chriſoſtomus, eos qui pro foribus eccleſię ſedent, ſtipē à nobis mendicantes, medicos vulnerū noſtrorum, non ſolū quod faſtui plerunq; noſtro medentur, quod graue vulnus eſt animę, quodq; ſi quē ex rebus aduerſis dolorē accepimus, ei conſolationē adferunt: verumetiā quod per eos peccatorum noſtrorū remiſſionē conſequuti, grauibus eorum morbis liberamur. Verba Chriſoſtomi hæc ſunt: Niſi eſſent pauperes, peccatorum difficile ſarcinam ponerēs. medici illi ſunt vulnerum tuorum, manus eorum tibi medicamenta præſtant. Non ita medicus, vt medicamenta imponat, extendens manum curationem exhibet, ſicut pauper abs te, vt accipiat porrigens manum. Dediſti pecuniam & pecunia ſimul exuiſti. Ad eundem modum Petrus quoque Chryſologus: Manus, inquit, pauperis eſt gazophilacium Chriſti: quia quicquid pauper accipit, Chriſtus acceptat. Da ergo homo pauperi terram, vt

Exod. 23.
Matt. 25.
Matth. 5.
Ozeæ 6.
Matth. 9.
Pſalm. 35.
In prima ad Timot. Hom. 14.
Serm. 8.

ram, vt accipias cœlum, da nummum, vt accipias regnum, da micam, vt accipias totum. Sed quid horum opus est proferre testimonia, quibus referti sunt sanctorum omnium libri? Dixit ipse Christus: Date eleemosynam, & ecce, omnia munda sunt vobis. Omnia, inquit Basilius locum hunc enarrans, quæ per rapinam & auaritiæ studium peccamus, & male agimus. Addit paulo post: Non quod per se ista ad mundationem sufficiant: cum principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi, in quo & aliorum omnium redemptionem habemus, si in vno quoque dignos resipiscentiæ fructus fecerimus. Fructus autem resipiscentiæ dignos intelligi vult idem in eodem libro Basilius, opera iustitiæ, peccato oppositа: verbi gratia: Rapuisti aliena, nõ modo rapere deinceps desine, verumetiam cum Zachæo dic: Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Est igitur eleemosyna cum primis ad id quod velis impetrandũ necessaria: scriptum est enim: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Oratio pulsat, ieiunium impetrat, eleemosyna accipit. Hæc tria vnum sunt, ac sibi inuicem vitam dant. Orationis anima: ieiunium, ieiunij vita est, eleemosyna, siue misericordia: ita sibi connexa hæc sunt, vt recte separari non possint. Quamobrem reprehendendi merito sunt, qui, per quos ad misericordiam prouocamur, pauperes & calamitosos homines, à templi, quæ domus est & aula Dei, foribus procul arcere conantur: cum non hanc ex illis vtilitatem tantum capiamus, quod nos ad præstandam misericordiam, quã præstari nobis à Deo velimus, inuitant: verumetiam & vicissitudinis rerum humarum, casuumq́, quibus subiecti sumus, admonemur, & in rebus aduersis non parum ex eorum aspectu consolationis capiamus. Retinendus est igitur laudatus Ecclesiæ mos, vt pro foribus domus Dei pauperes excubent, atque ibi misericordiam ab ijs qui Deum sui misereri cupiunt, expectent. Et quamuis recte quouis in loco preces ad Deum funduntur, recte tamen & illud creditur, quod quæ cum reliquo cœtu piorum in sacris ædibus fiunt orationes, multo sunt efficatiores. Recte & illud à sanctis patribus constitutum obseruatur, ut tremendum sacrificium non alibi, quam in Deo sacratis templis offeratur, ad quod celebrandum, & homines & vestes & vasa & locus requiritur sacer, vt nihil ibi sit, quod non verbo Dei sanctificatum sit, quo sic maiore in veneratione sacrificium inter omnia maxime venerandũ, à populo haberi possit. Est quidem ita, quod vbiq́ Deus est: verum non vbiq́ tamen æqualiter operatur. Misericordia domini plena est terra. Sed in scripturis tamen legimus, quod certa

Lucæ 11.

In regulis contract. quæst. 27.

Quæst. 281.

Lucæ 19.

Tob. 12.

Psalm. 32.

loca

loca suis operationibus delegerit: exauditioni templum Hierosolymitanum: arcam miraculis: piscinam probaticam ægrorum solatio. Templum quidem eo dignatus est honore, vt si quis etiam exul ad illud versa facie oraret, exaudiretur quod priuilegium nulli alij loco cõcessum esse legimus. Arcæ porro tantam virtutẽ esse voluit, vt ea præsente funderentur hostes, Hiericho corrueret, & Iordanis retrorsum conuerteretur. Piscinæ verò probaticæ prærogatiuam hanc fuisse, nobis Euangelium indicat, vt qui primus in eam descendisset, quocunq; tandem affectus esset morbo, statim ab eo liberatus discederet. Nunquid parem vim ad sanandum aliæ quoq; vulgares aquę habuerunt? Sic Deus cuius misericordia pleni cœli, plena est & terra, nullo vt loco circumscribatur, certa tamen loca esse voluit, in quibus manifestius virtutem suam declararet. In templo Deus olim responsa dabat, in templis angelos videre licuit, quos inibi etiã habitare vel illud nobis esse documento potest, quod à Iosepho memoriæ proditũ est, cum iam iam Hierosolymitanũ excidium instaret, angelos auditos esse qui dicerent: Recedamus ex ijs ædibus. Sed hæc dicet aliquis veteris Testamenti fuisse, nec ad nouum pertinere quicquam, in quo Samaritanæ disertis verbis dictum legimus: Mulier, crede mihi, veniet hora, quando neq; in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis patrem. Atqui ille ipse qui hæc dixit, noui Testamenti mediator & auctor, templo tantũ honoris habuit, vt cum eiiceret ex eo vendentes & ementes, domum illud sui patris vocauerit. Nunquid non totus mundus domus est illius, qui dixit: cœlũ & terram ego impleo. Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum. Et tamen domum sui patris peculiari modo quodam, templũ Christus appellauit. Quin & in ipsis templis arcano quodam & inperscrutabili Dei iudicio fieri videmus, hoc ipso gratiæ tempore vt terribiliora in vno sint, quam in alio Dei opera. Sic ab Augustino factum legimus, cum quidam ex eius sodalicio iuuenis graue quoddam presbytero crimen intentasset, nec res euidentibus argumentis aut refelli posset, aut coargui, quod iusserit ambos ad locum sanctum (ijs enim verbis vtitur) peregrinari, nimirum eum vbi beati Fœlicis Nolensis corpus conditum erat, vt ibi ad confessionem, vel penę miraculo vel timore compellerentur. Ac mox ea verba subijcit Augustinus: Vbiq; quidem Deus est, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorare, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet, & coronet: verum tamen ad ista, quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perscrutari, quare in alijs

3. Reg. 8.

Iosuæ 6.
Iosuæ 4.

Ioan. 5.

Ioan. 4.

Matth. 21.

Hier. 32.
Esaiæ 66.

Epist. 137.

locis

locis hæc miracula fiant, in alijs non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, vbi Beati Fælicis Nolensis corpus conditum est, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quę Mediolani fierent, apud memoriam sanctorum, Nunquid, inquit, non & Africa sanctorum martyrum corporibus plena est? & tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim, quod Apostolus dicit: Non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habent dijudicationem spirituum, ita nec in omnibus memorijs sanctorum istafieri voluit, qui diuidit vnicuique propria prout vult. Quare minimè nouum ac iam inde à multis seculis in orbe Christiano receptum est, quod propter admirabiliores Dei operationes, vnus locus alio sanctior habitus, & à pijs hominibus magis est frequentatus. Qui scripserunt Ecclesiasticam Historiam, Eusebius, Socrates, Zosomenus, Theodoritus & alij ante mille ducentos, quin & ante mille trecentos & amplius annos, & Hierosolymam & ad martyrum sepulchra, religionis ergo peregrinationes etiam ex voto susceptas esse, memoriæ prodiderunt. Quas adeò non contemnendas putauit Ioannes quoq; Chrysostomus, vt diceret, cum in vinculorum, quibus ligatus erat Paulus, laudem erupisset: vellem nunc locis in illis versari, quibus vincula illa manent, & cathenas videre, quas timuerunt quidem dæmones, & horrent, & angeli venerantur. Si Ecclesiasticis curis essem vacuus, corpusq; robustum haberem, nequaquam peregrinationem tantam facere recusarem, quo cathenas saltem viderem, & carcerem, quo Paulus vinctus est. Ante annos plus minus septingentos, fuit Claudius quidam qui peregre proficiscentes ad sepulchra sanctorum martyrum ridebat, eum in eorum quos de cultu scripsit imaginum libro tertio grauiter confutauit vir doctus Ionas Episcopus Aurelianensis, verum in hoc genere, non tam labor ipse peregrinationis attenditur à Deo, quam affectus. Quemadmodum dicit ille: Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Si quis charitate erga sanctum aliquem inflammatus, & virtutum illius amore ardens, visat reliquias illius, & exosculetur: non potest hic affectus Deo gratus non esse. Sed hæc obiter. De Christianorum templis siue Basilicis refert Augustinus, & in Ecclesiastica quoq; Historia scriptum legimus, quod etiam ab immanibus barbaris tantus olim illis honor habitus fuerit, vt quisquis ad ea confugisset, is ab hostium insultu liber esset. Nunc miserandum in modum ea prophanari passim cernimus, nec in horrea modo pleraq; cõmutata, verũ & equorũ ex eis stabula facta, & in quoscunq; tandem vsus, Deo dicatas domos conuersas: quodq; etiam dictu horrendum est, neq; facile creditura posteritas

1. Cor. 12.

Euse. lib. 1. cap. 11. Soc. lib. 7. cap. 47. Zos. lib. 2. cap. 14. & lib. 4. ca. 5. Theod. li. 8 de curatiõe græcarum affectionũ. Hom. 5. de beato Iob.

Aug. lib. 1. de ciuitate Dei. Eccl. Hist. Zosomen. lib. 9. ca. 9.

ritas videatur, in eo ipso loco vbi tremendum Deo sacrificium non ita pridem oblatum fuit, furcam erectam videre licuit, ab ijs qui qui Euangelici quam Christiani dici malunt. Hi sunt fructus præclari, si Dijs placet, istius Euangelij. Sed hoc fortassis offendit nonnullos, quod templa diuis eriguntur. Verum hi cui templa constituerentur, vel ex Innocentio tertio, Pontifice Romano discere potuerunt: Cuius hæc verba sunt: Duæ sunt species seruitutis: vna quæ debetur soli Deo creatori & dicit latria: & altera, quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtramcp speciem determinat dominus dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Ad latriam pertinent, templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quæ sunt soli Deo exhibenda, qui glorificatur in Concilio sanctorum, magnus & metuendus super omnes, qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum dedicantur templa, cõsecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia offeruntur: ne forte si secus agatur, non Theosebia, sed Idololatria committatur. Quem qui multis præcessit seculis Augustinus, cum ad eundem modum, sicut nunc fieri cernimus, idololatriæ Christianos argui videret, quod ad monumenta martirum plericp omnes confugerent maximo cõcursu, atcp illorum intercessione se facile quæ petiuissent impetraturos à Deo, cõfiderent: Nec tamen, inquit, nos eijsdẽ maribus, templa, sacerdotia, sacra, et sacrificia constituimus, quoniã nõ ipsi, sed eorũ Deus, nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorũ, tanquã sanctorũ hominũ Dei, qui vscp ad mortem suorũ corporũ, pro veritate certarũt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus fictisqp conuictis. Itacp videre licet passim apud Augustinũ, qd nõ alio ferè martyrũ templa, quã memoriarũ nomine dignatur: cuius etiã hæc verba leguntur alicubi. Nonne si templũ alicui sancto angelo excellentissimo de lapidibus & ligni faceremus, anathematisaremur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei? qui creaturæ exhiberemus ad seruitutẽ, quę vni tantũ debetur Deo. Sed quod nimia quadã religiõe dicere nõ fuit ausus Augustinus, dixit ante eũ Ioannes Chrysostomus, dixit natu grandior Hieronymus, dixere qui fuerunt eius æquales, Socrates, Zosomenus, nec ita multo posterior Euagrius, ac alij multi, apud quos tẽpla martyrũ, Basilicas Apostolorũ & martyrũ, Ecclesiã Apostolorũ, Ecclesiã Theonæ, Ecclesiã Dionysij, sacrũ Eufemiæ martyris templũ, & aliorũ sanctorum legere licet. Quid igitur? num ignorabant isti omnes, quod ex diuino præcepto sciebat Augustinus, non esse creaturæ seruitutem eam exhibendam, quæ soli Deo debetur creatori? Minime gentium: æque illi hoc atcp Augustinus sciebant, necp secus faciebãt: sed in

De mysteriijs Missæ. cap. 11.

Lib. 8. de ciuitate Dei. cap. 27.

Contra Maximinũ lib. 1.

Chry. Ho. 28. ad populum Antiochen.

Hiero. Ad Riparium & aduersus Vigilantiũ

Soc. lib. 1. cap. 16. & vltimo & li. 2. ca. 11.

Zoso. li. 4. cap 9.

Euag li. 2. cap. 3.

verbo

verbo nihil fuisse periculi iudicabant. Quis enim nescit, etiam si templum Petri & Pauli, vel cuiuscunq; sancti tandem esse dicatur, non propterea Petro vel Paulo, sed soli Deo dicatum esse, soliq; Deo sacrificia in illo offerri, etiamsi Petri, vel Pauli, vel alterius cuiusquam sanctisiat in eo memoria: vt recte Augustinus memorias martyrum, recte cœteri quoque templa, siue Basilicas, aut Ecclesias martyrum eiusmodi loca vocauerint. Nam propriè quidem solius Dei templa sunt: quoniam vero vel sunt in illis Apostolorum aut martyrum, reliquiæ, vel eorum frequens fit commemoratio: recte martyrum quoq;, in quibus Deus habitabat, templa vocantur. Quanquam extat liber de Ecclesiasticis dogmatibus, qui Augustino Cap. 73.
inscribitur, in quo hæc verba leguntur: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias, ac si Christi membra, sinceriſſime honoranda, & basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta, diuino cultui mancipata, affectu pijſſimo, & deuotione fideliſſima adeundas credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Augustini loco licet colligere, basilicæ siue templa Dei, sed appellantur tamen sanctorum nominibus, haud aliter, quam nos fideles, cum & ipsi templa Dei simus, suo tamen quisq; proprio nomine vocamur. Quanquam in eo quoq; libro, qui sine controuersia Augustini est, quem inscripsit de cura pro mortuis gerenda, ijs ille verbis vtitur: Mater filij defuncti corpus desiderauit in basilicam martyris poni. Fuit ante mille ducentos & amplius annos Eustatius quidam hæreticus, qui loca sanctorum martyrum, vel basilicas contemneret, & omnes qui illuc conuenirent & Sacramenta conficerent, reprehenderet. Contra eum in Gangrensi Synodo, quæ fuit Nicenæ proxima, in Cap. 20.
hæc verba pronunciatum est. Si quis per superbiam, tanquam perfectum se existimans, conuentus, qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriasq; sanctorum contemnendas, anathema sit. Hic quoq; dixere patres, loca & basilicas sanctorum. Zosomenus vero etiam ad Li. 8. ca. 24. Ecclesiasticæ Hist.
honorem Stephani Prothomartyris, & in honorem Thyrsi martyris, & aliorum, ædificatas Ecclesias scribere veritus non est. Non quod nesciret ad honorem Dei constructas, qui sacrificijs in illis Ecclesijs colebatur, sed quod suus quoq; honos in eis Stephano & Thyrso tribueretur, dum & res ab eis gestæ reci- Lib. 9. ca. 2.

tantur,& ad eorum imitationem homines accenduntur,& deo gratiæ aguntur,cuius dona fuerũt ea omnia,quibus in hac vita excelluerunt. Neqꝫ vero Deo tantum precibus & sacrificijs placando,verum & corporibus hominum sepeliendis templa sunt & cœmiteria consecrata, quod qui corpora sua viuentes Deo templa dicassent,eos mortuos, non nisi in sacris locis recondi, æquum est putatum. Ac verum quidem illud est,quod vbicunque sepeliamur, Domini est terra & plenitudo eius, quodq́ꝫ sepultura optima est, optima vita, sicut à Ioanne Chrysostomo traditum legimus: Sed interea tamen etiam antiquorum iustorum funera,officiosa pietate curata,exequias celebratas, sepulturas prouisas, ipsosq́ꝫ dum viuerent de sepeliendis, vel etiam transferendis corporibus suis filijs mandasse legimus. Et Thobias sepeliendo mortuos,Deum promeruisse,teste angelo, commendatur. Ipse quoqꝫ Dominus die tertio resurrecturus religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumq́ꝫ commendat,quod vnguentum precioſum,super membra eius effuderit, atqꝫ hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio,qui corpus eius de cruce acceptum,diligenter atqꝫ honorifice tegendum sepeliendumq́ꝫ curarunt. Ioannes quoqꝫ Chrysostomus,cum laude quadam commemorat, quod Constantinopoli reges magnam gratiam putant,non si prope Apostolos,sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur,fiantq́ꝫ piscatorum officiarij reges: neqꝫ hic in morte cõfunduntur,sed honestantur, & ipsi, & eorum nepotes,& pronepotes. Et in alia quadam Homilia, cum docuisset quomodo ipse, qui purpuram indutus est Imperator, accedit seruorum crucifixi complexurus sepulchra, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant, & scenarum fabrum,& piscatorem etiam mortuos & protectores orat, qui diademate redimitus incedit,mox subiungit. Audebis igitur quæso eorum Dominum appellare mortuum, cuius serui vel mortui terrarum orbis sunt protectores? Nec hoc tantum Romæ quis fieri viderit,verum & Constantinopoli. Nam & hic Constantinum Magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret: & quod in regijs sunt ianitores regibus, hoc sunt in monumento piscatoribus reges. Zosomenus quoque non reprehendit mulierem quandam Eusebiam, quod iuxta eum locum, in quo reliquiæ quadraginta militum fuerunt conditæ, iuramenti religione obstrictis monachis,se quoque condi curauerit?

Psal.23.
Ho.84. in Ioannem.
Gen.46. & 50.
Tho.2.et 12
Matt.26.
Ioan.19.
Tomo 3. Ho. quod Christus Deus est, aduersus gentes.
Homil.66. ad populũ Antiochi.
Li.9. ca.2. Eccl. Hist.

A Paulino

A Paulino quoq; religiosa quædam vidua Flora petiuisse legitur, vt in beatissimi Felicis confessoris basilica, defuncti filij eius corpus poneretur, qui cum ea de re ad Augustinum retulisset, hoc ab eo responsum tulit: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est, vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attenditur. Sed cum talia viuorum solatio requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat: non video quæ sunt adiumenta mortuorum, nisi ad hoc, vt dum recolunt, vbi sunt posita, eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos, tanquam patronis susceptos, apud dominum adiuuandos orando commendent. Quodquidem facere possent, etiamsi si talibus locis eos humare non possent. Sed non ob aliud vel memoriæ, vel monumenta dicuntur, ea quæ insignita fiunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viuentiū oculis morte subtracti sunt, ne obliuione etiam cordibus subtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Cum itaq; recolit animus, vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & præcantis affectus, qui cum defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, cum prodesse non dubium est ijs, qui cum in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Nam quos peccata grauia deprimunt, non ad solutionem potius, quam ad maiorem damnationis cumulum, eorum corpora in Ecclesijs poni, scribit Gregorius. Non enim eos sacra loca liberant, sed culpa magis temeritatis accusat, id quod productis etiam exemplis planum facit. Et propterea sacris Canonibus cautum, & in Ecclesia videmus obseruatum, quod qui sibijpsi manus intulerunt, qui facultatibus alienis per fænus expilatis, rem suam auxerunt, qui fine pœnitentia ex hac vita excesserunt, qui vel cū graue scelus aliquod patrassent, è cœtu piorum sententia iudicis electi, atq; à Christi corpore præcisi sunt, vel qui seipsos vltro præciderunt, quales sunt Schismatici & hæretici, eorum corpora in sacris locis humari nō permittuntur: quod, quemadmodum ad Rusticum Narbonensem Episcopum scribit verè magnus ille Pontifex Leo, quibus viuentibus non communicauimus, eis mortuis quoq; communicare non possumus. Non est cum ijs ne mortuis quidem commune quicquam habendum, qui doctrinis varijs & peregrinis abducti, suo ipsorum iudicio sunt condemnati, dum quod iudicis fuerant sententia passuri, id vltro ipsi fecerunt, seq; à Christi

Augustſ. de cura pro mortuis gẽ ren. cap. 1. Cap. 4.

Lib. 4. dialo. cap. 50. & aliquot alijs sequentib.

Epist. 91. cap. 6.

corpore præciderunt,& è cœtu fidelium exterminarunt,atque ab eorum communione separarunt. Sed hæc de sepultura deq; sepulchris dicta sufficiant: neq; enim omnia nobis persequi propositum est,quæ fusius ab alijs tractata sunt.

De cæremoniis quæ sumuntur à tempore. XCI.

TEmporum in Ecclesia primitiua magis anxia fuit & diligens obseruatio,quam vel hoc nostro seculo, vel ijs quæ proximè præcesserunt. Documento est ingens & insignis illa de tempore celebrandi festi Paschatis, inter Orientis & Occidentis Ecclesias, concertatio, quæ vsq; eo etiam progressa est,vt qui tunc fuit Romanus Pontifex Victor,totius Asiæ paræcias vna cum vicinis Ecclesijs, tam quam aliena sentiẽtes, à communiõis vnitate præciderit, quod, vt monitis eius de festo Paschatis eodem cum occidentis Ecclesijs die celebrando,parerent,adduci non potuissent. Ac non defuerunt quidem graues viri, quibus hæc tanta Romani Pontificis vehementia non probaretur,cum præsertim traditum sibi per manus ab ipsis Apostolis morem obseruare se Asiæ Episcopi dicerent,neq; tanti esse hæc festi celebrandi discrepantia putaretur,vt illius gratia præcidendum ab Ecclesia quenquam existimaret. Verum Leoni Pontifici non leuiter delinqui visum est, cum de festo Paschatis tractaret, si in principio Sacramenti veritas & vnitas ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Sed & ante eum celebri scriptori Epiphanio tam graue visum est,in hac obseruatione diei Paschatis,à more cæterarum orbis Ecclesiarum alios discrepare,vt non dubitauerit in album hæreticorum eos referre,qui quarta decima lunæ Pascha celebrassent: quos quidem quartadecimanos vocat. Ac inter alia multa,quæ præclarè gesta sunt à Constantino Imperatore,hæc duo vel maxime laude omnium, prædicationeq; digna esse censet, quod is congregato Niceno Concilio,& Arrij dogma subuertendum, & disceptatiõem ac discrepantiam hanc de celebrando Paschatis die, de medio tollendam curauit. Fuitq; Nicenum Concilium non magis propter eos habitum, qui in Ægypto dogmatis gratia dissidebant, quam propter eos qui in oriente, in celebrando Paschate discrepabant,conciliandos. Decretum itaq; fuit à trecentis decem & octo patribus, qui tum Niceæ conuenerant, vt vno eodemq; die sanctissimi Paschatis feriæ peragerentur, vtq; Orientis

Vide Eusebium lib.5. cap.25. Ecclesi: Hist. Socra. li.5. cap.25. Nicephorum lib. 4. cap. 36. & sequentib.

Epist. 62.

Hæresi 50.

Hæresi 70.

Orientis Ecclesiæ, quæ à Romana, & cæteris occidentis Ecclesijs dissidere visæ sunt, eundem quem eæ, diem obseruarent: idq; duplici de causa (sicut ab Ecclesiasticæ Historiæ, scriptoribus memoriæ proditum est. (Primum quod minimè fas esset Christianis Iudæorum sequi consuetudinem, qui posteaquam conscelleratas manus suas nefaria Christi cæde contaminarunt, tanta sunt animorum cœcitate percussi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neq; quod rectum, quodq; salubre sit, intelligant. Deinde quod graue cumprimis & indecorum esse putaretur, quandoquidem vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostræ spes, vnus dominus noster, vna fides, vnum baptisma, vnus est Deus & pater omnium: non vno eodemq; tempore, anniuersarium redemptionis nostræ, diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari: sed per eosdem dies, alios quidem ieiunijs exerceri, alios verò conuiuijs vacare, & hos quidem feriari & conquiescere, illos vero corporis afflictionibus macerari, quemadmodum in sua quadam ad Episcopos, qui ad Synodum Nicenam venire non poterant, & ad omnes vbiq; locorum Ecclesias, Epistola fusius ab Imperatore Constantino, & in eo libro, quem aduersus hæreses conscripsit, ab Epiphanio proditum legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirum. Vna, vt nequid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paschate, deq; Sabbato factum videmus, vel cum gentibus commune haberemus: quæ cum sextum hebdomadæ diem, tanquam Veneri sacrum in ludis, epulis, & omnibus nequicijs consumere solitæ essent, visum est Christianis, vt quem illi diem cumprimis lœtum, & hylarem ducebant, eum in mœrore luctu traducerent, non solum acerbissimos cruciatus & mortem Christi turpissimam, verumetiam peccata sua, quæ causam illis dederunt, deflentes. Altera, quod sicut à sanctissimo Leone scriptum est, non aliter vnus grex, & vnus pastor sumus, quam si, quod iterum atq; iterum monet Apostolus, idipsum dicamus omnes, si perfecti simus in eodem sensu, & in eadem sententia, si eosdem vno atq; eodem tempore ritus obseruemus. Fuit & hoc à priscis obseruatum, vt à festo Paschatis, vsque ad festum Pentecostes, non nisi stantes orarent, & vocabantur ij stationum dies, de militari exemplo nomine sumpto, sicut à Tertulliano scriptum est. Quin & die Dominico ieiunium, vt idem author est, nefas ducebatur, neque fas erat de geniculis adorare. Qua de re Niceni quoque Concilij decretum interceßit, quo cautum est, vt die Do-

Euse. lib. 3. de vita Cõstant.

Ephe. 4.

Epistol. 4. cap. 2.

1. Cor. 1.

In libello de oratiõe. De corona militis. Cap. 20.

minico & in diebus Pentecostes, ne quisq; genua flecteret, sed stantes ad orationem vota Domino cuncti redderent: cuius ritus etiam rationem vt explicaret, dignum duxit Basilius. Obseruabantur ab ijsdem vigiliæ nocturnæ, quibus & à vino & à carnalibus abstinebatur, & aqua sola potum præbebat, obsonium vero fuit panis, cum sale & aqua. In ijs populus consurgens, vt est apud Basilium, antelucano tempore, domum precationis petebat, & cursitabatur ad sepulchra martyrum, à pueris, puellis, viris, fœminis, omnisq; generis ætatis & conditionis hominibus. Nunc & stationum, & vigiliarum, nomen solum superest: nam neq; stantes oramus, neq; nocturnas vigilias exercemus, quorum tamen vtrunq; apud Græcos adhuc in vsu est: ieiunamus tantum pridianis maiorum festorum diebus. Deinde vero sanos prisci non baptisabant, nisi in Pascha & Pentecoste, qua de re Synodi quoq; Romanæ decretum, ante mille trecentos annos interceßit. Contra quod cum ventum à nonnullis fuisset, grauiter, à Syricio Papa fuerunt obiurgati. Sed & Leo sanctissimus, non leuiter eos reprehendis, qui in die Epiphaniarum baptisassent: quod sola diceret esse legitima baptizandi tempora, Pacha & Pentecoste, ac nullos alios dies eis miscere licitum esse putaret. Quod ad eundem quoq; modum à Gelasio Papa postea fuit constitutum. Nunc quouis tempore baptizare fas est. Vt vel ex eo perspicuum esse cuiuis possit obseruantiores fuisse veteres temporum, quam sit hoc nostrum & proxima superiora secula. In solis ordinationibus vetus Ecclesiæ mos obseruatur. Neq; enim fiunt, nisi quo tempore fieri debere scripsit Gelasius, quarti mensis ieiunio, & septimi, & decimi, sed etiam quadragesimalis inicij, ac mediana quadragesimæ die sabbati. Quartum mensem vocat Gelasius Iunium, in quem fere sabbathum Pentecostes incidit (veteres enim annum à Martio auspicabantur) septimum septembrem, decimum decembrem, initium quadragesimale sabbathum post Inuocauit: medianã, sabbathum post Lætare, ac deinde sabbathum sanctum Paschę. Porro quod ad Eucharistæ Sacramentum attinet, nullis id fuit, aut est vnquam temporum circulis circumscriptum, neque est vllus dies anni, quo non sit fas, cuiuis volenti Sacramentum Eucharistæ percipere, quod qui fuerunt æquales Apostolorum, aut eorum temporibus proximi, quotidie feciße visi sunt. Nam cum quotidie mortem suis ceruicibus impendentem expectarent, quo paratiores essent ad eam pro Christi nomine fortiter oppetendam, quotidie mortis eius memoriam recolentes, ad sacram Synaxim accedebant. Fuerunt postea, qui solis id diebus

De spiritu cap. 27. ad Amphil.

Euseb. li. 2. Eccleßiast. Historiæ. cap. 17.

Epist. 36.

Cap. 12. In Epistola ad Imerin. Epist. 4.

Cap. 12. in Epistola ad vniuersos Episcopos per lucaniam.

Ibidem cap. 15.

bus Dominicis facerent. Refrigescente verò paulatim pietate, cum rarius homines accederent, ante mille centum & amplius annos Agatensis Concilij decretum intercessit, quo cautum est, vt seculares qui in natali domini, Pascha, & Pentecoste, non cõmunicassent, Catholici non crederentur, nec pro Catholicis haberentur. Quod tamen prope ducentis ante annis, itidem à Fabiano Pontifice sancitũ, Burchardus, Iuo, Gratianus, in suos decretorũ libros retulerunt. Qui vero sub ijsdem temporibus quibus habitũ est Agatense Conciliũ, vixerũt Ioannes Chrysostomus & Aurelius Augustinus, nõ obscurè in suis scriptis indicãt, quod suo quoq; seculo, sic refrigeratus erat feruor ille Christianorũ, vt vix quo semel in anno vel etiã biennio cõmunicarent, adducerentur, idq; casu magis & cõsuetudine, siue lege, quã ex animo: Quos illi quidem hoc nomine grauiter obiurgãt. Communiõis tempus, inquit Chrysostomus, nõ est festum neq; celebritas, sed cõscientia pura, vitaq; à peccatis repurgata. Quemadmodũ em̃, qui sibi nullius mali cõscius est, hunc oportet singulis diebus accedere, sic qui peccatis occupatus est, nec pœnitet, eum, nec in festis quidem accedere tutũ est. Neq; em̃ semel in anno accedere, liberat nos à peccatis, si indigne accesserimus: quin hoc ipsum potius auget dãnationem, quod cũ semel tantũ accedamus, ne tũ quidem purè accedimus. Ad eundem modũ Augustinus quoq;: Si quotidianus est panis, inquit, cur post annum illũ sumas? quemadmodũ Græci in oriente facere cõsueuerunt. Accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit, sic viue vt quotidie merearis accipere: qui nõ meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere. Quæ sententia totidem verbis reperitur apud Ambrosium. Sic sancti Patres, cũ viderent elanguisse pietatem hominum, hortabantur eos ad frequentandum Eucharistiæ Sacramentum: non quod reprehenderent, si quis id semel in anno fecisset, sed quod vt crebrius fieret, satius esse ducerent. Quod illa quoq; Chrysostomi verba non obscurè indicant, cũ in hunc modum loquitur: Hæc dico, non vno & annuo vos prohibens accessũ? sed vos semper ad facta accedere volens. Ac paulo superius: Quos magis acceptabimus, inquit, eos ne qui semel, an qui semel, an qui sæpius, an qui raro accipiunt? Neq; illos qui semel, neque qui sæpius, neque qui raro, sed eos qui cum munda cõscientia, qui cum mundo corde, cum vita irreprehensibili, isti semper accedant: qui vero tales non sunt, neq; semel. Nec dissimilia sunt, quæ scribit hac eadem de re ad Ianuarium Augustinus: Optandum quidem foret, vt quoties tremendum illud sacrificium peragit Sacerdos, toties non deessent, qui cum eo corpus & sanguinem Christi, Sacramentaliter quoq;

Cap. 18.

Bur. lib. 5. cap. 17. Iuo lib. 1. Gratian de consecrat. distincti. 1. Et si non.

In oratione de Beato Philogonio. To. 3

Homil. 28. de verbis Domini, secundum Lucam.

Libro 5. de Sacramen. cap. 4. Sermo. 3 in Epistolam Ephe. 10.

Epist. 118.

quoq; manducarent: Sed si desunt sæpe, (sicut hoc seculo deesse fere videmus) non propterea iuge sacrificium hoc intermitti debet. Satis est, si qui præsentes adsunt, spiritualiter manducent, suo tempore sacramentaliter quoq; percepturi: satis est, si manducent corde, etiamsi non præmant dente. Chrysostomi quoq; seculo, sæpe quotidiana fiebat hæc oblatio, quamuis nemo communicaret: Quod ijs etiam verbis ipse testatur, non sine quadam quærimonia: Frustra habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad altare, nemo est qui simul participet. Planum etiam id fieri potest ex eo quod in Aganteſi Concilio, quod Chrysostomi seculo celebratum fuisse videtur, sicut paulo ante meminimus, ter in anno vt communicarent seculares, sancitum est. Cum tamen ijsdem ibi præceptum sit, vt die Dominica Missas audirent. Ad sumendam Eucharistiam ter tantum in anno, ad audiendam Missam singulis diebus Dominicis fuerunt obligati. Non ergo quoties audiebant Missam, sacramentaliter Eucharistiam percipiebant. Quamobrem hortati quidem sunt sancti Patres ad crebram communnioem populū, sed neq; cogendum quenquam, neq; propterea cessandum à sacrificio putabant, si nemo communicasset. Omnem Missam publicam esse dubium non est, cum vnicuiq; volenti, modò sit è cœtu fideliū, ei interesse, & cum Sacerdote celebrante, Christi beneficia recolere, ac spirituale Deo sacrificium offerre liceat. Sed si priuata Missa dicenda est, quæ in oratorio habetur, tales quoq; habitas à mille & amplius annis in Ecclesiastica Historia reperire licet. Mille prope anni interceſſerunt, cum Leontius vitam descripsit Ioannis Alexandrini Patriarchæ, qui propter insignem liberalitatem, qua vsus est in pauperes, vocatus est misericors, siue eleemosynarius: Narrat de hoc, quod cum sacris operaretur, videretq; populum lecto Euangelio è templo exiuisse, ac otiosis in cœmiterio fabulis vacare, exiuerit ipse quoq;, cumq; turba consederit, cumq; stupore affecti essent omnes, ijs verbis eos affatus sit. Filioli, vbi oues, illic & pastor, aut intrate intro, & ingrediemur, aut manete hic, & ego quoq; manebo. Ego propter vos descendo in sanctam Ecclesiam, nam poteram facere mihi Missas in Episcopio. Sed & qui ducentis cum annis præcessit Gregorius Nazianzenus, eum in paruo quodam oratorio sacra celebrasse, tripartita narrat Historia. Gregorium vero ducentis alijs annis præcessit Soter Pontifex Romanus, eius quoq; decretum refertur à Gratiano, vt nullus presbyterum, Missarum solennia celebrare, præsumat, nisi duobus præsentibus, sibiq; respondentibus: non dicit communicantibus, sed præsentibus tantum. Ac si priuata Missa est, quæ duobus tantum præsentibus celebrat,

Lib. 9. ca. 8

De consecratione distinct. Hoc quoq.

ipsis etiam Apostolorum temporibus priuatæ Missæ vsus fuisse videtur. Sed mouentur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta aũt cõsecratione omnes cõmunicent, qui nolunt Ecclesiasticis carere liminibus: sic enim & Apostoli statuerũt, & sancta Romana tenet Ecclesia. Vtinam aũt valeret apud istos Anacleti authoritas: Missam esse sacrificium non negarent: sic enim loquitur Anacletus: Episcopus Deo sacrificans, testes secum habeat, & plures quam alius Sacerdos: In solemnioribus, quippe diebus, aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos atq; reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis, in fronte & à tergo, & presbyteri è regione dextra leuaq; corde contrito & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes cum à maleuolis hominibus, & cõsensum eius præbeant sacrificio. Ac deinde sequuntur illa verba: Peracta consecratione &c. Mira est istorum hominum cœcitas. Quod aperte scriptũ est ab Anacleto nõ vident, quod nos Missam vocamus, id ab illo dici sacrificiũ. Vident id quod nunquã neq; scripsit, neq; sensit Anacletus: neq; enim fuit vnquã hæc Anacleti sententia, vt omnes præsentes cõmunicarent, sed ij tantum omnes, qui ministrant Episcopo, atq; ij nõ nisi in solennioribus festis: quod ita certe fieri æquum est. Sed longe diuersum est Sathanæ ministrorum studium, à Sanctorum Patrum pia sollicitudine. Nam ij, cum iuge sacrificium, nullo vnquã die censerent intermittendũ, vt Christi corpori & sanguini frequentius cõmunicarent, oratiõe sua fideles inflammabant. Illi contra, cũ videant refrixisse pietatem, nec eos adduci facile posse, vt crebro cõmunicent: nõ hoc agũt, vt refrigeratã in illis pietatem accendant, verum illud potius contendunt & elaborant, vt abolere possint omne sacerdotium & sacrificium: quod ita fieri commode posse sperant, si quod iuge debet esse sacrificium, id vt esse iuge desinat, ac paulatim in desuetudinem quandã abeat, perfecerint. Sicut enim nõ vno loco scriptum à nobis est antea, nihil est quod minus ferre possit Sathanas, quã tremendũ hoc sacrificium, in quo Christi beneficia simul vniuersa, grata quadã recordatiõe recoluntur, & sub eorũ oculos, qui præsentes adsunt, subijciuntur, quæ ipse modis omnibus obliterata, & ex omni hominum memoria, prorsus esse cupit sublata. Quamobrem nulla necessitate adiguntur, quoties sacris operatur Sacerdos, hi qui præsentes adsunt, semper Sacramentaliter communicare, etiamsi crebrius ab id ab eis fieri expediret. Verum illud necessarium iudicatum est, in Concilio Lateranensi, in quo cum alij complures Episcopi, ex varijs totius orbis Christiani prouincijs, tum Hierosolymitanus & Constantinopolitanus, Patriarcha,

Epist. 1.

Cap. 11.

Patriarcha, præsentes adfuerunt: vt omnis vtriusq; sexus fidelis postquam ad annos discretionis peruenisset, omnia sua peccata confiteretur fideliter, saltem semel in anno proprio Sacerdoti, et iniunctam sibi pœnitentiam, pro viribus studeret adimplere, suscipiens ad minus in Pascha Eucharistię Sacramentum: nisi forte de consilio proprij Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus, ab eius perceptiõe, duceret abstinendum: alioqui viuens ab ingressu Ecclesiæ arceretur, & moriens Christiana careret sepultura. Non prohibetur ista constitutione, quominus etiam quotidie, si quis velit, peccata sua confiteatur, Eucharistiæq; Sacramentum percipiat: sed quoniam reperire plerosq; licebat, qui vix semel in vita, ac ne semel quidem id facerent, pia quadam sollicitudine, prouidendum esse sancta Synodus in Domino congregata putauit, vt si crebrius non possent, aut nollent, semel tantum in anno fideles, & peccata sua confiterentur, & Eucharistię Sacramentum perciperent. Sed negant isti quenquam ad bonum esse cogendum, neq; enim placere Deo coacta seruitia. Vetus hæc est hæreticorum cantilena, & à Donatistis Augustini seculo multum vsurpata: quemadmodum ex ijs quæ scripsit ad Vincentium, ad Bonifacium, ad Donatum, contra Cresconium, contra literas Petiliani, &
Epist. 204. contra secundam Gaudentij Epistolam, videre licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Displicet tibi quod traheris ad salutem, cum tam multos nostros ad perniciem traxeris. Neminem existimas cogendum esse ad bonum: attende quod Apostolus di-
1. Tim. 3. xerit? Qui Episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit, & tamen tam multi vt Episcopatum suscipiant tenentur inuiti, perduntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur, tanta quę nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni: quanto magis vos ab errore pernicioſa, in quo nobis inimici estis, trahendi estis & perducendi ad veritatem, vel cognoscendam, vel eligendam, non solum vt honorem salubriter habeatis, sed etiam ne pessime pereatis. Dicis Deum dedisse liberum arbitrium, ideo non debere cogi hominem, nec ad bonum: quare ergo illi, de quibus supra dixi, coguntur ad bonum? Attende ergo quod considerare non vis. Ideo voluntas bona misericorditer impenditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis nesciat, nec damnari hominem, nisi merito malæ voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideo qui diliguntur, malæ suæ voluntati, impune & crudeliter
In Exodo multis locis. permittendi sunt, sed vbi potestas datur, et à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est liberalitati: quare Israhelitæ recusantes & murmurantes,

murantes, tam duris flagellis á malo prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur: Si voluntas mala, suæ permittenda est libertati: quare Paulus non est permissus vti pessima voluntate, qua persequutus est Ecclesiam? sed prostratus est vt excæcaretur: & excœcatus est, vt mutaretur: mutatus est, vt mitteretur: missus vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati: quare monetur pater in scripturis sanctis, filium durum, non solum verbis corripere, sed etiam latera eius tundere, vt ad bonam disciplinam coactus, & domitus dirigatur? vnde idem. Tu quidem percutias eum virga, animam autem eius liberas á morte. Si mala voluntas semper suæ permittenda est libertati: quare corripiuntur negligentes Pastores, & dicitur eis: Errantem ouem non reuocasti? perditam non inquisisti? Et vos oues Christi estis, characterem Dominicum portatis in Sacramento, quod accepistis: sed erratis & peritis: non ideo vobis displiceamus, quia reuocamus errantes, & querimus perditos: melius enim facimus voluntatem domini monentis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quam consentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus. Ad Bonifaciũ vero scribens: Vbi est quod isti clamare consueuerunt: liberum est credere, vel non credere? Cui vim Christus intulit? quem coegit? Ecce habent Paulum Apostolum: agnoscant in eo prius cogentem Christum & postea docentem: prius ferientem & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit? & quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas, foras misit timorem. Cur ego non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coegerunt alios vt perirent, quamuis etiam illos, quos non cogerunt, sed tantum modo seduxerunt, si per terribiles & salubres leges in eius gremio reuocentur, blandius pia mater amplectitur, & de illis multo amplius, quam de ijs quos nunquam perdiderat, gratulatur. An non pertinet ad diligentiam pastoralem, etiam illas oues, quæ non videntur ab alienis cœperunt possideri, inuentas, ad ouile dominicum, si ereptæ, sed blande leniterq; seductæ, á grege aberrauerint & ab alienis cœperint possideri, inuentas, ad ouile dominicum, si resistere voluerint flagellorum terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi vero scribit ad Vincentium: suam quoq; primitus fuisse dicit sententiam, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc, inquit, opinio mea, noncon-

Act. 9.

Eccl. 30. & Prou. 23.

Ezech. 34.

Epist. 50.

tradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam prima mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad vnitatem Catholicam, timore legum imperialium conuersa est, quam nunc videmus, ita huius vestræ animositatis perniciem detestari, vt in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur, vt ipsis rebus cognoscerem etiam in hac causa recte intelligi posse, quod scriptum est. Da sapienti occasionem, & sapientior erit. Pro. 9. Quam multi enim, quod certo scimus iam volebant esse Catholici, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorum reuerendo, quotidie differebãt, quam multos non veritas, in qua nunquã præsumpsistis sed obduratæ cõsuetudinis graue vinculum colligebat, vt in eis cõpleretur diuina illa sententia: Verbis Pro. 29. non emendabitur seruus durus: si eñ intellexerit, non obediet. Quã multi propterea putabant, verã Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendã Catholicam veritatem, securitas torpidos, fastidiosos, pigros faciebat. Quam multi nihil interesse credentes, in qua quisq; parte Christianus sit, ideo permanebãt in parte Donati, qui ibi nati erant, & eos inde discedere, atq; ad Catholicam nemo transire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis, reges seruiunt domino in timore ita profuit, vt nunc alij dicãt: Iã hoc volebamus, sed Deo gratias, qui nobis occasiõem præbuit, iamq; faciendi & dilationum morulas amputauit. Alij dicant: hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur, gratias Domino, qui vincula nostra dirupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicant: Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus, sed gratias domino, qui nos á diuisiõe collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur ostendit. Sic Epistol. 93. Leo quoq; Magnus cõmendare videtur Principes, qui sacrilegã amentiã Priscilianistarũ hereticorũ, ita detestati sunt, vt authorem eius ac plerosq; discipulos, legum publicarũ ense prosternerent, Et profuit, inquit, olim ista districtio Ecclesiasticæ lenitati, quæ et si Sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones, seueris tamen Ecclesiasticorum Principum cõstitutionibus adiuuatur, dum ad spiritale nonnunquam recurrunt remediũ, qui timent corporale supplicium. Sic & Chrysostomus, dum re- Li. 10. ca. 3 Hist. tripar titæ. sciuit in vicis aliquot, adhuc spirare Marcionis pestem, scripsit eius loci pastoribus vt ex Cæsaris Arcadij edicto qui Marcionis dogma sequebantur aut resipiscerent, aut in exilium mitteren- Li. 2. ca. 83. tur. Cõtra literas vero Petiliani scribẽs Augustinus, cũ ille dixisset: Quod si cogi p legem aliquam vel ad bona licuisset, vos ipsi miseri á nobis potissimũ ad fidem cogi debuistis. Sed absit à nostra conscientia vt ad nostram fidem aliquem compellamus.

Respondet

Respondet ijs verbis: Ad fidem quidem nullus est cogendus inuitus, sed & per seueritatem, imò & per misericordiam Dei tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nunquid quia mores optimi libertate volũtatis eliguntur, ideo mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tum malè viuendi vltrix disciplina præposterа est, nisi cum præcedens bene viuendi doctrina contemnitur. Si quæ igitur leges aduersus vos constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini, sed male facere prohibemini. Nam benefacere nemo potest, nisi elegerit, nisi amauerit quod est in libera voluntate. Timor autem pœnarum, etsi nondum habet, delectationem bonæ conscientiæ, saltem inter claustra cogitationis coercet malam cupiditatem. Contra Crescoнium vero: Reges cum in errore sunt, pro ipso errore leges contra veritatem ferunt: cum in veritate sunt, similiter contra errorem pro ipsa veritate decernunt. Ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Et paulo post: Frustra dicis. Relinquar libero arbitrio. Cur enim non in homicidijs & in stupris & in quibuscunq; alijs facinoribus, & flagitijs libero te arbitrio dimittendum esse proclamas? quæ tamen omnia iustis legibus comprimi vtilissimum ac saluberrimũ est. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, sed nec bonam infructuosam, nec malam voluit esse impunitam. Contra Gaudentinm vero scribens idem Augustinus. Quod autem vobis videtur inuitos ad veritatem non esse cogendos: erratis nescientes scripturas, neq; virtutem Dei, qui eos volentes facit, dũ coguntur inuiti. Nunquid enim pœnitentiam Niniuitæ inuiti egerunt, quia hoc rege suo compellente fecerunt? iam enim Propheta iram Dei vniuersæ ciuitati eam triduo perambulãs, prænunciauerat. Quid igitur opus erat regis imperio, vt humiliter supplicaretur Deo, qui non intuetur ora, sed corda? nisi quia erant in eis quidam, qui nec curarent, nec crederent prædicta diuina, nisi territi potestate terrena. Ista igitur iussione regiæ potestatis, contra quam voluntarius fit vester occasus, multis ad salutem, quæ in Christo præstatur occasio, qui etsi violenter adducuntur, ad cœnam tanti patrisfamiliâs, & compelluntur intrare, intus tamen inueniunt, vnde se lætentur intrasse. Hæc nos ideo pluribus verbis, ex Augustino transcribenda duximus: vt cognosceret lector: iam inde à mille ducentis annis, eorum sententiam esse refutatam, qui nec ad veritatem ab errore, nec ad vnitatem à Schismate, metu reuocandum, nec ad bonum opus vllum, quenquam esse cogendum affirmabant. Est quidem ita, quòd qui diligit hylarem datorem, nõ placent Deo coacta seruitia: sed fit persæpe beneficio Dei singulari, vt qui co-

Li. 3. ca. 51.

Li. 2. ca. 17.

Marc. 12.

Ionæ 3.

Luc. 14.

2. Cor. 9.

guntur inuiti, postea volentes faciant: sicut exemplo Pauli docet Augustinus: qui cum pœna corporis ad Euangelium recipiendũ compulsus fuisset, plus omnibus postea qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit, quemcp̃ maior timor compulit ad charitatem eius perfecta charitas foras misit timorem. Est enim timor quasi seruus quidam charitatis, & locum illi persæpe præparat. Cum enim per timorem se continet aliquis, fit consuetudo iusticiæ: & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus, & iam incipit homo iustè viuere, non quia pœnas, sed quod amat æternitatem, ac nisi timore Deum incipiat homo colere, nõ fere peruenit ad amorem. Timor itacp̃ medicamentum, charitas est ipsa sanitas. Pietas, inquit, Augustinus timore inchoatur, charitate perficitur. Qui etiam alio loco: Sicut videmus, inquit, per seram introduci linum quando aliquid suitur, sed nisi exeat, non succedit linum, sic timor primo mentem occupat, non autem ibi remanet timor, qui ideo intrauit, vt introduceret charitatem. Quamobrem non modo non audiendi, verum etiam valde reprehendendi sunt, qui volunt omnem disciplinam, omnem cohertionem ex Ecclesia sublatam, quæ tamen ea tanquam indulgens mater admodum vtitur moderate. Siquidem in hoc ipso decreto Lateranensis Concilij, quanto cum iudicio, quanta est adhibita moderatio? Necp̃ enim coguntur omnes, verum tantum qui peruenerunt ad annos discretionis, ac ne ij quidem quomodocuncp̃ tandem affecti, ad Eucharistiæ perceptionem adiguntur, verum hoc tantum præcipitur, vt ne sua voluntate, suocp̃ iudicio se abstineant, sed si istam aliquam esse causam existimauerint, quamobrem a' communione sibi putent abstinendum, ad Sacerdotem prius ea de re referant, necp̃ nisi de consilio illius quicp̃ statuant. Cæterum si durum hoc videtur, quod qui semel in anno subsestum Paschatis Eucharistiam non perceperit, is ab Ecclesiæ ingressu viuens, a' Christiana verò sepultura mortuus arcetur, certe nihilo mitior videtur Elibertini, quod prope mille annis Lateranense præcessit, quodcp̃ non ita multo post subsequutum est, Agantensis Concilij sanctio, qua decretum est, cum inter catholicos non habendum qui non semel, sed ter in anno non cummunicasset. Quid est autem Catholicum nõ haberi, quam & ab ingressu Ecclesiæ viuum, & 'a Christiana sepultura mortuum arceri? Nam qui Catholici non sunt, eis ad Catholicam Ecclesiam aditus patere non debet, quibus autem viuentibus non communicamus, eis necp̃ mortuis esse communicandum, iam a` sancto Leone didicimus. Itacp̃ non modo non reprehendenda, verum etiam summis præconijs efferenda est, salubris hæc Lateranensis Concilij sanctio. Nam quod monet

De vera religione cap 17.

Tracta 9. in Epi. Ioan.

De consec. distinct. 2. omnis Homo cap. 18.

Pro. 17.

scriptura.

scriptura. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosq; greges considera semper id quidem à pastoribus fieri, aut certe frequenter expediret, sed quoniam homines sumus etiam Pastores, datũ hoc est infirmitati nostræ, quod fieri semper à nobis oportebat vt vel semel tantum in anno facere teneremur. Quomodo autem cognoscet quisq; vultum sui pecoris? quomodo considerabit greges suos? Dominus est qui cor intuetur. Cæterum homo non potest videre, nisi ea quæ patent, quæ sub aspectum cadunt quæ sunt oculis mortalium subiecta. Quæ sit & quanta fides hominis soli Deo cognitũ est, sed sunt interea quadam externa fidei signa, per quæ fideles, tanquam per tesseras quasdam, ab infidelibus discernuntnr, atq; ea præcipua sunt Sacramenta, quemadmodum in ijs quæ scripta sunt superius, pluribus verbis docuimus: quæ si quis habet despicatui, nec Deum & Ecclesiam eius audit, eorum vsum præcipientem, quo nobis habendus est alio loco? quam quo Christus haberi præcepit eum qui non audit Ecclesiam: nimirum vt sit nobis tanquam ethnicus & publicanus? Est aliquis qui communicare, cum Catholicis non vult: ne censeatur inter Catholicos, nihil ei cum sacris nostris, nihil cũ templis aut cæmiterijs Deo consecratis, vel niuo vel mortuo sit commune. Quid habet iniditatis, hæc tam salubris Lateranensis Concilij sanctio? quid non summe potius æquitatis? Nisi forte non est hoc æquissimum, vt qualis esse quisq; vult, talis censeatur, neq; commune cum eo quicq; habeant Catholici, qui cum Ecclesia Catholica communicare recusat. Fuit autem maiorum nostrorum cum primis laudatus ille mos, qui nunc á multis nõ perinde diligenter obseruatur, quo non modo Pastores, quos paræcos, siue Parochos vocamus, sedulo vultum sui pecoris agnoscebant: verumetiam Paterfamilias quisq; suis in ædibus, quos aleret, diligentius explorabat, ac si qui vel à pœnitentia vel ab Eucharistiæ Sacramento, præter sui Sacerdotis Concilium, subfecto Paschatis abstinuissent, eos è suis ædibus exigebat, nec vel cibum cum eiusmodi sumere dignabatur. Nunc quorsum res reciderit, quis est qui sine lachrimis commemorare queat? adeò disciplina omnis in Ecclesia dissoluta, adeò frena sunt laxata, tanta permissa licentia dicendi quid uis, & impura lingua Christum blasphemandi & cum alia quæ cuiusq; libido fert, blaterandi, tum sanctissimi Christi corporis & sanguinis veritati detrahendi, mendacijq; veritatem ipsam arguendi, vt periculũ sit, nisi nos Deus oculis misericordiæ suæ respexerit, aliamq; mentem Ecclesiæ præsidibus & eis qui rerum potiuntur inspirauerit ne ex Christianismo redeatur ad paganismum. Sed eo vnde deflexit oratio reuertatur. Sicut Eucharistię Sacramentum

1. Reg. 16.

Matth. 18.

Luce. 18. 1. Thess. 5. quouis tempore percipere fas est, sic & orare quouis tempore fas est. Docemur â Christo, quod opertet semper orare & non deficere: monemur & à Paulo, vt sine intermissione oremus.

Ephipha. Hæresi. 18. Aug. Here si. 57. Ibidem. In Epist. Pauli. Necp defuerunt qui Christi hæc & Pauli verba, ita accipienda putarent, vt nullum tempus à vocali oratione vacuum esse vellent: qui quidem propter perpetuum orandi vsum, Psaliani siue Euchitæ sunt vocati, de quibus & Epiphanius & Augustinus plera cp scripserunt. Cæterum quis est qui possit ita semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentū sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Quamobrem Augustinus & eum sequutus Anselmus, sic hæc Christi & Apostoli verba accipienda putauerunt, vt nullo die intermitterentur certa tempora orandi, quæ si quotidie quispiam obseruasset, iam sine intermissione orare diceretur. Peculiarius tamen ad orandum sine intermissione adstricti sunt Sacerdotes & Monachi, quorū

Oseæ. 4. proprium est officium iuge sacrificium iugescp Deo preces offerre, non pro suis tantum, verum etiam pro populi peccatis, cuius peccata comedere dicuntur quando ex euis viuunt eleæmosynis Sunt hi tanqam publici quidam totius Ecclesiæ ministri, vt qđ á singulis & vniuersis præstari semper non potest, eorum saltē expleatur ministerio. Quid autem? Nunquid non eadem infirmitate præditus est Sacerdos, aut Monachus, qua quiscp alius ex ijs qui addicti seculo iudicantur? Est reuera. Et ille cibum quandocp capiat, & ille somno temporis non nihil tribuat, & ille corporis sui curam non prorsus abijciat, necesse est. Quam ob rem & huius infirmitati prospiciendum putauit pia mater Ecclesia: certas horas constituit, quas Canonicas vocant, quibus non alij rei quam præcationi vacaret: has qui diligenter, iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis obseruasset, cum semper orare & non deficere, Beda venerabilis interpretatur, vt cum Propheta

In Lucam. Psalm. 33. dicere possit: Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Necp tamen ex traditione magis Ecclesiastica, quam è scripturis authoritatem habere videtur, ista certis

Cypr. In exp ositione Oratio. dominicæ. Basil: In sermone Ascetico & in Asceticis. cap. 33. Hier. ad Eustachiū ec in 6. cap. Danielis. temporibus orandi consuetudo: quemadmodum id pluribus verbis ostendere conati sunt. Cyprianus, Basilius, Hieronimus, & alij nonnulli, ad quos lectorem remittimus: nam exactius hec omnia persequi, non est præsentis instituti. Nunc de ieiunio pauca differamus, quo plurimum orationem adiuuari, vel illa Christi verba documento sunt, vbi genus quoddam esse dicit dæmoniorum, quod non ejcitur, nisi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat: ac sicut frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur, sic orationi ieiunium,

ieiuniũ ieiunio multum adfert adiumenti oratio. Oratio virtutẽ impetrat ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium sanctificat & Domino repræsentat: duas enim alas habet oratio, quibus ad cælum facile perfertur, ieiunium & eleæmosynam. Ac præceptum quidem esse ieiunium, in Euangelicis & Apostolicis literis, videre se scribit Augustinus: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum, non, inquit, inuenio definitum. Itaq; quod ad sabbatum attinet, ab Ambrosio doctus, ad quamcunq; venerit Ecclesiam homo Catholicus, eius morem obseruare iubet, si non vult aut pati scandalum, aut facere. Die vero dominico ieiunare, scandalum esse magnum putat, maxime postq; innotuit detestabilis, multumq; fidei Catholicæ scripturisq; diuinis apertissimè contraria hæresis Manicheorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquam constituerunt legitimum diem: per quod factum est, vt ieiunium diei dominicæ horribilius haberetur. Ex quibus Augustini verbis colligimus, indifferens quondam sabbati ieiunium fuisse: sed postea tamen, quam late patet Ecclesia Catholica, sabbati ieiunium obseruari ceptum est, cuius causam, ante mille ducentos annos hanc produxit Innocentius, quod cum illo die sepultus iacuerit redemptor noster, recte lugubris dies hic habeatur:

Ieiunandi, ieiunium gratiam promeretur orandi. Epist. 80.

In Epi. ad Decenium

Est & alia ratio, quod cum præcipue Iudæi sabbatum habeant in honore, non est Ecclesiæ visum, vt quicq; cum illis nobis commune foret. Habet aliam præterea rationem sabbati ieiunium, eandem nimirum, quam pridiani festorum dies, quas vigilias vocamus, quibus vt ieiunaremus, propterea videtur institutum, quod rectum esse, decereq; cum primis existimaretur, quem diem tribuere debemus laudibus, & commemorationibus beneficiorum summi Dei, quæ plena manu per eum nobis collata sunt, ad eum nos diem præcipue castos, & sobrios accedere, vt exporrectiore & vigilantiore animo cogitemus, quantum ipse de nobis meritus sit, quarum agendarum & ferendarum gratiarum illi sumus debitores. Potest & hæc assignari causa, quod cum festos dies hilares agamus, propterea pridianos dies mæstos ducimus, vt ex eo documentum capiamus, ad æterna illa gaudia, non nisi per multas tribulationes peruenire nos posse, sociosq; nos fieri passionum oportere, si consolationis & lætitiæ participes esse volumus. Sed ea de re Bernardi verba adscribemus. Is in sermone, quem habuit in vigilia sancti Andreæ. Sanctorum, inquit,

festa, præcipua patrum sanxit authoritas votiuis præuenienda ieiunijs, vtiliter plane, & non ad insipientiam nobis, si adfuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus & in multis offendimus omnes, nec tutum omnino est, celebrandas suscipere festiuitates sacras, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa, quo etdigniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum: sic enim iustus in principio sermonis accusator est sui. Ac paucis interiectis: Discimus ex hoc, quænam vera sit via festiuitatis æternæ: Quid est enim quod ieiunijs solennia præuenimus, nisi quod per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. Indignus quippe solenni lætitia est, qui statutam vigiliæ abstinentiam non obseruat.

Plane in quam si renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure censeris requie & exultacione festiua. Est autem vniuersum præsentis pœnitentiæ tempus vigilia quædam solennitatis, magni & æterni Sabbati, quod præstolamur. Ac iterum post pauca: Hodierni ieiunij, & eius, quam præstolamur, solennitatis, & lætitiæ causa est beata passio Andreæ Apostoli. Dignum est enim, vt si cum eo pendere non possumus, cum eo vel ieiunemus: nam & ipsum cum biduo penderet in Cruce, ieiunasse quis dubitet? Inueniamur ergo vel in exiguo communicantes Passioni eius, & si non simul affixi patibulo, simul afflicti ieiunio, vt miserante Deo etiam coronę participes simus, & in præsenti quoq; spiritualium socij gaudiorum. Cur autem quartis & Sextis quoq; ferijs a carnibus abstineatur, iam ante docuimus ex Augustino, ante quem ab Epiphanio quoq; causa eadem est allata. Quarta, inquit & prosabbato, ieiunium statutum est. Nam illucescente quarta, traditus est Dominus, & pro sabbato, hoc est sexta feria, crucifixus est: & tradiderũt Apostoli, vt in ijs diebus ieiunium fieret, ita vt impleatur dictũ hoc: Cum ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus illi, qui p nobis passus est, ieiunium constitutum est, sed vt confiteamur, ad nostram salutem factam esse Domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit, & vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum supputentur. Fuit itaq; longe vetustissimum hoc institutum, quarta et sexta feria ieiunandi, vt Apostoli cũ esse non dubitet Epiphanius: ad cuius opinionem confirmandã plurimum ea facere videntur, quæ de hoc ipso ieiunio ad Philippenses scripsit Ignatius, qui tertius à Petro fuit Anthiochenus Episcopus, & post Ignatiũ Origenes. Theophilactus quoq; ppterea nos ieiunare scribit quartis ferijs, q̃d Conciliũ quarta feria conuenit, quomodo p̃dolum compræhensus occidi Christus posſit. Cæterũ q̃d

Epistol. 86. In compendiaria Doctrine fidei Catholicæ

Matth. 2.

Epist. 4. Hom 10. in Leuit. In 14 cap. Math.

ieiunium

ieiunium quatuor temporum vocatur, & si non videtur ab Apostolis institutum, est tamen et ipsum vetustum cumprimis: Nam cum aliquando ter in anno celebratum fuisset, visum est Calixto Papa conuenientius, ante mille trecentos & amplius annos, vt per quatuor tempora obseruaretur: vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic et nos quaternum solenne ageremus ieiunium, per quatuor anni tempora, quæ quidem sunt, Ver, æstas, autumnus, hyems: quæ dicere visum est, vt a Dei immortalis honore auspicaremur: ienunium vernum in quadragesima: æstiuum in Pentecoste: autumnale in mense septimo: hyemale in decimo (sic enim appellat Leo Septembrem & Decembrem) Ideo autem ipsa continentiæ obseruantia, quatuor est assignata temporibus, quemadmodum ab eodem Leone scriptum legimus, qui complures de ieiunijs quatuor temporum sermones conscripsit, vt in id ipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos in desinenter purificationibus indigere, semperq; esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur, vt peccatum, quod fragilitate carnis, & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiunijs atq; eleæmosynis deleatur. Existimatum est præterea, Dei præceptum, de persoluendis Deo primicijs, hoc ieiunio quadam tenus impleri. Nam cum quatuor sint anni tempora, & in quolibet tres menses, nos in initio cuiusq; tres dies ad gloriam trinitatis ieiunamus, atq; ita cuiuslibet Primicias Deo persoluimus: quemadmodum hæc & alia pleraq; pluribus verbis ab Innocentio tercio sunt pertractata. Porro quadragesimæ ieiunium non ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione iniciatum, sed cælesti maiestate preceptum esse, tradidit, ante Mille centum annos, Vir non Doctrina magis, quam vitæ Sanctimonia clarus, Maximus Taurinensis Episcopus: (nisi quis Ambrosio sermonem hunc adscribere malit, nam ei quoq; legitur inscriptus:) Non tam Sacerdotum, inquit, hæc præcepta, quam Dei sunt, atq; ideo qui ea spernit, non Sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur Sacerdote. Hieronimus aduersus errores Montani scribens, quadragesimæ ieiunium, tradicionem esse vult Apostolorum, de quo itidem vt de quartæ & sextæ ieiunio, vetustissimi meminerunt scriptores, Ignatius & Origenes. Sed et Canon extat Apostolorum ijs verbis conscriptus: Si quis Episcopus, aut Præsbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor, sacram quadragesimã Paschæ, aut quartam feriã, aut Parasche ue non ieiunauerit, deponitor, Præterq; si imbecillitate impedia tur corporis: sin Laicus sit, cõmunione priuator. Tribus autem ex causis, ieiuniũ hoc in Ecclesia celebrat, et ppter trinum exẽplũ, & prop-

Epist. 1. ad Benedict.

Serm. 9. de ieiunio septimi mensis

Sermo. primo in die Cinerum:

Sermo. 36.

Canon. 68.

Exod.24. & propter diuinum præceptum, et propter numeri mysterium.
3.Reg.19. Exemplum habemus Moysis ante legem, Eliæ sub lege, Christi
Matt.4. post legem, quem nos qui ab illo nomen ducimus Christiani, & vocamur, tanquam authorem & institutorem huius ieiunij sequimur. Præceptum autem nobis est, vt ex omnibus decimas
Exod.22. pendamus: visum est igitur, vt etiam annui temporis decimæ penderentur. Cum enim annus constet trecentis sexaginta quinq; diebus, si quidem triginta sex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam absolutam, in die Paschatis cibum sumpserimus, iam totius anni dierum decimas persoluimus, tot nam; sunt dies quadragesimæ diebus Dominicis exceptis, si à prima Dominica numerare incipias: nam qui primam dominicam antecedunt dies quatuor, ad imitationem quadragenarij ieiunij, quod Christus in solitudine, continens & perpetuum seruasse
Hom.16.in legitur, instituti sunt. Qua de re fusius à Gregorio Magno scriptum legimus. Ante quem etiam eandem materiam copiose tra-
Euangel. ctauit, ex Abbatis Theonæ sententia, Cassianus, Ioannis Chry-
Collatione 21.cap.25. & sequent. sostomi discipulus. Deinde vero quadragenarium numerum hunc in tristitia, & mœroribus, à scriptura ferè semper ad-
Lib.9.in Ezech. & Amos. hiberi videmus: itaque vocat eum Hieronymus numerum afflictionis, pœnæ, ieiunij, luctus & doloris. Sic pluuiæ diluuij
Gen.7. quadraginta diebus orbi naufragium intulerunt: sic in deser-
Exod.16. to, populus Israhel annis quadraginta commoratus acerba
Num.13. multa tulit: sic nuncij Moysis quadraginta diebus explorasse
Ionæ 3. promissam terram leqnntur. Sic quadraginta dierũ spacio, qui fuerunt Niniuitis ad pœnitendum præscripti, subuersam iri Ni-
Ezech.29. niuen Ionas prædicauit: sic post finem quadraginta annorum
Ezech.4. congregatos iri qui dispersi fuerant, Ægyptios, Ezechiel prædixit: sic ille totidem dierum somnum in dextrum latus, pro tribu Iuda obdormiuit: sic quadringentis, hoc est decies quadraginta annis populus in Ægypto seruiuisse nunciatur vt vel ex ijs antiquarum rerum exemplis & monumentis, facile appareat, hunc præcipue numerum, comprimendæ corporis carnisq; luxuriæ, diuino consilio inprimis, quasi consecratum fuisse, vt iure is in ieiunium quadragesimale relatus esse videatur. Neque sine ratione factum est, vt hoc anni tempore ieiunium hoc obseruetur. Cum enim sub hoc anni tempus propter humorum abundantiam ad malum membra laxentur, visum est oportunum, vt per ciborum abstinentiam, à malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et sicut hoc tempore per esum illiciti cibi Adam in mortem descendisse creditur, ita per
Rom.8. abstinentiam liciti cibi Christianus ad vitam ascendat, cum patienti Christo prius compassus fuerit: oportet enim compati, si

volumus

volumus conregnare. Sic ab Hylario scriptum legimus, de his qui iuxta morem in Ecclesia tum obseruatum, in pascha baptizabantur: Venturi ad baptismum prius confitentur, credere se in Dei filium & in passione ac resurrextione eius, & huic professiõi Sacramento fides redditur, atq; vt hanc verborum sponsionem quædam rerum ipsarum veritas consequatur, toto in ieiunijs passionis Dominicæ tempore demorantes, quadam Domino compassionis societate iunguntur. Igitur siue ex sponsionis Sacramento, siue ieiunio, omne illud passionis Dominicæ cum Domino agunt tempus. Sic à Chrysostomo scriptum legimus Ecclesia simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vt pote cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum Domino, cum domino glorificetur: non vt Dominum lugeamus, viuit enim viuentis filius, sed dispensationis confiteamur beneficium: et si lugemus quod crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciam eorum qui ausi fuerunt. Ac paucis interiectis: Iesus crucifixus est, immortalis Dei filius perpendit corpore in cruce, non propter seipsum, sed propter teipsum occisus est a ligno: ieiunauit in ligno, accepit quæ non debuit, posuit corpus pro eo, q̃d accepisti. Concupiscentia victus es, fel bibit pro voluptate, ne sis alienus a regno: Nosti quod crucifixus est, nosti quod pro te mortuus est, confitere, quod viuit pro viuente: fac martyr sis, p eo, qui pro te martyr fuit: morere, p eo, qui, p te mortuus est. Si aũt sic exposcit mortẽ, paruũ est ieiuniũ, habes magna, largire parua, cum gaudio ad festa, cum lœticia ad ieiunium veni, delitiæ sint ieiunium. Hieronymus quoq;, Ecclesiæ consuetudo, inquit, ad passionem Domini & resurrectionem, per humilitatem carnis venit, vt spiritualis saginæ, ieiunio corporis præparemur. Habemus itaq; iam, qua ratione, quæ nunc obseruat Ecclesia, ieiunia fuerint ab Apostolis & eorum successoribus instituta, quæ quidem ex quo tempore Christus terras reliquit, quam late patet nomen Christianum, tanto semper studio sunt ab omnibus obseruata, hoc præcipue quadragesimale, nulla vt fuerit orbis pars, in qua prædicatum non fuerit. Non insula, inquit Basilius, non terra, non ciuitas, non gens, non denique locus vllus tam desertus est, vbi prædicatio de quadragesima non fuerit audita, sed & exercitus, & iter facientes terra mariq; mercatores quoque omnes similiter audiunt libenterq; suscipiunt. Quod igitur tot seculis, tanto mortalium omnium consensu, quam longe lateq; Christianus orbis diffusus est vniuersus, prædicatum, receptũ, ac tanta cura diligentiaq; semper ab omnibus fuisse videmus obseruatum, id ad vnius aut alterius Apostatæ nutum, qui nihil esse voluerunt, quod incæstam eorum

Cap. 15. in Matth.

Sermo. de Ieiunio. Tomo.

In Matth. cap. 9.

Sermo posteriore de ieiunio.

libidinem

libidinem, cui nomen coniugij pretæxunt, retardare possit, reij-
ciendum esse putabimus? Prius omnia nobis Deus eripiat, quã
vt in hanc nos a Sathana mentem impelli patiatur. Sed quas
tandem illi rationes adferunt, quamobrem Apostolicas tradi-
tiones has à nobis reiici putent oportere? Quas alias, quam ve-
teres illas cantilenas, quas ante mille prope trecentos annos ab
Hærer. 75. Aerio hæretico, cuius & Philaster & Augustinus meminerunt,
productas olim fuisse scribit Epiphanius: sic enim inducit Ae-
rium loquentem. Quid est Pascha quod apud vos perficitur?
Iudaicis fabulis rursus addicti estis? non enim oportet Pascha
1. Cor. 5. peragere: Pascha etenim nostrum immolatus est Christus. Sed
1. Tim. 1. necq; ieiunium, inquit, erit ordinatum: hæc enim Iudaica sunt,
& sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patrici-
dis ac matricidis, ac reliquis. Si vero omnino volo ieiunare,
qualemcunq; eligam diem à meipso, & ieiunabo propter liber-
tatem. Vnde apud ipsos studium est, vt potius in die Dominica
ieiunent, quarta vero & pro sabbatho, hoc est, feria sexta, edãt:
sæpe vero etiam quarta ieiunant, non exstatuto, sed ex propria,
vt inquit, voluntate. In diebus autem Paschatis, quando apud
nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum
esus, preces, vigiliæ ac ieiunia, & omnes animarum salutes, per
sanctas afflictiones: ipsi à summo mane obsonantur, carneq; &
vino venas suas explentes, cachinnantur, ridentes ac subsannan
tes eos, qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis, per-
ficiunt. Vocat autem Hebdomadam Paschatis, sanctam il-
Epist. 93. lam hebdomadam, quæ Festum resurrectionis Dominicæ præ-
cap. 4. cedit. Idem de Manichæis quoq; scribit Leo Magnus:
Dominicum, inquit, diem, quem nobis saluatoris nostri resur-
rectio consecrauit, exigunt in mœrore ieiunij, soli reuerentiæ
hanc continentiam deuouentes, vt per omnia sint à nostræ fi-
dei vnitate discordes, & dies qui a nobis in lœtitia habetur, ab
illis in afflictione ducantur. Nonne autem hæc ipsa & verba & fa
cta audire & videre licet, apud eos, qui nostro hoc infœlici æuo
contra quam ab Apostolis traditum legimus, & temporum &
ciborum discrimen omne tollere sunt & abrogare conati? non
vt perpetua quædam esset abstinentia, sed ne quid impedimen-
to esset, quo minus abdomini semper seruire, corporisq; volup-
tatibus per frui liceret. Itaq; bachanalium apud istos vsus durat
nihilominus: cæterum qui perpetua vult esse bachanalia, qua-
drageſimæ ieiunium Sathanas ferendum esse non putauit. Sed
iam quas ab Aerio productas olim, nostri quoq; temporis ad-
ferunt hæretici, rationes excutiamus: Iudaicis nos fabulis addi-
ctos, aiunt, qui ieiunantes, vel ciborum vel temporum delectum
habemus,

habemus. Ac quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli locum Hieronymus: Dies obseruatis & menses & tempora & annos, timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis: Dicat, inquit, aliquis, si dies obseruare non licet, & menses & tempora & annos: nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbathi obseruantes, & parascheuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadragesimæ, & paschæ festiuitatem, & pentecostes lætitiam, & pro varietate regionum diuersa in honorem martyrum templa constituta. Ad quod qui simpliciter dicit, Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse quos nostros: Nos enim non azimorum pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis: nec septem iuxta morem Israhel numeramus hebdomadas in pentecoste, sed spiritus sancti ueneramur aduentum: & ne inordinata cõgregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnum pariter omnes veniremus, non quod celebrior sit dies illa, qua conuenimus, sed quod quacunq; die conueniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui vero propositæ quæstioni acutius respondere conatur, affirmat illud. Omnes dies æquales esse, nec per parascheuen tantũ Christum crucifigi, & die Dominico resurgere, sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci dominica: ieiunia autem & congregationes, inter dies, propter eos, à viris prudentibus constitutos, qui magis sæculo vacant quam Deo, nec possunt, imo nolunt toto in Ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificia. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca quæ statuta sunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi semper exerceat? Itaq; sicut nobis licet, vel ieiunare semper, vel semper orare, & diem dominicam accepto domini corpore indesinenter celebrare gaudentibus: non ita & Iudæis fas est, omni tempore immolare agnum, pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multo fuit Hieronymo posterior, Leo Magnus: Cum vos, inquit, ad quædam quæ etiam in veteri Testamento instituta sunt, cohortamur: non iudaicæ vos obseruantiæ iugo subdimus, nec consuetudinem carnalis populi vobis indicimus: excellit super illorum ieiunia continentia Christiana, & siquid illis atque vobis commune est in temporibus, non concordat in moribus: habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultuum ostendant ociosa ieiunia, nos in nullo ad habitus nostri honestatem dissimiles, nec à iustis & necessarijs operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus, vt in vsu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuiq;

Galat. 4.

Serm. 4. de ieiunio septimi mẽsis.

noſtrum liberum ſit, voluntarijs caſtigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatius, nunc verò diſtrictius repugnantes ſpiritui, carnales concupiſcentias edomare: quibuſdam tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari generale ieiunium, & tunc eſt efficatior ſanctiorq; deuotio: quando in operibus pietatis totius Eccleſiæ vnus animus, & vnus eſt ſenſus. Et alio loco: Debebatur quidem, inquit, tantis myſterijs ita inceſſabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in conſpectu Dei, quales nos in ipſo paſchali feſto dignum eſt inueniri: ſed quia hæc fortitudo paucorum eſt, dum carnis fragilitate auſterior obſeruantia relaxatur dumq; per varias actiones vitæ huius ſollicitudo diſtenditur, neceſſe eſt de mundano puluere etiam religioſa corda ſordeſcere: magna diuinæ inſtitutionis ſalubritate prouiſum eſt, vt ad reparandam mentium puritatẽ, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent & ieiunia caſta decoquerent. Ex ijs & Hieronymi & Leonis Magni verbis videre licet: quod & ieiunandi & orandi certa tempora ſunt inſtituta, ad Iudaicas obſeruationes referri non poſſe, ſed cum ſemper nobis ieiunandum, & ſine intermiſſione ſit orandum, datum eſſe hoc fragilitati noſtræ, vt quod ſemper facere non poſſumus, certis tamen temporibus faciamus: Quemadmodum ab eodem quoque Leone ſcriptum eſt alibi: Quia ſemper, inquit, hanc intentionem neceſſariam non omnes habere poſſumus perpetuam, ſæpiuſq; per humanam fragilitatem à ſupernis in terrena recidimus: iſtis ſaltem diebus, qui nobis ad ſaluberrima ſunt remedia præſtituti, mundanis nos occupationibus ſubtrahamus, & aliquid temporis, quod proſit ad bona æterna furemur. Licet igitur Chriſtiano ſemper ieiunare, ſed qui ſemper nõ poſſunt, aut nolunt ijs certa tamen tẽpora ſunt præſcripta. Neq; dubium eſt, quin multo ſit Deo gratias ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficatius, quod ex Eccleſiæ præcepto ſimul celebratur ab omnibus, quam ſi quis, quod noſtri temporis Aeriani faciendum cenſent hæretici, qualemcunq; diem eligat à ſeipſo, & ieiunet propter libertatem: ſi quidem publica quemadmodum ab eodem Leone ſcriptum eſt, præferenda ſunt, & ibi intelligenda eſt præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis: Tenant, inquit, diligentiam ſuam obſeruantiæ ſingulorum, & contra nequitæ ſpiritalis inſidias implorato diuinæ protectionis auxilio, cœleſtia quiſque arma arripiat. Sed Eccleſiaſticus miles, etiamſi ſpecialibus præljs poſſit fortiter facere, tutius tamen & facilius dimicabit, ſi contra hoſtem palam in acie ſteterit, vbi nõ ſuis tantum viribus certamen ineat,

Serm. 4. de Quadrage.

Serm. 3. de ieiunio ſeptimi mẽſis.

Serm. 4. de ieiunio ſeptimi mẽſis.

ineat, sed sub inuicti regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale conficiat: minore enim discrimine plures confligunt cum hoste quam singuli: nec facile patet vulneri, quem, opposito scuto fidei, non sua tantum, sed aliorum fortitudo defendit. Et in præcedenti sermone: Diuinarum, inquit, reuerentia sanctionum, inter quælibet spontaneæ obseruantiæ studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit, quod publica lege celebratur, quam quod priuata institutione defenditur. Exercitatio enim continentiæ, quam sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis: ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione se iungit, & tunc fit potentissimus Dei populus, quanto in vnitatem sanctæ obedientiæ omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiæ Christianæ similis ex omni parte præparatio, & eadem est vbique munitio. Ac paucis interiectis: Plenissima peccatorum obtinetur, inquit, abolitio, quando totius Ecclesiæ vna est oratio, & vna confessio. Si enim duorum vel trium sanctorum pio consensui, omnia quæ poposcerint, Dominus præstanda promittit: quid negabitur multorũ millium plebi vnam obseruantiam pariter exequenti, & per vnum spiritum concorditer supplicanti? Magnum est in conspectu domini, valdeque pretiosum, cum totus populus Christi, eisdem simul instat officijs, & in vtroque sexu, omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu, cum in declinando malo, ac faciendo bono par cunctorum & vna sententia est, cum in operibus seruorum suorum glorificatur Deus, & totius pietatis authori in multarum actione gratiarum benedicitur. Hinc videre licet, quid spectauerit Dei spiritus in certis temporibus præscribendis, quibus & ieiunijs & precibus, & quibuscunque alijs pietatis operibus, Deus propicius redderetur: hoc nimirum, vt quicquid eiusmodi fieret à Catholicis, quod nomen etiam ipsum sonare videtur, fieret simul ab vniuersis, vno ore, vno animo, vno sensu, & consensu, qui non potest Deo non esse gratus, non potest ad quiduis impetrandum non esse cumprimis efficax. Male habet Sathanam consensus hic, qui nihil aliud magis laborat, quam vt segreget, vt spargat, vt diuidat. Sicut lupus ouem à grege secernere: sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare conatur: sicut ille, cum sibi non satis esse virium aduersus omnes intelligat, circumuenire quærit sollicitudinem singulorum. Quominus res bona sit ieiunium, non facile mortalibus persuaderi posse videt, cum ab ipso Christo commendatum etiam esse legamus. Quid igitur? vt ieiunos ferre

Matth. 18.

Matth. 6. & 17.

poteſt: verum vt fructuoſum, vt ſit efficax ieiunium tuum, ferre non poteſt. Erit autem efficax & fructuoſum, ſi cum vniuerſis: minus vtile, ſi ſolitarius ieiunes. Quamobrem vis, inquit, Sathanas, ieiunare? ieiuna ſolitarius, elige tibi diem ipſe quem ieiunes, non ieiuna catholicè, non vniuerſe, non cum alij pij ieiunant omnes. Ieiunant omnes per vniuerſum orbem feria ſexta, ieiuna tu (quod ſine offendiculo catholici fieri non poſſe putauerunt) die dominico: Ieiunant omnes quadrageſimam, quod hunc numerum in ſcripturis afflictioni tributum & pœnæ legimus: ieiuna tu quadrageſima, qui numerus in ſcripturis hilaritati conſecratus eſt, animiq; remiſſioni. Illud cumprimis diligenter obſerua, ne quid ex humilitate, ne quid ex obedientia feciſſe, neue vlla in re catholica conſenſiſſe videare: non illa tibi, tu præſcribas illi: tuum iudicium illius iudicio præfer: omnes omnium ætatum quamlibet pios, quamlibet prudentes, & doctos viros, præ te caudices fuiſſe puta, qui non intellexerint, ſe diebus & temporibus obſeruandis ad fabulas Iudaicas eſſe prolapſos. Videmus igitur, quod ſancti ſpiritus in certis diebus præſcribendis, quod contra Sathanæ conſilium fuerit in ijſdem antiquandis & inducendis. Ab illo concordia quæſita eſt, & vnanimitas, vt quicquid eius fieret, concorditer ſimul ab omnibus in vnitate fieret & charitate: Ab hoc nihil aliud quæritur, quam diſſidium, quam vt diſpergi poſſint, quos precioſo ſanguine ſuo Dei filius congregare dignatus eſt. Neque verò id in hac re tantum: verumetiam in alijs pleriſq; omnibus, ſicut de Euchariſtia quoq; cum tractaremus, paucis à nobis commemoratum eſt, quemadmodum per membrum quoddam ſuum non ignobile Sathanas aliquando dixerit: Si quo caſu concilium ſtatueret, minime omnium nos vellemus vtraq; ſpecie potiri: imò tunc primum in deſpectum concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri, & plane eos anathema habere, quicunq; authoritate talis concilij potirentur vtraq;. Non offendit Sathanam alterius tantum ſpeciei vſus, ſed hoc offendit, quod ex obedientia fit, quod ex humilitate, quod ex charitate, quod vnanimiter fit ab omnibus. Quamobrem ſi pij, & Catholici omnes vtantur altera tantum, cenſebit vtendum vtraq;: ſi per catholicam ſit vſus vtriuſque permiſſus cenſebit altera tantum vtendum: ideo ferre non poteſt, vt vniuerſe & catholice fiat aliquid. Sed hæc de temporum diſcrimine dicta ſufficiant. Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne hac quidem in parte cum Iudæis commune quicquam habemus: nos enim ſicut dierum, ita ciborum quoq; nullã, ſed ſobrietatis tantum ac temperantiæ noſtræ & erga ſummum Deum honoris, ratione ducimus, cum illa

Iudæorum

Iudæorum discrimina nihil ad sanctam & spiritualem hanc abstinentiam facere viderentur. Quid enim, aut solidis animantium vngulis, aut multifidis etiam? quid auibus rapacitas? quid squama non contectis piscibus, cum spiritu, cum sanctitate, cum abstinentia negotij est? Quæ si Iudæis vetita sunt, vt in moribus illi erudirentur, humanam redolent philosophiam, non diuinam. Si verò, quoniam insalubria sunt, idcirco fuerunt illis interdicta: quid aliud quam Ægyptiorum fuisse artibus Moysem imbutum indicant? Sin autem, id quod verius est, simulachra quædam illæ res fuerunt, & velut argumenta quædam ac vmbræ, sicut Paulus loquitur futuræ veritatis: inducta iam veritate simulachris, & vmbris amplius non indigemus. Iudæi ergo in differentijs ciborum & temporum insistebant: nos ad Deum & ad spiritum omnia referimus, nec aliud in hoc abstinendi vel obseruandi genere sequimur, quam vt nostrorum laborum interualla diuinorum beneficiorum cõmemorationi consecremus, & ipsi nos domata carne nostra, & sub rationis imperium subiuncta, ad eadem illa Dei beneficia recolenda, vigilantiores ac paratiores per abstinentiã reddamur. Sed magnum illum Leonem hac de differentem audiamus. Non ideo negligendum est, inquit, quia de obseruantia veteris legis assumptum est, tanquam hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatum differentias & auium pecudumq; hostias esse desiterunt: illa enim quę rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ significauere, finita sunt: ieiuniorum verò vtilitatem noui Testamenti gratia remouit, & continentiam corpori atque animæ semper profuturam pia obseruatione suscepit. Quia sicut permanet apud intelligentiam Christianam: Dominũ Deum tuum adorabis & illi soli seruies: & diliges proximum tuum, sicut teipsum, & cætera talium mandatorum, ita quod in ijsdem libris, de ieiuniorum sanctificatione & curatione præceptum est, nulla interpretatione vacuatur. Quæ verò alia loca ex Apostolo per nostri tẽporis hæreticos proferuntur, ea cum in Manicheos à Catholicis olim torta fuissent, vicissim à Manicheis in illa retorta fuisse legimus. Sic enim Faustũ loquentem inducit Augustinus: De vobis quid dicam, id est, de Christianioribus apud vos, quorum nonnulli quidem porcina, plerisq; verò quadrupede omni, alij etiam cuncto animali penitus abstinent? fertq; ob hoc in oculis eos omnis Ecclesia, & summa veneratione suscipientes, solum non Deos existimat: nec videtis indociles, quasi hoc verum, & ab Apostolo dictũ testimonium est, dæmoniorũ & ipsi sunt ludificati doctrinis? Quid verò & de illo dicemus, quod sanè frustrari quis audeat, aut negare? cum

Leuit. 2.

Coloss. 2.

Serm. 4. de ieiunio decimi mẽsis.

Matth. 4. Matth. 22.

Li. 30 contra Faustũ, cap. 3.

2. Tim. 4.

constet hoc inter omnes, & æquè per orbem terrarum quotannis omni cum studio celebretur in conuentu Catholico: dico autem quadragesimam, quam qui inter vos ritè obseruandam putauerit, abstineat necesse est ab omnibus ijs, quæ capitulum hoc à Deo ad percipiendum nobis creata dicit, & dæmoniorum insuper doctrinam vocat abstinentiam prædictorum. Quid ergo & vos charissimi, ritu ne tunc dæmoniorum viuitis, cum hæc à vobis passionis Christi celebrantur mysteria, & seductorij spiritus fraude decipimini, & cauteritatam habetis conscientiam vestram? Ac rursus: Vos verò, inquit, qua nunc excusatione vtimini, Paulo clamante, nihil esse non mundum & doctrinas dæmoniorum appellante, ciborum abstinentiam, & mente pollutos vocante, qui aliquid putauerint inquinari? non solum abstinetis vt diximus, sed etiam gloriam captatis exinde, & eo acceptiores vos creditis Christo, quo eritis abstinentiores à cibis, id est, secundum hanc sententiam, quo mentibus inquinati mâgis, et magis cõscientia polluti. Quibus Fausti verbis, ad hunc modũ respondit Augustinus: Audi ergo quod confiteris te nõ videre, qua mente & consilio, hoc aduersum vos capitulũ proferamus, nõ quod à carnibus abstineatis: nã & hoc primi patres nostri fecerunt, sicut cõmemoras, nõ tamen ea dãnandi sed significandi gratia, quod non intelligitis: & Christiani nõ hæretici, sed Catholici edomandi corporis causa, propter animã ab irrationabilibus motibus amplius humiliandam, non quod illa esse immunda credant, non solum à carnibus, verum à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, vel semper sicut pauci, vel certis diebus atque temporibus, sicut per quadragesimam fere omnes: vos autem ipsam creaturam negatis bonam & immundam dicitis. Ac paulo post: Si ad virginitatem sic hortaremini, quemadmodum hortatur Apostolica doctrina: qui dat nuptum benefacit, & qui non dat nuptum melius facit: vt bonum esse nuptias diceretis, sed meliorem virginitatem, sicut facit Ecclesia quæ vere Christi est Ecclesia, non vos spiritus sanctus ita pronunciaret, dicens: Prohibentes nubere: ille enim prohibet, qui hoc malum esse dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. Et in proxime sequenti libro: Omnia, inquit, munda, mundis, secundum naturam in qua creata sunt, non tamen omnia secundum significationem munda, primo populo Iudaico, nec vobis omnia, vel propter salutem corporis, vel propter consuetudinem humanæ societatis, apta sunt, sed cum sua cuique redduntur, & naturalem ordinem seruant, omnia munda sunt mundis, immundis autem & infidelibus (quales præcipue vos estis) nihil est mundum. Et

Li. 31. ca. 2.
Tit 1.
1. Tim. 4.

Li. 30 con. Faustum, cap. 5.

Cap. 6.
1. Cor. 7.

1. Tim. 4.

Cap. 4.

contra

contra Adimantum scribens, cum eadem Apostoli verba produxisset: Hos, inquit, proprie designat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius parcant, sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum esse negant. Nos autem teneamus Apostolicam disciplinam dicentem: quod omnia munda sunt mundis, seruata moderatione Euangelica, vt non grauentur corda nostra cruditate & vinolentia. Docet his verbis Augustinus, quod alia fuit causa cur abstinerent Iudæi, alia cur Christiani, alia cur hæretici Manichæi, Taciani, & quicunque tandem alij. Iudæi significandi gratia: Christiani domandi corporis causa: Hæretici quod ipsam creaturam bonam negarent, & immundam dicerent, quos notare videtur Apostolus, cum dicit: Venturos in nouissimis temporibus, qui prohibeant nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione. Quod etiam Hieronymus annotauit, dicens, cum eadem Apostoli verba per Iouinianum obijcerentur: Reprobat, inquit, Apostolus eos, qui prohibebant nuptias & iubebant cibis abstinere, quos deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: sed Marcionem designat & Tacianum, & cæteros hæreticos, qui abstinentiam indicunt perpetuam ad destruenda & contemnenda & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati. Similiter quoque Ioannes Chrysostomus, eundem Pauli locum enarrans: De Manichæis, inquit, & Encratistis, & Marcionistis, omniquè illorum officina hic loquitur: Ambrosius quoque Marcionistas, Patricianos & Manichæos ijs verbis notari scribit. Theodoritus quoque in extrema eius libelli parte, quem inscripsit, Diuinorum decretorum Epitome, A' vino, inquit, & ab esu carnium, & ab alijs eiusmodi abstinentiam, non similiter vt hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab ijs tanquam ab immundis abstinendum esse censent. Ecclesia autem nihil horū decreuit. Ac post quædam interiecta: Encratitarum ergo errorem diuinę literæ pulchrè conuincunt, Dei autem ecclesia, a diuersatur quidē fabulis hæreticorum, diuina verò decreta sequitur. Ante mille annos Iustinianum imperatorem fecisse tradit Nicephorus, cum fames Bisancij increbuisset, vt secunda statim ieiunij hebdomada carnes in foro venales proponendas promulgaret: & hoc quidem sic per vim actum: populus autem, inquit, qui pietatem sibi consectandam statuisset, neq; eas emebat, neq; edebat, mortem sibi potius adeundam esse censens, quam vt quicquam

Cap. 14.

Tit. 1.

Lucæ 21.

Li. 2. cont. Iouinian.

Hom. 12 in priorem ad Timoth. Epistol.

Ca. de abstinentia.

Li. 17. Eccles. histor. cap. 32.

Hom. 6. ad populum Antioch.

de patrijs moribus & traditionibus mutaret. Ad Antiochenos autem sic loquitur Ioannes Chrysostomus: Quid difficilius, non iurare, vel per totum diem inediam pati, & aquæ potu, & tenui victu siccari? certum est, quod hoc illo grauius: sed tamen consuetudo res est tam facilis & expedita, quod adueniente ieiunio, etiamsi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concessum gustare: omnia quis mallet pati, quam prohibitum tangere nutrimentum, & hoc cum non inuitè nos circa mensam habeamus: tamen propter consuetudinem ex conscientia omnia generosè ferimus laborantes. Ante mille ducentos annos, fuit hæc in Antiochia consuetudo, ex qua ciuitate Christianū nomen sumpsit originem: nam ibi primum discipuli dicti sunt Christiani, neque dubium est, quin eam ab Apostolis per manum traditam acceperint. Nam & Thelesphorus, qui sextus fuit à Petro Romanus Pontifex, iam suo tempore statutum fuisse scribit, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha, omnes clerici in sortem domini vocati, à carne ieiunent. Neque secus in Alexandria fuisse obseruatum, testis est Theophilus eius vrbis Episcopus, Chrysostomi æqualis: qui grauiter eos insectatur, qui clam vinum bibebant, & clausis parietibus, carnibus diebus quadragesimæ vescebantur. Simul Danielis & trium puerorum exemplo, ad eorum continentiam imitandam suos admonet, ac diligenter hortatur, vt ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstineant. Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum docuisse Ioanē Chrysostomum, qui tum verbum dei prædicabat in Antiochia? doctrinas dæmoniorum docuisse Theophilum Alexandrinum Episcopum? doctrinas dæmoniorum docuisse reliquos omnes totius orbis Episcopos, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, qui consuetudinē hanc à certis cibis, certis temporibus, abstinendi, non modo non reprehenderunt, verum etiam ad mordicus eam obseruandā, populum tam diligenter sunt cohortati? Quid hoc esset aliud, quam vniuersam Ecclesiam Catholicam sathanismi condemnare? cuius rectius arguuntur, sathaniani nostri temporis, quam sæculorum omnium à Christo passo ad hæc vsq; nostra tempora Christiani: qui nō ignorabant omnia esse munda mundis, ac multo melius intelligebant, quos notaret Paulus, cum doctrinas dæmoniorum appellauit, prohibentes abstinere à cibis, quos Deus creauit &c. quam qui nostro sæculo sibi cornicum oculos confixisse videntur. Sed nec illud eos interea fugiebat, quod bonum esset etiam à licitis abstinere, & cum castigatius viuendum est, ita discernere cibos, vt vsus eorum semoueatur, non natura damnetur. Etiam ante

Actor. 2.

Chryso-

Chrysostomum & Theophilum in Ancirano Concilio legimus constitutum vt Presbyteri & Diaconi, qui à carnibus abstinent, hoc est, ipse sibi à carnibus abstinentiam indixerunt, non eas tanquam immundas contemnerent, verum contingerent, & ita demum si vellent, abstinerent: quod si in tantum eas abominarentur, vt si quando cum oleribus carnes essent coctæ, ab ipsis etiam oleribus abstinerent, ordine suo mouerentur. In Gangrensi quoq; Concilio, si qui carnem edentem condemnassent, anathema sunt pronunciati: in quo tamen ipso cautum est: Si quis eorum, qui continentiæ studeant, absq; necessitate corporea, ieiunia communia totius Ecclesiæ putauerit contemnenda, perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. Quod vtrumq; contra eos, qui sequebantur Eustachium hæreticum, sancitum videtur. Nam is & ieiunia quæ prædicantur in Ecclesia, contemnenda censuit, & nonnullos cibos carnium, tanquam illicitos reputauit. Sic igitur ieiuniorum est obseruantia comprobata, vt extra ieiunij tempus, carnium esus illicitus non esse putaretur. In Bracarensi primo postea Concilio decretum est: Si quis immundos putaret cibos carnium, quas Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immundiciam putans, ita abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, sicut Manichæus & Priscilianus docuerunt, anathema sit. Ac ne quis putet priscis tantum illis temporibus ita creditum & obseruatum esse, etiam Bernardi sæculo, qui vixit ante quadringentos viginti quatuor annos, quo tempore Euangelistæ volunt & extinctam fuisse lucem Euangelij, fuerunt hæretici, qui doctrinas demoniorum docerent, prohibentes nubere & abstinere à cibis, &cæt. quos ille grauiter insectatur, dicens: Abstinent, inquit, hi, vt prædixit ille, à cibis, quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione: hinc quoque hæreticos se probantes, non sane quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent: nam & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea, satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate. Num redarguimus Paulum, quod castigat corpus suum & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria, aut si infirmus sum, modico vtor, iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Hæreticus aliter: nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur, postremò omne quod ex coitu procreatur: recte & Christianè si non idcirco quia ex coitu, sed ne ad coitum prouocent. Cæterũ quid sibi vult, quod ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur: suspitionem generat mihi abstinentia ista

Cap. 15

Cap. 2.
Cap. 19.

Cap. 14. &
Cap. 31.

Hom. 66. in Cant.

1. Cor. 9.
Ephes. 5.
1. Tim. 5.

ciborum

ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula medicorum hæc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit, si tamen non nimia fuerit: Si de disciplina abstinentium, id est spiritualium medicorum schola etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichæi præscribis beneficenciæ Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendū cum gratiarum actione, tu non modo ingratus, sed & censor temerarius immundum decernas, & tanquam à malo abstineas: non plane abstinentiam collaudabo, sed execrabor maliciam, & blasphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerum optimus æstimator, quia nihil immundum nisi ei qui immundum quid putat: immundis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta est eorum & mens & conscientia. Væ qui respuitis cibos quos Deus creauit, iudicantes immundos, & indignos, quos traiiciatis in corpora vestra. Et qui plus minus octoginta annis Bernardum præcessit Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, Agimnenses hæreticos suo tempore fecisse scribit, vt prohiberent nubere, & à cibis abstinere iuberent. Quorsum autem attinet eos recensere, qui postea sequuti sunt, Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrensem, Hugonem Cardinalem & multos alios, qui sunt in Paulum commentati? quos omnes eundem sensum retinuisse constat: vt miranda sit eorum impudentia, qui fingunt Ecclesiæ fuisse præceptum, vt à certis cibis tanquam immundis homines abstinerent, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Sed in re clariore, quam vt vllius confutationis indigeat, nihil est quod simus longiores. Producunt & illud veteres ac noui Aeriani, quod à Paulo scriptum est. 1. Tim. 1. Iusto lex non est posita. Quin hoc digito Dei scriptum sit, quis est qui negare audeat? verum interea quis est ille, qui se iustum audeat profiteri? Nos certe qui à magistro nostro docti sumus orare: Dimitte nobis debita nostra, non inuiti Matth. 6. verba sancti Ioannis vsurpamus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsi seducimus, & veritas non est in 1. Ioan. 1. nobis. Dixit Christus: Non se venisse iustos saluos facere, Matth. 9. sed peccatores. Glorientur hi de sua iustitia, quorum causa Christus non venit: nos peccatores & iniustos nos esse libenter agnoscimus, atque ideo legem nobis esse propositam facile ferimus, qua & à peccatis prohiberi, & in officio contineri queamus. Sed est quædam tamen iustitia Christiana, cui lex posita non est, neque desunt viri iusti & boni, participes

Christi

Christi facti, qui cum ipsi sint lex, ea quæ legis Christi sunt, sponte faciunt. Cum enim lex in vniuersum ponatur, nec fieri possit commode ista distinctio, æquius est paucos sanctos legi subijci, quam vniuersos absque lege viuere. Porro Bernardus, quem isti quoties agit de remissione peccatorum, deq; iustificatione, suarum esse partium gloriantur, Quid est, inquit, condonari commissa, nisi ieiunio breui ieiunia redimi sempiterna? gehennam enim, meruimus, vbi nullus vnquam cibus est, consolatio nulla, terminus nullus, vbi guttam aquæ diues postulat, & accipere non meretur. Bonum ergo & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solum autem abolitio est peccatorum, sed extirpatio vitiorum: non solum obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solum delet peccata præterita, quæ commisimus: sed & repellit futura, quæ committere poteramus. Iam verò illa duo orientis lumina Ioannes Chrysostomus, & Basilius Magnus, quibus præconijs non affecerunt ieiunium & à cibis abstinentiam? Quorum ille cum ieiunium vocat purificationem animæ, cum scribit crapulam post terga ligare manus vitiorum, tyrannidi, velut cuidam prauæ dominæ, seruos nos captiuosque reddere: ieiunium verò, seruos existentes nos atque ligatos inueniens vincula remittere & tyrannide liberare, pristinamq; in libertatem reducere. Hic verò: Cum continentiam à cibis, dicit esse peccati ablationem, abalienationem carnalium affectuum, mortificationem corporis & ipsorum quoque naturalium affectuum & desyderiorum, initium spiritualis vitæ, conciliationem æternorum bonorum: nunquid non eadem, quę sancti patres illi occidentis Ecclesię dicunt? nunquid non istorum, qui Christianæ libertatis assertores videri volunt, insaniæ palam contradicunt? Sed quorsum attinet veterum sententias omnium proferre, quorum pleroſque æditis etiam ea de re sermonibus, maximis laudibus ieiunium in cœlum tulisse legimus, cui etiam tantum tributum ab illis videmus, vt quoniam non ieiunauimus in paradiso, eiecti inde sumus, ieiunandum esse dicerent, vt vnde sumus eiecti, reuerti liceret. Potuerunt ne maius aliquid ieiunio tribuere, quam quod per illud aditum ad cœlos patere docuerunt? Age igitur perfrica frontem Philippe, & hostes Euangelij fuisse, doctrinas dæmoniorum docuisse dic, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Cyprianum, Leonem, Bernardum, Chrysostomum, Basilium, denicq; veteres omnes orthodoxos qui docuerunt ieiunium esse culpæ mortem, excidium delictorum, purificationem animæ, redemptionem salutis, sacrificium reconciliationis, peccati

Rom. 7.

De oratione & ieiunio ser. 4. Lucæ 16.

Hom. 31. in Ioan.

De pœnitentia, ho. 1

peccati abolitionem, æternorum bonorum conciliationem, ieiunandum esse pro peccatorũ indulgentia, ieiunio Deũ esse placandum, ieiunio redimi ęterna supplicia, Te verò cum idolo tuo Islebiensi quod adorans, relicto Christo & corpore eius ecclesia, nunc demum Euangelium, vtrunq; Dei verbum, tot sœculis reconditum, in lucem potuisse. Verum vt ne quis erret, quæ fuerit hac de re sanctorum Ecclesiæ doctorum sententia, quidque sibi voluerint, cum tantum ieiunio tribuerent, tantisque pręconijs illud efferrent, mentes hominum ad abstinentiam capessendam inflammantes, breuibus explicabimus. Neq; enim existimandum est, quod isti videre se putant, non vidisse sanctos illos patres, qui vel ante mille annos, vel trecentis bis annis vixere, quibus isti extinctam Euangelij lucem fuisse volunt, Iam ante docere nos meminimus, quod qui proprie dicitur Dei cultus, non constat nisi mente & spiritu: nam qui spiritus est Deus, spiritu coli, spiritu vult adorari. Cæterum verus hic & proprius Dei cultus, qui constat spiritualibus exercitijs, fide, spe, & charitate, quenquam in ipsa mente reconditus est, & abstrusus, fieri tamen non potest, quin per signa quædam & indicia se foras proferat, & ad spectantium oculos traducat. Verum est quod superius ab Augustino dictum cõmemorauimus, quod non colitur Deus nisi amando, sed hic amor ocioſus non est, & quamuis in voluntate consistat, externis tamen quibusdam se prodit indicijs, quæ quidem non perinde Deus attendit, atque illam ipsam, vnde prodeunt indicia, voluntatem. Quamobrem non quid adferatur à nobis ad colendum Deum, sed qua mente adferatur, attendit Deus. Affectus est qui precium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambrosius, nomen imponit operi tuo: quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Et alio loco: Dominus non obsequiorum speciem sed puritatem quærit affectus. Sic ab idiota quoque viro cumprimis pio scriptum est: Quod non ieiunium, oratio, eleemosyna est via recta omnino, sed amor vt dilectio est via rectissima absque deuio, via breuis absque tedio. Cui subscribens Bernardus. Non materia, inquit, nec exitus actuum, sed intentionis propositum culpas discernit & merita. Ante quem etiam in eandem sententiam plera'q; scribit Ionas Aurelianensis Episcopus, vbi tractat de culto imaginum. Quod adeo vulgo fuit etiam non ignoratum, vt in omnium ore passim fuerit versiculus ille volutatus. Quicquid agunt homines intentio dirigit illos. Quin & illa Christi verba: Lucerna corporis tui est & oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem oculus tuus nequã erit, totũ corpus tuum tenebrosum erit, sic qui sunt

Ioan. 4.

Epist. 29.

Li. 1. de offi cijs, cap. 30.

Lib. 7. in Lucam.

In contẽpl. de amore diuino, cap. 17.

Epist. 69. Lib. 3.

Matth. 6.

posteri-

posterioris ætatis Augustini, Gregoriq; sequuti sententiam, enarrauerunt plerique omnes, vt per oculum intentionem significari dicerent, per corpus actionem cuiusq;: Lucernam itaque corporis esse oculum, hoc est per intentionem indicari manifestumq; fieri, cuiusmodi sit actio cuiusq;: nam si bona est intentio, quod agitur bonum, si mala, quod agitur malū esse: cui tantum etiam tributum legimus, vt bonā voluntatem sufficere dicerent ad meritum: actionem requiri ad exemplum. Quamobrem non fuit quisquam adeo rerum imperitus, vt ieiunium per se consyderatum, hoc est abstinentiam à cibis, Dei cultum esse, siue opus quod Deus approbet putauerit, per quod honore se iu dicet affici, cui remissionem peccatorum tribuat. Quis enim nescit, abstinentiam eiusmodi nō modo sine laude, verumetiam non sine reprehensione fieri, vt quod ex se reprehendum nō est, si male fiat, peccati rationem habeat. Sex eorum genera qui abstinent, vno versiculo visum fuit superiori sœculo comprehendere. Abstinet æger, egens, cupidus, gula, simia, virtus. Æger abstinet, vel quod fastidit cibum omnem, adeo vt nec odorem illius, aut aspectum ferre possit, vel quod ratio valetudinis eius postulat, vt per abstinentiam illi mediatur. Hæc abstinentia, quoniam ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abstinet egens, quia quod edat, non habet. Vtraq; abstinentia, etsi vicio caret, laudem tamen apud Deum non meretur. Abstinet cupidus & auarus, vt ne quid in uictum impendere necesse habeat. Abstinet gulosus, vt postridie tanto maiore cum appetitu, & maiore cum voluptate cibum sumat, si præsertim ad conuiuium sit aliquod delicatius inuitatus. Abstinet simia, hoc est hypocrita, vt ab hominibus videatur. Hæc tria abstinentiæ genera, tantum abest, vt Deo grata sint, vt peccare etiam dicantur, qui ad hunc modū abstinēt. Ex tot igitur generibus abstinentię, solū hoc fieri cum virtute dicitur, si quis hoc solo nomine ieiunet, vt vel magis idoneum se reddat ad seruiendū deo, vel pro peccatis suis satisfaciat. Sed iam ipsos Monachos ea de re differentes audiamus: hos enim fuisse potissimum dicunt hostes veritatis, qui doctrinas dęmoniorum docuerint, ieiunijs & alijs id genus corporalibus exercitijs nimio plus tribuentes: si modo corporalis exercitatio ieiunium dici potest, quod negat Ioannes Chrysostomus: quandoquidem id macerat potius & extenuat corpus quam nutrit. Ac primum quidem huius ipsius Ioannis Chrysostomi discipulus, Cassianus monachus, alterius monachi vel Abbatis Moysi viri cum primis celebris hęc adfert verba: Ieiunia, vigiliæ, meditatio scripturarum, ac priuatio omnium facultatū, non perfectionis instrumenta sunt, quia non in

Aug. in sermo. domini in monte, lib. 2. Greg. li. 28. mora ca. 13.

Hom. 12. in primam ad Thim. Colla. 1. cap. 7.

ijs consistit disciplinę illius finis, sed per illa peruenitur ad finem. Ac paulo superius: Ieiunia, vigiliæ, anachoresis, meditatio scripturarum, propter principalem scopum, hoc est, puritatē cordis, quæ est charitas, nos cōuenit exercere. Et iterū ex Abbatis Theone sententia, inter ea quæ media sunt numerat ieiuniū, quod sicut non iustificat custoditum, ita non condemnat interruptum, nisi forte præcepti transgressio, magis quā escarum perceptio puniatur. Ac paulo post: Nequaquam ieiunium principale bonum à domino iudicari dicit, eo quod non per seipsum, sed per alia opera bonum ac placidum Deo fiat: rursum ex accidentibus causis, nō solum vanum, verumetiam odibile censeatur, dicente domino: Cum ieiunauerint non exaudiam preces eorum. Sed hic vetustior videri possit, atq; ideo minus absurde de ijs quæ foris geruntur, scripsisse. Nunc recentiores videamus. Vixit ante quadringentos annos Anselmus monachus, postea Cantuariensis Archiepiscopus, is explicans illum Pauli locum: Quorū Deus venter, eos perstringi scribit ijs verbis, qui mortem Christi non sufficere dicerent ad salutem, sine carnalibus legis obseruationibus: qui escas quæ ventris sunt, Deum sibi faciunt, dum dicunt eas homines iustificare, & salutem animæ putant in escis. Neq; secus eadem illa verba, qui fuit non paulo posterior, interpretatus est Thomas Aquinas. Ideo, inquit, hæc disseminant legalia esse obseruanda, propter lucrum & gloriam propriam, vt satisfaciant ventri. Et paulo post adfert hæc glossæ verba: Dei proprium est iustificare, qui ergo in cibis iustificationem ponebant, dicebant Deum ventrem. Quem in eiusdem loci explicatione, sequitur eiusdem ordinis monachus Hugo de Prato: Cardinales, inquit, obseruantias inducunt, quales erant in lege veteri: superfluam asserunt crucem Christi, cum aliunde salutem expectant: Omnis autem salus in cruce existit. Nihil autem est necesse aliorū etiam hac de re monachorū sententias adscribere, quos ab his nequaquā discrepasse certum est, qui non ab escis, verum à cruce Christi salutem expectabant. Sed quoniam clarius præ cæteris materiam hanc Bernardus tractauit, illius quoque verba adscribemus: Is quoniam fratres suos insimulari cognouerat, quod ordini Cluniacensi, qui minus habebat austeritatis, detraxissent, apologiam quandam cōscripsit ad Guilhelmum Abbatem, in qua sic suos inducit loquentes. Quomodo, inquiunt, regulam tenent, qui pellicijs induuntur, sani carnibus vescuntur &c. Ac mox respondet: Regnum Dei intra vos est, hoc est, non in externis vestimentis, aut alimentis corporis, sed in virtutibus interioris hominis: Vnde Apostolus: Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in spiritu sancto:

Collat. 21. cap. 14.

Hier. 14.

Philip. 3.

In sermonibus serm. 1. Domin 23. post trinit.

Lucæ 17.

Rom. 14.

Et rur-

Et rursum: Regnum Dei non est in sermone, sed in virtute. De corporalibus itaq; obseruantijs fratribus calumniam struitis, & quæ maiora sunt, regulæ spiritualia scilicet instituta relinquitis, camelumq; glutientes, culicem liquatis. Magna abusio, maxima cura est, vt corpus regulariter induatur, & contra regulam suis vestibus anima nuda deseritur: cum tanto studio tunica & cuculla corpori procurentur, quatenus, cui deerunt, monachus non putetur: cui similiter spiritui pietas & humilitas, quæ profecto spiritualia indumenta sunt, non prouidentur? Tunicati & elati abhorremus pelliceos, quasi non melior sit pellibus inuoluta humilitas, quam tunicata superbia: repleti deinde ventrem faba, mentem superbia, cibos damnamus saginatos, quasi non melius sit exiguo sanguine ad vsum vesci, quam ventoso legumine vsque ad ructum exsaturari, & præcipue cum Esau non de carne, sed de lente sit reprehensus: & de ligno Adam, non de carne damnatus: & Ionatas ex gustu mellis, non carnis, morti adiudicatus sit: Contra verò Helias innoxie carnem comederit: Abraham gratissime carnibus angelos pauerit: & de ipsis sua fieri sacrificia Deus præceperit: Ac paucis interiectis: Quid ergo inquis, siccine illa spiritualia persuades, vt etiam hæc quę ex regula habemus corporalia damnes? Nequaq;: Sed illa oportet agere & ista non omittere: alioqui, cum ista omitti necesse est, aut illa, ita potius omittenda sunt, quam illa. Quanto enim spiritus corpore melior est, tanto spiritualis, quam corporalis exercitatio fructuosior. Tu ergo cum de horum obseruatione elatus, alijs eadem non obseruantibus derogas, nonne te magis transgressorem regulæ iudicas? cuius licet minima quædam teneas, meliora deuitas: de quibus Paulus. Æmulamini charismata meliora: detrahendo quippe fratribus, in quo temetipsum extollis, perdis humilitatẽ: in quo alios deprimis, charitatẽ, quę sunt procul dubio charismata meliora. Ac iterũ post pauca: Nõ hoc dico, inquit, quia hæc exteriora negligenda sint, aut qui se in illis non exercuerit, mox ideo spiritualis efficiatur: cum potius spiritualia, quanquam meliora, nisi per ista, aut vix, aut nullatenus, vel acquirantur, vel obtineantur: sicut scriptum est: Non prius quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale: Sicut nec Iacob, nisi prius cognita Lia, desyderatos Rachelis amplexus, meruit obtinere. Vnde rursus in Psalmo: Sumite Psalmum & date tympanũ: quod est dicere: Sumite spiritualia, sed prius date corporalia. Optimus aũt ille, qui discretè & congruè hęc & illa operatur. Hactenus Bernardus. Quid autẽ? An ille remissionẽ peccatorũ, an iustificationẽ carnalibus escarum aut vestium obseruationibus tribuit? Tantũ ab eo abfuit, vt quæ foris geruntur his

1. Cor. 4.
Matth. 23.
Gen. 25.
Gen. 3.
1. Reg. 14.
1. Reg 17.
Gen. 18.
Exod. 29.
1. Cor. 15.
Gen. 29.
Psalm. 80.

aliquid eiusmodi tribuendũ putauerit, vt de omnibus in genere operibus diceret, ꝙ de ijs sæpe incerta, & ob hoc periculosa sentẽtia fertur: cum multoties minus iustitiæ habeant, qui magis operantur. Charitatem esse dicit cui debentur omnia, de qua exclamans: O quanta est, inquit fiducia charitatis, alius operatur nõ amans, & alius amat nihil operans: ille quidem suum opus perdit, illius verò charitas nunquam excidit. Quamobrẽ cum idem dixit, veteres orthodoxos sequutus, ieiunio redimi æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata: de eo ieiunio intellexit, quod & ex charitate procederet, & non alium quam charitatis scopum, sibi propositum haberet: huic enim peccatorum remis-
Lucæ 7. sio, non ei quod externe fit tribuitur. Sicut etiam apud Lucam legimus de Maria Magdalena, quæ cum stans retro secus pedes Christi, lachrymis rigasset, capillis capitis sui tersisset, osculata fuisset, vnguentoꝙ pedes eius vnxisset, grata quidẽ Christo fuerunt hæc illius officia, quæ, quem erga Christum gerebat, amoris eius non obscura quędam erant indicia, veruntamen cum ad Simonem, in cuius hæc domo gerebantur, dixisset: Quod remittuntur ei peccata multa: causam proferens, non ait: quia lachrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis sui tersit, quia osculata est, quia vnguento vnxit: sed remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Adeo non quid fieret, sed quo affectu fieret, consyderandũ esse putauit. Charitatem per quam fides operata est, non opera ipsa remuneratus est, cũ ei remissionẽ tribuit peccatorum, quę aliunde etiam quàm à charitate pro-
Prouer. 10. ficisci poterant. Ardor charitatis rubiginẽ in ea peccatorum con-
2. Pet. 4. sumpsit: si quidem uniuersa delicta multitudinemꝙ peccatorum operit charitas. Quamobrem vt cæteræ omnes carnales obseruationes, sic ieiunium quoꝙ medium quiddam est, cuius etsi labor sit idem, non idem tamen fructus est, nec eadem retributio me-
In 6. cap. Matth. ritorum, quemadmodum à Chromacio memoriæ proditum legimus. Longe enim differt ille, inquit, qui propter Deum ieiunat, ab eo qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede laboris, cõpensatio fit laudis humanæ: illi pro deuotione humilitatis, meritũ gloriæ in futuro seruatur. Hoc de oratione, hoc de eleemosyna, hoc de cæteris omnibus, quæ fiunt exter-
Psalm. 44. nè, dici potest: Siquidem omnis pulchritudo filiæ regis intrinsecus, neꝙ quid foris fiat, sed quid intus geratur, Deus attendit.
Serm. 2. de Quadrage. Quamobrẽ sanctos alios patres sequutus, monet Leo, vt prompta deuotione & alacri fide suscipiamus solenne ieiunium, non in sterili inedia, quam plerumꝙ & imbecillitas corporis, & auaritię morbus inducit, sed in larga beneuolentia celebrandum, vt
Matth. 5. scilicet simus de illis, de quibus ipsa veritas dicit: Beati qui esuriũt, & sitiunt.

& sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ac in alio sermone: Non in sola, inquit, abstinentia cibi stat nostri summa ieiunij aut fructuose corpori esca subtrahitur, nisi mēs ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Ad eundem modū Eusebius quoq; Emisenus: Ieiunare & vigilare, & mores non corrigere, sic est, quomodo si aliquis extra vineā, aut circa vineam extirpet, & colat: vineam autē desertam atq; incultā relinquat, vt spinas ac tribulos germinet, quæ insistente cultore, iucundissimos fructus ex se proferre potuissent. Agnoscite itaq; charissimi, quod ad salutē perpetuam conquirendam, abstinentia corporalis sola non sufficit, nisi animæ quoq; ieiuniū per abstinentiā vitiorū fuerit sociatū. Quid enim iuuat, si quispiam sit corpore castus & mente pollutus? Quem malitia deprauat, quē furor iracundiæ facibus exagitat? quē superbia omni Dei gratia spoliat? quem mendacijs vel maledictis lingua cōmaculat, nonne ipse se fallit? nonne ipse se irridet & decipit? si credat se solo ieiunio sanctificandum. Et ideirco dilectissimi, ita corpus exerceamus ieiunijs, vt mentē purgemus à vitijs. Neq; tamen propterea non recte dicitur ieiunio placari Deū, ieiunio tribui remissionē peccatorum, quod proposito magis tribuitur ieiunantis, quā ipsi ieiunio: alioqui dicere liceret eadem ratione, quod non recte dixerit Christus: Date eleemosynā & ecce munda sunt vobis. Non recte dixisset scriptura: Ignem ardentē extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Et rursum eleemosyna à morte liberat. Et iterū: Peccata tua eleemosyna redime: quandoquidē non quod datur, sed animū dantis respicit, & remunerat Deus. Neq; sicut quidā somniant, cum hæc ita dicuntur, obscuratur lux doctrinę, de beneficijs Christi proprijs, & de fide, cum non de infidelium, sed de fidelium, omnē suam fiduciam in Christi cruce collocantium ieiunijs, eleemosynis, orationibus loquamur, quæ si per se sunt vilia, Fides, inquit, Leo, ea efficit preciosa, cū si fuerint ab infidelibus ministrata, etiamsi fiant magno sumptu, omni tamē iustificatione sint vacua. Nō ergo excludit fides, nō excluditur mortis & passionis Christi meritū. Neq; ieiuniū, orationē, eleemosynam, ita ad mundationē, & remissionē sufficere putamus, vt nō principaliter opus esse misericordia dei, et sanguine Christi profiteamur, in quo peccatorū omniū redemptionē habemus, si modo dignos resipiscentia fructus fecerimus, quemadmodū ex Basilio nos docere antea quoq; meminimus. Verum isti non intelligentes, neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant putant nos de infidelium operibus dicere, quibus certū est remissionem peccatorū non tribui. Tantum autē abest vt propria Christi beneficia per hanc doctrinā obscurentur, magis etiam vt illustren-

Serm. 4. de Quadrag.

Hom. 2.

Lucæ 11.
Eccl. 3.
Tob. 12.
Dan. 4.

Serm. 6. de quadrages.

In regulis cōtractior. regul 27. Num. 6.

tur. Christi enim passionis & mortis beneficium est, vt ieiunia, vt orationes, vt eleemosynæ, vt reliqua id genus pia opera nostra, deo grata sint & accepta: omne meritū quod illis tribuitur, ex Christi beneficio, ex Christi pendet merito, ꝙ vbi fuerit sublatum, simul erit actionū nostrarum meritū omne sublatū: Mortē enim suam & crucē Christus nō ociosis & nihil agentibus, sed ieiunantibus, sed orantibus, sed in omni pietatis genere nos exercentibus prodesse nobis voluit. Quod verò negant isti cultus esse dei, qui non sint à Deo mandati, ac idololatriā esse, sine verbo cultū instituere, iam antea cōfutatū à nobis esse meminimus, quod Abel, Noe, Abraham & Iob, quamuis nullum ea de re Dei mandatum haberēt: tamen & altaribus ædificandis, & primogenitis, adipibus, holocaustis, aliisꝙ sacrificijs offerendis pie Deū coluerunt. Ac vt nihil dicamus de ijs, de quibus scribit Paulus, quod circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, in sollicitudinibus errantes, in mōtibus, in speluncis, & in cauernis terræ, quos quamuis nullū habuerint de hoc instituto viuendi Dei mandatum, nisi tamen fuisset illud Deo gratum, nequaꝙ Paulus ita descripsisset: silentio prætereamus Rechabitas quoꝙ, quos non Dei immortalis, sed patris sui mortalis præcepto, cum ab alijs rebus nonnullis, tum à vino sic abstinuisse legimus, vt ne iussi quidem à Hieremia Propheta, vt vinū gustarēt, adduci potuerint: quos nō modo cōmendandos hoc nomine, verumetiam remunerandos esse Deus putauit: vt de Nazareis quoꝙ taceamus, qui cum nullo essent diuino mandato præ cæteris obligati, arctius tamen quoddā viuendi sunt institutū sectati, ac voluntario se voto obstringentes, Deoꝙ cōsecrantes, à vino & omni ꝙ inebriare potest abstinebant: vt mittamus Heliā & Eliseū & cæteros prophetas, qui nullo dei mandato obstricti, & cœlibē vitā agebant, & vigilijs, ieiunijs, laboribus, humicubationibus, cæteros victu & habitu duriore prę cęteris corpus suū macerabant: quod nō fecissent, nisi Deo gratū existimassent: Quod speciale mādatū habuit Samuel, precibus Deū in Masphat placaturus, vt aquā effunderet in conspectu Dei, dieꝙ illa cum Israelitis omnibus ieiunaret? Quod Dauid, vt septē dierū ieiunio et fletu in terra decumbens, in cinere & cilicio se affligeret? Quod Ezechias, ut ad impetrandā Dei misericordiā, obsessus ab Assyrijs, vestimenta sua scinderet, saccoꝙ operiretur Quod Sara Raguelis filia, vt se triduano ieiunio affligeret? Quod fuit speciale mandatū de ieiunijs, quibus affligebat se populus, cum Hierosolymis Nabuchodonosor excidiū per Olophernē minaretur? deꝙ eo, vt sacerdotes cilicijs induerentur, & cinere caput aspergerent? Sed quorsum attinet enumerando singulos recensere, Iudith, Hester, Danielē, Niniuitas, Machabæos,

Hebr. 11.
Num 6.
1. Reg. 10.
2. Reg. 12
Esaiæ 38.
Tob. 3.
Iudith 4.
Hester 14.
Daniel. 10.
Ionæ 3.
2. Macha. 13

chabæos,& cõplures alios, qui quoties offensum suis,aut populi peccatis,Deũ propiciũ reddere cupiebant,ad orationes,ad ieiunia,ad cineres & cilicia cõfugiebant. Et tamen in exterioribus et corporalibus his, q̃ antea quoq; cõmemorauimus, propriũ esse Dei cultũ,nemo fuit etiam ex monachis qui diceret:sed sunt hæc indicia mentis à peccatis auersæ,detestantis ea,de q̃ cõmissis illis vltionẽ sumẽtis,singularem q̃ dolorẽ declarantis, simul ad deũ iuxta prophetę vocẽ,conuersæ,dicentis:Conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu:qua mente sic ad deum per amorẽ conuersa,proprie deus colitur:quę verò fiunt externe,signa tantum quædam sunt & indicia cultus interioris. Atq; ideo haud scio an quisquam vnq̃ monachorũ dixerit:ieiunium est cultus dei: cum tribus ex causis ieiunari, memoriæ prodiderint,vel ad concupiscentias carnis reprimendas,sicut à Paulo dictũ legimus,in ieiunijs,in castitate,quod per ieiunia castitas cõseruatur:uel ad mentem liberius ad sublimiorũ contemplationẽ eleuandam:sicut Danielem legimus post ieiunium trium hebdomadarũ,à Deo reuelationem accepisse:vel ad satisfaciendum pro peccatis, quemadmodum per Iohelem admoet dominus, vt conuertamur in ieiunio ad se &c. Quamobrẽ non modo ieiunio vel ab ipsis etiã scholasticis doctoribus aliquid eiusmodi tributũ non est: sed nec ipsa quidẽ adoratio,nec oblatio,nec oratio,vociscq; prolatio,nec frõtis vultusq; demissio,ceruicisq; flexus, vera est ab illis dei seruitus existimata,quod hæc omnia cõtraria animi voluntate,ad simulationẽ fallaciam q̃ cõuerti possunt:sola credita est esse voluntas quæ si totã se deo dedidisset, verus illi cultus, vera q̃ seruitus per hęc etiã externa præstaretur. Itaq; pertinere magis ad dei cultum ieiuniũ videtur,quã quod ipse dei cultus esse putetur. Neq; tamẽ est inter ea ieiuniũ,de quibus nullũ expressum mandatum haberi,vere dici queat. Nam & in Propheticis & in Apostolicis,& in Euangelicis literis præceptum esse legitur : Siquidem & Iohel, vt ieiunemus monet:et Paulus cum à commessationibus & ebrietatibus dehortatur,quid aliud quam ad ieiunium inuitat? Christus autem ieiunandi modum etiam præscribit, ac sicut orationem & eleemosynam, ita ieiunium appellatione iustitiæ dignatur. Quod si recte iustitia deus coli dicitur:quandoquidem iustitiæ nomen ieiunio Christus tribuit,nõ recte ieiunium ad cultum Dei pertinere negatur. Verum offendit ístos necessitatis opinio, quod q̃ non mitis aliqua & moderata pœna adiecta est, vt prouidentia pastorum,aut indulgentia lenitate q̃ parentũ agi nobiscum uideatur, sed perinde ac si iactura nostrarum animarum parui momenti sit,pœna peccati capitalis,& ademptionis regni cœlestis, qui contrauenerit punitur, dum iræ Dei æternæ reus

Ioel.2.

2.Cor.6.

Daniel.10.

Ioel.2.

Rom.13.

Matth.6.

pronunciatur. Nos verò quæ fuerit patrum hac de re sententia videamus. Constat duriores hac in parte Græcos quam Latinos fuisse, neque id hac nostra modo, vel proxima superiori ætate, verumetiam ante mille ducentos & amplius annos. Primum enim illi neminem prorsus mortalium ab obseruatione ieiunij volebant exceptum, quod illa Basilij verba testantur dicentis: Nemo ieiunantium numero sese subducat, in quo & generationes cunctæ, sexus omnis, ætas, ordo includuntur. Angeli per singulas sunt ecclesias, eos qui ieiunant describentes. Vide quæso ne ob breuem ciborum delectationem plectaris, neue te reum & desertorem aciei angelo describenti constituas: minus sane periculũ fuerit aliquem in acie scutum proijcere, quã arma ieiunij detrectare. Deinde quam graue periculũ esse putauerint ieiuniũ violare, cum ex illis Basilij verbis, tum ex ijs quæ paulo ante produximus Antiochenorũ & Constantinopolitanorum exemplis, facile cuiuis liquere potest, qui nunc̃ extrema quæq; perferre, parati prius fuissent, quã vt cibos ieiunij lege prohibitos gustarent, nisi gustatis illis multo se grauioribus affectos iri supplicijs, persuasum habuissent. Cæterum Latini maxime verò qui proximis superioribus sæculis vixerũt, minus hac in parte seueri valdeq; moderati fuisse videntur, Si quidẽ hi non omnẽ ętatẽ, nec mortales omnes ieiuniorũ legibus teneri voluerunt, excipiebant enim pueros, vel q̃ indigent alimento multo, propter caloris uim, quo facile cibus omnis cõsumitur, humoris verò tenuitatẽ: vel q̃ natura essent imbecilliores, quã vt longioris tẽporis inediã ferre possint, ita vt cibo crebrius refici necesse haberẽt, qui non hoc tantũ in illis operatur, vt nutriat, verumetiã vt augmentũ prẽstet. Quamobrẽ quãdiu eo statu sunt vt crescãt, quod fieri creditur, vsq; ad finẽ tertij septennij, nõ fuit visum eos ieiuniorũ legibus alligare, etiamsi conducere creditum est, vt intra hanc quoq; ætatẽ, si nõ omnibus certis tamen quadragesimę diebus, quod vires cuiusq; ferre possent, in ieiunio & abstinẽtia exercerentur. Idẽ cauerunt de prẽgnantibus mulieribus, quæ cum cibo refici necesse habeant, nõ sua tantũ, verũ et fœtus nutriendi causa, existimatũ est ad hoc duplex alimenti genus minime sufficere, si semel in die cibũ sumpsissent: Deinde verò sępe inordinato quodã desyderio, nunc hoc, nunc illud cibi genus appetunt, atq; id tã ardenter, vt nisi desyderio suo satisfecerint, de fœtu periclitari videãtur. Itaq; nullũ est illis ciborũ genus interdictũ, atque adeo ieiuniorũ legibus nõ tenentur, vt etiã peccare grauiter credantur, si nimis eas arcte obseruantes, de salute fœtus quem in vtero gestant, minus fuerint sollicitę. Ægri quoq; sunt ad eundem modum legimus ieiuniorum soluti, non quod plurimum

Serm. 2. de ieiunijs pridie diei Cineris.

1

Adolescentum neq; ad fmm tertij septennij mos ieiunijs non alligat.

2

3

prosit

prosit abstinentia, his qui morbo aliquo conflictantur, sed quod eorum valetudini magis expedit, vt bis aut ter modico cibo, quã semel tantũ in die vtantur immodico. Eadem habita est senum quoq; ratio, quando senectus & ipsa morbus est, quam cum naturalis calor plerumq; deficiat, ad eum fouendum senes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicant victum ostiatim eodem numero sunt habiti, qui non quando & quantũ velint, sed cum illis cibus à locupletioribus fuerit suppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neq; dissimilis visa est esse peregre proficiscentium ratio, qui cum non semper eo tempore quo vellent, in locũ destitutum peruenire queant, ieiunij tempus minime tenentur obseruare: quin & oblatis quandoq; cibis vti coguntur, siquidẽ eorum quos esuriales dies requirunt, potestas non datur. Idem existimatum est de ijs, qui grauibus premuntur laboribus, quos vt sustinere facilius possent, quominus bis in die cibum sumerent, nulla visum est lege prohiberi. Quamuis non alij nunc esse videantur, qui quæ sunt ab Ecclesia indicta ieiunia, diligentius obseruent, quam illi, quorum grauissimis laboribus fit vt fames à cæteris mortalibus propellatur. Hinc videre licet, quã clementer cum suis liberis egerit occidentalis ecclesia, quæ materna quadam pietate, ætati cuiusq;, valetudini, conditioni, & cuicunq; tandem necessitati, diligenter prouideri curauit, atq; id quidem non tam priscis illis sæculis, quibus maiorem in hominibus duriciem & asperitatem fuisse constat, verum trecentis his annis, quibus rerum nouandarum studiosi nimis duris legibus adstrictos homines fuisse quæruntur. Legat qui volet Vincentium Beluacensem, & qui sequuti sunt eum, Thomam Aquinatem, Raynerium, Hugonem de Prato, Alexandrum de Ales, et complures alios (quis enim hæc monachorũ non tractauit) ita rẽ habere cõperiet. Quin et illud apud eosdem inueniet, nunq; eorum fuisse sententiã, vt statim reus æternæ mortis pronunciaretur, si quis indictũ ab ecclesia ieiuniũ violasset. Sed ipsos potius ea de re disserentes audiamus. Visum est autem eius verba potissimum adscribere qui cæteros ætate præcessit Vincentij Beluacensis, qui fuit monachus ordinis Prædicatorum. Docet is: quatenus institutum est ab Ecclesia ieiunium, esse de iure positiuo, quo iure prohibentur, vel præcipiuntur illa, quæ possunt alias vel bene, vel male fieri: Et ideo, inquit, legislatoris intentio non est, vel esse non debet, in condendo ius aliquod positiuum, obligare homines ad illius iuris obseruantiam, habentes causam legitimam & rationabilem non obseruandi: Præcepta enim quæ per modũ statuti communis pronunciantur, nõ eodem modo omnes obligant, sed secundum quod requiritur ad finẽ, quẽ legislator intendit,

Rayne. in Pantheol. ca. 3. vbi tractat de ieiunio.

Hugo de tẽpore hyemali ser. 33.

Alexand. Part. 4. quæstio. 102.

Speculi moral. parte 10. dist. 26

tendit, cuius authoritatem si quis transgrediendo, statutum contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quod impediatur finis quem legislator intendit, talis transgressor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili causa quis præceptum non seruat, præcipuè in casu, in quo si legislator adesset non decerneret esse seruandum, talis transgressio non constituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in summa sua Thomas Aquinas, cuius etiam alio loco verba hæc sunt: Præcepta iuris positiui magis obligant ex intentione legislatoris, quam ex ipsis verbis, & ideo transgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quam qui deuiat in aliquo à legis ordinatione, secundum textum verborum. Intentione autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non seruat: Qui verò in casu in quo probabiliter credi posset, si legislator adesset, quod eum obligare nõ vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legislatoris non obuiat, nec reputandus est statuti transgressor. Et ideo non est necessarium quod quicunq; diem aliquem ab Ecclesia statutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: potest enim hoc aliquando omnino sine peccato contingere, aliquando sine mortali cum veniali, aliquando etiam cum mortali, & hoc secundum diuersas occasiones, quibus homo inducitur ad ieiunium frangendũ, eandem sententiam & Abbas Panormitanus & alij plerique scripserunt. Ex quibus colligere licet, quod non aliud in ecclesia proximis superioribus sæculis etiam monachi docuerunt, quã quod magister Ecclesiæ Christus ipse docuit, cum dixit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, coinquinat hominem: quia omne quod intrat in os, in ventrẽ vadit, & in secessum emittitur, quę aũt procedunt ex ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominẽ. De corde enim exeunt cogitationes malę &c. An nõ aliis quidẽ verbis, hoc ipsum tamẽ dicere videntur, qui negant eũ peccare, qui quoquo modo diẽ ab ecclesia institutum ieiunare omittat, sed eum tandem capitalis criminis reũ esse docent, qui cõtemptu id faciat, Quid enim aliud hi dicere putandi sunt, quam nõ coinquinat te cibus qui intrat per os, sed quod procedit ex ore, quod exit de corde tuo, cogitatio mala, arrogantia tua qua te solum sapere, cæteros omnes desipere persuasum habes, contemptus iste tuus, quo fit, vt authoritatem Ecclesiæ, vt præcepta maiorum tuorum, quæ tanquam leges Apostolicas obseruari iubet Hieronymus, pro nihilo ducas: ea demum sunt quę coinquinant te. Quamobrem sicut Adam non cibus, sed prohibitus cibus perdidit: sicut Esau nepotem sancti Abrahæ, non esca, sed vsque ad contemptum sacramenti quod

22. quæst. 147. ad tertium in. 4. sent. dist. 15 quę. 3. art. 1.

Super 3. de creatalium de obseru. ieiunij.

Matth. 15.

In Epist. ad Lucinium.

Gen. 3

Gen. 25.

in primatu

in primatu suo habuit concupita esca damnauit: Sic te non caro quam sumis, sed Apostolicarum traditionū contemptus condemnat. Quamobrem nihil est, quod nobis obijciant isti, qui tanto rerum nouandarū studio tenentur. Spiridionis exemplū: Li. 1. ca. 11.
Quid enim ab eo non pie factum est? Sed Sozomenū ipsum audiamus historiam scribentem. Venit, inquit, ad Spiridionem ex itinere quidam instante iam quadragesima, qua ieiunium cum domesticis suis continuare, certoq; die cibum gustare, ac intermedijs diebus, ieiunus persistere solebat. Cum autem peregrinum admodum delassatū cerneret: Age, inquit, ad filiam, laua viro pedes, apponeq; quod edat: respondente virgine, nec panem superesse nec alphita, quod talia propter ieiunium parari non solerent, præmissa oratione petitaq; condonatione, iussit filiæ carnes porcinas, quas domi sale conditas habebat coquere: coctis illis, peregrinum vnà secum ad mensam sedere fecit, appositisq; carnibus vesci cœpit, virumq; hortatus est, vt suo exemplo ederet & ipse: Recusanti ac se Christianum esse dicenti: Hoc minus, inquit, recusare debes: mundis enim omnia sermo diuinus munda esse pronunciauit. Quid in hac doctrina legitur, quod non ad confirmationem potius ab ipsis Apostolis, nobis traditæ ieiunij quadragesimalis obseruationis pertineat, quā vt ex ea contemnendam esse doceri possit? Nam quod ieiunium cum domesticis in quadragesima continuare, quod certo die cibum gustare, quod intermedijs diebus ieiunus persistere solebat, quod nec panis, nec alphita supererant, quoniam propter ieiunium talia non pararentur: nunquid hæc omnia clare non indicant, Spiridionem Episcopum, sancte quadragesimale ieiunium obseruasse? Quod verò coctas carnes apponi peregrino de via fesso iusserit, id cum necessitate, quoniam aliud præ manibus nō habebat, fecisse, neq; solum necessitate, verumetiam Christiana quadā charitate, cui legum præscripta cedunt: cum indignum putaret, itineris labore fatigatum hospitem ad se venientem, cibo quem tum habebat, non reficere, Qua tamen & ipsa in re, illustris fuit eius pietas, qui non nisi præmissa oratione, petitaq; condonatione, carnes hospiti apponendas esse putauit: Quod Spiridioni licuit, licuit semper, licet & licebit in ecclesia, si quis ardens erga proximū charitate peregre venientē longiq; itineris labore fessum, aliū cibū quo reficere possit esurientē ad manum nō haberet. Ante trecentos annos Bracarensem Archiepiscopū retulisse legimus ad Innocentium tertium Pontificē Romanū, de quibusdam, qui diebus quadragesimalibus, cum tantę famis inedia ingrueret, quod magna pars populi, propter inopiam annonæ periret, carnes comedere coacti fuerint, quam Innoc. li. 3. decretal. cō stitut. 140.

illis pœ-

illis pœnitentiam iniungendam censeret, Rescripsit prudens & doctus Pontifex: In tali articulo non credimus illos puniendos, preces tamen pro illis domino & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur. Quia bonarum mentium est ibi timere culpam, vbi culpa minime reperitur. Non subiacet ergo legi necessitas, sed neque charitas, modo ne in locum charitatis ingerat se carnalitas. Nunquam nefas est habitum etiam ob societatem ieiunium soluere vel propter infirmum consolandum, vel propter peregrinū reficiendum, vel propter similem causam aliquam. Thomas Aquinas ne monachum quidem peccati mortalis reum esse vult, si comedat carnes, nisi per inobedientiam id faciat, aut ex contemptu. Narrat Ioannes Gerson, de fratre quodam, qui cum ieiunaret, accessit domum quandam, cuius dominus cœnabat (libet autem verbis illius vti) Orauit, inquit, hunc dominus ob amorem Dei & charitatis vt vellet cœnare. Sic fecit, & comedit optime, plus quam hospes voluisset, quia remansit hospiti parua pars. In discessu dixit hospes fratri, qui excusabat se, dicens charitatem comedisse: redeas alias, inquit, sed noli ducere tecum charitatem, quia est gulosa nimis. Nihil est ergo necesse Spyridionis exemplum proferre, cum etiam proximis superioribus & nostro hoc sœculo licuerit semper & liceat etiam his, qui præ cæteris videntur abstinentiã professi, cuius generis monachi sunt, indictum ab Ecclesia ieiunium non obseruare, non solum si qua necessitas vrgeat, verumetiam si postulet id fraterna charitas, ex qua quicquid proficiscitur, tantum abest, vt iniquitatis aliquid iustæq; reprehensionis habeat, vt inter ea etiam, quæ cumprimis recte facta sunt numeretur. Contra quicquid ex arrogantia, quicquid ex contemptu proficiscitur, id etiamsi speciem aliquam pietatis habere videatur, criminis tamen capitalis reum hominem constituit, Sic ieiunare, quod per se laudabile est, reprehensione non caret, si fiat ex contemptu, quin & mortis æternæ reum hominem facit. Hoc est quod ante mille ducentos & amplius annos in Gangrensi Concilio sancitum esse legimus: Si quis tanquam hoc continentiæ conuenire iudicans, die Dominico ieiunauerit, aut in eiusdem diei contemptum, anathema sit. Sed & multo ante quam id concilium habitum fuisset. Ignatius qui tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus, si quis Dominico die ieiunasset, eum Christi vocat interfectorem: Non quod abstinere die Dominico tantum sit nefas, cum recte scripserit Origenes, liberum esse Christiano per omne tempus ieiunare quod in diebus pentecostes, & die dominico Paulum Apostolum & cum eo credentes fecisse scribit Hieronymus: Sed cum Manichæis cum Aerianis,

Quotlibeto 1 artic. 20

Tomo 4. in ser. dominicæ 1. quadrages.

Cap. 18.

Epist. 4. ad Philip.

Hom. 10. in Luc.

Ad Lucin.

Aërianis, cum Lutheranis, & cum alijs id genus hæreticorum portentis, in contemptum Ecclesiæ die Dominico ieiunare, non minus flagicium sit quam Christum interficere. Adeo verum est, quod ait veritas: Non quod intrat in os, sed quod procedit de ore quod exit de corde cogitatio mala, contemptus, fastus, arrogantia hæc sunt quæ coinquinant hominem. Itaq; & non ieiunare virtutis, & ieiunare quandoq; crimẽ est capitale, si vel hoc ex contemptu, vel illud fiat ex charitate vel necessitate. Omnia munda mundis, coinquinatis autem nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia. Qui charitatem habet, ei munda sunt omnia, necq; peccat si ea vrgente non obseruet indictum ab Ecclesia ieiunium. Qui charitatem non habet, ne ea quidem quæ munda videntur ei munda sunt. Sic à Gregorio scriptum legimus, Maioris enim est meriti charitatis iniũcta refectio, ieiunio propria deliberatione suscepto. Qui enim iussus carnem reficit inuitus, ieiunij præmium deuotione promeruit, & ampliorem mercedem obedientiæ manducando conquisiuit. Quid igitur de ijs dicemus, qui non aliam ob causam, in quadragesima carnibus vescuntur, quam vt ea re sanctorum patrum sanctiones & quicquid magno totius orbis Christiani consensu tot seculis in Ecclesia Dei receptum, & singulari studio fuit semp obseruatũ, id se contemnere & pro nihilo ducere, testatum omnibus faciant. Quid aliud quam Sathaniana esse huiusmodi non Christiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si esca scandizauerit fratrem meum nõ manducabo carnem inæternum, ne fratrem meum scandalizem: Isti contra: Quoniam esca scandalizat fratrem meum, manducabo carnem inæternum, vt fratrem meum scandalizem Nunquid hoc nõ est Sathanam esse? Nunquid hoc non est Christo qui per Paulum loquitur aduersari? Nisi forte Christo nõ aduersatur, qui quod ab eius corpore, quod ab vna, Sancta, Chatholica, Apostolica Ecclesia, iã inde ab ipsis Apostolorum temporibus, tanto studio videtur fuisse semper obseruatum, id ob hoc ipsum reijciendum censet, quia tanto consensu videt obseruari. Vult Catholica, nolo: Non vult Catholica, volo: Citius diem Dominicum ieiunauerim, ne cum Catholica resurgente Christo gaudeam, quam vt cum Catholica feria sexta, ob illius crucifixi memoriam, signum aliquod luctus & mæroris ostendam: Quid est, si hoc nõ est Sathanam esse? siquidem Sathanam vocant Hæbrei, quem aduersarium Latini. Digna vox est Augustini quæ celebretur. Turpis est omnis pars, vniuerso suo non congruens: Tu cum te partem, cum Christi corporis membrum existimari velis, quæ tamen ab hoc vniuerso Christi corpore, quæ ab omnibus his, qui Christiani, qui

Tit. 1.

Lib. 2. cap 4. in. 1. Regum.

1. Cor. 8.

Lib. 3. confess.

Catholici, qui Orthodoxi censentur, quamlibet magnis & locorum & temporum interuallis inter se disiunctis, tam admirabili consensu obseruari vides, vt neq; temporũ diuersitas, neq; linguarum varietas, neq; locorum ingens intercapedo ledere concordiam eorum potuerit, sed similes lyræ sint semperq; fuerint, quæ multas quidem & diuersas habet chordas, vnam autem Symphoniam & sonorum concentum vnum emittit. Tu inquam, cum hoc vniuerso vsq; eo non congruis, vt in despectũ vniuersi Christi corporis contraria potius facias omnia, quid esse potest turpius? quid indignius homine Christiano? aut quæ potest esse nota illustrior qua te non Christi colligentis, verum Sathanæ spargentis ministrum esse cuiuis constare queat? Si quis cum vestem omnes in luctu mutasse videret, purpura solus indutus, ostroq; conspicuus in medium prodiret, nonne pro insano haberetur? Atqui non dissimiles huic sunt, qui cum videant vniuersam Ecclesiam, externo quodam abstinentiæ signo merorem suum & dolorem indicare, quem de Christi cruciatibus, quibus peccata sua causam dedisse intelligunt, conceperunt eo ipso die, quo id tanto consensu fieri cernunt ab omnibus, sibi crapulæ indulgendum lætitiamq; præferendam esse putant. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus, dicit per Paulum Dei spiritus, Vides homines diem hylarem sumentes in memoriam Christi resurgentis, gaude cum illis, Vides mœsticiam præferentes in memoriam eiusdem passi, crucifixi, & mortui, quod omnes facere cernis amore Christi, fac & ipse, neq; velis cum vniuerso non congruere. Quamobrem pro paterna sollicitudine nostra, qua liberorum nostrorum saluti prospectum ex animo cupimus, hortamur omnes & obtestamur, vt modis omnibus eorum consuetudinem defugiant, quos non aliam ob causam, vel quadragesimæ diebus, vel sextis ferijs, alijsue temporibus, quibus per vniuersam Ecclesiam abstinetur, carnibus vescentes videre licet, quam vt hoc signo se nihil habere cum catholica commune planum omnibus faciant, vt eos fugiant tanq; viperas & basiliscos, ac certò persuasum habeant, qui cum vniuerso per contemptum non congruũt, & indictaab Ecclesia ieiunia violant, eos reos esse mortis æternæ & ad Sathanæ Synagogam non ad Ecclesiam Christi pertinere. Si quis aũt aliqua ex causa earum quas paulo ante cõmemorauimus ieiuniũ non obseruauerit, maximè vero si morbus quominus ieiunet in causa sit, quandoquidem dominum habemus mansuetum & misericordem, & nihil super vires nostras à nobis exigentem: non est q̃d se propterea criminis alicuius affinem esse putet, modo id de vtriusq; medici consilio faciat. Deinde vero seruet illud.

Rom. 8.

uet illud, quod in sermone quodam Augustino inscripto legitur. Qui ieiunare non prævalet secretius sibi soli, aut si est alius infirmus cum ipso, in domo sua præparet quod accipiat, & eos qui ieiunare prævalent ad prandium non inuitet, quia si hoc fecerit, non solum Deus, sed etiam homines possunt intelligere, illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quod ipse ieiunare non prævalet & magis cum gemitu & suspirio & animi dolore manducet pro eo quod alijs ieiunantibus ille abstinere non potest: ac iuxta eiusdem Augustini & Chrysostomi consilium: Qui ieiunare non valet, largiorem det eleæmosynam, feruentior sit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquijs, in quibus corporis infirmitas nihil obstare potest: inimicis reconcilietur omne odium & vindictæ cupiditatem, ex animo effuget. Quanctp quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, verissimum est illud quod à sapiente scriptum est, Propter crapulam multi perierunt, qui autem abstinens est adijciet vitam. Hinc est quod medici quoctp matrem sanitatis vocant abstinenciam. Nam vnde pedum dolor? vnde vertigo capitis? vnde subitaneæ mortes? vnde cæteri morbi plericp contrahuntur? nisi ex crapula? In paradiso non erat vinum, necp carnium esus, ac ne extra paradisum quidem, ad ipsa vscp diluuij tempora, nihil ominus ad mille propemodum annos hominum vita producebatur, vt qui septingentos aut octingentos annos vixisset, immatura morte decessisse videretur. posteaquam vero carnibus vesci, vinumcp bibere mortales ceperunt: facti sunt dies annorum nostrorum septuaginta anni: Si autem in potentatibus, octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor. Ægre nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quod centenarijs vixisse legimus, qui carnium vsum nesciebant, In deserto fuit populus Israël quadraginta annis: donec manna tantum & aquâ contenti fuerunt, nullus in eorum tribubus debilis aut æger reperiebatur: Posteaquam autem de carnium ollis quibus alebantur in Ægipto recordati, desiderijscp suis in Ægiptum reuersi sunt, à terra promissionis eos Deus exclusit. Petierunt carnes: dedit illis Dominus carnes. Quid autem dicit scriptura? Ad huc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiusmodi cibus, & ecce furor domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis, vocatuscp est ille locus sepulchra concupiscentiæ, ibi enim sepeliuerunt populum qui desiderauerat carnes. Necp vero tunc solum id ita factum esse legimus q vidimus etiam nos, præter necessitatem in quadragesima carnibus vescebantur, eos quoniam compati cum Christo noluerunt, ad resurrectionis eius

Ser. 62. De tempore.

Augusti. ibidem Chrisost. Hom. 10. in Gen.

Eccli. 37.

Psalm. 89

Num. 11. Psalm. 77.

dem gaudia non peruenisse, mortemq; prius cum vita commutasse, quam lætus ille paschatis dies illuxisset. Contra vero de
Daniel .1. Daniele, deq; Anania, Azaria, Mizaële diuina refert Hystoria, quod cum curæ cuiusdam traditi fuissent, vt eos delicatioribus cibis, qui supersuissent de mensa Regia pasceret, vltro petiuerunt, vt in suos vsus quæ mittebantur a Rege conuerteret, ipsos leguminibus tantum et palmulis aleret, ac si quid aliud præterea dare vellet inanime, nam se fastiditis alijs cibos appetere tales. Cumq; præfectus eorum cupere se quidem illis gratificari, dixisset, sed metuere ne si rex deprehendisset maciem, corporibus eorum extenuatis decoreq; vultus immutato, præcipue si collati cum his essent, qui delicatioribus epulis alerentur, in capitis discrimen veniret, Daniel simul vt in eo quod peteret concedendo minus eum fore difficilem animaduertit: fac inquit, periculum der decem saltem dies: quod si nihilo deterius affecta fuerint nostra corpora, pergé nos ijsdem pulmentis reficere. Sin autem de pristino vultuū nostrorum decore, detractum erit aliquid, nō recusamus quin regis præcepto satis facias. Fecit prefectus periculum, ac reipsa comperit, non modo nihil eos maciei contraxisse pulmentorum esu: verumetiam habitiores multo factos & nitidiores, his qui delicatioribus carnibus demensa regia missis vescebantur. Sed quid opus est Danielem, tresue pueros illos cōmemorare? Videre nunc quoq; licet ex his præcipue qui monasticam vitam agunt pleroscq; cum non tantum Quadragesimæ diebus: verumetiam per omne vitæ suæ tempus á carnibus abstinuerint, habitiores multo nitidioresq;, quam qui per petuo carnium esu, vinoq; venas distenderunt. Quamobrem & priscos illos Monachos recensere superuacaneum ducimus, qui cum admirabili quadam fuissent abstinentia vt alij ne panem quidem, totis annis octoginta gustauerint: alij septem integros dies ieiunādo continuauerint & fuerit eorum ingens multitudo, omnes fere fuisse longæuos, ac cæteros in seculo degentes, ætate
Lib 6. cap. 38. longe superasse in Ecclesiastica sua historia narrat Theodoritus. Quorsum enim attinet externa proferre, cum eius rei domestica multa producere liceat exempla? Quam religiosè nostri maiores indicta ab Ecclesia ieiunia obseruauerint, ex ijs qui paululū ætate processerunt, quiue sanctæ illius antiquitatis adhuc reliquias vident, ignorat nemo. Atqui multo fuit eorum vita productior, multo valetudo robustior, quam sit istorum qui diabolica fraude decepti, nisi carnibus in Quadragesima vescantur, ad paschalium festorum gaudia, se pertingere non posse persuasum habent, plus in carnium esu, quam in Deo, qui solus seruare potest, fiduciæ collocantes. Qui primus ex clarissima Iagellonum familia

familia regnauit in Polonia regis huius nostri proauus VVladislaus, cum annis prope quinquaginta regni gubernacula tenuisset, paulominus quam centū annos vixisse memoratur. Atqui tanta regem hunc abstinentia fuisse nostris proditum est analibus, vt aquæ solius potu contentus, nec vinum, nec siceram, per omne vitæ suæ tempus gustauerit vnq̄. Sextis vero ferijs omnibus pane solo contentus fuerit. Tantum ab est, vt is, quæ sunt Ecclesiæ consuetudine recepta ieiunia violauerit, duriores vt ipse sibi ieiunandi leges, vltro, quam quæ prescriptæ sunt imposuerit, Cuius exemplo filius Cazimirus, nostri Regis auus, nihil præter aquam bibebat. Qui cum & ipse non minus quam pater VVladislaus, in obseruandis Ecclesiæ ieiunijs religiosus fuisset quamuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamē ab illis abfuit interuallo, cum ad regni gubernacula per annos, quadraginta sederit, Porro Cazimiri filius, pater & cognominis huius, qui nunc habenas regni moderatur: vir cum alijs virtutibus cum primis illustris, tum insigni pietatæ magnoq̄ animi robore, & in prisca religione, fideq̄ catholica tuenda & conseruanda constancia singulari præditus: num & ipse non admirabili quadam fuit abstinencia? quem patris auiq̄ exemplo, nihil præter aquam potasse totis annis quadraginta, ac vixtandem affinis sui Frederici Marchionis Brandenburgensis, medicorumq̄ consilijs adductum scimus, vt suæ valetudinis tuendæ causæ, prandij saltem & cęnæ tempore, vino modico vteretur. Is vero Quadragesimam cęteraq̄ ab Ecclesia indicta ieiunia, præterea, quæ sibi ipse imperauerat, tam sancte obseruabat, vt priusquam ad ætatem decrepitam veniisset, ne medicis quidem vt obtemperaret, persuaderi sibi facilé passus fuerit, si quando quibus ieiunatur diebus, aut carnibus, aut ouis eum vesci iuberent, quod solius Dei benignitatè, si visum hoc illi fuisset absquæ carnibus etiam, se pristinam incolumitatem recuperare posse confidebat. Quid autem? nunquid hæc eum fefellit fiducia? nunquid per hanc tam arctam ieiuniorum obseruationem, vel de corporis robore, vel de vultus decore, vel de vitæ curriculo detractum fuit aliquid & diminutum? Adeo nihil eorum factum est vt illud potius acciderit, quod de Daniele, deq̄ tribus pueris Paulo ante commemorauimus, quanto maior fuit regis abstinentia, tanto & facies augustior nitidiorq̄, & membra corporis robustiora, & ætas fuit prouectior. Regnauit annis prope quadraginta duobus, vixit fere bis totidem, tot victorijs clarus, tot rebus a se domi foriscq̄ fæliciter gestis illustris, vt earum laude vix vlli maiorum suorum, Poloniæ Regum fuerit secundus. Hæc nos non alte petita, sed eorum tantum regum ex-

empla, quorum stirps ad hucsuper est produximus, vt planum omnibus fieret, magis adeo ad augendum robur corporis, vitã q̃ longius producendam, eorum quæ indicta sunt ab Ecclesia ieiuniorum obseruationem facere, quam vt aliquid adferre detrimenti valetudini videantur. Neq̃ vero id non iuxta promis-
Exodi. 20. sionem Dei dicentis: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Nam sicut in explicatione Decalogi docere nos meminimus, patris & matris nomine, non ij solũ accipiendi sunt, ex quibus prognati secundum carnem sumus: verum etiam cum alij qui præsunt, tum hi præcipue de quibus
Heb. 13. Paulus admonet dicens. Obedite præpositis vestris & subiacete eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Quisquis igitur debitum eis honorem non præstat, quisquis eorum dictis audiens non est: quisquis in eorũ contemptum, vel ieiunia, vel quæcunq̃ tandem alia sunt, admirabili q̃dam totius Ecclesiæ præpositorum consensu constituta, sub vno traditionum humanarum nomine, reicienda putat, ad eum hec promissio non pertinet, quæ solis illis recte facta creditur, qui Patrem & Matrem honorant, qui Deo patri & Ecclesiæ matri dicto se Filios præstant audientes, qualis fuerunt hi, quos iam cõmemorauimus, pientissimi reges nostri & qui ante eos regni gubernacula tenuerunt: Qualem etiam esse videmus ex illis prognatum Regem nostrum, Sigismundum Augustum, qui nihil a maiorum suorum pietate deflexit: qui cum honoret patrem suũ, honoret matrem suam, sec̃q̃ Dei patris & Ecclesiæ matris filium adeo præstet obsequentem, vt nullis persuasionibus adduci se passus fuerit, quo vel interdicto carnium esu, præter necessitatẽ, sanctæ quadragesimæ diebus vteretur, vel a quibuscunq̃ tandẽ alijs Ecclesiæ matris nostræ placitis discederet: ad eum quoq̃ pertinere promissionem hanc minime dubitamus, quod erit longæuus super terram, nec̃q̃ minus quam Diuinus pater eius vitã aget fælicem ac diuturnam. Quam spem nostram vt ratam Deus esse velit, pro sui nominis gloria, proq̃ regni totius & Ecclesiæ tranquillitate sedulo præcamur. Quominus ferendi sunt qui netam pij quidem regis exemplo mouentur, vt sanctis maiorum suorum vestigijs incedant, nec ea sibi contemnenda putent, quę summa ratione sunt ab illis instituta: quorum etiam si causas ignorarent, tantam tamen apud filios Ecclesiæ matris authoritatem esse oportebat, vt semper decretis illius obediendũ non semper eorum quæ decreuisset, rationem esse flagitandam existimarent, Verum de corrupta Ecclesiæ disciplina dec̃q̃ sublata prorsus omni, per audaces & sibi placentes homines, obedientia queri, non est præsentis instituti: eò vnde deflexit oratio

nostra

noſtra reuertatur. Illud nobis demonſtrare propoſitum fuerat, qui matris Eccleſiæ decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa inſtitutam, vel quadrageſimę, vel quibuscunq; tandem ſtatis aliis diebus ieiunaſſent, & ab interdicto carnium eſu ſibi temperaſſent, eos non modo nihil incomodæ valetudinis ex eo contraxiſſe, verumetiam robuſtiores factos, in multo longiorem ætatem, vitam ſuam produxiſſe, quam quanta ſit eorum ætas, qui quamlibet leuis tentaciuncula fuerit, non alia ratione, quã carnibus ieiuniorum diebus edendis illi ſe mederi poſſe perſuaſũ habent. Ac non protulimus nos quidem exempla niſi regum, id q; eorum tantum, qui ſunt ex Lagellonum familia prognati, cuius adhuc ſtirps ſuper eſt, ac regno fæliciter præeſt. Quod ſi priuatorum, aut aliorum inferioris ſtatus exempla producenda putaſſemus, finis reperiri potuiſſet nullus. Vnum tamen commemorabimus. In oppido ſrziensko, quod viri fuit inſigni pietate prædíti, Fælicis á ſrziensko Palatini & præfecti plocenſis, qui nõ ita pridem in Chriſto obdormiuit, vita longiore dignus, cum catholicæ & orthodoxæ fidei cumprimis tenax fuerit: In hoc igitur oppido memorabili quodam opere ſepulchrum conſtructũ viderelicet quod is auo ſuo paterno poſuit: teſtatur hunc inſcriptio ſepulchri centum quadraginta annos vixiſſe, quem Eccleſię ieiunia religioſe obſeruaſſe, nec ea carnium eſu contaminaſſe, dubium eſſe debet nemini: cum non minor hac in parte maiorum noſtrorum religio fuerit, quam vel Antiochenorum de quibus meminit Ioannes Chryſoſtomus, cum eſſet apud eos præsbyter vel regnante Iuſtiniano Imperatore Conſtantinopolitanorum Id quod vel ex eo quod noſtra factum eſt memoria colligere licet. Cũ enim ante annos plus minus quadraginta Eraſmus Vitellius Plocenſis Epiſcopus, ex vrbe rediens diploma põtificium attuliſſet, q̃ libere omnibus, poteſtas permittebatur ferijs quartis carnibus veſcendi, non eſt quiſquam in toto Poloniæ regno repertus, qui conſeſſa ſibi poteſtate hac, vti vellet. Tanta fuit etiam noſtræ ætatis hominum grauitas, tanta conſtancia, tanta religio in ijs mordicus retinendis, quæ a maioribus noſtris nobis per manus tradita accepimus. Sed hæc iſta de re iam dicta ſufficiant: ſatis enim ex ijs demonſtraſſe videmur, quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, prodeſſe magis ad eam rem certis temporibus, carnis abſtinenciam, q̃ obeſſe Cæterum demus illud, ſi quis a carnibus per quadrageſimã abſtineat, de corporis viribus nõ nihil detrahi, Verũ ſi Plato cũ non eſſet neſcius, quã grauem aduerſariũ, carnem noſtram habeamus. Academiam Athenis in loco peſtilenti elegit, vt nimiã corporis ferocitatẽ vel vt uitem palmite luxuriantem amputaret: ſi fecit hoc ille,

quo liberius ei sapientiæ vacare liceret, quæ stultitia est apud Deum, quanto magis faciendum nobis est, vt eo præsertim anni tempore, quo plus in carne nostra ferocitatis esse consueuit, (cuiusmodi vernum esse tempus creditur) nõ eis qui sunt saluberrimi, quicq; maxime nutriunt, cibis vtamur, quo caro nostra facilius in officio contineri necq; spiritum impedire queat, quo minus, quæ sola est vera Philosophia, diuinis beneficijs contemplandis vacare totus possit. Testantur autem hoc etiam ipsi medicorum libri bonam valetudinem quæ in summo est, fallacem & periculosam esse, quod summis negatum est stare diu, vt qui in offenso valetudinis suæ cursu ad virilem ætatem peruenerũt, eos posteaquam aliquo non grauissimo morbo correpti fuerint in extremum vitæ discrimen adductos, videre sæpe licuerit, non nisi difficulter ex eo recreatos. Cui periculo minus obnoxij videntur, qui subinde cum leuioribus morbis conflictantur vt nõ omnino nolle debeamus, interpellata potius morbis, quam perpetua quadam incolumitate frui, quod hæc plerunq; non solet esse diuturna. Sunt itaq; longioris æui, quibus athletica illa valetudo perpetua non est. Quanquam Christianum hominem corporis quam minimam habere rationem oportet, cum quod illius incolumitati detrahitur, animi sanitate pensetur. Cum enim qui foris est, noster homo corrumpit̃, is qui intus est sicut a Paulo scriptũ legimus, renouatur de die in diem. Eum qui foris est, hominem corpus nostrum, cum, qui intus est, animum Paulus intelligi vult, vt quantũ illi detractum fuerit, tantũ huic virium accedat. Quid autem aliud est corpus nostrum, cũ; carcer noster de quo educi animam suam Propheta petit? Quanto lautioribꝰ & delicatioribus cibis, curatum & saginatum a nobis corpus fuerit, tanto duriorem nobis carcerem præparamus. Non sunt igitur omnia corpori tribuenda, non est nimis delicate fouendus hostis noster domesticus, quo vix vllus vel periculosior, vel nobis est infestior: quin castigandum illud potius, & in seruitutem redigendũ est: quemadmodũ factitasse Paulum scimus, quominus rebellare spiritui quæat. Verum hæc de ieiunijs, decq; ceremonijs dicta sufficiant. Quoniam vero sub vno traditionum humanarum nomine, omnia hæc externa contemni, & pro nihilo duci, hoc infælici æuo nostro videmus, operęprecium esse duximus, vt quid sentiendum de illis sit breuibus explicemus.

1. Cor. 13.

2. Cor. 5.

Psalm. 141.

1. Cor. 9.

De Tradicionibus Humanis.

Cap. LXXXXII.

Sui tem-

SVi temporis ſtatum deplorans Magnus ille Baſilius: Vnum inquit, iam crimen eſt, quod vehementer punitur, ſi paternas quis traditiones diligenter obſeruet. Non impugnamur propter pecunias, non propter gloriæ ſplendorem, non propter aliud aliquid rerum temporalium, ſed propter communem theſaurum, propter hæreditatem paternam, propter ſanam fidem, in acie ac certamine ſtamus. Domus præcationum clauſæ ſunt, altaria cultu ſpiritali vacant, nulli amplius Chriſtianorum cætus, nulla amplius doctorum præſidentia: ceſſarunt doctrinæ ſalubres, ceſſarũt panegyres, hymnodię nocturnæ non habentur, necꝫ ſuper eſt beata illa exultatio, qua domino credentium animę, in ſynaxi & communione ſpiritalium chariſmatum exhilarantur. Nobis iam dicere licet, quod in hoc tempore, non ſit necꝫ princeps, necꝫ Propheta necꝫ præſes, necꝫ oblatio, necꝫ incenſum, necꝫ locus, in quo coram domino poſſit offerri ſacrificium & miſericordia acquiri, Quæ ſint autem ex eo conſequuta, in ea quæ proximè precedit Epiſtola, narrat idem dicens. Interea vident nos infideles, nutant qui modicæ ſunt fidei, fides ipſa in ambiguum vocatur, ignorantia mentibus offunditur, propterea quod formam ac ſpeciem veritatis prætexunt, qui verſutè ſermonem adulterant. Silent enim pie docẽtium ora, reſoluta vero eſt quęuis blaſphema lingua, prophanata ſunt ſacra, domos orationum fugiunt, vt pote in quibus impia docentur. In ſolitudinibus vero degentes, manus ſuas ad dominum de cælis, cum gemitibus & lachrymis extollunt. Ac rurſus in alia Epiſtola. Spreta ſunt patrum decreta, traditiones apoſtolicæ nihili fiunt, recentiorum hominum ad inuenciones ad gubernandas Eccleſias vſurpantur, ex artificio denicꝫ iam loquuntur homines, non theologicæ: Sapientia mundi primas obtinet neglecta crucis gloria, pelluntur paſtores, ſubintroducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Chriſti diſcerpentes, ædes oratoriæ contionibus Eccleſiacticis deſtitutę, ſolitudines referte ſunt plangentibus, ſeniores lamentantur, vetera præſentibus conferentes, iuniores hoc ſunt miſerabiliores, quod quibus bonis priuati ſint, ignorant. Hæc ſunt & alia pleraꝫ quæ ſcribens ad ſuos in Italia & Gallia comminiſtros, grauiter deplorat Baſilius. Cæterum ſi miſer tunc fuit & calamitoſus Eccleſiæ ſtatus, non minus, certe nunc infælix eſt & calamitoſus, necꝫ magis illis quam noſtris temporibus his hæc Baſilij deploratio conuenire videtur. Graue piaculũ viſum eſt Baſilio, quod clauſæ tum fuere domus orationũ, at nunc partim priuatorũ domicilia factas, partim in horrea & eq̃rum ſtabula cõmutatas, partim prorſus euerſas, et q̃d horrendũ eſt dictu, vix

In Epiſto. 70.

Epiſte. 61.

etiam apud posteros credibile futurum, crucem in quam furti, aut alicuius scæleris alterius condemnati aguntur, in eo ipso loco videre licuit collocatam, vbi crucis qua redempti sumus, & mortis Christi, iugis repræsentacio, recordacioq; fiebat. Altaria tum spiritali cultu vacabant: nunc diruta sunt & confracta, vt in plerisq; locis, ne vestigium quidem illorum superstit vllum.

Quod autem spirituali cultu altaria tum vacabant, non ideo factum est, quod eum improbandum quisquam esse diceret: Verum ob eam potius causam, quod in graui Sacerdotum orthodoxorum persecutione, non facile reperire licebat, qui spiritualem cultum hunc Deo præstarent. At nostro tempore, cultus ipse spiritualis, quam proprie Deo debitam seruitutem vocat, Augustinus, prorsus abrogatus in plerisq; locis esse videtur. Necq; dubitant blasphemi homines, tremendum illud missæ sacrificiū, (hoc enim per spiritualem cultum intelligi vult Basilius) horrendam abominationem & idololatriam appellare. Ac quicunq; tunc fuerit Ecclesiæ status, plangere tamen his qui agebant in solitudine, Deumq; suis precibus, citra cuiusquam interpellationem placatum reddere licebat: nunc non alij sunt qui persequutionem patiuntur grauiorem, quiq; magis hominum ludibrio sunt expositi, quam qui solitariam vitam degentes, Deo pie colendo, se totos dicauerunt. Quod si nunc Basilius viueret, si q̃d vix etiam immanes Barbari facerent in Christi crucifixi simulachra, eos qui Christiani censeri volunt, haud aliter seuire cerneret, quam fuit olim á Iudæis in viuentem Christum sæuitum: si Christi corpus & sanguinem in Eucharistia conculcari: si horrenda alia patrari aspiceret? quæ tandem illi lachrimæ? quiplanctus? quæ lamentaciones ad præsentem Ecclesiæ statum deplorandum sufficerent? Quod autem nobis quoq; nunc obijcitur crimen grauius, quam quod ille suo tempore pijs obiectum esse queritur. Nunquid non hoc solo nomine rei pronunciamur grauissimi criminis idololatriæ, quod paternas traditiones retinemus, quod non temerè discedere nos ab eis oportere persua-
Ezech. 20. sum habemus? Nonne quibus verbis populum Israhel, per Pro-
Exod. 32. phetam dominus olim est hortatus, vt ne in præceptis patrum suorum incederet, quorum cor post idola gradiebatur, cum sibi quem adorarent, vitulū aureum in deserto conflauissent, ea verba, obtorto, quod aiunt, collo in nos torquere, ac per ea nos ab eo cultu deterrere conantur, quo maiores nostri, pie Deū sunt ,psequuti, quorum nomine si volunt eos intelligi qui ante sexcentos annos in Polonia vixerunt, recte illi sané: nam in illorū preceptis absit vt incedamus: certo enim scimus, quod illorum cor post idola gradiebatur, á quorum cultu grauiquæ Diaboli seruitute,

seruitute, nos per Dei misericordiam liberatos esse gaudemus, et eius hoc immensum beneficium non sine singulari quadam grati animi testificatione, pleno, quod aiunt, ore, libenter prædicamus, simul supplices clementiam eius, præcamur, vt agnita semel veritate, ne nos retrorsum conuerti ab eo quod nobis creditum est sancto mandato, neue doctrinis varijs & peregrinis abduci & á quatuor Euangelijs quæ vnum sunt, in quintum aliud, quod ignorauit hactenus Ecclesia Christi, transferri patiatur, Sin autem patrum nomine, vel Apostolos vel eorum successores, adhæc vsq; nostra tempora, quorum nos qui iam non carnis, verum promissionis filij sumus, liberos esse gloriamur: Si Hieronimũ, Ambrosium, Augustinum, si Basilium, Athanasium, Gregorium, Nazianzenum, si sanctos martyres & Episcopos nostros Adalbertum & Stanislaum, qui Euangelium Christi, per longum sacerdotum & Episcoporum successionem, sibi per manus traditum, sanguine suo signatum nobis reliquerunt, si hos patrum nomine volunt intelligi, da Christe, vt in eorum semper præceptis incedamus, da vt ab eorum vestigijs nunquam aberremus: da ut quorum cum admiratione quadam conuersationis exitum intuemur, eorum fidem imitemur, ac prius lucis huius vsuram, prius ea nobis omnia, quæ sunt charissima mortalibus eripi velimus, quam in hanc nos mentem impelli patiamur, vt in sanctorum horum patrum nostrorum præceptis non esse nobis incedendum existimemus quam nos isti docuerunt idololatriã, eam fac vt perpetuó retineamus. Verum nõ est illa idololatria, sed est pia cumprimis, & salutaris doctrina, quam illi, quos vere patres nostros agnoscimus, á suis maioribus acceptam, per manus nobis tradiderunt, Ea vero est ipsissima idololatria, quam isti tradunt impij, qui nos iubent sequi Deos alienos, hoc est, noua quædam & aliena ab Ecclesia dogmata quæ si recepta semel fuerint, necesse est vt fides beatorum patrũ nostrorũ, aut tota, aut certé magna ex parte vioet, necesse est vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes Clerici, Leuitæ & sacerdotes, tot Cofessorum millia, tanti Martyrum exercitus, tanta Vrbium, tanta Populorum celebritas & multitudo, tot Insulæ, Prouinciæ, Reges, Regna, Gentes, Nationes, totus postremò iam penè terrarum orbis, Christo capiti per catholicam fidem incorporatus, tam longo seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, & idola coluisse, pnũcietur. Quæ est si non hæc est ipsissima idolatriæ, ppagio, cũ tuũ ipse verbũ, p Dei verbo rudi plebeculę vẽditas, cũ tuarũ opinionum

2. Pet. 2.

Rom. 12.

Heb. 11.

opinionum commenta, sic incipis admirari vt ea tanquam diuina quædam oracula velis ab omnibus adorari? cæteros omnes desipere, te solum sapere: cæteros omnes cæcos esse, te solum videre persuasum habes? Profert sententiam suam Lutherus, quo facilius imponat imperitis, aliquot eam scripturæ verbis in prauum sensum detortis, adstruere conatur: vocat statim Euangelium, vocat verbum Dei. Profert suam ad eundem modum Zuinglius, aut Caluinus, vocat eam & ipse verbum Dei: Profert similiter sua somnia Balthasarus aut quicunq; tandem alius de grege Anabaptistarum, vocat verbum Dei: Quid si (quod ne cogitare quidem, vt in mentẽ veniat vnquã homini Christiano prohibere dignetur Deus) nos Ecclesiæ catholicæ tederet si ab ea segregati, sententias istorum, nobis amplectendas esse putaremus: nunquid non quot sunt hæreticarũ opinionũ commenta, tot verba Dei, quot hæreticos, tot sequuti Deos esse videremur? In quam fraudem, qui miseros mortales inducere conantur, quid aliud existimandi sunt dicere, quam quod á pseudopropheta dictum in Deuteronomio legimus. Eamus & sequamur Deos alienos, quos ignoramus & seruiamus eis. Nobis vero prius omnia Deus eripiat, quam hãc mentẽ, qua semel nobis deliberatum est, omnia prius & facere & pati, quàm vt sequamur Deos alienos, hoc est errores extraneos, nouos & inauditos quos hactenus ignorabamus: vt seruiamus, hoc est, credamus eis. Quin Deo nos obtemperabimus potius dicenti: Non audies verba prophætę illius, qui iubet sequi Deos alienos, vnum Deum sequemur, vni Deo seruiemus, vnius Dei verbo credemus, eius qui multifariam multisq; modis olim locutus in Prophætis, postea locutus in Filio, locutus in Apostolis, loquutus est deinceps semper & loquitur adhuc, in vna, Sancta, Catholica, Apostolica, Ecclesia: Quicquid ab illa tanq; Dei verbum receptum est, siue scriptum id est, siue traditum, tanq; Dei verbum obuijs quod aiunt, vlnis amplectemur, & qua summa possumus veneratione prosequemur. Neq; audiemus istos, qui si quid in scripturis reperitur, etiam si totius Ecclesiæ quodam admirabili consensu rebecum sit & approbatũ, sub vno tamen traditionum humanarum nomine, statim reijciendum esse censent: Verum Dei spiritum audiemus potius per Paulũ loquentem: Itaq; fratres state, & tenete traditionis quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolam nostram. Sed videre libet, quid ab istis tandem adferatur, quamobrem traditiones humanas reijciendas putent. Certè quod adducunt ex Ezechiele: in præceptis maiorum vestrorum noltie incedere: Quid eó potuit proferri ineptius magisq; ridiculum, ad pios maiorum nostrorum

Deut. 13.

Heb 1.

2. Thess. 2.

Ezech. 20.

noſtrorum cultus euertendos? eorum dico quos ſexcentis his annis quibus in Polonia Chriſti receptum eſt Euangelium, in fide & confeſſione Chriſti nominis ex hac vita migraſſe conſtat. Quę autem eſt iſtorum hominum cœcitas, qui non vident, ſi quis verbis velit vrgere, ſuis hoc quos per quintum Euangelium genuerunt, liberis multo dici poſſe rectius: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere. Nos enim non tam in patrum, quam in auorum, proauorum, attauorum noſtrorum præceptis incedimus, qui mille iam & quingentis annis, eadem qua nos ratione Chriſtum coluerunt, eiuſque colendi rationem partim ſcripto, partim traditionibus, ad nos tranſmiſerunt. At iſtorum liberi (niſi mentem illis dederit Deus meliorem) in quorũ aliorum, quam in patrum ſuorum præceptis incedunt? auos enim & proauos hoc quidem tempore numerare nullos poterunt: niſi forte non habet ſua quoque præcepta, non habet ſuas quoque conſtitutiones, iſta diſgregata congregatio, & vndiq; diſſecta ſecta. Atqui præter alios quoſdam ſcribit de horum conſtitutionibus, is, qui vitam ſuam inter eos tranſegit, Eraſmus Roterodamus, his verbis: Excuſſum eſt iugum humanarum conſtitutionum, ſed vbi ſunt, qui ſubmiſerunt ceruicem ſuam ſuaui iugo Chriſti? & interim conſtitutiones humanę conſtitutionibus humanis, imo parum humanis mutantur; titulus modo mutatus eſt: vocantur enim verbum Dei: cæterum res adeo nihil eſt mitior, vt cumplures boni viri, præferant vltroneum exilium iſti magnifice decantatæ libertati. Atque adeo proceres & anteſignani iſtius factionis, cum nondum ad Epiſcoporum dignitatem, opes, ac ditionem peruenerint, tamen eiuſmodi ſpecimen de ſe præbent, vt ego me malim in Epiſcoporum, quam in horum poteſtatem tradere, ſi detur optio: malimq; Cæſaris potentiſſimi ferre iugum, quam quorundam magiſtratuum Euangelicorum, quamuis humili ſorte: Sic excutiunt iugum hominum, qui ueſtro Euangelio ſubmittunt ceruices: magis vereor, ne pleriq; pro graui iugo hominum, portent grauius iugũ Diaboli: Excuſſa eſt obedientia Epiſcoporum, ſed ita vt ne prophanis quidem magiſtratibus pareatur. Hæc ille de conſtitutionibus eorum, qui nunc Euangelici vocari malunt, quam Chriſtiani, quiq; tanto conatu conſtitutiones humanas euertere moliuntur: qui certe propheticum illud: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, ſuis poſteris multo verius occinere poſſunt, quam nobis, qui traditiones Apoſtolicas retinemus. Cæterum quæ certa, ſtabilis & fixa futura eſt religio, ſi nunquam filijs in patrum ſuorum, qui catholicæ fuerint & orthodoxæ fidei, præceptis incedere licebit? Niſi forte hoc iſti volunt, vt nun-

In epiſtola cont. Pſeudoeuang.

quam eandem quam patres religionem filij, neceoſdem ritus obſeruent, quo vel hac ratione, ſe quiduis eſſe potius quam catholicos, teſtatum faciant omnibus. Verum aliud nos docet diuina ſcriptura: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi: Non te prætereat narratio ſenio-rū, ipſi enim didicerunt à patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum: Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter tranſgreditur, qui ſtatuta patrum poſtponit, atq; confundit, ſicut Alexander quartus à Petro Pontifex Romanus in prima ſua decretali ſcribit Epiſtola. Sed habent interim iſti, alia quoque ſcripturæ loca, quibus recte perſuaderi putant hominibus, vt ne traditiones patrum obſeruent. Adferunt magno ſuorū applauſu, quod olim ab Arrianorū Epiſcopo Maximino productum fuiſſe legimus, cum aduerſus Auguſtinum diſſerens, nihil ſe præter ſcripturas Canonicas recepturum eſſe diceret: Sine cauſa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum: Ad quæ ne reſpondere quidem dignatus eſt Auguſtinus, quod nihil ad cauſam pertinere iudicaſſet: Quis enim ignorat de quo traditionum genere Chriſtus ibi loquatur? nimirum de eo quod aut leue prorſus eſt ac inutile, nec ad Dei cultum quicquam facit, quale fuit, non lotis manibus manducare, qua de re tum ſermo fuerat: aut quod præceptis Dei palam aduerſaretur, quale fuit, cuius in eodem loco Chriſtus meminit: Quicunq; dixerit patri aut matri, munus quodcunq; eſt ex me tibi proderit &c. quoties verbis hoc ſignificare velle videbantur, in templo munus offerre ſatius eſſe, quam neceſſitati parentum ſubuenire: Quod aperte fuit illi præcepto Dei contrarium: Honora patrem tuum & matrem tuam. Nihil aliud his verbis Chriſtus intelligi vult, quam, quod adnotatum eſt à Baſilio, traditionibus humanis ad mandatum Dei reprobandum, obſequendum non eſſe: Hoc illa ipſa Chriſti verba ſatis indicant, cum dicit: Reſcindentes verbum Dei per traditionem veſtram, quam tradidiſtis. Atqui de quibus traditionibus paulo ante verba fecimus, tantum abeſt, vt aut leues, aut inutiles, aut cum verbo Dei ſint pugnantes, vt etiam ad cultum Dei promouendum facere plurimū videantur: cuius generis traditiones, non modo non reiiciendas, aut etiam reprehendendas eſſe Chriſtus putauit: verumetiam quas ipſe obſeruaret dignas indicauit. Encæniorum feſtum non à Moyſe, qui Dei ſequeſter & interpres fuit, ſed à Machabæis inſtitutum eſſe legimus: & tamen quod recens adeo fuit inſtitutum, id ſua præſentia Chriſtus honeſtare dignatus eſt: vſque eo ne recentes quidē traditiones ſiue conſtitutiones contemnendas eſſe duxit.

Deuter. 32.
Eccleſ. 8.
Prouer. 22.
Li. 1. contr. Maximin.
Matth. 15.
Exod. 20.
In Ethicij diſſin. 11.
Matth. 7.
Deut. 5.
2. Malach. 8
Ion. 10.

duxit. Verum est & illud quod producunt ex Paulo telum: Si quis, inquit, vobis euangelizauerit, præterquã quod accepistis, anathema sit, quod cum antea productũ à Græcis quoqꝫ, Petrus Lombardus author est, & ex ea disputatione quã habuit Anselmus Hauelburgensis episcopus, æqualis Petri Lõbardi cum Nechita Archiepiscopo Nicomediæ, manifestũ est: tum in Concilio Florentino, quo tempore de processione sancti spiritus cõtrouertebatur, obiectũ ab eisdẽ fuisse, concilij eius acta testantur: fuitqꝫ plane Græcis etiam ipsis postea fatentibus, siculneum in hac scriptura præsidium. Quoniam verò proprium semper hoc fuit hæreticorũ axioma, nihil esse recipiendum prꝫter scripturas: dubium non est quin priscis etiam sæculis, ad probandũ illud, hęc Apostoli uerba detorserint. Quamobrẽ illũ ex Euangelio locum enarrans Augustinus: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modo: Admonitio, inquit, beatissimi Apostoli de vestris cordibus non recedat: Si quis vobis euangelizauerit, præterꝫ quod accepistis, anathema sit. Non ait, plusꝫ accepistis, sed præterꝫ quod accepistis: nã si illud diceret, sibi ipsi prꝫiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vt suppleret, quę illorũ fidei deerant. Sed qui supplet, quod minus erat, addit, nõ, quod inerat, tollit: qui autẽ prꝫtergreditur regulã fidei, non accedit in via, sed recedit de via. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo: adijcienda illis fuerant, quæ nesciebant, non quæ didicerant euertenda. Quis non facile perspicit ex his Augustini verbis, non eã fuisse Pauli mentẽ, vt his quæ per se tradita fuerant & annunciata, nihil adijciendũ existimaret, sed hoc eum tantũ cauere voluisse, cum hæc scriberet, ne quid contrariũ his reciperent, quæ prius à se tradita accepissent. Post hanc ad Galatas scriptã epistolã, scripsit prꝫclarum illud Euangeliũ suum Ioannes: nunquid quotquot illud receperunt, eos, vel authorem ipsum, anathema Paulus esse voluit? Quare vel cœco perspicuum esse potest, quã inepte colligere conentur isti ex hoc loco, nihil scripturis adijciendũ, nihil prꝫter scripturas recipiendũ nihil esse nouarũ constitutionum aut sanctionũ ædendũ: In quo tamen, nõ prætercꝫ quod scriptum est à nobis, sed prꝫterꝫ quod euangelizauimus vobis, prꝫter id quod accepistis traditũ, & annunciatũ à nobis, disertis verbis expressum est, vt magis ad traditionem, quã ad scripturam referri queat. Cumprimis absurdum esse Tertullianus existimat, vt diabolo semper operante, et adijciente ad iniquitatis opera, opus dei aut cessauerit, aut proficere destiterit: cum propterea paracletũ miserit dominus, vt quoniã humana mediocritas omnia semel capere non poterat, paulatim dirigeretur, & ordinaretur, & ad perfectũ perduceretur disciplina, ab

Galat. 1.

Li. 1. dist. 11.

Li. 2. contrapositor. ca. 21 & 22.

Tract. 48. in Ioan. Ioan 16.

1. Thess. 3.

De velan. virginibus

Ioan.16. illo vicario domini, spiritu sancto. Adhuc, inquit, habeo multa loqui vobis, sed nondū potestis ea baiulare. Quem secutus Vincentius Lyrinensis: Quis ille, inquit, est tam inuidus hominibus, tam exosus Deo, vt nullum in ecclesia Christi profectum haberi velit religionis? Sit sane: verum ita, vt vere profectus sit ille fidei, nō permutatio: siquidem ad profectum pertinet, vt in semetipsa vnaquæq; res amplificetur, ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud transuertatur. Crescat igitur oportet, & multum vehementer q; proficiat tam singulorū, quā omnium, tam vnius hominis, quam totius ecclesiæ ætatum ac sæculorum gradibus, intelligētia, scientia, sapientia, sed in suo duntaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eadem q; sententia. Imitetur animarum religio rationem corporum, quæ licet annorū processu numeros suos euoluant & explicent, eadē tamen, quę erant permanent. Multum interest inter pueritię florem, & senectutis maturitatem: sed ijdem ipsi fiunt senes, qui fuerant adolescentes: vt quamuis vnius eiusdem q; hominis status habitus q; mutetur, vna tamen nihilominus eadem q; natura, vna eadem q; persona sit: Parua lactantium membra, magna iuuenū, eadem ipsa sunt tamen: quot paruulorum artus, tot virorum, & si qua illa sunt, quę qui maturioris ætate pariuntur, iam in seminis ratione proserta sunt, vt nihil nouū postea proferatur in senibus, quod non in pueris iā ante latitauerit. Anselmus Hauelsburgen. Episcopus in ea disputatione, quā cum Nicœta Archiepiscopo Nicomædiæ habuit, quem librum in bibliotheca Castri Hielsbergesis, nec dū q; scimus typis mandatū, reperimus, adferens & ipse hunc Euan
Ioan. 6. gelij locū: adhuc multa habeo vobis dicere, sed nō potestis ea portare modo: cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnē veritatē, his verbis vtitur: Spiritus sanctus, pcedēs ab ore
Li. 2. cont. positorum cap. 23. veritatis, quæ Christus est, Euangelium prius condidit, postea sanctorū patrū conciliis, auctor & doctor omnis veritatis, sicut promissus fuerat, interfuit, fidem quā ipse idem in Euangelio breuiter condiderat, in conciliis sanctorum patrum explanauit, & quę filius adhuc dicere habuit, ipse procedens à filio veraciter edidit, & pleniter docuit, vt quā tunc soli Apostoli non potuerunt portare, eā nūc simul tota portet ecclesia per vniuersum mundū diffusa. Itaq; sicut dixi, spiritus sanctus, sicut promissus fuerat, vt veniens doceret, tunc, & nunc, & semper omnē veritatē, sanctorum patrū conciliis interfuit, & tanq; doctor omniū prę fuit, fidē sanctæ Trinitatis, quam tenemus inter impietatē Arrij, qui diuinā substantiam separauit, & impietatē Sabellij, qui personas confudit, docens paulatim omnē veritatē, tradidit, sacramenta Ecclesiastica instituit, formā Baptismi, quē dominus instituerat,

conue-

conuenienti moderamine ordinauit,& ritum quem in consecra tione corporis & sanguinis domini tenet sancta ecclesia, disposuit: Patriarchas, Metropolites, Archiepiscopos, Presbyteros, Diaconos,& alios inferiores ordines Ecclesiasticos in ministeriū diuinum, & ad decorem domus dei instaurauit, Chrismales vnctiones, nec non sacramentū pœnitentię,& impositionis manuū ordine sacratissimo & bono distinxit, missarū solennia, et cętera diuina officia in laudē dei apposuit: per Catholicos doctores, quasi per organū suū, sacras scripturas veteris & noui Testamenti nobis tanq̄ extrinsecus pluendo aperuit, arcana quoq̄ diuina sub sigillo diuinarū scripturarū mysterialiter clausa, familiari inspiratione nobis insinuando, tanq̄ intrinsecus rorando innotuit: hęreses paulatim succrescentes (quia virtus altissimi est) potenter dissipauit, leges Ecclesiasticas, ad conseruandā religionem Christianam, per Apostolicos viros dictauit, & vt singula sub breuitate colligā, totā ecclesiam in sancta disciplina eruditam omnē paulatim docens veritatem, lumine veræ scientiæ illustrauit,& adhuc illustrat,& semper illustrabit. Ita quippe promisit, qui non mentitur Deus: Dabo vobis spiritū, vt maneat vobiscū in æternū. Et iterum: Ecce ego vobiscū sum omnibus diebus, vsq̄ ad consumationē sœculi, videlicet per inhabitantē spiritus sancti gratiā. Sed nunquid (aiunt) lex Euangelij nō est sufficiens ad salutē, ut humanis præterea legibus opus habeamus? Est reuera lex Euangelij sufficiens ad salutē: verū est enim quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Omnia continet Euangelium, et prȩsentia & futura, honorē, pietatem, fidē: simul omnia prędicationis verbo conclusit. Verum hæc ipsa lex Euangelij docet nos, vt ecclesiā audiamus, vt parentes honoremus, vt prępositis obediamus, vt quę dicunt nobis in cathedra Moysi, cui successit cathedra Petri, sedentes ea faciamus, etiamsi, quod fit non raro, non faciant ipsi quæ dicunt. Atq̄ hęc tam serio, tamq̄ graui commination prȩcipit, vt qui non audierit ecclesiam, eum velit haberi tanq̄ ethnicum & publicanum, vt Christum non audiri, Christum sperni dicat, si quis prępositum non audiat, vt apertis verbis affirmat, damnationē acquirere, si quis potestati resistat. Quapropter scribens ad Magnesianos Ignatius, qui Ioannis Euangelistæ discipulus,& tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus: Dignū est, inquit, vos obedire Episcopo vestro,& in nullo ei contradicere: terribile est enim tali cōtradicere: nō enim istū visibilē quis spernit, sed illum inuisibilē in eo contemnit, qui non potest à quoq̄ contemni: hic enim nō ab homine, sed à deo habet promotionē: dicit enim Deus Samueli de contemptoribus eius: Non te spreuerunt sed me. Hæc Ignatius etiā in alijs Epistolis subinde pluribus

Hom. 1. in Epistol. ad Titum.
Matth 18.
Exod. 20.
Matth. 15.
Hebr. 13.
Matth. 23.
Lucæ 10.
Rom. 13.
Epist. 6.
1. Reg. 8.
Epist. 1.

Hebr. 13. verbis inculcat. Nam & ad Tralianos scribens: Episcopo, inquit, subiecti estote sicut domino: ipse enim vigilat pro animabus vestris, tanq; rationē redditurus. Sicut domino sic Episcopo vult obediri. Quorsum aūt ut obediatur illi, monet, si nullā habet Episcopus præcipiendi facultatē? aut cum habeat, si nulla penes eos, qui recta præcipienti nō obtemperauerint, culpa residebit? Continentur in Euangelio quæcunq; sunt ad salutē necessaria præcepta omnia, sed tanq; in semine: multoq; maxima pars Euangelij peruenit ad nos traditione, per exigua literis est mandata. Quamobrem & Chrysostomus: Nihil hic de scriptura, verum de Euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi velit indicat ipse cum dicit. Omnia verbo prædicationis concluſit. Non quod atramento scriptū, sed quod verbo prædicationis traditū est, vocat Euangeliū. Quis autē negat omnia per Christum esse prædicata, quæ sunt ad salutē necessaria? Quod autem quæ prędicata sunt, eadem scripta sint omnia, quis est qui affirmare audeat? cum in extrema Euangelij sui parte contrariū Ioannes docere videatur. Quod in ecclesia docere mulieri fas non est: quod vir nudo, velato capite mulier orare debet: q; Episcopum vnius vxoris esse virum oportet, vt qui duxerit alterā, ei iam Episcopo esse minime liceat, etiamsi non totos tres dies cum ea vixerit, vbi fit ea de re vlla in Euangelio mentio? At horum tamen suorum

Ioan. 20. 1. Tim. 2. 1. Cor. 11. 1. Tim. 3.

1. Cor. 11. prędceptorum, adeò nullam adfert rationē Paulus, vt si quis contradicere velit, ei solum hoc respondeat: Si quis autē videtur contentiosus esse, nos talē consuetudinem non habemus. Non scripturas, contradicentibus, nō rationem aliquam, sed solā opponit

1. Thess. 4. consuetudinē. Et tamen alio loco scribit: Qui hæc spernit, nō hominē spernit, sed Deū. Quod si nemini fas est constituere quicq;, prędeter id quod in scripturis aut Euangelio continetur: cur Ioannes Baptista præscripsit suis discipulis certas preces, certaq; ieiunia? Cur Iacobus Hierosolymorum Episcopus decreuit de suffocato, sanguine, & immolato simulachris? quod nulla scriptura gentibus præscripserat: Cur post hoc decretum ausus est dicere Paulus: Omnia munda mundis. Et: omne quod in macello venit, comedite? Cur idē Paulus non dubitauit quædam statuere, quæ dominus non vetuit? cur adiecit postea quędam de ritu Eucharistiæ? Quod si verò penes solos Apostolos hanc cōstituendi potestatem fuisse volunt: cur illis ipsis authoribus, qui segregauerunt semetipsos, viri ac mulieres promiscuè cantant in Ecclesia? Deniq; cuius hoc est Apostoli institutum, vt cantarentur Psalmi redacti in rythmos in fine cōcinentes, mutatis etiā, quod est necesse, multis verbis, cum id ipsemet scripturā prohibere di-

Lucæ 5. Actor. 15. Tit. 1. 1. Cor. 10. 1. Cor. 11.

Deu. 4. 12. cant, cum ait: Nō addetis ad verbū quod vobis loquor, nec auferetis

feretis ex eo? Cur alios prẽterea nouos ritus excogitant, quos omnes enumerare longũ foret? Scilicet sibi nouas fingere, nobis verò licere nolunt veteres patrum traditiones retinere? Quamobrẽ nihil impedit, quominus quædã constituantur ab Episcopis, & præsertim ab Ecclesia vniuersa, quẽ spiritu sancto nunq̃ destituitur: etiamsi quæcunq̃ nobis necessaria sunt ad salutem, ea plenè sunt in Euangelio constituta. Scripsit Bernardus præclarum opus de præcepto & dispensatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus hominum præceptis obtemperare sit necesse, tum quatenus ea mutare liceat & dispensare, & penes quos eius rei sit potestas. In eo Ecclesiastica instituta inuenta esse dicit (loquitur autẽ prẽcipuè de monasticis) nõ quod aliter viuere nõ liceat, sed quod ita magis expediat, nec planè ad aliud quam ad lucrũ et custodiã charitatis. Quamdiu ergo charitati militant, immobiliter fixa sunt? At si è cõtrario contraria forte aliquando charitati visa fuerint: his duntaxat quibus hoc posse videre datum est, & prouidere creditũ est, nõne iustissimũ esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerũt, pro charitate quoq̃, vbi expedire videtur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud forte cõmodius cõmutentur? sicut è regione iniquũ proculdubio foret, si statuta pro sola charitate, contra charitatẽ tenerentur. Tenent ergo fixã firmamq̃ immobilitatẽ, etiam apud prælatos, quæ ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt. Ex hoc Bernardi loco docemur, cum vnicum sit Christi præceptum charitatis, ad quam reliqua referuntur omnia: instituta Ecclesiastica nihil aliud esse, quam custodes quosdam & administros charitatis, & eatenus tantem esse fixa debere, quatenus ei, cuius custodes & ministri sunt, seruiunt charitati. Quisquis igitur ea conuellere conatur, quid aliud ille quam ipsam conatur exterminare charitatem? Neque verò audiendi sunt, qui per constitutiones Ecclesiasticas, quæ ipsa per se nimis est angusta porta, qua itur ad cœlum, eam angustiorem etiam, ac ingressu magis arduam ac difficilem factam esse contendunt. Quin ea multo potius redditur facilior & expeditior. Huc enim spectant traditiones pleræquę omnes, nec in alium sunt finem institutæ quam vt per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur, ac expeditiores ad ea diligentius recolenda facti vicissim in amorem eius rapiamur, a quo nos tot & tantis beneficijs affectos cernimus. Ad hunc finem sexti, septimiq̃ ieiunium, ad hunc finem dierum festorum obseruatio, piorum in templis Deo dicatis cõuentus, hymnodiæ, sacerdotum quando sacris operatur vestitus, ad hunc finem eorundem cœlibatus, tum & monastica quædam instituta referuntur; nimirum Matth. 7.

vt expeditius vacare ſoli deo liceret. Intelligunt hoc iſti ipſi, qui perturbata volunt omnia, atq; ideo ipſa vi veritatis adacti, tantũ abeſt, vt reprehendere audeant, vt nõ poſſint etiã plera'q; inſtituta eccleſię non laudare. Verũ hoc in illis ferri negant oportere, quod penes quos inſtituendi poteſtas eſt, hi ſtatim irę dei ſempiternæ reũ faciunt, ac perpetuis gehennæ ſupplicijs condẽnant eos, qui cõtra conſtitutiones eiuſmodi venerint. Cęterũ non poteſtas hoc facit Eccleſiaſtica, verum hoc ipſi faciunt, qui poteſtatẽ non audiunt, vt aditu regni cœleſtis excluſi, quę pœnæ cõtumacibus debentur, eas non effugiant. Nunquid quia mandat aliquid poteſtas, homo propterea mortis reus fit æternæ? Bonum
Rom. 13. fac, inquit Paulus: tantum abeſt vt fraudem tibi poteſtas aliquã inferat, habebis etiam laudem ex illa. Qui autem reſiſtunt poteſtati: non dicit cauſa condemnationis eſt eis poteſtas, ſed ipſi ſibi damnationem acquirunt. Nõ eſt igitur quod in poteſtatem culpam conferas, quæ condendis legibus nihil aliud, quã ſaluti tuæ proſpectum cupit: teipſum accuſa, qui rebellione tua, & contumacia, quaſi tuo tibi ipſe iumento mortem accerſiueris ſempiternam. Falluntur autem qui cum audiunt Paulum dicentem: Qui reſiſtunt poteſtati, ipſi ſibi damnationem acquirunt, eum de illa tantũ damnatione dicere putant, qua temperaria plectunt principes criminis alicuius capitalis conuictos, non autem de ęterna, qua ſontes punit Deus. Nam quod Paulus de æterna loquatur, vel ea, quę ſtatim ſequuntur uerba planũ faciunt, cum ait: Subditi eſtote, non ſolũ propter iram, ſed etiam propter cõſcientiã. Quæ ſic enarrat Ambroſius: Recti dicit ſubiectos eſſe debere, nõ ſolum propter iram, id eſt vltionem præſentem, parit enim ira vindictã, ſed & propter futurum iudicium, quia ſi hic euaſerint, illic eos pœnæ expectant, vbi accuſante conſcientia ipſa punientur. Quapropter dubium eſſe debet nemini, quin legis humanæ præcepta, ſubiectos legi, ſecundum prędipientis mentẽ, obligent omnes, etiam in foro, vt dicitur, cõſcientię, ita vt eorũ tranſgreſſio, ſine cauſa rationabili, reũ facit mortis ęternę, ſi prędertim ex contẽptu fiat, qui non tam in hominẽ præcipientẽ, quã in ipſum deum, a' quo præcipiendi poteſtatẽ nactus eſt homo, recte refer-
1. Reg. 8. tur. Sic Samueli dixit Deus: Nõ te abiecerunt ſed me, ne regnẽ ſu-
Lucæ 10. per eos. Et apud Lucã Chriſtus: Qui vos audit, me audit, & qui
Matth. 10. vos ſpernit, me ſpernit. Apud Mattheũ verò: Quicun'q; nõ receperit vos, neq; audiuerit ſermones veſtros, tollerabilius erit terrę Sodomorum, & Gomorrheorum in die iudicij, quam illi ci-
Matth. 18. uitati. Et apud eundem: Si eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Quid poteſt eſſe hiſce ſcripturis locis euidentius, ad oſtendendum capitalis criminis reos fieri, qui

ſiue ſpi-

siue spiritualibus, siue secularibus magistratibus, modo iusta præcipiant, dicto audientes non sunt? Neq; mouere quenq; debet illud, quod à Gersone scriptũ quidam proferunt: Nulla transgressio legis naturalis aut humanæ, vt naturalis aut humana, est de facto peccatũ mortale. Nam si Gersonis, hæc sententia sane fuerit intellecta, minime cum eo, quod à nobis dictum est, pugnare videtur. Neq; enim sine causa addit, vt naturalis & humana: quia, sicut paulo post subdit, eadem lex talis, sæpe communicat cum diuina, quatenus ista est. Alio verò loco, vocẽ legis dicit esse vocem Christi, pastoris & Episcopi nostri, ac proprie quidẽ vocem Euangelicam, vocem esse Christi pastoris nostri, quæ ex ore altissimi prodijt, cuius est oues errantes regere, & formare: sed esse nihilominus legẽ quoq; canonicã, vocem Christi, per quandam analogiam & attributionem, quatenus vox est Christi vicarij, vox Christi corporis, Ecclesiæ, vox eorum quibus dictum est: Qui vos audit, me audit. Quamobrem vt humana, certum est, quod nos capitalis criminis reos non faciat: sed quoniã communicat cum diuina, quæ præcipit audiendam Ecclesiam, obediendũ prępositis, sublimioribus potestatibus esse subditos oportere, quibus qui resistit, dei ordinationi resistit: non pure humanam, sed diuinam legem transgreditur, quisquis iustam legem, quamuis ab homine latam, transgreditur, quę si iusta non sit neminem ligat: nam & lex esse non videtur, dicit Augustinus, quæ iusta non fuerit. Si verò sint opera aliqua per se licita, quæ nec præcepta nec prohibita sunt lege diuina: simul vt lex aut pręceptum eius accesserit, qui cum potestate versatur: quæ præstarentur nec ne, nihil prius intererat, ea posteaquam iussa sunt, sine periculo non præstari nequeunt. Verbi gratia: Rus vt colat, vt in forum eat, vt domũ custodiat, aut si quid aliud est eiusdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur: sed hæc ipsa nihilominus, solo præcepto patris intercedente, veniunt in obligationem, vt si contumax filius esse voluerit, non iam contra mortalem patrem, sed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros esse iussit. Sic Augustinus cum ait: Aliud est grauare corda crapula et ebrietate, quę semper malum est, aliud autẽ est modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium, quod certe cum fit die Dominico, reprehensionem non habet. Non ne manifeste satis indicat, quod illicitum per se non est, modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium, hoc est, vel carnibus vesci, vel bis in die cibũ sumere: id si fiat his diebus, quibus per interdictum Ecclesiæ non licet, malum esse, iusta q; reprehensione non carere. Hoc est quod à Bernardo dictum est: Licet ipsa per se iniuncti operis qualia innoxia sit: adiunctæ tamen au-

De vita spirituali animę, lectio. 4. corol. 1.

In collatione pro licẽtiatis in facultate decretorum.

Epist. 66.

De percepto & dispẽsatione.

men authoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatumq; peccato facit noxiũ. Dicet hic aliquis: quod si peccat, si quis etiam contra humanum præceptum venerit, quis ergo iam poterit saluus esse? nam etiam diuinę legi satisfacere non possumus: si præterea tot accesserint humanæ, quid aliud quam aditum nobis omnem ad regnum cœlorum præcluserint? cum presertim scriptum sit: Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Si reus est idololatriæ, qui non acquiescit, quæ spes nobis erit salutis? qui etiam quo ad diuina præcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cæterum si quis hęc scripturę verba diligentius excutiat, facile perspiciet, nõ quãuis inobedientiam esse capitalem: Necq; enim dicit scriptura: quasi scelus idololatrię est non acquiescere, sed nolle te acquiescere: vt nõ simplex ipsa iusserit transgressio, sed superba voluntatis contemptio, scelus idololatrię reputetur. Non est enim idẽ nolle obedire, & non obedire: hoc quippe nõnunq; erroris est, interdũ & infirmitatis: illud aũt odiosæ pertinatię, aut minime ferendę contumaciæ, q; & ipsum repugnare & resistere est spiritui sancto, & si ad mortẽ vsq; perduraverit, est blasphemia, nec in hoc, nec in futuro sœculo remittenda. Nõ ergo qualiscunq; mandati preteritio facit criminalẽ inobedientiã, sed repugnare, sed nolle obedire. Fortassis hoc Paulus quoq; voluit indicare, cũ diceret: Qui resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Non dixit, qui non obediunt, sed qui resistunt, hoc est, qui nolunt obedire, qui recalcitrant, qui repugnant, qui se contumaciter opponunt, sicut ille qui dixit. Si quo casu concilium statueret, in despectum concilij contra trium facerem. Hoc est nolle acquiescere, hoc est, resistere, hoc est, idololatriæ scelus cõmittere, hoc est in spiritum sanctum peccare. Sicut etiam ad Aurelium Carthaginensem Episcopum scribens, testatur Damasus, cum ait: Violatores voluntarij Canonum, grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur: quoniã blasphemare spiritum sanctum nõ incongrue videntur, qui contra eosdem sanctos Canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid, aut proterue agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt: talis enim præsumptio manifeste, vnum genus est blasphemiarũ in spiritum sanctum. Quamobrem recte Bernardus: Omnis quidem, inquit, inobedientia, est inexcusabiliter culpabilis, nulla tamẽ ęternaliter dãnabilis, nisi quã remedium pœnitentię nõ sanat: nulla est letaliter criminalis, nisi quę contemptũ superbię nõ euitat. Magna igitur securitas filijs obedientiæ, & reuera pax hominibus bonæ voluntatis, quando in omni obedientia, sola damnatur impœnitẽtia

1. Reg. 15.

Iacob. 3.

Matth. 18.

Rom. 13.

In eodẽ li.

quam

quam nescit qui diligit Deum: sola vocatur in crimen superbia, quã facile cauet qui timet gehennã: non ipsa peccati species adeo, sed peccantis intentio spectatur. Sola voluntas est, quemadmodum antea nos ex eodem Bernardo docere meminimus, quę retributionem meretur. Si quid igitur aut per surreptionem, aut per obliuionem, aut per infirmitatem admittitur, non facit aliquẽ culpę grauioris affinem: sed si quis prudens & sciens contra legem venit, etiam humanã, si contemnit & pro nihilo ducit, ob hoc ipsum, quod ab homine profecta videtur, & ex eo contẽptu non vult acquiescere, sed repugnat, resistit, recalcitrat, is demum est, qui longe grauissimi criminis idololatriæ reus tenetur: qui si vsq; ad extremum vitæ suæ diem in hac sua contumacia perseuerauerit, peccatum in spiritũ sanctũ, nec in hoc, nec in hoc futuro sæculo remittendum vuq;, recte putatur admisisse. Quamobrẽ obturemus aures nostras, ad pestilentissimas eorum voces, qui contra manifestum Dei verbũ, docent ecclesiam non audire, potestati resistere, parentibus non obtemperare, præpositis non obedire, quæ dicunt super Moysi cathedram sedentes, vel ob hoc ipsum quia dicunt & præcipiunt, non facere. Quorum hæc iniqua nefaria q; doctrina, quos fructus attulerit videmus. Licet iam videre non Ecclesiasticam tantum disciplinam collapsam, sed & ciuilium in multis locis magistratuum, non maiorem rationem haberi: sitq; iusto Dei iudicio, quales ipsi se gerunt magistratus ciuitatum erga suos prepositos, vt vicissim quibus ipsi præpositi sunt, eos erga se non dissimiles experiantur. Qua fronte autẽ, quibus præes, ab ijs obedientiam exigis, quam ipse non præstas his, quos tibi Deus præesse voluit, qui peruigilant pro anima tua, tanquã rationem reddituri Deo? Procul itaq; procul ab ijs doctrinis dæmoniorum, & aures & mentes nostras auertamus, ac Paulum potius monentem audiamus: State & tenete traditiones quas accepistis, siue per sermonẽ, siue per Epistolam nostram. Et in eo, quod proxime sequitur, capite. Subtrahentes vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundũ traditionẽ, quã acceperunt à nobis. Quid ad Corinthios quoq; scribens: Laudo vos, inquit, fratres, quod per omnia mei memores estis, &, sicut tradidi vobis, prę cepta mea tenetis. Neq; verò cum scriberet modo, verumetiam cum pertransiret ciuitates, tradebat eis Paulus custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis. Nemo fuit veterum orthodoxorũ, qui siue cum hæretici refutandi forent, nõ vt scripturarum, ita traditionum vsus fuerit authoritate: siue quæ fuerunt à maioribus præcepta, ea non sancte putauerit obseruanda. In Concilio 12. Toletano sic à patribus legimus esse dictum:

2. Thess. 2.

1. Cor. 11.

Actuum 11

Cap. 4.

Maiorum

Maiorum constitutionibus ausu temerario contraire, & sancto rum patrum decreta conuellere, & superiorum suorum: effrenata libidine contra sanctissimam Apostoli doctrinam sanctionibus eniti, quid aliud est, quam vinculum societatis Christi abrumpere & vsurpatæ præsumptionis licentia statum Ecclesiæ dissipare? Et in septima synodo vniuersali: Si quis traditionem Ecclesiæ siue scripto siue consuetudine valentem non curauerit, anathema. Grauissimus author idem & Episcopus & martyr Cyprianus: Non minus ratum est, inquit, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quam quod ipse Christus tradidit. Et eum qui proxime per nos adductus est, locum enarrans Ioannes Chrysostomus: Hinc patet, inquit, quod non omnia per Epistolam tradiderit, sed multa etiam sine literis: eadem verò fide digna sunt, tam illa, quam ista. Itaque traditionem quoque Ecclesiæ dignam fide putamus. Traditio est, nihil quæras amplius. Origenes verò doctorum omnium iudicio semper habitus doctissimus, tantũ traditioni tribuit, vt etiam si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate fidei Christianæ credat, quam habet definitio traditionis Ecclesiasticæ, eum hæreticum pronunciare non dubitet. Sed quid nos Cyprianum, Chrysostomum & Origenem proferimus &c. Omnis orthodoxorum scriptorum cœtus iam inde à mille quingentis annis, eodem prope loco quo scripturas, traditiones habendas existimauit, eas præsertim, quorum consuetudo confirmatrix, vt Tertulliani verbis vtamur, & fides esset obseruatrix: Contra quotquot fuerunt hæretici, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, ad hæc vsque nostra, cum de verbo Dei subinde gloriarentur, cum ad scripturas nunquã non prouocarent, cum sibi solis earum intelligentiam vendicarent, cæteris omnibus detraherent: nihil maiore studio, quam traditiones oppugnare sunt conati: Hos itaque filios Belial, tanquam viperas & basiliscos fugiamus: illorum verò quos Dei filios fuisse dubium non est, sancta vestigia persequentes, maiorum decretis reuerenter pareamus, nec vel intentionem illorum discutiamus, vel ipsa præcepta discernamus: sed Chrysostomum dicentem audiamus: Traditio est, nihil quæras amplius: hoc vnum bonũ credamus, vt præceptis obediamus. Nam recte Gregorium sequutus Bernardus, imperfecti cordis, & infirmæ voluntatis indicium esse scribit, seniorum statuta studiosius discutere, hærere ad singula, de quibusq; rationem exigere, & male de omni præcepto suspicari cuius causa latuerit. Delicata satis imo molesta est huiusmodi obedientia, disputare, hoc est, in astu cordis non in auditu auris obedire. Quod si nec vnius patris alicuius in monasterio præcepta

Actio. 7.

In ser. de ablutione pedum.

Hom. 4.

In expla. 1. cap. Epist. ad Tit. sicut citatur à Pamphilo martyre in Apol. Ori.

In li. de corona milit.

Li. 2 ca. 4. in lib. Reg. de præceptis & dispẽsatione.

cepta discutere, fas illi esse putauerunt: quanto minus id nobis licere velle debemus, de traditionibus & præceptis, tot seculis, tanto Christiani totius orbis consensu, receptis ab omnibus & approbatis? Nos vero quanto vetustiores traditiones videbimus, tanto maiore cura, sartas tectas, quod aiunt, eas perpetuò conseruare studebimus. Hoc vt ita faciamus, ipse nos per prophetam Deus admonet, dicens: State super vias, & videte et interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. Quæ namq; sunt aliæ semitæ antiquæ, quam semite patrum nostrorum, quam precepta in quibus ambulauerunt, quam obseruationes, quas nobis á suis maioribus acceptas, per manus tradiderunt, pari qua illi obseruauerunt diligentia non modo retinendas, verumetiam ad posteros nostros transmittendas? In his igitur stare nos iubet fixos & immobiles, vt ne varijs & peregrinis doctrinis ab duci nos patiamur, vt nessimus paruuli fluctuantes, ac circumferamur omni vento doctrinæ, ne præbeamus aures his, qui captant nos, qui nouitate aliqua placere, ac apud simplices & imperitos admirationem sui facere querunt: sed interrogemus de semitis antiquis, quæ sit via bona, per quam tot seculis ambulauerunt patres nostri, quam ostenderunt, quam sanguine suo signauerunt tot myriades martyrum, quam docuerunt tot millia confessorum, in ea confidenter ambulemus. Quod si dixerit nobis aliquis: Ecce hic est Christus, ecce illic: ecce in solitudine, nõ exeamus, ecce in penetralibus, non credamus: Ibi Christus est vbi corpus eius est Ecclesia. Præclare locum hunc Euangelij tractans Origenes. Dicet, inquit, qui seducere voluerit, & defendere contraria veritati: Ecce hic Christus: demonstrans verbi gratia hunc Euangelij locum: alterius autem erroris author dicit: Ecce hic Christus, adferens, exempli gratia, alterum textum, qui defendere videtur illius mendacij verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & Prophetis & Apostolis profert vnusquisq;, quæ mendacium illud defendere videntur: Ac interiectis nõ nullis: Quoties autem canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit, & credit, dicere videntur: Ecce in domibus est, verbum veritatis: sed nos illis credere non debemus, nec exire a prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Et in prohemio periarchon, sicut multis apud græcos & Barbaros pollicentibus veritatem, desueuimus apud omnes eam quærere, qui eam falsis opinionibus asserebant, postea quam credidimus filium Dei esse Christum, ita cum multi sint qui se putent sentire q̃ Christi sunt, & nonulli eorum diuersa a priori-

Hiere. 6.

Heb. 13. Thesse. 4.

Matth. 24.

Hom. 29. in Matheum.

 bus

prioribus sentiant, seruetur vero Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, et vsq; ad præsens in ecclesijs permanens, illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Hanc igitur successionem teneamus, ab hac nos auelli nunq; patiamur, quæcunq; per eam nobis tradita sunt & præcepta, firmiter obseruemus: & quod contra Manichæum scribens dixit olim Augustinus, id contra eos qui nostro hoc tempore segregauerunt semetipsos, dicere ne dubitet, quicunq; se catholicum & orthodoxum esse profitetur. Sic autem ille loquitur. In Catholica Ecclesia, vt omittam synceriſſimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt, vt eam ne ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant: cæterum quippe turbam non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit, vt ergo hanc omittam sapientiam, quam in Ecclesa esse Catholica non creditis, multa sunt alia, quæ in eius gremio me iustissime teneant. Tenet consensio populorum atq; gentium. Tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues, suas post resurrectionem dominus commendauit, vsq; ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum. Tenet postremo ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa, inter nullas hæreses, sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cum omnes hæretici se Catholicos dici velint: quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum, vel Basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta Christiani nominis clarissima vincula, recte hominem tenent credentem in Catholica Ecclesia: etiam si propter nostræ intelligentiæ tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum se apertissime ostendit. Apud vos autem, vbi nihil horum est, quod me inuitet ac teneat, sola personat veritatis pollicitacio, &c. Aurea sunt hæc Augustini verba, digna quæ non legantur modo: verumetiam ediscantur, & in ore semper á Catholicis & Orthodoxis habeantur. Fremant licet omnes hæretici, nihil est eo tamen certius, quod asserit Augustinus: in Ecclesia Catholica ibi demum synceriſſimam esse sapientiam: in ea est enim verbum Dei, quod isti sibi falso arrogant. Nam extra eam esse scripturæ possunt: Dei verbum, hoc est scripturarum omnium verus intellectus, esse non potest. Et enim nauis illa in qua sedit Christus, non est alia, si quid Hylario credimus, quam Ecclesia catholica: intra nauim hanc verbum vitæ Christus posuit, & prædicauit, & adhuc prædicat per ministros suos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim hanc qui sunt, & arenæ modo steriles

Con. Manichæos. Epi. quam vocant fundamenti, cap. 4.

Cano. 13. in Matheum.

riles atq; inutiles adiacent, nullam diuini sermonis capere possunt intelligentiam. Ad huius itaq; sapientiæ cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt, in qua non licet eam videre, nisi per speculum & in ænigmatæ. Nam videre sicut est, in illa tantum vita dabitur, qua cum spiritibus illis beatis frui licebit sempiterna. Nunc autem viri spirituales ex parte tantum cognoscunt, & quidem ex minima parte: Cætera vero turba, qui sunt ex imperita multitudine, quamuis ne minima quidem ex parte syncerissimam illam sapientiam cognoscat: tutam nihil ominus, imò tutissimam illam facit, non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas. Præclarè idem Augustinus: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustra in Ecclesia laboramus. Nam quod initio quoq; libri huius docere nos meminimus, non omnibus ita necessarium est ad salutem, omnem habere scientiam, omnia nosse fidei mysteria, vt si quid eorum nõ penitus, per spectum habuerint, statim de salute sua veniant indubium. Non vocamur gnostici, non scientes, non sapientes, vocamur fideles: credendi simplicitas, non intelligendi viuacitas tutos nos facit, saluos nos facit. Si nihil scire nos iudicemus, nihil aliud prædicemus, quam Iesum Christum et hunc crucifixum, qui traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificacionem nostram: etiam si propter intelligentiæ nostræ tarditatem, cætera non assequamur, modo charitatem habeamus, de salute securi sumus. Charitas omnia credit: omnia quidem credit, sed nõ omni homini credit. Scriptum est enim: Charissimi nolite omni spiritui credere. Cui ergo credendum est? Ecce docet nos aureis hisce verbis Augustinus: credendum esse consensui, credendum esse authoritati, credendum successioni, credendum esse postremo Catholicæ. Dicit aliquid pars, siue sit ea Lutherana, siue Zuingliana, siue quocunq; tandem alio nomine censeatur: vel ob hoc ipsum non credas, quia pars dicit: toti credas, vniuersæ credas, catholicæ credas. At quænam tandem est ista catholica? nam & hæretici se catholicos dici volunt: volunt quidem, ait Augustinus, verum vsq; eo non est obscura catholica, vt si querat peregrinus aliquis, vbi conueniatur ad catholicam, ne ex ipsis quidem hæreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui Basilicam aut domum suam audeat ostendere? Neq; enim ignorant suas Ecclesias, heri quod aiunt, & nudius tercius natas esse: quæ causa etiam fuit nostri temporis hæreseon Architecto, quod ex Apostolorum symbolo, dum ex bonis latinis mala facit Germanica, vocem hanc sustulit catholicam De qua sic Augustinus: Catholicam dicit toto orbe diffusam, quia

1. Cor. 13.

Epist. 102. ad Euodiũ.

Roma. 4.

1. Cor. 13.
1. Ioan. 4.

Serm. 131. de tempore.

diuersorum hæreticorum Ecclesiæ ideo catholicæ non dicuntur quia per loca atq; per suas quasq; prouincias contenentur: hæc vero a solis ortu vsq; ad occasum vnius fidei splendore diffunditur. Non est igitur obscura Catholica: Non potest abscondi ciuitas, super montem posita: non potest ignorari mons, qui impleuit vniuersam faciem terræ. Sed si tam clara tam illustris, tam est omnium oculis exposita Catholica, qui fit vt de ea controuertatur hodie, vt à non nullis etiam ignoratur videatur? Nolite mirari, dicit Augustinus: quia ignorari ab ijs, qui oderunt fratres, quia in tenebris ambulant, & nesciunt quo eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum. Montem non vident, nolo mireris: oculos non habent. Vnde oculos non habent: quia tenebræ excæcauerunt eos, vnde probamus? quia fratres oderunt. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, quia tenebræ excecauerunt eum. Dicit hæc de Donatistis Augustinus, qui ex toto mundo perijsse, ac in sola Aphrica, & ea quidem non tota, Ecclesiam remansisse contendebant. Ac nostro quoq; seculo repullulauit in multis Germaniæ locis hæc Donatistarum hæresis, quam qui sequuntur, Græco nomine dicuntur Anabaptistæ. Cæterum non soli sunt illi qui fratres oderunt, & propterea in tenebris ambulant: nihilo minore flagrant erga fratres odio, qui cum seprimi nostra memoria segregassent, tot sectarum, quot nunc videre licet, authores alijs fuerunt. Quid enim? sectarum aui nostri princeps nunquid non spirat in scriptis suis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum præcipue cuius opera fit, vt fratres esse perseueremus, vt vnanimes in domo Dei habitemus, vt id ipsum dicamus, idipsum sentiamus, idem sapiamus omnes: qui propterea vnus vniuersæ præficitur Ecclesiæ, vt ipsius ministerio fidei possit vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, scommata, lædorias, maledicta, quibus & hunc & cæteros minores pontifices, omnemq; Sacerdotum & Monachorum venerabilem cætum incredibili quadam insectatur petulantia, quantula tandem scriptorum eius pars supererit? Sed ipsum potius confitentem audiamus, quid maxime propositum habuerit, cum in vulgus noua sua dogmata spargeret. Scribens ad Argentoratenses, ita loquitur. Hoc diffiteri nec possum nec volo, quod si Carolstadius, aut alius quispiam ante quinquennium mihi persuadere potuisset, in Sacramento, præter panem & vinũ esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabam, omnibus neruis extensis me obtricare, et expedire conatus sum, cum probe perspiciebam

Matth. 5. Esaia. 2.

Hom. 1. in Epist. Ioannis.

1. Ioan. 2.

hacre

hac re Papatui valde me incommodare posse. Vides quid ille sequutus fuerit, peregrina sua doctrina populo inculcanda: Certe non vt Christi gloriam propagaret, verū vt eo qui vnus in Ecclesia iudex est ad tempus vice Christi, quibuscunq; fieri potuit artibus in odium & inuidiam adducto, atq; ita scissa vnitate, gubernatore sublato, atrocius atq; violentius circa Ecclesiæ naufragia grassaretur: cum odio ipse excæcatus, eodem odio ceteros in flammasset, effecissetq; vt in tenebris ambulantes, nescirent q̄ irent, neq; ciuitatem istam sup montem positam, quę impleuit vniuersam faciem terræ, cernere possent. Cuius itaq; mens tanta fuit infuscata maleuolentia, Christū vt præsentem ī Eucharistia libenter fuerit negaturus, dum modo Papatui per hunc modum incommodare liceret: quomodo videret is Ecclesiam? quomodo Christi corpus agnosceret, cuius ipse membrū esse desijsset? Quare nihil est quod miretur quispiā, si quorum oculos obcæcauerūt tenebræ, dum ardent erga fratres odio, Catholicā Ecclesiam videre non possunt: quæ fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perspicua, & manifesta est, vt illorum, qui non vident, cæcitatem satis mirari nequeunt. Horū enim oculos, nulla perstrinxit maleuolentia, nullum excæcauit odium, sed charitate flagrāt potius, quæ cū patiens & benigna sit, omnia suffert, omnia credit omnia sperat omnia sustinet, et est ei mortis instar separatio. 1. Cor. 13.
Quamobrem suffert omnia potius, quā vt segregare se velit: credit omnia, verū vt diximus, non omni homini, credit catholicæ, q̄ ibi esse dubitat, vbi est consensio tot populorū, vbi authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, vbi successio Sacerdotū, ab ipsa Petri sede vsq; ad præsentem Episcopatū: has enim tres Ecclesiæ notas ponit Augustinus: quæ certe ita sunt illius ꝓpriæ, vt eas nulla sibi hæresis possit vendicare. Ac q̄d ad primam notam attinet, quanta sit apud nos non eorum tantum qui nunc sunt populorū in Christū credentium: verū etiam q multis retro seculis fuerunt, vel in dogmatibus, vel in obseruationibus consensio: quis est q non videat et obstupescat? In quamcunq; veneris orbis Christiani partē, vbi in præceptis patrū nostrorꝫ incedit: siue sit ea princeps terrarū, Italia, siue Gallia, siue Hyspania, siue bona pars Germaniæ, q̄ nondū tot sectarū nostri temporis pestiferū virus afflauit, siue quæ nuper eo vnde exciderat reuersa Anglia, siue Hungaria, siue Scotia, siue nostra Polonia, & quæcunq; sunt illi nationes alię subiunctæ tantam populorū omniū consensionem videas licebit, vt nō modo nullū sit in eis fidei, religionisq; dissidiū verū et ritus ijdem ex magna parte, eadem obseruanē ceremoniæ, vna et eadē lingua sacra peraganē omnia. Idem credunt omnes, ijsdem temporibus

& ieiunant, & orant omnes, eodem ritu sacris operant̃ omnes vt facile quiuis perspiciat, multitudinis credentiũ esse cor vnum & animam vnam. Execratur enim vera confessio pietatis, iuxta diuersitates temporum variari, sic vt nec ipse variari veritatem admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum et non sum mutatus. Quemadmodũ in Epistola quadam ad Constantinũ, quæ actis sextæ. Synodi Constantinopolitanæ inserta est, scribit Agatho. Nũc ad illos verte oculos, qui se á catholica segregarunt, quantũ inter eos & opinionum et animorũ dissidium? in quot miseri sectas sunt dissecti? quanto ardore pugnant & digladiantur ipsi inter se. Quod imprecatur talibus Propheta. Precipita Domine & diuide linguas eorum, quia vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, nunquid istis non euenisse videtur? Per humiles Apostolos congregatæ fuerunt linguæ: per superbos istos Pseudo apostolos diuisæ sunt linguæ. Spiritus sanctus congregauerat linguas. Spiritus superbiæ dispersit linguas. Cũ descendisset supra Apostolos spiritus sanctus omniũ linguis loquuti sunt, ab omnibus qui conuenerant ex diuersis orbis terrarũ partibus, intellecti sunt, & quæ dispersæ linguæ fuerant, cũ Babel ædificaretur, in vnum omnes congregatæ sunt. Nunc isti se mutuo non intelligunt: & qui fuerant ab Apostolis, & eorum successoribus, per diuersitatem linguarum multarũ in vnitate fidei congregati, mirandum in modum linguas eorũ dispersas videmus, vt eos agitari Sathanæ spiritu, dubitandum non sit. Ac interest sane Ecclesiæ, vt eorũ qui segregauerunt se, linguæ sint diuisę. Volunt vnam linguam habere, dicit Augustinus, redeãt ad Ecclesiã, quia & in diuersitate linguarũ carnis, vna est lingua in fide cordis. Primus fuit nostra memoria Martinus Lutherus qui cum a catholica semetipsum segregasset, dogma suum rudi plebeculæ, p puro puto Euangelio, pcp ipsissimo Dei verbo venditauit. Fuit iuratus illi Carolstadius: is non totos duos annos in eadem cum eo sententia permansit discessionecp facta, sic est alter in alterũ debachatus, vt vtercp sit alteri factus pluscp hæreticus. Interea tamen vtercp sibi gloriam hanc vendicat, quod primus veritatem Euangelicã in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumento probat in Epistola quadã ad Saxoniæ Ducem scripta se primũ Euangeliũ in lucem produxisse, quod ipse & Carolstadio & alijs author fuerit, non verbo magis, cp exemplo, vt Monachatum relinquerent. Quasi vero docere perfidiam, & vt violetur iusiurandũ Deo præstitutum, hominibus persuadere, id sit Dei verbũ in lucem proferre. Potuit ne dici quicp impudentius sequuti sunt zuinglius, & Oecolampadius ipsi quidem ab invicem in multis rebus dissidentes, sed qui voluminibus tamen ali-

Actor. 4.

Malach. 3.

Actio. 4.

Psalm. 54.

Actu. 2.

In Psal. 54.

quot

quot Lutheri de Eucharistia sententiam grauiter oppugnarunt & qui fuerant Lutheranæ factionis, eorum non paucos, in suam hęresim pertraxerunt. Exortus est postea Balthazarus, cui fuit ingens cum zuinglio certamen. Primus hic ætate nostra veterē Donatistarū errorem retulit, ac non ꝓdesse paruulis baptismū docuit, atq; ideò rebaptisandos censuit. Extiterunt postea q tollerent baptismum, qui de templis imagines eijcerent, qui nudis corporibus incędentes, primos parentes nostros referre conarent. Nati sunt et Sabbatarij: subsequutū est genus quoddam ꝓpheticū vulgo Schuermeros vocant, q reuelationibus niterent. Quis autem singulos enumerando recensere queat? quotidie noua dogmata, noua videmus existere dissidia: nec interea tamen quisq; est inter hos omnes, quamlibet dogmatibus discrepantes qui sibi Christi spiritū non vendicet, qui se purū putum Euangelium asserere non glorietur: quod tamen ab orbe condito, nunq; impurius nunq; obscurius, quam ab istis factum est, fuisse constat. Quanq; ipsum quidem Euangeliū nihil ominus purum in Ecclesia Catholica retinetur, cum nihil eo sit impurius, quod extra catholicam docet. Nam vbi tanta est dissensio, nequaq; ibi catholica esse potest. Quis autem ita fuerit excors, vt non rectius existimet cum Augustino consencientem authoritatem ecclesiæ sequi, quam istos ita dissidentes ab Ecclesia, vt ipsi nihilo secius, inter se grauissimis de rebus dissenciant? Fingamus autem esse nō neminem, qui dubitet vbi sit catholica, quemq; tedeat huius Ecclesiæ, in qua pleraq; cernere licet, quibus non possunt multorū oculi non offendi, cū videat idem ex vna secta complures in dies nasci: nunqd non tutius fecerit, rationibusq; suis melius prospexerit, si dum inter ipsos prius conueniat sectarios, expectauerit, quam vt huic aut illi se addicat? cum præsertim non ipsi modo inter se, sed ne secum quidem ipse eorum aliquis persæpe consentiat. Indicant hoc loci quorundam communes, indicant & commentarij, quos quot annis fere nouos ædunt, cum prioribus illis magna exparte pugnantes. Tanta est in dogmatibus etiam vnius sectæ varietas, & in constantia vt crebro dictitare solitum ferant Illustrem olim principē Georgium Saxoniæ Ducem, qui fuit ad extremū, vsq; vitæ suæ diem catholicæ semper & orthodoxæ fidei tenacissimus: Scire se quidem quid hoc anno crederēt vicini sui VVitenbergenses, cæterū quid essent anno proximo in sequenti crediturī, se nescire. Neq; mirū: sicut enim ab eodē Agathone, cuius paulo antè meminimus, scriptū est, quod nulla veritate fundatum est, necesse est, vt erroris inconstancia varietur. Nam vera fides immutari non poterit, nec aliter nunc, aliter

postmodũ prædicari: Quia sit sermo vester, vt Apostolus docet Est est, non non: quod plus est, á malo est: Sola est Ecclesia catho
Actione. 1. lica, sicut a Tarasio dictum in Synodo secunda Nicęna legimus, in qua quæ sunt hactenus tradita, nõ sunt, etiam & non: sed etiã tantũ sunt in veritate, manentq; infracta, minimeq; siculnea in æternũ tempus. Quamobrem vbi tanta varietas est et inconstãcia, vbi subinde dogmata variari, subinde ritus nouari videmus, q fieri potest, vt ibi catholica esse recte credat. Aliam quasi notam Ecclesiæ Catholicæ ponit August. authoritatem miraculis inchoatam, quæ dogmatibus fidem adstrueret, qua parte adeo sunt destituti, qui se veritatem Euangelicam, annis iam plus mille sepultam, in lucẽ reuocasse gloriant, vt ne claudũ quidem equum eorum quisquam adhuc sanauerit. Econtrario quibus & quantis miraculis inchoata sit authoritas Ecclesiæ nostræ, nõ ex annalibus modo scriptis: verũ etiam ex tabellis, & cæreis quibusdam simulachris, ad sepulchra martyrũ nostrorũ appensis, videre licet. Cæterum isti cũ nihil eiusmodi pferre queant, eo sunt audaciæ & amentiæ prolapsi, vt nõ dubitent affirmare, miracula sanctorũ nihil aliud quam dæmonũ præstigias fuisse. De quib9
Lib. 3. de veritate corporis et sanguinis domini eucharistia. sic superioribus seculis Guimundũ Archiepiscopũ Auersanum scripsisse legimus: Quod sit miracula non recipiunt, hostes Ecclesiæ se declarant. Ecclesia enim miraculis cp maxime & propagata est, & adulta. Quid denicp est aliud miracula cassare, nisi Ecclesiam, quantũ in se est, auferre? Terciam cõmemorat, successionẽ Sacerdotũ ab ipsa Petri sede, vscp ad præsentem Episopatũ. De
August. de vtilitate credendi ca. 17 qua et alio loco sic scribit. Cum igitur tantũ auxilium Dei, tantũ profectum fructumq; videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsq; ad confessionem generis humani ab
10. 6. Apostolica sede per successionem Episcoporũ, frustra hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim conciliorũ grauitate, partim etiam miraculorũ maiestate damnatis, culmen authoritatis obtinuit? Cui primas dare nolle, vel sumæ profecto impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemq; animis via est, nisi cũ eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratũ esse opi atq; auxilio diuino quam tanto labore præditæ authoritati velle resistere? Et si vna queq; disciplina, quanq; vilis & facilis, vt percipi possit doctorẽ aut magistrum requirit: quid temerariæ superbiæ plenius, quã diuinorũ Sacramentorum libros & ab interpretibus suis nolle cognoscere, et incognitos velle damnare? Hac isti quoq; cũ careant, nihil est quod minus ferre possint, cp vt ad ordinariã Episcoporum & Sacerdotum successionem Ecclesia dicatur alligata. Contra vero non solum Augustinus, verumetiam Ireneus, Tertulianus,

Tertulianus, Origenes, Cyprianus, Hieronimus, Optatus, & alij plerique omnes, qui catholici fuerunt & orthodoxi, non aliam q̃ hanc notam, qua catholicam agnoscere liceret illustriorem esse iudicauerunt, quemadmodum vbi de Apostolica nobis Ecclesia sermo fuit, pluribus verbis planum fecimus. Neq; vero nouũ hoc est, quod ordinem hunc successionis impugnant hæretici. Describens Augustinus pestilentiæ cathedram, his verbis vtitur. Quoniam cathedram pestilentiæ non esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorum, qui extra Ecclesiam vel contra Ecclesiam sedes sibi instituerunt, cathedram pestilentiæ dicimus. Qui enim inconcessa præsumptione reus est, quanto magis si & corrumpat traditionem eius, cuius sedem vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro cæptum, & hucusq; ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatum, perturbant, ordinem sibi sine origine vendicantes, hoc est, corpus sine capite profitentes, vnde congruit etiam eorum sedem cathedrã pestilentiæ appellari. Nec enim ideo impunes erunt, quia sub Dei nomine hoc agunt: constat enim suas illos causas sub Dei nomine agere: non enim Zelo Dei hoc agunt, sed sibi locum volentes defendere: Cum sciamus Coræ & ducentos quinquaginta viros per præsumptionem Deo offerentes, hiatu terræ absorptos esse, et Oziam regem cum Deo illicite obtulisset, lepra in fronte percussum esse. Verum hic isti dicunt. Ergone ad hominum commentauis allígatam Ecclesiam? nunquid non multo nos rectius? qui ad scripturam prouocamus? qui ad Dei verbum Ecclesiam esse volumus allígatam? Atqui vnde scripturæ? vnde vobis, quod ita frequenter intonatis, Dei verbum? nunquid nõ à nobis? nunquid non à patribus nostris? in quorum vos præceptis incedere non oportere, falso vobis persuadetis: quorum si vos traditiones omnes, putabitis esse respuendas, etiam Euangelium necessario vobis erit respuendum. Cuius enim nisi patrũ nostrorum tradicio est Euangelium? quis illud in corruptum tot seculis asseruit & ad nos vsq; transmisit, pari fide per nos ad posteros nostros transmittendum? Nunquid non á quibus vos ipsos priuata vestra libidine magis quam authoritate segregastis patres nostri? Quibus autem authoribus, hoc Mathei, illud Marci, aliud Lucæ, Ioannis aliud Euangelium, aut hoc demum quod isti scripserunt, non autem quod vel Thomas, vel Nicodemus, vel Barnabas scripsisse putant à spiritu sancto, pfectum esse cognouistis? an nõ illis ipsis à qbus vos separastis, patribꝰ nostris? Itaq; scriptura nostra est, neq; vobis qcq; iuris in eam vendicare potestis, nisi prius a qbus discessistis, ad nos patresq; nostros redeatis. Quamobrem auferte ista, verbũ Dei: Euangeliũ:

In quæstionibus veteris & noui testamenti Quæst. 101

Euangelium

Euangelium non est nobis cum verbo Dei, non est nobis cum Euãgelio pugna sed cum interprætationibus et assẽuerationibus vestris. Nam q̃d olim de Donatistis dixit Augustinus, quod contra Christum portant, signum Christi, & contra Euangelium de ipso Euangelio quod non intelligunt, gloriantur: hoc totidem verbis de vobis dicere nobis licet, verbum Dei toto pectore veneramur & exosculamur, sed quod asseueratis vos, hoc esse verbum Dei constanter negamus. Et cum eodem Augustino
Tractat. 18. in Ioannẽ. dicimus, quod ab alijs antea quoq; dictum esse commemorauimus, quod non aliunde natæ sunt hæreses, & quædam dogmata peruersitatis, illaqueantia animas & in profundum præcipitantia, nisi dum scripturæ bonæ, intelliguntur non bene, & quod in eis non bene intelligitur etiam temere & audaciter asseritur. Non pugnat ipsum secum Dei verbum, sed hominum interprætacio, cum hominum interprætacione colliditur, deq; eo inter nos agitur, vtrum constantis animi sit, deficere ab opinione, quam tot viri, doctrina, sanctimonia, miraculis celebres, tanto consensu tradiderunt: deficere ab vniuersæ Ecclesiæ decretis, & animam vnius alicuius fidei committere, qui nuper cum paucis exortus est, cum nec ipsius congregationis proceres, vel secum, vel inter ipsos consentiãt, imo cum nec ipsi quidem, secum persæpe consenciant, qui aliud plerunq; stantes aliud sedentes loquuntur. Nos qui per Dei gratiam sumus catholici, si minus omnes erudite, saltem timide cumq; reuerentia sacras literas tractamus, ac quo magis constare possit omnibus, nos esse ca-
Prouer. 3. tholicos, a sapiente moniti non innitimur prudentiæ nostræ, non loquimur visiones cordis nostri, non solitariam aut nostram, aut vnius alicuius mortalis opinionem sequimur, memores illius, quod ab eodem sapiente scriptum est: Vidisti ho-
Prouer. 36. minem, qui sibi sapiens videtur, spes est de stulto, quam de eo longe maior: sed orthodoxorum qui nos præcesserunt, vestigijs inhærentes, in eorum interprætationibus acquiescentes, ab eius quæ columna est & firmamentum veritatis Ecclesiæ decretis, recedere cum primis religiosum ducimus: at q; ita quod vnanimiter visum est vniuersis, hoc dicere scripturam, hoc esse Dei verbum credimus, nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur, etiam si millies per membra sua Sathanas occinat, quod ipsum
Matth. 4. aliquando Christo ceciniſſe legimus. Scriptum est enim. Vos contra, violenter irrumpitis, ac submotis omnibus, quod vos vultis, quodq; vestris dogmatibus commodum est, hoc sentire scripturam contenditis: denicq; sic rem geritis quasi non esse dispensatores, verum domini sacrę scripturæ postuletis. Hanc vestram tyrannidem ferre non possumus, quodq; dixit aliquando Paulus

do Paulus obstrepentibus, id ā nobis quoq; contra rectè dici posse persuasum habemus: An ā vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruenit? vsq; eo certe non processit â vobis Dei verbum, vt quicquid eius habere vos existimatis, à nobis traditum, à nobis tanta fide custoditum habeatis, vt ne tota quidem aut apicem vnum, in scriptura mutatum esse vere dicere possitis: à nobis inquam et à patribus nostris, à quibus vos metipsos temere segregastis. 1. Cor. 14.

Nam quod sanctus Episcopus & martyr ille Cyprianus de Nouacianis dixit aliquando: Non nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt, id nos non minus vere, quam illi de Nouacianis, de vobis dicere possumus: non enim nos à vobis, sed vos à nobis recessistis, quod ipsi velitis, nolitis, fateri necesse habetis. Tractatu de simplicitate prælatorum.

Aquo autem recessistis, quando à nobis recessistis: Recessistis à nostris & vestris non ita pridem patribus, nondum enim quadraginta anni intercesserunt, cum eosdem vtrisq; patres agnoscebamus, in eorundem Patrum præceptis incedebamus, ā quibus (ò filij desertores) vos certe, vos recessistis à tot millibus sanctorum martyrum, Episcoporum, confessorum, Sacerdotum, qui quod nobis Christi tradiderunt Euangelium, id nos constanter adhuc retinemus, omnia prius & facere & pati parati, quam vt ab eo nos in aliud Euangeliū transferri permittamus: Recessistis vt vno verbo complectamur omnia, recessistis à catholica. Cuius ergo nisi nostrum proprium est Euangelium? cuius nisi nostræ propriæ sunt scripturæ? Nos enim patrum nostrorum Apostolorum & Apostolicorum virorum vera soboles, nos eorum legitimi sumus hæredes & successores, ab illis nostræ fidei traducem, ab illis nostræ doctrinæ semina mutuati sumus: ab illis Euangelium, ab illis scripturas nobis traditas possidemus. Nos Ecclesiarum nostrarum origines edere, nos Episcoporum nostrorum ordinem euoluere possumus, ita per successiones ab inicio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex uiris Apostolicis, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit authorem, ab ijs in possessionem scripturarum & Euangelij missi sumus. Vos autem qui estis? quando & vnde venistis? quid in nostro agitis non nostri? quo iure syluam nostram ceditis? qua licentia fontes nostros transuertitis? qua potestate limites nostros commouetis? Nostra est possessio, quid hic vos ad voluntatem vestram seminatis & pascitis? nostra est possessio: olim possidemus, priores possidemus, habemus origines firmas ab ipsis authoribus, quorum fuit res, nos Apostolorum sumus hæredes sicut cauerunt testamento suo sicut fidei commiserunt, sicut adiurarunt, sicut per manus alijs tradiderunt, sicut per longam E-

piscoporum

piscoporum et Sacerdotum successionem, ad nos vsq; transmiserunt, sic tenemus: vos certe exhæredauerunt semper & abdicauerunt, vt extran eos, inimicos. Cæterum, quod antea quoq; docere nos meminimus, nihil noui faciunt hæretici, cum ad scripturas prouocant, cum eas sibi tanquam proprias vendicant, cũ earum possessione cæteros excludunt, cum sibi solis eas interpræ tandi ius arrogant, i dq; nouo more, contra quam á patribus nostris intellectæ fuerint. Verum hoc illis ius per catholicos concessum fuit nunq;, qui semper quidem scripturas tanq; diuinitus inspiratas, reuerenter accipiebant, sed vbi de sensu earum controuertebatur, ad patrum interprætaciones prouocabant, quos isti vsq; eo aspernantur & respuunt omnes, vt nihil se recipere dicant, nisi scripturas, sed sic, vt penes se solos certam esse velint, authoritatem interprætandi. Quod interprætantur ipsi hoc sensisse volunt spiritum sanctum: quod adferunt alij, quamuis magni, quamuis multi, a spiritu Sathanæ & ab alienata mente profectum esse blasphemant. Nolunt vt fidamus veteribus orthodoxis, quod nonnunq; inter se variant, cum inter istos paucos, tanta sit controuersia, de Prophetis, de imaginibus, de disciplinis, de Baptismo, de Eucharistia, de iustificatione, deq; cæteris ad religionem pertinentibus. Et volunt nihil ominus credi suis dogmatibus, cum ea tamen quotidie noua expectemus: Quod si quæ fuisse videtur inter veteres dissensio, non de magis ea, neq; de necessarijs rebus, verum de ijs fuit, quæ cũ non ita magni essent momenti: liceret vnicuiq; abundare in sensu suo, stilo illo diuerso non fide diuersa scripserunt. Si quæ res arduæ fuerunt ad religionem nostram pertinentes, adeo nulla fuit inter eos de illis controuersia, vt cum ijsdem plerisq; temporibus vixerint, ac maximis locorum interuallis diuncti & distracti fuerint, haud aliter tamen scriptam suam de illis sententiam ad posteros transmiserunt, quam si vno in loco de ijsdem collatis sententijs, vnum idemq; sensisse & quasi conspirasse viderentur. Quæ vel sola res documento nobis esse potest, illos ab eo magistro qui facit vnanimes in domo sua habitare, quæ scripserunt excepisse, vt nullo sit pio dubitandum: hoc sensisse spiritum sanctum, quod illos esse legimus interprætatos, præsertim quoties in vnam aliqua de re sententiam conueniunt omnes. Nam vt labi singuli tanquam homines potuerint, certe si quid a pluribus receptum, & vsu totius Ecclesiæ postea fuit approbatum, in eo labi potuisse credendum non est. Quoties igitur aliqua de re ambigitur, ad quos alios quam ad istos rectius prouocabimus, quorum iam inde á mille & amplius annis in vniuersa Ecclesia, maxima semper fuit authoritas? quam illis non doctrina

Psalm. 67.

magis

magis excellens, quam admirabilis quædam vitæ sanctimonia cõparauit. Sic enim in illis cum eruditione certabat integritas, neutra vt alteri concedere velle videretur. Si quibus causa est iudicio disceptanda, nonne tales dari sibi iudices optant, qui suæ voluntatis, non in hanc maiori quam in alteram partem inclinatione propendeant, necp vel odium aliquod vel amorem erga alterutram præ se ferant, quod affectiones istæ plerunqp in causa sunt, vt illis mens hominis impedita, quid verum sit haud facile perspiciat. Qui possunt autem alij reperiri magis ab omnibus hoc genus affectionibus remoti, quam fuerunt sancti patres nostri, qui cum ante tot sœcula, mortalem hanc vitam cum beata illa & immortali commutauerint, literarum monumenta relinquerunt, in quibus testatas & consignatas animorum suorum sententias, de rebus hodie controuersis ad nos transmiserunt nihil uel gratiæ, vel odio tribuentes, cum tanto sœculorum interuallo, inter quos hæc esset futura disceptatio, scire tum non potuerint. Hos igitur si duces sequemur, nunquam aberrabimus: horum iudicio si causam nostram permittemus, dictum ac factum, eam quam quærimus, & pro qua pugnare videmur, & æquitatem & veritatem inueniemus. Fecerunt hoc (sicut iam non in vno loco demonstrauimus) hi quorum vestigijs libenter incedimus patres nostri, non minus Ecclesiasticæ traditioni, quam scripturis inherentes, præ cæteris Augustinus contra Iulianum scribens, ad istos iudices prouocabat, tanquam ab omni odio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos. Fecerunt item & ducenti patres, qui conuenerant Ephesi, quibus hoc catholicissimum fidelissimum atque optimum factu visum fuisse narrat Vincentius Lyrinensis, vt in medium sanctorum patrum sententiæ proferrentur, quorum alios martyres, alios confessores, omnes verò Catholicos sacerdotes fuisse & permansisse constaret, vt scilicet rite atque solenniter ex eorum consensu atqp decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blasphemia condemnaretur. Libet autem ex Ecclesiastica quoque historia, exemplum eius rei proferre: verum est enim quod dixit sapiens: Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere: ecce hoc recens est, iam enim præcessit in sœculis quę fuerunt ante nos. Itaque nec hæreses istæ, quæ nunc Ecclesia Dei tantum exhibent negotij nouæ sunt, cum eas ante mille & amplius annos confutatas videre liceat: nec est ita deploratus nostrorum temporum status quin fuerit etiam olim deploratior, præcipue quibus temporibus Arriana viguit impietas, quæ tam longe tamqp late grassata fuerat, vt non iam intra populares homines sese contineret, sed ipsos etiam Ecclesiarum antistites implacabi-

Lib. 2.

Eccles. 4.

libus odijs committeret, nec ipsis etiam imperatoribus, et eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum statu, fuisse scribit Socrates catholicum imperatorem Theodosium, qui tota mente in eam curam incubuerat, vt motus in causa religionis concitati tranquillari, omnéq; non opinionum magis, quam animorum dissidium ex Ecclesia tolli, atque optata illi pax & tranquillitas restitui possit. Quamobrem congregata synodo, Nectarium Episcopum accersit, consilium ab eo sibi dari postulat, quemadmodum effici queat, vt sedatis procellis & tempestatibus, quibus tum Ecclesiæ nauis vehementer iactabatur & agitabatur, ad optatum tandem aliquando quietis portum, peruenire liceret. Sibi quidem videri, non alia via commodius id fieri posse, quam si quæstiones & controuersiæ, quæ motibus istis excitandis causam dedissent, diligentius excussæ forent. Hæc postea quam audiuit ex imperatore Nectarius, cum primus anxius & sollicitus, cum Algero primum, deinde cum Sisinio rem cõmunicat. Erat Sisinius, egregia quadam dicendi facultate & minime vulgari sacrarum literarum cognitione præditus: huc accesserat ingenium solers, et rerum vsus, & experientia, quam fuerat non mediocrem consequutus. Itaque facile perspiciebat, disputationes, non modo nihil ad sanandos motus istos momenti allaturas, verum illud effecturas potius, vt res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectorio dat consilium, vt omni ope contendat & elaboret, ne disputare sit necesse, sed priscorum tantum interpretationes in medium producantur, quibus prolatis, quærat ex hæresiarchis Imperator, quo loco, quoue numero doctores illos habeant, quorum nomina, quam longe lateq; patet Christianus orbis, cum primis celebria semper fuerunt, nunquid ad Ecclesiam eos pertinere putent, an tanquam alienos à fide Christiana, reijciendos censeant Quod si, inquit, tanquam alienos reiecerint: audeant igitur eas anathemate damnare: quod si ausi fuerint, statim à multitudine profligabuntur. Sin autem priscos illos doctores, minime se reprobare testati fuerint, nostrum erit libros eorum proferre, quorum testimonio doctrina nostra confirmatur. Hoc Sisinij consilium Nectorio probabatur. Itaque nihil cunctatus ad aulam properat, Imperatori rem exponit: Is cupide rem amplexus, accitis hæresiarchis, percunctatur ex illis: an aliquam eorum doctorum Ecclesiæ habeant rationem, qui præcesserant ipsorum hæresim, num probandos eos, an reijciendos censeant? Illi cum quorsum iret Imperator nescirent, non alio loco, quam quo suos præceptores eos habere se responderunt. Quærit rursus Imperator. Num eos tanquam fide

Li. 5. ca. 10. Eccle. hist.

dignos

dignos Christiani dogmatis testes recipere velint? Tum primum olfecerunt illi, quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio: cumq; aliter alij erga veterum libros essent animati, ortum est inter eos dissidium, cum alij recipiendos, alij minime recipiendos esse censerent. Atque ita quorum hactenus vna tantum fuerat hæresis, hi iam non à Catholicis magis, à quibus discesserant, quam ipsi à seipsis dissentire cœperunt. Sic eorum concors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quam veterum olim Gigantum lingua dispersa, simul turris eorum improbitatis est euersa. Vel ex hac historia videre licet, minime nouum esse, vel quod hæretici priscorum patrum sententias aspernantur & respuant, vel quod ad eas Catholici libenter prouocant. Est autem illud cum primis admiratione dignum, quod eorum tantopere sententias oppugnant nostri temporis hæretici, quorum testimonijs, quoties ipsis commodum fuerit libenter vtuntur. Contra, quorum dogmata tuentur & defendunt, eorum vti testimonijs erubescunt. Nam non deest illis quoque sua successio, verum non à sede Petri, neque continuata, sed interrupta successio. Possemus hoc etiam de reliquis erroribus pridem sopitis, ac nunc demum hoc nostro sœculo resuscitatis planum facere: verum vno tantum dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulum ipsum esse persuasum habet, in præsentia contenti erimus, vt successionem illius indicemus. Docet ille, nostrum arbitrium non esse liberum sed seruum: & absoluta necessitate euenire omnia. Nunquid hoc à Simonis Petri sede profectum est? & non à Simonis Magi potius, qui grauis Petri fuit aduersarius? Quem errorem si quid Clementi credimus, ita Petrus Apostolus confutauit, vt in eo adstruendo, nisi centum annis interiectis, nullum Simon habuerit successorem. Nam post centum demum annos extitit Marcion hæreticus, qui non dubitauit, hoc ipsum asserere. Sed explosus est deinceps Marcion quoque, neque repertus est quisquam intra centum alios & triginta annos, qui in falso dogmate tuendo succedere illi vellet: donec ad Manem ventum est, vnde Manichæi nomen traxerunt. Verum & huius furorem ita compescuit Augustinus, vt octingentis & amplius annis, nullus hanc illius insaniam, sequutus esse legatur. Primum ante quadringentos annos exortus est Petrus Adelhardus, qui pridem sepultum errorem hunc in lucem reuocauit: cuius à Bernardo sic est conuictus vt annis ducentis quadraginta, qui confirmaret hoc ipsum, repertus non fuerit: Post quod temporis interuallum, extitit Ioannes Vuicleff, in Constantiensi & Basiliensi Concilio condemnatus. Huic

post annos centum quadraginta succeſſit Martinus Lutherus. Atque hæc eſt non continuata, ſed ſæpius interrupta ſucceſſio, quod ad hunc articulum Eccleſiæ Lutheranæ, in quo ille ſummam eſſe cauſæ ſuæ ſcribit. Primus aſſertor fuit Simon Magus: Simoni poſt annos centum ſucceſſit Marcion: Marcioni centum alijs & triginta interiectis Manichæus: Manichæo poſt octingentos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo poſt ducentos quadringenta, Ioannes Vuicleff: Ioanni Vuicleff poſt centum quadraginta annos, Martinus Lutherus, Cuius ſucceſſionis adeo pudet Lutherum, & ſectatores eius, vt in ſui errorts huius impij defenſionem, nullum ex his authorem citare audeat: citius adeo, qui confutarunt hoc dogma, quoties illi commodum videtur, Auguſtini, Bernardi, & aliorum catholicorum, in aliam quam ipſi ſcripſerunt, ſententiam detorto vſus fuerit teſtimonio: ſic ſuo ipſe tanquam ſorex perijt indicio. Catholicos, velit, nolit, fateatur neceſſe eſt, quorum ſententiam oppugnat: quorum verò dogma tuetur, eos hæreticos fuiſſe negare non poteſt. Vnus eſt ex omnibus impij dogmatis huius aſſertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vuicleff, Eccleſiæ iudicio condemnatus, quem (tanta hominis eſt audacia & impudentia) ob hoc ipſum, quod ab Eccleſia eſt damnatus, in ſanctorum album referre non dubitat. Sed quorum Sanctorum? quos iam enumerauimus: Simonem Magum, Marcionem, Manichæum, Petrum Adelhardum: qui ſi ſancti fuerunt, non fuit ergo ſanctus Petrus Apoſtolus, non alij multi qui ſucceſſerunt ei, qui ſanguinem ſuum pro Chriſto fuderunt: non tot martyres, Epiſcopi, Doctores, qui à Petri ſede ſe nunquam auelli paſſi ſunt, qui omnes vſque ad hæc noſtra tempora, vno ore liberum eſſe, non ſeruum arbitrium docuerunt. Atque hæc eſt ſucceſſio ſacerdotum & Epiſcoporum, quæ ſicut Auguſtinum olim, ſic & nos in Eccleſiæ catholicæ gremio iuſtiſſime tenet. Cuius quidem ſucceſſionis, vſque eo nos non pudet, vt quos iſti nunc errores ſuſcitarunt: ſiue dum abſoluta neceſſitate fieri docent omnia: ſiue dum & ſacerdotium & ſacrificiũ abrogare, & modo non Deum ipſum è medio tollere conantur: ſiue dum ſolam fidem ad ſalutem ſufficere docent: ſiue dum ſanctos inuocandos negant, dum cœlibatum ſacerdotum oppugnant, dum orare pro mortuis, aut mediatoris offerre ſacrificium prohibent: dum ieiunia, vel ciborum in illis delectum, dierumq; diſcrimen habendum non eſſe putant: dum imagines è templis eijciunt: dum Chriſti corporis & ſanguinis veritatem in Euchariſtia negant: dum ſemel baptiſatos rebaptiſandos eſſe cenſent, adeo nos non pudet ſucceſſionis huius, vt

hos &

hos et quoscunq; tandem errores alios, quos enumerando recen sere longum foret, vel hoc ipso nomine tanto vehementius dete- stemur, quod his ipsis authoribus de quorum successione gloria- mur, ante tot sœcula, Christiani totius orbis applausu, videmus eos esse condemnatos. Contra verò, quæ didicimus, in ijs tan- to & libentius, & fidentius permanemus: quod ab istis magi- stris didicimus, quorum tot sœculis sacrosancta semper in Ec- clesia fuit memoria, quorum scripta publicitus leguntur in tem- plis, & post diuinæ legis oracula primum locum obtinent, quæ vel ipsi hæretici adeo non sunt ausi prorsus reijcere, vt quoties id suo commodo facere posse videntur, vel obtorto collo (quod aiunt) ad suam sententiam confirmandam, ea pertrahere conen tur: quod ea re suis quoque scriptis per multum authoritatis ac- cessurum esse persuasum habent. Adeo vel hostes etiam ipsi ve- ritatis, quos esse præcones intelligunt veritatis, eorum testimo- nijs ad falsitatem suam adstruendam vti gaudent. Et dubita- mus adhuc vbi sit catholica? Scrupulum hunc eximent nobis Christi verba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur Matth. 28. & aquilæ. Corpus Ecclesiam esse docet nos Paulus, & quidem Ephes. 1. corpus Christi. Sic enim loquitur ad Ephesios: Deus dedit Christum caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Aquilas autem, quos esse dicemus alios, quam, quorum iam fe- cimus mentionem, sanctos illos Episcopos & doctores? quorum & excelsa virtus, & sublime fuit ingeniū, & doctrina singularis: quorum pleriq; fuso sanguine suo, veritatem eorum, quæ scripse runt, comprobarunt. Quamobrem vbicunq; videris illas aqui- las congregatas, ibi Christi corpus, ibi catholicam Ecclesiam esse nō dubitaueris: sicubi vnam aliquam in sententiam conuolant, ex varijs & longo locorū interuallo disiunctis totius orbis Chri- stiani partibus sanctæ illæ aquilæ, Dionisius Areopagita, Cle- mens, Ignatius, Athanasius, Basilius, Gregorius, Nazanzenus, Ioannes Chrisostomus, Theophilus Alexandrinus, Epiphanius, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius Pontifex, Be- da, Isidorus, Bernardus, & qui sunt eos sequuti, quos omnes enu merare longū foret, quin hæc Ecclesiæ catholicæ sententia sit, ni- hil est quod ambigas. Verum hic isti contradicunt: Nunquid etiam hi quamlibet docti & sancti viri, nō aliquando spiritu Dei destitui potuerunt, vt suo plerāq;, hoc est humano spiritu scribe- rent? Potuit sane seorsum eorum aliquis: at nō in eo in quo cum cæteris idem sentit omnibus: non in eo quod est tot sœculorum consensu comprobatum. Quoniam verò de spiritu mentionem fecimus, neque nostra hac ætate fere quisquam est hæreticorum, qui sibi Dei spiritum ita non vendicet, vt alijs detrahat omni-

bus: libet pro libelli huius conclusione, quemadmodum dinosci spiritus oporteat, paucis demonstrare. Præclare monet Ioannes Apostolus & Euangelista: Charissimi, nolite omni spiritui
1. Ion. 4. credere, sed probate spiritus, si ex Deo sunt. Causam cur ita moneat, addit, dicens: quoniam multi Pseudoprophetę exierunt in mundum. Reuera si fuit aliquando, nunc esse tempus illud videtur, quo probare spiritus cum primis est necessarium: qua vna re quicquam esse potest difficilius, vt inter alia, quæ Paulus enu-
1. Cor. 12. merat, non minimum dei donum sit, discretio spirituum. Sed explicet ille difficultatem hanc, qui nos vt spiritus probaremus admonuit: In hoc, inquit, cognoscitur spiritus Dei: Omnis qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est, & omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est. Hæc verba Ioannis
In primam Canonicã Ioan. enarrans Augustinus, cuius interpretationem potissimum sequi libet: Quasi eriguntur, inquit, aures ad discernendos spiritus, & tale quiddam audiuimus, vnde nihilominus non discernamus. Quid enim ait? Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est: ergo spiritus qui est apud hęreticos ex Deo est, quia confitentur Iesum Christum in carne venisse. Quęre ab Arrianis, confitentur Iesum Christm in carne venisse: quære ab Eunomianis: confitentur Iesum Christum in carne venisse: quære à Macedonianis: confitentur Iesum Christum in carne venisse: interroga Cathaphrigas, cõfitentur Iesum Christũ in carne venisse: interroga Nouacianos: confitentur Iesum Christum in carne venisse. Omnes ergo istæ hæreses spiritũ Dei habent? non ergo Pseudoprophetæ sunt: nulla est ergo ibi decep tio, nulla seductio: Certe Antichristi sunt, qui ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Quid ergo facimus: vnde discernimus?
1. Ioan. 2. Audiuistis quia dictum est: Qui negat Iesum Christum in carne venisse, hic est Antichristus, & ibi quesiuimus, quis neget? quia nec nos negamus, nec illi negant: & inuenimus quosdam factis negare, iuxta illud Apostoli: Confitentur se nosse Deum, factis
Tit. 1. autem negant. Quæramus igitur in factis, & non in lingua: Quis est spiritus qui non est ex Deo, & neget Christum in carne venisse: & quis est spiritus, qui ex Deo est, & confitetur Iesum Christum in carne venisse: Eia fratres, opera attendamus, non strepitum linguæ: quæramus quare venerit in carne Christus, & inueniemus, qui negant Deum in carne venisse. Nam si linguas attendas, multas hæreses auditurus es, confitentes Christum in carne venisse: sed conuincit illos veritas. Quare venit Christus in carne? Venit vt traderetur gentibus, vt illuderetur, vt flagellaretur, vt conspueretur, vt occideretur: venit vt
Matth. 20. mereretur pro gente, & non tantum pro gente, sed vt filios dei,

qui erant

qui erant dispersi, congregaret in vnum: Charitas illum de cœlo detraxit: charitas carne vestiuit: charitas, vt acerbam & ignominiosam crucis mortem oppeteret, impulit. Maiorem hanc charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis, posuit ille pro inimicis. Quisquis ergo non habet charitatem, negat Christū in carne venisse. Nunc iam hæreticos omnes interroga: Christus venit in carne? Venit: hoc credo, hoc profiteor. Imo hoc negat. Vnde nego? audis quia hoc dico. Imo ego conuinco quia negas: Dicis voce, negas corde: dicis verbis, negas factis. Quomodo, inquis, nego factis? Quia Christus ideo venit in carne, vt mereretur pro nobis, ideo mortuus est pro nobis, quia multam charitatem habuit, per quam filios Dei, qui erant dispersi congregauit in vnum. Tu non habes charitatem, quia non modo non congregas: verumetiam quæ precioso Christi sanguine congregata sunt, ea dispergis, & pro honore tuo diuidis vnitatem. Ergo nunc intelligite spiritū ex Deo, pulsate, tangite vasa fictilia, ne forte crepuerint & male resonent, videte si integre sonant: Videte si est ibi charitas. Tollis te ab vnitate orbis terrarum, diuidis ecclesiam pro schismate, dilanias corpus Christi. Ille venit in carnem, ille mortuus est, vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum: tu ideo clamas, vt congregatos dispergas. Ergo ipse est spiritus dei, qui dicit Iesum in carne venisse: qui dicit non lingua, sed factis, qui dicit non sonando, sed amando: ille autem non spiritus Dei, qui negat Iesum in carne venisse: negat et ipse non lingua, sed uita, non verbis, sed factis. Omnis spiritus qui soluit Iesum ex deo non est, & hic est Antichristus: soluere, factis intelligitur. Ille venit colligere, tu venis spargere: quomodo non negas Christum in carne venisse, qui disrumpis ecclesiam, quam ille congregauit? contra Christum venis, Antichristus est. Hæc pluribus verbis ex Augustino transscribere visum est, vt qui sit ex Deo, qui non sit ex deo, spiritus cognosci possit. Qui etiam alibi eadem verba Ioannis explicans: Quid est, inquit, negare Christum factis? Superbire & schismata facere: Ita factis negatur Christus: vnitatem quippe amat Christus. Quamobrem non omnis ille spiritus, qui confitetur Christum in carne venisse, qui confitetur, quod vnus ipse mediator dei sit & hominum, quod sit propiciatio pro peccatis totius mundi: quod non sit aliud nomen sub cœlo datū hominibus, in quo nos oporteat saluos fieri, non omnis, qui confitetur hæc, spiritus ex Deo statim est: si voce tantum clamat non opere: si lingua confitetur, non factis: si non habet charitatem, per quam cum Christo cōgreget, sed flagrans odio, quos cōgregauit Christus, eos cū diabolo dispergit: habeat

Ioan. 11.
Ioan. 14.
Serm. 31. de verbis Apostoli.
1. Tim. 2.
1. Ioan. 2.
Actor. 4.

Christum in ore quantum velit, glorietur de verbo Dei, iactet se de Euangelio: dicit Augustinus, quod est Antichristus. Verum quid nos hæc Augustinum dicere dicimus? dicit hoc ipsa veritas:

Matth. 12. Qui non congregat mecum, spargit. Si congregat Christus, tu quos ille sanguine suo congregauit, spargis: quid hoc est aliud quam Antichristum esse? Meminimus hoc quoq; nos iam ex Au

De vnitate Ecclesiæ, cap. 4. gustino docuisse, quod, sicut à Paulo traditum accepimus, totus Christus & caput est & corpus. Caput est vnigenitus Dei filius, corpus eius est ecclesia. Non satis est si de capite credas, quæcunque de eo sanctę scripturę nobis prodiderunt, si te segregas à corpore capitis huius, à sancta catholica Ecclesia. Si non cõmunicas eius vnitati, si contra eum, quem tot sœculis illa recepit sensum, scripturas interpretaris, si tibi soli plus, quam illi vniuersæ credi vis: quid aliud, quam in te est, soluis Iesum: atq; ita Antichristus es. Qui enim vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat & diuidit, is verè Christum soluit, & Antichristus vere dici meretur, quia scindit, quod Christus vnitum esse vult. Habemus ergo iam, qui sit ex Deo spiritus: qui non sit ex Deo. Quicunq; soluit Iesum, hoc est qui diuidit corpus eius, Ecclesiam, non est ex deo, sed est Antichristus: non qui scientia, sed qui charitate præstat, is demum ex Deo spi-

1. Cor. 8. ritus est. Scientia enim inflat, charitas est quæ ædificat: nec

Serm 53. de verbis domini, est aliud quicquam æque noxium, atque remota charitate scientia. Quamobrem recte monet Augustinus: Amate scientiam, sed anteponite charitatem. Scientia si sola sit, inflat: quia verò charitas ædificat, non permittit scientiam inflari, quam si scien-

Centuria 4 cap. 59. tiæ coniunxerimus, futurum est sicut scribit Maximus, vt careamus omni superba inflatione, erimusque spiritales œconomi, cum nosmetipsos, tum omnes qui nobis appropinquant ædificantes: ibi ergo inflat scientia, vbi charitas non ędificat, vbi ędificat, solidata est. Non est ibi inflatio, vbi petra est fundamentum. Quando autem tentat inflatio, hoc est elatio? vtiq; quando charitas deest. Est igitur absque charitate cum primis noxia scientia, quæ superbos reddit & inflatos, cuiusmodi sunt dæmones, qui non aliunde nomen apud Græcos, quam à scientia traxisse creduntur: qui sicut ipsi superbi sunt, & arrogantes,

Lucæ 10. ob quod etiam vitium, tanquam fulgur de cœlo cæciderunt: ita quod ipsis ruinæ causa fuit, per id primis parentibus nostris insidias fecerunt, & vt ex paradiso deturbarentur, in causa fuerunt. Quid enim promisit illis dæmon, quo facilius persuaderet, vt contra diuinum edictum de ligno scientiæ boni & mali manducarent? Eritis, inquit, sicut dij scientes bonum & malum. Videte inflantem scientiam? vnde ad primos parentes nostros,

vnde

vnde ad nos etiam eorum posteros innumere calamitates & miseriæ redundarunt. Quod si, quod Paulus monet, noluissent illi altum sapere, vel plus sapere quam oportet sapere: si contenti fuissent sapere ad sobrietatem: si non esse Deo similes, inflante scientia contendissent: si quod eis liberaliter à Deo concessum fuerat, in eo acquieuissent, nec ipsi, nec nos eorum proles ex illo tam fœlici statu deturbati, in has tantas calamitates recidissemus. Sed homo cum in honore esset, non intellexit, & ideo comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis. Sic etiam qui deturbatus est de cœlo, non ex ordine Seraphin, sed ex ordine Cherubin fuisse dicitur. Sic enim loquitur Prophe-
ta: Peccasti, & eieci te de monte dei, & perdidi te ò Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum: & leuatum est cor tuum in decore tuo, perdidisti sapientiam in pulchritudine tua, in terram proieci te, ante faciem regum dedi te, vt cernerent te. Quod quidem carere mysterio non videtur. Significatur enim hac re, quod lapsus eius incitamentum fuerit, non diuini amoris, verũ scientiæ suæ, excellentia: Cherub enim plenus scientia, Seraph plenus amore interpretatur, Quid autem? qui nunc ecclesiã conturbant, qui Christi corpus dilaniant, qui pro honore suo diuidunt vnitatem, qua nam alia reputamus eos ad id faciendũ adduci, prẽterquam inflante sine charitate scientia? Quid illis aliud suggerit diabolus, quã quod suggessit olim parentibus nostris, dicens: Eritis sicut dij scientes bonũ & malum. Nunquid non se deos esse sibi persuadent, qui siue de sanctorum patrum scriptis, siue de conciliorũ decretis productum aliquid audiuerint, q̃ suis dogmatibus aduersetur, illico tanq̃ hominum commentum reijciunt, tanq̃ homines & ipsi non sint? Cuius autem ea re se filios esse declarant, nisi Cherub eius qui dixit: In cœlum conscendã, su-
per astra dei exaltabo solium meũ, ascendã super altitudinẽ nubiũ, & ero similis altissimo: qui postea in infernũ detractus est, in profundũ laci. Certe quicunq̃ sunt hoc ingenio prẽditi, quãlibet glorientur se certos esse, quod habent spiritum dei: certũ est quod non dei, sed sathanæ spiritu aguntur: nõ ex Dei spiritu quę inflat scientia, sed quæ per charitatem ædificat, ea demum est ex Dei spiritu: Cæterum quæ charitate vacua est, haud aliter se habeẽ, atq̃ cibus sine digestione. Sicut enim cibus indigestus, cum non fuerit bene concoctus, generat malos humores, & corrũpit corpus nõ nutrit: sic et multa scientia ingesta stomacho animę, si charitatis igne decocta nõ fuerit, quid aliud quã tumores parit et inflationes? Quamobrẽ recte monet Apostolus, ubi de scientia meminit inflante: Qui se existimat aliquid scire, nondũ scit quomodo oporteat eũ scire; nescit enim quomodo vtendũ sit scientia

Rom. 11. 12.

Psalm. 48.

Esech. 28.

Esaiæ 14.

1. Cor. 8.

quod

quod præscribit ea, quæ non inflatur charitas. Quisquis igitur ad ædificationem, non ad destructionem habere vult scientiam, primum seipsum scire studeat: sic enim futurum est, vt facessat omnis tumor & arrogantia. Porro spirituale ædificium stare non potest, nisi stabile iactum sit humilitatis fundamentum. Statuat itaque se ante faciem suam homo, suam secum reputet imbecillitatem: mox illud consequetur, vt sit non inter alta sapientes, sed inter humilibus consentientes: Nihil agit per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores se alios arbitrabitur, atque aliorum, præsertim verò maiorum, plus quam suo ipsius iudicio tribuendum esse putabit: non modo non se præferet vlli, sed sibi potius cæteros anteponet. Siquidem sicut qui per ostium transit, cuius demissum nimis est limen, quanto se demiserit magis, tanto facilius effugiet, ne impingat: quod si vel transuerso digiti spacio, se, quam ostij mensura patitur, altius erexerit, eueſtigio quassato capite collidetur: ad eundem plane modum habet se mens hominis: quanto se demiserit magis, tanto facilius cauebit, ne offendat: quod cauere non poterit, simul vt se vel paululum erexerit. Hoc est quod à Christo quoque dictum legimus: Confiteor tibi pater, domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis. Et in prouerbijs: clamat sapientia: Si quis est paruulus, veniat ad me. Quisquis ergo scire vult, discat quemadmodum eum scire oporteat. Docebit autem eum, ea quæ non inflatur charitas, ne velit esse sicut Deus, ne super nubium altitudinem ascendat ne similis esse contendat altissimo: sed secum sui potius generis mortalis comparet, ac non modo non se illis, verum sibi potius illos anteponat: Sic secum ipse reputet: Homines fuerunt, quibus hunc aut illum sensum hæc habere scriptura visa est: homo sum & ego, non minus, ac fortasse magis etiam, quam eorum aliquis errori obnoxius: Ac si forte illi peccatores fuere, quanto sunt maiores iniquitates meæ, quæ supergressæ caput meum, & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Fieri potest vt halluciner, vt error sit, quod mihi verum nunc esse videtur. Quamobrem non committam, vt ab eo temere discedam, quod tanto omnium consensu tot sæculis receptum, quod ab ijs etiam, qui ex vniuerso orbe Christiano viro doctrina & pietate præ cæteris insignes, vnum in locum hac ipsa de causa congregata fuerunt, vna animi voluntate definitum esse video. Fortassis illi viderunt aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc non possum: fortassis si præsens in eorum consessu adfuissem, &, quibus illi rationibus hoc ita statuerunt, audiuissem,

Rom. 12. Philip. 2.

Matth. 11.

Prouer. 9.

diuiſſem, idem quod illi, ſenſiſſem. Hoc ſpiritu qui præditus eſt, nihil dubitet, quin is ex Deo ſit, qui reſiſtit ſuperbis, humilibus autem dat gratiam. 1. Pet. 5.

Paræneſis cum totius operis peroratione. Cap. XCIII.

NVnc ſpiritum dari ſibi poſtulent omnes, qui Chriſtiani & Orthodoxi cenſeri volunt, quos in extrema operis huius noſtri parte, viſum eſt nobis iiſdem verbis affari, quibus Philippenſes olim Paulum eſſe legimus alloquutum. Si qua, inquit ille, Philip. 2. conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. Scripſit hæc ad Philippenſes Paulus, à cuius ſanctitate quamuis ita longe nos eſſe remotos agnoſcamus, vt ne qui corrigiam quidem calciamenti ſoluamus, nos dignos ingenue fateamur: quibus tamen alijs, quam doctoris gentium, ex quibus nos originē duximus, verbis rectius alloqui poſſumus fideles omnes, quorum cura, fidei noſtræ peculiariter eſt à Deo commiſſa, eos preſertim, quibus nihil quod receptum eſt placet, qui nouis quibuſdam & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiſcum in Chriſti pace, in Eccleſiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, ſed ab orbe terrarum, quo Eccleſia catholica, ſecundum Prophetica & Euangelica promiſſa, diffunditur, ſe dirimentes in parte eſſe, & pars dici, quam à Catholica nomen ducere malunt, nec amant nobiſcum idipſum, ad quod nos toties hortatur Apoſtolus, cum tamen eundē ſe dicant nobiſcum confiteri Chriſtum: quin altare contra altare erigere, cathedram contra cathedram conſtituere conantur. Hos itaq; præ cæteris vt Paulinis verbis his admoneamus, cogit nos paterna cura et ſollicitudo noſtra, quā pro ſalute eorum gerimus: Si qua cōſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. Quatuor ſunt, per quæ Paulus Philippenſes obſecrat. Primo loco: Si qua, inquit, conſolatio eſt in Chriſto. Non cuiuſuis, verum eius, quæ eſt in Chriſto conſolationis meminit: in Chriſto, qui pater eſt miſericordiarū, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra: ipſe enim ſolus eſt, per quē abundat conſolatio noſtra: ipſe ſolus eſt qui dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus veſtris. Hebr. 13. 2. Cor. 1. Matth. 11. Quærat qui volet ex auro & argento,

gento, quærat ex amplitudine possessionum, quærat aut ex doctrina excellenti, aut ex eloquentia singulari, quærat ex quacunq; tandem earum rerum consolationem, quæ multitudinis imperitæ iudicio cum primis esse videntur expetendæ: nos extra Christum molestias multas, consolationem scimus nullam. Solus Christus est consolatio nostra, pax, quies & tranquillitas nostra: sic enim ipsum iam iam ex hoc mundo migraturum, suis dixisse legimus. In mundo pressuram habebitis, in me verò pacem. Quamobrem ò filioli, quos iterum in Christo parturimus, si vultis in Christo pacem, si vultis in Christo consolationem habere, quam ipsi cupitis obtinere, nobis eandem in Christo & propter Christum consolationem adferte. Consolemini nos, qui pro Christo legatione fungimur apud vos, vt vicissim Christus consoletur vos: consolemini nos, implete gaudium nostrum. Dicit secundo loco Paulus: Si quod solatium charitatis. Nulla ex re maius esse potest, quam ex charitate solatium: siquidem vbi charitas est, ibi Deus est: Deus est enim charitas. Quapropter quod ex charitate, hoc ex Deo solatium est. Si quod igitur est solatium, quod habet fraterna charitas, quæ tristitia pariter & læta facit communia, implete gaudium nostrum. Addit tertio loco: Si qua societas spiritus. Societas spiritus aliud non est, quam coniunctio fidelium, quam efficit spiritus sanctus, per quam vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes. Hac societate nulla esse potest, neque firmior, neque iucundior: de hac societate si esse vultis, si ad corpus Christi pertinere, si membra eius esse cupitis, implete gaudium nostrum. Subdit quarto & postremo loco: Si qua viscera miserationis. Si nondum obriguerunt sensus vestri, si pijs ducuntur adhuc affectionibus animi vestri, implete gaudium nostrum. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Capiat itaque vos, nunc nostri misericordia, si extremo illo die misericordem iudicem habere vultis: nam qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Quare si quę sunt in vobis viscera miserationis, implete gaudium nostrum. Inchoatum quidem fuit gaudium hoc ante annos prope sexcentos, & ad hæc vsque nostra tempora continuatum, sed proh dolor proximis his annis superioribus, est non leui tristitia contaminatum. Quantam nos ex eo læticiam accepisse putatis, quod cum iam à sexcentis annis prope Christi receperit Euangelium Polonia, tantam in eo tuendo gentis nostræ constantiam videre semper licuit, vt ab eo nunquam in aliud se cuiusuis, quã Christi potius Euangelium transferri passa sit? Verum gaudium hoc nostrum valde est imminutum, posteaquam paucis his superioribus annis ab eo, quod nobis traditum est, sancto Dei

Ioan. 16.

Galat. 4.

2. Cor. 5.

1. Ioan. 4.

Ephes. 4.

Matth. 5.

Matth. 7.

verbo

verbo plerosq; recessisse videmus: quibus melius erat non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum conuerti. Currebatis bene: quis vos fascinauit non obedire veritati, quam semel amplexi fueratis? Quare si qua cõsolatio in Christo, si q̃d solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium nostrũ: date operam. vt quod magna cum laude fuit à maioribus vestris inchoatum, & ab illis quidem constanter ad extremum vsq; vitæ diem, à vobis autem aliquandiu continuatũ, optato fine terminetis & sicut à maioribus accepistis, ad posteros transmittatis. Quod ad nos attinet, qualescunq; sumus, indigni quidem, sed ministri tamen Dei sumus, ꝓ Christo legatione fungentes: eorũ loca tenemus, qui primi gentem hanc nostram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis. Non ignoratis Apostolos vestros Adalbertum & Stanislaum, quorũ admirabilis vitæ sanctimonia toti est orbi testata. Quod illi nobis Euangelium sanguine suo signatum reliquerunt, quod miraculis ꝓpagarunt, quod ipsi ab Apostolis, quod nos ab ipsis per longum Episcoporũ & Sacerdotũ successionẽ accepimus hoc & non aliud annunciamus vobis. Quod si vita nostra longe dissidet ab eorum vita, agnoscimus peccata nostra, sed certe doctrina nostra ab illorum doctrina non dissidet. Nam quod ab illis creditum, non q̃d à nobis inuentũ est: quod ab illis accepimus, non quod ipsi excogitauimus, hoc vobis tradimus. Res est non ingenij, sed doctrinæ: non vsurpationis priuatæ, sed publicæ traditionis: non à nobis prolata, sed ad nos perducta: quam ita vt perducta est ad nos, adferimus ad vos, nõ institutores ipsi sed sectatores: non ducentes, sed sequentes: non authores, sed custodes, memores illius, q̃d verum veri Dei cultorem Paulus admonet: Depositum custodi, deuitãs ꝓphanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ: quod apud nos ab his qui præcesserunt nos sanctis patribus fuit depositum, id iuxta Pauli monita, fideliter à nobis custoditũ, vobis nunc reddimus. Quãobrem si nullas ad vos prophanas vocum nouitates adferimus: si à Paulo docti, quod à patribus depositum fuit apud nos fidei talentum, id magna fidei custoditum vobis reddimus, iterumq; atq; iterum rogamus vos, & obsecramus, implete gaudium nostrum. Sed vos iampridem nosse ꝓculdubio cupitis, quanam tandem ratione gaudium nostrũ per vos impleri velimus. Non est cur anxio sitis & sollicito animo: nihil difficile, nihil durũ & molestum, nihil quod non cum voluptate potius quam cum labore coniunctũ sit vobis præscribemus: neq; enim aliter nos à vobis, quam sicut magister noster Paulus olim à Philippẽsibus impleri gaudium nostrũ postulamus. Principio, vt idem sapiatis omnes:

2. Pet. 2. Gala. 5.

1. Tim. 6.

deinde vt eandem charitatem habeatis. Quid vobis videtur. Est ne aliquid in hoc laboris & molestiæ? nunquid non dulcæ potius cum primis & iucūdū est, quod à vobis exigimus? Nō vt maria transmittatis, non vt partem aliquam terrarū orbis peruagemini, non vt aut opes obijciatis, aut sanguiem vestrum profundatis, aut aliquam corporibus vestris molestiam adferatis, nihil horum aut similiū præcipimus: Ac si quid tamen huius generis ꝓ Christo legatione fungentes præciperemus, certe Christi causa, non modo detrectare, verumetiam summa cū animorum alacritate obire vos oporteret omnia. Nam si nullos non ꝓfert labores & molestias agricola, nulla non adit pericula mercator, nullis nō discrimínibus vitam suam obijcit miles, dum exiguo lucro potiri queant, quo tamen an sint potituri, certum adhuc non est, & si maxime potiti sint, persæpe tamen citius opinione sua dimittāt necesse est: si mox perituri cōmodi causa perferrāt isti tā acerba multa, tam alacriter, vos nō multo maiore alacritate eadē omnia laturi essetis, vt infinitū, nec vllo vnq̄ tempo
Matth. 6. re vobis perturū thesaurum ibi consequi liceat, vbi neq̄ erugo,
Deut. 20. neq̄ tinea demolitur neq̄ fures effodiunt aut furantur: vbi quae semel potiti fueritis vita beata ea perpetuo frui licebit? Sed tamē nos nullum vobis grauius onus imponemus. Mandatum quod nos pro Christo legatione fungentes præcipimus vobis hodie, non supra vos est, neq̄ procul positū, nec in cælo sitū, vt possitis dicere, quis nostrum valet ad cœlum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atq̄ opere cōpleamus: neq̄ trans mare positū vt causemini & dicatis: quis è nobis poterit transfretare & illud ad nos vsq̄ deferre, vt possimus audire & facere q̄d præceptum est? sed iuxta vos est sermo valde in ore vestro & in corde vestro, vt faciatis illū. Breue verbū est, & expeditum. Hoc tantū hortamur vos, oramus & obsecramus, vt idipsum credatis, vt eandē charitatē habeatis. Quid est facilius, quā credere? quid dulcius, quā amare. Quid autē vtroq̄ fructuosius? Videtis quam sit expeditum, q̄d à vobis postulamus: modo voluntas adsit, dictū ac factum, gaudium nostrum per vos erit impletum: neq̄ enim petentibus deerit eius auxilium, qui operatur in nobis & velle &
Philip. 2. perficere. Sed hic dicet vestrum aliquis. Quid hoc rei est tanq̄ cū infidelibus ita nobiscum agitis? Nunquid non credimus? Nobis vero, quin credatis dubiū non est, sed minime sufficere putamus si q̄modocūq̄ tandem vos credere profiteamini, verum sicut iubet Paulus ita vos credere velimus, vt idem credendo sapiatis. Non vt singularem siue solitariam quisq̄ suam, non vt VViten. non vt Tigurinā, non vt Augustanā, non vt aliam quancunq̄ (iam enim proh dolor luditur fidibus, non vna fides retinetur)

sed vt

sed vt Catholicæ fidei confessionem Christianã vnanimiter omnes amplectamini. Quæ malũ ist hæc est amentia, cũ olim vnum Deũ colentes, vno et eodem nomine Christiani fuerimus appellati, q̃d nunc plerique tam præclarũ nomen hoc fastidiunt, & Euangelici q̃ Christiani vocari malunt? Scilicet extra Christũ, Euangelium esse potest? Quid est Euangeliũ? læta annunciatio, Potest autem extra Christũ læta esse vlla annunciatio? Sempiternæ et æternæ mortis annunciatio extra Christũ esse potest, læte alicuius rei nuncius extra Christũ esse nõ potest. Quamobrem vnde discessistis, eo redeatis, neq; nomen illud fastidite, q̃d est sup omne nomen, q̃d solum præ nobis ferre, de quo solo gloriari nos oportet. Nihil predicari de nobis potest glorioſius, q̃ si quemadmodum qui præcesserunt nos omnes, ex q̃ tempore Christi semel Euangeliũ recepit Polonia, Christiani simus & vocemur omnes, Christiani nõ ita pridẽ vocati estis, Christianis parentibus prognati, a Christianis maioribus ꝓfecti, Christiani sicut initio sic deinceps etiã semper & esse et dici velitis, neq; vos ab illis p̃cidatis quos esse et fuisse Christianos negare nõ potestis. Etiam atq; etiã obsecramus vos p̃ nomen domini nostri Iesu Christi, cuius nominis et ipsi cõmunicatione gaudemus et vos nobis cum vna maiorũ nostrorũ exemplo gaudere cupimus vt idipsum dicatis omnes: idipsũ sentiatis, idem sapiatis, et non sint in vobis schismata, sitis autẽ perfecti, in eodẽ sensu, et in eadem sententia, memores libertatis, qua semel nos Christus liberauit omnes quotquot esse et dici Christiani vultis, nolite iterum iugo seruitutis contineri, nolite effici serui hominũ. Homo est Lutherus, homo est Philippus, homo est Caluinus, quorũ alicuius opinionem cũ sequimini? Atqui mendacem omnem hominem esse, digito Dei scriptũ est. Nolite sic eorũ alicui vos addicere, vt præ eo, q̃d ipsi senserunt totius Ecclesiæ, quæ firmamentũ est et columna veritatis sensum et consensũ posthabendũ esse putetis. Iam vero si verbi Dei appellatione, q̃d nunc (proh dolor) non raro fit a multis, verbum hominis dignati fueritis, videte, nunquid nõ germana sit hæc idololatria? Fugite idola p̃ deũ immortalem. Non est Deus Caluinus, non est Deus Bucerus, aut quicunq; tandem alius ex illis, qui multo crudelius Christi corpus sanctissimũ tractauerũt, quã illi ipsi qui Christũ in crucem egerunt. Tunc enim venerunt impij milites, et non fregerunt crura Christi, nunc venerunt isti speciem pietatis habentes virtutem autẽ eius abnegantes, et diruperunt ac in multas partes conciderunt totũ corpus Christi, vnã sanctam, catholicã, Apostolicã Ecclesiam, Integrũ Christi corpus inter manus persequutorũ in cruce permansit, et inter manus Christianorũ non est iam integrũ corpus Ecclesiæ. Quamobrem eorũ sectatores esse nolite, p̃ quos tam nefarium scælus patratũ esse videtis, sed spiritum sanctum per

Philip. 2.

1. Cor. 1.

Galla. 5.

Psalm. 15.

1. Cor. 10.

Ioan. 19.

2. Thim. 3.

suum vas electum, vos vt idem sapiatis monentem audite. Non vt suam quisq; ppriam confessionem adferat, sed vt q vos esse Christianos profitemini (libet enim receptum hoc nomẽ potius vobis tribuere, quo superstitibus etiam Apostolis Antiochiæ primũ eorũ vsi discipuli legunt, quam nouũ aliud heri (quod aiunt) et nudius-
Actu. 11. tertius a nouarũ rerũ studiosis vsurpari cæptum: vt idem sapiatis quod vestros vel communes nostros potius maiores, Christianos citra dubitationem vllã sapuisse cernitis: qui nos præcesserunt cũ eodem signo fidei, & dormiunt in sumno pacis. Procul a vobis absit, hęc impietas, vt patres vestros, auos, ꝓauos, atauos, idola coluisse & nunc demũ Christum prædicari cęptũ esse: nunc demũ vestris oculis Euangelĩ lucem affulsisse, hostibus veritatis & inimicis crucis Christi credere animũ inducatis. Quingenti iam sunt octoginta sex anni sicut annalibus nostris memoriæ ꝓditum legimus, cum per Christum Deum nostrũ ab idolorum errore sumus abducti, & ad veritatis agnitionem perducti, q postquam semel nos ab idolorũ culta reuocauit, quæ nunc̃ satis est prædicanda bonitas illius et misericordia, non permisit, deinceps vnquam sanguine suo nos ablutos, eodem luti volutabro fœdari. Idem igit̃ sapiatis quod parentes, quod aui, quod proaui, quod attaui vestri, qui pie Christũ coluerunt iam inde a sexcentis annis ꝓpe sapuerũt, quãdoquidem et ipsi nõ diuersum ab eo sapuerunt, quod reliquus orbis Christianus ab ipsis Apostolis receptũ et perlongã Episcoporũ & sacerdotum successionem ad nos vsq; perductũ sapuit semp̃, & sapit etiã nunc, & sapiet deinceps vniuersus. Non est Polona fides, non Lithuana, nõ Germana, quam vt firmiter tenea tis, vobis persuadere conamur: non est huius vel illius nationis aut prouinciæ, vt nationalis aut prouincialis dici queat: est et vocat̃ fides catholica, per vniuersum terrarũ orbem, quam late patet Christianum nomen diffusa: neq; triginta his aut quadraginta annis nata, sed quæ ab ipsis
Tit. 2. primis parentibus nostris simul vt orbis conditus est, initium habuerit. Fuit ante legem obscurior, sub lege figuris magis adumbrata, quam illustrioribus aliquibus notis expræssa, posteaquam vero apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus, facta est indies clarior et dilucidior, vt nihil iam ad eius prespicuitatem deesse videatur. Hanc igitur fidei Catholicæ confessionem Christianam vobis commendamus, vt quod audistis ab initio, id
1. Ioan. 2. in vobis permaneat, quia si in vobis permanserit quod audistis
1. Ioan. 1. ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & societatem habebitis nobiscum, et societas nostra erit cum patre & cum filio eius Iesu Christo. Hanc & Paulus vobis commendat, cum vt idem sapiatis monet. Quid enim est aliud idem sapere, quam catholicam fidem retinere? Qui catholicus est, idem sapit. Qui schismaticus est aut hæ-

reticus,

reticus, diuersum sapit. Hoc est idem sapere, sapere ad sobrietatẽ: hoc est diuersum sapere, sapere plus quã oportet. Certe nõ oportet sapere plus quam omnes sapiunt, nam sic sapere desipere est. Sicut etiã dicit Paulus, Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Credere sanctam Ecclesiam Catholicã hoc est idem sapere. Quisquis hanc non credit, etiam si cætera credat omnia, quæ in symbolo continentur, inanis est fides eius, quando non sapit idem, sicut Paulus admonet. Non est ita necessariũ ad salutem habere Prophetiam, nosse mysteria omnia, & omnem scientiam, vt si quid alicui forte parum perspectum sit, de salute animæ suę periclitetur. Vnum est necessarium dicit Christus. Vnũ est ad salutẽ necessarium, quo si quis vno fuerit destitutus, nihil est, q̃d se salutem consequi posse, speret. Quid illud est? Subiungit mox Paulus dicens. Eandem charitatem habentes. Loquatur aliquis linguis hominũ aut Angelorum, si charitatem non habuerit, factus est velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Habeat prophetiam, nouerit omnia mysteria, et omnem scientiam, habeat omnẽ fidẽ ita vt montes transferat, si charitatem non habuerit, nihil est. Distribuat in cibos pauperũ omnes facultates suas: tradat corpus suum ita vt ardeat, si charitatem non habuerit nihil ei prodest. Sola est charitas, quam qui habet, nihil ei deest eorum quæ ad bene beateq̃ viuendum pertinent, quam qui non habet, frustra habet cætera omnia. Fratres sumus, vnum Deum inuocamus, in vnum Christum credimus, vnum Euangelium legimus, vnum Psalterium recitamus, vnum Amen respondemus, vnum alleluia resonamus, vnum Pascha celebramus, quid causæ est, quod vos foris estis, nos intus sumus: quid causæ est, quod altare contra altare erigitis, quod cathedram, contra Cathedrã constituitis? Quid causæ est, quod Paulum admonentem audire non vultis, vt idem nobiscum, idem cum nostris maioribus, idem cum vniuersa Catholica Ecclesia sapiatis, verum ab orbe terrarum vos præciditis? Eadem sacramenta nobiscum, easdem scripturas habetis, hoc solum minus habetis, quod minus habet, qui charitatem non habet. Adesset charitas, nulla esset præcisio, nihil esset quod impediret, quominus idem saperemus omnes. Nulli schismata facerent dicit Augustinus, si fraterno odio non excœcarentur. Ante quem Ambrosius q̃q̃, Nouatianus inquit & alij non paruę scientię fuerunt, sed quia per zelũ fœdera charitatis perdiderunt, in schisma versi ad perditionem sui, hæreses creauerunt. Si charitas adesset, quandoquidem non inflatur charitas, nunq̃ eo tumoris ventũ esset à quibusdam, totum vt orbem Christianum desipere, se vero solos sapere, se solos videre sibi persuaderent. Si charitas adesset, quandoquidem non cogi-

Rom. 12.

Rom. 1.

Luc. 10.

1. Cor. 13.

In. 1. Epist. ad Corin. cap. 3. De baptismo paruulorum contra Donatistas. lib. 1. cap. 11.

1. Cor. 13.

tat malum charitas, nunquã hãc de nobis opiniõem nõnulli cõ-
cepissent, quod secus quã intelligimus ipsi, scripturas interprætemur, qua vna, nulla vel cogitari potest maior impietas. Si charitas adesset, causę nihil esset, quãobrem idem nõ saperemus omnes. Obsecramus vos per Christũ, nunquid nõ eũdem nobiscũ in cœlis patrem inuocatis? nunquid inuocãtes nõ eadem ab eius
Matth. 6. filio nobis præscripta formula vtimini, dicẽtes. Pater noster qui es in cœlis? Atqui pater hic noster, vnam tantũ cõiugem habere voluit. Qui patrem vnum agnoscimus, quare matrem etiã vnã nõ agnoscimus? Si primogenitus noster frater diuisus non est
1. Cor. 1. Christus, cur ipsi diuidimur, cur segregamur, cur disiungimur? Si membra sumus vnius Christi corporis, cur ab eo vos præciditis? Iterum atq; iterũ per Deũ vos obtestamur immortalem, implete gaudium nostrũ, cõsonate paci, cohærete vnitati, acquiescite charitati, credite veritati, quo lætari queamus de cõcordia vestra, & gratias agere Deo de salute vestra, quam non potestis habere, nisi in Ecclesia Catholica, Extra Ecclesiam Catholicam, omnia potestis habere, præter salutem. Potestis habere honorẽ, potestis habere Sacramenta, potestis etiam cantare alleluia, potestis respondere Amen, potestis Euangelium tenere, potestis in nomine patris & filij & spiritus sancti fidem habere & prædicare, sed nusquã nisi in Ecclesia Catholica, salutem potestis inuenire, Extra hanc haberi possunt omnia, sola ea, quæ sola salutẽ adfert charitas, extra Ecclesiã haberi nõ potest: nec; eñ diuidit vnitatem quisquis habet charitatem. Hæc est quæ facit vnanimes, quales vt sitis, cũ Paulo vos hortamur, vt vno sitis & eodẽ animo, quo sumus nos, quo fuerũt olim & nostri & vestri maiores, qui piè Christũ coluerũt, vt de vobis quoq; dici queat, quod de nostris aliquãdo maioribus dictũ legistis. Multitudinis credentiũ erat cor vnũ, & anima vna. Ecce quam bonũ et quã iucundũ
Acto. 4. Psal. 132. habitare fratres in vnũ. Quam iucundũ accidit auribus, & suaue, cum legitur. Egressi sunt oẽs filij Israhel, & pariter cõgregati,
Iudicũ 20. quasi vir vnus. Stans omnis populus, quasi vnius sermõe respõ-
Ibidem. dit. Conuenit vniuersus Israhel ad ciuitatem, quasi homo vnus,
Ibidem. eadem mente, vno consilio. Congregatus est populus, quasi vir
1. Esd. 3. vnus in Ieruslalem. Vnum est necessarium, vnum est ad salutem necessarium, vnum hoc illa ipsa hora, qua iam traditurus erat se-
Ephes. 5. metipsum pro nobis oblationem hostiã & Deo, in odorem suauitatis, petiuit à patre Christus dicens, Pater sancte, serua eos, in
Ioan 17. nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos. Et paulo post. Non pro eis aũt rogo tantũ, sed & pro eis, qui crediturí sunt per verbũ eorũ in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt sint vnum, sicut

& nos

& nos vnum sumus, vt sint confirmati in vnum. Necp vero petiuit hæc à patre modo repetitis vicibus, verũetiã hæc fuit causa potissima, sicut à Ioanne scriptũ legimus, quãobrem turpissima morte cõdemnari voluit, vt filios Dei, qui erant dispersi, cõgregaret in vnum. Quæ cum ita sint, cũ ex hac vita migraturus ad patrem suũ cœlestem, nihil aliud nobis testamento Christus reliquerit quã pacem, cũ nõ aliud sit patrem præcatus diligentius, quam vt vnum cum ipso, vnũ & inter nos essemus, cum et mortis illius tam acerbæ tametiã ignominiosæ nõ alia causa fuerit, quam vt dispersos cõgregaret in vnũ, cur vos quod nobis Testamento legatũ est, id repudiatis? cur Christi præcationem ex incredibili quadã erga nos charitate profectam, nullum vobis fructum adferre patimini? cur crucis & mortis illius beneficiũ, quantũ ad vos pertinet, irritum & inane redditis? dum quod antea dispersum, postea sanguine illius fuit precioso cõgregatũ, id vos iterum dispergere conamini. Estné hoc Christianos esse? estne hoc Euangelium Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnum. Fecit enim vtraq; vnum dicit Apostolus: vos ex vno facitis duo, ac plura etiam quam duo, Altare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram constituitis. Obsecro vos, quid est hoc aliud, quam Antichristos esse? quam nõ Christi Euangelium, sed sathanæ Cacangeliũ propagare? Sicut enim Christus est, qui congregat, ita sathanas est, qui spargit. Nolite charissimi, nolite spargere cũ sathana, sed cõgregate potius cum Christo, vel saltem, quod semel est precioso Christi sanguine cõgregatum, id nec ipsi spargite, nec ab alijs dispergi patiamini. Sitis vnanimes, vt quãuis corpora diuersa sint, eadem tamen in illis mens, idem animus, eadem voluntas, idem sit sensus omniũ. Nolite suam quisq; propriam confessionem adferre, suam quisq; solitariam, aut vnius alicuius ex his opinionem sequi, qui sicut propria sua temeritate segregauerunt semetipsos, ita iusto Dei iudicio sunt & ipsi à se inuicem segregati, & in tot sectas dissecti, vt earum vix iam etiam numerum inire liceat. Verum, non est nisi vnum. Hoc vnum retinete: ab omni sectarum genere cauetote. Sitis vt Paulus monet vnanimes, & idipsum sencientes. Nam hi demum sunt vnanimes, qui sentiunt idipsum. Sicubi vero scinditur, incertum studia in contraria vulgus, sicut (proh dolor) in hac nostra prouincia fieri non ita pridem cœptum esse videmus, ibi vnanimitas esse non potest. Nihil est autem, quod vel ad Romanos, vel ad Corinthios, vel ad Philippenses scribens tam frequenter inculcet Apostolus, quam vnum hoc, vt idipsum dicamus, idipsum sentiamus,

Ioan. 11.

Ioan. 15.

Ephes. 2.

Rom. 15. 1. Cor 1. & 2. Cor. 13. Philip. 4.

idem ſapiamus omnes. Quod igitur ille, vel Deus potius per illū toties tam diligenter præcipit, nolite committere, vt in eo parū ipſi dicto audientes fuiſſe videamini, Vultis ædificare ciuitatem? Pſal.121. Hieruſalem ædificate, non Babilonem. Siquidem de Hieruſalem legitis quod ædificatur vt ciuitas, cuius participationi idipſum. Gen.11. In Babilone contra, ſicut linguarū, ita & ſenſuū & rerū omniū horrenda quædā fuit confuſio. Ciuitas Hieruſalem vnū corpus In Pſal.121. eſt, nō quadā corporum cōfuſione permixtum, vt inquit Hylarius, neq; ſingulis indiſcretū aceruū, & informem cumulū vnitis, ſed per fidei vnitatem, per charitatis ſocietatem, per operum voluntatisq; cōcordiā, per Sacramenti vnū in omnibus donū efficimur oēs vna ciuitas Hieruſalem, efficimur vnus cœtus ſanctorū, efficimur vnū corpus Chriſti: à quo diſſidentes, & ſe peccatis ſuis præcipitantibus ſeparātes, participationem ſanctæ huPſal.67. ius domus nō habent, in qua non facit habitare Deus, niſi vnanimes, cum ſit participatio ciuitatis huius in idipſum. Quapropter vbi idem ſapiunt omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipſum ſentientes, ibi ciuitas Hieruſalem, ibi domus Dei viui, ex viuis lapidibus ædificata, ibi eſt vna ſancta Catholica, Apoſtolica Eccleſia, firmamentū & colūna veritatis. Hancitaq; ciuitatem ædificate chariſſimi, vel vt ipſi potius hæc eſſe ciuitas queatis elaborate. Fugite vero, fugite de medio Babilonis, & ſalHier.51. Eſai.13. uet vnuſquiſq; animā ſuā. Neq; em̄ ignoratis quā horrenda per Hier.50. & Prophetas ſuos Deus Babiloni cōminetur. Quę quidem non illi li. Pſal.136. tantū, de qua proprie ſcripſerūt: verūetiā ei, quā illa ſignificauit cueniſſe videmus omnia. Ædificauit memoria noſtra Babilonem in Germania Marthinus Lutherus, quid ſupereſt malorū ex his omnibus, quæ Prophetæ ventura prædixerūt, quod in ea iā nō euenerit? Neq; tamen eorū adhuc finis apparet vllus. Sed & in Anglia fuit ædificata Babilon, quæ iā per Dei gratiā ædificatur iterū vt ciuitas, cuius participatio in idipſum, quibus non fuit regnū illud iactatū procellis & tempeſtatibus? quæ nō pertulit naufragia? quibus nō eſt mactatū infortunijs, quoad in ea Babilon ædificabatur? Agite ô fratres quorū exitus perhorreſcitis, eorum imitari facta ne velitis. Non poteſt eſſe falſum, quod dixit veritas. Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur. Sic Matt.12. Luc.11. ignis in ſtipites congregatus, extinguit: domus in lapides diuiſa corruit: nauis in tabulas diſciſſa, demergitur. Quāobrē tanquā peſtem vnā omniū teterrimā, fugite diuiſiōem, fugite ſchiſmata, fugite hæreſes. Nolite vos diuidere à nobis, qui patres veſtri vocamur, & ſumus, ac pro paterna noſtra erga vos charitate nullius rei maiorē, quam veſtrę ſalutis curā et ſollicitudinē gerimus. Nolite vos diuidere à ſanctis veſtris, & ijſdē maioribus noſtris.

Nolite

Nolite vos diuidere ab vniuerso terrarū orbe, q̄ longe, quā late patet in eo Christiana religio, sed implete gaudiū nostrū, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentiētes. Cæterꝝ quo minus gaudiū hoc nostrum impleri possit, duo potissimum obstare videnī, a quibus vt vobis diligenter caueatis, cum Paulo nostro paterne vos hortamur & monemus, q̄ statim subiungit. Nihil p̄ contentionē, neq; p̄ inanem gloriā. Nihil est q̄d perinde obstet, quominus homines idem sapiant eandē charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentiētes: atq; contentio. Hæc enim animos irritat, mentes p̄turbat, odia accendit, ac tantā persæpe caliginem oculis mortaliū offundit, vt cæca mens, quod rectum est videre nō possit. Quamobrem etiam alio loco Paulus, pugnas legis & verborum vitare iubet, q̄d ex his oriunī inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictaciones hominū mente corruptorꝝ, et q̄ veritate priuati sunt. Et iterū his, qui sunt ex contentione & q̄ non acquiescunt veritati: credunt autem iniquitati, ira et indignatio, tribulatio, et anguſtia. Et ad Corinthios scribens: Siquis autē videt contentiosus esse, nos talem consuetudinē nō habemus, neq; Ecclesia Dei. Ad eundē modum et Iacobus, vbi zelus amarus habet et contenciones in cordibus, negat eam ibi reperiri sapientiā, quæ desursum est, descendens a patre luminū: sed terrenam, animalem, diabolicam. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauū. Quæ autem desursum est inquit, sapiētia, primū quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis. Sectemini charissimi, sapientiā, quæ desursum est a patre luminū. Hæc enim est pudica q̄niam caste intelligit, est pacifica quoniā a proximorꝝ societate p̄pter elationē se non disiungit, est modesta, suadibilis, bonis consentiēs, quoniā nihil habet in se præfracti, sed facile cædit veritati. Contra vero terrenā illam animalem, diabolicam sapientiā, qua qui præditi sunt, omnes alios præ se caudices esse putant, modis omnibus auersemini cū ipsi vestris oculis videatis, ac modo nō manibus etiam contrectetis inconstanciā & omne opus prauū, vbi zelus est & contencio. Quid enim apud illos constans, q̄d fixū et stabile cernere licet: apud quos altercationes istæ de fide vigent maxime? Satis iam a nobis est superius indicatū, quemadmodū subinde varient sententijs, dogmata sua mutentī annos, quin & aliud hodie nonnunq̄, aliud cras affirmant. Suo quoq; tempore quærī Gregorius Nazianzenus, cum feruerent maxime disputationes, tum refrixisse maxime charitatem, refrixisse pietatem, quæ in credendo, in sperando, in amando consistit. Tum autem & hunc fructum adfert contentio, quod sicut ille dixit: Nimium alter cando veritas amittitur. Neque enim vllum adferri

1. Tim. 6.

Roma. 2.

1. Cor. 11.

Li. 1. Theolog.

lum adferri potest maius impedimentum ad veritatem inuestigan
dam, quam si supra quam scriptū est, vnus pro altero inflectur ad-
1. Cor. 4. uersus alterum. Præclare Deum alloquens Augustinus, veritas in-
Lib. 12. con quit tua, nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrum,
fess. cap. 25. quos ad eius cōmunionem publice vocas, terribiliter admonens,
vt nolimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quisquis
id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, sibi proprie vendi-
cat, & suū vult esse, quod omniū est, à cōmuni propellitur ad sua,
hoc est à veritate ad mendaciū. Qui enim loquitur mendacium, de
Ioan. 8. suo loquitur. Obsecramus vos, quod ab Augustino scriptū est, di-
ligenter vobiscum expendere velitis. Non est, inquit Augustinus
huius aut illius, sed est omniū veritas: omnes ad eius communionē
vocauit Deus publice. Quod publicum est, nemo faciat priuatū ne
priuet: quod omnium est per charitatem, nemo sibi proprie vendi
cet, aut suum esse velit per cōtentionem. Nam qui de suo loquitur,
mendaciū loquitur, non veritatem, sicut ipsa testatur veritas. Atq;
hic est fructus contentionis quodd ū suam quisq; vult esse veritatē,
quæ omniū est, amittitur veritas, quam nō alibi, quā apud omnes
hoc est in Ecclesia catholica reperire licet. Qui loquit̄ alio quā omni
um, cū Ecclesię catholicæ sensu de suo loquit̄, mendaciū loquit̄. Qua
re fugite contentionē, quæ priuatum, quæ suum esse vult, q̄d pu-
Epist. 60. blicū, quod cōmune est omniū. Cuius mater sicut ab eodē Augusti
no scriptū est, est superbia & humanæ laudis auiditas. Quāobrem
fontem ipsum tāti mali cū obruere vellet Apostolus: posteaq; dix-
it, nihil per contentionem: adiunxit statim, neq; per inanem glori
am. Tolle gloriā inanem, sublata simul erit omnis contentio, cuius
non alia fere causa est cū quod quærit̄ ab hominibus gloria: vere
namq; dictū est à sapiente. Inter superbos semp iurgia: Atq; superbiæ filia est inanis gloria, quæ plerumq; facit è stultis insanos. Ces
sabūt iurgia, facessent contenciones, simul vt faceret inanis gloria.
Faceret autem inanis gloria, si fuerit illud obseruatū, quod apud
Paulum sequit̄. Sed in humilitate superiores sibi inuicē arbitrantes.
Vultis iurgia, vultis lites, vultis contentiones effugere? fugite glori
am inanem: succedat in locum eius humilitas qua statim vt acceſſe-
rit facessat illa necesse est. Sicut mater hereticorū superbia, sic mater
piorum omniū est humilitas. Vultis audire loquentē superbiam?
Deponite, inquit, quicq̄d armaturæ suppeditant orthodoxi vete-
res, theologorū scholæ, authoritas conciliorū & pontificum, consen
sus tot seculorū ac totius populi Christiani: Nihil recipimus nisi scrip
turas: sed sic, vt penes nos solos, sit certa authoritas interpretandi:
Quod nos interprætamur hoc sensit spūs sanctus, q̄d adferūt alij
cūius magni, cūius multi, à spiritu satanæ & alienata mente, pfectū
est. Quod orthodoxi docuerūt, quod authoritas Ecclesiæ tradidit,
quod populus Christianus amplexus est, q̄d Scholæ defendūt exi-

tiabile

tiabile venenū est Sathanæ. Quod ego doceo, spiritus est vitæ, Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuratis, vel quod egeat iudicio: aut vt omnes cæcutiant, ego nō cæcutio, nā conscius mihi sum, me habere spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me, Nolo iudiciū sed requiro obsequiū: Neq; quenquā vel tantillū moueat, multitudo, magnitudo, latitudo, ꝓfunditas, miracula, sanctitas. Ecclesiæ sanctorū: omnes perierunt si senserunt, vt scripserunt, nisi qui forte resipuerūt ante supremū vitæ diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carēt sensu cōmuni, aut blasphemiā cōmittūt in spiritum sanctū, & subuertūt Christianissimū. Hæc est superbiæ vox. Nunquid autem hic hominem præ se quenquā iudicat? Tantū abest, vt se superiorē aliū arbitretur, vt cæteros oēs præ se fungos esse iudicet: Videtis autem vt hic non omnium sed suā priuatam esse vult veritatem? vt q̄d omnibus adfruendū Deus ꝓposuit, id sibi proprie vendicet, & suū esse velit quod est omniū. Itaq; à cōmuni ꝓpellitur ad sua, à veritate ad mendaciū, nam qui loquitur mendaciū, de suo loquitur. At nihil tale humiltas, nihil priuatū, nihil vult habere suum. Quod omniū est, q̄d catholicū est: q̄d orbis totius Christiani consensu receptū est in eo libenter acquiescit, id verū, id rectū id amplectendum esse censet, etiamsi ꝓpter intelligentiæ tarditatem pleraq; non assequatur, se tamen non intelligendi viuacitate, sed credendi simplicitate fore tuam persuasum habet: ac non modo se non præfert cæteris, verum sibi potius cæteros anteponit, se cæteros esse sapiores arbitrat̄ eos præsertim de q̄bus tot seculis tantā doctrinæ, tantā & sanctitatis opinionē fuisse videt. Nihil est q̄d vel vnanimitati retinendæ, vel veritati inuestigandæ sit æque noxiū, atq; laudis humanæ & inanis gloriæ cupiditas. Hanc enim q̄aucupant̄, quicq̄d omniū, quicq̄d catholicū, quicq̄d cōmune cum multis est, id tanq̄ tritū iam ab alijs & vulgare, q̄dq; nullam admirationē effecturū, nec aliquā excellentis alicuius ingenij vel doctrinę sit opinionē allaturū reijcit & aspernat̄, sed singulares quosdā exquirit intellectus, insolitos & hactenus in auditos excogitat sensus, nouat & solitarias ꝓfert opiniōes, q̄ possit digito mōstrari & dicior hic est. Hic est ille q̄ nobis Euangeliū, q̄d ita multis seculis sub scamno iacuit, ingenij sui fœliciate nunc tandē in lucē ꝓtulit, q̄ verū illius & germanū sensū aperuit, q̄ mentes nostras post tantā quæ iam diu nostris oculis offusa fuit, caliginē, nunc demū luce veritatis illustrauit. Quod ita longo seculorū interuallo, nemo vidit orthodoxorū, vnus hic vidit vnus hic prope mille iam annis ignoratum orbi Christiano, Christum clare nobis demonstrauit. Pape, quam longo tempore pro Deo mundus idola coluit? Hic est ille, qui de cælo descendit, qui nos iam tandem ab idolorum seruitute liberatos,

liberatos, Dei pie colendi rationem cognoscere fecit. Hanc inanis gloriæ dum captat auram infœlix homuntio, dum quod Christi ꝓprium est, id sibi vendicare conatur, dum se pro Christo coli vult, minime contentus est eo, si vna aliqua de re singularem intellectum, & solitariam suam opinionem proferat, sed cum in vno sibi videt successisse, mox alia simul peruertit omnia, quæ totius orbis iudicio sunt approbata, ac orbis iudicio suum anteponit, cũ eo qui sedet in throno dicens. Ecce ego noua facio
Apoc. 21. omnia. Videtis quanta sit hæc pestis inanis gloriæ. Hæc est, quæ Cherub angelum qui cæteris præstare scientia visus est, de cælo deiecit: hæc est, quæ primos parentes nostros, de paradiso deturbauit: hæc est, quæ nunc etiam non paucos de regno cælorũ, hoc est, de Ecclesia Dei, in qua sola sunt pauperes illi spiritu, quorum est regnum cælorũ præcipitat: hæc est, quæ facit hæreticos: hæc est, quæ facit schismaticos: ac quos nunc separat à cætu piorũ hos postea separabit ab eo, quod pijs ꝓmissum est, regno cælorum. Sic enim hæreticũ describit Augustinus. Hæreticus est,
De vtilitat. cred. ca. 1. qui alicuius temporalis cõmodi, & maxime gloriæ principatusq; sui gratia, falsas & nouas opiniones vel gignit vel sequit. Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios omnes fugere Paulus, & humilitatem amplecti iubet, qua qui præditus est, non modo se nulli, sed sibi potius anteponit omnes, nec adduci potest vlla ratione, sic vt de se magnifice sentiat, vt orbem Christianum totũ cecutiuisse, Christum tot seculis ignorasse, idola pro Deo coluisse credat, se vero solum videre, se solũ sapere, se solum veram veri Dei colẽdi rationem tenere persuasum habeat: Vbi tanta est arrogantia, ibi nulla potest esse veritatis agnitio. Verum est enim
Sermo. 213. de tempore Iac. 4. Psalm. 137. Etai 66. Prouer. 11. Rom. 1. Matth. 11. quod ab Augustino scriptum est, eam quam non inuenerit humilem, veritas fugit mentẽ: Resistit superbis Deus, humilibus autem dat gratiã. Excelsus dominus, & humilia respicit, & alta á longe cognoscit. Ad quem respiciam inquit, nisi ad humilem, & quietum & trementẽ sermones meos? Vbi humilitas, ibi sapiẽtia: Vbi tumor & inflatio, ibi stultita. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Abscõdit mysteria sua Deus à sapiẽtibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis: Vultis Dei mysteria cognoscere? Vultis ad veram sapientiam? Vultis ad scripturarũ intelligentiam peruenire? sitis in oculis vestris paruuli, sitis non alta sapiẽtes, verum humilibus sentientes, sitis conualles potius quam montes: Nam in conuallibus emittit Deus fontes gratiæ suæ. Nolite sic de nobis, nolite sic de vestris & nostris maioribus, nolite sic de cunctis qui ꝑ orbem Christianũ sunt diffusi, & Christi fidem profitentur, existimare: quod aut fungi quidam & stipites sint & fuerint omnes, aut si quod in eis lumen fuit intelligentiæ tanta fuerit eorum & nostra sit improbitas, vt agnitam

veritatem

veritatem profiteri & præ nobis ferre nolimus, ac secus quam intelligamus ipsi vos doceamus. Extremæ cuiusdam arrogantiæ, ne dicamus an dementiæ, an impietatis potius fuerit, hanc de pijs omnibus tam impiam opinionem concipere. Nunquid quia vos catti vobis & prudentes videmini, ideo stupidi, bardi, trunci sunt omnes, quotquot à vobis ipsis inter se dissidentibus dissentiunt? Certe non ita vos Paulus docet, sed in humilitate, inquit, superiores inuicem arbitrantes, non modo, inquit Paulus, non præ se stupidos, bardos, truncos alios iudicet. Verum præstantiores arbitratus, se potius pleraq; non assequutum existimet, atque ideo minus præfractè suam opinionem tueatur: ac sicubi videt consensum omnium, sicubi videt vnanimiter aliquid ab Ecclesia catholica definitum, tanto sæculorum interuallo, constanter ab omnibus obseruatum, ne velit orbis totius iudicio priuatum suum anteponere, neque sic sibi soli Dei spiritum vendicet, vt cui proprie promissus & missus est, eum Ecclesiæ detrahat vniuersæ: quin illi se submittat potius, illius placitis obtemperet, in captiuitatem redigat intellectum suum, in obsequium Christi & capitis & corporis. Hoc vbi fit, ibi fit simul quod Paulus, quod nos à vobis tanto studio petimus, vt idem sapiant omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes: fieri autem id alibi non potest, quam vbi præsto adest humilitas, animiq; modestia. Hanc igitur Paulus præ cæteris diligenter commendare studet omnibus, ac quominus quenquam illius pudere possit, Christi proponit exemplum, quo libentius illius vestigijs incedamus. Hoc sentite, inquit, in vobis quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris, Vultis, inquit Paulus, ad veram vitam, vultis ad veram & eam sempiternam gloriam peruenire? Christum ducem sequamini: quam vobis ille viam præeundo muniuit, eam ingrediamini. Quid enim ille? Cum natura Deus esset, cum se factis etiam ipsis Deum esse declarasset, vt qui vel nutu mortuos vitæ restituebat, qui rerum elementa vertebat, qui verbo morbis quoslibet propulsabat, qui verbo tempestates quoque sedabat, qui dæmonibus imperabat, ac alia multa faciebat, quibus aperte se Deum esse de-

monstrabat: hic itaque talis cum esset, nunquid per contentionem, nunquid per inanem gloriam sibi vendicauit, vt haberetur æqualis Deo? Nihil minus: quin humiliauit ac deiecit semetipsum apud homines, à patre gloriam expectans, vt non per ambitionem, sed per humilitatem aditum ad eam esse demonstraret. Vsque eo autem se deiecit cum esset summus omnium, vt nō modo velut homo uersatus inter homines esuriret, sitiret, lassesceret, inopia laboraret, ac omnibus iniurijs, quibus cęteri mortales oportunus fieret: verumetiã serui speciẽ in se, qui dominus est omniũ, susciperet, & quidẽ serui nocentis, cum ipsa esset innocentia. Nam quod mali serui est, capi, alligari, flagris cædi, conspui: id ipse suscepit in se. Nec eo se demisisse contentus fuit, verũ etiam ad mortis vsq; supplicium ceu facinorosus aliquis descendit, & quidem omnium probrosissimæ crucis mortis. Quid autẽ ex eo præmij consequutus est? quid aliud nisi quod ipse dixit aliquando. Qui se humiliat exaltabitur. Nihil sibi ipse quidem apud homines vsurpauit, nec ante tempus maiestatem suam iactauit, sed quo se magis ipse deiecerat, hoc eum euexit magis Deus pater, in summam sublimitatem: ac per humilitatem & ignominiam crucis, illustrato: largitus est nomen quod excellit omnem humanã gloriam, nimirum, vt iam ad illius Iesu consputi & crucifixi nomen, sese flectat ac submittat omne genu, non solũ eorũ, qui sunt in terris, verumetiã eorũ, qui apud inferos, vel apud superos degunt in cœlis, nec vlla sit vsquã lingua siue hominũ siue angelorũ, siue dęmonũ, quę non confiteatur Iesum omnium rerum principẽ ac dominum à dextris assidere Deo patri, vt regni communis gloriæq; omnis consorti. Quotquot igitur ęuiusdem gloriæ participes esse cupitis, in hunc aspiciatis authorem fidei & consumatorem Iesum: huius vobis exemplum ad imitandũ proponite: sanctis huius vestigijs incedite: per vitæ contemptum ad vitam: per inanes gloriæ despicientiam, ad gloriam æternam: per mortalia dispendia, ad immortalia compendia viam affectate. Vultis similes esse Deo? Pium est & honestum, quod cupitis: nam propterea Deus factus est æqualis nobis, vt nos illum in terris versantem imitati, Deo vicissim similes esse possimus. Sed ad hanc similitudinem ne velitis ea via grassari quam ostendit serpens primis parentibus nostris: nec ea, quæ Cherub ingressus est, vt elatis animis plusquam oportet scire & sapere, ac super nubium altitudinem ascendere, ac sic demum esse similes altissimo contendatis. Non hæc est via, qua itur in cœlum, non hæc est via qua peruenitur ad veram gloriam ad præcipitium hoc iter est. Contritionem enim, inquit sapiens, præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus. Viam

Lucæ 14.

Hebr. 11.

Prouer. 16.

vobis

vobis ostendit is, qui via nostra dignatus est dominus noster Iesus Christus, humiliari ac deijci prius necesse est, vt sic tandem liceat exaltari. Hoc est quod nos Petrus monet. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tẽpore visitationis: 1. Pet. 5.
Hoc est quod à sancto Iob quoq; scriptũ legimus. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, & qui inclinauerit oculos suos ipse saluabitur: hoc & sapiens docet, dicens: Antecq; conteratur, exaltatur cor hominis, & antequã glorificetur, humiliatur. Et iterum. Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. Iob. 22. Prou. 15. Prou. 29.
Nõ sumus hi qui vos quominus scire contendatis prohiberi velimus. Verum quod Paulus in hac ipsa Epistola scribit, cuius vos verbis ad idem sapiendum nobiscum inuitauimus, illud vehementer optamus, vt charitas magis ac magis abundet in omni scientia vestra. Priore loco posuit Paulus charitatem quam scientiam, illã abundare vult in scientia. Nam qui se scire putat, si charitas in eius abundauerit scientia, sublato per illam tumore, superiorem se alium arbitratus, cum eum recta præcipientẽ audiuerit, facile de suo sensu cedit. Cæterum qui vel à se verbum dei processisse, vel in se solũ peruenisse persuasum habet, eiusq; possessione cæteros excludit, adeo sibi ipsi plerunq; placet, vsq; eo sui cordis visiones admiratur, totum vt orbem Christianum errasse, blasphemasse, quid crederet, nesciuisse, citius existimauerit, quam vt sibi parum aliquid in scripturis intellectum esse credat. Quam obrem scientiam vobis inuidemus, sed vt nihil æque suspectum habeatis, atque inflantem scientiam, etiam atque etiam diligenter, & monemus vt filios, & hortamur vt fratres. Hæc est enim, quæ segregat, quæ diuidit, quæ dispergit, sicut contra charitas est, quæ ædificat, quæ colligit, quæ congregat. Et sicut ex multis lapidibus architectus vnam domum, sic hæc ex multis fidelibus vnam facit Ecclesiam. Charitas hæc sicut non conseruatur nisi in humilitate, sic non tenetur, nisi in vnitate. Non illam habent diuisores sicut dicit Apostolus. Hi sunt, qui se ipsos segregant, animales spiritum non habentes. Qui seipsos segregant, quærit Augustinus? Spiritum non habentes, ideo defluunt, quia coagulum non habent charitatis. Ipsa charitate plena est gallina, illa propter pullos infirmata, cum pullis humilians vocem suam, extendens alas suas. Quoties, inquit, volui colligere filios tuos: colligere, non diuidere: quia habeo, inquit, alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus grex & vnus pastor. Merito non audiuit fratrem interpellantem & dicentem. Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatẽ. Domine, inquit, dic fratri meo: Quid? diuidat mecum hæreditatẽ. Et dominus: Dic homo, quare enim Philip. 1. Serm. 6. dominica post ascensionem domini in fine decimi Tomi. Matt. 23. Ioan. 10. Luc. 12.

1.Cor.3. vis diuidere, nisi quia homo? Cum enim dicit alius: Ego sum Pauli, alius autem, Ego Apollo, nonne homines estis? Dic homo. Quis constituit me diuisorem hæreditatis inter vos? colligere veni non dispergere, Ideo inquit, dico vobis. Cauete ab omni cupiditate, cupiditas enim cupit diuidere, sicut charitas colligere. Quid est autem, cauete ab omni cupiditate? nisi impleamini charitate. Nos charitatem pro captu nostro habentes interpellamus dominum contra fratrem, sicut & ille contra fratrem, sed non hac voce, non hac postulatione, Ille enim dixit. Domine dic fratri meo, diuidat hæreditatem. Nos dicimus. Domine dic fratri meo, teneat mecum hæreditatem. Hæc recte quidem ab Augustino contra Donatistas dicta sunt, sed à nobis quoq; non minus recte possunt vsurpari contra vos, qui diuisionem hæreditatis postulatis. Quamuis enim, sicut illi quondã à patribus nostris, sic vos à nobis diuidi, & vnum nobiscũ caput Christũ cõfitentes, ab eius corpore separari cupiatis, fratres vos tamen nostros agnoscimus, velitis, nolitis, fratres nostri estis. Tunc esse desinetis fratres nostri, cum dicere desinetis, Pater noster. Adferens Prophetę locum illum Augustinus, quem ex Esaia citat Ambrosius. His qui dicunt vobis, non estis fratres nostri, dicite fratres nostri estis, Circumspicite, inquit, de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de Paganis? non: neq; enim dicimus eos fratres nostros secundũ scripturas & Ecclesiasticum loquendi morem. Nunquid de Iudæis, qui in Christum non crediderunt? Legite Apostolum & uidete quia fratres, quando dicit Apostolus sine aliquo additamento, nõ vult intelligere nisi Christianos. Isti ergo qui dicunt, non estis fratres nostri, Paganos nos dicunt. Ideo & rebaptisare nos volunt, vnde consequens est error ipsorũ, vt negent nos fratres suos esse. Vos etsi Donatistarũ exemplo rebaptisare nos nõ vultis, tamen sicut illi patres nostros sic vos paganos & idololatras nos, à quibus verũ veri Dei cultum acceperatis, appellatis. Nos nihilominus, quandoquidẽ eadem sacramenta celebratis, etsi non nobiscum eadem: vnum amen respondetis, etsi non nobiscum vnum amen: eundem Deũ proinde inuocatis, etsi non nobiscum eundem patrem: pro fratribus vos nostris libenter agnoscimus, fratres vos nostros appellamus: & vestram tanquã fratrum nostrorum salutem quęrimus. Quamobrẽ præcamur & nos à domino, vt dicat vobis, quo teneatis nobiscum hæreditatẽ. Vos uerò fratres nostros adiuramus, per ipsa viscera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane solidamur, per Christũ dominum nostrum, per mansuetudinẽ eius adiuramus vos, vt ne petatis à domino, quo nos diui-

In cap. 14. prioris ad Corint.

1.Cori. 14. dere vobiscum velit hæreditatẽ. Etenim dominus Deus noster non diui-

non diuisionis, non dissensionis Deus est, sed pacis, sed dilectionis. 1. Cor. 4.
Sicut ipse Christus diuisus nō est, sic charitatē suam, Ecclesiā suam diuidi non vult. Vultis scire quis est, qui diuidit? Diabolus est, de quo dicit Ozeas quod ille inter fratres diuidit. Fugite per Ozeę 13.
Deum immortalem, fugite diuisorem istum, ad cum autem vos conuertite, qui quemadmodum sollicita gallina congregat pullos suos, fouetq; sub alis suis, sic & ipse quos præcioso sanguine suo redemit, eos cōgregare conatur. Ipse est pax nostra, ipse facit vtraq; vnum, non duo de vno. Nolite maceriam iterū interpo- Ephes. 2.
nere velle, quæ semel per ipsum pro nobis mortuū, est sublata. Si communiter possidemus, si de eodē Euangelio gloriamur, quid causæ est, quamobrē & Christum & corpus eius, hæreditatē eius Ecclesiam non itidem communiter possideamus? quid causæ est, quo minus idem sapiamus omnes, eandem charitatē habentes, unanimes, idipsum sentientes. Verum hęc his dicta sufficiant, qui sunt adeo diuisionis & segregationis cupidi? pro quibus Deum supplices precamur, vt charitatē in cordibus eorum diffundat, per quā ad ecclesiæ redire possint vnitatē. Qui verò nondū quidem discessistis, verum quod vos pleraq; offendunt in ecclesia, ideo vacillitatis animis ac foras prospectare videmini. Oramus vos & obsacramus per viscera misericordię Dei, ne velitis esse Ephes. 4.
paruuli fluctuantes, neue circumferamini omni vento doctrinę, Galat. 1.
quodq; semel à maioribus vestris traditum accepistis, ab eo Ephes. 2.
vos in aliud Euangelium tranferri ne patiamini. Consistite firmi in lapide angulari Christo, in quo ædificati sumus in habitaculum Dei in spiritu sancto. Continete vos in arca, ne pereatis regnante diluuio. Manete in Petri nauicula, ne fluctus vos absorbeant: perseuerate in ouili ecclesię ne fiatis prędæ lupis. Quod ad doctrinam attinet, quam ad vos afferimus, non est ea priuata nostra, nihil de nostro loquimur: quod omnium est, quod catholicum est, quod orthodoxum est, quod Christianum est, quod ab ipsis Apostolis, per longum Episcoporum & sacerdotū successionem, per manus nobis traditum est, id uobis offerimus, vt sine vlla dubitatione recipere possitis. Si uerò sunt in moribus nostris nonnulla quæ vos offendunt, si doctrinæ professioniq; nostræ vita non respondet, ita vt sermones hominum effugere non possimus, nihil ad vos aliena peccata pertinent, si modo displiceant, neq; iustā propterea separationis causam habetis. Sed quo maior sit dictorum fides, non nostris, sed illius verbis vtendum existimamus, cuius non doctrina magis quam vitæ sanctimonia, in toto terrarū orbe, quam latè patet Christiana religio, prædicatur ab omnibus: sic enim ille loquitur, non temere Chry Hom 33. in
sostomus appellatus. Sed longe inquies à dignitate Apostolorū Matth.

tu abes. Fateor, nec vnquam negabo, non solum non illis, sed vmbra quidem illorum, me dignum esse: sed tamen, si vestrũ officium vos conseruabitis, nullam iacturam hinc facietis, imo magnam etiam vtilitatem consequimini. Nam cum vel erga indignos, magna sitis affecti charitate, cum singularem præstetis illis obedientiam, maiora tunc prȩmia maiorq; vobis debetur retributio. Nõ enim nostra prædicamus, quoniam est nobis doctor in cœlis, sed quæ recepimus, ea tradimus, & tradentes ea, nihil aliud à vobis flagitamus, quam vt diligamur. Quod si etiam diligi sumus indigni, sed nos dilectione ac charitate vestra dignos cito facietis: quamuis mandatum sit non amicos solum, verum etiam inimicos diligere. Quis ergo sic durus atq; agrestis est, vt cum huiusmodi mandata sibi tradita sint, nihilominus amicos auersetur atque oderit, etiam si mille vitijs mentem irretitam atque oppressam habeat? Communicamus eadem mensa spiritali, communicemus & spiritali charitate. Nam si latrones cum alteri alteris sale communicauerint, latrocinandi ferocitatem deponunt, quibus nos rationibus excusabimus, domini corpore communicantes, & latronum consuetudinem atrocitate superantes? præsertim cum multis gentilibus, nõ quoniam vna mensa vterentur, sed quoniam vnius essent ciuitatis, satis ad amicitiam fuerit. Nos autem, qui eiusdem sumus ciuitatis, vna nobis dominus est, eadem mensa, eadem via, ianua, radix, vita, quibus idem caput est, idem pastor, idem, rex, vnus & idem magister, iudex, conditor, pater, quæ omnia nobis æquali quadam insunt communitate: qua erimus ira digni, si mente diuisi, alter alterum non diligimus? Quæ suis olim Constantinopolitanis dixit vir ille præclarus, eadem à nobis quoq; dicta vobis esse putate. Narrat ille, non solum Apostolis, sed ne vmbra quidem illorum se dignum esse. Nos verò plus etiam fatemur, quod multo longius ab huius viri sanctissimi sumus integritate remoti, quam ille fuit ab Apostolorũ dignitate disiunctus: sed num propterea non audire nos, num propterea separare vos à nobis debetis? Nihil est, quod minus esse faciendum existimat Chrysostomus, quin quanto nos minus digni, tanto maiorem in cœlis mercedem uobis esse positã affirmat, qui non in personarum acceptione fidem habeatis, neque qui simus nos (eadem enim sumus nos, quæ estis vos infirmitate præditi) verum quis & quãtus ille sit, pro quo legatione fungimur, dominus noster Iesus Christus attendendũ, atq; illi in nobis indignis loquenti, parendũ esse putetis. Nihil est quod metuatis, modo sitis ipsi boni, quicquã vobis obfuturos præpositos malos. Nunquid obest palea frumentis? donec veniat dominus areæ, ferens ventilabrum in

Iacob. 2.

brum in manu sua, vt mundet aream suam, frumenta recondat in horreum suum, paleas vero comburat igni inextinguibili. Matt. 3.
Nunquid obfuit bonis tanta multitudo scæleratorum qui per Ezechielem Prophetam dicti sunt, nimirum illis, qui gemebant & merebant facinora populi, quæ fiebant in medio eorum? Ezech. 9.
Ab ipso etiam orbe condito, semper bonis mali permixti fuerunt, neque tamen illis quicquam obfuerunt, Vbi erat Moyses & Aaron, ibi murmuratores, sacrilegi, quos Deus à facie sua, semper se perditurum esse minabatur: Vbi erat Caiphas et Annas: ibi Zacharias & Simeon & cæteri boni: vbi Saul, ibi Dauid: vbi Ezaias, vbi Hieremias, vbi Daniel, vbi Ezechiel, ibi sacerdotes mali & populi mali: Sed sarcinam suam vnusquisque portabat: Vbicunq; boni fuerint, nouit dominus, qui sunt eius dicit Apostolus: & recedat ab iniustitia omnis, qui inuocat nomen domini. 2. Tim. 2. Non dicit, recedat ab iniustorum & malorum communione, sed recedat ab iniustitia, recedat à peccatis eorum, quibus si per consensionem non cõmunicauerit, etiamsi societatem eorum corporaliter non deseruerit, securus est, nec ei quicquam aliena peccata præiudicabunt, fugiat paleam ne hoc sit, non fugiat aream, ne nihil sit. Nihil itaq; vos moueant peccata nostra, vt propterea vobis vnitatem Ecclesiæ relinquendam esse putetis, Non enim propter malos boni deserendi, sed propter bonos moli tolerandi sunt, Sicut tolerauerunt Prophetæ, cõtra quos tanta dicebant, nec sacramentorum illius populi cõmunionẽ relinquebant. Sicut ipse dominus tolerauit Iudam, diabolum, furem, & venditorẽ suum, vsq; ad condignum eius exitum & eum omnium nocentissimum, sacram cœnam cum innocentibus communicare, & precium nostrum accipere permisit. Sicut tolerarunt Apostoli eos, qui per inuidiam, quod ipsius diaboli vicium est Christum annunciabant: & inter sua quærentes, nõ quæ Iesu Christi: Paulus non sua quærens, sed quæ Iesu Christi, cum summa tolerantiæ laude conuersatus est. Philip. 1. & 2. Sicut tolerauit sanctus Episcopus & martyr Cyprianus, collegas suos Episcopos, de quibus plurimos, quos & ornamento oportebat esse cęteris, & exemplo, diuina procuratione contempta, procuratores rerũ sæcularium fieri quæritur, derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes, negociationis quæstuosæ nundinas aucupari: esurientibus in ecclesia fratribus, habere argentum largiter, velle fundos insidiosis fraudibus rapere, vsuris multiplicantibus fœnus augere. Serm. 5. de lapsis. Horum exemplo tolerate nos quoque peccatores & ferte nos sicut vultis, vt Christus ferat vos. Peccatores sumus, peccatores esse nos libenter agnoscimus. Sed nunquid sanctiores hi sunt, qui discesserunt à nobis? nun-

quid minus in eorum vita vitiorum et flagitiorum cernere licet? nunquid quorundam ex eis, quæ vocant ipsi coniugia castiora sunt, quam nostrorum sacerdotum cœlibatus? Deinde verò. An non extremæ cuiusdam dementiæ fuerit, sic sacerdotes, Episcopos, & monachos, odisse, vt ipse te reddas illis deteriorem, nec illos tamen efficias meliores? Nullum est enim vitium hæresi vel schismate deterius. Congerantur in vnum sacerdotē, luxus, libido, ambitio, auaritia, & quicquid prēterea criminū est, omnem hanc vitiorum lernam, una superat hæresis aut schisma. Longe enim sunt grauiores trabes schismatis, quas in oculis gerunt, qui segregauerunt semetipsos, quā qualiacunq; tandem peccata manentium in vnitate ecclesiæ: quę schismati comparata, sicut festucæ in oculis fratrum esse videntur, vt non immerito dixerit Augustinus, quod consilia separationis, & inania sunt, & perniciosa, atq; sacrilega, quia & impia, & superba fiunt, & plus perturbant infirmos bonos, quā corrigunt animosos malos, qui quanto sit grauius schismatis crimen, uel ex eo cuiuis constare posse docet, quod cum prioris populi temporibus & idololatriæ sacrilegium fuisse commissum, & à rege contemptore librum propheticum incensum esse legamus, vtroq; crimine malum hoc non puniretur atrocius, nisi grauius penderetur. Si quidem schismatis authores viuos dehiscens terra sorbuit, & eos qui consenserant, cœlo irruens ignis absumpsit. Sic nec fabricatum & adoratum idolum, nec sacer liber exustus meruit vindicari. Itaque diuersitate pœnarum cuiuis diuersitatem agnoscere licet meritorum. Libet autem etiam quid schismaticus ipse, vel schismaticorum & hæreticorum princeps potius Martinus Lutherus de consilio separationis eiusmodi senserit, paucis adscribere. Nā qualis qualis sit, digna tamen est vox hęc eius quę celebretur, & quam omnes qui se Catholicos profitentur, non in ore magis quàm in pectore semper habeant. Obiectum illi fuerat ab Eccio in disputatione Lipsica quod esset fautor & patronus Bohemorum schismaticorum. Tum ille dicitur in hæc verba prorupisse. Nunquam mihi placuit, nec in æternum placebit quodcunq; schisma. Iniquè faciunt Bohemi quod se authoritate propria separant à nostra vnitate: etiam si ius diuinum pro illis staret: cum supremum ius diuinū sit charitas, & vnitas spiritus. Sed & illa Pauli verba explicans. Alter alterius onera portate. Hi sane peruertunt, inquit, hanc doctrinam, qui volunt sua onera portare & solum commodis aliorum frui vel vehi, vt qui indoctos, inutiles, iracundos, ineptos, difficiles, morosos dedignātur habere socios vitæ. Sed quærunt humanos, suaues, benignos, quietos & sanctos homines. Hoc est volunt nō in terra, sed in paradiso,

Li. 3. cont. Epist. Parmeniani, cap. 2. Epist. 162. & 172.

radiso, non inter peccatores, sed inter angelos, non in mundo sed in cœlo viuere. Quibus quoq; timendũ est, ne & hic recipiant mercedem suam & in hac vita suum regnum cœlorum possederint. Nã cum sponsa nolunt esse lilium inter spinas, nec cum Hierusalem in medio gentium posita, nec cum Christo dominari in medio inimicorum. Euacuant enim crucẽ Christi in semetipsis, & ociosam & stertentem, alijsq; humeris vectatam charitatẽ habent. Proinde qui fugiunt talium societatem, vt boni fiant, nihil aliud faciunt, quã vt pessimi omnium fiant, quod tamen nõ credunt, quia propter charitatẽ fugiunt germanũ officium charitatis: propter salutem fugiunt verum cõpendium salutis. Ecclesia enim tunc semper fuit optima, quãdo agebat inter pessimos. Horum enim onerum tolerantia, mire rutilauit eius charitas. Sicut Psalmus dicit. Posteriora dorsi in pallore auri. Hoc est, tolerantia columbæ Christianæ, quæ per dorsi posteriora significatur, tota rutilantissima in aurea charitate. Alioquin cur non Moyses quoq; reliquit duræ ceruicis populum? Cur non Elizeus & Prophetæ, reges Israhel idololatras? Consequens est, quod Bohemorum dissidium à Romana Ecclesia, nulla possit excusatione defendi, quin sit impium, & Christi omnibus legibus contrarium. Quia contra charitatem, in qua omnes leges sumantur perstat. Nam hoc quod vnice allegant, sese timore Dei, & conscientiæ defecisse, ne inter malos sacerdotes & Pontifices viuerent, hoc eos maxime omnium accusat. Et alio loco: Hæc ideo, inquit, commemoro, ne Pighardi nostri vicini hæretici, infœlix populus fœtore Romano gaudeant, sicut Pharisæus super Publicanum, non autem compatitur. Ne inquam illi nos crederent nescire vitia & labes nostras, & immensum aduersus nostram miseriam superbirent, si nos ista tacere & approbare videremur. Scimus heu nostrum casum, & dolemus, non autẽ sicut hæretici fugimus, & semiuiuum transimus, tanq; alienis peccatis polluí timeamus. Illi fugiunt à nobis Christianis, & repunt ad seipsos in angulum. O blasphematores Dei & proditores Christi, si Christus fecisset, sicut vos facitis, quis vnquam saluatus esset? Et in declaratione quorundam articulorum, sic ait, Quod Romana Ecclesia sit à Deo præ alijs omnibus honorata nõ est dubium. Ibi enim sancti Petrus & Paulus, Pontifices quadraginta sex Romani, ac tot centena millia martyrũ, sanguinẽ suum fuderunt, infernum & mundum vicerunt, vt vel palpari queat, quã singularem habeat ad eam ecclesiam respectũ Deus. Quod si nunc proh dolor res habet Romæ vt expediret habere melius, attamen neq; hæc, neq; alia causa vlla, tam grandis est, nec esse potest, vt ab Ecclesia illa separatio aut discessio vlla fieri debeat

Psal. 67.

In resoluti. super propositiones, &c.

debeat. Imo quo peius res ibi habet, tanto magis accurrendum & adhærendum est. Per separationem enim & contemptū, non fit melius, nec dimittendus est Deus propter diabolum, nec vitandi reliqui boni propter turbam prauorum. Imo propter nullum peccatum aut malum quodcunq; excogitari aut nominari potest, debet rescindi charitas, nec spiritualis vnitas diuidi. Charitas enim omnia potest, & vnitati nihil nimium graue est. Modica enim charitas & vnitas est quæ finit se propter aliena peccata diuidi. Et in libro contra Anabaptistas. Audio inquit, & video rebaptisationem à quibusdam vsurpari ex eo fundamento, vt in despectum Papæ faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij, propterea merum panem & vinum habere volunt in despectum Papæ arbitrantes se hoc pacto recte subuertere posse papatum. Profecto friuolum est hoc fundamentum supra quod nihil boni ædificaturi sunt, hoc enim pacto negare eos oporteret totam quoque scripturam sacram & prędicandi officium, hoc enim totum à Papa nimirum habemus, & nouam quoque scripturam sacram nos facere oporteret. Sic & vetus Testamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum, nam & Christus in gente Iudaica inuenit phariseorum & scribarum abusus, non tamen propterea totum reiecit quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur, sub papatu plurimum esse boni Christiani, imo omne bonum Christianum, atq; etiam illinc ad nos deuenisse, Quippe, fatemur in papatu veram esse scripturam sacram, verum Baptismum, verum Satramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, uerum prędicandi officium, verum Catechismum, vt sunt, oratio dominica, decem præcepta, articuli fidei. Dico insuper, sub papatu veram Christinitatem, imo verum nucleum Christianitatis esse. Videtis charissimi, quid de separationis consilijs senserit ille ipse qui primus ętate nostra separationis ab ecclesia dei cōsilium est amplexus, qualē ipse contra Pighardos, & se suiq; similes hæreticos, vi veritatis coactus sententiā protulit. Quāobrē fugite, fugite separationis cōsilia, & in unitate ecclesiæ permanete. Quales sumus, quamdiu tamen catholici sumus, parata est semper in Ecclesia catholica remissio peccatorum, simul vt ex animo patratorum criminū pœnituerit. Ac in hæresi vel schismate, male viuunt etiā qui bene viuunt: nec est, nisi prius vnde discesserit eo redeat, quod quisquā se peccatorū suorum veniam adipisci posse speret. Quisquis enim ab Ecclesia catholica fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quod à Christi corporis

vnitate

vnitate disiunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum. Epist. 152.

Quisquis autem in hac ecclesia bene vixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata, quia vnusquisque in ea proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit: Quamobrem nemo propter paleas uentilabro iudicis excutiendas relinquat aream domini: nemo propter zizania in messe comburenda excedat agro: nemo propter pisces malos in littore, hoc est, in fine sæculi separandos, rumpat retia: nemo propter hœdos atq; hircos in iudicis aduentu segregandos, deserat gregem: nemo propter vasa in contumeliam facta, migret ex magna domo domini. Quin illud secum potius quisque reputet, cum in Euangelio dicat dominus: nonne duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis nõ cadit super terram sine patris vestri voluntate, si passeres nõ cadunt in terram absque voluntate Dei, multo minus sacerdotes aut Episcopos dari terris, vel non sciente vel non permittente Deo, Siquidem Deus in cuius manu cor est regis, & qui quocunq; voluerit inclinat illud, aliquando regnare permittit hominem hypocritam propter peccata populi, vt sit sicut populus ita & sacerdos. Hoc per Prophetam denunciat, dicens: Dabo tibi regem in furore meo. Galat. 5. Matth. 3. Matth. 13. Ibidem. Matt. 15. 2. Tim. 2. Matth. 10. Prou. 21. Iob. 34. Esa. 24. Oseæ 13.

Dat quandoq; Deus improbis potestatem, vt & bonorum patientia probetur, & malorum iniquitas puniatur. Per potestatem enim diabolo datam, & Iob probatus est, vt iustus appareret, & Petrus tentatus est, ne de se præsumeret, & Paulus colaphisatus est, ne se extolleret, & Iudas damnatus est, ut se suspenderet, Vsq; eo autem secundum merita subditorum tribui scribit Gregorius, personas regentium, vt sæpe qui videntur boni, accepto mox regimine, permutentur sicut scriptura sacra de Saule dicit, quia cor eum dignitate mutauit. Sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium, vt sæpe pro malo gregis etiam vere boni, delinquat vita pastoris. Iob 1. Matth. 26. 2. Corin. 12. Matth. 27. Lib. 26. moral. cap. 20.

Ille enim Deo attestante laudatus, ille supernorum mysteriorum conscius Dauid Propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccauit, & tamen vindictam populus, Dauid peccante suscepit. Cur hoc? Quia videlicet secundum merita plebium, disponuntur corda regentium. Mutet igitur populus vitam suam, mutabit etiam Deus eorum corda, qui præsident. Qui potens est ex lapidibus filios Abrahæ suscitare, qui potuit ex persequutore Paulum Apostolum, qui potuit ex Mattheo publicano facere Euangelistam, potest is ex mercenarijs malisq; præsidibus bonos facere pastores. Non enim est abbreuiata manus domini, neq; aggrauata auris eius, vt nõ exaudiat, dummodo nos declinemus, à malo & faciamus bonum, vitaq; nostra in melius cõmutata vnanimiter omnes maiestatẽ 2. Reg. 24. Matt. 3. 1. Tim. 1. Matt. 9. Esa. 59. Psal. 30.

diuinam

Ephes. 4. diuinam supplices deprecemur, vt suam nobis gratiam impartiat, quo possimus vtríq; digne ambulare vocatione, qua vocati sumus, vt & vos, oues vos esse recordati, minime vobis licere velitis, eos iudicare, & in eorum vitam anxie nimis inquirere, à quibus ipsi iudicandi venitis. Sed etiam si aliquo fuerimus
Matt. 23. in delicto præoccupati, Christum nihilominus audiatis præcipientem. Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: & nos eius muneris memores, ad quod arduum nimis & periculosum vocati sumus, ita vitam nostram instituamus, vt ne quod verbo ædificamus, moribus nostris destruere videamur. Quoniam verò homines vtríq; sumus, & hoc ipso nomine peccatores, quia homines, si qua nos apprehenderit humana tentatio
Ephes. 4. sicut Paulus monet, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportemus inuicem in charitate: ac si qui sunt infirmiores, imbecillitates infirmorum, sustineãt, nec alia magis de re solliciti simus omnes, quam vt seruare possimus vnitatẽ spiritus in vinculo pacis. Hanc enim ad patrem suum migraturus
Ioan. 15. Testamento nobis reliquit Christus. Hanc sectari nos iubet Pau
Hebr. 12. lus, quod sine ea nemo videbit Deum, Quod si monenti obtemperauerimus, futurum est, vt ex hoc exilio ad manentem illã ciuitatem cœlestem Hierusalem, quę visio pacis interpretatur peruenire mereamur, in qua videre licebit, sicuti est, eũ, qui est pax nostra, omnem intellectum nostrum exuperans, Dominum nostrum Iesum Christum. Gratia & misericordia eiusdem Domini nostri Iesu Christi, cui laus, honor & gloria in sœculorum, A M E N.

INDEX RERVM ET VERBORVM PRÆCIPVE MEMORABILIVM

in hoc, per duos Tomos digesto opere, contentorum, quam fieri potuit locupletissimus: in quo numerus folium, b vero posteriorem paginæ faciem designat.

A

AAronis Sacerdotium & sacrificium quod. 5.86
Aaronis sacrificium cessare debuit. 5.86
Abel, Abraham &c. nullo mandato Dei sacrificarunt, fuit autem Deo sacrum eorum gratum. 85.b.167.173.293.b.
Abraham quomodo diem Domini viderit. 2
Abraham, Isaac, Iacob &c. Patriarchum nomina ab hominibus inuocata sunt. 168
Abrenunciatio Baptismum præcedere debet. 64.b
Abrenunciatio antiquissimæ traditionis. Ibidem.
Absoluere quid sit & quomodo à quibusdam intelligatur. 112.b.
Absolutio & confessio à Deo instituta. 111
Absolutio sine peccatorum confessione, nisi certa quadam ratione, fieri nequit. 111
Absolutio, est forma pœnitentiæ. 107.b
Absolutio omnibus est necessaria. 108.b.109
Absolutionem confert Sacerdos. 107.108.b.109
Actuum humanorum regula, lex est charitatis diuinæ. 239
Abstinentia hæreticorum qualis. 289
Abstinentia delet peccata. 115.b
Acolythi vnde dicti, qui sint & quod eorum officium. 134.b
Abstinentium sex genera. 291
Abstinentia Christianorũ, Iudeorũ, hęreticorum qualis. 287.288.289.&c.
Abstinentia virtuosa quæ. 291
Abstinentia mater sanitatis. 289
Adam veterem exuere & nouum induere oportet. 59.b
Adolescentes stulti nunc temere de religione iudicant. 80.81.b
Adoratio angelis & hominibus facta Dei gloriam nunquam obscurauit. 167.& inde.
Adoratio quid & quotuplex. 168.b.169
Aduentus tempus cur institutum, primaq; & secunda Dominica cuius nos admoneant. 3.8
Adulti baptisandi fidem propriam habeant, præteritæq; vitæ pœnitentiam. 62.b
Adulterij leges pœnales. 249.b
Adulteriũ quomodo punitũ olim, & eius nostro æuo impunitas. 249.b
Adulterij nomen quam latè pateat. 250
Adulterij prohibitio non sancit, vt quidam opinantur, matrimonium. 250
Adulterium spirituale. 251.b
Adulterium grauissimum. 151
Æqualitas duplex. 217.b

Æquitas simulata duplex iniquitas. 259
Affectus operi nomen imponit. 273.290.b
Agnus noster Paschalis, Christus est. 86.b
Agni paschalis immolatio apud Iudæos quid repræsentauerit. 86.b
Agon mortis vnde dictus. 121
Altaria Deo in memoriã martyrũ eriguntur, non ipsis martyribus. 174.b
Albertus Magnus præceptor Thomæ de Aquino. 220
Allegoria Christi dormientis in nauicula. 52.309.b
Altercando veritas amittitur. 82.b.325
Ambrosij Episcopi laus. 38.b
Amicis benefaciendum. 246.b
Amor sui quid efficiat. 163.b.211.325.b
Anabaptistarum dogma de pœdobaptismo falsum. 79
Anabaptistæ cur nolint paruulos baptizari. 79
Anacleti sententia de Missa. 278.b
Andreas Apostolus Achaiæ præfuit. 48.b
Andreæ Apostoli desyderium pro Christo patiendi. 247.b
Angeli & Archangeli interfunt Missæ. 126.b
Anima corporis Ecclesiæ est spiritussanctus. 23
Animæ sunt in purgatorio. 118.b.119
Animæ vident facta nostra, & sciunt petitiones nostras. 167
Animalia occidere licet, sunt enim ad vsum hominum creata. 248.b
Animus rationalis virtutis habitaculum est. 207.b
Angeli sciutit vota nostra. 167.175
Anomei hæretici quando vixerint & quæ eorum opinio. 188
Annus cur in certa tempora distributus. 2.b.3.13.b286
Apostolici, quales hæretici. 51.b
Apostoli Poloniæ qui. 79.321
Apostolica Ecclesia quæ & vnde dicta. 44.b
Apostoli amanuenses spiritussancti. 189.b
Apostoli authores ordinis Monastici. 261
Apostoli, oculi dicti. 33.b
Apostoli Sacerdotes à Christo in vltima cœna instituti. 77.b
Apostolicæ Ecclesiæ authoritas. 45.46.47
Apostolorum desyderium pro Christo patiendi. 147.b
Apostolorum institutа in dubium reuocare grande nefas. 13. & inde per aliquot folia.
Apostolorum & Episcoporum principatus sublimis. 33.b
Apostoli diuinis rebus intentissimi. 233.b
Apostoli Christum sequentes reliquerunt vxores. 251.b
Applicari quid sit. 265
Aqua in Baptismo quid efficiat. 55.& 57.b
Aquilæ in Euangelio qui intelligendi. 317
Aqua rerum omnium principium à Philosophis dicta. 58
Aquæ benedictæ vsus. 267
Aqua Sacramento Baptismi cur à Christo adhibita. 58.b.& deinceps.
Arca Noe Ecclesiam figurauit. 63.b
Archiepiscopo cur præferatur crux, præter eam quam de collo propendentem gestat. 12.b

Archiepiſcopi cur electi. 138.b
Archiepiſcopi Principes Epiſcoporum. 12.b
Arnobij explicatio de ſacrificio Miſſę p. Melchiſedech olim figurato. 92.b
Arrij hæreſis de Chriſto. 19.171
Arriani vocem Homouſios non receperunt. 19.45.116
Arrij hæreſis extirpata. 34.b
Articulus vnus diſcernit inter Catholicos & hæreticos. 15.b
Aſcenſio Chriſti cur in quadrageſimam diem à reſurrectione dilata. 7.b
Aſcenſionis Chriſti memoriæ, cur Eccleſia iudicij extremi mentionem adiunxerit. 7.b
Aſcenſionis Chriſti vtilitas. 7.b
Auguſtana confeſſio de Epiſcoporum authoritate & poteſtate citata. 39. 136.b.137
Auguſtini verba de ſacrificio Miſſæ. 85.86
Auguſtinus fuit opinionis, neminem ad fidem cogendum eſſe, ſed correxit. 279
Aulici Dei qui ſint. 271.b
Aures & nares baptizandis infantibus cur liniantur. 64.b
Aurium pruritus in iſto ſæculo. 210
Authoritas Eccleſiæ facit vt Euangelio credamus. 17.b
Authoritas Eccleſiæ prior quam ſcripturæ. 17.18
Authoritas ſedis Apoſtolicæ quanta. 44.b. & inde. 309 310.311.312. & deinceps.
Authoritas Eccleſiæ mutare quædam interdum contra mandatum Dei poteſt. 78.b

B

BAbilon ab hæreticis extruitur. 41.b.134.b.164.314.b. quid ſignificet ibidem.
Balſamus cur Chriſmati admiſcetur. 67
Balthaſarus primus hoc æuo, Donatiſtarum hæreſim reſuſcitauit. 312
Baptiſmus fidei Sacramentum & ad vitam intrantium. 56.b.57.83
Baptiſmus quorum nos admoneat. 57
Baptiſmus iterari neq; poteſt nec debet. 63
Baptiſmus Chriſtianæ iuſtificationis viſibile principium. 57
Baptiſmus inter Sacramenta primum locum obtinet. 57
Baptiſmus quid conferat. 57
Baptiſmus vim generatiuam & purgatiuam aquis tribuit. 58
Baptiſmus infirmitatem carnis non tollit, ſed ſolum iniquitatem. 58.b
Baptiſmus mors eſt criminum & vita virtutum. 68
Baptiſmus, Sacerdotium laici. 129.b
Baptiſmus omnibus ad ſalutem conſequendam neceſſarius. 61
Baptiſmus triplex. 61.b
Baptiſmus extra Eccleſiam non prodeſt. 63.b
Baptiſmus & pœnitentia quomodo differant. 118
Baptiſmus etiam ab hæretico datus non eſt iterandus. 63.
Baptiſmi vicem implet paſſio. 61.b
Baptiſare in neceſſitate quilibet poteſt. 62.b
Baptiſmi ritus & cœremoniæ. 64.& inde
Baptiſandus cur non mox ingrediatur templum. 59.b.64

Baptísmus paruulorum non eſt tollendus. 61
Baptísmus canalis gratiæ Dei. 91
Baptísmus ianuam regni cœleſtis aperit. 59
Baptísmus aufert non radit peccata. 58.b.255
Baptísmus apud veteres non porrigebatur niſi Feſtis Paſchæ & Pentheco-
ſtes. 65.b.276.b
Baptísmus quomodo remiſſionem peccatorum tríbuit. 58.255
Baptísmus quomodo à Cypriano definitus. 60.b
Baptísmus & Pœnitentia quomodo differant. 118
Baptísmus ianua in Eccleſiam intrantium. 57.66
Baptísmus redemptionis noſtræ beneficium non obſcurat. 91.b
Baptísmus quid præter remiſſionem peccatorum tríbuat. 61
Baptísmus cur in nomine & non in nomínibus tríbuatur. 57.b
Baptíſmi ſignum & forma. 57
Baptíſmi inſtrumentum vel miníſter Sacerdos eſt. 62.b
Baptiſandi poteſtas cur fœminis conceſſa. 61.b
Baptiſatus induit Chriſtum. 59.b.60
Baptiſare quid ſit. 79
Baptiſandi forma à Chriſto præſcripta, ab Apoſtolis immutata. 79
Baptiſandi an immergantur vel perfundantur, níhil refert. 65.79
Baptiſati non omnes ſunt Sacerdotes, vt nouatores L. volunt. 128.b.129
Baptiſatis remittuntur peccata & omne gratiarū genus infunditur. 57.59
Baſileenſe concílium communionem vnius ſpeciei confirmauit. 80.b
Baſilicæ quomodo ſanctorum nomínibus vocentur. 273.274
Baſilij ſententia de ſanctorum inuocatione. 174
Baſilij quærela contra deprauatores veritatis. 19.b.301
Baſilius de nuptijs clericorum. 159.b
Bellum hæreticorum pax eſt Eccleſiæ. 41
Bellum ruſticorum in Germanía vnde ortum. 130
Benedictio cum impoſitione manuum quid ſignificet. 64.b
Benedictionis vſus ab hoſtibus Eccleſiæ irridetur. 14.b
Benedictio in Euchariſtía naturam mutat. 71
Benedictio cur in ordinandis adhibetur. 122.123
Benignitas diuina fide accipitur. 79.b
Benignitas Dei maxima. 43.b.106.b.182.b196
Berengarius primus hæreticorum contra Euchariſtiam. 74
Berengarij error de Euchariſtía. 73.b.74
Bibite ex hoc omnes ſolis Apoſtolis dictum. 77.b.78.&
inde per longum.
Bohemía tota ferè hæretica. 42. inexcuſabiles. 331
Bohemi errorem ſuum contra Eccleſiam de Euchariſtía quomodo con-
firmare conati. 79.b
Bona mala fiunt, ſi non bene fiant. 163.b
Boni ſoli in cœlo ſunt. 23.b
Bonitati diuinæ omnia aſſcribenda. 221.b
Buceri ſententia de ſacrificio Miſſæ. 85

C.

CAluini error circa Euchariſtiam ab Eccleſia conuictus. 18.b.19.69.
70.71.& inde.

Calicem plebi adimere an sit contra institutum Christi. 77.b.per longū.
Calicis vsus licet aliquando fuerit, nunquam tamen fuit vniuersalis. 78.b
Calix cur ordinandis porrigatur. 125
Calumnia Sacerdoti illata Christo infertur. 126. 136.b. 139.b. 283.b
Canon idem in Missa semper legitur. 9.b
Canones Apostolorum seueri. 29.b
Canales beneficiorum Christi. 91
Candela ardens cur baptisato adhibetur. 65.b
Canonici cur Ecclesijs adiuncti. 136.b. 138.b
Candidianus nomine Imperatoris Ephesinæ Synodo subscripsit. 35
Cantilenas vulgares quasdam canere Ecclesia nunquā prohibuit. 100. b
Caput Ecclesiæ Christus. 23.40.164.165.176.246.b
Capillorum resectio ante ordinationem quid significet. 123.b
Caro præceptum legis nequit præstare. 193.& inde.231
Carnis bellum cum spiritu implacabile. 3.b.300
Caro frenanda ne sit spiritui rebellis. 3.b.4.300.b
Carnis resurrectionem cur credimus. 165.b.166
Carnis nomine quid intelligendum. 165.b
Caroli quinti Imperatoris Augusti studium in tollenda Ecclesiæ discordia. 37
Carolus Imperator Catholicus & propugnator fidei orthodoxæ acerrimus. 36.37
Casuum reseruatio vnde originem habeat & quo referatur. 133.b
Catholica dictio per Lutherum é symbolo sublata. 310
Catholicus quis. 21.b.26.27.286
Catholica Ecclesia cur & vnde dicatur, quamq; latè pateat. 24.& deinceps. 25.39.b.309.310.322.b
Catholicus ab hæretico & schismatico quō possit dignosci. 15.b.44.b
Catholicæ Ecclesiæ lux sanæ intelligentiæ promissa. 118.b
Cathedræ Romanæ sanctitas non deserenda propter culpatam vitam præsidis. 49.per longum
Catechumenus quomodo fiat. 64.b
Causæ grauiores ad Antistitem referuntur. 134
Causæ octo propter quas ex condigno meremur vitam æternam. 210
Cazimiri regis Poloniæ mirabilis abstinentia. 299
Cœlibes ad Sacerdotium admittuntur & cur. 260.b
Cœlibatus votum pium Deoq; gratum. 146
Cœlibatus nō est cultus Dei sed via ad seruiendum Deo expeditior. 360.b
Cœreorum vsus antiquissimus & probatissimus. 267.
Cœrei accensi cur Euangelij lectioni præferantur. 267
Cœremoniæ circa Baptismum quæ & cur fiant. 63.b
Cœremoniæ natalis Domini quid significent. 3
Cœremoniæ Missæ in quem finem. 12.b
Cœremoniæ externæ quatenus vtiles & fructuosæ. 259.263. cur institutę ibidem & vnde sumantur, & ad quid prosint per longum.
Cœremoniarum duplex ordo. 259.b
Chalcedonensis Synodus quando. 54.b
Cherub quid sonet. 319.
Christiani prima vox, credo. 1

Christianum esse quid sit. 204.b
Charitatis alia ratio quam fidei. 190
Charitas est vita fidei & spei. 190.191
Charitas anima fidei. 190.b
Charitas fidei & spei necessaria. 190
Charitati omnia facilia. 196.237.b
Charitatis voluntas maxima. 196.b.213.214
Charitas fortior morte. 196.b
Charitas sola nos viuit Deo. 195
Charitas via ad Deum & Dei ad homines. 198.
Charitas duplex. 198.b
Charitas à charitate id est Deo. 197.320.b
Charitatem hæretici non habent. 198.319
Charitas extra Ecclesiam nulla. 198.323.b
Charitas cum peccato mortali consistere nequit. 103.b
Charitas quæ sit cui perfectio tribuatur. 189.b.201.b.& inde per longum. 236.& deinceps.
Charitatis præceptum in hac vita expleri potest. 231
Charitas operit multitudinem peccatorum. 292.b
Charitas excellentior fide ex spe. 83.197.198
Charitas est Christianorum iustitia. 199.b.236.b
Charitas salutis prætium. 230
Charitatis laus. 239.323
Charitatis radix plantari nequit, nisi eiecta prius cupiditatis radice. 258
Charitatis præceptum vnum sed duo continet. 236.b
Christiani vnde dicti. 187.283.b.322.b
Christianis nihil cum Iudæis commune. 9.b.79.276.286
Christiani nominis origo vnde & qui primo dicti ita sint. 288.b
Christiani filij Dei & fratres Christi. 43.b.223.b.243.b
Christiani non omnes Sacerdotes. 128.b
Christiani, sub malo pastore, officium. 52.140
Christiani qua iustitia iusti. 201.202.& inde per longum.
Christiano credendum non disputandum. 27.b.28.b.29.74.b
Christiani sponsæ Christi. 166.251.b
Christianus confortante Christo potest omnia. 149.250.b
Christus mediator Dei & hominum. 1.2.13.14.b.84
Christus duplici modo seipsum obtulit. 5
Christus cur in mundum venerit. 1.b.10.b.204.317.b
Christianismus quid. 204.b
Christus meretur in membris suis & quomodo. 119.b
Christi passiones grauiores fuere quàm totius mundi peccata. 120
Christianismi finis. 204.b
Christi persecutionum nondum est finis. 120
Christiani fiunt non nascuntur. 204.b.206.b.267
Christus cur IESVS dictus. 1.b.120.b
Christus non tantum redemptor sed & legislator. 191.b
Christi sarcina leuis. 146.b.194
Christo cur ligatus & mortuus. 5.10.b.82.106
Christus commori non sufficit, sed cum eo resurgere oportet. 3.b

Christus orare nos docuit. 177
Christus quod proprium ei erat Sacerdotibus communicauit. 43
Christi in nauicula dormientis allegoria. 52.309.b
Christum imitamur in sanctis. 170
Christus summus medicus. 55.b.56
Christus in nobis operatur, & nos in Christo. 119.b.217
Christus carnis suæ mundissimæ tactu, aquis vim purgatiuam ac regeneratiuam contulit, 58
Christum induere quid. 59.b.204.b
Christus patitur in membris suis. 119.b
Christus finis legis. 2.86.150.b
Christus via conuersationis sanctæ, veritas doctrinæ diuinæ & vita beatitudinis sempiternæ. 169.204.b.328
Christi hæreditas quæ. 25
Christi nomen vnde sit. 65
Christi ineffabilis charitas in Eucharistia declaratur. 68.69 70
Christus obedientia sua nos patri reconciliauit. 1.10.b.11.327
Christus rex & sacerdos. 129
Christus præter naturam ex virgine natus. 71
Christus sub specie panis, duobus discipulis in Emaus corpus & sanguinem suum dedit post resurrectionem. 78
Christus sub qualibet specie totus & integer. 80.82
Christus frater noster qui ingenitus non est diuisus. 323.b
Christus Sacerdos & sacrificium. 4.43.91
Christus Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, & quando eodem Sacerdotio perfunctus sit. 5.86.88
Christum qui negent. 317.318
Christus verus agnus. 12.b.85
Christi oratio pro nobis efficacissima. 52.b
Christus in ara crucis oblatus abundè pro nobis satisfecit. 11.b.59.86.b 90.b.99.b.265
Christus nobiscum vsq; an consumationem sæculi quomodo. 96.b
Christus sacrificium Eucharistiæ in vltima cœna instituit. 86
Christus præbet Sacramentis efficaciam. 71.96
Christus quatenus imitandus. 139.205.b.327 b
Christus cur homo factus. 10.11.per longum.317.b
Christi mors victoria Christianorum. 12
Christo commori quid sit. 3.b
Christi resurrectio nostra est iustificatio. 7
Christi morti contristari debemus. 5.b.6
Christi diuinitas & humanitas probatur. 7
Christus nunquam fuit ignoratus. 13.97
Christus & Ecclesia sunt duo in carne vna. 119
Christi membra quomodo esse possimus. 82.b
Christi passionibus communicare qui dicatur. 3.b
Christus Sacerdos secundum ordinem Aaron, cui Sacerdotio finem imposuit. 5.86
Christus neq; scripsit neq; scribere præcepit sed prædicare. 17

Christi sermo operatorius. 71
Christus quomodo à Paulo peccatum nominetur. 255
Christi passionis mysterium summa omnium credendorum. 9.b
Christus quo prætio nos emerit, de quo Paulus. 1. cor. 6. ait: 261.b
Christus nostri causa esurijt. 4
Christum soluens Antichristus est. 318.b
Christus quadragesimam ieiunando sacrauit. 4
Christus vt caput non destituit sponsam. 16.b.309
Christi summum beneficium. 11.b.12
Christus quomodo solus sufficiat, & quomodo non. 185
Christus sponsus & sponsa quomodo. 74
Christus pro viuis & mortuis oblatus, &c. 265.b
Christus fons viuus. 83.91.b.196.b
Christus quomodo in Missa dicatur immolari. 63.89.b.96
Christus duplici modo oblatus. 5.89
Christus inuisibiliter sub Sacramentis salutem confert. 82.b
Christus corpus suum quomodo nobis manducandum dederit. 68.b
Christi corpus manet post consecrationem, etiam extra vsum. 69.b
Christus tribus modis est in Eucharistia, quarto differt. 72
Christus non nascendo sed moriendo à morte nos redemit. 3.b
Christus scopus ad quem omnia referuntur. 13.b
Christus dies & sol dictus. 183.b
Christi corporis veritas astruitur. 69.b
Christus offert per Ecclesiam & Ecclesia per Christum. 85
Chrisma à solis Episcopis confici debet. 67
Chrisma Sacramenti confirmationis materia & eius confectio quomodo fiat. 66.b
Chrysostomi interprætatio de sacrificio Missæ. 76.b
Ciborum delectus qualis nunc apud Christianos & qualis olim apud Iudæos fuerit. 286.b
Circumstantiæ in dicendo spectandæ. 88
Circumcisio quale signum. 55
Claues Ecclesiæ quæ sint. 112.b.113
Clauis triplex. 113
Clauium potestas maior penes Episcopum quam Sacerdotem. 131
Clementia Dei ingens. 103.b.106b
Clemens Papa Petri successor. 46
Clinicorum aspersio efficax. 79
Cognitio Dei, hominés à brutis discernit. In Prohœmio.
Cognatio contrahitur ex baptismo. 65.b
Collectę Ecclesiæ docent nos fidem & omnem fiduciam in solum Christum collocare. 172.b
Communio sanctorum quæ. 52.b.53.54.55.&c.
Compunctio pœnitentibus necessaria, & quæ sit eius vis. 108.109.110
Concionem audire non sufficit. 100.101
Concilij Chalcedonensis mentio. 151
Concilia an possint errare. 29.314.b
Concilia legitima absq; Romani Pontificis sententia celebrari nequeunt. 47.b
Concilia Nicenum & Ephesinum proximam authoritatem post Euangelium habent. 79 b. 94. Concilium

Concilium non requirit omnium conuentum, sed eorum tantum ad quos cura pertinet. 29.b.30
Concilium Constantiense quando habitum. 80.b. de vna specie statuit ibidem.
Concilia cur instituta. 30 31.32.138
Concilium Basileense communionem sub vna specie confirmauit. 80.b
Concilio Niceno interfuit Constantinus & quomodo. 35
Concilia quatuor Gregorius tanquam quatuor Euangelia colit. 29.47.b
Concilia Episcoporum quomodo à Gratiano dicantur inualida. 32
Concilio Tridentino proximè celebrato quales interfuerint. 33.b
Concordiæ vis quanta. 14.41
Concupiscentia carnis est pœna peccati originalis. 58
Concupiscentia prohibita quomodo. 257. 258. in præcedentibus & subsequentibus.
Concupiscentia remanens post Baptismum non est peccatum. 58.b.255
Concupiscentia carnis quomodo in Baptismo dimittatur. 58.b
Concupiscere & velle differunt. 245.b
Concupiscentia duos stimulos habet. 255.b
Confessio & communio in sacram passionis septimanã, cur ordinata. 4.b
Confessor prudens eligendus. 110.b
Confessio soli Deo facta non sufficit. 110.111
Confessio institutionis diuinæ. 111
Confirmatio Sacramentum spei & pugnantium. 56.b.66.88
Confirmatio recte Sacramentum dicitur. 66
Confirmationis minister quis. 67.b
Confirmatio pertinet ad Baptismi perfectionem. 67
Confirmatio perfectè tribuit Spiritumsanctum. 66
Confirmatio à Christo quando & quomodo instituta. 67
Confirmatio necessaria. 67.b.68
Confusio aliquando bona. 108.b
Confutatio eorum quæ contra verè & realiter nobis inhærentem iustitiam producuntur. 213. per multa folia.
Consensus apud hæreticos nullus. 41.252
Consensus doctorum de sacrificio Missæ. 97
Conscientia pro spe ab Augustino posita. 199
Constantinopolitanæ Synodi quando & quot. 34
Constantini Imperatoris Christiani pietas & modestia. 36.51
Constantinus, primus Imperatorum Synodo subscripsit. 51
Continentia impossibilis non est. 147. 148. & in reliquis subsequentibus vsq; 150.
Cõtritio quid, quomodo fieri debeat, eiusq; præceptũ. 108 & sequentibus
Controuersia cũ hæreticis non est de scriptura sed de intellectu. 168. 313.b
Chore, Dathan & Abiron quomodo puniti. 138.163. & 164. 313
Corpus & sanguis Christi quomodo in Missa offeratur. 263.b per longũ
Corpus Christi quomodo sumendum. 4. & inde. 105.106
Corpus nostrum abluitur aqua in Baptismo, Spiritusancto intus operante. 57.b. & deinceps in sequentibus.
Corpus Christi in Eucharistia quomodo nobis datur. 68.b
Corporis Christi veritas post benedictiõem etiã extra vsum manet. 69.71
Corpus Christi duplex. 125.b

Corpus Christi in Eucharistia tribus modis. 72
Corpus Christi in Eucharistia nō figuratiuè sed essentialiter. 69 70.71.72
Corpus Christi & veritas & figura. 72.b
Corporis ratio quam minima habenda. 300.b
Credo, prima Christianorum vox. 1
Credere in Deum & in sanctos quomodo possumus. 169.b
Credere quid oporteat. 2.b.310
Credenti omnia possibilia. 231
Credo sanctā Ecclesiā cur dicatur: Et nō: Credo sanctū Euangeliū. 247.b
Credens in Iesum Christum eumq; crucifixum & resuscitatum, & Ecclesiam Catholicam cuncta ad salutem necessaria credit. 15.b.310
Criminationes hæreticorum in præsides. 47.49.81
Crucis & mortis Christi beneficium præ cœteris insigne. 3.b.10
Crucis signo surgentes et cubitū eūtes cur Christiani se munire debeāt. 8.b
Crucem cur gestant Episcopi. 12.b
Crucis Christi efficacia maxima eaq; in omnibus actiōibus adhibenda. 10
Crucis signum tribus digitis fieri debet & cur. 10
Cruce signandi mos antiquus & Apostolicus 10
Crucis signo omnia beneficia Christi exprimuntur. 10.b
Crucis simulachrum grauibus de causis ab Ecclesia erectum. 10.b.11.14
ab hæreticis demolitur ac deuouetur. 14.b 222.b
Crucem Christi euacuant, qui operibus Christianorum derogant. 222.b
Crucis signum cur in Baptismo fiat. 64.65
Crux Archiepiscopo cur præfertur. 12.b
Crux moribundis ostenditur. 11.b
Crux facinorosis præfertur. 11.b
Crux Christi, nostra gloriatio & meritum. 3.b.5.b.10.b
Crucem Christi ferat qui cupit eius gloriam. 3.b.5.b.6.b.11.b
Crucis vsus in omnibus Sacramentis maximus. 10
Crux Christi & Sacramentum & exemplum: 204.b
Crux quomodo in corpore hominis deducenda. 10
Crucis vexillo mors victa. 10.b
Crux cur in supplicationibus, præferatur. 10.b.11
Crux via ad gloriam. 11.b
Crux nostra merito crucis Christi valet. 14.b
Cruces quatuor in Missa quid designent. 220
Cultus Dei quibus absoluitur, in Procœmio. 83.259
Cultu externo quomodo homo colere Deum debet. Ibidem.
Cultus præcipuus quem Deus requirit & qui ei vel in primis debetur. 105
169.175.239.259.290.b
Cultus Dei triplex. 169
Cultus duplex. 168.b
Cultus diuinus sanctis non tribuitur. 104.b.105.168.b.175
Curæ huius sœculi impediunt nos à meditatione cœlestium. 147
Cyprianus memoriæ sanctorum quæ ad altare fit, meminit. 105. & inde
Cyprianus sententiam Ecclesiæ de cœlibatu & castitate tuetur. 151.b
Cypriani error de rebaptizandis hæreticis vnde. 21
Cyrillus quid de iustificatione hominis statuat. 203

D

DAmascenus de sacrificio Missæ. 92.b
Damnatur nemo nisi merito malæ voluntatis. 213.255
Daniel cum socijs cibum regium fastidit & legumina poscit. 298.b
Dauid commisso adulterio non amisit fidem. 190
Dauid rex ter vnctus & quid designet. 121
Debita nostra cur dimitti nobis petamus. 181
Decreta conciliorum non sunt in dubium vocanda. 308.b.309.
Defunctorum memoria in Missa fieri debet. 104
Defunctorum merita nobis adiumento sunt. 52.53.120.168
Dei imago in spiritu hominis. 200.b
Dei cognitio omnium virtutum caput, in proœmio.
Delectus habendus inter eos quibus benefaciendum. 246.b
Deus nobis locutus est & loquitur per Prophetas, Angelos & Apostolos. 18.19. &c.302
Deus omnia videt & nouit. 177
Deificatio quid. 205.b
Deus est spiritus. 200.b
Deus laudatur & honoratur in sanctis. 169.170.b
Deus pronior ad dandum, quam nos ad petendum. 107.149.197.b
Dei singulare beneficium. 68.b
Deus non præcepit impossibilia. 192.b.193.b.
Deus misericors & iustus. 167.189.190
Deus quomodo nobiscum vsq; ad consumationem sæculi. 305
Deus in nobis operatur & quomodo ex Paulo docetur. 194.b
Deus nisi deseratur, deserit nullum. 196
Deus si nos deserit, fit nostra culpa. ibidem.
Deus quomodo in fidelibus habitet. 187.189.199
Deus vbiq; & quomodo. 199
Dei imago in anima. 237
Deus vult & potest omnia. 167
Deus quomodo clemens & bonus. 167
Deus non exigit quæ præstare nequimus. 197.b.231.244.255
Deus perpetuo propitius per Iesum. 5.167
Deo triplex cultus nempe cordis, oris & operis debetur & quomodo sit præstandus. 236.237 242.b.& in sequentibus.
Deus non curat quam diu sed quam bene sibi seruiatur. 213.290.b
Deo per charitatem inhæremus & ipse nobis. 197.b.199 b
Dei proprium est iustificare. 291.b
Deus est forma animæ ratione præditæ, & quomodo imprimatur. 237 b
Deus in homine sicut Rex in imagine honorari debet. 238
Deus consyderat non quid sed propter quid faciamus. 238
Deus non patitur sibi quid anteponi. 239.b
Dei disciplina nunquam à lege Ecclesiæ dissidet. 247.248
Deus tanquam pater audiendus: Ecclesia tanquam mater. 247 248 323.b
Deus non locum sed mentem requirit, quomodo intelligendum. 268
& inde per longum.
Deus etsi sit vbiq;, non tamen vbiq; æqualiter operatur. 272
Deus author pacis non seditionis. 33.b
Deus sua beneficia per ministros nobis porrigit. 127.b
Diabolus post Baptismum vehementius quam antea oppugnat. 66.141

Diabolus ex ordine Cherubin deturbatus. 319
Diaboli astus ad decipiendos homines sub prætextu verbi Dei. 16.69.b. 70.75. 83. 98. 129. 168.
Diabolus maximè hæreticos incitat contra Ecclesiæ caput & cur. 47. 49. 81. 130.
Diaconi qui sint quodq; eorum officium. 125
Diaconi Sacerdotibus Sacramenta non porrigant. 94
Dies certi cur ab Ecclesia ad seruiendum Deo instituti. 2.b.3. 8.b.14.285.
Dierum obseruatio quæ fit in Ecclesia non pugnat cum Paulo. 8.b. inde vsq;. 14.285
Dierum discrimen nullum nouit Ecclesia, quomodo &c. 8.9.10.& inde.
Difficultas quæ est in Paulinis epistolis quomodo tolli possit. 115.
Differentia inter Deos alienos & sculptile. 239.b
Dignitas ministrorum Sacramentis nihil affert, neq; aliquid detrahit indignitas. 63.264
Dignitas Episcoporum æqualis, potestas vero inæqualis. 133.b
Dilectio Christi erga nos nulli rei comparanda: 4.68.b
Dilectio proximi quid requirat. 238
Dilectionis præceptum non est seruatu difficile. 231.232.233.245
Dilectionis genus aliquod in hac vita præstari nequit. 231.233
Discretio spirituum maximæ difficultatis. 317.
Discrimen inter sacrificium quod quotidie in altari offertur et quod semel in ara crucis oblatum fuit. 86.& in præcedentibus nonnihil & in sequentibus.
Discrimen inter Sacramentũ Eucharistiæ & alia Sacramenta, quæ sensibilem habent materiam. 69.
Discrimen sacrificiorum Christi, Ecclesiæ Christianæ & Iudæorum. 84.85.& deinceps.
Disputatio de Sacramento Eucharistiæ fugienda. 70.b
Discrimen inter cultum qui Deo debetur & qui sanctis. 104.105
Disciplina Ecclesiastica & ciuilis simul collapsa. 281.307
Distinctio ordinum in Ecclesia necessaria. 134.b.236
Dissimilitudo causa displicentiæ. 205.b
Diuini qui dicti. 175.b
Doctrina Apostolorum non scripto tantum sed & traditionibus constat 17.44.b.301.vsq; 320.
Doctrina in Sacerdotibus non vita spectanda. 51.61.135. & sequentibus. 263.264.
Doctrina Ecclesiæ de bonis operibus. 216.217.per longum.
Doctrina nouatorum de non inhærente nobis iustitia explodenda. 210. 211.212.& in sequentibus per longum.
Dæmones credunt sed non saluantur. 197.b
Dominicus dies vnde dictus. 7
Dominica prima & secunda Aduentus cuius nos admoneant. 3.8
Dominicæ diei beneficia. 7
Dominicales processiones quid designent. 7
Dominicus dies in quem finem institutus. 7
Dominico die non est ieiunandum. 282.296.b.297
Dominica in albis vnde dicta. 85.b
Domesticorum ratio habenda, quiq; eo nomine intelligantur. 246.b
Domus vna apud hæreticos non consentit. 14.42.100.134. Domus

Dogmata Lutherana variant. 41.78.211.313.b
Dulia sanctis debetur. 105.168.273.b.175
Duodecim discipuli cum Christo tantum discubuerunt in cœna. 77
Dubia fidei ad quem referenda. 47.48.134.135.136

E

EBrietas diaboli opus. 150.b
Ecclesia omnia quæ ad fidem mediatoris pertinent non modo scriptis & sermonibus, verumetiam certorum dierum obseruationibus, signis imaginibusq; fidelium mentibus imprimere conata est. 2. b. & deinceps per longum fere vsq; ad. 13.286
Ecclesia mulieri parturienti comparata. 5.b
Ecclesia nullum dierum discrimen nouit. 9
Ecclesia omnia ex Christi præcepto facit. 13 14.17.18
Ecclesia sola habet veram intelligentiæ lucem. 98.313.325
Ecclesia vna domus ex animabus constructa. 15
Ecclesiæ doctrina de meritis operum. 214.b.215.216. per multa folia. 218
Ecclesia non errat. 15.18.27
Ecclesiæ testimonio an scripturæ magis credendum. 16.101. & inde in diuersis.
Ecclesia antiquior quam vniuersa noui & veteris Testamenti scriptura. 17.312.313
Ecclesia columna & firmamentum veritatis. 16.b.18.b.97.313.b.322.325.b
Ecclesiæ definitio. 52.b
Ecclesia nunquam docuit (vt nouatores calumniantur) opera bona extra Christum mereri vitam æternam. 218.b. & inde
Ecclesia non est vbi non est Euangelium. 247.b.313
Ecclesia primitiua quomodo à scriptura originem habeat. 17.b
Ecclesiæ authoritas à scriptura, & scripturæ rursus ab Ecclesia est. 17.b. 18.b
Ecclesiam sequentes in interpretandis scripturis non hominis sed Dei mentem sequuntur. 19.b.20
Ecclesiæ nomen & authoritatem hæretici sibi quoq; sed iniuste vendicant. 22.43.44.313
Ecclesiæ veræ notæ quatuor & quæ sint. 23. per longum. 311.312.313
Ecclesia quomodo sancta. &c. 23.24
Ecclesiastica instituta custodes charitatis & quatenus obligent. 306
Ecclesia comparatur areæ, vineæ, sagenæ, agro, gregi, domui, virginibus decem. 23
Ecclesia Catholica partes non habet. 39
Ecclesiam calumniantes euacuant Christi gloriam. 16.b.25
Ecclesia vna. 40. & sequentibus.
Ecclesia corpus vnum. 23.40.b.125.b.164.317
Ecclesiam deserentes in varios errores cadunt. 21.42.98.164.176.246.b
Ecclesiæ status à Basilio verè, vt nunc est, descriptus. 301
Ecclesiam visibilem supra petram fundatam quomodo intelligendum. 43. & inde vsq; 50.b
Ecclesia Apostolica quæ. 44
Ecclesiæ perpetuo cõtinuata fides de veritate corporis & sanguinis Christi in Sacramento. 44.b.96.97.98

Ecclesia primitiua indifferenter Sacramentum sumpsit, etiam infantes communicauit. 78.b
Ecclesiæ authoritas pro ratione temporis aliqua etiam contra mandatum mutauit & mutare potest. 78.b
Ecclesia castrorum acies ordinata. 24.74.b.97.b.122.129
Ecclesia cur die Parasceues fideles suos tristari velit. 5.b
Ecclesia cœtus visibilis. 40.b.52.b
Ecclesia paradyso comparata. 63.b
Ecclesiæ initium. 44.b
Ecclesiæ doctrina de præceptis Decalogi. 238.b.& deinceps.
Ecclesiæ contemptus ad Christum redundat. 247.b
Ecclesiam tanquam matrem deserentes non possunt habere Deum patrem. 247.b.323.b
Ecclesia nomen multitudinis ac legitimæ congregationis. 21.b
Ecclesiæ bona non sunt alienanda. 54.b
Ecclesia sponsa Christi est. 16.b.164
Ecclesiam Romanam audiendã Gratiani Imperatoris edicto cautũ. 48.b
Ecclesia non tantum passionem sed fructum passionis fidelibus sedulo commendat. 5
Ecclesia triumphans qualis sit. 269.b
Ecclesia cathedralis in qualibet diocœsi debet esse. 136.b.141.b
Ecclesiæ cur & vnde dictæ. 269.b
Ecclesia hic in terris est imago sempiternæ gloriæ. 269.b
Ecclesia Catholica quæ & vbi sit. 39.214.322.b
Ecclesiæ pia solicitudo erga filios. 4.7.9.40.41.79.100
Ecclesia cur annum ab aduentu incipiat. 5.8.
Ecclesia non est deserta. 24
Ecclesiæ Principes qui & quæ eorum potestas. 32.33
Ecclesiæ sensus & consensus veritatem docet. 14.21
Ecclesia vt pia mater illubenter desperat, sed omnia ad salutem filiorum dirigit. 9.11.12
Ecclesiæ querela contra calumniatores. 14.97.b.98.218.b
Ecclesiæ vnanimitas ante sectam Lutheri. 14.41.b
Ecclesia spiritusancto non destituitur. 16.306
Ecclesiæ fides. 15.16.45
Ecclesiæ iuditio standum. 16.21.b
Ecclesiæ præcipua luminaria fuerunt olim Monachi. 261
Ecclesiæ merita supplent quod ministro deest. 264
Ecclesia non à maiore, sed à meliore sui parte SANCTA dicitur. 23. 264
Ecclesia habet potestatem cogendi hæreticos. 278
Ecclesia sacrificia Latina lingua peragit. 41
Ecclesia plus gratulatur de resipiscentibus, quam de illis qui nunquam ceciderunt. 279
Ecclesiæ mos vetus in solis ordinibus adhuc seruatur. 276.b
Ecclesiarum orientaliũ & occidentaliũ altercatio de festo Paschatis. 275.b
Electio Episcopalis ad quem pertineat. 135.136.137
Elementum & verbum cur in Sacramentis concurrant. 55.b
Elementa in Sacramentis materiæ vim obtinent, formæ autem verbum Dei. 57

Eleemosynarum vis. 115.b.272
Eleemosynæ temporariam pœnam auertunt. 116.b
Eleemosyna quæ ex rapina vel bonis pauperum Deo ingrata. 253
Eleemosyna necessaria ad orationem. 272.b
Eleemosyna vita ieiunij. 272
Elizeus facta Giezi absens cognouit. 175.b
Elizei cadauer prophetauit. 175.b
Ephesina Synodus quando habita. 34.b
Episcopi cur propendentem de collo crucem gestant. 12.b
Episcopi patrum locum in Ecclesia tenent. 29.b.324
Episcopi Poloniæ conciliis Germaniæ Constantiensi & Basileensi interfuerunt. 80
Episcopi cur sint electi. 136.137
Episcopus qualis esse debeat. 135.138.& inde pluribus.
Episcopi institutio penes Romanum Pontificem. 135
Episcopis honor & obedientia debetur. 45.b
Episcopi sunt oculi Ecclesiæ. 33.b
Episcopi electio penes quos sit. 135.136.137
Episcopi primo in suas diocœses intrantes cur obuias cruce salutent 12.b
Episcopi vnde sunt nati. 33
Episcopus est pastor. 12.b.33
Episcopalis benedictio quid sibi velit. ibidem.
Episcopi sunt Iudices fidei & Imperatores minime. 38.136
Episcopus non est nomen ordinis sed honoris. 133
Episcopi, Archiepiscopi, Pontifices in quo differant. 133.b
Episcoporum est officium de doctrina cognoscere & iudicare. 135.136.&c
Episcoporum ordo non abrogandus quod aliquando præsideant, indocti & vitæ minus integræ. 138.139.140.141.&c.327.328.per longum.
Episcopum deserens, Ecclesiam deserit. ibidem.327.328.329
Episcopus cur maiorem soluendi potestatem habeat, quam alij Sacerdotes. 133.b
Erasmus Roterodamus de vita & doctrina Lutheranorum. 130.159.220.b.303
Erasmus Vitellius Episcopus Plocensis. 300
Erroris mater acceptio personarum. 50
Error errorem parit. 149
Est pro significat exponi in verbis Christi nequit. 71.72.& prolixè in sequentibus.
Errores circa Sacramentum Eucharistiæ damnatur à folio. 68.vsq; 106
Error de vnica operatione Christi damnatus. 34.b
Error vnius aut alterius non præiudicat Ecclesiæ. 21.22.314.317
Error execrabilis eorum, qui dicunt hominem in bono opere nihilo plus agere, quam agit securis in manu fabri. 194
Errores Lutheranorum. 314.315.316
Euangelium in cordibus potius quam in chartis scribi debet. 18
Euangelium omnia ad salutem necessaria quomodo contineat. 505.b
Euangelij prædicatio prior quam scriptura fuit. 17.305
Euangelio quare credamus. 18
Euangelici, cur nouatores dici velint. 22.b.322
Euangelicorum variæ sectæ indies q̃ dogmata variant. 211

Euangelici noui ex templis Dei & martyrum, equorum & porcorum stabula faciunt. 273.301.b
Euangelium præcipit vt Ecclesiam audiamus. 305.306
Euangelium an ad salutem sufficiat. 305.306
Euangelij vox traditionis est non scripturarum. 17.305
Euangelium quid significet. Ibidem. 322
Euangelica lex de monte Syon. 191.b
Euangelium quomodo audiendum. 269.b
Euangelium non tantum annunciat remissionem peccatorum, sed & mandatorum obseruationem. 191.192.& reliquis.
Euangelium Nicodemi reijcit Ecclesia. 17.b.313
Euangelia quatuor habet Ecclesia. 18.45.112
Euangelio dicenti: Hoc est meum corpus &c. credit Ecclesia. 18.b
Euangelium Lutheri quintum seditiosumq;. 111
Euangelium an extra Ecclesiam esse possit. 63.247.b322
Euangelicorum nouorum fructus. 81.130.301.b.210
Euangelicorum ministri quales. 129.134
Euangelici ordinem Ecclesiæ turbant. 13.80.97.303. Babilon ædificant. 164. vide Lutheri & Nouatores imo & hæretici.
Euangelici qua intentione Euangelium prædicent. 150
Euangelica præcepta qualia. 177
Euangelium nunquam fuit obscuratum, vt nouatores calumniãtur. 13 97
Euangelistarum authoritas ab Ecclesia. 17.b
Euangelistæ quando & quomodo scripserint. 17.304
Eucharistiæ Sacramentum recte sacrificium dicitur. 83. & in sequentibus per longum.
Eucharistia charitatis est Sacramentum & vires resumentium. 70.83.
Eucharistia quomodo rem sacram in se contineat & quomodo alia Sacramenta. 69
Eucharistia asseruata vtilis & efficax. 69
Eucharistiæ vtraq; species à Christo non est præcepta tanquam saluti necessaria. 77.b
Eucharistię alteram tantum speciem Laicis dandã, Sacerdotibus vtramque figuræ veteris Testamenti præ se aperte ferunt. 78.& sequentibus.
Eucharistia Sacramentum Sacramentorum. 83
Eucharistia quale signum. 79
Eucharistiæ perceptio olim omnibus diebus licita fuit. 276.& 277
Eucharistiæ altera species ex instituto Concilij Ephesini. 69.b
Eucharistia quid sit. 83.b
Eucharistiæ eleuatio cur ab antiquis instituta. 99.b
Eucharistiæ effectus qui. 103. per longum.
Eucharistiam participantes quomodo affectos esse deceat. 103.105.b
Eucharistiæ sumptio quomodo remittat peccata. 103.b
Euchitæ qui. 281.b
Eutiches errauit in duabus naturis Christi. 19
Eutiches deuouetur. 34.b
Excommunicatio quid sit in Ecclesia. 54
Excommunicati qui & cur. 40.54
Excommunicati ab Ecclesia præcisi. 54
Exhortatio vtilis & necessaria ad pugnã cõtra carnẽ. 147.& sequentibus

Exòmologesis quid ex Tertulliano. 109
Exorcismus quid & cur ab Ecclesia Baptismo adhibetur. 64
Exorcistæ qui & quo officio fungantur. 129
Extra Ecclesiam non est salus. 15. neq; intelligentia scripturarum. 323.b.332
Extra Ecclesiam qui sint. 54
Ezechielis porta Mariam præfigurauit. 184.b

F.

FAcere pro offerre vsurpatur. 85.b
Facinorosi & hæretici extra Ecclesiam sepeliendi. 275
Feria quarta & sexta cur ieiunijs dicata. 7
Fide, spe & charitate cultus Dei proprius absoluitur. In Proœmio. 167 168. 200. 201
Fides fundamentum & initium Christianæ religionis. 1
Fides quæ hominibus necessaria. 1.2.15.b
Fides Ecclesiæ ad salutem omnia necessaria includit. 15.b
Fidei articuli omnes credendi. 2.b
Fides saluatoris ante lapsum minime necessaria. 1.b
Fidei nostræ compendium, signo crucis inclusum. 10
Fides Catholica quæ. 8.25.26
Fidei forma apud Catholicos certa, apud hæreticos autem, omnis sensus incertus. 19
Fides sola ad salutem non sufficit, & vnde hic error primum manarit. 26.b 166 b. 188. 198.b
Fidei Christianæ dubia ad Romanum Pontificem referenda. 47.48
Fides Romana, est Catholica fides. 48.b
Fides Ecclesiæ non propterea deserenda, quod præsideant aliquando homines vitæ minus inculpatæ. 49.b
Fidei sigillum quod. 57
Fides omnibus fidelibus primo datur virtute Ecclesiæ. 57
Fideles bonorum operum communionem habent. 12.b
Fides aliena quomodo adulto prosit vel non. 62.141
Fides aliena quomodo paruulis infantibus baptizandis sufficiat. 62
Fidei nostræ scopus quis sit. 13 b
Fides & conuersio in angustia temporis baptismi vicem implent. 61
Fidem Catholicam Ecclesia & verbo & cœremonijs tradit. 9. 10. 11. 259. 260 & deinceps vbi de cœremonijs agitur.
Fides Catholicæ Ecclesiæ etiam idiotas, si tantum illam confiteantur, saluat. 15.b
Fides ad omnes pertinet, ergo Catholica. 25.32.322.b
Fideles defuncti ad corpus Ecclesiæ. 1. Christi pertinent. 52.53. 104. 168
Fides Petri nunquam defecit, neq; deficiet. 50.b
Fides cum ad omnes pertineat, num propterea etiam iudicium de fide ad omnes similiter pertineat. 82.b.29. & inde vsq; ad 33.
Fides iustificans quæ sit Paulo. 189
Fides est in voluntate. 62
Fides quolibet peccato mortali non amittitur. 189.b
Fidei, spei, charitatis, diuersa ratio. 190.191
Fides & spes inesse possunt illis etiã qui nõ sunt in gratia. 190. 191. & inde. 15
Fidei maximum stipendium.
Fides prodesse nequit nisi iungatur illi spes & charitas. 190. 191. 197. 198

Fide per charitatem operante, reparatur in nobis Dei imago. 201
Fides vna. 40 & inde
Fides veteris Testamenti & noui qua Patres & nos saluí fimus, quæ. 15
Fides sub lege obscurior fuit sed reuelata tempore Christi & clarior facta foli. 1.26. & inde
Fides de Christo mediatore antiquissima. 2
Fides mediatoris quam diu fuit tam diu etiam fuit Ecclesia. 17
Fidibus luditur & fides non retinetur. 321.b
Fidere quomodo debeamus operibus bonis. 219. per multa folia.
Fiducia Christianorum perpetuo in Christum locata. 219. & inde
Figuræ Sacramenti Eucharistiæ in veteri Testamento variæ. 78
Figuræ Iudaicarum cœremoniarum cessant in Euangelio. 242. 243
Filium Dei minorem esse patre, quomodo Ecclesia intelligat. 19. 75. b
Filius Dei causa meritoria est salutis nostræ. 58. 59. 60. & c.
Filij Dei qui sunt. 59.b
Filij iræ fiunt per Baptismum filij gratiæ. 59.b
Filij hoc tempore parentes in religione instituunt. 8.b
Fœlicis Papæ sanctio probatur. 270
Fœlicis Comitis Plocensis pietas. 300
Fomes natura nobis inditus, non est peccatum. 58. 255
Fomes manet post Baptismum. 58. 118. 255
Fons aquæ vitalis in latere Christi apertus in passione, & quomodo eius fructum percipiamus. 90. 91
Forma Sacramentorum omnium est, verbum Dei. 56. 57. 58. & inde
Forma pœnitentiæ verbum absolutionis. 107
Fornicatio quale crimen. 250
Frons cur Chrismate sub signo crucis signetur. 64. 65
Fructus Euangelicus. 210
Fructus Eucharistiæ si digne sumatur. 103. 104. 105
Fructus pœnitentia digni, satisfactio est vera. 113. 114. 115. & inde.
Fructũ passionis Ecclesia fidelibus sedulo cur cõmendet eiusq; vtilitas. 5
Fructus resipiscentiæ. 272
Furti nomine quid intelligendum. 253
Furtum non dimittitur nisi ablatum restituatur. 253.b
Furtum pernicioſissimum. 253.b

G

GAudium duplex in resurrectione Christi. 6.b. 7
GAudio ascensionis Ecclesia miscere voluit solicitudinem iudicij extremi. 7.b
Gedeonis vellus Mariam designauit. 184.b
Georgij Ducis Chatholicissi. facete dictũ de VVittenbergẽsiũ fide. 41. 312.
Germaniæ interitus ex Lutherianismo. 36.b. 130
Germania quando Euangelium receperit. 80
Germania quando inceperit colere vineas. 80
Germaniæ bellum rusticum vnde. 130
Gladius flammeus ante Paradisum quid significet. 119
Gloria æterna, merces charitatis. 218
Gloriatio Christianorum in cruce Christi esse debet. 3.b. 5.b 10.b
Gloriam & honorem suum Deus nobiscum communicat. 168. 169
Gnostici qui 22.b
Gratia inuisibilis abunde nobis in Sacramentis datur. 57
Gratiæ vasa, Sacramenta dicuntur 56. 57

Gratia quæ in Sacramento nobis confertur multiplex, item quo ordine nobis conferatur. 58.59.60. & sequentibus.
Gratiani locus de Sacerdotum matrimonio excussus. 155.b.161.b
Græcorum consuetudo in Episcoporum & Sacerdotū matrimonio. 157
Gubernatore sublato ex Ecclesia, Satan facile grassari pōt. 47.49.b.81.130
Gratiani sententia de Episcoporum concilijs interpretatur. 32
Gratia gratis data, quæ. 226.b
Gratia renouationis an præcedat vel sequatur remissionem culpæ, curiosæ magis quam fructuosæ quæritur. 212
Gregorius Romanus Pontifex & Monachus dire à Luthero, pscindit. 113
Gratia quid. 215.226.b
Gratia sancti spiritus nobis nunc collata, quō æqualis sit gloriæ. 217.218
Gratiam pro gratia quid. 226.b
Gratia obtinet quod natura non potest. 237.b
Gratia in aqua nō est ex natura aquæ sed ex præsentia Spiritussancti. 58
Gratiam triplicem diuinitus accipimus. 226.b
Gregorius Nazianzenus Præceptor Hieronymi. 148.b.266.b

H.

HAbitus & gestus orantis qualis esse debeat. 178
Hæreditas Christi quæ, 25
Hebdomada Paschatis est ea quæ resurrectionem Domini præcedit. 284
Hæretici & Schismatici qua nota à Catholicis differant. 15.b
Hæretici patrum interpretationes & Conciliorū decreta reijciunt, suaq; prudentia nituntur in scripturis. 27.45.80.89
Hæretici rebaptisandi non sunt si ad Ecclesiam redeant. 21.63.b
Hæretici scripturarum intellectum sibi falso vendicant. 19.22
Hæreticorum dogmata nulla sunt diuturna. 24.b.252
Hæretici quomodo conuincendi. 20
Hæreticorum rationes quibus traditiones Ecclesiæ reijciunt. 284
Hæreticus quis. 326.b
Hæretici bacchanalia seruant, reijcientes ieiunia. 284.b
Hæretici in Ecclesiam non sepeliendi. 275
Hæreses decem de verbis Christi: Hoc est corpus meum. 18.b
Hæretici nulli inter se consentiunt, sed diuersis opinionibus dissentiunt, præterquā cū contra Ecclesiam sit pugnandū. 14.23.41.42.100.b.134 319.
Hæreses vnde maxime obortæ. 44.163 313.b
Hæretici quomodo scripturas recipiunt 19.22.45.b.116 314.b.322
Hæretici suas origines ad Apostolos aut Catholicam Ecclesiam referre nequeunt. 46.310
Hæretici in dogmatis & schismatis defensionem mores & vitam Sacerdotum proscindunt. 49.52.141.
Hæresis Hussij qualis. 70
Hæretici semetipsos ex Ecclesia pciderunt. 39.b.40.54.98.100.b.314.328 b
Hæretici corporis Christi veritatē in Eucharistia negant. 18.69.82.b.97.b
Hæretici scripturas torquent. 19.241.312.313
Hæretici quo melioris vitæ eò detestabiliores. 139
Hæretici moderni Deum authorem mali faciunt. 149. scripta sua scholæ VVittenbergensi subijciunt. 49
Hæretici non possident scripturam. 253.b
Hæretici ab errore retrahendi. 278.b

Hæretici periuri propter violatum votum. 261.b
Hæretici charitatis inimici. 70.258
Hæretici quales fures. 253 b
Hæretici militibus Iesum crucifigentibus deteriores. 40.b.169.252.b.322
Hæretici omnes pias Ecclesiæ institutiones contra. 4. præceptum conuellunt. 246.247.248
Hæretici diuinitatis nomen affectant. 241
Hæreses & errores quare patitur Deus. 240
Hæretici idololatræ. 240.241
Hæreticorum doctrinæ aquæ furtiuæ. 254.236.b
Hæreses non sunt nouæ quibus Ecclesia hodie vexatur. 315
Hæretici eorum id est patrum sententias oppugnant, quorum tamen cũ visum fuerit, authoritatibus vtuntur, neglecto eorum testimonio quorum hæreses tuentur. 316
Hæreticorum liberum arbitrium negantium interrupta successio. 316. b
Hebdomada sacra qua pietate à patribus obseruata. 4.5
Henricianorum hæresis. 94.119
Hierusalem quid significet. 324.b.332
Homines à pecoribus religione maxime dignoscuntur. In Prohœmio.
Homilia siue doctrina absq; oratione nihil prodest. 101
Homo quomodo ad imaginem Dei factus. 200.237
Homo est imago verbi Dei. 200
Homo factus ad imaginem trinitatis. 200
Homo in quo statu ante & post lapsum. 200
Homo perfectus qui dicatur. 237
Homo vnde dictus. 246
Homo non est simplex sed compositus. 57.b
Homo homini consultum vt velit maximè omnium secundum naturam est, & è conuerso. 248.b
Homo habet duas radices. 238.b
Homo non est capax omnium virtutum. 207
Homicida quis. 249
Homicidium multiplex. 249
Homicidium maximum. Ibidem.b
Honoris æqualitas pacem turbat. 167.168
Honor & gloria quomodo Deo & quomodo hominibus detur. 169
Honor sanctis tributus Deo confertur. 170
Honos quid significet. 276
Horæ Canonicæ cur iustitutæ 12.281.abrogatæ à Lutheranis. 14.b
Horæ Canonicæ à Daniele seruatæ 183. mysterium trinitatis significant. Ibidem per longum.
Hostiam Deo placentem offerre quid sit. 263
Hostia in ara crucis oblata, eadem est cum ea quę in Missa offertur, differt tamen offerendi modo. 89
Hugo suo sæculo alter Augustinus dictus. 214
Humana iustitia ad diuinam comparata est iniustitia. 225
Humanæ constitutiones quatenus obligent. 306. & inde
Humilitas mater piorum. 315.b
Humilitas Deo gratissima. 228.b.270.319.b

Humilitas & obedientia Christi maxima. 1.327
Hieronymus de sacrificio Missæ. 87
Hieronymus de prohibito Sacerdotum matrimonio. 157.158
Hieronymus Gregorij Nazianzeni discipulus. 173.b.266.b

I.

IAcobus Ecclesiæ Hierosolymitanæ præfuit. 48.b.305.b
Ianitorum officium. 123.b
Ianua cœli baptizatis aperitur. 59
Iconomachi hæretici. 35
Idiota religiosus plus quàm blasphemus sophista. 15.b
Idololatria vera quæ. 175.322
Idololatræ qui dicendi. 174
Idololatria duplex. 239
Idola dogmata contraria Hieronymus interpretatur. 240
Idololatræ fuimus omnes. 267
Ieiunium quadragesimæ quo consilio ab Ecclesia institutum & quis eius author. 4
Ieiunia reijcientes Catholici non sunt. Ibidem, 282.283
Ieiunia ad satisfactionem pertinent. Ibidem & sequentibus.
Ieiunia temporariam pœnam auertunt. 4.5.282
Ieiunia cur ordinationes sacras præcedunt. 123.124
Ieiunium sextæ feriæ quid significet. 282.b
Ieiunium virtuosum quod. 291.292. & inde
Ieiunium non est corporalis exercitatio. 291
Ieiunium à cibis tantum an sit cultus Deo placens. 291
Ieiunij transgressio an sit punienda. 294.b
Ieiunio quomodo remissio peccatorum tribuatur. 293
Ieiunium vniuersale Deo gratum. 285.b
Ieiunium quatuor temporum cur in institutum. 283
Ieiunium Sabbathi quo tempore cœperit eiusq; instituti rationes. 282
Ieiunare qui non potest, quid facere debeat. 298
Ieiunij præceptum cur pœnale. 294.b
Ieiunio præcipiendo Latini Græcis moderatiores. 294.b
Iesus quare ita dictus. 1.120.b.187
Iesus cur Christus dictus. 20.b
Iesu appellatio totius trinitatis est confessio. 79
Ignorantia fidelis melior, quam impij præsumptuosa scientia. 15
Imago Dei, verbum. 200.201. & inde.
Imago Dei post lapsum in homine plane deformata. 200.237
Imago Dei quomodo in homine restituatur. 200.237
Imago verbi, homo. 200.201
Imago Dei in anima. 237
Imagines crucis & sanctorum cur ab Ecclesijs erectæ, curq; eas demoliantur hæretici. 14.b
Imitatio cultus Dei præcipuus. 169.b
Imitandus Christus & quatenus. 139.69.205.b.327.b
Imitandi sancti quomodo. 170
Immersio terna in Baptismo quid significet. 65.79

Imperatores quomodo & quibus de causis conciliis interfuerint. 31
Imperatores non possunt de Episcopis iudicare. 38
Impossibile nihil Christianis præceptum. 139.& inde per longum.
Imputationis vox noua in sensu quo Lutherani vtuntur. 208
Imputari quomodo á Dauide vsurpatum. 208
Incarnatio Christi quomodo ab Ecclesia celebratũ & quanto cũ gaudio.3
Indignitas ministrorum Sacramentis nihil derogat. 264
Induere Christum quid sit. 59.b.204.b
Indulgentiæ vnde ortæ. 119.120.121
Indulgentiarum vis quæ. Ibidem.
Indulgentiæ valent ad impetrandam remissionem peccatorum. Ibidem.
Infantes quomodo credant. 62
Infantes baptizandi. 61.67
Infantes cur aliena fide intercedente baptisentur. 62.76
Infantibus cur sal in os imponitur & aures nares q; sputo liniuntur.64.b
Infantes baptisati mox é vita migrantes saluantur. 66.76.110
Infantes participes fiebant olim Eucharistiæ. 78.b
Infirmitas carnis cur post Baptismum manet. 58.2.5
Infirmi foribus Ecclesiæ cur assideant,& quorum nos admonere debeãt. 270.271
Insufflatio in Baptismo quid. 64
In nomine Patris & Filij & Spiritussancti cur,& non in nominibus baptizentur paruuli. 57.b
Inimici crucis Christi iniuste sacrificium corporis Christi idololatriam vocant. 85.b.& deinceps.
Inimici matris Ecclesiæ omnia rite instituta euertunt. 85.195.247.284
In potestate & officio positi, reprehensiõi maxime obnoxij.47.49.81.130
Inscitia confidentiam parit. 81.b
Instrumentalis causa nostræ regenerationis est aqua. 58
In Ecclesia esse quid. 164
Intentio hæreticorum qualis. 24
Intentio dirigit actus. 291
Intentionem in voto factam Deus attendit. 146.& sequentibus sæpe.
Intentio Matrimonij qualis esse debeat. 45
Interna Deus conspyderat eaq; vel punit vel coronat. 238.255.268.308
Intercessio sanctorum efficax. 53.b.167
Inuocatio sanctorum non est inuocatio mortuorum,neq; derogat gloriæ Christi. 171.172 & inde.
Inuocatio sanctorum in scripturis roborata. 168.169.173
Iohannes quando Euangelium scripsit. 17.304
Iohannis caput sextũ nullã neq; calicis neq; vini mentionẽ facit.77.b.78
Iohannes Alexandrinus Eleemosynarius cur dictus. 277.b
Irenei verba de sacrificio Missæ. 91.b
Iudas Apostolus cui Ecclesiæ præfuerit. 48.b
Iudæorum sacrificia qualia. 85.86
Iudæorum testimonia de sacrificio noui Testamenti. 92.b
Iudicium extremum cur in die ascensionis recolatum. 8
Iudæis quomodo aliqua animalia interdicta. 286.287
Iudicantes seipsos á Deo non iudicantur. 12
Iudicare nemo temerè debet. 140.b

Iudicare seipsum quid sit. 140
Iudicium de doctrina ad Episcopum pertinet. 135.136
Iudicium extremum fiet de operibus & non de fide vel incredulitate tantum. 189.b.225
Iugum mundi difficilius iugo Christi. 193
Iulianus apostata ad crucem Christi confugit. 10
Iurare quatenus liceat. 242
Iusiurandum quale prohibitum. ibidem.
Iusiurandum Dei de sacrificio æterno Melchisedech. 92.93
Iuuenes de lege non disputent. 81.b
Iustificatio nostra qualis esse debeat. 6.b
Iustitiæ nostræ omnes quasi pannus monstruate, quatenus ex nobis. 213
Iustificatio in quo consistat. 6.b
Iustificari quid Paulo sit & Ecclesiæ. 7.11.b. per longum. 189
Iustitia nostra Deus est. 197. & deinceps.
Iustitia nostra charitas est. 197.b.199.236.b
Iustitia absoluta est in fide, spe & charitate. 236.b
Iustitiam extra nos esse, asserentes errant. 213.214
Iustitia Dei quare dicatur & quomodo nostra nominetur. 206
Iusti non nascimur sed fimus. 61
Iustitia nostra quæ. 61.99.188.199
Iustificatio hominis quæ secundum Augustinum & Græcos. 202.203
Iustitia nostra ex participatione cum Christo est. 225.226
Iustum esse quid sit & quis dicatur. 204
Iustitia quomodo Dei, Christi, & nostra dicatur. 206
Iustitia Dei per filium in spiritusancto transit ad omnes. 206
Iustificationis nostræ causa meritoria quæ. 204
Iustificationis nostræ causa exemplaris Christi. 204
Iustitia absoluta in quibus consistat. 200
Iusti lapsus qualis. 231.b.232
Iustitia legis vniuersa est dilectio. 236.b
Iustitiæ Christi non tantum imputatione sed realiter nobis inhærente iusti sumus. 208.231
Iustitia nostra nō tantū remissione sed interna mētis renouatione fit. 211.b
Iustitia nostra fides est illa quæ per charitatem operatur. 197.198.199.200. & inde per longum.
Iustitia duplex. 204.205.217.b
Iustitia nostra perfecta & quomodo imperfecta. 131.b.134.b
Iustus, Iusti] quomodo [Deus. 202.203.b.225.226
nos. 202.203.b.225.226

L.

Laurentij Constantia ad martyrium. 147.b
Lachrymarum vis in pœnitente. 108.109.110.&c.
Laici ad minus ter in anno communicent. 277
Laicorum Sacerdotium baptismus est. 129.b
Laici neq; debent neq; possunt determinare de fide. 31.32.33
Lapsus iusti & peccatoris differunt. 232
Latria solius Dei est cultus. 104.b.175.243.b
Leges omnes sacrosanctæ. 81
Lectores qui & quod illorum officium. 124.134.b

Legis & Euangelij discrimen. 17
Legis iustitia & dilectio Dei & proximi. 236.b
Legis præcepta quomodo diuidantur. 238.b
Legis præcepta, nisi per & ad charitatem impleri, nequeunt. 238.b
Leo Imperator Iconomachus Imperio & fidelium communione priuatus. 27
Legum humanarum & diuinarum discrimen. 254.b
Leo Pontifex quam patienter cum Luthero initio egerit. 36. eius legatio ad Carolum Imp. ibidem.
Lex Euangelij an ad salutem sufficiat. 305.306
Lex quibus posita. 239.b.
Lex vniuersa quomodo ex duobus præceptis pendeant. 236.237. & inde.
Lex sancta propter malos antiquanda non est 151
Liberum arbitrium quis primo negauerit quicq; errorem hunc primum sequuti. 26.b 316
Liberum arbitrium est in nobis. 280
Libertatis Euangelicorum, vt vocari volunt, fructus qui. 130.301
Libri hæreticorum referti magis criminatione quam charitate. 131
Liberari nos à malo cur petamus. 182
Lingua mala, noxia. 254.b
Liturgia quid. 301
Litania quomodo ab Ecclesia cantatur. 171
Litaniæ formula antiqua & vsitata, à patribus acc epta. 173.b
Loca certa in quibus Deus suã gloriã manifestaret, esse voluit. 272.b 273
Locus alius alio sanctior semper habitus fuit. 273 272
Lupanar ædificantes iuxta Clementem Alexandrinum qui sint. 252
Locus & tempus vbicq; diligenter obseruanda. 88
Lutheri Epistola ad Leonem X. Pontificem. 48
Lutherani, Euangelici cur dici velint. 22 b. 23 79
Lutherani omnes baptisatos esse Sacerdotes falso dicunt. 128.129
Lutherani Domini scripturæ esse volunt. 313.b
Lutheri sententia de vtraq; specie Sacramenti altaris ad Bohemos. 78
Lutheri & complicũ suorum impudens temeritas in abrogandis ijs, quę in Concilijs & patribus constituta sunt. 13.80 97.163 219.247.248.302
Lutheri scripta inter se pugnant. 41.b
Lutheri & vxoris suæ incontinentia notata. 81.146
Lutheranorum constitutiones quales. 303
Lutherani qualem spiritum habent. 19.b.49.b.130.297.302 319
Lutherani contra Imperatorem. 130
Lutherus non liberum sed seruum arbitrium docet. 248.316.b
Lutherani vix vnis simul ædibus consentiunt. 41.252

M

MAgistratus peccat si sontes non punit. 249
Magistratus prophanus presbyteros eligere nequit, nec debet. 135
Malachiæ prophetia de sacrificio Ecclesiæ quomodo à patribus & quomodo ab hæreticis intelligatur. 87
Mali sunt in inferno. 23 b
Manducatio & potio corporis & sanguinis Domini duplex. 77.b
Manichæorum error circa Eucharistiam. 316
Mane cur orandum. 183 b

Mandata omnia in vno charitatis mandato. 236.b.238
Mandatorum Dei imperfecta expletio quæ. 237.b
Manuum impositio cur ordinandis adhibetur. 122.123
Martionis error. 75.316
Maria signum magnum apud Iohannem. 184.b
Maria Theodocos & non Christotocos appellari cur debeat. 243
Maria mediatrix optima ad Deum. 185.b
Maria noua Eua, mater reuiuiscentium. 184.b
Maria à sanctis Patribus summè honorata. 185.b
Mariæ & Euæ collatio. 185.b
Mariæ honestè meminisse decet. 185
Maria quomodo benedicta. 187
Maria multis indicijs & figuris præsignata. 184.b
Marię Magdalenæ seruitus quomodo Christo grata. 292.b
Maria spes, aduocata ab Ephrem appellata. 185.b
Marcus Euangelista quomodo & à quo Euangelium suum cõscripsit. 17
Martinus Lutherus Iohanni VVicleff in hæresi successit, Babilonem exstruxit. 41. b. quando incepit scribere. 36. b. Princeps hæreticorum & author Germanici interitus. 35.b.134.164.324.b.326.b
Martinus Lutherus quid de consilio separationis senserit. 330.b
Mattheus octo annis post ascensionẽ Christi Euãgeliũ scribere cœpit. 17
Mattheus Apostolus cur Ecclesiæ præfuerit. 48.b
Materia omnium Sacramentorum, signum vel elementum. 56
Materia Baptismatis aqua. 57.58
Materia Sacramenti Eucharistiæ panis & vinum aquæ mixtum. 74.b
Materia Sacramenti confirmationis Chrisma. 66.67
Materia Sacramenti extremæ vnctionis est oleum. 121
Materia duplex in pœnitentia. 107.b
Materia in pœnitentia quæ sit. 107.b
Maritum & Sacerdotem esse quomodo concedat Ecclesia. 152.153.155
Martyrum solennia cur & quomodo celebrentur. 104.b
Martyres pro nobis orãt, ipsi vero nostris oratiõibus minime indigẽt. 104
Martianus Chalcedonensi Synodo subscripsit. 35
Martyres quo cultu colant Christiani Catho. 179
Matrimonium temperantiæ Sacramentum. 143
Matrimonij mystica significatio. 143.144.b
Matrimonium Sacramentum magnum mysterium magnum. 143
Matrimonij instituti causæ. 150
Matrimonium Christianorum, Sacramenti nomen fere solum obtinet eius commoda. 143
Matrimonium suscipientes quomodo affectos esse oportet. 145
Matrimonij impedimenta. 146.147.148
Matrimonium & ordo quomodo conueniant & in quo aduersantur. 155
Matrimonium contrahere quos deceat. 250.b
Matrimonium triplicis rei signum. 143.144.b
Matrimonij tria bona. 144.b
Matrimonium quomodo violetur. 251
Mendacium quale peccatum. 254
Mendacium, filius diaboli. 254
Mendacij tria genera. Ibidem.

Mediatorem futurum quomodo oportuit credere in lege. 2
Mediator vnus & verus Dei & hominum, homo Iesus Christus. 1. 2. & inde. 13.14.84
Medicus animarum summus est Christus. 55.56
Medicina animæ, pœnitentia. 108.109
Melchiadis Epistola ad Hispanos de Sacramento Confirmationis. 67.b
Melchisedech sacrificium, figurauit sacrificium Ecclesiæ diurnum. 86.92
Melchisedech Christiani Sacerdotij typus. 86.92
Memoria defunctorum in Missa ex Apostolica traditione. 104.105
Memoria redemptionis nostræ in sacrificio Missę celebratur. 104. & inde
Memoriæ vel monumenta martyrum cur dicantur. 273.274.275
Mendacium filia superbiæ. 325.b
Mendici medici vulnerum nostrorum dicti. 271.b
Mens hominis habet suam trinitatem. 200.b.237 b
Meritum Christi, qui est Ecclesiæ caput, in omnia sua membra se diffundit. 61.b.99.104.196
Mercuriales statuæ cur antiquitus ad biuia positæ. 11
Mercurialibus statuis abrogatis, crux Christi suffecta. 11
Meritum Christianorum ex merito Christi. 11.99.119.196.210.b
Merita sanctorum nobis suffragantur. 52.53.120 &c.
Merita operum quomodo sint in regeneratis. 61.196
Meritis sanctorum non est detrahendum. 120.b
Meritum non tollit scriptura sed præsumptionem. 228
Meritorum penuria periculosa paupertas. 227.b
Meritis operum cœlestia præmia deberi, duplici nomine dicitur. 61.b
Merita alia paruuli, alia adulti. 228
Merita nostra nulla sunt ante fidem. 196.214.216
Meritum congrui & condigni quod. 216.217
Meritum congrui in Cornelio fuit. 216
Meritum congrui quidam doctorum reijciunt. 216
Merces non tam operi quam voluntati tribuitur. 213.214
Meriti perfectio non tam operi quam voluntati ascribitur. 214
Merito mortis Christi iusti sumus. 11.99.196
Merita duplicia. 222
Meritum est in voluntate. 214
Meritum & gratia pugnant inuicem. 216
Michaelis Episcopi Mersenburgensis cõciones de Missa cõmendãtur. 110
Milites Ecclesiæ qui dicantur. 24
Ministri malitia non impedit bonum opus personæ. 264
Missa ab Euangelio non discrepat, sed omnia Christi beneficia nobis ob oculos ponit. 9.96.97.98
Missa est sacrificium. 26.b.96.97.98. & in sequentibus
Missa cur in occidentalibus Ecclesijs latine fiat. 41
Missa quid. 86.b
Missa temerè abrogatur. 14.b
Missæ sacrificium pro mortuis valet. 264.265 266
Missam ex opere operato prodesse quomodo intelligendum. 85.263
Missæ sacrificium citra præceptum Christi institutum non est. 85.86.87
Missæ sacrificium cur à Christo institutũ, & cur quotidie celebretur. Ibidẽ.
Missam audire vtilius ne sit an concionem. 100.b

Missam audire quomodo oporteat. 100.101.241.262.b
Missa cur post concionem audienda. 100.101
Missæ ad finem intermanendum statuto Agatensis & Aurelianensis cõciliorum cautum. 101.b.245
Missã Basilius & Chrysostomus propter excellẽtiã Liturgiã dixerũt. 131
Missam celebraturus quid facere debeat. 241.262.b
Missa mali Sacerdotis non est negligenda aut vituperanda. 263.264
Missa sine necessitate in locis profanis fieri non debet. 270
Missa omnis publica. 277.b
Missa an sine communicantibus celebrari possit. 277.b
Missa omni die audienda vel ad minus dominica. 277
Missa quomodo profit à Bucero nondum hæretico, definitum. 65
Missæ priuatæ non nuper inuentæ aut seruari cœptæ sunt, vt blasphemant nouatores. 277.278
Missam exterminantes grauissimæ cõtra primum præceptũ peccant. 241
Misericordiæ Domini neq; tempus neq; mensura præfinienda. 109.110
Mœchiæ nomen quam late pateat. 260
Mœchia spiritualis hæreticos in istas absurditates abduxit. 251
Montani error. 75
Mons magnus apud Danielem Mariam præfigurauit. 185
Monachatus nõ est cultꝰ Dei, sed est via expeditior ad colendũ Deũ. 260.b
Monachatus in colendo Deo nihil ã reliquis Christianis differt. 261
Monachi fides non est alia quam coniugati Christiani. 761
Monachatus non est idololatria. 261
Monachatus ab Apostolis deriuatur. 261
Monachi quã dediti fuerint prisco tempore diuinis cõtemplatiõibus. 234
Monasteria honestatis & sanctitatis loca | somnia apud Eusebiũ dicta. 268
Mors Christi humanitatem eius declarauit. 7
Mors Christi fidelibus lugubris esse debet. 56
Mortis Christi effectus. 83.84
Mortis Christi memoria in Missæ sacrificio & Sacramento nobis relicta. 83.84.85.& sequentibus.
Mors Christi cur potissimum recolenda. 84.85.86.&c.
Mortui fideles ad Christi corpus pertinent. 104.167
Mortuorum memoria in Ecclesia fieri debet. 104
Mortuorum merita nobis suffragantur. 52.b.157
Mos laudatissimus patrum nostrorum nunc plane intercidit. 4.281
Moyses primus verbum Dei scribere cœpit. 17
Moyses fuit inter Deum & hominem mediator. 172
Moysi rubus Mariam figurat. 185
Multitudo seditionis mater. 29.b
Mulieres in necessitate baptizare possunt. 61.b
Mulieres hæreticæ olim temerè baptizabant. 134
Mulier fortis apud Salomonem quæ. 185
Mysteria vnde dicta. ss. b. non omnibus manifestanda. Ibidem.
Mysterium græcis quid. 143

N.

Natalis Christi cœremoniæ. 3
Natiuitas Christi vtilitas. 58
Naturæ resistens Deum non tentat. 146.147.& inde.

Nauiculæ à procellis agitatæ allegoria. 52.309.b
Nazareorum vita & continentia. 293.b
Necessitas quemlibet baptizare permittit. 62.b
Necessitas legem non habet. 270.296
Nestorij error circa Eucharistiam. 79.b.damnatur. 34.79
Neronis stultum de omnibus iudicium. 151
Nicodemi Euangelium cur ab Ecclesia non sit approbatum. 17
Nicœna Synodꝰ Oecumenica qñ celebrata.34.lege ibi de religs latiꝰ.
Nocturnæ præces non sunt negligendæ. 183
Noe absq; Dei præcepto sacrificauit. 85.b.167.173.293.b
Non possum,dicere: pusillanimitatis est. 148.149.150
Nocentes plectendi. 249
Notæ veræ Ecclesiæ quæ & quot sint. 23 b.per longunm.311.312.313
Nota Ecclesiæ maxime propria quæ. 40.41.42
Nouari error circa Pauli verba deiterando baptismo. 75.b
Noua creatura quid sit. 60
Noua vita instituí nequit nisi veteris prius pœniteat. 108
Nouatores mandata Dei non tantũ difficilia sed & impossibilia faciũt.193
Nouatores Deum authorem malorum faciunt. 195
Nouatores omnem ordinem rerum confundunt. 195.247.284
Nouatores minuunt Christi gloriam. 43 208
Nomen sanctum sine sanctis moribus non prodest. 204.b
Non concupisces quomodo intelligendum. 255
Nouitates vocum vitandæ. 16.108.321
Nouitas doctrinæ etiam indoctis grata. 128.222.240.241
Nouatorum cœcitas. 219.b
Nouí Euangelici martyres delicati. 147.b
Nouí nihil sub sole. 315
Numisma nostrum charitas est. 229.b
Nuptiæ quomodo bonæ & quomodo non. 152
Nuptias vocat Hieronymus indulgentias. 154.b

O.

OBiectio aduersariorum de sacrificio Missæ &c.85.87.89,cum confutatione Catholica.
Oblatio duplex. 89
Oblationis nomen diabolus ferre nequit. 104
Obtulit se Christus modo duplici cruento & incruento modo. 5.89
Oblatio Ecclesiæ qualis. 89.43.141
Oblatio munda in Ecclesia quæ. 93.b
Oblationes Laicorum.ibidem. 156.b
Oblationes soli Deo fiunt non martyribus. 104.105
Oblationes variæ sunt. 156.b
Obseruatio dierum,rudium gratia instituta ab Ecclesia. 2.b.9.13
Oecolampadij error circa Eucharistiam ab Ecclesia conuictus. 18.19
Oecumenicum concilium repræsentat Ecclesiam,qnod qui non audierit Ethnicus & publicanus imo hæreticus & schismaticus est. 27
Offerendi vsus antiquissimus. 156.b
Offertoria in Missa fieri solita vnde. 156
Oleum in Chrismate quid signet. 67.121
Olei vis & efficacia. 67.121.b

Omnia

Omnia potest Christianus, confortante Christo. 149.150.250.b.251
Opera trinitatis inseparabilia. 8.b.57.b
Opera omnia æqualia non sunt. 26.b
Operum bonorum communio est inter fideles. 52
Opera bona quatenus meritoria. 227
Opera satisfactoria meritis Christi nihil derogant. 114.115
Opera siue bona siue mala habebunt iudicium. 189
Opera bona necessaria in Christiano. 190.b.191
Opera nostra opera Dei sunt & quō nostra & quō Dei. 114.115.193.b
Opera renatorum & infidelium differunt. 61.215
Opus bonum ante fidem nullum. 57.b.61.188.215.218.b
Opera bona quæ fidem præcedunt, dispositiones sunt ad gratiā. 188.b.216
Operamur nos in Christo, & ipse in nobis quomodo. 61.b.114.b.115.195
Operū nostrorū dignitas ex dignitate passionis Christi. 61.b.114.b.115.227
Opera Deus exigit non verba. 241.b
Opere quomodo Deus colendus. 241.b
Opera seruilia quare Sabbatho prohibita, & quōlicitè fieri possint. 245.b
Opera sunt testimonia voluntatis internæ. 255
Opera fidei & charitatis quō ad remissiōem peccatorū sufficiāt. 188.190.191
Operum nostrorum respectu nobis donari remissionem peccatorum & vitam æternam Ecclesia nunquam docuit. 218
Oportunitas vbiq; spectanda. 88
Opus operans & opus operatum quid & quomodo differant. 263
Orationem quomodo docuit Christus. 177
Orationes sanctorum nobis patrocinantur. 53.b.167
Oratio multorum in Ecclesia efficax. 101.b.268.b
Oratio concionem præcedere & subsequi debet. 101.269.b
Oratio Ecclesiæ, pdest fidelib9 defūctis, in purgatorio detētis. 118.119.120
Orationes temporariam pœnam auertunt. 118.119
Orationes pro defunctis cum iudicio fieri debent. 119
Oratio Sacerdotis plurimum prodest. 101.b.167
Oratio Christiana spe & fide firmata esse debet. 167.168.169.282
Orationes Ecclesiæ omnes per Iesum Christum concluduntur & patri offeruntur. 172.b
Orationis Dominicæ explicatio per Cyprianum facta, eiusq; efficacia, quodq; ea præ omnibus alijs Deus inuocari malis. 177.& inde
Orationi quomodo mens præparanda. 182
Oratio priuata efficax. 177.178
Oratio Dominica cur publica & communis. 178
Oratio Dominica breuibus verbis collecta, sed multis spiritualibus bonis referta. 178.b
Oratio Christiana continua esse debet. [illegible]
Oratio animum ab omnibus rebus abstractum requirit. 181.182
Oratio cum operatione fit fructuosa. 183
Oratio ieiunio plurimum adiuuatur. 183.272
Oratio duas alas habet, quibus ad cœlum perfertur. 282
Orationis anima est ieiunium. 272
Ordo in Ecclesia necessarius. 122.134.b.136
Ordo ministrantium & prudentiæ Sacramentum. 132.133
Ordo seu ordinatio quid sit & vnde dicatur. 122.124

Ordinis Sacramentum non iterandum. 123
Ordinum distinctio. 123
Ordines cur certo temporis interuallo conferantur. 124.b
Ordo Sacerdotalis Sacramentum est. 122.123.136
Ordo in Sacerdotibus, Episcopis, & Pontificibus generalis est, sed dignitas, authoritas & potestas specialis atq; inæqualis. 123.124.133
Ordinationes hæreticorum quales. 134
Ordo ministrorum institutionis diuinæ. 123.124
Ordinatio Sacerdotum præsente populo fieri debet & cur. 136
Ordines post ieiunium cur conferantur. 123.260
Ordinationi Dei resistens, ipsi Deo resistit. 139
Ordinis Sacramentum quatenus consistat cum matrimonio. 152
Ordinationes quibus temporibus fieri debeant. 276.b
Ordinis minister Sacerdos est. 133
Ostiarij qui & quod eorum officium. 123.b
Oues pastoris sui vita non debent offendi. 140
Ozias rex punitus. 138. vide Chore. 163

P.

PAnis & vinum verè transubstantiantur in Eucharistia. 69.70.71.72
Panem & vinum cur Christus voluerit retinere colorem & saporem suum. 72.73
Panem nostrum quotidianum cur petamus & quomodo intelligendum. 201.207.217.b
Papa vnde dictus. 133.b
Papa de dubijs fidei discernere debet. 47.48.133
Papalis plenitudinis potestas. 133.b
Papæ cur sanctiss. dicantur. 50.b
Partes in Ecclesia non sunt. 41.310
Paruuli in fide (quia propriè acquisitam non habent) Ecclesiæ baptisantur. 61.62.76
Paruuli absq; Baptismo non saluantur. 62.76
Parentes cum primis honorandi. 246.b
Parentum nomine qui intelligendi. 246
Passio Christi recte in die Parasceues deploratur. 4.b
Passio & mors Christi cum resurrectione, cur ab Ecclesia coniunctim celebrentur. 6.b.7
Passio Christi Sacramentis omnibus virtutē & efficaciā præstat. 55.90.91
Passio Christi cœli ianuam aperuit. 59
Passio interdum Baptismi vicem supplet. 61.b
Passio Christi fuit verum sacrificium. 88.89
Passio Christi abunde satisfecit. 76.191
Passio Christi & crux non tollit quin & nos aliquid patiamur. 2.b.6
Passionis Christi memoriam Christiani sedulo habere debent. 90
Pascha nostrum Christus. 85
Paschæ nomine quid intelligendum. 85
Paschæ celebratio ab Apostolis. 243
Pastores suos & præsides deserentes ab Ecclesia se separant. 21.42.49.50
Pastores & præsides propter malam vitam non deserendi. 42.49.50.51
Pastor Ecclesiæ totius vnus esse debet, qui cæteris præsit. 42.b.43.& inde.

Paschæ celebratio vno eodemq; die celebrari ab omnibus Ecclesijs debet. 276
Pater maior Christo quomodo Ecclesia intelligit. 19.75.b
Pater causa principalis efficiens salutis nostræ. 57.b
Pater spiritualis omnium, est Deus. 246
Pater carnalis omnium, est Adam ibidem. b.
Patibulum erectum vbi solebat fieri sacrificium & crucis Christi recommemoratio. 273.301.b
Patres quomodo hæreticos confutarunt. 20
Patrum errores quales fuerint. 21.314.b.317
Patres stylo quidem diuerso, non autem diuersa fide scripserunt. 314.b
Patrum orthodoxorum interpretationes non sunt reijciendæ. 18.19.20
Patriarcharum & Prophetarum voces quibus Christum mediatorem in mundum venire desyderabant. 2.3
Patrum sententiæ de sacrificio Missæ. 91 b. 97. Et illorum vbiq; consensus. 266
Patris & matris nomine qui intelligendi. 146.147.148.299.b
Patrum sententiæ de contritione. 108.109
Patrem cur appellamus Deum in oratione Dominica. 178
Pati pro Christi nomine ad æternitatis hæreditatem promerendam plurimum prodest. 60
Pauli vestes fuderunt morbos. 168 173
Paulus Græciæ præfuit. 48.b
Paulus non reijcit bona opera. 188.189.191
Paulus præcepta Dei credentibus leuia esse asserit. 193.& inde.231
Paulus quomodo imperfectionem suam accuset. 234.235
Pax nostra mutua cum Deo, maximum sacrificium. 181.b
Peccata materia pœnitentiæ remota, hisq; resistendum pœnitere volenti. 107.b
Peccatum infidelitatis, omnia reliqua includit. 164
Peccant grauissime qui Deum mendacij testem producunt. 254
Peccata non nisi merito passionis Christi remittuntur. 4.11.b.13
Peccata nostra ostium regni cœlorum claudunt. 113
Peccantes non omnes iustitiam amittunt. 231
Peccata nostra causa fuerunt mortis Christi. 3.b.4.5.6.11.b.12
Peccatum originale in Baptismo remittitur, pœna manente. 58.b.118.255
Peccatum præteritum in consuetudinem abijt. 118
Peccata carnalia maioris sunt infamiæ, sed minoris culpæ, quam peccata spiritualia. 163.b
Peccatum non imputari quomodo intelligendum. 209
Peccato quolibet non amittitur fides. 190.b
Peccatum animi morbus grauiss. 238.b
Peccata Sacerdoti manifestanda. 110.b
Peccati primorum parentum quanta vis. 208.b
Peccatum grauiss. seruitus. 245.b
Peccatum nullum sine voluntate. 255.b
Peccantes contra primum præceptum qui. 240.b.241. contra secundum 242 & sic ex ordine contra omnia.
Pelagianorum error circa Baptis. paruulorum. 61

Personæ tempus & locus obseruanda. 88
Personarum acceptio erroris est mater. 49
Persona in Sacerdote non est spectanda. 49.51
Periurij pœna in vet. Test. qualis. 254
Peregrinationes Deo non ingratæ. 27.272
Perfectio duplex. 281.234.b
Periurium grauiss. crimen. 254
Petra Christum, fidem, & Petrum Christum cõfitentem significat. 43.44.
Petri vmbra ægros sanauit. 168.173
Petrus Christum negans fidem non amisit. 190.b
Petrobrussiani hæretici. 94.119
Petrus totius Ecclesiæ figuram gessit. 40
Petrus Lombardus pater scholasticæ Theologiæ. 219. immerito reprehenditur. 230
Philippus Apostolus Phrygiæ præfuit, 48.b
Philippus Melanchton in articulo iustificationis quaterdecies variauit. 211
Phinees homicidium cur Deo gratum. 161.258
Pietas quid & vnde dicta. In Prohœmio.
Pietas magis ad salutem prodest quàm intellectus vel scientia. 15.b
Pietas Dei cultus est. 259
Pighius immerito à Melanchtone reprehensus. 159
Pœnitentia duplex. 4
Pœnitentia iustitiæ Sacramentum & à lapsu resurgentium. 106. 107
Pœnitentiæ Sacramentum à Christo institutum, quæ illius materia & forma. 207.110.b
Pœnitentia cur metania dicta. 108
Pœnitentia exterior Iudex interioris. 116
Pœnitentiæ fructus. 108.109
Pœnitentia publica cur die cœnæ Dominicæ habeatur. 4.b
Pœna æterna in Baptismo dimittitur non tamen temporalis. 59.116. 117
Pœna æterna satisfactione Christi in cruce aboletur, temporaria vero nostra. 113.114
Pœnæ temporariæ pro æternis nonnunquam à Deo infliguntur. 116. b
Pœnitentes ab oblationibus repellebantur. 156
Pœnitentes fiunt participes omnium meritorum Christi. 4.108. & sequentibus.
Pœnitentia præuia ad sumptionem corporis Christi opus est. 4.b
Pœna non semper remittitur etsi remittatur culpa. 117
Pœnitentes vere etiam humano iudicio cõdemnati à Deo suscipiuntur. 12
Pœnitentia tres actus, qui materiæ loco sunt, habet. 107.b. & inde.
Pœnitentiæ materia duplex. 107.b
Pœnitentiæ forma. 107
Pœnitenti tria consyderanda authoritate Gregorij. 107
Pœnitentia Baptismus lachrymarum à Gregorio Nazianzeno dicitur. 109.b
Pœnitentiæ nullum tempus incommodum. 110
Pœnitentia laboriosus Baptismus quomodo à Damasceno nominatus. 113.b

Polonia quando Euangelium receperit, 80, 310, b. 322.b. qui Poloniæ Apostoli fuerint. 97, 321. post susceptam religionem perpetuo Episcopos habuit. 136. eorũ cõstantia & perseuerantia in antiqua religione, 300, 320, b
Pontificis decreto in rebus fidei assentiendum. 47.48.133
Pontifex Romanus ab hæreticis proscinditur. 47. 81. 130
Pontifices calicis vsum non ademerunt. 77.79.80.b
Pontificum Catholicorum successio veritatem Ecclesiæ testatur. 40
Posse pro velle sæpe in scripturis vsurpatum. 252.b
Porta Ezechielis quid designauerit. 184
Potestas duplex aduersario contra nos datur ad pœnam & ad gloriã. 182
Præcium quo redempti sumus. 251
Præceptum Christi de vtraq; specie laicis danda nullum. 77.78
Præceptum dilectionis expleri potest. 245
Præcepto, Non concupisces: non prohibetur inclinatio mala seu fomes, qui nobis insitus est. 255
Præceptorum diuinorum qualia compendia nobis Deus dederit. 236.237. & sequenti expositio Decalogi.
Præcepta Dei impossibilia non sunt. 193. & inde. 231
Præcepta Dei quomodo & quibus grauia. 193. 194. 231
Præceptum dilectionis vnum videtur, sed duo continet. 236.b
Præceptum dilectionis diuinæ tribus modis transgreditur. 239
Præceptum, Non occides: quatenus se extendat. 248
Prædicationem externam cohibere Sathanas nititur. 83.b.98
Prædicationem prohibent Schvvermeri. 128.b
Prædicationis munus olim solis Episcopis dabatur. 136.b
Præsbyteri vnde dicti, item cur hoc nomen præ Sacerdotum nomine Apostoli elegerint. 130 243
Præsbyteri non in hoc ordinantur vt sint ministri verbi. 136
Præsides cur maximè Sathanas oppugnet. 47.49.b50
Præsides mali cur interdum à Deo dantur, 50.181.332
Priuati hominis intellectus in scripturis incertus & fallax. 16.19.b
Principes immites nimijs vectigalibus suos subditos exugentes rei fiunt septimi præcepti. 253.b
Principibus duplex honos debetur. 246.b
Prisci quomodo populum instituerunt. 193.b
Priuilegium sedis Romanæ quale. 48.b.49
Processio singulis diebus dominicis quare ab Ecclesia peragatur. 7.
Prophetia quid. 175.b
Proximus quis, 238 246. quomodo recte diligatur. 238 in proximo duo sunt. 238
Psaphon Lybius diuinitatis affectator. 241
Pseudoapostoli multi sicut olim Pseudoprophetæ, qui tamen omnia sub prætextu verbi Dei agunt. 69.70.210
Psalliani qui. 281.b
Pulcheriæ Augustæ sanctitas. 36.b
Purgatorium esse, Christiano credendum. 118.119

Q.

QVadragesimæ ieiunium à quo & cur institutum. 4.6.b.283
Quadragesimæ ieiunium tribus de causis institutum. 283

Quadrageſimæ tempus dies afflictionis, pœnæ, meroris, &c. 283.b
Quadrageſimæ violatores grauiter peccant. 297
Quadrageſimæ obſeruatæ exempla. 4.283.b
Quadrageſimæ ieiunium per vniuerſum orbem annunciatum teſte Baſilio 284
Quadraginta dies cur Chriſtus à reſurrectione cum diſcipulis ſuis conuerſatur, 7.b
Quatuor Euangelia, non credens hæreticus eſt. 18.45.111
Quadrageſimæ vltima ſeptimana qua pietate à veteribus obſeruata. 4
Quatuor temporum ieiunium cur inſtitutum. 283
Quintilianorum hæreſis quæ. 26.b
Quinquaginta dies interiecti à Paſcha ad Penthecoſten, cur ieiunio liberi. 7.b
Quotidianum ſacrificium in Eccleſia quale. 84. 85.90

R.

RAdices duæ contrariæ quas Deus attendit. 238.b.257.b
Radicem non florem in homine Deus conſyderat. 212.253
Rationis ſigna in multis animantibus deprehenduntur. In Prohœmio.
Rechabitæ vinum non biberũt etiã præcipiente Propheta Hieremia. 293
Reatus manet etiam in renatis remiſſa culpa. 117
Reconciliationis miniſterium duplex. 126.127
Recordatio mortis Chriſti in Euchariſtia nobis propoſita. 104. & inde
Reconciliatio quomodo contigerit nobis. 106
Reconciliatio mortis Chriſti, Chriſtiano maximè neceſſaria. 106
Redemptiõis beneficiũ per crucem & mortẽ Chriſti, quantũ. 3.4.5.10.12.13
Regenerationis cauſa Spiritusſanctus. 57.b
Regenerationis & purgationis vim aquis attulit Chriſti Baptiſmus. 57.b
Reges & Imperatores cur Conciliis & quomodo interdũ interſuerint. 31
Regnum cœleſte ac terreſtre. 179
Regnum Dei in ſimplicitate non in contentione ſermonis. 1.b
Regnum cœlorum quomodo venale. 229.b.230. &c.
Regnum Dei cur aduenire petimus. 179
Religio vnde dicta. In Prohœmio.
Religio vna. 40.41.43.44
Religionem veram deſerens in varios errores ſeſe præcipitat. 21.42.98. 164.176.246
Reliquiæ ſanctorum venerandæ ex antiquiſſima inſtitutione. 174
Remiſſio peccatorum extra Eccleſiam nulli confertur. 165
Remedia fugiendæ libidinis. 158
Remiſſio peccatorum nobis crucis Chriſti beneficio contigit. 12.b
Remiſſio peccatorum ſola non eſt iuſtitia noſtra. 201
Remiſſio peccatorum in Euchariſtia quomodo datur. 103.b
Remiſſio peccatorum & reconciliatio cum Deo patre, non ſola ad iuſtificationem ſufficit. 6.b.7.202.203
Remittere proximis nolentes ab Eccleſia excommunicantur. 4.b
Renati ad graue certamen vocantur. 66
Renouatio noſtra quando incipiat. 200.b
Renouari quid ſit. 200.b
Reparatio hominis lapſi per ſolum Chriſtum. 13.b
Reſurrectionem carnis non credens non eſt Chriſtianus. 165.b

Resurrectionis Christi duplex vtilitas. 7.b
Resurrectio Christi est iustificatio nostra. 6.b
Resurrectio duplex. 166
Resurrectio Christi diuinitatem eius declarauit. 7
Resurrectio mortuorum fidei nostræ basis. 165.b
Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum princeps. 46 47.48.331
Romanæ Ecclesiæ fides semper firma, inuiolata et Catholica fuit. 48.b
Romano concilio sub Gregorio tertio habito, fuit statutum veneratio-nis sanctorum confirmatum contra Leonem tertium Imperatorem, qui & imperio & fidelium communione priuatus est. 27
Roma regalissima vrbium. 174.b

S.

SAbbathi præceptum & ad cœremonias & ad mores pertinet. 242.b
Sabbathi Iudaici triplex significatio. 242.b
Sabbathi septimus dies est mutatus in octauum authoritate Apostolica. 245. cur factum. 243
Sabbathum æternum quando. 242.b
Sabbathum ex Sabbatho. 242 b
Sabbathi opera quæ præstanda. 245
Sabbathum sanctificare quid. 245
Sabbathi ieiunium quale. 282
Sabbathum cur Dominicum diem vocitemus. 243.b
Sabbathum violant apostatæ. 245.246
Sacerdos prudens & doctus eligendus confitenti. 110.b
Sacerdotibus solis ligandi soluendiq; potestas cõcessa à Christo. 111.112
Sacerdotij dignitas. 126
Sacerdotes, Episcopi & præsides Ecclesiæ, Dei consilio fiunt & ordinantur. 51.332
Sacerdotum proborum & dicta audienda & facta imitanda, malorum vero dicta. 51.305
Sacerdos proprius Sacramenti Baptismatis minister. 61 b.165.b
Sacerdotium & sacrificium tollunt, qui Eucharistiam sola sumptione constare asserunt. 70
Sacerdotio quando functus Christus. 5.86.88
Sacerdotium duplex secundum ordinem Melchisedech & secundum ordinem Aaron. 5.86. per longum.
Sacerdos non suum sed Christi opus applicat in Missa. 266
Sacerdotium et sacrificium ex Ecclesia tolli nequeunt, vno sublato alterum tollitur. 70.128
Sacerdotes omnes baptisatos esse falsum est. 128.129
Sacerdos legatus Christi. 126
Sacerdotis proprium est sacrificare. 125.136.261.b
Sacerdotum & Episcoporum ordo idem, dignitas vero & potestas differt. 133.134.b
Sacerdotes Euangelicorum sunt Laici, baiuli zonarij. &c. 129.134
Sacerdotis institutio non est penes magistratum profanum sed penes Episcopum. 135
Sacerdotum honor vel criminatio, est ipsius Dei honor vel criminatio. 136.b 139.b.305

INDEX

Sacerdotum vita in ministerio Ecclesiæ non est spectanda. 61.263.264.329
Sacerdotes vitæ malæ non temere à quouis iudicandi. 138.139.329.330
Sacerdotes patres spirituales sunt, itaq; amandi. 29
Sacerdotes in omnibus officijs suis symbolum tantum implent, Deus vero omnia per illos operatur. 127.b
Sacerdotes perpetuo celebrare debent. 281
Sacerdotum dignitas vt Sacramentis Ecclesiæ nihil adfert, sic nec indignitas quicquam derogat. 51.61.b
Sacerdotem esse maritum quomodo concedat Ecclesia. 152.153
Sacerdotium & sacrificium Melchisedech quale. 86
Sacerdos minister reconciliationis. 126.127.263.b
Sacerdos quomodo se ad Missam præparare debeat. 262
Sacerdotib9 nūquā licuit neq; recte licebit vxores ducere. 27.252.b.156.157
Sacerdos minister Christi capitis & Ecclesiæ corporis, quō. 125 126. 264
Sacerdos malus etsi cum diabolo computetur, non tamen contaminatur donum Christi per eum, 264 b
Sacerdotum officium. 12.125.126.127.281.b
Sacerdotes quomodo peccata populi comedere dicantur. 281
Sacramenta Ecclesiæ communio sunt fidelium. 53.55
Sacramenta Ecclesiæ sigilla sunt siue signa quibus Christiani à nō Christianis dignoscuntur. 55.281
Sacramentum corporis Christi siue passio admonent nos factæ reconciliationis. 4. b.70.71 72. & in sequentibus prolixè.
Sacramenta signa visibilia inuisibilis gratiæ, & cur signa visibilia Sacramentis adhibita sint. 55. & inde.
Sacramenta præteritorū, præsentium, futurorum nos admonent. 55. 83.b
Sacramentis vim præbet verbum Christi, & hoc ipsum Sacramentorum forma. 55.56
Sacramentorum veteris & noui Testamenti illorūq; signorū discrimen. 56
Sacramenta quomodo vasa gratiæ dicantur. 56
Sacramentorum numerus septenarius. 56
Sacramenta quomodo sanctificant. 56
Sacramentorum omnium non est vis eadem. 56.b
Sacramenta omnia tria ad perfectionem suam requirunt. 56.b
Sacramenta quæ iterari, quæ non iterari queant. 56. b
Sacramentum Eucharistiæ sacræ rei signum quomodo. 68.b
Sacramentum Eucharistiæ non in sumptione aut vsu, sed in verbis Christi vim suam habet. 69
Sacramentum corporis Christi est Sacramentum pietatis mysterium pacis signum vnitatis, vinculum charitatis. 4.b.82.106
Sacramentum corporis Christi reliquis omnibus præstat. 83
Sacramenti causa est, commemoratio Christi. 95.b
Sacramentum Eucharistiæ cur sub speciebus panis & vini dare voluit Christus. 68.82.103.b
Sacramentum corporis Christi & sanguinis, est sacrificium dicitur q; Eucharistia, Synaxis, viaticum &c. 68.83
Sacramentis & sacrificijs cur in Ecclesia vtimur. 89.90
Sacramenta Sacerdotibus à Diaconis porrigi nequeunt. 94
Sacramentum Eucharistiæ nos cum Christi corpore & capite Christo vnit. 73 82.96.b.103

Sacramenti

Sacramenti extremæ vnctionis vis. 121.122
Sacramenta apud hæreticos ludibrio sunt. 134
Sacramenta mysteria sunt. 143
Sacramentum Eucharistiæ à reliquis Sacramentis quomodo differat. 69
Sacramentum Eucharistiæ diuersarum rerum admonet, ex quibus etiam diuersas appellationes habet. 83.b
Sacramenti Spiritalis virtus. 263.264
Sacramentum Eucharistiæ quomodo sit sacrificium. 84
Sacramenta ad septem genera accommodantur. 56.b
Sacramentum corporis Christi, Sacramentum Sacramentorum. 83
Sacramentum corporis Christi vitam præstat. 103
Sacramentum corporis Christi sumere omnibus diebus licitum. 276.b
Sacrificia cur latinè peragit Ecclesia. 98.b.100
Sacrificium duplex. 86
Sacrificium corporis & sanguinis Christi frequenter in Ecclesia celebrari debet, ad memoriam passionis Iesu &c. 9
Sacrificium Ecclesiæ visibile quod. 84.b
Sacrificium est visibile signum rerum inuisibilium. 262
Sacrificium vnum, purum. &c. 76.b.93.b
Sacrificij applicatio longe vetustissima. 265.b
Sacrificio Missæ Deo perfectè adhæremus. 262
Sacrificij instrumenta quæ, eadem honorabilia. 266.b
Sacrificia olim sine mandato Dei fiebant. 85.b
Sacrificium Missæ idem cum eo quod in ara crucis oblatum fuit, differt tamen offerendi modo. 76.b.84.b
Sacrificio quotidiano quid tribuat Ecclesia. 90.b
Sacrificium quotidianum Christus instituit. 84.85.179
Sacrificium legis Euangelicæ quod sit. 85
Sacrificium secundum ordinem Melchisedech, Ecclesia indies celebrat. 86.91.92.93.128.b
Sacrificium Aaronis cessare debuit. 86.91 & sequentibus.
Sacrificium vetus & nouum quomodo differant. 84.92.93. & deinceps vsq. 96
Sacrificium corporis Christi signum est & signatum. 84.b
Sacrificij iugis Doctorum omnium perpetuus consensus. 91.92.97.266
Sacrificium externum abrogare Sathanas conatur, curq; idipsum faciat. 14. 83.87.97.b.98.278
Sacrificium quotidianum quantum valeat. 90.276.277
Sacrificium translatum non sublatum docet Paulus & Ecclesia obseruat. 89.128.b
Sacrificium cur interdum & officium nominetur. 131
Sacrificium Ecclesiæ habet testimonia scripturæ clara. 86.87
Sacrificium soli Deo fit. 98.261.b.266
Sacrificium durabit vsq; ad finem mundi. 87
Sacrificium nullo die intermittendum. 278
Sacrificium Lutheranis est abominatio. 93.94.95.83 87
Sacrificium Christi in omni loco. 93.b
Sacrificium temporibus Augustini oppugnatum. 94.261.265
Sacrificia multa. 262
Sacrificium verum quod. 262

✝✝✝✝ Sacrificium

Sacrificium propitiatorium in Missa applicatur. 265
Sacrificium obtulit Christus pro viuis & defunctis. 266
Sal cur infantium ori imponatur. 64.b
Salus nostra omnis in cruce Christi. 10.11.12
Salutatio angelica Dominicæ orationi subiungi debet. 184
Sancta cur dicatur Ecclesia. 23
Sancti inuocandi. 26.b.167.240.b
Sanctorum inuocatio non est mortuorum. 167.b
Sanctorum imagines non sunt è templis eijciendæ. 2.b
Sancti quomodo dicantur castra Dei. 24
Sanctorum communio quæ sit. 52.b.53
Sanctorum merita quomodo valeant. 53.119.120.b
Sancti quo cultu colantur. 168.175
Sanctorum meritis nihil derogandum. 120.b
Sanctorum intercessio prodest multum. 53.b.167
Sanctorum inuocatio non resipit idololatriam. 168.175.b.240.b
Sancti sciunt petitiones nostras. 167.175.b
Sancti post mortem in cœlum assumuntur. 176
Sanctos quomodo inuocemus. 167.168.240
Sancti quomodo imitandi & cur nobis ad imitandum propositi. 170
Sanctificari nomen Dei cur & quomodo petamus. 179
Sanctitas duplex. 50.b
Sanctitas hominis ab homine agnosci nequit. 50.51.b
Sancti fideles sponte cruce subiecti. 197
Sancti plus quam à Deo præceptum fuit præstiterunt. 197.b
Sanctus, dictio cur magis Deo spiritui tribuatur quã Patri & Filio. 198.b
Sancti viuunt. 167
Sanctorum inuocatio non prohibetur primo præcepto. 240.244.b
Sancti patres ab omnibus humanis affectionibus nunc remoti. 315
Sancti quomodo Christiani dicantur. 60.207.b 221.b
In sanctos quomodo credimus. 171
Sanctorum inuocatio non obscurat gloriam Christi. 167.b, non est contra verbum Dei. 168
Sanctum latinis quid sit. 23.b
Sancti operibus suis non plane diffiderunt sub tempus mortis. 224.b
Sancti peccantes non amittunt sanctitatem. 231.b
Sanctorum cultus ad Christum pertinet. 167.168
Sanctificationem quæ eadem est & iustificatio tribuit Rupertus charitati. 198.b
Sancti & peccatoris lapsus quomodo differant. 232
Sancti inuocantur non vt largitores, sed tanquam intercessores. 240.b
Sathanas cur in caput Ecclesiæ maximè hæreticos commouet. 47.49. 81.130
Sathanistæ falsa crimina confingunt aduersus Pontifices, Episcopos & Sacerdotes. 47.& sequentibus.
Sathanæ astus ad decipiendos homines pedetentim sub prætextu verbi omnia moliens. 16.69.b.70.75.83.b.98.129.168.b
Sathan nullam potestatem in nos habet, nisi quatenus illi à Deo fuerit concessa. 181.b

Sathanas non potest ferre vnitatem & consensum Ecclesiæ. 14. 47. b. 69. b. 74. b. 104. 286
Sathanas inimicus crucis Christi. 14 b
Satisfactionis nostræ & Christi discrimen. 114. 116. b
Satisfactio quomodo fiat & quare. 113. 114. 115
Satisfactio necessaria pro temporaria pœna auertenda. 113. 114
Satisfactionem quomodo Luth. reijciant. 116
Satisfactio tertia pars pœnitentiæ. 113
Satisfactio nostra meritis Christi nihil derogat. 115. 116
Saulis clementia quomodo Deo ingrata. 161. 258
Schismaticus quomodo à Catholico discerni possit. 15. b. 44. b
Schismata vnde maximè oriantur. 44. 163. 313. b
Schismaticus grauius, quam idololatriæ crimen. 164. 114
Scripturæ priuato spiritu interprætari non debent neq; possunt. 16. 19. b
Scripturæ non in legendo sed in intelligendo consistunt. 16. 20 75. 248
Scripturæ ne magis an Ecclesiæ testimonio credendum sit. 16. & inde.
Scriptura longo interuallo post Ecclesiam, nulla enim ante Mosen fuit. 17
Scriptura Euangelij octo annis post Christi ascensionem, cœpit. 17
Scriptura sacra nihil certius nec verius. 18 b. 19
Scripturas solas hæretici quomodo recipiunt & quomodo eis vtantur. 18. b. 19. 69. b. 75. 76. 248
Scientia inflat charitas ædificat. 15. 319. 327
Scriptura sacra non omnia continet. 129. b
Scripturæ authoritas dependet ab Ecclesia. 18
Scripturæ eo, quò scriptæ sunt spiritu intelligi debent. 19. 20
Scripturarum possessio non competit hæreticis. 253 b. 309. b
Sæculum nostrum corruptissimum. 210. 301
Scholastici docuerũt ea opera placere Deo, q̃ in fide mediatoris fiũt. 219. b
Scholastici corum doctrina de opere operato. 263
Scripta M. L. refertissima calumnijs. 310. b
Sectę decem de tribus Christi verbis in vna domo ortæ. 18. b
Segregati ab Ecclesia in varios errores incidunt. 21. 42. 98. 164. 176. 246. b
Segregatio ab Episcopo vel pastore suo nemini conuenit. 327. 328. &c.
Septenarius numerus literis sacris frequens. 56. b
Sepultura semper honesta fuit, & à Christianis fidelibus concelebrata. 274. b
Seraph quid sonet. 319
Sermo Christi efficax. 71
Serui arbitrij liber M. L. omni impietate refertus. 248. b
Seruitutis duæ species. 273. b
Signum crucis quare tribus digitis exprimendum. 10
Simulachrum crucis cum vexillis quare in professione profertur. 10. a
Signum quid. 55
Signorum tria sunt genera. 143
Signa fidei sunt externa, per quæ homo tanquã p tesseras agnoscit. 55. 281
Sigismundi regis Poloniæ piè defuncti eiusdemq; nominis filij nunc regnantis, pietas & constantia. 37. 299. b
Similitudo causa dilectionis. 205. b
Simon magus primus hæreticus contra liberum arbitrium. 26 eiusq; successores. 316. b

Societas spiritus quæ. 320.b
Societas humana sine vnitate retineri nequit. 42.b
Spes fidei comes, alteraq; sine altera constare nequit. 166.b.191
Spes galeæ & anchoræ comparata. 166.b
Spei definitionem reprehendentes omnem orthodoxorum chorum reprehendunt. 230.b
Spes Christianorum qualis esse debet. 191
Species Sacramenti non confert salutem neq; damnationem. 78.b.79.b
Spiritussanctus cur quinquagesimo die post resurrectionem datus. 8
Spiritussanctus Ecclesiam congregauit, regit & gubernat. 16.82
Spiritussanctus vbi requiescat. 16.b
Spiritussanctus anima corporis Ecclesiæ. 23
Spiritussanctus etiã per malos interdũ opus suũ exercet. 49.50.138.319.330
Spiritussanctus renatis nouam iustitiam infundit & omnium virtutum augmentum tribuit. 57.59
Spiritussanctus Doctor veritatis. 16.b. loquitur per os Ecclesiæ ibidẽ. 18.
manet in Ecclesia. 20
Spiritussancti missionem Ecclesia fidelibus proponit diligenter, pertinet enim ad confessionem fidei. 3
Spiritussanctus in Baptismo datur in remissionem peccatorum, in confirmatione in robur contra hostem. 66
Spiritussancti dona septem. 56.b. varia.
Spiritussãcti gratia tarda molimina nescit, ex peccatore iustũ reddit. 151.212
Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. 66
Spiritussanctus causa efficiens vitæ æternæ. 57
Spiritussanctus quomodo & quando nobis dari dicatur. 199
Spiritussanctus quomodo in Apostolis locutus. 217
Spirituum discretio maximæ difficultatis. 317
Spiritus debent dignosci & quomodo possint. 317
Spiritussanctus vicarius Dei. 304.b. omnia in Ecclesia instituit. 305
Spiridionis exemplum non est contra præceptum ieiunij. 296
Stephanus Pontifex refutatus de Sacerdotum matrimonio. 155.b
Subdiaconi qui, & quod illorum officium. 124.125
Successio Episcoporum necessaria. 49.50
Sumptio non facit Sacramentum sed Dei verbum. 69
Superbia mater mendacij 325.b. & inanis gloriæ. ibidem.
Surgentes è lecto & cubitum euntes, cruce se signare debent. 8.b
Suscipientes Baptismum qui & quales sint, vel esse debeant. 61. 62. 63
Susceptorum quod nam sit officium circa infantes. 64.b
Superbiam odit Deus. 228.278. Superbia introducitur. 316.319.325
Synaxis quid. 83.84
Synodi prouinciales cur institutæ. 138

T

TAbulæ prioris tria præcepta quare. 239
Templa memoriæ martyrum ab Augustino dicuntur. 273
Templa nostro sæculo à nouatoribus in stabula conuersa. 273.301.b
Templum domus Dei. 262.b
Templorum antiquitas & vsus 268
Templis cur fiant maiores obsecrationes. 268
Templa cur Ecclesiæ dicta. 269.b
Templa magis orationi quam prædicationi extructa initio. 268.b 269

Templa Deo non martyribus extruuntur. 273.b
Temporis ratio vt anxia fuit apud veteres obseruatio, ita per aliquot tempora est neglecta. 275.276.b
Tempus de quo prædixerunt Apostoli præ foribus est. 210
Tempus hoc, vigilia magni illius Festi scilicet fœlicitatis æternæ. 282.b
Temporis nostri status vere calamitosus à Basilio describitur. 301
Temporis obseruatio duplici de causa à priscis instituta. 276
Tentatio Sathanæ varia in Sacramento Eucharistiæ. 69.b.70.72.83.b
Tentatio Dei in Sacramento maxima. 70.& sequentibus.
Tentationes Christianorum maiores post Baptismum, quã ante. 66.141
Terminos antiquos transgredi quid sit. 303.b
Testamentum vetus patrem aperte, filium obscure prædicauit. 88
Theodosius Constantinopolytanæ Synodo interfuit, & quomodo. 35
Theodosij studium in pacando Ecclesiæ statu. 315.b
Theologi noui quales. 81.b
Theophilactus de Missa. 92
Thomas Aquinates celebris inter Scholasticos. 219.b
Timor etiam seruilis ad pietatem disponit. 176.180.b
Thomas Apostolus cui Ecclesiæ præfuerit. 48.b
Traditiones ad fidem, religionem et cœremonias spectantes ab Apostolis originem sumpserunt, et nobis per manus traditæ sunt. 44.b.45.& 301. per longum.
Traditiones Apostolorum & patrum seruandæ. 44.45.301
Traditiones Ecclesiasticæ non reddunt viam aut portam ad salutem angustiorem sed expeditiorem. 306.307
Traditiones maiorum reijcere nihil aliud est, quam Ecclesiæ statum velle dissipare. 308.b
Traditionibus Ecclesiasticis non acquiescens ab Origine hæreticus pronunciatur. 308.b
Transgressores legis Euangelicæ grauiter puniuntur accusante eos propria conscientia. 306.307
Trinitatis operationum distinctio. 57.b.198.b
Trinitas soli comparata. 206
Trinitas in homine quæ, primi parentis vitio deformata, per Christum reparata. 200.b.237.b
Trinitatis festum cur mox post spiritussancti missionem ab Ecclesia celebretur. 8
Trinitas à Christianis cur creditur. 45
Trinitatis opera inseparabilia. 8.b.57.b
Trinitatis fides sine Spiritussancti dono haberi nequit. 8.b
Trinitas sola & integra salutem nostram operata est. 8
Tria ad perfectionem Sacramentorum requiruntur. 56.b
Turba in concilijs adhibita turbationem adfert. 29.& sequnetibus.
Tunica Christi inconsutilis vnitatem Ecclesiæ significat. 251.b

V.

VAlentiniani iniqua lex de duabus vxoribus ducendis. 146
Vasa gratiæ sunt ipsa Sacramenta. 56
Varietas doctrinæ inter hæreticos. 211.325
Vbi Sacerdotium ibi & sacrificium & è conuerso. 70.71.72
Verbum Christi Sacramentis omnibus vim præbet. 56.57

Verbum Dei quod verè censendum sit. 75.76
Verbum Dei audire an Missam vtrum sit vtilius. 100.101
Verbi Dei ministerium ad Episcopos propriè pertinet. 135.136
Veritas omnis à Spiritusancto. 16.b
Verbo Dei in Sacramento credendum. 18.b.69.b
Veritas multiplex esse nequit. 41 42
Veritas corporis & sanguinis Christi in Eucharistia. 69. & inde pluribus
Veritas non est priuata. 325.b
Veritatis vis quanta. 136.b
Verbum Dei non nutat. 19.b
Veritas credenda quæ. 309.b
Veritas altercando amittitur. 82.325
Vestis candida quare baptisatis induitur. 65.b
Vestis Christi. 251.b
Vesperi cur orandum. 183.b
Vestigijs Christi baptizatos incedere decet. 198
Vestes & vasa Ecclesiæ honoranda. 266.b
Viaticum peregrinationis nostræ est Sacramentum corporis & sanguinis Christi. 68.83.84
Vicarius Christi cur maximè exosus hæreticis. 47.49. & sequentibus.
Via qua dissidium religionis commode tolli possit. 315
Vigilij Papæ Hystoria. 50
Vigilantij error explosus. 167.b
Vini vsus Germaniæ olim incognitus. 80
Virga Sacerdotalis Aaron Mariam figurauit. 184
Viri erga vxorem officium. 144.145.249.250
Virgines post votum nubentes, fiunt adulteræ. 152
Virtus & efficacia Sacramentorum solius Dei non Sacerdotum est. 127
Vir dux mulieris. 250
Vir vnde dictus. 250
Virtus omnis absq; Dei cognitione vana. In Prohœmio.
Vis Sacramentorum quanta sit exemplo illustratum. 56
Visus magis mouet homines quam auditus. 96.b
Visio amoris causa. 96.b
Vita renatorum qualis esse debet. 58
Vita duplex gratiæ & gloriæ. 103
Vita culpata præsidum ab vnitate Ecclesiæ nos abstrahere non debet 49.50.51. & deinceps
Vita æterna finis regenerationis Christianæ. 57
Vita Christiana militia est super terram. 192
Vitæ æternæ spes nulla nisi remissis peccatis. 165.b
Vita æterna qualis & quæ. 165.176
Vita æterna gratia ex gratia quomodo. 226.b. & inde.
Vita nostra, veritas & via Christus est. 169.204.b
Viuere in Deo quid. 196
Vnctio extrema Sacramentū perseuerantiæ, & ex hac vita migrantiū. 121
Vnctio baptisandis cur adhibetur. 65
Vnctio quare in Sacramento confirmationis cruce fit. 67
Vnctio extrema recte Sacramentum dicitur. 121. à Christo instituta. ibidem & quid conferat.

vnctio ordinandis cur fit. 132 133. est ex Apostolica traditione. ibidem.
vnitas præsides in Ecclesia vnde originem habeat. 42.b
vnitas Ecclesiæ retineri nequit, nisi vnus præsit, cui pareant omnes. 42.b
vnius interpretatio contra omnes non admittenda. 16.19
vnitas Ecclesiæ Christi inconsutili tunica significata. 251.b
vnitas Ecclesiæ propter pastores malos non deserenda. 43. 44. 49. 48. 324
vnitas sola Ecclesiam conseruat. 42.b
vnitatem rumpens membrum Christi non est, Christumq; denuo crucifigit. 49.51
vnitas in orando apud Deum multum valet. 214
vnitatem Deus in nobis requirit. 41. 42. 323.b
vnitas Diabolo inimica. 324
voluntas accepta Deo vbi facultas deest. 61.b
vocatio cuilibet expectanda. 122.b
voluntatem Dei fieri cur petimus & quæ sit eius voluntas. 179.b
voluntas humana à Deo præparatur. 196. 217.b
voluntas charitatis maxima. 196.b. & per longum in sequentibus.
voluntas nostra adsit oportet ad iustitiam Dei impetrandam. 196. 213. 214. &c.
voluntas magna charitas est. 196.b. 213. 214
voluntas mala non est suæ voluntati relinquenda. 215
voluntas siue bona siue mala meretur. 213. 255. 308
votum facere pium est, Christianum & Deo gratum. 146
vota quomodo fieri debeant. 151
vota seruari possunt. 150
votum cœlibatus dispensationem non admittit. 152
votum temere non est faciendum. 151
vsus non facit Sacramentum Eucharistiæ. 69
vtramq; speciem Eucharistiæ omnibus indifferenter porrigere, à Christo non est præceptum. 77. 78
vtriusq; speciei communio à Paulo tertio Pontifice nonnullis concessa, eadem rursus tacite populi consensu abrogata est. 79.b
vulpes hæreticos significant. 42
vxores Sacerdotibus non sunt ducendæ. 27. 152. 156. 157
vxorem deserens sterilitatis gratia, & fœcundam suscipiens adulterium committit. 144
vxor Episcopi electi in monasterium ingrediatur. 149. 157. &c.
vulgus eligere Episcopum vel Sacerdotem non debet, nec potest. 135

Vv.

Vvladislai regis Poloniæ mirabilis abstinentia. 299

X.

XEnia cur noui anni auspitio dentur. 3
Xisti sententia de adulterio in matrimonio commisso. 351

Z.

ZAchei publicani satisfactio. 119
Zvuinglij error circa Eucharistiam ab Ecclesia conuictus. 18.19

INDEX
SCRIPTVRÆ SACRÆ LOCA
sparsim in hoc opere explicata.

Deuteron. 5. Rom. 6. Non concupiſces &c. fol. 234
1. Reg. 9. Ecce quod remanſit pone ante te, & comede. 114
3. Reg. 8. Omnis Eccleſia Iſrael ſtabat. 30
4. Reg. 19 & Eſa. 37. Protegam ciuitatem hanc, propter me, & propter Dauid puerum meum. 53
2. Paralipom. 26. Elatum eſt cor Oziæ. 228
Pſal. 7. Iudica me Domine ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam ſuper me. 232
Pſal. 44. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. 33
Pſal. 142. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo &c. 225. 226
Prouerb. 1. Audi fili mi diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ: vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. fol. 247
Prouerb. 24 Septies cadet iuſtus & reſurget. 231
Prouerb. 31. Mulierem fortem quis inueniet? 185
Eccl. 10. Si momorderit ſerpens in ſilentio, non eſt amplius habenti linguam. 110
Cant. 1. Filij matris meæ pugnauerunt contra me. 13
Ezechiel. 16. Accepiſti veſtimenta varia, & operuiſti illa. 138
Ezech. 36 Faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea faciatis &c. 195
Abacuc. 2. Væ ei qui multiplicat non ſua, vſquequo non aggrauat contra ſe denſum lutum &c. 253
Malach. 1. Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituum: & munus non ſuſcipiam de &c. 87
Matth. 6. Pater noſter qui es in cœlis &c. 177
Matth. 6 Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. 215
Matth. 7. Intrate per anguſtam portam &c. 194
Matth. 15. Marci. 7. Sine cauſa colunt me, docentes &c. 303
Matth. 16. Tu es Petrus & ſuper hanc petram &c. 43
Matth. 19. Ecce nos reliquimus omnia &c. 153
Matth 19. Qui poteſt capere, capiat. 250. 251. 252
Matth. 24. Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur aquilæ. 317
Matth. 26. &c. Hoc eſt corpus meum &c. 69. 70. 71
Lucæ 1. Aue Maria gratia, id eſt, tota ſalutatio angelica explicata. 184
Lucæ 12. Dic fratri meo diuidat mecum hæreditatem &c. 318
Lucæ 21. Cœlum & terra tranſibunt &c. 248
Iohan. 1. Et de plenitudine eius omnes accepimus, gratiã pro gratia. 226
Iohan. 4. Venit tempus quando veri adoratores &c. 269
Iohan. 6 Sicut me miſit viuens Pater &c. 126
Iohan. 14 Amen Amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet &c. 167
Iohan. 14. Pater maior me eſt. 19
Iohan. 15. Iam vos mundi eſtis propter ſermonem &c. 55
Act. 15. Conuenerunt Apoſtoli & ſeniores &c. 30
Rom. 3. Arbitramur hominem iuſtificari ſine operibus legis &c. 188
Rom. 6. Ne regnet peccatum in veſtro mortali corpore. 256. 257
Rom 7. Velle adiacet mihi. 233

SCRIPTVRÆ.

Rom.13. Qui resistunt potestati sibi damnationem acquirunt. 306
Rom.7. Vide aliam legem repugnantem legi mentis meæ. 234
1.Cor.4. Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus. 196
1. Cor.5. Iudicaui eiusmodi hominem tradere Sathanæ &c. 54
1.Cor.7. Propter fornicationem habeat quisq; vxorem suam. 153
1.Cor.7. Melius est nubere quam vri. 158
1.Cor.11. Oportet hæreses esse. 240
1.Cor.12. Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil sum. 190
1.Cor.15. Non ego autem, sed gratia Dei &c. 194
2.Cor.4. Eum qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur &c. 203
Gal.1. Miror quod tam cito transferimini &c. 77
Gal.4. Dies obseruatis & menses & tempora &c. 9.285
Gal.5 Spiritu ambulate & carnis desyderia ne perfeceritis &c. 256.257
Ephes.4. Qui furabatur iam non furetur &c. 115
Philip.2. Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudiũ nostrum. 320
1.Tim.2. Volo viros orare in omni loco. 269
1.Tim.3. Oportet Episcopum vnius vxoris esse virum. 157
1 Tim.5. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt. 246
Tit.3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos &c. 57
Heb.6. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati &c. 75
Heb.10. Vna oblatione consumauit in æternum sanctificatos. 76
Iacob.2. Fides sine operibus mortua est. 190
1.Iohan.2. Omnis qui confitetur Iesum Christum in carne venisse ex Deo est &c. 317
1. Iohan.4. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint. 317

AVTHORVM NOMINA, QVORVM in hoc volumine præcipua fit mentio.

A

Abbas Panormitanus.
Abbas Tuitiensis.
Adelbertus Archiepiscopus Gnesnensis.
Albertus Magnus.
Alexander de Ales.
Algerus.
Amalarius Treuerensis Archiepiscopus.
Ambrosius Episcopus Mediolanensis.
Anianus interpres Chrysostomi.
Anacletus.
Anselmus Hauelsburgensis Episcopus, nondum typis excusus. vide 304.
Anastasius Papa.
Athanasius.
Anselmus.
Anthonius Episcopus Constantiensis.
Andreas Hierosolymitanus.
Arnobius.

B.

Biblia.
Basilius.
Beda.
Bernardus.
Benedictus.
Bertramus.
Bonauentura.

C.

Conciliorum liber.
Clemens Alexandrinus.
Claudianus.

Clemens

Clemens Petri succeſſor.
Chromatius.
Chriſtianus.
Celerinus.
Cyrillus Alex.
Cyprianus.

D

Dionyſius Areopagita.
Damaſcenus.
Dionyſius Carthuſianus.
Dydimus.

E

Epiphanius Græcus.
Euthimius.
Eucherius.
Euſebius.
Ephrem Ediſſenæ Eccleſiæ Diaconus.
Eraſmus Roterodamus.
Euariſtus.
Euagrius.

F

Fabianus.
Fauſtinus.
Fulgentius Epiſcopus Maſſilienſis.
Fauſtus.

G

Elaſius.
Gennadius.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Niſenus.
Gregorius Magnus.
Gratianus.
Guimundus Epiſcopus Auerſanus.
Guilhelmus Epiſcopus Pariſienſis.
Guilhelmus durandi.
Gabriel Biel.

H

Hilarius.
Hormiſda.
Hieronymus.
Hugo de ſancto victore.
Hortulus animæ.
Hugo Cardinalis.
Hugo de prato.

I

Ioannes Chryſoſtomus.
Ioannes Gerſon.
Idacius Clarus.
Ioannes Epiſcopus Romanus.
Innocentius.
Ioſephus.
Ireneus
Iſidorus.
Iſichius.
Ignatius.
Ionas Aurelianenſis.
Ioannes Caſſianus.
Iuo.
Iohannes Scotus.
Iuſtinus.

L

Lantfrancus Epiſcopus Cantuarienſis.
Leo Magnus.
Liberatus.
Leontius in vita Ioannis Alexandrini Patriarchæ.

M

Martianus.
Maximus Taurinenſis Epiſcopus.
Maximus Tyrius.

N

Nicephorus.
Nicolaus Lyra.

O

Oecumenius.
Optatus.
Origenes.

P

Paulinus Aquileienſis Epiſcopus.
Paſchaſius.
Petrus Cluniacenſis Abbas.
Petrus Lombardus.
Petrus Chryſologus.
Philaſter.
Photius.
Proclus Conſtantinopolitanus Epiſcopus.
Primaſius.
Prudentius.
Poſſidonius.
Proſper Aquitanicus.

R

Rabanus.
Rabbi.

AVTHORVM.

Rabbi Samuel.
Remigius Antisiodorensis Episcopus.
Richardus de prato.
Ruffinus.
Ruthmarus.
Rainerius.

S

Saluianus.
Sathirus.
Sixtus Papa.
Socrates.
Sozimus.
Sozomenus.
Stephanus Papa.
Stephanus Episcopus Bostrorum.
Stanislaus Episcopus Cracouiensis.

T

Tarasius.
Tertullianus.
Theodoritus.
Theophilactus.
Thomas de Aquino.

V

Victor.
Victorinus.
Vincentius Lyrinensis.
Vincentius Beluacensis.

X

Xistus.

ERRATA.

Foliorum autem numerum & capitum, ex ordine corrigito. Primus numerus, folium: alter paginam: tertius lineam indicat.

5.2.28. *probabili* 29. *parit.* 36. *habens* 8.2.5. *omnino*, 8. *somno.* 29.1. 24. *disputare fas non est.* 40.2.35. *hæretici et infideles.* 50.2.35. *debet.* 36. *Quin.* Et *in margine lib.* 2. *ca.* 48. 52.2. *lin. ult. degunt, uerũ et illorũ, qui etc.* 73.2.13. *quarũ sunt Sacramenta.* 87.2.19. *obliuione lapsus Dei spiritus &c.* 23. *nobis.* 97 2.35. *Sacerdotum & Episcoporum succesionem, per manus &c.* 12. *Nam in eo.* 138.2.26. *nobilißimus.* 178.1.24. *Amen. Ante.* 194.1.40. *uias duas.* 207. 1.24. *Siquidem homo.* 218.1.11. *sicut in semine.* 31. *nunc propter.* 244.1.36. *uestram.* 248.1.8. *quo ante scripti fuerant.* 290.2.6. *protulisse.* 307.1. *ulti. lin. qualitas innoxia sit.* 311.1.25. *quam ibi esse non dubitat.*

Quæ hic prætermissa â nobis sunt errata, candide & Catholicè Lector, tu pro integritate tua ipse repones, neq; patieris propterea te â sanctissima, valdeq; necessaria huius Libri lectione impediri.

MOGVNTIÆ, EXCVDEBAT
Franciscus Behem. Anno Domini
M. D. LVII.